

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

निवडणूक निर्णय अधिकारी व इतर अधिकारी यांच्यासाठी सर्वसाधारण सूचना व आदेशांचा सारसंग्रह

(महानगरपालिका निवडणुकांकरीता)

डिसेंबर, २०२५

पहिला मजला, नवीन प्रशासन भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा रोड,
मंत्रालयासमोर, मुंबई ४०० ०३२.

अनुक्रमणिका

प्रकरण क्रमांक	विषय	पृष्ठ क्र.
१	प्रस्तावना	१-४
२	मतदार यादी व मतदान केंद्र निश्चिती	५-१२
३	नामनिर्देशन पत्राबाबतच्या तरतुदी	१३-२६
४	छाननी	२७-३१
५	उमेदवारी मागे घेणे	३२
६	चिन्ह वाटप-सर्वसाधारण सूचना	३३-३८
७	मतदान कर्मचारी वृंद	३९-४८
८	उमेदवार व विविध प्रतिनिधी यांना ओळखपत्र देण्याची कार्यपध्दती	४९
९	आचारसंहिता-सर्वसाधारण सूचना	५०-६०
१०	अनामत रक्कम जप्त करणे	६१
११	राज्य निवडणूक आयोगाकडे मार्गदर्शन मागण्यात येते असे इतर मुद्दे	६२-६३
	इतर महत्त्वाचे आदेश व सूचना	
१२	मतदार यादी, मतदान केंद्र निश्चिती, सर्व्हिस वोटर्स व मतदारांच्या ओळखीचे पुरावे इ. संदर्भातील आदेश व सूचना	६५-१२८
१३	नामनिर्देशन पत्राबाबतच्या तरतुदी व मतपत्रिकेचा नमुना इ. संदर्भातील आदेश व सूचना	१२९-२१४
१४	राजकीय पक्षांची नोंदणी व चिन्ह वाटप संदर्भातील आदेश व सूचना	२१५-३६८
१५	आचारसंहिता संदर्भातील आदेश व सूचना	३६९-५८०
१६	इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र संदर्भातील आदेश व सूचना	५८१-६७०
१७	निवडणुकीसाठी लागणारे नमुने व इतर साहित्य	६७१-६९८
१८	राज्य निवडणूक आयोगाकडे माहिती पाठविण्याचे विविध नमुने	६९९-७२६
१९	इतर अनुषंगिक महत्त्वाचे आदेश व सूचना	७२७-९९२

इतर महत्त्वाचे आदेश व सूचना

अनुक्रमणिका

अ. क्र.	विषय	आदेश क्रमांक	दिनांक	पृष्ठ क्रमांक
	प्रकरण-१२			
	मतदार यादी, मतदान केंद्र निश्चिति व मतदारांच्या ओळखीचे पुरावे इ. संदर्भातील आदेश व सूचना			
१	मतदार यादी अधिप्रमाणित करणे व ती सुरक्षित ठेवणे संदर्भात राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश.	No.SEC.1096/CR-6/96/D-3	३१.०१.१९९६	६७-६८
२	मतदार नोंदणी अधिकारी यांनी अद्ययावत यादी पुरविणेबाबत मुख्य निवडणूक अधिकारी यांनी दि. ०८.१२.२००४ रोजी दिलेल्या सूचना.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००४/प्र.क्र.३३/का-५	२३.१२.२००४	६९-७२
३	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांच्यावेळी वापरावयाच्या मतदार यादीबाबत. *(मुख्य निवडणूक अधिकारी यांच्या सहमतीने निर्गमित केलेले).*	क्रमांक-रानिआ-२०१५/प्र.क्र.३/प्रकल्प कक्ष	१७.०४.२०१५	७३-७६
४	मतदार यादीचा अचूक डाटा मिळण्याबाबतचे धोरण.	क्रमांक-रानिआ-२०१७/प्र.क्र.१९/संगणक कक्ष	२६.१०.२०१७	७७-८०
५	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता मतदान केंद्र निश्चिती व पुरवावयाच्या सोयी सुविधा.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.३/का-५	२६.०६.२०२५	८१-९२
६	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीकरीता मतदान केंद्र निश्चितीच्या निकषांमधील सुधारणा.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.३/का-५	२९.०८.२०२५	९३-९५
७	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मतदान करताना सादर करावयाच्या पुराव्याबाबतचे सुधारीत आदेश-२०२५.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००९/प्र.क्र.१६/का-५	१४.०७.२०२५	९७-९९
८	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता मतदार यादी तयार करण्याच्या अनुषंगाने एकत्रित आदेश.	क्रमांक-रानिआ/ग्रापंनि-२०२३/प्र.क्र.०३/का-८	१६.०७.२०२५	१०१-११२
९	मतदार यादीचे विभाजन करून मतदार यादी अधिप्रमाणित करण्यासाठी प्राधिकृत अधिकारी नेमण्याबाबत आदेश. (फक्त बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकरीता).	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.७५/का-५	१२.११.२०२५	११३
१०	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता मतदार यादी तयार करण्याच्या अनुषंगाने एकत्रित आदेश - मतदार यादीत संभाव्य दुबार नावांबाबत करावयाची उपाययोजना.	क्रमांक:रानिआ-२०२५/ग्रापंनि/प्र.क्र.०३/का.८	२९.१०.२०२५	११५-१२२
११	महानगरपालिका सार्वत्रिक निवडणूक-२०२५. मतदार यादीबाबत-आदेश.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.०३/का-५	२५.११.२०२५	१२३-१२४

१२	महानगरपालिका सार्वत्रिक निवडणूक-२०२५. मतदार यादीबाबत-पत्र.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.०३/का-५	२५.११.२०२५	१२५-१२६
१३	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता यादीची प्रत शुल्क आकारुन देण्याबाबत.	क्र.रानिआ/जिपपंस २०२५/प्र.क्र.३३/का.७	०८.१०.२०२५	१२७

प्रकरण-१३

नामनिर्देशन पत्राबाबतच्या तरतुदी व मतपत्रिकेचा नमुना इ. संदर्भातील आदेश व सूचना

१	विशेष मागासप्रवर्ग संदर्भातील राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र या संदर्भातील शासनाचे पत्र.	क्रमांक-सीबीसी-१०९६/सी-१२५८/प्र.क्र.२३८/मावक-५	०५.१०.१९९६	१३१
		क्रमांक एसईसी/एमएमसी-११९६/प्र.क्र.१९६/का-३	०७.१०.१९९६	१३३
२	नामनिर्देशन पत्राचा सुधारीत नमुना. *(मात्र शपथपत्राचा नमुना दि.१३.०८.२०१८ नुसार सुधारीत). (दि. १२.१२.२०२५ नुसार पुन्हा सुधारीत)*	क्रमांक रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र.२४/का-५	०५.१०.२०१५	१३५-१४०
३	गुन्हेगारी पार्श्वभीमी व स्थावर,जंगम मालमत्ता तपशिल देणारे शपथपत्राबाबत राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश व त्याबाबतची सुधारणा.	क्रमांक एसईसी/जीईएन/२००२/प्र.क्र.८५/कार्या-०५	१५.०३.२००४	१४१-१४२
४	नामनिर्देशन पत्रासोबत सादर करावयाच्या शपथपत्राचा सुधारीत नमुना. *(दि. १२.१२.२०२५ नुसार पुन्हा सुधारीत)*	क्रमांक रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र.२४/का.५	१३.०८.२०१८	१४३-१६०
५	जात वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्यासाठी सहा महिन्यांची मुदत देण्याबाबत - शासन अध्यादेश.	सन २०२५ चा महाराष्ट्र अध्यादेश क्रमांक ११.	०३.११.२०२५	१६१-१६५
६	स्थानिक स्वराज्य संस्थांची निवडणूक लढविण्यासाठी दोनपेक्षा अधिक अपत्ये असलेल्या व्यक्तींना अनर्ह ठरविण्याबाबत.	क्रमांक:-एसईसी/जीईएन/२००१/प्र.क्र.२९/का.१०	३१.०३.२००९	१६७-१७८
७	सूचक, अनुमोदक व उमेदवार यांचे मतदार यादीतील अनुक्रमांक चुकीचे असल्यासंदर्भातील न्यायालयाचा निर्णय नामनिर्देशनपत्र स्वीकारण्याबाबत आयोगाचे पत्र.	क्रमांक रानिआ/मनपा२००८/प्र.क्र.१२/का.०५	२३.०६.२००८	१७९
८	निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांनी मराठी अथवा इंग्रजी यापैकी कोणत्याही भाषेतून विहित नमुन्यात शपथपत्र/घोषणापत्र सादर करण्याची मुभा.	क्रमांक-रानिआ/मनपा/२०१२/ प्र.क्र.१२/का.५	२८.०१.२०१२	१८१-१८२
९	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये शपथपत्र/घोषणापत्र स्टॅम्प पेपरवर सादर करण्याची आवश्यकता नसल्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१४/प्र.क्र.२२/का.५	०८.०१.२०१५	१८३-१८४

१०	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये नामनिर्देशन पत्रासोबत जोडावयाच्या शपथपत्रामध्ये कोणत्याही रकान्यात माहिती न भरल्यास करावयाच्या कार्यवाहीबाबत.	क्रमांक-रानिआ/नप-२०१५/प्र.क्र.५/का-६	२७.०३.२०१५	१८५-१९०
११	नामनिर्देशन पत्रासोबत सादर करावयाच्या शौचालय वापराबाबतच्या प्रमाणपत्र/स्वयंप्रमाणपत्राबाबत.	क्र.रानिआ/जिपपंस-२०२४/प्र.क्र.०४/का.७	१६.०७.२०२४	१९१-१९४
१२	बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीच्या अनुषंगाने मतपत्रिकेचा नमुना व एका जागेवरून एकच नामनिर्देशन पत्र दाखल करणे.	क्रमांक:रानिआ/मनपा-२०१६/प्र.क्र.०८/का.५	०३.०१.२०१७	१९५-२००
१३	प्राथमिक तपासणीच्यावेळी नामनिर्देशन पत्रातील त्रुटी दूर करण्याची उमेदवारांना संधी देण्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.३२/का.५	०१.०४.२०१७	२०१-२०४
१४	तृतियपंथी व्यक्तीने स्वत: घोषित केलेल्या लिंगाच्या पर्यायानुसार निवडणूक लढविण्याचा हक्क देणेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/ग्रापनि-२०२१/प्र.क्र.०७/का.८	२७.०८.२०२१	२०५-२०७
१५	नामनिर्देशन पत्रासोबत सादर करावयाच्या शपथपत्राच्या सुधारीत नमुन्यातील मुद्दा क्र. १६.५ मध्ये सुधारणा करण्याबाबत - आदेश. *(अनधिकृत बांधकाम).*	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र.२४/का.५	२६.०९.२०२३	२०९-२११
१६	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीमध्ये विवाहित महिला उमेदवाराच्या नामनिर्देशन पत्र व मतपत्रिकेवरील नावाबाबत.	क्रमांक:रानिआ/नप-२०२५/प्र.क्र.०१/का-६	१३.०३.२०२५	२१३-२१४
प्रकरण-१४				
राजकीय पक्षांची नोंदणी व चिन्हवाटप संदर्भातील आदेश व सूचना				
१	राज्य निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत पक्षांची नावे व चिन्हांची यादी.	क्रमांक रानिआ/रापनों-२०२५/प्र.क्र.५४/का.११	०८.११.२०२५	२१७-३०३
२	मान्यताप्राप्त पक्षाच्या उमेदवारांनी नामनिर्देशन पत्रामध्ये केवळ पक्षाच्या चिन्हाचा उल्लेख करण्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.१४/का.५	०२.०२.२०१७	३०५-३०६
३	महाराष्ट्र राज्य रायकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५.	क्रमांक:रानिआ/रापनों/२०२४/प्र.क्र.२४/का.११	०५.०५.२०२५	३०७-३५५
४	नामनिर्देशन पत्रासोबतच्या नमुना २-अ आणि जोडपत्र १ स्वीकारण्यासंदर्भात.	क्रमांक:रानिआ/रापनों-२०२४/प्र.क्र.२४/का.११	०७.११.२०२५	३५७-३५८
५	प्रमुख प्रचारक (Star Campaigner) च्या संख्या २० वरुन ४० करण्याबाबत.	क्रमांक:रानिआ/रापनों-२०२४/प्र.क्र.२४/का.१२	०७.११.२०२५	३५९

६	वैधरित्या नामनिर्देशित उमेदवारांची यादी नमुना-४ मध्ये प्रत्येक गटातील उमेदवारांचा क्रम लावताना तो मराठी भाषेतील वर्णानुक्रमानुसार लावण्याबाबत.	शासनाच्या नगर विकास विभागाची अधिसूचना. (असाधारण क्रमांक ८२ व ८३)	०५.१२.२०२५	३६१-३६७
प्रकरण - १५				
आचारसंहिता संदर्भातील आदेश व सूचना				
१	मालमत्ता विद्रुपीकरण या संदर्भातील आदेश.	No. SEC.1095/CR-25/95/PR.	२१.०१.१९९५	३७१-३७२
२	मद्य विक्री वरील बंदीबाबत -राज्य निवडणूक आयोगाचे निदेश.	No. SEC.1095/CR-1/95/Desk-3	०७.०३.१९९५	३७३-३७४
३	ध्वनीपेक्षकाच्या वापराबाबत - राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश.	No. SEC.1095/CR-9/95/Desk-3	१८.०३.१९९५	३७५-३७६
४	पोस्टर्स व पॅम्प्लेटची छपाई व प्रसिद्धीवर निर्बंध.	No. SEC.1095/CR-77/95/Desk-3	२८.०८.१९९५	३७७-३७८
५	उमेदवारास मतदानाच्या दिवशी वाहन वापराबाबत दयावयाच्या परवानगी बाबतचे आदेश.	क्रमांक एसईसी/जीईएन-१११९८/प्र.क्र.१/का-३	०६.०१.१९९८	३७९-३८०
६	आचारसंहिता कालावधी ध्वजारोहणाबाबत.	No. SEC./GEN/2002/CR-10/D-10	२५.०१.२००२	३८१-३८२
७	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमधील प्रचार.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००९/प्र.क्र.४/का-५	०९.०४.२०१०	३८३
८	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीच्या प्रचारामध्ये प्राण्यांचा वापर करण्यास प्रतिबंध करणेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा/२०११/प्र.क्र.२६/का.५	२३.१२.२०११	३८५
९	आचारसंहिता कालावधी ध्वजारोहणाबाबत - महापौर, जिल्हापरिषद अध्यक्ष, पंचायत समिती सभापती व ग्रामपंचायतीचे सरपंच.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०११/प्र.क्र.३/का.५	११.०१.२०१२	३८७
१०	आचारसंहिता कालावधी ध्वजारोहणाबाबत - जिल्हयाचे पालकमंत्री.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०११/प्र.क्र.३/का.५	११.०१.२०१२	३८९
११	निवडणुकीच्या दिवशी मतदान केंद्र व आजूबाजूच्या परिसरात उमेदवारांचा प्रवेश व निवडणूक काळात उमेदवारांनी उघडावयाची प्रचार कार्यालये - आदेश.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००७/प्र.क्र.६/का.५	०४.०२.२०१२	३९१-३९२
१२	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकांची आचारसंहिता लागू असल्याच्या कालावधीत जिल्हा नियोजन समितीची बैठक घेणेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/ग्रापनि/२०१२/प्र.क्र.६/का.८	२१.०८.२०१२	३९३-३९४
१३	स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणूक आचार संहितेच्या कालावधीत लोकशाही दिन साजरा करण्याबाबत.	क्रमांक:रानिआ/ग्रापंनि/२०१३/प्र.क्र.५/का-८	०४.०३.२०१३	३९५
१४	निवडणूक कालावधीत शस्त्र परवानाधारकाकडून शस्त्रे जमा करण्यासंबंधात मार्गदर्शक सूचना.	क्र.रानिआ/मनपा २०१५/सं.क्र.२७९/का.०५	०९.०४.२०१५	३९७-४१२

१५	बुलेटप्रुफ वाहन वापरण्याची परवानगी असलेल्यांकडून त्या वाहनाचा वापर अशासकीय कारणासाठी झाल्यास त्यावर झालेला खर्च वसूल करणेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र.२३/का.५	१९.०५.२०१६	४१३-४१४
१६	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकापूर्वी लोकप्रतिनिधिंना स्वेच्छा निधीतून (Discretionary Grant)खर्च करण्यावर निर्बंध.	क्रमांक:रानिआ-२०१६/लोस्वेनि/प्र.क्र.१२/सं.क.	०५.१०.२०१६	४१५-४१९
१७	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुका-२०२५. आदर्श आचारसंहितेबाबत एकत्रित आदेश.	क्रमांक-रानिआ/जिपपंस-२०२५/प्र.क्र.४२/का-७	०४.११.२०२५	४२१-४६४
१८	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुका-प्रभाग रचनेपासून (i) निवडणूक प्रक्रिया कर्तव्यदक्ष व नि:पक्ष अधिकारी/कर्मचारी यांच्याद्वारे हाताळण्याबाबत व (ii) प्रतिबंधात्मक व इतर उपाययोजना करण्याबाबतचे आदेश सन-२०२५.	क्रमांक:रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.६/का-५	१६.०७.२०२५	४६५-४७०
१९	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुका-२०२५. कायदा व सुव्यवस्थेबाबत एकत्रित आदेश.	क्रमांक-रानिआ/जिपपंस-२०२५/प्र.क्र.४१/का.७	०४.११.२०२५	४७१-४८१
२०	सुरक्षा रक्षक पुरविण्यात आलेल्या व्यक्तीस तसेच लोक प्रतिनिधीस निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी या मतमोजणी प्रतिनिधी न नेमणेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/जिपपंस/२०१६/प्र.क्र.२३/का.७	१९.१०.२०१६	४८३-४८४
२१	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या प्रचारादरम्यान वपरावयाच्या वाहन संख्येबाबत.	क्रमांक:रानिआ/जिपपस-२०१६/प्र.क्र.३१/का-७	१९.११.२०१६	४८५-४८६
२२	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकांच्या आचारसंहिता कालावधीत उमेदवार/ राजकीय पक्ष यांना लभा/प्रचाराकरीता विविध परवानग्या देण्याकरीता "एक खिडकी योजना " राबविण्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ/जिपपंस/२०१६/प्र.क्र.३०/का.७	२३.११.२०१६	४८७-४९४
२३	निवडणूक संनियंत्रण समितीने जप्त केलेल्या रोकड रकमा परत करण्यापूर्वी आयोगाची मान्यता घेण्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ/नप-२०१६/प्र.क्र.४२/का.६	२४.११.२०१६	४९५-४९६
२४	आचारसंहीता लागू असलेल्या क्षेत्रामधील शासनाच्या जाहीरातींबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.५/का.५	१६.०१.२०१७	४९७
२५	प्रचार साहित्याच्या छपाई व प्रसिध्दीवर आयोगाच्या आदेशान्वये घालण्यात आलेल्या निर्बंधाबाबत स्पष्टीकरण.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.२०/का.५	१३.०२.२०१७	४९९-५००
२६	आचारसंहितेचा भंग करणाऱ्यांविरुध्द करावयाची कारवाई.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१९/प्र.क्र.४/का-५	२४.०७.२०१९	५०१-५०४
२७	आचारसंहितेच्या कालावधीमध्ये विकास कामांचे नामफलक / जाहिराती काढून टाकणे शक्य नसल्यास झाकून ठेवण्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२१/प्र.क्र.१५/का.५	२०.०९.२०२१	५०५

२८	प्रतिज्ञापत्र/शपथपत्र/घोषणापत्रामध्ये चुकीची माहिती देणाऱ्या उमेदवाराविरोधात कारवाई / गुन्हा दाखल करण्याची कार्यपध्दती.	क्रमांक:रानिआ/ग्रापंनि-२०२३/प्र.क्र.०२/का-८	२४.०१.२०२३	५०७-५१०
२९	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये उमेदवारांनी निवडणूक खर्चाचा हिशोअ सादर करणे तसेच तदनुषंगिक कार्यवाही करण्याची कार्यपध्दती निश्चित करण्याबाबत.	आदेश क्रमांक:रानिआ-२०२३/उनिख/प्र.क्र.१३/संगणकीकरण कक्ष (ब)	१५.०२.२०२४	५११-५२७
३०	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुका-२०२५. उमेदवाराने निवडणुकांमध्ये करावयाच्या खर्चाची मर्यादा निश्चित करण्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.४५/का-५	२९.१०.२०२५	५२९-५३२
३१	निवडणुकांच्या प्रयोजनार्थ प्रसारमाध्यम संनियंत्रण व जाहिरात प्रमाणन आदेश, २०२५.	क्रमांक रानिआ/मावज/२०२५/प्र.क्र.५/का.१०	०९.१०.२०२५	५३३-५८०
	प्रकरण-१६			
	इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र (EVM) संदर्भातील आदेश व सूचना			
१	महानगरपालिका क्षेत्रात इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करणेबाबतचे आदेश, २००५.	क्रमांक रानिआ/मनपा-२००४/प्र.क्र.१३/का-५	०७.०१.२००५	५८३-६०५
२	महानगरपालिका क्षेत्रात इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करणेबाबतचे सुधारणा आदेश, २०१०.	क्रमांक रानिआ./मनपा.२००४/प्र.क्र.१३/का-५	१५.०४.२०१०	६०७
३	मतदान संपल्यानंतर बॅटरी सुरु राहून मतमोजणीच्या वेळी बॅटरी संपून निकाल दिसत नसल्यास करावयाची कार्यवाही.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००५/प्र.क्र.१८/ का-५	१३.०६.२००५	६०९-६११
४	मतदान यंत्र व त्यांच्याशी संबधित साहित्याची नोंद जडवस्तू संग्रह नोंदवहीत घेणेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००७/प्र.क्र.७/का-५	०५.०७.२००७	६१३
५	मतदान यंत्राची मेमरी ३ महिन्याच्या कालावधीनंतर कोषागरातून काढण्यास सक्षम अधिकारी.	क्रमांक-रानिआ/मनपा२००७/प्र.क्र.६/का-५	०८.१०.२००७	६१५-६१६
६	इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांचा सुरक्षित साठा करणे व त्यांच्या संख्येचा हिशोब ठेवणे.	क्रमांक:-रानिआ/मनपा २०१०/प्र.क्र.६/का.५	०३.०१.२०११	६१७-६१८
७	मतदाराच्या बोटाला लावावयाच्या न मिटणाऱ्या शाईच्या बाटलीऐवजी मार्करपेनच्या वापराबाबत.	क्र.रानिआ/मनपा-२०१०/प्र.क्र.१०/का.०५	१९.११.२०११	६१९-६२०
८	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका - मतदान यंत्र सेट व सील करणेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा/२०११/प्र.क्र.१८/का.५	१२.०३.२०१२	६२१-६२४
९	मतदाराच्या बोटाला शाई लावण्याबाबत.	क्र.रानिआ/मनपा २०१२/प्र.क्र.२४/का.०५	०९.१०.२०१२	६२५
१०	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता ईव्हीएममध्ये पांढऱ्या रंगाच्या मेमरीचा वापर करण्याबाबत.	क्र.रानिआ२०१३/जुमेमा/प्र.क्र.२/का.१२	१८.०६.२०१३	६२७-६२८

११	इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राव्दारे मतदान करण्याबाबतचा (सुधारणा) आदेश - २०१३.	क्रमांक-रानिआ २०१३/प्र.क्र.८/का.१२	२८.१०.२०१३	६२९-६३४
१२	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मतदान यंत्रावर " None of the Above" (NOTA) बटनाची सुविधा उपलब्ध करुन देण्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ-२०१३/प्र.क्र.११/का-१२	१२.११.२०१३	६३५-६४५
१३	स्थानिक पातळीवर मतपत्रिका छापून घेणेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१४/प्र.क्र.२०/का.५	१७.११.२०१४	६४७
१४	मतदान केंद्राध्यक्षांच्या डायरीचा सुधारीत नमुना.	क्रमांक:-रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र.५/का.५	१५.०४.२०१५	६४९-६५३
१५	मतपत्रिकेवरील उमेदवारांच्या नावाचा फॉन्ट व आकाराबाबत एकसुत्रता.	क्रमांक:-रानिआ/जिपपंस-२०१७/प्र.क्र.१३/का.७	०३.०२.२०१७	६५५-६५७
१६	निवडणूकीपूर्वी मतदान यंत्र तयार करणे व मॉक पोल बाबत.	क्र.रानिआ२०१७/मॉपो/प्र.क्र.११/संगणकीकरण कक्ष	२२.०५.२०१७	६५९-६६०
१७	क्लॉक एरर असलेल्या कंट्रोल युनिटच्या वापराबाबत.	क्रमांक:-रानिआ/मनपा-२०१८/प्र.क्र.६०/का-५	०७.१२.२०१८	६६१-६६३
१८	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुका-२०२५. बॅलेट युनिटवरील END बटण पांढऱ्या मास्किंग टॅबने बंद ठेवण्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ-२०२५/प्र.क्र.११/का.१४	२७.११.२०२५	६६५-६६८
१९	मतदान यंत्रावरील CLOSE बटनाच्या वापराबाबत.	क्रमांक-रानिआ-२०१३/प्र.क्र.११/का.१२	२९.१२.२०२२	६६९-६७०
	प्रकरण-१७			
	निवडणुकीसाठी लागणारे नमुने व इतर साहित्य			
१	नमुना-१ - निवडणुकीची अधिसूचना			६७३
२	नमुना-२ - प्राप्त नामनिर्देशन पत्राची सूचना			६७४-६७५
३	नमुना-३ - पडताळणी सूची			६७६-६७७
४	नमुना-४ - वैधरित्या नामनिर्देशित उमेदवारांची यादी			६७८
५	नमुना-५ - उमेदवारी मागे घेण्यासंबंधी सूचना			६७९
६	नमुना-६ - उमेदवारी मागे घेण्यासंबंधी सूचना (निवडणूक निर्णय अधिकारी)			६८०
७	नमुना-७ - निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची यादी			६८१
८	नमुना-८ - निवडणूक प्रतिनिधींची नेमणूक			६८२
९	नमुना-९ - निवडणूक प्रतिनिधींची नेमणूक रद्द करणेबाबत			६८३
१०	नमुना-१० - मतदान प्रतिनिधीची नेमणूक			६८४
११	नमुना-११ - मतदान प्रतिनिधींची नेमणूक रद्द करणेबाबत			६८५
१२	नमुना-१२ - मतमोजणी प्रतिनिधींची नेमणूक			६८६
१३	नमुना-१३ - मतमोजणी प्रतिनिधींची नेमणूक रद्द करणे			६८७

१४	नमुना-१४ - मतमोजणी प्रतिनिधींचे प्रतिज्ञापत्र (निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यासमक्ष यावर सही करावी)			६८८
१५	नमुना-१५ - मतपत्रिकेवर नाव छापणेबाबत			६८९
१६	नमुना-१६ - मतदान केंद्रासाठी लागणाऱ्या साहित्याची यादी			६९०-६९३
१७	नमुना-१७ - उमेदवार, निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचे कार्यालय, मतदान व मतमोजणीसाठी वापरणेत येणाऱ्या छपाई साहित्याची यादी			६९४-६९६
१८	नमुना-१८ - मा. निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे पाठवावयाचा अहवाल			६९७-६९८

प्रकरण-१८

राज्य निवडणूक आयोगाकडे माहिती पाठविण्याचे विविध नमुने

१	निवडणूक प्रक्रियेपुर्वी तसेच दरम्यान सादर करावयाच्या अहवालाचे नमुने.	क्रमांक-रानिआ/जिपपंस/२०१६/प्र.क्र.२०/का.७	२४.१०.२०१६	७०१-७०२
२	अंतिम प्रभाग रचनेनंतर व निवडणूक कार्यक्रम जाहिर होण्यापूर्वी सादर करावयाची माहिती.	विवरणपत्र - १		७०३
३	निवडणुकीसाठी आवश्यक असलेले साहित्य.	विवरणपत्र - २		७०५
४	निवडणूक निर्णय अधिकारी व सहाय्यक निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची माहिती.	विवरणपत्र - ३		७०७
५	नामनिर्देशन पत्रांबाबत दैनंदिन तपशिल.	विवरणपत्र - ४		७०९
६	वैध नामनिर्देशन पत्रे व निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची संख्या इत्यादी.	विवरणपत्र - ५		७११
७	मतदानाच्या दिवशी पाठवावयाची मतदानाची टक्केवारी.	विवरणपत्र - ६		७१३
८	झालेले मतदान तसेच वैध व अवैध मतांची संख्या	विवरणपत्र - ७		७१५
९	पहिल्या व दुसऱ्या क्रमांकाची मते मिळालेल्या उमेदवारांची माहिती.	विवरणपत्र - ८		७१७
१०	पक्षनिहाय झालेले मतदान.	विवरणपत्र - ९		७१९
११	पक्षनिहाय झालेल्या जागांची संख्या.	विवरणपत्र - १०		७२१
१२	निवडणुकीचा संकलित तक्ता.	विवरणपत्र - ११		७२३-७२६

प्रकरण-१९

इतर अनुषंगिक महत्त्वाचे आदेश व सूचना

१	Requisition of Staff and Vehicles.	No.SEC. 1095/306/Desk-3	०२.०३.१९९५	७२९-७३३
२	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीसाठी अधिकारी/कर्मचारी यांच्या सेवा अधिग्रहीत करण्याबाबत-शुध्दीपत्रक.	क्रमांक:-रानिआ/जिपपंस-२०१७/प्र.क्र.४४/का.७	२१.०७.२०१८	७३५-७३८
३	महानगरपालिका/नगरपरिषद/नगरपंचायत निवडणुकांमध्ये अधिकारी/कर्मचारी यांची नेमणूक करताना घ्यावयाच्या दक्षतेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२३/प्र.क्र.२/का.५	२६.०४.२०२३	७३९-७४१

४	Restrictions on transfer of staff.	No. SEC. 1095/CR- 5/95/Desk-3	१५.०३.१९९५	७४३-७४४
५	निवडून आलेल्या उमेदवारांना दयावयाचे प्रमाणपत्र.	No. SEC. 1095/CR-11/Desk-3	१०.०४.१९९५	७४५-७४६
		No. SEC. 1095/CR-11/Desk-3	०८.०६.१९९५	७४७
६	महानगरपालिकांमध्ये निवडून आलेल्या उमेदवारांना द्यावयाचे प्रमाणपत्र.	क्रमांक:-रानिआ/मनपा २००५/प्र.क्र.१५/का.०५	०८.०४.२००५	७४९-७५१
७	पोस्टल बॅलट ऑर्डर-२००१ व दि.१७ जानेवारी २००२ चे पत्र.	क्रमांक-एसईसी/जीईएन/२००१/प्र.क्र.५/ का-१०	१६.०१.२००१	७५३-७६२
		क्रमांक-एसईसी/जीईएन/२००१/प्र.क्र.५/ का-१०	२६.०४.२००१	७६३
		क्रमांक-एसईसी/जीईएन/२००१/प्र.क्र.५/ का-१०	१७.०१.२००२	७६५
८	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवजणूकीच्या प्रत्येक टप्प्यावरील माहिती राज्य निवडणूक आयोगास कळविण्याबाबत.	क्रमांक:-एसईसी/एमसी-२००३/ प्र.क्र.७०/का-१०	२०.०९.२००३	७६७-७६९
९	निवडणूकीत झालेल्या सर्व महत्वाच्या घटना अथवा गैरप्रकार राज्य निवडणूक आयोगाला ताबडतोब कळविण्याबाबत.	क्रमांक-मनपा-२००४/प्र.क्र.३५/का-०५	०१.१२.२००४	७७१
१०	नामनिर्देशनपत्रे मागे घेण्याच्या तारखेनंतर एकच उमेदवार शिल्लक असल्यास त्याचा अहवाल आयोगास पाठविण्याबाबत व आयोगाच्या मान्यतेनंतर त्या उमेदवारास विजयी घोषित करणेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००४/प्र.क्र.३७/का-५	२३.१२.२००४	७७३
११	निवडणूकीसंबधी गुन्हयात तातडीने आरोपपत्र दाखल करणेबाबत.	परिपत्रक क्र. रानिआ/मनपा २००५/प्र.क्र.१४/का.०५	१२.०४.२००५	७७५-७७६
१२	स्थानिक स्वराज्य संस्थामध्ये नामनिर्देशनपत्रासोबत उमेदवाराने दयावयाच्या शपथपत्रात अथवा घोषणापत्रात चुकीची माहिती दिल्यास करावयाची कार्यवाही.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००५/प्र.क्र.२५/का-५	११.०८.२००५	७७७
१३	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या मतदार संघाची पुर्नरचना- कामकाज गोपनियरित्या हाताळण्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००५/प्र.क्र.१७/ का-५	२४.१०.२००५	७७९-७८०
		क्र.:-रानिआ/मनपा२००५/प्र.क्र.१७/का.०५	०२.०७.२०१३	७८१-७८२
१४	निवडणुकीमध्ये काम करणाऱ्या अधिकारी/कर्मचारी यांच्याविरूद्ध शिस्तभंगाची कारवाई.	क्रमांक-रानिआ-२००६/प्र.क्र.१४/का-५	०२.०८.२००६	७८३-७८५
१५	निवडणुकविषयक गुन्हे मागे घेताना आयोगाची परवानगी घेणेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००७/प्र.क्र.१०/का-५	१४.०३.२००७	७८७-७८८
१६	व्हिडिओ कॅसेटची विल्हेवाट लावण्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा/२००५/प्र.क्र.३६/का-५	२०.१२.२००५	७८९
१७	निवडणुकविषयक कार्यवाहीच्या व्हिडिओ चित्रीकरणाच्या सीडी उपलब्ध करून देणेबाबत.	क्रमांक-मनप-२००७/प्र.क्र.१८/का-७	०७.०४.२००७	७९१-७९२
१८	प्रभाग रचना संदर्भात आदेश - स्थानिक लोकप्रतिनिधींच्या दबावास बळी न पडण्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा२००७/प्र.क्र.६/का-५	१०.०४.२००७	७९३

१९	महानगरपालिका/नगरपरिषदा सार्वत्रिक पोटनिवडणूकांमध्ये काम करणाऱ्या अधिकारी/कर्मचाऱ्यांना मानधनाबाबत.	न.वि.वि.शा.नि. क्रमांक:-संकीर्ण-२००६/५१२/प्र.क्र.८९/२००६/नवि-२०	१६.०७.२००७	७९५-७९६
२०	मतदानाच्या कामाकरीता शिक्षकांची नेमणूक केल्यास करावयाची कार्यवाही.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००८/प्र.क्र.९/का-५	११.११.२००८	७९७-७९८
२१	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मतमोजणी करावयाची पध्दत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००९/प्र.क्र.१६/का-५	२१.१२.२००९	७९९-८००
		क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००९/प्र.क्र.१६/का-५	२९.०३.२०१०	८०१
		क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.२५/का.५	१८.०२.२०१७	८०३-८०४
२२	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये अधिकारी/कर्मचारी यांच्या सेवा अधिगृहीत करण्याबाबत.	आदेश क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०११/प्र.क्र.२३/का.५	११.१२.२०११	८०५-८०६
२३	राज्य निवडणूक आयोगाचा लोगो छापणेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा/२०११/प्र.क्र.२४/का.५	१७.१२.२०११	८०७-८०९
२४	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये शासकीय अधिकारी व कर्मचाऱ्यांवर क्षेत्रिय अधिकाऱ्याचे (झोनल ऑफीसर) काम सोपविण्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा/२०११/प्र.क्र.१८/का.५	२३.०१.२०१२	८११-८१२
२५	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकांच्यावेळी मतदान/मतमोजणीच्या कामासाठी नियुक्त केलेल्या अधिकारी/कर्मचाऱ्याना तसेच पोलिस अधिकारी व पोलिस कर्मचारी यांना द्यावयाच्या निवडणूक भत्ता/ आहार भत्त्याबाबतचे आदेश व शुध्दीपत्रक.	क्रमांक-रानिआ/मनपा/२०११/प्र.क्र.०३/का.५	३१.०१.२०१२	८१३-८१४
		क्रमांक-रानिआ/मनपा/२०११/प्र.क्र.३/का.५	११.०२.२०१२	८१५-८१६
२६	स्थानिक स्वराज्य संस्थामध्ये नामनिर्देशनपत्रासोबत उमेदवाराने दयावयाच्या शपथपत्रात अथवा घोषणापत्रात चुकीची माहिती दिल्यास करावयाची कार्यवाही.	क्रमांक:रानिआ/मनपा २००७/प्र.क्र.३/का-५	२०.०२.२०१३	८१७-८१९
२७	महानगरपालिका, नगर परिषद/नगरपंचायत निवडणुकीमध्ये करावयाच्या खर्चाची मर्यादा निश्चित करणेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००९/प्र.क्र.४(१)/का.५	०६.०२.२०१५	८२१-८२३
२८	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या क्षेत्रीय स्तरावरील निवडणूकविषयक कामकाजाची जबाबदारी निश्चित करण्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र.६/का-५	१०.०२.२०१५	८२५-८२९
२९	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मागासप्रवर्गीयांसाठी आरक्षित असलेल्या प्रभागातून निवडून आलेल्या सदस्याने निहित कालावधीत वैधता प्रमाणपत्र सादर न केल्यास करावयाच्या कार्यवाहीबाबत.	शासन परिपत्रक क्रमांक:एमसीओ-२०१६/प्र.क्र.४६/नवि-१४	२८.०३.२०१६	८३१-८३३
३०	स्थानिक स्वराज्य संस्था निवडणूक-अनपेक्षित परिस्थिती हाताळण्याबाबत कायद्याचे अग्रक्रम.	क्र.-रानिआ-२०२६/अहाका/प्र.क्र.१०/सं.क.	०४.१०.२०१६	८३५-८३८

३१	सुरक्षारक्षक पुरविण्यात आलेल्या व्यक्तीस तसेच लोकप्रतिनिधीस निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी या मतमोजणी प्रतिनिधी न नेमणेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/जिपपंस/२०२६/प्र.क्र.२३/का.७	१९.१०.२०१६	८३९-८४०
३२	निवडणूक प्रक्रिया पार पाडल्यानंतर सादर करावयाची प्रमाणपत्र.	क्रमांक-रानिआ/जिपपंस/२०१६/प्र.क्र.२६/का.७	०९.११.२०१६	८४१-८५१
३३	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मागासप्रवर्गीयांसाठी आरक्षित असलेल्या प्रभागातून निवडून आलेल्या सदस्याने निहित कालावधीत वैधता प्रमाणपत्र सादर न केल्यास करावयाच्या कार्यवाहीबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र.१/का.५	१६.१२.२०१६	८५३-८५४
३४	बहुसदस्सीय प्रभाग पध्दतीनुसार मतदानपध्दतीची माहीती मतदारांना देण्याबाबत रिट याचिका क्र. ३५४/२०१७.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.६/का.५	१८.०१.२०१७	८५५-८५८
३५	मा. उच्च न्यायालयाच्या आदेशानुसार दिव्यांग मतदारांकरीता मतदान केंद्रावर पुरविण्याच्या सुविधांबाबत.	क्रमांक:रानिआ/जिपपंस-२०१७/प्र.क्र.७/का-७	२५.०१.२०१७	८५९-८६०
३६	बहुसदस्सीय प्रभाग पध्दतीमध्ये मतदान प्रतिनिधी नियुक्त करण्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.२३/का.५	१६.०२.२०१७	८६१
३७	दिव्यांग मतदारांकरीता मतदान केंद्रावर पुरविण्याच्या सुविधांबाबत.	क्रमांक-रानिआ/जिपपंस-२०१७/प्र.क्र.७/का.७	१८.०२.२०१७	८६३-८६६
३८	मतदान केंद्राच्या ठिकाणी जमा झालेला कचरा उचलण्याबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.२९/का.५	२९.०३.२०१७	८६७-८६८
३९	निवडणूकीचे काम करणाऱ्यांना मानधन / अतिकालिक भत्ता देण्याबाबत.	क्र.रानिआ/नप-२०१७/प्र.क्र.२/का.६	१२.०६.२०१७	८६९-८७३
४०	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकांकरीता क्रीडा संकुलांच्या वापराबाबत..	क्र.-रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.१२/का.५	०५.०७.२०१७	८७५-८७८
४१	दिव्यांग व्यक्तींकरिता मतदान केंद्रांवर रॅम्प, व्हीलचेअर इ. सुविधा उपलब्ध करुन देणेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/जिपपंस-२०१७/प्र.क्र.७/का.७	२८.११.२०१७	८७९-८८६
४२	आदर्श मतदान केंद्र - त्रयस्थ संस्थेद्वारे सर्व मतदान केंद्रांची तपासणी.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१८/प्र.क्र.२५/का.५	२७.०७.२०१८	८८७-८९१
४३	न्यायालयीन प्रकरणाचा योग्य व मुदतीत निपटारा होण्याबाबत करावयाची कार्यवाही.	क्रमांक-रानिआ/नप-२०२२/प्र.क्र.७/का-६	२०.०६.२०२२	८९३-८९४
४४	महानगरपालिका,नगरपरिषदा व नगरपंचायतीच्या निडणूकीच्या कर्तव्यांवर असताना जखमी झालेल्या अधिकारी/कर्मचाऱ्यांच्या कुटुंबियांना सानुग्रह अनुदान देणेबाबत.	क्रमांक-रानिआ/ग्रापंनि-२०२२/प्र.क्र.०९/का.८	०२.०१.२०२३	८९५-८९७

४५	विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक -२०२४. निवडणूक संबंधित राज्य, जिल्हा व तहसिल स्तरावरील राजपत्रित अधिकाऱ्यांना पारिश्रमिक/मानधन देण्याबाबत.	शासन निर्णय क्रमांक:सीईएल-२०२४-प्र.क्र.४५/२४/३३(नि.३)(१). *(सामान्य प्रशासन विभाग, महाराष्ट्र शासन)*	१६.०१.२०२५	८९९-९०२
४६	विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक -२०२४. विधानसभा सार्वत्रिक निवडणुकांच्या कामासाठी नियुक्त केलेल्या विभागीय, जिल्हा व तहसिल पातळीवरील अराजपत्रित कर्मचाऱ्यांनी केलेल्या जादा कामासाठी अतिकालिक भत्ता देणेबाबत.	शासन निर्णय क्रमांक:सीईएल-२०२४-प्र.क्र.४५/२४/३३(नि.३)(२). *(सामान्य प्रशासन विभाग, महाराष्ट्र शासन)*	१६.०१.२०२५	९०३-९०६
४७	विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक -२०२४. निवडणुकी कामासाठी नियुक्त केलेल्या सहायक खर्च निरिक्षक/क्षेत्रिय अधिकारी/क्षेत्रिय पोलिस अधिकारी यांना मानधन देणेबाबत.	शासन निर्णय क्रमांक:सीईएल-२०२४-प्र.क्र.४५/२४/३३(नि.३)(३). *(सामान्य प्रशासन विभाग, महाराष्ट्र शासन)*	१६.०१.२०२५	९०७-९०९
४८	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक/पोट निवडणुकीच्या कामकाजाकरिता आवश्यक असलेल्या साहित्याच्या छपाई/खरेदीसंदर्भात अवलंब करावयाच्या कार्यपध्दतीबाबत मार्गदर्शक सूचना.	क्र.रानिआ-२०२५/सा.ख.छ./प्र.क्र.६/का-१४	२१.०८.२०२५	९११-९४१
४९	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीच्या दरम्यान मतदान केंद्रावर वेब कास्टींगची (Webcasting) सुविधा उपलब्ध करणेबाबत.	क्र.रानिआ-२०२५/Webcasting/प्र.क्र.०९/का.१२	०९.१०.२०२५	९४३-९५३
५०	महानगरपालिका निवडणुकांसाठी निवडणूक निर्णय अधिकारी व सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या नियुक्त्या करणे, त्यांच्यावर कामाची जबाबदारी सोपविणे इत्यादीबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२०/प्र.क्र.५/का.५	०६.०८.२०२५	९५५-९५९
५१	महानगरपालिका निवडणुकांसाठी निवडणूक निर्णय अधिकारी व सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या नियुक्त्या करणे, त्यांच्यावर कामाची जबाबदारी सोपविणे इत्यादीबाबत.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.३/का-५	२८.०८.२०२५	९६१-९६२
५२	लोकसभा / विधानसभेच्या सार्वत्रिक / पोटनिवडणुकीसंबंधी नियुक्त केलेल्या अधिकारी / कर्मचारी यांना पारिश्रमिक /अतिकालिक भत्ता / निवडणूक भत्ता इ. देणेबाबत सुधारित दर.	शासन निर्णय क्रमांक:बीयुडी-२०२५/प्र.क्र.१४०/२५/का.-३३नि.-३),	२४.११.२०२५	९६३-९६७
५३	महानगरपालिका निवडणूक विषयक नामनिर्देशन पत्र व शपथपत्रामध्ये सुधारणा करण्याबाबतचे आदेश.	क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र.२४/का-५	१२.१२.२०२५	९६९-९९१

प्रकरण - १

प्रस्तावना

१) निवडणूक विषयक कायदेशीर तरतुदी व अंमलबजावणी :

भारतीय संविधानाच्या **अनुच्छेद २४३ झेडए** अन्वये महानगरपालिकांच्या निवडणुकांचे अधिक्षण, संचालन व नियंत्रण हे राज्य निवडणूक आयोगाकडे सोपविण्यात आले असून, **मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ व महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम आणि त्या अंतर्गत असणारे, निवडणूक नियम** यामधील तरतुदीनुसार निवडणुकांबाबत कार्यवाही केली जाते.

राज्य निवडणूक आयोगाकडील **आदेश क्र.रानिआ - २०१६/ अहाका / प्र.क्र.१०/ सं.क्र., दि.०४/१०/२०१६** रोजीच्या आदेशानुसार निवडणुकीशी निगडित सर्व अधिकाऱ्यांनी स्थानिक स्वराज्य संस्थाच्या निवडणुकांमध्ये अनपेक्षित परिस्थिती हाताळतेवेळी खालील अग्रक्रमाप्रमाणे असणाऱ्या तरतुदींचा विचार करावा.

- संविधानातील तरतुदी
- संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थाकरिता अधिनियम व नियमातील तरतुदी,
- मा. सर्वोच्च / उच्च न्यायालयाचे निर्णय
- राज्य निवडणूक आयोगाने पारित केलेले आदेश, सूचना, इ.

उपरोक्त तरतुदींनुसार देखील एखादी परिस्थिती हाताळणे शक्य नसल्यास आयोगाकडे अभिप्रायासह अहवाल सादर करणे आवश्यक आहे. तरी या सर्व बाबींचा सखोल अभ्यास करावा.

२) निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची भूमिका / कार्यपध्दती :

संपूर्ण निवडणूक प्रक्रिया सुरळीत व रितसरपणे पार पाडणे हे मुख्यत्वे करुन निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या अधिनस्त कर्मचाऱ्यांवर अवलंबून आहे. लहानशी चूक किंवा चुकीची कार्यपध्दती अथवा अपूर्ण माहिती / गैरसमजूत / चुकीचा अन्वयार्थ यामुळे संपूर्ण निवडणूक प्रक्रिया रद्दबादल होऊ शकते याची नोंद घ्यावी.

ही मार्गदर्शक पुस्तिका केवळ माहितीकरीता व मार्गदर्शनाकरीता तयार करण्यात आली असून ती सर्वसमावेशक किंवा अधिनियम व नियमाला पर्याय नाही, हे लक्षात घ्यावे व त्यामुळे आवश्यकतेनुसार अधिनियम व नियमातील तरतुदी मुळात वाचणे व संदर्भासाठी तपासणे आवश्यक आहे. त्याचप्रमाणे राज्य निवडणूक आयोगाचे विविध आदेश, सूचना, परिपत्रके इत्यादी देखील संदर्भासाठी पहाणे आवश्यक आहे, त्यामुळे सदर पुस्तकात प्रत्येक प्रकरणाच्या शेवटी त्यांचा समावेश केलेला आहे. तथापि, दरम्यानच्या कालावधीमध्ये राज्य निवडणूक आयोगाकडून त्यात काही बदल केल्यास त्याच्या प्रती आयोगाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध होतील. तरी, त्याचे वेळोवेळी अवलोकन

करणे आवश्यक आहे. तसेच निवडणुकीच्या कामाकरीता विहित केलेले नमुने, प्रपत्रे इ. आवश्यकतेनुसार पुरेशा प्रमाणात तयार करुन ठेवणे आवश्यक आहे.

३) कर्तव्याची रुपरेषा :

- निवडणुकीची व्यवस्था आणि कामाची आखणी निवडणूक कार्यक्रमास सुरुवात होण्यापूर्वीच करणे जसे आवश्यक कर्मचारीवृंद अधिग्रहित करणे, मतदान केंद्राची पाहणी करणे, पोलिसांच्या सहाय्याने संवेदनशील अतिसंवेदनशील मतदान केंद्र निश्चिती करणे, कमजोर सामाजिक घटकांचा (Vulnerable Mapping) शोध घेणे, मतमोजणी आराखडा तयार करणे, आयोगास सादर करावयाच्या अहवालांच्या नमुन्यांचे, तसेच आवश्यक नोटीसा, नमुने संगणकीकृत करून ठेवणे इ.
- महानगरपालिकेच्या सर्व प्रभागांची आवश्यक ती सर्व माहिती असणारी तसेच निवडणुकीची तयारी (वाहतूक आराखडा, मतदान साहित्य, कर्मचारीवृंद इ.) दर्शविणारी माहिती पुस्तिका निवडणूक निरीक्षकांसाठी तयार ठेवणे
- पुरेशा प्रमाणात इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रे व इतर साहित्य उपलब्ध करुन घेणे.
- निवडणुकीची अधिसूचना व जाहीर नोटीस देणे, नामनिर्देशनपत्रे व अनामत रक्कम स्वीकारणे, उमेदवाराकडून शपथपत्र /घोषणापत्र / हमीपत्र स्वीकारणे.
- उमेदवाराच्या नामनिर्देशन पत्रातील व शपथपत्रातील माहिती प्रसिध्द करणे.
- नामनिर्देशनपत्रांची छाननी करणे, नामनिर्देशनपत्र नाकारण्याची कारणे संक्षिप्तपणे नमूद करणे.
- उमेदवारी मागे घेण्याच्या नोटीसांची पोहोच पावती देणे.
- निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांना चिन्ह वाटप करणे.
- नामनिर्देशनांची नोटीस, वैधरित्या नामनिर्देशित उमेदवारांची यादी व निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची यादी तयार करणे व प्रसिध्द करणे.
- मतदान केंद्रनिहाय मतदार यादी तयार करणे.
- मतपत्रिकांची (पोस्टल बॅलट पेपर व मतपत्रिका इत्यादीसह) संख्या निश्चित करणे व छपाई व पुरवठ्याची /वितरणाची व्यवस्था करणे.
- स्वच्छ, निर्भय व नि:पक्षपाती रितसर निवडणुकांकरीता उमेदवार व राजकीय पक्षांना वेळोवेळी मार्गदर्शन करणे, नियमांतील तरतुदी वा अन्य सूचना देवून अद्ययावत ठेवणे.
- निवडणुका व्यवस्थित पार पाडण्याकरीता कायदा व सुव्यवस्थेची परिस्थिती यांचा आढावा घेणे व आचारसंहिता पालन /अंमलबजावणी याकरीता आवश्यक उपाययोजना करणे.
- इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रे वापरासाठी मतदानाच्या किमान एक आठवडा (मतपत्रिका तयार झालेबरोबर लगेच) अगोदर ईव्हीएम तयार (Set & Seal) करणे.
- मतदान यंत्र तयार करण्यापूर्वी (Set & Seal) त्याची सूचना संबंधित उमेदवार व राजकीय पक्ष यांना देऊन त्यांना उपस्थित राहण्यास कळवावे.
- राज्य निवडणूक आयोगाने दि.२७.११.२०२५ रोजी सर्व बॅलेट युनिटवरील END बटन पांढऱ्या मास्कींग टॅबने बंद ठेवण्याच्या सूचना दिल्या आहेत. त्यानुसार ईव्हीएम तयार (Set & Seal) करताना कार्यवाही करावी.

- मतदान व मतमोजणी प्रक्रियेमध्ये नेमण्यात येणारे सर्व अधिकारी/कर्मचारी यांना मतदान यंत्रांच्या कार्यपध्दतीची नीट माहिती करुन देणे व त्यांना आत्मविश्वास जोपर्यंत येत नाही तोपर्यंत त्याचे प्रशिक्षण घेणे.
- मतदान पथके, मतपत्रिका, ईव्हीएम, मतदानाचे इतर साहित्य इ. मतदान केंद्रावर पोहचविणे व परत आणण्यासाठी वाहतूक आराखडा तयार करणे व त्याप्रमाणे व्यवस्था करणे.
- मतदानानंतर ईव्हीएम सुरक्षितपणे ठेवण्याची व्यवस्था करणे.
- मतमोजणी कर्मचाऱ्यांची नेमणूक करणे.
- निवडणूक कार्यक्रमाप्रमाणे मतमोजणी ठरलेल्या दिवशी ठरलेल्या ठिकाणी व वेळेस करणे.
- निकाल जाहीर करणे.
- मतमोजणीचा निकाल जाहीर झाल्यानंतर / ईव्हीएम व सर्व मतदान साहित्य सांविधानिक व असांविधानिक लिफाफे इत्यादींचे जतन करणे व मतदान यंत्रांच्या मेमरी राज्य निवडणूक आयोगाच्या निर्देशानुसार कोषागारात किंवा उपकोषागारात ठेवणे.
- परिणामकारक नियंत्रण.
- सर्वसाधारण पर्यवेक्षण.

४) महानगरपालिका आयुक्त हे निवडणूक अधिकारी असून यांनी करावयाची काही महत्वपूर्ण व्यवस्था.

• निवडणुकांच्या अनुषंगाने आवश्यक त्या सर्व विभागांचे सहाय्य घेणे.
• आवश्यकतेनुसार विभागीय आयुक्तांकडून, निवडणूक निर्णय अधिकारी, सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी उपलब्ध करून घेणे व प्रत्येक मतदान केंद्राकरीता केंद्राध्यक्ष व मतदान अधिकारी तसेच इतर कर्मचारी उपलब्ध करून देणे.
• मतदान कर्मचाऱ्यांना (राखीव कर्मचाऱ्यांसह) सखोल व पूर्ण प्रशिक्षण देणे .
• सांविधानिक तरतुदी, कायद्यातील, नियमातील तरतुदी, आयोगाच्या विशेष सूचना, आदेश व परिपत्रके निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना उपलब्ध करुन देणे.
• महत्वाच्या बाबींची तपासणी सूची तयार करणे व ती देणे.
• मतपत्रिका/ मतदान यंत्रे व कार्यपध्दती याबाबत सर्वसाधारण जनता, राजकीय पक्ष, उमेदवार व जनसंपर्क माध्यमे यांना अवगत करणे.
• आवश्यक साहित्य जसे मतपत्रिका, इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रे, न पुसणारी शाई, मार्कर पेन, सिलिंग साहित्य, निवडणूक साहित्य, विभेदक चिन्ह, पितळी सील इ. उपलब्ध करुन देणे .
• मतपत्रिकांची तसेच निवडणूक कर्मचारी व पोलीस मतदारांसाठी टपाली मतपत्रिका छपाईची व्यवस्था करणे.
• निवडणुका पूर्ण झाल्यानंतर ईव्हीएम व निवडणूक कागदपत्रे व साहित्य सुरक्षित ठेवणेसाठी गोदामांची व्यवस्था करणे.

या सर्व प्रकारच्या कार्यवाहीकरीता व निवडणुका सुव्यस्थितपणे पार पाडण्याकरीता निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी संबंधित महानगरपालिका आयुक्त यांच्याशी नियमित संपर्कात रहाणे आवश्यक आहे.

प्रकरण - २

मतदार यादी व मतदान केंद्र निश्चिती

राज्य निवडणूक आयोगाने दि. १६ जुलै, २०२५ रोजी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता मतदार यादी तयार करण्याच्या अनुषंगाने एकत्रित आदेश निर्गमित केले आहेत. तसेच मतदार यादीतील दुबार नावांबाबत करावयाच्या कार्यवाहीबाबत दि. २९ ऑक्टोबर, २०२५ रोजी सविस्तर कार्यपध्दती विहित केली आहे. त्यानुसार महानगरपालिका निवडणुकांकरीता मतदार यादी तयार करण्याची कार्यवाही करावयाची आहे.

१. **विधानसभेची मतदार यादी ग्राह्य धरणे-**

राज्य निवडणूक आयोगाने अधिसूचित केलेल्या दिनांकास महानगरपालिका क्षेत्राकरीता अस्तित्वात असलेली विधानसभेची मतदार यादी महानगरपालिकेच्या प्रभागांमध्ये विभागून ती निवडणुकीसाठी छापून घेणे व प्राधिकृत अधिकाऱ्यांनी अधिप्रमाणित करणे आवश्यक आहे. असे करताना संबंधित क्षेत्राची विधानसभेची मतदार यादी जशी असेल तशी संबंधित प्रभागांमध्ये विभागावयाची आहे. त्यामध्ये कोणतीही नावे समाविष्ट करणे, कमी करणे किंवा त्यामध्ये सुधारणा करणे इत्यादींची अनुमती देण्यात आलेली नाही. मतदार यादी विभागताना प्रभागाच्या हद्दीवर राहणाऱ्या मतदारांच्या संदर्भात विशेष दक्षता घेणे आवश्यक असून त्यासाठी आवश्यकतेनुसार स्थळ निरिक्षण करणे आवश्यक आहे. जेणेकरुन निवडणूक प्रभागाच्या हद्दीतील मतदारांची नावे अन्य निवडणूक प्रभागाच्या मतदार यादीत समाविष्ट होणार नाहीत. यासोबतच विधानसभा मतदार यादीमध्ये नमूद असलेले कोणतेही मतदार वगळले जाणार नाहीत तसेच यथास्थिती विधानसभा मतदार संघातील महानगरपालिकेच्या संबंधित निवडणूक प्रभागाच्या क्षेत्राबाहेरील मतदार चुकीने मतदार यादीत समाविष्ट होणार नाही, याची दक्षता घ्यावी.

२. **मतदार यादीचे विभाजन करताना घ्यावयाची दक्षता -**

महानगरपालिकेच्या निवडणुकीकरीता मतदार यादी प्रभागनिहाय विभाजित करताना विधानसभेच्या मतदार यादीतील सेक्शन ॲड्रेसचा वापर केला जातो. मात्र बऱ्याचदा सेक्शन ॲड्रेस हे मोघम, अपूर्ण किंवा चुकीचे असल्यास, एखादी इमारत किंवा सहकारी गृहनिर्माण संस्था ही सेक्शन ॲड्रेसनुसार ज्या प्रभागात समाविष्ट दिसते, प्रत्यक्षात मात्र सदर इमारत किंवा सहकारी गृहनिर्माण संस्था त्या प्रभागात नसून इतर प्रभागाच्या भौगोलिक हद्दीत असते. त्यामुळे सदर इमारत किंवा सहकारी गृहनिर्माण संस्थेतील रहिवाशी मतदारांची नावे ही मूळ प्रभागाऐवजी अन्य प्रभागात समाविष्ट होतात. सदर परिस्थिती ही विशेषत: लगतच्या प्रभागांच्या सीमांवर आढळते. अशावेळी केवळ सेक्शन ॲड्रेस लक्षात घेता, सदर इमारत किंवा सहकारी गृहनिर्माण संस्थेतील मतदारांची नावे ही ती इमारत किंवा सहकारी गृहनिर्माण संस्था प्रत्यक्षात ज्या प्रभागात स्थित आहे, त्याच प्रभागात समाविष्ट करणेबाबत काळजी घेण्यात यावी.

३. **मतदार यादी अधिप्रमाणित करणे व त्याची अभिरक्षा -**

महानगरपालिकेच्या निवडणुकांकरीता मतदार यादीचे विभाजन करुन ती अधिप्रमाणित करण्यासाठी उपायुक्त दर्जापेक्षा कमी नाही अशा अधिकाऱ्यास महानगरपालिका आयुक्त यांनी प्राधिकृत करावे. तसेच संबंधित मतदार यादीची अभिरक्षा करण्याची जबाबदारी महानगरपालिका आयुक्त यांनी सहायक आयुक्त दर्जापेक्षा कमी नाही अशा अधिकाऱ्यास सोपवावी.

मात्र बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या बाबतीत राज्य निवडणूक आयोगाच्या दि. १२ नोव्हेंबर, २०२५ च्या सुधारीत आदेशानुसार मतदार यादीचे विभाजन करुन ती अधिप्रमाणित करणे तसेच मतदार यादीची अभिरक्षा करण्याची जबाबदारी महानगरपालिका आयुक्त यांनी सहायक आयुक्त दर्जापेक्षा कमी नाही अशा अधिकाऱ्यास सोपवावी असे निर्देशित करण्यात आले आहे.

४. **प्रारुप मतदार यादी प्रसिध्द करणे-(आयोगाचे आदेश दि. १६/०७/२०२५)**

राज्य निवडणूक आयोगाने दिलेल्या मतदार यादी कार्यक्रमानुसार नेमून दिलेल्या दिनांकास प्रभागनिहाय प्रारुप मतदार यादी प्रसिध्द करुन त्यावर हरकती व सूचना मागविण्यात याव्यात. अधिकाअधिक मतदारांना मतदार यादीची प्रसिध्दीची माहिती होण्याकरिता राज्य निवडणूक आयोगाने नेमून दिल्यानूसार तसेच उपलब्ध अन्य मार्गाने मतदार यादी प्रसिध्द करावी. आवश्यक असल्यास मतदार जागृती मोहिम राबविण्यात यावी.

४-अ. **मतदार यादीमध्ये स्वत:हून (Suo-moto) दुरुस्त्या करण्याबाबत- (आयोगाचे आदेश दि. २५/११/२०२५)**

राज्य निवडणूक आयोगाने सदर बाब विचारात घेऊन अंतिम मतदार यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर चुका दुरूस्त करण्याची तरतुद दि. १६ जुलै, २०२५ च्या आदेशाच्या परिच्छेद - ८ मध्ये केली आहे. त्यामुळे, प्रारुप मतदार यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर सुध्दा त्यात कोणत्याही चुका राहिल्याची बाब महानगरपालिका आयुक्तांच्या निदर्शनास आल्यास अशा चुकांची दुरूस्ती अंतिम मतदार यादी तयार करताना स्वत:हून (Suo-moto) करावी. सदर चुकांची दुरूस्ती करण्याकरीता कोणत्याही हरकती प्राप्त होण्याची आवश्यकता नाही.

मतदार योग्य प्रभागात समाविष्ट झाले आहेत किंवा कसे याची तपासणी करण्यात यावी आणि जर असे मतदार चुकीच्या प्रभागात समाविष्ट झाले असतील तर त्या मतदारांना योग्य प्रभागात समाविष्ट करुन अंतिम मतदार याद्या प्रसिध्द करण्यात याव्यात.

५. **दुबार नावांबाबत -(आयोगाचे आदेश दि. १६/०७/२०२५ व दि. २९/१०/२०२५) -**

विधानसभेच्या मतदार यादीतून दुबार नावे वगळण्याची कार्यवाही संबंधित मतदार नोंदणी अधिकारी मार्फत करण्यात येते. तरी देखील अपवादात्मक परिस्थितीत प्रारुप मतदार यादी प्रसिध्द करताना, जर काही मतदारांची नावे एकापेक्षा जास्त वेळा आली असल्याचे कळल्यास व प्राथमिक चौकशी नंतर ती दुबार नावे एकाच व्यक्तीची असल्याचे निदर्शनास आल्यास तो मतदार एकच आहे याची खात्री करुन घ्यावी. जर त्या मतदाराचे नाव एकापेक्षा जास्त प्रभागात आले असल्यास अशा मतदारांची नावांची यादी सूचना फलकावर/वेबसाईटवर प्रसिध्द करावी व त्यांना ते कोणत्या प्रभागात मतदान करणार आहेत याबाबत लेखी अर्ज करण्याचे आवाहन करावे. जे मतदार सदर आवाहनाला प्रतिसाद देऊन ते कोणत्या प्रभागात मतदान करणार आहेत हे कळवतील, त्यानुसार अंतिम मतदार यादी व मतदान केंद्रनिहाय मतदार यादीमध्ये नोंद घ्यावी. मात्र सदर आवाहनास अशा मतदारांनी प्रतिसाद न दिल्यास सर्व मतदार यादीमधील त्यांचे नांवासमोर "दुबार नाव" अशी नोंद करावी व असे मतदार मतदानासाठी आल्यास मतदान केंद्राध्यक्षांमार्फत त्यांच्या ओळखपत्रावरुन त्यांच्या खरेपणाविषयी खातरजमा करावी. अशी खात्री पटल्यानंतरच त्यांना मतदान करु द्यावे.

राज्य निवडणूक आयोगाच्या दि. २९ ऑक्टोबर, २०२५ च्या आदेशान्वये मतदार यादीतील संभाव्य दुबार नावांबाबत करावयाची उपाययोजना नमूद केली आहे. त्यानुसार राज्य निवडणूक आयोगाने उपलब्ध करुन दिलेल्या मतदार यादीच्या संगणक प्रणालीमधील दुबार रिपोर्ट मधून संभाव्य दुबार नावांची यादी मिळू शकते. सदर यादीची तपासणी करुन ती व्यक्ती एकच आहे किंवा कसे याबाबत माहिती मिळवण्यात यावी. एकापेक्षा जास्त नाव असलेला मतदार एकच व्यक्ती असल्यास त्याच्याकडून सदर आदेशाच्या परिशिष्ट-एक मधील अर्ज भरून घ्यावा. जर अशा मतदारांकडून प्रतिसाद न आल्यास व जर अशी व्यक्ती मतदानास आल्यास त्या व्यक्तीकडून सदर आदेशाच्या परिशिष्ट-दोन मधील हमीपत्र घेऊन त्याला मतदान करु द्यावे.

६. **मतदार यादीवर प्राप्त झालेल्या हरकती व सूचनांवर नोंदविणे -**

राज्य निवडणूक आयोगाने दिलेल्या कार्यक्रमानुसार विहित केलेल्या कालावधीमध्ये खालील नमूद बाबींच्या अनुषंगाने हरकती व सूचना नोंदविता येतील. यामध्ये (i) स्वत: मतदाराने केलेला अर्ज आणि (ii) इतर मतदाराने एक किंवा अनेक विशिष्ट मतदाराबाबत हरकती/आक्षेप/सूचना प्राप्त होण्याची शक्यता आहे.

महानगरपालिकेच्या निवडणुकांसाठी वापरण्यात येत असलेल्या विधानसभेच्या मतदार यादीत खालील नमूद हरकती व सूचना प्राप्त होतील:-

(अ) १) मतदारांची नावे असूनही महानगरपालिकेच्या कोणत्याही निवडणूक प्रभागाच्या मतदार यादीमध्ये त्यांची नावे समाविष्ट करण्यात आली नसल्यास

किंवा

२) चुकीच्या निवडणूक प्रभागात नावे समाविष्ट करण्यात आली असल्यास,

अशा मतदारांची नावे अनुक्रमे मतदार यादीत व योग्य निवडणूक प्रभागात समाविष्ट करणे, अशी परिस्थिती असल्यास मतदाराने स्वत: विहित मुदतीत, वास्तव्याच्या पुराव्यासह **नमुना "अ"** मध्ये अर्ज दाखल करणे आवश्यक राहील.

एकाच सहकारी गृहनिर्माण संस्थेत राहणाऱ्या एकापेक्षा अधिक मतदारांचे नमुना "अ" मधील अर्ज त्या संस्थेच्या अध्यक्ष/सचिव यांच्यामार्फत त्या, संस्थेच्या लेटर हेडवर संबंधित सचिव किंवा अध्यक्षाच्या स्वाक्षरीने एकत्रितपणे सादर करता येतील. मात्र कोणत्याही परिस्थितीत एक गठ्ठा पध्दतीने किंवा एकत्रित यादीच्या स्वरुपात हरकती दाखल करता येणार नाहीत व असे अर्ज विचारात घेणे आवश्यक असणार नाहीत.

(आ) महानगरपालिका क्षेत्रातील विधानसभा मतदार यादीत मतदारांची नावे नसूनही महानगरपालिकेच्या प्रभागाच्या मतदार यादीमध्ये नावे समाविष्ट करण्यात आली असल्यास, अशा मतदारांची नावे वगळावयाची असल्यास, विहित मुदतीत तक्रारदाराने नमूना "ब" मध्ये अर्ज सादर करणे आवश्यक आहे. मात्र सदर तक्रारदार हा संबंधित निवडणूक प्रभागातील मतदार असावा.

(इ) लेखनिकांच्या चुका (नाव, लिंग, चुकीचे टंकलेखन इ.) याबाबत मतदाराने विहित नमुन्यातील (नमूना "अ") अर्जासोबत राज्य निवडणूक आयोगाने मतदाराची ओळख पटविण्यासाठी विहित केलेल्या व मतदाराचे स्वत:चे छायाचित्र असलेल्या ओळखपत्रांपैकी कोणतेही एक ओळखपत्र (ज्यामध्ये मतदाराचे नाव योग्यरित्या नमूद केलेले आहे.) सादर करणे आवश्यक असेल.

७. प्रारुप मतदार यादीसंदर्भात आलेल्या हरकती व सूचनांवर निर्णय घेणे -

७.१ मतदाराने स्वत: अर्ज करुन वरील परिच्छेद ६ (अ) नुसार मतदार यादीत दुरुस्ती करण्याची विनंती केल्यास, सदर अर्जाबाबत आवश्यक ती चौकशी व स्थळ पाहणी करुन निर्णय घेण्यात यावा .

७.२ मात्र कोणत्याही त्रयस्थ व्यक्तीने एक किंवा अनेक मतदारांबाबत नमुना "ब " मध्ये हरकत/आक्षेप सादर केल्यास, ज्या मतदाराबाबत हरकत/आक्षेप घेण्यात आले आहे त्या मतदाराला नोटीस काढून त्याचे म्हणणे मांडण्यासाठी वाजवी संधी दिल्याशिवाय हरकत/आक्षेप अर्जावर निर्णय घेण्यात येऊ नये.

७.३ आयोगाने अधिसूचित केलेल्या तारखेस ज्या मतदाराचे अथवा मतदारांची नावे महानगरपालिका क्षेत्राशी संबंधित विधानसभा मतदार यादीत नसतील, अशा मतदारांची नावे महानगरपालिकेच्या मतदार यादीत समाविष्ट करता येणार नाहीत.

८. मतदार याद्या अधिप्रमाणित करुन प्रसिध्द करणे :

८.१ राज्य निवडणूक आयोगाने नेमून दिलेल्या दिनांकास मतदार याद्या अधिप्रमाणित करण्यात याव्यात व त्याबद्दलची सूचनाही प्रसिध्द करण्यात यावी.

८.२ अंतिम मतदार यादी अधिप्रमाणित करीत असताना मतदार यादीच्या मुखपृष्ठावर महानगरपालिकेचे नाव, प्रभाग क्रमांक व नाव, मतदार यादी प्रसिद्ध केल्याचा दिनांक, त्या यादीमध्ये समाविष्ट यादी भागातील विभागाचा (section) तपशिल, मतदार यादीचा गोषवारा (मतदार क्रमांक, स्त्री-पुरूष-इतर व एकूण मतदार) छापावा. यादीच्या प्रत्येक पानावर पान क्रमांक, महानगरपालिका कार्यालय यांचा गोल शिक्का व ती तयार करावयास प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याची सही असावी. शेवटच्या पानावरील प्रमाणपत्रावर अधिप्रमाणित करणाऱ्या अधिकाऱ्याची सही व शिक्का असावा.

i) मतदार यादीच्या वरच्या बाजूस आयोगाने अधिसूचित केलेल्या दिनांकाचा (Cut Off Date) म्हणजेच विधानसभेची मतदार यादी ग्राह्य धरण्याच्या दिनांकाचा स्पष्ट उल्लेख असावा.

ii) मतदार यादीच्या प्रत्येक पानावर यथास्थिती प्रारूप / अंतिम मतदार यादी असे स्पष्ट नमूद करण्यात यावे अथवा शिक्का मारावा.

८.३ महानगरपालिकेची अंतिम मतदार यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर कोणतेही अर्ज/आक्षेप विचारात घेतले जाणार नाहीत. तसेच अंतिम मतदार यादीत साधारणत: कोणत्याही कारणास्तव दुरुस्ती करता येणार नाही.

९. अंतिम मतदार यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर त्यात दुरुस्ती करणे -

अंतिम मतदार यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर त्यात फक्त पुढीलप्रमाणे दुरुस्त्या करता येतील :-

आयोगाने अधिसूचित केलेल्या तारखेस ज्या मतदारांची नावे संबंधित निवडणूक प्रभागाच्या मतदार यादीत असून देखील ती नावे निवडणूक प्रभागाच्या मतदार यादीत छापावयाचे राहून गेल्यास किंवा ज्या निवडणूक प्रभागाच्या मतदार यादीत असणे आवश्यक आहे, त्याऐवजी दुसऱ्याच निवडणूक प्रभागाच्या मतदार यादीत चुकीने छापण्यात आली असल्यास मतदार यादी तयार करण्यासाठी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या निदर्शनास आल्यास संबंधित प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याने त्याची खात्री करुन आणि सकारण आदेश पारित करुन त्याबाबत योग्य त्या दुरुस्त्या पुरवणी यादीच्या स्वरुपात कराव्यात. मात्र अशा दुरुस्त्या संबंधित महानगरपालिकेच्या निवडणूकीसाठी नामनिर्देशनपत्रे भरण्याच्या शेवटच्या दिनांकापर्यंत करता येतील. या पुरवणी यादीला व्यापक प्रसिध्दी देण्यात यावी व ती संबंधित महानगरपालिकेच्या वेबसाईटवर देखील प्रसिध्द करावी.

१०. मतदार यादी पुरविणे -

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीसाठी भारत निवडणूक आयोगाची मतदार यादी वापरत असून ती प्रथम प्रभागनिहाय व त्यानंतर मतदान केंद्रनिहाय विभाजित करण्यात येते. अशी मतदार यादी विनामूल्य पुरविण्याची कायद्यात तरतूद नाही.

राज्य निवडणूक आयोगाच्या पत्र क्र. रानिआ/जिपपंस २०२५/प्र.क्र.३३/का.७, दि. ८ ऑक्टोबर, २०२५ अन्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता मतदार यादीची प्रत (प्रारुप व अंतिम मतदार यादी) प्रतिपृष्ठ रु.२/- इतका दर आकारुन उपलब्ध करुन द्यावी. अशा प्रकारे मतदार यादीची प्रत देताना फोटो असलेली छापील मतदार यादी देण्यात यावी. मात्र वेबसाईटवर प्रसिध्द केलेल्या मतदार यादीत तसेच सॉफ्टकॉपीमध्ये (PDF फॉरमॅट) मतदार यादी देताना त्यात मतदारांचे फोटो असणार नाहीत.

११. राज्य निवडणूक आयोगाकडून वेळोवेळी देण्यात येणाऱ्या सूचनांनुसार मतदार विभाजनाविपयक कार्यपद्धती अवलंबावी. जसे Computerised Voterlist Bifurcation चे सॉफ्टवेअर वापरून मतदार यादीचे विभाजन करणे.

१२. मतदार यादीचे विभाजन करताना ते राज्य निवडणूक आयोगाने उपलब्ध करुन दिलेल्या संगणकीय प्रणालीचा वापर करुन करण्यात यावे. संगणक प्रणालीचा वापर करुन मतदार यादीचे विभाजन करताना खालील महत्वाचे टप्पे अनुसरण्यात यावेत.

i) संगणक प्रणालीमध्ये महानगरपालिका क्षेत्राशी संबंधित विधानसभा तसेच त्याचे यादी भाग निवडणे.

ii) विधानसभेची मतदार यादी राज्य निवडणूक आयोगाच्या वेबसाईटवरुन डाऊनलोड करणे.

iii) वॉर्ड मास्टर तयार करणे.

iv) डाऊनलोड केलेल्या यादीचे विभाजन करुन कंट्रोल चार्ट तयार करणे.

v) विधानसभा क्रमांकनिहाय कंट्रोल चार्ट अपलोड करणे.

vi) प्रभागनिहाय प्रारुप मतदार यादी प्रोसेस करणे.

vii) प्रभाग निहाय प्रारुप मतदार यादीचे पिडीएफ डाऊनलोड करणे.

viii) अंतिम मतदार यादी तयार करण्यासाठी प्राप्त झालेल्या हरकती व सुचनांपैकी ज्या हरकती मान्य करण्यात आल्या आहेत व त्यानुसार जे मतदार एका प्रभागातून

दुसऱ्या प्रभागात समाविष्ट करणे आवश्यक आहे, त्यांचा ऑब्जेक्शन कंट्रोल चार्ट तयार करणे.

ix) प्रभागनिहाय अंतिम मतदार यादी प्रोसेस करणे.

x) प्रभाग निहाय अंतिम मतदार यादीचे पिडीएफ डाऊनलोड करणे.

xi) मतदान केंद्रांची माहिती मास्टर्समध्ये भरणे.

xii) मतदान केंद्रनिहाय कंट्रोल चार्ट तयार करणे.

xiii) मतदान केंद्रनिहाय मतदार यादी प्रोसेस करणे.

xiv) मतदान केंद्रनिहाय मतदार यादीचे पिडीएफ डाऊनलोड करणे. या पिडीएफमध्ये मतदारांना द्यावयाच्या मतदार चिठ्ठयांचा देखील समावेश असेल.

१३. मतदारांची ओळख पटविण्याकरीता ग्राह्य धरण्यात येणारे पुरावे :-

मतदारांची ओळख पटविण्याकरीता ग्राह्य धरण्यात येणारे पुरावे कोणते राहतील याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाने दिनांक १४ जुलै, २०२५ रोजी सुधारीत आदेश काढले आहेत. सदर आदेशामध्ये नमूद केलेल्या पुराव्यांपैकी कोणताही पुरावा मतदाराची ओळख पटवण्याकरिता ग्राह्य धरण्यात यावेत. या सदंर्भात मतदान केंद्राध्यक्ष व मतदान अधिकारी यांना देण्यात येणाऱ्या प्रशिक्षणादरम्यान योग्य त्या सुचना देण्यात याव्यात.

१४. मतदान केंद्र निश्चिती :-

राज्य निवडणूक आयोगाच्या दि.२६ जून, २०२५ आदेशान्वये खालील बाबींच्या अनुषंगाने सविस्तर आदेश दिले आहेत :-

१) **मतदान केंद्रास जोडावयाच्या मतदारांची संख्या** - यामध्ये दि.२९ ऑगस्ट, २०२५ च्या आदेशान्वये सुधारणा केली आहे.

२) **मतदान केंद्राचे ठिकाण निवडणे**

३) **मतदान केंद्राच्या ठिकाणात अपवादात्मक परिस्थितीमध्ये बदल करणे**

४) **निवडणुकांकरीता कर्मचारी, जागा आणि वाहने अधिग्रहीत करणे -**

५) **मतदान केंद्रावर पुरवावयाच्या सोयी सुविधा**

६) **आदर्श मतदान केंद्राची निर्मिती**

७) महिला मतदान केंद्र

८) मतदान केंद्राच्या बाहेर पक्षाचे मतदार सहाय्य केंद्र उभारणे

९) मतदान केंद्रात मोबाईल / कॉर्डलेस फोन / वायरलेस फोन वापरण्यास प्रतिबंध

१०) मतदान केंद्राच्या ठिकाणी प्रतिबंधात्मक उपाययोजना व सुरक्षा व्यवस्था इत्यादी

११) मतदान केंद्रांची यादी अंतिम करणे

प्रकरण - ३

नामनिर्देशन पत्राबाबतच्या तरतुदी

१. **निवडणूक सूचना :**

१.१ मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम २५ तसेच यथास्थिती महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाखालील निवडणूक नियम क्र. ८ मधील तरतुदी अन्वये राज्य निवडणूक आयोगाने नेमून दिलेल्या दिनांकास महानगरपालिका आयुक्त हे सार्वत्रिक वा पोट निवडणूक कार्यक्रम जाहीर करतील.

१.२ उपरोक्त तरतुदीनुसार महानगरपालिका आयुक्त राज्य निवडणूक आयोगाने दिलेला कार्यक्रम व नामनिर्देशन पत्र स्वीकारण्याचे ठिकाण व इतर तपशील विहित नमुन्यात प्रसिद्ध करतील (प्रकरण- १७, नमुना- १)

२. **नामनिर्देशन पत्र :**

२.१ राज्य निवडणूक आयोगाने विहित केलेल्या नामनिर्देशन पत्राच्या नमुन्यात उमेदवार आपले नामनिर्देशन पत्र दाखल करेल. राज्य निवडणूक आयोगाने दिनांक ०५ ऑक्टोबर, २०१५ च्या आदेशान्वये नामनिर्देशन पत्राचा नमूना विहित केला आहे, तो विचारात घेण्यात यावा. (सोबतचे अनुसूची-२ मधील शपथपत्र विचारात घेण्यात येऊ नये.) राज्य निवडणूक आयोगाने दिनांक १५ मार्च, २००४ च्या आदेशान्वये नामनिर्देशन पत्रासोबत गुन्हेगारी पार्श्वभूमी, शैक्षणिक अर्हता, स्थावर व जंगम मालमत्ता इत्यादी तपशील दर्शविणारे शपथपत्र सादर करण्याची तरतूद केली आहे. मात्र, उपरोक्त दि. १५ मार्च, २००४ च्या आदेशासोबतचे सहपत्र दिनांक १३ ऑगस्ट, २०१८ व दि. १२/१२/२०२५ च्या आदेशान्वये सुधारित केले आहेत, ते विचारात घेऊन अद्ययावत केलेला नामनिर्देशनपत्र व शपथपत्राचा नमूना विचारात घ्यावा.

२.२ राज्य निवडणूक आयोगाने नामनिर्देशनपत्र उमेदवारांना सहजरितीने भरता यावे यासाठी महाआयटीच्या मदतीने एक सॉफ्टवेअर तयार केले आहे. सर्व संभाव्य उमेदवारांनी सॉफ्टवेअरद्वारेच नामनिर्देशनपत्र व शपथपत्र भरणे आवश्यक आहे. या संगणक प्रणालीद्वारे सर्व उमेदवारांनी त्यांचे नामनिर्देशनपत्र व शपथपत्र भरावे. त्याची प्रिंट आऊट घेऊन त्यावर स्वाक्षरी करावी. असे स्वाक्षरी केलेले नामनिर्देशनपत्र व सक्षम प्राधिकाऱ्यासमोर दृढकथन केलेले शपथपत्र निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याकडे विहित वेळेत व विहित पध्दतीने सादर करावयाचे आहे. असा भरलेला नामनिर्देशनपत्राचा व शपथपत्राचा नमुना नामनिर्देशनपत्र म्हणून ग्राह्य धरण्यात येईल. (यासाठी प्रत्यक्ष निवडणूक कार्यक्रमातील सूचना पहाव्यात.)

नामनिर्देशन पत्रासोबत देण्यात येणारी **शपथपत्रे देखील संगणक प्रणालीवर भरण्यात यावीत व त्याचेही प्रिंट आउट्स साक्षांकीत करून** नामनिर्देशन पत्राच्या स्वाक्षरी केलेल्या संगणकीय प्रिंट आऊटसोबत निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे दाखल करावे.

संगणक प्रणालीद्वारे नामनिर्देशन प्रक्रिया राबविण्याकरिता प्रथम वॉर्ड मास्टर व आरओ मास्टर भरणे आवश्यक आहे. सदर प्रक्रिया पूर्ण केल्याशिवाय उमेदवारांना प्रभागातील आरक्षित जागा इत्यादी तपशिल दिसणार नाही. त्यामुळे ही माहिती नामनिर्देशनपत्र सुरु होण्यापूर्वी संगणक प्रणालीमध्ये अद्ययावत करणे आवश्यक आहे.

मात्र जर राज्य निवडणूक आयोगाने पारंपारीक पध्दतीने (ऑफलाईन) नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याची सुविधा उपलब्ध करुन दिली असल्यास त्यानुसार कार्यवाही करावी.

३ सूचक :

३.१ मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम २६ व महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाखालील निवडणूक नियम क्र. ९ नुसार उमेदवाराचे नामनिर्देशन करण्याकरिता सूचक / प्रस्तावक व अनुमोदक कोण राहू शकेल याबाबत तरतूदी आहेत. त्यानुसार कार्यवाही करणे आवश्यक आहे. जी व्यक्ती मतदार म्हणून अपात्र नसेल व ज्या प्रभागात उमेदवारास नामनिर्देशित करावयाचे आहे, अशा संबधित प्रभागाच्या मतदार यादीत ज्याचे नाव समाविष्ट केले आहे अशी कोणतीही व्यक्ती सूचक / प्रस्तावक व अनुमोदक म्हणून पात्र राहील. यासंदर्भातील सविस्तर महितीकरीता उपरोक्त तरतुदींचे संपूर्ण वाचन करावे.

३.२ राज्य निवडणूक आयोगाकडील मान्यता प्राप्त राजकीय पक्ष, नोंदणीकृत राजकीय पक्ष तसेच अपक्ष अशा सर्व उमेदवारांच्याबाबतीत एक सूचक / प्रस्तावक व एक अनुमोदक राहील.

४ नामनिर्देशन पत्र दाखल करणे /वेळ / ठिकाण :

४.१ उपरोक्त २.१.२ मध्ये नमूद केलेल्या नोटिशीत नमूद दिवशी, निश्चित केलेल्या वेळेत व जाहीर केलेल्या ठिकाणी निवडणूक निर्णय अधिकारी नामनिर्देशन पत्र स्विकारतील.

४.२ नामनिर्देशन पत्र दाखल करण्याच्या शेवटच्या दिवशी निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याच्या दालनात उमेदवारांची गर्दी होण्याची शक्यता असते व त्यामुळे विहित वेळेमध्ये, सर्व कागदपत्रांसह परिपूर्ण नामनिर्देशन पत्र घेऊन दाखल होणाऱ्या सर्व उमेदवारांची नामनिर्देशन पत्रे दाखल करून घेण्यास अडचण होऊ शकते. सबब, आयोगाने दिलेल्या

कार्यक्रमानुसार शेवटच्या दिवशी दुपारी ठिक ३.०० वा (कार्यक्रमात नमूद वेळेस) **(बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या बाबतीत दुपारी ५.०० वाजता)** निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याच्या कार्यालयाचे दरवाजे बंद करावेत. तत्पूर्वी १० मिनिटे पुकारा करून ठिक ३.०० वा (कार्यक्रमात नमूद वेळेस) दरवाजे **(बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या बाबतीत दुपारी ५.०० वाजता)** बंद करत असल्याची ताकीद द्यावी व नंतर सर्व कागदपत्रांसह परिपूर्ण नामनिर्देशन पत्र घेऊन दालनात उपस्थित उमेदवारांची नामनिर्देशन पत्रे विहित पद्धतीने स्विकारावीत. अशी सर्व नामनिर्देशन पत्रे विहित वेळेत प्राप्त झाल्याचे मानले जाईल. परंतु कोणत्याही उमेदवारास विहित वेळेनंतर बाहेरुन कागदपत्र आणून सादर करण्याची परवानगी दिली जाणार नाही.

४.३ आयोगाचे निरीक्षक कार्यालयात उपस्थित असल्यास त्यांनी या सर्व कार्यपद्धतीचे निरीक्षण करावे व आवश्यक तेथे मार्गदर्शन करावे.

४.४ नामनिर्देशनपत्रे दाखल करण्याच्या व छाननी तसेच चिन्ह वाटपाच्या सर्व प्रकियेचे डिजीटल कॅमेऱ्याने (तारीख व वेळ दर्शविणाऱ्या) छायाचित्रण करावे.

५ नामनिर्देशन पत्र सादर करतेवेळी उपस्थित राहू शकणाऱ्या व्यक्ती व गाड्यांची संख्या :

५.१ निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याच्या कार्यालयाच्या १०० मीटर परिसरात जास्तीत जास्त २ वाहनांना परवानगी देण्यात येईल. उमेदवार मिरवणुकीने येत असल्यास १०० मीटर अगोदर मिरवणूक थांबवावी, त्यासाठी योग्य तो पोलीस बंदोबस्त ठेवावा.

५.२ सदरचे नामनिर्देशन पत्र उमेदवार स्वतः किंवा सुचकामार्फत निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यास सादर करतील. त्यावेळी त्यांचे सोबत जास्तीत जास्त २ व्यक्तींना निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या कार्यालयात प्रवेश मिळेल. निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यानी अनावश्यक गर्दी रोखण्यासाठी पोलीस यंत्रणेच्या सहकार्याने, योग्य तो पोलीस बंदोबस्त ठेवावा.

६ नामनिर्देशन पत्रांची संख्या :

६.१ उमेदवार एकापेक्षा जास्त निवडणूक प्रभागात नामनिर्देशनपत्रे भरु शकतात.

६.२ एका निवडणूक प्रभागातील एका जागेसाठी एका उमेदवाराला जास्तीत जास्त चार नामनिर्देशनपत्रे भरता येतात.

६.३ एखाद्या उमेदवारास राजकीय पक्षातर्फे आणि अपक्ष अथवा इतर पक्षातर्फे उमेदवारी अर्ज दाखल करावयाचा असल्यास तो प्रत्येक पक्षासाठी किंवा अपक्ष म्हणून स्वतंत्र नामनिर्देशन पत्र भरुन दाखल करता येईल.

७ अनामत रक्कम :

महानगरपालिका निवडणुकांकरिता उमेदवाराने आपल्या नामनिर्देशन पत्रासोबत खालीलप्रमाणे अनामत रक्कम भरावयाची आहे.

उमेदवाराचा प्रवर्ग	महानगरपालिका निवडणुकांकरीता अनामत रक्कम
सर्वसाधारण*	रु.५०००/
अनुसूचित जाती	रु.२५००/
अनुसूचित जमाती	रु.२५००/
नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग	रु.२५००/
सर्व प्रवर्गातील महिला	रु.२५००/

*सर्वसाधारण जागेवर जरी अनुसूचित जाती/जमाती व नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्गाच्या उमेदवारांनी अर्ज केला तर त्यास अर्धीच अनामत रक्कम देय राहील. परंतु अशी सूट देण्यास तो पात्र आहे याबाबत निवडणूक निर्णय अधिकारी, उमेदवाराने जात प्रमाणपत्रासंबंधी नामनिर्देशनपत्रासोबत सादर केलेली कागदपत्रे तपासून स्वतःची खात्री करतील. उमेदवाराकडून अनामत रक्कम स्वीकारणे व त्याबाबत पोहोच पावती देणे यासंदर्भात योग्य व्यवस्था करावी.

एकाच निवडणूक प्रभागातील एका जागेसाठी एकापेक्षा जास्त नामनिर्देशन पत्रे भरली तरी अनामत रक्कम एकदाच स्वीकारण्यात यावी. परंतु वेगवेगळया प्रभागांमधील अथवा जागांकरीता स्वतंत्र अनामत रक्कम भरावी लागेल.

८ **प्रभागातील एकाच जागेची निवडणूक लढविता येते :**

राज्य निवडणूक आयोगाच्या क्र.रानिआ/मनपा-२०१६/प्र.क्र.८/का.५, दि.०३/०१/२०१७ अन्वये बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीमध्ये एक उमेदवार एका प्रभागातील एकाच जागेवर निवडणूक लढवू शकेल. तथापि, अन्य प्रभागातील जागेवर त्या उमेदवाराने निवडणूक लढविण्यास बंदी असणार नाही. एका उमेदवाराने **एकाच प्रभागातील एकापेक्षा जास्त जागांसाठी नामनिर्देशनपत्र दाखल केल्यास छाननीच्यावेळी कोणत्या जागेची निवडणूक लढवावयाची आहे याविषयी उमेदवाराची लेखी इच्छा विचारात घेण्यात यावी. उमेदवाराने अशी इच्छा व्यक्त न केल्यास प्रथमत: प्राप्त झालेले वैध नामनिर्देशनपत्र विचारात घेण्यात यावे.** या आदेशांमध्ये बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीनुसारच्या मतपत्रिकेचे नमुने देखील विहित करण्यात आले आहेत.

९ **उमेदवाराचे मतपत्रिकेवरील नाव छापण्याबाबत :**

एखादा उमेदवार आपले नाव मतपत्रिकेवर कशा प्रकारे छापण्यात यावे, याबाबत नामनिर्देशनपत्र मागे घेण्याच्या शेवटची तारीख व वेळ यापूर्वी विहित नमून्यात (प्रकरण-१७, नमुना-१५) कळवू शकतो. उमेदवाराचे नाव मतपत्रिकेवर त्यानुसार छापण्याबाबत निवडणूक निर्णय अधिकारी निर्णय घेऊ शकतात. मात्र, त्यानुसार नावे छापताना त्याचा मतपत्रिकेवरील अनुक्रम नगर विकास विभागाने दि.०५ डिसेंबर, २०२५ रोजी नियमात दुरूस्ती केल्यानुसार त्याचा मतपत्रिकेवरील क्रम गटनिहाय त्याचे मराठी वर्णानुक्रमे आडनाव, नाव व पत्ता विचारात घेऊन त्यानुसार राहील.

१० **प्राप्त नामनिर्देशनपत्रांना अनुक्रमांक देणे :**

१०.१ निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी प्राप्त होणाऱ्या नामनिर्देशन पत्रांना अनुक्रमांक देणे आवश्यक आहे, उदा.मनपा----/सा.नि. २०--/प्रभाग.क्र.---/जागा क्र.-----अ.क्र.----- तसेच न चुकता प्राप्तीची वेळ, तारीख टाकून सही करावी. सोयीकरिता एक स्वतंत्र रजिस्टर ठेवावे, जेणेकरून दररोज प्राप्त होणाऱ्या नामनिर्देशन पत्रांना सलग क्रमांक देताना गोंधळ होणार नाही.

१०.२ एका उमेदवारास जास्तीत जास्त चार नामनिर्देशनपत्रे भरता येतात व ती तो एकाचवेळी वा वेगवेगळी आणून देऊ शकतो. जर उमेदवार एकाच वेळी ती आणून देत असेल तर त्या सर्वांना एकामागे एक क्रमांक द्यावेत.

११ **नामनिर्देशन पत्राची प्राथमिक तपासणी :**

११.१ नामनिर्देशन पत्राची प्राथमिक तपासणी म्हणजे छाननी नव्हे, या तपासणीचा उद्देश केवळ टाळल्या जाऊ शकल्या जाणाऱ्या छोट्याशा तांत्रिक वा टंकलेखनाच्या चुकांमुळे नामनिर्देशन पत्र फेटाळले जाऊ नये हा आहे, याकरिता पुढील नमूद केलेल्या बाबी तपासाव्यात:-

i. **राखीव जागा असल्यास उमेदवाराचा प्रवर्ग :**

जी जागा ज्या प्रवर्गासाठी राखीव आहे, त्याच प्रवर्गातील उमेदवारांना सदर जागेची निवडणूक लढविता येईल. सबब, सादर करण्यात आलेले नामनिर्देशन पत्र हे त्याच प्रवर्गासाठी आहे याची खात्री करावी.

ii. **विशेष मागास प्रवर्गात कोणाचा समावेश होतो :**

शासनाने विशेष मागासप्रवर्गात ज्या प्रवर्गाचा समावेश केला आहे त्यांना नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग यामधून निवडणूक लढविता येईल. यासंदर्भात राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र.एसईसी/एमएमसी ११९६/प्र.क्र.१९६/का-

३,दि.७/१०/१९९६ व शासनाचे पत्र क्र. सीबीसी-१०९६/सी-१२५८/ प्र.क्र.२३८/ मावक-५, दि.५/१०/१९९६ पत्र पहावे.

iii. **नामनिर्देशन पत्रावर उमेदवार, सूचक/प्रस्तावक व अनुमोदक यांची सही आहे.**

iv. **उमेदवार, सूचक व अनुमोदक यांचे मतदार यादीतील अनुक्रमांक :**

नामनिर्देशन पत्रात नमूद उमेदवारांचा / सूचकाचा मतदार यादीतील अनुक्रमांक व नाव हे मतदार यादीतील अनुक्रमांक व नावाशी जुळते आहे वा कसे हे तपासावे. कधी कधी मतदार यादीतील अनुक्रमांक लिहिताना चुका होऊ शकतात. तरी त्या तात्काळ दुरूस्त करून घेता येतात. महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ अंतर्गत निवडणूक नियमाच्या नियम क्रमांक ९(९)(ड) मधील तरतुदीनुसार उमेदवाराची ओळख मतदार यादीतील अनुक्रमांकानुसार पटणे आवश्यक आहे. तथापि, यासंदर्भात मुंबई उच्च न्यायालयाने रिट याचिका क्रमांक-३६३८/२००८ व अन्य ८ मध्ये दिनांक १७ जून, २००८ रोजी दिलेल्या एकत्रित निर्णयानुसार उमेदवार, सूचक, अनुमोदक यांचे क्रमांक चुकीचे असतील पण त्यांचे नाव संबंधित मतदार यादीत असेल तर नामनिर्देशनपत्र स्विकारण्यात यावे. या संदर्भात राज्य निवडणूक आयोगाने पत्र क्र.रानिआ/मनपा २००८/प्र.क्र.१२/का.५, दि. २३ जून, २००८ अन्वये सूचना दिल्या आहेत. मूळ मतदार यादीतच नाव वा फोटोबाबत खात्रीलायक टंकलेखनीय चूक दिसून येत असेल तर निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याने त्याबाबत स्वत: खात्री करावी व योग्य तो निर्णय घ्यावा.

v. **विवाहित महिलेचे मतपत्रिकेवरील नाव :**

विवाहित महिला उमेदवारास, मतदार यादीमध्ये व नामनिर्देशन पत्रामध्ये नमूद असलेल्या नावाखेरीज त्यांना मतपत्रिकेवर इतर नावाचा उल्लेख करण्याची इच्छा असेल तर नामनिर्देशनपत्र मागे घेण्याच्या अंतिम दिनांकापूर्वी संबंधित उमेदवाराने तसा विनंती अर्ज निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याकडे सादर केला असल्यास व त्यासोबत त्या पृष्ठर्थ आवश्यक पुरावे उदा. विवाह नोंदणी प्रमाणपत्र , राजपत्रात प्रसिध्द केलेले विवाहनंतरचे नाव इ., सादर केले आहे किंवा कसे याबाबत तपासणी करावी. मात्र सदरचे कागदपत्र उपलब्ध नसल्यास मतदाराने मतदान करण्यापूर्वी आपली ओळख पटविण्यासाठी आयोगाचे क्र.रानि-आ/मनपा-२००९/प्र.क्र.१६/का-५, दि.१४/०७/२०२५ रोजीच्या आदेशात नमूद केलेल्या १२ पुराव्यांपैकी उमेदवारास हव्या असलेल्या नावासहीत छायाचित्र असलेला कोणताही एक पुरावा जोडला आहे का ते तपासावे.

vi. **मतदार यादीचा उतारा (उमेदवार अन्य प्रभागातील मतदार असल्यास) :**

उमेदवार हा दुसऱ्या प्रभागातील मतदार असेल त्या बाबतीत, त्या प्रभागातील मतदार यादी किंवा तिचा संबंधीत भाग किंवा त्या मतदार यादीतील संबधीत नोंदीची एक प्रमाणित प्रत ही नामनिर्देशन पत्रासोबत घ्यावी.

vii. **जात प्रमाणपत्र/जातवैधता प्रमाणपत्र अथवा पुरावा :**

राखीव जागेसाठी (अनुसूचित जाती / अनुसूचित जमाती / नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग) निवडणूक लढविणाऱ्या व्यक्तीने नामनिर्देशन पत्रासोबत सक्षम प्राधिकाऱ्याने दिलेले जातीचे प्रमाणपत्र व पडताळणी समितीने दिलेले वैधता प्रमाणपत्राची सत्यप्रत जोडणे आवश्यक आहे. तसेच नामनिर्देशन पत्राच्या छाननीच्यावेळी पडताळणीसाठी मूळ जाती प्रमाणपत्र व जात पडताळणी समितीने दिलेले वैधता प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक आहे.

मात्र शासनाने दि. ०३ नोव्हेंबर, २०२५ च्या अध्यादेशान्वये जात वैधता प्रमाणपत्र दाखल करण्यास निवडून आल्याच्या दिनांकापासून ६ महिन्यांची मुभा दिली आहे. त्यामुळे नामनिर्देशनपत्र दाखल करताना उमेदवारास जात वैधता प्रमाणपत्र मिळण्यासाठी पडताळणी समितीकडे सादर केलेल्या अर्जाची सत्यप्रत अथवा अन्य कोणताही पुरावा नामनिर्देशनपत्रासोबत देता येईल. तसेच त्याने निवडून आल्याच्या दिनांकापासून ६ महिन्यांच्या कालावधीत वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्याचे हमीपत्र नामनिर्देशनपत्रासोबत देणे आवश्यक आहे.

viii. **हमीपत्र :**

नामनिर्देशन पत्र दाखल करण्याच्या दिनांकापूर्वी उमेदवाराने जात प्रमाणपत्र पडताळणी करण्यासाठी पडताळणी समितीकडे सादर केलेल्या अर्जाची सत्यप्रत किंवा असा अर्ज केला असल्याचा अन्य कोणताही पुरावा सादर करावा. तसेच निवडून आल्याचे घोषित झाले असेल त्या दिनांकापासून ६ महिन्यांच्या कालावधीत, पडताळणी समितीने दिलेले वैधता प्रमाणपत्र सादर करील असे हमीपत्र घेणे आवश्यक आहे. छाननीच्यावेळी पडताळणीसाठी उमेदवाराने उपरोक्त नमूद कागदपत्रे सादर न केल्यास नामनिर्देशन पत्र नाकारण्यात येईल याची कल्पना उमेदवारांस द्यावी.

ix. **शौचालय वापराबाबतचे प्रमाणपत्र :**

शासनाने सन २०१६ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र.१९ अन्वये नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे सदस्य होण्याकरीता शौचालयाच्या वापराबाबतची सुधारणा केली आहे. त्यानुसार पदनिर्देशित केलेल्या अधिकाऱ्याचे प्रमाणपत्र किंवा स्वयंप्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक असून आयोगाच्या पत्र क्र.रानिआ/जिपंस-

२०२४/प्र.क्र.०४/का.७, दि.१६ जुलै, २०२४ अन्वये विहित केलेले प्रमाणपत्र / स्वयंप्रमाणपत्र घेण्यात यावे.

x. **तृतीयपंथी उमेदवार :**

सर्व तृतीयपंथी यांना त्यांनी स्वसमजानुसार केलेल्या लिंग ओळखीच्या आधारे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका लढविण्याच्या अधिकार असून अशा निवडणूक लढविणाऱ्या व्यक्तीने इतर सर्व हेतूंसाठी त्याच निवडलेल्या लिंगाचा वापर केलेला असावा व अशी निवडणूक लढविणारी व्यक्ती इतर सर्व कारणांसाठी त्याच निवडलेल्या लिंगाचा वापर करेल आणि तृतीयपंथी व्यक्ती (हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम २०१९ मध्ये दिलेल्या योग्य प्रक्रियेचे पालन केल्याशिवाय केवळ संधी आहे म्हणून लिंगाची ओळख बदलणार नाही असे शपथपत्र घेण्यात यावे. (याबाबत आयोगाचे आदेश क्र.रानिआ/ग्रापनि-२०२१/प्र.क्र.७ /का.८,दि.२७/०८/२०२१ पहावे.)

xi. **राजकीय पक्षांच्या अधिकृत उमेदवारांबाबतची सूचना :**

महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५ दि. ०५ मे, २०२५ अन्वये विहित केलेल्या जोडपत्र - १ व २ नुसार नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या अखेरच्या तारखेस दुपारी ३.०० वाजेपर्यंत **(बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या बाबतीत सायंकाळी ५.०० वाजेपर्यंत)** निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे सादर करणे आवश्यक आहे.

जोडपत्र - २ वर राजकीय पक्षाने प्राधिकृत केलेल्या व्यक्तिची पेनाने केलेली मूळ सही (शाई मधील) असणे आवश्यक राहील. फॅक्स, झेरॉक्स, ई-मेल, Whats App वरील चालणार नाही.

राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र. रानिआ/रापनो-२०२४/प्र.क्र. २४/का.११, दि. ०७ नोव्हेंबर, २०२५ नुसार महानगरपालिका आयुक्त यांनी जोडपत्र - १ च्या लेखी सूचनांच्या प्रती प्रमाणीत करुन संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांकडे पाठवाव्यात.

xii. **परिपूर्ण शपथपत्र :**

उमेदवाराने सादर केलेली, गुन्हेगारी पार्श्वभूमी व स्थावर / जंगम मालमत्तेचा तपशील देणारे शपथपत्र राज्य निवडणूक आयोगाच्या दि.०८/०१/२०१५ च्या आदेशानुसार स्टॅम्प पेपरवर करण्याची आवश्यकता नाही. परंतु संबधित शपथपत्रातील कोणताही रकाना / माहिती कोरी ठेवू नये. माहिती निरंक/संबंधीत नसल्यास / वा माहित नसल्यास (Nil / Not applicable or Not Known) तसे शेरे असणे आवश्यक आहे. रकाने कोरे ठेवल्यास नामनिर्देशनपत्र नाकारले जाऊ शकते. (आयोगाच्या क्र.रानिआ/नप-२०१५/प्र.क्र.५/ का.६, दि.२७/०३/२०१५ च्या

पत्रासोबतच्या भारत निवडणूक आयोगाच्या आदेश क्र.५७६/३/२०१३-एसडीआर, दि. ३०/०९/२०१३ मध्ये दिलेल्या सूचना तपासाव्यात.)

परंतु शपथपत्रातील गुन्हेगारी पार्श्वभूमी व मालमत्तेचा तपशील इत्यादीबाबतच्या माहितीची छाननी अथवा सत्यता निवडणूक निर्णय अधिकारी पडताळून पाहणार नाही अथवा या कारणासाठी नामनिर्देशनपत्र नाकारणार नाही.

११.२ पडताळणी सूची :

उमेदवारांनी दाखल केलेल्या नामनिर्देशनपत्रांमध्ये सर्व तपशील भरलेला आहे किंवा कसे हे तपासण्याकरीता पडताळणी सूची वापरण्यात यावी. पडताळणी सूचीच्या दिलेल्या नमुन्यात आवश्यकतेनुसार योग्य ते बदल करुन वापरण्यात यावा. (प्रकरण-१७, नमुना-३)

११.३ प्राथमिक तपासणीतील त्रूटी उमेदवारास कळविणे :

प्राथमिक तपासणीत निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यास त्रुटी आढळल्यास, संबंधित उमेदवारास ती पडताळणी सूचीद्वारे (Check list) लक्षात आणून द्यावी. सदरची चेक लिस्ट २ प्रतीत ठेवावी व त्यावर सही करून एक प्रत उमेदवारास द्यावी. स्थळ प्रतीवर उमेदवाराची सही घेऊन नामनिर्देशन पत्रास लावून ठेवावी.

निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यास प्राथमिक तपासणीत लक्षात आलेल्या त्रुटी उमेदवारांच्या निदर्शनास आणून देण्यात याव्यात व त्रुटी दूर करण्याची त्यांना संधी देण्यात यावी; जेणेकरुन नामनिर्देशन पत्रावर उमेदवार अथवा सूचक / अनुमोदक यांची स्वाक्षरी राहिली असल्यास अथवा अन्य काही त्रुटी असल्यास त्यांना त्या दुरूस्त करण्याची संधी मिळू शकेल. निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे नामनिर्देशन पत्र दाखल करण्यात आल्यानंतर त्यामध्ये दुरूस्ती करता येणार नाही. त्यासाठी उमेदवारास नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या शेवटच्या दिनांक व वेळेपर्यंत नव्याने नामनिर्देशन पत्र दाखल करावे लागेल. (राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र. रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.३२/का-५, दि.०१ एप्रिल, २०१७.)

१२. अपवादात्मक परिस्थितीत ऑनलाईन मधील प्रिंटआउट मध्ये दुरूस्ती :

उमेदवाराने नामनिर्देशन पत्र ऑनलाईन पध्दतीने भरले असल्यास संगणक प्रणालीमध्ये माहिती भरुन त्याचे प्रिंट आऊट घेतल्यानंतर त्यामध्ये काही दुरुस्ती करणे उमेदवारास आवश्यक वाटल्यास त्यांना त्यामध्ये हाताने दुरुस्ती करण्यास परवानगी देण्यात यावी. अशी दुरूस्ती ज्या ठिकाणी केली जाईल त्या ठिकाणी उमेदवारांनी दिनांकासह स्वाक्षरी करणे आवश्यक राहिल. उमेदवाराने अशारितीने हाताने दुरूस्ती

केली असल्यास निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी त्यानुसार संगणकीय प्रणालीमध्ये आवश्यक त्या सुधारणा कराव्यात.

उमेदवारांना वरीलप्रमाणे दुरुस्ती करण्याची संधी नामनिर्देशन पत्र दाखल करण्याच्या शेवटच्या दिनांकाच्या अंतिम वेळेपर्यंतच देण्यात यावी. (राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र. रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.३२/का-५, दि.०१ एप्रिल, २०१७.)

१३. अखेरच्या दिवशी वेबसाईट हँग झाल्यास :

नामनिर्देशन पत्र दाखल करण्याच्या अखेरच्या दिवशी वेबसाईट हँग झाल्यामुळे उमेदवार संगणकीय प्रणालीमध्ये नामनिर्देशन पत्र तसेच शपथपत्रातील माहिती भरुन त्याची प्रिंट घेऊ शकणार नाहीत अशी परिस्थिती उद्भवल्यास व याबाबत निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची खात्री झाल्यास त्यांनी राज्य निवडणूक आयोगाशी संपर्क साधून आयोगाचे निर्देश प्राप्त करुन घ्यावेत.

१४. विवाहित स्त्रिच्या जात प्रमाणपत्रातील नावाबाबत :

राखीव जागेवर निवडणूक लढविणाऱ्या विवाहीत स्त्री उमेदवाराने नामनिर्देशन पत्रासोबत विवाहपूर्वीच्या नावाने मिळविलेले जात प्रमाणपत्र अथवा जात वैधता प्रमाणपत्र तिच्या नावात बदल झाल्याचा पुराव्यासह अथवा नावात बदल झाला असल्याबाबत प्रतिज्ञापत्र सादर केल्यास ते स्वीकारण्यात यावे. (राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र. रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.३२/का-५, दि.०१ एप्रिल, २०१७.)

१५. नामनिर्देशन पत्राची पोहोच :

निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी उमेदवारांना नामनिर्देशन पत्राची प्राथमिक चाचणी करून चेकलिस्ट दिल्यानंतर नामनिर्देशन पत्राच्या "भाग चार" मध्ये असणारी पोहोच, छाननीचे ठिकाण व वेळ नमूद करून स्वतच्या: सहीने दयावी.

१६. नामनिर्देशनपत्र व शपथपत्राचा प्रसार :

निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याने, उमेदवारांनी सादर केलेली प्राप्त नामनिर्देशनपत्र व शपथपत्राच्या प्रती, सूचना फलकावर चिकटवून व वेबसाईटवर टाकून त्याचा प्रसार करावयाचा आहे . प्रचाराचा कालावधी संपेपर्यंत निवडणूक लढविणारा उमेदवार तसेच प्रसिध्दी माध्यमे यांना योग्य ते शुल्क आकारुन त्याच्या प्रती देता येतील. कोणत्याही प्रतिस्पर्धी

उमेदवाराने स्वतः शपथपत्राद्वारे परस्परविरोधी माहिती सादर केली असली तरी त्या माहितीचा देखील वरीलप्रमाणेच प्रसार करावयाचा आहे.

तसेच दररोज प्राप्त नामनिर्देशन पत्राची माहिती, प्रभागनिहाय तयार करुन सूचना (प्रकरण-१७, नमुना-२) फलकावर व वेबसाईटवर प्रसिध्द करावयाची आहे.

१७ खर्चाची मर्यादा व विहीत मुदतीत खर्च सादर करणे :

१७.१ खर्चाची मर्यादा :

आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.४५/का-५, दि. २९ ऑक्टोबर, २०२५ अन्वये महानगरपालिका निवडणुकांकरिता उमेदवाराने करावयाच्या निवडणूक खर्चाची मर्यादा खालीलप्रमाणे निश्चित करण्यात आली आहे:-

अ.क्र.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	सुधारीत खर्चाची मर्यादा (रुपये)
	महानगरपालिका सदस्य	
१	बृहन्मुंबई	१५,००,०००
२	अ वर्ग (पुणे व नागपूर)	१५,००,०००
३	ब वर्ग (पिंपरी-चिंचवड, नाशिक व ठाणे)	१३,००,०००
४	क वर्ग (कल्याण-डोंबिवली, नवी मुंबई, छत्रपती संभाजीनगर व वसई-विरार)	११,००,०००
५	ड वर्ग (उर्वरित १९ महानगरपालिका)	९,००,०००

उमेदवाराने उक्त नमूद मर्यादेतच निवडणूक खर्च करावयाचा आहे.

१७.२ निवडणूक खर्चाकरीता बँक अकाउंट :

आयोगाचे आदेश क्र.रानिआ-२०२३ / उनिख/प्र.क्र.१३ / संगणकीकरण कक्ष (ब), दि.१५/०२/२०२४ अन्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीमध्ये उमेदवारांनी निवडणूक खर्चाचा हिशोब सादर करणे तसेच त्याअनुषंगाने करावयाची कार्यपध्दती निश्चित केली आहे. त्यानुसार निवडणूक लढविणाऱ्या प्रत्येक उमेदवाराने राष्ट्रीयकृत/ शेड्यूल्ड/ सहकारी बँकेत एक स्वतंत्र खाते (बचत किंवा चालू) उघडावे व त्या खात्याचा तपशील नामनिर्देशनपत्र दाखल करताना निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे सादर करावयाचा आहे.

उमेदवाराने नामनिर्देशनपत्रासोबत अशा बँक खात्याच्या पासबुकच्या पहिल्या पृष्ठाची प्रत आणि अद्ययावत अकाऊंट स्टेंटमेंटची स्वसाक्षांकित प्रत निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे सादर करणे आवश्यक राहील.

१७.३ **निवडणूक खर्चाचा हिशोब ३० दिवसात सादर करण्याबाबत हमीपत्र :**

उमेदवाराने विहित नमुन्यात निवडणूक खर्चाचा तपशील निकाल जाहीर झाल्यापासून ३० दिवसांच्या आत सादर न केल्यास तो अनर्ह ठरू शकतो याबाबतची कल्पना उमेदवारास दयावी व त्यांचेकडून तसे हमीपत्र नामनिर्देशन पत्रासोबत घ्यावे.

१८ **एका उमेदवारावी सर्व नामनिर्देशनपत्रे छाननीकरीता एकत्र ठेवणे :**

नामनिर्देशन पत्र व त्यासोबतची सर्व कागदपत्रे चेक लिस्टसह, निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याच्या ताब्यात राहतील. छाननीवेळी एका उमेदवाराची सर्व नामनिर्देशन पत्रे एकत्र तपासावयाची असल्याने नामनिर्देशन पत्रे व त्यासोबतची कागदपत्रे सोयीकरिता, उमेदवारनिहाय एका प्लॅस्टीक फोल्डरमध्ये ठेवावीत.

१९ **सर्व नामनिर्देशित उमेदवारांची यादी :**

१९.१ नामनिर्देशन पत्र दाखल करण्याच्या अंतिम दिवशी, शक्य तितक्या लवकर नामनिर्देशन पत्र दाखल करणाऱ्या सर्व उमेदवारांची यादी, निवडणूक प्रभागनिहाय व जागानिहाय तयार करुन सूचना फलकावर व वेबसाईटवर प्रदर्शित करावयाची आहे. (प्रकरण-१७, नमुना-२)

२०. **निवडणूक प्रतिनिधींची नेमणूक:-**

१) निवडणूक प्रतिनिधींची नेमणूक करण्याकरीता उमेदवार विहित नमुन्यात (प्रकरण-१७, नमुना-८) नेमणुकीची सूचना दोन प्रतीमध्ये निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याकडे देतील. निवडणूक निर्णय अधिकारी त्यातील एकप्रत उमेदवारांच्या प्रतिनिधींना सदर नेमणुकीस मान्यता असल्याबाबतची पोचपावती आपल्या सही शिक्क्यानिशी देतील. निवडणूक निर्णय अधिकारी किंवा सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी "फोटो ओळखपत्रे" जारी करतील.

२) निवडणूक प्रतिनिधींची नेमणूक रद्द केल्याची किंवा निवडणूक प्रतिनिधीचे निधन झाल्यास सदरची सूचना (प्रकरण-१७, नमुना-९) देतील.

२१. **मतदान प्रतिनिधींची नेमणूक:-**

१) उमेदवारास प्रत्येक मतदान केंद्राकरीता किंवा जेथे मतदान घेण्यासाठी ठिकाण नक्की केले आहे त्यासाठी एक मतदान प्रतिनिधी व एक बदली मतदान प्रतिनिधींची नेमणूक करता येईल.

२) अशी प्रत्येक नेमणूक उमेदवार किंवा त्यांचा निवडणूक प्रतिनिधी मतदान केंद्रावर किंवा मतदान घेण्यासाठी नक्की केलेल्या स्थळी विहित नमुन्यात (प्रकरण-१७, नमुना-१०) तपशील भरून सादर करतील. मतदान केंद्राध्यक्ष त्यांना बिल्ले पुरवितील.

३) विहित नमुन्यात (प्रकरण-१७, नमुना-१०) नेमणुकीचे पत्र, पूर्ण भरलेले व घोषणापत्र मतदान केंद्राध्यक्षांसमोर सही केल्याशिवाय मतदान प्रतिनिधीला मतदान केंद्रामध्ये मतदानाच्या दिवशी प्रवेश मिळणार नाही.

२२. **मतदान प्रतिनिधींची नेमणूक रद्द करणे किंवा मतदान प्रतिनिधींचे निधन:-**

१) मतदान प्रतिनिधींची नेमणूक रद्द करण्याबाबत विहित नमुन्यामध्ये (प्रकरण-१७, नमुना-११) उमेदवार किंवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी यांचे सहीने मतदान केंद्र अध्यक्षाना (अर्ज) सादर करतील. निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यास ज्या दिवशी असा अर्ज प्राप्त होईल त्या दिवसापासून सदर नेमणूक रद्द झाल्याचे मानण्यात येईल. तरी सदर घोषणापत्राची रितसर पोहोच द्यावी.

२) उमेदवार किंवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी मतदान बंद होण्यापूर्वी कोणत्याही वेळी तात्काळ सूचना देऊन दुसऱ्या निवडणूक प्रतिनिधींची नेमणूक करतील.

२३. **प्रतिनिधी म्हणून कोणास नेमता येणार नाही :**

प्रतिनिधींच्या नेमणूका करताना ज्या व्यक्तीस मतदान करण्यास किंवा निवडून येण्यास अपात्र ठरविण्यात आले असेल अशी व्यक्ती निवडणूक प्रतिनिधी म्हणून नेमता येणार नाही. तसेच राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/जिपपंस/२०१६/ प्र.क्र.२३/का.७, दि.१९/१०/२०१६ अन्वये राज्य विधानमंडळ सदस्य (विधान सभा / विधान परिषद), संसद सदस्य (लोकसभा / राज्य सभा), केंद्र शासन वा राज्य शासनाचा मंत्री तसेच कोणत्याही स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा आजी सदस्य तसेच सुरक्षा व्यवस्था पुरविण्यात आलेल्या कोणत्याही व्यक्तीस निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी तसेच मतमोजणी प्रतिनिधी म्हणून नेमण्यात येऊ नये.

२४ **ओळखपत्र :**

उमेदवारांप्रमाणे निवडणूक प्रतिनिधींना देखील छायाचित्र असलेले ओळखपत्र देण्यात यावे. त्यासाठी उमेदवाराने २ प्रतीत विहीत नमुन्यात (प्रकरण- ८ मधील विहीत नमुना) सादर करावे. त्याने सादर केलेल्या नमुन्यावरच उजव्या कोपऱ्यात निवडणूक प्रतिनिधीचा फोटो लावावा व सदर फोटो निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याने साक्षांकीत करावा व तेच ओळखपत्र म्हणून वापरावे.

२५ आचारसंहिता व इतर निर्बंध

२५.१ नामनिर्देशन पत्र दाखल करणाऱ्या प्रत्येक उमेदवारास आयोगाकडून निर्गमित केलेल्या आचारसंहिता व इतर निर्बंध विषयक आदेशांचा संच देण्यात यावा. उदा.

१. आचारसंहितेचे एकत्रित आदेश क्र. रानिआ/जिपपंस-२०२५/प्र.क्र.४२/का-७, दि. ०४ नोव्हेंबर, २०२५

२. पोस्टर्स, पॅम्प्लेटस् छपाई वरील निर्बंध (राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.-एसईसी १०९५/सीआर-७७/९५/ डेस्क-३, दि.२८/०८/१९९५)

३. निवडणुकांच्या प्रयोजनार्थ प्रसारमाध्यम संनियंत्रण व जाहिरात प्रमाणन आदेश, २०२५, क्र.रानिआ/मावज/२०२५/प्र.क्र.५/का-१०, दि. ०९ ऑक्टोबर, २०२५.

२५.२ उपरोक्त सर्व निर्बंधांचे काटेकोर पालन केले जाईल याबाबतची दक्षता निवडणूक निर्णय अधिकारी घेईल तसेच आपल्या क्षेत्रातील स्थानिक छपाई कारखाने व इतर वृत्तपत्रे यांनादेखील या निर्बंधाची कल्पना देईल.

प्रकरण - ४
छाननी

१ **छाननी कोणास करता येईल :**

नामनिर्देशन पत्राची छाननी निवडणूक निर्णय अधिकारी स्वत: करील. कोणत्याही परिस्थितीत सहाय्यक निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांकडे सदर काम सोपवू नये. परंतु छाननीचे काम पार पाडण्यास निवडणूक निर्णय अधिकारी हे अपरिहार्य अशा परिस्थितीमुळे असमर्थ असतील तर सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी हे छाननीचे काम करु शकतात. त्यासाठी निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी त्यांना लेखी प्राधिकृत करणे आवश्यक आहे.

२ **छाननी-अर्ध-न्यायीक जबाबदारी (Quasi- Judicial Duty)**

२.१ छाननी करतेवेळी आपण अर्ध-न्यायीक जबाबदारी पार पाडत आहोत याची जाणीव असावी. कोणत्याही राजकीय दबावाला बळी न पडता आपण ठामपणे आपला निर्णय देणे अपेक्षित आहे. आपली भूमिका नि:पक्ष, पारदर्शक व सर्व उमेदवारांसाठी समान राहील याची काळजी घ्यावी. बऱ्याच वेळा उमेदवार वा त्यांचे प्रतिनिधी आरोप/प्रत्यारोप करू शकतात, तरी आपण आपला तोल ढळू न देता आपला निर्णय ठामपणे व योग्य त्या कारणमिमांसेसह नोंदवावा.

२.२ आपला निर्णय देताना आपण आपले वरिष्ठ, आयोग, आयोगाच्या प्रतिनिधी / निरीक्षक यांचेकडूनही कोणतेही तोंडी वा लेखी आदेश घेणे अपेक्षित नाही. सबब अधिनियम / नियमातील तरतुदी, आयोगाचे व शासनाचे तत्कालीन आदेश यांचे आधारे आपला निर्णय द्यावा.

३ **छाननी साठी उपस्थित राहण्यास कोण पात्र आहे?**

३.१ **बृहन्मुंबई महानगरपालिका** - निवडणूक नियमावली २००६ च्या नियम ९(१) अन्वये छाननीच्या तारखेस व वेळेस उमेदवार, त्याचे निवडणूक प्रतिनिधी, प्रस्तावक किंवा अनुमोदक अथवा उमेदवाराने लेखी प्राधिकृत केलेली एक व्यक्ती यांचे व्यतिरिक्त अन्य कोणालाही छाननीच्या ठिकाणी उपस्थित राहाता येणार नाही.

इतर महानगरपालिका - महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाखालील निवडणूक नियम ९(८) अन्वये छाननीच्या तारखेस व वेळेस उमेदवार, प्रत्येकी एक प्रस्तावक आणि उमेदवाराने रितसर प्राधिकृत केलेली अन्य एक व्यक्ती यांचे व्यतिरिक्त अन्य कोणालाही छाननीच्या ठिकाणी उपस्थित राहाता येणार नाही.

३.२ छाननीच्या वेळी कोणताही अनुचित प्रकार टाळणेकामी व अनावश्यक गर्दी रोखणे कामी पुरेसा पोलीस बंदोबस्त ठेवावा.

३.३ एखाद्या उमेदवाराने वा सूचक / निवडणूक प्रतिनिधी / प्राधिकृत केलेल्या व्यक्तीने अन्य उमेदवाराचे नामनिर्देशन पत्र /शपथपत्र वा दाखल केलेली कागदपत्रे तपासणीस मागितल्यास ती दाखवण्याची व्यवस्था करावी.

४ सर्व नामनिर्देशन पत्राची छाननी करणे :

४.१ प्राप्त सर्व नामनिर्देशन पत्रांची छाननी करणे आवश्यक आहे.

४.२ एखाद्या उमेदवाराने एकापेक्षा जास्त नामनिर्देशन पत्र दाखल केली असल्यास ती सर्व एका मागोमाग एक अशारितीने छाननी केली जातील. उमेदवाराचे एक नामनिर्देशन पत्र स्विकृत झाले म्हणून अन्य नामनिर्देशन पत्र छाननी न करता ठेवले जाणार नाही.

४.३ भविष्यात होऊ शकणारी न्यायप्रविष्ठ प्रकरणे लक्षात घेऊन, सर्व छाननी प्रक्रियेचे छायाचित्रण करावे.

५ एका प्रभागातील एकाच जागेची निवडणूक लढविता येते :

राज्य निवडणूक आयोगाच्या क्र.रानिआ/मनपा-२०१६/प्र.क्र.८/का.५, दि.०३/०१/२०१७ अन्वये बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीमध्ये एक उमेदवार एका प्रभागातील एकाच जागेवर निवडणूक लढवू शकेल. तथापि, अन्य प्रभागातील जागेवर त्या उमेदवाराने निवडणूक लढविण्यास बंदी असणार नाही. एका उमेदवाराने एकाच प्रभागातील एकापेक्षा जास्त जागांसाठी नामनिर्देशनपत्र दाखल केल्यास छाननीच्यावेळी कोणत्या जागेची निवडणूक लढवावयाची आहे याविषयी उमेदवाराची लेखी इच्छा विचारात घेण्यात यावी. उमेदवाराने अशी इच्छा व्यक्त न केल्यास प्रथमत: प्राप्त झालेले वैध नामनिर्देशनपत्र विचारात घेण्यात यावे.

६ आक्षेप व संक्षिप्त चौकशी:

६.१ प्राप्त सर्व नामनिर्देशनपत्राच्या वैधतेबाबत निवडणूक निर्णय अधिकारी स्वत: खात्री करेल. केवळ आक्षेप आले नाहीत म्हणून खातरजमा न करता कोणतेही नामनिर्देशनपत्र स्विकारले वा नाकारले जाणार नाही.

६.२ कोणत्याही नामनिर्देशन पत्रासंबधी घेण्यात आलेल्या आक्षेपाबाबत निर्णय देईल. आक्षेप नसेल तरीही एखादे नामनिर्देशन पत्र नाकारण्यास पात्र असेल तर त्याबाबतही योग्य तो खुलासा करून नाकारेल.

६.३ मुंबई महानगरपालिका अधिनिमय, १८८८ च्या कलम ११, १४, १६ व २६ तसेच महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनिमयाच्या कलम ८, ९, १० आणि त्याअंतर्गत निवडणूक नियम क्र. ९ नमूद इतर अनर्हतेबाबत निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याने कोणताही आक्षेप आल्यास वा असा

आक्षेप दुसऱ्या कोणत्याही व्यक्तीने घेतला असेल तर, त्याबाबतीत अशा आक्षेपाचे खंडन करण्यासाठी संबंधित उमेदवाराला वाजवी संधी देण्यात येईल व उमेदवार आवश्यक ते पुरावे सादर करील.

६.४ आक्षेपावरून वा स्वत:हून एखाद्या गोष्टीची खातरजमा करणेकामी निवडणूक निर्णय अधिकारी संक्षिप्त चौकशी करू शकतो. चौकशीअंती देण्यात येणाऱ्या निर्णयाची नोंद योग्य त्या खुलाशासह तो नामनिर्देशन पत्रावर करेल. आक्षेप घेणाऱ्या व्यक्तीस तसेच मागेल त्यास निर्णयाची प्रत दयावी.

६.५ एखादे नामनिर्देशन पत्र स्विकारले वा नाकारले याची विधीग्राह्यता याबाबतचा निर्णय निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी नामनिर्देशन पत्रावर स्वत:च्या स्वाक्षरीने नोंदविल्याशिवाय पूर्ण होत नाही, तरी प्रत्येक नामनिर्देशन पत्रावर सदर नोंद घेतली जाईल याची खात्री करावी.

७ अहर्ता / अनर्हता ग्राह्य धरण्याचा दिवस

उमेदवार निवडणूक लढविण्यास पात्र आहे वा कसे हे ठरविण्यासाठी कोणता दिवस ग्राह्य धरण्यात यावा याबाबत वाद होऊ शकतो. अधिनियमातील तरतुदीनुसार वयाच्या बाबतची अर्हता (२१ वर्षे पूर्ण असणे) यासाठी नामनिर्देशन पत्र दाखल करण्याकरिता निश्चित करण्यात आलेला अंतिम दिनांक ग्राह्य धरावा. अधिनियम/नियमामध्ये स्पष्ट तरतूद नसल्यास महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १० किंवा मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १६ नुसार अनर्हता आहे वा कसे हे ठरविण्यासाठी नामनिर्देशन पत्र दाखल करण्याचा दिवस ग्राह्य धरावा. इतर अनर्हतेबाबत छाननीचा दिवस ग्राह्य धरावा.

इतर कारणांसाठी अपात्र नसेल त्यावेळी संबंधित महानगरपालिकेच्या कोणत्याही प्रभागातील मतदारांच्या यादीमध्ये केलेल्या नोंदीची प्रमाणित प्रत ही त्या नोंदीमध्ये नाव असलेल्या कोणत्याही मतदाराच्या, निवडणुकीसाठी उभे राहण्याच्या अधिकाराबाबत निर्णायक पुरावा असेल.

८ नामनिर्देशन पत्र नामंजूर करण्याचे सबळ कारण असल्याशिवाय कोणतेही नामनिर्देशन पत्र नामंजूर करु नये,

सबळ कारणे उदा. :

i) महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १० किंवा मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १६ नुसार किंवा त्याअंतर्गत नियमातील तरतुदीनुसार निवडणूक लढविण्यास उमेदवार म्हणून अपात्र ठरविण्यात आले आहे;

ii) उमेदवाराला नामनिर्देशित करण्यासाठी प्रस्तावक किंवा अनुमोदक योग्यरितीने अर्ह नसेल.

iii) उमेदवार, सूचक / प्रस्तावक किंवा अनुमोदक यांची स्वाक्षरी नाही.

iv) योग्य अनामत रक्कम भरलेली नाही.

v) राखीव जागेवरुन नामनिर्देशन पत्र दाखल करण्यास आवश्यक कागदपत्रे नाहीत.

एखाद्या उमेदवारास त्यांनी सादर केलेल्या नामनिर्देशन पत्रांपैकी एका नामनिर्देशन पत्राद्वारे योग्यरित्या नामनिर्दिष्ट केले असेल तर इतर नामनिर्देशन पत्रातील दोष / अपूर्णतेच्या कारणास्तव त्याची उमेदवारी नामंजूर करण्यात आली असे धरले जाणार नाही.

९ छाननी पुढे ढकलणे :

९.१ निवडणूक निर्णय अधिकारी राज्य निवडणूक आयोगाने दिलेल्या निवडणूक कार्यक्रमामध्ये विहित केलेल्या दिवशी व वेळेसच छाननी करण्याचे काम करील. परंतु दंगल, वा नैसर्गिक आपत्ती या सारख्या आवाक्याबाहेरील परिस्थितीमुळे त्यात बदल करावयाचे झाल्यास राज्य निवडणूक आयोगाने दिलेल्या विशेष वा सर्वसामान्य सुचनांच्या अधिन राहून निर्णय घेईल व त्या बाबतीत आयोगास अहवाल देईल.

९.२ छाननी करतेवेळी एखादया उमेदवाराच्या नामनिर्देशन पत्रावर आक्षेप प्राप्त झाला असेल वा निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी स्वतः आक्षेप घेतला असेल तर सदर आक्षेपांचे खंडन करण्यासाठी संबधीत उमेदवारास पुढील कार्यालयीन कामकाजाच्या दिवसापर्यंत वेळ देता येईल आणि ज्या तारखेपर्यंत असे कामकाज पुढे ढकलण्यात आले असेल त्या तारखेस निर्वाचन अधिकारी आपल्या निर्णयाची नोंद करील.

१० छाननीचा निर्णय नोंदविणे :

निवडणूक निर्णय अधिकारी प्रत्येक नामनिर्देशन पत्रावर ते स्विकारल्याबद्दल वा नाकारल्याबद्दल निर्णय लिहून ठेवील व नामंजूर करण्यात येणाऱ्या नामनिर्देशन पत्रावर नामंजूर केल्याबद्दलचे संक्षिप्त निवेदन लेखी नोंदवतील.

११ वैधरित्या नामनिर्देशित उमेदवारांची यादी :

वैधरित्या नामनिर्देशित झालेली उमेदवारांची विहित नमुन्यात (प्रकरण-१७, नमुना-४) मधील यादी, तारीख व वेळ नमूद करून निवडणूक निर्णय अधिकारी आपल्या सूचना फलकावर लावतील.

नगरविकास विभागाने अधिसुचना दि.०५ डिसेंबर,२०२५ अन्वये बृहन्मुंबई महानगरपालिका तसेच अन्य महानगरपालिकांच्या निवडणूक नियमात सुधारणा केली असून त्यानुसार वैधरित्या नामनिर्देशित उमेदवारांची यादी खालील प्रमाणे करणे आवश्यक आहे:-

पहिला गट - भारत निवडणूक आयोगाने मान्यता दिलेल्या ज्या पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केलेली आहे असे मान्यताप्राप्त राष्ट्रीय पक्ष व महाराष्ट्र राज्यातील मान्यतप्राप्त राज्यस्तरीय पक्ष यांचे उमेदवार .

दुसरा गट - भारत निवडणूक आयोगाने मान्यता दिलेल्या ज्या इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केली आहे अशा पक्षांचे उमेदवार.

तिसरा गट -राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी झालेले अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष यांचे उमेदवार.

चौथा गट - अपक्ष उमेदवार.

वरीलप्रमाणे प्रत्येक गटातील उमेदवारांचा क्रम लावताना तो मराठी भाषेतील वर्णानुक्रमानुसार लावण्यात यावा. उमेदवारांचा क्रम लावताना प्रथम त्यांचे आडनाव, (आडनाव नसल्यास नाव) व त्यानंतर पत्ता विचारात घ्यावा.

निवडणूक लढविण्याऱ्या उमेदवारांची यादी देखील वरील सुधारित तरतुदीनुसार करण्यात यावी. पर्यायाने मतपत्रिकेवरील उमेदवारांचा क्रम देखील वरील तरतुदीनुसार राहील.

प्रकरण-५

उमेदवारी मागे घेणे

१ उमेदवारी मागे घेणे संबधीची नोटीस

१.१ कोणत्याही उमेदवारास-

मुंबई महानगरपालिका अधिनियमांतर्गत निवडणूक नियम क्र. १० व महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमांतर्गत निवडणूक नियम क्र. ९-अ अन्वये वैधरित्या नामनिर्देशित उमेदवारांची यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर ते राज्य निवडणूक आयोगाने नेमून दिलेल्या उमेदवारी मागे घेण्याच्या अंतिम दिनांकापर्यंत त्याने सही केलेल्या व निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याच्या स्वाधीन केलेल्या लेखी नोटिशीद्वारे आपली उमेदवारी मागे घेता येईल. विहित नमुन्यात (प्रकरण-१७, नमुना-५)

१.२ उपरोक्त तरतुदीनुसार राज्य निवडणूक आयोग, निवडणूक कार्यक्रमात ठरवून देईल, अशा निश्चित केलेल्या कालावधीत मात्र कोणत्याही परिस्थितीत शेवटच्या दिवशी दुपारी ३.०० वाजण्यापूर्वी उमेदवारी मागे घेण्यासंबंधिची नोटीस, निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याच्या स्वाधीन करण्यात येईल. तद्नंतर प्राप्त नोटिशींना कायदेशीर अर्थ नसून अशा नोटिसा स्विकारण्यात येवू नयेत.

१.३ अशी नोटीस उमेदवार स्वत: किंवा आपल्या सुचकामार्फत वा आपल्या लेखी प्राधिकृत केलेल्या निवडणूक प्रतिनिधीमार्फत देईल.

१.४ उमेदवारी मागे घेण्याच्या नोटिशीच्या खरेपणाबाबत तसेच ती सादर करणाऱ्या व्यक्तीच्या खरेपणाबाबत निवडणूक निर्णय अधिकारी स्वत: खात्री करेल व अशा प्राप्त नोटिशीबाबत रितसर पोच देईल.

१.५ अशी खात्री केलेली नोटीस प्राप्त झाल्यानंतर ती मागे घेण्यास परवानगी देण्यात येणार नाही.

२ उमेदवारी मागे घेतलेल्या उमेदवारांची यादी :

विहीत मुदतीत, विहित पद्धतीने खात्री करण्यात आलेल्या सर्व उमेदवारी मागे घेणाऱ्या उमेदवारांची यादी निवडणूक निर्णय अधिकारी विहित नमुन्यात (प्रकरण-१७, नमुना-६) तयार करेल व सूचना फलकावर लावण्याची व्यवस्था करेल.

प्रकरण - ६

चिन्ह वाटप

सर्वसाधारण सूचना

राज्य निवडणूक आयोगाने राजकीय पक्षांची नोंदणी व चिन्हांचे वाटप आदेश, दि. २० नोव्हेंबर, २००४ अन्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता पक्षांची नोंदणी प्रथम आवश्यक केली. त्यानंतर दि.३१ मार्च २००९ च्या आदेशानुसार याबाबत नव्याने एकत्रित आदेश दिले होते. आता राज्य निवडणूक आयोगाने सदर आदेश अधिक्रमित करुन महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ०५ मे, २०२५ रोजी प्रसिध्द केले आहेत. त्यानुसार जे पक्ष राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी करतील, केवळ त्याच पक्षांना स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूका लढविताना चिन्ह राखून ठेवता येते किंवा प्राधान्याने चिन्ह वाटप करता येते.

ज्या पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केली आहे अशा पक्षांची यादी राज्य निवडणूक आयोग वेळोवळी प्रसिध्द करते. त्या यादीनुसारच चिन्ह वाटप करणे आवश्यक आहे. कोणत्याही परिस्थितीत केवळ भारत निवडणूक आयोगाच्या पक्षांच्या यादीतील नावांच्या आधारे चिन्ह वाटप करण्यात येऊ नये.

राज्य निवडणूक आयोगाच्या आदेश क्र. रानिआ/रापनों-२०२५/प्र.क्र. ५४/का-११, दि. ०८ नोव्हेंबर, २०२५ अन्वये राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी झालेल्या पक्षांची यादी व चिन्हे अधिसूचित केली आहेत. या यादीमध्ये वेळोवळी सुधारणा करण्यात येते. प्रत्येक निवडणुकीच्या वेळी अद्ययावत यादी तसेच मुक्त चिन्हांचा तक्ता, राज्य निवडणूक आयोगाकडून प्राप्त करुन घ्यावा.

निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची यादी :- उमेदवारी मागे घेण्याच्या अखेरच्या दिनांकानंतर महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमा अंतर्गत निवडणूक नियम क्र. ११ (३) (सुधारित तरतुद विचारात घ्यावी) तसेच बृहन्मुंबई महानगरपालिका निवडणूक नियमावली, २००६ चा नियम क्र. ११ व १३ अन्वये निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची यादी (प्रकरण-१७, नमुना-७) तयार करणे आवश्यक आहे.

निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची यादी तयार करताना महानगरपालिका निवडणुकांकरिता उमेदवारांची नावे मतपत्रिकेवर कशाप्रकारे येतील यासंदर्भात नगरविकास विभागाने अधिसुचना दि.०५ डिसेंबर,२०२५ अन्वये बृहन्मुंबई महानगरपालिका तसेच अन्य महानगरपालिकांच्या निवडणूक नियमात सुधारणा केली असून त्यानुसार वैधरित्या नामनिर्देशित उमेदवारांची यादी खालील प्रमाणे करणे आवश्यक आहे:-

पहिला गट - भारत निवडणूक आयोगाने मान्यता दिलेल्या ज्या पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केलेली आहे असे मान्यताप्राप्त राष्ट्रीय पक्ष व महाराष्ट्र राज्यातील मान्यतप्राप्त राज्यस्तरीय पक्ष यांचे उमेदवार .

दुसरा गट - भारत निवडणूक आयोगाने मान्यता दिलेल्या ज्या इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केली आहे अशा पक्षांचे उमेदवार.

तिसरा गट -राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी झालेले अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष यांचे उमेदवार .

चौथा गट - अपक्ष उमेदवार.

वरीलप्रमाणे प्रत्येक गटातील उमेदवारांचा क्रम लावताना तो मराठी भाषेतील वर्णानुक्रमानुसार लावण्यात यावा. उमेदवारांचा क्रम लावताना प्रथम त्यांचे आडनाव, (आडनाव नसल्यास नाव) व त्यानंतर पत्ता विचारात घ्यावा.

निवडणूक लढविण्याऱ्या उमेदवारांची यादी देखील वरील सुधारित तरतुदीनुसार करण्यात यावी. पर्यायाने मतपत्रिकेवरील उमेदवारांचा क्रम देखील वरील तरतुदीनुसार राहील.

मतपत्रिकेवरील नाव कसे राहिल :- एखादा उमेदवार आपले नाव मतपत्रिकेवर कशा प्रकारे छापण्यात यावे, याबाबत नामनिर्देशनपत्र मागे घेण्याच्या शेवटची तारीख व वेळ यापूर्वी कळवू शकतो. उमेदवाराचे नाव मतपत्रिकेवर त्यानुसार छापण्याबाबत निवडणूक निर्णय अधिकारी निर्णय घेऊ शकतात. मात्र, त्यानुसार नावे छापताना त्याचा मतपत्रिकेवरील अनुक्रम वर नमुद केलेल्या तरतुदीनुसार राहील.

राज्य निवडणूक आयोगाने महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५ दि. ०५ मे, २०२५ च्या आदेशान्वये राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणीकृत राजकीय पक्ष व अपक्ष उमेदवारांना चिन्हांचे वाटप कशाप्रकारे करावे याबाबत अधिसूचित केले आहे. या अधिसूचनेच्या **भाग चार** मध्ये नमूद केलेल्या तरतूदींच्या आधारे **निवडणूक चिन्ह वाटप करण्यात यावे.**

१. उपरोक्त आदेशानुसार चिन्ह वाटपाच्या संदर्भातील तरतुदी थोडक्यात खालीलप्रमाणे आहेत:-

i. उमेदवाराच्या नामनिर्देशनपत्रामध्ये तो ज्या पक्षाचा उमेदवार म्हणून निवडणूक लढवित आहे त्याचा उल्लेख असणे आवश्यक आहे.

ii. संबंधित राजकीय पक्षाने विहित कालावधीमध्ये उमेदवाराचे सुचनापत्र व ते सही करण्यास सक्षम असलेला अधिकारी कोण याबाबतची जोडपत्र-१ व जोडपत्र-२, महानगरपालिका आयुक्त आणि संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या शेवटच्या दिवशी निश्चित केलेल्या वेळेत सादर करणे आवश्यक आहे.

iii राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केलेले राष्ट्रीय अथवा राज्यस्तरीय पक्ष तसेच इतर पक्ष यांनी उभे केलेले उमेदवार महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५ दि. ०५ मे, २०२५ च्या आदेशातील परिच्छेद क्र. २० मधील अटी पूर्ण करीत असल्यास त्यांना त्यानुसार त्या पक्षाकरिता राखीव असलेले चिन्ह वाटप करता येईल किंवा चिन्ह वाटपामध्ये प्राधान्य मिळेल.

iv. बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीमध्ये नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त पक्षाद्वारे उभे करण्यात येणारे उमेदवार तसेच अपक्ष उमेदवार यांना मुक्त चिन्ह वाटप करण्याबाबतची कार्यपध्दती सदर आदेशाच्या परिच्छेद क्र. १५ अन्वये विहित करण्यात आलेली आहे. त्यानुसार उदा. एखाद्या नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त पक्षाच्या "अ" जागेवरील उमेदवारास वाटप झालेले मुक्त चिन्ह त्याच पक्षाच्या त्या प्रभागातील अन्य जागांवरील उमेदवारांना देता येईल. तसेच प्रभागात निवडणूक लढविणाऱ्या सर्व अपक्ष उमेदवारांना वेगवेगळ्या मुक्त चिन्हांचे वाटप होईल, यादृष्टीने या परिच्छेदात तरतुदी आहेत.

v. जर एखाद्या राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाने संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या लगतच्या मागील सार्वत्रिक निवडणूकीत किमान ५ टक्के जागा जिंकल्या असतील तर त्या पक्षास उपरोक्त आदेशातील परिच्छेद क्र. १७ मधील तरतूदीनुसार मुक्त चिन्हांपैकी एक मुक्त चिन्ह त्या संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या सार्वत्रिक निवडणुकीसाठी तात्पुरत्या स्वरुपात आरक्षित करता येईल.

राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त असलेल्या इतर पक्षांना मुक्त चिन्हांमधील त्यांनी मागणी केलेले एक मुक्त चिन्ह प्राधान्याने देता येईल. (ज्या पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केली आहे अशा पक्षांना राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी न केलेले पक्ष व अपक्ष उमेदवार यांच्यावर प्राधान्याने चिन्ह वाटप करण्यात येते.) याकरिता खालीलप्रमाणे कार्यपध्दती अनुसरावी:-

(अ) जेथे एखाद्या मुक्त चिन्हाची मागणी केवळ एकाच नोंदणीकृत राजकीय पक्षाच्या उमेदवाराने केली असेल तेथे ते चिन्ह त्या उमेदवारास देण्यात येईल.

(ब) जेथे एखाद्या मुक्त चिन्हाची मागणी दोन किंवा अधिक नोंदणीकृत राजकीय पक्षाच्या उमेदवारांनी केली असेल त्या ठिकाणी निवडणूक निर्णय अधिकारी चिठ्ठ्या टाकून कोणत्या नोंदणीकृत राजकीय पक्षाच्या उमेदवारास ते मुक्त चिन्ह द्यावयाचे हे ठरवील.

vi. राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी न झालेल्या राजकीय पक्षाच्या उमेदवारांना अपक्ष उमेदवार असल्याचे मानण्यात येईल. या अपक्ष उमेदवार यांना खालीलप्रमाणे मुक्त चिन्ह वाटप करण्यात येईल :-

(अ) जेथे एकापेक्षा जास्त उमेदवारांनी एकाच मुक्त चिन्हाची मागणी केली असेल त्या ठिकाणी निवडणूक निर्णय अधिकारी चिठ्ठ्या टाकून कोणत्या उमेदवारास ते मुक्त चिन्ह द्यावयाचे हे ठरवील.

२. पर्यायी उमेदवार -

जर नमुन्यांमध्ये एका उमेदवारास मूळ उमेदवार व दुसऱ्या उमेदवारास पर्यायी उमेदवार असल्याचा उल्लेख **असेल** व पक्षाच्या जोडपत्र-२ वर सही करण्यास सक्षम असणाऱ्या व्यक्तीने दिले **असेल** अशा वेळी त्या मूळ उमेदवाराचे नामनिर्देशनपत्र वैध ठरल्यास त्याला पक्षाचा अधिकृत उमेदवार गृहित धरावे. अशा परिस्थितीत पर्यायी उमेदवारास त्याने माघार न घेतल्यास व इतर बाबींसंदर्भात पात्र असल्यास अपक्ष उमेदवार समजण्यात येईल. मूळ उमेदवाराचे नामनिर्देशनपत्र

अवैध ठरल्यास अथवा मूळ उमेदवाराने माघार घेतल्यास पर्यायी उमेदवार हा इतर बाबींसंदर्भात पात्र असल्यास पक्षाचा अधिकृत उमेदवार समजण्यात येईल.

३. उपरोक्त दि. ०५ मे, २०२५ च्या आदेशातील परिच्छेद क्र. २१ अन्वये एखाद्या उमेदवाराने एकापेक्षा जास्त राजकीय पक्षांची नामनिर्देशनपत्र दाखल केली असल्यास करावयाची कार्यवाही विहित केली आहे. त्यानुसार उचित कार्यवाही करावी.

४. राजकीय पक्षांच्या अधिकृत उमेदवारांबाबतची सूचना नामनिर्देशनपत्र भरावयाच्या शेवटच्या दिवशी त्यासाठी विहित वेळेपर्यंत किंवा त्यापूर्वी प्राप्त झाली पाहिजे. पक्षाने एकापेक्षा जास्त उमेदवारांना जोडपत्र-२ मधील लेखी सूचनापत्र दिले असल्यास उपरोक्त आदेशातील परिच्छेद क्र. २२ नुसार कार्यवाही करावी. त्यानुसार जर पक्षातर्फे मूळ उमेदवार म्हणून दोघांना विहित नमुने देण्यात आले असतील व त्यापैकी कोणता उमेदवार पक्षाचा अधिकृत उमेदवार राहील याबाबत नामनिर्देशनपत्र भरण्याच्या शेवटच्या दिवसापर्यंत निश्चित केलेल्या वेळेत पक्षाकडून कोणतेही सूचनापत्र देण्यात आले नसेल तर ज्या उमेदवाराचे नामनिर्देशन प्रथम प्राप्त झाले असेल त्याला पक्षाचा अधिकृत उमेदवार म्हणून गृहीत धरण्यात यावे.

५. उमेदवारी मागे घेणे- वैधरित्या नामनिर्देशित झालेली उमेदवारांची यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर उमेदवार आपली उमेदवारी मागे घेण्याबाबतची लेखी सूचना निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना नामनिर्देशनपत्रे मागे घेण्याच्या शेवटच्या दिवशी निश्चित केलेल्या वेळेपर्यंत देऊ शकतात अशी सूचना उमेदवार स्वत: अथवा त्याचे सूचक/अनुमोदक अथवा उमेदवाराने प्राधिकृत केलेली व्यक्ती आणून देऊ शकते, निवडणूक निर्णय अधिकारी अशी लेखी सूचना मिळाल्यानंतर त्याचा खरेपणा पडताळून व अशी सूचना आणून देणाऱ्या व्यक्तीची ओळख पटवून त्याची प्रत सूचना फलकावर लावतील.

६. चिन्ह वाटप अत्यंत काळजीपूर्वक करावे, चुकीचे चिन्ह देणे वा एकच चिन्ह दोन उमेदवारास देणे (अपवाद - बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीमध्ये एकाच प्रभागातील वेगवेगळया जागांवरील त्याच पक्षाच्या उमेदवारांना एकच चिन्ह देता येते) यामुळे संपूर्ण निवडणूक प्रक्रिया फोल ठरू शकते. तरी चिन्ह वाटप करताना सर्व सुचनांचा अभ्यास करावा.

अशी चूक झाल्यास व ती संबधित निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याच्या मतदानापूर्वी लक्षात आल्यास, तो योग्य त्या खुलाशासह आयोगास अहवाल सादर करेल, आयोगाकडून परवानगी प्राप्त झाल्यावर आयोग देईल त्या कार्यक्रमाप्रमाणे चिन्ह वाटप प्रक्रियेपासूनची कार्यवाही पुन्हा करेल.

७. चिन्ह वाटपाच्या प्रक्रियेचे छायाचित्रण करावे तसेच सविस्तर इतिवृत्त लिहिण्यात यावे.

८. निवडणूक निर्णय अधिकारी उमेदवारास वाटून देण्यात आलेल्या चिन्हाबद्दल त्या प्रत्येक उमेदवारास किंवा त्याच्या निवडणूक प्रतिनिधीस माहिती देईल. तसेच चिन्हांचा एक नमुना त्यास पुरविल.

प्रकरण - ७

मतदान कर्मचारी वृंद

१. **कायद्यातील तरतुदी :**

महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमांतर्गत निवडणूक नियम क्र.१४, बृहन्मुंबई महानगरपालिका अधिनियम निवडणूक नियमावली, २००६ च्या नियम क्र. ३२ नुसार मतदान केंद्रावर नेमण्यात येणारा कर्मचारीवृंद हा निर्वाचक अधिकारी नेमेल. परंतु असा कर्मचारीवृंद पुरविण्याची संपूर्ण जबाबदारी संबंधित महानगरपालिका आयुक्त यांची राहील. त्यामुळे राज्य निवडणूक आयोगाच्या आदेश क्रमांक ३-डेस्क/३०६/१०९५.एसईसी-, दि१९९५/०३/०२. व शुध्दीपत्रक क्रमांक -एसईसी७-डी/४४.आर.सी/२०१७/झेडपीपीएस/, दि२०१८/०७/१८. नुसार सदरचा कर्मचारीवृंद संबंधित महानगरपालिका आयुक्त अधिग्रहीत करतील.

२. **नियंत्रण :**

निवडणूक कामासाठी नेमण्यात येणारे सर्व अधिकारी/कर्मचारी हे राज्य निवडणूक आयोगाच्या अधिक्षण, नियंत्रण व संचालनाखाली काम करतील. निवडणुकीमध्ये काम करताना निष्काळजीपणा वा कसूर करणाऱ्या अधिकारी / कर्मचारी यांच्याविरुध्द शिस्तभंगाची कारवाई करण्यास राज्य निवडणूक आयोग सक्षम आहे याची संपूर्ण कल्पना निर्वाचन अधिकाऱ्यांनी प्रशिक्षणामध्ये संबंधीतांना दयावी. (आयोगाच्या आदेश क्रमांक रानिआ५.का/१४.क्र.प्र/२००६-, दि(२००६-०८-०२.

३. **सर्वसाधारण सूचना :**

भारत निवडणूक आयोगाच्या सर्वसाधारण सूचना व राज्य निवडणूक आयोगाच्या विशेष सूचना लक्षात घ्याव्यात जसे-

- राज्य निवडणूक आयोगाकडील आदेश क्रमांक -एसईसी.१०९५/३०६/डेस्क-३ , दि.०२/०३/१९९५ व शुध्दीपत्रक क्रमांक- एसईसी / झेडपीपीएस / २०१७ / सी.आर.४४ / डी-७, दि.१८/०७/२०१८ नुसार राज्य व केंद्र शासनाचे विभाग/कार्यालये, स्थानिक स्वराज्य संस्था वा राज्य शासनाच्या अखत्यारितील महामंडळे / उपक्रम (शासनाचे किमान २५% भांडवलात वाटा असणारे) इ. यामधील अधिकारी / कर्मचारी निवडणूक कामासाठी अधिग्रहित करता येतील.
- कोणत्याही निवडणुकीसाठी अधिकारी/कर्मचारीवृंद अधिग्रहीत करताना आवश्यक कर्मचाऱ्यांची संख्या व कर्मचारी अधिग्रहीत करता येतील अशा उपलब्ध संस्था व त्यामधील उपलब्ध कर्मचारीवृंदांची संख्या लक्षात घ्यावी. कोणत्याही परिस्थितीत एकाच संस्थेचे कर्मचारी नेमण्यात येऊ नयेत. तसेच एखाद्या संस्थेचे सर्वच्या सर्व कर्मचारी / अधिकारी काढून घेऊ नयेत.

- अधिकारी /कर्मचारी नेमताना व त्यांना विविध जबाबदाऱ्या सोपविताना त्यांचे संबंधित संस्थेतील पद, जेष्ठता लक्षात घ्यावी. केवळ वेतनश्रेणी लक्षात घेऊ नये कारण विविध संस्थांमध्ये वेतनबँड वेगवेगळा असू शकतो. कोणत्याही जेष्ठ अधिकाऱ्यास त्याच्यापेक्षा कनिष्ठ अधिकारी/कर्मचाऱ्याच्या हाताखाली काम करावे लागणार नाही याची दक्षता घ्यावी.
- राज्य शासनाच्या विविध महसूल वसूल करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांना नेमताना त्यांच्या वरिष्ठांची पूर्वपरवानगी असावी जेणेकरून संबंधित विभागाचे अनावश्यक नुकसान होणार नाही.
- आयुर्विमा व बँका यासारख्या यंत्रणेचा कर्मचारी वृंद हा अपवादात्मक परिस्थीतीत नेमला जावा.
- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये संबंधित संस्थेच्या अधिकारी / कर्मचाऱ्यांना शक्यतोवर नेमण्यात येऊ नयेत. अपवादात्मक परिस्थितीत नेमावयाचे झाल्यास मतदान केंद्रांवर मतदान केंद्राध्यक्ष वा पहिला मतदान अधिकारी म्हणून नेमण्यात येऊ नये.
- उमेदवार किंवा उमेदवाराच्या वतीने काम पाहणाऱ्या व्यक्तींची नेमणूक मतदान केंद्राध्यक्ष/ अधिकारी / कर्मचारी म्हणून मतदान केंद्रांवर होणार नाही याची दक्षता घ्यावी.
- मतदार संघात कुष्ठरोग्यांसाठी वेगळे वसतिगृह /आश्रम असल्यास व त्यांच्यासाठी स्वतंत्र मतदान केंद्र असल्यास त्यामध्ये काम करणारे अधिकारी/इतर कर्मचारी यांना मतदान केंद्राध्यक्ष/अधिकारी म्हणून नेमावे.
- क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.३/का-५, दि. २६ जून, २०२५ रोजीच्या आदेशान्वये मतदान केंद्रावर पुरवावयाच्या सोयीसुविधाबाबतच्या सूचना देण्यात आलेल्या आहेत.

४. **कर्मचारीवृंद नेमताना भारत निवडणूक आयोगाच्या निर्वाचक अधिकाऱ्यांसाठी असणाऱ्या मार्गदर्शक पुस्तिकांमधील सुचनांचा देखील विचार करावा जसे -**

अ) अत्यावश्यक सेवांमधील पुढील विभागांना निवडणूक कामांतून सूट देण्यात यावी.

- भारतीय वन सेवा
- पशुवैद्यकिय दवाखान्यातील डॉक्टर / कंपाउंडर
- पशुवैद्यकिय दवाखान्यातील वर्ग-व चे अधिकारी जसे (Cattle Extention Officer)
- वैद्यकिय क्षेत्रातील डॉक्टर, नर्स वगैरे
- प्रादेशिक वन विभागातील कर्मचारीवृंद
- दूरदर्शन, आकाशवाणी यांचे कर्मचारी
- अन्न महामंडळाचे अधिकारी
- आयुष विभागाचे आयुर्वेदिक, युनानी, होमीओपथी विभागाचे मेडिकल ऑफीसर

ब) BSNL, MTNL चा तांत्रिक विभाग, UPSC व MPSC यांचे कर्मचारी यांना अपवादात्मक परिस्थितीत नेमण्यात यावे.

क) ग्रामीण भागात जेथे एकच बँक असते तेथे अशा बँकेचा कर्मचारी नेमू नये.

ड) ज्या अधिकारी/कर्मचाऱ्याच्या निवृत्तीस ६ महिने वा त्यापेक्षा कमी कालावधी राहिला असेल वा एखादा अधिकारी/कर्मचारी निवृत्त झाला आहे परंतु सेवावाढ मिळाली असेल वा पुन्हा सेवेत घेण्यात आले असेल तर अशा कर्मचाऱ्यास नेमू नये.

५. महिला अधिकारी/कर्मचारी नेमताना घ्यावयाची काळजी:-

- जिथे ज्या मतदान केंद्रावर परदानशीन स्त्री मतदार आहेत किंवा ज्या मतदार संघात स्त्री मतदारांची संख्या सरासरी जास्त असूनही केवळ संकोचामुळे स्त्रिया मतदानास येत नाहीत असे आढळते. त्या मतदान केंद्रावरील मतदान अधिकाऱ्यांच्या पथकामध्ये एकतरी महिला अधिकारी/कर्मचारी असावी. परदानशीन स्त्रियांची ओळख पटविणेकामी अशा महिला कर्मचाऱ्यांचा उपयोग होईल.
- गर्भवती स्त्रिया वा स्तनदा माता (प्रसुती रजेवर नसेल तरी) तसेच ज्यांना आरोग्याच्या दृष्टीने अशा कामापासून दूर ठेवण्याचा सल्ला देण्यात आला असेल अशा स्त्रियांना निवडणुकीचे काम देऊ नये.
- महिला अधिकारी/कर्मचारी यांची राहण्याची व्यवस्था योग्यरित्या करण्यात येईल तसेच त्यांची सुरक्षितता याची काळजी घ्यावी.

६. न्यायिक अधिकारी नेमतानाच्या अटी :

- मा. उच्च न्यायालयाच्या परवानगीशिवाय न्यायालयातील कोणत्याही अधिकाऱ्याची नेमणूक करू नये.
- दिवाणी न्यायालय, जिल्हा न्यायालयातील न्यायाधीश व अधिकारी यांची नेमणूक करू
  नये.
- कार्यकारी दंडाधिकारी यांना कायदा व सुव्यवस्थेसंबंधी कामे देण्यास हरकत नाही. परंतु त्यांची नेमणूक करताना देखील कार्यकारी दंडाधिकारी यांची कर्तव्ये पार पाडणेकामी आवश्यक तेवढा पुरेसा अधिकारीवृंद वगळून नेमणूक करावी.

७. दिव्यांग कर्मचारी नेमताना घ्यावयाची काळजी :

- कोणत्याही दिव्यांग व्यक्तीची मतदान केंद्रावर नेमणूक करणेपूर्वी सदर व्यक्ती मतदान केंद्रावर काम करण्यास सक्षम आहे वा कसे याची खात्री निर्वाचक अधिकारी

स्वत: करतील व अशा कर्मचाऱ्यास नेमावयाचे झाल्यास जाण्या-येण्याच्या दृष्टीने सोयीस्कर अशा केंद्रावरच त्यांची नेमणूक करतील.

- निवडणुकीच्या कामाकरीता दिव्यांगत्व असणाऱ्या व्यक्तींची नेमणूक करणे आवश्यक असल्यास दिव्यांगांकरीता असलेल्या प्रचलित कायद्यांतर्गत नमुद ज्या पध्दतीच्या कामाकरीता त्याच्या वर्गवारीनुसार संबंधित दिव्यांग कर्मचारी पात्र आहे तत्सम काम त्यास देता येईल.

८. **पूर्वतयारी : प्रत्यक्ष मतदान केंद्रावर नेमणूक करताना -**

आयोगाने क्र. रानिआ/मनपा-२०२३/प्र.क्र.२/का-५, दि.२६.०४.२०२३ अन्वये, निवडणुकांमध्ये अधिकारी/कर्मचारी यांच्या नेमणुका करताना घ्यावयाच्या दक्षतेबाबत सविस्तर आदेश दिले आहेत. त्यानुसार कार्यवाही करावी.

कर्मचारीवृंद अधिग्रहीत करताना त्यांचा ऑफिसचा पत्ता, घरचा पत्ता, मोबाईल नंबर, वेतनश्रेणी, निवृत्तीचा दिनांक या सर्वांची माहिती घ्यावी जेणेकरून मतदान केंद्रासाठी पथक निर्मिती करताना अडचण येणार नाही.

i) एका मतदान केंद्रास १ मतदान केंद्राध्यक्ष, किमान ३ मतदान अधिकारी व १ चतुर्थ श्रेणी कर्मचारी याप्रमाणे मतदान केंद्रांच्या संख्येनुसार (+१०%राखीव(अधिग्रहीत करावयाच्या अधिकारी/कर्मचाऱ्यांची संख्या निश्चित करावी. डाटाबेस तयार करताना सर्व संस्थांचा डाटा घ्यावा.

ii) एकाच कार्यालयातील अधिकारी / कर्मचारी एकाच मतदान केंद्रावर शक्यतोवर नेमू नयेत.

iii) स्थानिक स्वराज्य संस्थातील रहिवाशी असणाऱ्या कर्मचाऱ्यास त्याचे मतदान ज्या प्रभागात आहे त्या प्रभागातील कोणत्याही मतदान केंद्रावर नेमण्यात येऊ नये.

iv) तसेच मतदान अधिकारी/कर्मचारी नेमताना ते काम करीत असलेली संस्था ज्या प्रभागात येते त्या प्रभागात त्यांची नेमणूक करणे टाळावे. उदा. एखाद्या शिक्षकास तो काम करीत असलेली शाळा ज्या प्रभागात येते त्या प्रभागात नेमण्यात येऊ नये.

v) **पोलीस व्यवस्था :** प्रत्येक मतदान पथकासोबत आवश्यक तो पोलीस बंदोबस्त मतपेटी/ मतदान यंत्र, मतपत्रिका व इतर साहित्य याच्या सुरक्षिततेकरिता सतत असणे आवश्यक आहे. असे पोलीस कर्मचारी मतदान पथक रवाना होण्याच्या वेळेपासून मतपेटी / मतदान यंत्र सुरक्षा कक्षात (स्ट्रॉंगरुम) सुपूर्द करण्यात येईपर्यंत मतदान केंद्राध्यक्षाच्या नियंत्रणाखाली व आदेशानुसार काम करतील. सबब, आवश्यक पोलिस बंदोबस्ताबाबत संबंधित यंत्रणेला कळवावे.

vi) प्रशिक्षणाच्यावेळी तसेच EVM तयार करतेवेळी तसेच EVMs जिथे सुरक्षित ठेवण्यात येतील तिथे आवश्यक असणारा पोलीस बंदोबस्ताबाबत संबंधित यंत्रणेला कळवावे.

९. नेमणूक :

सर्व मतदान केंद्रावरील अधिकाऱ्यांची नेमणूक ही प्रमाण नमुन्यात करावयाची आहे. नेमणुकीचे आदेश २ प्रतीत करावेत, (ज्यावर निर्वाचन अधिकाऱ्याची सही व शिक्का असेल) जेणेकरून टपाली मतपत्रिकेच्या अर्जासोबत १ प्रत जोडता येईल.

नेमणूक करण्यात आलेल्या अधिकारी/कर्मचाऱ्यांना नेमणूक नाकारता येणार नाही.

११. ओळखपत्र :

नेमणूक करण्यात आलेल्या अधिकारी / कर्मचाऱ्यांना छायाचित्र असणारे खालील प्रमाणे ओळखपत्र देण्यात यावे. परंतु, संबंधित कर्मचाऱ्यांना कोणत्या मतदान केंद्रावर नेमण्यात येणार आहे हे मतदानाच्या आदल्या दिवशी मतदान पथक निर्गमित करण्याच्या दिवशीच कळेल याची काळजी घ्यावी. खालील ओळखपत्राच्या नमुन्यात आवश्यतेनुसार बदल करता येईल.

----------महानगरपालिका सार्वत्रिक/पोट निवडणूक - २०....

ओळखपत्र

मतदान केंद्राध्यक्षाचे नाव :

वय :

मूळ कार्यालयाचे नाव :

मूळ कार्यालयातील हुद्दा :

प्राधिकृत अधिकाऱ्याची सही व शिक्का

----------महानगरपालिका सार्वत्रिक/पोट निवडणूक - २०....

ओळखपत्र

मतदान अधिकाऱ्याचे नाव :

वय :

मूळ कार्यालयाचे नाव :

मूळ कार्यालयातील हुद्दा :

प्राधिकृत अधिकाऱ्याची सही व शिक्का

१२. टपाली मतदान सुविधा :

१२.१ मतदान केंद्रावर नेमणूक करण्यात आलेल्या अधिकारी कर्मचारी हा त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा रहिवासी असेल तर त्यास टपाली मतपत्रिकेचा अर्ज (PB- १) पहिल्या प्रशिक्षणाच्या

वेळी देण्यात यावा व त्याची नोंद विशेष रजिष्टरमध्ये ठेवावी. दुसऱ्या प्रशिक्षणाच्या वेळी संबंधित कर्मचाऱ्यांकडून सदरचे अर्ज गोळा करावेत, सदरचा अर्ज योग्यरित्या भरण्यात आला आहे याची खात्री करून घेण्यात येईल. तसेच संबंधितांचे नाव, मतदार यादी क्रमांक, ओळखीचा छायाचित्र असणारा पुरावा तसेच EPIC तपासून घ्यावा व त्यानुसार त्यांना टपाली मतपत्रिकेचे वाटप करावे. वाटप करण्यात आलेल्या टपाली मतपत्रिकेची नोंद मतदार यादीत घेणे आवश्यक आहे.

१२.२ टपाली मतपत्रिका तात्काळ भरू इच्छिणाऱ्या अधिकारी/कर्मचाऱ्यांसाठी ट्रेनिंग सेंटरवर टपाली मतपत्रिका सुविधा केंद्र (PB Facilitation Centre) ठेवावे. परंतु कोणत्याही परिस्थितीत प्रशिक्षणाकडे दुर्लक्ष होणार नाही याची काळजी घ्यावी. सदर मत नोंदविण्यासाठी आवश्यक ती सुरक्षा व गोपनियता राखली जाईल याची देखील दक्षता घ्यावी. तसेच टपाली मतपत्रिकेचे घोषणापत्र (PB-४) प्रमाणित करणेसाठी सक्षम शासकीय अधिकाऱ्याचीही नेमणूक करावी.

१३. प्रशिक्षण :

राज्य निवडणूक आयोगाकडील आदेश क्रमांक- रानिआ/मनपा-२००८/प्र.क्र.९/का-५, दिनांक ११/११/२००८ नुसार ज्यावेळी शाळा-कॉलेज मधील शिक्षकांना ज्यावेळी मतदान केंद्रावरील कर्मचारी म्हणून नेमण्यात येते त्यावेळी जर मतदानाचा दिवस हा सुट्टीचा दिवस नसल्यास त्या दिवशी स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या क्षेत्रात सुट्टी द्यावी, तसेच मतदानाच्या आदल्या दिवशी ज्या दिवशी मतदान साहित्य व मतदान केंद्र ताब्यात घेण्याच्या दिवशी सुद्धा शाळांना सुट्टी द्यावी. शिक्षकांचे शाळेचे नुकसान होऊ नये म्हणून मतदान कर्मचाऱ्यांचे प्रशिक्षण शक्यतो सुट्टीच्या दिवशी आयोजित करावे. प्रशिक्षणावेळी पुढील गोष्टींची काळजी घ्यावी:

- प्रशिक्षणाच्या तारखा, वेळ व जागा निवडणूक कार्यक्रमाच्या सुरवातीलाच निश्चित कराव्यात.
- किमान ३ प्रशिक्षण द्यावेत, त्यापैकी दुसरे प्रशिक्षण टपाली मतपत्रिका छापल्यावर असेल.
- प्रशिक्षणासाठी आवश्यक मतदान साहित्याचीही व्यवस्था करावी.
- प्रशिक्षणाच्या ठिकाणी पिण्याचे पाणी, स्वच्छतागृह, प्राथमिक उपचार साहित्य वगैरेची सोय असावी.
- प्रशिक्षण हे मेळाव्यांसारखे आयोजित न करता छोट्या छोट्या गटात विभागावे व नियम, अधिकार, कर्तव्य याचसोबत EVMs साठी Hands On Training वर भर द्यावा प्रशिक्षणासाठी पुरेशा EVMs उपलब्ध करून घेऊन प्रशिक्षण देण्यासाठी खास

कर्मचारीवृंद तयार ठेवावा. प्रशिक्षणार्थीच्या सर्व शंकांचे समाधन होवून त्यांच्यात आत्मविश्वास येईल यासाठी प्रयत्न करावा.

- सांविधानिक- असांविधानिक लिफाफे/ अहवाल याबाबत योग्य ते प्रशिक्षण द्यावे.
- मॉक पोलचे महत्व व बंधन विषद करावे, मॉक पोल केल्याचे प्रमाणपत्र बंधनकारक करावे.
- ज्या ठिकाणी बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीमध्ये एकापेक्षा अधिक मते द्यावयाची असतात त्याठिकाणी मतदान अधिकाऱ्यांना, मतदाराची ओळख पटल्यानंतर चिन्हांकित मतदार यादीत मतदाराच्या नावासमोर खूण करण्याआधी मतदाराला एकूण किती मते द्यावयाची आहेत, याबाबत कल्पना देण्याचे सांगण्यात यावे.
- मतदान केंद्राबाबत ज्या सूचना (दि. २६/०६/२०२५ चे आदेश) तपासून त्यातील गर्भवती महिला, जेष्ठ नागरिक, वा अंध-दिव्यांग मतदार यांची काळजी कशी घ्यावी याबाबत सुचना दयाव्यात. मतदान केंद्रात बसण्याची व्यवस्था, Voting Compartments कुठे असावे याचे व्यवस्थीत प्रशिक्षण दयावे.
- मतदान प्रक्रिया, मतदार यांचे बाबतचे महत्वाचे आदेश संबंधितांच्या निदर्शनास आणून द्यावेत.
- प्रशिक्षणाच्या हजेरीवर लक्ष ठेवावे, हजेरीपट ठेवावा, गैरहजर राहणाऱ्या कर्मचाऱ्यांवर योग्य ती कार्यवाही करण्यात यावी.
- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूका दुय्यम लेखून प्रशिक्षणाला कमी महत्व दिले जाते वा ते टाळण्याकडे कल राहतो व त्यामुळे चुका घडतात. तरी राज्य निवडणूक आयोगाच्या दि. ०२/०८/२००६ च्या आदेशाची जाणीव संबंधितांना करून द्यावी.

१४. मतदान केंद्रांवर पथक पाठविण्याच्या दिवशी प्रशिक्षणाची सोय ठेवणे :

ज्या दिवशी पथके मतदान केंद्रांवर रवाना करण्यात येतील त्या दिवशी देखील Hands On Training ची मध्यवर्ती निवडणूक कार्यालय (Dispatch Centre) वर सोय करावी.

१५. मानधन :

राज्य निवडणूक आयोगाकडील आदेश क्र. रानिआ/मनपा-२००८/प्र.क्र.३/का.५, दि. ३१/१/२०१२ व दि.११/२/२०१२ नुसार मतदान / मतमोजणी कर्मचाऱ्यांना देण्यात येणारे निवडणूक व आहार भत्याचे दर हे लोकसभा / विधानसभा निवडणूकीसाठी सामान्य प्रशासन विभागाने ठरविलेल्या दरांप्रमाणे असतील. तसेच पोलिस अधिकारी/ कर्मचाऱ्यांसाठीचे दर हे गृहविभाग ठरवेल. याबाबत कोणतीही थकबाकी राहणार नाही याची दक्षता महानगरपालिका आयुक्त यांनी घ्यावयाची आहे व तसे प्रमाणित करावयाचे आहे. (आयोगाचे आदेश क्रमांक रानिआ/जिपपंस/२०१६/प्र.क्र.२६/का.७, दि.९/११/२०१६

चे आदेश) मतदान कर्मचाऱ्यांना शक्यतोवर मतदान केंद्रावरच मानधन देण्याची तयारी ठेवावी.

सन २०२४ मध्ये झालेल्या लोकसभा/विधानसभा सार्वत्रिक निवडणुकीच्या वेळी मतदान/मतमोजणी कामासाठी नियुक्त अधिकारी/कर्मचाऱ्यांना द्यावयाच्या निवडणूक भत्त्याचे शासन निर्णय सुलभ संदर्भासाठी खालीलप्रमाणे आहेत:-

१. सा.प्र.वि. चे शा. नि. क्र. सीईएल-२०२४/प्र.क्र.४५/२४/३३(नि.३)(२), दि. १६.०१.२०२५
२. सा.प्र.वि. चे शा. नि. क्र. बीयुडी-२०२५/प्र.क्र.१४०/२५/का-३३(नि-३), दि. २४.११.२०२५

१६. **मतदान केंद्र पथक :** प्रत्येक मतदान केंद्र पथकात १ मतदान केंद्राध्यक्ष (Presiding Officer), ३ मतदान अधिकारी (Polling Officer) व १ चतुर्थ श्रेणी कर्मचारी व पोलीस असेल.

- प्रत्येक मतदान पथकातील सदस्य स्वत:चा मोबाईल नंबर इतर सदस्यांबरोबर तसेच क्षेत्रीय अधिकाऱ्याबरोबर शेअर करेल.
- सर्व पथक पूर्ण झाल्याशिवाय मतदान केंद्रावर रवाना करू नये.

१७. **मतदान केंद्राध्यक्ष (Presiding Officer):**

- मतदान केंद्रात सुव्यवस्था राखणे आणि मतदानाचे काम सुरळीतपणे चालू ठेवणे हे सर्वसाधारण कर्तव्य राहील.
- मतदान केंद्र ताब्यात घेण्यापासून मतदान प्रकिया पार पाडल्यानंतर मतदान पेटी निर्वाचन अधिकाऱ्याच्या ताब्यात देईस्तोवर सर्व जबाबदारी व्यक्तीश: पार पाडेल.
- त्यासाठी तो आपल्या हाताखालील मतदान अधिकाऱ्यांकडे योग्यरित्या कामाचे वाटप करेल.
- अनिवार्य कारणास्तव मतदान केंद्राध्यक्ष अनुपस्थित राहिल्यास पहिला मतदान अधिकारी मतदान केंद्राध्यक्षाची कर्तव्ये पार पाडेल. सबब, पहिला मतदान अधिकारी हा देखील तेवढाच सक्षम नेमावा. याकरीता मतदान पथक निश्चित करतानाच एका मतदान अधिकाऱ्याचे नाव निश्चित करण्यात यावे. शक्यतो प्रथम मतदान अधिकारी / सहायक मतदान केंद्राध्यक्ष (First Poling Officer/Assistant Presiding Officer) या कर्तव्याकरीता नामनिर्देशित करण्यात यावा.

- एखादा मतदान अधिकारी निवडणुकीच्या दिवशी गैरहजर राहिल्यास कोणत्याही सामान्य व्यक्तीची (उमेदवार वा उमेदवाराच्या वतीने काम न करणाऱ्या) नेमणूक मतदान अधिकारी म्हणून करण्यास मतदान केंद्राध्यक्ष सक्षम राहील.

१८. **मतदान अधिकारी (Polling Officer)**

- प्रथम मतदान अधिकाऱ्याकडे चिन्हांकित मतदार यादी असेल, मतदाराची ओळख पटविण्यासाठी हा जबाबदार राहील.
- दुसरा मतदान अधिकारी मतदाराने यापूर्वी मतदान केले नाही याची खात्री करून त्याच्याकडे असणाऱ्या मतदार नोंदवहीत (व्हीएम-१) तो मतदाराच्या ओळखीच्या पुराव्याची नोंद घेईल तसेच सही/ अंगठा घेईल व मतदारास व्होटर स्लिप / मतदान चिठ्ठी देईल.
- तिसऱ्या मतदान अधिकाऱ्याकडे मतदान यंत्राचे नियंत्रण युनिट असेल. व्होटर स्लिप पाहून तो मतदानासाठी नियंत्रण युनिटचे बटण दाबेल.
- ज्या ठिकाणी कर्मचाऱ्यांची उपलब्धता नसल्याने दोनच मतदान अधिकारी असतील तिथे मतदान अधिकारी २ व ३ चे काम एकच व्यक्ती पाहील.

१९. **राखीव कर्मचारी :**

मतदान केंद्र पथकातील प्रत्येक श्रेणीतील म्हणजेच मतदान केंद्राध्यक्ष, मतदान अधिकारी, चतुर्थ श्रेणी कर्मचारी यांच्यातील १०% राखीव कर्मचारीवृंद ठेवावा. त्यांना देखील संपूर्ण प्रशिक्षित करावे. आवश्यकतेनुसार मतदान केंद्रांवर त्यांना वापरता येईल.

२०. **क्षेत्रीय अधिकारी (Zonal Officer) :**

मतदान केंद्र निश्चितीनंतर मतदान केंद्रांच्या वाहतूक आरखड्यानुसार एकाच मार्गावर असणाऱ्या केंद्रासाठी एक झोन याप्रमाणे क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांची नेमणूक करावी. संबंधित क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांकडे जास्तीत जास्त १० ते १२ केंद्र ठेवावीत. जेणेकरून त्यांना सदर केंद्र तपासणे, मतदान केंद्र पथकांवर नियंत्रण ठेवणे, मतदानाच्या दिवशी अहवाल सादर करणे इत्यादी गोष्टी व्यवस्थित करता येतील.

- क्षेत्रीय अधिकाऱ्याची नेमणूक करताना ज्यास स्थानिक माहिती आहे असा निर्णय क्षमता असणारा अधिकारी असावा.

२१. **प्रत्येक मतदान पथकांची वाहन व्यवस्था :**

मतदान पथक हे मतदान केंद्रावर मतदानाच्या आदल्या दिवशी सायंकाळी पोहचतील अशाप्रकारे निर्गमित करण्यात यावे.

मतदान पथकासोबत मतपत्रिका व मतपेटी / मतदान यंत्र, मतदार यादी इत्यादी साहित्य मतदान केंद्रावर पाठवावयाचे असल्याने योग्य ते वाहन व संरक्षणार्थ पोलीस कर्मचारी पुरविण्यात यावे.

मतदान पथकाचा मध्यवर्ती निवडणूक कार्यालयातून (Dispatch Centre) मतदान केंद्रापर्यंत व मतदान पूर्ण झाल्यानंतर मतदान केंद्रातून मध्यवर्ती निवडणूक कार्यालयापर्यंतचा (Receiving Centre)/मतपेटी जमा करण्याच्या सुरक्षा कक्षापर्यंतचा मार्ग सुनिश्चित असावा व त्याच मार्गाने मतदान पथकाची वाहतूक करण्यात यावी व त्याचा मार्गदर्शक नकाशा निर्वाचन अधिकाऱ्याकडे / तहसिल कार्यालयाकडे उपलब्ध असणे आवश्यक आहे.

प्रकरण - ८

उमेदवार व विविध प्रतिनिधी यांना ओळखपत्र देण्याची कार्यपध्दती

१. निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांना ओळखपत्र देणे :-

निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची अंतिम यादी तयार झाल्याबरोबर खालील नमुन्यात, उमेदवाराचे छायाचित्र असणारे ओळखपत्र देण्यात यावे. सदर ओळखपत्र हिरव्या रंगाच्या जाड कागदावर छपाई करुन पुरविण्यात यावे.

ओळखपत्र देण्याकरीता उमेदवाराकडून २ फोटो घेण्यात यावेत व खालीलप्रमाणे ओळखपत्र तयार करून, १ फोटो ओळखपत्रावर लावण्यात यावा व सदर ओळखपत्र उमेदवारास देण्यात यावे. तसेच कार्यालयीन अभिलेखासाठी प्रभागनिहाय १ रजिस्टर (वा एका रजिस्टरमध्ये विभाग करून) तयार करून त्यात उमेदवाराचे नाव, पक्षाचे नाव / अपक्ष, हा तपशील नोंदवून त्याच रजिस्टरवर फोटो लावावा व उमेदवाराची ओळखपत्र मिळाल्याची पोहच घ्यावी.

उमेदवाराचे ओळखपत्र

----------महानगरपालिका सार्वत्रिक/ पोट निवडणूक २०...

प्रभाग क्र.---------- मधील जागा क्र.----------

उमेदवाराचे नाव ----------

उमेदवाराचा फोटो

प्राधिकृत अधिकाऱ्याची सही व शिक्का

प्रकरण - ९

आचारसंहिता
सर्वसाधारण सूचना

१. **मार्गदर्शक तत्वे :**

आचारसंहिता हि मार्गदर्शक तत्वे असून ती निवडणूक प्रक्रिया जास्तीत जास्त आदर्श होण्याकरीता राज्य निवडणूक आयोगाने आचारसंहिते संदर्भात वेळोवळी आदेश / निदेश / सूचना जारी केल्या आहेत. त्याचा काळजीपूर्वक अभ्यास करुन आचारसंहितेचा भंग होणार नाही याची खबरदारी घ्यावी.

२. **आयोगाचे आदेश :**

राज्य निवडणूक आयोगाने आचारसंहितेसंदर्भात, आदेश क्रमांक- रानिआ/जिपपंस-२०२५/प्र.क्र.४२/का-७, दिनांक ०४ नोव्हेंबर, २०२५ अन्वये सर्वसाधारण सूचना जारी केल्या आहेत. त्याचप्रमाणे यासंदर्भातील इतर महत्वाच्या बाबी **(परिशिष्ट-१ ते ३)** प्रमाणे आहेत, कृपया त्या तपासाव्यात.

३. **आचारसंहितेची व्याप्ती** : - महानगरपालिका निवडणुकीच्यावेळी आचारसंहिता संपूर्ण महानगरपालिका क्षेत्रात लागू राहील. पोटनिवडणुकीची आचारसंहिता संबंधित निवडणूक प्रभागापुरतीच लागू असेल. निवडणूक क्षेत्राबाहेरील जिल्ह्यातील निवडणूक नसलेल्या क्षेत्रात नेहमीप्रमाणे सर्व कामे व अनुषंगिक बाबी करण्यावर कोणतेही निर्बंध असणार नाहीत. परंतु महानगरपालिकेच्या मतदारांवर विपरीत प्रभाव टाकणारी कोणतीही कृती/घोषणा संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्था वा मंत्री, खासदार, आमदार वा कोणत्याही पदाधिकाऱ्यांना करता येणार नाही.

४. **आचारसंहितेचा कालावधी** : राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणूक कार्यक्रम जाहीर केल्याच्या वेळ व दिनांकांपासून ते निकाल जाहीर होईपर्यंत आचारसंहिता लागू राहील.

५. **जाहीर प्रचाराचा कालावधी :**

अधिनियमातील तरतुदी व त्या अनुषंगाने राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश यानुसार जाहीर प्रचाराचा कालावधी मतदान समाप्तीच्या ४८ तास अगोदर, म्हणजे १० तारखेस मतदान असल्यास ८ तारखेला संध्याकाळी ५.३० वाजता प्रचार बंद होईल. म्हणजेच या कालावधीमध्ये कोणतीही प्रचार सभा घेता येणार नाही. तसेच कोणत्याही दिवशी रात्री १०.०० नंतर ध्वनीक्षेपकाचा वापर करता येणार नाही तसेच मोर्चे, सभा इ. घेता येणार नाहीत.

५.१ जाहीर प्रचाराचा कालावधी संपल्यानंतर उमेदवार मतदान केंद्राच्या १०० मीटर बाहेर मतदारांना भेटून तसेच घरोघरी जाऊन प्रचार करु शकतील. मात्र माईकचा वापर करता येणार नाही आणि समूहाने फिरता येणार नाही.

६. शासनाच्या जाहिराती :

आचारसंहितेच्या कालावधीमध्ये शासन खर्चाने कोणत्याही जाहिराती देण्यावर बंदी असल्यामुळे अशा जाहिरातीमधून पक्षांच्या नेत्यांचे फोटो देखील छापण्यावर बंदी आहे. त्यामुळे निवडणूक आचारसंहिता लागू असणाऱ्या क्षेत्रामध्ये असलेले पेट्रोलपंप व इतर ठिकाणी जर केंद्र व राज्य शासनाच्या वतीने देण्यात आलेल्या जाहिरातीमध्ये मा. पंतप्रधान, मा. मुख्यमंत्री अथवा अन्य नेत्यांचे फोटो असल्यास, अशा जाहिराती काढून टाकाव्यात अथवा काढून टाकणे शक्य नसल्यास त्या झाकून ठेवण्यात याव्यात. (आयोगाचे पत्र क्रमांक- रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.५/का.५, दि.१६/०१/२०१७)

लोकप्रतिनिधीमार्फत करण्यात आलेल्या विकास कामांच्या नामफलकांना/ जाहिरातींना कलर फासून त्याचे विद्रुपीकरण न करता त्या काढून ठेवणे शक्य नसल्यास त्या झाकून ठेवण्यात याव्यात. (आयोगाचे पत्र क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२१/प्र.क्र.१५/का.५, दि. २०/०९/२०२१)

७. जनमत चाचणी आणि मतदानोत्तर चाचणी :

जाहीर प्रचार करण्याचा कालावधी संपल्यानंतर मतदान समाप्तीच्या पुढील एक तासापर्यंतच्या कालावधीत जनमत चाचणी आणि मतदानोत्तर चाचणी (Exit Poll) घेणे व त्याचे निष्कर्ष प्रसिध्द करण्यावर बंदी राहील. सदर कालावधीमध्ये वर्तमानपत्रे, नियतकालिके, माहितीपत्रके, फलक किंवा तत्सम प्रसिध्दी, खाजगी किंवा सरकारी रेडीओ, टि.व्ही. केबल, डीटीएच, प्रादेशिक किंवा स्थानिक केबल टि.व्ही., सॅटलाईट, एसएमएस, इंटरनेट, फेसबुक आणि तत्सम उपलब्ध सोशल मिडीया याद्वारे जनमत चाचणी व मतदानोत्तर चाचणी यांचे असे कुठलेही निष्कर्ष प्रसिध्द करता येणार नाहीत. (आयोगाचे आदेश क्र.रानिआ/मावज/२०२५/प्र.क्र.५/का.१०, दि.०९ /१०/२०२५)

८. नकली (डमी) मतपत्रिका:

उमेदवारांनी नकली (डमी) मतपत्रिका आपल्या मतदारांना माहिती देण्यासाठी छापण्यास हरकत नाही. तथापि, सदर मतपत्रिकेवर त्यांनी स्वतःचे नाव, अनुक्रमांक आणि चिन्ह, इतकीच माहिती त्यावर छापावी. अन्य कोणत्याही उमेदवाराचे नाव, अनुक्रमांक आणि चिन्ह, नकली मतपत्रिकेवर छापण्यात येऊ नये. दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव छापलेली

मतपत्रिका आढळून आल्यास त्या जप्त करुन संबंधितांविरुध्द कडक कारवाई करण्यात यावी. तसेच ज्या रंगाची मतपत्रिका संबंधित मतदान केंद्रावर वापरण्यात येणार आहे त्याऐवजी दुसऱ्या रंगाची नकली मतपत्रिका छापण्याची परवानगी द्यावी. तसेच सदर मतपत्रिका मतदान केंद्रावर वापरण्यात येणाऱ्या मतपत्रिकेपेक्षा वेगळ्या आकाराची असावी, जेणेकरुन त्यामधील फरक त्वरित लक्षात येईल.

९. **नकली (डमी) बॅलेट युनिट :**

उमेदवार तसेच राजकीय पक्षांनी नकली (डमी) बॅलेट युनिट तयार करुन घेण्यास हरकत नाही. त्याद्वारे मतदारांना त्याची माहिती देणे सुलभ होईल. मात्र, अशी नकली बॅलेट युनिट लाकडी, प्लास्टिक अथवा प्लायवूडची असावीत व ती अधिकृत बॅलेट युनिटच्या अर्ध्या आकाराची असावीत व त्यास अधिकृत बॅलेट युनिटला असलेला रंग वगळून अन्य रंगामध्ये ती तयार करण्याची अनुमती द्यावी.

१०. **अनधिकृत ओळखपत्र चिठ्ठी :**

राजकीय पक्ष तथा उमेदवारांनी मतदारांना मतदान केंद्र तसेच त्यांचा मतदार यादीतील अनुक्रमांक सापडणे सुलभ व्हावे यासाठी अनधिकृत ओळखपत्र चिठ्ठी देण्यास हरकत नाही. त्यावर मतदाराचे नाव, प्रभाग क्रमांक व जागा क्रमांक, मतदान केंद्राचा क्रमांक, मतदाराचा अनुक्रमांक इत्यादी माहिती छापण्यास हरकत नाही. सदरची चिठ्ठी पांढऱ्या कागदावर असावी, मात्र त्यावर कोणत्याही राजकीय पक्ष, उमेदवार अथवा त्याचे निवडणूक चिन्ह तसेच त्यावर कोणतीही घोषणा अथवा कोणत्या उमेदवारास मत देण्याबाबतचे आवाहन छापता कामा नये.

उमेदवाराचे / पक्षाचे निवडणूक चिन्ह यांची छपाई केलेली अशी ओळखचिठ्ठी मतदान केंद्रापासन १०० मीटर अंतराच्या आत कोणतीही व्यक्ती वाटताना आढळून आल्यास सदर व्यक्तीवर योग्य ती कार्यवाही करण्यात यावी.

११. **प्रचारासाठी आवश्यक परवानग्या:**

प्रचारासाठी सर्वसाधारणपणे खालील परवानग्या मागितल्या जातात व त्यासाठी खालीलप्रमाणे व्यवस्था करता येईल.

निवडणुकी दरम्यान लागणारे विविध परवाने

अ. क्र.	परवानगीचा तपशील	परवानगी देणारे अधिकारी/ विभाग	परवानगीसाठी करावयाची पूर्तता
१	चौक सभा व सर्व प्रकारच्या जाहीर सभा	पोलीस विभाग	१. अर्ज २. जागा मालकाचे संमतीपत्र ३. स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा ना हरकत-दाखला
२	पोस्टर्स/ झेंडे सभेच्या ठिकाणी लावणे	संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्था	१. अर्ज २. खाजगी जागा असल्यास मालकाचे संमतीपत्र ३. स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा ना हरकत-दाखला
३	खाजगी जागेवर जाहिरात फलक (कटआऊट वगळून)	संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्था	१. अर्ज २. खाजगी जागेच्या मालकाचे संमतीपत्र ३. फलक लावल्याची माहिती निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना देणे आवश्यक आहे.
	प्रचार / वाहन परवानगी		
४	फक्त उमेदवाराच्या मतदारसंघाच्या कार्यक्षेत्रापर्यंत	निवडणूक निर्णय अधिकारी	१. अर्ज २. वाहन मालकाचे संमतीपत्र ३. वाहन नोंदणीपत्र ४. वाहनचालक परवाना
५	उमेदवाराचे तात्पुरते प्रचार कार्यालय	पोलीस विभाग व निवडणूक निर्णय अधिकारी	१. अर्ज २. जागा मालकाचे संमीपत्र ३. स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे ना हरकत-परवाना
६	हेलिपॅडवर हेलिकॉप्टर उतरविणे	संचालक, नागरी विमान सेवा	१. अर्ज २. जिल्हाधिकारीपोलीस आयुक्त नाहरकत / ३. स्थानिक स्वराज्य संस्थेने आकारलेले शुल्क भरलेची पावती तसेच त्याचा ना हरकत-दाखला ४. P.W.D., Fire, Ambulance ची एनओसी
७	ध्वनिक्षेपकाची परवानगी	पोलीस विभाग	१. अर्ज पोलीस ना-हरकत/ परवानगी

निवडणुकीदरम्यान लागणारे विविध परवाने

अ. क्र.	परवानगीचा तपशील	परवानगी देणारे अधिकारी/ विभाग	परवानगीसाठी करावयाची पूर्तता
८	मिरवणूक/ रोड शो	पोलीस विभाग	१. अर्ज २.पोलीस ना-हरकत/ परवानगी
९	प्रसार माध्यमांद्वारे देण्यात येणाऱ्या जाहीरातींच पूर्वप्रमाणन	प्रसार माध्यम संनियंत्रण समिती १.राज्यस्तरीय समिती - संपूर्ण राज्यात जाहीरात देणे. २.जिल्हास्तरीय समिती - नगरपरिषद/ नगरपंचायत तसेच ग्रामीण स्था.स्व. सं. ३.महानगरपालिकास्तरीय समिती - महानगरपालिका निवडणुकांकरिता	राज्य निवडणूक आयोगाच्या दि.०९/१०/२०२५ रोजीच्या आदेशातील तरतुदीनुसार विहित नमुन्यात यथास्थिती राज्यस्तरीय/ जिल्हास्तरीय/ महानगरपालिका स्तरीय समितीकडे अर्ज करणे आवश्यक.

१२. विविध परवानगी देणेकामी एक खिडकी योजना :

विविध परवानगी देणेकामी निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या कार्यालयात एक खिडकी योजना राबवावी. (राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक रानिआ/ जिपपंस-२०१६/प्र.क्र.३०/का.७, दि.२३/११/२०१६ पहा) यासाठी आवश्यक ती पूर्वतयारी करणेकामी संबंधित महानगरपालिका आयुक्त व निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी योग्य ती उपाययोजना करावी, यासाठी भारत निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र. ४६४/INST/२०१४-EPS, दि. २० मार्च, २०१४ पहावेत. उदा. :-

- परवानगी देणेसंदर्भात पोलीस विभाग तसेच आवश्यक त्या सर्व संबधित विभागांशी संपर्क साधून त्यांच्या प्रतिनिधींची नियुक्ती तात्काळ करून घ्यावी. सदर अधिकारी हा परवानगी कक्षामध्ये त्या विभागाचा प्रतिनिधी असेल व तो सदर विभागाच्या वतीने ना-हरकत दाखला देण्यास जबाबदार असेल. सबब, अशा दर्जाचा सक्षम अधिकारी नेमण्याची विनंती संबधित विभागास करावी.
- आवश्यकतेनुसार वर्ग-३ व ४ चे कर्मचारी देखील नेमावेत.
- एक खिडकी कार्यालयात आवश्यक मुलभूत साधनसामुग्री असावी.
- प्रत्येक उमेदवार / राजकीय पक्ष आवश्यक परवानगीसाठी परवानगी कक्षाकडे किमान ४८ तास आधी अर्ज करतील.

- उमेदवार / राजकीय पक्ष जास्तीत जास्त ७ दिवस आधी (अर्जाचा दिवस वगळून) पुढे आयोजित करावयाच्या मिरवणुका, सभा, इतर कार्यक्रमासाठी अर्ज करू शकतील.
- एकाच दिवशी होणाऱ्या प्रत्येक कार्यक्रमासाठी स्वतंत्र अर्ज करावा लागेल.
- दोन किंवा अधिक प्रभागांमध्ये विभागल्या गेलेल्या वा समाविष्ट होणाऱ्या जागांवर एखादा कार्यक्रम आयोजित करावयाचा झाल्यास संबंधित परवानगी कक्षाकडे स्वतंत्र अर्ज सादर करावा लागेल.
- परवानगी कक्षाकडे प्राप्त होणाऱ्या सर्व अर्जांची नोंद ठेवणेकामी एक रजिस्टर ठेवावे, ज्यामध्ये प्राप्त अर्ज सर्व विभागांच्या प्रतिनिधींकडे पाठविण्यापासून, अंतिम निर्णय घेवून परवानगी देणे वा नाकारण्यापर्यंतच्या सर्व नोंदी (दिनांक व वेळ) घेण्यात येतील.
- वाहतूक नियंत्रण कक्षाशी संबंधित सर्व परवानगी ह्या परवानगी कक्ष प्रमुख संबंधित विभागाकडून प्राप्त करुन घेईल. अर्जदाराला त्यासाठी वाहतूक विभागाकडे जाण्याची आवश्यकता भासणार नाही.
- या व्यतिरिक्त आवश्यक असणाऱ्या अग्निशामक दल व इतर स्थानिक प्राधिकरणाकडील परवानग्या प्राप्त करुन घेवून कोणत्याही परिस्थितीत अर्ज प्राप्त झाल्यापासून ३६ तासात परवानगी दिली जाईल वा नाकारली जाईल.
- ३६ तासापेक्षा अधिक कालावधीसाठी प्रलंबित असणारे अर्जाबाबत योग्य ती कारणमिमांसा नमूद करुन तसा अहवाल महानगरपालिका आयुक्तांकडे पाठविला जाईल.

३६ तासापेक्षा जास्त कालावधीसाठी एक खिडकी योजनेमध्ये प्रलंबित असणारे अर्ज

अ.क्र.	प्रभाग क्र. व नाव	परवानगी कक्षाच्या प्रमुखाचे नाव व पद	परवानगी कक्षाच्या प्रमुखाचे भ्रमणध्वनी	३६ तासापेक्षा जास्त कालावधीसाठी प्रलंबित अर्जांची संख्या	प्रकरणनिहाय प्रलंबित राहण्याचे कारण
१	२	३	४	५	६

- एक खिडकीमध्ये प्राप्त होणाऱ्या अर्जावर प्राप्त होण्याच्या क्रमानुसार (First Come First Served) कारवाई करण्यात येईल.
- एक खिडकीमधून दिल्या जाणाऱ्या प्रत्येक परवानगीची प्रत ही निर्वाचक अधिकाऱ्यांना एक तासाच्या आत दिली जाईल. निर्वाचक अधिकारी सदरची प्रत त्यांच्या आचारसंहिता पथकाला व्हिडीओ शुटिंग वा इतर कार्यवाहीसाठी पाठवतील. या सर्वांची रजिस्टरमध्ये नोंद ठेवली जाईल.
- राजकीय पक्ष वा उमेदवार यांचेकडून शासकीय हेलिपॅड, विमानतळ इ. च्या वापराची परवानगी महानगरपालिका आयुक्त तसेच जिल्हाधिकारी तथा जिल्हादंडाधिकारी यांचेकडे किमान २४ तास अगोदर घेणे आवश्यक राहील. सदर परवानगी घेतेवेळी संपूर्ण प्रवासाचा आराखडा, वेळ, प्रवासी यांच्या नावासह तपशिल देणे आवश्यक राहील.

- सदर एक खिडकी योजनेमध्ये विविध विभागाच्या ना-हरकत परवानगी देण्याकामी खालीलप्रमाणे अधिकारी सहभागी होतील.

    (i) पोलीस विभागाचा अधिकारी

    (ii) स्थानिक प्राधिकरणाचा अधिकारी,

    (iii) अग्निशमक दलाचा अधिकारी

    (iv) विद्युत महामंडळाचा अधिकारी

    (v) वाहतूक नियंत्रण कक्षाचा अधिकारी

- उपरोक्त अधिकारी हे निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याच्या एक खिडकी कार्यालयात उपस्थित राहतील. प्राप्त होणाऱ्या सर्व अर्जांची छायांकीत प्रत घेऊन त्यावर ना-हरकत देणे/ निर्णय घेणे यासारखी आवश्यक ती कार्यवाही त्याच दिवशी तातडीने करतील. यावेळी देखिल First Come First Served तत्वावर कार्यवाही करण्यात येईल.
- एक खिडकी योजने संदर्भात सर्व उमेदवार / राजकीय पक्ष यांना माहिती द्यावी.

१३. **राजकीय पक्ष अथवा उमेदवारांनी करावयाच्या जाहिरातीवरील निर्बंध :**

(i) राजकीय पक्ष अथवा उमेदवारांनी सादर केलेल्या रेडिओ वा टेलिव्हिजन यासारख्या माधमातून करावयाच्या जाहिरातीची ध्वनीफित / चित्रफीत / सीडी इत्यादी साहित्याची तपासणी करण्यासाठी तसेच त्याबाबतचे प्रमाणपत्र देण्यासाठी महानगरपालिका निवडणूकांच्या बाबतीत महानगरपालिका आयुक्त यांच्या अध्यक्षतेखाली एक समिती स्थापन करणेबाबत आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/मावज/२०२५/प्र.क्र.५/का-१०, दि.०९/१०/२०२५ प्रमाणे कार्यवाही करावी.

(ii) तसेच सदर समितीने छापील प्रसार माध्यमांद्वारे देण्यात येणाऱ्या बातम्यांमध्ये राजकीय पक्ष किंवा उमेदवारांकडून छुपी जाहिरात म्हणजे **"पेड न्यूज"** बाबत आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/मावज/२०२५/प्र.क्र.५/का-१०, दि.०९/१०/२०२५ प्रमाणे योग्य ती कार्यवाही करावी.

१४. स्थानिक **स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांपूर्वी लोकप्रतिनिधींना स्वेच्छा निधीतून (Discretionary Grant) खर्च करण्यावर निर्बंध:**

राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ-२०१६/लोस्वेनि/ प्र.क्र.१२/ सं.क., दि. ५ ऑक्टोबर, २०१६ व पत्र क्रमांक रानिआ/नप-२०१६/प्र.क्र.३१/का-६, दिनांक २०/१२/२०१६ अन्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांची मुदत संपण्यापूर्वी ३ महिने आधीपासून

किंवा निवडणूक कार्यक्रम जाहीर केल्यापासून यापैकी जे अगोदर घडेल त्या दिनांकापासून त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या क्षेत्रातील कामांवर लोकप्रतिनिधीनी (जसे- खासदार, मंत्री, आमदार, स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे पदाधिकारी, सदस्य इ.) स्वेच्छानिधीतून खर्च करता येणार नाही. याबाबतचे आदेश महानगरपालिका आयुक्त काढतील. तरी वरील निर्बंध न पाळल्यास, ते काम मतदारांवर प्रभाव टाकण्याच्या उद्देशाने करण्यात आल्याचे गृहित धरुन अशा कामांना स्थगिती देण्यात यावी व संबंधित अधिकाऱ्यांविरुध्द योग्य ती कारवाई करण्यात यावी असे निदेश देण्यात आले आहेत.

१५. उमेदवाराने करावयाच्या खर्चाची मर्यादा :

१५.१ राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/मनपा/२०२५/प्र.क्र.४५/का-५, दि. २९ ऑक्टोबर, २०२५ अन्वये महानगरपालिका निवडणुकांकरिता उमेदवाराने निवडणुकीमध्ये करावयाच्या खर्चाची मर्यादा खालीलप्रमाणे विहीत केली आहे :-

महानगरपालिका		
अ.क्र.	सदस्य संख्या	निवडणूक खर्चाची कमाल मर्यादा
१	बृहन्मुंबई	१५,००,०००
२	अ वर्ग (पुणे व नागपूर)	१५,००,०००
३	ब वर्ग (पिंपरी-चिंचवड, नाशिक व ठाणे)	१३,००,०००
४	क वर्ग (कल्याण-डोंबिवली, नवी मुंबई, छत्रपती संभाजीनगर, वसई-विरार)	११,००,०००
५	ड वर्ग (उर्वरित १९ महानगरपालिका)	९,००,०००

१५.२ राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-रानिआ-२०२३/उनिख/प्र.क्र.१३/संगणकीकरण कक्ष (ब), दि.१५/०२/२०२४ नुसार "निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांनी (बिनविरोध निवडून आलेल्या उमेदवाराने सुध्दा) नामनिर्देशन पत्र दाखल केल्यापासून निकाल राजपत्रात प्रसिध्द होईपर्यंत दैनंदिन जमा व खर्चाचा हिशोबाची नोंद करावयाची आहे तसेच निवडणुकीचा दैनंदिन खर्च ऑनलाईन दररोज भरावयाचा आहे. मात्र निवडणुकीचा निकाल जाहीर झाल्यानंतर संपूर्ण जमा खर्चाचा हिशोब शपथपत्रासह ३० दिवसांच्या आत संबंधित कार्यालयात प्रत्यक्ष सादर करणे बंधनकारक आहे. मात्र नामनिर्देशन पत्र मागे घेणाऱ्या उमेदवारांना खर्चाचा हिशोब सादर करण्याची आवश्यकता राहणार नाही.

निवडणूक खर्चाचा हिशोब सादर न केलेल्या उमेदवारांना अनर्ह ठरविण्याचे अधिकार हे महानगरपालिकेच्या बाबतीत संबंधित विभागीय आयुक्त यांना प्रदान करण्यात आले आहेत.

१५.३ राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-रानिआ-२०२३/उनिख/प्र.क्र.१३/संगणकीकरण कक्ष (ब), दि.१५/०२/२०२४ अन्वये उमेदवाराने निवडणूक खर्चाचा हिशोब सादर करण्याची कालमर्यादा व रित विहित केली आहे.

निवडणूक लढविणाऱ्या प्रत्येक उमेदवाराने राष्ट्रीयकृत बँक / शेड्युल/ सहकारी बँकेत एक स्वतंत्र खाते (बचत अथवा चालू खाते) उघडून त्या खात्याचा तपशिल नामनिर्देशनपत्र दाखल करताना निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना सादर करावा.

उमेदवाराने निवडणुकीदरम्यान केलेल्या खर्चाबाबत सादर करावयाची विवरणपत्रे व शपथपतत्रे यांचे नमुने देखील सदर आदेशात विहित करण्यात आले आहेत.

ज्या व्यक्तींना झेडप्लस सुरक्षा पुरविण्यात आली आहे अशा व्यक्तींना आचारसंहितेच्या कालावधीत बुलेटप्रुफ वाहनांचा वापर करण्यास परवानगी देण्यात येईल. मात्र बुलेटप्रुफ वाहनांचा वापर अशासकीय कारणांसाठी करण्यात आल्यास सदर वाहन वापरावरील खर्च त्या विशिष्ट व्यक्तीला सोसावा लागेल.

१६. निवडणूक खर्चाचा हिशोब सादर न केल्यास येणारी अनर्हता :

मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १६ (१ई) व महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १० (१ई) नुसार संबधित निवडणुकांमध्ये उमेदवाराने निवडणूक खर्चाचा हिशोब राज्य निवडणूक आयोगाने निर्धारीत केलेल्या कालावधीमध्ये आणि आवश्यक केलेल्या रितीने सादर करण्यात कसूर केली तर तो पाच वर्षाच्या कालावधीकरीता निवडणूक लढविण्यास अनर्ह ठरतो.

महानगरपालिकेच्या बाबतीत संबंधित विभागीय आयुक्त यांना निवडणुकांमधील खर्च सादर न करणाऱ्या उमेदवारांना अनर्ह ठरविण्याचे अधिकार प्रदान करण्यात आले आहेत. अशी अनर्हता त्यांनी आदेशित केल्यास, कलम १६ (१फ) व १० (१फ) नुसार, अशी कोणतीही निरर्हता दूर करण्याचे किंवा कमी करण्याचे अधिकार राज्य निवडणूक आयोगाकडे निहित आहेत. अशा प्रकरणात सक्षम प्राधिकाऱ्याने उमेदवाराला अनर्ह ठरविल्याबाबत पारित केलेल्या आदेशामुळे व्यथित झालेल्या उमेदवाराने विनंती अर्ज करता येईल. (राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-रानिआ-२०२३/उनिख/प्र.क्र.१३/संगणकीकरण कक्ष (ब), दि.१५/०२/२०२४).

सबब, निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी अनर्हतेबाबतच्या उपरोक्त तरतुदींची पूर्वकल्पना निवडणूक लढविणाऱ्या सर्व उमेदवारांना दयावी व निवडणूक खर्च सादर करणेबाबतचे विहित हमीपत्र त्यांचेकडून प्राप्त करुन घ्यावे. खर्चाचा हिशोब प्राप्त करून घेणेकामी निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी / महानगरपालिकेने एक स्वतंत्र टिम नेमावी; जेणेकरुन उमेदवारांना आवश्यक बाबी समजावून सांगणे, निवडणूक खर्च वेळीच सादर न केल्यास संबंधीत उमेदवारास आठवण करुन देणेकामी नोटीस काढणे, काही त्रुटी असल्यास तात्काळ पूर्तता करुन घेणे इ. बाबी वेळोवेळी झाल्याने अनावश्यक विलंब व अडचणी टाळता येतील.

१७. प्रचार फेरी व मिरवणुकीमध्ये किती वाहने :

राज्य निवडणूक आयोगाच्या क्र. रानिआ/जिपपस-२०१६/प्र.क्र.३१/का.७, दिनांक १९ नोव्हेंबर, २०१६ अन्वये प्रचार फेरी व मिरवणुकीमध्ये किती वाहने वापरावीत इत्यादी बाबत आदेश अद्ययावत करण्यात आले आहेत. त्यानुसार महानगरपालिका निवडणुकांसाठी जास्तीत जास्त १० वाहनांची परवानगी देण्यात आली आहे. यामध्ये जास्तीत जास्त ३ वाहने चारचाकी वा तीनचाकी असतील व इतर वाहने दुचाकी असू शकतील अशी तरतूद करण्यात आली आहे. तसेच परवानगीशिवाय प्रचारासाठी वाहन वापरावर देखील निर्बंध घालण्यात आले आहेत, तरी सदर बाब तपासावी.

१८. भारतीय न्याय संहिता २०२३ मधील तरतुदी :

आदर्श आचारसंहिता जरी केवळ मार्गदर्शक तत्वे असली तरी ज्या वर्तणुकीमुळे निर्भय, मुक्त व पारदर्शक वातावरणात निवडणुका पार पडण्यास बाधा निर्माण होईल अशा गोष्टी निवडणूक प्रक्रियेत निषिद्ध राहतील व त्यासाठी निवडणूक निर्णय अधिकारी भारतीय न्याय संहिता, २०२३ मधील खालील कलमांच्या आधारे कारवाई करेल.

भारतीय न्याय संहिता २०२३ मधील तरतुदी		
अ.क्र.	कलम	कलमाची अनुषंगिक माहिती
१	कलम १७०	मते मागण्यासाठी लाच देणे या अपराधासाठी एक वर्षापर्यंत शिक्षा होऊ शकते.
२	कलम १७१	निवडणुकांमध्ये गैरवाजवी प्रभाव पाडणे.
३	कलम १७२	निवडणुकांमध्ये तोतयेगिरी करणे.
४	कलम १७४	निवडणुकीत अनुचित प्रभाव पाडल्याबाबत किंवा व्यक्तीरेखेबद्दल
५	कलम १७५	निवडणुकीच्या संबंधात खोटे कथन करणे.
६	कलम १७६	निवडणुकीच्या संबंधात अवैधपणे पैसे खर्च करणे.
७	कलम १७७	निवडणुकीचे हिशेब ठेवण्यास चुकणे.
८	कलम १७०	मते मागण्यासाठी लाच देणे या अपराधासाठी एक वर्षापर्यंत शिक्षा होऊ शकते.
९	कलम १९७	राष्ट्रीय एकात्मकतेला बाधा आणणारे वक्तव्य करणे, लिखाण करणे, अथवा कृती करणे यासाठी ५ वर्षासाठी शिक्षा व दंड होऊ शकतो.
१०	कलम २१२	कोणत्याही प्राधिकृत अधिकाऱ्यास खोटी माहिती देणे
११	कलम २१६	शपथेवर खोटी माहिती देणे
१२	कलम २२३	सक्षम अधिकाऱ्यांच्या आदेशाचे उल्लंघन केल्यास.

१९. अन्य कारवाई :

भारत निवडणूक आयोगाने लोकसभा निवडणुकीत ज्या राजकीय नेत्यांनी भाषणात प्रतिस्पर्धी उमेदवाराबाबत अपशब्द वापरले, जाती अथवा धार्मिक तेढ निर्माण होईल असे वक्तव्य केले इ. बाबत संबंधितांना नोटीस देऊन त्यांच्यावर कारवाई केली असून त्यानुसार स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्येसुध्दा वरील अनुचित प्रकार घडल्यावर त्याचप्रकारे नोटीस देऊन त्यांच्याविरुध्द कारवाई करावी. (आयोगाचे पत्र क्र.रानिआ/मनपा-२०१९/ प्र.क्र.४/का.५, दि.२४/०७/२०१९)

२०. कायदा व सुव्यस्था :

राज्य निवडणूक आयोगाने आदेश क्र. रानिआ/जिपपंस-२०२५/प्र.क्र.४१/का.७, दि. ०४ नोव्हेंबर, २०२५ अन्वये, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुकांमध्ये कायदा व सुव्यवस्था राखण्याकरीता महानगरपालिका क्षेत्रात संबंधित महानगरपालिका आयुक्त यांनी संबंधित जिल्हाधिकारी तसेच पोलीस आयुक्त / पोलीस अधिक्षक यांच्याशी समन्वय साधून उचित कार्यवाही करण्याच्या अनुषंगाने विविध मुद्यांबाबत सविस्तर निर्देश दिले आहेत. त्यानुसार कार्यवाही करण्यात यावी.

प्रकरण - १०

अनामत रक्कम जप्त करणे

१. महानगरपालिका निवडणुकांकरिता उमेदवाराने आपल्या नामनिर्देशनपत्रासोबत खालीलप्रमाणे अनामत रक्कम भरावयाची आहे.

उमेदवाराचा प्रवर्ग	महानगरपालिका निवडणुकांकरीता अनामत रक्कम
सर्वसाधारण*	रु.५०००/
अनुसूचित जाती	रु.२५००/
अनुसूचित जमाती	रु.२५००/
नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग	रु.२५००/
सर्व प्रवर्गातील महिला	रु.२५००/

२. **कायदेशीर तरतूद :**

महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमांतर्गत निवडणूक नियम क्र.१० व मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम २६अ मधील तरतुदीनुसार नामनिर्देशन पत्रासोबत जमा करण्यात आलेली अनामत रक्कम ही निवडणुकीचा निकाल जाहीर करण्यात आल्यानंतर, उक्त रक्कम ठेवणाऱ्यास किंवा त्याच्या वैध प्रतिनिधीस परत करण्यात आली पाहिजे किंवा महानगरपालिकेच्या खाती जमा करण्यात आली पाहिजे.

३. **अनामत रक्कम परत करण्यासंदर्भातील अटी :**

३.१ महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमांतर्गत निवडणूक नियम क्र. १०(२) व मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम २६ए (२) व (३) मधील तरतुदीनुसार अनामत रक्कम परत करण्यासंदर्भात कार्यवाही करावी.

३.२ सर्व उमेदवारांना मिळालेल्या वैध मतांच्या एकूण संख्येमध्ये NOTA ला मिळालेल्या मतांचा समावेश होणार नाही याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/ जिपपंस-२०१६/प्र.क्र.१२/का-७, दि.१९/५/२०१६ विचारात घ्यावेत.

४. **एकापेक्षा अधिक जागांवर निवडून येणे :**

४.१ एखादी व्यक्ती एकापेक्षा अधिक जागांसाठी निवडून आली तर महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमांतर्गत निवडणूक नियम क्र.१२(ह) व मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम २६के मधील तरतुदीनुसार विहित केलेल्या कालावधीमध्ये आपली पसंती लेखी कळविली पाहिजे. सदर बाबीची पूर्ण कल्पना उमेदवारास द्यावी.

प्रकरण - ११

राज्य निवडणूक आयोगाकडे मार्गदर्शन मागण्यात येते असे इतर मुद्दे

१. मतपत्रिका सर्वसाधारणपणे शासकीय मुद्रणालयातून छापून घेण्यात याव्यात. परंतु त्यामध्ये आपणास काही अडचण असल्यास सुरक्षितता, गोपनीयता आणि चिन्हांची योग्य रित्या छपाई करण्याची दक्षता घेऊन खाजगी मुद्रणालयातून छापून घेता येतील. राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.रानिआ/मनपा २०१४/प्र.क्र.२०/का.०५, दि.१७.११.२०१४

२. उमेदवाराचा पती किंवा पत्नी यांच्या नावावर महानगरपालिकेचे देणे असल्यास उमेदवार निवडणुकीस अपात्र ठरणार नाही.

३. जर शासकीय, निमशासकीय सरकारी संस्थेच्या इमारती मिळत / उपलब्ध नसल्यास मतदान केंद्रे खाजगी विनाअनुदानित शाळेत करता येते.

४. मतदान केंद्रांची प्रसिध्दी करण्यापूर्वी राज्य निवडणूक आयोगाची मान्यता घेण्याची आवश्यकता नाही.

५. बिनविरोध निवडणूक वगळता अन्य बाबतीत उमेदवारांचा निकाल जाहीर करण्यापूर्वी राज्य निवडणूक आयोगाची परवानगी घेणे आवश्यक नाही. दोन उमेदवारांना समान मते मिळाल्यास सोडत पध्दतीने विजयी उमेदवार घोषित करता येईल.

६. मतदान / मतमोजणी केंद्रावरील कर्मचाऱ्यांना तसेच निवडणुकीशी संबंधित इतर अधिकारी/कर्मचाऱ्यांना भत्ता भारत निवडणूक आयोगाच्या प्रचलित दराप्रमाणे देण्यात यावा. निवडणुकांमध्ये काम करणारे निवडणूक निर्णय अधिकारी, सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी तसेच इतर अधिकारी (यामध्ये प्रभाग रचना तसेच मतदार यादी तयार करणाऱ्या अधिकाऱ्यांचा समावेश करता येईल.) यांना मानधन/पारिश्रमिक/अतिकालिक भत्ता नगर विकास विभागाच्या शासन निर्णय क्रमांक-संकीर्ण-२००६/५१२/ प्र.क्र.८९/ २००६/ नवि-२०, दिनांक १६ जुलै, २००७ अनुसार देता येईल.

७. आठवडी बाजाराच्या दिवसासंबंधी आदेश काढण्यासंबंधीचे अधिकार जिल्हाधिकाऱ्यांना आहेत.

८. मतमोजणी कक्षात बॅलेट युनिट नेणे आवश्यक नाही.

९. मतदानाच्या दिवशी मतदान यंत्रात बिघाड झाल्यास दुसरे मतदान यंत्र बसविण्यासाठी लागणारा कालावधी त्या केंद्रास वाढवून देता येणार नाही. मात्र, संध्याकाळी ५.३० वाजता जे मतदार रांगेत असतील त्या सर्वांना उलट्या क्रमांकाने चिठ्ठ्या वाटून मतदान करु दयावे.

१०. एखादया मतदान केंद्रावर फेरमतदान घ्यावयाचे असल्यास त्यासंबंधीचा प्रस्ताव पत्राने राज्य निवडणूक आयोगाकडे पाठवावा. त्या पत्रामध्ये का फेरमतदान घ्यावे लागत आहे याची कारणे नमूद केलेली असावीत.

११. अधिस्विकृतीधारक वृत्तपत्र प्रतिनिधी तसेच इलेक्ट्रॉनिक मिडीया यांचे प्रतिनिधी यांना मतदान केंद्रात प्रवेश देण्याचे अधिकार महानगरपालिका आयुक्त / जिल्हाधिकारी यांना राहतील. मात्र, मतमोजणीच्या ठिकाणी सुव्यवस्था रहावी व गोंधळ होऊ नये यादृष्टीने दक्षता घेण्यात यावी.

प्रकरण — १२

मतदार यादी, मतदान केंद्र निश्चिती व मतदारांच्या ओळखीचे पुरावे इ. संदर्भातील आदेश व सूचना

असा. क्र. ८ रजिस्टर्ड नं. एमएच/वाय-साजय/२०

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण

प्राधिकृत प्रकाशन

बुधवार, जानेवारी ३१, १९९६/माघ ११, शके १९१७

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत

भाग एक-अ—मध्य उप-विभाग

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखा परीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

STATE ELECTION COMMISSION, MAHARASHTRA

New Administrative Building, Opp. Mantralaya, Madame Cama Road,
Mumbai 400 032, dated the 31st January 1996.

Order

CONSTITUTION OF INDIA.

No. SEC. 1096/CR-6/96/D-3.—WHEREAS the superintendence, direction and control of all elections to the Municipalities in the State vest in the State Election Commission, Maharashtra, by virtue of the provisions of Article 243-ZA of the Constitution of India and corresponding provisions made to that effect in the respective Municipal Act;

AND WHEREAS, by the Maharashtra Municipal Corporations, Municipal Councils, Nagar Panchayats and Industrial townships (Third Amendment) Act, 1995 (Mah. XI of 1996) the sections of the relevant Municipal Act providing for adapting the Maharashtra Legislative Assembly electoral roll for the purpose of preparing Municipal ward electoral roll and other incidental and elaborate provisions with regard to maintenance, correction, etc. of such ward roll have been substituted by a new section;

AND WHEREAS, although the new section as substituted in each of the Municipal Acts provides for adaptation of the Maharashtra Legislative Assembly electoral roll for preparation of Municipal ward electoral roll, it does not provide for the incidental and elaborate provisions with regard to the maintenance, correction, etc. of such ward roll;

AND WHEREAS, it is expedient to make such provisions with regard to Municipal ward rolls;

NOW, THEREFORE, in exercise of the powers conferred by Article 243-ZA of the Constitution of India, read with sub-section (4) of section 18A of the Bombay Municipal Corporation Act (Bom. III of 1888), sub-section (4) of section 9-B of the City of Nagpur Corporation Act, 1948 (C. P. and Berar II of 1950), sub-section (4) of section 14 of the Bombay Provincial Municipal Corporations Act, 1949 (Bom. LIX of 1949), sub-section (4) of section 10A of the Maharashtra Municipal Councils, Nagar Panchayats and Industrial Townships Act, 1965 (Mah. XL of 1965), and of all other powers enabling me in this behalf, and in relation to the preparation of electoral rolls for the purpose of municipal elections under the superintendence, direction and control of the State Election Commission, I, D. N. Chaudhari, State Election Commissioner, Maharashtra, hereby direct as follows :—

1. The authenticated ward roll or voters' list shall be kept in the chest or safe under the lock and key by such officer not below the rank of an Assistance Commissioner or the Chief Officer as—

(*a*) in the case of a Municipal corporation, the Municipal commissioner ; and

(*b*) in the case of a Municipal Council, the Collector, may designate and the officer so designated shall be responsible for the safe custody of such ward roll or voters' list.

2. (*a*) At the time of every election, the Municipal Commissioner or the Chief Officer of the Municipal Council, as the case may be, shall issue a public notice informing the date on and from which and the place at which the ward roll or the voters' list shall be kept open for public inspection. Such public notice shall be displayed on the notice board of the office of Municipal Corporation or the Municipal Council, as the case may be, and on such conspicuous place or places in the ward as the Municipal Commissioner or the Municipal Chief Officer may direct and also in one of the local newspapers widely circulated in the municipal area.

(*b*) Before issue of such public notice, the officer designated by the Municipal Commissioner, or, as the case may be, the Collector under clause 1 shall carry out in the authenticated copy of the ward roll or the voters' list of each ward all corrections which might have been made in the Maharashtra Legislative Assembly electoral roll till the date notified by State Election Commissioner for preparation of ward roll or voters' list under the respective provision of the relevant municipal law; and each such correction so made shall be initialed with date by such officer.

D. N. CHAUDHARI,
State Election Commissioner, Maharashtra.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

निवडणूक तात्काळ

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००४/प्र.क्र.३३/का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालय समोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:-४०० ०३२.
दिनांक- २३ डिसेंबर, २००४.

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व मुख्याधिकारी, नगर परिषद/नगर पंचायती
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

विषय:- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमधील मतदार यादी

महोदय

लोकप्रतिनिधीत्व अधिनियम, १९५० मधील तरतुदीनुसार मतदार यादी तयार करणे व पुरवणी यादी तयार करणे ही निरंतर प्रक्रिया आहे. असे असताना देखील सर्वसाधारणपणे महाराष्ट्रातील सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी अधिनियमातील तरतुदीनुसार राज्य निवडणूक आयोग जी तारीख अधिसूचित करील त्या तारखेस अस्तित्वात असलेली विधानसभा मतदार यादी उपलब्ध करुन देण्याबाबत मतदार नोंदणी अधिकारी विधानसभा मतदार संघ मतदार यादी ही ज्या दिनांकास अंतिम करण्यात प्रसिध्द झाली असेल तीच उपलब्ध करुन देतात व यानंतर कोणतीही पुरवणी यादी प्रसिध्द झाली नाही, असे प्रमाणपत्र देतात.

२. राज्य निवडणूक आयोगाने मुख्य निवडणूक अधिकारी यांच्याकडे यासंबंधी लोकप्रतिनिधीत्व अधिनियम, १९५० अनुसार कार्यवाही करावी व राज्य निवडणूक आयोग जी तारीख निश्चित करील त्या तारखेपर्यंत अद्ययावत केलेली यादी उपलब्ध करुन देण्याबाबत महाराष्ट्राचे मुख्य निवडणूक अधिकारी यांच्याकडे याबाबतचा पाठपुरावा सातत्याने केला असून, उप सचिव व सह मुख्य निवडणूक अधिकारी, सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांनी सर्व जिल्हाधिकारी व सर्व मतदार नोंदणी अधिकारी यांना पत्र क्रमांक-इलेक्शन-१००४/प्र.क्र.५६५/०४/३३, दिनांक- ८ डिसेंबर, २००४ अन्वये योग्य त्या सूचना निर्गमित केल्या आहेत. त्या पत्राची एक प्रत आपल्या माहितीसाठी सोबत जोडली आहे. यापुढे या पत्रात नमूद केल्याप्रमाणे राज्य निवडणूक आयोगाने अधिसूचित केलेल्या तारखेपर्यंतची अद्ययावत मतदार यादी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी प्राप्त करुन घ्यावी, ही विनंती.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला.

(महेन्द्र ब. वारभुवन)
सहायक आयुक्त,
राज्य निवडणूक आयोग

M:\mane\Documents and Settings\PATIL\My Documents\rnb23.doc

प्रति,

सर्व जिल्हाधिकारी व जिल्हा निवडणूक अधिकारी,

*सर्व विधानसभा मतदार संघाचे मतदार नोंदणी अधिकारी

*सर्व विधानसभा मतदार संघाचे सहायक मतदार नोंदणी अधिकारी

(* जिल्हाधिकारी व जिल्हा निवडणूक अधिकारी यांचे मार्फत)

क्रमांक: ईएलआर–१००४/प्र.क्र. ५६५/०४/३३, सामान्य प्रशासन विभाग,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक ८ डिसेंबर २००४

विषय :– स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकांसाठी मतदार यादी

महाराष्ट्रातील सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थाच्या निवडणूकांसाठी अधिनियमातील तरतूदीनुसार राज्य निवडणूक आयोग जी तारीख अधिसूचित करतील त्या तारखेस अस्तित्वात असलेल्या विधानसभा मतदार संघाच्या मतदार यादीवरुन स्थानिक स्वराज्य संस्थाच्या निवडणूकीसाठी प्रभाग निहाय मतदार यादी तयार करावी लागते. तथापि, या संदर्भात राज्य निवडणूक आयोगाने मुख्य निवडणूक अधिकारी यांच्या असे निदर्शनास आणून दिले आहे की, सर्वसाधारणपणे विधानसभा मतदारसंघाची मतदार यादी ही ज्या दिनांकास अंतिमरित्या प्रसिध्द् झालेली असेल तीच मतदारयादी मतदार नोंदणी अधिकाऱ्यांकडून स्थानिक स्वराज्य संस्थाच्या निवडणूकीच्या प्रयोजनासाठी उपलब्ध करुन दिली जाते व " यानंतर कोणतीही पुरवणी यादी प्रसिध्द् झाली नाही" असे प्रमाणपत्र देण्यात येते. त्यामुळे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकीच्या प्रयोजनासाठी विधानसभा मतदार नोंदणी अधिकाऱ्यांकडून अद्ययावत मतदार याद्या उपलब्ध करुन देण्यात येत नसल्यामुळे मतदार यादी प्रसिध्द् झाल्याच्या दिनांकापासून ते राज्य निवडणूक आयोगाने स्थानिक स्वराज्य संस्थाच्या प्रयोजनासाठी ज्या दिनांकास अस्तित्वात असलेली मतदार यादी उपयोगात आणावयाचे अधिसूचित करेल त्या दिनांकापर्यंत मतदार यादीमध्ये पात्र मतदारांची नांवे मतदार यादीमध्ये अंतर्भूत न केल्यामुळे असे मतदार हे स्थानिक स्वराज्य संस्थाच्या निवडणूकीमध्ये मतदानापासून वंचित राहतात.

२. लोकप्रतिनिधीत्व अधिनियम १९५० मधील तरतूदीनुसार विधानसभा मतदारसंघाची मतदार यादी ही भारत निवडणूक आयोगाने विहित केलेल्या अर्हता दिनांक धरुन तयार केली जाते व त्यामध्ये सुधारणा केल्या जातात. भारत निवडणूक आयोगाने विहित केलेल्या अर्हता दिनांकावर आधारित मतदार यादी तयार करुन ती अंतिमरित्या प्रसिध्द् केल्यानंतर अशी मतदार यादी ही

उपरोक्त अधिनियमाच्या कलम २१(१) मधील तरतूदीनुसार अंमलात येते. अंतिमरित्या प्रसिध्द् झालेल्या मतदार यादीमध्ये जर एखाद्या पात्र मतदाराचे नांव अंतर्भूत करावयाचे राहून गेले असल्यास किंवा मतदार यादीतील एखादी नोंद ही चुकीची किंवा सदोष असल्यामुळे दुरुस्त करावयाची असल्यास, मतदार संघातील एखाद्या संबंधीत व्यक्तीने मतदार संघातील तिचे सर्वसाधारण वास्तव्याचे ठिकाण स्थलांतरण केल्यामुळे तिच्या नांवाची नोंद ही मतदार यादीमध्ये स्थानांतर करावयाची असल्यास आणि एखादा मतदार हा मृत्यु पावल्यामुळे अथवा मतदारसंघातील सर्वसाधारण रहिवासी राहिला नसल्यामुळे अशा मतदारांच्या नांवाच्या नोंदी वगळणे आवश्यक असल्यास तर संबंधीत मतदार नोंदणी अधिकारी हा उक्त अधिनियमातील कलम २२ व २३ मधील तरतूदीनुसार मतदार यादीमध्ये यथास्थित नवीन नांव नोंदवणे, वगळणे अथवा त्यामध्ये सुधारणा करणे या संदर्भात आवश्यक ती कार्यवाही करु शकतो. मात्र अशी कार्यवाही ही त्या मतदार संघासाठी घेण्यात येणाऱ्या निवडणूकांसाठी नामनिर्देशनपत्रे दाखल करावयाच्या शेवटच्या दिनांकापासून ते निवडणूकीची प्रक्रिया संपेपर्यंतच्या कालावधीत करता येत नाही.

३. अधिनियमातील ही तरतूद लक्षात घेता स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकीच्या प्रयोजनासाठी अंतिमरित्या प्रसिध्द् केलेल्या मतदार यादीबरोबरच मतदार नोंदणी अधिकाऱ्याने मतदार यादी अंतिमरित्या प्रसिध्द् केल्यानंतर प्राप्त झालेले दावे व हरकती निकाली काढल्यानंतर निरंतर पुनरिक्षण प्रक्रिये अंतर्गत तयार करण्यात आलेली व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी मागणी केलेल्या दिनांकापर्यंत अद्ययावत केलेली पुरवणी यादी ही उपलब्ध करुन देण्यात यावी अशा सूचना सर्व मतदार नोंदणी अधिकारी व सहाय्यक मतदार नोंदणी अधिकारी यांना देण्यात याव्यात, ही विनंती.

४. कृपया या पत्राची पोच द्यावी.

(के. व्ही. कुरुंदकर)
उप सचिव व सह मुख्य निवडणूक अधिकारी,
महाराष्ट्र राज्य.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या
निवडणुकांच्यावेळी वापरावयाच्या
मतदार यादीबाबत.

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ-२०१५/प्र.क्र.३ /प्रकल्प कक्ष
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग,मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : १७/०४/२०१५

आदेश

ज्याअर्थी,भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए अन्वये राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी मतदार याद्या तयार करणे व या निवडणुकाचे आयोजन करण्याची अधिक्षण, संचालन व नियंत्रण याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे.

आणि ज्याअर्थी, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ (१८८८ मुंबई ३) च्या कलम १९ (ब) महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम १९४९ च्या कलम ७-अ महाराष्ट्र नगरपालिका, नगरपरिषदा व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ (सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र.४०) च्या कलम ११, महाराष्ट्र जिल्हापरिषदा आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६२ (सन १९६२ चा महा.५) च्या कलम १३, महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ (सन १९५९ चा मुंबई ३) च्या कलम १२ अन्वये लोकप्रतिनिधित्व अधिनियम, १९५० च्या तरतुदीअन्वये महाराष्ट्र विधानसभेसाठी तयार केलेली आणि राज्य निवडणूक आयुक्त यांनी अधिसूचित केलेल्या दिनांकाची असलेली मतदार यादी, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता विभागून व अधिप्रमाणित करुन वापरण्याबाबत तरतूद आहे.

आणि ज्याअर्थी, भारत निवडणूक आयोगाच्या सूचनेप्रमाणे राज्यामध्ये लोकसभा व विधानसभा निवडणुकांसाठी वापरावयाची मतदार यादी तयार करण्याची सर्व कार्यवाही जिल्हा निवडणूक अधिकारी म्हणून जिल्हाधिकारी व त्यांचे अधिनस्त अधिकाऱ्यांकडून करण्यात येते.

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने स्थानिक स्वराज्य संस्थेसाठी (मुदत संपणाऱ्या) जाहीर केलेला विशिष्ट दिनांक ग्राह्य धरुन विधानसभेसाठी तयार करण्यात आलेली मतदार यादी जशीच्या तशी त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी वापरण्यात येते.

श्री. कुलाने
महत्त्वाचे आदेश.
आजचा
३/५

आणि ज्याअर्थी, मतदार यादीमध्ये दुरुस्ती करण्याबाबतची प्रक्रिया लोकसभा / विधानसभेच्या निवडणुकांपूर्वी ज्या गांभीर्याने केली जाते, त्याच गांभीर्याने ती स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांपूर्वी सुध्दा करण्याची गरज आहे.

आणि ज्याअर्थी, स्थानिक स्वराज्य संस्थांसाठी जाहीर केलेला विशिष्ट दिनांक लक्षात घेता भारत निवडणूक आयोगाच्या सूचनेप्रमाणे जिल्हाधिकारी व त्यांच्या अधिनस्त अधिकारी यांनी तयार केलेली मतदार यादी अद्ययावत करण्यात आली आहे किंवा नाही हे बघण्याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगाची आहे.

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ (१८८८ मुंबई ३) च्या कलम १८ए(४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम १९४९ च्या कलम १४(४), महाराष्ट्र नगरपालिका, नगर पंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १०ए (४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समित्या अधिनियम, १९६२ (सन १९६२ चा महा. ५) च्या कलम ९ए(४), महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ (सन १९५९ चा मुंबई ३) च्या कलम १०ए(४) अन्वये तसेच राज्य निवडणूक आयोगास समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकाराचा वापर तसेच मा.सर्वोच्च न्यायालयाने पारित केलेले आदेश लक्षात घेता <u>मतदार यादी बिनचूक, त्रुटीविरहीत तयार करण्यासाठी राज्य निवडणूक आयोग खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे</u> :-

<u>१) नवीन मतदारांची नोंदणी करणे-</u>

i) सर्व जिल्हाधिकारी यांनी मुदत संपणाऱ्या सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांचे वर्षनिहाय व महिनानिहाय कॅलेंडर तयार करावे.

ii) ज्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये सार्वत्रिक निवडणुका असतील त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये ग्राह्य धरण्यात येणारी विशिष्ट दिनांकाच्या कमीत कमी ६ महिने अगोदरपासून त्यांनी मतदार जागृती कार्यक्रम मोठ्या प्रमाणावर राबवावा. त्यामध्ये १८ वर्षांच्यावरील सर्व पात्र व्यक्तींची नावे मतदार यादीमध्ये नोंदविली जातील या दृष्टीने जनजागृती करावी. यासाठी जिल्हाधिकारी यांनी आवश्यक त्या सर्व उपाययोजना कराव्यात. प्रसंगी त्याकरीता शासनाच्या निरनिराळे विभाग, स्वयंसेवी संस्था, खाजगी कंपन्या इ. यांची मदत घ्यावी. १८ वर्षावरील एकही पात्र व्यक्ती विशिष्ट दिनांकास नोंदणीशिवाय राहणार नाही याकडे जिल्हाधिकारी यांनी विशेष लक्ष देणे आवश्यक राहील.

iii) राज्य निवडणूक आयोगाकडे प्राप्त झालेल्या तक्रारी, सूचना व अर्ज संबंधित जिल्हाधिकाऱ्याकडे योग्य त्या कार्यवाहीसाठी पाठविण्यात आल्यास त्यावर संबंधित जिल्हाधिकारी यांनी वेळेवर भारत निवडणूक आयोगाच्या सूचनांप्रमाणे कार्यवाही करावी.

२) मतदार याद्या त्रुटी / चूका विरहीत होण्याच्या दृष्टीने उपाययोजना करणे -

(i) स्थानिक स्वराज्य संस्थांसाठी राज्य निवडणूक आयोगाने जाहीर केलेल्या ग्राह्य धरण्यात येणारी विशिष्ट दिनांकास अस्तित्वात असलेली विधानसभेची मतदार यादी जशीच्या तशी त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी वापरण्यात येते.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे प्रभाग, मतदार विभाग, निर्वाचक गण इत्यादी प्रमाणे या मतदार यादीचे विभाजन करुन प्रारुप यादी प्रसिध्द करण्यात येते व त्यावर जनतेच्या हरकती व सूचना मागविण्यात येतात.

आलेल्या हरकतींपैकी १) मतदारांची नावे चुकीच्या प्रभागात समाविष्ठ झाली असतील २) संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या क्षेत्राच्या बाहेर असलेल्या मतदारांची नावे समाविष्ठ झाली असतील किंवा ३) विधानसभा मतदार यादीत नाव असून सुध्दा ते स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या मतदार यादीत समाविष्ठ करण्याचे राहून गेले आहे, अशा हरकती व सूचनांचा फक्त विचार करुन, अधिनियमातील तरतूदींच्या अनुषंगाने या दुरुस्त्या करण्यात येतात.

विधानसभेसाठी तयार करण्यात आलेल्या मतदार यादीमध्ये बदल करण्याचे जसे की नवीन नावांचा समावेश करणे, नाव वगळणे, नावातील दुरुस्ती व पत्त्यामधील दुरुस्ती करणे इ. अधिकार राज्य निवडणूक आयोगाला नाहीत.

ii) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीच्यावेळी प्रारुप मतदार यादीवर असलेल्या हरकती अंतिम करताना मतदान केंद्रस्तरीय अधिकाऱ्यांनी (Booth Level Officer) प्रत्येक मतदाराच्या निवासस्थानी / पत्त्यावर भेट देणे क्रमप्राप्त आहे.

यावेळी मतदान केंद्रस्तरीय अधिकारी यांनी सर्व चुका / त्रुटींसंदर्भात माहिती व्यवस्थित गोळा करावी. उपरोक्त परिच्छेदामध्ये नमूद ३ प्रकारच्या हरकती / सूचनांबाबत स्थानिक स्वराज्य संस्थेची मतदार यादी अधिप्रमाणित

करणाऱ्या अधिकाऱ्याने दुरुस्ती करावी, उर्वरित त्रुटी / चुकांसंदर्भात प्राप्त झालेली माहिती भारत निवडणूक आयोगाच्या मतदार नोंदणी अधिकारी यांचेकडे पाठवावी. मतदार नोंदणी अधिकारी यांनी भारत निवडणूक आयोगाच्या सूचनेप्रमाणे त्यांची दखल घेऊन मतदार यादी दुरुस्ती करावी.

३) भारत निवडणूक आयोगाने नुकताच राष्ट्रीय मतदार याद्या शुध्दीकरण व प्रमाणिकरण कार्यक्रम "NERPAP-National Electoral Electoral Rolls Purification and Authentication Programme" हाती घेतला आहे. यात मतदाराचा आधार कार्ड नंबर हा मतदार ओळखपत्राशी (EPIC DATA) लिंक करण्याचे प्रस्तावित आहे. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांच्यावेळी मतदान केंद्र स्तरीय अधिकारी (BLO) यांनी मतदाराच्या निवासस्थानाच्या भेटीच्यावेळी मतदार ओळखपत्राशी आधारकार्डाची सांगड घालण्याबाबत सुध्दा आवश्यक ती खबरदारी घ्यावी. या कार्यक्रमाअंतर्गत संबंधित जिल्हाधिकारी यांनी मागणी केल्याप्रमाणे मतदान केंद्र स्तरीय अधिकारी (BLO) उपलब्ध करुन देण्याची जबाबदारी मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, मुख्याधिकारी, नगरपालिका व महानगरपालिका आयुक्त यांची असेल.

४) राज्य निवडणूक आयोग जिल्हाधिकारी यांनी केलेल्या कार्यवाहीबाबत नियमितपणे आढावा घेईल.

हे आदेश मुख्य निवडणूक अधिकारी यांचे सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहेत.
राज्य निवडणूक आयुक्त यांचे आदेशानुसार,

Pradeep V
(प्रदीप व्यास) 4/2015
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत
प्रधान सचिव व मुख्य निवडणूक अधिकारी, सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
जिल्हाधिकारी (सर्व)
महानगरपालिका आयुक्त, (सर्व)
जिल्हा परिषद मुख्य कार्यकारी अधिकारी, (सर्व)
मुख्याधिकारी, नगरपालिका / नगरपंचायती (सर्व)

मतदार यादीचा अचूक डाटा मिळण्याबाबत धोरण

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ- २०१७/प्र.क्र.९८/संगणक कक्ष
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : २६/१०/२०१७.

भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद ३२४ व २४३ के/२४३ झेडए अन्वये "superintendence, direction and control of the preparation of electoral rolls" याची संपूर्ण जबाबदारी स्वतंत्रपणे भारत निवडणूक आयोग व संबंधित राज्य निवडणूक आयोगाची आहे. या तरतुदीनुसार भारत निवडणूक आयोग व राज्य निवडणूक आयोग या दोन्हींना मतदार यादी स्वतंत्रपणे तयार करता येते. मात्र, या दोन्ही याद्यांमध्ये तफावत राहू नये व गोंधळाची परिस्थिती निर्माण होऊ नये यासाठी राज्य शासनाने जाणीवपूर्वक स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या नियमात स्वतंत्रपणे मतदार यादी तयार न करता भारत निवडणूक आयोगाने तयार केलेली मतदार यादी वापरण्याची तरतूद केली आहे. ह्यामुळे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीच्यावेळी "विशिष्ट दिनांकास (cut off date)" भारत निवडणूक आयोगाने तयार केलेली व अस्तित्वात असणारी विधानसभा मतदार यादी वापरण्यात येते. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता "विशिष्ट दिनांकास" अस्तित्वात असलेल्या विधानसभा मतदार यादीचे प्रभागनिहाय विभाजन करण्यात येते.

२. मतदार यादी तयार करण्याच्या नियमानुसार मतदारांनी दिलेल्या अर्जावर अंतिम निर्णय घेण्याचा अधिकार हा मतदार नोंदणी अधिकारी यांचा असतो. मतदार यादी अद्ययावत व बिनचूक करण्यासाठी मुख्य निवडणूक अधिकारी यांच्याकडून निर्गमित झालेल्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार प्रत्येक मतदार नोंदणी अधिकाऱ्यांनी एक कालबध्द पध्दतीने काम करणे अपेक्षित आहे. जर त्यांनी कालबध्द पध्दतीने कार्यवाही केली नसेल तर त्यांच्याविरुध्द प्रशासकीय कारवाई करता येते.

३. राज्य निवडणूक आयोगाने २०१५ पासून विधानसभा मतदार यादीचे प्रभागनिहाय विभाजन संगणकाच्या सहाय्याने करण्यास सुरुवात केली असून, अशा प्रकारचे विभाजन अत्यंत उपयुक्त ठरलेले आहे. यामुळे वेळेचा अपव्यय तसेच होणाऱ्या चुका कमी झालेल्या आहेत. मात्र, त्यामध्ये अजूनही काही अडचणी येत आहेत. उदा :-

(i) राज्य निवडणूक आयोगाने जाहीर केलेल्या Cut off date साठी कोणती मतदार यादी ग्राह्य धरावयाची आहे?

(अ) ERMS (Electoral Roll Management System) सॉफ्टवेअरमध्ये Cut off date रोजी समाविष्ट झालेल्या नावांची यादी, किंवा

(ब) Cut off date रोजी पर्यंत प्राप्त झालेल्या सर्व अर्जांवर निर्णय होऊन तयार होणारी यादी, इत्यादी.

(ii) मतदार नोंदणी अधिकारी यांनी Cut off date च्या किती दिवस अगोदर प्राप्त झालेल्या अर्जांवर निर्णय घेऊन ERMS मध्ये नोंद करणे आवश्यक आहे?

(iii) Cut off date नंतर किती दिवसांच्या आत मुख्य निवडणूक अधिकारी यांनी Cut off date ची मतदार यादी राज्य निवडणूक आयोगास उपलब्ध करुन देणे आवश्यक आहे?

(iv) विधानसभा मतदार यादीचा सॉफ्ट डाटा काही वेळा विलंबाने प्राप्त होणे.

४. गेल्या २-३ वर्षामध्ये झालेल्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीच्यावेळी मतदार याद्यांबद्दल अनेक न्यायालयीन प्रकरणे दाखल झालेली आहेत. या प्रकरणांमध्ये मा. उच्च न्यायालयाने जरी मतदार यादी वैध धरली असली तरी ही मतदार यादी बिनचूक व अद्ययावत कशी करता येईल याबाबत आयोगाने (दोन्ही भारत व राज्य) व शासनाने सर्व उपाययोजना करावी, अशा प्रकारचे आदेश पारित केलेले आहेत. यासंदर्भात दिनांक ८/६/२०१७ रोजी मा. मुख्य सचिव व दिनांक ८/९/२०१७ रोजी मुख्य निवडणूक अधिकारी यांच्याबरोबर झालेल्या बैठकीमध्येसुध्दा या विषयी चर्चा करण्यात आली होती.

५. वरील वस्तुस्थिती व मा. मुख्य सचिव तसेच मुख्य निवडणूक अधिकारी यांचे समवेत झालेल्या बैठकीत ठरल्याप्रमाणे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीसाठी कोणती मतदार यादी ग्राह्य धरावयाची खालीलप्रमाणे आदेश पारित करण्यात येत आहेत :-

आ दे श

६. राज्य निवडणूक आयोगाने जाहीर केलेल्या विशिष्ट दिनांकास (Cut off date) / अस्तित्वात असलेली विधानसभेची मतदार यादी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी वापरण्यात येते. म्हणून मुख्य निवडणूक अधिकारी यांच्याकडून प्राप्त झालेली -

- "मूळ यादी (Mother Roll) +
- सर्व प्रसिध्द पुरवण्या +
- Cut off date रोजी ERMS मध्ये ERO द्वारे स्वीकृत झालेल्या मतदारांची यादी (फॉर्म-६, ७, ८ व ८अ धरुन)"

विशिष्ट दिनांकास (Cut off date) अस्तित्वात असलेली विधानसभेची मतदार यादी म्हणून ग्राह्य धरण्यात येईल.

७. वरील यादी मुख्य निवडणूक अधिकारी यांनी विशिष्ट दिनांकाच्या दुसऱ्या कामाच्या दिवशी राज्य निवडणूक आयोगास उपलब्ध करून द्यावी.

८. निर्णय झालेल्या सर्व अर्जांची Cut off date पर्यंत ERMS मध्ये नोंदणी करण्याची सर्व जबाबदारी मतदार नोंदणी अधिकारी (ERO) यांची राहील. त्यासाठी जिल्हाधिकारी तसेच जिल्हा निवडणूक अधिकारी यांनी आवश्यक ती सर्व उपाययोजना करावी.

९. जे मतदार नोंदणी अधिकारी योग्य कारणाशिवाय नियमाप्रमाणे वेळेवर निर्णय घेणार नाहीत व ERMS मध्ये नोंद घेणार नाहीत त्यांच्याविरुध्द तक्रारी प्राप्त झाल्यास राज्य निवडणूक आयोगाकडून शिस्तभंगाची कारवाई करण्यात येईल.

१०. ERMS मध्ये Cut off date रोजी दिसणाऱ्या मतदार यादीमध्ये कोणताही बदल करता येणार नाही. त्यासाठी कोणत्याही मतदार नोंदणी अधिकारी किंवा जिल्हाधिकारी यांनी पुरेशा कारणाशिवाय राज्य निवडणूक आयोगास थेट विनंती करू नये. चूक दुरुस्त करणे आवश्यक असेल तर मुख्य निवडणूक अधिकारी यांच्या शिफारशींसह त्यांनी राज्य निवडणूक आयोगास लेखी स्वरुपात कळवावे.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(शेखर चन्ने)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत:- १. जिल्हाधिकारी, सर्व
२. महानगरपालिका आयुक्त, सर्व
३. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, सर्व
४. मुख्याधिकारी, सर्व

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या
निवडणुकांकरीता मतदान केंद्र निश्चिती व
पुरवावयाच्या सोयी सुविधा

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.३/का-५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग,मुंबई- ४०० ०३२.
ई-मेल - sec.corp@mah.gov.in
दिनांक - २६ जून, २०२५

संदर्भ :- १) राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००५/प्र.क्र.३४/का-५,दि. २४ डिसेंबर, २००५.
२) राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०११/प्र.क्र.२०/का-५, दि. ५ डिसेंबर, २०११.
३) राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्रमांक-रानिआ-२०१५/प्र.क्र.०९/प्रकल्प कक्ष,दि. २७ मे, २०१५.
४) राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१६/प्र.क्र.०४ /का-५, दि. ९ मार्च, २०१६ व दि. २७ जून, २०२२.

आदेश

भारतीय राज्य घटनेच्या अनुच्छेद २४३ के, २४३ झेडए नुसार राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका मुदतीत, निर्भय, मुक्त व पारदर्शक वातावरणात पार पाडणे तसेच या निवडणुकांचे नियंत्रण, संचालन व अधिक्षण करण्याची सांविधानिक जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर आहे.

ज्याअर्थी महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाखालील निवडणूक नियम १४, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या कलम २९ व त्याखालील नियमातील नियम, १८, महाराष्ट्र नगरपालिका निवडणूक नियम १९६६ च्या नियम ८, महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा (मतदार विभाग आणि निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ च्या नियम ७, महाराष्ट्र पंचायत समित्या (निर्वाचक गण आणि निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ च्या नियम ९ व महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमाखालील संबंधित निवडणूक नियमातील तरतुदीनुसार प्रत्येक निवडणुकीपूर्वी मतदान केंद्रांची निश्चिती करुन त्याची यादी प्रसिध्द करणे आवश्यक आहे.

ज्याअर्थी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता लागू असलेल्या प्रभाग पध्दतीनुसार (म्हणजेच एक सदस्यीय, द्विसदस्यीय, तीन सदस्यीय, चार सदस्यीय, थेट नगराध्यक्ष / सरपंच इत्यादीनुसार) प्रत्येक प्रभागासाठी आवश्यक असलेली मतदान केंद्रे निश्चित करणे, अशा केंद्रांना जोडावयाच्या मतदारांची संख्या ठरविणे, सदर प्रक्रियेत राजकीय पक्षांना विश्वासात घेणे तसेच मतदारांना मतदानाचा हक्क बजावणे सुकर होण्याकरीता त्या ठिकाणी योग्य त्या सोयी सुविधा पुरविणे इत्यादी मुद्यांचा समावेश असलेले एकत्रित आदेश निर्गमित करण्याची आवश्यकता आहे.

आणि त्याअर्थी भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३-के व २४३-झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १८ए(४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १४ (४), महाराष्ट्र नगरपालिका, नगर पंचायत आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १०-ए(४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समित्या अधिनियम, १९६२ च्या कलम ९-ए(४), महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमाच्या कलम १०-ए(४) अन्वये तसेच राज्य निवडणूक आयोगास समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकाराचा वापर करुन तसेच यासंदर्भात यापूर्वी दिलेल्या संदर्भाधिन आदेश इत्यादीचे अधिक्रमण करुन राज्य निवडणूक आयोग खालील प्रमाणे सुधारीत आदेश देत आहे. :-

१) <u>मतदान केंद्रास जोडावयाच्या मतदारांची संख्या</u> -

i) स्थानिक स्वराज्य संस्थांचा मतदार संघ हा प्रभागात / जिल्हा परिषद निवडणूक विभाग (गट) / पंचायत समिती निर्वाचक गणामध्ये (गण) विभागलेला असतो व प्रत्येक प्रभाग हा भौगोलिकदृष्टया सलग भाग असतो. सबब, प्रत्येक ग्रामपंचायत, नगर परिषद, नगर पंचायत व महानगरपालिकेसाठी प्रत्येक प्रभागात व जिल्हा परिषद / पंचायत समितीसाठी प्रत्येक गावाकरीता किमान १ मतदान केंद्र असणे आवश्यक आहे.

ii) स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये एक सदस्यीय / बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दती यथास्थिती लागू असते. मतदारास द्यावयाच्या मतांच्या संख्येमध्ये वाढ झाल्यास त्याच्या मतदानाच्या कालावधीमध्ये वाढ होते. त्यामुळे मतदान केंद्रावर जोडावयाच्या मतदारांची संख्या मर्यादित ठेवणे आवश्यक आहे.

iii) विविध स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये त्यांना त्या-त्या वेळी लागू असलेल्या एक सदस्यीय / बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दती अथवा अध्यक्ष / सरपंच थेट निवडणूक यानुसार मतदान केंद्रावर

खालीलप्रमाणे कमाल मतदार जोडण्यात यावेत.

अ.क्र.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	प्रभाग पध्दती	मतदान केंद्रावर जोडावयाच्या मतदारांची कमाल संख्या
१	बृहन्मुंबई महानगरपालिका	एक सदस्यीय	१००० ते १२००
२	इतर महानगरपालिका	एक सदस्यीय	१००० ते १२००
		द्विसदस्यीय	९०० ते १०००
		त्रिसदस्यीय	८०० ते ९००
		चार सदस्यीय	७०० ते ८००
		पाच सदस्यीय	६०० ते ७००
३	नगरपरिषद	एक सदस्यीय	१००० ते १२००
		एक सदस्यीय (थेट अध्यक्षासह)	९०० ते १०००
		द्विसदस्यीय	९०० ते १०००
		द्विसदस्यीय (थेट अध्यक्षासह)	८०० ते ९००
		त्रिसदस्यीय	७०० ते ८००
		त्रिसदस्यीय (थेट अध्यक्षासह)	६०० ते ७००
४	नगरपंचायत	एक सदस्यीय	१००० ते १२००
		एक सदस्यीय (थेट अध्यक्षासह)	९०० ते १०००
५	जिल्हापरिषद / पंचायत समिती	एकत्र निवडणूक	८०० ते ९००
		स्वतंत्र निवडणूक*	९०० ते १०००
६	ग्रामपंचायत	बहुसदस्यीय	८०० ते ९००
		बहुसदस्यीय (थेट सरपंचासह)	७०० ते ८००
* जिल्हा परिषद अथवा पंचायत समिती यापैकी एकाच पदाची निवडणूक असल्यास वर स्वतंत्र निवडणूक असे नमूद आहे त्यानुसार मतदार संख्या ठेवावी.			
टीप १ - पोटनिवडणूक असल्यास किती पदांची निवडणूक आहे त्यानुसार मतदार संख्या ठेवावी.			
टीप २ - दुर्गम भाग/विरळ लोकवस्ती अथवा विखुरलेल्या वाड्या, वस्त्या व तांडे यामध्ये कमी लोकसंख्येकरीता देखील मतदान केंद्र ठेवता येईल.			
टीप ३ - मतदान केंद्रास जोडावयाच्या कमाल आणि किमान संख्येमध्ये स्थानिक परिस्थिती व मागील निवडणुकीतील मतदानाची टक्केवारी लक्षात घेऊन आवश्यकतेनुसार १० % कमी अथवा अधिक मतदार जोडता येतील.			

iv) मागील निवडणुकांतील मतदानाची टक्केवारी लक्षात घेऊन अशा केंद्रांवर आवश्यकता असल्यास अतिरिक्त मतदान अधिकारी नेमावा.

८३

२) <u>मतदान केंद्राचे ठिकाण निवडणे</u> -

i. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका साधारणत: प्रभागनिहाय किंवा गट / गणनिहाय होत असतात. त्यामुळे मतदान केंद्राचे ठिकाण निवडताना एका प्रभागातील किंवा गावातील मतदाराला २ कि.मी. पेक्षा जास्त प्रवास करावा लागू नये अशा रितीने मतदान केंद्राचे ठिकाण शक्यतो त्याच प्रभागात किंवा गावात असावे. मतदान केंद्राचे ठिकाण हे साधारणत: मतदारास सहजरित्या मिळू शकेल अशा मध्यवर्ती ठिकाणी असावे. परंतु दुर्गम भागात / विरळ लोकसंख्या / भौगोलिक कारणास्तव विखुरलेल्या वाड्या, वस्त्या व तांडे यामध्ये कमी मतदारांसाठी देखील मतदान केंद्र उभारण्याची गरज भासल्यास मतदान केंद्र उभारावे.

ii. नागरी / ग्रामीण क्षेत्रातील एखाद्या प्रभागात मतदान केंद्रासाठी योग्य जागा उपलब्ध नसल्यास अपवादात्मक परिस्थितीत लगतच्या प्रभागात मतदान केंद्र ठेवता येईल, मात्र त्याकरीता यथास्थिती संबंधित महानगरपालिका आयुक्त / जिल्हाधिकारी यांची पूर्वपरवानगी घेण्यात यावी.

iii. साधारणत: लोकसभा आणि विधानसभा निवडणुकांकरीता मतदान करताना ज्या मतदान केंद्राच्या ठिकाणी मतदार मतदान करतात त्याच इमारतीमध्ये स्थानिक स्वराज्य संस्थांसाठी देखील मतदान केंद्र असावे. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीत सर्वसाधारणपणे तसेच गत निवडणुकीत झालेले मतदान विचारात घेऊन तसेच कायदा व सुव्यवस्थेचा आढावा घेऊन एकाच इमारतीमध्ये शक्यतो १० पेक्षा जास्त मतदान केंद्र ठेवण्यात येऊ नयेत.

iv. मतदान केंद्राचे ठिकाण निश्चित करताना शक्यतो मतदान केंद्राच्या बाहेर लोकांना रांगेत उभे राहण्यासाठी मोकळी जागा असावी. आवश्यकता भासल्यास मंडप टाकण्याची सोय असावी. तसेच मुख्य प्रवेशद्वार मोठे असावे.

v. मतदान केंद्र शक्यतो पक्क्या इमारतीत असावे व सदर इमारत शक्यतो शासकीय, स्थानिक स्वराज्य संस्था किंवा धर्मादाय संस्था यांच्या मालकीची असावी. जेणेकरुन, टेबल-खुर्च्या व इतर सुविधा पुरविणे सुलभ होऊ शकेल तसेच सुरक्षिततेच्या दृष्टीनेदेखील सदर ठिकाण योग्य ठरेल. तसेच आवश्यकता भासल्यास खाजगी इमारतीत मतदान केंद्र स्थापन करण्याची स्थिती निर्माण झाल्यास संबंधित महानगरपालिका आयुक्त किंवा जिल्हाधिकारी यांनी सर्व कारणमिमांसा जाणून घेऊन अशा मतदान केंद्रांना परवानगी द्यावी. मात्र सदर ठिकाण हे कोणत्याही राजकीय पक्ष किंवा उमेदवारांशी संबंधित नाही याची दक्षता घेण्यात यावी.

vi. मतदान केंद्राची जागा किमान २० चौ. मीटर असावी. तिथे मतदान केंद्राध्यक्ष, ४ मतदान अधिकारी, उमेदवारांचे मतदान प्रतिनिधी आणि बॅलेट युनिट व कंट्रोल युनिटच्या संख्येनुसार पुरेशी जागा व आडोसा असलेला मतदान कक्ष स्थापन करता येईल याची खात्री करावी.

vii. खाजगी इमारतीतील मतदान केंद्राबाबत, अंतिम उमेदवारांची यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर त्या इमारतीत कोणत्याही पक्षाचे कार्यालय / उमेदवार राहत नसल्याची अथवा त्यांची मालकी नसल्याची खात्री करण्यात यावी. असल्यास मतदान केंद्र अन्य ठिकाणी हलविण्याची व्यवस्था करण्यात यावी.

viii. मतदान केंद्र खाजगी इमारतीत असल्यास मतदान प्रक्रिया सुरु होण्याच्या किमान २४ तास अगोदर असे मतदान केंद्र संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी ताब्यात घ्यावे.

ix. मतदान केंद्र शक्यतो तळमजल्यावर असावे. शहरी भागात ते अपवादात्मक परिस्थितीत पहिल्या मजल्यावर असल्यास तेथे उद्वाहनाची (लिफ्टची) सोय असावी. लिफ्टची व्यवस्था नसल्यास मतदारांना वरच्या मजल्यावरील मतदान केंद्रात जाण्याकरीता योग्य ती व्यवस्था करावी.

x. मतदान केंद्राचा १०० मीटर त्रिज्येचा परिघ हा मतदान केंद्राध्यक्षाच्या ताब्यात राहील. मतदान केंद्र खाजगी इमारतीत असल्यास सदर मतदान केंद्राच्या १०० मिटर त्रिज्येच्या परिघात खाजगी इमारतीचा मालक व त्याचे सुरक्षा रक्षक प्रवेश करणार नाहीत.

xi. कोणतेही मतदान केंद्र कोणत्याही परिस्थितीत पोलीस स्टेशन, रुग्णालय अथवा धार्मिक स्थळाच्या इमारतीत ठेवता येणार नाही.

३) <u>मतदान केंद्राच्या ठिकाणात अपवादात्मक परिस्थितीमध्ये बदल करणे</u> -

मतदान केंद्र निश्चित केल्यानंतर व त्याची यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर जर काही कारणास्तव अपवादात्मक परिस्थितीत मतदान केंद्राचे स्थान किंवा इमारतीमध्ये बदल करावयाचा असल्यास संबंधित उमेदवारांशी विचार विनिमय करुन महानगरपालिकांच्या निवडणुकांबाबत संबंधित महानगरपालिका आयुक्त व इतर निवडणुकांच्याबाबतीत संबंधित जिल्हाधिकारी यांची पूर्वपरवानगी घेणे अनिवार्य राहील व तसा बदल केल्यानंतर त्याबाबत राज्य निवडणूक आयोगास अवगत करणे आवश्यक राहील.

४) <u>निवडणुकांकरीता कर्मचारी, जागा आणि वाहने अधिग्रहीत करणे</u> -

राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-एसईसी.१०९५/३०६/डेस्क-३, दि.०२ मार्च, १९९५ अन्वये, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता कर्मचारी, जागा आणि वाहने अधिग्रहीत करण्याबाबत

सविस्तर आदेश काढले आहेत. या आदेशाचा अवलंब करुन निवडणुकांकरीता आवश्यक असलेल्या मतदान केंद्रांसाठी जागा उपलब्ध करुन घेता येतील.

५) <u>मतदान केंद्रावर पुरवावयाच्या सोयी सुविधा</u> -

i. **वीज पुरवठा** - मतदान केंद्र स्थित असलेल्या इमारतीमध्ये अखंडीत वीज पुरवठा व्यवस्था असावी. यासोबतच केंद्रावर पुरेसा उजेड व खेळती हवा, पंखे इ. सोयी सुविधा असतील याची खातरजमा करावी. मतदान केंद्र निश्चितीच्या तपासणीवेळी तेथील दिवे, पंखे, बटण, वायरिंग इ. ची तपासणी करून घ्यावी. मतदानाच्या दिवशी मतदान केंद्राच्या क्षेत्रात लोड शेडिंग असणार नाही यासाठी संबंधित वीजपुरवठा यंत्रणेला (उदा. MSEDCL / ADANI / RELIANCE / BEST इ.) आवश्यक आदेश देण्यात यावेत. तसेच आवश्यकतेनुसार जनरेटरचीही सोय ठेवावी.

ii. **पिण्याच्या पाण्याची व्यवस्था** - मतदान केंद्रावर स्वच्छ पिण्याच्या पाण्याची सोय आहे याची खात्री करावी. यासोबतच पाणी पिण्याकरीता आवश्यकतेनुसार ग्लास, पाणी साठवण्याकरीता भांडे / मडके इ. सोय करण्यात यावी. नेमलेल्या सर्व अधिकारी / कर्मचारी यांच्यासाठी विशेषत: उन्हाळयात २० लिटर पिण्याच्या पाण्याचे पॅकबंद कॅन शक्यतो उपलब्ध करुन द्यावेत.

iii. **शौचालयाची व्यवस्था** - मतदान केंद्र परिसरात स्त्री-पुरुषांसाठी स्वतंत्र शौचालये आहेत याची खात्री करावी. मतदानाच्या दिवशी प्रसाधनगृहाच्या स्वच्छतेबाबतही काळजी घ्यावी. तसेच तेथे पुरेशी पाण्याची व्यवस्था असावी.

iv. **मतदान केंद्रावर किमान आवश्यक फर्निचर** - मतदान केंद्रावर टेबल, खुर्च्या, पंखे, बेंच, मतदारांना रांगेत उभे राहण्याच्या जागेवर सावलीसाठी शेडस् इत्यादीची उपाययोजना करावी. मतदान केंद्रात जाणे-येणे कामी स्वतंत्र Entry-Exit असावे. जेथे अशी सोय नसेल तेथे बांबूची किंवा दोरीची बॅरीकेटिंग करून घ्यावी.

v. **रॅम्पची सुविधा** - वृध्द / दिव्यांग व्यक्तींना मतदान केंद्रावर जाणे सुकर व्हावे म्हणून रॅम्पची सोय असावी. कायमस्वरुपी रॅम्प नसल्यास तात्पुरती व्यवस्था करावी. तसेच व्हीलचेअरची देखील सुविधा असावी.

vi. **अपंग मतदारांकरीता तळ मजल्यावर केंद्र** - निवडणुकीसाठी तयार करण्यात आलेली प्रारुप मतदार यादी हरकती व सूचना मागविणेसाठी प्रसिध्द करण्यात येते. याच कालावधीमध्ये संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील अपंग मतदारांना आपली नावे देण्याचे आवाहन करण्यात यावे.

त्यांनी नाव देताना आपला मतदार यादी क्रमांक व मतदार क्रमांक नमूद करावा, अशी विनंती करावी जेणेकरुन मतदान केंद्र निश्चित करताना त्यांची गैरसोय होणार नाही.

जे अपंग मतदार आपलीं नावे देतील त्याबाबत संबंधित मतदार यादी तयार करणारे अधिकारी यांची जबाबदारी राहील की, त्या मतदारांची नावे तळमजल्यावरील मतदान केंद्रात येतील. जर एका इमारतीमध्ये तळमजल्यावर व वरच्या मजल्यावर मतदान केंद्रे असतील आणि जर अपंग मतदाराचे नाव वरच्या मजल्यावरील मतदान केंद्राच्या मतदार यादीत असेल तर ते तेथून कमी करुन तळमजल्यावरील मतदान केंद्राशी जोडून संबंधित मतदार यादीमध्ये पुरवणी म्हणून जोडण्यात यावे.

vii. **मा. उच्च न्यायालयाचे आदेश** - मा. मुंबई उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठात दाखल झालेली जनहित याचिका क्र. ७८/२०१७ इंद्रधनु विरुध्द भारत सरकार व इतर मध्ये दि. १३ सप्टेंबर, २०१७ रोजी झालेल्या आदेशाची प्रत राज्य निवडणूक आयोगाने दि. २८ नोव्हेंबर, २०१७ च्या पत्रान्वये सर्व जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांना पाठविली आहे. त्यानुसार वरील (v) व (vi) मध्ये नमूद केलेल्या सुविधा सर्व मतदान केंद्रांवर परिणामकारकरित्या पुरविल्या जातील याची संबंधित महानगरपालिका आयुक्त / जिल्हाधिकारी यांनी खात्री करुन घ्यावी. जर अशा सुविधा पुरविल्या गेल्या नाहीत अथवा त्यामध्ये त्रुटी राहिल्यास संबंधित निवडणूक अधिकारी यांना त्याबाबत व्यक्तीश: जबाबदार धरण्यात येईल असे निर्देश मा. न्यायालयाने दिले आहेत.

viii. **ऋतुनिहाय करावयाच्या उपययोजना -**

अ) **उन्हाळ्यातील उपाययोजना** - उन्हाळ्यात होणाऱ्या निवडणुका लक्षात घेता उष्माघाताचा त्रास होऊ नये म्हणून मतदान पथकासोबत आवश्यक ती औषधे, पिण्याचे पाणी, साखर-मीठाच्या पुड्या इ. वस्तू मतदान साहित्यासोबत द्याव्यात.

ब) **पावसाळ्यातील उपाययोजना** - पावसाळ्यात मतदान केंद्राबाबत तितकीच काळजी घेणे आवश्यक असून मतदान केंद्रात छपरातून पाणी गळणे वा चिखलसदृश्य परिस्थिती निर्माण होणार नाही याची दक्षता घ्यावी. त्यासाठी मतदान केंद्राच्या छपरावर आवश्यक असल्यास ताडपत्रीची व्यवस्था करण्यात यावी. मतदारांना रांगेत उभे राहण्याकरीता पावसापासून संरक्षण मिळेल अशी योग्य ती व्यवस्था करावी. याशिवाय दुषित पाण्यामुळे होणारे आजार इत्यादीबाबत घ्यावयाच्या काळजीबाबतच्या सूचनांना व्यापक प्रसिध्दी द्यावी. आवश्यकतेप्रमाणे वैद्यकीय अधिकाऱ्यांच्या सेवा अधिग्रहित करून घ्याव्यात व त्यांना क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांसोबत आवश्यक त्या

औषधांसह फिरतीवर ठेवावे. आवश्यकतेनुसार प्राथमिक आरोग्य केंद्र, १०८ क्रमांकाच्या फिरत्या रुग्णवाहिका यांनाही आवश्यक ते निर्देश देण्यात यावेत.

ix. **कुष्ठरोग्यांसाठी स्वतंत्र मतदान केंद्र** - मतदार संघात कुष्ठरोग्यांसाठी वेगळे वसतिगृह /आश्रम असल्यास त्यांच्यासाठी स्वतंत्र मतदान केंद्र असण्यास हरकत नाही. उपलब्ध असल्यास त्यामध्ये काम करणारे अधिकारी/डॉक्टर्स/इतर कर्मचारी यांना मतदान केंद्राध्यक्ष/अधिकारी म्हणून नेमावे.

x. **असुरक्षित घटक** - असुरक्षित घटकांना मतदान प्रक्रियेमध्ये समाविष्ट करून घेण्याकामी आवश्यकतेनुसार स्वतंत्र मतदान क़ेंद्र निर्माण करण्यास हरकत नाही. अशा मतदान केंद्रांवर ५०० मतदारांपेक्षाही कमी मतदार असले तरी त्यास हरकत राहणार नाही. यासोबतच अशा मतदारांना जाणुन बुजून दूरवरच्या वा जिथे त्यांना मतदानास प्रतिबंध केला जाईल अशा विभागातील मतदान केंद्रास जोडले जाणार नाही याची काळजी घ्यावी.

मतदार संघात असणाऱ्या असुरक्षित / कमजोर मतदारांचा समूह / विभाग असल्यास तो शोधून काढणे, त्यांना जोडलेल्या मतदान केंद्रावर विशेष दक्षता घेणेबाबत भारत निवडणूक आयोगाकडून महत्वाच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत, त्या सूचनांचे तंतोतंत पालन स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्येही करण्यात यावे.

xi. **६० वर्षावरील नागरिक, अपंग, दिव्यांग, गरोदर स्त्रिया इ.करीता प्राधान्याने प्रवेश** - ६० वर्षांवरील नागरिक / अपंग / दिव्यांग / गरोदर स्त्रिया / तान्ह्यामुलासह असणाऱ्या स्त्रिया यांना प्राधान्याने मतदान करू द्यावे. असे करीत असताना इतर मतदारांकडून सर्व प्रकारचे सहकार्य मिळविणेकामी राज्य निवडणूक आयोगाच्या सदरच्या सूचनांना योग्य प्रसिध्दी द्यावी. अशा मतदारांना मतदान केंद्रावर ने-आण करण्यासाठी स्वत:चे किंवा कुटुंबियांचे वाहन वापरण्याची परवानगी असेल.

xii. **स्त्री व पुरुषांसाठी स्वतंत्र रांगा** - शक्य असेल तेथे स्त्री-पुरुषांसाठी स्वतंत्र रांगा ठेवाव्यात, जिथे शक्य नसेल तिथे रांगेतील एका पुरुषामागे २ स्त्रिया याप्रमाणे मतदान करू द्यावे. आवश्यकतेनुसार स्वतंत्र रांगांकरीता कमी खर्चाचे पार्टिशन तयार करून घ्यावे.

xiii. **परदानशीन स्त्रियांची ओळख पटवणे** - परदानशीन स्त्रिया किंवा ज्या मतदार संघात स्त्री मतदारांची संख्या सरासरी जास्त असूनही केवळ संकोचामुळे स्त्रिया मतदानास येत नाहीत असे आढळत असल्याने प्रत्येक मतदान अधिकाऱ्यांच्या टीममध्ये एकतरी महिला अधिकारी/कर्मचारी असावी. परदानशीन स्त्रियांची ओळख पटविणेकामी अशा महिला कर्मचाऱ्यांचा उपयोग होईल.

xiv. **मतदार सहाय्य केंद्र** - मतदान केंद्राच्या इमारतीच्या प्रवेशद्वाराजवळ "मतदार सहाय्य केंद्र" स्थापित करावे. त्यावरील कर्मचाऱ्यांकडे चिन्हांकित मतदार यादीची एक प्रत, मतदान केंद्राचा (मतदार अनुक्रमांक .... ते .... , मतदान केंद्र क्रमांक) तपशील असावा. जेणेकरून मतदारांना त्यांची नावे शोधण्यासाठी व संबंधित मतदान केंद्रात पाठविण्यासाठी सहाय्य करणे सुलभ होईल.

xv. **माहितीचे फलक** - मतदान केंद्रावर मतदारांना माहिती देणारे फलक योग्य ठिकाणी लावावेत. उदा. मतदान केंद्राचा मार्ग दर्शविणारा दिशादर्शक नकाशा, मतदान केंद्रावरील सोयींबद्दलची (मतदार सहाय्य केंद्र शौचालय व पाणी व्यवस्था इ.) माहिती दर्शविणारे फलक.

६) <u>आदर्श मतदान केंद्राची निर्मिती</u> -

संबंधित महानगरपालिका आयुक्त / जिल्हाधिकारी यांनी शक्यतोवर सर्व मतदान केंद्रांवर उपरोक्त किमान सोयी सुविधा राहतील याची दक्षता घ्यावी. आदर्श मतदान केंद्राची निर्मिती करण्याच्या दृष्टीने स्थानिक संस्कृती आणि गरजेनुसार मतदान केंद्रामध्ये अतिरिक्त आकर्षण, वैशिष्ट्ये जोडली जाऊ शकतात. पर्यावरण पूरक / पुनर्वापर योग्य व जीवाणुच्या सहाय्याने कुजविता येण्यासारख्या (बायोडिग्रेडेबल) साहित्याचा वापर करुन मतदान केंद्रे उभारावीत व शक्य तो, ती प्लास्टीकमुक्त ठेवावीत. पर्यावरणपूरक कचरा व्यवस्थापनाची तरतूद करावी. जास्तीत जास्त मतदान केंद्रे आदर्श मतदान केंद्रे ठेवण्याचा प्रयत्न करावा.

७) <u>महिला मतदान केंद्र</u> -

एखादे मतदान केंद्र ज्यावर महिला मतदारांची संख्या अधिक आहे अशा ठिकाणी मतदान केंद्राध्यक्ष, मतदान अधिकारी आणि सुरक्षा व्यवस्थेकरीता नियुक्त पोलीस इत्यादी सर्व अधिकारी / कर्मचारी म्हणून महिलांची नियुक्ती करता येईल.

८) <u>मतदान केंद्राच्या बाहेर पक्षाचे मतदार सहाय्य केंद्र उभारणे</u> -

i. मतदानाच्या दिवशी मतदान केंद्राच्या १०० मीटर त्रिज्येच्या परिघात कोणत्याही पक्षाचे/प्रतिनिधीचे कार्यालय राहणार नाही. १०० मीटर त्रिज्येच्या परिघाच्या बाहेर प्रत्येक उमेदवारास केवळ १ मतदार सहाय्य केंद्र उभारता येईल. सदर केंद्रावर केवळ १ टेबल, २ खुर्च्या, सावलीसाठी मोठी छत्री/ताडपत्री/कापड टाकण्याची परवानगी असेल.

ii. अशा केंद्रावर ३ x ४.५ फुटापेक्षा जास्त लांबी-रुंदी नसणारा फलक लावू शकतील. त्यावर उमेदवाराचे नाव, चिन्ह, पक्षाची माहिती असेल. त्याव्यतिरिक्त कोणताही अनधिकृत फलक लावल्यास तो फलक काढून टाकण्यात यावा.

iii. मतदानाच्या दिवशी या केंद्रावर उमेदवाराचे नाव / चिन्ह / फोटो नसलेल्या केवळ मतदाराचा मतदान क्रमांक, मतदान केंद्राचा तपशील दर्शविणाऱ्या चिठ्ठया दिल्या जाऊ शकतील. परंतु त्यावर इतर कोणताही तपशील असणार नाही. उमेदवाराचे नाव / चिन्ह / फोटो असलेल्या मतदार चिठ्ठया मतदान केंद्राच्या १०० मीटरच्या आत आणता येणार नाहीत.

iv. अशा सहाय्य केंद्रावर अनावश्यक गर्दी होणार नाही वा मतदारांना एखाद्या विशिष्ट उमेदवारास मत द्यावे म्हणून भरीस पाडले जाणार नाही याची दक्षता स्थानिक पोलिसांनी घ्यावी. प्राप्त तक्रारीवर निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी तात्काळ कारवाई करावी.

९) <u>मतदान केंद्रात मोबाईल / कॉर्डलेस फोन / वायरलेस फोन वापरण्यास प्रतिबंध</u> -

i. मतदान केंद्राच्या आत मतदारांना मोबाईल फोन नेण्यास बंदी आहे.

ii. मतदान केंद्राच्या १०० मीटर परिघात व मतदान केंद्रावर कर्मचारीवृंद / पोलीसांव्यतिरिक्त कोणीही मोबाईल / कॉर्डलेस फोन / वायरलेस फोन वापरणार नाही.

iii. जर विविक्षित मतदारांनी जसे की वृध्द / अपंग / दिव्यांग इत्यादी मतदार यांनी मतदान केंद्राच्या १०० मीटर परिघात मोबाईल फोन आणल्यास त्यांना असे मोबाईल फोन बंद (Switched Off) ठेवावे लागतील व मतदान केंद्राच्या आत जाण्याअगोदर बाहेर असलेल्या त्यांच्या सोबत असलेल्या व्यक्तीकडे सुपूर्द करावे लागतील.

iv. संबंधित महानगरपालिका आयुक्त, जिल्हाधिकारी अथवा निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी मतदान केंद्राच्या इमारतीमध्ये प्रामुख्याने मतदान केंद्राबाहेर मतदारांकरीता मोबाईल फोन जमा करण्यासाठी कक्ष स्थापन करावा.

v. अशा कक्षावर ठळक अक्षरात "मोबाईल फोन जमा कक्ष" असा फलक लावून तो कक्ष चालविण्याकरीता विश्वासू स्वयंसेवकांची नियुक्ती करावी.

vi. अशा कक्षामध्ये मोबाईल जमा करण्याकरीता किमान १० कप्पे असलेला पीजन होल बॉक्स उपलब्ध ठेवावा.

vii. सदर कक्षामध्ये सुरक्षिततेच्या कारणास्तव सीसीटिव्ही बसविण्यात यावा जेणेकरुन मतदार मोबाईल जमा करताना व परत नेताना दिसू शकेल. तसेच मोबाईल फोन ज्या ठिकाणी ठेवण्यात येत आहे त्याचेही चित्रिकरण होईल.

viii. सदर कक्षामध्ये प्राधिकृत अधिकारी यांनी स्वाक्षरी केलेले व मतदान केंद्राचा शिक्का असलेले क्रमांकाचे टोकन ठेवावेत.

ix. मतदाराने मोबाईल फोन बंद (स्वीच ऑफ) करुन जमा केल्यानंतर त्याचा मोबाईल फोन संबंधित पीजन होलमध्ये ठेवून त्या क्रमांकाचे टोकन त्या मतदाराला देण्यात यावे.

x. मतदाराने मतदान करुन आल्यानंतर त्याच्याकडे असलेले टोकन सदर कक्षात जमा करावे.

xi. मतदाराने टोकन जमा केल्यानंतर त्या टोकन नंबरवर असलेला मोबाईल फोन मतदारास परत करण्यात यावा व ते टोकन पुन्हा त्याच क्रमांकाच्या पीजन होल मध्ये ठेवण्यात यावे.

xii. संबंधित महानगरपालिका आयुक्त, जिल्हाधिकारी अथवा निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना स्थानिक परिस्थिती, कायदा व सुव्यवस्था व स्वयंसेवकांची उपलब्धता इत्यादी बाबी विचारात घेऊन मतदान केंद्राच्या इमारतीमध्ये प्रामुख्याने मतदान केंद्राबाहेर मतदारांकरीता मोबाईल फोन जमा करण्यासाठी कक्ष स्थापन करणे योग्य होईल किंवा कसे याबाबत निर्णय घेता येईल.

xiii. यासंदर्भात भारत निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र. 464/INST/EPS/2025/L&O दि. २३ मे, २०२५ चे निर्देश विचारात घ्यावेत.

१०) <u>मतदान केंद्राच्या ठिकाणी प्रतिबंधात्मक उपाययोजना व सुरक्षा व्यवस्था इत्यादी</u> -

i. तहसिलदार / गट विकास अधिकारी / पोलीस यंत्रणा, महानगरपालिका क्षेत्रात विभाग अधिकारी (Ward Officer) यांनी कमकुवत गट शोधून काढण्यात मदत करावी. अशा विभागात असुरक्षितता निर्माण करणाऱ्या गुंड प्रवृत्तींच्या व्यक्तींविरुध्द पोलीस यंत्रणेने प्रतिबंधात्मक उपाययोजना तात्काळ करावी.

ii. अशा विभागात संबंधित मतदारांमध्ये विश्वास निर्माण होण्याकामी क्षेत्रीय अधिकारी, निवडणूक निर्णय अधिकारी, पोलीस अधिकारी यासारखे अधिकारी यांनी वारंवार भेटी द्याव्यात व तेथील प्रतिष्ठित व्यक्तींशी संपर्क साधून होणाऱ्या घडामोडींचा आढावा घ्यावा.

iii. मतदानाच्या दिवशी मतदान केंद्राध्यक्षांना अशा विभागातून होणाऱ्या मतदानाच्या आकडेवारीवर विशेष लक्ष देण्याचे सूचित करावे.

iv. उपरोक्त सूचनांचे पालन काटेकोरपणे केले जाईल याची जबाबदारी महानगरपालिका क्षेत्रात महानगरपालिका आयुक्त यांची राहील. तसेच महानगरपालिका वगळता इतर सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या बाबतीत सदर जबाबदारी संबंधित जिल्हाधिकारी यांची राहील.

११) <u>मतदान केंद्रांची यादी अंतिम करणे</u> -

मतदान केंद्रांची यादी राज्य निवडणूक आयोगाने नेमून दिलेल्या दिनांकापूर्वी अंतिम होणे आवश्यक राहील. अंतिम मतदान केंद्राची यादी तयार करण्यापूर्वी सर्व संबंधित जिल्हाधिकारी,

महानगरपालिका आयुक्त यांनी मतदान केंद्राची प्रत्यक्ष पाहणी करावी. उपरोक्त सूचनांप्रमाणे सोयी सुविधा उपलब्ध आहेत वा कसे? याची तपासणी करून आवश्यक त्या सोयी सुविधा निर्माण करून घ्याव्यात.

प्रारुप मतदान केंद्रांच्या यादीस संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या क्षेत्रात तात्काळ (संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या अधिनियमातील तरतुदीनुसार) प्रसिध्दी द्यावी. त्याची एक प्रत राष्ट्रीय व राज्यस्तरावरील मान्यताप्राप्त पक्षांना द्यावी. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या क्षेत्रातील राजकीय पक्ष यांची बैठक आयोजित करून त्यांना ती यादी मोफत द्यावी. त्यांचे आक्षेप लेखी नोंदवून आवश्यक ते बदल (आवश्यक तेथे प्रत्यक्ष पाहणी करून) समाविष्ट करून अंतिम यादी तयार करावी.

अंतिम मतदान केंद्रांच्या यादीनुसार मतदान केंद्र दर्शविणारा नकाशा तसेच त्यांना जोडणाऱ्या रस्त्यांचा नकाशा, वाहतूकविषयक आराखडा (Transport Plan) तसेच मतदान केंद्राच्या जवळचे पोलीस स्टेशन, मतदान केंद्रावरील दूरध्वनी, संपर्क अधिकारी, क्षेत्रीय अधिकारी यांचा एक संपर्क आराखडा (Communication Plan) तयार करावा. त्यात सर्व संबंधितांचे दूरध्वनी क्रमांक, भ्रमणध्वनी क्रमांक (मोबाईल नं.), ई-मेल ॲड्रेस यांचा समावेश असावा. यामुळे त्यांचेकडील वॉटस् ॲप, एसएमएस, ई-मेल याद्वारे सर्व संबंधितांशी जलदरित्या संपर्क साधता येईल.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीकामी राज्य निवडणूक आयोगाकडून नेमण्यात येणाऱ्या निवडणूक निरीक्षकांना मतदान केंद्रांच्या यादीसह संपर्क आराखडा टिप्पणीसह पुरवावेत.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

२६.०६.२०२५

(सुरेश काकाणी)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषद/नगरपंचायत.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या
निवडणुकांकरीता मतदान केंद्र निश्चितीच्या
निकषांमधील सुधारणा

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.३/का-५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग,मुंबई- ४०० ०३२.
ई-मेल - sec.corp@mah.gov.in
दिनांक - २९ ऑगस्ट, २०२५

संदर्भ :- राज्य निवडणूक आयोगाचे समक्रमांकाचे आदेश क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.३/का-५,दि. २६ जून, २०२५.

आदेश

ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने संदर्भाधिन आदेशान्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता मतदान केंद्रांबाबतच्या निश्चितीबाबतचे निकष ठरवून दिलेले आहेत.

आणि ज्याअर्थी राज्य निवडणूक आयोगाने आगामी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांच्या अनुषंगाने राज्यात विभागवार आढावा बैठका घेतल्या असता प्रत्येक मतदान केंद्रास जोडावयाच्या मतदारांच्या संख्येमध्ये सुधारणा करण्याची आवश्यकता बऱ्याच जिल्हाधिकारी / महानगरपालिका आयुक्त यांनी व्यक्त केली.

आणि ज्याअर्थी उपलब्ध असलेले मनुष्यबळ, मतदान यंत्रे इत्यादी सर्व बाबींचा विचार करता आगामी निवडणुकांकरीता मतदान केंद्रावर जोडावयाच्या मतदारांच्या संख्येमध्ये सुधारणा करणे आवश्यक आहे अशी राज्य निवडणूक आयोगाची खात्री झाली आहे.

त्याअर्थी भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३-के व २४३-झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १८ए(४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १४ (४), महाराष्ट्र नगरपालिका, नगर पंचायत आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १०-ए(४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समित्या अधिनियम, १९६२ च्या कलम ९-ए(४), महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमाच्या कलम १०-ए(४) अन्वये तसेच राज्य निवडणूक आयोगास समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकाराचा वापर करुन राज्य निवडणूक आयोग खालील प्रमाणे सुधारीत आदेश देत आहे. :-

राज्य निवडणूक आयोगाच्या संदर्भाधीन आदेशातील मुद्दा क्र. १ (iii) मध्ये नमूद केलेली मतदान केंद्रास जोडावयाच्या मतदारांची संख्या खालीलप्रमाणे सुधारीत करण्यात येत आहे. :-

अ.क्र.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	प्रभाग पध्दती	मतदान केंद्रावर जोडावयाच्या मतदारांची कमाल संख्या
१	बृहन्मुंबई महानगरपालिका	एक सदस्यीय	११०० ते १२००
२	इतर महानगरपालिका	एक सदस्यीय	११०० ते १२००
		द्विसदस्यीय	१००० ते ११००
		त्रिसदस्यीय	९०० ते १०००
		चार सदस्यीय	८०० ते ९००
		पाच सदस्यीय	७०० ते ८००
३	नगरपरिषद	एक सदस्यीय	११०० ते १२००
		एक सदस्यीय (थेट अध्यक्षासह)	१००० ते ११००
		द्विसदस्यीय	१००० ते ११००
		द्विसदस्यीय (थेट अध्यक्षासह)	९०० ते १०००
		त्रिसदस्यीय	९०० ते १०००
		त्रिसदस्यीय (थेट अध्यक्षासह)	८०० ते ९००
४	नगरपंचायत	एक सदस्यीय	११०० ते १२००
		एक सदस्यीय (थेट अध्यक्षासह)	१००० ते ११००
५	जिल्हा परिषद / पंचायत समिती	एकत्र निवडणूक	१००० ते ११००
		स्वतंत्र निवडणूक*	११०० ते १२००
६	ग्रामपंचायत	बहुसदस्यीय	९०० ते १०००
		बहुसदस्यीय (थेट सरपंचासह)	८०० ते ९००
* जिल्हा परिषद अथवा पंचायत समिती यापैकी एकाच पदाची निवडणूक असल्यास वर स्वतंत्र निवडणूक असे नमूद आहे त्यानुसार मतदार संख्या ठेवावी.			
टीप १ - पोटनिवडणूक असल्यास किती पदांची निवडणूक आहे त्यानुसार मतदार संख्या ठेवावी.			

टीप २ - दुर्गम भाग/विरळ लोकवस्ती अथवा विखुरलेल्या वाड्या, वस्त्या व तांडे यामध्ये कमी लोकसंख्येकरीता देखील मतदान केंद्र ठेवता येईल.
टीप ३ - मतदान केंद्रास जोडावयाच्या कमाल आणि किमान संख्येमध्ये स्थानिक परिस्थिती व मागील निवडणुकीतील मतदानाची टक्केवारी लक्षात घेऊन आवश्यकतेनुसार १० % कमी अथवा अधिक मतदार जोडता येतील.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(सुरेश काकाणी) २८.०८.२०२५

सचिव,

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,

सर्व जिल्हाधिकारी,

सर्व महानगरपालिका आयुक्त,

सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषद/नगरपंचायत.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये
मतदान करताना सादर करावयाच्या
पुराव्याबाबतचे सुधारीत आदेश - २०२५

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००९/प्र.क्र. १६ /का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग,मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक :- १४/०७/२०२५

संदर्भ :- १) राज्य निवडणूक आयोगाचे समक्रमांकाचे दि. २९ मार्च, २०१०, दि. ८ नोव्हेंबर, २०११, दि. ६ फेब्रुवारी, २०१२, दि. २ ऑगस्ट, २०१२ चे आदेश.
२) राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१०/प्र.क्र.४/का.५, दि.२२ ऑक्टोबर,२०१०

आदेश

विधानसभा निवडणुका - २०२४ च्या अनुषंगाने भारत निवडणूक आयोगाने मतदाराची ओळख पटविण्याकरिता मतदार ओळखपत्राव्यतिरिक्त १२ पुरावे ग्राह्य धरता येतील असे आदेश दि. १७ ऑक्टोबर, २०२४ रोजी निर्गमित केले आहेत.

राज्य निवडणूक आयोगाने आदेश क्र.रानिआ/मनपा/२००९/प्र.क्र.१६/का-०५ दि. ८ नोव्हेंबर,२०११ अन्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकीमध्ये मतदारांची ओळख पटविण्यासाठी भारत निवडणूक आयोगाने दिलेल्या मतदार ओळखपत्राव्यतिरिक्त अन्य १७ कागदपत्रे सादर करण्यास परवानगी दिली होती. तसेच या विषयास अनुसरुन उपरोक्त संदर्भात नमूद केल्यानुसार स्पष्टीकरणात्मक आदेश काढले होते. हे सर्व आदेश रद्द करून आता त्यामध्ये सुधारणा करणे गरजेचे झाले असल्यामुळे पुढीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत :-

१. मतदान केंद्राध्यक्षाने मतदारास आपली ओळख पटविण्याकरिता प्रथम फोटो असलेले निवडणूक ओळखपत्र सादर करण्यास सांगावे. असे ओळखपत्र सदर मतदाराकडे उपलब्ध नसल्यास किंवा त्यावरून त्या मतदाराची ओळख पटत नसल्यास खालील पुराव्यांपैकी कोणताही पुरावा सादर करण्याची सूचना मतदान केंद्राध्यक्ष मतदारास करेल व त्यानुसार मतदाराची ओळख पटल्यानंतर मतदारास मतदान करू देईल.

अ.क्र.	अन्य पुरावे
१	भारताचा पासपोर्ट
२	आधार ओळखपत्र
३	वाहन चालविण्याचा परवाना
४	आयकर विभागाकडील पॅन ओळखपत्र
५	केंद्रशासन / राज्य शासन / सार्वजनिक उपक्रम / स्थानिक स्वराज्य संस्था यांनी आपल्या कर्मचाऱ्यांना फोटोसहित दिलेली ओळखपत्रे
६	राष्ट्रीयकृत बँका अथवा पोस्ट ऑफिस यामधील खातेदाराचे फोटो असणारे पासबुक
७	सक्षम प्राधिकाऱ्याने दिलेला फोटोसहित अपंगत्वाचा दाखला
८	राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेखालील, फोटो असलेले ओळखपत्र (MNREGA जॉब कार्ड)
९	निवृत्त कर्मचाऱ्यांची अथवा त्यांच्या विधवा / अवलंबित व्यक्ती यांची फोटो असलेली निवृत्ती वेतन विषयक कागदपत्रे उदा. पासबुक, प्रमाणपत्र इ.
१०	लोकसभा / राज्यसभा सचिवालय तसेच विधानसभा / विधानपरिषद सचिवालय यांनी आपल्या सदस्यांना दिलेले अधिकृत ओळखपत्र
११	स्वातंत्र्य सैनिकाचे फोटो असलेले ओळखपत्र
१२	केंद्र शासनाच्या श्रम मंत्रालयाने दिलेले आरोग्य विमा योजनेचे फोटोसहित कार्ड

२. उमेदवाराच्या मतदान प्रतिनिधींनी मतदाराच्या ओळखीबाबत आक्षेप घेतल्यास किंवा मतदाराने सादर केलेल्या ओळखीच्या पुराव्याबाबत कोणत्याही प्रकारची शंका असल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष त्याबाबत संपूर्ण शहानिशा करेल व आवश्यकता वाटल्यास इतर ओळखीच्या पुराव्यांची मागणी करून मतदाराच्या ओळखीची संपूर्णत: खात्री पटल्यानंतरच त्यांना मतदान करू देईल. जर एखादा मतदार असा ओळखीबाबतचा समाधानकारक पुरावा/कागदपत्रे सादर करू न शकल्यास त्यास मतदान करू देऊ नये. कोणत्याही परिस्थितीत तोतया मतदाराकडून मतदान होणार नाही याची संपूर्ण जबाबदारी संबंधित मतदान केंद्राध्यक्षांची असेल.

३. स्थानिक स्वराज्य संस्थांची मतदार यादी विधानसभेच्या मतदार यादीवरुन तयार करण्यात येते. विधानसभेच्या मतदार यादीमध्ये जर काही मतदारांच्या नावासमोर त्यांचे फोटो अथवा अन्य तपशील चुकीचा छापण्यात आला असल्यास त्या तपशीलात सुधारणा करण्याचे अधिकार राज्य निवडणूक आयोगास नाहीत. मात्र जर अशा मतदारांची ओळख राज्य निवडणूक आयोगाने या आदेशात विहित केलेल्या पुराव्यांच्या आधारे पटत असेल तर त्या मतदारास मतदानाची परवानगी देण्यात यावी.

४. भारत निवडणूक आयोगाच्या दि. १७ ऑक्टोबर, २०२४ च्या आदेशानुसार परदेशात रहात असलेल्या मतदारांनी लोकप्रतिनिधीत्व अधिनियम, १९५० च्या कलम २० अ मधील तरतुदीनुसार त्यांच्या भारतीय पासपोर्टच्या आधारे विधानसभेच्या मतदार यादीमध्ये मतदार नोंदणी केली असल्यास, अशा मतदारांना केवळ त्यांचा मूळ पासपोर्ट हा पुरावा तपासूनच मतदान करु द्यावे.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

१२.०८.२०२५

(सुरेश काकाणी)
सचिव
राज्य निवडणूक आयोग

प्रति,
सर्व विभागीय आयुक्त
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व नगर परिषदा / नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
सर्व तहसिलदार
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने
निवड नस्ती

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या
निवडणूकांकरिता मतदार यादी तयार
करण्याच्या अनुषंगाने एकत्रित आदेश

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/ग्रापंनि-२०२३/प्र.क्र. ०३ /का-८
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक:- १६ जुलै, २०२५.

संदर्भ:- राज्य निवडणूक आयोगाचे क्र. रानिआ/ग्रापंनि-२०२३/प्र.क्र.३/का.८,दि.३० जानेवारी,२०२३ चे आदेश व समक्रमांकाचे दि. २२ डिसेंबर, २०२३ चे शुध्दीपत्रक.

ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए अन्वये राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी मतदार याद्या तयार करणे व या निवडणुकांचे आयोजन करण्यासाठी अधीक्षण, संचलन व नियंत्रण याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे.

आणि ज्याअर्थी, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ (१८८८ मुंबई ३) च्या कलम १९(ब), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम ७-अ, महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम ११, महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ (सन १९६१ चा महा. ५) च्या कलम १३, महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ (सन १९५९ चा मुंबई ३) च्या कलम १२ अन्वये, राज्य निवडणूक आयोगाने अधिसूचित केलेल्या दिनांकास अस्तित्वात असलेली विधानसभेची मतदार यादी (लोकप्रतिनिधित्व अधिनियम, १९५० च्या तरतुदींन्वये तयार केलेली) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता संबंधित प्रभागांमध्ये विभागून व अधिप्रमाणित करुन वापरण्याबाबत तरतूद आहे.

आणि ज्याअर्थी, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता राज्य निवडणूक आयोगाने अधिसूचित केलेल्या दिनांकास अस्तित्वात असलेली विधानसभेची मतदार यादी संबंधित प्रभागामध्ये विभागून वापरण्यात येते, असे करीत असताना सदर मतदार यादीमध्ये मूळ विधानसभा मतदार यादीत नसलेली कोणतीही नवीन नावे समाविष्ट करण्याचे अथवा मूळ विधानसभा मतदार यादीत असलेली नावे वगळण्याचे; तसेच त्यामध्ये कोणत्याही दुरूस्त्या करण्याचे अधिकार राज्य निवडणूक आयोगास किंवा राज्य निवडणूक आयोगाने स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या मतदार यादीकरिता प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्यास नाहीत.

आणि ज्याअर्थी, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका मुक्त व पारदर्शक वातावरणात घेण्यासाठी मतदार यादीत मतदारांची नावे योग्य त्या प्रभागात समाविष्ट करताना येणाऱ्या अडचणींवर मात करण्याकरिता योग्य त्या कार्यपद्धतीचा अवलंब करुन मतदार यादी निर्दोष करणे आवश्यक आहे.

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ (१८८८ मुंबई ३) च्या कलम १८ए(४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १४(४), महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १०ए (४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ (सन १९६१ चा महा. ५) च्या कलम ९ए (४), महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ (सन १९५९ चा मुंबई ३) च्या कलम १०ए (४) अनुसार संदर्भाधीन दिनांक ३०/०१/२०२३ चे आदेश व दिनांक २२ डिसेंबर, २०२३ चे शुध्दीपत्रक याद्वारे अधिक्रमित करुन पुढीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत:-

आदेश

१. विधानसभेची मतदार यादी ग्राह्य धरणे

राज्य निवडणूक आयोगाने अधिसूचित केलेल्या दिनांकास त्या-त्या भागासाठी अस्तित्वात असलेली विधानसभेची मतदार यादी स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या संबंधित प्रभागांमध्ये विभागून ती निवडणुकीसाठी छापून घेणे व प्राधिकृत अधिकाऱ्यांनी अधिप्रमाणित करणे आवश्यक आहे. असे करताना संबंधित क्षेत्राची विधानसभेची मतदार यादी जशी असेल तशी संबंधित प्रभागांमध्ये विभागावयाची आहे. त्यामध्ये कोणतीही नावे समाविष्ट करणे, कमी करणे किंवा त्यामध्ये सुधारणा करणे इत्यादींची अनुमती देण्यात आलेली नाही. मतदार यादी विभागतांना प्रभागाच्या हद्दीवर राहणाऱ्या मतदारांच्या संदर्भात विशेष दक्षता घेणे आवश्यक असून त्यासाठी आवश्यकतेनूसार स्थळ निरीक्षण करावे. जेणेकरुन एका प्रभागाच्या हद्दीतील मतदारांची नावे अन्य प्रभागाच्या मतदार यादीत समाविष्ट होणार नाहीत. यासोबतच विधानसभा मतदार यादीमध्ये नमूद असलेले कोणतेही मतदार वगळले जाणार नाहीत तसेच यथास्थिती विधानसभा मतदार संघ, स्थानिक स्वराज्य संस्था, संबंधित प्रभागाच्या क्षेत्राबाहेरील मतदार चुकीने स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या मतदार यादीत समाविष्ट होणार नाही, याची दक्षता घ्यावी.

२. मतदार यादीचे विभाजन करताना घ्यावयाची दक्षता

स्थानिक स्वराज्य संस्थांसाठीची मतदार यादी प्रभागनिहाय विभाजित करताना विधानसभेच्या मतदार यादीतील सेक्शन ॲड्रेसचा वापर केला जातो. मात्र बऱ्याचदा सेक्शन ॲड्रेस हे मोघम, अपूर्ण किंवा चुकीचे असल्यास, एखादी इमारत किंवा सहकारी गृहनिर्माण संस्था ही सेक्शन ॲड्रेसनुसार ज्या प्रभागात समाविष्ट दिसते, प्रत्यक्षात मात्र सदर इमारत किंवा सहकारी गृहनिर्माण संस्था त्या प्रभागात नसून इतर प्रभागाच्या भौगोलिक हद्दीत असते. त्यामुळे सदर इमारत किंवा सहकारी गृहनिर्माण संस्थेतील रहिवाशी मतदारांची नावे ही मूळ प्रभागाऐवजी अन्य प्रभागात समाविष्ट होतात. सदर परिस्थिती ही विशेषत: लगतच्या प्रभागांच्या सीमांवर आढळते. अशावेळी केवळ सेक्शन ॲड्रेस लक्षात न घेता, सदर इमारत किंवा सहकारी गृहनिर्माण संस्थेतील मतदारांची नावे ही ती इमारत किंवा सहकारी गृहनिर्माण संस्था प्रत्यक्षात ज्या प्रभागात स्थित आहे, त्याच प्रभागात समाविष्ट करणे बाबत काळजी घेण्यात यावी.

३. मतदार यादी अधिप्रमाणित करणे व त्याची अभिरक्षा

स्थानिक स्वराज्य संस्थानिहाय मतदार यादींचे विभाजन करुन मतदार यादी अधिप्रमाणित करुन त्याची अभिरक्षा करण्याची जबाबदारी खाली नमूद अधिकाऱ्यांवर सोपविण्यात आली आहे.

<table>
<tr><th rowspan="2">अ. क्र.</th><th rowspan="2">स्थानिक स्वराज्य संस्था</th><th colspan="3">मतदार यादी तयार करण्यासाठी प्राधिकृत अधिकारी</th></tr>
<tr><th>मतदार यादीचे विभाजन करणे</th><th>मतदार यादी अधिप्रमाणित करुन अंतिमरित्या प्रसिध्द करणे</th><th>मतदार यादी सुरक्षितरित्या ताब्यात ठेवणे</th></tr>
<tr><td>१</td><td>बृहन्मुंबई महानगरपालिका</td><td rowspan="2">महानगरपालिका आयुक्त यांनी प्राधिकृत केलेला उपायुक्त दर्जापेक्षा कमी नाही असा अधिकारी</td><td rowspan="2">महानगरपालिका आयुक्त यांनी प्राधिकृत केलेला उपायुक्त दर्जापेक्षा कमी नाही असा अधिकारी</td><td rowspan="2">महानगरपालिका आयुक्त यांनी प्राधिकृत केलेला सहायक आयुक्त दर्जापेक्षा कमी नाही असा अधिकारी</td></tr>
<tr><td>२</td><td>इतर महानगरपालिका</td></tr>
<tr><td>३</td><td>नगरपालिका/ नगरपंचायत</td><td>मुख्याधिकारी</td><td>मुख्याधिकारी</td><td>मुख्याधिकारी</td></tr>
<tr><td>४</td><td>जिल्हापरिषद/ पंचायत समिती</td><td>जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेला तहसिलदार दर्जापेक्षा कमी नाही असा अधिकारी</td><td>जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेला तहसिलदार दर्जापेक्षा कमी नाही असा अधिकारी</td><td>जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेला तहसिलदार दर्जापेक्षा कमी नाही असा अधिकारी</td></tr>
<tr><td>५</td><td>ग्रामपंचायत</td><td>जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेला तहसिलदार दर्जापेक्षा कमी नाही असा अधिकारी</td><td>जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेला तहसिलदार दर्जापेक्षा कमी नाही असा अधिकारी</td><td>जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेला तहसिलदार दर्जापेक्षा कमी नाही असा अधिकारी</td></tr>
</table>

४. प्रभागनिहाय प्रारुप मतदार यादी प्रसिद्ध करणे

राज्य निवडणूक आयोगाने दिलेल्या मतदार यादी कार्यक्रमानुसार नेमून दिलेल्या दिनांकास प्रभागनिहाय प्रारुप मतदार यादी प्रसिध्द करुन त्यावर हरकती व सूचना मागविण्यात याव्यात. अधिकाधिक मतदारांना मतदार यादीची प्रसिद्धीची माहिती होण्याकरिता राज्य निवडणूक आयोगाने नेमून दिल्यानूसार तसेच उपलब्ध अन्य मार्गाने मतदार यादी प्रसिध्द करावी. आवश्यक असल्यास मतदार जागृती मोहिम राबविण्यात यावी.

५. दुबार नावांबाबत

विधानसभेच्या मतदार यादीतून दुबार नावे वगळण्याची कार्यवाही संबंधित मतदार नोंदणी अधिकारी मार्फत करण्यात येत असून, आता दुबार नावें मतदार यादीत राहण्याची शक्यता फार कमी आहे. तरी देखील अपवादात्मक परिस्थितीत प्रारुप मतदार यादी प्रसिध्द करताना, जर काही मतदारांची नावे एकापेक्षा जास्त वेळा आली असल्याचे कळाल्यास व प्राथमिक चौकशी नंतर ती दुबार नावे एकाच व्यक्तीची असल्याचे निदर्शनास आल्यास तो मतदार एकच आहे याची खात्री करुन घ्यावी. जर त्या मतदाराचे नाव एकापेक्षा जास्त प्रभागात आले असल्यास अशा मतदारांची नावांची यादी सूचना फलकावर/वेबसाईटवर प्रसिध्द करावी व त्यांना ते कोणत्या प्रभागात मतदान करणार आहेत याबाबत लेखी अर्ज करण्याचे आवाहन करावे. जे मतदार सदर आवाहनाला प्रतिसाद देऊन ते कोणत्या प्रभागात मतदान करणार आहेत हे कळवतील, त्यानुसार अंतिम मतदार यादी व मतदान केंद्रनिहाय मतदार यादीमध्ये नोंद घ्यावी. मात्र सदर आवाहनास अशा मतदारांनी प्रतिसाद न दिल्यास सर्व मतदार यादीमधील त्यांचे नांवासमोर "दुबार नांव" अशी नोंद करावी व असे मतदार मतदानासाठी आल्यास मतदान केंद्राध्यक्षांमार्फत त्यांच्या ओळखपत्रावरुन त्यांच्या खरेपणाविषयी खातरजमा करावी. अशी खात्री पटल्यानंतरच त्यांना मतदान करु द्यावे.

६. मतदार यादीवर हरकती/आक्षेप/सूचना नोंदविणे

मतदार यादीवर साधारणतः दोन प्रकारच्या हरकती/आक्षेप/सूचना प्राप्त होण्याची शक्यता आहे

(i) स्वतः मतदाराने केलेले अर्ज, आणि

(ii) इतर मतदाराने एक किंवा अनेक विशिष्ट मतदाराबाबत हरकत/आक्षेप घेणे.

राज्य निवडणूक आयोगाने दिलेल्या कार्यक्रमानुसार विहित केलेल्या कालावधीमध्ये खालील नमूद बाबींच्या अनुषंगाने हरकती व सुचना नोंदविता येतील.

अ) स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या संबंधित क्षेत्रातील विधानसभा मतदार यादीत मतदारांची नावे असूनही स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या प्रभागानिहाय मतदार यादीमध्ये

(१) कोणत्याही प्रभागात नावे समाविष्ट करण्यात आली नसल्यास, किंवा

(२) चुकीच्या प्रभागात नावे समाविष्ट करण्यात आली असल्यास,

अशा मतदारांची नावे अनुक्रमे मतदार यादीत व योग्य प्रभागात समाविष्ट करणे, अशी परिस्थिती असल्यास, मतदाराने स्वत: विहित मुदतीत, वास्तव्याच्या पुराव्यासह सोबतच्या नमुना "अ" मध्ये अर्ज दाखल करणे आवश्यक राहील.

एकाच सहकारी गृहनिर्माण संस्थेत राहणाऱ्या एकापेक्षा अधिक मतदारांचे सोबतच्या नमुना "अ" मधील अर्ज त्या संस्थेच्या अध्यक्ष/सचिव यांच्यामार्फत, त्या संस्थेच्या लेटर हेड वर, संबंधित सचिव किंवा अध्यक्षाच्या स्वाक्षरीने एकत्रितपणे सादर करता येतील.

कोणत्याही परिस्थितीत एक गठ्ठा पध्दतीने किंवा एकत्रित यादींच्या स्वरुपात हरकती दाखल करता येणार नाहीत व असे अर्ज विचारात घेणे आवश्यक असणार नाहीत.

आ) स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या संबंधित क्षेत्रातील विधानसभा मतदार यादीत किंवा याद्यात नावे नसूनही स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या प्रभागानिहाय मतदार यादीमध्ये समाविष्ट करण्यात आली असल्यास, अशा मतदारांची नावे वगळणे, अशी परिस्थिती असल्यास, विहित मुदतीत तक्रारदाराने स्वत: नमुना "ब" मध्ये अर्ज सादर करणे आवश्यक राहील. **मात्र सदर तक्रारदार हा संबंधित प्रभागातील मतदार असावा.**

इ) लेखनिकांच्या चुका (नाव,लिंग, चुकीचे टंकलेखन ई.) याबाबत मतदाराने विहीत नमुन्यातील (नमुना "अ") अर्जासोबत राज्य निवडणूक आयोगाने मतदाराची ओळख पटविण्यासाठी विहीत केलेल्या व मतदाराचे स्वत:चे छायाचित्र असलेल्या ओळखपत्रांपैकी कोणतेही एक ओळखपत्र (ज्यामध्ये मतदाराचे नांव योग्यरित्या नमूद केलेले आहे) सादर करणे आवश्यक असेल.

७. प्रारुप मतदार यादीसंदर्भात प्राप्त हरकती व सूचनांवर निर्णय घेणे

मतदाराने स्वतः अर्ज करुन परिच्छेद ६ (अ) नुसार मतदार यादीत दुरुस्ती करण्याची विनंती केल्यास, सदर अर्जाबाबत आवश्यक ती चौकशी व स्थळ पाहणी करुन योग्य निर्णय घेण्यात यावा.

मात्र कोणत्याही त्रयस्थ व्यक्तीने एक किंवा अनेक मतदारांबाबत नमुना "ब" मध्ये हरकत/आक्षेप सादर केल्यास, ज्या मतदाराबाबत हरकत/आक्षेप घेण्यात आले आहे त्या मतदाराला नोटीस काढून त्याचे म्हणणे मांडण्यासाठी वाजवी संधी दिल्याशिवाय हरकत/आक्षेप अर्जावर निर्णय घेण्यात येऊ नये.

उपरोक्त कार्यवाही करतांना, आयोगाने अधिसूचित केलेल्या तारखेस ज्या मतदाराचे अथवा मतदारांची नावे स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या क्षेत्राशी संबंधित विधानसभा मतदार यादीत नसतील, अशा मतदारांची नावे स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या मतदार यादीत समाविष्ट करता येणार नाहीत.

लोकप्रतिनिधित्व अधिनियम १९५० च्या तरतुदीनुसार विधानसभा मतदार यादीमध्ये बदल करावयाचा असल्यास मतदाराने संबंधित विधानसभा क्षेत्रासाठी नियुक्त मतदार नोंदणी अधिकारी यांच्याकडे स्वतंत्र अर्ज करणे आवश्यक राहील.

८. अंतिम मतदार यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर त्यात दुरुस्ती

स्थानिक स्वराज्य निवडणुकांसाठी अंतिम मतदार यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर कोणतेही अर्ज/आक्षेप विचारात घेतले जाणार नाहीत. तसेच अंतिम मतदार यादीत साधारणतः कोणत्याही कारणास्तव दुरुस्ती करता येणार नाही. मात्र अपवादात्मक परिस्थितीत विधानसभा मतदार यादीवरुन जिल्हा परिषद निवडणूक विभाग, पंचायत समिती निर्वाचक गण, महानगरपालिका, नगरपरिषदा/नगरपंचायती आणि ग्रामपंचायत निवडणुकांसाठी विधानसभा मतदार यादी प्रभागनिहाय विभागून अंतिमरित्या प्रसिद्ध केल्यानंतर काही मतदारांची नावे, राज्य निवडणूक आयोगाने अधिसूचित केलेल्या तारखेस संबंधित क्षेत्राच्या विधानसभा मतदार यादीत असून देखील, ती नावे यथास्थिती जिल्हा परिषद निवडणूक विभाग, पंचायत समिती निर्वाचक गण, महानगरपालिका, नगरपरिषदा/ नगरपंचायती आणि ग्रामपंचायत निवडणुकीच्या प्रभागनिहाय मतदार यादीत छापायचे राहून

गेल्यास किंवा ज्या निवडणूक विभागात, निर्वाचक गणात किंवा प्रभागात असणे आवश्यक आहे, त्याऐवजी दुसऱ्या विभागात, गणात किंवा प्रभागात चुकीने छापण्यात आले असल्याबाबत, मतदार यादी तयार करण्यासाठी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या निदर्शनास आल्यास, संबंधित प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याने त्याची खात्री करुन आणि सकारण आदेश (speaking order) पारित करुन त्याबाबत योग्य त्या दुरुस्त्या पुरवणी यादीच्या स्वरुपात कराव्यात. मात्र अशा दुरुस्त्या संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणूकीसाठी नामनिर्देशन पत्रे भरण्याच्या शेवटच्या दिनांकापर्यंतच करता येतील. या पुरवणी यादीला व्यापक प्रसिध्दी देण्यात यावी व ती संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या वेबसाईटवर देखील प्रसिध्द करावी.

सदर आदेश राज्यातील सर्व ग्रामीण व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांसाठी लागू राहतील.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

१६.०७.२०२५

(सुरेश काकाणी)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति - १) विभागीय आयुक्त (सर्व)
२) जिल्हाधिकारी तथा जिल्हा निवडणूक अधिकारी (सर्व)
३) आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)
४) मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा/नगरपंचायती (सर्व)
५) राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने
६) निवड नस्ती.

नमुना-अ
मतदारांसाठी

(राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.रानिआ/ग्रापंनि-२०२३/प्र.क्र.०३/का-८, दि.१६/०७/२०२५ सोबतचे)

---------- (स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव) सार्वत्रिक/पोटनिवडणूक सन ----------

प्रति,
प्राधिकृत अधिकारी (मतदार यादी)
प्रभाग क्रमांक ----------
---------- (स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव)

मतदाराचे नाव: ----------
संपूर्ण पत्ता: ----------
संपर्क क्रमांक/मोबाईल क्रमांक: ----------

(खालील पैकी लागू नसेल ते खोडावे.)

अ. मी विनंती करतो/करते की,खाली नमूद केल्यानुसार माझे नाव विधानसभा मतदार यादीत असून देखील कोणत्याही प्रभागात समाविष्ट करण्यात आलेले नाही. तरी, सोबत जोडलेले रहिवासाचे पुरावे तपासून माझे नाव **योग्य त्या प्रभागात कृपया समाविष्ट करावे.**

ब. मी विनंती करतो/करते की,खाली नमूद केल्यानुसार माझे नाव **चुकीच्या प्रभागात समाविष्ट केले असून ते प्रभाग क्र. _____ मध्ये समाविष्ट करावे.**

क. मी विनंती करतो/करते की,खाली नमूद केल्यानुसार माझे नाव विधानसभा मतदार यादीत **नसून देखील प्रभागनिहाय मतदार यादीमध्ये समाविष्ट केले आहे. तरी, ते वगळण्यात यावे.**

ड. मी विनंती करतो/करते की,खाली नमूद केल्यानुसार माझे नाव विधानसभा मतदार यादीत असून लेखनिकांच्या चुकांमुळे (नाव,लिंग, चुकीचे टंकलेखन ई.) ते चुकीचे छापण्यात आलेले आहे. तरी ते दुरुस्त करुन छापण्यात यावे.

नाव व पत्ता	
विधानसभा क्र./ यादीभाग क्र. व अनुक्रमांक	
प्रारूप मतदार यादीमध्ये नाव असल्यास प्रभाग क्रमांक (नाव नसल्यास "नाही"असे नमूद करावे.)	
प्रारूप मतदार यादीच्या प्रभागातील अनुक्रमांक	
ज्या प्रभागात नाव समाविष्ट होणे अपेक्षित आहे, तो प्रभाग क्रमांक	
रहिवासाबाबत जोडलेल्या पुराव्याचे नाव (आधार कार्ड,मतदार ओळखपत्र तसेच राज्य निवडणूक आयोगाने मतदाराची ओळख पटण्यासाठी दिलेले अन्य पुरावे इ.)	

दिनांक :
ठिकाण :

मतदाराची स्वाक्षरी

(नाव----------)

टिप:-
१) अपवादात्मक परिस्थितीत मतदार स्वत: अर्ज सादर करू शकत नसल्यास-
सदर अर्ज सादर करणाऱ्या व्यक्तीचे नाव:---------- मोबाईल क्र. ----------
२) जोडलेल्या पुराव्यांची संख्या व तपशिल :----------

१०९

नमुना-ब
तक्रारदारांसाठी

(राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/ग्रापंनि-२०२३/प्र.क्र.०३/का-८, दि. १६/०७/२०२५ सोबतचे)

---------- (स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव) सार्वत्रिक/पोटनिवडणूक सन ---------

प्रति,
प्राधिकृत अधिकारी (मतदार यादी)
प्रभाग क्रमांक ----------
---------- (स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव)

तक्रारदाराचे नाव: ----------
प्रभाग क्रमांक व मतदार यादीतील अ.क्र. ----------
संपूर्ण पत्ता: ----------
संपर्क क्रमांक/मोबाईल क्रमांक: ----------

(खालील पैकी लागू नसेल ते खोडावे.)

अ. मी विनंती करतो/करते की,खाली नमूद केल्यानुसार संबंधित मतदाराचे नाव विधानसभा मतदार यादीत असून देखील संबंधित मतदाराचे नाव चुकीच्या प्रभागात समाविष्ट केले आहे.
तरी सोबत जोडलेले रहिवासाचे पुरावे तपासून सदर मतदाराचे नाव योग्य त्या प्रभागात कृपया समाविष्ट करावे.

ज्या मतदाराबाबत तक्रार द्यावयाची आहे त्या मतदाराचे नाव व पत्ता	
त्या मतदाराचा विधानसभा क्र./ यादीभाग क्र. व अनुक्रमांक	
त्या मतदाराचे प्रारूप मतदार यादीमध्ये नाव असल्यास प्रभाग क्रमांक व अनुक्रमांक (नसल्यास "नाही"असे नमूद करावे.)	
त्या मतदाराचे ज्या प्रभागात नाव समाविष्ट होणे अपेक्षित आहे, तो प्रभाग क्रमांक	
रहिवासाबाबत जोडलेल्या पुराव्याचे नाव (आधार कार्ड, मतदार ओळखपत्र तसेच राज्य निवडणूक आयोगाने मतदाराची ओळख पटण्यासाठी दिलेले अन्य पुरावे इ.)	

ब. खाली नमूद केल्यानुसार मी विनंती करतो/करते की,खाली नमूद केल्यानुसार संबंधित मतदाराचे नाव विधानसभा मतदार यादीत नसून देखील प्रभागनिहाय मतदार यादीमध्ये समाविष्ट केले आहे. तरी, ते वगळण्यात यावे.

ज्या मतदाराबाबत तक्रार द्यावयाची आहे त्या मतदाराचे नाव व पत्ता	
त्या मतदाराचा विधानसभा क्र./ यादीभाग क्र. व अनुक्रमांक	
त्या मतदाराचे नाव प्रारूप मतदार यादीमध्ये समाविष्ट केलेले प्रभाग क्रमांक व अनुक्रमांक	
त्या मतदाराच्या रहिवासाबाबत जोडलेल्या पुराव्याचे नाव (आधार कार्ड,मतदार ओळखपत्र तसेच राज्य निवडणूक आयोगाने मतदाराची ओळख पटण्यासाठी दिलेले अन्य पुरावे इ.)	

दिनांक :

ठिकाण :

तक्रारदाराची स्वाक्षरी

(नाव----------)

टिप:-

१. तक्रारदाराने एखाद्या मतदाराचे नाव वगळण्यासाठी दाखल केलेल्या तक्रार अर्जासोबत ज्या विधानसभा मतदार यादीमध्ये संबंधित मतदाराचे नाव समाविष्ट आहे त्याच्या यादीभाग क्रमांकाची प्रत जोडावी.

२. तक्रारीच्या पुष्ठार्थ पुरावे जोडणे आवश्यक असून जोडलेल्या पुराव्याचे नाव ---------- व जोडलेल्या पुराव्यांची संख्या:----------

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.७५/का-५
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई:-४०० ०३२.
दिनांक:- १२ नोव्हेंबर, २०२५.
ई-मेल - sec.corp@mah.gov.in

संदर्भ :- राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.रानिआ/ग्रापंनि-२०२३/प्र.क्र.०३/का-८, दि.१६ जुलै, २०२५

आदेश

राज्य निवडणूक आयोगाच्या संदर्भाधीन आदेशान्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता मतदार यादी तयार करण्याच्या अनुषंगाने एकत्रित आदेश देण्यात आले आहेत. सदर आदेशाच्या परिच्छेद-३ (मतदार यादी अधिप्रमाणित करणे व त्याची अभिरक्षा) मध्ये मतदार यादीचे विभाजन करुन मतदार यादी अधिप्रमाणित करण्याची जबाबदारी कोणावर राहील हे नमूद केलेले आहे.

बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या बाबतीत "महानगरपालिका आयुक्त यांनी प्राधिकृत केलेला उपायुक्त दर्जापेक्षा कमी नाही असा अधिकारी" याऐवजी **"महानगरपालिका आयुक्त यांनी प्राधिकृत केलेला सहायक आयुक्त दर्जापेक्षा कमी नाही असा अधिकारी"** असे वाचण्यात यावे.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(सुरेश काकाणी) १२.११.२०२५

सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत - १. आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका
२. विभागीय आयुक्त, कोकण विभाग
३. जिल्हाधिकारी, मुंबई शहर व उपनगर
४. निवड नस्ती

D:\Pradip\Corporation Note.docx

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता मतदार यादी तयार करण्याच्या अनुषंगाने एकत्रित आदेश –

मतदार यादीत संभाव्य दुबार नावांबाबत करावयाची उपाययोजना

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक: रानिआ-२०२५/ग्रापंनि/प्र.क्र.०३/का.८
नवीन प्रशासन भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक:- २९ ऑक्टोबर, २०२५

संदर्भ :- राज्य निवडणूक आयोगाचे क्र. रानिआ/ग्रापंनि-२०२३/प्र.क्र.०३/का.८, दिनांक १६ जुलै २०२५ चे आदेश

ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए अन्वये राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी मतदार याद्या तयार करणे व या निवडणुकांचे अधीक्षण, संचलन व नियंत्रण याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे;

ज्याअर्थी, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ (१८८८ मुंबई ३) च्या कलम १९(ब), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम ७-अ, महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम ११, महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ (सन १९६१ चा महा. ५) च्या कलम १३, महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ (सन १९५९ चा मुंबई ३) च्या कलम१२ अन्वये,राज्य निवडणूक आयोगाने अधिसूचित केलेल्या दिनांकास अस्तित्वात

असलेली विधानसभेची मतदार यादी (लोकप्रतिनिधित्व अधिनियम, १९५० च्या तरतुदीन्वये तयार केलेली) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता संबंधित महानगरपालिका, नगरपरिषद/नगरपंचायत, ग्रामपंचायत यांचे प्रभाग तसेच जिल्हा परिषद निवडणूक विभाग/पंचायत समिती निर्वाचक गणात विभागून व अधिप्रमाणित करुन वापरण्याबाबत तरतूद आहे;

ज्याअर्थी, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता राज्य निवडणूक आयोगाने अधिसूचित केलेल्या दिनांकास अस्तित्वात असलेली विधानसभेची मतदार यादी संबंधित महानगरपालिका, नगरपरिषद/नगरपंचायत, ग्रामपंचायत यांचे प्रभागामध्ये; तसेच जिल्हा परिषद निवडणूक विभाग/पंचायत समिती निर्वाचक गणात विभागून वापरण्यात येते, मात्र असे करीत असताना सदर मतदार यादीमध्ये मूळ विधानसभा मतदार यादीत नसलेली कोणतीही नवीन नावे समाविष्ट करण्याचे अथवा मूळ विधानसभा मतदार यादीत असलेली नावे वगळण्याचे; तसेच त्यामध्ये कोणत्याही दुरुस्त्या करण्याचे अधिकार राज्य निवडणूक आयोगास किंवा राज्य निवडणूक आयोगाने स्थानिक स्वराज्य संस्थांची मतदार यादी तयार करण्याकरिता प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्यास नाहीत;

आणि ज्याअर्थी, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका मुक्त व पारदर्शक वातावरणात घेण्यासाठी मतदार यादी बिनचूक असणे आवश्यक आहे; या तत्वाचे पालन करण्याच्या दृष्टीने स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी वापरण्यात येणाऱ्या मतदार यादीत संभाव्य दुबार नावे आढळल्यास त्या बाबतीत अनुसरावयाची कार्यपध्दती स्पष्ट करणे गरजेचे आहे, असे राज्य निवडणूक आयोगाचे मत झाले आहे.

त्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोग, भारतीय संविधानातील उपरोक्त नमूद तरतुदी व संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे अधिनियमांतील तरतुदींच्या अनुषंगाने खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे :

१. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी राज्य निवडणूक आयोगाने अधिसूचित केलेल्या दिनांकास अस्तित्वात असलेली विधानसभेची मतदार यादी वापरण्यात येते. सदर मतदार यादी महानगरपालिका, नगरपरिषद/नगरपंचायत, ग्रामपंचायत यांमध्ये प्रभागनिहाय; तसेच जिल्हा परिषद निवडणूक विभाग/पंचायत समिती निर्वाचक गणनिहाय विभागणी करुन प्रारुप मतदार यादी प्रसिध्द करण्यात येते. या यादीवर जनतेकडून हरकती व सूचना मागविण्यात येऊन, प्राप्त हरकती व सूचनांवर योग्य तो निर्णय घेऊन, ती प्रभागनिहाय, जिल्हा परिषद निवडणूक विभागनिहाय/पंचायत समिती निर्वाचक गणनिहाय अंतिम मतदार यादी म्हणून प्रसिद्ध करण्यात येते. सदरची कार्यवाही राज्यामधील विविध स्थानिक स्वराज्य संस्थांसाठी नेमण्यात आलेल्या प्राधिकृत अधिकारी यांच्याकडून करण्यात येते.

२. या दरम्यान, विविध माध्यमातून राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या प्रारुप अथवा अंतिम मतदार यादीत काही नावे एकापेक्षा अधिक वेळा (दुबार, तिबार, ..., ...) आली आहेत. सदर बाबींची दखल घेऊन; तसेच स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणुकांमध्ये वापरण्यात येणारी मतदार यादी ही शक्य तितकी अचूक असावी, या दृष्टिकोनातून संबंधित प्राधिकृत अधिकाऱ्यांनी खालील नमूद केल्याप्रमाणे कार्यवाही करावी :-

(१) राज्य निवडणूक आयोगाने त्या त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या अधिकाऱ्यांना त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील मतदार यादी डाऊनलोड करून व त्या अनुषंगाने पुढील कार्यवाही करण्यासाठी संकेतस्थळावर Access मिळावा म्हणून लॉगिन आयडी व पासवर्ड उपलब्ध करून दिला जातो, त्याचा वापर करून त्या अधिकाऱ्यांनी लॉगिन करावे.

(२) सदर लॉगिन आयडी व पासवर्डचा वापर करून Access केल्यानंतर "Report" या मुख्य टॅबखाली "दुबार रिपोर्ट" असा सबमेन्यू देण्यात आलेला आहे. या सबमेन्यूवर Click केल्यावर आपल्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या मतदार यादीमध्ये किती मतदारांची नावे एकापेक्षा अधिक वेळा आलेली आहेत, त्यांची यादी सविस्तर तपशिलासह दिसून येते. या मतदार यादीमध्ये संभाव्य दुबार मतदाराच्या नावासमोर(**) असे चिन्ह दिलेले आहे. या यादीतील संभाव्य दुबार मतदारांबाबत स्थानिकरित्या तपासणी करून ती खरोखरच एकाच व्यक्तीची आहे किंवा वेगळ्या व्यक्तींची आहे, याबाबत खात्री करणे आवश्यक आहे. यासाठी मतदाराचे नाव, लिंग, पत्ता व छायाचित्र याची प्राथमिक तपासणी करून त्यांत साम्य आढळून आल्यास संबंधित मतदाराशी संपर्क साधून त्याच्याकडून आवश्यक माहिती मिळवावी.

(३) त्यानुसार एकापेक्षा जास्त नाव असलेला मतदार हा प्रत्यक्षात एकच व्यक्ती आहे, याची खात्री झाल्यानंतर त्या मतदाराकडून तो नेमका कोणत्या प्रभागातील, जिल्हा परिषद निवडणूक

विभागातील/पंचायत समितीच्या गणातील मतदान केंद्रावर मतदान करणार आहे, याबाबतचा अर्ज **(परिशिष्ट एक)** सोबत जोडलेल्या नमुन्यात घेण्यात यावा. त्यानुसार प्राधिकृत अधिकाऱ्याची खात्री पटल्यानंतर संबंधित मतदारास त्याच्या इच्छेप्रमाणे मतदान करण्यासाठी प्रभाग/जिल्हा परिषद निवडणूक विभाग/पंचायत समिती गण यांतील मतदान केंद्र निश्चित करावे. संबंधित मतदारांस त्याने निवडलेल्या प्रभागातील / जिल्हा परिषद निवडणूक विभागातील/पंचायत समिती गणातील मतदान केंद्रातच मतदान करण्याचा अधिकार असेल व इतर प्रभागात/ जिल्हा परिषद निवडणूक विभाग/ पंचायत समिती गणात देखील नाव असलेल्या अशा मतदाराच्या नावासमोर "दुबार मतदार, प्रभाग / जिल्हा परिषद निवडणूक विभाग/ पंचायत समिती गण क्रमांक ..... मतदार क्रमांक ...." अशी नोंद करून संबंधित मतदार ज्या प्रभागात/ जिल्हा परिषद निवडणूक विभागात/ पंचायत समिती गणात मतदान करणार आहे त्याचा क्रमांक व मतदाराचा अनुक्रमांक नमूद करेल. अशी नोंद झालेल्या मतदारास उर्वरित कोणत्याही मतदान केंद्रावर मतदान करता येणार नाही.

(४) जर एकापेक्षा अधिक नावे असलेल्या **मतदाराकडून प्रतिसाद न मिळाल्यास** स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या मतदार यादीमध्ये अशा मतदाराच्या नावासमोर "दुबार मतदार" अशी नोंद घेण्यात यावी. अशी नोंद असलेला **मतदार मतदान केंद्रावर मतदान करण्यास**

आल्यास त्या मतदाराकडून त्याचे नाव असलेल्या **इतर कोणत्याही मतदान केंद्रावर मतदान केले नसल्याबाबत सोबतच्या नमुन्यातील हमीपत्र (परिशिष्ट दोन) लिहून घेण्यात यावे** व अशा मतदाराची काटेकोरपणे ओळख पटवून त्यास मतदान करू देण्याची मुभा द्यावी.

(५) अशा पध्दतीने प्राप्त झालेली हमीपत्रे चिन्हांकित मतदार यादीसाठी असलेल्या लिफाफ्यामध्ये ठेवण्यात यावीत.

३. ही कार्यवाही करताना मतदारांची ओळख पटण्यासाठी त्या त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांना लागू असलेले अधिनियम, नियम व आदेशांमध्ये नमूद तरतुदींचे मतदान केंद्राध्यक्षांनी काटेकोरपणे पालन करावे.

सदर आदेश राज्यातील सर्व ग्रामीण व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांसाठी लागू राहतील.

मा.राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(सुरेश काकाणी) २८.१०.२०१५

सचिव,

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत-

१. मुख्य निवडणूक अधिकारी, महाराष्ट्र, मंत्रालय, मुंबई
२. विभागीय आयुक्त (सर्व)
३. जिल्हाधिकारी तथा जिल्हा निवडणूक अधिकारी (सर्व)
४. आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)
५. मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा/ नगर पंचायती (सर्व)
६. राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने
७. निवड नस्ती.

परिशिष्ट-एक

प्रति,
मतदार यादी तयार करण्यासाठी प्राधिकृत अधिकारी,
---------- जिल्हा परिषद निवडणूक विभाग / पंचायत समिती गण
---------- महानगरपालिका प्रभाग
---------- नगरपरिषद प्रभाग/नगरपंचायत प्रभाग
----------ग्रामपंचायत प्रभाग

मी, ---------- ---------राहणार ----------

---------- याद्वारे कळवितो / कळविते की, माझे नाव उपरोक्त नमूद स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या मतदार यादीत खालील प्रभागात /जिल्हा परिषद निवडणूक विभागात / पंचायत समिती गणात समाविष्ट करण्यात आले आहे.

१.

२.

३.

४.

उपरोक्त नमूद स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणुकीत मी ---------- प्रभागात / जिल्हा परिषद निवडणूक विभागात/ पंचायत समिती गणातील मतदान केंद्र क्र.-----वर मतदान करू इच्छितो. तरी मला यानुसार मतदान करण्याची परवानगी देण्यात यावी. मला नेमून दिलेल्या मतदान केंद्राशिवाय मी इतर कोणत्याही मतदान केंद्रावर मतदान करणार नाही.

उपरोक्त नमूद बाबीचा माझ्याकडून भंग झाल्यास संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अस्तित्वात असलेल्या निवडणूकविषयक अधिनियम / नियमातील तरतुदीनुसार शिक्षेस मी पात्र असेल, याची मला पूर्ण जाणीव आहे.

दिनांक :

मतदाराची स्वाक्षरी

ठिकाण

परिशिष्ट-दोन

मतदाराकडून घ्यावयाचे हमीपत्र (मतदानाच्या दिवशी)

मी, _____,

या द्वारे हमी देतो/देते की, माझे नाव ---------- या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या -------(प्रभागाचे नाव किंवा क्रमांक / जिल्हा परिषद निवडणूक विभाग /पंचायत समिती गण) या प्रभागातील/ जिल्हा परिषद निवडणूक विभागातील/ पंचायत समिती गणातील मतदार यादीत असून, मी दिनांक ---------- रोजी मतदान असलेल्या ---------- या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या सार्वत्रिक/पोटनिवडणुकीत मतदान केंद्र क्रमांक ---------- या मतदान केंद्रावरच मतदान करणार आहे.

मी अशीही हमी देतो/देते की, मी दिनांक ---------- रोजी मतदान असलेल्या ---------- या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या सार्वत्रिक / पोटनिवडणुकीकरिता वापरण्यात येणाऱ्या मतदार यादीत कोणत्याही पद्धतीने माझ्या नावाची एक किंवा अनेक ठिकाणी जरी दुबार पध्दतीने नोंद झाली असली तरीही वरील परिच्छेदात नमूद केलेल्या मतदान केंद्राशिवाय इतर कोणत्याही मतदान केंद्रावर मी मतदान केले नाही व करणार नाही.

मी, हमी देतो/देते की, उपरोक्त परिच्छेदामधील नमूद बाबीचा माझ्याकडून भंग झाल्यास संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अस्तित्वात असलेल्या निवडणूकविषयक अधिनियम / नियमातील तरतुदीनुसार शिक्षेस पात्र असेल, याची मला पूर्ण जाणीव आहे.

दिनांक :

_____

(स्वाक्षरी)

ठिकाण :

(मतदाराचे नाव)

8/8

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.०३/का-५
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई:-४०० ०३२.
दिनांक:- २५ नोव्हेंबर, २०२५.
ई-मेल - sec.corp@mah.gov.in

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,

विषय:- महानगरपालिका सार्वत्रिक निवडणूक-२०२५
मतदार यादीबाबत.

संदर्भ:- राज्य निवडणूक आयोगाचे क्र. रानिआ/ग्रापनि-२०२३/प्र.क्र.०३/का-८, दि. १६ जुलै, २०२५ व दि. २९ ऑक्टोबर, २०२५

महोदय,

संदर्भाधिन दि. १६ जुलै, २०२५ च्या आदेशान्वये मतदार यादी तयार करण्याच्या अनुषंगाने एकत्रित आदेश देण्यात आले आहेत. तसेच दि. २९ ऑक्टोबर, २०२५ च्या आदेशान्वये संभाव्य दुबार मतदारांबाबत करावयाची उपाययोजना विहित केली आहे. सदर आदेशांमध्ये अधिक स्पष्टता आणण्याची बाब राज्य निवडणूक आयोगाच्या विचाराधीन होती. सदर आदेशाच्या अनुषंगाने खालीलप्रमाणे स्पष्ट करण्यात येत आहे :-

आदेश

विधानसभा मतदार यादीचे महानगरपालिकेच्या संबंधित प्रभागात योग्य प्रकारे विभाजन करणे ही संबंधित महानगरपालिका आयुक्त यांची प्राथमिक जबाबदारी आहे. प्रारुप मतदार यादी प्रसिध्द केल्यानंतर जर त्यात काही चुका, उदा. १) लेखनीकांच्या चुका, २) दुसऱ्या प्रभागातील मतदार चुकून अंतर्भूत झाले, आणि ३) दि. ०१ जुलै, २०२५ च्या विधानसभा मतदार यादीत नावे असूनही संबधित प्रभागात नाव समाविष्ट झाली नाहीत, अशा बाबी स्वत:हून निदर्शनास आल्यास अथवा अन्य मार्गाने निदर्शनास आणण्यात आल्यास त्याची तात्काळ दखल घेऊन अंतिम मतदार यादी तयार करताना त्या चुकांची दुरूस्ती करणे आवश्यक आहे.

राज्य निवडणूक आयोगाने सदर बाब विचारात घेऊन अंतिम मतदार यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर चुका दुरूस्त करण्याची तरतुद संदर्भाधिन दि. १६ जुलै, २०२५ च्या आदेशाच्या परिच्छेद ८ मध्ये केली आहे. त्यामुळे, प्रारुप मतदार यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर सुध्दा त्यात कोणत्याही चुका राहिल्याची बाब महानगरपालिका आयुक्तांच्या निदर्शनास आल्यास अशा चुकांची दुरूस्ती अंतिम मतदार यादी तयार करताना स्वत:हून (Suo-moto) करावी. सदर चुकांची दुरूस्ती करण्याकरीता कोणत्याही हरकती प्राप्त होण्याची आवश्यकता नाही.

काही महानगरपालिकांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर मतदारांची नावे चुकीच्या प्रभागात समाविष्ट झाल्याच्या तक्रारी राज्य निवडणूक आयोगाकडे आल्या आहेत. महानगरपालिकेकडे देखील अशा तक्रारी येऊ शकतात. सदर तक्रारींच्या अनुषंगाने संबंधित मतदार योग्य प्रभागात समाविष्ट झाले आहेत किंवा कसे याची तपासणी करण्यात यावी आणि जर असे मतदार चुकीच्या प्रभागात समाविष्ट झाले असतील तर त्या मतदारांना योग्य प्रभागात समाविष्ट करुन अंतिम मतदार याद्या प्रसिध्द करण्यात याव्यात.

मात्र असे करताना केवळ बी.एल.ओ. अथवा तत्सम कर्मचाऱ्यांनी केलेल्या अहवालावर विसंबून न रहाता वरिष्ठ अधिकाऱ्यांनी त्याची खातरजमा करुन मतदार यादी सुधारीत करण्याची कार्यवाही करावी. दररोज प्राप्त होणाऱ्या हरकतींची तात्काळ तपासणी करुन शक्यतो त्याच अथवा दुसऱ्याच दिवशी त्याचा निपटारा होईल याची दक्षता घ्यावी, जेणेकरुन शेवटच्या दिवशी ताण येणार नाही.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(सुरेश काकाणी) २५.११.२०२५

सचिव,

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.०३/का-५
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई:-४०० ०३२.
दिनांक:- २५ नोव्हेंबर, २०२५.
ई-मेल - sec.corp@mah.gov.in

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त

विषय:- महानगरपालिका सार्वत्रिक निवडणूक-२०२५
मतदार यादीबाबत.

संदर्भ:- राज्य निवडणूक आयोगाचे क्र. रानिआ/ग्रापनि-२०२३/प्र.क्र.०३/का-८, दि. १६ जुलै, २०२५ व दि. २९ ऑक्टोबर, २०२५

महोदय,

मतदार यादीबाबत राज्य निवडणूक आयोगाकडे प्राप्त होणाऱ्या तक्रारी विचारात घेता मतदार यादीच्या अनुषंगाने खालील बाबी कराव्यात.

१. मतदारांकरीता नाव शोधण्याची (Voters Search) सुविधा :-

राज्य निवडणूक आयोगाच्या https://mahasecvoterlist.in/ वेबसाईटवर Search name in voters list या टॅबमध्ये स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या मतदार यादीतील मतदाराचे नाव शोधण्याची सुविधा देण्यात आली आहे. सर्व महानगरपालिकांना त्यांच्या वेबसाईटवर सदर सुविधेची लिंक उपलब्ध करुन मतदारांच्या सोयीकरीता देता येईल. जेणेकरुन महानगरपालिकेच्या मतदारांना प्रारुप मतदार यादीत आपले नाव योग्य प्रभागात आले आहे किंवा कसे हे तपासणे सोपे होईल.

२. दुबार मतदारांबाबत कार्यवाही मतदान केंद्रनिहाय मतदार यादी करण्यापूर्वी पूर्ण करणे :-

राज्य निवडणूक आयोगाने संदर्भाधिन दि. २९ ऑक्टोबर, २०२५ च्या आदेशान्वये संभाव्य दुबार मतदारांबाबत कोणती कार्यवाही करावी. याबाबत सविस्तर निर्देश दिले आहेत. त्यानुसार मतदान केंद्रनिहाय मतदार यादी प्रसिध्द करताना त्यावर दुबार नावांची नोंद होणे आवश्यक

आहे. त्यामुळे दुबार मतदारांबाबत विहित केलेली कार्यवाही मतदान केंद्रनिहाय मतदार यादी तयार करण्यापूर्वी निश्चितपणे पूर्ण करावी.

३. मतदार सहाय्यता केंद्र (Help Desk) :-

महानगरपालिकांनी मतदारांना त्यांचे मतदार यादीतील नाव शोधणे सोयीस्कर व्हावे या दृष्टीने महानगरपालिका मुख्यालय अथवा प्रभाग कार्यालयांमध्ये मतदार सहाय्यता केंद्र (Help Desk) सुरू करावे. जेणेकरुन जे नागरिक वेबसाईट अथवा अन्य मार्गाने त्यांचे मतदार यादीतील नाव शोधू शकत नसतील त्यांना आपले नाव शोधणे शक्य होईल. तसेच या ठिकाणी दुबार मतदारांची यादी उपलब्ध ठेवून, दुबार मतदाराना देखील अर्ज भरुन देण्याची सोय ठेवावी.

मतदार यादी विभाजनाची कार्यवाही अचूक होण्याकरीता तसेच त्यामध्ये पारदर्शकता येऊन अधिकाधिक मतदारांना आपले नाव शोधण्याची संधी उपलब्ध करुन देण्याकरीता वरील उपाययोजनांचा महानगरपालिकांनी तात्काळ अवलंब करावा.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(सुरेश काकाणी)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

D:\Pradip\Corporation Note.docx

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्र.रानिआ/जिपपंस २०२५/प्र.क्र.३३/का.७,
नवीन प्रशासन भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०००३२
दिनांक:- ०८/१०/२०२५

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषद व नगरपंचायत

विषय:- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता मतदार यादीची प्रत शुल्क आकारुन देण्याबाबत.

महोदय,

उपरोक्त विषयाबाबत आपणास कळविण्यात येते की, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता मतदार यादीची प्रत (प्रारुप व अंतिम मतदार यादी) प्रतिपृष्ठ रु.२/- (रुपये दोन फक्त) इतका दर आकारुन उपलब्ध करुन द्यावी.

आपला,
शै.सू.वराडे
08/10/2025
(शैलेंद्र वराडे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रकरण — १३

नामनिर्देशन पत्राबाबतच्या तरतुदी व मतपत्रिकेचा नमुना इ. संदर्भातील आदेश व सूचना

महाराष्ट्र शासन
GOVERNMENT OF MAHARASHTRA

क्रमांक सीबीसी-१०९६/सी-१२५८/प्र.क्र. २३८/मावक-५
समाजकल्याण, सांस्कृतिक कार्य व क्रीडा विभाग,
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई ४०० ०३२.
Social Welfare, Cultural Affairs and
Sports Department.
Mantralaya Annexe, Mumbai 400 032.
दिनांक ५ ऑक्टोबर १९९६.

प्रति,

सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग,
नवीन प्रशासन भवन,
मंत्रालयासमोर, मुंबई ४०० ०३२.

विषय.—दिनांक १३ जून १९९५ च्या शासन निर्णयाद्वारे काही जातींचा विशेष प्रवर्गात समावेश करून त्यांना सवलती देणेबाबत.

संदर्भ.—आपले पत्र क्र. एसईसी/एमएनसी-११९६/प्र. क्र. १९६/का-३, दिनांक २४ सप्टेंबर १९९६.

महोदय,

आपण दिनांक १३ जून १९९५ च्या शासन निर्णयान्वये विशेष मागास प्रवर्गात समाविष्ट केलेल्या जातींच्या संदर्भात जी विचारणा केलेली आहे त्या संदर्भात असे नमूद करण्यात येते की, विशेष मागास प्रवर्गात समावेश असलेल्या जातीचा समावेश " नागरिकाचा मागास प्रवर्ग " या प्रवर्गामध्ये समावेश होत आहे. केवळ त्यांना विशेष सवलती शासनाने जाहिर केलेल्या आहेत. विशेष मागास प्रवर्गातील काही जाती यापूर्वी इतर मागासप्रवर्गामध्ये समाविष्ट होत्या त्यांचा समावेश विशेष मागास प्रवर्गात झाल्यामुळे इतर मागास प्रवर्गाच्या याद्रीतून त्या वगळण्यात आल्या. (शासन निर्णयाच्या प्रती सोबत जोडल्या आहेत) काही जाती प्रथमच विशेष मागास प्रवर्गात समाविष्ट केलेल्या आहेत. असे जरी असले तरी त्यांचा समावेश नागरिकाचा मागास प्रवर्ग या प्रवर्गासाठी ज्यांचा समावेश करण्यात आलेला आहे त्यामध्ये विशेष मागास प्रवर्गाचा समावेश अंतर्भूत राहील.

आपला,

सही/-
(स. नु. गावीत)
शासनाचे अवर सचिव.

फॅक्स

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक एसईसी/एमएमसी-१९९६/प्र. क्र. १९६/का-३,
नवीन प्रशासन भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक ७ ऑक्टोबर १९९६.

प्रति,

आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)
जिल्हाधिकारी (सर्व)
मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा (सर्व)

विषय.—महानगरपालिका, नगरपरिषदा, जिल्हा परिषदा, पंचायत समित्या व ग्रामपंचायती यांच्या सार्वत्रिक/पोट निवडणुका १९९६-९७.
नागरिकांच्या मागासवर्गात विशेष मागासवर्गाचा समावेश करण्याबाबत.

महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम २ (१ए) मध्ये नागरिकांचा मागासवर्ग (BACKWARD CLASS OF CITIZENS) या प्रवर्गाची व्याख्या देण्यात आली असून त्यामध्ये राज्य शासनाने वेळोवेळी इतर मागासवर्ग, विमुक्त जाती आणि भटक्या जमाती म्हणून जाहीर केलेल्या जातींचा समावेश असल्याचे नमूद करण्यात आलेले आहे. शासनाच्या समाजकल्याण, सांस्कृतिक कार्य व क्रीडा विभागाच्या दिनांक १३ जून १९९५ च्या शासन निर्णय क्रमांक सीबीसी-१४९४/प्र. क्र. २३६/मावक-५ अन्वये इतर मागासवर्गातील काही जाती व काही अन्य जाती यांचा समावेश करून विशेष मागास प्रवर्ग निर्माण करण्यात आला असून सदर वर्गास काही अधिक सवलती जाहीर करण्यात आलेल्या आहेत. तसेच शासन निर्णय क्रमांक सीबीसी-१४९४/प्र. क्र. २३६/मावक-५, दिनांक २४ ऑगस्ट १९९५ अन्वये विशेष मागास प्रवर्गात समाविष्ट केलेल्या जाती इतर मागासवर्गीयांच्या यादीतून वगळण्यात आलेल्या आहेत. त्यामुळे नागरिकांचा मागासवर्ग या प्रवर्गात विशेष मागास प्रवर्गातील जातींचा समावेश होतो किंवा कसे असा प्रश्न निर्माण झाला आहे, व त्याबाबतीत जिल्हाधिकारी कार्यालय तसेच अन्य नागरिकांकडून व मागासवर्गीयांच्या काही संघटनांकडून स्पष्टीकरण करण्याची मागणी राज्य निवडणूक आयोगाकडे करण्यात आली आहे. प्रस्तुत प्रकरणी समाजकल्याण विभागाकडून त्यांच्या दिनांक ५ ऑक्टोबर १९९६ च्या पत्राद्वारे खुलासा प्राप्त झाला असून त्याची प्रत सोबत जोडली आहे. त्या अनुषंगाने खालील प्रमाणे खुलासा करण्यात येत आहे :—

२. विषयाधीन निवडणुकांच्या संदर्भात नागरिकांचा मागासवर्ग या प्रवर्गामध्ये राज्य शासनाने इतर मागासवर्ग म्हणून जाहीर केलेल्या जाती, विमुक्त जाती व भटक्या जमाती यांचेसह विशेष मागास प्रवर्गात समाविष्ट केलेल्या जातींचाही समावेश होत असून सदर प्रवर्गातील नागरिक विषयाधीन निवडणुकीच्या प्रयोजनासाठी नागरिकांच्या मागासवर्गातून निवडणूक लढवू शकतील.

राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

सु. ग. नागवेकर,
विशेष कार्य अधिकारी,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र.

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र
असाधारण भाग एक-अ—मध्य उप-विभाग

वर्ष २, अंक २१(२) गुरुवार, एप्रिल २१, २०१६/वैशाख १, शके १९३८

असाधारण क्रमांक २७

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मुंबई ४०० ०३२, दिनांक ५ ऑक्टोबर २०१५

आदेश

क्रमांक रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र.२४/का-५.— ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३-झेडए, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १८ए व महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १४(१) अन्वये राज्य निवडणूक आयोगावर महानगरपालिकांच्या निवडणुकांची जबाबदारी सोपविलेली आहे ;

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकरिता आदेश क्र. रानिआ/मनपा/२००६/प्र.क्र. १८/का. ५, दिनांक १७ नोव्हेंबर २००६ अन्वये तर राज्यातील इतर महानगरपालिका निवडणुकांसाठी एकसदस्यीय पद्धतीनुसार निवडणुकीसाठी आदेश क्रमांक रानिआ/मनपा-२००६/प्र.क्र. १८/का. ५, दिनांक २९ सप्टेंबर २००६ अन्वये तर बहुसदस्यीय पद्धतीनुसार निवडणुकीसाठी आदेश क्रमांक रानिआ/मनपा-२०११/प्र.क्र. ८/का.५, दिनांक २० सप्टेंबर २०११ अन्वये नामनिर्देशनपत्राचे नमुने विहित केले आहेत ;

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने क्रमांक एसईसी/जीईएन/२००२/प्र.क्र. ८५/कार्या.५, दिनांक १५ मार्च २००४ व दिनांक ७ जुलै २००८ च्या आदेशान्वये उमेदवाराने गुन्हेगारी पार्श्वभूमी, मत्ता व दायित्वे व शैक्षणिक अर्हता इ. संदर्भात नामनिर्देशनपत्रासोबत सादर करावयाचे शपथपत्र विहित केले आहे ;

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने क्रमांक एसईसी/जीईएन/२००१/प्र.क्र. २९/का. १०, दिनांक ३१ मार्च २००९ अन्वये उमेदवाराने नामनिर्देशनपत्रासोबत अपत्यांसंदर्भात द्यावयाचे शपथपत्र विहित केलेले आहे ;

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने क्रमांक रानिआ/नप-२०१५/प्र.क्र.१०/का.६, दिनांक १० ऑगस्ट २०१५ च्या आदेशान्वये निवडणूक खर्चाचा हिशोब विहित मुदतीत सादर करण्याबाबत उमेदवाराने द्यावयाचे हमीपत्र विहित केले आहे ;

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने क्रमांक रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र.५/का.५, दिनांक ९ एप्रिल २०१५ च्या पत्रान्वये अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग या राखीव जागांवरून निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवाराने निवडून आल्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या मुदतीत जात वैधता प्रमाणपत्र सादर न केल्यास त्याची निवड भूतलक्षी प्रभावाने रद्द होईल याची त्याला जाणीव असल्याबाबत द्यावयाचे हमीपत्र विहित केले आहे ;

आणि ज्याअर्थी, नामनिर्देशनाची प्रक्रिया अधिक सुलभ करण्याच्या दृष्टीने नामनिर्देशनपत्राचा नमुना सुधारणे तसेच राज्य निवडणूक आयोगाने विविध बाबींसाठी विहित केलेले शपथपत्रांचे तसेच हमीपत्रांचे नमुने एकत्रित करून शपथपत्रांचा सर्वसमावेशक असा एकच नमुना विहित करण्याची बाब राज्य निवडणूक आयोगाच्या विचाराधीन होती.

आणि त्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोग भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १८ए(४) व महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १४(४) अन्वये मिळालेल्या व इतर प्राप्त अधिकारांचा वापर करून खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे :—

१. राज्य निवडणूक आयोगाच्या उपरोक्त दिनांक २९ सप्टेंबर २००६, १७ नोव्हेंबर २००६, २० सप्टेंबर २०११, १५ मार्च २००४, ७ जुलै २००८, ३१ मार्च २००९, १० ऑगस्ट २०१५ व ९ एप्रिल २०१५ च्या आदेशांन्वये विहित केलेले यथास्थिती नामनिर्देशनपत्र/शपथपत्र/हमीपत्र यांचे नमुने याद्वारे सुधारित करण्यात येत आहेत.

२. महानगरपालिका निवडणुकांकरिता नामनिर्देशनपत्राचा नमुना अनुसूची-१ मध्ये दर्शविल्यानुसार राहील.

३. महानगरपालिका निवडणुकांकरिता उमेदवाराने सादर करावयाच्या एकत्रित शपथपत्राचा नमुना अनुसूची-२ मध्ये दर्शविल्यानुसार राहील.

महानगरपालिका निवडणूक

(अ) नामनिर्देशनपत्र भरण्याकरिता सूचना—

(१) नामनिर्देशनपत्रातील कोणत्याही रकान्यातील माहिती निरंक ठेऊ नये. निरंक असल्यास तसे स्पष्ट नमूद करावे. नामनिर्देशनपत्रासोबतच्या शपथपत्रामधील कोणत्याही रकान्यातील माहिती न भरल्यास अथवा रिक्त ठेवल्यास राज्य निवडणूक आयोगाच्या क्रमांक रानिआ/नप-२०१५/प्र.क्र. ५/का-६, दिनांक २७ मार्च २०१५ अनुसार नामनिर्देशनपत्र नाकारण्यास पात्र होऊ शकते.

(२) ज्या प्रभागातून निवडणूक लढवावयाची आहे त्या प्रभागाचा क्रमांक व जागा क्रमांक स्पष्टपणे नमूद करणे आवश्यक आहे.

(३) उमेदवार, प्रस्तावक व अनुमोदक यांचे नाव ज्या प्रभागाच्या मतदार यादीमध्ये आहे त्या प्रभागाचा अनुक्रमांक व मतदार यादीचा भाग क्रमांक व अनुक्रमांक नमूद करणे आवश्यक आहे.

(४) सर्व उमेदवारांनी, मग तो अपक्ष उमेदवार असो अथवा पक्षाचा पुरस्कृत उमेदवार असो, तीन चिन्हांची निवड करणे आवश्यक आहे.

(५) जंगम व स्थावर मालमत्तेचा तपशील देताना प्रत्येक बाबींचा तपशील स्वतंत्रपणे द्यावा.

(६) महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १६ मधील तरतुदींचे वाचन करण्यात यावे.

(ब) नामनिर्देशनपत्रासोबत जोडावयाची कागदपत्रे—

(१) उमेदवार राखीव जागेवरून निवडणूक लढवित असल्यास–

(*i*) अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती किंवा यथास्थिती नागरिकांचा मागासवर्ग यांच्याकरिता राखीव असलेल्या जागेसाठी निवडणूक लढविणाऱ्या व्यक्तीने नामनिर्देशनपत्रासोबत महाराष्ट्र अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागासप्रवर्ग (जातीचे प्रमाणपत्र देण्याचे व त्याच्या पडताळणीचे विनियमन) अधिनियम, २००० च्या तरतुदींना अनुसरून सक्षम प्राधिकाऱ्याने दिलेले जातीचे प्रमाणपत्र व पडताळणी समितीने दिलेले वैधता प्रमाणपत्र यांची सत्यप्रत सोबत जोडावी. तसेच,

(*ii*) नामनिर्देशनपत्राच्या छाननीच्यावेळी पडताळणीसाठी मूळ जाती प्रमाणपत्र व जात पडताळणी समितीने दिलेले वैधता प्रमाणपत्र सादर करावे.

(*iii*) उपरोक्त अधिनियमास अनुसरून दिलेले जातवैधता प्रमाणपत्र नसल्यास जातीची वैधता तपासणीकरिता जातवैधता पडताळणी समितीकडे अर्ज केल्याचा पुरावा जोडणे आवश्यक आहे.

(२) उमेदवार दुसऱ्या प्रभागातील मतदार असल्यास त्याबाबतचा उतारा सोबत जोडणे आवश्यक आहे.

(क) शपथपत्र (नामनिर्देशनपत्रासोबतचे) भरण्याबाबतच्या सूचना—

(१) बंधपत्रे/कर्जरोखे/भाग यांचे मूल्य सूचीतील कंपन्यांच्या बाबतीत शेअर बाजारमधील सध्याच्या बाजारातील मूल्यानुसार व सूचीबाह्य कंपन्यांच्या बाबतीत पुस्तकी मूल्यानुसार देण्यात यावे.

(२) जंगम व स्थावर मालमत्तेचा तपशील देताना प्रत्येक बाबींचा तपशील स्वतंत्रपणे द्यावा.

(३) अवलंबित व्यक्ती म्हणजे उमेदवार, त्याची/तिचा पत्नी/पती व स्वतंत्र उत्पन्नाचे साधन नसलेली व पूर्णतः उमेदवारावर अवलंबून असलेली मुले व मुली.

(राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र. २४/का-५, दिनांक ५ ऑक्टोबर २०१५ सोबतचे सहपत्र)

अनुसूची-१

नामनिर्देशनपत्र (महानगरपालिका)

(प्रस्तावक व अनुमोदनकर्ता आणि उमेदवार अथवा संबंधित अधिकारी यांनी भरावयाचे)

भाग एक

आम्ही, याद्वारे ;

महानगरपालिका : _____

प्रभाग क्रमांक : _____ जागा क्रमांक : _____

प्रभागाचे नाव (असल्यास) _____ मधून निवडणुकीकरिता _____

_____ यांना उमेदवार म्हणून नामनिर्देशित करीत आहोत.

(१) उमेदवाराचे नाव : _____

(२) वडिलांचे/पतीचे नाव : _____

(३) लिंग : पुरुष/स्त्री/इतर

(४) जन्मतारीख व वय : _____ / _____ / _____ , _____ वर्षे _____ महिने

(५) व्यवसाय/धंदा : _____

(६) संपूर्ण पत्ता (पोस्टाचा पत्ता) : _____

_____

_____

(७) उमेदवाराचा मतदार यादीतील तपशील—

(अ) नाव : _____

(ब) प्रभाग क्रमांक : _____

(क) अनुक्रमांक : _____

(८) उमेदवाराचा प्रवर्ग : (राखीव जागेची निवडणूक असल्यास)

अनुसूचित जाती	☐	प्रवर्ग _____
अनुसूचित जमाती	☐	प्रवर्ग _____
नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग	☐	प्रवर्ग _____

(९) महिलांकरिता राखीव असलेल्या जागेकरिता निवडणूक आहे काय? : _____

(१०) मतदार यादीमधील प्रस्तावकाचा तपशील—

(अ) प्रस्तावकाचे नाव : _____

(ब) प्रभाग क्रमांक : _____

(क) अनुक्रमांक : _____

दिनांक :

१३७

(प्रस्तावकाची सही किंवा अंगठ्याचा ठसा)

११) मतदार यादीमधील अनुमोदकाचा तपशील -

अ) अनुमोदकाचे नाव : ----------

ब) प्रभाग क्रमांक : ----------

क) अनुक्रमांक: ----------

दिनांक : (अनुमोदकाची सही किंवा अंगठ्याचा ठसा)

मी, याद्वारे सूचित करतो की, निवडून आल्यास महानगरपालिका सदस्य म्हणून काम करण्यास मी तयार आहे.

दिनांक : (उमेदवाराची सही किंवा अंगठ्याचा ठसा)

उमेदवाराने करावयाचे घोषणापत्र

मी, याद्वारे असे घोषित करतो की, माझी या नामनिर्देशनास संमती असून, मी असेही घोषित करतो की,

(अ) माझ्या वयाची --------वर्षे पूर्ण झालेली आहेत.

(ब) महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १०/मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १६ मधील तरतुदीनुसार मी महानगरपालिका सदस्य म्हणून निवडून येण्यासाठी अपात्र नाही

(क) मी महानगरपालिकेचा ठेकेदार नाही.

(ड) मी महानगरपालिकेस नियमानुसार देय असलेली कोणत्याही रक्कमेची थकबाकी शिल्लक ठेवलेली नाही.

दिनांक :

उमेदवाराची सही किंवा अंगठ्याचा ठसा

नाव----------

प्रभाग क्र.---------- जागा क्र.---------- व प्रभागाचे नाव (असल्यास)----------

कोणताही रकाना रिक्त ठेवू नये. लागू नसल्यास अथवा निरंक असल्यास तसे स्पष्ट नमूद करावे.

भाग दोन

(निवडणूक चिन्हांच्या निवडीबाबतचे घोषणापत्र)

मी, याद्वारे आणखी असे घोषित करतो की,—

(अ) मी, या निवडणुकीमध्ये ———————————— *पक्ष (राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र, मुंबई यांच्याकडे नोंदणी झालेल्या पक्षाचे नाव) यांच्यातर्फे उभा आहे/मी अपक्ष उमेदवार म्हणून उभा आहे. (लागू नसेल ते खोडावे.)

(ब) मी निवडलेली निवडणूक चिन्हे ही पसंतीक्रमानुसार पुढीलप्रमाणे आहेत :—

(१)

(२)

(३)

दिनांक :

उमेदवाराची सही किंवा अंगठ्याचा ठसा.

भाग तीन

नामनिर्देशनपत्राचा अनुक्रमांक ———————

हे नामनिर्देशनपत्र, *उमेदवाराने/उमेदवाराच्या प्रस्तावकाने/अनुमोदनकर्त्याने ..... रोजी (दिनांक) ..... वाजता (वेळ) माझ्याकडे माझ्या कार्यालयात सुपूर्द केले.

दिनांक : निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची सही

नामनिर्देशनपत्र स्वीकारल्याबद्दल किंवा नाकारल्याबद्दल निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांचा निर्णय

मी, ... अधिनियमाच्या कलम ..... नुसार हे नामनिर्देशनपत्र तपासले असून, पुढीलप्रमाणे निर्णय देत आहे :—

.....

.....

दिनांक : निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची सही

* लागू नसेल ते खोडावे.

भाग चार

(नामनिर्देशनपत्र व छाननीची नोटीस याची पोहोच)

(नामनिर्देशनपत्र सादर करणाऱ्या व्यक्तीकडे द्यावयाची)

नामनिर्देशनपत्राचा अनुक्रमांक ..... महानगरपालिका प्रभाग क्रमांक ..... व जागा क्रमांक ..... प्रभागाचे नाव (असल्यास) मधील निवडणूक उमेदवार ..... यांचे नामनिर्देशनपत्र ..... (दिनांक) रोजी ..... (वेळ) वाजता * उमेदवाराकडून/उमेदवाराच्या प्रस्तावकाकडून/अनुमोदनकर्त्याकडून माझ्याकडे माझ्या कार्यालयात सुपूर्द करण्यात आले आहे.

सर्व नामनिर्देशनपत्रांची ..... (ठिकाण) येथे ..... (दिनांक) रोजी ..... (वेळ) वाजता छाननी करण्यात येईल.

दिनांक : निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची सही

* लागू नसेल ते खोडावे.

रजिस्टर्ड नं. टीईसीएच/४७-३०३/एमबीआय/२००३-०५

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण

प्राधिकृत प्रकाशन

सोमवार, मार्च १५, २००४/फाल्गुन २५, शके १९२५

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

भाग एक-अ—मध्य उप-विभाग

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

नवीन प्रशासन भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक १५ मार्च २००४

आदेश

क्रमांक एसईसी/जीईएन/२००२/प्र.क्र.-८५/कार्या-०५.—ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३-के व २४३-झेडए अन्वये राज्यातील पंचायती व नगरपालिका यांच्या सर्व निवडणुकांचे अधीक्षण, संचालन व नियंत्रण याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे.

२. आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक एसईसी/जीईएन/२००२/सीआर-३९/डी-१०, दिनांक ३ जुलै २००२ अन्वये प्रतिज्ञापत्र (महानगरपालिका, नगरपरिषदा, नगरपंचायती, जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समिती निवडणुकांकरिता) आणि घोषणापत्र (ग्रामपंचायती निवडणुकांकरिता) विहित करण्यात आले आहे.

३. आणि ज्याअर्थी, मा. सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेल्या निकालामध्ये लोकसभा व विधानसभा निवडणुकांसंदर्भात दाखल करावयाच्या प्रतिज्ञापत्रासंदर्भात काही सूचना व निरीक्षण विचार प्रकट केले आहेत, त्या दृष्टिकोनातून यासंदर्भात राज्य निवडणूक आयोगाने दिनांक ३ जुलै २००२ रोजी दिलेले आदेश सुधारित करणे आवश्यक आहे.

४. त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३-के व २४३ झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ (१८८८ मुंबई ३) च्या कलम १८ ए (४), मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ (१९४९ चा मुंबई ५९) च्या कलम १४ (४), नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४८ (१९५० चा मध्य प्रांत व वऱ्हाड २) च्या कलम ९-बी (४), महाराष्ट्र नगरपालिका, नगरपंचायत आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम

१०-ए (४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समित्या अधिनियम, १९६२ (सन १९६२ चा महा. ५) च्या कलम ९-ए (४), मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ (सन १९५९ चा मुंबई ३) च्या कलम १०-ए (४) अन्वये तसेच राज्य निवडणूक आयोगास समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकाराचा वापर करून राज्य निवडणूक आयोगाने यासंदर्भात यापूर्वी दिलेल्या आदेशांचे अधिक्रमण करून खालीलप्रमाणे सुधारित आदेश देत आहे :—

(१) प्रत्येक उमेदवार जिल्हा परिषदा किंवा पंचायत समित्या किंवा महानगरपालिका किंवा नगरपरिषदा किंवा नगरपंचायती यांच्या सार्वत्रिक अथवा पोट-निवडणुकीकरिता नामनिर्देशनपत्र दाखल करताना शपथपत्रात विनिर्दिष्ट केलेली संपूर्ण माहिती सादर करेल; या आदेशासोबतच्या जोडपत्र-एक मध्ये विहित नमुन्यातील शपथपत्राचे प्रपत्र जोडले आहे. परंतु, ग्रामीण भागात शपथपत्र दाखल करण्याकरिता येणाऱ्या अडचणी विचारात घेता मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ नुसार ग्रामपंचायत निवडणुकांकरिता निवडणूक लढविणारा उमेदवार शपथपत्राऐवजी निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यासमोर घोषणापत्र दाखल करेल. या आदेशासोबत जोडपत्र-दोन मध्ये विहित नमुन्यातील प्रपत्र जोडले आहे.

(२) प्रत्येक उमेदवाराने उपरोक्त शपथपत्र प्रथमवर्ग दंडाधिकारी, लेख प्रमाणक (नोटरी पब्लिक), उच्च न्यायालयाने नेमलेले ओथ कमिशनर अथवा शपथपत्र देण्यासाठी सक्षम असलेला अधिकारी (यामध्ये जिल्हा दंडाधिकारी/उपविभागीय दंडाधिकारी/तालुका दंडाधिकारी यांचा समावेश होतो) यांच्यासमोर करण्यात यावे.

(३) उमेदवाराने शपथपत्र अथवा घोषणापत्र सादर न करणे हे या आदेशाचे उल्लंघन असल्याचे मानण्यात येईल आणि निवडणूक निर्णय अधिकारी संबंधित उमेदवाराचे नामनिर्देशनपत्र छाननीच्या वेळी शपथपत्र/घेषणापत्र सादर न केल्यामुळे नाकारू शकेल.

(४) अशाप्रकारे उमेदवाराने सादर केलेल्या यथास्थिती शपथपत्र अथवा घोषणापत्रातील माहितीचा संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी सथास्थिती शपथपत्र अथवा घोषणापत्राची प्रत त्यांच्या कार्यालयातील सूचना फलकावर चिटकवून त्याचा प्रसार करेल आणि निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याने निश्चित केल्यानुसार प्रती काढण्याकरिता येणारे शुल्क आकारून त्याच्या प्रती प्रचाराचा कालावधी संपेपर्यंत पुढे नमूद केलेल्यांना उपलब्ध करून देण्यात येतील :—

(एक) संबंधित निवडणूक लढविणारा कोणताही उमेदवार ;

(दोन) कोणताही मुद्रण/इलेक्ट्रॉनिक प्रसार माध्यमाचा प्रतिनिधी ;

(तीन) कोणताही लोक प्रतिनिधी.

(५) कोणत्याही प्रतिस्पर्धी उमेदवाराने स्वतः केलेल्या शपथपत्राद्वारे किंवा घोषणापत्राद्वारे परस्पर विरोधी माहिती सादर केली असली तरी ; ती माहिती संबंधित उमेदवाराच्या शपथपत्र किंवा घोषणापत्रासोबत वर नमूद केल्यानुसारच प्रसारित करण्यात येईल.

(६) निवडणूक निर्णय अधिकारी शपथपत्रात/घोषणापत्रात दिलेल्या माहितीची सारांशाने छाननी करून अथवा अन्यप्रकारे त्याची सत्यता पडताळून पहाणार नाही आणि त्याच्या/तिच्या मते माहिती चुकीची आढळली याच्या आधारे नामनिर्देशनपत्र नाकारणार नाही.

५. नामनिर्देशनपत्रासोबत सर्व उमेदवारांना आयोगाने याद्वारे विहित केलेल्या यथास्थिती शपथपत्र अथवा घोषणापत्राच्या प्रती देण्यात येतील, याची सर्व निवडणूक निर्णय अधिकारी खात्री करतील.

६. हे आदेश दिनांक १ एप्रिल २००४ पासून अंमलात येतील आणि राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांच्या निदेशानुसार घेण्यात येणाऱ्या निवडणुकांना लागू रहातील.

य. ल. राजवाडे,
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र.

RNI No. MAHBIL/2009/31748

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग एक—अ-मध्य उप-विभाग

वर्ष ४, अंक ३८(३)] सोमवार, ऑगस्ट १३, २०१८/श्रावण २२, शके १९४० [पृष्ठे १८, किंमत : रुपये २६.००

असाधारण क्रमांक ७७

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त)
आदेश व अधिसूचना.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक १३ ऑगस्ट, २०१८.

आदेश

क्रमांक रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र. २४/का. ५.—भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ झेडए, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १८ए व महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १४ अन्वये राज्यातील महानगरपालिकांच्या निवडणुका निर्भय, मुक्त व पारदर्शक वातावरणामध्ये घेण्याची संपूर्ण जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगाची आहे. त्या अनुषंगाने मतदारांना योग्य उमेदवाराची निवड करता येणे शक्य व्हावे यासाठी त्यांना साक्षर (educate) / प्रशिक्षित करणे आवश्यक आहे.

२. मा. उच्च व सर्वोच्च न्यायालय यांनी खालीलप्रमाणे भाष्य करुन उमेदवारांनी शपथपत्रामध्ये गुन्हेगारी पार्श्वभूमी, मत्ता व दायित्वे तसेच शैक्षणिक अर्हता याबाबतची माहिती देणे बंधनकारक केले आहे.

The Hon'ble High Court (WP 7257/1999, dt. 2/11/2000)

"For making a right choice by electors in regard to the candidate at the election, it was essential that the past of the candidate should not be kept in the dark as it was not in the interest of the democracy and well-being of the country."

The Hon'ble Supreme Court (Civil Appeal No. 7178/2001, dt. 02/05/2002)

" Information about the candidate to be selected is must. Voter's (little man-citizen's) right to know antecedents including criminal past of his candidate contesting election for MP or MLA is much more fundamental and basic for survival of democracy. The little man may think over before making his choice of electing law breakers as law makers "

" The Election Commission is directed to call for information on affidavit by issuing necessary order in exercise of its power under Art 324 of the Constitution of India from each candidate seeking election to Parliament or a state legislature as a necessary part of his nomination paper, furnishing therein, information on the following aspects relation to his/her candidature "

३. मा. सर्वोच्च न्यायालयाचे वरील आदेश लक्षात घेता, राज्य निवडणूक आयोगाने आदेश क्र. जीईएन/ २००२/ सीआर ३९/ डी-१०, दिनांक ३ जुलै, २००२ अन्वये सर्व उमेदवारांनी नामनिर्देशनपत्र दाखल करताना खालील बाबी दर्शविलेले शपथपत्र सादर करणे बंधनकारक केलेले आहे. मात्र या शपथपत्रामध्ये, भारत निवडणूक आयोगाने लोकसभा व विधानसभा निवडणुकीसाठी विहित केलेल्या विस्तृत बाबींचा समावेश असलेल्या शपथपत्राप्रमाणे, सर्व बाबींचा समावेश करण्यात आलेला नाही.

(1) Whether the candidate is convicted / acquitted / discharged of any criminal offence in the past ; it any whether he is punished with imprisonment or fine ?

(2) Prior to six months of filing of nomination, whether the candidate is accused in any pending case, of any offence punishable with imprisonment for two years or more, and in which charge is framed or cognizance is taken by the court of law. If so, the details thereof.

(3) The assets (immovable, movable, bank balances etc.) of a candidate and of his / her spouse and that of dependents.

(4) Liabilities, if any, particularly whether there are any over dues of any public financial institution or government dues.

(5) The educational qualifications of the candidate"

ही प्रथा सन २००२ पासून राज्यातील सर्व महानगरपालिका, नगरपरिषद / नगरपंचायती तसेच जिल्हापरिषद, पंचायत समिती निवडणुकीसाठी वापरण्यात येत आहे.

४. वरीलप्रमाणे विहित करण्यात आलेल्या शपथपत्रामध्ये सन २०१५ मध्ये काही दुरुस्ती करण्यात येऊन राज्य निवडणूक आयोगाच्या क्र. रानिआ/मनपा-२०१५/प्र. क्र. २४/का. ५, दिनांक ५ ऑक्टोबर २०१५ व दिनांक १९ जानेवारी २०१७ च्या आदेशान्वये महानगरपालिकेच्या निवडणुकांसाठी उमेदवाराने नामनिर्देशनपत्रासोबत दाखल करावयाच्या शपथपत्राचा सर्वसमावेश असा एकच नमुना विहित करण्यात आला.

५. मा. सर्वोच्च न्यायालयाने आता लोकप्रहरी विरुद्ध केंद्र शासन रिट याचिका (civil) क्र. ७८४/२०१५ या प्रकरणामध्ये दिनांक १६ फेब्रुवारी २०१८ रोजी खालीलप्रमाणे भाष्य करुन शपथपत्रामध्ये सुधारणा करण्याचे निर्देश दिलेले आहेत.

"UNDUE ACCRETION OF ASSETS of LEGISLATORS and their ASSOCIATES is certainly a matter which should alarm the citizens and voters of any truly democratic society. Such phenomenon is a sure indicator of the beginning of a failing democracy. If left unattended it would inevitably lead to the destruction of democracy and pave the way for the rule of mafia. "

"INFORMATION TO THE VOTER:

The information regarding the sources of income of the CANDIDATES and their ASSOCIATES, would in our opinion, certainly help the voter to make an informed choice of the candidate to represent the constituency in the LEGISLATURE. It is, therefore, a part of the fundamental right under Article 19(1)(a) as explained by this Court in ADR case."

आता शपथपत्रामध्ये उमेदवाराची मत्ता व दायित्वे, गुन्हेगारी पार्श्वभूमी व शैक्षणिक अर्हता या व्यतिरिक्त उत्पन्नाचा स्त्रोत व कराराचा तपशील याबाबतची माहिती देखील घेण्याचे निर्देश दिलेले आहेत.

६. मा. सर्वोच्च न्यायालयाने लोकप्रहरी विरुध्द केंद्र शासन रिट याचिका (civil) क्र. ७८४/२०१५ मध्ये दि. १६/२/२०१८ रोजी दिलेल्या निर्णयातील निर्देश तसेच भारत निवडणूक आयोगाने लोकसभा व विधानसभा निवडणुकीसाठी विहित केलेले शपथपत्र लक्षात घेता नामनिर्देशनाच्यावेळी उमेदवाराने सादर करावयाच्या शपथपत्रामध्ये सुधारणा करण्याची बाब राज्य निवडणूक आयोगाच्या विचाराधीन होती. त्याअनुषंगाने राज्य निवडणूक आयोग खालीलप्रमाणे आदेश पारित करीत आहे :—

आदेश

(i) राज्य निवडणूक आयोगाने यापूर्वी महानगरपालिकेच्या निवडणुकीसाठी विहित केलेला उमेदवाराने नामनिर्देशनपत्रासोबत दाखल करावयाचा शपथपत्राचा नमुना रद्द करण्यात येत आहे.

(ii) महानगरपालिकेची निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवाराने नामनिर्देशनपत्रासोबत, सोबत जोडलेल्या नमुन्याप्रमाणे शपथपत्र दाखल करणे बंधनकारक करण्यात येत आहे.

(iii) हा आदेश निर्गमित होण्याच्या तारखेनंतर होणाऱ्या सर्व महानगरपालिका सार्वत्रिक/पोटनिवडणुकीच्या कार्यक्रमात याप्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

नि. ज. वागळे,
प्रभारी उप सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

अनुसूची -१

महानगरपालिका

नामनिर्देशनपत्रासोबत उमेदवाराने दयावयाचे शपथपत्र

मी ----------वय-------

खालील प्रमाणे प्रतिज्ञेवर सांगतो/सांगते की,

(१) **वैयक्तीक माहिती-**

(अ) नाव :----------

(ब) लिंग :----------

(क) वडिलांचे/पतीचे नाव :----------

(ड) जन्मतारीख :----------

(इ) वय :----------

(फ) व्यवसाय/धंदा :----------

(ग) संपुर्ण पत्ता (पोस्टाचा पत्ता) :----------

(ह) दूरध्वनी/भ्रमणध्वनी क्रमांक :----------

(य) ई-मेल आयडी :----------

(२) **निवडणूक लढवू इच्छितो त्या जागेचा तपशील-**

महानगरपालिकेचे नाव :----------

प्रभाग क्रमांक :----------

प्रभागाचे नाव :----------

(३) **जातीबाबतचा तपशील-**

(अ) जातीचा प्रवर्ग :----------

(अनुसूचित जाती/अनुसूचित जमाती

नागरीकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग)

(ब) जात :----------

(क) जात प्रमाणपत्र देणारा अधिकारी : क्र.----------दिनांक ----------

(ड) जात वैधता प्रमाणपत्र देणारा अधिकारी क्र.----------दिनांक ----------

(इ) जात वैधता प्रमाणपत्र नसेल तर उमेदवाराने

जात वैधता प्रमाणपत्रासाठी पडताळणी समितीकडे

सादर केलेल्या अर्जाच्या पोचपावतीचा तपशील :----------

(४) मतदार यादीतील माझा तपशील-

(अ) नाव :----------

(ब) प्रभाग क्रमांक :----------

(क) अनुक्रमांक :----------

(५) माझी शैक्षणिक अर्हता खालीलप्रमाणे आहे

अ. क्र.	शिक्षण	विद्यालय/विश्वविद्यालयाचे नाव	उतीर्ण होण्याचे वर्ष
कमाल शैक्षणिक अर्हता नमूद करावी. धारण केलेल्या पदवी/पदविका/प्रमाणपत्र याचे संपूर्ण नाव नमूद करावे.			

(६) अपत्यांची संख्या-

(अ) आज रोजी असलेल्या अपत्यांची संख्या :----------

(ब) त्यापैकी दिनांक १२ सप्टेंबर २००१ नंतर जन्मलेल्या अपत्यांची संख्या व त्यांच्या जन्मतारखा. :----------

(७) गुन्हेगारी पार्श्वभूमी-

(अ) मला दोषसिध्दीनंतर दोन वर्ष किंवा त्यापेक्षा जास्त कालावधीकरीता कैद होऊ शकेल अशा अपराधांचा माझ्यावर आरोप आहे/नाही त्याबाबत आरोपपत्र दाखल करण्यात आलेले आहे. त्याचा तपशील खालीलप्रमाणे :–

(जिथे दोन वर्षे किंवा त्यापेक्षा जास्त कालावधीकरिता शिक्षा होऊ शकेल अशा प्रलंबित प्रकरणांचा तपशील येथे दयावा.)

अ. क्र.	ज्या न्यायालयाने दखल घेतली आहे त्या न्यायालयाचे नाव	दावा क्रमांक	न्यायालयाने दखल घेतलेल्या आदेशाचा दिनांक	कायदयाचे कलम व दखल घेण्यात आलेल्या गुन्हयांचा तपशील

(ब) मला खालील अपराधांसाठी दोषी ठरविण्यात आले आहे. (ज्या अपराधांच्या अपराध सिध्दीमुळे आणि शिक्षेमुळे मला निवडणूक लढविण्याकरिता अपात्र ठरवता येईल अशा अपराधांव्यतिरीक्त) आणि एक वर्ष किंवा त्यापेक्षा अधिक कालावधीच्या कारावासाची शिक्षा देण्यात आली आहे, त्याचा तपशील खालीलप्रमाणे :-

अ. क्र.	न्यायालयाचे नाव	दावा क्रमांक	न्यायालयीन आदेशाचा दिनांक	कायद्याचे कलम व दोषी ठरविण्यात आलेल्या गुन्हयाचा तपशील	दखल घेतलेल्या उपरोक्त आदेशाच्या विरोधात केलेल्या अपील (ले)/ पुनरिक्षण(णे) इत्यादीबाबतचा तपशील

(८) व्यवसाय किंवा कामधंदा याचा तपशील (लागू असेल तिथे ✓ अशी खुण करावी)

अ. क्र.	तपशिल	१) शेती	२) नोकरी	३) व्यापार	४) उदयोग	५) इतर
१	स्वत:					
२	पती/पत्नी					
३	अवलंबित १					
४	अवलंबित २					

(९) वार्षिक उत्पन्नाबाबतचा तपशील -

अ)

अ. क्र.	तपशील	पॅन क्रमांक	आयकर रिटर्न भरणा केलेले मागील वर्ष	रकाना ४ मधील आयकर रिटर्न मध्ये दर्शविलेले एकूण वार्षिक उत्पन्न
१	२	३	४	५
१	स्वत:			
२	पती/पत्नी			
३	अवलंबित १			
४	अवलंबित २			

(ब) उमेदवाराचे मागील ३ वर्षाचे उत्पन्नाबाबतचा तपशील (रुपये हजारात)

अ. क्र.	तपशील	वर्ष १ ले	वर्ष २ रे	वर्ष ३ रे
१	शेती			
२	नोकरी			
३	व्यापार/व्यवसाय			
४	भांडवली नफा			
५	अकृषिक जमिनी, व्यापारी वा निवासी गाळे, इमारती इत्यादी पासून उत्पन्न			
६	बक्षिस/देणगी इत्यादी			
७	इतर उत्पन्न			
८	एकूण उत्पन्न			
९	रिटर्न फाईल केलेचा दिनांक व पावती क्रमांक			

(क) उमेदवाराचे पती/पत्नीचे मागील ३ वर्षाचे उत्पन्नाबाबतचा तपशील

अ. क्र.	तपशील	वर्ष १ ले	वर्ष २ रे	वर्ष ३ रे
१	शेती			
२	नोकरी			
३	व्यापार/व्यवसाय			
४	भांडवली नफा			
५	अकृषिक जमिनी, व्यापारी वा निवासी गाळे, ईमारती इत्यादी पासून उत्पन्न			
६	बक्षिस/देणगी इत्यादी			
७	इतर उत्पन्न			
८	एकूण उत्पन्न			
९	रिटर्न फाईल केलेचा दिनांक व पावती क्रमांक			

ड) उमेदवाराचे अवलंबित १ चे मागील ३ वर्षाचे उत्पनन्नाबाबतचा तपशील

अ. क्र.	तपशील	वर्ष १ ले	वर्ष २ रे	वर्ष ३ रे
१	शेती			
२	नोकरी			
३	व्यापार/व्यवसाय			
४	भांडवली नफा			
५	अकृषिक जमिनी, व्यापारी वा निवासी गाळे, ईमारती इत्यादी पासून उत्पन्न			
६	बक्षिस/देणगी इत्यादी			
७	इतर उत्पन्न			
८	एकूण उत्पन्न			
९	रिटर्न फाईल केलेचा दिनांक व पावती क्रमांक			

(इ) उमेदवाराचे अवलंबित क्र २ चे मागील ३ वर्षाचे उत्पन्नाबाबतचा तपशील

अ. क्र.	तपशील	वर्ष १ ले	वर्ष २ रे	वर्ष ३ रे
१	शेती			
२	नोकरी			
३	व्यापार/व्यवसाय			
४	भांडवली नफा			
५	अकृषिक जमिनी, व्यापारी वा निवासी गाळे, ईमारती इत्यादी पासून उत्पन्न			
६	बक्षिस/देणगी इत्यादी			
७	इतर उत्पन्न			
८	एकूण उत्पन्न			
९	रिटर्न फाईल केलेचा दिनांक व पावती क्रमांक			

(१०) मत्ता व दायित्व याचा तपशील -

१. जंगम मालमत्तेचा तपशील

(संयुक्त नावावर असलेल्या मालमत्तेत संयुक्त मालकीचे प्रमाण नमूद करणे आवश्यक आहे.)

अ. क्र.	वर्णन	स्वत: नाव	पती /पत्नीचे नाव	अवलंबित १ चे नाव	अवलंबित २ चे नाव	अवलंबित ३ चे नाव
१	रोख रक्कम					
२	बँक वित्तीय संस्था व बँकेव्यतिरीक्त वित्तीय कंपन्या, सहकारी संस्था यातील ठेवी (बचतखाते, मुदत ठेवी, व इतर सर्व प्रकारच्या ठेवींचा तपशील)					
३	कंपन्या/म्युच्युअल फंडस आणि इतर संस्था यातील बंधपत्र, कर्जरोखे, भाग (शेअर्स) युनिट्स इ. गुंतवणुकीचा तपशील. (बंधपत्रे/कर्जरोखे, भाग यांचे मुल्यसुचीतील कंपन्याच्या बाबतीत शेअर बाजारामधील सध्याच्या बाजारातील मुल्यानुसार व					

	सुचिबाहय कंपन्याच्या बाबतीत पुस्तकी मुल्यानुसार देण्यात यावे)					
४	इतर वित्तीय दस्तऐवज, राष्ट्रीय बचत पत्रातील गुंतवणुक, पोस्ट ऑफिस मधील ठेवी, एल.आय.सी व इतर कंपन्याच्या विमा पॉलिसी					
५	जेसीबी, पोकलॅन, रोलर, हार्वेस्टर इत्यादी यंत्र सामुग्रीची रक्कम					
६	मोटार वाहने/विमाने/जहाजे/बोटी इत्यादी (बनावटीचा तपशील इत्यादी) नोंदणी क्रमांक खरेदी वर्ष व रक्कम					
७	जडजवाहीरे, मौल्यवान वस्तु (वजन व मुल्य यांचा तपशिल)					
८	फर्म, कंपनी, ट्रस्ट आणि इतर व्यक्ती यांना दिलेली वैयक्तीक कर्जे, अग्रीम रक्कम तसेच ऋणकोकडून येणे असलेली इतर रक्कम					
९	दाव्यांचे/ व्याजांचे मुल्य यासारखी इतर मालमत्ता					
१०	भागिदारी फर्म, कंपनी वा इतर संस्था यातील गुंतवणूक					
११	कोणत्याही जंगम मालमत्तेमधील हक्क (उदा. संयुक्त मालकी), हातउसने किंवा उधारीने दिलेली रक्कम					
१२	राजकीय पक्ष/आघाडी, युती, मोर्चा व तत्सम कडून प्राप्त रक्कम/निधी/मुल्यवान मदत					
१३	इतर सर्व प्रकारची जंगम मालमत्ता					

२. **स्थावर मालमत्तेचा तपशील**

(संयुक्त नावावर असलेल्या मालमत्तेत संयुक्त मालकीचे प्रमाण नमूद करणे आवश्यक आहे.)

अ. क्र.	वर्णन	स्वतः नाव	पती/पत्नीचे नाव	अवलंबित १ चे नाव	अवलंबित २ चे नाव	अवलंबित ३ चे नाव
१	अ) कृषी जमीन					
	स्थान (ने)					
	-सर्वे क्रमांक					
	क्षेत्र (एकूण मोजमाप)					
	वारसा हक्काने वा भेट/ बक्षीसपत्राने (gift) प्राप्त मालमत्ता आहे काय (होय/नाही)					
	स्वयंअर्जित मालमत्ता असल्यास खरेदीची तारीख					
	-खरेदीची किंमत					
	मालमत्ता खरेदी करण्यासाठी च्या रक्कमेचा स्त्रोत (जसे स्वअर्जित, कर्ज, मालमत्ता विकुन, हातउसने, स्त्रीधन विक्री, भागिदारीतून इतर पैकी एक वा अनेक नमूद करावीत)					
	जमिनीवरील बांधकाम व विकासासाठीची केलेली गुंतवणूक रक्कम					
	सध्याचे बाजारभावानुसार मालमत्तेचे मूल्य					
२	ब) अकृषिक जमीन					
	स्थान (ने)					
	-सर्वे क्रमांक/प्लॉट क्र./मालमत्ता क्र.					
	क्षेत्र (एकूण मोजमाप)					

	वारसा हक्काने वा भेट/ बक्षीसपत्राने (gift) प्राप्त मालमत्ता आहे काय (होय/नाही)					
	स्वयंअर्जित मालमत्ता असल्यास खरेदीची तारीख					
	-खरेदीची किंमत					
	मालमत्ता खरेदी करण्यासाठी च्या रक्कमेचा स्त्रोत (जसे स्वअर्जित, कर्ज, मालमत्ता विकुन, हातउसने, स्त्रीधन विक्री, भागिदारीतून इतर पैकी एक वा अनेक नमूद करावीत)					
	जमिनीवरील बांधकाम व विकासासाठीची केलेली गुंतवणूक रक्कम					
	सध्याचे बाजारभावानुसार मालमत्तेचे मूल्य					
३	**क) <u>इमारती (व्यापारी व निवासी)</u>**					
	स्थान (ने)					
	-सर्वे क्रमांक					
	क्षेत्र (एकूण मोजमाप)					
	वारसा हक्काने वा भेट/ बक्षीसपत्राने (gift) प्राप्त मालमत्ता आहे काय (होय/नाही)					
	स्वयंअर्जित मालमत्ता असल्यास खरेदीची तारीख					
	-खरेदीची किंमत					
	मालमत्ता खरेदी करण्यासाठी च्या रक्कमेचा स्त्रोत(जसे स्वअर्जित, कर्ज, मालमत्ता विकून, हातउसने, स्त्रीधन विक्री, भागिदारीतून इतर पैकी					

	एक वा अनेक नमूद करावीत)					
	जमिनीवरील बांधकाम व विकासासाठीची केलेली गुंतवणूक रक्कम					
	सध्याचे बाजारभावानुसार मालमत्तेचे मूल्य					
४	**(ड) घर/सदनिका इत्यादी**					
	स्थान (ने)					
	-सर्वे क्रमांक					
	क्षेत्र (एकूण मोजमाप)					
	वारसा हक्काने वा भेट/ बक्षीसपत्राने (gift) प्राप्त मालमत्ता आहे काय होय/नाही)					
	स्वयंअर्जित मालमत्ता असल्यास खरेदीची तारीख					
	-खरेदीची किंमत					
	मालमत्ता खरेदी करण्यासाठी च्या रक्कमेचा स्त्रोत (जसे स्वअर्जित, कर्ज, मालमत्ता विकून, हातउसने, स्त्रीधन विक्री, भागिदारीतून इतर पैकी एक वा अनेक नमूद करावीत)					
	जमिनीवरील बांधकाम व विकासासाठीची केलेली गुंतवणूक रक्कम					
	सध्याचे बाजारभावानुसार मालमत्ताचे मुल्य					
५	इतर (संपत्तीमधील हक्क यासारखे)					
६	१ ते ५ मधील सदय बाजारमुल्याची एकूण बेरीज					

३. मी देय असलेल्या सार्वजनिक वित्तीय संस्था यांच्याकडील व शासकीय/निमशासकीय संस्थाकडील दायित्वे/थकीत रकमा यांचा तपशील (प्रत्येक बाबींचा तपशील स्वतंत्रपणे दयावा.)

अ. क्र.	वर्णन	स्वत: नाव	पती/पत्नीचे नाव	अवलंबित १ चे नाव	अवलंबित २ चे नाव	अवलंबित ३ चे नाव
अ	१. बँकेकडून घेतलेले कर्ज किंवा बँकेला असलेली देणी					
	२. वित्तीय संस्थाकडून घेतलेले कर्ज किंवा वित्तीय संस्थाला असलेली देणी					
	३. बँक/वित्तीय संस्था यांचे नाव					
	४. शिल्लक रक्कम					
	५. कर्जाचा प्रकार (तारणी/बिनतारणी)					
ब	१. वरील अ व्यतिरिक्त इतर व्यक्तीकडून/संस्थेकडून घेतलेले कर्ज/उधार/देणी					
	२. कर्ज/उधार/देणी देणाऱ्याचे नाव व पत्ता					
	३. कर्ज/उधार/देणी देणे रक्कम					
	४. कर्जाचा प्रकार (तारणी/बिगरतारणी)					
क	शासकीय /निमशासकीय देणी					
	१. गृह निर्माण विभागाकडील देणी					
	२. पाणीपुरवठा विभागाकडील देणी					
	३. विद्युत पुरवठा विभागाकडील देणी					
	४. दूरध्वनी /दुरसंचार यांचेकडील देणी					
	५. सार्वजनिक वाहतूक विभागाकडील देणी, (विमान/हेलिकॉप्टर सह)					
	६. इतर सर्व शासकीय विभागाकडील देणी, निमशासकीय विभागाकडील देणी, स्थानिक स्वराज्य संस्था, यांची देणी					
	७. आयकर					
	८. संपत्तीकर					

	९. सेवाकर					
	१०. महानगरपालिका/मालमत्ताकर					
	११. विक्रीकर					
	१२. वस्तु व सेवा कर					
	१३. इतर सर्व देणी					
	१४. वरील सर्व शासकीय/ निमशासकीय देण्याची रक्कम एकूण					
	१५. शासकीय देणेसंदर्भातील विवाद प्रलंबित असल्यास त्याचा तपशील					

११. (अ) उमेदवाराचा स्वतः चा कराराचा तपशील (मागील ३ वर्षांचा)

अ. क्र.	कराराचे स्वरुप	कराराचे विषयाचा तपशील	कराराचा कालावधी		कराराची रक्कम	आज रोजी कराराची सद्य:स्थिती पुर्णत्वास/अपूर्ण	कराराबाबत विवादाचा तपशील
			पासून	पर्यंत			
१	शासकीय						
२	निम्न शासकीय						
३	स्थानिक स्वराज्य संस्था						
४	सार्वजनिक उपक्रम						
५	सहकारी संस्था						

(ब) उमेदवाराचे पती/पत्नी चा कराराचा तपशील (मागील ३ वर्षांचा)

अ. क्र.	कराराचे स्वरुप	कराराचे विषयाचा तपशील	कराराचा कालावधी		कराराची रक्कम	आज रोजी कराराची सद्य:स्थिती पुर्णत्वास/अपूर्ण	कराराबाबत विवादाचा तपशील
			पासून	पर्यंत			
१	शासकीय						
२	निम्न शासकीय						
३	स्थानिक स्वराज्य संस्था						
४	सार्वजनिक उपक्रम						
५	सहकारी संस्था						

(क) उमेदवाराचे अवलंबित १ चा कराराचा तपशील (मागील ३ वर्षाचा)

अ. क्र.	कराराचे स्वरूप	कराराचे विषयाचा तपशील	कराराचा कालावधी		कराराची रक्कम	आज रोजी कराराची सद्य:स्थिती पुर्णत्वास/अपूर्ण	कराराबाबत विवादाचा तपशील
			पासून	पर्यंत			
१	शासकीय						
२	निम्न शासकीय						
३	स्थानिक स्वराज्य संस्था						
४	सार्वजनिक उपक्रम						
५	सहकारी संस्था						

(ड) उमेदवाराचे अवलंबित २ चा कराराचा तपशील (मागील ३ वर्षांचा)

अ. क्र.	कराराचे स्वरूप	कराराचे विषयाचा तपशील	कराराचा कालावधी		कराराची रक्कम	आज रोजी कराराची सद्य:स्थिती पुर्णत्वास/अपूर्ण	कराराबाबत विवादाचा तपशील
			पासून	पर्यंत			
१	शासकीय						
२	निम्न शासकीय						
३	स्थानिक स्वराज्य संस्था						
४	सार्वजनिक उपक्रम						
५	सहकारी संस्था						

(इ) उमेदवाराचे स्वतः अथवा त्याची पत्नी/पती/ अवलंबित १/अवलंबित २ हे ज्या कंपनीत /फर्म/भागीदारी संस्थामध्ये भागीदार / डायरेक्टर / असतील त्या संस्थेचा मागील तीन वर्षांच्या कराराबाबत तपशील

१. कंपनीचे/फर्म/भागीदार संस्थेचे नाव व पत्ता ----------

२. उमदेवार /पती/पत्नी/ अवलंबित १/अवलंबित २

यापैकी कोणी भागीदार आहे काय ? ----------

अ. क्र.	कराराचे स्वरूप	कराराचे विषयाचा तपशील	कराराचा कालावधी		कराराची रक्कम	आज रोजी कराराची सद्य:स्थिती पुर्णत्वास/अपूर्ण	कराराबाबत विवादाचा तपशील
			पासून	पर्यंत			
१	शासकीय						
२	निम्न शासकीय						
३	स्थानिक स्वराज्य संस्था						
४	सार्वजनिक उपक्रम						
५	सहकारी संस्था						

१२. (अ) परकीय गुंतवणुकीचा तपशील (जंगम) (उमदेवार, पती/पत्नी, अवलंबित १, अवलंबित २ यांचा सर्वांचा तपशील दयावा.)

असलेली कंपनी/संस्था/भागीदारी	देश	कंपनी/बँकेचे नाव	पत्ता	परदेशातील तात्पुरत्या रहिवासाचा पत्ता	दिनांक	गुंतवणुकीची रक्कम

(ब) परकीय गुंतवणुकीचा तपशील (स्थावर) (उमदेवार, पती/पत्नी, अवलंबित १, अवलंबित २ यांचा सर्वांचा तपशील दयावा.)

देश	स्थावर मिळकतीचे वर्णन	पत्ता	परदेशातील तात्पुरत्या रहिवासाचा पत्ता	दिनांक	रक्कम

१३. उमेदवाराचे विरूध्द सुरू असलेले वसुलीबाबत दिवाणी दाव्याचा तपशील

१. न्यायालय ----------

२. दाव्याचा क्रमांक ----------

३. दाव्याची रक्कम ----------

४. दाव्याची सद्य:स्थिती ----------

१४. वरील शपथपत्रामध्ये सादर केलेल्या तपशीलाचा गोषवारा पुढीलप्रमाणे आहे :-

(उमेदवारांनी दाखल केलेल्या उपरोक्त शपथपत्रातील माहितीचा गोषवारा)

अ.क्र.	तपशील	माहिती
१	वय	
२	शिक्षण	
३	व्यवसाय	
४	अपत्यांची संख्या	
५	दोन वर्षे किंवा त्यापेक्षा जास्त कालावधीकरिता शिक्षा होऊ शकेल अशा प्रलंबित प्रकरणांची संख्या	
६	ज्या अपराधासाठी दोषी ठरविण्यात आले आहे आणि एक वर्ष किंवा त्यापेक्षा अधिक कालावधीच्या कारावासाची शिक्षा देण्यात आली आहे अशा प्रकरणांची संख्या	
७	उमेदवाराचा पॅन क्रमांक	
८	कुटुंबाचे वार्षिक उत्पन्न	
९	कुटुंबाच्या जंगम मालमत्तेचा तपशील	
१०	कुटुंबाच्या स्थावर मालमत्तेचा तपशील	
११	एकूण मालमत्ता (अ.क्र.९ +१०)	
१२	मी, देय असलेल्या सार्वजनिक वित्तीय संस्था यांच्याकडील व शासकीय/निमशासकीय संस्थांकडील दायित्वे / थकीत रकमा यांचा तपशील	

१५. (अ) मागील निवडणुकीमध्ये सादर केलेल्या शपथपत्रातील माझी स्थावर व जंगम मालमत्ता तसेच दायित्वे / थकीत रकमा यांच्या तपशीलाचा गोषवारा पुढीलप्रमाणे आहे :-

(उमेदवाराने यापूर्वी मागील निवडणूक लढविली असल्यास, त्या निवडणुकीच्यावेळी सादर केलेल्या माहितीचा गोषवारा)

अ.क्र.	मागील लढविलेल्या निवडणुकीचे नाव	निवडणुकीचे वर्ष	एकूण जाहीर केलेली स्थावर व जंगम मालमत्तेचे मूल्य	दायित्वे / थकीत रकमा यांच्या तपशीलाचा गोषवारा
१	२	३	४	५

(ब) मतदारसंघ विकास योजना

अ.क्र.	प्रश्न उत्तर
१	जर मी निवडून आल्यास स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या क्षेत्राच्या विकासासाठी मी खालीलप्रमाणे उपाययोजना करीन. (कमीत कमी १०० शब्द वजास्तीत जास्त ५०० शब्द)

१६. मी शपथेवर सांगतो/सांगते की, -

१. वरील मजकूर माझ्या माहिती व समजुतीप्रमाणे सत्य व अचूक आहे. यातील कोणताही भाग खोटा नसून त्यामध्ये कोणतीही महत्वाची वस्तुस्थिती लपविण्यात आलेली नाही,

२. दिनांक १२ सप्टेंबर २००१ नंतर माझ्या एकूण मुलांच्या संख्येत भर पडून ती दोनपेक्षा जास्त झाल्यास मी उपरोक्त स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा सदस्य म्हणून राहण्यास अपात्र ठरेन याची मला जाणीव आहे.

३(अ). निवडून आल्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या मुदतीत जात वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्यात कसूर केल्यास माझी निवड भूतलक्षी प्रभावाने रद्द होईल आणि मी त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा सदस्य राहण्यास अनर्ह/अपात्र ठरेन याची मला जाणीव आहे.

३(ब). निवडून आल्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या मुदतीत जात पडताळणी समितीने दिलेले जात वैधता प्रमाणपत्र सादर करीन अशी हमी देत आहे.

४. निकाल जाहीर झाल्याच्या दिनांकापासून ३० दिवसांच्या कालावधीमध्ये निवडणूक खर्चाचा हिशोब विहित पद्धतीने सादर न केल्यास मी त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा सदस्य राहण्यास अनर्ह/अपात्र ठरेन याची मला जाणीव आहे

५. यथास्थिती महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १०/मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १६ मधील तरतुदींचे मी वाचन केले असून त्यानुसार मी महानगरपालिका सदस्य म्हणून निवडून येण्यासाठी अपात्र नाही.

६. सदर निवडणूक, मी मुक्त, निर्भय व पारदर्शकरित्या लढविन तसेच सदर निवडणुकीमध्ये, मी किंवा माझ्यावतीने कोणीही व्यक्ती, कोणत्याही प्रकारच्या भ्रष्ट मार्गाचा अवलंब करणार नाही आणि जर मी किंवा माझ्यावतीने कोणीही भ्रष्ट मार्गाचा अवलंब केला असल्याचे आढळून आल्यास मी कारवाईस पात्र राहीन.

स्थळ:-

दिनांक:- (उमेदवाराची सही किंवा अंगठ्याचा ठसा)

पडताळणी

मी वर नमूद केलेला अभिसाक्षी, तपासणी करून घोषित करतो की, या शपथपत्रातील मजकूर माझ्या माहिती व समजुतीप्रमाणे सत्य व अचूक आहे. यातला कोणताही भाग खोटा नसून, त्यापासून कोणतीही महत्त्वाची वस्तुस्थिती लपविण्यात आलेली नाही.

-----येथे दिनांक-----माहे-----२०-- रोजी तपासले.

स्थळ:- अभिसाक्षी,

दिनांक :- माझ्यापुढे तपासले,

(तपासणी प्राधिकाऱ्याची स्वाक्षरी व पदनाम शिक्का).

RNI No. MAHBIL /2009/35530

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग चार

वर्ष ११, अंक २४(२)] सोमवार, नोव्हेंबर ३, २०२५/कार्तिक १२, शके १९४७ [पृष्ठे ५, किंमत : रुपये २३.००

असाधारण क्रमांक ५६

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र विधानमंडळाचे अधिनियम व राज्यपालांनी प्रख्यापित केलेले अध्यादेश व केलेले विनियम.

अनुक्रमणिका

सन २०२५ चा महाराष्ट्र अध्यादेश क्रमांक ११.—मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम आणि महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगर पंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ यांमध्ये आणखी सुधारणा करण्यासाठी अध्यादेश.	पृष्ठे १-५

नगर विकास विभाग

मंत्रालय, मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरू चौक, मुंबई ४०० ०३२,
दिनांक ३ नोव्हेंबर, २०२५.

MAHARASHTRA ORDINANCE No. XI OF 2025.

AN ORDINANCE

FURTHER TO AMEND THE MUMBAI MUNICIPAL CORPORATION ACT, THE MAHARASHTRA MUNICIPAL CORPORATIONS ACT AND THE MAHARASHTRA MUNICIPAL COUNCILS, *NAGAR PANCHAYATS* AND INDUSTRIAL TOWNSHIPS ACT, 1965.

सन २०२५ चा महाराष्ट्र अध्यादेश क्रमांक ११.

मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम आणि महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगर पंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ यांमध्ये आणखी सुधारणा करण्यासाठी अध्यादेश.

(१)

ज्याअर्थी, राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांचे अधिवेशन चालू नाही ;

आणि ज्याअर्थी, यात यापुढे दिलेल्या प्रयोजनांकरिता, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम आणि महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगर पंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ यांमध्ये आणखी सुधारणा करण्यासाठी महाराष्ट्राच्या राज्यपालांनी तात्काळ कार्यवाही करणे जीमुळे आवश्यक व्हावे अशी परिस्थिती अस्तित्वात असल्याबद्दल त्यांची खात्री पटली आहे ; १८८८ चा ३. १९४९ चा ५९. १९६५ चा महा. ४०.

त्याअर्थी, आता, भारताच्या संविधानाच्या अनुच्छेद २१३ च्या खंड (१) द्वारे प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करून, महाराष्ट्राचे राज्यपाल, याद्वारे, पुढील अध्यादेश प्रख्यापित करीत आहेत :—

प्रकरण एक

प्रारंभिक

संक्षिप्त नाव व प्रारंभ.

१. (१) या अध्यादेशास, मुंबई महानगरपालिका, महाराष्ट्र महानगरपालिका आणि महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगर पंचायती व औद्योगिक नगरी (सुधारणा) अध्यादेश, २०२५, असे म्हणावे.

(२) तो, तात्काळ अंमलात येईल.

प्रकरण दोन

मुंबई महानगरपालिका अधिनियम याच्या सुधारणा.

सन १८८८ चा अधिनियम क्रमांक ३ याच्या कलम ५ब ची सुधारणा.

२. मुंबई महानगरपालिका अधिनियम (यात यापुढे, या प्रकरणात, ज्याचा निर्देश, "मुंबई महानगरपालिका अधिनियम" असा केला आहे) याच्या कलम ५ब मध्ये, विद्यमान परंतुकांऐवजी, पुढील परंतुके दाखल करण्यात येतील :— १८८८ चा ३.

"परंतु, जिने नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या दिनांकापूर्वी, तिच्या जात प्रमाणपत्राची पडताळणी करण्यासाठी पडताळणी समितीकडे अर्ज केलेला आहे, परंतु नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या दिनांकास जिला वैधता प्रमाणपत्र मिळालेले नाही अशी व्यक्ती, नामनिर्देशन पत्रासोबत,—

(एक) वैधता प्रमाणपत्र देण्यासाठी तिने पडताळणी समितीकडे सादर केलेल्या अर्जाची सत्य प्रत किंवा पडताळणी समितीकडे असा अर्ज केला असल्याचा अन्य कोणताही पुरावा ; आणि

(दोन) ती निवडून आल्याचे घोषित झाले असेल त्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत, पडताळणी समितीने दिलेले वैधता प्रमाणपत्र ती सादर करील असे हमीपत्र,

सादर करील :

परंतु आणखी असे की, जर अशा व्यक्तीने, ती निवडून आल्याचे घोषित झाले असेल त्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्यात कसूर केल्यास, तिची निवड भूतलक्षी प्रभावाने रद्द करण्यात आली असल्याचे मानण्यात येईल आणि ती, पालिका सदस्य म्हणून राहण्यास अपात्र ठरेल.".

सन १८८८ चा अधिनियम क्रमांक ३ याच्या कलम ३७ ची सुधारणा.

३. मुंबई महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ३७ मध्ये, पोट-कलम (२अ) मधील, विद्यमान परंतुकांऐवजी, पुढील परंतुके दाखल करण्यात येतील :—

"परंतु, जिने नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या दिनांकापूर्वी, तिच्या जात प्रमाणपत्राची पडताळणी करण्यासाठी पडताळणी समितीकडे अर्ज केलेला आहे, परंतु नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या दिनांकास जिला वैधता प्रमाणपत्र मिळालेले नाही अशी व्यक्ती, नामनिर्देशन पत्रासोबत,—

(एक) वैधता प्रमाणपत्र देण्यासाठी तिने पडताळणी समितीकडे सादर केलेल्या अर्जाची सत्य प्रत किंवा पडताळणी समितीकडे असा अर्ज केला असल्याचा अन्य कोणताही पुरावा; आणि

(दोन) ती निवडून आल्याचे घोषित झाले असेल त्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत, पडताळणी समितीने दिलेले वैधता प्रमाणपत्र ती सादर करील असे हमीपत्र,

सादर करील :

परंतु आणखी असे की, जर अशा व्यक्तीने, ती निवडून आल्याचे घोषित झाले असेल त्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्यात कसूर केल्यास, तिची निवड भूतलक्षी प्रभावाने रद्द करण्यात आली असल्याचे मानण्यात येईल आणि ती, महापौर म्हणून राहण्यास अपात्र ठरेल.".

प्रकरण तीन

महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम याच्या सुधारणा.

१९४९ चा ५९. **४.** महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम (यात यापुढे, या प्रकरणात, ज्याचा निर्देश, "महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम" असा करण्यात आला आहे) याच्या कलम ५ब मध्ये, विद्यमान परंतुकांऐवजी, पुढील परंतुके दाखल करण्यात येतील :— सन १९४९ चा अधिनियम क्रमांक ५९ याच्या कलम ५ब ची सुधारणा.

"परंतु, जिने नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या दिनांकापूर्वी, तिच्या जात प्रमाणपत्राची पडताळणी करण्यासाठी पडताळणी समितीकडे अर्ज केलेला आहे, परंतु नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या दिनांकास जिला वैधता प्रमाणपत्र मिळालेले नाही अशी व्यक्ती, नामनिर्देशन पत्रासोबत,-

(एक) वैधता प्रमाणपत्र देण्यासाठी तिने पडताळणी समितीकडे सादर केलेल्या अर्जाची सत्य प्रत किंवा पडताळणी समितीकडे असा अर्ज केला असल्याचा अन्य कोणताही पुरावा ; आणि

(दोन) ती निवडून आल्याचे घोषित झाले असेल त्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत, पडताळणी समितीने दिलेले वैधता प्रमाणपत्र ती सादर करील असे हमीपत्र,

सादर करील :

परंतु आणखी असे की, जर अशा व्यक्तीने, ती निवडून आल्याचे घोषित झाले असेल त्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्यात कसूर केल्यास, तिची निवड भूतलक्षी प्रभावाने रद्द करण्यात आली असल्याचे मानण्यात येईल आणि ती, पालिका सदस्य म्हणून राहण्यास अपात्र ठरेल.".

५. महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १९ मध्ये, पोट-कलम (१ब) मधील, विद्यमान परंतुकांऐवजी, पुढील परंतुके दाखल करण्यात येतील :— सन १९४९ चा अधिनियम क्रमांक ५९ याच्या कलम १९ ची सुधारणा.

"परंतु, जिने नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या दिनांकापूर्वी, तिच्या जात प्रमाणपत्राची पडताळणी करण्यासाठी पडताळणी समितीकडे अर्ज केलेला आहे, परंतु नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या दिनांकास जिला वैधता प्रमाणपत्र मिळालेले नाही अशी व्यक्ती, नामनिर्देशन पत्रासोबत,—

(एक) वैधता प्रमाणपत्र देण्यासाठी तिने पडताळणी समितीकडे सादर केलेल्या अर्जाची सत्य प्रत किंवा पडताळणी समितीकडे असा अर्ज केला असल्याचा अन्य कोणताही पुरावा; आणि

(दोन) ती निवडून आल्याचे घोषित झाले असेल त्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत, पडताळणी समितीने दिलेले वैधता प्रमाणपत्र ती सादर करील असे हमीपत्र, सादर करील :

परंतु आणखी असे की, जर अशा व्यक्तीने, ती निवडून आल्याचे घोषित झाले असेल त्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्यात कसूर केल्यास, तिची

निवड भूतलक्षी प्रभावाने रद्द करण्यात आली असल्याचे मानण्यात येईल आणि ती, महापौर म्हणून राहण्यास अपात्र ठरेल.".

प्रकरण चार

महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ याच्या सुधारणा.

सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ४० याच्या कलम ९अ ची सुधारणा.

६. महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ (यात यापुढे, या प्रकरणात, ज्याचा निर्देश, " नगरपरिषदा अधिनियम " असा केला आहे) याच्या कलम ९अ मध्ये, विद्यमान परंतुकांऐवजी, पुढील परंतुके दाखल करण्यात येतील :— १९६५ चा महा. ४०.

"परंतु, जिने नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या दिनांकापूर्वी, तिच्या जात प्रमाणपत्राची पडताळणी करण्यासाठी पडताळणी समितीकडे अर्ज केलेला आहे, परंतु नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या दिनांकास जिला वैधता प्रमाणपत्र मिळालेले नाही अशी व्यक्ती, नामनिर्देशन पत्रासोबत,—

(एक) वैधता प्रमाणपत्र देण्यासाठी तिने पडताळणी समितीकडे सादर केलेल्या अर्जाची सत्य प्रत किंवा पडताळणी समितीकडे असा अर्ज केला असल्याचा अन्य कोणताही पुरावा ; आणि

(दोन) ती निवडून आल्याचे घोषित झाले असेल त्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत, पडताळणी समितीने दिलेले वैधता प्रमाणपत्र ती सादर करील असे हमीपत्र, सादर करील :

परंतु आणखी असे की, जर अशा व्यक्तीने, ती निवडून आल्याचे घोषित झाले असेल त्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्यात कसूर केल्यास, तिची निवड भूतलक्षी प्रभावाने रद्द करण्यात आली असल्याचे मानण्यात येईल आणि ती, परिषद सदस्य म्हणून राहण्यास अपात्र ठरेल.".

सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ४० याच्या कलम ५१-१ब ची सुधारणा.

७. नगरपरिषदा अधिनियमाच्या कलम ५१-१ब मध्ये, विद्यमान परंतुकांऐवजी, पुढील परंतुके दाखल करण्यात येतील :—

"परंतु, जिने नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या दिनांकापूर्वी, तिच्या जात प्रमाणपत्राची पडताळणी करण्यासाठी पडताळणी समितीकडे अर्ज केलेला आहे, परंतु नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या दिनांकास जिला वैधता प्रमाणपत्र मिळालेले नाही अशी व्यक्ती, नामनिर्देशन पत्रासोबत,—

(एक) वैधता प्रमाणपत्र देण्यासाठी तिने पडताळणी समितीकडे सादर केलेल्या अर्जाची सत्य प्रत किंवा पडताळणी समितीकडे असा अर्ज केला असल्याचा अन्य कोणताही पुरावा ; आणि

(दोन) ती निवडून आल्याचे घोषित झाले असेल त्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत, पडताळणी समितीने दिलेले वैधता प्रमाणपत्र ती सादर करील असे हमीपत्र, सादर करील :

परंतु आणखी असे की, जर अशा व्यक्तीने, ती निवडून आल्याचे घोषित झाले असेल त्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्यात कसूर केल्यास, तिची निवड भूतलक्षी प्रभावाने रद्द करण्यात आली असल्याचे मानण्यात येईल आणि ती, अध्यक्ष म्हणून राहण्यास अपात्र ठरेल.".

निवेदन

मुंबई महानगरपालिका अधिनियम (१८८८ चा ३) याची कलमे ५ब व ३७, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम (१९४९ चा ५९) याची कलमे ५ब व १९ आणि महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगर पंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ (१९६५ चा महा.४०) याची कलमे ९अ व ५१-१ब यांमध्ये अशी तरतूद आहे की, अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, किंवा यथास्थिति, नागरिकांचा मागासवर्ग यांच्याकरिता राखीव असलेल्या पालिका सदस्याच्या जागेसाठी किंवा महापौर किंवा अध्यक्ष पदासाठी, निवडणूक लढविण्यास इच्छुक असलेली प्रत्येक व्यक्ती, महाराष्ट्र अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग (जातीचे प्रमाणपत्र देण्याचे व त्याच्या पडताळणीचे विनियमन) अधिनियम, २००० (२००१ चा महा. २३) याच्या तरतुदींनुसार व त्याखाली केलेल्या नियमांनुसार सक्षम प्राधिकाऱ्याने दिलेले जातीचे प्रमाणपत्र व पडताळणी समितीने दिलेले वैधता प्रमाणपत्र, नामनिर्देशन पत्रासोबत सादर करील.

२. सन २०२५-२०२६ मध्ये, राज्यात स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका मोठया प्रमाणात घेतल्या जाणार आहेत. राखीव जागांसाठी अशा निवडणुका लढविण्यास इच्छुक असलेल्या उमेदवारांकडून वैधता प्रमाणपत्र मिळविण्यासाठी जात पडताळणी समित्यांकडे मोठया प्रमाणावर अर्ज प्राप्त होतील. त्यामुळे, अशा निवडणुकांसाठी नामनिर्देशनपत्रे दाखल करण्यापूर्वी जात पडताळणी समित्यांवर कामाचा अतिभार पडण्याची शक्यता आहे आणि प्रत्येक पाच वर्षांनंतर अशा निवडणुकांपूर्वी अशी स्थिती उद्‌भवू शकते.

जात पडताळणी समित्यांनी वैधता प्रमाणपत्र वेळेत न दिल्याच्या कारणामुळे राखीव जागांवर, अशा निवडणुका लढविण्याच्या संधीपासून संभाव्य उमेदवार वंचित राहू शकतात. राखीव जागांवर निवडणूक लढविणाऱ्या आणि ज्यांनी वैधता प्रमाणपत्र मिळण्याकरिता जात पडताळणी समितीकडे अर्ज केलेले आहेत अशा व्यक्तींना त्या निवडून आल्याचे घोषित झाल्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या आत वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्याची मुभा देण्याकरिता, आणि तसेच अशा व्यक्तीने सहा महिन्यात वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्यात कसूर केल्यास त्यांच्या निवडणुका भूतलक्षी प्रभावाने रद्द झाल्याचे मानण्यात येईल अशी तरतूद करण्याकरिता, उक्त नगरपालिका कायद्यांमध्ये सुयोग्य सुधारणा करणे इष्ट आहे असे शासनास वाटते.

३. राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांचे अधिवेशन चालू नाही आणि उपरोक्त प्रयोजनांसाठी, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगर पंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ यांमध्ये आणखी सुधारणा करण्याकरिता महाराष्ट्राच्या राज्यपालांनी तात्काळ कार्यवाही करणे जीमुळे आवश्यक व्हावे अशी परिस्थिती अस्तित्वात असल्याबद्दल त्यांची खात्री पटली आहे; म्हणून, हा अध्यादेश प्रख्यापित करण्यात येत आहे.

मुंबई,
दिनांक २ नोव्हेंबर, २०२५.

आचार्य देवव्रत,
महाराष्ट्राचे राज्यपाल.
महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

डॉ. के. एच. गोविंद राज,
शासनाचे अपर मुख्य सचिव.

ON BEHALF OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, PRINTED AND PUBLISHED BY DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE, PRINTED AT GOVERNMENT CENTRAL PRESS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004 AND PUBLISHED AT DIRECTORATE OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATIONS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004. EDITOR : DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक :- एसईसी/जीईएन/२००१/प्र.क्र.२९/का.१०,
नवीन प्रशासन भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक :- ३१ मार्च, २००९

प्रति,
आयुक्त,
महानगरपालिका (सर्व)
जिल्हाधिकारी (सर्व) (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)

विषय :- स्थानिक स्वराज्य संस्थांची निवडणूक लढविण्यासाठी दोनपेक्षा अधिक अपत्ये असलेल्या व्यक्तींना अनर्ह ठरविण्याबाबत...
संदर्भ :- राज्य निवडणूक आयोगाचे समक्रमांकाचे दि. १२ जुलै, २००१ चे पत्र.

महोदय,

राज्य निवडणूक आयोगाचे संदर्भाधिन पत्र व त्यासोबत देण्यात आलेली शपथपत्रे / घोषणापत्रे याद्वारे मागे घेण्यात येत असून स्थानिक स्वराज्य संस्थांची निवडणुक लढविण्याकरिता उमेदवाराने अपत्यांसंदर्भात दयावयाची शपथपत्रे / घोषणापत्रे याद्वारे विहित करण्यात येत आहेत.

महानगरपालिका, नगरपरिषदा, नगरपंचायती, जिल्हा परिषदा, पंचायत समित्या व ग्रामपंचायती यांच्या निवडणुका लढविण्यासाठी आवश्यक असलेल्या पात्रतेसंदर्भात शासनाने महाराष्ट्र महानगरपालिका आणि नगरपरिषदा, नगरपंचायती आणि औद्योगिक नगरी (दुसरी सुधारणा) अधिनियम, १९९५ तसेच मुंबई ग्रामपंचायत आणि महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या (सुधारणा) अधिनियम, १९९५ पारित केले असून, या दोन्ही अधिनियमांना मा. राज्यपालांची संमती प्राप्त झालेली आहे. सदर दोन्ही

अधिनियमांद्वारे (१) मुबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८, (२) मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९, (३) नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४८, (४) महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५, (५) मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८, (६) महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ यामधील अनर्हतेशी संबंधित कलमांमध्ये सुधारणा केल्या आहेत. या दोन्ही अधिनियमांच्या प्रती सोबत जोडून पाठविण्यात येत आहेत.

२. उपरोक्त नमूद सुधारणेद्वारे स्थानिक स्वराज्य संस्थेची निवडणूक लढविण्यासाठी ज्या अपात्रता संबंधित अधिनियमाद्वारे यापूर्वी विहित करण्यात आल्या आहेत, त्यामध्ये आणखी एक अपात्रता समाविष्ट करण्यात आली असून, दोनपेक्षा अधिक मुले असलेल्या व्यक्ती यापुढे उपरोक्त नमूद स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका लढविण्यासाठी अपात्र ठरविण्यात येणार आहेत. या संदर्भात आणखी खालीलप्रमाणे स्पष्ट करण्यात येत आहे :-

(१) अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकास म्हणजेच दिनांक १३ सप्टेंबर, २००० रोजी असलेल्या अपत्यांची संख्या दोनपेक्षा अधिक असली तरीदेखील अशा व्यक्ती निवडणूक लढविण्यासाठी अपात्र ठरणार नाहीत. तथापि, सदर तारखेनंतर मुलांच्या संख्येत भर पडून एकूण अपत्यांची संख्या दोनपेक्षा अधिक झाल्यास अशा व्यक्ती निवडणूक लढविण्यासाठी अपात्र ठरतील. परंतु-

अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून एक वर्षाच्या कालावधीत म्हणजेच दिनांक १३ सप्टेंबर, २००० ते दिनांक १२ सप्टेंबर, २००१ या एक वर्षाच्या कालावधीत एकाच प्रसुतीमध्ये जन्माला आलेले एक अपत्य किंवा एकापेक्षा अधिक अपत्ये या अधियिमानुसार अपात्रतेच्या प्रयोजनासाठी विचारात घेतली जाणार नाहीत.

(२) दिनांक १२ सप्टेंबर, २००१ नंतर झालेल्या मुलामुळे एकूण अपत्यांची संख्या दोनपेक्षा अधिक झाल्यास अथवा आधीच दोनपेक्षा अधिक असलेल्या अपत्यांच्या संख्येत दिनांक १२/९/२००१ नंतर भर पडल्यास अशा व्यक्ती वरील नमूद स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका लढविण्यास अपात्र ठरतील.

(३) ज्यावेळी एखादया जोडप्याला अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकास म्हणजेच दिनांक १३ सप्टेंबर, २००० रोजी किंवा त्या दिनांकानंतर फक्त एकच मूल असेल आणि त्यानंतरच्या एकाच प्रसुतीमध्ये कितीही मुलांचा जन्म झाला तर ते एकच मूल असल्याचे समजण्यात येईल.

(४) "मूल" यामध्ये दत्तक असलेले मूल किंवा मुले यांचा समावेश होत नाही.

३. प्रस्तुत सुधारणेमुळे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका लढविण्यासाठी एखादी व्यक्ती अपात्र ठरते किंवा कसे, याविषयी निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना निर्णय घेणे सुलभ व्हावे, या हेतुने राज्य निवडणूक आयोगाने एक शपथपत्र विहित केले असून, त्याचा नमुना सोबत जोडला आहे. कोणत्याही व्यक्तीस महानगरपालिका/नगरपरिषद/नगरपंचायत/जिल्ह परिषद अथवा पंचायत समिती यापैकी कोणतीही निवडणूक लढवावयाची असेल त्यावेळी सादर करावयाच्या नामनिर्देशनपत्रासोबत सोबत जोडलेले शपथपत्र (Duly sworn in) रुपये १००/- च्या स्टॅम्प पेपरवर सादर करणे बंधनकारक राहील. असे शपथपत्र प्रथमवर्ग दंडाधिकारी, ओथ कमिशनर, नोटरी पब्लिक किंवा शपथपत्र देण्यासाठी सक्षम असलेले प्राधिकारी अथवा शासकीय अधिकारी (यामध्ये उपविभागीय अधिकारी, वर्ग-१ तसेच तहसिलदार, वर्ग-१ यांचा समावेश होतो.) यांच्यापुढे करावे लागेल. ग्रामपंचायतीची निवडणूक लढविण्यासाठी मात्र शपथपत्र करण्याची आवश्यकता नसून सोबत जोडलेल्या नमुन्यातील घोषणापत्र भरुन घेणे बंधनकारक राहील.

४. राज्य निवडणूक आयोगाने यापूर्वी राजकारणाचे गुन्हेगारीकरणाच्या संदर्भात विहित केलेले शपथपत्र व त्यासोबतचे प्रपत्र याव्यतिरिक्त वरील नमूद शपथपत्र/घोषणापत्र वेगळयाने सादर करावयाचे आहे, याची कृपया नोंद घ्यावी व त्यानुसार निवडणुकीच्यावेळी संबंधित उमेदवारांना याची कल्पना देण्यात यावी. निवडणुकीच्यावेळी उमेदवारांना दयावयाच्या माहितीपत्रामध्ये विषयाधीन अधिनियमाद्वारे करण्यात आलेल्या तरतुदींचीदेखील माहिती समाविष्ट करण्यात यावी.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(रा. नी. पांडे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

D:\RASHMI\dy.order of disqualification.doc/rsk

शपथपत्र

मी, श्री /श्रीमती ... ... (स्वत:चे नांव) श्री. ... ... (वडिलांचे / पतीचे नांव) यांचा / यांची मुलगा / मुलगी / पत्नी, वय- ... ... वर्षे, राहणार ... ... (पत्ता) खालीलप्रमाणे प्रतिज्ञेवर सांगतो / सांगते आणि घोषित करतो /करते की,

१. मी ... ...* महानगरपालिका / नगर परिषद / नगर पंचायत / जिल्हा परिषद / पंचायत समिती च्या निवडणुकीसाठी नामनिर्देशनपत्र भरीत आहे.

२. माझ्या आज रोजी असलेल्या अपत्यांची संख्या ... ... इतकी आहे. त्यापैकी दिनांक- १३ सप्टेंबर, २००० नंतर जन्मलेल्या माझ्या अपत्यांची संख्या ... ... इतकी आहे (असल्यास, त्यांच्या जन्मतारखा नमूद कराव्यात.)

३. दिनांक- १२ सप्टेंबर, २००१ नंतर माझ्या एकूण मुलांच्या संख्येत भर पडून ती दोनपेक्षा जास्त झाल्यास मी उपरोक्त स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा सदस्य म्हणून राहण्यास अपात्र ठरेन याची मला जाणीव आहे.

अभिसाक्षी,

स्थळ :
दिनांक :

माझ्यापुढे तपासले,
(तपासणी प्राधिकाऱ्याची स्वाक्षरी व शिक्का)

- लागू नसेल ते खोडावे.

घोषणापत्र

मी, श्री /श्रीमती ... ... (स्वत:चे नांव) श्री. ... ... (वडिलांचे / पतीचे नांव) यांचा / यांची मुलगा / मुलगी / पत्नी, वय- ... ... वर्षे, राहणार ... ... (पत्ता) खालीलप्रमाणे प्रतिज्ञेवर सांगतो / सांगते आणि घोषित करतो /करते की,

१. मी ... ... ग्रामपंचायतीच्या निवडणुकीसाठी नामनिर्देशनपत्र भरीत आहे.

२. माझ्या आज रोजी असलेल्या अपत्यांची संख्या ... ... इतकी आहे. त्यापैकी दिनांक- १३ सप्टेंबर, २००० नंतर जन्मलेल्या माझ्या अपत्यांची संख्या ... ... इतकी आहे (असल्यास, त्यांच्या जन्मतारखा नमूद कराव्यात.)

३. दिनांक- १२ सप्टेंबर, २००१ नंतर माझ्या एकूण मुलांच्या संख्येत भर पडून ती दोनपेक्षा जास्त झाल्यास मी उपरोक्त स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा सदस्य म्हणून राहण्यास अपात्र ठरेन याची मला जाणीव आहे.

अभिसाक्षी,

स्थळ :
दिनांक :

माझ्यापुढे तपासले,
(तपासणी प्राधिकाऱ्याची स्वाक्षरी व शिक्का)

* लागू नसेल ते खोडावे.

Affidavit

I, Shri. / Smt. ..... son/daughter/wife of Shri. ..... aged ..... years, resident of ..... do hereby solemnly affirm and declare as follows :-

1. That I have filed my nomination paper(s) for election to the *Municipal Corporation / Municipal council / Nagar Panchayat / Zilla Parishad / Panchayat Samiti.
2. I have ..... (Number) children as on today. Out of which the no. of children born after 13th September, 2000 is ..... (Mention the dates of birth if any).
3. I am aware that if my total number of children are more than two due to the children born after 12th September 2001, I am liable to be disqualified for being a Member of aforesaid local self governing body.

Place :-

Deponent

Date :-

Verified before me
(Signature of verifying authority with)

- Strike off whichever is not applicable.

Declaration

I, Shri./Smt..... son/daughter/wife of Shri. ..... aged ..... Years, resident of ..... do hereby declare as follows :-

1. That I have filed my nomination paper(s) for the ..... Village Panchayat election.

2. I have ..... (Number) children as on today. . Out of which no. of children born after 13th September, 2000 is ..... (Mention the dates of birth if any).

3. I am aware that if my total number of children are more than two due to the children born after 12th September 2001, I am liable to be disqualified for being a Member of aforesaid local self governing body.

Place :-

Deponent

Date :-

Verified before me
(Signature of verifying authority with)

असा. क्र. ६४ रजिस्टर्ड नं. टीईसीएच/४७-३०३/एमबीआय/२०००

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण

प्राधिकृत प्रकाशन

बुधवार, सप्टेंबर १३, २००० /भाद्र २२, शके १९२२

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

भाग चार

महाराष्ट्र विधानमंडळाचे अधिनियम व राज्यपालांनी प्रख्यापित केलेले अध्यादेश व केलेले विनियम

अनुक्रमणिका

सन २००० चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ४३.—मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९, नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४८ आणि महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगर पंचायती आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ यात आणखी सुधारणा करण्यासाठी अधिनियम	पृष्ठे ४५२-४५५

दिनांक ९ सप्टेंबर २००० रोजी मा. राज्यपालांनी संमती दिलेला महाराष्ट्र विधानमंडळाचा पुढील अधिनियम माहितीसाठी याद्वारे प्रसिद्ध करण्यात येत आहे.

प्रतिमा उमरजी,
प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन,
विधी व न्याय विभाग.

सन २००० चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ४३.

[मा. राज्यपालांची संमती मिळाल्यानंतर " **महाराष्ट्र शासन राजपत्रात** " दिनांक १३ सप्टेंबर २००० रोजी प्रथम प्रसिद्ध केलेला अधिनियम.]

मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९, नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४८ आणि महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगर पंचायती आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ यात आणखी सुधारणा करण्यासाठी अधिनियम.

१८८८ चा मुंबई ३. १९४९ चा मुंबई ५९. १९५० चा मध्यप्रांत व वऱ्हाड २. १९६५ चा महा. ४०.

ज्याअर्थी, यात यापुढे दिलेल्या प्रयोजनांकरिता, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९, नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४८ आणि महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगर पंचायती आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ यांत आणखी सुधारणा करणे इष्ट आहे ; **त्याअर्थी,** भारतीय गणराज्याच्या सेहेचाळिसाव्या वर्षी, याद्वारे, पुढीलप्रमाणे अधिनियम करण्यात येत आहे :—

प्रकरण एक

प्रारंभिक

संक्षिप्त नाव.

१. या अधिनियमास, महाराष्ट्र महानगरपालिका आणि नगरपरिषदा, नगर पंचायती आणि औद्योगिक नगरी (दुसरी सुधारणा) अधिनियम, १९९५ असे म्हणावे.

प्रकरण दोन

मुंबई महानगरपालिका अधिनियमातील सुधारणा. (१८८८ चा मुंबई ३)

सन १८८८ चा मुंबई अधिनियम क्रमांक ३ याच्या कलम १६ ची सुधारणा.

२. मुंबई महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १६ मधील पोट-कलम (१) मध्ये, खंड (ब) नंतर पुढील खंड समाविष्ट करण्यात येईल :— १८८८ चा मुंबई ३.

" (बअ) तिला दोनपेक्षा अधिक मुले असतील तर :

परंतु, महाराष्ट्र महानगरपालिका आणि नगरपरिषदा, नगर पंचायती आणि औद्योगिक नगरी (दुसरी सुधारणा) अधिनियम, १९९५ याच्या प्रारंभाच्या दिनांकास (या खंडात यापुढे ज्याचा निर्देश " अशा प्रारंभाचा दिनांक " असा करण्यात आला आहे), दोन मुलांपेक्षा अधिक मुले असणारी व्यक्ती, अशा प्रारंभाच्या दिनांकास तिला असणाऱ्या मुलांच्या संख्येत वाढ होत नाही तोपर्यंत या खंडान्वये निरर्ह ठरणार नाही : २००० चा महा. ४३.

परंतु, आणखी असे की, अशा प्रारंभाच्या दिनांकापासून एका वर्षाच्या कालावधीत, एकाच प्रसूतीमध्ये जन्माला आलेले एक मूल किंवा एकापेक्षा अधिक मुले या खंडात नमूद केलेल्या निरर्हतेच्या प्रयोजनाकरिता विचारात घेतली जाणार नाहीत.

स्पष्टीकरण.—या खंडाच्या प्रयोजनार्थ,—

(एक) ज्या वेळी एखाद्या जोडप्याला, अशा प्रारंभाच्या दिनांकाला किंवा त्या दिनांकानंतर आणि त्यानंतर फक्त एकच मूल असेल आणि त्यानंतरच्या एकाच प्रसूतीमध्ये कितीही मुलांचा जन्म झाला तरी ते एकच मूल असल्याचे समजण्यात येईल ;

(दोन) " मूल " यामध्ये दत्तक घेतलेले मूल किंवा मुले यांचा समावेश होत नाही. ".

प्रकरण तीन

मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ यामध्ये सुधारणा.

सन १९४९ चा मुंबई अधिनियम क्रमांक ५९ याच्या कलम १० ची सुधारणा.

३. मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ यांच्या कलम १० मधील, पोट-कलम (१) मध्ये खंड (ह) नंतर, पुढील खंड जादा दाखल करण्यात येईल :— १९४९ चा मुंबई ५९.

" (आय) तिला दोनपेक्षा अधिक मुले असतील तर :

परंतु, महाराष्ट्र महानगरपालिका आणि नगरपरिषदा, नगर पंचायती आणि औद्योगिक नगरी (दुसरी सुधारणा) अधिनियम, १९९५ याच्या प्रारंभाच्या दिनांकास (या खंडात यापुढे ज्याचा २००० चा महा. ४३.

निर्देश " अशा प्रारंभाचा दिनांक " असा करण्यात आला आहे), दोन मुलांपेक्षा अधिक मुले असणारी व्यक्ती, अशा प्रारंभाच्या दिनांकास तिला असणाऱ्या मुलांच्या संख्येत वाढ होत नाही तोपर्यंत या खंडान्वये निरर्ह ठरणार नाही :

परंतु, आणखी असे की, अशा प्रारंभाच्या दिनांकापासून एका वर्षाच्या कालावधीत, एकाच प्रसूतीमध्ये जन्माला आलेले एक मूल किंवा एकापेक्षा अधिक मुले या खंडात नमूद केलेल्या निरर्हतेच्या प्रयोजनाकरिता विचारात घेतली जाणार नाहीत.

स्पष्टीकरण.—या खंडाच्या प्रयोजनार्थ,—

(एक) ज्यावेळी एखाद्या जोडप्याला, अशा प्रारंभाच्या दिनांकाला किंवा त्या दिनांकानंतर आणि त्यानंतर फक्त एकच मूल असेल आणि त्यानंतरच्या एकाच प्रसूतीमध्ये कितीही मुलांचा जन्म झाला तरी ते एकच मूल असल्याचे समजण्यात येईल ;

(दोन) " मूल " यामध्ये दत्तक घेतलेले मूल किंवा मुले यांचा समावेश होत नाही. ".

प्रकरण चार

नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४८ यामध्ये सुधारणा

१९५० चा मध्यप्रांत व वऱ्हाड २.

सन १९५० चा मध्यप्रांत व वऱ्हाड अधिनियम क्रमांक २ याच्या कलम १५ ची सुधारणा.

४. नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ याच्या कलम १५ मधील, खंड (आय) नंतरच्या स्पष्टीकरणानंतर पुढील खंड जादा दाखल करण्यात येईल :—

" (ज) तिला दोनपेक्षा अधिक मुले असतील तर :

२००० चा महा. ४३.

परंतु, महाराष्ट्र महानगरपालिका आणि नगरपरिषदा, नगर पंचायती आणि औद्योगिक नगरी (दुसरी सुधारणा) अधिनियम, १९९५ याच्या प्रारंभाच्या दिनांकास (या खंडात यापुढे ज्याचा निर्देश " अशा प्रारंभाचा दिनांक " असा करण्यात आला आहे) दोन मुलांपेक्षा अधिक मुले असणारी व्यक्ती, अशा प्रारंभाच्या दिनांकास तिला असणाऱ्या मुलांच्या संख्येत वाढ होत नाही तोपर्यंत या खंडान्वये निरर्ह ठरणार नाही :

परंतु, आणखी असे की, अशा प्रारंभाच्या दिनांकापासून एका वर्षाच्या कालावधीत, एकाच प्रसूतीमध्ये जन्माला आलेले एक मूल किंवा एकापेक्षा अधिक मुले या खंडात नमूद केलेल्या निरर्हतेच्या प्रयोजनाकरिता विचारात घेतली जाणार नाहीत.

स्पष्टीकरण.—या खंडाच्या प्रयोजनार्थ,—

(एक) ज्यावेळी एखाद्या जोडप्याला, अशा प्रारंभाच्या दिनांकाला किंवा त्या दिनांकानंतर आणि त्यानंतर फक्त एकच मूल असेल आणि त्यानंतरच्या एकाच प्रसूतीमध्ये कितीही मुलांचा जन्म झाला तरी ते एकच मूल असल्याचे समजण्यात येईल ;

(दोन) " मूल " यामध्ये दत्तक घेतलेले मूल किंवा मुले यांचा समावेश होत नाही ".

प्रकरण पाच

महाराष्ट्र नगर परिषदा, नगर पंचायती आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ यामध्ये सुधारणा

१९६५ चा महा. ४०.

सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ४० याच्या कलम १६ ची सुधारणा.

५. महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगर पंचायती आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ याच्या कलम १६ मधील पोट-कलम (१) मध्ये खंड (ज) नंतर पुढील खंड जादा दाखल करण्यात येईल :—

" (के) जिला दोनपेक्षा अधिक मुले असतील अशी व्यक्ती :

२००० चा महा. ४३.

परंतु, महाराष्ट्र महानगरपालिका आणि नगरपरिषदा, नगर पंचायती आणि औद्योगिक नगरी (दुसरी सुधारणा) अधिनियम, १९९५ याच्या प्रारंभाच्या दिनांकास (या खंडात यापुढे ज्याचा निर्देश " अशा प्रारंभाचा दिनांक " असाकरण्यात आला आहे), दोन मुलांपेक्षा अधिक मुले असणारी व्यक्ती, अशा प्रारंभाच्या दिनांकास तिला असणाऱ्या मुलांच्या संख्येत वाढ होत नाही तोपर्यंत या खंडान्वये निरर्ह ठरणार नाही :

परंतु, आणखी असे की, अशा प्रारंभाच्या दिनांकापासून एका वर्षाच्या कालावधीत, एकाच प्रसूतीमध्ये जन्माला आलेले एक मूल किंवा एकापेक्षा अधिक मुले या खंडात नमूद केलेल्या निरर्हतेच्या प्रयोजनाकरिता विचारात घेतली जाणार नाहीत.

स्पष्टीकरण.—या खंडाच्या प्रयोजनार्थ.—

(एक) ज्यावेळी एखाद्या जोडप्याला, अशा प्रारंभाच्या दिनांकाला किंवा त्या दिनांकानंतर आणि त्यानंतर फक्त एकच मूल असेल आणि त्यानंतरच्या एकाच प्रसूतीमध्ये कितीही मुलांचा जन्म झाला तरी ते एकच मूल असल्याचे समजण्यात येईल ;

(दोन) " मूल " यामध्ये दत्तक घेतलेले मूल किंवा मुले यांचा समावेश होत नाही. ".

शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक रानिआ/मनपा२००८/प्र.क्र. १२/का.०५
नवीन प्रशासन भवन,मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक :- २३ जून, २००८

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त

विषय:- न्यायालयाचा निर्णय

महोदय,

मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ अंतर्गत असलेल्या निवडणूक नियमांमधील नियम क्रमांक-९(ड) येथे अशी तरतूद आहे की, उमेदवार, त्याचा सूचक किंवा अनुमोदक यांची त्यांच्या मतदार यादीतील क्रमांकावरुन ओळख पटली पाहिजे. अशी ओळख पटत नसेल तर त्यांचे नामनिर्देशनपत्र अस्वीकृत करावे. मुंबई उच्च न्यायालयाने सांगली-मिरज-कुपवाड शहर महानगरपालिकेच्या सार्वत्रिक निवडणुकीसंबंधी दाखल झालेल्या रिट याचिकांमध्ये असा निर्णय दिला आहे की, जर उमेदवार, उमेदवाराचा सूचक किंवा अनुमोदक यांचे मतदार यादीतील क्रमांक जर नामनिर्देशनपत्रात चुकीचे लिहिले असतील परंतु, त्यांचे नांव जर संबंधित मतदार यादीत असेल तर ते नार्मानिर्देशनपत्र स्वीकारण्यात यावे.

२. मुंबई उच्च न्यायालयाचा हा निर्णय आपल्या माहितीसाठी सोबत जोडला आहे.

आपला,

(रा. नी. पांडे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

D:\CORPORATION\aabr३८.doc

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक - रानिआ/मनपा/२०१२/प्र.क्र.१२/का.५,
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- २८/०१/२०१२

वाचा: १) राज्य निवडणूक आयोगाचे क्र.एसईसी/जीईएन/२००१/प्र.क्र.२९ /का.१०, दि.३१/३/२००९ चे पत्र व त्यासोबतची सहपत्र.
२) राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. एसईसी/जीईएन/२००२/ सी.आर.८५ /का.५, दि. १३/३/२००४ चे (मराठी व इंग्रजी) आदेश व त्यासोबतची सहपत्र.
३) राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. एसईसी/जीईएन/२००२ सी.आर.८५ /का.५, दि. ७/७/२००८ चे (मराठी) आदेश.

परिपत्रक

राज्य निवडणूक आयोगाच्या दि. ३१/३/२००९ च्या पत्रासोबत स्थानिक स्वराज्य संस्थांची निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांनी नामनिर्देशनपत्रासोबत अपत्यांसंदर्भात द्यावयाचे शपथपत्र / घोषणापत्राचा मराठी व इंग्रजी भाषेतील नमुना विहित केलेला आहे.

आयोगाच्या दि. १५/३/२००४ च्या आदेशासोबत स्थानिक स्वराज्य संस्थांची निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांनी गुन्हेगारी पार्श्वभुमी तसेच स्थावर व जंगम मालमत्तेचा तपशील देणारे शपथपत्र / घोषणापत्राचा मराठी व इंग्रजी भाषेतील नमुना विहित केलेला आहे. तसेच आयोगाच्या दि.७/७/२००८ च्या आदेशान्वये यासंदर्भातील शपथपत्र / घोषणापत्राच्या मराठी भाषेतील नमुन्यामध्ये सुधारणा केलेली आहे.

वर नमूद केल्याप्रमाणे आयोगाने शपथपत्र / घोषणापत्राचे नमुने मराठी व इंग्रजी या दोन्ही भाषांमध्ये दिलेले असल्यामुळे निवडणूक लढविणारे उमेदवार यापैकी कोणत्याही भाषेमध्ये शपथपत्र / घोषणापत्र सादर करु शकतात. तथापि, राज्य निवडणूक आयोगाकडे अशा तक्रारी आल्या आहेत की, उमेदवारांनी शपथपत्र / घोषणापत्र मराठी भाषेतच भरले पाहिजे यासाठी निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडून आग्रह धरला जातो. तरी यासंदर्भात

स्पष्ट करण्यात येते की, निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांना मराठी अथवा इंग्रजी यापैकी कोणत्याही भाषेतून विहित नमुन्यात शपथपत्र / घोषणापत्र सादर करण्याची मुभा देण्यात यावी.

सर्व संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांना वरीलप्रमाणे सूचना देण्यात याव्यात.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति
सर्व जिल्हाधिकारी. (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व महानगरपालिका आयुक्त.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये उमेदवारांनी नामनिर्देशनपत्रासोबत तसेच खर्चाच्या हिशोबासोबत सादर करावयाची तसेच आयोगाकडे राजकीय पक्ष नोंदणीसाठीच्या अर्जासोबत सादर करावयाची शपथपत्र/घोषणापत्र स्टॅम्प पेपरवर सादर करण्याची आवश्यकता नसल्याबाबत...

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१४/प्र.क्र.२२/का.५,
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक :- ०८/०१/२०१५

वाचा :- १. राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.एसईसी/१०९५/१०१/डेस्क-३, दि.७/२/१९९५.
२. राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.एसईसी/जीईएन/२००२/प्र.क्र.८५/का.५, दिनांक १५/०३/२००४
३. राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.एसईसी/जीईएन/२००१/प्र.क्र.२९/का.१०, दिनांक ३१/०३/२००९
४. राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.एसईसी/२००९/प्र.क्र.४९/का.११, दिनांक ३१/०३/२००९
५. शासन आदेश महसूल व वन विभाग क्र.मुद्रांक २००४/१६३६/सीआर ४३६/म-१, दिनांक ०१/०७/२००४

आदेश

राज्य निवडणूक आयोगाच्या उपरोक्त आदेशांन्वये राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका लढविणा-या उमेदवारांनी नामनिर्देशनपत्रासोबत त्यांच्या गुन्हेगारी पार्श्वभूमीबाबत व मत्ता व दायित्वाबाबतचा तपशील देणारे विहित नमुन्यातील शपथपत्र / घोषणापत्र तसेच उमेदवाराच्या अपत्याबाबलचे विहित नमुन्यातील शपथपत्र / घोषणापत्र दाखल करणे बंधनकारक करण्यात आलेले आहे. यापैकी नामनिर्देशनपत्रासोबत दाखल करण्यात येणारी विहित नमुन्यातील शपथपत्रे ही रु.१००/- च्या स्टॅम्प पेपरवर सादर करण्यात येतात. तसेच निवडणूक लढविणा-या उमेदवारांनी निवडणुकीचा निकाल जाहीर झाल्यापासून ३० दिवसाच्या आत खर्चाचा हिशोब सादर करावयाचा असतो. या हिशोबासोबत उमेदवाराने विहित नमुन्यात शपथपत्र दाखल करणे आवश्यक करण्यात आलेले आहे. याव्यतिरिक्त राज्य निवडणूक आयोगाकडे राजकीय पक्षाची नोंदणी करण्यासाठी दाखल करण्यात येणा-या अर्जासोबत सादर करावयाची विहित नमुन्यातील घोषणापत्रे ही संबंधितांकडून रु.१००/- च्या स्टॅम्प पेपरवर सादर

केली जातात. तथापि, राज्य शासनाच्या महसूल व वन विभागाच्या दि.०१/०७/२००४ च्या आदेशान्वये जात प्रमाणपत्र / उत्पन्नाचा दाखला / डोमिसाईल सर्टीफिकेट / राष्ट्रीयत्व प्रमाणपत्र किंवा इतर कोणत्याही कारणासाठी कोणत्याही शासकीय प्राधिका-यासमोर किंवा न्यायालयात दाखल करण्यात येणा-या शपथपत्र / घोषणापत्रावर मुंबई मुद्रांक अधिनियम, १९५८ मधील तरतुदीनुसार मुद्रांक शुल्क आकारणीतून सूट देण्यात आलेली आहे.

शासन आदेशातील उपरोक्त तरतूद विचारात घेऊन असे आदेशित करण्यात येत आहे की, यापुढे राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये नामनिर्देशनपत्रासोबत सादर करण्यात येणारी शपथपत्रे, निवडणूक लढविणा-या उमेदवारांनी निवडणूक खर्चाच्या हिशोबासोबत सादर करावयाचे विहित नमुन्यातील शपथपत्र तसेच आयोगाकडे राजकीय पक्ष नोंदणीसाठीच्या अर्जासोबत सादर करण्यात येणारी विहित नमुन्यातील घोषणापत्रे स्टॅम्प पेपरवर सादर करण्याची आवश्यकता नाही. सदरचे दस्तऐवज साध्या कागदावर तयार करुन आवश्यकतेनुसार सक्षम प्राधिका-यासमोर दृढकथन करुन सादर करता येतील.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग,
महाराष्ट्र

प्रत :-

१. सर्व विभागीय आयुक्त
२. सर्व जिल्हाधिकारी
३. सर्व महानगरपालिका आयुक्त
४. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
५. सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषद / नगरपंचायत
६. राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी झालेले सर्व राजकीय पक्ष
७. राज्य निवडणूक आयोगाच्या कार्यालयातील सर्व अधिकारी / सर्व कार्यासने
८. मा.राज्य निवडणूक आयुक्त यांचे स्वीय सहायक
९. सचिव, राज्य निवडणूक आयोग यांचे स्वीय सहायक
१०. निवड नस्ती

१६४

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये नामनिर्देशनपत्रा सोबत जोडावयाच्या शपथपत्रामध्ये कोणत्याही रकान्यात माहिती न भरल्यास करावयाच्या कार्यवाहीबाबत.....

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक -रानिआ/नप-२०१५/प्र.क्र.५/का-६,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : २७/०३/२०१५.

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व नगर परिषदा/नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी

विषय:- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये नामनिर्देशनपत्रासोबत जोडावयाच्या शपथपत्रामध्ये कोणत्याही रकान्यात माहिती न भरल्यास करावयाच्या कार्यवाहीबाबत.....

संदर्भ:- १. राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. एसईसी/जीईएन/२००२/प्र.क्र.८५/का-५, दिनांक- १५/३/२००४.
२. राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. एसईसी/जीईएन/२००१/प्र.क्र.२९/का-१०, दिनांक ३१/०३/२००९.
३. राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/मनपा-२०१४/प्र.क्र.२२/का-५, दिनांक ८/१/२०१५.
४. भारत निवडणूक आयोगाचे निदेश क्रमांक-५७६/३/२०१३-एसडीआर, दिनाक ३० सप्टेंबर, २०१३.

महोदय,

भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए अन्वये राज्यातील स्थानिक स्वराज्य

...कृ.मा.प./-

संस्थांच्या निवडणुकांचे अधिक्षण, संचालन व नियंत्रण याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे.

२. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये शक्यतोवर भारत निवडणूक आयोगाने जी पध्दत वापरली आहे त्यानुसार कार्यवाही करण्याचा निर्णय राज्य निवडणूक आयोगाने घेतला आहे. राज्यामध्ये नुकत्याच पार पडलेल्या विधानसभा निवडणुकांचेवेळी शपथपत्रामध्ये आवश्यक ती माहिती न भरल्यास/कोणत्याही रकान्यामधील माहिती रिक्त ठेवल्यास अशा नामनिर्देशनपत्राच्या संदर्भात काय कार्यवाही करावी याबाबत भारत निवडणूक आयोगाचे निदेश क्रमांक-५७६/३/२०१३-एसडीआर, दिनाक ३० सप्टेंबर, २०१३ ची प्रत सोबत पाठविण्यात येत आहे.

३. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या यापुढे होणाऱ्या सर्व निवडणुकांमध्ये भारत निवडणूक आयोगाच्या उपरोक्त निदेशामध्ये दिलेल्या सूचनांप्रमाणे निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी कार्यवाही करावी. याबाबत सर्व राजकीय पक्षांना माहिती देण्याकरिता आवश्यक त्या उपाययोजना सर्व जिल्हाधिकारी/महानगरपालिका आयुक्त यांनी कराव्यात.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला

धमाकाने

(ध. मा. कानेड)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

F:\Anagha\Local Disk (D)\बैठका\कानेड टिप्पणी.docx

ELECTION COMMISSION OF INDIA

NIRVACHAN SADAN, ASHOKA ROAD, NEW DELHI-110001

No. 576/3/2013-SDR

Dated: 30th September, 2013

To

The Chief Electoral Officers of
all States and Union Territories.

Sub: Judgment dated 13-09-13 of the Hon'ble Supreme Court in WP (C) No. 121 of 2008- Resurgence India vs. Election Commission of India and other, regarding filing of incomplete affidavit of candidates.

Sir/ Madam,

I am directed to enclose herewith a copy of the abovementioned judgment of the Hon'ble Supreme Court. It would be seen that by this judgment, the Hon'ble Supreme Court has held that the voter has the elementary right to know full particulars of a candidate who is to represent him in the Parliament/ Assemblies and such right to get information is universally recognized natural right flowing from the concept of democracy and is an integral part of Art. 19 (1) (a) of the Constitution.

2. The Hon'ble Court has accordingly held that in the affidavits filed by candidates along with their nomination paper, the candidates are required to fill up all columns therein and no column can be left blank. Therefore, at the time of filing of affidavit, RO has to check whether all columns of the affidavit filed with the nomination paper are filled up. If not, the RO shall give a reminder to the candidate to furnish information against blank columns. The Hon'ble Court has held that is there is no information to be furnished against any item, appropriate remarks such as 'NIL' or 'Not Applicable' or 'Not Known' as may be applicable shall be indicated in such column. They should not leave any column blank. If a candidate fails to fill the blanks even after reminder, the nomination paper will be liable to be rejected by the RO at the time of scrutiny of nomination papers.

3. The Hon'ble Court has observed that another clause may therefore be inserted in the standard draft format already prescribed by the Commission for reminding the candidates to fill the blanks with the relevant information thereby conveying the message that no affidavit with blank particulars will be entertained. The Hon'ble Court has categorically mentioned that it is the duty of the Returning Officer to check whatever the information required is fully furnished at the time of filing of affidavit with the nomination paper since such information is very vital for giving effect to the 'right to know' of the citizens. If a candidate fails to fill in the blanks even after the reminder by the Returning Officer, the nomination paper is fit to be rejected.

4. The relevant extracts from the judgment are reproduced below:-

(i) *The voter has the elementary right to know full particulars of a candidate who is to represent him in the Parliament/Assemblies and such right to get information is universally recognized. Thus, it is held that right to know about the candidate is a natural right flowing from the concept of democracy and is an integral part of Article 19(1) (a) of the Constitution.*

(ii) The ultimate purpose of filing of affidavit along with the nomination paper is to effectuate the fundamental right of the citizens under Article 19(1)(a) of the Constitution of India. The citizens are supposed to have the necessary information at the time of filing of nomination paper and for that purpose, the Returning Officer can very well compel a candidate to furnish the relevant information.

(iii) Filing of affidavit with blank particulars will render the affidavit nugatory.

(iv) It is the duty of the Returning Officer to check whether the information required is fully furnished at the time of filing of affidavit with the nomination paper since such information is very vital for giving effect to the 'right to know' of the citizens. If a candidate fails to fill the blanks even after the reminder by the Returning Officer, the nomination paper is fit to be rejected. We do comprehend that the power of Returning Officer to reject the nomination paper must be exercised very sparingly but the bar should not be laid so high that the justice itself is prejudiced.

(v) We clarify to the extent that Para 73 of People's Union for Civil Liberties case (supra) will not come in the way of the Returning Officer to reject the nomination paper when affidavit is filed with blank particulars.

(vi) The candidate must take the minimum effort to explicitly remark as 'NIL' or 'Not Applicable' or 'Not known' in the columns and not to leave the particulars blank.

(i) Filing of affidavit with blanks will be directly hit by Section 125A(i) of the RP Act However, as the nomination paper itself is rejected by the Returning Officer, we find no reason why the candidate must be again penalized for the same act by prosecuting him/her.

5. The CHECK LIST of documents required to be filed by a candidate along with the nomination paper was prescribed by the Commission vide letter No.576/3/2009/SDR dated 10-02-2009 in order to ensure transparency and accountability and to streamline the procedure of filing of nomination and scrutiny of nomination papers. The CHECK LIST was modified in pursuance of Hon'ble Supreme Court judgment dated 09-12-2011 in CA No.4956 of 2010 – Ramesh Rout Vs. RavindraNath Rout and circulated vide letter No.576/3/2013/SDR dated 21-01-2013. The same CHECK LIST is now further amended to comply with the direction of the Apex Court in the instant case to insert another clause for reminding the candidates to fill in the blank columns, if any, in the affidavit. A revised format of the CHECK LIST is enclosed herewith. Please replace the existing Format of Check List in the ROs Handbook as well in other records where the Check List is kept.

6. The Commission has directed that the revised format of the CHECK LIST should be brought to the notice of the all Returning Officers for all elections conducted by the Commission, including elections to Rajya Sabha and Legislative Councils (in the States having Legislative Council). You may kindly ensure that all the Returning Officers, including Returning Officers for elections to Council of States and Legislative Councils (in States were Legislative Council is in existence), receive a copy of this letter along with the revised CHECK LIST and acknowledgement of receipt be obtained from every Returning Officer in the State. A consolidated certificate that all the Returning Officers have received the instructions may be forwarded to the Commission within one month of receipt of this letter.

Kindly acknowledge receipt.

Yours faithfully

(Ashish Chakraborty)
SECRETARY

Original/Duplicate

(Original to be kept with nomination paper and duplicate to be handed over to candidate)

Check list of documents in connection with filing of nomination

Name of constituency .....
Name of the candidate .....
Date and time of filing nomination paper .....
Sl.No. of nomination paper .....

Sl.No.	Documents	Whether filed (Write Yes/No) *{if there is any defect/ shortcoming in the documents, the same should be specified}*
1	Affidavit in Form 26 --- (a) Whether all columns are filled up. (b) If not, which are blank column(s) (Please specify): (c) Whether the affidavit is sworn before an Oath Commissioner or Magistrate of First Class or before a Notary Public.	
2	Certified extract of electoral roll(when candidate is an elector of a different constituency)	
3	Form A and B (applicable in the case of candidates set up by political parties)	
4	Copy of cast certificates (if the candidate claims to belong to SC/ ST)	
5	Security deposit (whether made)	
6	Oath and affirmations (whether taken)	

The following documents which have not been filed should be filed as indicated below:

(a)_____should be filed latest by_____.

(b) Above mentioned columns in the Affidavit in Form 26 have been left blank. You must submit a fresh Affidavit will columns duly filled up before the commencement of scrutiny of nominations, failing which the nomination paper will be liable to be rejected.

(c)_____should be filed latest by_____.

Received.

....

(Signature of candidate) Signature of RO/ARO

Date & time:
Place:

N.B

1. The affidavit in Form 26 and Forms A& B have to be filed latest by 3.00 P.M on the last date of filing nominations.
2. The nomination paper will be rejected if a candidate fails to fill the blanks in Form 26 even after reminder by RO by the hour fixed for scrutiny of nomination paper.
3. Oath has to be taken after filing nomination paper and before the date fixed for scrutiny.
4. Certified extract of electoral roll can be filed up to the time of scrutiny.
5. Security deposit should be made either before filing of nomination paper or at the time of filing of nomination paper. Therefore, there is no question of issuing notice for making the security deposit.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्र.रानिआ/जिपपंस-२०२४/प्र.क्र.०४/का.७
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक :- १६ जुलै २०२४.

प्रति,
आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व),
जिल्हाधिकारी (सर्व)(मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)

विषय :- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या संबंधित अधिनियमातील सुधारीत तरतुदीच्या अनुषंगाने नामनिर्देशन पत्रासोबत सादर करावयाच्या शौचालय वापराबाबतच्या प्रमाणपत्र / स्वयंप्रमाणपत्राबाबत.

संदर्भ :- १) सन २०१० चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ३३, दि. १० जानेवारी,२०११
२) सन २०१६ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक १९, दि.०७ मे, २०१६
३) सन २०१७ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक २८, दि.१५/०४/२०१७
४) सन २०१७ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ५२, दि.३१/०८/२०१७

महोदय/महोदया,

सन २०१० चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र.३३, दि.१० जानेवारी, २०११ अन्वये ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्थांबाबत तर सन २०१६ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र.१९, दि.०७ मे, २०१६ अन्वये नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अधिनियमामध्ये निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांच्या अपात्रतेबाबतच्या कलमामध्ये शौचालयाचा नियमितपणे वापर करीत असल्याबाबतचे प्रमाणपत्र सादर करण्यास कसूर करेल अशा व्यक्ती निवडून येण्यास व सदस्य होण्यास निरर्ह ठरेल अशी तरतूद समाविष्ट करण्यात आली. सदर अधिनियमानुसार नामनिर्देशन पत्रासोबत शौचालय वापराबाबत नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्याबाबतीत "सहायक आयुक्त/ प्रभाग अधिकारी यांचे प्रमाणपत्र" तसेच ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्याबाबतीत "ग्रामसभेच्या ठरावासोबत संबंधित पंचायतीचे प्रमाणपत्र" सादर करण्याची तरतूद करण्यात आली होती.

कृ.मा.प...

३. तथापि, संदर्भाकीत अ.क्र. ३ व ४ समोरील दि.१५/०४/२०१७ व दि.०१/०९/२०१७ रोजीच्या अधिनियमान्वये उक्त संदर्भांकित अ.क्र.१ व २ समोरील अधिनियमामध्ये सुधारणा करण्यात आली असून शौचालय वापरासंदर्भात नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेकरिता "सहायक आयुक्त/प्रभाग अधिकारी" किंवा "अशा व्यक्तीचे स्वयंप्रमाणपत्र" तसेच ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्थेकरिता "मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्याचे किंवा त्याने पदनिर्देशित केलेल्या अधिकाऱ्याचे प्रमाणपत्र किंवा स्वयंप्रमाणपत्र" सादर करण्याबाबतची सुधारीत तरतूद करण्यात आली आहे.

४. उपरोक्त सुधारीत तरतुदीनुसार निवडणूक लढविण्यास इच्छूक असलेल्या व्यक्तीने नामनिर्देशनपत्रासोबत शौचालय वापराचे प्रमाणपत्र / स्वयंप्रमाणपत्र देणे बंधनकारक राहील. जर नामनिर्देशनपत्र छाननीच्यावेळी नामनिर्देशनापत्रासोबत सदरचे प्रमाणपत्र / स्वयंप्रमाणपत्र सादर न केल्याचे आढळल्यास निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यास संबंधित नामनिर्देशनपत्र या कारणास्तव अवैध ठरविता येईल.

५. उक्त सुधारीत तरतुदीनुसार स्थानिक स्वराज्य संस्थांची निवडणूक लढविण्याकरिता उमेदवाराने नामनिर्देशन पत्रासोबत द्यावयाच्या शौचालय वापराबाबतच्या प्रमाणपत्र / स्वयंप्रमाणपत्राचा नमूना सोबत जोडला आहे.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार

आपला

(सुरेश काकाणी) १८/०७/२०२४

सचिव

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

पदनिर्देशित केलेल्या अधिकाऱ्याने दयावयाचे प्रमाणपत्र

असे प्रमाणित करण्यात येते की, श्री./श्रीमती/कुमारी----------, वय-----वर्षे, हे/हया ---------- या पत्त्यावर राहतात.

* (१) वरील पत्त्यावरील नमूद घर हे त्यांच्या स्वत:च्या मालकीचे असून त्या घरामध्ये शौचालय आहे व ते त्या शौचालयाचा नियमितपणे वापर करीत आहेत.

किंवा

* (२)(अ) वरील पत्त्यावरील नमूद घर हे त्यांच्या स्वत:च्या मालकीचे नसून त्या घरामध्ये शौचालय आहे व ते त्या शौचालयाचा नियमितपणे वापर करीत आहेत.

किंवा

* (२)(ब) वरील पत्त्यावरील नमूद घर हे त्यांच्या स्वत:च्या मालकीचे नसून त्या घरामध्ये शौचालय नाही, मात्र ते सामुदायिक/सार्वजनिक शौचालयाचा नियमितपणे वापर करीत आहेत.

ठिकाण :

दिनांक :

सही/-

सहायक आयुक्त/प्रभाग अधिकारी/
मुख्य कार्यकारी अधिकारी किंवा
त्यांनी पदनिर्देशित केलेला अधिकारी

*लागू नसेल ते खोडावे.

उमेदवाराने दयावयाचे स्वयंप्रमाणपत्र

मी, श्री./श्रीमती/कुमारी----------(स्वत:चे नाव) श्री.----------यांचा/यांची मुलगा/मुलगी/पत्नी, वय-----वर्षे, राहणार----------पत्ता खालीलप्रमाणे प्रमाणित करतो/करते की,

(१) मी ---------- महानगरपालिका / नगरपरिषदा / नगरपंचायती / जिल्हा परिषदा / पंचायत समिती/ग्रामपंचायतीच्या निवडणुकीसाठी नामनिर्देशन पत्र भरत आहे.

* (२) मी स्वत:च्या मालकीच्या घरात रहात असून त्या घरामध्ये शौचालय आहे व मी त्या शौचालयाचा नियमितपणे वापर करीत आहे.

किंवा

* (३)(अ) मी स्वत:च्या मालकीच्या घरात रहात नसून त्या घरामध्ये शौचालय आहे व मी त्या शौचालयाचा नियमितपणे वापर करीत आहे.

किंवा

* (३)(ब) मी स्वत:च्या मालकीच्या घरात रहात नसून त्या घरामध्ये शौचालय नाही, मात्र मी सामुदायिक/सार्वजनिक शौचालयाचा नियमितपणे वापर करीत आहे.

२. मी वर नमूद केलेली माहिती सत्य व अचूक असून यातील माहिती खोटी असल्याचे आढळून आल्यास संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा सदस्य म्हणून राहण्यास अपात्र ठरेन याची मला जाणीव आहे.

ठिकाण : उमेदवाराची सही

दिनांक : उमेदवाराचे नाव

*लागू नसेल ते खोडावे.

महानगरपालिका सार्वत्रिक निवडणुका-२०१७
बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीच्या अनुषंगाने
मतपत्रिकेचा नमुना.

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक, मादाम कामा मार्ग,
मुंबई- ४०० ०३२. दिनांक : ०३ जानेवारी, २०१७

आदेश

क्रमांक रानिआ/मनपा-२०१६/प्र.क्र. ०८ /का.५ ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ झेडए अन्वये राज्यातील महानगरपालिका निवडणुकांचे अधिक्षण, संचालन व नियंत्रण याची सर्व जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगाची आहे.

२. आणि ज्याअर्थी, शासनाने "महाराष्ट्र महानगरपालिका आणि महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी (सुधारणा) अध्यादेश २०१६ (२०१६ चा अध्या. १६)" दिनांक १३ मे २०१६ व ३० ऑगस्ट २०१६ अन्वये महानगरपालिकांमध्ये (बृहन्मुंबई वगळून) एक सदस्यीय प्रभाग पध्दतीऐवजी बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दती लागू केली असून त्या अनुषंगाने मतपत्रिका व इतर अनुषंगिक बाबींकरिता नव्याने आदेश पारित करणे आवश्यक झाले आहे.

३. त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ झेडए व महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १४ (४) अन्वये तसेच आयोगास समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकारांचा वापर करुन व आदेश क्रमांक रानिआ/मनपा/२०११/प्र.क्र.८/का.५, दि. २० सप्टेंबर, २०११ अधिक्रमीत करुन राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र खालीलप्रमाणे नव्याने आदेश देत आहे :-

३.१ **प्रभागातील जागांना क्रमांक देणे** – महानगरपालिका सदस्य पदाच्या निवडणुकांकरिता प्रत्येक प्रभागातील प्रत्येक सदस्य पदाच्या जागेला प्रभागाच्या क्रमांकासोबत यथास्थिती "अ" , "ब", "क" "ड" किंवा "इ" अशा रितीने क्रमांक देण्यात येतील. उदा. प्रभाग क्र. १० मध्ये ३ जागा असतील तर त्या प्रभागातील जागांना १०अ, १०ब, व १०क असे संबोधण्यात येईल.

३.२ **नामनिर्देशनपत्र सादर करणे** – महानगरपालिका सदस्य पदाच्या प्रत्येक जागेसाठी वेगवेगळे नामनिर्देशनपत्र भरणे आवश्यक राहील. तसेच प्रत्येक जागेसाठी स्वतंत्र अनामत रक्कम भरणे आवश्यक राहील. एका जागेसाठी एका व्यक्तीकडून जास्तीत जास्त ४ नामनिर्देशनपत्रे स्वीकारण्यात येतील. एकाच जागेसाठी नामनिर्देशनपत्र स्वीकारताना अनामत रक्कम एकदाच स्वीकारण्यात येईल.

४. बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीमध्ये एक उमेदवार एका प्रभागातील एकाच जागेवर निवडणूक लढवू शकेल. तथापि, अन्य प्रभागातील जागेवर त्या उमेदवाराने निवडणूक लढविण्यास बंदी असणार नाही. एका उमेदवाराने एकाच प्रभागातील एकापेक्षा जास्त जागांसाठी नामनिर्देशनपत्र दाखल केल्यास, छाननीच्यावेळी कोणत्या जागेची निवडणूक लढवायची आहे याविषयी उमेदवाराची लेखी इच्छा विचारात घेण्यात यावी. उमेदवाराने अशी इच्छा व्यक्ती न केल्यास प्रथमत: प्राप्त झालेले वैध नामनिर्देशनपत्र विचारात घेण्यात यावे

५. **मतपत्रिकेचा रंग** – बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीमध्ये मतदान यंत्रावर लावण्यात येणाऱ्या विविध जागांच्या मतपत्रिका मतदारांच्या चटकन लक्षात येण्यासाठी प्रत्येक प्रभागातील प्रत्येक जागेसाठी वेगवेगळ्या रंगाच्या मतपत्रिका लावणे आवश्यक आहे. त्या अनुषंगाने प्रत्येक जागेच्या मतपत्रिकेचा रंग खालीलप्रमाणे राहील :–

१) प्रत्येक प्रभागातील "अ" जागेची मतपत्रिका - पांढरा रंग.

२) प्रत्येक प्रभागातील "ब" जागेची मतपत्रिका - फिका गुलाबी रंग.

३) प्रत्येक प्रभागातील "क" जागेची मतपत्रिका - फिका पिवळा रंग.

४) प्रत्येक प्रभागातील "ड" जागेची मतपत्रिका - फिका नीळा रंग.

५) प्रत्येक प्रभागातील "इ" जागेची मतपत्रिका - फिका हिरवा रंग.

६. मतपत्रिकेचा नमुना - महानगरपालिका निवडणुकांकरिता मतपत्रिकेचा नमुना परिशिष्ट- १ मध्ये विर्निदिष्ट केल्याप्रमाणे राहील.

राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

(नि. ज. बागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,

१) सचिव (२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२) सर्व विभागीय आयुक्त तथा प्रादेशिक संचालक, नगरपालिका प्रशासन.
३) सर्व महानगरपालिका आयुक्त
४) सर्व जिल्हाधिकारी
५) राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी / सर्व कार्यासने.
६) निवड नस्ती.

परिशिष्ट-१
(प्रभागातील "अ" जागेच्या मतपत्रिकेचा नमुना) (पांढरा रंग)

क्र..... .....महानगरपालिका सार्वत्रिक निवडणूक निवडणूक सन २०---

प्रभाग क्र. ..... जागा क्र. "अ" (पद *)----------

१. आसरे विलास अनंत	चिन्ह
२. आसरे विलास अनंत	चिन्ह
३. आसरे विलास अनंत	चिन्ह
४. "वरीलपैकी एकही नाही" (NOTA)	(NOTA)

* येथे आरक्षण उदा. अनुसूचित जाती / अनुसूचित जाती (स्त्री) / अनुसूचित जमाती / अनुसूचित जमाती (स्त्री) / नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग / नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग (स्त्री) /सर्वसाधारण / सर्वसाधारण (स्त्री) नमूद करावे.

परिशिष्ट-१
(प्रभागातील "ब" जागेच्या मतपत्रिकेचा नमुना) (फिका गुलाबी रंग)

क्र..... .....महानगरपालिका सार्वत्रिक निवडणूक निवडणूक सन २०---

प्रभाग क्र. ..... जागा क्र. "ब" (पद *)----------

१. आसरे विलास अनंत	चिन्ह
२. आसरे विलास अनंत	चिन्ह
३. आसरे विलास अनंत	चिन्ह
४. "वरीलपैकी एकही नाही" (NOTA)	(NOTA)

* येथे आरक्षण उदा. अनुसूचित जाती / अनुसूचित जाती (स्त्री) / अनुसूचित जमाती / अनुसूचित जमाती (स्त्री) / नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग / नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग (स्त्री) / सर्वसाधारण / सर्वसाधारण (स्त्री) नमूद करावे.

परिशिष्ट-१

(प्रभागातील "क" जागेच्या मतपत्रिकेचा नमुना) (फिका पिवळा रंग)

क्र..... .....महानगरपालिका सार्वत्रिक निवडणूक निवडणूक सन २०---

प्रभाग क्र. ..... जागा क्र. "क" (पद *)----------

१. आसरे विलास अनंत	चिन्ह
२. आसरे विलास अनंत	चिन्ह
३. आसरे विलास अनंत	चिन्ह
४. "वरीलपैकी एकही नाही" (NOTA)	(NOTA)

* येथे आरक्षण उदा. अनुसूचित जाती / अनुसूचित जाती (स्त्री) / अनुसूचित जमाती / अनुसूचित जमाती (स्त्री) / नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग / नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग (स्त्री) / सर्वसाधारण / सर्वसाधारण (स्त्री) नमूद करावे.

परिशिष्ट-१

(प्रभागातील "ड" जागेच्या मतपत्रिकेचा नमुना) (फिका नीळा रंग)

क्र..... .....महानगरपालिका सार्वत्रिक निवडणूक निवडणूक सन २०---

प्रभाग क्र. ..... जागा क्र. "ड" (पद *)----------

१. आसरे विलास अनंत	चिन्ह
२. आसरे विलास अनंत	चिन्ह
३. आसरे विलास अनंत	चिन्ह
४. "वरीलपैकी एकही नाही" (NOTA)	(NOTA)

* येथे आरक्षण उदा. अनुसूचित जाती / अनुसूचित जाती (स्त्री) / अनुसूचित जमाती / अनुसूचित जमाती (स्त्री) / नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग / नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग (स्त्री) /सर्वसाधारण / सर्वसाधारण (स्त्री) नमूद करावे.

परिशिष्ट-१

(प्रभागातील "इ" जागेच्या मतपत्रिकेचा नमुना) (फिका हिरवा रंग)

क्र..... .....महानगरपालिका सार्वत्रिक निवडणूक निवडणूक सन २०----

प्रभाग क्र. ....., जागा क्र. "इ" (पद *)----------

१. आसरे विलास अनंत	चिन्ह
२. आसरे विलास अनंत	चिन्ह
३. आसरे विलास अनंत	चिन्ह
४. "वरीलपैकी एकही नाही" (NOTA)	(NOTA)

* येथे आरक्षण उदा. अनुसूचित जाती / अनुसूचित जाती (स्त्री) / अनुसूचित जमाती / अनुसूचित जमाती (स्त्री) / नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग / नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग (स्त्री) / सर्वसाधारण /सर्वसाधारण (स्त्री) नमूद करावे.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.३२/का.५,
नवीन प्रशासन भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक:- ०१/०४/२०१७

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व महानगरपालिका आयुक्त

विषय :- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये प्राथमिक तपासणीच्यावेळी नामनिर्देशनपत्रातील त्रुटी दूर करण्याची उमेदवारांना संधी देण्याबाबत...

महोदय/महोदया,

माहे फेब्रुवारी, २०१७ मध्ये राज्यात मोठया प्रमाणावर स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका पार पडल्या. या निवडणुकांमध्ये निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी छाननीमध्ये उमेदवारांची काही नामनिर्देशनपत्रे राज्य निवडणूक आयोगाच्या सध्याच्या सूचनांच्या आधारावर अवैध ठरविली. या निर्णयाविरुध्द व तांत्रिक अडचणींमुळे विहित कालावधीत नामनिर्देशनपत्र दाखल करु शकले नाहीत अशा उमेदवारांनी उच्च न्यायालयामध्ये रिट याचिका दाखल केल्या. निवडणूक प्रक्रिया सुरु झालेली असल्याने मा. उच्च न्यायालयाने यामध्ये हस्तक्षेप करण्यास नकार दिला. मात्र, उमेदवारांच्या तक्रारीमध्ये लक्ष घालून निवडणूक प्रक्रिया अधिकाधिक पारदर्शक होण्याच्या दृष्टीने राज्य निवडणूक आयोगाने सुधारात्मक उपाययोजना कराव्यात, असे मत व्यक्त केलेले आहे.

२. यासंदर्भात नमूद करण्यात येते की, पारंपारिक पध्दतीने नामनिर्देशनपत्र भरताना त्यामध्ये अनेकवेळा चुका अथवा त्रुटी रहात असत. अशा चुका होऊ नये यादृष्टीने राज्य निवडणूक

आयोगाने महाऑनलाईनच्या मदतीने नामनिर्देशनपत्र व शपथपत्रातील माहिती भरण्यासाठी एक संगणकीय प्रणाली विकसित केलेली आहे. नामनिर्देशनपत्र भरण्यासाठी विहित करण्यात आलेल्या कालावधीमध्ये केव्हाही इच्छुक उमेदवार संगणकीय प्रणालीद्वारे नामनिर्देशनपत्र तसेच शपथपत्रातील माहिती भरु शकतो. याचा फायदा असा आहे की, उमेदवार त्याने भरलेली माहिती अचूक आहे याची खात्री करु शकतो. काही चुका राहून गेल्या असल्यास त्या दुरुस्त करु शकतो व त्यानंतर त्याची प्रिंट घेऊन त्यावर स्वाक्षरी करुन निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे नामनिर्देशनपत्र सादर करु शकतो. नामनिर्देशनपत्र भरण्यास उमेदवारांना सहाय्य व्हावे यासाठी निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या स्तरावर आवश्यकतेनुसार एक किंवा अधिक मदत कक्षांची स्थापना करण्यात येते. याव्यतिरिक्त जिल्ह्यातील सेतू, ई-सेवा केंद्र, इ. जास्त क्षमतेची इंटरनेट सुविधा असलेल्या ठिकाणी तसेच सायबर कॅफे व सीएफसी (Community Facilitation center) इ. ठिकाणी नामनिर्देशनपत्र भरण्यासाठी सुविधा उपलब्ध करुन देण्यात येते.

३. अलिकडेच माहे फेब्रुवारी, २०१७ मध्ये राज्यात मोठया प्रमाणावर स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका घेण्यात आल्या. या निवडणुकांमध्ये जवळजवळ सर्व उमेदवारांनी संगणकीय प्रणालीद्वारे नामनिर्देशनपत्र व शपथपत्रातील माहिती भरुन ती निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे सादर केलेली आहेत. यावरुन स्पष्ट होत आहे की, नामनिर्देशनपत्र भरण्यासाठी विकसित करण्यात आलेली संगणकीय प्रणाली निर्दोष असून तिचा सहजरित्या वापर केला जाऊ शकतो. मात्र असे असूनही काही उमेदवारांकडून नामनिर्देशनपत्रातील माहिती भरताना त्रुटी राहून गेल्यामुळे छाननीमध्ये त्यांची नामनिर्देशनपत्र अवैध ठरविण्यात आली. यासंदर्भात मुंबई उच्च न्यायालयात दाखल झालेल्या रिट याचिकांमध्ये मा.उच्च न्यायालयाने वरीलप्रमाणे मत व्यक्त केलेले आहे.

४. वरील पार्श्वभूमीवर यापुढे नामनिर्देशनपत्र संगणकीय प्रणालीद्वारे भरताना अपवादात्मक परिस्थितीत काही त्रुटी राहून गेल्यास त्या दूर करण्यासाठी पुढीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी असे आदेशित करण्यात येत आहे :-

(i) इच्छुक उमेदवाराने सादर केलेल्या नामनिर्देशनपत्राची निवडणूक निर्णय अधिकारी अथवा त्यांच्या हाताखालील कर्मचाऱ्यांमार्फत प्राथमिक तपासणी करण्यात यावी.

प्राथमिक तपासणीत लक्षात आलेल्या त्रुटी उमेदवारांच्या निदर्शनास आणून देण्यात याव्यात व त्रुटी दूर करण्याची त्यांना संधी देण्यात यावी. जेणेकरुन नामनिर्देशनपत्रावर उमेदवार, सूचक, अनुमोदक यांनी स्वाक्षरी करावयाचे राहून गेले असल्यास अथवा इतर काही त्रुटी असल्यास त्या दुरुस्त करण्याची संधी मिळू शकेल. मात्र निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्यात आल्यानंतर त्यामध्ये दुरुस्ती करता येणार नाही. त्यासाठी उमेदवारास नव्याने नामनिर्देशनपत्र दाखल करावे लागेल.

(ii) उमेदवाराने नामनिर्देशनपत्र ऑनलाईन पध्दतीने भरावयाचे असल्याने संगणक प्रणालीमध्ये माहिती भरुन त्याचे प्रिंट आऊट घेतल्यानंतर त्यामध्ये काही दुरुस्ती करणे उमेदवारास आवश्यक वाटल्यास त्यांना त्यामध्ये हाताने दुरुस्ती करण्यास परवानगी देण्यात यावी. अशी दुरुस्ती ज्याठिकाणी केली जाईल त्याठिकाणी उमेदवाराने दिनांकित स्वाक्षरी करणे आवश्यक आहे. अशारितीने हाताने दुरुस्ती केली असल्यास निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी त्यानुसार संगणकीय प्रणालीमध्ये आवश्यक दुरुस्त्या कराव्यात.

(iii) नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या अखेरच्या दिवशी वेबसाईट हँग झाल्यामुळे उमेदवार संगणकीय प्रणालीमध्ये नामनिर्देशनपत्र तसेच शपथपत्रातील माहिती भरुन त्याची प्रिंट आऊट घेऊ शकणार नाही याबाबत निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची खात्री झाल्यास त्यांनी राज्य निवडणूक आयोगाशी तात्काळ संपर्क साधून आयोगाचे निर्देश प्राप्त करुन घ्यावेत

(iv) उमेदवारांना वरीलप्रमाणे दुरुस्ती करण्याची संधी नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या अंतिम वेळेपर्यंतच देण्यात यावी.

५. राज्य निवडणूक आयोगाच्या असेही निदर्शनास आणून देण्यात आले आहे की, मागासवर्गीयांसाठी आरक्षित असलेल्या जागेवरुन निवडणूक लढविण्यासाठी स्त्री उमेदवारांनी नामनिर्देशनपत्रासोबत तिच्या विवाहापूर्वीच्या नावाने मिळालेले जात प्रमाणपत्र अथवा जात वैधता प्रमाणपत्र सादर केल्यास, नाव जुळत नाही या कारणास्तव त्यांचे नामनिर्देशनपत्र अवैध ठरविण्यात

येते. त्यामुळे इच्छुक स्त्री उमेदवारास निवडणूक लढविण्याच्या हक्कापासून वंचित रहावे लागते. याबाबत सूचित करण्यात येते की, विवाहित स्त्रीने नामनिर्देशनपत्रासोबत विवाहापूर्वीच्या नावाने मिळविलेले जात प्रमाणपत्र अथवा जात वैधता प्रमाणपत्र, तिच्या नावात बदल झाल्याच्या पुराव्यासह अथवा नावात बदल झाला असल्याबाबत प्रतिज्ञापत्र सादर केल्यास ते स्विकारण्यात यावे.

६. तरी वरीलप्रमाणे कार्यवाही करण्याबाबत सर्व निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना सूचना देण्यात याव्यात ही विनंती.

मा.राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(नि. ज वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत :-
सर्व विभागीय आयुक्त
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने
राज्य निवडणूक आयोगाच्या पॅनलवरील सर्व वकील
निवड नस्ती

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता तृतीयपंथी व्यक्तीने स्वत: घोषित केलेल्या लिंगाच्या पर्यायानुसार निवडणूक लढविण्याचा हक्क देणेबाबत.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/ग्रापनि-२०२१/प्र.क्र. ०७/का.८
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : २७ ऑगस्ट, २०२१

आदेश

ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व अनुच्छेद २४३ झेडए नुसार राज्यातील पंचायती व नगरपालिका यांच्या निवडणुकांचे अधिक्षण, संचालन व नियंत्रण याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे;

आणि ज्याअर्थी, घटना (७३ वी) दुरुस्ती अधिनियम, १९९२ आणि घटना (७४ वी) दुरुस्ती अधिनियम, १९९२ च्या हेतूने ठरविल्यानुसार पंचायती व नगरपालिका यांच्या निवडणुका नियमित, विहित मुदतीत, मुक्त आणि स्वच्छ वातावरणात पार पाडण्याकरिता अधिक्षण, संचालन व नियंत्रण याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे.

आणि ज्याअर्थी, मा. सर्वोच्च न्यायालयाने रिट पिटीशन (सिव्हील) ४००/२०१२ मध्ये दिलेल्या महत्वपूर्ण निवाड्यामध्ये असे निरीक्षण नोंदविले आहे की, एखाद्या व्यक्तीच्या अस्तित्वाकरिता त्याच्या लिंगाची ओळख हा अविभाज्य भाग असून "व्यक्तिगत स्वायत्तता" आणि "आत्मनिर्णय" याचा गाभा विचारात घेऊन तृतीयपंथीयांचा तृतीय लिंग (Third gender) यामध्ये विचार करण्याचे निर्देश दिले.

आणि ज्याअर्थी, तृतीयपंथी व्यक्तींच्या (हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, २०१९ च्या कलम ४ उपकलम २ मधील तरतुदीनुसार उपकलम १ अंतर्गत तृतीयपंथी म्हणून ओळखल्या गेलेल्या व्यक्तीला स्वत:ची लिंग ओळख करुन देण्याचा अधिकार असेल.

आणि ज्याअर्थी, मा. उच्च न्यायालयाच्या औरंगाबाद खंडपीठामध्ये दाखल झालेल्या रिट पिटीशन (स्टॅम्प) १०४/२०२१ (अंजली गुरु संजना जान विरुध्द महाराष्ट्र राज्य आणि इतर (reported at 2021(1) ALL MR 422)) मध्ये दि. २ जानेवारी, २०२१ रोजी दिलेल्या आदेशात असे निरीक्षण नोंदविले आहे की, सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्देशांचे आणि सन २०१९ च्या कायद्यातील संबंधित तरतुदींचे पालन करणे आवश्यक असून त्यानुसार तृतीयपंथी उमेदवारांचे नामनिर्देशनपत्र हे त्याने स्वसमजानुसार घोषित केलेल्या लिंग ओळखीच्या आधारे स्विकारणे आवश्यक आहे.

आणि ज्याअर्थी, तृतीयपंथी व्यक्तीस कोणत्या लिंगाच्या आधारे कोणत्या जागेवरुन निवडणूक लढविता येईल याबाबत अधिनियमात तरतूद नसल्यामुळे संभ्रम निर्माण होऊ शकतो आणि त्याकरिता तरतूद करण्याची आवश्यकता आहे

आणि म्हणून तृतीयपंथी व्यक्ती (हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, २०१९ मधील तरतुदीनुसार तृतीयपंथी व्यक्तीच्या निवडणूक लढविण्याच्या मुलभूत अधिकारांचा विचार करण्यासाठी आणि संभ्रम टाळण्यासाठी त्याने स्वसमजानुसार केलेल्या लिंग ओळखीच्या आधारे त्याच्या नामनिर्देशनपत्राचा निर्णय घेण्याकरिता तरतूद करण्याचा निर्णय राज्य निवडणूक आयोगाने घेतला आहे.

त्याअर्थी, भारतीय संविधानातील अनुच्छेद २४३ के व अनुच्छेद २४३ झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १८अ (४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १४(४), महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ चे कलम १०अ(४), महाराष्ट्र जिल्हापरिषदा व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ चे कलम ९अ, महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ च्या कलम १०अ(४) अन्वये तसेच राज्य निवडणूक आयोगास याबाबतीत समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकारांचा वापर करुन राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे :-

आदेश

१) सर्व तृतीयपंथींना त्यांनी स्वसमजानुसार केलेल्या लिंग ओळखीच्या आधारे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका लढविण्याचा अधिकार असेल.

२) अशा निवडणूक लढविणाऱ्या व्यक्तीने इतर सर्व हेतूंसाठी त्याच निवडलेल्या लिंगाचा वापर केलेला असावा.

३) अशी निवडणूक लढविणारी व्यक्ती इतर सर्व कारणांसाठी त्याच निवडलेल्या लिंगाचा वापर करेल, आणि तृतीयपंथी व्यक्ती (हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, २०१९ मध्ये दिलेल्या योग्य प्रक्रियेचे पालन केल्याशिवाय केवळ संधी आहे म्हणून लिंगाची ओळख बदलणार नाही असे शपथपत्र देईल.

४) राज्य निवडणूक आयोगाने दि. २४ नोव्हेंबर, २०११ अन्वये यासंदर्भात दिलेले निर्देश याद्वारे रद्द करण्यात येत आहेत.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांचे आदेशानुसार,

(किरण कुरुंदकर)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,

१. सर्व विभागीय आयुक्त
२. सर्व जिल्हाधिकारी
३. सर्व महानगरपालिका आयुक्त
४. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हापरिषद
५. नगरपरिषदा / नगरपंचायतींचे मुख्याधिकारी
६. सर्व तहसिलदार
७. राज्य निवडणूक आयोगाचे तिनही खंडपीठावरील वकील
८. राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने
९. निवड नस्ती

२०७

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/मनपा-२०१५ /प्र.क्र. २४/का.५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : २६ सप्टेंबर, २०२३

आदेश

ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३-झेडए, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १८ए व महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १४(१) अन्वये राज्य निवडणूक आयोगावर महानगरपालिकांच्या निवडणुकांची जबाबदारी सोपविली आहे.

आणि ज्याअर्थी, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम तसेच बृहन्मुंबई महानगरपालिका अधिनियम यामध्ये जर एखाद्या नगरसेवकाने त्याच्या पदाचा वापर करून त्याने अथवा त्याच्या पती/पत्नी/अवलंबित व्यक्ती यांनी बेकायदा बांधकाम केले असेल अथवा बेकायदा बांधकामावर कारवाई करताना अडथळा निर्माण केला असेल तर अशा नगरसेवकास त्याच्या उर्वरित कालावधीकरिता अनर्ह ठरविण्याची तरतूद आहे.

आणि ज्याअर्थी, नगरसेवकाने अनधिकृत बांधकाम केले असल्यास तो जाहीर करण्याबाबत स्पष्ट उल्लेख करण्याचे निर्देश द्यावेत अशी विनंती मा. उच्च न्यायालयात दाखल झालेल्या PIL NO. ४५/२०२२ मध्ये करण्यात आली होती. यासंदर्भात मा. उच्च न्यायालयाने दिनांक ६/९/२०२३ रोजी दिलेल्या आदेशात निवडणूक लढविताना उमेदवाराकडून दाखल करण्यात येणाऱ्या शपथपत्रामध्ये त्याने / तिने अथवा पती / पत्नी अथवा अवलंबित व्यक्ती यांनी अनधिकृत बांधकाम केले आहे किंवा करो याबाबतची माहिती उघड करता येणे शक्य आहे किंवा कसे याबाबतचा निर्णय घेण्याबाबतचे निर्देश दिले आहेत.

आणि ज्याअर्थी, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १० नुसार व मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १६ मधील तरतुदीनुसार दोन प्रकारच्या अनर्हता नमूद करण्यात आल्या आहेत व त्यानुसार काही व्यक्ती पालिका सदस्य म्हणून निवडून येण्यास व काही व्यक्ती पालिका सदस्य म्हणून राहण्यास अनर्ह होऊ शकतात.

आणि ज्याअर्थी, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १० (१ड) / मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १६ (१ड) अनुसार निवडून आलेल्या पालिका सदस्याला पालिका सदस्य म्हणून त्याचा पदावधी शिल्लक असेपर्यंत अनर्ह करण्याची तरतूद आहे, मात्र अशा व्यक्तीस पालिका सदस्य म्हणून पुढील सार्वत्रिक निवडणुकीमध्ये निवडून येण्यास अनर्ह करण्याची तरतूद सध्या नाही.

आणि ज्याअर्थी, जर एखाद्या उमेदवाराने नामनिर्देशनपत्रासोबतच्या शपथपत्रात अनधिकृत बांधकामाबाबत चुकीची माहिती सादर केल्याचे निष्पन्न झाल्यास, त्या उमेदवारावर राज्य निवडणूक आयोगाच्या दि. ११ ऑगस्ट, २००५ च्या आदेशानुसार गुन्हा दाखल करण्याबाबत तरतूद आहे, आणि तसे केल्यावर अनधिकृत बांधकाम करणाऱ्यांच्या कृतीवर आळा बसण्याची शक्यता आहे.

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने दि. ५ ऑक्टोबर, २०१५ रोजी महानगरपालिका निवडणुकांकरिता नामनिर्देशनपत्र व शपथपत्र यांचा नमुना विहित केला आहे आणि दि. १३ ऑगस्ट, २०१८ रोजी त्यासोबतच्या शपथपत्राचा नमुना सुधारीत केला आहे. मा. उच्च न्यायालयाच्या उपरोक्त आदेशास अनुसरुन उमेदवाराने नामनिर्देशनपत्रासोबत द्यावयाच्या सदर शपथपत्रामध्ये सुधारणा करणे उपयुक्त ठरणार आहे.

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३-झेडए, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १८ए (४) व महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या

कलम १४ (४) अन्वये मिळालेल्या व इतर प्राप्त अधिकारांचा वापर करुन राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र.२४/का.५, दि. १३ ऑगस्ट, २०१८ च्या आदेशातील मुद्दा क्र. १६ . ५ खालीलप्रमाणे सुधारण्यात येत आहे :-

"१६.

५. महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम १९४९ च्या कलम १० / मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १६ मधील तरतुदींचे मी वाचन केले असून त्यानुसार मी महानगरपालिका सदस्य म्हणून निवडून येण्यासाठी अपात्र नाही. मी स्वत: अथवा माझी पत्नी / माझे पती / माझे अवलंबित यांनी कोणतेही अनधिकृत बांधकाम केलेले नाही. महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १० (१ड) / मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १६ (१ड) मधील तरतुदीनुसार जर मी निवडून आल्यावर अनधिकृत बांधकाम केले असल्याचे सिद्ध झाल्यास मी नगरसेवक पदावर रहाण्यास अनर्ह ठरेन, याची मला जाणीव आहे."

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(के. सूर्यकृष्णमूर्ती)
उपसचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत -

१) सचिव (२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२) आयुक्त, सर्व महानगरपालिका.
३) संगणकीकरण शाखा -

ऑनलाईन नामनिर्देशन प्रक्रियेच्या आज्ञावलीतील शपथपत्रामध्ये योग्य त्या सुधारणा करण्यासाठी अग्रेषित.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीमध्ये विवाहित महिला उमेदवाराच्या नामनिर्देशन पत्र व मतपत्रिकेवरील नावाबाबत...

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक:रानिआ/नप-२०२५/प्र.क्र.०१/का-६
नवीन प्रशासन भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक:- १३ मार्च, २०२५

संदर्भ:-१.क्र.रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.३२/का.५, दि.०१/०४/२०१७.

भारतीय संविधानातील कलम २४३-के व २४३-झेडए नुसार राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांच्या संदर्भात अधीक्षण, संचालन व नियंत्रण करणे यासोबतच निवडणुका मुक्त, निर्भय व शांत वातावरणात पार पाडणे तसेच निवडणूक प्रक्रियेची शुद्धता अथवा पावित्र्य राखणे याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगाची आहे;

ज्याअर्थी, निवडणूक लढवू इच्छिणाऱ्या विवाहित महिलांनी नामनिर्देशन पत्रांवर विवाहापूर्वीचे नाव किंवा विवाहानंतरच्या नावांपैकी नेमके कोणते नाव नमूद करावे, याबाबत संभ्रम असल्याचे निदर्शनास आणण्यात आले;

ज्याअर्थी, निवडणूक लढविणाऱ्या विवाहित महिलांचे बाबतीत त्या यथोचितरित्या नामनिर्देशित झाल्यानंतर, संबंधित मतपत्रिकेवर त्यांचे विवाहापूर्वीचे नाव असावे अगर विवाहानंतरचे नाव असावे याबाबत कोणत्याही सूचना/ आदेश नसल्याबाबत निदर्शनास आणण्यात आले;

त्याअर्थी निवडणूक लढविणाऱ्या विवाहित महिलांच्या बाबतीत नामनिर्देशनपत्र तसेच मतपत्रिकेवर नाव कशा प्रकारे असावे याबाबत पुढील प्रमाणे आदेशित करण्यात येत आहे....

आदेश

१. निवडणूक लढविण्यासाठी इच्छुक उमेदवाराचे नाव संबंधित मतदार यादीमध्ये असणे ही आवश्यक अर्हता आहे. त्यामुळे नामनिर्देशनपत्र सादर करताना अशा इच्छूक उमेदवारांना (महिला उमेदवारांसह), त्यांचे संबंधित मतदार यादीमध्ये असलेल्या नावानेच नामनिर्देशन पत्र दाखल करणे आवश्यक आहे.

२. निवडणूक लढविण्यासाठी नामनिर्देशन पत्र सादर केलेल्या विवाहित महिला उमेदवारास, मतदार यादीमध्ये व नामनिर्देशन पत्रामध्ये नमूद असलेल्या नावाखेरीज त्यांना मतपत्रिकेवर इतर नावाचा उल्लेख करण्याची इच्छा असेल तर सदर नामनिर्देशनपत्र मागे घेण्याच्या अंतिम दिनांकापूर्वी तसा विनंती अर्ज निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे सादर करता येईल.

३. सदर अर्जासोबत त्यांनी ज्या नावाचा उल्लेख मतपत्रिकेवर करावयाचा आहे त्या पूष्ठर्थ आवश्यक पुरावे उदा. विवाह नोंदणी प्रमाणपत्र, राजपत्रात प्रसिध्द केलेले विवाहानंतरचे नाव इ., सादर करणे अनिवार्य असेल. उक्त नमूद प्रमाणपत्र तसेच राजपत्र उपलब्ध नसल्यास, मतदाराने

मतदान करण्यापुर्वी आपली ओळख पटविण्यासाठी राज्य निवडणूक आयोगाचे क्र.रानिआ/मनपा-२००९/प्र.क्र.१६/का.५ दि.०८/११/२०११ रोजीच्या आदेशात नमूद केलेल्या १७ पुराव्यांपैकी, अशा उमेदवाराचे त्यास हवे असलेल्या नावांसहीत छायाचित्र असलेला कोणताही एक पुरावा सादर करणे आवश्यक असेल.

४. संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी उमेदवाराने सादर केलेले पुरावे लक्षात घेऊन वैधरित्या नामनिर्देशित व अंतिमरित्या निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची यादी तयार करतांना व पर्यायाने मतपत्रिका तयार करतांना या सुधारित नावाचा समावेश करण्याबाबत निर्णय घ्यावा.

५. वैधरित्या नामनिर्देशित व निवडणूक लढविणाऱ्या विवाहित महिला उमेदवाराने विवाहापूर्वीचे तसेच विवाहानंतरचे नाव मतपत्रिकेवर जोडून छापण्याची विनंती केली तर अंतिमरित्या निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची यादी प्रसिध्द करतांना मतदार यादीतील नावापुढे विवाहानंतरचे/ पूर्वीचे नाव देखील कंसात छापण्याची परवानगी देता येईल. मात्र अशी अनुमती देताना ईलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रावर, नाव मुद्रीत करण्यासाठी मुक्रर करण्यात आलेल्या जागेचाच व विहीत फॉंटचा वापर होईल, याची दक्षता घ्यावी (संदर्भ राज्य निवडणूक आयोगाचे दि.०३/०२/२०१७ रोजीचे आदेश).

६. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीमधील निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांच्या अंतिम यादीत व मतपत्रिकेवर उमेदवारांची नावे वर्णानुक्रमे घेतांना, ज्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेची निवडणूक असेल त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेबाबत लागू असलेल्या तरतुदीनुसार सदर यादीत व मतपत्रिकेवर नावाचा क्रम लावण्यात यावा.

मा.राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(सुरेश काकाणी) 23.03.2017
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत:-

१. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई
२. अपर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग,
३. संचालक, नगरपालिका प्रशासन, मुंबई
४. सर्व विभागीय आयुक्त,
५. सर्व जिल्हाधिकारी,
६. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
७. सर्व महानगरपालिका आयुक्त
८. सर्व प्रादेशिक संचालक व विभागीय आयुक्त, नगरपालिका प्रशासन
९. सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा/नगरपंचायती
१०. राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने
११. निवड नस्ती.

प्रकरण — १४

राजकीय पक्षांची नोंदणी व चिन्ह वाटप संदर्भातील आदेश व सूचना

RNI No. MAHBIL /2009/31748

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग एक-अ—मध्य उप-विभाग

वर्ष ११, अंक ३८] शनिवार, नोव्हेंबर ०८, २०२५/कार्तिक १७, शके १९४७ [पृष्ठे ८७, किंमत : रुपये २६.००

असाधारण क्रमांक ७२

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर, मादाम कामा रोड,
मुंबई ४०० ०३२, दिनांक ८ नोव्हेंबर २०२५.

अधिसूचना

क्रमांक रानिआ/रापनों-२०२५/प्र.क्र.५४/का.११.—ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए अन्वये राज्यातील सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांचे अधीक्षण, संचलन व नियंत्रणाची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगाची आहे ;

२. आणि ज्याअर्थी, राजकीय पक्षांच्या नोंदणीसंदर्भात वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या आदेशांची अंमलबजावणी करताना होणारा संभ्रम दूर करण्याकरिता, आदेशांच्या अंमलबजावणीमध्ये एकसूत्रता आणण्यासाठी 'महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५' दिनांक ५ मे २०२५ रोजीचा आदेश **राजपत्रात** प्रसिद्ध करण्यात आला आहे;

३. आणि ज्याअर्थी, उक्त आदेशाच्या 'भाग चार' मधील परिच्छेद २३ नुसार राज्य निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत मान्यताप्राप्त राष्ट्रीय पक्ष ,महाराष्ट्र राज्यातील मान्यताप्राप्त राज्यस्तरीय पक्ष, इतर राज्यांतील मान्यताप्राप्त राज्यस्तरीय पक्ष यांच्याकरिता राखून ठेवण्यात आलेली चिन्हे ; तसेच नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांचा तपशील व मुक्त चिन्हे प्रसिद्ध करण्याची तरतूद करण्यात आली आहे;

४. आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांनी यापूर्वी प्रसिद्ध केलेल्या त्यांच्या अधिसूचना क्रमांक रानिआ/रापनों-२०१९/प्र.क्र.२२/का.११, दिनांक ३० नोव्हेंबर २०१९ व दिनांक २३ फेब्रुवारी २०२१ अन्वये नमूद मान्यताप्राप्त पक्ष व त्यांच्यासाठी राखीव चिन्ह आणि अमान्यताप्राप्त नोंदणीकृत पक्ष तसेच मुक्त चिन्हांची यादी **राजपत्रात** प्रसिद्ध केलेली होती;

५. आणि ज्याअर्थी, शिवसेना व नॅशनलिस्ट काँग्रेस पार्टी यांच्या पक्षांतर्गत विभाजनानंतर पक्षाचे नाव व चिन्ह याबाबतचा निर्णय मा.सर्वोच्च न्यायालय यांच्याकडे प्रतिक्षाधिन असल्याने सदर पक्षांची नावे व त्यांच्यासाठी राखीव असलेले चिन्ह मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या अंतिम निर्णयाच्या अधीन राहून समाविष्ट करणे आवश्यक आहे;

६. आणि ज्याअर्थी, दिनांक ३० नोव्हेंबर २०१९ व दिनांक २३ फेब्रुवारी २०२१ रोजीच्या **शासन राजपत्रांनंतर** राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांच्याकडे दिनांक ७ नोव्हेंबर २०२५ या दिनांकापर्यंत नोंदणी झालेल्या एकूण ४३५ राजकीय पक्षांची नावे त्यांच्या मुख्य कार्यालयाच्या पत्त्यासह प्रसिद्ध करणे आवश्यक झाले आहे.

७. त्याअर्थी, 'महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५' दिनांक ५ मे ,२०२५ च्या 'भाग चार' मधील परिच्छेद २३ आणि 'भाग ६' मधील परिच्छेद २७ (१) चा वापर करून दिनांक ३० नोव्हेंबर २०१९ व दिनांक २३ फेब्रुवारी २०२१ रोजी प्रसिद्ध केलेली अधिसूचना अधिक्रमित करून नव्याने अधिसूचना निर्गमित करणे आवश्यक झाले आहे. म्हणून दिनांक **०७ नोव्हेंबर २०२५** रोजीपर्यंत राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी असलेल्या / झालेल्या पक्षांची यादी (एकूण ४३५) (राखून ठेवलेल्या व मुक्त चिन्हांसह) आणि त्यांच्या मुख्य कार्यालयाच्या पत्त्यांसह, खालीलप्रमाणे प्रसिद्ध करीत आहे.

परिशिष्ट - (क) : राष्ट्रीय पक्ष (एकूण ००५)

परिशिष्ट - (ख) : महाराष्ट्र राज्यातील राज्यस्तरीय पक्ष (एकूण ००५)

परिशिष्ट - (ग) : इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्ष (एकूण ००९)

परिशिष्ट - (घ) : आयोगाकडील नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष (एकूण ४१६)

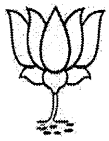
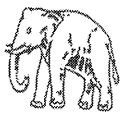
परिशिष्ट - (ड़) : मुक्त चिन्हांची यादी (एकूण १९४)

परिशिष्ट- (क)

दि.०७/११/२०२५ रोजी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणीकृत पक्षांचे नाव व त्यांच्या मुख्यालयांचे पत्ते

भारत निवडणूक आयोगाकडील मान्यताप्राप्त पक्ष (राखीव चिन्हासह)

राष्ट्रीय पक्ष (एकूण-५)

अ. क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणीचा दिनांक	चिन्ह	मुख्यालयाचा पत्ता
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
१	भारतीय जनता पार्टी **SEC/NP/BJP/05/02**	३०/०३/२००५	कमळ 	११, अशोक रोड, न्यू दिल्ली ११० ००१. **मुंबई कार्यालयाचा पत्ता:** सी.डी.ओ., बरॅक नं.१, वसंतराव भागवत चौक, योगक्षेमसमोर, नरीमन पॉईंट, मुंबई ४०० ०२०.
२	भारताचा कम्युनिस्ट पक्ष (मार्क्सवादी) **SEC/NP/BCP(M)/05/04**	१६/०५/२००५	हातोडा विळा आणि तारा 	ए.के.गोपालन भवन २७-२९, भाई वीरसिंह मार्ग, गोल मार्केट, न्यू दिल्ली ११० ००१. **मुंबई कार्यालयाचा पत्ता:** जनशक्ती, पांडूरंग बुधकर मार्ग, वरळी, मुंबई १३.
३	बहुजन समाज पार्टी **SEC/NP/BSP/05/05**	०८/१०/२००५	हत्ती 	१२, गुरु रकाबगंज रोड, नवी दिल्ली ११० ००१. **मुंबई कार्यालयाचा पत्ता:** बी.एस.पी.भवन, प्लॉट नं.८३,-ए, कलेक्टर कॉलनी, चेंबूर मुंबई- ४०००७४.
४	भारतीय राष्ट्रीय कॉंग्रेस **SEC/NP/BRC/05/06 नावाची दुरूस्ती करावी***	०५/१२/२००५	हात 	२४, अकबर रोड, न्यू दिल्ली ११० ०११. **मुंबई कार्यालयाचा पत्ता:** टिळक भवन, काकासाहेब गाडगीळ मार्ग, दादर, मुंबई ४०००२५. **मुंबई कार्यालयाचा पत्ता:** गांधी भवन, फ्री प्रेस जनरल मार्ग, मंत्रालयासमोर, मुंबई ४०० ०२१.
५	आम आदमी पार्टी **SEC/OSP/AAP/18/1**	२३/१०/२०१८	झाडू 	६१०-ए, कॉर्मस हाऊस, नगिनदास मास्टर रोड, फोर्ट रोड, मुंबई, पिन कोड-४०० ००१.

परिशिष्ट- (ख)

दि. ०७/११/२०२५ रोजी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणीकृत पक्षांचे नाव व त्यांच्या मुख्यालयांचे पत्ते

भारत निवडणूक आयोगाकडील मान्यताप्राप्त पक्ष (राखीव चिन्हासह)

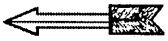
महाराष्ट्र राज्यातील राज्यस्तरीय पक्ष (एकूण-५)

अ.क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणीचा दिनांक	चिन्ह	मुख्यालयाचा पत्ता
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
१	नॅशनलिस्ट कॉंग्रेस पार्टी **SEC/SP/NCP/05/03**	२९/०४/२००५ (मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या अंतिम निकालास अधिन राहून)	घड्याळ 	मुंबई कार्यालयाचा पत्ता:अ-४, राजगड, मादाम कामा रोड, मंत्रालया समोर, मुंबई-४०००३२
२	शिवसेना SEC/SP/SS/**05/01**	१६/०५/२००५ (मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या अंतिम निकालास अधिन राहून)	धनुष्यबाण 	कार्यालयाचा पत्ता: आनंद आश्रम, श्री.भवानी चौक, टेंभी नाका, ठाणे (प.)४००६०१
३	महाराष्ट्र नवनिर्माण सेना **SEC/SP/MNS/06/01**	२०/०५/२००६	रेल्वे इंजिन 	राजगड, मातोश्री टॉवर, बी विंग, दुसरा मजला, रुम नं २०२, पदमाबाई ठक्कर मार्ग, मुंबई ४०० ०१६
४	शिवसेना (उध्दव बाळासाहेब ठाकरे)	मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या अंतिम निकालास अधिन राहून	मशाल # 	शिवसेना भवन, राम गणेश गडकरी चौक, दादर (प.), मुंबई ४०० ०२८. **मुंबई कार्यालयाचा पत्ता:** शिवालय, बरॅक क्र.७, फ्री प्रेस रोड, नरिमन पॉईंट, मुंबई ४०० ०२१.
५	नॅशनलिस्ट कॉंग्रेस पार्टी-शरदचंद्र पवार	मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या अंतिम निकालास अधिन राहून	तुतारी वाजवणारा माणूस # 	१०, बिशंभर दास मार्ग,नवी दिल्ली ११० ००१. **मुंबई कार्यालयाचा पत्ता:** ठाकरसी हाऊस, जे.एन. हेरेडिया मार्ग, बलार्ड इस्टेट, फोर्ट, मुंबई ३८.

परिशिष्ट-(ग)

दि. ०७/११/२०२५ रोजी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणीकृत पक्षांचे नाव व त्यांच्या मुख्यालयांचे पत्ते

भारत निवडणूक आयोगाकडील मान्यताप्राप्त पक्ष (राखीव चिन्हासह) इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्ष (एकूण- ०९)

अ. क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणीचा दिनांक	चिन्ह	मुख्यालयाचा पत्ता
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
१	भारतीय कम्युनिस्ट पक्ष **SEC/NP/BCP/05/01**	२८/०३/२००५	कणीस आणि विळा 	मुंबई कार्यालयाचा पत्ता : ३१४, राजभुवन सरदार वल्लभभाई पटेल रोड, खेतवाडी, सातवी गल्ली मुंबई, -४०० ००४.
२	जनता दल (सेक्यूलर) **SEC/OSP/JD(S)/05/01**	३१/०५/२००५	डोक्यावर भारा घेतलेली स्त्री 	३, रेसकोर्स रोड, बंगलोर ५६० ००९ **मुंबई कार्यालयाचा पत्ता:** १०, सी.डी.ओ.बरॅक, योगक्षेम, एल.आय.सी.बिल्डिंग, जीवनबीमा मार्ग, चर्चगेट,मुंबई ४०० ०२०.
३	समाजवादी पार्टी **SEC/OSP/SP/05/02**	१३/०६/२००५	सायकल 	१८, कोपरनिकस लेन, न्यू दिल्ली ११० ००१. **मुंबई कार्यालयाचा पत्ता:** कमाल मॅन्शन, ४था मजला, हाजी नियाज अहमद मार्ग, कुलाबा, मुंबई-४००००५.
४	इडियन युनियन मुस्लिम लीग **SEC/OSP/IUML/06/01**	११/१२/२००६	शिडी 	महाराष्ट्र राज्य मुख्य कार्यालय, मांडवी टेलिफोन एक्सचेंज जवळ, रुम नं.९, दुसरा मजला, ४३ मिया अहमद छोटानी मार्ग, मुंबई- ४०० ००३
५	ऑल इंडिया अण्णा द्रविड मुन्नेत्र कझगम **SEC/OSP/AIADMK/07/01**	२६/०१/२००७	दोन पाने 	२२६/२७५, अवाई शनमुगम सलाई, रोयापेठा, चेन्नई ६०० ०१४. **मुंबई कार्यालयाचा पत्ता:** व्ही.ओ.सी.टॉवर, डी विंग, रुम नं ७०४, ९० फीट रोड, धारावी, मुंबई ४०० ०१७.
६	जनता दल -(युनायटेड) **SEC/OSP/JD(U)/11/01**	१५/११/२०११	बाण 	७ जंतर-मंतर रोड, नवी दिल्ली ११० ००१. **मुंबई कार्यालयाचा पत्ता:** २/११, उन्नत नगर नं. ४, एम.जी रोड, गोरेगाव(प), मुंबई ४००१०४.
७	ऑल इंडिया मजलिस इत्तेहदूल मुस्लिमीन **SEC/OSP/AIMEM/12/01**	१२/०१/२०१२	पतंग 	रा.पा. पत्ता : ५-६-१, दरुस सलाम,अघापूरा, हैद्राबाद ५०० ००१ **महाराष्ट्रातील कार्यालयाचा पत्ता :** द्वारा श्री. सबेरी सय्यद इब्बतेझम असद , प्लॉट नं. १६, दिलरस कॉलनी, अरेफ कॉलनी, औरंगाबाद-४३१००१. महाराष्ट्र.
८	ऑल इंडिया फॉरवर्ड ब्लॉक SEC/OSP/AIFB/२३/०१	११/१/२०२३	सिंह 	दुकान क्र.१ व २, सुरज, प्लाझा चांदूर रेल्वे मार्ग, नांदगांव खंडेश्वर, जि.अमरावती-४४४७०८
९	भारत राष्ट्र समिथी **SEC/OSP/BRS/23/02**	२३/३/२०२३	कार 	व्दारा श्री.एम.बी.पाटील, प्लॉट नं.२, तळ मजला, स्वाधिन सदन बिल्डींग, "सी" रोड,गव्हमेंट बाइज हॉस्टेलसमोर, चर्चगेट रेल्वे स्टेशनजवळ, मुंबई-४०००२०

परिशिष्ट-(घ)			
राज्य निवडणूक आयोगाकडे महाराष्ट्र येथे नोंदणीकृत झालेल्या पक्षांच्या नावांची यादी व मुख्य कार्यालयाचे पत्ते			
क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
सन २००५			
१	आष्टा शहर विकास आघाडी SEC/UPP/ASVA/०५/०१	१०/२/२००५	शिवम बंगला, मुंबई तलावाजवळ, आष्टा, जि.सांगली ४१६३०१.
२	रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया (ए) SEC/UPP/RPI(A)/०५/०२	७/५/२००५	प्लॉट नं.९४,लक्ष्मी बंगलो,छेडा नगर,चेंबूर,मुंबई८९.
३	जन सुराज्य शक्ती SEC/UPP/JSS/०५/०३	२५/५/२००५	वारणानगर, ता.पन्हाळा, जि.कोल्हापूर, महाराष्ट्र ४१६११३.
४	राष्ट्रीय समाज पक्ष SEC/UPP/RSP/०५/०४	२५/५/२००५	१/बी/३५, हमाम स्ट्रीट, अंबालाल दोशी मार्ग, फोर्ट,मुंबई ४०० ०२३
५	समाजवादी गणराज्य पार्टी SEC/UPP/LB/०५/०५	३१/५/२००५	ए/७०२, वेदांत बिल्डिंग, उन्नत नगर नं.२, गोरेगांव (प.), जिल्हा मुंबई उपनगर ४०० ०६२.
६	नेताजी कॉंग्रेस सेना SEC/UPP/NCS/०५/०६	२३/६/२००५	रंगा बिल्डिंग, सर्व्हे नं.१२३, संतोष नगर, कात्रज, जिल्हा पुणे ४११ ०४६
७	पीपल्स रिपब्लिकन पार्टी SEC/UPP/PRP/०५/०७	७/१/२००५	जय भिम विकली, जय भिम टॉवर, सिताबर्डी, जिल्हा नागपूर ४४० ०१२
८	भारतीय शेतकरी कामगार पक्ष SEC/UPP/BSKP/०५/०८	६/८/२००५	सीपीएस क्र. शेकाप भवन ,माहिम सी फेजसमोर, स्वामी विवेकानंद गार्डनच्यामागे, माहिम कॉज वे, एस.व्हि.रोड, माहिम (प.) मुंबई १६
९	स्वाभिमानी पक्ष SEC/UPP/SP/०५/०९	८/८/२००५	राधाबाई रोड, ९वी लेन, जयसिंगपूर, तालुका शिरोळ, जिल्हा कोल्हापूर ४१६१०१.
१०	जनता आघाडी SEC/UPP/JA/०५/१०	१२/८/२००५	पुण्याई, यशवंतराव नगर, विटा, जिल्हा सांगली ४१५ ३११.
११	रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया SEC/UPP/RPI/०५/११	२५/८/२००५	हन्सा हटमेंट, आय ब्लॉक, महानगर पालिका मार्ग,आझाद मैदान, कामा हॉस्पिटल समोर,मुंबई-०१
१२	भारिप बहुजन महासंघ SEC/UPP/BBM/०५/१२	२४/१०/२००५	शासकीय कुटीर क्र.८, फ्री प्रेस जर्नल मार्ग, नरिमन पॉईंट, जिल्हा मुंबई ४०० ०२१.
१३	रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया (खोरिपा) SEC/UPP/RPI(K)/०५/१३	२१/१२/२००५	८/९, एन्सा हटमेंटस, आझाद मैदान, मुंबई महानगरपालिकेसमोर, फोर्ट, मुंबई १.
सन २००६			
१४	बहुजन रिपब्लिकन एकता मंच SEC/UPP/BREM/०६/०१	१५/२/२००६	हरदास नगर, कामठी, जिल्हा- नागपूर ४४१ ००२
१५	सर्व प्रांतीय सेना SEC/UPP/SPS/०६/०२	१०/४/२००६	४०७-बी, आकांक्षा अपार्टमेंट, मनीषा नगर, मुंबई-पुणे रोड, कळवा, जि.ठाणे- ४०० ६०५.
१६	श्री. छत्रपती शाहू आघाडी SEC/UPP/SCSA /०६/०३	६/१२/२००६	कागल सिनियर ऑफीस, २४९-ई, पागा बिल्डिंग, नागाळा पार्क, जिल्हा कोल्हापूर ४१६००३.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
१७	युवक क्रांती आघाडी SEC/UPP/YKA/०६/०४	५/७/२००६	श्री. राजाराम चित्र मंदिर, एस. टी. स्टँडसमोर, वडगांव, ता. हातकणंगले, जिल्हा-कोल्हापूर ४१६ ११२.
१८	पंढरपूर - मंगळवेढा विकास आघाडी SEC/UPP/PMVA/०६/०५	१०/८/२००६	३२३५, विजापूर गल्ली, पंढरपूर,जिल्हा- सोलापूर ४१३३०४.
१९	डेमोक्रेटीक सेक्युलर पार्टी SEC/UPP/ DSP/०६/०६	३०/८/२००६	कोहिनूर बेकरी, उमरेड रोड, ताजआबाद,औलियानगर, जिल्हा नागपूर ४४००२४.
२०	मानव एकता पार्टी SEC/UPP/MEP/०६/०७	१७/१०/२००६	द्वारा: प्लॉट नं.५३, मानव गड, दादूसिंग कॉलनी शिरपूर, जि.धुळे, महाराष्ट्र -४२५४०५
२१	यादव पॅनल आघाडी SEC/UPP/ YPA/०६/०८	१९/१०/२००६	मु.पो. पेठ वडगांव, ता.हातकणंगले, जि. कोल्हापूर ४१६ ११२.
२२	नगर विकास आघाडी, सातारा SEC/UPP/NVAS/०६/०९	३०/१०/२००६	सुरु बंगला, ११८, शुक्रवार पेठ, सातारा, जिल्हा- सातारा ४१५००२.
२३	लोकमित्र जनसेवा आघाडी, महाबळेश्वर SEC/UPP/LJAM/०६/१०	१४/११/२००६	द्वारा हॉटेल सनी इंटरनॅशनल, स्टेट बँकेसमोर, मस्जिद रोड, महाबळेश्वर, जि.सातारा ४१२८०६.
२४	सातारा विकास आघाडी SEC/UPP/SVA/०६/११	१४/११/२००६	१, जलमंदिर पॅलेश, जिल्हा-सातारा ४१५००२.
२५	विकास आघाडी, विटा SEC/UPP/VAV/०६/१२	१५/११/२००६	मु.पो.विटा (शिवाजीनगर) ता.खानापूर, जिल्हा- सांगली ४१५३११.
२६	जनशक्ती विकास आघाडी, शेवगांव SEC/UPP/JVAS/०६/१३	२/१२/२००६	पेट्रोल पंपासमोर, मिरीरोड, शेवगांव, ता. शेवगांव, जिल्हा अहिल्यानगर- ४१४५०२
२७	नगर विकास पार्टी, बाळापूर SEC/UPP/NVPB/०६/१४	६/१२/२००६	सय्यदपुरा, मु.पो.बाळापूर, ता.बाळापूर, जिल्हा -अकोला ४४४३०२.
२८	अखिल भारतीय सेना SEC/UPP/ABS /०६/१५	६/१२/२००६	गीताई सहकारी गृहनिर्माण संस्था, तळमजला, दगडी चाळ कंपाउंड, बापूराव जगताप मार्ग, भायखळा (प),जिल्हा मुंबई ४०० ०११.
२९	पाटण तालुका विकास आघाडी SEC/UPP/PTVA /०६/१६	६/१२/२००६	मु.पो.मरळी, ता. पाटण. जिल्हा- सातारा ४१५ २०६.
३०	शिरुर शहर विकास आघाडी (शिरुर) SEC/UPP/ SSVA(S)/०६/१७	११/१२/२००६	द्वारा सचिव मनसुखलाल शांतीलाल गुगळे,२२०८,मुंबई बाजार, शिरुर (घोडनदी),ता.शिरुर,जि.पुणे ४१२२१०.
३१	लोकशाही आघाडी, कराड शहर SEC/UPP/LAKS/०६/१८	११/१२/२००६	अनंत कॉम्प्लेक्स ५८, मंगळवार पेठ, कराड, ता.कराड, जिल्हा- सातारा ४१५ ११०.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
३२	आंबेडकरवादी रिपब्लिकन पार्टी SEC/UPP/ARP /०६/१९	२६/१२/२००६	श्रीमती निर्मलाताई श्रीकृष्ण उबाळे, द्वारा सरस्वतीबाई गाडगे ,जुन्या तहसिल कार्यालयाजवळ तिवसा,ता. तीवसा, जिल्हा अमरावती,४४४ ९०३.
सन २००७			
३३	खान्देश विकास आघाडी SEC/UPP/KVA /०७/०१	१०/१/२००७	६/३, खान्देश मिल शॉपिंग कॉम्प्लेक्स, जिल्हा जळगांव ४२५००१
३४	जन विकास आघाडी, कोपरगाव SEC/UPP/JVAK /०७/०२	२२/१/२००७	गौतम नगर, पो. कोळपेवाडी, ता. कोपरगाव, जिल्हा - अहिल्यानगर- ४२३६०१.
३५	शहर विकास आघाडी, चोपडा SEC/UPP/SVAC /०७/०३	२३/१/२००७	शरद चंद्रिका अक्का मॅटर्निटी व सर्जिकल हॉस्पिटल, चोपडा, जिल्हा जळगाव. ४२५१०७
३६	नगर सुधार (समिती) आघाडी SEC/UPP/NVS(S)A /०७/०४	८/२/२००७	द्वारा- श्री विक्रमसिंह परशरामसिंह परीहार, राजपुतपुरा दर्यापूर, जिल्हा अमरावती ४४४८०३.
सन २००८			
३७	बहुजन विकास आघाडी SEC/UPP/BVA /०८/०१	२८/६/२००८	ठाकूर निवास , दत्त मंदिर रोड, विरार (प.), ता. वसई, जि. पालघर ४०१३०३.
३८	बहुजन भिमसेना SEC/UPP/BB /०८/०२	२२/७/२००८	सर्व्हे नं.२४, बोपोडी, जिल्हा पुणे - ४११ ००३.
३९	श्री लक्ष्मी डोंगराई देवी नगर विकास आघाडी मलकापूर SEC/UPP/SLDDNVAM /०८/०३	६/८/२००८	मलकापूर - लक्ष्मीनगर, तालुका-कराड, जिल्हा सातारा ४११ ५३९.
४०	मलकापूर शहर विकास आघाडी SEC/UPP/MSVA /०८/०४	१/१०/२००८	यादव आर्केड, पुणे-बेंगलोर रोड, मलकापूर, ता.कराड, जिल्हा सातारा ४१५११०.
४१	रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया (खोब्रागडे) SEC/UPP/RPI(K)/०८/०५	१४/१०/२००८	द्वारा- श्री योगेश जांभूळकर, १७९, कपील नगर, नागपूर, जिल्हा नागपूर ४३३०२६
सन २००९			
४२	लोकसंग्राम SEC/UPP/L/०९/०१	१/१/२००९	घ.नं.१३२१, लेन नं.४,धुळे,जिल्हा-धुळे ४२४००१.
४३	कोणार्क विकास आघाडी SEC/UPP/KVA/०९/०२	१९/१/२००९	कोणार्क विकास आघाडी, पहिला माळा, मनोहर पॅलेस, सपना टॉकीजच्यामागे, उल्हासनगर,जिल्हा ठाणे ४२१ ००३.
४४	मा. यशवंतराव चव्हाण कृष्णा विकास आघाडी SEC/UPP/MYCKVA/०९/०३	१०/२/२००९	कृष्णा महिला नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित, ४३८, शनिवार पेठ, अनु एजन्सीसमोर, कराड, जिल्हा सातारा ४१५००२.
४५	रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया (S) SEC/UPP/RPI(S)/०९/०४	७/७/२००९	ई/१०, धम्मगंगा हौसिंग सोसायटी, पिंपरी, जिल्हा पुणे- ४११०१७.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
४६	आदिम संविधान संरक्षण समिती SEC/UPP/ASSS/०९/०५	१०/७/२००९	प्लॉट नं.६५, पराते लेन, धरमपेठ, जि.नागपूर ४४० ०१०
४७	ब्लॅक पँथर SEC/UPP/BP/०९/०६	१/९/२००९	५२६/१, सायली पार्क, सम्राटनगर, टेलिफोन ऑफिसजवळ, जिल्हा कोल्हापूर ४१६००१.
४८	समानता काँग्रेस पार्टी SEC/UPP/SCP/०९/०७	१४/९/२००९	त्रिमूर्ती बुक डेपो बिल्डिंग, परंडा रोड, भोसरे, ता. माढा, जि. सोलापूर ४१३२२३.
	सन २०१०		
४९	युवा स्वाभिमान पार्टी SEC/UPP/YSP/१०/०१	२७/८/२०१०	राजापेठ ते राजकमल रोड, भोंगाडे कॉम्प्लेक्स, जिल्हा अमरावती ४४४६०१.
५०	महाराष्ट्र परिवर्तन सेना SEC/UPP/MPS/१०/०२	१/९/२०१०	५ जे १०१/१०२,जयहिंद को-ऑप हौ.सोसा., पहिला मजला, संघर्ष नगर, चांदिवली, अंधेरी (पूर्व), जिल्हा मुंबई उपनगर ४०० ०७२.
५१	ताराराणी आघाडी पक्ष SEC/UPP/TAP/१०/०३	४/११/२०१०	कोल्हापूर मोटारमालक संघ प्रा.लि., ताराराणी चौक, जिल्हा कोल्हापूर ४१६००३.
५२	तीर्थक्षेत्र विकास आघाडी, पंढरपूर SEC/UPP/TVAP/१०/०४	१८/११/२०१०	हुंदेकरी चेंबर्स, महावीरनगर, पंढरपूर, जिल्हा सोलापूर-४१३ ३०४
५३	गर्जना लोकराज्य चळवळ (महाराष्ट्र) SEC/UPP/GLC(M)/१०/०५	१८/१२/२०१०	गट नं. ११२, निमखेडी शिवार, प्लॉट नं. ९, हिरागौरी पार्कजवळ, जिल्हा जळगाव ४२५ ००१.
	सन २०११		
५४	ओबीसी एनटी पार्टी ऑफ इंडिया SEC/UPP/OBCNTPI/११/०१	३१/१/२०११	के- ७/१०, बर्वेनगर कॉलनी, घाटकोपर (प.) जिल्हा मुंबई उपनगर ४०० ०८४.
५५	भारतीय क्रांती सेना SEC/UPP/BKS/११/०२	२१/२/२०११	बी. आर. पाटील, राजे संभाजी कॉलनी, २३/१, सुरेवाडी, हर्सुल, जि.छत्रपती संभाजीनगर- ४३१ ११९.
५६	हिंदुस्तान जनता पार्टी SEC/UPP/HJP/११/०३	३०/४/२०११	फ्लॅट नं.८, विशाल सागर अपार्टमेंट, प्लॉट नं ३३, नूतन कॉलनी, जिल्हा छत्रपती संभाजीनगर- ४३१ ००१.
५७	अखिल भारतीय सम्राट सेना SEC/UPP/ABSS/११/०४	४/६/२०११	मु.पो.पिंपरी खुर्द, ता.इंदापूर, जि.पुणे ४१३१०६
५८	गेवराई विकास आघाडी SEC/UPP/GVA/११/०५	४/६/२०११	भगवती निवास, कोल्हेर रोड, गेवराई, ता. गेवराई, जि. बीड ४१३ १२७.
५९	पश्चिम महाराष्ट्र स्वतंत्र राज्य पक्ष SEC/UPP/PMSRP/११/०६	१०/६/२०११	ग्रा.पं.मिळकत नं. १३५२, मु. पो. गोटखिंडी, ता. वाळवा, जि. सांगली ४१६ ३०१.
६०	नागोबा विकास आघाडी, म्हसवड SEC/UPP/NVAM/११/०७	१०/६/२०११	मौजे म्हसवड, येथील सि.स.नं., खोली नं.१५६, ता.माण, जिल्हा सातारा ४१५५०८.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
६१	भारतीय मायनॉरिटीज सुरक्षा महासंघ SEC/UPP/BMSM/११/०८	७/७/२०११	रा.पा.पत्ता : ४१०,आर्केड बिल्डिंग, सर जे. जे रोड, जे.जे हॉस्पिटलसमोर, जिल्हा मुंबई ४००००८.
६२	स्वाभिमानी परिवर्तन आघाडी SEC/UPP/SPA/११/०९	३०/७/२०११	घर नं. ४२६७, दाळे गल्ली, पंढरपूर, जि. सोलापूर ४१३ ३०४.
६३	भारतीय मानवतावादी पार्टी SEC/UPP/BMP/११/१०	२०/८/२०११	अहिरे चाळ, हिंगवाला क्रॉस लेन, जनता सोसायटी, घाटकोपर पुर्व, मुंबई-४०००७४.
६४	राजर्षि शाहू विकास आघाडी जयसिंगपूर SEC/UPP/RSVAJ/११/११	२०/९/२०११	लेन नं ६, यड्रावकर चेंबर्स, नेहरु रोड, जयसिंगपूर, ता.शिरोळ,जिल्हा कोल्हापूर ४१६१०३.
६५	जनक्रांती आघाडी SEC/UPP/JA/११/१२	२०/९/२०११	ब-१, समर्थ कॉलनी, देवाचा मळा, मेडीकल हॉस्पीटलसमोर,संगमनेर, ता. संगमनेर, जि.अहिल्यानगर-४२२६०५
६६	जनमत विकास आघाडी, सासवड SEC/UPP/JVAS/११/१३	२०/९/२०११	मु.पो.सासवड, ता.पुरंदर, जिल्हा पुणे ४१२१०४.
६७	पुणे विकास आघाडी SEC/UPP/PVA/११/१४	२०/९/२०११	व्दारा. श्री. चंदन किसनराव सोंडेकर.मौजे पिंपळे जगताप, ता. शिरुर, जिल्हा. पुणे ४१२२१०.
६८	लोकशाही क्रांती आघाडी SEC/UPP/LKA/११/१५	१४/१०/२०११	३०-अ, यशवंत वसाहत, मु.पो.ता.शिरुर, जिल्हा पुणे ४१२ २१०.
६९	पीस पार्टी SEC/UPP/PP/११/१६	१४/१०/२०११	८७ वा लेव्हल १, डीन सेंटर, एस.व्ही.रोड, जोगेश्वरी(प),जिल्हा मुंबई उपनगर ४००१०२.
७०	वाशिम जिल्हा विकास आघाडी, वाशिम SEC/UPP/WZVAW/११/१७	३१/१०/२०११	सुखानंद पन्नालाल पटणी ऑफीसची इमारत, जवाहर कॉलनी, पुसद नाका, वाशिम, ता. जिल्हा वाशिम ४४४५०५.
७१	जनराज्य आघाडी SEC/UPP/JA/११/१८	३१/१०/२०११	मधुरम एन-४२, एसी-२/४/५, सप्तश्रृंगी चौकासमोर, पवन नगर, जिल्हा नाशिक ४२२ ००९.
७२	स्वावलंबी SEC/UPP/S/११/१९	१/११/२०११	१०, ग्रीन रुफ्स सोसायटीजवळ, सारडा सर्कल, जिल्हा नाशिक ४२२ ००१.
७३	शहर सुधारणा आघाडी, कुरुंदवाड SEC/UPP/SSAK/११/२०	१/११/२०११	द्वारा अध्यक्ष, श्री.रावसाहेब ऊर्फ दा.आ.पाटील, रा.राजवाड्याजवळ, पाटील वाडा, कुरुंदवाड, ता.शिरोळ, जिल्हा कोल्हापूर ४१६१०६.
७४	स्वाभिमानी विकास आघाडी, सांगली SEC/UPP/SVAS/११/२१	१/११/२०११	९९६/ब, चितळे डेअरीसमोर,आवटीवाडा चव्हाणवाडी, आष्टा,ता. वाळवा, जि. सांगली ४१६३०१

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
७५	सन्मान SEC/UPP/S/११/२२	११/११/२०११	द्वारा: श्री.हिरालाल कचरुजी गायकवाड, घर नं.४१२, वॉर्ड ६, प्लॉट नं.५६, लोहारा, जिल्हा यवतमाळ ४४५ ००१.
७६	धरणगांव शहर विकास आघाडी, धरणगाव SEC/UPP/DSVAD/११/२३	१४/११/२०११	शिवाजी शॉपिंग कॉम्प्लेक्स, शॉप नं २९, धरणगांव, ता.धरणगांव, जिल्हा जळगांव ४२५ १०५.
७७	विकास आघाडी SEC/UPP/VA/११/२४	१४/११/२०११	द्वारा श्री. विक्रम अशोकराव पाटील, शिवाजी चौक, उरूण-इस्लामपूर, ता. वाळवा, जि. सांगली ४१५ ४०९.
७८	अमळनेर तालुका शहर विकास आघाडी SEC/UPP/ATSVA/११/२५	१८/११/२०११	सिध्दिविनायक कॉलनी ,धुळे रोड, अंमळनेर, ता.अमळनेर, जि.जळगाव ४२५४०१.
७९	सेक्युलर अलांयन्स ऑफ इंडिया SEC/UPP/SAI/११/२६	१९/११/२०११	पहिला मजला, केसवानी कॉम्प्लेक्स, नवजीवन को.ऑ.बँकेच्यावर, चोपडा कोर्टसमोर,उल्हासनगर, जिल्हा ठाणे ४२१ ००३.
८०	राष्ट्रीय क्रांती सेना SEC/UPP/RKS/११/२७	१९/११/२०११	मु.पहाडी दहिफळ, पोस्ट पारगाव,ता.धारुर, जि.बीड ४३११२४.
८१	जनविकास काँग्रेस SEC/UPP/JC/११/२८	३/१२/२०११	श्रीराम मार्केट, राजापेठ, जिल्हा अमरावती ४४४६०१.
८२	मा.लोकनेते अनिलदादा देशमुख शहर विकास आघाडी चाळीसगाव SEC/UPP/MLADSVAC/११/२९	२०/१२/२०११	शॉप नं.ए-२७, पहिला मजला, गायत्री प्लाझा शॉपिंग कॉम्पलेक्स, भडगांव रोड,छत्रपती शिवाजी महाराज चौक, चाळीसगांव जि. जळगांव-४२४१०१
सन २०१२			
८३	महाराष्ट्र विकास आघाडी SEC/UPP/MVA/१२/०१	४/१/२०१२	द्वारा ॲड. अण्णाराव पाटील, गोविंदाग्रज सदन, पहिला मजला, एस.एस.सी. बोर्डाशेजारी, शामनगर, ता. जि.लातूर ४१३ ५३१
८४	आकोट विकास आघाडी, आकोट SEC/UPP/AVAA/१२/०२	६/१/२०१२	पोपटखेड रोड, आकोट, ता. आकोट, जि. अकोला ४४४१०१.
८५	वरुड विकास आघाडी SEC/UPP/VVA/१२/०४	६/१/२०१२	द्वारा: उमेश आत्मारामजी यावलकर, वॉर्ड नं.९, रिंग रोड, वरुड, ता.वरुड, जिल्हा अमरावती ४४४९०६.
८६	मायानॉरिटीज डेमोक्रॅटिक पार्टी SEC/UPP/MDP/१२/०५	६/१/२०१२	१३, हैदरी रोड कॉम्प्लेक्स, मोमीनपुरा, जिल्हा नागपूर - ४४० ०१८.
८७	राष्ट्रीय संत संदेश पार्टी SEC/UPP/RSSP/१२/०६	७/१/२०१२	२६३, वनारसे निवास, मित्र नगर, ता.जि.लातूर ४१३ ५१२.
८८	रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया (सेक्युलर) SEC/UPP/RPI(S)/१२/०७	१०/१२/०१२	रा.पा. पत्ता : द्वारा लेबर फ्रंट, डॉ.छाया हॉस्पिटलशेजारी, अंबरनाथ (प) जिल्हा ठाणे-४२१ ५०१.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
८९	भ्रष्टाचार विरोधी जन-क्रांती आघाडी SEC/UPP/BVJKA/१२/०८	११/१/२०१२	घर नं. ११३, वॉर्ड नं. १८, द्वारा सत्यनारायण मंगल कार्यालय, स्टेशन रोड, आंबेडकर पुतळयाजवळ, गजराज पेट्रोल पंपामागे, इचलकरंजी, जिल्हा कोल्हापूर -४१६ ११५.
९०	आंबेडकर नॅशनल कॉंग्रेस SEC/UPP/ANC/१२/०९	१२/१/२०१२	डॉ. आंबेडकर नगर, आय.टी.आय. कॉर्नर जिंतूर रोड,परभणी ता. जिल्हा परभणी ४३१४०१
९१	धर्मराज्य पक्ष SEC/UPP/DP/१२/१०	६/२/२०१२	दुकान नं ए/ए-२०३, पंचजन्य-२, रिगल प्लाझा, लोकपूरम प्रिमाइसेस, श्रीमती ग्लॅडजे अलवरीस मार्ग, पोखरण रोड नं.२ माजीवडा, ठाणे (पश्चिम) , जिल्हा ठाणे ४००६०१.
९२	रिपब्लिकन सोशालिस्ट पार्टी SEC/UPP/RSP/१२/११	६/२/२०१२	मिळकत नं.५/८९२, मु.पो.लोणी, काळभोर ता.हवेली, जिल्हा पुणे ४१२२०५.
९३	स्वाभिमानी शेतकरी विकास आघाडी SEC/UPP/SSVA/१२/१२	७/२/२०१२	शिवछत्र, छत्रपती संकुल, सुभाष रोड , जि. बीड-४३१ १२२.
९४	रयत विकास आघाडी SEC/UPP/RVA/१२/१३	७/२/२०१२	रा. कणदूर, ता. शिराळा, जि. सांगली ४१५ ४०८
९५	संकल्प विकास आघाडी,अकोला SEC/UPP/AVAA/१२/१४	१५/२/२०१२	लँडमार्क बिल्डिंग, कृष्णा मंदिराजवळ, रामनगर, जिल्हा अकोला - ४४४ ००५.
९६	गोंडवाना गणतंत्र पार्टी SEC/UPP/GGP/१२/१५	१५/२/२०१२	शिवशक्ती नगर, तपस्या विद्यालयाजवळ,मानेवाडा,रिंग रोड, नागपूर ४४०००१.
९७	रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया (एकतावादी) SEC/UPP/RPI(E)/१२/१६	९/३/२०१२	इंदिसे निवासासमोर, शास्त्री नगर, दादासाहेब गायकवाड मार्ग, पोखरण रोड नं.१, जिल्हा- ठाणे (प)-४०० ६०६
९८	जिल्हा विकास आघाडी, नंदूरबार SEC/UPP/ZVAN/१२/१७	२/४/२०१२	३५, वृंदावन नगर, शहादा, ता.शहादा, जिल्हा नंदूरबार ४२५४०९.
९९	शहर विकास आघाडी, पारोळा SEC/UPP/SVAP/१२/१८	१३/६/२०१२	महानुभव गल्ली, पारोळा, ता. पारोळा, जिल्हा- जळगांव ४२५१११.
१००	जयहिंद नवनिर्माण सेना SEC/UPP/JNS/१२/१९	२८/९/२०१२	केशवकुंज, शनी मंदिर गल्ली, न्यू प्लॉट, अंमळनेर, जि.जळगाव ४२५४०१.
१०१	जनकल्याण सेना SEC/UPP/JS/१२/२०	२८/९/२०१२	ए/१, जय भारत हौ.सो., इंदिरानगर, सुंदरबाग लेन, कमानी, कुर्ला (प), जिल्हा मुंबई उपनगर ४०० ०७०.
सन २०१३			
१०२	परिवर्तन समता पार्टी SEC/UPP/PSP/१३/०१	१७/१/२०१३	क्रांतीरत्न ,घर नं. ३७, राजीव गांधी नगर, भवानी पेठ, जिल्हा सोलापूर ४१३ ००२

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
१०३	खोपोली शहर विकास आघाडी SEC/UPP/KSVA/१३/०२	१२/३/२०१३	पंचरत्न निवास, वासरंग (खोपोली), पो. जगदीश नगर, ता. खालापूर, जि. रायगड ४१०२०२.
१०४	संभाजी सेना SEC/UPP/SS/१३/०३	१२/३/२०१३	सिध्दिविनायक अपार्टमेट, गाळा नं. ३०४, कन्हेरी चौक, रिंग रोड, लातूर.४१३५१२
१०५	ऋषीवट विकास आघाडी, रिसोड SEC/UPP/RVAR/१३/०४	६/७/२०१३	हिंगोली रोड, स्टेट बँक ऑफ इंडियाजवळ,पोस्ट रिसोड, जिल्हा वाशिम ४४४ ५०६
१०६	युवा-जन-सेना SEC/UPP/YJS/१३/०५	१९/९/२०१३	आय.यू.डी.पी.कॉलनी, पूसदनाका जिल्हा वाशिम ४४४ ५०५
१०७	स्वाभिमानी रिपब्लिकन पक्ष SEC/UPP/SRP/१३/०६	२९/१०/२०१३	कुसगाव (बु), लोणावळा, ता.मावळ, जिल्हा पुणे ४१०४०१.
१०८	भारतीय नवजवान सेना (पक्ष) SEC/UPP/BNS(P)/१३/०७	१५/११/२०१३	श्री. मोरया पार्क, स.नं.४४/२, शॉप नं.४, सोमनाथ नगर, सोमनाथ मंदिराजवळ, वडगावशेरी, जिल्हा पुणे ४११ १०४.
१०९	सरदार वल्लभभाई पटेल पार्टी SEC/UPP/SVPP/१३/०८	३/१२/२०१३	१,ओलेकर हाऊस, दत्तपाडा रोड, बोरीवली (पू), जिल्हा मुंबई उपनगर ४०० ०६६.
सन २०१४			
११०	वाशिम जिल्हा जन विकास आघाडी SEC/UPP/WZJVA/१४/०१	३/१/२०१४	द्वारा श्री. चैतन्य अनंतराव देशमुख, लोणी फाटा, रिसोड, जि. वाशिम ४४४५०६.
१११	जय जवान जय किसान शेतकरी संघटना, म.राज्य SEC/UPP/JJJKSSM/१४/०२	१६/१/२०१४	मु.पो. सिरसमार्ग, ता. गेवराई, जि.बीड ४३११२७.
११२	ह्युमॅनिस्ट मुव्हमेंट ऑफ इंडिया SEC/UPP/HMI/१४/०३	१६/१/२०१४	चेंबर नं.५, व्हीन्सवे कॉम्प्लेक्स, ओल्ड पोलीस लेन, अंधेरी (पूर्व),जिल्हा मुंबई उपनगर ४०० ०६९
११३	लोकसेवा आघाडी, कोपरगाव SEC/UPP/LAK/१४/०४	३१/१/२०१४	साईबंगला, डॉल्फीन हाईट्ससमोर, इंदिरापथ, ता.कोपरगाव, जि.अहिल्यानगर- ४२३ ६०१.
११४	अखिल भारत हिन्दु महासभा, महाराष्ट्र प्रदेश SEC/UPP/ABHMMP/१४/०५	५/२/२०१४	परळ हिंदु महासभा कार्यालय,१०-११,बच्चुभाई, बिल्डिंग,भातणकर मार्ग परळ,मुंबई४०००१२.
११५	"मातृतिर्थ" विकास आघाडी SEC/UPP/MVA/१४/०६	११/२/२०१४	श्री.ए.एम्.काझी, द्वारा श्री. वसंतराव यादवराव ठाकरे, वॉर्ड क्र.५, मु.पो.ता. सिंदखेडराजा, जि. बुलडाणा ४४३२०३.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
११६	प्रजासत्ताक भारत पक्ष SEC/UPP/PBP/१४/०७	२४/२/२०१४	द्वारा देशसेवक लक्ष्मण अण्णासाहेब चव्हाण (संस्थापक ,प्रजासत्ताक भारत पक्ष) अनिरुध्द अपार्टमेंट,फ्लॅट नं.१२,प्लॉट नं.९५,स.न.९५/५,उजवी भुसारी कॉलनी, कोथरुड,पुणे-४११०३८.
११७	जन क्रांती सेना SEC/UPP/JKS/१४/०८	३०/४/२०१४	बँक कॉलनी (जिरेवाडी), सपना हॉटेलजवळ, अंबाजोगाई रोड, परळी (वै.), ता. परळी (वै.), जिल्हा बीड ४३१५१५.
११८	एस. राजू माने प्रणित एस ४ ए विकास आघाडी SEC/UPP/SRMPS४AVA/१४/०९	२/७/२०१४	एस. राजू माने प्रणित एस ४ ए १७३/९, प्रविण ऑटो सेंटरजवळ, एन एच- ४, उजळाईवाडी, ता करवीर, जिल्हा- कोल्हापूर ४१६ ००४
११९	शेतकरी क्रांती सेना SEC/UPP/SKS/१४/१०	८/७/२०१४	मु.पो. माळी गल्ली, बदनापूर, ता. बदनापूर, जिल्हा जालना ४३१२०२.
१२०	राष्ट्र विकास सेना SEC/UPP/RVS/१४/११	१७/९/२०१४	बेथेलहेम नगर, कृपामयी हॉस्पिटलसमोर, सांगली मिरज रोड, जिल्हा सांगली ४१६४१६
१२१	हिंदुस्थान मानव पक्ष SEC/UPP/HMP/१४/१२	१/११/२०१४	मु. नढवळ, लक्ष्मीनगर, वडूज, पो. ता. खटाव, जिल्हा सातारा ४१५५०५.
	सन २०१६		
१२२	नॅशनल ब्लॅक पँथर पार्टी SEC/UPP/NBP/१६/०१	१/३/२०१६	द्वारा श्री.नामदेव गणपती पाटील (सर),मु.पो.कोडोली,भगतसिंग रोड,ता.पन्हाळा,जिल्हा कोल्हापूर - ४१६११४.
१२३	क्रांतीकारी शेतकरी पक्ष SEC/UPP/KSP/१६/०२	१७/३/२०१६	संवाद यशवंत कॉलनी,नगर-औरंगाबाद रोड,संभाजीनगर-पिन-४१४००१.
१२४	माळशिरस नागरी आघाडी, माळशिरस SEC/UPP/MNAM/१६/०३	२१/७/२०१६	२५८९, सुमंगल कार्यालयाजवळ, अकलूज रोड, माळशिरस,जिल्हा सोलापूर ४१३ १०७
१२५	बहुजन मुक्ती पार्टी SEC/UPP/BMP/१६/०४	६/८/२०१६	रा.पा.पत्ता- घर नं.११५२/५/३/१, वॉर्ड नं.१६, आंबेडकर नगर, इंदापूर जिल्हा पुणे ४१३१०६.
१२६	जन शक्ती आघाडी, कराड SEC/UPP/JSAK/१६/०५	२०/८/२०१६	५० अ, रविवार पेठ, कराड, जिल्हा सातारा ४१५११०.
१२७	काकू नाना विकास आघाडी SEC/UPP/KNVA/१६/०६	२०/८/२०१६	घर क्र.३३०, नाथकृपा कॉम्प्लेक्स, बीड रोड, मु.पो.पारगाव (शिरसा), ता.जि.बीड ४३११२२.
१२८	श्रीमंत भय्यासाहेब राजेमाने पॅनल SEC/UPP/SBRP/१६/०७	२०/८/२०१६	राजवाडासमोर, मेन रोड, म्हसवड, ता.माण, जिल्हा सातारा ४१५००१.
१२९	बदामराव पंडीत मित्रमंडळ आघाडी SEC/UPP/BPMA/१६/०८	२६/८/२०१६	रा.मावळमोही, २११ बीड-जालना रोड, इंडिया बँकेजवळ, गेवराई,ता.गेवराई, जिल्हा बीड ४३११२७.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
१३०	कराड शहर नागरी विकास आघाडी SEC/UPP/KSNVA/१६/०९	८/९/२०१६	द्वारा श्री नदीम बाबासो सुतार, घर नं ३८३/१२, उर्दु शाळेसमोर, शनिवार पेठ, कराड, ता.कराड,जिल्हा सातारा ४१५११०.
१३१	जन आधार विकास पार्टी SEC/UPP/JAVP/१६/१०	१९/९/२०१६	द्वारा बाळासाहेब भास्कररराव पाटील, मु.पो.कै.आप्पासाहेब भास्कररराव पाटील, शॉपिंग कॉम्प्लेक्स, पारोळा, ता.पारोळा, जिल्हा जळगाव ४२५१११.
१३२	मुव्हमेंट फॉर इंडियन मुस्लिम आघाडी, भुसावळ SEC/UPP/MFIMAB/१६/११	१९/९/२०१६	तनजीया मंजिल, नसरवांजी फाईल, गवळी वाडा, भुसावळ, जिल्हा जळगांव ४२५२०१.
१३३	आम्ही जयसिंगपूरकर नागरीक विकास आघाडी जससिंगपूर SEC/UPP/AJNVAJ/१६/१२	१९/९/२०१६	राजमती पॅलेस, नांदणी नाका, संभाजीपूर, जयसिंगपूर, ता.शिरोळ, जिल्हा कोल्हापूर ४१६१०१
१३४	लेबर पार्टी महाराष्ट्र प्रदेश SEC/UPP/LPMP/१६/१३	१९/९/२०१६	१४४, सिध्देश्वर पेठ, गाळा नं.६, नॅशनल कॉम्प्लेक्स, जिल्हा सोलापूर ४१३००२
१३५	राष्ट्रीय विर योध्दा संघटना SEC/UPP/RVYS/१६/१४	२६/९/२०१६	घर नं.एमएच-२४/२३५/७१५, मिरानंद निवास हत्ते नगर, रोड क्रमांक ५, ता.जिल्हा लातूर ४१३५१२
१३६	जनशक्ती विकास आघाडी सेलू SEC/UPP/JVAS/१६/१५	२६/९/२०१६	बोराडे निवास शास्त्रीनगर, सेलू, ता.सेलू जिल्हा परभणी ४३१७२०.
१३७	शाहू महाआघाडी किल्ले पन्हाळा पक्ष SEC/UPP/SMKPP/१६/१६	५/१०/२०१६	सि.स.नं.३६५, ताराबाई रोड, मु.पो.पन्हाळा, जिल्हा कोल्हापूर ४१६२०१
१३८	आमदार श्री शिरीषदादा चौधरी मित्र परिवार (आघाडी) SEC/UPP/ASSCMP(A)/१६/१७	५/१०/२०१६	आमदार कार्यालय,स्टेशन रोड, अमळनेर, जिल्हा जळगाव- ४२५ ४०१.
१३९	भारतवादी एकता पार्टी SEC/UPP/BEP/१६/१८	१५/१०/२०१६	मु.पो.श्रीक्षेत्र राक्षसभुवन, ता.गेवराई, जिल्हा बीड मराठवाडा -४३१ १३०
१४०	जिजाऊ प्रतिष्ठान महाराष्ट्र SEC/UPP/JPM/१६/१९	१५/१०/२०१६	नांदेड-लातूर रोड, त्रिमूर्ती चौक, चाकूर, ता.चाकूर, जिल्हा लातूर ४१३५१३
१४१	शिवाजी महाराज कागल तालुका विकास आघाडी SEC/UPP/SMKTVA/१६/२०	१५/१०/२०१६	द्वारा: अजितसिंह विश्वनाथराव पाटील, घर नं.१६२३, पाटील गल्ली, मु.पो.मुरगूड, ता.कागल, जिल्हा कोल्हापूर४१६२१६.
१४२	कराड तालुका विकास आघाडी SEC/UPP/KTVA/१६/२१	१५/१०/२०१६	द्वारा: श्री.धनाजी निवृत्ती काटकर, रा.प्लॉट नं.१६, तारांगण विश्व कॉलनी, होली फॅमेली बनवडी रोड, विद्यानगर, सैदापूर, ता.कराड, जिल्हा सातारा ४१५११०.
१४३	अंबाजोगाई शहर परिवर्तन जनविकास आघाडी SEC/UPP/DSVMVA/१६/२२	१५/१०/२०१६	गंगा निवास, शिवाजी नगर, रिंग रोड, अंबाजोगाई, जिल्हा बीड ४३१५१७

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
१४४	जगदंबा विकास आघाडी SEC/UPP/JVA/१६/२३	१५/१०/२०१६	१९ अ/२३६, प्लॉट क्र.५६, साईनाथ नगर, माणीक दौडी रोड, मु.पो.ता.पाथर्डी, जिल्हा अहिल्यानगर/अहमदनगर ४१४१०२
१४५	महाराष्ट्र लोकसेवा पार्टी SEC/UPP/MLP/१६/२४	१५/१०/२०१६	श्रीराम कॉलनी, हिवरखेडा रोड, कन्नड, ता.कन्नड, जिल्हा छत्रपती संभाजीनगर-४३११०३
१४६	जनहित विकास आघाडी मंगळवेढा SEC/UPP/JVAM/१६/२५	१५/१०/२०१६	खंडोबा गल्ली, मंगळवेढा, जिल्हा सोलापूर ४१३३०५
१४७	आष्टा शहर लोकशाही आघाडी, सांगली जिल्हा SEC/UPP/ASLASZ/१६/२६	१५/१०/२०१६	द्वारा: श्री.अमोल शामराव पडळकर, २११/१ कर्मवीर नगर, महात्मा गांधी विद्यालयाशेजारी, आष्टा, ता.वाळवा, जिल्हा सांगली ४१६३०१
१४८	स्वाभीमानी माढा तालुका विकास आघाडी SEC/UPP/SMTVA/१६/२७	२५/१०/२०१६	मुकुंदनगर, करमाळा रोड, बुध्दविहार रोड, कुर्डुवाडी, ता.माढा, जिल्हा सोलापूर ४१३२०९.
१४९	संभाजी ब्रिगेड पार्टी SEC/UPP/SBP/१६/२८	२५/१०/२०१६	साई कॉम्प्लेक्स, गाळा नं. ७, नवा मोंढा,हिंगोली, ता.जि.हिंगोली, महाराष्ट्र ४३१५१३
१५०	म्हसवड परिवर्तन पॅनल SEC/UPP/MPP/१६/२९	२५/१०/२०१६	सुयश बिल्डिंग, दहीवाडी कॉलेजशेजारी, दहीवडी वडुज रोड, दहीवडी, ता माण,जिल्हा सातारा, महाराष्ट्र ४१५ ५०८
१५१	तळेगांव शहर सुधारणा व विकास समिती SEC/UPP/TSSVS/१६/३०	४/११/२०१६	३४, शुभम कॉम्प्लेक्स तळेगांव दाभाडे (स्टेशन), ता.वडगांव मावळ, जिल्हा पुणे ४१२१०६.
१५२	जनविकास आघाडी SEC/UPP/JA/१६/३१	४/११/२०१६	२२२ रिंगरोड, माजलगाव, ता.माजलगाव, जिल्हा बीड ४३१ १३१
१५३	जय मातृभूमी पक्ष SEC/UPP/JMP/१६/३२	४/११/२०१६	द्वारा सुनिल देवराम बाविस्कर, बौध्द वाडा, भावली बु., ता.व जिल्हा जळगांव ४४३४०२ .
१५४	नॅशनल सोशालिस्ट पार्टी SEC/UPP/NSP/१६/३३	४/११/२०१६	द्वारा सिध्दीविनायक कन्सट्रक्शन, काकडे कॉर्नर, इंद्रायणी कॉलेजजवळ, गाळा क्र.३, तळेगाव दाभाडे, जिल्हा पुणे ४१० ५०७
१५५	जगताप बागल शहर विकास आघाडी, करमाळा SEC/UPP/JBSVAK/१६/३४	४/११/२०१६	सटवाई फार्म हाऊस, बायपास रोड, करमाळा, ता. करमाळा,जिल्हा सोलापूर ४१३२०३.
१५६	विकासमहर्षी रायभानजी जाधव विकास आघाडी SEC/UPP/VRJVA/१६/३५	४/११/२०१६	पांडे स्क्वेअर बिल्डिंग, पिशोर नाका, कन्नड, ता.कन्नड, जिल्हा. छत्रपती संभाजीनगर-४३१ १०३.
१५७	भारतीय जनाधर पार्टी SEC/UPP/SVP/१६/३६	४/११/२०१६	द्वारा पंडीतराव परशराम शिंदे, मानसिंगका बिल्डिंग बस स्टॅन्ड रोड, पाचोरा, ता.पाचोरा, जिल्हा जळगांव ४२४२०१.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
१५८	शहर विकास आघाडी, मानवत SEC/UPP/SVAM/१६/३७	४/११/२०१६	मेनरोड, मानवत, ता.मानवत, जिल्हा परभणी ४३१५०५.
१५९	राजर्षी शाहू नगर विकास आघाडी, इचलकरंजी SEC/UPP/RSNVAI/१६/३८	४/११/२०१६	१०/१२ शहापूर रोड, विक्रमनगर, इचलकरंजी, ता.हातकणंगले, जिल्हा कोल्हापूर४१६११०.
१६०	कारंजा-मानोरा विकास आघाडी SEC/UPP/KMVA/१६/३९	४/११/२०१६	द्वारा दत्ताराम उत्तमराम डहाके, वॉर्ड क्र.३०, कारंजा, ता.कारंजा, जिल्हा वाशिम ४४४१०५.
१६१	यशवंत विकास आघाडी SEC/UPP/YVA/१६/४०	१९/११/२०१६	प्लॉट नं.६१/ब, नगरपरिषद मिळकत क्र.१९०अ शनिवार पेठ, कराड, जिल्हा सातारा- ४१५११०.
१६२	परंडा विकास आघाडी SEC/UPP/PVA/१६/४१	१९/११/२०१६	१-१३२/१, चेतक हॉटेलजवळ, राजापूर गल्ली मंडई पेठ, ता.परांडा, जिल्हा धाराशिव-४१३५०२.
१६३	लोकसेवा शहर विकास आघाडी SEC/UPP/LSSVA/१६/४२	१९/११/२०१६	११६, बुधवार पेठ, कराड, जिल्हा सातारा ४१५११०.
१६४	दर्यापूर बहुजन विकास आघाडी SEC/UPP/DBVA/१६/४३	१९/११/२०१६	द्वारा: प्रदिप गोपालजी मलीये, कुसूमांजली शिवाजी नगर, बनोसा, तालुका दर्यापूर, जिल्हा अमरावती ४४४८०३.
१६५	लोकविकास मंच शहादा SEC/UPP/LMSN/१६/४४	१९/११/२०१६	प्रभात तुपबाजार, मेनरोड शहादा, ता.शहादा, जिल्हा नंदूरबार ४२५ ४०९.
१६६	जनहित विकास पक्ष SEC/UPP/JVP/१६/४५	१९/११/२०१६	७४६/४, नवीन बस स्टॅन्डसमोर, लातूर रोड, तुळजापूर, ता.तुळजापूर, जिल्हा धाराशिव- ४१३६०१.
१६७	पलुस शहर स्वाभिमानी विकास आघाडी,पलुस SEC/UPP/PSSVAP/१६/४६	३०/११/२०१६	संग्राम भवन, डॉ.पतंगराव कदम औद्योगिक वसाहत, प्लॉट नं.१८७/१, तालुका पलुस, जिल्हा सांगली.४१६३१०
१६८	केंद्रिय जनविकास पार्टी SEC/UPP/KJP/१६/४७	३०/११/२०१६	प्लॉट नं.१७९, आयुर्वेदिक लेआऊट, उमरेड रोड जिल्हा नागपूर ४४० ०२४
१६९	मलकापूर मतदार संघ विकास आघाडी SEC/UPP/MMSVA/१६/४८	३०/११/२०१६	द्वारा शिवचंद्र तेजराव तायडे, बस स्टॅन्ड मागे, मलकापूर, ता.मलकापूर, जिल्हा बुलढाणा ४४३१०१.
१७०	बंडखोर सेना SEC/UPP/BS/१६/४९	३०/११/२०१६	इंदिरा कॉलनी, तासगाव रोड, पेठ वडगांव, ता.हातकणंगले, जिल्हा कोल्हापूर.४१६३१०
१७१	मंगरुळरपीर शहर विकास आघाडी SEC/UPP/MSVA/१६/५०	३०/११/२०१६	द्वारा अशोक महादेवराव परळीकर, वॉर्ड क्र.१३, मंगरुळपीर, ता.मंगरुळपीर, जिल्हा वाशिम ४४४४०३.
१७२	विश्व इंडियन पार्टी (व्ही.आय.पी.) SEC/UPP/VIP(VIP)/१६/५१	३०/११/२०१६	द्वारा नामदेव खंडू पाटील, स.नं.१९/१, प्लॉट नं.७, गणेश कॉलनी, ता.शिरपूर,जिल्हा धुळे ४२५४०५.
१७३	जनतावादी काँग्रेस पार्टी SEC/UPP/JCP/१६/५२	३०/११/२०१६	घर नं.५७९, असुर्डे (पिंपळवाडी), ता.चिपळूण जिल्हा रत्नागिरी ४१५ ६०५

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
१७४	करमाळा शहर विकास आघाडी SEC/UPP/KSVA/१६/५३	६/१२/२०१६	७३३, सावंत गल्ली, करमाळा, ता.करमाळा, जिल्हा सोलापूर ४१३२०३.
१७५	शहर विकास आघाडी, कोल्हापूर जिल्हा SEC/UPP/SVAKZ/१६/५४	६/१२/२०१६	रा.१९/१५८, कमला नेहरु हौसिंग सोसायटी, इचलकरंजी, ता.हातकणंगले, जिल्हा कोल्हापूर.४१६११५.
१७६	मॅन्चेस्टर विकास आघाडी इचलकरंजी SEC/UPP/MVAI/१६/५५	६/१२/२०१६	द्वारा श्री.सागर चाळके,११६२, लंगोटे मळा, इचलकरंजी, ता.हातकणंगले, जिल्हा कोल्हापूर ४१६११५.
१७७	भारतीय युवा सेना SEC/UPP/BYS/१६/५६	६/१२/२०१६	हाऊस नं. १-४०७, कसबा विभाग, किल्ले धारुर, तालुका धारुर, जिल्हा बीड, महाराष्ट्र ४३१४२४
१७८	पी.के.अण्णा पाटील लोकशाही आघाडी SEC/UPP/PKAPLA/१६/५७	६/१२/२०१६	७१, विद्याविहार , मोहीदे, तालुका शहादा,जिल्हा नंदूरबार ४२५४०९.
१७९	संताजी बहुजन विकास मंच, काटोल, जिल्हा नागपूर SEC/UPP/SBVMKZN/१६/५८	६/१२/२०१६	द्वारा रविंन्द्र दामोधरराव येणूरकर, गळपूरा चौक, काटोल, ता.काटोल, जिल्हा नागपूर ४४१३०२.
१८०	आंबेडकरराईट पार्टी ऑफ इंडिया SEC/UPP/API/१६/५९	६/६/२०१६	आंबेडकरराईट पार्टी ऑफ इंडिया, सेंट्रल सेक्रेटेरिएट,प्लॉट नंबर २७८,सोसायटी ऑफिसजवळ,बेझोनबाग,नागपूर-४४००१४.
१८१	भारतीय संग्राम परिषद SEC/UPP/BSP/१६/६०	७/१२/२०१६	२०, साई दर्शन सोसायटी, रोड नं.७, आकृती ट्रेड सेंटर जवळ, एम.आय.डी.सी.अंधेरी (पूर्व) जिल्हा मुंबई उपनगर.४०००९६
१८२	भुसावळ शहर विकास आघाडी SEC/UPP/BSVA/१६/६१	७/१२/२०१६	जय सियाराम कॉम्प्लेक्स, शनि मंदिर वार्ड, भुसावळ, ता.भुसावळ, जिल्हा जळगांव ४२५२०१
१८३	जनहित लोकशाही पार्टी SEC/UPP/JLP/१६/६२	७/१२/२०१६	रुम नं.४१/३, गावदेवी रोड, पावणेगाव, नवी मुंबई, महाराष्ट्र ४०० ७०५.
१८४	इचलकरंजी सुधारणा पार्टी इचलकरंजी SEC/UPP/ISPI/१६/६३	७/१२/२०१६	द्वारा मिश्रीलाल गोपीकिसन जाजू, ४०४, अपना बाझार रोड, कापड मार्केट, इचलकरंजी, ता.हातकणंगले, जिल्हा कोल्हापूर ४१६११५.
१८५	जय जनसेवा पार्टी SEC/UPP/JJP/१६/६४	१६/१२/२०१६	१४/४३, संभाजी चौक, इचलकरंजी, ता. हातकणंगले, जिल्हा कोल्हापूर ४१६११५.
१८६	टिपू सुलतान सेना SEC/UPP/TSS/१६/६५	१६/१२/२०१६	शेख सादेक मुनीरोद्दीन अतार हाऊस, करबला वेसच्याजवळ, रविवारपेठ, अंबाजोगाई, जिल्हा बीड ४३१५१७.
१८७	आपला माणूस आपली आघाडी SEC/UPP/AMAA/१६/६६	१६/१२/२०१६	रायगड जनसंपर्क कार्यालय, मु. चाळकवाडी, पो. पिंपळवाडी, ता. जुन्नर, जिल्हा पुणे-४१२४१२.
सन २०१७			

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
१८८	विदर्भ माझा पार्टी SEC/UPP/VMP/१७/०१	५/१/२०१७	इंद्रजित आमगावकर, २०३७, पोस्ट-उबाळी, तालुका कळमेश्वर, जिल्हा नागपूर ४४१५०१.
१८९	कोल्हापूर जिल्हा तारांराणी विकास आघाडी SEC/UPP/KZTVA/१७/०२	१०/१/२०१७	व्दारा श्री. रमेश वसंत वाघेला, रा. वॉर्ड नं. ६, घर नं. २०६७, धनगर माळ(शिवनगर), कोरोची, ता. हातकणंगले, जिल्हा कोल्हापूर ४१६११५.
१९०	राष्ट्रीय विकास आघाडी SEC/UPP/MJMA/१७/१०	२५/१/२०१७	तहसील रोड, माजलगाव, जिल्हा बीड ४३१४३१.
१९१	बहुजन रिपब्लिकन सोशालिस्ट पार्टी SEC/UPP/BRSP/१७/०९	२५/१/२०१७	ए-१२०२,मोनार्क गार्डन्स,शिवडी क्रॉस रोड,शिवडी,मुंबई-४०००१५.
१९२	भारतीय लोकशक्ती पक्ष SEC/UPP/BVSSP/१७/०४	२५/१/२०१७	ओम नम: शिवाय, धोत्रे निवास, प्लॉट नं.३७, गट नं. १९७, श्रमिक नगर, सातपुर, जिल्हा नाशिक-४२२००७.
१९३	सेवा साम्राज्य पार्टी SEC/UPP/SSP/१७/०५	२५/१/२०१७	ढबुनाईक तांडा, आनंदवाडी, ता. पालम, जिल्हा परभणी (महाराष्ट्र), पिन कोड ४३१५३६.
१९४	सांगोला शहर विकास महायुती SEC/UPP/SSVM/१७/०६	२५/१/२०१७	१०६३/१/३, वजीराबाद पेठ, मु.पो.ता. सांगोला जिल्हा सोलापूर ४१३३०७.
१९५	मराठवाडा मुक्ती मोर्चा SEC/UPP/MMM/१७/०७	२५/१/२०१७	मराठवाडा मुक्ती मोर्चा कार्यालय, कल्पतरू कॉलनी, प्लॉट नं. ११ अंबड, चौफुली, जालना ४३१२०३.
१९६	भिमा परिसर विकास आघाडी(पक्ष) SEC/UPP/BPVA(P)/१७/०८	२५/१/२०१७	महाडीक शेड पुळूज, ता. पंढरपूर, जिल्हा सोलापूर ४१३३०४.
१९७	उत्तर भारतीय विकास सेना SEC/UPP/UCP/१७/११	२५/१/२०१७	२०१/२०२, दुसरा मजला, सुकुमार कॉर्नर, १२७, जे.पी. रोड, दाऊद बाग लेन, अंधेरी(प.), मुंबई४०००५८.
१९८	नवबहुजन समाज परिवर्तन पार्टी SEC/UPP/NSPP/१७/१२	३०/१/२०१७	१८५ सहयाद्रीनगर, जी वॉर्ड, लोणावळा, ता. मावळ, जिल्हा पुणे ४१२१०६.
१९९	राष्ट्रीय जनसुराज्य पार्टी SEC/UPP/RJP/१७/१३	३०/१/२०१७	प्लॉट नं.१५,देशपांडे ले-आऊट,वर्धमाननगर,नागपूर-४४०००८.
२००	प्रहार जनशक्ती पक्ष SEC/UPP/PJP/१७/१४	३०/१/२०१७	घर क्र, ५८४, मु. बेलोरा, ता.चांदूर बाजार, जिल्हा अमरावती-४४४७०४.
२०१	लोक हिंद पार्टी SEC/UPP/LHP/१७/१५	३०/१/२०१७	५८९ क, गुलजारनगर, नूरानी मस्जीदजवळ, भिवंडी, जिल्हा ठाणे,महाराष्ट्र.४२१३०८
२०२	शिरोळ तालुका बहुजन विकास आघाडी SEC/UPP/STBVA/१७/१६	३०/१/२०१७	व्दारा श्री. अनिल मा. माने, घर क्र. ८२, कांबार्डे वसाहत, मौजे आगर, पो. दत्तनगर, ता. शिरोळ, जिल्हा कोल्हापूर ४१६१०३.
२०३	नगर विकास आघाडी (पेण जिल्हा रायगड) SEC/UPP/NVA(PZR)/१७/१७	३०/१/२०१७	३०३/रामसिता कॉम्प्लेक्स, देवआळी, शिवाजी पथ, मु.पो.ता. पेण, जिल्हा रायगड ४०२१०७.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
२०४	लोकमान्य नवक्रांती सेना SEC/UPP/LNS/१७/१८	१/३/२०१७	संस्थापक अध्यक्ष श्री. अरूण हेमराज परेवाल, गाळा नं. ४, अरमान टावर ए, नागजी रोड, वडाळा रोड, नाशिक ४२२००६.
२०५	सांगोला तालुका विकास आघाडी SEC/UPP/STVA/१७/१९	१६/३/२०१७	सांगोला मिरज रोड रेल्वे क्रॉसिंगजवळ, करीम कॉम्प्लेक्सच्या पाठीमागे श्री. पी.डी. जाधव यांची इमारत, शिवाजीनगर, सांगोले, जिल्हा सोलापूर (४१३३०७) महाराष्ट्र राज्य.
२०६	स्वतंत्र भारतीय सेना SEC/UPP/SBS/१७/२०	३१/३/२०१७	हातिद गाव, ता. सांगोला, जिल्हा सोलापूर-४१३३०७.
२०७	बळीराजा पार्टी SEC/UPP/BP/१७/२१	३१/३/२०१७	प्लॉट नं. १, कमर्शिअल कॉम्प्लेक्स, पृथ्वीराज नगर, नागपूर ४४००३४
२०८	इंडियन सोशालिस्ट रिपब्लिकन पक्ष SEC/UPP/ISRP/१७/२२	३/४/२०१७	१०१ बी प्लॉटनं.७, कारंज तर्फ, सातारा, ४१५००२.
२०९	भुसावळ विकास आघाडी, भुसावळ SEC/UPP/BVAB/१७/२३	५/४/२०१७	स.नं.१३/२/७, अयान रेसिडन्सी, खडका रोड, भुसावळ, जिल्हा जळगाव, ४२५२०१
२१०	लोक क्रांती सेना SEC/UPP/LKS/१७/२४	११/५/२०१७	प्लॉट नं. २, शामराव माळीनगर, बिजासनी, मंगल कार्यालयासमोर, स्टेशन रोड, मु.पो. ता.शिंदखेड, जिल्हा धुळे ४२५४०६.
२११	जाणता राजा पक्ष SEC/UPP/JRP/१७/२५	११/५/२०१७	प्लॉट नं.४१, तुलशीनगर, राष्ट्रवादी नगर, उर्जानगर रोड, चंद्रपूर, ता. जि.चंद्रपूर, महाराष्ट्र ४४२४०१
२१२	भारतीय बंजारा क्रांती दल SEC/UPP/BBKD/१७/२७	२८/६/२०१७	शेवागड मारूती दर्शन बिल्डिंग नं.२, आजदेगाव, डोंबिवली पूर्व, ता. कल्याण , जिल्हा ठाणे-४२१२०३
२१३	मानवाधिकार पार्टी SEC/UPP/MP/१७/२८	२८/६/२०१७	घर क्र.४२९/आय, राणी दुर्गावती चौक, बिनाकी ले-आऊट, नागपूर-४४००१७
२१४	संघर्ष सेना SEC/UPP/SS/१७/२९	२८/६/२०१७	संघर्ष सेना मुख्यालय,१३,हरिश्चंद्र गड,गाव-बुर्दुल,पो.वाडी,ता.अंबरनाथ,जि.ठाणे, पिन-४२१३०६.
२१५	मुस्लीम सेना SEC/UPP/MS/१७/३०	२९/७/२०१७	मु.पो. औरवाड, ता. शिरोळ, जिल्हा कोल्हापूर ४१६१०२.
२१६	राष्ट्रीय स्वराज्य सेना SEC/UPP/RSS/१७/३१	२४/८/२०१७	०३, दहिसर संकेत बिल्डींग, शिव वल्लभ क्रॉस रोड, रावळ पाडा, दहिसर पूर्व, मुंबई ६८.
२१७	रिपब्लिकन सेना SEC/UPP/RS/१७/३२	२४/८/२०१७	शॉप नं. ६, न्यू निर्मल सोसयटी, १८९, ढोले पाटील रोड, अक्षय कॉम्प्लेक्ससमोर, पुणे ४११००१.
२१८	इंडियन डेमोक्रेटिक मुव्हमेंट SEC/UPP/IDM/१७/३३	२४/८/२०१७	घर नं.९-४-१०६४,मदिना नगर, नांदेड ४३१६०१.
२१९	नवापूर विकास आघाडी SEC/UPP/NVA/१७/३४	१३/१०/२०१७	नेहरू रोड मिळकत नं. १५८०, कादंबरी कॉम्प्लेक्स, मेन रोड, नवापूर, जि. नंदुरबार, पिन ४२५४१८.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
२२०	जमियत ए उलमा हिंद पार्टी SEC/UPP/JAUHP/१७/३५	२६/१०/२०१७	सर्वे नं. २०९/१, प्लॉटनं.१०, हिलाल चौक मुन्शी शबाना नगर, गुरूवार वार्ड, मालेगाव, जि. नाशिक-४२३२०३.
२२१	मालेगाव अवामी पार्टी SEC/UPP/MAP/१७/३६	२८/१०/२०१७	एम. एच.बी.कॉलनी, एल.नं.१९६, मालेगाव, जि. नाशिक ४२३२०३.
२२२	महानगरपालिका संघर्ष समिती SEC/UPP/MSS/१७/३७	२८/१०/२०१७	रागेश्री अपार्टमेंट, जवाहर चौक, मिरज ता. मिरज जि. सांगली-४१६४१०
२२३	लोकसेवा विकास आघाडी SEC/UPP/LVA/१७/३८	२८/१०/२०१७	यश चेंबर , भगवान महावीर पथ, शिवाजी रोड, श्रीरामपूर, ता. श्रीरामपूर, जि. अहिल्यानगर, -४१३७०९
२२४	शेतकरी विकास आघाडी SEC/UPP/SVA/१७/३९	२८/१०/२०१७	श्री. तात्यासाहेब रामचंद्र नलावडे, घर क्र. २९५(अ) पांढरी गल्ली, मिरज पंढरपूर रोड, मु.पो. शिरढोण, ता. कवठे महांकाळ, जि. सांगली-४१६४१९
२२५	भापसे पार्टी SEC/UPP/BP/१७/४०	२८/१०/२०१७	मु.पो. मस्सा (ख), तालुका कळंब, जि. धाराशिव,- ४१३५०७
	सन २०१८		
२२६	सांगली जिल्हा सुधार समिती SEC/UPP/SZSS/१८/१	३१/१/२०१८	रघुवीर अपार्टमेंट, गाळा नं. ३, १०० फुटी रोड, चेतना पेट्रोलपंपसमोर, सांगली-४१६४१६.
२२७	केंद्रिय भ्रष्टाचार निर्मूलन पक्ष SEC/UPP/KBNP/१८/२	३१/१/२०१८	द्वारा धनराज वसंत बडगे, मु.पो. चहार्डी, ता. चोपडा, जि. जळगाव ४२५१०७.
२२८	मीरा भाईंदर संघर्ष मोर्चा SEC/UPP/MBSM/१८/३	६/३/२०१८	६ इंदिरा मार्केट, रेल्वे स्टेशनजवळ, छत्रपती शिवाजी महाराज मार्ग, भाईंदर(प.), ता.जि. ठाणे ४०१ १०१.
२२९	शेतकरी विकास मंडळ SEC/UPP/SVM/१८/४	६/३/२०१८	द्वारा मच्छिंद्र काशिनाथ गुंजाळ, मु. गुंजाळवाडी, पो. राजापूर, ता. संगमनेर, जि. अहिल्यानगर- ४२२ ६०५.
२३०	महाराष्ट्र स्वाभिमान पक्ष SEC/UPP/MSP/१८/५	६/३/२०१८	२०२, संत निवास, १४ वा लिंक रोड, राजकुमार ज्वलेर्सच्यावर, खार(प.),मुंबई ४०० ०५२.
२३१	भीम आर्मी SEC/UPP/BA/१८/६	२६/४/२०१८	मु.पो. भिमनगर, घरजागा ब.क्र. १३५७, घर नं. १२८६, उपळाई(ठोंगे) ता. बार्शी, जि. सोलापूर ४१३४०१.
२३२	क्रांतीकारी विचार पक्ष SEC/UPP/BKP/१८/७	२६/४/२०१८	मिळकत नं. ३२०, मु.पो. देवराई, ता. पाथर्डी, जि.अहिल्यानगर- पिन ४१४१०६
२३३	एकलव्य आदिवासी बहुजन पार्टी SEC/UPP/EABP/१८/८	२६/४/२०१८	द्वारा ताराबाई रामचंद्र निकम, मौजे ग्रामपंचायत मिळकत नं. ४२९, वडगाव गुप्ता, ता.जि. अहिल्यानगर-४१४१११.
२३४	जळगाव महानगर बचाव आघाडी,जळगाव SEC/UPP/JMBAJ/१८/९	०४/०७/२०१८	८६, बालाजी पेठ, बालाजी प्लाझा, जळगाव-४२५००१

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
२३५	भारत पिपल्स सेना SEC/UPP/BPS/१८/१०	२७/८/२०१८	प्लॉट नं. ६-४-७८७ फुले नगर, सोमनाथपूर रोड, उद्‌गीर ता. उद्‌गीर, जिल्हा लातूर, महाराष्ट्र ४१३५१७.
२३६	सांगली जिल्हा भ्रष्टाचार निर्मुलन पक्ष मिरज SEC/UPP/SZBNPM/१८/११	२७/८/२०१८	द्वारा श्री. कल्लाप्पा बाळाप्पा लठ्ठे, १४४४ अ, होळी कट्टा , जैन गल्ली, मिरज ता. मिरज जि. सांगली-४१६४१०
२३७	जळगाव महानगर विकास आघाडी जळगाव SEC/UPP/JMVAJ/१८/१२	२७/८/२०१८	९६, दिक्षितवाडी, जिल्हापेठ, जि. जळगाव पिन कोड ४२५००१
२३८	प्रबुध्द भारत प्रजासत्ताक पार्टी SEC/UPP/PBPP/१८/१३	१९/१२/२०१८	२१९/२ मौजे सोनेवडे ता. शाहूवाडी, जि. कोल्हापूर ४१६२१५.
	सन २०१९		
२३९	जय भीम सेना SEC/UPP/JBS/१९/०१	२५/७/२०१९	एम.एच.बी-८३, १/१, सुभाष नगर, कॉंग्रेस हाऊसजवळ, एन.जी.आचार्य मार्ग, चेंबूर, मुंबई ४०० ०७१
२४०	राष्ट्रीय मराठा पार्टी SEC/UPP/RMP/१९/२	६/७/२०१९	घर नं. ३-३-१०५५ शिवनेरी सिंहगड निवास,शिवनगर कॉलनी,बिदर रोड, ता. उद्‌गीर, जि. लातूर, पिन-४१३५१७.
२४१	जनविकास परिवर्तन आघाडी SEC/UPP/JPA/१९/०३	२६/९/२०१९	घर नं.४४९७, शिक्षक कॉलनीसमोर, बीड रोड,केज, ता.केज,जि.बीड, पीन ४३११२३.
२४२	राष्ट्रीय जनसेवा पक्ष SEC/UPP/RJP/१९/०४	१८/९/२०१९	कामिनी हाऊसिंग सोसायटी, ए-विंग, गाळा क्र.१, गॅस गोडाऊन,महालक्ष्मी नगर, अंबरनाथ पूर्व, जि.ठाणे, पिन ४२१५०१.
२४३	राष्ट्रीय भगवान सेना SEC/UPP/RBS/१९/०५	६/१२/२०१९	मु.पो.जिवाची वाडी, ता.केज जि. बीड-४३११२३.
	सन २०२०		
२४४	जनहित विकास मंच SEC/UPP/JVM/१९/०६	२/१/२०२०	नवी पेठ मेन रोड, पारनेर मल्टीस्टेट कॉ.ऑ.सोसायटीशेजारी,गाळा नं.१,पारनेर, ता.पारनेर,जि.अहिल्यानगर-४१४३०२.
२४५	वंचित बहुजन आघाडी SEC/UPP/VBA/२०/०२	७/१/२०२०	सर्व्हे क्र.८५८ब/२,आकाश, भगवान रोड, अशोकनगर रोड,बारामती, ता. बारामती,जि.पुणे-४१३१०२.
२४६	हिंदुस्थान जनसेवा पक्ष SEC/UPP/HVP/२०/०१	१८/२/२०२०	मु.देवगाव, पो. पिंपरखेड, ता.आंबेगाव, जिल्हा पुणे-४१०५०४
२४७	भारतीय ट्रायबल पार्टी SEC/UPP/BTP/२०/०२	२६/८/२०२०	मेघनाद भवन, मु.चंडीकापूर,पो. भातोडे, ता.दिंडोरी,जि.नाशिक ४२२ २१५.
२४८	शिव-शाहू विकास आघाडी SEC/UPP/ATVA/२०/०३	२६/८/२०२०	५४७/७/२,पाटील गल्ली पूर्व,श्रीराम सोसायटीनजीक,कसबा बावडा,जिल्हा कोल्हापूर,पिन कोड-४१६००६.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
२४९	मराठवाडा बहुजन विकास आघाडी SEC/UPP/MBVA/२०/०४	२१/१०/२०२०	इंदिरानगर,बायजीपुरा,गल्ली नंबर २१,मेन रोड, मोतीवालानगर,छत्रपती संभाजीनगर- ४३१ ००१.
२५०	वरणगाव शहर विकास आघाडी SEC/UPP/VSVA/२०/०५	२१/१०/२०२०	द्वारा श्री. हितेश गणेश चौधरी, मु.पो.४२०९/३व्ही, हनुमान नगर, वरणगाव, ता.भुसावळ,जि.जळगाव ४२५२०१.
	सन २०२१		
२५१	जनता की पार्टी SEC/UPP/JKP/२०२१/०१	३/२/२०२१	साई मंदिर रोड,गोविंदपूर,ता.जि.गोंदिया-४४१६०१.
२५२	पारनेर तालुका लोकशाही आघाडी SEC/UPP/PTLA/२१/०२	३/२/२०२१	माळगल्ली,पारनेर,ता.पारनेर,जिल्हा अहिल्यानगर अहमदनगर-४१४३०२.
२५३	राष्ट्र कल्याण पार्टी SEC/UPP/RKP/२१/०३	३/२/२०२१	२०३,प्रियेश कॉम्प्लेक्स,श्रीराम टॉकीजसमोर,विठ्ठलवाडी,उल्हासनगर-४२१००४.
२५४	वेलफेअर पार्टी ऑफ इंडिया SEC/UPP/WPI/२१/०४	३/२/२०२१	व्यंकटेश सोसायटी,भोसा रोड,यवतमाळ पिन ४४५००१.
२५५	निफाड शहर विकास आघाडी SEC/UPP/NSVA/२१/०५	९/३/२०२१	गाळा नं.१,पहिला मजला, छत्रपती शिवाजी शॉपिंग सेंटर,मुक्काम पोस्ट ता.निफाड,जि.नाशिक-४२२३०३.
२५६	विकास योध्दा मंच,अकोला SEC/UPP/VYMA/२१/०६	१८/३/२०२१	रजतपुरा,अकोला,ता.जि.अकोला पिन-४४४००१.
२५७	वरणगाव लोकसंघर्ष आघाडी SEC/UPP/VLA/२१/०७	२४/३/२०२१	मालमत्ता क्र.८९१,झोपे वाडा,वरणगाव,ता.भुसावळ,जि.जळगाव,-४२५३०६.
२५८	लोकराज्य जनता पार्टी SEC/UPP/LJP/२१/०८	५/४/२०२१	१००१अ/१ब,ए वॉर्ड,प्लॉटनं.५८,लक्ष्मीटेक कॉलनी,सानेगुरुजी वसाहत,कोल्हापूर,जि.कोल्हापूर,महाराष्ट्र पिन ४१६०१२.
२५९	राष्ट्रीय जनमंच (सेक्युलर) SEC/UPP/RJ(S)/२१/१०	२४/६/२०२१	मु.पो.बेलापूर(बु) पढेगाव रोड,राजमाता पतसंस्थेच्याजवळ,ता.श्रीरामपूर,जिल्हा-अहिल्यानगर-पिन-४१३७१५.
२६०	महानगर विकास समिती अकोला SEC/UPP/MVSA/२१/०९	८/७/२०२१	शांताआई निवास, तारफैल,अकोला, ता.जि.अकोला पिन-४४४००१.
२६१	डिजिटल ऑर्गनायजेशन ऑफ नेशन पार्टी SEC/UPP/DAONP/२१/११	२९/७/२०२१	वॉर्ड नं.११,मालमत्ता क्र.४००,मोतीनगर,पुसद,ता.पुसद,जि.यवतमाळ, महाराष्ट्र ४४५२०४.
२६२	भुसावळ परिवर्तन लोकसेवा आघाडी SEC/UPP/BPLA/२१/१२	२९/७/२०२१	रा.घर नं.६/१७०५, महात्मा फुले नगर, मामाजी टॉकीजमागे,भुसावळ, ता.भुसावळ,जि.जळगाव पिन-४२५२०१.
२६३	हिंदवी बहुजन सेना SEC/UPP/HBS/२१/१३	२९/७/२०२१	मु.पो.दिग्रस(बु), ता.कंधार, जि.नांदेड पिन ४३११४२.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
२६४	लोकशाही विकास आघडी इस्लामपूर SEC/UPP/LVAI/२१/१४	२९/७/२०२१	अक्षर कॉलनी रस्ता क्र.१,दत्त टेकडी,उरुण-इस्लामपूर,ता.वाळवा.जि.सांगली पिन-४१५४०९.
२६५	कृष्णा-भिमा विकास आघाडी SEC/UPP/KBVA/२१/१५	२०/९/२०२१	शिवरत्नमोटर्स बिल्डींग, गाळा नंबर ९,मेन रोड,मु.पो.अकलूज,तालुका माळशिरस,जि. सोलापूर पिन-४१३१०१.
२६६	बीड जनता आघाडी,बीड SEC/UPP/BJAB/२१/१६	२४/९/२०२१	घर क्र.४०९ "पवार निवास"रविवार पेठ,तेली गल्ली,जि.बीड,पिन-४३११२२.
२६७	जनता विकास आघाडी SEC/UPP/JVA/२१/१७	१/१०/२०२१	सर्वे नं. २०२प्लॉट नं.४ गंगोत्री,विकास कॉलनी,रेस्ट हाऊसजवळ,शहादा ता.शहादा,जि.नंदूरबार,महाराष्ट्र पिन-४२५४०९.
२६८	सटाणा शहर विकास आघाडी SEC/UPP/SSVA/२१/१८	६/१०/२०२१	सं.न.१०२/१ अ,प्लॉट नं.९,झोन नं.७,घर नं.३५३,नामपूर रोड, सटाणा,जि.नाशिक,महाराष्ट्र पिन ४२३३०१.
२६९	अधिकार सेना * SEC/UPP/AS/२१/१९	१३/१०/२०२१	२/५०६,ओमकार ,गौरीशंकर वाडी-२,पंतनगर,घाटकोपर (पू.),मुंबई-४०००७५.
२७०	उमरखेड जनशक्ती पॅनल SEC/UPP/UJP/२१/२०	२/११/२०२१	द्वारा अविनाश नंदकिशोर अग्रवाल,हनुमान वार्ड,महागाव रोड,उमरखेड,ता.उमरखेड,जि.यवतमाळ पिन-४४५२०६.
२७१	अलमप्रभु भुम शहर विकास आघाडी SEC/UPP/ABSVA/२१/२१	१०/११/२०२१	घर क्र.झेड-८०००४७६,साहील कॉम्पलेक्स,शॉप नं.०७,नगर रोड,भुम ता.भुम,जि.धाराशिव, पिन-४१३५०४.
२७२	लोकमत विकास आघाडी पुरंदर हवेली SEC/UPP/LVAPH/२१/२२	३०/११/२०२१	विरंगुळा बंगलो,मु.यादववाडी, पो.हरगुडे, ता.पुरंदर, जि. पुणे पिन ४१२३११.
२७३	महाराष्ट्र इन्साफ नगरविकास आघाडी,भुसावळ (मीना आघाडी) SEC/UPP/MINB(M)/२१/२३	३०/११/२०२१	मु.पो. फिरोज मंजिल, दत्त नगर,खडका रोड,भुसवाळ,ता.भुसावळ,जि.जळगाव पिन ४२५२०१.
२७४	आझाद स्वाभिमानी सेना SEC/UPP/ASS/२१/२४	३०/११/२०२१	घर क्र.९६२/१,दारुस्सलाम मोहल्ला,दर्गा रोड,पैठण,जि.छत्रपती संभाजीनगर, पिन ४३११०७.
२७५	रयत क्रांती पक्ष SEC/UPP/RKP/२१/२५	१/१२/२०२१	७४५/१८,पेठ-सांगली रोड,प्रशासकीय इमारतीशेजारी,इस्लामपूर,ता.वाळवा,जि.सांगली पिन ४१५४०९.
२७६	लोकशाही संघ SEC/UPP/LS/२१/२६	४४२०८	४३८६/बी/४/१ १४ क्रमांक सुभाष नगर, बार्शी शाळेसमोर, जि. सोलापूर-४१३४०२
२७७	जणकल्याण संघ SEC/UPP/JS/२१/२७	१/१२/२०२१	रा.धामणगांव (दु.),ता.बार्शी,जि.सोलापूर,पिन ४१३४०९.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
२७८	जन परिवर्तन पार्टी SEC/UPP/JPP/२१/२८	२/१२/२०२१	गाळा नं-एल एफ -३५अ,ग्रेस प्लाझा, शॉपिंग प्रिमायसेस,सीटी सर्व्हे नं.१६७ आणि १६८,बांदिवली गाव,एस.व्ही.रोड,सबरी मसजीदजवळ,जोगेश्वरी (प.),मुंबई ४००१०२.
२७९	घाटंजी विदर्भ विकास आघाडी SEC/UPP/GVVA/२१/२९	१२/६/२०२१	शैलेंद्रन नंदकिशोर वर्मा यांचे संकुल (बिल्डिंग),प्रोफेसर कॉलनी,घाटंजी,जि.यवतमाळ ४४५३०१.
२८०	दारा मोहम्मद (डी.एम.) आघाडी SEC/UPP/DM (D.M)A/२१/३०	६/१२/२०२१	मु.पो. मदीना कॉलनी , रावेर, ता.रावेर,जि.जळगाव ४२५५०८.
२८१	जयंतराव ससाणे काँग्रेस पक्ष SEC/UPP/GVVA/२१/३१	६/१२/२०२१	गट नं.४९१,गोंडेगाव तालुका श्रीरामपुर,जि.अहिल्यानगर, -४१३७०९.
२८२	दिग्रस परिवर्तन विकास आघाडी SEC/UPP/DPVA/२१/३२	१०/१२/२०२१	चिंचोली क्र.२,तालुका दिग्रस,जि.यवतमाळ,-४४५२०३.
२८३	मराठा संग्राम पक्ष SEC/UPP/MSP/२१/३३	१६/१२/२०२१	तुळजाभवानी कृपा निवास,माने हॉस्पिटलच्यामागे,ताकडगाव रोड,गेवराई,ता.गेवराई,जि.बीड पिन ४३११२७.
२८४	राष्ट्रीय विकास काँग्रेस पार्टी SEC/UPP/RVCP/२१/३४	२७/१२/२०२१	अमित सर्जिकल हंसापुरी,नागपूर,पिन-४४००१८.
२८५	लोक विकास महाआघाडी अंबाजोगाई SEC/UPP/LVMA/२१/३५	३०/१२/२०२१	द्वारा ॲड रणजीत विष्णूपंत सोळंके "लक्ष्मीराधा" चौसाळकर कॉलनी,अंबाजोगाई,ता.अंबाजोगाई,जि.बीड पिन ४३१५१७.
	सन २०२२		
२८६	नागरिक हित संरक्षण मंडळ विकास आघाडी * SEC/UPP/NHSMVA/२२/०१	१३/१/२०२२	सुरज किसन निवास, अरिहंत ऑटो,प्लॉट नं.१३,संस्कार नगरी,दौंड-पाटस रोड,जि.पुणे पिन ४१३८०१.
२८७	नळदुर्ग विकास आघाडी SEC/UPP/NVA/२२/०२	१८/१/२०२२	सय्यद इरशादअली सुभानअली,घर-७८२इनामदार गल्ली,नळदुर्ग,ता.तुळजापूर,जिल्हा-धाराशिव /उस्मानाबाद,पिन ४१३६०२.
२८८	तुळजापूर तीर्थक्षेत्र शहर विकास आघाडी SEC/UPP/TTSVA/२२/०३	१८/१/२०२२	५२४/१पैकी ३लाटे प्लॉटिंग,जिजामाता नगर तुळजापूर,ता.तुळजापूर,जि. धाराशिव,पिन ४१३६०१.
२८९	जनक्रांती विकास आघाडी SEC/UPP/JVA/२२/०४	३१/१/२०२२	द्वारा प्रमिला(सुजित) आबासो देशमुख,गाळा नं.१व२,स्पीड ऑटोच्याशेजारी,मेन रोड,कोथरुड,ता.शिराळा,जि.सांगली,पिन ४१५४०५.
२९०	उस्मानाबाद शहर विकास आघाडी SEC/UPP/OSVA/२२/०५	३१/१/२०२२	राजेबाग,छत्रपती शिवाजी महाराज चौक,उस्मानाबाद,घर क्र.२२/६७,नवीन घर क्र.२६/५८,जिल्हा धाराशिव ,पिन ४१३५०१.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
२९१	दौंड शहर विकास आघाडी दौंड SEC/UPP/DSVAD/२२/०६	२२/२/२०२२	प्रयाग शंकर बंगला,गजानन हौसिंग सोसायटी,एमएसईबी-सब-स्टेशनसमोर,दौंड-पाटस रोड,मु.पो.दौंड,तालुका दौंड,जिल्हा-पुणे,पिन ४१३८०१.
२९२	एकता जनशक्ती विकास आघाडी,सावदा SEC/UPP/AJVAS/२२/०७	२२/२/२०२२	मु.पो. चांदनी चौक मार्ग,सावदा,ता.रावेर,जि.जळगांव,पिन-४२५५०२.
२९३	जनशक्ती आघाडी २८६-खानापूर विधानसभा क्षेत्र SEC/UPP/JA२८६KVK/२२/०८	२५/२/२०२२	१४६/१ ए,मॉडर्न हायस्कूलसमोर,महावीरनगर,विटा,ता.खानापूर,जि. सांगली,पिन-४१५३११.
२९४	करमाळा तालुका विकास आघाडी SEC/UPP/KTVA/२२/०९	२५/२/२०२२	पोस्ट ऑफिसजवळ,जेऊर ता.करमाळा,जि.सोलापूर,पिन - ४१३२०२.
२९५	लोकसेवा आघाडी घाटी घाटंजी SEC/UPP/LAGG/२२/१०	९/३/२०२२	तहसील कार्यालयासमोर,गुरुदेव वॉर्ड,घाटी घाटंजी,जि.यवतमाळ, पिन ४४५३०१.
२९६	हमारी पार्टी SEC/UPP/HP/२२/११	११/३/२०२२	१०१/ए,गंगोत्री जोंगीड कॉम्प्लेक्स,मिरारोड,जि.ठाणे,पिन ४०११०७.
२९७	पिंपरी चिंचवड परिवर्तन विकास आघाडी SEC/UPP/PCPVA/२२/१२	११/३/२०२२	सर्व्हे नं.१०१, वाघेरी नेस्ट,इमारत घर क.५ नेहरुनगर,पिंपरी,ता.हवेली,जि.पुणे,पिन-४११०१८.
२९८	भारतीय प्रजा सुराज्य पक्ष SEC/UPP/BPSP/२२/१३	११/३/२०२२	मु.पो. खांडज,तालुका बारामती,जि.पुणे, पिन-४१३११६.
२९९	जनशक्ती नगर विकास आघाडी ,भूम SEC/UPP/JNVAB/२२/१४	१५/३/२०२२	२९१८शिवाजी नगर,भूम,ता.भूम,जि.धाराशिव , पिन ४१३५०४.
३००	कळंब शहर विकास आघाडी SEC/UPP/KSVA/२२/१५	१५/३/२०२२	न.प.घर क्र.२/८८७,छत्रपती संभाजी महाराज चौक,ढोकी रोड कळंब,ता.कळंब,जि.धाराशिव, पिन ४१३५०७.
३०१	प्रादेशिक लोकशाही आघाडी,नाशिक SEC/UPP/PLAN/२२/१६	१५/३/२०२२	१८,शॉप क्र.१,शर्वायेश्वर अपार्टमेंट,पाण्याच्या पाटाजवळ,दत्त नगर, पंचवटी, नाशिक पिन ४२२००३.
३०२	स्वतंत्र भारत पक्ष महाराष्ट्र * SEC/UPP/SBPM/२२/१७	२१/३/२०२२	ॲड.वामनराव सदाशिवराव चटप,अध्यक्ष,स्वतंत्र भारत पक्ष महाराष्ट्र,शिवराव नगर,राजूरा,जि.चंद्रपूर,पिन-४४२९०५.
३०३	परिवर्तन महाविकास आघाडी SEC/UPP/PMA/२२/१८	२१/३/२०२२	१०४/६ राजमती पॅलेस,नांदणी नाका,संभाजीपूर,जयसिंगपूर-ता.शिरोळ,जि.कोल्हापूर पिन-४१६१०१.
३०४	अखिल भारतीय रिपब्लिकन पक्ष SEC/UPP/ABRP/२२/१९	२४/३/२०२२	दुकान क्र.४सिट क्र.३३,प्लॉट नं.२८१४,मौजा भानापेठ,हॉस्पिटल वार्ड,महात्मा गांधी,मेन रोड,तह.व जिल्हा चंद्रपूर,पिन ४४२४०२.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
३०५	फैजपूर शहर विकास आघाडी SEC/UPP/FSVA/२२/२०	२४/३/२०२२	केतन एजन्सी,यावल रोड,फैजपूर,ता.यावल,जिल्हा जळगाव,पिन-४२५५०३.
३०६	राष्ट्रमाता अहिल्यादेवी समाज परिवर्तन आघाडी SEC/UPP/RASPA/२२/२१	१९/४/२०२२	द्वारा विजय सिताराम पोकळे, घर क्र.२०८,गट नं.१०,घोसापुरी,ता.बीड पिन-४३११२२.
३०७	जन भारत जागरण पक्ष SEC/UPP/JBJP/२२/२२	१९/४/२०२२	महादेव मंदिराजवळ,ता.निलंगा,जि.लातूर,महाराष्ट्र,पिन ४१३५२१.
३०८	शिव क्रांती युवा शहर संघटना,आष्टा SEC/UPP/SKUSA/२२/२३	१९/४/२०२२	वग्याणी प्लॉट,रि.स.न.३४५,प्लॉट नं.२१,आष्टा ता.वाळवा,जि.सांगली,पिन -४१६३०१.
३०९	मेरा भारत महान पार्टी SEC/UPP/MBMP/२२/२४	१९/४/२०२२	नजिक पांगरी .केळीगव्हाण,ता.बदनापूर,जि.जालना,पिन४३१२०३.
३१०	सांगोला महाविकास आघाडी SEC/UPP/SMA/२२/२५	२६/४/२०२२	घ.नं.१०६३/१/३,सि.स.नं.२०६५,वज्राबाद पेठ,सांगोला ता.सांगोला,जि.सोलापूर पिन-४१३३०७.
३११	मित्र समाज आघाडी,अकोला SEC/UPP/MSAA/२२/२६	२६/४/२०२२	नवनीत अपार्टमेंट,तोष्णीवाल ले-आऊट,मुर्तिजापूर रोड,जि.अकोला,पिन-४४४००१.
३१२	भारतीय जन सम्राट पार्टी SEC/UPP/BJSP/२२/२७	२६/४/२०२२	महावीर चौक,पोलीस स्टेशन रोड,नांदुरा,ता.नांदुरा,जि.बुलढाणा,पिन-४४३४०४.
३१३	यंग ब्रिगेड पार्टी SEC/UPP/YBP/२२/२८	६/५/२०२२	पहिला मजला,हॉटेल रिशा,राजकला टॉकीज जवळ,बालवीर चौक,ता.जि.चंद्रपूर,पिन-४४२४०२.
३१४	राष्ट्रीय अन्याय निवारण सेना SEC/UPP/RANS/२२/२९	६/५/२०२२	जहागिरदारवाडी,पो.शिंगोली,ता.उस्मानाबाद, महाराष्ट्र पिन -४१३५८२.
३१५	बहुजन भारत पार्टी SEC/UPP/BBP/२२/३०	१८/५/२०२२	रा.अशोक बिल्डिंग,गिरवलकर नगर,मंगल कार्यालयमागे,बार्शी रोड,लातूर,ता.जि.लातूर,पिन-४१३५१२.
३१६	श्री.आदिनाथ महाराज शहर विकास आघाडी,करमाळा SEC/UPP/SAMVAK/२२/३१	१८/५/२०२२	सटवाई फार्म हाउस, बायपास रोड, करमाळा, ता. करमाळा,जिल्हा सोलापूर,पिन-४१३२०३.
३१७	अपनी प्रजाहित पार्टी SEC/UPP/APP/२२/३२	२/६/२०२२	रा.प्लॉट नं.१२,प्रजाहित कॉलनी,श्री.कॉम्प्लेक्सच्यासमोर,नरेंद्र नगर,विवेकानंद नगर,जि.नागपूर, पिन-४४००१५.
३१८	व्हिजन इंडिया पार्टी SEC/UPP/VIP/२२/३३	९/६/२०२२	४७,हतुर ता.दक्षिण सोलापूर,जि.सोलापूर,पिन ४१३००४.
३१९	नगर विकास समिती * SEC/UPP/NVS/२२/३४	९/६/२०२२	शंकर भवन,मेन रोड,गोंदिया, पिन ४४१६०१.
३२०	तीसरा महाज * SEC/UPP/TM/२२/३५	९/६/२०२२	दुकान क्रमांक -१९,प्लॉट नंबर-१,मुशावर्त चौक,नयापुरा,मालेगाव,जि.नाशिक,पिन ४२३२०३.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
३२१	राष्ट्रीय किसान बहुजन पार्टी SEC/UPP/RKBP/२२/३६	२४/६/२०२२	अजिंक्य,राजवाडा भवन,शासकीय तंत्रनिकेतनसमोर,तुळजापूर रोड,निटुरे नगर,जि.उस्मानाबाद,पिन-४१३५०१.
३२२	हम एक है पार्टी SEC/UPP/HAHP/२२/३७	२४/६/२०२२	घर नं.२१२,खसरा नं.१५/२१,रशिद नगर,नाल साहेब रोड,नागपूर,पिन-४४००१८.
३२३	बार्शी विकास आघाडी,बार्शी SEC/UPP/BVAB/२२/३८	६/७/२०२२	३५८४,राऊळ गल्ली,मु.पो.ता.बार्शी,जि.सोलापूर,पिन-४१३४०१.
३२४	शिव राष्ट्र सेना SEC/UPP/SRS/२२/३९	६/७/२०२२	सर्व्हे नं.६७/१अ,प्लॉट क्र.४,सारसनगर,मार्केटयार्ड,जिल्हा अहमदनगर,पिन ४१४००१.
३२५	जय विदर्भ पार्टी SEC/UPP/JVP/२२/४०	११/७/२०२२	रा.घर नं.४८,वॉर्ड नं.२,ग्रामपंचायत गोधनी,पंढरी (गायमुख),पो.बेलोना,ता.नरखेड,जि. नागपूर पिन-४४१३०६.
३२६	भारतीय विकास आघाडी,दिग्रस SEC/UPP/BVAD/२२/४१	११/७/२०२२	वहाब नगर,कमानीजवळ,दिग्रस,जि.यवतमाळ,महाराष्ट्र पिन ४४५२०३
३२७	बाळुमामा विकास आघाडी SEC/UPP/BVA/२२/४२	२६/७/२०२२	मालमत्ता क्र.४३७,गोठण वाडी,मुदाळ,ता.भुदरगड,जि.कोल्हापूर,पिन-४१६२०८.
३२८	आम्ही पेणकर विकास आघाडी SEC/UPP/APVA/२२/४३	२६/७/२०२२	पद्मावती गृहनिर्माण संस्था,शिवाजी पथ,गाळा नं.७,ता.पेण,जि.रायगड,-४०२१०७.
३२९	शिरपूर विकास पार्टी SEC/UPP/SVP/२२/४४	१८/८/२०२२	प्लॉट नं.४७,विद्याविहार हौसिंग सोसायटी, शिरपूर,ता.शिरपूर,जि.धुळे, पिन४२५४०५
३३०	वर्धा जनकल्याण पार्टी SEC/UPP/WJP/२२/४५	१८/८/२०२२	जैन मंदिर रोड,रामनगर,जि.वर्धा,पिन-४४२००१.
३३१	मराठवाडा शेतकरी विकास परिषद SEC/UPP/MSVP/२२/४६	१८/८/२०२२	धारुर चौक,केज ता.केज,जि.बीड,पिन-४३११२३
३३२	भीम सेना SEC/UPP/NB/२२/४७	८/२६/२०२२	C/oसंध्या प्रदिप साळवे स्वराज्य नगर,स्वराज्य अपार्टमेंट,घर क्र.६६१७/बी-१३४/१०२,मानेवाडा रिंग रोड,जि.नागपूर,पिन-४४००२७.
३३३	महाविकास आघाडी नंदुरबार SEC/UPP/MAN/२२/४८	२६/८/२०२२	आमदार कार्यालय,एक्सीस बँकेच्याशेजारी,ता.जि.नंदुरबार-४२५४१२.
३३४	शहर विकास आघाडी,दोंडाईचा * SEC/UPP/SVAD/२२/४९	२/९/२०२२	रावल गढी,दोंडाईचा,ता.शिंदखेडा,जि.धुळे,पिन-४२५४०८
३३५	बाळापूर परिवर्तन पॅनल,बाळापूर SEC/UPP/BPPB/२२/५०	१४/९/२०२२	द्वारा मोहम्मद जमीर शेख इब्राहीम,अंजुमन बाजार,बाळापूर,ता.बाळापूर,जि.अकोला.पिन ४४४१०९.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
३३६	राष्ट्रीय जनस्वराज्य सेना (आर.जे.एस.) SEC/UPP/RJS/२२/५१	२१/९/२०२२	गट नं.३,सटाणा-ताहाराबाद रोड,ढोलबारे,ता.सटाणा,जि.नाशिक,पिन-४२३३०२.
३३७	जिल्हा विकास संघ SEC/UPP/JVS/२२/५२	२१/९/२०२२	प्रभाग क्र.४,माताखेडी,खाटीकपुरा,खापा,नवीन नगरपरिषद खापा,ता.सावनेर,जि.नागपूर-४४११०१.
३३८	जन बदलाव पार्टी SEC/UPP/BAP/२२/५३	२१/९/२०२२	रा.एच.एन.१४३५,पांढराबोडी,पोलीस चौकी,बुध्द विहारजवळ,रामनगर,जि.नागपूर,महाराष्ट्र-४४००३३.
३३९	देश जनहित पार्टी SEC/UPP/DJP/२२/५४	३/१०/२०२२	प्लॉट नं.१०२,प्रभाग नं.८,पार्वती पार्क,महाजनवाडी,हिंगणा रोड,वानाडोंगरी,जि.नागपूर-४४१११०.
३४०	पूर्णा शहर विकास आघाडी SEC/UPP/PSVA/२२/५५	७/१०/२०२२	घर क्र.४-११-३४,प्रभाग क्र.१,आनंद नगर पूर्णा,ता.पूर्णा,जि.परभणी,पिन-४३१५११.
३४१	शहर विकास आघाडी,भगूर SEC/UPP/SVAB/२२/५६	७/१०/२०२२	४४५,राम मंदिर रोड,भगूर,ता.जि.नाशिक -४२२४०
३४२	शिरोळ तालुका विकास आघाडी SEC/UPP/STVA/२२/५७	२१/१०/२०२२	द्वारा-सौ.श्वेता राजेश सावंत,गट क्र.उपविभाग क्र.३४५/२/७६,जयप्रकाश सहकारी गृहनिर्माण संस्था लि.,प्लॉट नं.७६,धरणगुत्ती,ता.शिरोळ,जि.कोल्हापूर-४१६१०३.
३४३	लोकनेते दिगंबररावजी बागल (मामा) विकास आघाडी,करमाळा SEC/UPP/LDB(M)VAK/२२/५८	१/११/२०२२	रा.घ.नं.१८०२/४,सि.स.नं.३९१४/२/८,विद्यानगर,करमाळा, ता.करमाळा,जि.सोलापूर,पिन-४१३२०३.
३४४	जिजाऊ विकास पार्टी SEC/UPP/JVP/२२/५९	९/११/२०२२	३२,रुद्रा कॉम्प्लेक्स,अंबाडी-वाशिंद रोड,अंबाडी नाका,ता.भिवंडी,जि.ठाणे,पिन-४२१३०२.
३४५	राष्ट्रीय जनक्रांती पार्टी SEC/UPP/RJP/२२/६०	९/११/२०२२	प्लॉट नं.ए.एस.एम.-३९/४०,निल आकाश डयुप्लेक्स नं.७,अश्विन नगर,जि.नाशिक,पिन-४२२००९
३४६	श्री.विठ्ठल परिवर्तन विकास आघाडी,पंढरपूर SEC/UPP/SVPVAP/२२/६१	१८/११/२०२२	४२१५कडबे गल्ली,शेटे पेट्रोलपंपशेजारी,पंढरपूर,ता.पंढरपूर,जि.सोलापूर पिन-४१३३०४.
३४७	ऑल इंडिया महिला एम्पॉवरमेंट पार्टी SEC/UPP/AIMEP/२२/६२	२९/११/२०२२	न्यू बिल्डिंग,तळमजला,ऑफिस नं.२,माधववाडी,कैलास लस्सीजवळ,दादर पूर्व,मुंबई-४०००१४.
३४८	सुराज्य परिवर्तन आघाडी SEC/UPP/SPA/२२/६३	१४/१२/२०२२	मु.पो.शिवनेरी,खरजई नाक्याजवळ,टाकळी प्र.चा.ता.चाळीसगाव,जि.जळगाव,पिन-४२४१०१.
३४९	आधार जनशक्ती पार्टी SEC/UPP/AJP/२२/६४	१४/१२/२०२२	बालाजी अपार्टमेंट,प्रभाग क्र.१,शास्त्री नगर,पांढरकवडा,जि.यवतमाळ,पिन-४४५३०२.
३५०	विदर्भ-मराठवाडा विकास आघाडी SEC/UPP/VMVA/२२/६५	१४/१२/२०२२	व्दारा-ॲड.संतोष जैन,मालमत्ता क्र.४४४,एम.आय.डी.सी.एरियाजवळ,नागपूर(रुपाळा),पो.ता. उमरखेड,जि.यवतमाळ,पिन-४४५२०६.

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
३५१	जनसेवा विकास आघाडी,जिंतूर SEC/UPP/JVAJ/२२/६६	२७/१२/२०२२	श्रीराम नगर,माऊली मंगल कार्यालयासमोर,जिंतूर,ता.जिंतूर,जि.परभणी,पिन-४३१५०९.
	सन २०२३		
३५२	जनकल्याण संघर्ष आघाडी SEC/UPP/JSA/२३/०२	२०/१/२०२३	द्वारा शिवाजी पंडीत बाविस्कर, मु.पो.निमगव्हाण ता.चोपडा,जि.जळगांव-४२५१०७.
३५३	प्रजा क्रिपा पार्टी SEC/UPP/PKP/२३/०३	२०/१/२०२३	शॉप नं.२,हरिओम अपार्टमेंट,ब्लॉक नं.सी.३३/रु.१३४,चोपडा कोर्टसमोर,उल्हासनगर,जि.ठाणे,पिन-४२१००३.
३५४	जनविकास फाउंडेशन SEC/UPP/JF/२३/०५	१७/२/२०२३	द्वारा चरण सोविंदा वाघमारे,गुंज हॉटेल एडं रिसोर्टच्याखाली तुमसर कृषी उत्त्पन्न बाजार समितीजवळ,भंडारा रोड,मांगली,ता.तुमसर,जि.भंडारा-४४१९१२.
३५५	राष्ट्रीय महास्वराज भूमी पार्टी SEC/UPP/RMBP/२३/०४	२०/२/२०२३	मालमत्ता क्र.२८,प्रभाग नं.२,मुक्काम पोस्ट-डिकसळ,ता.मोहोळ,जि.सोलापूर,पिन-४१३२१३
३५६	रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया (आठवले) SEC/UPP/RPI (Athawale)/२३/०६	९/३/२०२३	३/४,इन्सा हंटमेंट,आझाद मैदान,महापालिका मार्ग,फोर्ट,मुंबई-४००००१.
३५७	नाशिक जिल्हा लोकविकास आघाडी SEC/UPP/NZLA/२३/०७	१५/३/२०२३	व्दारा-सिन्नर ता. को.ऑप.नियन सहकार भवन, मालमत्ता क्र.९०१ (तळमजला) जाखडी गल्लि शिवाजी चौक, ता.सिन्नर,जि. नाशिक, पिन-४२२१०४
३५८	महाराष्ट्र रिपब्लिकन पक्ष SEC/UPP/MRP/२३/०८	१५/३/२०२३	राजगृह निवास तरटगांव,पो.हिंगणगाव,ता.इंदापूर,जि. पुणे,पिन-४१३१०६
३५९	महाराष्ट्र जन विकास आघाडी,धरणगाव SEC/UPP/MJVAD/२३/१२	२३/३/२०२३	सी.स.नं.३२२६ तलाठी गल्ली,लहान माळी वाडा,मेन रोड,धरणगांव,ता.धरणगाव,जि.जळगाव,पिन-४२५१०५.
३६०	जन सामान्य पार्टी SEC/UPP/JSP/२३/०९	५/४/२०२३	सर्वे नंबर६५,तळजाई माता वसाहत,सुवर्ण मंदिरामागे,पद्मावती, जि.पुणे,पिन-४११००९.
३६१	प्रजासत्ताक समाजवादी भारत पार्टी SEC/UPP/PSBP/२३/१०	५/४/२०२३	घर नंबर१-७-३१५/१,यादव निवास, राजनगर,पो.यशवंतनगर, पावडेवाडी नाका,जि.नांदेड,महाराष्ट्र पिन-४३१६०२.
३६२	अखिल भारतीय बंजारा सेना SEC/UPP/ABBBS/२३/११	५/४/२०२३	मु.पो.वसंतनगर, ता.पारोळा,जि.जळगाव,पिन-४२५११३.
३६३	रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया (डॉ.बी.आर.आंबेडकर ग्रुप) SEC/UPP/RPI(Dr.B.R.AmbedkarGroup)/२३/१३	११/४/२०२३	मु.पो.आराळा,ता.दर्यापूर,जि.अमरावती,पिन-४४४८०३

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
३६४	हिंदुस्तान युनायटेड मंच SEC/UPP/HUM/२३/१४	११/४/२०२३	घर क्र.१-९-५०,मोहल्ला जयसिंगपुरा,औरंगाबाद,महाराष्ट्र,पिन-४३१००१.
३६५	भडगाव तालुका स्वाभिमान आघाडी SEC/UPP/BTSA/२३/१५	१२/५/२०२३	द्वारा संदिप भास्कर मराठे ,रा.१२४,रामकृष्ण नगर,भवानी बाग,कराब शिवार ,भडगाव,ता.भडगाव,जि.जळगाव, पिन-४२४१०५.
३६६	लोकनेते विनायकराव मेटे विकास आघाडी SEC/UPP/LVMVA/२३/१६	१२/५/२०२३	शिवसंग्राम भवन,नगर रोड,बीड,ता.जिल्हा -बीड,पिन-४३११२२.
३६७	रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया (डेमोक्रॅटिक) * SEC/UPP/RPI(D)/२३/१७	२९/५/२०२३	मुकुंद निवास,इंडिया नगर,लातूर-४१३५१२.
३६८	अशोका जनहीत पक्ष SEC/UPP/SJP/२३/०१	१३.०६.२०२३	रा.जेतवन नगर, अकोट, ता. अकोट, जि. अकोला,पिन-४४४१०१
३६९	जनपरिवर्तन विकास आघाडी,कराड SEC/UPP/JVAK/२३/१८	४.०७.२०२३	१९१, मंगळवार पेठ, कराड, ता. कराड, जि. सातारा, पिन-४१५११०
३७०	शिव जनशक्ती पार्टी SEC/UPP/SJP/२३/१९	२.०८.२०२३	सि.स.नं.९८, भगतसिंग चौक, मु.पो.उमराणे, ता. देवळा, जि. नाशिक,पिन-४१३११०
३७१	डॉ. आबेडकर सेना नॅशनल पार्टी SEC/UPP/DASNP/२३/२०	२१.०८.२०२३	युसूफ कॉलनी, व्दारा साईबाबा नगर, परभणी, ता. जि. परभणी-४३१४०१
३७२	महाराष्ट्र विकास सेना पार्टी, सोलापूर SEC/UPP/MVSPS/२३/२१	दि.११/०९/२०२३	५२/ए/१, महर्षी कॉलनी ,अकलूज, ता. माळशिरस, जि. सोलापूर-४१३०००४
३७३	राष्ट्रीय जन विकास आघाडी SEC/UPP/RJVA/२३/२२	दि.११/९/२०२३	घर क्र., २३८२, लड्डा कॉलनी, मोढा परतूर ता. परतूर, जि. जालना-४३१५०१
३७४	युवा महाराष्ट्र सेना SEC/UPP/YMS/२३/२३	दि१७/१०/२०२३	व्दारा. श्री. सचिन शिवाजी आठवले, विवेकानंद नगर, भूमापन क्र. ४३९, मु.पो. कोरोची, ता. हातकणंगले, जिल्हा. कोल्हापूर,४१६११५
३७५	शेतकरी आघाडी, सांगोला SEC/UPP/SAS/२३/२४	दि.४/१२/२०२३	श्री.पी.डी.जाधव यांची इमारत,सांगोला-मिरज रोड रेल्वे क्रॉसिंग जवळ,करीम कॉम्प्लेक्सचे पाठीमागे, शिवाजीनगर,सांगोला ता.सांगोला,जि.सोलापूर-४१३३०७
३७६	पीपल्स पार्टी आफॅ इंडिया (डेमोक्रेटीक) SEC/UPP/PPOI(D)/२३/२५	दि.११/१२/२०२३	शॉप नं.२२४०/९, मौजे ता.चांदोरी,ता. निफाड,जि. नाशिक-४२२२०१
सन २०२४			

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
३७७	इंडियन सेक्युलर लार्जेस्ट असेब्ली ऑफ महाराष्ट्र SEC/UPP/IM/२४/०१	दि.१७/१/२०२४	सर्वे नं.३१/१/१ प्लॉट क्र. जुना आग्रा रोड, मालेगांव जि.नाशिक-४२३२०३
३७८	एस.राष्ट्रीय जनहित पक्ष * SEC/UPP/SRJP/२४/०२	दि.१६/२/२०२४	अ,२२, प्लॉट नं. ८२, आसरा को.ऑप,हौसिंग, सोसायटी, गोराई-१,बोरीवली (प.), मुंबई-४०००९१
३७९	मुंब्रा कळवा विकास आघाडी SEC/UPP/MKVA/२४/०३	दि.४/४/२०२४	श्री.राजण किणे ऑफिस, मुंब्रा पोलीस स्टेशच्या जवळ, सम्राट नगरच्या समोर, मुंबई-पुणे रोड, आनंद कोळीवाडा, मुंब्रा ठाणे-पिन-४००६१२
३८०	भूमिपुत्र लोकशक्ती आघाडी SEC/UPP/BLA/२४/०४	दि.४/४/२०२४	घर नं.१, मु.पो. दाऊळ, ता. जि.शिंदखेडा, जि. धुळे, ४२५४०८
३८१	बळीराजा सेना SEC/UPP/BS/२४/०५	दि.१३/५/२०२४	१०३ नवआनंदवन हौसिंग सोसायटी, रामबाग लेन-४, श्री.गजानन हॉस्पिटल समोर, कल्याण, (प.) जि. ठाणे-४२१३०१
३८२	अखिल भारतीय जनहित पार्टी SEC/UPP/ABJP/२०२४/०६	दि.१७/५/२०२४	व्दारा श्री.कृष्णात दादासो पाटील ,मिळकत क्र.२८५, मु.पो. साजणी, ता. हातकणंगले, जि.कोल्हापूर, महाराष्ट्र राज्य,पिन-४१६११५
३८३	लोकशाही पार्टी SEC/UPP/LP/२०२४/०७	दि.१७/५/२०२४	ऑफिस ३/०१, ३ रा मजला, बिल्डींग नं.१, नवजीवन कमर्शियल प्रीमाईशेस को.ऑप सोसायटी लि.डॉ.दादासाहेब. भडकमकर मार्ग,मुंबई सेंट्रल, मुंबई-४००००८
३८४	भिंवडी विकास आघाडी (एकता मंच) * SEC/UPP/BVA(A.M.)/२०२४/०८	दि.२८/८/२०२४	मालमत्ता क्र. ५५, प्रभू आळी, भिवंडी, जि. ठाणे-पिन-४२१३०८
३८५	भीमशक्ती रिपब्लिकन सेना * SEC/UPP/BRS/२०२४/०९	दि.२८/८/२०२४	रू.नं.१३/१७, पत्रा चाळ केणी बिल्डींगच्या मागे, अपना बाजार मागे,दहिवलकर बुवा मार्ग, नायगांव दादर (पू.)मुंबई-४०००१४
३८६	वसंतदादा विकास आघाडी * SEC/UPP/VVA/२०२४/१०	दि.२८/८/२०२४	अश्विनी क्लिनीकजवळ, हॉटेल पै प्रकाशमागे, प्लॉट नं. ३२ विश्रामबाग, जि.सांगली-४१६४१६
३८७	राजेमाने पार्टी * SEC/UPP/RP/२०२४/११	दि.२८/८/२०२४	राजवाडा म्हसवड, ता. माण, जि.सातारा-५१५५०९
३८८	नॅशनॅलिस्ट रिपब्लिकन पार्टी * SEC/UPP/NRP/२०२४/१२	दि.२८/८/२०२४	मातृपितृ स्मृती, गणेश कॉलनी, खराळवाडी पिंपरी-पुणे-४११०१८
३८९	महाराष्ट्र समाजवादी कॉग्रेस * SEC/UPP/MSC/२०२४/१३	दि.२८/८/२०२४	१५ सुखकर्ता अपार्टमेंट, बलराज रोड, गार्डन जवळ, धन्तोली, नागपूर-४०००१२

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
३९०	बार्शी परिवर्तन महाआघाडी * SEC/UPP/BPM/२०२४/१४	दि.२८/८/२०२४	आंधळकर फार्म हाऊस, मु.पो.सौंदरे,ता. बार्शी जि. सोलापूर-४१३४०१
३९१	भारतीय ज्वाला शक्ती पक्ष * SEC/UPP/BJSP/२०२४/१५	दि.२८/८/२०२४	मु.पो. मुरूड, ता. लातूर आदर्श कॉलनी, मायक्रो टॉवर जवळ, जि.लातूर-४१३५१०
	सन २०२५		
३९२	महाराष्ट्र जन कल्याण पार्टी SEC/UPP/MJKP/२०२५/०१	दि.६/२/२०२५	शॉप नं.९, पुंजानी कॉम्प्लेक्स, मेन रोड, कन्नवजिन, कारंजा (लाड), ता. कारंजा, जि. वाशिम, महाराष्ट्र-४४४१०५
३९३	लोकसंघर्ष पक्ष SEC/UPP/LP/२०२५/०३	दि.६/२/२०२५	प्लॅट नं. ५ सी., लक्ष्मीनारायण नगर नं.३, सोसायटी, पटवर्धन बाग, एरंडवणा, पुणे-४११००४
३९४	बहुजन क्रांती सेना * SEC/UPP/BKS/२०२५/०२	दि.७/२/२०२५	शिर्डी शासकीय विश्रामगृह पाठीमागे, नगर मनमाड रोड, मु.पो. निमगांव को.ता. राहाता, जि.अहिल्यानगर-४२३१०९
३९५	भारतीय लोकतंत्र गणराज्य पक्ष SEC/UPP/BLGP/२०२५/०४	दि.१२/२/२०२५	मालमत्ता क्र.५५३,मु.पो. ईसोली ता. चिखली, जि.बुलडाणा-४४४३०१
३९६	जय हिंद सेना SEC/UPP/JHS/२०२५/०५	दि.१२/२/२०२५	सर्व्हे क्र.८०/१/२/३, प्लॉट नं.५०, एस. टी. कॉलनी, १०० फुटी रोड, कुपवाड, सांगली-४१६४३६
३९७	सकल मराठा सेना SEC/UPP/SMS/२०२५/०६	दि.३/४/२०२५	व्दारा-श्री.प्रल्हाद दत्तात्रय तालुगडे, मु.पो.मंगरायाची वाडी, पेठ वडगांव, ता.हातकणंगले, जि. कोल्हापूर-४१६११२
३९८	सनय छत्रपती शासन SEC/UPP/SMS/२०२५/०७	दि.२९/५/२०२५	२०४, २ रा मजला, आशिष प्लाझा, सेक्टर, नं.२७-अ एसडीसी नं.१, निगडी प्राधिकरण पुणे-४११०४४.
३९९	स्वराज्य शक्ती सेना SEC/UPP/SSS/२०२५/०८	दि.१६/७/२०२५	जी/ १९८, एक्सप्रेस झोन मॉल, बी विंग, नेक्सट टू पटेल वानिका, वेस्टर्न एक्सप्रेस हायवे,गोरेगाव (पूर्व), मुंबई- ४०० ०६३.
४००	ऑल इंडिया मजलिस-ए-इनक्लाब-ए-मिल्लत SEC/UPP/IMM/२०२५/०९	दि.१६/७/२०२५	जुना घर नं. ३४७/२५, नवीन घरनं. ७२०, आझाद नगर, ता.परळी (वै.),जि. बीड, महाराष्ट्र-४३१५१५ .
४०१	महाराष्ट्र जनता रक्षक पार्टी SEC/UPP/MJRP/२०२५/१०	दि.१६/७/२०२५	सर्वे नं. ३५/३, उदगीर-जळकोट NH-५० पाटोटा (खुर्द),पो.माळहिप्परगा ता, जळकोट, जि. लातूर, राज्य महाराष्ट्र ,पिन-४१३५३२
४०२	ठाणे शहर विकास आघाडी SEC/UPP/TSVA/२०२५/११	दि.१६/७/२०२५	दुकान नं. ३, श्रीरंग शॉनिग सेंटर, श्रीराम सोसायटी, कॅस्टल मिल जवळ, जुना मुंबई-आग्रा रोड, ठाणे- (प.) ४००६०१
४०३	शेतकरी परिवर्तन विकास आघाडी SEC/UPP/SPVA/२०२५/१२	दि.१६/७/२०२५	गाळा नं.२७, कृषी उत्पन्न बाजार समिती मोहोळ, राष्ट्रीय महामार्ग क्र.६५, मोहोळ ता. मोहोळ, जि. सोलापूर-४१३२१३

क्र	पक्षाचे नाव	नोंदणी दिनांक	मुख्य कार्यालयाचा पत्ता
१	२	३	४
४०४	सावदा शहर विकास आघाडी SEC/UPP/SSVA/२०२५/१३	दि.१८/८/२०२५	व्दारा-सुनिल नेमिदास जंगले, मु.पो. गट नं.६१८/१, सिमरन कॉम्प्लेक्स, फैजपूर रोड, सावदा ता. रावेर, जि.जळगाव-४२५५०२.
४०५	ओबीसी बहुजन आघाडी SEC/UPP/OBC/२०२५/१४	दि.१२/९/२०२५	मु.पो. आरे, ग्रामपंचायती समोर, ता.करवीर,जि.कोल्हापूर-४१६००१.
४०६	भारतीय देशक्रांती पार्टी SEC/UPP/BDKP/२०२५/१५	दि.१७/९/२०२५	रा.आशा बालवाडी जवळ, हजारी पहाड, वायुसोना नगर, काटोल रोड, नागपूर-४४०००७
४०७	यशवंत सेना SEC/UPP/YS/२०२५/१६	दि.२४/९/२०२५	यशश्री निवास, रा. चतुरवाडी, पो. अंबासाखर, ता. अंबाजोगाई, जि. बीड-४३१५२३.
४०८	राष्ट्रीय परिवर्तन सेना SEC/UPP/RPS/२०२५/१७	दि.२९/९/२०२५	कैलास मार्केट मील गाळा क्र.६०, साळे गल्ली रोड, लातूर-४१३५१२.
४०९	शिवस्वराज्य पक्ष SEC/UPP/SP/२०२५/१८	दि.२९/९/२०२५	व्दारा घर नं. ६१३८ शशिकांत विठ्ठल थोरात, मे आर्या केमिकल्स केज-अंबाजोगाई रोड,केज, ता. केज, जि. बीड-४३११२३.
४१०	हिंदराष्ट्र संघ SEC/UPP/HS/२०२५/१९	दि.१५/१०/२०२५	हनुमान मंदिर समोर, चामुंडा देवी रोड, गट्टीपुरा वॉर्ड, समोर शिवाजी विद्या मंदिर शाळा देवपेठ, वाशिम, ता. जि.वाशिम-४४४५०५
४११	महाराष्ट्र राज्य समिती SEC/UPP/MRS/२०२५/२०	दि.२०/१०/२०२५	कृष्णा नगर, कॅनॉल रोड, नांदेड, महाराष्ट्र-४३१७०९.
४१२	नांदेड शहर विकास आघाडी SEC/UPP/NSVA/२०२५/२१	दि.२०/१०/२०२५	व्दारा-कोंडाबाई भगवानराव डक, घर नं.१-६-७१२, नांदेड हाऊसिंग सोसायटी, विजयनगर,नांदेड, ता. जि.नांदेड-४३१६०२
४१३	जनविकास क्रांती सेना SEC/UPP/JVKS/२०२५/२२	दि.२८/१०/२०२५	गाळा क्र. ०१,३३/३/८६, विजय नगर, न्यु पाच्छा पेठ, सोलापूर-४१३ ००६.
४१४	जनसंघर्ष विकास आघाडी SEC/UPP/JSVA/२०२५/२३	दि.२८/१०/२०२५	सि.स.नं.७५७, मंगळवार पेठ, तानाजी चौक, मिरज, ता.मिरज, जि. सांगली§ ४१६ ४१०.
४१५	मिरज शहर स्वाभिमानी आघाडी SEC/UPP/MSSA/२०२५/२४	दि.२८/१०/२०२५	५०३९/३, बोकड चौक, लक्ष्मी मार्केट, मिरज, ता. मिरज, जि.सांगली-४१६ ४१०.
४१६	मराठवाडा जनहित पार्टी SEC/UPP/MJP/२०२५/२५	दि.२८/१०/२०२५	देवी गल्ली, पटेल नगर, धर्माबाद ता. धर्माबाद, जि.नांदेड-४१३ ८०९.
	* सन२०१६मध्ये नोंदणी रद्द झालेल्या पक्षांची नोंदणी विहित अटी व शर्तीच्या पूर्ततेमुळे पूर्ववत करण्यात आली आहे.		

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांचे आदेशानुसार,

के. सुर्यकृष्णमूर्ती,
उप सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र.

STATE ELECTION COMMISSION, MAHARASHTRA

New Administrative Building, First Floor, Hutatma Rajguru Chowk,
Madam Cama Road, Mumbai 400 032, dated the 8th November, 2025

NOTIFICATION

No. SEC/RPP/2025/CR-54/D-11.–Whereas, the superintendence, direction, and control of all local body elections in the state is vested in the State Election Commission, Maharashtra by virtue of Article 243K and 243ZA of the Constitution of India ;

2. And whereas, to remove the confusion that arises while implementing the orders issued from time to time regarding the registration of political parties, and to bring uniformity in the implementation of these orders, the "Maharashtra State Political Party Registration Regulation and Election Symbol (Reservation and Allotment) Order, 2025" dated May 5, 2025, was published in the *Official Gazette*;

3. And whereas, according to Paragraph 23 in "Part Four" of the said order, there is a provision for publishing the symbols reserved for the registered and recognized National Parties with the State Election Commission, recognized State Parties in Maharashtra, recognized State Parties in other states; as well as the details of registered unrecognized political parties and free symbols;

4. And whereas, the State Election Commission, Maharashtra, had previously published the list of the aforementioned recognized parties and their reserved symbols, registered unrecognized parties, and the list of free symbols in the *Official Gazette* through its Notifications No. SEC/RPP/2019/CR-22/D-11, dated November 30, 2019, and February 23, 2021;

5. And whereas, following the internal division of the Shiv Sena and Nationalist Congress Party, the decision regarding the party name and symbol is pending before the Hon'ble Supreme Court, it is necessary to include the names of these parties and their reserved symbols subject to the final decision of the Hon'ble Supreme Court;

6. And whereas, after the *Government Gazettes* dated November 30, 2019, and February 23, 2021, it has become necessary to publish the names of the total 435 political parties that have been registered with the State Election Commission, Maharashtra, up to November 07, 2025, along with the addresses of their head offices;

7. Therefore, by exercising the powers under Paragraph 23 in "Part Four" and Paragraph 27 (1) in "Part 6" of the "Maharashtra State Political Party Registration Regulation and Election Symbol (Reservation and Allotment) Order, 2025" dated May 5, 2025, it has become necessary to supersede the notifications published on November 30, 2019, and February 23, 2021, and issue a new notification.

Therefore, the list of parties (total 435) registered with the State Election Commission as of November 07, 2025, (including reserved and free symbols) along with the addresses of their head offices, is hereby published as follows :–

* Appendix - (A) : National Parties (Total 005)
* Appendix - (B) : State-level Parties in Maharashtra (Total 005)
* Appendix - (C) : State-level Parties in Other States (Total 009)
* Appendix - (D) : Registered Unrecognized Political Parties with the Commission (Total 416)
* Appendix - (E) : List of Free Symbols (Total 194)

Annexture - (A)

Parties registered with the State Election Commission Maharashtra as on 07/11/2025
alongwith the postal address of their Headquarters
Recognized by Election Commission of India (alongwith Reserved Symbols)
National Parties (Total-5)

Sr. No. (1)	Name of The Parties (2)	Date of Registration (3)	Symbols (4)	Headquarters Address (5)
1				
1	Bharatiya Janata Party **SEC/NP/BJP/05/02**	30/03/2005	Lotus 	11, Ashok Road, New Delhi 110 001 **Mumbai:** C.D.O. Barrack No.1, Vasantrao Bhagwat Chowk, Near Yogkshame, Nariman Point, Mumbai 400 020.
2	Communist Party of India (Marxist) **SEC/NP/CPI(M)/05/04**	16/05/2005	Hammer Sickle And Star 	A.K.Gopalan Bhawan, 27-29, Bhai Veersingh Marg, Goal Market, New Delhi 110 001 **Mumbai:** Janshakti, Pandurang Budhkar Marg, Worli, Mumbai 400 013
3	Bahujan Samaj Party **SEC/NP/BSP/05/05**	08/10/2005	Elephant 	12 Guru Rakabganj Road, New Delhi 110001 **Mumbai: B.S.P. Bhavan, Flat No. 83-A, Collector Colony, Chembur]** Mumbai 400 074
4	Indian National Congress **SEC/NP/BRC/05/06**	05/12/2005	Hand 	24, Akbar Road, New Delhi 110 011 **Mumbai:** Tilak Bhavan, Kakasaheb Gadgil Marg, Dadar, Mumbai 400 025 Mumai: Gandhi Bhavan, Free Press Journal Marg, Near Mantralaya, Mumbai 400 021.
5	Aam Aadmi Party SEC/OSP/AAP/18/11	23/10/2018	Broom 	610-A, Commerce House, Nagindas Master Road, Fort, Mumbai , Pin code-400 001

Annexture –(B)

Parties registered with the State Election Commission Maharashtra as on 07 /11/2025 alongwith the postal address of their Headquarters

Recognized by Election Commission of India (alongwith Reserved Symbols)

State Parties of Maharashtra (Total-5)

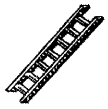
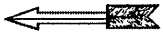
Sr. No. (1)	Name of The Parties (2)	Date of Registration (3)	Symbols (4)	Headquarters Address (5)
1	Nationalist Congress Party **SEC/NP/NCP/05/03**	29/04/2005 Subject to final order of the Hon'ble Supreme Court	Clock 	A-4, Rajgadh, Madam Cama Road, Infront of Mantralay, Mumbai-400 032.
2	Shivsena **SEC/SP/SS/05/01**	16/05/2005 Subject to final order of the Hon'ble Supreme Court	Bow and Arrow 	Anand Ashram, Shri Bhavani Chouwk, Tembhi Naka, Thane (West)-400 601.
3	Maharashtra Navnirman Sena **SEC/SP/MVS/06/01**	20/05/2006	Railway Engine 	Rajgad, Matoshri Tower, B-Wing, 2nd Floor, Padmabai Thakkar Marg, Mumbai 400 016.
4	ShivSena (Uddhav Balasaheb Thackrey)	Subject to final order of the Hon'ble Supreme Court	Flaming Torch 	Shivsena Bhavan, Ram Ganesh Gadkari Chowk, Dadar, Mumbai 400028 **Mumbai:** Shiwalaya, Barrack No.7, Free Press Road, Nariman Point, Mumbai 400 021
5	Nationalist Congress Party- Sharadchandra Pawar.	Subject to final order of the Hon'ble Supreme Court	Man blowing Turha 	10, Bishambhar Das Marg, New Delhi 110 001. **Mumbai:** Thackersey House, J.N. Hederiya Marg, Ballard Estate, Fort, Mumbai-38.

Annexture -(C)

Parties registered with the State Election Commission Maharashtra as on 07/11/2025 alongwith the postal address of their Headquarters

Recognized by Election Commission of India (alongwith Reserved Symbols)

State Parties other than Maharashtra (Total-09)

Sr. No. (1)	Name of The Parties (2)	Date of Registration (3)	Symbols (4)	Headquarters Address (5)
1	Communist Party of India **SEC/NP/BCP/05/01**	28/03/2005	Ears of Corn and Sickle 	Ajay Bhavan, 15 Comrade Indrajeet Gupta Marg, New Delhi 110 002 **Mumbai:** 314, Rajbhuwan, Sardar Vallabhbhai Patel Road, 7th Lane, Khetwawdi, Mumbai 400 004
2	Janata Dal (Secular) **SEC/OSP/JD(S)/05/01**	31/05/2005	A Lady Farmer Carrying Paddy On Her Head 	3, Racecours Road, Banglore 560 009 **Mumbai:** 10, C.D.O., Barrack, Yogshem, Near LIC Building, Jeevanbima Marg, Churchgate, Mumbai 400 020.
3	Samajwadi Party **SEC/OSP/SP/05/02**	13/06/2005	Bicycle 	18, Kopernikas Lane, New Delhi 110001 **Mumbai:** Kamaal Mansion, 4th floor, Haji Niyaj Ahamad Marg, Cullaba, Mumbai400005.
4	Indian Union Muslim League **SEC/OSP/IUML/06/01**	11/12/2006	Ladder 	Qaid-E-Millath No 36, Marailayar Lebbai Street, Chennai 600001. **Mumbai-** Ranga Bilding, Svrvey No 123, Santosh Nagar, Katraj, Dist Pune 411 046.
5	All India Anna Dravid Munetra Kazagum **SEC/OSP/AIADMK/07/01**	26/01/2007	Two Leaves 	226/275, Awai Shanmugam Salai, Royapetha, Chennai 600 014 **Mumbai:** V.O.C.Tower, D-Wing Room No. 704, 90 Feet Road, Dharavi, Mumbai 400 017.
6	Janata Dal (United) **SEC/OSP/JD(U)/11/05/01**	15/11/2011	Arrow 	7 Jantar-Mantar Road, New Delhi 110 001. Mumbai: 2/11, Unnat Nagar No. 4, M.G.Road, Goregaon (w), mUMBAI 400 104.
7	All India Majlis-E-Ettahadul Muslimeen **SEC/OSP/AIMEM/12/01**	12/01/2012	Kite 	5-6-1, Darus Salam, Aghapura, Hyderabad 500 001 Mumbai: c/o Sabei Syed Ibtesam Asad . Plot No. 16, Dilrus Colony,Aref colony, Aurangabad-431001, Maharshtra.
8	All India Forward Bloc **SEC/OSP/AIFB/23/01**	11/01/2023	Lion 	Shop no. 1 & 2, Suraj Plaza, Chandur Railway Marg, Nandgaon Khandeswar, Dist. Amravati-444 708.
9	Bharat Rashtra Samithi **SEC/OSP/BRS/2023/02**	23/03/2023	Car 	C/o Shri. M. B. Patil, Flat no. 2 , Ground Floor, Swadhin Sadan Building, "C" Road, In front of Government Boys Hostel, Near Churchgate Railway Station, Mumbai-400 020.

Annexture -(D)

Name of Parties registered with State Election Commission ,Maharashtra alongwith their Hedquarters			
Sr.No.	**Name of Parties**	**Date of Registration**	**Address of Headquarters**
-1	*-2*	*-3*	*-4*
Year 2005			
1	Ashta Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/ASVA/05/01	10/2/2005	Shivam Bunglow, Near Mumbai Talao, Ashta, District Sangli-416 301.
2	Republican Party of India(A) SEC/UPP/RPI(A)/05/02	7/5/2005	Plot No.94,Laxmi Bunglow,Cheda Nagar,Chembur,Mumbai-89.
3	Jan Surajya Shakti SEC/UPP/JSS/05/03	25/5/2005	Varananagar,Tal.Panhala,Dist.Kolhapur, Maharashtra 416113.
4	Rashtriya Samaj Paksh SEC/UPP/RSP/05/04	25/5/2005	1/B/35, Hamam Street, Ambalal Doshi Marg, Fort, District Mumbai- 400 023.
5	Samajwadi Ganrajya Party SEC/UPP/L/05/05	31/5/2005	A/702, Vedant Building, Unnat Nagar No.2, Goregaon (W), Mumbai 62.
6	Netaji Congress Sena SEC/UPP/NCS/05/06	23/6/2005	Ranga Building, Survey No 123, Santosh Nagar, Katraj, Dist Pune 411 046.
7	Peoples Republican Party SEC/UPP/PRP/05/07	1/7/2005	Jai Bhim Weekly, Jai BhimTower, Sitabardi, Dist. Nagpur 440012.
8	Bhartiya Shetkari Kamgar Paksh SEC/UPP/BSKP/05/08	6/8/2005	CPS No.SHEKAP Bhavan,Opposite Mahim Sea-face,behind Swami Vivekanand Gardern,Mahim Causeway,S.V.Road,Mahim (w.),Mumbai-16.
9	Swabhimani Paksh SEC/UPP/SP/05/09	8/8/2005	Radhabai Road, 9th Lane, Jaisingpur, Tal.Shirol, District Kolhapur 416101 .
10	Janata Aaghadi SEC/UPP/JA/05/10	12/8/2005	Punyai, Yashwantrao Nagar, Vita,District Sangli - 415 311.
11	Republican Party of India SEC/UPP/RPI/05/11	25/8/2005	Ensa Hutment, I Block Azad Maidan, Mahapalika Road, Opposite Cama Hospital Mumbai-400001
12	Bharip Bahujan Mahasangh SEC/UPP/BBM/05/12	24/10/2005	Shaskiya Kutir No.8, Free Press Journal Marg, Nariman Point, District Mumbai-400 021.
13	Republican Party Of India (Khorip) SEC/UPP/RPI(K)/05/13	21/12/2005	8/9,Ensa Hutments, Azad Maidan, Oppsite Mumbai Mahanagarpalika, Fort, District Mumbai 1.
Year 2006			
14	Bahujan Republican Ekta Manch SEC/UPP/BREM/06/01	15/2/2006	Hardas Nagar, Kamthi, District Nagpur - 441 002
15	Sarva Prantiya Sena SEC/UPP/SPS/06/02	10/4/2006	407-B, Aakanksha Apartments, Manisha Nagar, Mumbai-Pune Road, Kalwa,District Thane -400 605
16	Shri Chhatrapati Shahu Aaghadi SEC/UPP/SCSA/06/03	6/12/2006	Kagal Senior Office, 249-E, Paga Bldg., Nagala Park, District Kolhapur416003.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
17	Yuvak Kranti Aaghadi SEC/UPP/YKA/06/04	5/7/2006	Shri Rajaram Chitra Mandir, Opp.S.T.Stand, Wadgaon, Tal.Hatkangale, District-Kolhapur -416 112
18	Pandharpur-Mangalvedha Vikas Aaghadi SEC/UPP/PMVA/06/05	10/8/2006	3235, Vijapur Galli, Pandharpur, Dist-Solapur413304.
19	Democratic Secular Party SEC/UPP/DSP/06/06	30/8/2006	Kohinoor Backery, Umred Road, Tajaabad, Aaulianagar, Nagpur 440 024
20	Manav Ekta Party SEC/UPP/MEP/06/07	17/10/2006	C/o Plŏṭa no.53, Mānava gaḍa, Dādūsiṅg Colony śirapūra, Dist.Dhuḷē, mahārāṣṭra - 425405
21	Yadav Panel Aaghadi SEC/UPP/YPA/06/08	19/10/2006	At Post Peth Vadgaon,Tal.Hatkanangale, Dist. Kolhapur - 416 112
22	Nagar Vikas Aaghadi, Satara SEC/UPP/NVAS/06/09	30/10/2006	Suru Bunglow, 118, Shukrawar Peth, Satara, District Satara 415002.
23	Lokmitra Janseva Aaghadi, Mahabaleshwar SEC/UPP/LJAM/06/10	14/11/2006	C/O Hotel Sunny International, Opp.State Bank, Masjid Road, Mahabaleshwar, District Satara – 412 806
24	Satara Vikas Aaghadi SEC/UPP/SVA/06/11	14/11/2006	1-, Jalmandir Palace, District Satara415002.
25	Vikas Aaghadi, Vita SEC/UPP/VAV/06/12	15/11/2006	At Post Vita (Shivajinagar), Tal.Khanapur, District Sangli – 415 311.
26	Janshakti Vikas Aaghadi, Shevgaon SEC/UPP/JVAS/06/13	2/12/2006	Opp. Petrol Pump, Miri Road, Shevgaon, Tal. Shevgaon,District Ahilyanagar-414 502.
27	Nagar Vikas Party, Balapur SEC/UPP/NVPB/06/14	6/12/2006	Sayyadpura, At Post Balapur, Tal.Balapur, District - Akola-444302.
28	Akhil Bharatiya Sena SEC/UPP/ABS/06/15	6/12/2006	Gitai Sahakari Grihanirman Sanstha, Ground Floor, Dagdi Chawl Compound, Bapurao Jagtap Marg, Byculla (West), District Mumbai-400011.
29	Patan Taluka Vikas Aaghadi SEC/UPP/PTVA/06/16	6/12/2006	At Post Marali, Tal.Patan,District Satara 415206.
30	Shirur Shahar Vikas Aaghadi (Shirur) SEC/UPP/SSVA(S)/06/17	11/12/2006	C/o Secretary Mansukha Shanitlal Gugale, 2208, Mumbai Bazar, Shirur (Ghodnadi), Tal. Shirur, Dist. Pune 412210.
31	Lokshahi Aaghadi, Karad Shahar SEC/UPP/LAKS/06/18	11/12/2006	Anant Complex, 58, Mangalwar Peth, Karad, Tal.Karad, District Satara415110.
32	Ambedkarwadi Repulican Party SEC/UPP/ARP/06/19	26/12/2006	c/o Sarswati Gadge, Near old tahsil office, Tivsa, Tal. Tivsa, Dist. Amaravati- 444903.
		Year 2007	
33	Khandesh Vikas Aaghadi SEC/UPP/KVA/07/01	10/1/2007	6/3, Khandesh Mill, Shopping Complex, District Jalgaon 425 001.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
34	Jan Vikas Aaghadi, Kopergaon SEC/UPP/JVAK/07/02	22/1/2007	Gautam Nagar, Post Kolpewadi, Tal. Kopergaon, District Ahilyanagar-423601
35	Shahar Vikas Aaghadi, Chopda SEC/UPP/SVAC/07/03	23/1/2007	Sharad Chandrika Akka Maternity & Surgical Hospital, Chopda, District Jalgaon-425 107.
36	Nagar Sudhar (Samiti) Aaghadi SEC/UPP/NSSA/07/04	8/2/2007	C/o Shri Vikramsingh Parashramsingh Parihar, Rajputpura Daryapur, District Amaravati 444803.
Year 2008			
37	Bahujan Vikas Aaghadi SEC/UPP/BVA/08/01	28/6/2008	Thakur Nivas, Dutta Mandir road, Virar(W), Tal. Vasai, Dist. Palaghar-401303.
38	Bahujan Bhimsena SEC/UPP/BB/08/02	22/7/2008	Survey No. 24, Bopodi,Dist. Pune 411003
39	Shree Laxmi Dongarai Devi Nagar Vikas Aaghadi,Malkapur SEC/UPP/SLDDNVAM/08/03	6/8/2008	Malkapur, Laxmi Nagar, Tal. Karad,Dist. Satara 411 539.
40	Malkapur Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/MSVA/08/04	1/10/2008	Yadev Aarkade, Pune-Bangalore Road, Malkapur, Tal. Karad, Dist. Satara 415110.
41	Republican Party Of India (Khobragade) SEC/UPP/RPI(K)/08/05	14/10/2008	C/o Shri Yogesh Jambulkar, 179, Kapil Nagar, District Nagpur 433 026.
Year 2009			
42	Loksangram SEC/UPP/L/09/01	1/1/2009	House No. 1321, Lane No. 4, Dist. Dhule-424001.
43	Konark Vikas Aaghadi SEC/UPP/KVA/09/02	19/1/2009	Konark Vikas Aaghadi1st Floor, Manohar Palace, Behind Sapna Talkies, Ulhasnagar, Dist Thane 421 003.
44	Ma. Yashwantrao Chavan Krishna Vikas Aaghadi SEC/UPP/MYCKVA/09/03	10/2/2009	Krishna Mahila Nagari Sahakari Pat Sanstha Ltd., 438, Shaniwar Peth, Opp. Anu Agency, Karad.District Satara 415002.
45	Republican Party of India(S) SEC/UPP/RPI(S)/09/04	7/7/2009	E/10, Dhammaganga Hsg. Soc., Pimpri,District Pune - 411 017.
46	Aadim Samhvidhan Saurakshan Samiti SEC/UPP/ASSS/09/05	10/7/2009	Plot No. 65, Parate Lane, Dharampeth,Dist. Nagpur - 440 010.
47	Black Panther SEC/UPP/BP/09/06	9/1/2009	526/1, Sayali Park, Samratnagar, Near Telephone Office, Dist. Kolhapur 416001.
48	Samanata Congress Party SEC/UPP/SCP/09/07	14/9/2009	Trimurti Book Depot building, Paranda road, Bhosare, Tal. Madha, Dist. Solapur 413223.
Year 2010			
49	Yuwa Swabhiman Party SEC/UPP/YSP/10/01	27/8/2010	Raja Peth to Raj Kamal Road, Bhongade Complex, Dist. Amravati 444601.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
50	Maharashtra Parivartan Sena SEC/UPP/MPS/10/02	1/9/2010	5 J, 101/102, Jaihind Co-Op Hsg Soc, 1st Floor, Sangharsha Nagar, Chandivali, Andheri (East), District Mumbai 400 072.
51	Tararani Aaghadi Paksh SEC/UPP/TAP/10/03	4/11/2010	Kolhapur Motor Malak Sangh Pvt. Ltd, Tararani Chowk, District Kolhapur 416003.
52	Tirthakshetra Vikas Aaghadi, Pandharpur SEC/UPP/TVAP/10/04	18/11/2010	Hundekari Chambers, Mahavirnagar, Pandharpur, Dist.Solapur 413304.
53	Garjana Lokrajya Chalval (Maharashtra) SEC/UPP/GLC(M)/10/05	18/12/2010	Group No. 112, Nimkhedi Shiwar, Plot No. 9, Near Hiragauri park, District Jalgaon-425 001.
		Year 2011	
54	OBC NT Party of India SEC/UPP/OBCNTPI/11/01	31/1/2011	K-7/10, Barvenagar colony, Ghatkopar (W) District Mumbai Sub - 400 084.
55	Bhartiya Kranti Sena SEC/UPP/BKS/11/02	21/2/2011	B.R. Patil, Raje Sambhaji Colony, 23/1, Surewadi, Harsul, Dist.Chhatrapati Sambhajinagar - 431 119.
56	Hindustan Janata Party SEC/UPP/HJP/11/03	30/4/2011	Flat No. 8, Vishal Sagar Apartment, Plot No 33, Nutan Colony,Dist Chhatrapati Sambhajinagar-431 001.
57	Akhil Bhartiya Samrat Sena SEC/UPP/ABSS/11/04	4/6/2011	At post Pimpari Khurd, Tal. Indapur, Dist. Pune - 413 106.
58	Gewarai Vikas Aaghadi SEC/UPP/GVA/11/05	4/6/2011	Bhagwati Niwas, Kolher road, Gewrai, Tal. Gewrai, Dist.Beed-413127.
59	Paschim Maharashtra Swatantra Rajya Paksha SEC/UPP/PMSRP/11/06	10/6/2011	Gram Panchayat Property No 1352, At & Post Gotkhindi,Walwa, Dist. Sangali –416 301.
60	Nagoba Vikas Aaghadi, Mhaswad SEC/UPP/NVAM/11/07	10/6/2011	At Mhaswad, City Survey No Room No 156, Tal. Maan, Dist Satara415508.
61	Bhartiya Minorities Suraksha Mahasangh SEC/UPP/BMSM/11/08	7/7/2011	410, Arcade Bldg., Sir J. J. Road, Opp.Sir J. J. Hospital,District Mumbai. 400 008.
62	Swabhimani Parivartan Aaghadi SEC/UPP/SPA/11/09	30/7/2011	Ghar No. 4267, Dale lane, Pandharpur, Dist. Solapur - 413 304
63	Bhartiya Manavatawadi Party SEC/UPP/BMP/11/10	20/8/2011	Ahire Chal, Hingwala Cross line, Janta Society, Ghatkopar (E) 400074
64	Rajarshi Shahu Vikas Aaghadi,Jaysingpur. SEC/UPP/RSVAJ/11/11	20/9/2011	Lane No. 6, Yadrawakar Chembers, Nehru road, Jaysingpur, Tal Shirol, Dist. Kolhapur416103.
65	Jankranti Aaghadi SEC/UPP/JA/11/12	20/9/2011	B- 1, Samarth Colony, Devacha Mala,Infront of the Medicaver Hospital, Sangamner, Tal. Sangamner, Dist., Ahiyanagar- 422605
66	Janmat Vikas Aaghadi, Saswad SEC/UPP/JVAS/11/13	20/9/2011	At & Post Saswad, Tal. Purandar,Dist. Pune 412104.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
67	Pune Vikas Aaghadi SEC/UPP/PVA/11/14	20/9/2011	C/o. Shri Chandan Kisanrao Sondekar, At Post Pimple Jagtap, Tal. Shirur, Dist. Pune 412210.
68	Loakshahi Kranti Aaghadi SEC/UPP/LKA/11/15	14/10/2011	30-A, Yeshwant Vasahat, At & Post Shirur, Dist Pune 412 210
69	Peace Party SEC/UPP/PP/11/16	14/10/2011	87 Level 1, Din Centre, S.V.Road, Jogeshwari(W), District Mumbai 400102.
70	Washim Zilla Vikas Aaghadi, Washim SEC/UPP/WZVAW/11/17	31/10/2011	Sukhanand Pannalal Patni Office Building, Jawahar Colony, Pusad Naka, Washim, Tal. & Dist. Washim 444505.
71	Janrajya Aaghadi SEC/UPP/JA/11/18	31/10/2011	Madhuram, N-42, A. C -2/4/5, Opposite Saptshrungi Chowk, Pawan Nagar, District – Nashik - 422009
72	Swavlambi SEC/UPP/S/11/19	1/11/2011	10, Near Green Roofs Society, Sarda Circle, District Nashik - 422 001.
73	Shahar Sudharna Aaghadi, Kurundwad SEC/UPP/SSAK/11/20	1/11/2011	C/o. President Shri Raosaheb Alias D.A. Patil, Resi. Near Rajwada, Patil Wada, Kurundwad, Tal. Shirol, Dist. Kolhapur - 416 106
74	Swabhimani Vikas Aaghadi, Sangli SEC/UPP/SVAS/11/21	1/11/2011	996/B, Opp. Chitale Dairy, Awatiwada, Chavanwadi, Ashta, Tal. Valva, Dist. Sangli 416301.
75	Sanman SEC/UPP/S/11/22	11/11/2011	C/o: Shri Hiralal Kachruji Gaikwad, Ghar No 412, Ward 6, Plot No 56, Lohara, Dist Yavatmal 445 001.
76	Dharangaon Shahar Vikas Aaghadi, Dharangaon SEC/UPP/DSVAD/11/23	11/14/2011	Shivaji Shopping Complex, Shop No 29, Dharangaon, Tal. Dharangaon, Dist. Jalgaon - 425 105.
77	Vikas Aaghadi SEC/UPP/VA/11/24	14/11/2011	C/o Vikram Ashokrao Patil, Shivaji Chowk, Urun Islampur, Tal. Walwa, Dist. Sangali - 415 409.
78	Amalner Taluka Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/ATSVA/11/25	18/11/2011	Sidhivinayak Colony, Dhule Road, Amalner, Tal. Amalner, Dist. -Jalgaon 425401.
79	Secular Alliance of India SEC/UPP/SAI/11/26	19/11/2011	1st floor, Keswani Complex,Above Navjivan Co.Op Bank, Opp. Chopda Court,Ulhasnagar,Thane- 421 003
80	Rashtriya Kranti Sena SEC/UPP/RKS/11/27	19/11/2011	At Pahadi Dahiphal, Post - Pargaon, Tal-Dharur, Dist- Beed- 431 124.
81	Janvikas Congress SEC/UPP/JC/11/28	3/12/2011	Shriram Market, Rajapeth, District Amravati 444601.
82	Ma. Loknethe Anildada Deshmukh Shahar Vikas Aaghadi, Chalisgaon SEC/UPP/MLADSVAC/11/29	20/12/2011	Shop No. F-27, First Floor, Gayatri Plaza Shopping Complex, Bhadgan Road, Near Chatrapati Shivaji Maharaj Chowk, Chalisgaon, Dist. Jalgaon-424101
Year 2012			
83	Maharashtra Vikas Aaghadi SEC/UPP/MVA/12/01	4/1/2012	C/o Adv.Annarao Patil, Govindagraj Sadan, 1st Floor, Near S.S.C. Board, Sham Nagar, Latur, Tal. Dist. Latur - 413 531.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
84	Aakot Vikas Aaghadi, Aakot SEC/UPP/AVAA/12/02	6/1/2012	Popatkhed Rd., Aakot, Tal. Aakot,Dist. Akola 444101.
85	Varud Vikas Aaghadi SEC/UPP/VVA/12/04	6/1/2012	C/o: Umesh Aatmaramji Yawalkar, Ward No. 9, Ring Road, Tal Varud Dist: Amravati 444906.
86	Minorities Democratic Party SEC/UPP/MDP/12/05	6/1/2012	13, Hyadri Road Complex, Mominpura,District Nagpur - 440 018.
87	Rashtriya Sant Sandesh Party SEC/UPP/RSSP/12/06	7/1/2012	263, Vanarse Niwas, Mitra Nagar, Latur, Tal.Dist. Latur - 413 512.
88	Republican Party of India (Secular) SEC/UPP/RPI(S)/12/07	10/1/2012	C/o. Labour Front, Next Dr. Chaya Hospital, Ambernath (W.), Dist. Thane- 421 501.
89	Bhrashtachar Virodhi Jan-kranti Aaghadi SEC/UPP/BVJKA/12/08	11/1/2012	House no. 113, Ward no. 18, C/o. Satyanarayan Mangal Karyalaya, Station Rd., Near Ambedkar Statue , Behind Gajraj Petrol Pump, Ichalkaranji, Kolhapur - 416 115.
90	Ambedkar National Congress SEC/UPP/ANC/12/09	12/1/2012	Dr. Ambedkar Nagar, I.T.I. Corner, Jintur Road, Parbhani, Tal. & Dist. Parbhani-431401.
91	Dharmarajya Paksh SEC/UPP/DP/12/10	6/2/2012	Shop-A/A 203, Panchjanya-2, Regal Plaza, Lokpuram premises, Smt. Gladaje Alvaris Marg, Off Pokharan Road No. 2, Maziwada, District Thane(W) 400601.
92	Republican Socialist Party SEC/UPP/RSP/12/11	6/2/2012	Milkat No 5/892, At Post Loni Kalbhor Tal. Haveli, Dist Pune 412205.
93	Swabhimani Shetakari Vikas Aaghadi SEC/UPP/SSVA/12/12	7/2/2012	"Shivchhtra "Chhatrapati Sankul, Subhash Road, Dist. Beed- 431 122.
94	Rayat Vikas Aaghadi SEC/UPP/RVA/12/13	7/2/2012	Resi. Kandur, Tal. Shirala,Dist. Sangli- 415 408.
95	Sankalp Vikas Aaghadi, Akola SEC/UPP/SVAA/12/14	15/2/2012	Landmark Building, Near Krishna Temple, Ramnagar, District Akola - 444 005.
96	Gondvana Gantantra Party SEC/UPP/GGP/12/15	15/2/2012	Shivshakti Nagar,Near Tapasya Vidyalaya,Manewada,Ring Road,Nagpur-440001.
97	Republican Party Of India (Ektawadi) SEC/UPP/RPI(E)/12/16	9/3/2012	Opp.Indise Niwas, Shastri Nagar, Pokharan Road No.1, Thane 400 606.
98	Zilla Vikas Aaghadi,Nandurbar SEC/UPP/ZVAN/12/17	2/4/2012	35, Vrindavan Nagar, Shahada, Tal Shahada,Dist. Nandurbar 425409.
99	Shahar Vikas Aaghadi, Parola SEC/UPP/SVAP/12/18	13/6/2012	Mahanubhav Galli, Parola, Tal.Parola, Dist-Jalgaon 425111.
100	Jaihind Navnirman Sena SEC/UPP/JNS/12/19	28/9/2012	Keshav Kunj Shani Mandir Galli, New Plot Amalner, Dist-Jalgaon 425401.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
101	Jankalyan Sena SEC/UPP/JS/12/20	28/9/2012	A/1, Jai Bharat Hsg. Soc., Indiranagar, Sunderbaug Lane, Kamani, Kurla (W)District Mumbai 400 070.
	Year 2013		
102	Parivartan Samta Party SEC/UPP/PSP/13/01	17/1/2013	Krantiratna, House no 37, Rajiv Gandhi Nagar, Bhavani Peth, District Solapur - 413002.
103	Khopoli Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/KSVA/13/02	12/3/2013	Panchratna Nivas, Wasrang (Khopoli), Jagdish Nagar, Tal. Khalapur,Dist. Raigad 410202.
104	Sambhaji Sena SEC/UPP/SS/13/03	12/3/2013	Siddhivinayak Apartment, Gala No. 304, Kanheri chawk,Ring road, Latur 413512.
105	Rushivat Vikas Aghadi,Risod SEC/UPP/RVAR/13/04	6/7/2013	Hingoli Road, Near State Bank of India, At Post Risod, Dist- Washim-444506.
106	Yuva-Jan-Sena SEC/UPP/YJS/13/05	19/9/2013	I.U.D.P. Colony, Pusadnaka, District Washim- 444 505
107	Swabhimani Republican Paksh SEC/UPP/SRP/13/06	29/10/2013	Kusgaon (Bu.), Lonavala, Tal. Maval,Dist-Pune 410401.
108	Bhartiya Navjawan Sena (Party) SEC/UPP/BNS(P)/13/07	15/11/2013	Shree Morya Park, Survey No 44/2, Shop No 4, Soamnath Nagar, Near Soamnath Mandir, Wadgaonsheri,Dist. Pune 411 104
109	Sardar Vallabhbhai Patel Party SEC/UPP/SVPP/13/08	3/12/2013	1, Olekar House, Dattapada Road, Borivali (East), Mumbai-400066
	Year 2014		
110	Washim Zilha Jan Vikas Aaghadi SEC/UPP/WZJVA/14/01	3/1/2014	C/o. Shri. Chaitnya Anantrao Deshmukh, Loni Phata, Risod,Dist. Washim 444506.
111	Jai Jawan Jai Kisan Shetkari Sanghatana, Maharashtra Rajya SEC/UPP/JJJKSSM/14/02	16/1/2014	At post Sirasmarg, Tal. Gevrai,Dist. Beed 431127.
112	Humanist Movement of India SEC/UPP/HMI/14/03	16/1/2014	Chamber No 5, Vinsve Complex, Old Police Lane, Andheri (East),District Mumbai – 400069.
113	Lokseva Aaghadi, Kopargaon SEC/UPP/LAK/14/04	31/1/2014	'Saibunglow, Opp. Dolphin Heights, Indirapath, Kopargaon, Tal. Kopargaon,Dist. Ahillayanagar - 423601
114	Akhil Bharat Hindu Mahasabha, Maharashtra Pradesh SEC/UPP/ABHM/14/05	5/2/2014	Parel Hindumahasabha Office,10-11,Bachhubhai Building,Bhatankar Marg,Parel,Mumbai 400012.
115	"Matrutirth" Vikas Aaghadi SEC/UPP/MVA/14/06	11/2/2014	Shri A.M.Kazhi, c/o Shri Vasantrao Yadavrao Thakare, Ward No. 5, At Post Tal.Sindkhedraja, Dist. Buldana 443203.
116	Prajasattak Bharat Paksha SEC/UPP/PBP/14/07	24/2/2014	C/o Deshsevak Laxman Annasaheb Chavan (Founder,Prajasattak Bharat Paksh) Anirudha Apartment, Flat No.12,Plot No.95,S.N.95/5,Ujwi Bhusari Colony,Khodrud,Pune-411038.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
117	Jan Kranti Sena SEC/UPP/JKS/14/08	30/4/2014	Bank Colony (Jirewadi), Near Sapana Hotel, Ambajogai Road, Parli (Vai.), Tal. Parli (Vai.), Dist- Beed (Maharashtra State) 431515.
118	S. Raju Mane Pranit S 4 A Vikas Aaghadi SEC/UPP/SRMPS4AVA/14/09	2/7/2014	173/9, Near Pravin Auto Center, N.H.-4, Ujalaivadi, Tal. Karvir,Dist. Kolhapur- 416 004
119	Shetkari Kranti Sena SEC/UPP/SKS/14/10	8/7/2014	At &post Mali Galli, Badanapur, Tal. Badnapur, Dist. Jalana - 431 202
120	Rashtra Vikas Sena SEC/UPP/RVS/14/11	17/9/2014	Bethelhem Nagar, Opp. Krupamai Hospital, Sangli Miraj Road, District Sangli- 416416
121	Hindusthan Manav Paksh SEC/UPP/HMP/14/12	1/11/2014	At Nadhaval (Laxmi Nagar), Post Vaduj, Tal. Khatav, Dist. Satara 415505.
		Year 2016	
122	National Black Panther SEC/UPP/NBP/16/01	1/3/2016	C/o Shri Namdev Ganpati Patil (Sir),at post Kadoli,Bhagatsing Road,Tal.Panahala,Dist.Kolhapur 416114.
123	Krantikari Shetkari Paksh SEC/UPP/KSP/16/02	17/3/2016	Sanwad Yeshwanta Colony,Nagar-Aurangabad Road,Chhatrapati Sambhajinagar-Pin-414001.
124	Malshiras Nagari Aaaghadi, Malshiras SEC/UPP/MNAM/16/03	21/7/2016	2589, Near Sumangal Office, Akluj Road, Malshiras, Dist Solapur 413107
125	Bahujan Mukti Party SEC/UPP/BMP/16/04	6/8/2016	Ghar No.1152/5/3/1, Ward No 16, Ambedkar Nagar, Indapur,District Pune 413106.
126	Jan Shakti Aaghadi,Karad SEC/UPP/JSAK/16/05	20/8/2016	50 A, Ravivar Peth, Karad,District Satara 415110.
127	Kaku Nana Vikas, Aaghadi SEC/UPP/KNVA/16/06	20/8/2016	Ghar No.330, Nathkrupa, Beed Road, At & Post Pargaon (Shirsa), Tal &District Beed 431122
128	Shrimant Bhaiyasaheb Rajemane Panel SEC/UPP/SBRP/16/07	20/8/2016	Opp. Rajwada, Main Road, Mhaswad, Tal Maan, Dist. Satara 412001.
129	Badamrao Pandit Mitramandal Aaghadi SEC/UPP/BPMA/16/08	26/8/2016	At Post Mavalmohi, 211 Beed-Jalana Road, Near India Bank, Gevrai, Tal Gevrai,Dist Beed 431127.
130	Karad Shahar Nagri Vikas Aaghadi SEC/UPP/KSNVA/16/09	8/9/2016	C/o Shri Nadeem Babaso Sutar, Room No. 383/12, Opp. Urdu School, Shaniwar Peth, Tal. Karad, Dist.Satara 415110.
131	Jan Aadhar Vikas Party SEC/UPP/JAVP/16/10	19/9/2016	C/o Balasaheb Bhaskarrao Patil, At Post Late Appasaheb Bhaskarrao Patil, Shopping Complex, Tal. Parola, Dist. Jalgaon 425111.
132	Movement For Indian Muslim Aaghadi Bhusawal SEC/UPP/MFIMAB/16/11	19/9/2016	Tanjiya Manzil, Nasarwanji File, Gawli Wada, Bhusawal, Dist. Jalgaon 425201.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
133	Aamhi Jaisinghpurkar Nagrik Vikas Aaghadi Jaisinghpur SEC/UPP/AJNVAJ/16/12	19/9/2016	Rajmati Palace, Nandani Naka, Sambhajipur, Jaisinghpur, Tal. Shirol,Dist. Kolhapur 416101.
134	Labour Party Maharashtra Pradesh SEC/UPP/LPMP/16/13	19/9/2016	144, Siddheshwar Peth, Gala No. 6, National Complex, Dist. Solapur 413002
135	Rashtriya Veer Yodha Sanghatana SEC/UPP/RVYS/16/14	26/9/2016	Ghar No.MH-24/235/715, Miranand Niwas Hatte Nagar, Road No.5, Tal. & Dist. Latur 413512.
136	Janshakti Vikas Aaghadi Selu SEC/UPP/JVAS/16/15	26/9/2016	Borade Niwas, Shashtri Nagar, Selu, Tal. Selu, Dist. Parbhani 431720.
137	Shahu Mahaaaghadi Kille Panhala Paksh SEC/UPP/SMKPP/16/16	10/5/2016	City Survey No 365, Tarabai Road, At Post Panhala, Dist. Kolhapur 416201.
138	Aamadar Shri Shirishdada Choudhari Mitra Pariwar (Aaghadi) SEC/UPP/ASSCMP(A)/16/17	5/10/2016	Aamdar Office, Station Road, Amalner, Dist. Jalgaon-425 401.
139	Bharatwadi Ekta Party SEC/UPP/BEP/16/18	15/10/2016	At Post Shreeshketra Rakshasbhuwan, Tal. Gevrai, Dist. Beed, Marathwada 431130.
140	Jijau Pratishthan Maharashtra SEC/UPP/JPM/16/19	15/10/2016	Nanded-Latur Road, Treemurti Chowk, Chakur, Tal Chakur, Dist. Latur Maharashtra 413513
141	Shivaji Maharaj Kagal Taluka Vikas Aaghadi SEC/UPP/SMKTVA/16/20	15/10/2016	C/o Ajitsingh Vishwanathrao Patil, Ghar No 1623, Patil Galli, At Post Murgud, Tal Kagal, Dist. Kolhapur 416216.
142	Karad Taluka Vikas Aaghadi SEC/UPP/KTVA/16/21	15/10/2016	C/o Shri Dhanaji Niwruthi Katkar, R.Plot no 16, Tarangan, Vishwa Colony, Holy Family Banwadi Road, Vidhyanagar, Saidapur, Tal. Karad, Dist. Satara 415110.
143	Ambajogai Shahar Parivartan Janvikas Aaghadi SEC/UPP/DSVMVA/16/22	15/10/2016	Ganga Niwas Shiwaji Nagar, Ring Road, Ambejogai, Dist. Beed 431517
144	Jagdamba Vikas Aaghadi SEC/UPP/JVA/16/23	15/10/2016	19 A/236, Plot No 56, Sainath Nagar, Manik Daudi Road, At Post Tal Pathardi,Dist. Ahilyanagar- 414102
145	Maharashtra Lokseva Party SEC/UPP/MLP/16/24	15/10/2016	Shreeram Colony, Hiverkheda Road, Kannad, Tal. Kannad, Dist Chhatrapati Sambhajinagar- 431103
146	Janheet Vikas Aaghadi Mangalvedha SEC/UPP/JVA/16/25	15/10/2016	Khandoba Galli, Mangalvedha,Dist. Solapur 413 305
147	Aashta Shahar Lokshahi Aaghadi, Sangli Zilla SEC/UPP/ASLAS/16/26	15/10/2016	C/o Shri Amol Shamrao Padalkar, 211/1 Karmaveer Nagar, Near Mahatma Gandhi Vidhyalay, Aashta, Tal. Valwa,Dist. Sangli 416 301.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
148	Swabhimani Madha Taluka Vikas Aaghadi SEC/UPP/SMTVA/16/27	25/10/2016	Mukundnagar, Karmala Road, Buddhavihar Road, Kurduwadi, Tal. Madha, District Solapur 413209.
149	Sambhaji Brigade Party SEC/UPP/SBP/16/28	25/10/2016	Sai Complex,Gala No. 7, Nava Mondha, Hingoli, Tal. Dist. Hingoli, Maharashtra-431513.
150	Mhaswad Parivarthan Pannel SEC/UPP/MPP/16/29	25/10/2016	Suyesh Building, Near Dahiwadi College, Dahiwadi Waduj Road, Dahiwadi, Tal. Maan, District Satara 415 508.
151	Talegaon Shahar Sudharna and Vikas Samiti SEC/UPP/TSSVS/16/30	4/11/2016	34, Shubham Complex, Talegaon Dabhade (Station), Tal. Wadgaon Mawal,District Pune 412106.
152	Janvikas Aaghadi SEC/UPP/JA/16/31	4/11/2016	222 Ringroad, Majalgaon, Tal. Majalgaon, District Beed 431 131.
153	Jai Matrubhoomi Paksh SEC/UPP/JMP/16/32	4/11/2016	C/o Sunil Devram Bawiskar, Baudha Wada, Bhawali Budruk, Tal & District Jalgaon 443402.
154	National Socialist Party SEC/UPP/NSP/16/33	4/11/2016	C/o Siddhaivinayak Construction, Kakade Conrer, Near Indrayani College, Gala No.3,Talegaon Dabhade, District Pune 410 507
155	Jagtap Bagal Shahar Vikas Aaghadi,Karmala SEC/UPP/JBSVAK/16/34	4/11/2016	Satwai Farm House, Bypass Road, Karmala, Tal. Karmala, District Solapur 413203.
156	Vikasmaharshi Raibhanji Jadhav Vikas Aaghadi SEC/UPP/VRJVA/16/35	4/11/2016	Pande Squere Building, Pishore Naka, Kannad, Tal. Kannad,District Chhatrapati Sambhajinagar- 431 103
157	Bhartiya Janadhar Party SEC/UPP/SVP/16/36	4/11/2016	C/o Panditrao Parashram Shinde, Mansingka Building, Bus Stand Road, Pachora, Tal. Pachaor, District Jalgaon 424201.
158	Shahar Vikas Aaghadi, Manwat SEC/UPP/SVAM/16/37	4/11/2016	Mainraod, Manwat, Tal. Manwat,Dist.Parbhani 431505.
159	Rajashri Shahu Nagar Vikas Aaghadi, Ichalkaranji SEC/UPP/RSNVAI/16/38	4/11/2016	10/12, Shahapur Road, Vikramnagar, Ichalkaranji, Tal. Haatkanagale, District Kolhapur 416110.
160	Karanja- Manora Vikas Aaghadi SEC/UPP/KMVA/16/39	4/11/2016	C/o Dattaram Uttamram Dahake, Ward No 30,Karanja, Tal. Karanja, District Washim 444105.
161	Yeshwant Vikas Aaghadi SEC/UPP/YVA/16/40	19/11/2016	Plot No 61/B, Nagar Parishad Property No 190 A, Shaniwar Peth, Karad, District Satara 415110.
162	Paranda Vikas Aaghadi SEC/UPP/PVA/16/41	19/11/2016	1-132/1, Near Chetak Hotel, Rajapur Galli, Mandai Peth, Tal. Paranda, District Dharashiv- 413502.
163	Lokseva Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/LSVA/16/42	19/11/2016	116, Budhwar Peth, Karad, District Satara 415110.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
164	Daryapur Bahujan Vikas Aaghadi SEC/UPP/DBVA/16/43	19/11/2016	C/o Pradeep Gopalji Maliye, Kusumanjali Shivaji Nagar, Banosa, Tal. Daryapur,District Amaravati 444803.
165	Lokvikas Mancha, Shahada, SEC/UPP/LMSN/16/44	19/11/2016	Prabhat, Tupbazar, Main Road Shahada, Tal. Shahada, District Nandurbar 425 409.
166	Janhit Vikas Paksh SEC/UPP/JVP/16/45	19/11/2016	746/4, Opp.New Bus Stand, Latur Road, Tuljapur, Tal. Tuljapur, Distric Dharashiv-413601.
167	Palus Shahar Swabhimani Vikas Aaghadi, Palus SEC/UPP/PSSVAP/16/46	30/11/2016	Sangram Bhawan, Dr. Patangrao Kadam Industrial Colony, Plot No 187/1, Tal. Paloos,District Sangli 416310.
168	Kendriya Janvikas Party SEC/UPP/KJP/16/47	30/11/2016	Plot No.179, Ayurvedik Layout, Umred Road, District Nagpur 440 024.
169	Malkapur Matadar Sangh Vikas Aaghadi SEC/UPP/MMSVA/16/48	30/11/2016	C/o Shivchand Tejrao Tayede, Behind Malkapur Bus Stand, Tal. Malkapur,District Buldhana 443101.
170	Bandakhore Sena SEC/UPP/BS/16/49	30/11/2016	Indira Colony (Tasgaon Road), Peth Wadgaon, Tal. Hatkanagale,District Kolhapur 416110.
171	Mangroolpir Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/MSVA/16/50	30/11/2016	C/o Ashok Mahadeo Parlikar, Ward No 13, Mangroolpir, Tal. Mangroolpir, District Washim 444403.
172	Vishwa Indian Party (VIP) SEC/UPP/VIP(VIP)/16/51	30/11/2016	C/o Namdeo Khandu Patil, S.N.19/1, Plot No 7 ,Ganesh Colony, Tal. Shirpur,District Dhule 425405.
173	Jantawadi Congress Party SEC/UPP/JCP/16/52	30/11/2016	Ghar No 579, Asurde (Pimpalwadi), Tal. Chiplun, District Ratnagiri 415 605.
174	Karmala Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/KSVA/16/53	6/12/2016	733, Sawant Galli, Karmala, Tal. Karmala, District Solapur 413203.
175	Shahar Vikas Aaghadi Kolhapur Zilla SEC/UPP/SVAKZ/16/54	6/12/2016	19/158, Kamala Nehuru Hsg. Society, Ichalkaranji, Tal. Hatkanagale, District Kolhapur 416115
176	Manchestar Vikas Aaghadi, Ichalkaranji SEC/UPP/MVAI/16/55	6/12/2016	C/o Shri Sagar Chalke, 1162, Langote Malla, Ichalkaranji, Tal. Hatkanagale, District Kolhapur 416115
177	Bhartiya Yuwa Sena SEC/UPP/BYS/16/56	6/12/2016	Ghar No 1-407, Kasba Vibhag, Kille Dharur, Tal Dharur, District Beed 431 424.
178	P.K.Anna Patil Lokshahi Aaghadi SEC/UPP/PKAPLA/16/57	6/12/2016	71, Vidhyavihar, Mohide, Tal. Shahada, District Nandurbar 425409.
179	Santaji Bahoojan Vikas Manch, Katol, Zilla Nagpur SEC/UPP/SBVMKZN/16/58	6/12/2016	C/o Ravindra Damodharrao Yenurkar, Galpura Chowk, Katol, Tal, Katol,District Nagpur 441302.
180	Ambedkarite Party Of India SEC/UPP/API/16/59	6/12/2016	API, Central Secretariat Plot No 278, Near Society Office, Bezonebag, Nagpur 440 014.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
181	Bhartiya Sangram Parishad SEC/UPP/BSP/16/60	7/12/2016	20 Sai Darshan Society, Road No 7, Near Aakruti Trade Center, M.I.D.C., Andheri (E), District Mumbai Subarban 400 096
182	Bhusawal Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/BSVA/16/61	7/12/2016	Jai Siyaram Complex, Shani Mandir Ward, Bhusawal, Tal. Bhusawal, Dist Jalgaon 425 201
183	Janhit Lokshahi Party SEC/UPP/JLP/16/62	7/12/2016	Room No 41/3, Gaodevi Road, Paavnegaon, Navi Mumbai, Maharashtra 400 705.
184	Ichalkaranji Sudharna Party,Ichalkaranji SEC/UPP/ISPI/16/63	7/12/2016	C/o- Mishrilal Gopikisan Jaju, 404, Apna Bazar Road, Kapad Market, Ichalkaranji, Tal Hatkanagale, Dist Kolhapur 416 115.
185	Jai Janseva Party SEC/UPP/JJP/16/64	16/12/2016	14/43, Sambhaji Chowk, Ichalkaranji, Tal Hatkanagale, Dist Kolhapur 416 115
186	Tipu Sultan Sena SEC/UPP/TSS/16/65	16/12/2016	Sheikh Sadeq Muniruddin, Atar House, Near Karbala Ves, Ravivar Peth, Ambejogai, Tal Ambejogai, Dist Beed 431 517.
187	Aaple Manus Aapli Aaghadi SEC/UPP/AMAA/16/66	16/12/2016	Raigad Jansampark Karyalaya, At Chalakwadi, Post Pimpalwadi, Tal Junnar, Dist Pune 412 412.
		Year 2017	
188	Vidharbha Maza Party SEC/UPP/VMP/17/01	5/1/2017	Indrajeet Aamgaonkar, 2037, At Post Ubali, Tal. Kalmeshwar, District Nagpur 441501.
189	Kolhapur Zilla Tararani Vikas Aaghadi SEC/UPP/KZTVA/17/02	10/1/2017	C/o-Shri Ramesh Vasant Waghela, R.Ward No 6, GharNo 2067, Dhangar Maal,(Shivnagar), Korochi, Tal Hatkanagale, District Kolhapur 416115.
190	Rashtriya Vikas Aaghadi SEC/UPP/MJM/17/10	25/1/2017	Tahsil road, Majalgaon, Dist. Beed 431431.
191	Bahujan Republican Socialist Party SEC/UPP/BRSP/17/09	25/1/2017	A-1202,mōnārka gārḍansa,śivaḍī krōsa rōḍa,śivaḍī,mumba'ī-400015.
192	Bhartiya Lokshakti Paksh SEC/UPP/BVSSP/17/04	25/1/2017	Om Namh Shivay, Dhotre Niwas, Plot No.37, House No. 3, Survey No. 197, Shramik Nagar, Satapur, Dist. Nasik 422007.
193	Seva Samrajya Party SEC/UPP/SSP/17/05	25/1/2017	Dhabunaik Tand, Aanadwadi, Tal.Palam, Dist. Parabhani431536.
194	Sangola Shahar Vikas Mahauti SEC/UPP/SSMU/17/06	25/1/2017	1063/1/3, Vajirabad Peth, At& Post Sangola, Dist. Solapur 413307.
195	Marathwada Mukti Morcha SEC/UPP/MMM/17/07	25/1/2017	Marathwada Mukti Morcha Office, Kalptaru Colony, Plot No. 11, Ambad Chufuli, Jalana, Tal.Dist. Jalana 431203.
196	Bhima Parisar Vikas Aaghadi (Paksh) SEC/UPP/BPVA(P)/17/08	25/1/2017	Mahadik Shade Puluj, Tal. Pandharpur, Dist. Solapur 431203

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
197	Uttar Bhartiya Vikas Sena SEC/UPP/UCP/17/11	25/1/2017	201/202, Second floor, Sukumar Cornor, 127, J.P.Road , Dawood Baug lane, Andheri(W), Dist. Mumbai suburb 400058
198	Navabahujan Samaj Parivartan Party SEc/UPP/NSPP/17/12	30/1/2017	185, Sahyadri Nagar, G ward, Lonawala, Tal. Mawal, Dist. Pune 412106.
199	Rashtriya Jansurajya Party SEC/UPP/RJP/17/13	30/1/2017	Plot No. 15,Deshpande Lay - out,Vardhamannagar, Dist. Nagapur-440008.
200	Prahar Janashakti Paksh SEC/UPP/PJP/17/14	30/1/2017	House No. 584, At & Post Belora, Tal. Chandurbajar, Bhiwandi ,Diat. Amaravati 444704.
201	Lok Hind Party SEC/UPP/LHP/17/15	30/1/2017	589 K, Gulajarnagar, Near Nurani Masjid, Bhiwandi, Dist. Thane 421308.
202	Shirol Taluka Bahujan Vikas Aaghadi SEC/UPP/STBVA/17/16	30/1/2017	c/o Shri. Anil M. Mane, House No. 82, Kambarde Colony, At & Post Aagar Duttanagar, Tal. Shirol, Dist. Kolhapur 416103.
203	Nagar Vikas Aaghadi (Pen Zilha Raigad) SEC/UPP/NVA(PZR)/17/17	30/1/2017	303/ Ramsita Complex, Devaali, Shivaji Path, At& Post Pen, Dist. Raigad 402107
204	Lokmanya Navakranti Sena SEC/UPP/LNS/17/18	1/3/2017	Founder President Shri. Arun Hemraj Parewal, Plot No. 4, Araman Towar A, Nagaji Road, Wadala Road, Dist. Nashik 422006.
205	Sangola Taluka Vikas Aaghadi SEC/UPP/STVA/17/19	16/3/2017	Sangola Miraj Road, Near Railway crossing, Behind Karim Complex, Shri. P.D.Jadhavs Building, Shivaji Nagar,Sangole, Dist. Solapur 413307
206	Swatantra Bharatiya Sena SEC/UPP/SBS/17/20	31/3/2017	Hatida Gaon, Tal. Sangola, Dist. Solapur 413307.
207	Baliraja Party SEC/UPP/BP/17/21	31/3/2017	Plot No. 1, Commercial Complex, Pruthaviraj Nagar, Dist. Nagapur 440034
208	Indian Socialist Republican Paksh SEC/UPP/ISRP/17/22	3/4/2017	101, B Plot No. 7, Karanje Turf, Dist. Satara 415002
209	Bhusawal Vikas Aaghadi, Bhusawal SEC/UPP/BVAB/17/23	5/4/2017	Survey No. 13/2/7, Ayan Residency, Khadaka Road, Bhusawal, Dist. Jalagaon 425201.
210	Lok Kranti Sena SEC/UPP/LKS/17/24	11/5/2017	Plot No. 2, Shymarao Malinagar, Bijasani, Opp. Mangal office, Station Road, At& Post Shindkhed, Dist. Dhule 425406.
211	Janata Raja Paksh SEC/UPP/JRP/17/25	11/5/2017	Plot No. 41, Tulshinagar, Rashtrawadi Nagar, Urrjanagar road, Chndrapur, Tal. Dist. Chandrapur, Maharashtra 442401
212	Bhartiya Banjara Kranti Dal SEC/UPP/BBKD/17/27	28/6/2017	Shevagad Maruti Darshan Building No. 2,Aajadegaon, Dombivali East, Tal. Kalyan, Dist. Thane-421203.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
213	Manavadhikar Party SEC/UPP/MP/17/28	28/6/2017	House No. 429/I, Rani Durgavati Chowk, Binaki Layout, Nagapur-440017.
214	Sangharsh Sena SEC/UPP/SS/17/29	28/6/2017	Sangharsh Sena Head Office,13,Harishchandra Gadh,Village Burdul,Post Wadi,Tal.Ambarnath,Dist.Thane, Pin421306.
215	Muslim Sena SEC/UPP/MS/17/30	29/7/2017	At & Post Aurwaad, Tal. Shirol, Dist.Kolhapur 416102.
216	Rashtriya Swarajya Sena SEC/UPP/RSS/17/31	24/82017	03, Dahisar Sanket Building, Shiv Vallabh Cross Road, Rawal Pada, Dahisar East, Mumbai 68.
217	Republican Sena SEC/UPP/RS/17/32	24/82017	Shop No. 6, New Nirmal Society, 189, Dhole Patil Road, Opposite Akshay Complex, Pune 411001.
218	Indian Democratic Movement SEC/UPP/IDM/17/33	24/82017	House No. 9-4-1064, Madina Nagar, Nanded 431601.
219	Navapur Vikas Aaghadi SEC/UPP/NVA/17/34	13/13/2017	Nehru Road Survey No. 1580, Kadambari Complex, Main road, Navapur, Dist.Nandurbar, Pin425418.
220	Jamiyat- A Ulma Hind Party SEC/UPP/JAUHP/17/35	26/10/2017	Survey No. 209/1, Plot No. 10, Hilal Chowk, Munshi Shaban Nagar, Guruvar Ward, Malegaon, Dist. Nashik 423203.
221	Malegaon Avami Party SEC/UPP/MAP/17/36	28/10/2017	M.H.B.Colony, L.N. 196, Malegaon, Dist. Nashik 423203.
222	Mahanagarpalika Sangharsh Samiti SEC/UPP/MSS/17/37	28/10/2017	Rageshree Apartment, Jawahar Chowk, Miraj, Dist. Sangali-416410.
223	Lokseva Vikas Aaghadi SEC/UPP/LVA/17/38	28/10/2017	Yash Chamber, Bhagawan Mahavir Path, Shivaji Road, Shrirampur, Tal. Shrirampur, Dist. .Ahilyanagar-413709.
224	Shetkari Vikas Aaghadi SEC/UPP/SVA/17/39	28/10/2017	Shri Tatyasaheb Ramchandra Nalawade, House No. 295(A), Pandhari Galli, Miraj Pandharpur road, At& Post Shirdhon, Tal. Kavathe Mahankal, Dist. Sangali-416419.
225	Bhapse Party SEC/UPP/BP/17/40	28/10/2017	At & Post Massa (K), Tal. Kalamb, Dist.Dharashiv-413507
		Year 2018	
226	Sangli Zilla Sudhar Samiti SEC/UPP/SZSS/18/1	31/1/2018	Raghuvir Apartment , Gala No. 3, 100 Foot Road , Opposite Chetna Petrol Pump, Sangli-416416.
227	Kendriya Bhrashtachar Nirmulan Paksha SEC/UPP/KBNP/18/2	31/1/2018	C/o Dhanraj Vasant Badage, At post Chahardi , Tal. Chopda, Dist. Jalgaon 425107.
228	Mira Bhayandar Sangharsh Morcha SEC/UPP/MBSM/18/3	6/3/2018	6,Indira Market, Near Railway Station, Chatrapati Shivaji Maharaj Marg, Bhayandar(W.), Tal., Dist.Thane 401 101.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
229	Shetkari Vikas Mandal SEC/UPP/SVM/18/4	6/3/2018	C/o. Machhindranath Gunjal, At Gunjalwadi, Post Rajapur, Tal. Sangamner, Dist..Ahilyanagar- Pin Code 422 605.
230	Maharashtra Swabhiman Party SEC/UPP/MSP/18/5	6/3/2018	202, Sant Nivas, 14 th Link Road, Above to the Rajkumar Jewellers, Khar (West), Mumbai 400 052.
231	Bhim Army SEC/UPP/BA/18/6	26/4/2018	At & Post Bhimnagar, Sr.No.1357, House No.1286, Upalai(Thonge), Tal. Barshi, Dist. Solapur 413401.
232	Krantikari Vichar Paksha SEC/UPP/BKP/18/7	26/4/2018	Survey No.320, At& Post Deorai, Tal. Patherdi,Dist.Ahilyanagar-Pin. 414106.
233	Eklavya Aadivasi Bahujan Party SEC/UPP/EABP/18/8	26/4/2018	C/o Tarabai Ramchandra Nikam, At Gram Panchayat property No.429 ,Wadgaon Gupta, Tal. Dist. Ahilyanagar- 414111.
234	Jalgaon Mahanagar Bachav Aghadi ,Jalgaon SEC/UPP/JMBAJ/18/9	4/7/2018	86 Balaji Peth, Balaji Plaza, Jalgaon-425001.
235	Bharat Peoples Sena SEC/UPP/BPS/18/10	27/8/2018	Plot No. 6-4-787 Phule Nagar, Somanathpur Road, Udgir Tal. Udgir, Dist. Latur , Maharashtra 413 517.
236	Sangli Zilla Bhrashtachar Nirmulan Paksh Miraj SEC/UPP/SZBNPM/18/11	27/8/2018	C/O Shri. Kallappa Ballappa Latthe, 1444A, Holi Katta, Jain Galli, Miraj, Tal. Miraj, Dist Sangli . -416410
237	Jalgaon Mahanagar Vikas Aaghadi Jalgaon SEC/UPP/JMVAJ/18/12	27/8/2018	96, Dixitwadi, Zillapeth, Dist. Jalgaon Pin Code 425001.
238	Prabhuddha Bharat Prajasattak Party SEC/UPP/PBPP/18/13	19/12/2018	219/2 At & post Sonewade, Tal. Shahuwadi, Dist. Kolhapur 416215.
Year 2019			
239	Jai Bhim Sena SEC/UPP/JBS/19/01	25/7/2019	M.H.B.83, 1/1, Subhash Nagar, Near Congress House, N.G.Aacharya Marg, Chembur, Mumbai 400 071.
240	Rashtriya Maratha Party SEC/UPP/RMP/19/02	6/7/2019	House No. 3-3-1055, Shivnery Sinhgad Niwas, Shivnagar Colony, Bidar Road, Tal. Udgir, Dist.- Latur Pin-413517.
241	Janvikas Parivartan Aaghadi SEC/UPP/JPA/19/03	26/9/2019	House No. 4497, Opp. Teacher colony, Beed road, Kej Tal. Kej,Dist. Beed, Pin 431123.
242	Rashtriya Janseva Paksha SEC/UPP/RJP/19/04	18/9/2019	Kamini CHS, A wing,Gala No.1,Gas Godown, Mahalaxmi Nagar, Ambernath(E), Pin-421501.
243	Rashtriya Bhagwan Sena SEC/UPP/RBS/19/05	6/12/2019	At & Post Jivachivadi,Ta-Kej,Dist.Beed 431123.
Year 2020			

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
244	Janhit Vikas Manch SEC/UPP/JVM/19/06	2/1/2020	Gala No.1,Navi Peth,Main Road,Near Parner Multistate,Co.op.Soc.Parner,Tal.Parner,Dist. Ahilyanagar-Pin Code 414302.
245	Vanchit Bahujan Aaghadi SEC/UPP/VBA/20/02	7/1/2020	Survey No-858,B/2,Akash,Bhagvan Road,Ashoknagar,Baramati,Tal.Baramati,Dist.Pune,,Pin No.413 102.
246	Hindusthan Jansewa Paksha SEC/UPP/HVP/20/01	18/2/2020	At.Devgaon,Po.Pimparkhed,Tal. Ambegaon,Dist Pune 410 504.
247	Bhartiya Tribal Party SEC/UPP/BTP/20/02	26/8/2020	Meghnad Bhavan,At.Chandikapur,Post Bhatode,Tal.Dindori,Dist.Nashik,Pin 422 215.
248	Shiv-Shahu Vikas Aaghadi old name SEC/UPP/ATVA/20/03	26/8/2020	At.547/7/2,Patil Lane (E) ,near Shri Ram Society, Kasba Bavada, Kolhapur, Pin-416 006.
249	Marathavada Bahujan Vikas Aaghadi SEC/UPP/MBVA/20/04	21/10/2020	Indiranagar,Bajipura,Lane No.21,Main Road, Motiwalanagar,.Chhatrapati Sambhajinagar/Aurangabad 431 001.
250	Varangaon Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/VSVA/20/05	21/12/2020	C/o Hitesh Ganesh Chaudhari. At&post 4209/3V, Hanuman Nagar, Varangaon,Tal. Bhusawal,Dist. Jalgaon 425 201.
		Year 2021	
251	Janta Ki Party SEC/UPP/JKP/21/01	3/2/2021	Sai Mandir Road,Govindpur,Tal &Dist.Gondiya-441 601.
252	Parner Taluka Lokshahi Aaghadi SEC/UPP/PTLA/21/02	3/2/2021	Malgalli Parner,Tal.Parner,Dist.Ahilyanagar-Pin-414302.
253	Rashtra Kalyan Party SEC/UPP/RKP/21/03	3/2/2021	203,Priyesh Complex,Opposite Shriram Talkies,Vitthalwadi,Ulhasnagar-421004.
254	Welfare Party of India SEC/UPP/WPI/21/04	3/2/2021	Vyankaresh,Society Bhosa Road,Yavatmal 445 001
255	Niphad Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/NSVA/21/05	9/3/2021	Shop No.1,First Floor,Chhatrapati Shivaji Shopping Centre,At Post Niphad,Tal.Niphad,Dist.Nashik-422 303.
256	Vikas Yoddha Manch Akola SEC/UPP/VYMA/21/06	18/3/2021	Rajatpura,Akola,Tal.Dist.Akola,Pin 444001.
257	Varangaon Loksangharsha Aaghadi SEC/UPP/VLA/21/07	24/3/2021	Property No.891,Varangaon Tal.Bhuswal,Dist.Jalgaon,Pin 425 306.
258	Lokrajya Janata Party SEC/UPP/LJP/21/08	5/4/2021	No.1001A/ , A Ward 1B,Plot.No.58, Laxmitek Colony, Sane Guruji Vasahat, Kolhapur, Dist. Kolhapur, Maharashtra 416 012.
259	Rashtriya Janmanch(Secular) SEC/UPP/RJ(S)/21/10	24/6/2021	At.Po.Belapur,Padhegaon Road,Near Rajmata Credit Co-Op Society,Taluka-Shrirampur,Dis Ahilyanagar-Pin-413 715.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
260	Mahanagar Vikas Samiti Akola SEC/UPP/MVSA/21/09	8/7/2021	At Shantai Nivas Tarfail,Akola,Tal.Akola,Dist.Akola Pin 444001.
261	Digital Organization of Nation Party SEC/UPP/DAONP/2021/11	29/7/2021	ward No-11,Property No.400,Motinagar Pusad,Taluka:Pusad Dist.Yavatmal,Maharashtra,Pin445204.
262	Bhusawal Parivartan Lokseva Aaghadi SEC/UPP/BPLA/21/12	29/7/2021	House No.6/1705,Mahatma Phule Nagar,Behind Mamaji Talkies, Bhuswal,Tal.Bhusawal,Dist.Jalgaon Pin 425201.
263	Hindavi Bahujan Sena SEC/UPP/HBS/2021/13	29/7/2021	At.Post Digras(Bk),Tal.Kandhar,Dist.Nanded Pin.431142.
264	Lokshahi Vikas Aaghadi,Islampur SEC/UPP/LVAI/2021/14	7/9/2021	Akshar colony,Road No.1,Datta Tekadi,Uran-Islampur,Tal.Valava,Dist.Sangali,Pin-415409.
265	Krushna-Bhima Vikas Aaghadi SEC/UPP/KBVA/21/15	20/9/2021	At. Shivaratna Motors Building,Main Road,Akaluj,Tal.Malshiras,Dist.Solapur,Pin 413101.
266	Beed Janta Aaghadi,Beed SEC/UPP/BJAB/21/16	24/9/2021	At House No.409,"Pawar Nivas",Raviwar Peth,Teli Galli, Tal.and Dist.Beed, Pin 431 122.
267	Janta Vikas Aaghadi SEC/UPP/JVA/21/17	1/10/2021	At Sr.No.202, Plot No.4,Gangotri,Vikas Colony,Near Rest House Shahada, Tal.Shahada,Dist.Nandurbar Maharashtra Pin-425 409.
268	Satana Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/SSVA/21/18	6/10/2021	At Property No. 102/1A, Plot No.9 Zone No.7,House No. 353,Nampur Road,Satana,Dist.Nashik Maharashtra 423301.
269	Adhikar Sena* SEC/UPP/AS/21/19	13/10/2021	2/506,Omkar,Gaurishankar wadi-2,Pantnagar,Ghatkopar(East),Mumbai 400075.
270	Umarkhed Janshakti Pannel SEC/UPP/UJP/21/20	2/11/2021	C/o Avinash Nandkishor Agarwal ,Hanuman Ward,Mahagoan Road,Umarkhed,Dist.Yavatmal ,Pin 445206.
271	Alamprabhu Bhoom Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/UJP/21/21	10/11/2021	At House NoZ-8000476,Sahil Complex,Shop No.07,Nagar Road,Bhoom Tq Bhoom, Dist.Dharashiv- Pin-413504.
272	Lokmat Vikas Aaghadi Purandar Haveli SEC/UPP/LVAPH/21/22	30/11/2021	"Virangula" Bunglow,Yadavvaadi,Post Hargude,Tal.Purandar ,Dist.Pune Pin - 412311.
273	Maharashtra Insaaf Nagarvikas Aaghadi,Bhusawal(MINA Aaghadi) SEC/UPP/MINB(M)/21/23	30/11/2021	At .Post Firoz Manzil, Datta Nagar, Khadka Road,Bhuswal, Tal. Bhusawal, Dist.Jalgaon Pin 425201.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
274	Azaad Swabhimani Sena SEC/UPP/ASS/21/24	30/11/2021	House No.962/1,Daarroossalaam Mohalla,Darga Road,Paithan,Dist.Chhatrapati Sambhajinagar - Pin 431107.
275	Rayat Kranti Paksh SEC/UPP/RKP/21/25	1/12/2021	745/18,Peth-Sangali Road,Behind Administrative Building,Islampur,Tal.Walava,Dist.solapur, Maharashtra Pin 415409.
276	Lokshahi Sangh SEC/UPP/LS/2021/26	1/12/2021	4386/B/4/114 No. In Front of School Subhash Nagar Barshi, Dist-Solapur-413401
277	Jankalyan Sangh SEC/UPP/JS/21/27	1/12/2021	Dhamangaon (Du)Tal.Barshi,Dist.Solapur,Maharashtra Pin 413402.
278	Jan Parivartan Party SEC/UPP/JPP/21/28	2/12/2021	Shop No-LF-35A,Grace Plaz Shopping Premises,CTS No.167&168,Village Bandivali,S.V.Road,Near Sabri Masjid,Jogeshwari(west),Mumbai-400102.
279	Ghatanji Vidarbh Vikas Aaghadi SEC/UPP/GVVA/21/29	6/12/2021	Shelendran Nandkishore Verma,Professor Colony,Ghatanji,Tal.Ghatanji,Dist.Yavatmal Pin-445301.
280	Dara Mohammad(D.M.)Aaghadi SEC/UPP/DM(D.M.)A/21/30	6/12/2021	Madina Colony,Raver,Tal.Raver,Dist.Jalgaon,Pin-425508.
281	Jayantrao Sasane Congress Paksh SEC/UPP/JSCP/21/31	6/12/2021	Gat No.491,A/P Gondegaon,Tal.Shrirampur,Dist. Ahmednagar Pin-413709.
282	Digras Parivartan Vikas Aaghadi SEC/UPP/DPVA/21/32	10/12/2021	Chincholi-2,Tal.Digras,Dist.Yavatmal,Pin-445203.
283	Marathaa Sangram Paksha SEC/UPP/MSP/21/33	16/12/2021	Tuljabhavani Krupa Nivas,Behind Mane Hospital,Takadagaon Road,Tal.Georai,Dist.Beed,Pin-431127.
284	Rashtriya Vikas Congress Party SEC/UPP/RVCP/21/34	27/12/2021	Amit Surgical,Hansapuri,Dist.Nagpur,Pin-440018.
285	Lok Vikas Mahaaghadi Ambajogai SEC/UPP/LVMA/21/35	30/12/2021	C/o Adv.Ranjeet Vishnupant Solanke,"Laxmiradha",Chousalkar Colony,Ambajogai,Dist.Beed,Pin 431517.
Year 2022			
286	Nagarik Hit Sourakshan Mandal Vikas Aaghadi* SEC/UPP/NHSMVA/22/01	13/1/2022	Suraj Kisan Niwas,Arihant Auto,Plot No.13,Sanskar Nagari,Daund-Patas Road,Tal.Daund,Dist.Pune,Pin-413801.
287	Naldurg Vikas Aaghadi SEC/UPP/NVA/22/02	18/1/2022	Sayyad Irshdali,House No-782,Inamdar Galli,Naldurg,Tal.Tuljapur,Dist.Dharashiv - Pin 413601.
288	Tuljapur Tirthakshetra Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/TTSVA/22/03	18/1/2022	524/1 of 3Late Ploting,Jijamata Nagar,Tuljapur,Tal.Tuljapur, Dist.Dharashiv - ,Pin 413601.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
289	Jankranti Vikas Aaghadi SEC/UPP/JVA/22/04	31/1/2022	C/o. Pramila(Sujeet) Abaso Deshmukh, Shop No.1& 2, SpeedAuto, Main Road, Kokrud, Tal. Shirala, Dist. Sangli,Pin-415505
290	Osmanabad Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/OSVA/22/05	31/1/2022	Rajebag,Chhatrapati Shivaji Maharaj Chowk,Osmanabad,House No.22/67,New HouseNo.26/58,Osmanabad ,Dist.Dharashiv-Pin 413501.
291	Daund Shahar Vikas Aaghadi, Daund SEC/UPP/DSVAD/22/06	22/2/2022	Prayag Shankar Bangla,Gajanan Housing Society,Opp.MSEB-Sub Station,Daund-Patas Road,At.Post Daund,Tal.Daund,Dist.Pune,Pin 413801.
292	Ekta Janshakti Vikas Aaghadi,Savda SEC/UPP/AJVAS/22/07	22/2/2022	At Post.Chandni ChowkRoad,Savda Tal.Raver,Dist.Jalgaon,Pin-425502.
293	Janshakti Aaghadi 286 Khanapur Vidhansabha Kshetra SEC/UPP/JA286KVK/2022/08	25/2/2022	146/1,A,Opp. Modern High School,Mahavirnagar,Vita,Tal.Khanapur,Dist.Sangali Pin-415311.
294	Karmala Taluka Vikas Aaghadi SEC/UPP/KTVA/22/09	25/2/2022	Near Post Office,Jeur Tal.Karmala,Dist.Solapur,Pin-413202.
295	Lokseva Aaghadi Ghati Ghatanji SEC/UPP/LAGG/22/10	9/3/2022	Infront of Tahasil Office,Gurudev Ward,Ghatanji,Dist.Yavatmal Pin-445301.
296	Hamari Party SEC/UPP/HP/22/11	11/3/2022	101/A,Gangotri Jongid Complex,Mira Road,Dist.Thane,Pin-401107.
297	Pimpri Chinchwad Parivartan Vikas Aaghadi SEC/UPP/PCPVA/22/12	11/3/2022	Sr.No.101,Waghere Nest,Building Flat No.5,Nehrunagar,Pimpri,Tal.Haveli,Dist.Pune,Pin-411018.
298	Bhartiya Praja Surajya Paksha SEC/UPP/BPSP/22/13	11/3/2022	A&p- Khandaj,Tal.Baramati,Dist.Pune,Pin-413116.
299	Janshakti Nagar Vikas Aaghadi,Bhoom SEC/UPP/JNVAB/22/14	15/3/2022	2918,Shivaji Nagar,Bhoom,Tal.Bhoom,Dist..DharashivPin-413504.
300	Kallamb Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/KSVA/22/15	3/15/2022	N.P.House No.2/887,chatrapati Shambhaji Maharaj Chowk,Dhoki Road Kallamb,Tal.Kallamb,Dist.Dharashiv -Pin 413507.
301	Pradeshik Lokshahi Aaghadi,Nashik SEC/UPP/PLAN/22/16	15/3/2022	18,Shop No.1,Shravayeshwar,Near Pata,Datta Nagar,Panchavati,Pune Pin 422003.
302	Swatantra Bharat Paksh Maharashtra* SEC/UPP/SBPM/2022/17	21/3/2022	Adv.Wamanrao Sadhashivrao Chatap,Shivram Nagar,Rajura,Dist.Chandrapur,Pin-442905.
303	Parivartan Mahavikas Aaghadi SEC/UPP/PMA/22/18	21/3/2022	104/6,Rajmati Palace,Nandani Naka,Sambhajipur,Jaysingpur,Tal.Shirol,Dist.Kolhapur,Pin-416101.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
304	Akhil Bhartiya Republican Paksh SEC/UPP/ABRP/22/19	24/3/2022	Shop No.4in Street No. 33,Plot No. 2814,Mauja Bhanapeth,M.C.Main Road,Tehsil & Dist.Chandrapur,Pin 442402.
305	Faizpur Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/FSVA/22/20	24/3/2022	Ketan Agencies,Yawal Road,Faizpur,Tal.Yaval,Dist.Jalgaon,Pin425 503.
306	Rashtramata Ahilyadevi Samaj Parivartan Aaghadi SEC/UPP/RASPA/22/21	19/4/2022	C/o Vijay Sitaram Pokale House No 208 Gat No Ghosapuri,Tal.& Dist.Beed,Pin-431122.
307	Jan Bharat Jagaran Paksh SEC/UPP/JBJP/22/22	19/4/2022	Near Mahadev Mandir,Nilanga,Tal.Nilanga,Dist.Latur, Maharashtra Pin-413521.
308	Shiv Kranti Yuwa Shahar Sanghtana SEC/UPP/SKUSA/2022/23	19/4/2022	Vagyani Plot,Survey No.345,Plot No.21,Ashta,Tal.Walwa,Dist.Sangali,Pin-416301,
309	Mera Bharat Mahan Party SEC/UPP/MBMP/22/24	19/4/2022	Near Pangari,Post.Keligavhan,Tal.Badnapur, Dist.Jalna,Pin-431202.
310	Sangola Mahavikas Aaghadi SEC/UPP/SMA/22/25	26/4/2022	H.No.1063/1/3,C.T.S.No2065,Vajrabad Peth,Sangola,Tal.Sangola,Dist.Solapur Pin-413307.
311	Mitra Samaj Aaghadi,Akola SEC/UPP/MSAA/22/26	26/4/2022	Navanit Appartment,Toshniwal Lay-out,Muratijapur Road,Dist.Akola,Pin 444001.
312	Bhartiya Jan Samrat Party SEC/UPP/BJSP/22/27	26/4/2022	Mahavir Chowk,Police Satation Road,Nandura,Dist.Buldhana,Pin-443404.
313	Young Brigade Party SEC/UPP/YBP/22/28	6/5/2022	1st Floor,Hotel Risha,Near Rajkala Talkies,Balvir Chowk,Tal.&Dist.Chandrapur,Pin-442 402.
314	Rashtriya Anyay Nivaran Sena SEC/UPP/RANS/22/29	6/5/2022	Jahagirdarwadi,Post.Shigoli,Tal.and Dist.Dharashiv,Maharashtra,Pin-413 501.
315	Bahujan Bharat Party SEC/UPP/BBP/22/30	18/5/2022	Ashoka Building,Girwalkar Nagar,Behind Girwalkar Mangal Karyalaya,Barhi Road,Latur,Tal.&Dist.Latur,Pin 413512.
316	Shri Adinath Maharaj Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/SAMVAK22/31	18/5/2022	Satwai Farm House, Bypass Road, Karmala, Tal. Karmala, District Solapur,Pin413203.
317	Apni Prajahit Party SEC/UPP/APP/22/32	2/6/2022	Plot No.12,Din Prajahit Colony,Opposite Shree Complex,Narendra Nagar,Vivekanand Nagar,Dist.Nagapur,Maharashtra 440015.
318	Vision India Party SEC/UPP/VIP/22/33	9/6/2022	47,Hattur,Tal.South Solapur,Dist.Solapur,Pin- 413004.
319	Nagar Vikas Samiti* SEC/UPP/NVS/22/34	9/6/2022	Shankar Bhawan,Main Street,Gondia,Pin-441601.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
320	Teesra Mahaz* SEC/UPP/TM/22/35	9/6/2022	Shop No.19,Plot No.1,Mushawart Chowk,Nayapura,Malegaon,Dist- Nasik-423203.
321	Rashtriya Kisan Bahujan Party SEC/UPP/RKBP/22/36	24/6/2022	Ajinkya Rajwada Bhawan,Opposite Govt.Polytechnic College,Tuljapur Road,Tal.&Dist. Dharashiv-,Pin 413501.
322	Ham Ek Hai Party SEC/UPP/HAHP/22/37	24/6/2022	House No.212,Khasra No.15/21,Rasheed Nagar, Naal Sahab Road,Dist. Nagpur,Pin 440018.
323	Barshi Vikas Aaghadi,Barshi SEC/UPP/BVAB/22/38	6/7/2022	3584, Raul Galli Barshi,At.Post & Tal.Barshi,,Dist.Solapur, Pin-413401.
324	Shiv Rashtr Sena SEC/UPP/SRS/22/39	6/7/2022	Survey No.67/1A,Plot No.4,Sarasnagar, Market Yard,Dist.Ahmadnagar Pin-414001.
325	Jai Vidarbha Party SEC/UPP/JVP/22/40	11/7/2022	Houdr No.48,WardNo.2,Grampanchayat Godhani,At Pandhari,(Gaymukh),Post-Belona,Tal.Narkhed,Dist.Nagpur,Pin444306.
326	Bhartiya Vikas Aaghadi,Digras SEC/UPP/BVAD/2022/41	11/7/2022	Wahab Nagar,Near Kaman,Digras Dist.Yavatmal,Maharashtra Pin 445203.
327	Balumama Vikas Aaghadi SEC/UPP/BVA/22/42	26/7/2022	Survey No.437,Gothan Wadi,Mudal,Tal.Bhudaragad,Dist.Kolhapur, Pin-416208.
328	Amhi Penkar Vikas Aaghadi SEC/UPP/APVA/22/43	26/7/2022	Padmawati Grahanirman Sanstha,Shivaji Path,Gala No.7,Tal.Pen,Dist.Raigad,Pin-402107.
329	Shirpur Vikas Party SEC/UPP/SVP/22/44	18/8/2022	Plot No.47,Vidyavihar Housing Society,Shirpur,Tal.Shirpur,Dist.Dhule,Pin-425405.
330	Wardha Jankalyan Party SEC/UPP/WJP/22/45	18/8/2022	Jain Mandir Road,Ramnagar,Dist.Wardha,Pin-442001.
331	Marathawada ShetkariVikas Parishad SEC/UPP/MSVP/22/46	18/8/2022	Dharur Chowk,Kaij Tal,Kaij,Dist.Beed,Pin 431123.
332	Bhim Sena SEC/UPP/NB/22/47	26/8/2022	C/o Sandhya Salve,Swaraj apartment ,House No.6617/B-134/102,Manewada Ring Road,Dist.Nagpur,Pin 449927.
333	Mahavikas Aaghadi Nandurbar SEC/UPP/MAN/22/48	26/8/2022	Aamdar Karyalay,Near Axis Bank,Tal.and Dist.Nandurbar,Pin 425412.
334	Shahar Vikas Aaghadi,Dondaicha* SEC/UPP/SVAD/22/49	2/9/2022	Rawal Gadhi,Dondaicha,Tal.Shindkheda, Dist.Dhule,Pin-425408.
335	Balapur Parivartan Panel,Balapur SEC/UPP/BPPB/22/50	14/9/2022	C/o Mohammad Jamir Shaikh Ibrahim,Anjuman Bazar,Balapur,Tal.Balapur,Dist.Akola,Pin-444109.
336	Rashtriya Janswarajya Sena (RJS) SEC/UPP/RJS/22/51	21/9/2022	Gat No.3,Satana-Taharabad Road,Dholbare,Tal.Satana,Dist-Nashik,Pin-423302.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
337	Zilha Vikas Sangh SEC/UPP/JVS/22/52	21/9/2022	Prabhag No.4,Matakhedi Khatikpura,Near New Municipal Council,Kahapa, Tal.Savner,Dist.Nagpur-441101
338	Jan Badlav Party SEC/UPP/BAP/22/53	21/9/2022	House No.1435,Pandharabodi Police Chowki,Near Buddha Vihar,Ramnagar,Dist.Nagpur,Maharashtra 440033.
339	Desh Janhit Party SEC/UPP/DJP/22/54	3/10/2022	Plot No.102,Prabhag No.8,Parvati Park,Mahajanwadi,Hingana road,Wanadongari,Dist.Nagpur-441110.
340	Purna Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/PSVA/22/55	7/10/2022	House No.4-11-34,Prabhag No.1,Anand Nagar,Purna,Tal.Purna,Dist.Parbhani,Pin-431511.
341	Shahar Vikas Aaghadi Bhagur SEC/UPP/SVAB/22/56	7/10/2022	445,Ram Mandir Road ,Bhagur,Tal.&Dist.Nashik-422402.
342	Shirol Taluka Vikas Aaghadi SEC/UPP/STVA/22/57	21/10/2022	C/o Shweta Rajesh Sawant,Plot No.76,Jayprakash Co-Operative Housing Society,LTD Dharangutti,Tal.Shirol,Dist. Kolhapur 416103.
343	Loknete Digamberraoji Bagal (Mama)Vikas Aaghadi Karmala SEC/UPP/LDB(M)VAK/22/58	1/11/2022	House No.1802/4,City Survey No.3914/2/B,Vidya Nagar,Karmala,Tal.Karmala,Dist.Solapur, Pin-413203.
344	Jijau Vikas Party SEC/UPP/JVP/22/59	9/11/2022	32,Rudra complex,Ambadi-Vashind Road,Ambadi Naka,Tal-Bhiwandi,Dist.Thane,Pin 421302.
345	Rashtriya Jankranti Party SEC/UPP/RJP/22/60	9/11/2022	Plot No.A-S-M-39/40,Nill Akash Duplex No.7,Ashwin Nagar,Dist.Nashik 422009.
346	Shri Vitthal Parivartan Vikas Aaghadi,Pandharpur SEC/UPP/SVPVAP/22/61	18/11/2022	4215 Kadabe Galli,Besides Shete Petrol Pump,Pandharpur,Tal.Pandharpur, Dist.Solapur,Pin-413310.
347	All India Mahila Empowerment Party SEC/UPP/AIMEP/22/62	29/11/2022	New Building,Ground Floor,OfficeNo.2,Madhavwadi,Near Kailash Lassiwala,Dadar(E), Pin-400 014.
348	Surajya Parivartan Aaghadi SEC/UPP/SPA/22/63	14/12/2022	At.Post-Shivneri,Near Kharjai Naka,Takali Pr.Cha.Tal-Chalisgaon,Dist-Jalgaon,Pin-424101.
349	Aadhar Janshakti Party SEC/UPP/AJP/22/64	14/12/2022	Balaji Apartment ,Ward No.1,Shashtri Nagar,Pandharkawada,Dist.Yavatmal,Pin-445302.
350	Vidharbha-Marathawada Vikas Aaghadi SEC/UPP/VMVA/22/65	14/12/2022	C/o.Adv .Santosh Jain,Property No.444]Near M.I.D.C. Area,Nagapur (Rupala),At Post and Tal.Umarkhed,Dist.Yavatmal,Pin445206.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
351	Janseva Vikas Aaghadi Jintur SEC/UPP/JVAJ/22/66	27/12/2022	Shriram Nagar,Opp.Mauli Mangal Karyalay Jintur,Tal.Jintur,Dist.Parbhani,Pin-431509.
352	Jankalyan Sangharsh Aaghadi SEC/UPP/JSA/23/02	20/1/2023	C/o Shivaji Pandit Baviskar,A/P:- Nimgavhan,Tal.Chopda,Dist.Jalgaon,Pin 425107.
353	Praja Kripa Party SEC/UPP/PKP/23/03	20/1/2023	Shop No.2, Hariom apartment,Block C-33/R-124,Opp.Chopda Court,Ulhasnagar,Dist.Thane,Pin-421003.
354	Janvikas Foundation SEC/UPP/JF/23/05	17/2/2023	C/o Charn Sovinda Waghmare,Below Gunji Hotel Resorts,Near Tumsar Krushi Utpanna Bajar Samiti (APMC),Bhandara Road,Mangali,Tal.Tumsar,Dist.Bhandara,Pin 441912.
355	Rashtriya Mahaswaraj Bhumi Party SEC/UPP/RMBP/2023/04	20/2/2023	Property No.28 ,Ward No.2,Mukkam,At Post-Diksal,Tal.Mahol,Dist.Solapur, Maharashtra Pin413213.
356	Repubican Party of India(Athawale) SEC/UPP/RPI (Athawale)/2023/06	9/3./2023	3/4,Insa Hutment,Azad Maidan,Mahapalika Marg,Fort,Mumabi -400001.
357	Nashik Zilha Lokvikas Aaghadi SEC/UPP/NZLA/23/07	15/3/2023	C/o Sinnar Tal..Co.Op.Union SahkarBhavan, Property No901(Ground Floor) , Jakhadi -Lane, Shivaji Chowk, Tal Sinnar, Dist Nashik, Pin-422104
358	Maharashtra Republican Party SEC/UPP/MRP/2023/08	15/3/2023	Rajagrha Nivas Taratgaon,Post.Hingongaon,Tal.Indapur,Dist .Pune Pin 413106.
359	Maharashtra Jan Vikas Aaghadi,Dharangaon SEC/UPP/MJVAD/23/12	23/3/2023	C.C.No.3226,Talathi Galli,Lahan Mali-wada Dharangaon,Tal.Dharangaon,Dist .Jalgaon,Pin-425105.
360	Jan Samanya Party SEC/UPP/JSP/23/09	5./4/.2023	Survey No.65,Taljai Mata Colony,Behind Suvarn Maruti Mandir,Padmavati,Dist.Pune,Pin-411009.
361	Prajasattak Samajwadi Bharat Party SEC/UPP/PSBP/23/10	5/4/2023	House No -1-7-315/1,Yadav Niwas, Rajnagar, Post Yeshwantnagar, Pavadewadi Naka, Dist Nanded-431602
362	Akhil Bhartiya Banjara Sena SEC/UPP/ABBBS/23/11	5.4.2023	At Post-Vasantnagar,Tal.Parola,Dist.Jalgaon,Pin-425113.
363	Republican Party of India (Dr.B.R.Ambedkar Group) SEC/UPP/RPI(Dr.B.R.AmbedkarGroup)/ 23/13	11/4/2023	At Post,Arala,Tal.Daryapur,Dist.Amravati,Pin 444803.

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
364	Hindustan United Manch SEC/UPP/HUM/23/14	11/4/2023	House No.1-9-50,Jaisingpura,Aurangabad,Maharashtra Pin 431001.
365	Bhadgaon Taluka Swabhiman Aaghadi SEC/UPP/BTSA/23/15	12/5/2023	C/o Sandeep Bhaskar Marathe,Residing at 124,Ramkrushna Nagar,Bhawani Baug,Karab Shivar,Bhadgaon,Tal.Bhadgaon, Dist.Jalgaon,Pin-424105.
366	Loknete Vinayakrao Mete Vikas Aaghadi SEC/UPP/LVMVA/23/16	12/5/2023	Shivsangram Bhavan,Nagar Road,Beed Tal.and Dist.Beed,Pin-431122.
367	Republican Party of India (Democratic) * SEC/UPP/RPI(D)/23/17	29/05/2023	Mukund Niwas,India Nagar,Latur-413512.
368	Ashoka Janhit Paksha SEC/UPP/AJP/23/01	13/06/2023	At Post. Jetvan Nagar, Akot, Tal. Akot, Dist.Akola, Pin-444101
369	Janparivartan Vikas Aaghadi, Karad SEC/UPP/JVAK/23/18	4/7/2023	191, Mangalwar Peth, karad, Tal. Karad, Dist. Satara, Pin-415110
370	Shiv Janshakti Party SEC/UPP/SJP/23/19	2/8/2023	C.S. No 89, Bhagatsing Chowk, At Post Umarane, Tal Devala, Dist. Nashik, Pin-423110
371	Dr. Ambedkar Sena National Party SEC/UPP/DASNP/2023/20	21/08/2023	Yousuf Colony, C/o Saibaba Nagar, Parbhani, Tal & Dist. Parbhani, Pin-431401
372	Maharashtra Vikas Sena Party, Solapur SEC/UPP/MVSPS/23/21	11/9/2023	52/A/1, Maharshi Colony, Akaluj, Tal. Malashiras, Dist. Solapur-413101
373	Rashtriya Jan Vikas Aaghadi SEC/UPP/RJVA/2023/22	11/9/2023	Ladda Colony , Mondha Partur, Tal. Partur, Dist. Jalna-431501
374	Yuva Maharashtra Sena SEC/UPP/YMS/23/23	17/10/2023	C/o Shri. Sachin Shivaji Atawale, Vivekanand Nagar, Bhumapan No.439, At & Post. Corochi, Tal. Hatakanangale, Dist. Kolhapur, 416115
375	Setakari Aaghadi Sangola SEC/UPP/SAS/23/24	4/12/2023	C/o Shri.P.D. Jadhavs, Building , Sangola –Miraj Road, Near Railway Cossing, Behind Karim Coples, Shivaji Nagar, Sangola Tal. Sanola, Dist. Solapur-413307
376	Pepoples Party of India (Democratic) SEC/UPP/PPOI(D)/23/25	.11/12/2023	Shop No.2240/9,At & Post Chandori, Tal. Niphad, Dist. Nashik, Pin-422201
Year 2024			
377	Indian Secular Largest Assembly of Maharashtra SEC/UPP/IM/24/01	17/01/2024	Plot No.1, Survey No.31/1,1, Olde Agra Road, Malegaon, Dist.Nashik-423203
378	S.Rashtriya Janhit Paksh * SEC/UPP/SRJP/24/02	16/2/2024	A.22, Plot No. 82, Asra Co. op, Housing Society, Ltd. Gorai-1, Boriwali (west) Mumbai-400091

Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
379	Mumbra Kalwa Vikas Aaghadi SEC/UPP/MKVA/24/03	4/4/2024	Shri Rajan Kine Office, Near Mumbra Police Station Opp. Samrat Nagar,Mumbai-Pune Raod, Anand Koliwada, Mumbra Thane-400612
380	Bhumiputra Lokshakti Aaghadi SEC/UPP/BLA/24/04	4/4/2024	House No. 1, At. Post. Daul, Tal. Shindkheda Dist. Dhule, 425408
381	Baliraj Sena SEC/UPP/BS/24/05	13/5/2024	103, Navanandvan Housing Society , Rambaug-4, opp Shri Gajanan Hospital, Kalyan (w.), Dist. Thane, 421301.
382	Akhil Bhartiya Janhit Party SEC/UPP/ABJP/24/06	17/5/2024	C/o Shri Krishnat Dadaso Patil, Survey No.285, At Post. Sajani, Tal. Hatkanangle, Dist. Kolhapur, Maharashtra, Pin-416115
383	Lokshahi Party SEC/UPP/LP/24/07	17/5/2024	Office No.3/01, 3 rd Floor, Building No-1vjivan Commercial Premises Co-op. Society Ltd., Dr. Dadasaheb Bhadkamkar Marg, Mumbai Central, Mumbai-400008
384	Bhiwandi Vikas Aaghadi(Akta Manch)* SEC/UPP/BVA(A.M.)/2024/08	28/8/2024	Property No.55 Prabhu, Alley, Bhiwandi- Dist. Thane Pin-421308
385	Bhimshakti Republican Sena * SEC/UPP/BRS/2024/09	28/8/2024	R.N 13/17, Patra chawal Behind .Keni Building, Behind Patra Shed, Naigaon Buwa Marg, Dhahivalkar Dadar (E) ,Mumbai- Pin-400014
386	Vasantdada Vikas Aaghadi * SEC/UPP/VVA/2024/10	28/8/2024	Near Ashwini " Clinic, Behind Hotel Pai Prakash, PlotNo.32, Vishram Baugh, Dist Sangli-416416
387	Rajemane Party* SEC/UPP/RP/2024/11	28/8/2024	:Rajwada Mhaswad, Tal. Man, Dist-Satara-515509
388	Nationalist Republican Party * SEC/UPP/NRP/2024/12	28/8/2024	:Matrupitru Smruti , Ganesh Colony, Kharalwadi Pimpri Pune-411018
389	Maharashtra Samajwadi Congress SEC/UPP/MSC/2024/13	28/8/2024	15, Sukhkarta Apartment, Balraj Road, Near Garden , Dhantoli, Nagpur-440012
390	Barshi Parivartan Maha aaghadi * SEC/UPP/BPM/2024/14	28/8/2024	:Aandhalkar Farm House, At Post Saundare, Taluka Barashi, Dist. Solapur-413401
391	Bhartiya Jwala Shakti Paksh * SEC/UPP/BJSP/2024/15	28/8/2024	At & Post Murad Tal. Latur, Adarsh Colony, Near Micro Tower, at Post Murud, Dist. Latur- 413510
Year 2025			

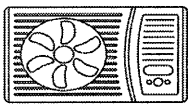
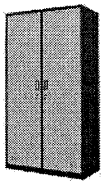
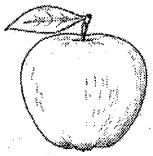
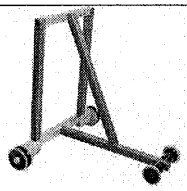
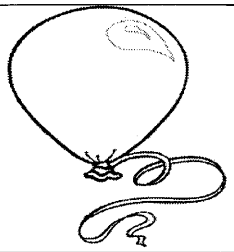
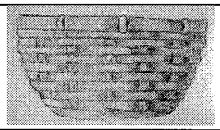
Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
392	Maharashtra Jan Kalyan Party SEC/UPP/BJSP/2025/01	6/2/2025	Shap No, 9, Punjani Complex, Main Road, Kannaojin, Karanja (LAD) , Dist . Washim, Maharashtra--444105
393	Loksangharsh Paksh SEC/UPP/LP/2025/03	6/2/2025	Behind Shirdi Govt. Rest Housh, Nagar - Manmad Road, A/P Nimgaon Tal- Rahata , Dist -Ahilyanagar-423109
394	Bahujan Kranti Sena * SEC/UPP/BJSP/2025/02	7/2/2025	Flat No. 5 C , Laxminarayan Nagar No. 3. Society , Patwardhan Bag, Erandwane, Pune-411004
395	Bhartiya Loktantr Ganrajy Paksh SEC/UPP/BLGP/2025/04	12/2/2025	Property No. At Post Isoli , Tal. Chikhali, Dist. Buldhana, -444301
396	Jay Hind Sena SEC/UPP/JHS/2025/05	12/2/2025	Sr.No.80/1/2/3, Plot No. , S.T. Colony, 100 Ft Road, Kupwad, Sangli-416436
397	Sakal Maratha Sena SEC/UPP/SMS/2025/06	3/4/2025	C/o: Shri.Pralhad Dattatray Telugade, A/P: Mangarayachi Wadi (Peth Vadgaon) Tal.Hatkanangale, Dist.Kolhapur,Pin416112
398	Sanay Chatrapati ,Shasan SEC/UPP/SCS/2025/07	29/5/2025	'204, 2nd Floor, Ashish Plaza, Sector No.27-A, SDC Plot No.1, Nigadi Pradhikaran, Pune, Maharashtra-411044.
399	swarajya Shakti Sena SEC/UPP/SSS/2025/08	16/07/2025	G/198, Express Zone Mall, B Wing, Next to Patel Vanika, Western Express Highway, Goregaon (East), Mumbai 400 063.
400	All Indian Majils-E-Inquilab-E-Millat SEC/UPP/IMM/2025/09	16/07/2025	Juna Ghar No. 347/25, New H.No.720, Azad Nagar, Parli, (V.), Dist. Beed, Maharashtra- 431 515
401	Maharashtra Janata Rakshak party SEC/UPP/MJRP/2025/10	16/07/2025	Surver No. 35/3, Udgir- Jalkot NH-50, Jalkot Dist. Latur, State-Maharashtra- Pin-413 532
402	Thane Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/TSVA/2025/11	16/07/2025	Shop No. 3, Shreerang Centre, Shreeram Society, Near Castle Mill, Old Mumbai-Agra Road, Thane (W)-400 601
403	Shetkari Parivartan Vikas Aaghadi SEC/UPP/SPVA/2025/12	16/07/2025	Shop No.27, Agricultural Produce Market committee Mohol, N.H. No. 65, Mohal Tal. Mohal, Dist. Solapur, Pin-413 213
404	Savda Shahar Vikas Aaghadi SEC/UPP/SSVA/2025/13	18/8/2025	C/o Sunil Nemidas Jangle, At. Post-Gat No. 618/1, Simran Complex, Faizpur Road, Savda, Tal. Raver, Dist. Jalgaon-425502
405	OBC Bahujan Aaghadi SEC/UPP/OBC/2025/14	12/9/2025	At Post. Are, Tal. Karvir, Dist. Kolhapur-416001
406	Bhartiy Deshkranti Party SEC/UPP/BDKP/2025/15	17/9/2025	At. Near Asha Balwadi, Hajari Pahad, Vayusena Nagar, Katol Road, Nagpur-440007
407	Yashwant Sena SEC/UPP/YS/2025/16	24/9/2025	Yashshri Niwas, At, Chatrwadi,Post Ambasakhar, Tal. Ambajogai, Dist. Beed-431525.

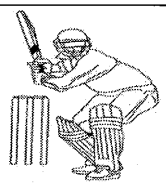
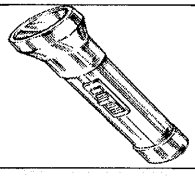
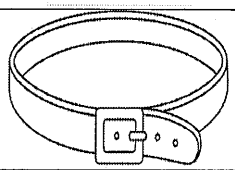
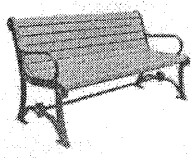
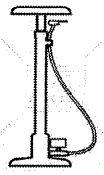
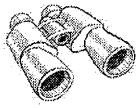
Sr.No.	Name of Parties	Date of Registration	Address of Headquarters
-1	-2	-3	-4
408	Rashtriya Parivartan Sena SEC/UPP/RPS/2025/17	29/9/2025	Kailas Market, Shop No. 60, Sale Galli Road, Latur-413512
409	Shivswarajya Paksh SEC/UPP/SP/2025/18	29/9/2025	C/o House No. 6138 Shashikant Vitthalrao Thorat, Ms. Arya Chemecials, Kaij+Ambajogai Road Kaij, Tal.Kaij, Dist.Beed-431123
410	Hindrashtra Sangh SEC/UPP/HS/2025/19	15/10/2025	Front Hanuman Temple, Chamunda Devi Road, Gattipura Ward, Front Shivaji Vidhya Mandir School Deopeth Washim, Tal & Dist. Washim-444505
411	Maharashtra Rajya Samiti SEC/UPP/MRS/2025/20	20/10/2025	Krushna Nagar, Canal Road, Nanded, Maharashtra-431709
412	Maharashtra Rajya Samiti SEC/UPP/NSVA/2025/21	20/10/2025	C/o-Kondabai Bhagwanrao Dak, H.No.-6-712, Nanded Housing Society, Tq.Dist. Nanded-431602
413	Janvikas Kranti Sena SEC/UPP/JKS/2025/22	28/10/2025	Shop No. 01,33/3/86, Vijay Nagar, New Paccha Peth, Solapur- 13 006
414	Jansangharsh Vikas Aaghadi SEC/UPP/JSVA/2025/23	28/10/2025	C.S.No. 757, Mangalvar Peth, Tanaji Chowk, Miraj, Ta. Miraj , Dist. Sangli-416 410.
415	Miraj Shahar Swabhimani Aaghadi SEC/UPP/MSSA/2025/24	28/10/2025	5039/3 Bokud Chowk, Laxmi Market, Miraj, Tal. Miraj, Dist. Sangli-416 410.
416	Marathwada Janhit Party SEC/UPP/MJP/2025/25	28/10/2025	Devi Galli, Patel Nagar, Dharmabad, Tq. Dharmabad, Dist. Nanded-413 809.
*Parties De-registered inYear 2016 have been Re-registered;after fullfilling prescribed conditions			

२८१

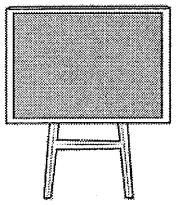
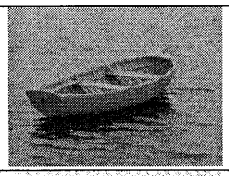
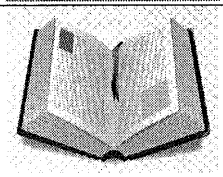
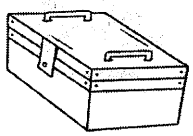
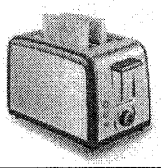
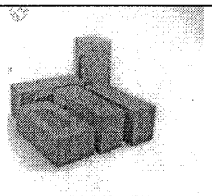
Appendix-(E)

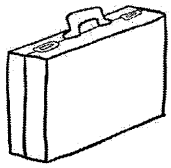
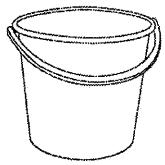
मुक्त चिन्हांची यादी (एकूण -१९४) List of free symbols (Total -194)

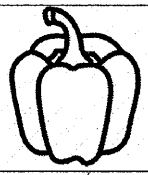
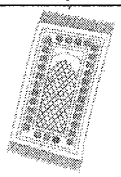
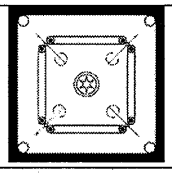
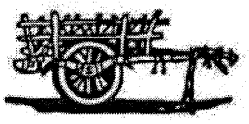
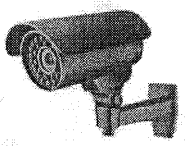
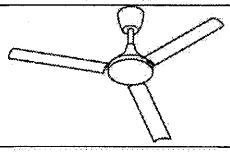
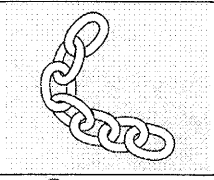
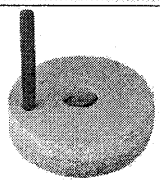
अ. क्र.	मराठी नाव	चिन्ह	इंग्रजी नाव
१	एअर कंडीशनर		AIR CONDITIONER
२	कपाट		ALMIRAH
३	सफरचंद		APPLE
४	ऑटो रिक्षा		AUTO-RICKWHAW
५	पांगुळ गाडा		BABY WALKER
६	फुगा		BALLOON
७	टोपली		BASKET

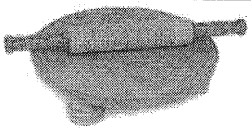
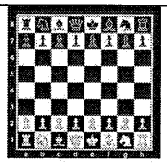
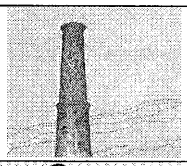
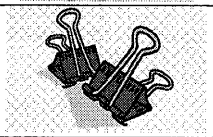
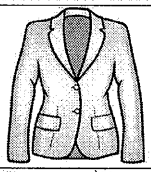
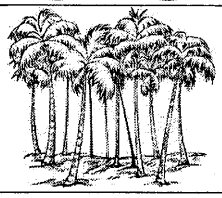
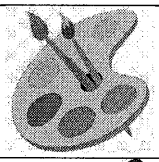
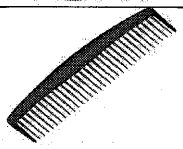
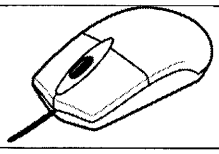
८	बॅट		**BAT**
९	फलंदाज		**BATSMAN**
१०	विजेरी (टॉर्च)		**BATTERY TORCH**
११	मण्यांचा हार		**BEAD NECKLACE**
१२	पट्टा		**BELT**
१३	बाकडे		**BENCH**
१४	सायकल पंप		**BICYCLE PUMP**
१५	दुर्बीण		**BINOCULARS**

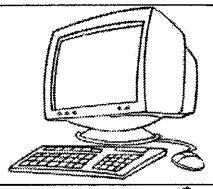
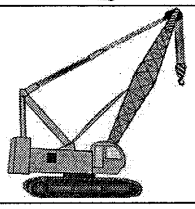
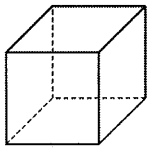
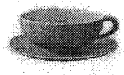
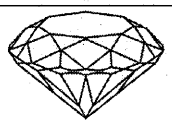
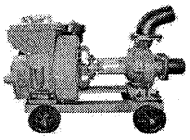
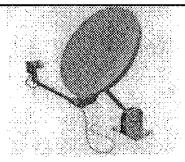
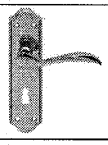
२८३

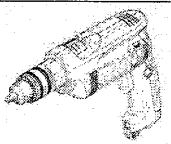
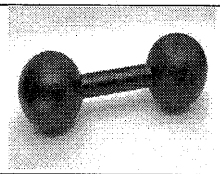
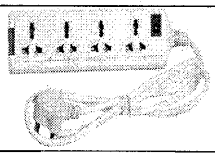
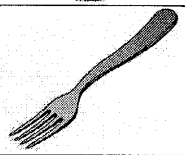
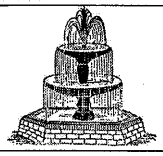
१६	बिस्कीट		**BISCUIT**
१७	फळा		**BLACK BOARD**
१८	होडी		**BOAT**
१९	पुस्तक		**BOOK**
२०	पेटी		**BOX**
२१	ब्रेड टोस्टर		**BREAD TOASTER**
२२	पाव		**BREAD**
२३	वीटा		**BRICKS**

२४	ब्रीफ केस		**BRIEF CASE**
२५	ब्रश		**BRUSH**
२६	बादली		**BUCKET**
२७	बस		**BUS**
२८	केक		**CAKE**
२९	गणकयंत्र		**CALCULATOR**
३०	कॅमेरा		**CAMERA**
३१	कॅन		**CAN**
३२	मेणबत्ती		**CANDLES**

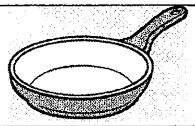
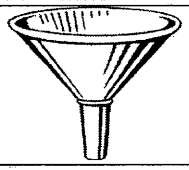
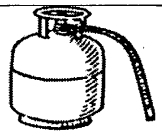
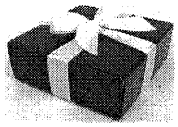
३३	ढोबळी मिरची		**CAPSICUM**
३४	गालीचा		**CARPET**
३५	कॅरम बोर्ड		**CARROM BOARD**
३६	खटारा		**CART**
३७	फूलकोबी (फ्लावर)		**CAULIFLOWER**
३८	सी.सी.टी.व्ही. कॅमेरा		**CCTV CAMERA**
३९	छताचा पंखा		**CEILING FAN**
४०	साखळी		**CHAIN**
४१	जाते		**CHAKKI**

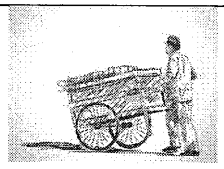
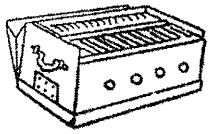
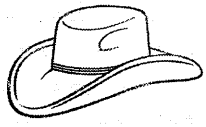
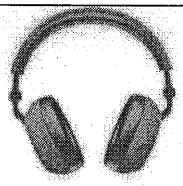
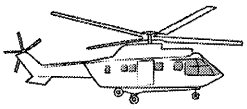
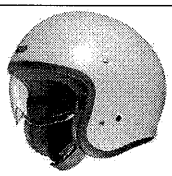
४२	पोळपाट लाटणे		**CHAPATI ROLLER**
४३	बुद्धिबळ		**CHESS BOARD**
४४	चिमणी		**CHIMNEY**
४५	चिमटी / क्लिप		**CLIP**
४६	कोट		**COAT**
४७	नारळाची बाग		**COCONUT FARM**
४८	नारळ		**COCONUT**
४९	रंगाचा ट्रे व ब्रश		**COLOUR TRAY & BRUSH**
५०	कंगवा		**COMB**
५१	संगणकाचा माऊस		**COMPUTER MOUSE**

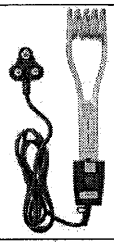
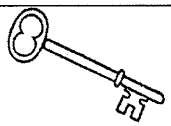
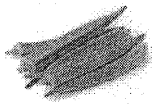
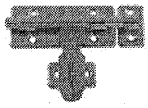
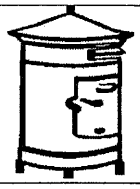
५२	संगणक		**COMPUTER**
५३	क्रेन		**CRANE**
५४	घन ठोकळा		**CUBE**
५५	कप बशी		**CUP & SAUCER**
५६	हिरा		**DIAMOND**
५७	डिझेल पंप		**DIESEL PUMP**
५८	डिश अँटेना		**DISH ANTENNA**
५९	दरवाजाची घंटी		**DOOR BELL**
६०	दरवाजाची मूठ		**DOOR HANDLE**

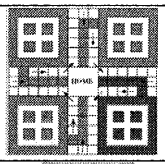
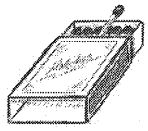
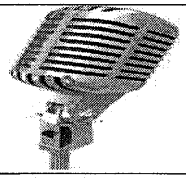
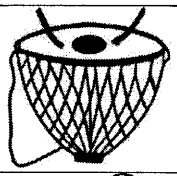
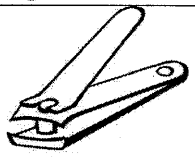
६१	ड्रिल मशीन		**DRILL MACHINE**
६२	डंबेल्स		**DUMBBELLS**
६३	कानातले दागिने (कर्णफुले)		**EAR RINGS**
६४	विजेचे खांब		**ELECTRIC POLE**
६५	लिफाफा		**ENVELOP**
६६	एक्सटेंशन बोर्ड		**EXTENSION BOARD**
६७	बासुरी		**FLUTE**
६८	फूटबॉल		**FOOTBALL**
६९	काटा चमचा		**FORK**
७०	कारंजे		**FOUNTAIN**

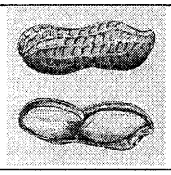
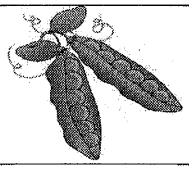
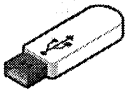
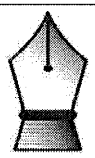
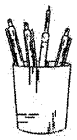
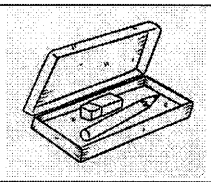
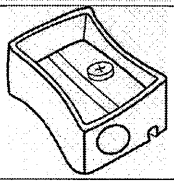
२८९

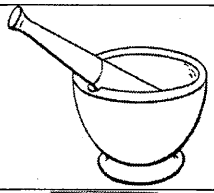
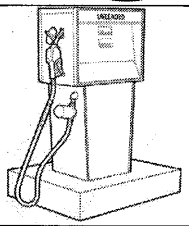
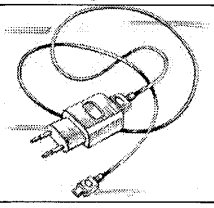
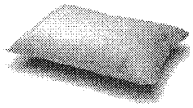
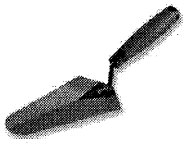
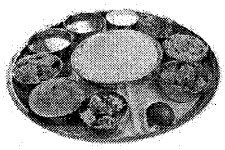
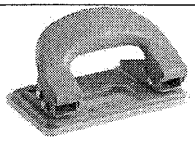
७१	फ्राईंग पॅन		**FRYING PAN**
७२	नरसाळे		**FUNNEL**
७३	ऊस		**SUGARCANE**
७४	गॅस सिलेंडर		**GAS CYLINDER**
७५	भेट वस्तू		**GIFT PACK**
७६	आले		**GINGER**
७७	काचेचा पेला		**GLASS TAMBLER**
७८	चष्मा		**GLASSES**
७९	द्राक्षे		**GRAPES**
८०	हिरवी मिरची		**GREEN CHILLI**

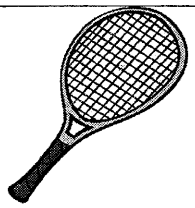
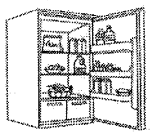
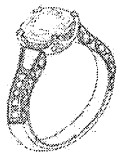
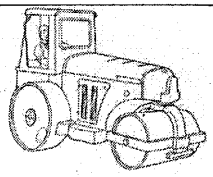
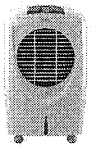
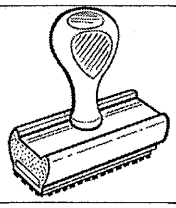
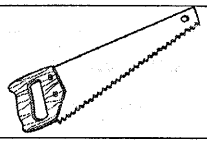
८१	हात गाडी		HAND CART
८२	हार्मोनियम		HARMONIUM
८३	हॅट		HAT
८४	हेड फोन		HEAD PHONE
८५	हेलीकॉप्टर		HELICOPTER
८६	हेल्मेट		HELMET
८७	हॉकी स्टीक		HOCKEY STICK
८८	वाळूचे घड्याळ		HOUR GLASS
८९	आईस क्रिम		ICE CREAM

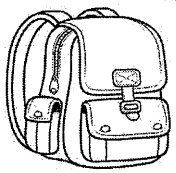
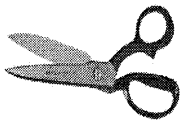
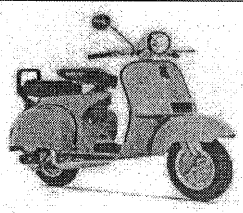
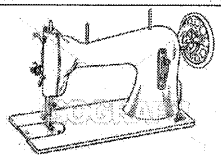
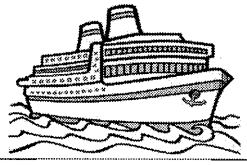
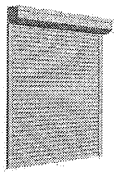
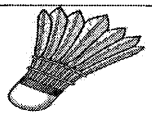
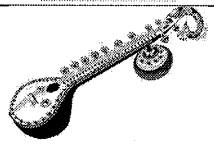
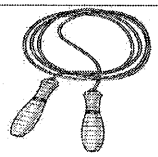
९०	पाणी गरम करण्याचे हिटर		**IMMERSION ROD**
९१	इस्त्री		**IRON**
९२	फणस		**JACKFRUIT**
९३	जग		**JUG**
९४	किटली		**KETTLE**
९५	चावी		**KEY**
९६	भेंडी		**LADY FINGER**
९७	लॅपटॉप		**LAPTOP**
९८	कडी		**LATCH**
९९	पत्र पेटी		**LETTER BOX**

१००	लाईटर		**LIGHTER**
१०१	ल्यूडो		**LUDO**
१०२	जेवणाचा डब्बा		**LUNCH BOX**
१०३	मका		**MAIZE**
१०४	काडेपेटी		**MATCHBOX**
१०५	माईक		**MIKE**
१०६	मिक्सर		**MIXEE**
१०७	नगारा		**NAGARA**
१०८	नेल कटर		**NAIL CUTTER**

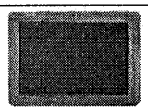
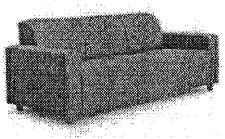
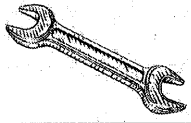
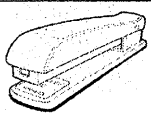
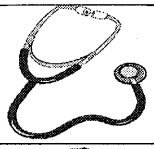
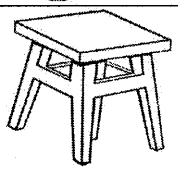
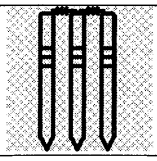
१०९	गळ्यातील टाय		**NECK TIE**
११०	कढई		**PAN**
१११	भुईमूग		**PEANUTS**
११२	पेर		**PEARS**
११३	वाटाणे		**PEAS**
११४	पेन ड्राईव्ह		**PEN DRIVE**
११५	पेनाची नीब		**PEN NIB**
११६	पेन स्टँड		**PEN STAND**
११७	कंपास पेटी		**PENCIL BOX**
११८	पेन्सिल शार्पनर		**PENCIL SHARPENER**

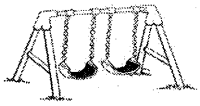
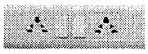
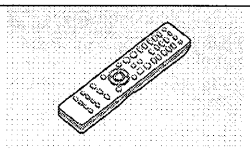
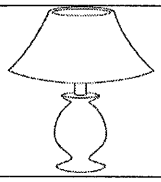
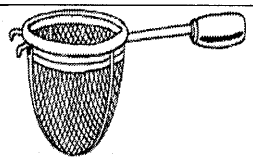
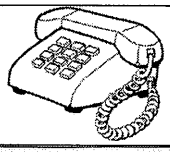
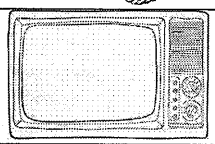
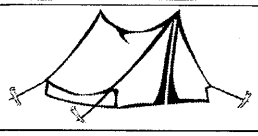
११९	खलबत्ता		**PESTLE AND MORTAR**
१२०	पेट्रोल पंप		**PETROL PUMP**
१२१	फोन चार्जर		**PHONE CHARGER**
१२२	उशी		**PILLOW**
१२३	अननस		**PINEAPPLE**
१२४	प्लास्टर थापी		**PLASTERING TROWEL**
१२५	जेवणाची थाळी		**PLATE CONTAINING FOOD**
१२६	घागर		**POT**
१२७	पंचींग मशीन		**PUNCHING MACHINE**

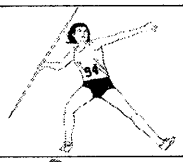
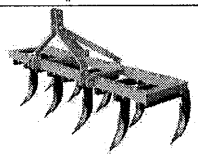
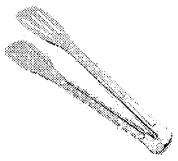
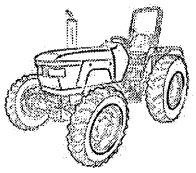
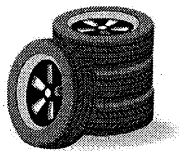
१२८	टेनिस रॅकेट		**TENNIS RACKET**
१२९	फ्रिज		**REFRIGERATOR**
१३०	अंगठी		**RING**
१३१	रोड रोलर		**ROAD ROLLER**
१३२	रुम कुलर		**ROOM COOLER**
१३३	रबरी शिक्का		**RUBBER STAMP**
१३४	सेफ्टी पीन		**SAFETY PIN**
१३५	करवत		**SAW**

१३६	शाळेची बॅग		SCHOOL BAG
१३७	कात्री		SCISSORS
१३८	स्कूटर		SCOOTER
१३९	शिवण यंत्र		SEWING MACHINE
१४०	बोट		SHIP
१४१	शटर		SHUTTER
१४२	शटल		SHUTTLE
१४३	सितार		SITAR
१४४	दोरी उडी		SKIPPING ROPE

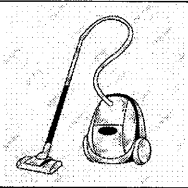
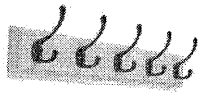
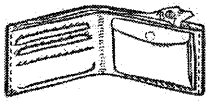
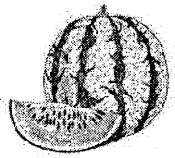
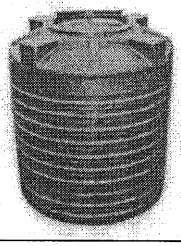
२९७

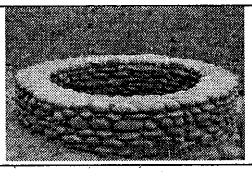
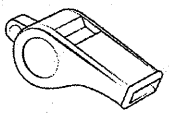
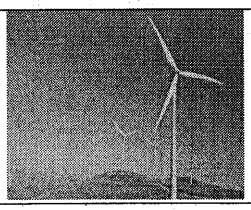
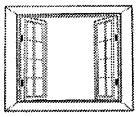
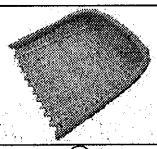
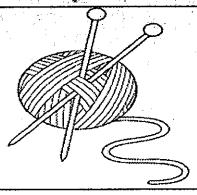
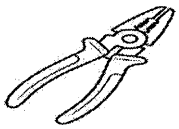
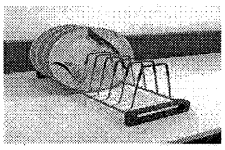
१४५	पाटी		**SLATE**
१४६	साबण		**SOAP**
१४७	मोजे		**SOCKS**
१४८	सोफा		**SOFA**
१४९	पाना		**SPANNER**
१५०	स्टॅप्लर		**STAPLER**
१५१	स्टेथोस्कोप		**STETHOSCOPE**
१५२	स्टूल		**STOOL**
१५३	स्टम्प		**STUMPS**
१५४	सूर्यफूल		**SUNFLOWR**

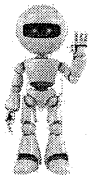
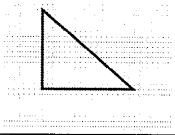
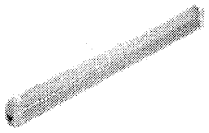
१५५	झोका		SWING
१५६	स्वीच बोर्ड		SWITCH BOARD
१५७	इंजेक्शन		SYRINGE
१५८	टी. व्ही. रिमोट		T.V. REMOTE
१५९	टेबल लँप		TABLE LAMP
१६०	टेबल		TABLE
१६१	चहाची गाळणी		TEA FILTER
१६२	दूरध्वनी		TELEPHONE
१६३	दूरदर्शन संच		TELEVISION
१६४	तंबू		TENT

१६५	भाला फेकणारा		**THROWING A JAVELIN**
१६६	नांगर		**TILLER**
१६७	चिमटा		**TONGS**
१६८	दातांचा ब्रश		**TOOTH BRUSH**
१६९	दातांची पेस्ट		**TOOTH PASTE**
१७०	ट्रॅक्टर		**TRACTOR**
१७१	टाईप रायटर		**TYPEWRITER**
१७२	टायर्स		**TYRES**
१७३	छत्री		**UMBRELLA**

३००

१७४	वॅक्युम क्लिनर		VACUUM CLEANER
१७५	व्हायोलिन		VIOLIN
१७६	चालण्याची काठी		WALKING STICK
१७७	वॉल हूक		WALL HOOK
१७८	पाकीट		WALLET
१७९	अक्रोड		WALNUT
१८०	कलिंगड		WATER MELON
१८१	पाण्याची टाकी		WATER TANK

१८२	विहीर		WELL
१८३	शिटी		WHISTLE
१८४	पवन चक्की		WIND MILL
१८५	खिडकी		WINDOW
१८६	सूप		WINNOWER
१८७	लोकरीचा गुंडा व सुई		WOOL AND NEEDLE
१८८	कटिंग प्लायर		CUTTING PLIERS
१८९	ग्रामोफोन		GRAMOPHONE
१९०	प्लेट स्टँड		PLATE STAND

१९१	रोबोट		ROBOT
१९२	त्रिकोण		TRIANGLE
१९३	ट्रक		TRUCK
१९४	ट्युब लाईट		TUBE LIGHT

By Order of the Hon'ble State Election Commissioner,

K. SURYAKRISHNAMURTY,
Deputy Secretary,
State Election Commission, Maharashtra.

ON BEHALF OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, PRINTED AND PUBLISHED BY DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE, PRINTED AT GOVERNMENT CENTRAL PRESS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004 AND PUBLISHED AT DIRECTORATE OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATIONS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004. EDITOR : DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE.

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र. १४ /का.५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग,मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : २ फेब्रुवारी, २०१७

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त.
सर्व जिल्हाधिकारी.

विषय :- महानगरपालिका / जिल्हापरिषद, पंचायत समिती सार्वत्रिक निवडणुका - २०१७
मान्यताप्राप्त पक्षाच्या उमेदवारांनी नामनिर्देशनपत्रामध्ये केवळ पक्षाच्या चिन्हाचा उल्लेख करण्याबाबत.
संदर्भ :- राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. एसईसी/आरपीपी-२००९/ सी.आर.४९ / डी.११,दि. ३१ मार्च, २००९.

महाराष्ट्र निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २००९ अन्वये महानगरपालिका, जिल्हापरिषद व पंचायत समित्या तसेच नगरपरिषद / नगरपंचायत निवडणुकांकरिता निवडणूक चिन्हाचे आरक्षण व वाटप याबाबत तरतुदी केल्या आहेत. या आदेशाच्या परिच्छेद ६ मध्ये मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाद्वारे निवडणुकीला उभ्या करण्यात आलेल्या उमेदवारांना, त्यांच्या पक्षाकरिता आरक्षित करण्यात आलेल्या चिन्हाची निवड करता येईल व त्याचे त्यांना वाटप करता येईल आणि इतर कोणत्याही चिन्हाची निवड व वाटप करता येणार नाही, अशा आशयाची तरतूद आहे. राज्य निवडणूक आयोगाने संगणकीय प्रणालीमध्ये विहित केलेल्या नामनिर्देशनपत्रामधील सूचनांनुसार सर्व उमेदवारांनी, मग तो अपक्ष उमेदवार असो अथवा पक्षाचा पुरस्कृत उमेदवार असो, ३ चिन्हांची निवड करणे आवश्यक आहे. सदर सूचना नामनिर्देशनपत्राचा नमुना विहित करण्याकरिता काढलेल्या

आदेशांमध्ये देखील नमूद आहेत. मात्र सदर तरतूद ही महाराष्ट्र निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २००९ च्या परिच्छेद ६ मधील तरतुदींशी विसंगत आहे. त्यामुळे राज्य निवडणूक आयोगाने संगणकीय प्रणालीमध्ये मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांतर्फे उमेदवारी अर्ज दाखल करताना, त्या पक्षाकरिता राखीव असलेले चिन्ह सोडून इतर कोणतेही चिन्ह मागता येणार नाही, अशी तरतूद केली आहे.

२. उमेदवारांना नामनिर्देशनपत्र भरताना चार उमेदवारी अर्ज भरण्याची मुभा असते. त्यानुसार संगणकीय प्रणालीमध्ये सोय उपलब्ध केलेली आहे. एखाद्या उमेदवारास राजकीय पक्षासोबत अपक्ष अथवा इतर पक्षातर्फे उमेदवारी अर्ज दाखल करावयाचा असल्यास, तो स्वतंत्र नामनिर्देशनपत्र भरुन दाखल करु शकतो. तसेच ज्या उमेदवाराने मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षातर्फे नामनिर्देशनपत्र दाखल केले असेल, मात्र त्यांना पक्षाने पुरस्कृत केले नाही, तर अशा उमेदवारांना जरी त्यांनी मुक्त चिन्हांची मागणी केली असो किंवा नसो, अपक्ष उमेदवार म्हणून गृहित धरण्यात यावे. तसेच ज्या उमेदवारांनी मुक्त चिन्हांची मागणी केली नसेल, त्या उमेदवारांना चिन्ह वाटपाच्यावेळी इतर सर्व उमेदवारांना चिन्हाचे वाटप केल्यानंतर उर्वरित मुक्त चिन्हांमधून पसंतीक्रम देण्याची संधी देण्यात यावी व त्यानुसार चिन्ह वाटपाची प्रक्रिया पार पाडावी.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(शेखर चन्ने)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत-
ॲड जे. बी.कासट,
१० नित लेआऊट, सत्यम अपार्टमेंट, रवी नगर, स्क्वेअर, नागपूर ४४० ०३३ यांना माहितीसाठी

RNI No. MAHBIL /2009/31748

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग एक-अ—मध्य उप-विभाग

वर्ष ११, अंक १५] सोमवार, मे ५ , २०२५/वैशाख १५, शके १९४७ [पृष्ठे ४९ किंमत : रुपये २६.००

असाधारण क्रमांक ३०

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

पहिला मजला, नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक ५ मे २०२५.

अधिसूचना

महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५.

क्रमांकःरानिआ/रापनों/२०२४/प्र.क्र.२४/का.११, दि. ५ मे २०२५.

संदर्भ :

(१) राजकीय पक्षांचा निवडणूक खर्चः क्रमांक- रानिआ/मनपा.२००६/प्र.क्र.१७/का.५, ३० डिसेंबर २००६.

(२) राजकीय पक्षाद्वारे उभे करण्यात येणारे उमेदवारः क्रमांक-रानिआ/मनपा/२००६/प्र.क्र.१९/का-५, दि. ६ जानेवारी २००७.

(३) राजकीय पक्ष नोंदणी आदेशः क्रमांक-एसईसी/२००९/सीआर-४९/का.११, दि. ३१ मार्च २००९.

(४) महाराष्ट्र निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेशः क्रमांक- एसईसी/२००९/सीआर-४९/का.११, दि. ३१ मार्च २००९.

(५) नोंदणी प्रक्रिया शुल्कात वाढः क्रमांक- एसईसी/२००९/सीआर-४९/का.११, दि. २ सप्टेंबर २००९.

(६) प्रमुख प्रचारकांबाबत : क्रमांक- रानिआ/मनपा/२०११/प्र.क्र.१७/ का-५, दि. ८ नोव्हेंबर २०११.

(७) बहुसदस्यीय प्रभाग पद्धतीनुसार होणाऱ्या निवडणुकांत अमान्यताप्राप्त पक्ष व अपक्ष उमेदवारांना चिन्ह वाटपाबाबतः क्रमांक-एसईसी-२००९/प्र.क्र.४९/का.११, दि. ४ फेब्रुवारी २०१२.

(८) उमेदवाराने एकापेक्षा जास्त राजकीय पक्षांकडून नामनिर्देशनपत्र दाखल केले असल्यासः क्रमांक-एसईसी-२००९/प्र.क्र.४९/का.११, दि. ५ फेब्रुवारी २०१२.

(९) महानगरपालिका, नगरपरिषदा, नगरपंचायत निवडणूक जोडपत्र १ व २ विहित करणेः क्रमांक- रानिआ/ रापनो/२००९/प्र.क्र.४९(भाग२)/ का-११, दि. २५ फेब्रुवारी २०१३.

(१०) राजकीय पक्ष व मुक्त चिन्हांबाबतः क्रमांक- रानिआ./रापनों-२०१५/प्र.क्र.६/का.११, दि. ८ मे २०१५.

(११) नोंदणी रद्द झालेल्या राजकीय पक्षांची नोंदणी पूर्ववत करण्याबाबतः क्रमांक- रानिआ/रापनों- २०१६/ प्र.क्र. ६८/ का- ११, दि. २६ ऑगस्ट २०१६.

(१२) नगरपरिषद अध्यक्षपदाच्या निवडणुकीसाठी जोडपत्र ३ व ४ विहित करणेः क्रमांक- रानिआ/ रापनो- २०१६/प्र.क्र.८४/ का.११, दि. १९ ऑक्टोबर २०१६.

(१३) कायम नोंदणी क्रमांकाबाबतः रानिआ/रापनों-२०१६/प्र.क्र.४/का-११, दि. १७ जानेवारी २०१७.

(१४) महाराष्ट्र निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) (सुधारित) आदेशः क्रमांक- एसईसी/आरपीपी-२०१७/सीआर-०७/ का.११, दि. २१ जानेवारी २०१७.

(१५) उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी प्राधिकृत केलेल्या व्यक्तीची सूचना कळविण्याबाबतः क्रमांक- रानिआ/ मनपा-२०१५/ प्र.क्र.१३/का- ५, दि. १ फेब्रुवारी २०१७.

(१६) नगरपंचायत अध्यक्षपदाच्या थेट निवडणुकांसाठी जोडपत्र- १ व २ विहित करण्याबाबत आदेशः क्रमांक-रानिआ/रापनों-२०१६/प्र.क्र.८४/का.११, दि. १७ नोव्हेंबर २०१७.

(१७) राजकीय पक्षाची नोंदणी आदेश २००९ (सुधारित २०१८) : क्रमांक- रानिआ/ रापनों. २०१८/प्र.क्र.८/ का.११, दि. २६ जुलै २०१८.

(१८) राजकीय पक्षांसाठी सूचनाः क्रमांक- रानिआ/रापनों-२०२०/प्र.क्र.१/का.११, दि. ०९ जानेवारी २०२०.

(१९) राजकीय पक्षाची नोंदणी आदेश, २००९ (पुनःसुधारित २०२२): क्रमांक- रानिआ/ रापनों-२०२२/ प्र.क्र.२०/ का.११, दि. १५ फेब्रुवारी २०२२.

ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद '२४३ ट' (२४३K) आणि '२४३ यक' (२४३ZA) अन्वये; तसेच स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या संबंधित कायद्यांतील तरतुदींन्वये राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सर्व निवडणुकांचे अधीक्षण, संचालन व नियंत्रण याबाबतचे अधिकार राज्य निवडणूक आयोगास प्राप्त झालेले आहेत;

ज्याअर्थी, मा. सर्वोच्च न्यायालयाने सिव्हिल अपील क्र. ५७५६/२००५, श्री किसनसिंग तोमर वि. अहमदाबाद महानगरपालिका व इतर मध्ये दि. १९ ऑक्टोबर २००६ रोजी दिलेल्या निर्णयामध्ये राज्य निवडणूक आयोगाचा दर्जा, अधिकार व जबाबदाऱ्या भारत निवडणूक आयोगाशी समतुल्य आहेत, असे नमूद करण्यात आलेले आहे;

ज्याअर्थी, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका मुक्त, निर्भय, पारदर्शक, निःपक्षपातीपणे व कार्यक्षमतेने पार पाडण्याच्यादृष्टीने राजकीय पक्षांची नोंदणी व संबंधित बाबींची तरतूद करणे आवश्यक झाल्यामुळे राज्य निवडणूक आयोगाने सर्वप्रथम 'राजकीय पक्षांची नोंदणी आदेश, २००४' दि. २० नोव्हेंबर २००४' रोजी निर्गमित केला होता. तेव्हापासून राज्य निवडणूक आयोगाकडे राजकीय पक्षांची नोंदणी केली जात आहे; परंतु तो आदेश अधिक्रमित करून 'राजकीय पक्षांची नोंदणी आदेश, २००९' (वेळोवेळी सुधारित केल्याप्रमाणे) आणि 'महाराष्ट्र निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश २००९' दि. ३१ मार्च २००९' रोजी आदेश निर्गमित करण्यात आला आहे;

ज्याअर्थी, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये राजकीय पक्ष व उमेदवारांनी निवडणूक खर्चाचा हिशोब सादर करण्याबाबतचे विविध आदेश अधिक्रमित करून राज्य निवडणूक आयोगाने दि. १५ फेब्रुवारी २०२४ रोजी एकत्रित आदेश {रानिआ-२०२३/उनिख/प्र. क्र.१३/संगणकीकरण कक्ष(ब)} निर्गमित केला आहे.

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने उपरोक्त संदर्भांकित आदेश वेळोवेळी निर्गमित केले आहेत. या आदेशांची अंमलबजावणी करताना होणारा संभ्रम दूर करणे, आदेशांच्या अंमलबजावणीमध्ये एकसूत्रता आणणे इत्यादी बाबी विचारात घेऊन 'राजकीय पक्षांची नोंदणी आदेश, २००९' (वेळोवेळी सुधारित केल्यानुसार) आणि 'महाराष्ट्र निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश २००९' (वेळोवेळी सुधारित केल्यानुसार) मध्ये काही सुधारणा करणे व सुलभता आणणे आवश्यक आहे, अशी राज्य निवडणूक आयोगाची खात्री झाली आहे;

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद- २४३ट व २४३यक; मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ कलम १८अ(४); महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १४(४); महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ चे कलम १०-अ (४); महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ चे कलम ९अ; महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमाच्या कलम १०-अ(४) अन्वये; तसेच राज्य निवडणूक आयोगास याबाबतीत समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकारांचा वापर करून राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र उपरोक्त संदर्भांकित सर्व आदेश अधिक्रमित करून खालीलप्रमाणे आदेश देत आहेः

आदेश

भाग एक
आदेशाचे नाव आणि व्याप्ती

१. नाव, व्याप्ती आणि प्रारंभः

(१) या आदेशाला 'महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५' असे म्हटले जाईल.

(२) महाराष्ट्र राज्यातील ग्रामपंचायत वगळता इतर सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका लढविण्यासाठी भारत निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष, मान्यताप्राप्त राष्ट्रीय पक्ष, मान्यताप्राप्त राज्यस्तरीय पक्ष, इतर राज्यातील राज्यस्तरीय मान्यताप्राप्त पक्ष इ. राजकीय पक्षांनादेखील राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी करणे आवश्यक आहे.

(३) या आदेशाची व्याप्ती महाराष्ट्र राज्यभर राहील.

(४) हा आदेश, राजकीय पक्षाच्या आधारावर घेतल्या जाणाऱ्या राज्यातील सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता लागू राहील. ग्रामपंचायतींच्या निवडणुका पक्षविरहित घेतल्या जात असल्याने त्यांना हा आदेश केवळ परिच्छेद २३(१)(ङ) नुसार प्रसिद्ध होणाऱ्या मुक्त चिन्हांच्या सूचीपुरता लागू राहील.

(५) हा आदेश निर्गमित झाल्याच्या दिनांकापासून तात्काळ अंमलात येईल.

(६) हा आदेश अंमलात येण्यापूर्वी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी करण्यात आलेल्या सर्व राजकीय पक्षांची नोंदणी या आदेशानुसार झाल्याचे समजण्यात येईल.

भाग दोन
व्याख्या

२. व्याख्याः या आदेशात संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,

(१) **'आयोग'** म्हणजे भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद '२४३ ट' व '२४३ यक' अन्वये गठित राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र.

(२) **चिन्ह-**

(क) 'आरक्षित चिन्हे' म्हणजे भारत निवडणूक आयोगाकडील मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाने राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केल्यानंतर त्या पक्षासाठी भारत निवडणूक आयोगाने आरक्षित केलेले चिन्ह राज्य निवडणूक आयोगाकडून या आदेशातील तरतुदींनुसार आरक्षित केलेल चिन्ह.

(ख) 'मुक्त चिन्ह' म्हणजे नोंदणीकृत मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांसाठीच्या आरक्षित चिन्हांव्यतिरिक्त राज्य निवडणूक आयोगाने या आदेशातील परिच्छेद २३(१)(ङ) नुसार प्रसिद्ध केलेली चिन्हे.

(ग) 'तात्पुरते आरक्षित चिन्ह' या आदेशातील परिच्छेद १७ मधील अटींची पूर्तता करणाऱ्या, राज्य निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाला त्या त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या जाहीर झालेल्या सार्वत्रिक निवडणुकीसाठी मुक्त चिन्हांपैकी तात्पुरत्या स्वरूपात आरक्षित केलेले एक समान चिन्ह.

(३) **निवडणुका-**

(क) **'निवडणूक'** म्हणजे स्थानिक स्वराज्य संस्थांची सार्वत्रिक किंवा पोटनिवडणूक.

(ख) **'निर्वाचन क्षेत्र'** म्हणजे जिल्हा परिषदेचा निवडणूक विभाग, पंचायत समितीचा निर्वाचक गण, महानगरपालिका, नगरपरिषद वा नगरपंचायत, ग्रामपंचायतींचा प्रभाग अथवा यथास्थिती सरपंचपदाची थेट निवडणूक/ नगरपरिषद वा नगरपंचायतीच्या अध्यक्षपदाची थेट निवडणूक/ महापौरपदाच्या थेट निवडणुकीसाठीचे अनुक्रमे त्या-त्या ग्रामपंचायत/ नगरपरिषद/ नगरपंचायत/ महानगरपालिकेचे संपूर्ण क्षेत्र.

(ग) **'लढविण्यात येणारी निवडणूक'** म्हणजे ज्या निवडणुकीत जिल्हा परिषदेचा निवडणूक विभाग, पंचायत समितीचा निर्वाचक गण आणि महानगरपालिका, नगरपरिषद/ नगरपंचायत किंवा ग्रामपंचायतींचा प्रभाग जेथे सार्वत्रिक अथवा पोटनिवडणुकांसाठी मतदान घेण्यात येते अशी निवडणूक. यात यथास्थिती सरपंचपदाची थेट निवडणूक/ नगरपरिषद वा नगरपंचायतीच्या अध्यक्षपदाची थेट निवडणूक/ महापौरपदाची थेट सार्वत्रिक अथवा पोटनिवडणुकांचाही समावेश होतो.

(४) **'परिच्छेद'** म्हणजे 'महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५' या आदेशातील परिच्छेद.

(५) **'भारत निवडणूक आयोग'** म्हणजे भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद ३२४ अन्वये गठित भारत निवडणूक आयोग.

(६) **राजकीय पक्ष-**

(क) **'प्रस्तावित राजकीय पक्ष'** म्हणजे या आदेशाच्या प्रयोजनार्थ राज्य निवडणूक आयोगाकडे राजकीय पक्ष म्हणून नोंदणीसाठी ज्या राजकीय पक्षाने (यामध्ये भारत निवडणूक आयोगाकडे पूर्वीच नोंदणी झालेले अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष, मान्यताप्राप्त राष्ट्रीय पक्ष, मान्यताप्राप्त राज्यस्तरीय राजकीय पक्ष आणि मान्यताप्राप्त इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्ष यांचाही समावेश होतो) अर्ज दाखल केला आहे व तो विचाराधीन आहे; परंतु नोंदणीबाबत अंतिम निर्णय न झालेला राजकीय पक्ष.

(ख) **'राजकीय पक्ष'** म्हणजे 'महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५' या आदेशान्वये राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी करण्यात आलेला राजकीय पक्ष.

(ग) **'नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष'** म्हणजे i) भारत निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत; परंतु निवडणूक चिन्ह आरक्षित नसलेला तथापि राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांच्याकडे नोंदणी झालेला राजकीय पक्ष, ii) भारत निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी नसलेला; परंतु राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांच्याकडे नोंदणी झालेला राजकीय पक्ष.

(घ) **'नोंदणीकृत मान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष'** म्हणजे भारत निवडणूक आयोगाकडून राष्ट्रीय किंवा राज्यस्तरीय राजकीय पक्ष म्हणून मान्यताप्राप्त आणि राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांच्याकडे नोंदणी झालेला राष्ट्रीय पक्ष किंवा महाराष्ट्रातील राज्यस्तरीय राजकीय पक्ष.

(ङ) **'इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्ष'** म्हणजे भारत निवडणूक आयोगाकडून महाराष्ट्राव्यतिरिक्त इतर राज्यात राज्यस्तरीय मान्यता प्राप्त व राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांच्याकडे नोंदणी झालेला राजकीय पक्ष.

(७) **'राज्य'** म्हणजे महाराष्ट्र राज्य.

(८) **'सोडत पद्धत'** म्हणजे निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांना किंवा नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांना चिन्ह वाटपासाठी गरजेनुसार राजकीय पक्षाच्या किंवा उमेदवारांच्या नावाच्या चिठ्ठ्या संबंधित उमेदवार किंवा त्याचे प्रतिनिधी/ संबंधित पक्षांचे पदाधिकारी/ प्रतिनिधी यांच्या उपस्थितीत टाकून, ज्या राजकीय पक्षाच्या किंवा उमेदवाराच्या नावाची चिठ्ठी निघेल, त्यास संबंधित निवडणूक चिन्हाचे वाटप करण्याची प्रक्रिया. सोडतीच्या वेळी व ठिकाणी, उमेदवार/ राजकीय पक्ष अथवा त्यांचे प्रतिनिधी उपस्थित न राहिल्यास ३० मिनिटानंतर तिथेच सोडत काढली जाईल, या प्रक्रियेचाही या व्याख्येत समावेश असेल.

(९) **'स्थानिक स्वराज्य संस्था'** म्हणजे—

(क) महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम अन्वये गठित ग्रामपंचायत किंवा,

(ख) महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ अन्वये गठित जिल्हा परिषद अथवा पंचायत समिती किंवा,

(ग) महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ अन्वये गठित नगरपरिषदा, नगरपंचायती अथवा औद्योगिक नगरी किंवा,

(घ) मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ किंवा महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, अन्वये गठित महानगरपालिका.

(१०) सदर आदेशात वापरलेले; परंतु व्याख्या न केलेले शब्द व वाक्यप्रयोग यांना राज्यातील सध्या अस्तित्वात असणाऱ्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांशी संबंधित अधिनियमांत किंवा त्याखाली तयार केलेल्या नियमांद्वारे जे अर्थ दिले असतील तेच अर्थ प्राप्त होतील, अन्य कोणताही नाही.

भाग तीन
राजकीय पक्ष नोंदणी

३. राजकीय पक्ष नोंदणीसाठी अर्ज:

(१) ज्या प्रस्तावित राजकीय पक्षाला, या आदेशाच्या तरतुदींचा लाभ घ्यावयाचा आहे तो पक्ष, राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांच्याकडे राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या (ग्रामपंचायत वगळता) निवडणुकांच्या प्रयोजनाकरिता राजकीय पक्ष म्हणून नोंदणीसाठी स्वतःहून पुढील विहित पद्धतीने अर्ज करील.

(क) भारत निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष, मान्यताप्राप्त राष्ट्रीय पक्ष, मान्यताप्राप्त राज्यस्तरीय पक्ष आणि इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्ष स्वतःहून 'परिशिष्ट- १' प्रमाणे अर्ज करेल. (कृपया परिच्छेद ३(५)(झ) चे परंतुक पाहावे)

(ख) भारत निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी नसलेला पक्ष राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी करण्यासाठी 'परिशिष्ट-२' प्रमाणे अर्ज करेल.

(ग) पक्ष नोंदणीसाठीचा अर्ज 'सचिव, राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र', यांच्या नावे असावा. तो अर्ज प्रत्यक्ष किंवा नोंदणीकृत टपालाने राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांच्याकडे थेट सादर करता येईल किंवा संगणकीय प्रणालीची (ऑनलाईन) सुविधा उपलब्ध असल्यास आणि तसे निर्देश आयोगाने दिल्यास त्या पद्धतीने सादर करता येईल.

(घ) पक्ष नोंदणीसाठी प्राप्त झालेला अर्ज किंवा त्यासोबतची कागदपत्रे आवश्यकतेनुसार पडताळणीसाठी संबंधित राजकीय पक्षाचे मुख्यालय असलेल्या जिल्ह्याच्या जिल्हाधिकाऱ्यांकडे अथवा यथास्थिती संबंधित महानगरपालिका आयुक्तांकडे पाठविण्याचा निर्णय आयोग घेऊ शकेल.

(ङ) वरीलप्रमाणे अर्ज जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त यांच्याकडे पाठविण्यात आला असल्यास, संबंधित जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त आयोगाच्या सूचनेप्रमाणे अर्जातील माहिती आणि कागदपत्रांची यथायोग्य पडताळणी करून आपल्या स्वयंस्पष्ट अभिप्रायासह तो अर्ज राज्य निवडणूक आयोगाकडे सादर करतील.

(२) राजकीय पक्ष नोंदणीकरिता अर्ज सादर करताना प्रस्तावित राजकीय पक्षाचे नाव हे यापूर्वी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदविलेल्या राजकीय पक्षाच्या नावासारखे किंवा नोंदणी रद्द केलेल्या राजकीय पक्षाच्या नावासारखे असू नये.

(३) सर्व प्रस्तावित राजकीय पक्षांना नोंदणी अर्जासोबत 'परिशिष्ट- ३' नुसार नोटराईज्ड घोषणापत्र देणे बंधनकारक असेल.

(४) परिच्छेद ३(१) अन्वये करावयाच्या अर्जावर व परिच्छेद ३(३) अन्वये द्यावयाच्या घोषणापत्रावर प्रस्तावित राजकीय पक्षाचे प्रदेश/ राष्ट्रीय अध्यक्ष किंवा सचिव/ सरचिटणीस यांची स्वाक्षरी असेल.

(५) नोंदणी अर्जात खालील तपशील व सोबत समर्थनीय दस्तऐवज सादर करणे आवश्यक राहील—

(क) प्रस्तावित राजकीय पक्षाची घटना (अशा घटनेत पक्षाचे नाव नमूद असेल).

(ख) प्रस्तावित राजकीय पक्षाच्या स्थापनेच्या ठरावाचा दिनांक व त्याची प्रत.

(ग) प्रस्तावित राजकीय पक्षाच्या मुख्य कार्यालयाचा पत्ता.

(घ) प्रस्तावित राजकीय पक्षाचे राज्यातील मुख्य कार्यालय ज्या ठिकाणी/ इमारतीमध्ये असेल, त्या ठिकाणच्या/ इमारतीच्या मालकाचे संबंधित राजकीय पक्षास ते ठिकाण/ इमारत मुख्य कार्यालयासाठी वापरण्यास हरकत नसल्याचे नोटराईज्ड केलेले परिशिष्ट ४ प्रमाणे 'ना हरकत प्रमाणपत्र'; तसेच संबंधित ठिकाण/ इमारतीच्या मालकाच्या नावाचे चालू आर्थिक वर्षातील संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या मिळकत कराचे देयक किंवा मिळकतीची अन्य कागदपत्रे अथवा नोंदणीकृत खरेदीखत किंवा अधिकार अभिलेख (उदा. मिळकत पत्रिका इ.) यापैकी कोणताही एक स्वसाक्षांकित केलेला पुरावा.

(ङ) प्रस्तावित राजकीय पक्षाचे राज्यातील मुख्य कार्यालय ज्या ठिकाणी/ इमारतीमध्ये सुरू करायचे आहे किंवा केलेले आहे ते ठिकाण/ इमारत ज्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या कार्यक्षेत्रामध्ये येते, त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे 'ना हरकत प्रमाणपत्र' (परिशिष्ट- ५ प्रमाणे).

(च) प्रस्तावित राजकीय पक्ष स्थापनेचा ठराव, पक्षाच्या मुख्य किंवा राज्य कार्यकारणीच्या (अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव/ सरचिटणीस, कोषाध्यक्ष/ खजिनदार व इतर पदाधिकारी) निवडीचा ठराव, पक्षाची घटना मंजूर/ स्वीकारण्यात आल्याचा ठराव इ. ठरावांची नोटराईज्ड प्रत.

(छ) प्रस्तावित राजकीय पक्ष भारत निवडणूक आयोगाकडील राष्ट्रीय, राज्यस्तरीय किंवा इतर राज्यातील राज्यस्तरीय मान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष असल्यास, अशा पक्षाच्या राज्यस्तरीय पदाधिकारी/ कार्यकारिणी सदस्यांची नियुक्ती राष्ट्रीय कार्यकारीणीने केली असल्यास त्याबाबतच्या नियुक्तीच्या पत्राची किंवा निवडीबाबतच्या ठरावाची नोटराईज्ड प्रत.

(ज) भारत निवडणूक आयोगाकडे यापूर्वीच नोंदणी झाली असल्यास राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी अर्ज सादर करताना भारत निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केलेल्याचा पुरावा, मान्यताप्राप्त असल्यास निवडणूक चिन्हांचा तपशील (चिन्हाच्या चित्रासह) आणि वरील परिच्छेद ३(५)(घ) आणि ३(ङ) मध्ये नमूद कागदपत्रांसह.

(झ) प्रस्तावित राजकीय पक्षाच्या सदस्यांचे संख्याबळ किमान १५० (पक्षाचे कार्यकारिणी/ पदाधिकाऱ्यांसह) असणे आवश्यक. ते सर्व महाराष्ट्र राज्यातील रहिवासी व त्यांची नावे भारत निवडणूक आयोगाने अलीकडेच प्रसिद्ध केलेल्या महाराष्ट्र विधानसभा मतदारसंघाच्या अद्ययावत मतदार यादीत असणे आवश्यक. त्या सर्व सदस्यांची नावे व त्यांचा मतदार यादीतील तपशील (उतारा) संबंधित मतदार नोंदणी अधिकारी/ तहसील कार्यालय यांच्याकडून प्रमाणित करून घेणे आवश्यक आहे. मतदार ओळखपत्रावरील ओळखपत्र क्रमांक आणि मतदार यादीतील ओळखपत्र क्रमांक समान असावा. इतर राज्यातील राज्यस्तरीय राजकीय पक्षांनादेखील या तरतुदीनुसार कार्यवाही करावी लागेल.

परंतु, भारत निवडणूक आयोगाकडील मान्यताप्राप्त राष्ट्रीय पक्ष व महाराष्ट्रातील मान्यताप्राप्त राज्यस्तरीय पक्षांना सदर अट लागू राहणार नाही.

(ञ) प्रस्तावित राजकीय पक्षाचे सर्व पदाधिकारी/ सदस्यांचे विधानसभा मतदारसंघाच्या मतदार यादीतील नाव, विधानसभा मतदारसंघाचा अनुक्रमांक, विधानसभा मतदारसंघाचे नाव, यादी भाग क्रमांक व अनुक्रमांक हा तपशील (परिशिष्ट- ६ प्रमाणे).

(ट) प्रस्तावित राजकीय पक्षाचे सर्व पदाधिकारी/ सदस्याच्या (किमान १५०) मतदार ओळखपत्राची स्वसाक्षांकित प्रत. (मतदार ओळखपत्राच्या पुढील व मागील या दोन्ही बाजूचे झेरॉक्स एकाच पृष्ठावर असावे.) इतर राज्यातील राज्यस्तरीय राजकीय पक्षांनादेखील या तरतुदीनुसार कार्यवाही करावी लागेल.

परंतु, भारत निवडणूक आयोगाकडील मान्यताप्राप्त राष्ट्रीय पक्ष व महाराष्ट्रातील मान्यताप्राप्त राज्यस्तरीय पक्षांना सदर अट लागू राहणार नाही.

(ठ) प्रस्तावित राजकीय पक्षाचे सदस्य/ पदाधिकारी अन्य कुठल्याही राजकीय पक्षाचे पदाधिकारी किंवा सदस्य नसल्यासंदर्भातील व इतर बाबींविषयीचे नोटराईज्ड प्रतिज्ञापत्र (परिशिष्ट- ७ प्रमाणे).

(ड) प्रस्तावित राजकीय पक्षाच्या राज्य कार्यकारिणी/ पदाधिकारी यांच्या नावांची स्वाक्षरीसह यादी (परिशिष्ट- ८ प्रमाणे).

(ढ) परिशिष्ट- ११ प्रमाणे भरलेली तपासणी सूची.

४. राजकीय पक्षाच्या घटनेत खालील तरतुदी करणे आवश्यक:

(१) प्रस्तावित राजकीय पक्षाचा भारतीय संविधानावर दृढ विश्वास व निष्ठा आहे; तसेच भारताचे सार्वभौमत्व, समाजवाद, धर्मनिरपेक्षता, लोकशाही, गणराज्य, एकता व एकात्मता पक्षास मान्य असल्याची तरतूद.

(२) पक्षाचे अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष व कार्यकारिणीच्या इतर पदाधिकारी/ सदस्य यांची निवड पक्षाच्या सदस्यांतून व पक्षाच्या सदस्यांकडून लोकशाही पद्धतीने निवडणूक घेऊन जास्तीत जास्त पाच वर्षांकरिता केली जाईल आणि कार्यकारिणीची मुदत संपण्यापूर्वी नवीन कार्यकारिणीसाठी निवडणूक घेण्याबाबतची तरतूद.

(३) राजकीय पक्षांतर्गत वाद लोकशाही पद्धतीने मिटविण्यासंदर्भातील तरतूद आणि कार्यपद्धती स्पष्टपणे नमूद असेल.

(४) पक्षाच्या वार्षिक लेखापरिक्षित लेख्याची (Audited Accounts) एक प्रत व कायद्यान्वये भरलेल्या संबंधित वर्षातील आयकर विवरण पत्राची (रिटर्नची) एक प्रत संबंधित वित्तीय वर्ष संपल्यापासून ७ महिन्यांच्या आत आयोगाच्या कार्यालयास देण्याबाबतची तरतूद.

(५) राजकीय पक्ष नोंदणीनंतर पक्षाच्या वार्षिक/ विशेष/ सर्वसाधारण सभेत दोन तृतीयांश बहुमताद्वारेच पक्षाची घटनादुरुस्ती करता येईल व त्या अनुषंगाने संपूर्ण प्रक्रिया पक्षाच्या घटनेत विशद करावी. पक्षाच्या नोंदणीनंतर त्यानुसार केलेली घटना दुरूस्तीच वैध मानली जाईल. अशा पद्धतीने मंजूर केलेला घटनादुरुस्तीचा ठराव नोटराईज्ड करून राज्य निवडणूक आयोगास विनाविलंब सादर करावा.

(६) प्रस्तावित पक्षाच्या घटनेच्या प्रत्येक पृष्ठावर अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव/ सरचिटणीस, कोषाध्यक्ष/ खजिनदार यांच्यासह एकूण पाच पदाधिकारी/ कार्यकारिणी सदस्य यांची पदनामासह स्वाक्षरी असेल.

(७) राजकीय पक्षाची घटना तयार करण्यासाठी 'परिशिष्ट- ९' मध्ये मार्गदर्शक तत्वे दिली असून, त्यानुसार परिपूर्ण कार्यवाही करावी.

५. सर्वसाधारण सूचनाः

(१) राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणीसाठी अर्ज दाखल करण्यापूर्वी राज्य निवडणूक आयोगाकडे यापूर्वीच नोंदणी झालेल्या आणि नोंदणी रद्द झालेल्या राजकीय पक्षाच्या नावांची यादी (आयोगाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध) प्रस्तावित राजकीय पक्ष यांनी पडताळून घ्यावी. प्रस्तावित राजकीय पक्षाचे नाव या याद्यांतील नावांशी साधर्म्य असलेले नसेल, याची दक्षता घ्यावी.

(२) प्रस्तावित राजकीय पक्षांनी नोंदणीसाठी अर्ज व त्यासोबतची कागदपत्रे दाखल करताना ते टंकलिखित व सुस्पष्ट मुद्रित (प्रिंट) केलेले असावेत. प्रत्येक पृष्ठाला क्रमांक हवा. प्रस्तावासोबत परिशिष्ट ११ मध्ये नमूद तपासणी सूचीतील क्रमानुसार सर्व कागदपत्रे जोडावीत.

(३) पक्ष नोंदणी अर्जात नमूद केलेल्या पत्त्यावर, संपर्क क्रमांवर किंवा ई-मेल आयडीवरच राज्य निवडणूक आयोगाकडून भविष्यात संपर्क केला जाईल. ई-मेल आयडी पक्षाच्या नावाचाच (पक्षाचे नाव संक्षिप्त स्वरुपात वापरले तरी चालेल) असावा.

(४) राजकीय पक्षांची नोंदणी झाल्यानंतर त्यांच्याकडून प्राप्त झालेली सर्व माहिती व कागदपत्रे सार्वजनिक स्वरुपाची असल्याचे गृहित असेल. त्याचबरोबर ती माहिती किंवा कागदपत्रे राज्य निवडणूक आयोगाच्या संकेतस्थळावर तशी सुविधा असल्यास किंवा तशी सुविधा नंतर उपलब्ध झाल्यास प्रसिद्ध (अपलोड) केली जातील.

(५) प्रस्तावित राजकीय पक्षांकडून नोंदणीच्या दृष्टीने आवश्यक वाटेल अशा स्वरूपाचा इतर तपशीलदेखील राज्य निवडणूक आयोग अर्जासोबत मागवू शकेल.

(६) राजकीय पक्ष नोंदणीसाठी अर्ज सादर करण्यापूर्वी हा संपूर्ण आदेश वाचणे आवश्यक आहे. अर्जदार व प्रस्तावित पक्षाच्या पदाधिकाऱ्यांनी तो वाचला असल्याचे समजण्यात येईल.

(७) राज्य निवडणूक आयोग राजकीय पक्षांच्या ध्वजास मान्यता देत नाही. जर राजकीय पक्षाचा ध्वज असल्यास ती त्या पक्षाची जबाबदारी असेल.

६ प्रक्रिया शुल्कः

(१) राजकीय पक्ष नोंदणीच्या अर्जासोबत 'सहायक आयुक्त, राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र, मुंबई.' (Assistant Commissioner, State Election Commission, Maharashtra, Mumbai) यांच्या नावे रु.२०,००० (रूपये वीस हजार फक्त) चा मुंबई येथे देय असलेला धनाकर्ष (डिमांड ड्राफ्ट) देणे आवश्यक आहे किंवा उपलब्ध सुविधेनुसार ऑनलाईन पद्धतीनेदेखील प्रक्रिया शुल्क भरता येईल.

(२) राजकीय पक्ष नोंदणीचा अर्ज निकाली काढण्यात आला किंवा कोणत्याही कारणास्तव नोंदणी होऊ शकली नाही; तसेच नोंदणी झाल्यानंतर कोणत्याही कारणास्तव नोंदणी रद्द झाली किंवा तो पक्ष विसर्जित झाला अथवा अन्य राजकीय पक्षात विलिन झाला तरीही त्या पक्षाने पक्ष नोंदणीसाठी जमा केलेले प्रक्रिया शुल्क त्यांना परत मिळणार नाही.

७. प्राप्त अर्जावरील कार्यवाही आणि पक्षाने प्रसिद्ध करावयाची जाहिरातः

(१) राज्य निवडणूक आयोगास राजकीय पक्ष नोंदणीसाठी अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर, तो अर्ज या आदेशातील तरतुदींनुसार परिपूर्ण असल्यास आयोगाकडून राजकीय पक्ष नोंदणीची प्रक्रिया सुरू करण्यात येईल.

(२) या आदेशान्वये राजकीय पक्षाची नोंदणी करण्यापूर्वी **महाराष्ट्र शासन राजपत्रात** पक्षाचे नाव, पत्ता व त्याचे अध्यक्ष, सचिव/ सरचिटणीस, कोषाध्यक्ष/ खजिनदार यांच्या नावाचा व पक्षाच्या मुख्य कार्यालयाच्या पत्त्याचा अंतर्भाव असलेली पूर्वसूचना प्रसिद्ध करण्यात येईल आणि सर्वसाधारण जनतेकडून अशा नोंदणीबाबतच्या हरकती व सूचना मागविण्यात येतील.

परंतु, भारत निवडणूक आयोगाकडील मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांच्या बाबतीत अशी पूर्वसूचना प्रसिद्ध करण्याची आवश्यकता असणार नाही.

(३) राजकीय पक्षाच्या नोंदणीसंदर्भातील पूर्वसूचना **महाराष्ट्र शासन राजपत्रात** प्रसिद्ध झाल्यानंतर १० दिवसांच्या आत प्रस्तावित राजकीय पक्षाने त्यांचे मुख्यालय असलेल्या जिल्ह्यातील एका मराठी वृत्तपत्रात त्यांच्या स्तरावरून 'परिशिष्ट- १०' प्रमाणे **जाहिरात ठळकपणे प्रसिद्ध करावी**. सदर जाहिरात राज्य शासनाच्या वृत्तपत्रांच्या यादीतील 'अ' किंवा 'ब' वर्गात समावेश असलेल्या वृत्तपत्रातच प्रसिद्ध करावी. जाहिरात प्रसिद्ध झालेल्या वृत्तपत्राच्या संबंधित अंकाची मूळ प्रत व त्या वृत्तपत्राचा वर्ग नमूद असलेले शासनाचे पत्र/ प्रमाणपत्र/ शासन निर्णय (राजकीय पक्षाने संबंधित वृत्तपत्राकडून प्राप्त करून घ्यावे) आयोगाच्या कार्यालयास जाहिरात प्रसिद्धीनंतर ७ दिवसांच्या आत सादर करावे.

परंतु, भारत निवडणूक आयोगाकडील मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या बाबतीत अशी जाहिरात प्रसिद्ध करण्याची आवश्यकता असणार नाही.

(४) पूर्वसूचना आणि जाहिरात प्रसिद्धीनंतर,

(क) वरील परिच्छेद ७(२) आणि ७(३) मध्ये विनिर्दिष्ट केल्यानुसार अनुक्रमे **महाराष्ट्र शासन राजपत्रात** पूर्वसूचना प्रसिद्ध केलेल्या दिनांकापासून ३० दिवसांपर्यंत आणि वृत्तपत्रांत जाहिरात प्रसिद्ध केल्याच्या २० दिवसांपर्यंत (यापैकी जी तारीख नंतर असेल, त्या तारखेपर्यंत) कोणतीही हरकत किंवा सूचना प्राप्त न झाल्यास, राज्य निवडणूक आयोग पूर्वसूचनेत प्रस्तावित केल्याप्रमाणे प्रस्तावित राजकीय पक्षाची नोंदणी करण्याकरिता सक्षम राहील.

(ख) विहित कालावधीत जर कोणतीही हरकत किंवा सूचना प्राप्त झाली, तर तिचा राज्य निवडणूक आयोगाकडून योग्य विचार केला जाईल. विचाराअंती ती अदखलपात्र आढळल्यास फेटाळण्यात येईल व प्रस्तावित राजकीय पक्षाची नोंदणी करण्यात येईल. मात्र जर कोणतीही हरकत किंवा सूचना प्रथमदर्शनी सत्य वाटली, तर त्याबाबत प्रस्तावित राजकीय पक्षाच्या अर्जदारास कळविण्यात येईल आणि त्यावर त्याचे अभिप्राय मागविण्यात येतील किंवा आयोगास वाटल्यास आवश्यकतेप्रमाणे सुनावणी घेण्यात येईल. अभिप्राय प्राप्त झाल्यावर किंवा सुनावणीनंतर गुणवत्तेच्या आधारे आयोग उचित निर्णय घेईल व हा निर्णय अंतिम राहील.

(ग) प्रस्तावित राजकीय पक्षाचे नाव हे यापूर्वी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदविलेल्या राजकीय पक्षाच्या नावासारखे, राज्य निवडणूक आयोगाने नोंदणी रद्द केलेल्या पक्षाच्या नावासारखे, जनतेच्या मनात त्याबाबत संभ्रम निर्माण करण्यासारखे आढळल्यास अथवा सर्वसाधारण जनतेकडून तशा हरकती, सूचना आल्यास व पडताळणीत तसे सिद्ध झाल्यास आयोग स्वतःच्या अधिकारात प्रस्तावित राजकीय पक्षाचा नोंदणी अर्ज नाकारण्यास सक्षम राहील.

परंतु, प्रस्तावित राजकीय पक्षाचे नाव अन्य राजकीय पक्षाच्या नावाशी साधर्म्य आढळल्यास, अशा प्रस्तावित राजकीय पक्षास नवीन नावाची निवड करून आवश्यक त्या कागदपत्रांसह पुन्हा अर्ज सादर करता येईल. असा अर्ज नवीन अर्ज म्हणून नव्याने पुन्हा तपासण्यात येईल; परंतु जर संबंधित प्रस्तावित राजकीय पक्षाने प्रक्रिया शुल्क यापूर्वी भरले असल्यास ते पुन्हा भरण्याची आवश्यकता असणार नाही. याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाचा निर्णय अंतिम असेल.

(५) उक्त सर्व तपशिलांचा; तसेच इतर आवश्यक व संबंधित बाबींचा विचार करून, राज्य निवडणूक आयोग या आदेशाच्या प्रयोजनार्थ प्रस्तावित राजकीय पक्ष, यांना 'राजकीय पक्ष' म्हणून काही मर्यादा व अटी पाळण्याचे आदेश देऊन त्यांची नोंदणी करेल किंवा परिपूर्ण अर्जाच्या अभावी त्यांची नोंदणी करणार नाही, असा निर्णय त्यांना राज्य निवडणूक आयोगाकडून लेखी स्वरूपात कळविला जाईल.

परंतु, असे की, परिच्छेद ४ मधील तरतुदींशी राजकीय पक्षाची घटना जुळत नसल्यास राज्य निवडणूक आयोगाकडे प्रस्तावित राजकीय पक्षाची राजकीय पक्ष म्हणून नोंदणी केली जाणार नाही.

(६) राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी होणाऱ्या राजकीय पक्षांना कायम स्वरुपी नोंदणी क्रमांक (Permanent Registration Number- PRN) देण्यात येईल. या क्रमांकात पाच बाबींचा समावेश असेल. सुरुवातीला SEC (राज्य निवडणूक आयोग) असेल. नंतर राजकीय पक्षाच्या वर्गवारीनुसार संक्षिप्त स्वरुपात NP (राष्ट्रीय पक्ष)/ SP (राज्यस्तरीय पक्ष)/ OSP (इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्ष)/ UPP (राज्य निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत पक्ष) असेल. त्यानंतर पक्षाच्या नावातील शब्दांची लघुरुपे (राज्य निवडणूक आयोग ठरवेल त्याप्रमाणे) असतील. त्यानंतर पक्षाचे नोंदणीचे वर्षे आणि त्या नोंदणी वर्षातील पक्षाचा अनुक्रमांक असेल. उदा. SEC/ UPP/XYZ/२०२५/०१.

८. राजकीय पक्ष म्हणून नोंदणी झाल्यानंतर करावयाची पूर्तता

(१) राजकीय पक्षाची नोंदणी झाल्यानंतर ६ महिन्यांच्या आत त्या पक्षाने पक्षाच्या नावे उघडलेल्या स्वतंत्र बँक खात्याचा तपशील आणि पक्षाच्या नावे आयकर विभागाकडून प्राप्त पॅन (PAN) कार्डची स्वसाक्षांकित प्रत आयोगास सादर करावी लागेल.

(२) राजकीय पक्षाने त्यांची मिळकत व खर्च यांचे हिशोब इन्स्टिट्यूट ऑफ चार्टर्ड अकौंटट्न्स ऑफ इंडिया यांनी निश्चित केलेल्या निकषानुसार व रितीने ठेवावेत. (अधिक माहितीसाठी इन्स्टिट्यूट ऑफ चार्टर्ड अकौंटट्न्स ऑफ इंडियाचे संकेतस्थळ www.icai.org)

(३) राजकीय पक्षाने वार्षिक लेखापरिक्षित लेख्याची (Audited Accounts) एक प्रत आणि संबंधित वित्तीय वर्षात भरलेल्या आयकर विवरणपत्राची (रिटर्नची) एक प्रत वित्तीय वर्ष संपल्यापासून ७ महिन्यांच्या आत आयोगाच्या कार्यालयात दरवर्षी नियमितपणे सादर करावी. संबंधित आर्थिक वर्षात कुठलाही आर्थिक व्यवहार झाला नसला तरीही निरंक म्हणून वार्षिक लेखापरिक्षित लेख्याची प्रत आणि निरंक म्हणून भरलेल्या आयकर विवरण पत्राची (रिटर्नची) प्रत देणे बंधनकारक आहे.

(४) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी आयोगाकडून वेळावेळी निर्गमित करण्यात आलेल्या/ येणाऱ्या आदर्श आचारसंहितेमधील तरतुदींचे पालन करणे राजकीय पक्षास बंधनकारक असेल.

(५) सर्वसाधारण जनतेच्या व प्रामुख्याने मतदारांच्या हिताच्यादृष्टीने किंवा निवडणुका मुक्त, पारदर्शक व शांततापूर्ण वातावरणात निःपक्षपातीपणे पार पाडण्यासाठी आयोगाकडून वेळोवेळी देण्यात आलेल्या निर्देशांचे व सूचनांचे पालन करणे राजकीय पक्षास बंधनकारक असेल.

(६) या आदेशाच्या दिनांकापूर्वी नोंदणी झालेल्या राजकीय पक्षांकडून सदर आदेशाच्या दिनांकापासून पुढील ५ वर्षांच्या कालावधीत राज्यात होणाऱ्या कोणत्याही एका स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या (ग्रामपंचायत वगळून) सार्वत्रिक निवडणुकीत किमान ५ उमेदवार अंतिमतः निवडणूक लढविणे आवश्यक असेल. त्याचबरोबर जो राजकीय पक्ष या आदेशाच्या दिनांकानंतर नोंदणीकृत होईल, त्यांच्या नोंदणीच्या दिनांकापासून ५ वर्षांच्या कालावधीमध्ये त्या राजकीय पक्षाने राज्यात होणाऱ्या कोणत्याही एका स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या (ग्रामपंचायत वगळून) सार्वत्रिक निवडणुकीत किमान ५ उमेदवार अंतिमतः निवडणूक लढविणे आवश्यक राहील. त्याचप्रमाणे ही अट त्या पुढील प्रत्येक ५ वर्षांसाठी (गट वर्षाप्रमाणे) कायमस्वरूपी लागू असेल. (अंतिमतः निवडणूक लढविणे, याचा अर्थ संबंधित राजकीय पक्षाच्या उमेदवारांनी निवडणुकीसाठीचा आपला अर्ज मागे न घेता प्रत्यक्ष निवडणूक लढविणे असा समजण्यात यावा.)

९. पक्षाच्या सदस्यांची यादी, कार्यकारिणी/ पदाधिकारी, पक्षाचे नाव किंवा पत्त्यातील बदलः

(१) राजकीय पक्षाची आयोगाकडे नोंदणी झाल्यानंतर मूळ सदस्यांच्या यादीत भविष्यात काही बदल झाल्यास आवश्यक कागदपत्रांसह अद्ययावत यादी पक्षाच्या मुख्य कार्यालयात ठेवावी; तसेच त्यामध्ये वेळोवेळी झालेल्या सदस्य बदलाची नोंद घेऊन सदस्य यादी अद्ययावत ठेवावी. पक्षाचे किमान १५० सदस्य कायम असणे आवश्यक आहे. आयोगाने मागणी केल्यास सदस्यांची अद्ययावत यादी देणे अनिवार्य असेल.

(२) राजकीय पक्षाच्या कार्यकारणीत पदाधिकारी/ सदस्याचे निधन, राजीनामा किंवा पक्षांतर्गत निवडणूक इ. कारणांमुळे बदल झाल्यास, त्याबाबतचा अहवाल आयोगास विनाविलंब कळविणे आवश्यक असेल. असा अहवाल आयोगास सादर करताना पक्षाच्या सर्वसाधारण सभेमध्ये पक्षाच्या सदस्यांमधून व पक्षाच्या सदस्यांनी लोकशाही पद्धतीने नवीन कार्यकारिणी/ पदाधिकारी यांच्या निवडीबाबत मंजूर झालेल्या ठरावाची (सर्व उपस्थित सदस्यांच्या स्वाक्षरीसह) नोटराईज्ड प्रत देणे अनिवार्य असेल.

(३) राजकीय पक्षाने त्याच्या मुख्य कार्यालयाच्या पत्यात बदल केल्यास, त्याबाबत आयोगास सूचित करताना परिच्छेद ३(५)(घ) व ३(५)(ङ) प्रमाणे कार्यवाही करणे अनिवार्य असेल. पत्त्यात बदलाबाबतच्या ठरावास पक्षाच्या सभेमध्ये मंजुरी घ्यावी लागेल. संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे आणि जागा मालकाच्या ना- हरकत प्रमाणपत्रासह पत्त्यात बदल करण्याबाबत मंजूर झालेल्या ठरावाची (सर्व उपस्थित सदस्यांच्या स्वाक्षरीसह) नोटराईज्ड प्रत आयोगास देणे अनिवार्य असेल.

(४) राजकीय पक्षाच्या संपर्क क्रमांकात किंवा ई-मेल आयडीत बदल झाल्यास तो विनाविलंब राज्य निवडणूक आयोगास कळवावा.

(५) राजकीय पक्षाची राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी झाल्यानंतर पक्षाच्या नावात बदल करावयाचा असल्यास तसा प्रस्ताव आयोगाकडे सादर करावा लागेल. आयोगाकडे तसा प्रस्ताव सादर करताना त्यासोबत पक्ष कार्यकारिणीच्या बैठकीत नाव बदलण्याबाबत मंजूर झालेल्या ठरावाची नोटराईज्ड प्रत आणि पक्षाच्या घटनेत नावासंदर्भातील कलमात बदल करून परिच्छेद ४(६) प्रमाणे पदाधिकाऱ्यांची स्वाक्षरी असलेली पक्षाच्या घटनेची सुधारित प्रत देणे आवश्यक राहील.

परंतु, असे नाव आयोगाकडून नोंदणी केलेल्या किंवा नोंदणी रद्द झालेल्या पक्षांच्या नावाशी साधर्म्य असलेले असू नये.

(६) राजकीय पक्षाकडून नाव बदलण्याबाबतचा विनंती प्रस्ताव प्राप्त झाल्यावर त्याच्या नावातील बदलाबाबत परिच्छेद ७(२) नुसार सर्वसाधारण जनतेकडून ३० दिवसांच्या मुदतीत हरकती मागविण्याबाबत अधिसूचना राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात येईल. त्याचबरोबर संबंधित राजकीय पक्षाला परिच्छेद ७(३) नुसार कार्यवाही करावी लागेल आणि त्यासाठी परिशिष्ट १०अ प्रमाणे जाहिरात प्रसिद्ध करावी लागेल.

(७) राजकीय पक्षाचे नाव बदलण्यासंदर्भात परिच्छेद ९(५) आणि ९(६) नुसार कार्यवाही केल्यानंतर आयोग परिच्छेद ७(५) आणि ९(६) नुसार पक्षाचे नाव बदलण्यासंदर्भात परवानगी देण्याबाबतचा निर्णय घेईल.

(८) भारत निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत अथवा मान्यताप्राप्त आणि ज्या पक्षाने राज्य निवडणूक आयोगाकडेही नोंदणी केलेली आहे, अशा राजकीय पक्षाच्या नावात अथवा निवडणूक चिन्हात कोणत्याही कारणास्तव बदल झाल्यास त्याची माहिती राज्य निवडणूक आयोगास त्वरित द्यावी, जेणेकरून आयोगास त्यावर उचित निर्णय घेता येईल.

परंतु, मान्यताप्राप्त पक्षाच्या नावात भारत निवडणूक आयोगाच्या मान्यतेने किंवा न्यायालयाच्या आदेशानुसार बदल झाल्यास त्यासंदर्भात परिच्छेद ९(५) नुसार कार्यवाही करण्याची आवश्यकता नसेल; परंतु बदलाबाबत राज्य निवडणूक आयोगास लेखी स्वरुपात अवगत करण्याची जबाबदारी संबंधित राजकीय पक्षाची असेल.

(९) राजकीय पक्षाची नोंदणी झाल्यानंतर वेळोवेळी किंवा दरवर्षी करावयाची पूर्तता/ कार्यवाहीबाबतची माहिती परिशिष्ट- १२ मध्ये संक्षिप्त स्वरुपात दिली आहे; परंतु सविस्तर माहितीसाठी हा संपूर्ण आदेश व संबंधित परिच्छेद बारकाईने वाचणे आश्यक आहे.

१०. नोंदणीकृत राजकीय पक्षांची नोंदणी रद्द करणेः

(१) या आदेशात काहीही अंतर्भूत असले तरी, या आदेशातील तरतुदींन्वये नोंदणीकृत झालेल्या एखाद्या राजकीय पक्षांकडून,

(क) या आदेशातील तरतुदींची विशेषतः परिच्छेद ८ मधील नमूद अटींची किंवा त्यापैकी कोणत्याही एका अटींची पूर्तता होत नसल्यास, किंवा

(ख) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसंदर्भातील आदर्श आचारसंहितेचे पालन होत नसल्यास, किंवा

(ग) जनतेच्या हिताच्यादृष्टीने विशेषतः स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका मुक्त, निर्भय, निःपक्षपातीपणे व शांततेने पार पाडण्यासाठी आयोगाकडून वेळोवेळी देण्यात आलेल्या निर्देशांचे व सूचनांचे पालन होत नसल्यास, किंवा

(घ) आयोगाने मागणी केलेल्या कागदपत्रांची किंवा अन्य माहितीची पूर्तता होत नसल्यास, आणि सक्षम प्राधिकाऱ्याकडून तसे सिद्ध झाल्यास, किंवा

(ङ) राजकीय पक्षाची पाच वर्षांतून किमान एकदा पक्षाच्या सदस्यांमधून व पक्षाच्या सदस्यांकडून लोकशाही पद्धतीने पदाधिकारी/ कार्यकारिणीची निवडणूक न झाल्यास,

संबंधित राजकीय पक्षाची नोंदणी निलंबित किंवा कायमस्वरूपी रद्द करण्याचे अधिकार राज्य निवडणूक आयोगाला असतील.

(२) परिच्छेद १०(१) मधील बाबी तक्रारीद्वारे अथवा राज्य निवडणूक आयोगास स्वतःहून निदर्शनास आल्यास, अशा प्रकरणी सर्व उपलब्ध मुद्दे किंवा परिस्थितीचा विचार करून सदर पक्षाची नोंदणी निलंबित किंवा रद्द करण्याचा अधिकार आयोगास असेल. अशा प्रकरणी सबंधित राजकीय पक्षाला खुलासा करण्यासाठी पुरेशी संधी व अवधी दिला जाईल. आवश्यकतेनुसार सुनावणी घेण्यात येईल. अशा नैसर्गिक न्याय तत्वांच्या अवलंबनानंतरही कारणे/ खुलासा योग्य अथवा समर्थनीय न वाटल्यास, अशा पक्षांची नोंदणी रद्द करून त्या पक्षाचे नाव राज्य निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत पक्षाच्या सूचीतून काढण्यात येईल.

(३) राज्य निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत एखाद्या राजकीय पक्षास स्वतःहून पक्ष विसर्जित करता येईल किंवा अन्य राजकीय पक्षात विलिन करता येईल. त्यासाठी पक्षाने वार्षिक/ विशेष/ सर्वसाधारण सभेत दोन तृतीयांश बहुमताने तसा ठराव मंजूर करणे आवश्यक राहील.

(४) वरील परिच्छेद १०(३) प्रमाणे ठराव मंजूर झाल्यानंतर पक्षाची नोंदणी रद्द करण्यासाठी आयोगाकडे अर्ज सादर करावा लागेल. त्या अर्जासोबत तशा ठरावाची (सर्व उपस्थित सदस्यांच्या स्वाक्षरीसह) नोटराईज्ड प्रत जोडणे अनिवार्य असेल.

(५) तसा ठराव (पक्ष विसर्जित करण्याबाबत) मंजूर केल्याची आयोगाची खात्री पटल्यास, आयोग अशा पक्षाची नोंदणी रद्द करू शकेल.

(६) कोणत्याही कारणास्तव राजकीय पक्षाची आयोगाने नोंदणी रद्द केल्यानंतर त्या राजकीय पक्षाची पुन्हा नोंदणी कायम करता येणार नाही किंवा त्याच नावाने नवा पक्ष नोंदविता येणार नाही,

भाग चार
निवडणूक चिन्ह आरक्षण व वाटप

११. आरक्षित चिन्ह आणि मुक्त चिन्हे:

(१) महाराष्ट्र राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीत या आदेशातील तरतुदीनुसार निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांना, नोंदणीकृत मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांना आणि नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांना चिन्हांचे वाटप करण्यात येईल.

(२) या आदेशातील चिन्हांची वर्गवारी खालीलप्रमाणे असेल.

(क) **'आरक्षित चिन्हे'** राज्य निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षासाठी आरक्षित असतील.

(ख) **'मुक्त चिन्हे'** राज्य निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांचे उमेदवार व अपक्ष उमेदवार यांच्यासाठी असतील.

(ग) **'तात्पुरते आरक्षित चिन्ह'** परिच्छेद १७ मधील अटींची पूर्तता करणाऱ्या राज्य निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षासाठी त्या त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणुकीसाठी एक चिन्ह तात्पूरत्या स्वरुपात आरक्षित असेल.

१२. नोंदणीकृत मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षास आरक्षित चिन्हांचे वाटप:

(१) राज्य निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांसाठी भारत निवडणूक आयोगाने त्या पक्षाकरिता आरक्षित केलेलेच चिन्ह स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीतसुद्धा आरक्षित असेल. अशा पक्षाच्या उमेदवारांना त्या चिन्हाची निवड करता येईल व त्यास त्या चिन्हाचे वाटप केले जाईल. अशा उमेदवारास इतर कोणतेही चिन्ह दिले जाणार नाही.

(२) जर महाराष्ट्र राज्याबाहेरील विविध राज्यांतील मान्यताप्राप्त राज्यस्तरीय पक्षांकरिता त्या त्या राज्यात भारत निवडणूक आयोगाने एकच समान चिन्ह आरक्षित केले असल्यास, अशा राज्यस्तरीय पक्षांपैकी ज्या पक्षाची नोंदणी राज्य निवडणूक आयोगाकडे प्रथम झाली आहे, त्या पक्षाला राज्य निवडणूक आयोग त्या आरक्षित चिन्हांचे वाटप करेल. त्यानंतर नोंदणी झालेल्या इतर राज्यस्तरीय पक्षांना त्यांच्यासाठी आरक्षित असलेल्या चिन्हांव्यतिरिक्त परिच्छेद २३(१)(ङ) नुसार प्रसिद्ध करण्यात येणाऱ्या मुक्त चिन्हांच्या सूचीतील एका चिन्हाची निवड करता येईल व ते चिन्ह राज्य निवडणूक आयोगाकडून त्या राजकीय पक्षासाठी आरक्षित करण्यात येईल आणि ते चिन्ह मुक्त चिन्हांच्या यादीतून वगळण्यात येईल.

परंतु असे की, एखाद्या राजकीय पक्षास भारत निवडणूक आयोगाने महाराष्ट्रातील राज्यस्तरीय पक्ष म्हणून मान्यता दिल्यास आणि तो पक्ष यापूर्वीच राज्य निवडणूक आयोगाकडे अमान्यताप्राप्त पक्ष म्हणून नोंदणीकृत असल्यास किंवा मान्यताप्राप्त राज्यस्तरीय पक्षाचा दर्जा मिळाल्यानंतर त्या पक्षाने राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केल्यास, त्या पक्षासाठी राज्य निवडणूक आयोगाकडूनदेखील भारत निवडणूक आयोगाने आरक्षित केलेले चिन्ह प्राधान्याने आरक्षित करण्यात येईल; परंतु ते चिन्ह आणि राज्य निवडणूक आयोगाकडे यापूर्वीच नोंदणी असलेल्या इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्षाचेही चिन्ह समान असल्यास, महाराष्ट्रातील राज्यस्तरीय मान्यताप्राप्त पक्षास ते चिन्ह प्राधान्याने देण्यात येईल. इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्षास परिच्छेद २३(१)(ङ) नुसार प्रसिद्ध करण्यात येणाऱ्या मुक्त चिन्हांच्या सूचीतील एका चिन्हाची निवड करावी लागेल व ते चिन्ह राज्य निवडणूक आयोगाकडून त्या राजकीय पक्षासाठी आरक्षित करण्यात येईल आणि ते चिन्ह मुक्त चिन्हांच्या यादीतून वगळण्यात येईल.

(३) नोंदणीकृत मान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष/ इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्ष स्थानिक स्वराज्य संस्थेची निवडणूक लढवित नसला तरी त्याच्यासाठी आरक्षित असलेल्या चिन्हाची इतर कोणासही निवड करता येणार नाही किंवा त्या चिन्हांचे वाटप केले जाणार नाही.

(४) जर मान्यताप्राप्त पक्षाच्या उमेदवाराने सादर केलेले नामनिर्देशनपत्र छाननीच्या वेळी अवैध ठरले किंवा त्याने निवडणुकीतून माघार घेतली तर, पक्षाने दिलेल्या 'नमुना २-ब'/ 'जोडपत्र-२' मधील नमूद बदली उमेदवाराने त्या पक्षाने दिलेला 'नमुना २-अ' व 'नमुना २-ब'/ 'जोडपत्र-१' 'जोडपत्र-२' आणि पक्षाचा उमेदवार म्हणून नामनिर्देशनपत्र सादर केले असल्यास, त्या उमेदवारास त्या पक्षाचा अधिकृत उमेदवार समजण्यात यावा.

१३. नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष व अपक्ष उमेदवारांबाबतः

(१) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीत नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाचे उमेदवार व अपक्ष उमेदवारास नामनिर्देशनपत्र दाखल करताना परिच्छेद २३(१)(ङ) नुसार मुक्त चिन्हे म्हणून विनिर्दिष्टित केलेल्या चिन्हांपैकी जास्तीत जास्त कोणत्याही तीन चिन्हांची प्राधान्यक्रमानुसार मागणी करता येईल.

(२) निवडणूक निर्णय अधिकारी हा राज्य निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या उमेदवारांना चिन्ह वाटप केल्यानंतर अपक्ष उमेदवारांना चिन्हाचे वाटप करेल.

(३) जर अनेक उमेदवारांनी एकाच मुक्त चिन्हाची निवड केली आणि जर या अनेक उमेदवारांपैकी एक उमेदवार नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाचा असेल आणि उर्वरित अपक्ष उमेदवार असल्यास, निवडणूक निर्णय अधिकारी ते मुक्त चिन्ह नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या उमेदवारास देईल, इतर कोणासही देणार नाही.

(४) जर या अनेक उमेदवारांपैकी दोन किंवा त्यापेक्षा अधिक उमेदवार नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाचे असल्यास आणि उर्वरित अपक्ष उमेदवार असल्यास, निवडणूक निर्णय अधिकारी फक्त नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या उमेदवारांच्या नावाच्या चिठ्ठ्या टाकून (सोडतीद्वारे) निर्णय घेईल. ज्या नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या उमेदवाराच्या नावाची चिठ्ठी येईल, त्या उमेदवारास त्याने मागणी केलेल्या मुक्त चिन्हाचे वाटप करेल आणि इतर कोणासही नाही.

(५) जर अशा निवडणुकीत अनेक अपक्ष उमेदवारांनी प्राधान्यक्रमानुसार एकाच मुक्त चिन्हाची निवड केली असल्यास संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी अपक्ष उमेदवारांना चिन्ह वाटप करण्यासाठी सोडत पद्धतीने निर्णय घेईल. ज्या उमेदवाराच्या नावाची चिठ्ठी निघेल, त्या उमेदवारास त्या मुक्त चिन्हाचे वाटप करेल. या पद्धतीचा अवलंब करून व प्राधान्यक्रम विचारात घेऊन सर्व अपक्ष उमेदवारांना चिन्हांचे वाटप करण्यात येईल.

(६) प्राधान्यक्रम किंवा सोडतीनंतरही नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष अथवा अपक्ष उमदेवारास चिन्ह वाटप होऊ न शकल्यास, मुक्त चिन्हांच्या सूचीतील शिल्लक मुक्त चिन्हांपैकी जे चिन्ह अनुक्रमानुसार उपलब्ध असेल त्या चिन्हाचे संबंधित उमेदवारास वाटप केले जाईल.

१४. यथास्थिती महापौर व नगरपरिषद, नगरपंचायतीच्या अध्यक्षपदाच्या थेट निवडणुकीबाबतः

(१) यथास्थिती महापौर किंवा नगरपरिषद/ नगरपंचायतींच्या अध्यक्षपदासाठी थेट निवडणूक होत असल्यास, सुरुवातीला महापौर/ अध्यक्षपदाच्या उमेदवारांना प्राधान्याने चिन्ह वाटप केले जाईल. त्यांना वाटप केलेली चिन्हे मुक्त चिन्हांपैकी असल्यास त्या मुक्त चिन्हांचे वाटप सदस्यपदाच्या इतर कोणत्याही उमेदवारांना केले जाणार नाही.

परंतु, एखादा उमेदवार महापौर/ अध्यक्षपदासोबत सदस्यपदाची निवडणूक लढवत असल्यास, त्या उमेदवारास महापौर/ अध्यक्षपदाकरिता वाटप करण्यात आलेले चिन्ह त्याने मागणी केल्यास, तो निवडणूक लढवत असलेल्या प्रभागांतील सदस्यपदांकरितादेखील देण्यात येईल.

१५. बहुसदस्यीय प्रभाग पद्धतीत (ग्रामपंचायत वगळून) चिन्ह वाटपः

(१) परिच्छेद १३ मध्ये काहीही नमूद असले तरी बहुसदस्यीय प्रभाग पद्धतीनुसार घेतल्या जाणाऱ्या निवडणुकीमध्ये राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त पक्षांकडून निवडणूक लढवू इच्छिणारे उमेदवार व अपक्ष उमेदवारांना चिन्ह वाटप करताना प्रभागनिहाय चिन्हांचे वाटप होईल. एका प्रभागातील सर्व जागांकरिता चिन्हांचे वाटप एकाच वेळी सुरू होईल.

(२) एका प्रभागातील विविध जागांवर एकापेक्षा जास्त नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या उमेदवारांनी प्राधान्यक्रमानुसार एकच चिन्ह मागितले असेल तर, त्या चिन्हाचे वाटप कोणत्या पक्षाच्या उमेदवारास करावे हे सोडत पद्धतीने निश्चित करण्यात येईल.

(क) त्यानुसार एखाद्या प्रभागात एखादे मुक्त चिन्ह एका नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या उमेदवारास वाटप केल्यानंतर ते चिन्ह त्याच प्रभागातील अन्य जागेवरील त्याच राजकीय पक्षाच्या अन्य उमेदवारास नामनिर्देशनपत्रातील त्याच्या मागणीनुसार वाटप करता येईल. मात्र अन्य नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या उमेदवारास अथवा अपक्ष उमेदवारास ते चिन्ह त्याच प्रभागात देता येणार नाही.

(ख) नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांच्या उमेदवारांना चिन्ह वाटपानंतर अपक्ष उमेदवारांना चिन्हाचे वाटप करताना एका प्रभागातील जागांवर प्राधान्यक्रमानुसार एकच चिन्ह एकापेक्षा जास्त अपक्ष उमेदवारांनी मागितले असल्यास त्या चिन्हाचे सोडतीद्वारे वाटप केले जाईल. मात्र कोणत्याही परिस्थितीत एक चिन्ह एकाच प्रभागात एकापेक्षा जास्त अपक्ष उमेदवारांना दिले जाणार नाही.

१६. मुक्त चिन्हे कमी पडल्यास:

नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष अथवा अपक्ष उमेदवारांना मुक्त चिन्हे वाटप करण्याकरिता राज्य निवडणूक आयोगाने परिच्छेद २३(१)(ड) नुसार प्रसिद्ध केलेले मुक्त चिन्हे कमी पडत असतील तर अशा परिस्थितीत निवडणूक निर्णय अधिकारी गरजेनुसार नवीन चिन्हांचा अंतर्भाव करून त्या चिन्हाचे उमेदवारांना वाटप करेल व तसे राज्य निवडणूक आयोगास कळवेल. मात्र राष्ट्रीय मानचिन्हे, पक्षी व प्राण्यांची चित्रे, धार्मिक प्रतीके इत्यादी चिन्हांचे उमेदवारांना वाटप करता येणार नाही; तसेच इतर राजकीय पक्षाच्या/ उमेदवारांच्या चिन्हाशी साधर्म्य असलेले चिन्ह कोणत्याही उमेदवारास दिले जाणार नाही.

१७. नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षासाठी तात्पुरत्या स्वरुपात चिन्ह आरक्षित करणे:

(१) एखाद्या नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या उमेदवारांना एकाच स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणुकीत वेगवेगळ्या चिन्हांचे वाटप होते; परंतु जो नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष परिच्छेद १७(३) मधील अटींची पूर्तता करीत असल्यास आणि त्या पक्षाने विनंती अर्ज केल्यास परिच्छेद १७(२) मध्ये नमूद सक्षम प्राधिकारी संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या जाहीर झालेल्या निवडणुकीसाठी त्या पक्षाकरिता मुक्त चिन्हापैकी एक चिन्ह तात्पुरत्या स्वरुपात आरक्षित करेल.

(२) उक्त परिच्छेद १७(१) मध्ये नमूद केल्यानुसार जिल्हा परिषद, नगरपरिषद व नगरपंचायतींसाठी सक्षम प्राधिकारी 'जिल्हाधिकारी' असेल आणि महानगरपालिकांसाठी 'महानगरपालिका आयुक्त' असेल.

(३) एखाद्या नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाने जर एखाद्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या (पंचायत समिती वगळता) लगतच्या मागील सार्वत्रिक निवडणुकीत एकूण जागांपैकी किमान पाच टक्के जागा जिंकल्या असतील किंवा त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या एकूण जागांच्या पाच टक्के जागा ह्या एका जागेपेक्षा कमी येत असतील तर किमान एका जागेवर त्या पक्षाचा उमेदवार विजयी झालेला असल्यास, त्या पक्षासाठी त्यांच्या विनंतीवरून त्या त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या जाहीर झालेल्या सार्वत्रिक निवडणुकीसाठी मुक्त चिन्हांपैकी एक चिन्ह तात्पुरत्या स्वरुपात आरक्षित असल्याचे घोषित केले जाईल. त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणुकीत त्या मुक्त चिन्हाचे अन्य उमेदवारास वाटप केले जाणार नाही.

परंतु, महानगरपालिका, नगरपरिषदा/ नगरपंचायती व जिल्हा परिषदा या सर्व वेगवेगळ्या व स्वतंत्र स्थानिक स्वराज्य संस्था आहेत, म्हणून उक्त तरतूद त्या त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेला स्वतंत्रपणे व तात्पुरत्या स्वरुपात लागू असेल.

(क) एखाद्या पंचायत समितीच्या लगतच्या मागील सार्वत्रिक निवडणुकीत एखाद्या नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाने एकूण जागांपैकी किमान पाच टक्के जागा जिंकल्या असल्या तरी त्यासाठी हा परिच्छेद १७ लागू असणार नाही. मात्र संबंधित जिल्हा परिषदेच्या निवडणुकांसाठी एखाद्या नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षासाठी तात्पुरत्या स्वरूपात आरक्षित करण्यात आलेले मुक्त चिन्ह त्या जिल्हा परिषद अंतर्गतच्या सर्व पंचायत समितीच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकीसाठीदेखील त्या राजकीय पक्षाकरिता तात्पुरत्या स्वरूपात आरक्षित असेल. त्या चिन्हाचे वाटप त्या जिल्हा परिषदांतर्गतच्या पंचायत समितींच्या निवडणुकीत अन्य कुठल्याही उमेदवारास केले जाणार नाही.

(ख) स्थानिक स्वराज्य संस्थेसाठी पाच टक्के जागांची संख्या निश्चित करताना, ती जवळच्या पूर्णांक संख्येने पूर्णांकित केली जाईल. हे पाच टक्के निश्चित करताना, जर X.A मध्ये अपूर्णांक 'A' हा ०.५ पेक्षा कमी असेल; तर संख्या 'X' मानली पाहिजे आणि 'A' हा ०.५ च्या समान किंवा त्यापेक्षा जास्त अपूर्णांकांसाठी, X+१ ही संख्या विचारात घेतली पाहिजे. कोणत्याही परिस्थितीत, या सूत्राद्वारे मिळवलेल्या जागांची संख्या १ पेक्षा कमी नसावी.

(४) एखाद्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या एका निवडणुकीसाठी एखाद्या नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षासाठी परिच्छेद १७(३) नुसार तात्पुरत्या स्वरूपात चिन्ह आरक्षित केल्याचे घोषित करण्यात आले असल्यास, अशा पक्षाच्या उमेदवारांना त्याच्या पक्षाकरिता तात्पुरत्या स्वरूपात आरक्षित केलेल्या मुक्त चिन्हाची निवड करावी लागेल. अशा उमेदवारांना संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी तात्पुरत्या स्वरूपात आरक्षित केलेले चिन्ह वाटप करेल.

(क) तात्पुरत्या स्वरूपात चिन्ह आरक्षित करण्यात आलेल्या नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षास व त्याच्या उमेदवारांना नामनिर्देशनपत्रासंदर्भात पुढील परिच्छेद २० नुसार कार्यवाही करावी लागेल. अन्यथा त्या राजकीय पक्षाचा उमेदवार हा अपक्ष उमेदवार म्हणून समजण्यात येईल.

(५) तात्पुरत्या स्वरुपात चिन्ह आरक्षित करण्यासाठी नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाने संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेची निवडणूक जाहीर झाल्यानंतर लगेच आणि नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्यास सुरूवात होण्यापूर्वी कार्यालयीन कामकाजाच्या ३ दिवस आधी परिच्छेद १७(२) मध्ये विनिर्दिष्टीत सक्षम प्राधिकाऱ्याकडे अर्ज करणे अनिवार्य राहील. सदर अर्जात मुक्त चिन्हांपैकी तीन चिन्हे प्राधान्य क्रमानुसार ठळकपणे नमूद करावी लागतील.

(६) सक्षम प्राधिकारी सदर अर्जावर नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्यास सुरूवात होण्याच्या १ दिवस आधी निर्णय घेईल व तात्काळ संबंधित राजकीय पक्षाला आणि सर्व संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना कळवेल.

(७) तात्पुरत्या स्वरूपात चिन्ह आरक्षित करण्यासाठी नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षास प्रत्येक स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या प्रत्येक सार्वत्रिक निवडणुकांसाठी स्वतंत्रपणे अर्ज करावा लागेल.

(क) जर एकापेक्षा जास्त नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांनी विहित मुदतीत सक्षम प्राधिकाऱ्याकडे एकच मुक्त चिन्ह तात्पुरत्या स्वरुपात आरक्षित करण्यासाठी अर्ज केल्यास व एकापेक्षा जास्त नोंदणीकृत राजकीय पक्ष, परिच्छेद १७(३) च्या तरतुदीप्रमाणे पात्र आढळल्यास, त्यापैकी ज्या राजकीय पक्षाने लगतच्या मागील सार्वत्रिक निवडणुकीत जास्त जागा जिंकल्या असतील त्या नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षासाठी मागणी केलेले मुक्त चिन्ह सक्षम प्राधिकाऱ्याकडून तात्पुरत्या स्वरुपात आरक्षित करण्यात येईल.

परंतु, अशा नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांनी जिंकलेल्या जागांची संख्या समान असल्यास, सक्षम प्राधिकारी सोडतीद्वारे निर्णय घेईल. ज्या नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या नावाची चिठ्ठी येईल, त्या राजकीय पक्षासाठी तात्पुरत्या स्वरुपात ते मुक्त चिन्ह आरक्षित करेल. उर्वरित नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षासाठी मुक्त चिन्हांच्या यादीमधून त्यांच्या मागणीनुसार एक चिन्ह तात्पुरत्या स्वरूपात आरक्षित करेल.

(ख) सक्षम प्राधिकाऱ्याकडे करावयाच्या अर्जासोबत नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाने स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या मागील लगतच्या निवडणुकीत सदर पक्षातर्फे निवडून आलेल्या उमेदवारांची यादी जोडावी; तसेच अर्जासोबत स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या सचिवांचे/ संबंधित अधिकाऱ्याचे निवडून आलेल्या उमेदवारांबाबतचे प्रमाणपत्रही जोडावे.

(८) सक्षम प्राधिकारी सबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या लगतच्या मागील निवडणुकीत संबंधित नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाकडून निवडून आलेल्या उमेदवारांबाबत खात्री करेल.

परंतु, मागील लगतच्या सार्वत्रिक निवडणुकीत विजयी झालेल्या उमेदवारांना त्या नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाने त्यावेळी उमेदवारी दिलेली असणे अनिवार्य राहील. केवळ आज रोजी अर्ज करण्याच्या दिवशी सदर उमेदवार पक्षाचे सदस्य आहेत, म्हणून त्यांना मागील निवडणुकीत पक्षातर्फे निवडून आल्याचे समजले जाणार नाही.

(९) तात्पुरते आरक्षित घोषित झालेल्या चिन्हाबाबत,

(क) सक्षम प्राधिकारी ज्या मुक्त चिन्हास तात्पुरते आरक्षित चिन्ह घोषित करेल, ते चिन्ह संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेसाठी त्या निवडणुकीपुरते मुक्त चिन्हांच्या सूचीतून तात्पुरत्या स्वरुपात वगळल्याचे समजण्यात येईल.

(ख) असे तात्पुरते आरक्षित म्हणून घोषित केलेले मुक्त चिन्ह इतर कोणत्याही नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष किंवा उमेदवारास त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या त्या निवडणुकीसाठी वाटपासाठी उपलब्ध असणार नाही.

(ग) घोषित करण्यात आलेले तात्पुरते आरक्षित चिन्ह सदर स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या पुढल्या सार्वत्रिक निवडणुकीमध्ये आणि इतर स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकीसाठी मात्र मुक्त चिन्ह असेल. म्हणजे, तात्पुरत्या स्वरुपातील आरक्षित चिन्ह हे पाच वर्षे किंवा त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेची कुठल्याही कारणास्तव मुदत संपेपर्यंत, यापैकी जे अगोदर घडेल तोपर्यंत राहील. त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेची मुदत संपण्याच्या आत पोटनिवडणूक झाल्यास त्यासाठीदेखील संबंधित पक्षाकरिता तात्पुरते आरक्षित चिन्ह कायम असेल.

१८. उमेदवाराने चिन्हाची मागणी केलेली नसल्यास:

(१) नोंदणीकृत मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या किंवा तात्पुरत्या स्वरुपात चिन्ह आरक्षित करण्यात आलेल्या पक्षाच्या उमेदवाराने चिन्हाची मागणी केली नसली तरी त्याला जर अशा पक्षाने 'नमुना २-अ'/ 'नमुना २-ब'/ 'जोडपत्र-१'/ 'जोडपत्र-२' ही लेखी सूचनापत्रे दिली असल्यास, त्याला त्याच्याच पक्षाच्या आरक्षित चिन्हाचे वाटप केले जाईल. त्यास अन्य कुठलेही चिन्ह दिले जाणार नाही.

परंतु अशा उमेदवाराने अशा पक्षाच्या नावाने नामनिर्देशनपत्र दाखल केले असल्यास; परंतु पक्षाने उपरोक्त नमूद लेखीसूचनापत्रे दिली नसल्यास, अन्य सर्व उमेदवारांना चिन्ह वाटप झाल्यानंतर मुक्त चिन्हांच्या यादीतील शिल्लक मुक्त चिन्हांपैकी जे चिन्ह अनुक्रमानुसार उपलब्ध असेल ते चिन्ह त्यास देण्यात येईल.

(२) नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या किंवा अपक्ष उमेदवाराने चिन्हाची मागणी केली नसल्यास संबंधित प्रभागातील अन्य सर्व उमेदवारांना चिन्ह वाटप झाल्यानंतर अथवा महापौरपदाच्या थेट किंवा नगरपरिषद/ नगरपंचायतीच्या अध्यक्षपदाच्या थेट निवडणुकीसाठीच्या सर्व उमेदवारांना चिन्ह वाटप झाल्यानंतर मुक्त चिन्हांच्या यादीतील शिल्लक मुक्त चिन्हांपैकी जे चिन्ह अनुक्रमानुसार उपलब्ध असेल ते चिन्ह देण्यात येईल.

१९. ग्रामपंचायत निवडणुकांसाठी उमेदवारांना चिन्ह वाटप:

ग्रामपंचायतीच्या निवडणुका राजकीय पक्षविरहित पद्धतीने घेतल्या जातात. ग्रामपंचायतीच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकांतील थेट सरपंचपदासह सदस्यपदाच्या उमेदवारांसाठी परिच्छेद २३(१)(ङ) नुसार प्रसिद्ध केलेल्या किंवा करण्यात येणाऱ्या मुक्त चिन्हांच्या सूचीतील मुक्त चिन्हांचेच वाटप केले जाईल. ग्रामपंचायत निवडणुकांसाठी चिन्ह वाटपाबाबत राज्य निवडणूक आयोगाचे स्वतंत्र आदेश लागू आहेत.

२०. एखाद्या उमेदवारास राजकीय पक्षाचा उमेदवार केव्हा समजले जाईल:

(१) या आदेशाच्या प्रयोजनार्थ उमेदवारास राजकीय पक्षाचा उमेदवार तेव्हा समजले जाईल जेव्हा,

(क) उमेदवाराने त्याबाबत नामनिर्देशनपत्रात तशी घोषणा केलेली असेल आणि,

(ख) ज्या राजकीय पक्षाच्या वतीने संबंधित उमेदवार निवडणूक लढविणार असेल, त्या उमेदवाराच्या नावाचे लेखी सूचनापत्र परिच्छेद २०(२) व २०(५) मध्ये नमूद केल्यानुसार त्या राजकीय पक्षाने संबंधित जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त आणि निर्वाचन अधिकारी/ निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना मूळ प्रतीच्या स्वरुपात दिलेली असेल.

(२) **राजकीय पक्षाने द्यावयाचे लेखी सूचनापत्र:**

(क) **जिल्हा परिषद निवडणुकांबाबत**- जिल्हा परिषद निवडणूक विभागाच्या निवडणुकीच्या प्रयोजनासाठी 'महाराष्ट्र जिल्हा परिषद (मतदार विभाग व निवडणूक घेणे) नियम, १९६२' च्या 'नियम १५अ' नुसार विहित केलेले 'नमुना २-अ' हे लेखी सूचनापत्र राजकीय पक्षांनी आपल्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी प्राधिकृत करावयाच्या व्यक्तीची माहिती देण्याकरिता आहे; तर नमुना २-ब' हे लेखी सूचनापत्र राजकीय पक्षांनी आपल्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी आहे. ही लेखीसूचनापत्रे संबंधित जिल्हाधिकारी व निर्वाचन अधिकारी यांच्याकडे नामनिर्देशनपत्र सादर करण्याच्या अखेरच्या दिवशी दुपारी ३.०० वाजेपर्यंत सादर करणे आवश्यक आहे.

(ख) **पंचायत समिती निवडणुकांबाबत-** पंचायत समिती निर्वाचक गणाच्या निवडणुकीच्या प्रयोजनार्थ 'महाराष्ट्र पंचायत समित्या (निर्वाचक गण व निवडणूक घेणे) नियम, १९६२' च्या 'नियम १५अ' नुसार विहित केलेले 'नमुना २-अ' हे लेखी सूचनापत्र राजकीय पक्षांनी आपल्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी प्राधिकृत करावयाच्या व्यक्तीची माहिती देण्याकरिता आहे; तर 'नमुना २-ब' हे लेखी सूचनापत्र राजकीय पक्षांनी आपल्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी आहे. ही लेखी सूचनापत्रे संबंधित जिल्हाधिकारी व निर्वाचन अधिकारी यांच्याकडे नामनिर्देशनपत्र सादर करण्याच्या अखेरच्या दिवशी दुपारी ३.०० वाजेपर्यंत सादर करणे आवश्यक आहे.

(ग) **महानगरपालिका निवडणुकांबाबत-** महानगरपालिका निवडणुकांदर्भात या आदेशान्वये विहित केलेले 'जोडपत्र-१' हे लेखी सूचनापत्र राजकीय पक्षांनी आपल्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी प्राधिकृत करावयाच्या व्यक्तीची माहिती देण्याकरिता आहे; तर 'जोडपत्र-२' हे लेखी सूचनापत्र राजकीय पक्षांनी आपल्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी आहे.

(एक) ही लेखी सूचनापत्रे बृहन्मुंबई महानगरपालिका वगळता उर्वरित सर्व महानगरपालिका निवडणुकांसाठी संबंधित महानगरपालिका आयुक्त व निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे नामनिर्देशनपत्र सादर करण्याच्या अखेरच्या दिवशी दुपारी ३.०० वाजेपर्यंत पाठविणे आवश्यक आहे.

(दोन) बृहन्मुंबई महानगरपालिका निवडणुकांसाठी ही लेखीसूचनापत्रे महानगरपालिका आयुक्त व निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे नामनिर्देशनपत्र सादर करण्याच्या अखेरच्या दिवशी सायं. ५.०० वाजेपर्यंत पाठविणे आवश्यक आहे.

(घ) **नगरपरिषद/ नगरपंचायत निवडणुकांबाबत-** नगरपरिषद/ नगरपंचायत निवडणुकांदर्भात या आदेशान्वये विहित केलेले 'जोडपत्र-१' हे लेखी सूचनापत्र राजकीय पक्षांनी आपल्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी प्राधिकृत करावयाच्या व्यक्तीची माहिती देण्याकरिता आहे; तर 'जोडपत्र-२' हे लेखी सूचनापत्र राजकीय पक्षांनी आपल्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी आहे. ही लेखी सूचनापत्रे संबंधित जिल्हाधिकारी व निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे नामनिर्देशनपत्र सादर करण्याच्या अखेरच्या दिवशी दुपारी ३.०० वाजेपर्यंत पाठविणे आवश्यक आहे.

(३) राजकीय पक्षांनी विहित मुदतीत संबंधित जिल्हाधिकारी यथास्थिती महानगरपालिका आयुक्त यांच्याकडे 'नमुना २-अ' आणि 'जोडपत्र-१' सादर केले असल्यास, संबंधित जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त यांनी त्यांच्या प्रती प्रमाणित करून ती लेखीसूचनापत्रे संबंधित निर्वाचन अधिकारी/ निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे उचित कार्यवाहीसाठी तात्काळ पाठवावेत.

(४) संबंधित जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त आणि निर्वाचन अधिकारी/ निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे उक्त लेखी सूचनापत्र प्राप्त न झाल्यास संबंधित उमेदवार राजकीय पक्षाचे चिन्ह मिळविण्यास पात्र राहणार नाहीत.

(५) उक्त लेखी सूचनापत्रावर, राजकीय पक्षाचे अध्यक्ष/ सचिव किंवा अशी सूचना पाठविण्यास अधिकृत केलेल्या पक्षाच्या पदाधिकाऱ्याने काळ्या/ निळ्या शाईने अथवा बॉलपेनने स्वाक्षरी करणे अनिवार्य आहे. प्रतिरूप स्वाक्षरी असलेले/ रबर स्टॅम्पची स्वाक्षरी असलेले किंवा अन्यप्रकारे स्वाक्षरी असलेले लेखी सूचनापत्र चालणार नाही; तसेच फॅक्सने/ ई-मेलद्वारे अथवा अन्य कोणत्याही प्रकारे लेखी सूचनापत्र पाठविता येणार नाही. मूळ प्रतिशिवाय अन्य कुठल्याही प्रकारे पाठविलेली लेखीसूचनापत्रे जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त अथवा निर्वाचन अधिकारी/ निवडणूक निर्णय अधिकारी स्वीकारणार नाहीत.

२१. उमेदवाराने एकापेक्षा जास्त नामनिर्देशनपत्र दाखल केली असल्यास:

(१) एखाद्या उमेदवाराने एकापेक्षा जास्त नामनिर्देशनपत्र दाखल केली असल्यास व त्यामध्ये एकापेक्षा जास्त राजकीय पक्षाचा उमेदवार म्हणून घोषणा केली असल्यास; तसेच त्यासोबत एकापेक्षा जास्त राजकीय पक्षांचे लेखी सूचनापत्र ('नमुना २-अ', 'नमुना २-ब', 'जोडपत्र- १' आणि 'जोडपत्र- २') विहित मुदतीत सादर केली असल्यास किंवा अपक्ष उमेदवार म्हणून एकापेक्षा जास्त नामनिर्देशनपत्र दाखल केली असल्यास, पुढीलप्रमाणे कार्यपद्धती अवलंबविली जाईल-

(क) एकाच उमेदवाराने एकापेक्षा जास्त राजकीय पक्षांचे लेखी सूचनापत्र दाखल केले असल्यास नामनिर्देशनपत्र मागे घेण्याच्या शेवटच्या दिवशी विहित वेळेत अशा उमेदवाराच्या बाबतीत एक राजकीय पक्ष वगळता अन्य राजकीय पक्षांनी लेखी कळवून त्यांच्यासाठी दिलेले 'नमुना २-ब' अथवा 'जोडपत्र-२' मागे घेतले असल्यास त्या उमेदवारास ज्या पक्षाने 'नमुना २-ब' अथवा 'जोडपत्र-२' मागे घेतलेले नाही, त्या पक्षाचा अधिकृत उमेदवार असल्याचे समजण्यात येईल.

(ख) जर नामनिर्देशनपत्र मागे घेण्याच्या शेवटच्या दिवशी विहित कालावधीनंतर दोन किंवा त्यापेक्षा जास्त राजकीय पक्षाने दिलेला 'नमुना२-ब' अथवा 'जोडपत्र-२' शिल्लक राहिले असल्यास, त्या उमेदवाराने तो कोणत्या राजकीय पक्षातर्फे निवडणूक लढवू इच्छितो याबाबत लेखी कळविल्यास, त्याला त्या पक्षाचा अधिकृत उमेदवार असल्याचे समजण्यात येईल.

(ग) जर उक्त परिच्छेद २१(१)(ख) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे एखाद्या उमेदवाराने तो कोणत्या पक्षातर्फे निवडणूक लढवू इच्छितो याबाबत लेखी न कळविल्यास त्याने प्रथम ज्या पक्षाच्या वतीने नामनिर्देशनपत्र दाखल केले असेल त्या राजकीय पक्षाचा तो अधिकृत उमेदवार आहे, असे समजण्यात येईल.

(२) एखाद्या उमेदवाराने अपक्ष उमेदवार म्हणून एकापेक्षा जास्त नामनिर्देशनपत्र दाखल केली असल्यास चिन्ह वाटप करताना त्याने प्रथम दाखल केलेल्या वैध नामनिर्देशनपत्रात नमूद केलेल्या चिन्हांचा पसंतीक्रम विचारात घेऊन चिन्ह वाटप करण्यात येईल.

२२. राजकीय पक्षाने एकापेक्षा जास्त उमेदवारांना लेखी सूचनापत्र दिले असल्यास:

एकाच राजकीय पक्षाने एकाच प्रभागात एकापेक्षा अधिक उमेदवारांना पक्षाचे लेखी सूचनापत्र ('नमुना २-ब', 'जोडपत्र २') दिले असल्यास, त्यावेळी जर त्या पक्षाने नामनिर्देशनपत्र सादर करण्याच्या शेवटच्या दिवशी दुपारी ३.०० (बृहन्मुंबईसाठी सायंकाळी ५.००) वाजेपर्यंत नेमक्या कोणत्या उमेदवाराला पक्षाची उमेदवारी द्यावयाची आहे, असे संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यास लेखी कळविले असल्यास त्या उमेदवारास त्या पक्षाचा अधिकृत उमेदवार समजण्यात येईल. जर नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या शेवटच्या दिवशी विहित वेळेत लेखी कळविले नसल्यास ज्या उमेदवाराने सर्वप्रथम नामनिर्देशनपत्र दाखल केले असेल त्यालाच पक्षाचा अधिकृत उमेदवार समजण्यात येईल.

२३. राजकीय पक्षांची व चिन्हांची सूची; तसेच मुक्त चिन्हांची सूची असलेली अधिसूचना:

(१) **शासन राजपत्रात** प्रसिद्ध केलेल्या एका किंवा अधिक अधिसूचनांद्वारे राज्य निवडणूक आयोग खालील माहिती (सूची) विनिर्दिष्टित करेल-

(क) आयोगाकडील नोंदणीकृत मान्यताप्राप्त राष्ट्रीय पक्षांचा तपशील व त्यांच्याकरिता राखून ठेवलेली चिन्हे

(ख) आयोगाकडील महाराष्ट्र राज्यातील नोंदणीकृत मान्यताप्राप्त राज्यस्तरीय पक्षांचा तपशील व त्यांच्याकरिता राखून ठेवलेली चिन्हे.

(ग) आयोगाकडील नोंदणीकृत इतर राज्यातील मान्यताप्राप्त राज्यस्तरीय पक्षांचा तपशील व त्यांच्याकरिता राखून ठेवलेली चिन्हे.

(घ) आयोगाकडील नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांचा तपशील.

(ड़) मुक्त चिन्हे.

भाग पाच

राजकीय पक्षांना प्राप्त होणारा निधी व पक्षांकडून होणारा खर्च

२४. राजकीय पक्षांना प्राप्त होणारा निधी:

(१) राजकीय पक्षाला एका आर्थिक वर्षात कोणतीही व्यक्ती/ संस्था/ कंपनी इत्यादींकडून प्राप्त होणारा रोख निधी अथवा देणगीचा स्वीकार किंवा विनियोग आयकर कायद्यातील तरतुदीनुसार करावा.

(२) पक्षाला एका आर्थिक वर्षात कोणतीही व्यक्ती/ संस्था/ कंपनी इत्यादींकडून देणगी/ निधी रोख स्वरूपात किंवा धनादेश, धनाकर्ष, ऑनलाईन अथवा भेट/ देणगी इ. प्राप्त झालेल्याच्या नोंदी पक्षाने आपल्या स्तरावर ठेवाव्यात. त्याची नोंद परिच्छेद ८(३) मध्ये नमूद वार्षिक लेखापरिक्षित लेख्यात घ्यावी. सदर कागदपत्रांची राज्य निवडणूक आयोगाने मागणी केल्यास राजकीय पक्षांना ती सादर करणे आवश्यक राहील.

२५. राजकीय पक्षांकडून निवडणुकांमध्ये करण्यात येणारा खर्च:

(१) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या स्तरावर नोंदणीकृत मान्यताप्राप्त पक्ष आणि नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या उमेदवारांनी केलेला खर्च हा आयोगाच्या निर्देशानुसार (निश्चित केलेल्या मर्यादेत) असायला हवा; तसेच राजकीय पक्षाने आपल्या उमेदवारांच्या प्रचारासाठी केलेला थेट खर्च हा त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या संबंधित उमेदवाराच्या एकूण निवडणूक खर्चामध्ये खालील परिच्छेद २५(१)(क) प्रमाणे दर्शविण्यात यावा अथवा एकापेक्षा जास्त उमेदवारांवर एकत्रित खर्च केला असल्यास तो त्या उमेदवारांमध्ये खालील परिच्छेद २५(१)(ख) प्रमाणे समप्रमाणात विभागण्यात यावा.

(क) **उमेदवारावर केलेला थेट खर्च:** उदा. उमेदवाराला दिलेला पक्ष निधी, उमेदवारासाठी छापलेले प्रचार साहित्य, उमेदवाराला पुरविलेली वाहने इ. ज्याचा संबंध त्या उमेदवाराशी थेट जोडता येतो, तो खर्च त्या उमेदवारांच्या एकूण निवडणूक खर्चामध्ये समाविष्ट करण्यात यावा.

(ख) **उमेदवारांमध्ये विभाजित करता येणारा खर्चः** उदा. राजकीय पक्षाने घेतलेली जाहीर सभा/ रॅली, पोस्टर्स/ बॅनर्स, जाहिराती, प्रचारफेरी, रोड शो इ. ज्यामुळे एकापेक्षा अधिक उमेदवारांचा प्रचार होतो, असा खर्च त्या सर्व उमेदवारांमध्ये समप्रमाणात विभाजित करण्यात यावा. हा खर्च त्या उमेदवारांच्या एकूण निवडणूक खर्चामध्ये समाविष्ट करण्यात यावा.

(२) सर्व व्यवहार धनादेशाद्वारे (Cheque) अथवा ऑनलाईन पध्दतीने करावेत. रोखीने करावयाचे व्यवहार प्राप्तीकर कायद्यातील तरतुदी आणि मर्यादेनुसार असावेत. अशा सर्व व्यवहारांची देयके, व्हॉऊचर्स, पावत्या इत्यादी राजकीय पक्षाने जतन करून ठेवणे बंधनकारक आहे. सदर कागदपत्रांची राज्य निवडणूक आयोग किंवा आयोगाने प्राधिकृत केलेला अधिकारी अथवा त्यांच्या कार्यालयाकडून मागणी झाल्यास, राजकीय पक्षांना ती सादर करणे आवश्यक राहील.

(३) उमेदवारांमध्ये विभागून देण्यात आलेला खर्च टप्प्याटप्याने पुढील वेळापत्रकानुसार संबंधित राजकीय पक्षाने त्यांच्या उमेदवारांना लेखी स्वरुपात कळवावा,

(क) पहिल्या टप्प्याचा खर्च नामनिर्देशनपत्र मागे घेण्याच्या अंतिम तारखेपर्यंत.

(ख) दुसऱ्या टप्प्याचा खर्च मतमोजणीच्या तारखेपर्यंत.

(ग) तिसऱ्या टप्प्याचा व अंतिम एकूण खर्च निवडणूक निकाल लागल्यानंतर १० दिवसांपर्यंत.

(४) राजकीय पक्षाने त्यांच्या उमेदवारांमध्ये विभागून दिलेला खर्च त्या उमेदवारांनी, त्यांच्या एकूण निवडणूक खर्चामध्ये दर्शविणे बंधनकारक आहे.

२६. 'प्रमुख प्रचारक' (Star Campaigner) आणि त्यांचा खर्चः

(१) निवडणूक कार्यक्रमाची अधिसूचना प्रसिध्द झाल्यापासून ७ दिवसांच्या आत राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केलेल्या सर्व राजकीय पक्षांनी त्यांच्या 'प्रमुख प्रचारकांची' (Star Campaigners) यादी महानगरपालिका निवडणुकीसाठी संबंधित महानगरपालिका आयुक्त; तसेच नगरपरिषद/ नगरपंचायती आणि जिल्हा परिषदा/ पंचायत समिती निवडणुकीसाठी संबंधित जिल्ह्याच्या जिल्हाधिकाऱ्यांकडे द्यावी.

(२) सर्वसाधारणतः सर्व राजकीय पक्षांना २० प्रमुख प्रचारकांची यादी सादर करता येईल. राज्य निवडणूक आयोगास प्रमुख प्रचारकांच्या संख्येत परिस्थितीनुरूप बदल करण्याचा अधिकार असेल.

(३) राजकीय पक्षांच्या प्रमुख प्रचारकांचा निवडणुकीच्या प्रचाराकरिता जाण्याचा आणि परतीच्या प्रवासाच्या खर्चास संबंधित उमेदवारांच्या निवडणूक खर्चामध्ये समावेश करण्यापासून सूट असेल.

(४) परंतु, कोणत्याही उमेदवारास स्वतःच्या मतदारसंघामध्ये (प्रभाग, निवडणूक विभाग, निर्वाचक गण इ.) स्वतःचे नाव प्रमुख प्रचारक म्हणून घोषित करता येणार नाही. प्रत्येक उमेदवाराने त्याच्या स्वतःच्या मतदारसंघामध्ये (प्रभाग, निवडणूक विभाग, निर्वाचक गण इ.) प्रचाराकरिता केलेल्या सर्व प्रवासखर्चाचा समावेश त्याच्या निवडणूक खर्चात होईल.

भाग सहा

संकीर्ण

२७. सूचना देण्याबाबत आयोगाचे अधिकारः

(१) संविधानिक जबाबदारी योग्यरीत्या पार पाडण्याच्या दृष्टीने राज्य निवडणूक आयोग खालील बाबतीत सूचना व निर्देश देऊ शकेल-

(क) या आदेशातील कोणत्याही तरतुदींबाबतच्या स्पष्टीकरणाकरिता;

(ख) अशा कोणत्याही तरतुदींची अंमलबजावणी करण्याच्या संबंधात उत्पन्न झालेल्या कोणत्याही अडचणी अथवा संभ्रम दूर करण्याकरिता;

(ग) राजकीय पक्षांची नोंदणी, निवडणूक चिन्ह आरक्षण व वाटप, राजकीय पक्षाला प्राप्त होणारा निधी व निवडणुकीसाठी किंवा उमेदवारावर राजकीय पक्षाने केलेला खर्च, यासंबंधात या आदेशात तरतूद करण्यात आली नसेल किंवा करण्यात आलेली तरतूद अपूर्ण असेल तेव्हा त्यासंबंधात योग्य ती तरतूद करणे, आणि निवडणुका सुरळीत व सुव्यवस्थित पार पाडण्याच्यादृष्टीने योग्य त्या तरतुदी करणे आवश्यक आहे, असे आयोगाचे मत झाल्यास.

(२) राज्य निवडणूक आयोग संबंधित राजकीय पक्षासंदर्भातील अधिकची माहिती/ तपशील/ कागदपत्रे आवश्यतेनुसार मागू शकेल.

(३) राजकीय पक्षांना पक्ष नोंदणीच्या वेळी किंवा नोंदणी झाल्यानंतरही वेळोवेळी आवश्यकतेनुसार मागितलेली मूळ कागदपत्रे सादर करावी लागतील.

(४) राज्य निवडणूक आयोगाशी पत्रव्यवहार करताना राजकीय पक्षांनी प्रत्येक वेळी आपला कायम नोंदणी क्रमांक (PRN) व नोंदणी दिनांक संदर्भ म्हणून नमूद करावा.

(५) राज्य निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत सर्व राजकीय पक्षांना या आदेशातील तरतुदी आणि या पुढे वेळोवेळी करण्यात येणाऱ्या सुधारणा/ बदल लागू असतील.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या मान्यतेने,

सुरेश काकाणी,
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र.

३२५

[महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५ चे सहपत्र]

परिशिष्ट- १

राजकीय पक्ष नोंदणीसाठीच्या अर्जाचे प्रारूप

(भारत निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत आणि मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांसाठी)

[कृपया परिच्छेद ३(१)(क) पहावा]

प्रति,
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग,
पहिला मजला, नवीन प्रशासकीय भवन,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मादाम कामा मार्ग,
मुंबई- ४०० ०३२.

महोदय,

आमचा..... हा राजकीय पक्ष भारत निवडणूक आयोगाकडे नोंदणीकृत/ मान्यताप्राप्त पक्ष असून, या पक्षाच्या वतीने मी श्री/ श्रीमती..... 'महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५' अन्वये राजकीय पक्ष म्हणून नोंदणी करण्याची विनंती करित आहे. सदर आदेशान्वये आवश्यक असलेला तपशील खालीलप्रमाणे नमूद करण्यात येत आहेः

अ. क्र.	बाब	तपशील
१.	राजकीय पक्षाचे नाव *(मराठीत)*:	
२.	Name of Political Party *(In English)*:	
३.	पक्ष स्थापनेच्या ठरावाचा दिनांक:	
४.	भारत निवडणूक आयोगाकडील नोंदणी क्रमांक आणि दिनांक:	
५.	मान्यताप्राप्त असल्यास त्याबाबतचे आदेश आणि निवडणूक चिन्हाचा तपशील:	
६.	पक्षाच्या मुख्य कार्यालयाचा पत्ता *(मराठीत)*:	
७.	Address of headquarters of Political Party *(In English)*:	
८.	पक्षाच्या राज्यस्तरीय कार्यालयाचा पत्ता *(मराठीत)*:	
९.	Address of state headquarters of Political Party *(In English)*:	
१०.	संपर्कासाठी पक्षाच्या राज्यस्तरीय कार्यालयाचा दूरध्वनी क्रमांक:	
११.	संपर्कासाठी पक्षाच्या राज्यस्तरीय कार्यालयाचा ई-मेल आयडी *(पक्षाच्या नावे असावा)*:	

अ. क्र.	बाब	तपशील
१२.	पक्षाच्या राष्ट्रीय अध्यक्षाचे नाव:	
१३.	पक्षाच्या राष्ट्रीय अध्यक्षाचा पत्ता:	
१४.	पक्षाच्या महाराष्ट्र प्रदेश अध्यक्षाचे नाव:	
१५.	पक्षाच्या महाराष्ट्र प्रदेश अध्यक्षाचा पत्ता:	
१६.	परिशिष्ट-३ मध्ये नमूद घोषणापत्र जोडले आहे का?	
१७.	किमान १५० सदस्यांची नावे व मतदार यादीतील त्यांच्या नावाबाबतचा अद्ययावत प्रमाणित तपशील/ उतारा जोडला आहे का? *(केवळ इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्षांसाठी) [परिच्छेद ३(५)(झ) कृपया पहावा]*	
१८.	महाराष्ट्र राज्यातील किमान १५० पक्ष सदस्यांच्या मतदान ओळखपत्राच्या स्वसाक्षांकित प्रती जोडल्या आहेत का? *(केवळ इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्षांसाठी) [परिच्छेद ३(५)(ट) कृपया पहावा]*	
१९.	पक्षाच्या पाच पदाधिकाऱ्यांची पदनामासह सही असलेली पक्षाची घटना जोडली आहे का?	
२०.	पक्षाच्या घटनेत या आदेशाच्या परिच्छेद ४ प्रमाणे सर्व बाबींचा स्पष्ट उल्लेख आहे का?	
२१.	पक्षाची राज्य कार्यकारिणी/ पदाधिकाऱ्यांच्या निवडीचा ठराव, घटना मंजुरीची/ स्वीकारल्याच्या ठरावाची नोटराईझ्ड प्रत जोडली आहे? *[परिच्छेद ३(५)(च) कृपया पहावा]*	
२२.	पक्षाच्या राज्यस्तरीय मुख्य कार्यालयाची जागा/ इमारत मालकाचे परिशिष्ट- ४ नुसार 'ना हरकत प्रमाणपत्र' जोडले आहे का? *[परिच्छेद ३(५)(घ) कृपया पहावा]*	
२३	परिशिष्ट- ५ नुसार राजकीय पक्षाच्या राज्यस्तरीय मुख्य कार्यालयासंदर्भात संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे 'ना हरकत प्रमाणपत्र' जोडले आहे का? *[परिच्छेद ३(५)(ङ) कृपया पहावा]*	
२४.	प्रक्रिया शुल्क धनाकर्ष/ ऑनलाईनद्वारे भरल्याचा तपशील *(रक्कम, बँकेचे नाव, दिनांक, क्रमांक, इ.) [परिच्छेद ६(१) कृपया पहावा]*	

या अर्जासोबत दिलेली सर्व माहिती व तपशील खरा असून, तो सर्व सदस्यांच्या संमतीने देण्यात येत आहे. त्याबद्दल काही वाद उद्‌भवल्यास त्यास मी सर्वस्वी जबाबदार असेल. नोंदणी शुल्कापोटी एकदा जमा केलेली रक्कम कुठल्याही कारणास्तव परत मिळणार नाही, याची मला जाणीव आहे.

दिनांक:.....

ठिकाण:.....

आपला/ आपली विश्वासू

(सही)

(पक्ष अध्यक्ष/सचिवाचे नाव-.....)

(पक्षाचे नाव-.....)

३२७

[महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५ चे सहपत्र]

परिशिष्ट- २

राजकीय पक्ष नोंदणीसाठीच्या अर्जाचे प्रारूप

(नव्याने नोंदणी करू इच्छिणाऱ्या राजकीय पक्षांसाठी)

[कृपया परिच्छेद ३(१)(ख) पहावा]

प्रति,
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग,
पहिला मजला, नवीन प्रशासकीय भवन,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मादाम कामा मार्ग,
मुंबई ४०० ०३२.

महोदय,

..... (प्रस्तावित राजकीय पक्षाचे नाव) वतीने मी श्री/ श्रीमती..... 'महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५' अन्वये राजकीय पक्ष म्हणून नोंदणी करण्याची विनंती करत आहे. सदर आदेशान्वये आवश्यक असलेला तपशील खालीलप्रमाणे नमूद करण्यात येत आहेः

अ. क्र.	बाब	तपशील
१.	राजकीय पक्षाचे नाव *(मराठीत)*:	
२.	Name of Political Party *(In English)*:	
३.	पक्ष स्थापनेच्या ठरावाचा दिनांक:	
४.	पक्षाच्या मुख्य कार्यालयाचा पत्ता *(मराठीत)*:	
५.	Address of headquarters of Political Party *(In English)*:	
६.	संपर्कासाठी पक्षाचा दूरध्वनी क्रमांक:	
७.	संपर्कासाठी पक्षाचा ई-मेल आयडी *(पक्षाच्या नावाचा)*:	
८.	पक्ष अध्यक्षाचे नाव:	
९.	पक्ष अध्यक्षाचा पत्ता:	
१०.	परिशिष्ट-३ मध्ये नमूद घोषणापत्र जोडले आहे का?	
११.	पक्षाच्या पाच पदाधिकाऱ्यांची सही असलेली पक्षाची घटना जोडली आहे का?	
१२.	पक्षाच्या घटनेत या आदेशाच्या परिच्छेद ४ प्रमाणे सर्व बाबींचा स्पष्ट उल्लेख आहे का?	

अ. क्र.	बाब	तपशील
१३.	पक्ष स्थापना, कार्यकारिणी/पदाधिकाऱ्यांची निवड, पक्ष घटना इ. बाबतच्या ठरावाची नोटराईज्ड प्रत जोडली आहे का? *[परिच्छेद ३(५)(च) कृपया पहावा]*	
१४.	किमान १५० सदस्यांची नावे व मतदार यादीतील त्यांच्या नावाबाबतचा अद्ययावत प्रमाणित तपशील/ उतारा जोडला आहे का? *[परिच्छेद ३(५)(झ) कृपया पहावा]*	
१५.	किमान १५० सदस्यांच्या मतदान ओळखपत्राच्या स्वसाक्षांकित प्रती जोडल्या आहेत का? *[परिच्छेद ३(५)(ट) कृपया पहावा]*	
१६.	राजकीय पक्षाच्या राज्यस्तरीय मुख्य कार्यालयाच्या जागा/ इमारत मालकाचे परिशिष्ट-४ नुसार 'ना हरकत प्रमाणपत्र' जोडले आहे का? *[परिच्छेद ३(५)(घ) कृपया पहावा]*	
१७.	राजकीय पक्षाच्या राज्यस्तरीय मुख्य कार्यालयासंदर्भात संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे परिशिष्ट-५ नुसार 'ना हरकत प्रमाणपत्र' जोडले आहे का? *[परिच्छेद ३(५)(ङ) कृपया पहावा]*	
१८.	प्रक्रिया शुल्काच्या धनाकर्षाचा/ ऑनलाईन भरल्याचा तपशील (रक्कम, बँकेचे नाव, दिनांक, क्रमांक, इ.) *[परिच्छेद ६(१) कृपया पहावा]*	

या अर्जासोबत दिलेली माहिती व तपशील खरा असून, तो सर्व सदस्यांच्या संमतीने देण्यात येत आहे. त्याबद्दल काही वाद उद्‌भवल्यास त्यास मी सर्वस्वी जबाबदार असेल.

दिनांकः .....

स्थळः .....

आपला/ आपली विश्वासू

(सही)

पक्ष अध्यक्ष/ सचिवाचे नाव-.....)

(पक्षाचे नाव-.....)

[महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५ चे सहपत्र]

परिशिष्ट- ३

घोषणापत्र

[कृपया परिच्छेद ३(३) पहावा, सदर घोषणापत्र नोटराईज्ड केलेले असावे]

प्रति,
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग,
पहिला मजला, नवीन प्रशासकीय भवन,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मादाम कामा मार्ग,
मुंबई- ४०० ०३२.

महोदय,

मी ..... (अर्जदाराचे नाव) ..... या राजकीय पक्षाच्या वतीने घोषणा करतो/ करते की, 'महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५' यातील सर्व तरतुदींचे वाचन केले असून, ते मला समजले आहे. त्याचप्रमाणे उपरोक्त पक्ष राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांच्याकडून नोंदणीकृत झाल्यास, सदर पक्ष-

(१) भारतीय संविधानावर दृढ विश्वास, निष्ठा राखून आणि समाजवाद, धर्मनिरपेक्षता व लोकशाही, भारतीय सार्वभौमत्व, एकता व एकात्मता या तत्वांना बांधिल राहील;

(२) राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांनी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी वेळोवेळी आदर्श आचारसंहितेसंदर्भात दिलेल्या किंवा देण्यात येणाऱ्या आदेशांचे आणि 'महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५' यातील तरतुदींचे पालन करील;

(३) निवडणुका मुक्त, निर्भय, पारदर्शक वातवरणात पार पाडण्यासाठी आणि सर्वसाधारण जनतेच्या व विशेषतः निवडणूक क्षेत्राच्या हिताच्यादृष्टीने आयोगाकडून वेळोवेळी देण्यात आलेल्या निर्देशांचे व सूचनांचे पालन करील;

(४) पक्षाच्या नावामधील बदल, मुख्य कार्यालय/ राज्यस्तरीय कार्यालयाचा पत्ता, पक्षाच्या राष्ट्रीय आणि राज्यस्तरावरील पदाधिकाऱ्यांची नावे किंवा इतर कोणताही बदल विनाविलंब आयोगाला कळवेल; परंतु पक्षाच्या नावामधील बदल करण्यापूर्वी पक्ष राज्य निवडणूक आयोगाची पूर्वपरवानगी घेईल;

(५) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी पक्षाच्या अधिकृत उमेदवारांची नावे आयोग व संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांना कळविण्यासाठी प्राधिकृत करण्यात आलेल्या पदाधिकाऱ्यांची नावे व सहीचा नमुना संबंधितास कळवेल.

मी असेही घोषित करतो/ करते की, या घोषणापत्रातील मजकूर; तसेच राजकीय पक्ष नोंदणीसाठी दिलेल्या अर्जातील तपशील व सोबतची कागदपत्रे माझ्या माहिती व समजुतीप्रमाणे सत्य व अचूक आहेत. यातील कोणताही भाग खोटा नसून, आयोगापासून कोणतीही महत्त्वाची वस्तुस्थिती/ माहिती लपविण्यात आलेली नाही.

दिनांकः .....
स्थळः .....

आपला/ आपली विश्वासू

(सही)
(पक्ष अध्यक्ष/सचिवाचे नाव-.....)
(पक्षाचे नाव-.....)

330

[महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५ चे सहपत्र]

परिशिष्ट- ४

राजकीय पक्षाच्या मुख्य कार्यालयाच्या जागा/इमारत मालकाचे 'ना हरकत प्रमाणपत्रा'चा नमुना

(पक्ष नोंदणीसाठी प्रस्ताव सादर करताना किंवा पक्षाच्या मुख्य कार्यालयात बदल झाल्यास
पक्ष कार्यालयाच्या जागा मालकाचे द्यावयाच्या 'ना हरकत प्रमाणपत्रा'चा विहित नमुना)
[कृपया परिच्छेद ३(५)(घ) पहावा, सदर 'ना हरकत प्रमाणपत्र' नोटराईज्ड केलेले असावे]

प्रति,
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग,
पहिला मजला, नवीन प्रशासकीय भवन,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मादाम कामा मार्ग,
मुंबई- ४०० ०३२.

महोदय,

मी/ आम्ही ---------- राहणार ---------- याद्वारे असे जाहीर करतो/ करते की, माझ्या/ आमच्या मालकीची ---------- ही जागा मी/ आम्ही---------- या राजकीय पक्षाच्या मुख्य कार्यालयासाठी वापरण्याकरिता देत आहे/आहोत. यासंदर्भात काही वादविवाद झाल्यास किंवा कायदेशीर प्रश्न उद्‌भवल्यास त्याची सर्वस्वी जबाबदारी माझी/ आमची राहील, याची जाणीव ठेवून सदर जागेबाबत 'ना हरकत प्रमाणपत्र' देण्यात येत आहे.

दिनांकः .....
स्थळः .....

आपला/ आपली विश्वासू

(जागा मालकाची सही)

***टिप** : राजकीय पक्षाच्या मुख्य कार्यालयासाठी देण्यात येणारी जागा संबंधित मालकाची असल्यासंदर्भातील पुरावा या आदेशाच्या परिच्छेद ३(५)(घ) नुसार सादर करणे आवश्यक आहे. संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थाचे ना हरकत प्रमाणपत्र आणि जागा मालकाच्या 'ना हरकत प्रमाणपत्रा'वरील पत्ता अचूक आणि एकसमान असणे आवश्यक आहे.*

३३१

[महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षणs व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५ चे सहपत्र]

परिशिष्ट- ५

स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे 'ना हरकत प्रमाणपत्रा'चा नमुना

(संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या लेटरहेडवर घेणे)

पक्ष नोंदणीसाठी प्रस्ताव सादर करताना त्यासोबत जोडावयाच्या संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा 'ना हरकत प्रमाणपत्रा'चा विहित नमुना

[कृपया परिच्छेद ३(५)(ङ) पहावा]

जावक क्रमांकः ----------

दिनांकः ----------

प्रति,

श्री./श्रीमती----------

अध्यक्ष/सचिव/सरचिटणीस,

---------- (प्रस्तावित राजकीय पक्षाचे नाव व कार्यालयाचा संपूर्ण पत्ता)

विषय : प्रस्तावित राजकीय पक्षाचे कार्यालय सुरू करण्यासाठी 'ना- हरकत प्रमाणपत्र' देण्याबाबत...

संदर्भ : ---------- या प्रस्तावित राजकीय पक्षाचा दिनांक----------रोजीचा विनंती अर्ज.

महोदय,

वरील विषयाबाबत आपल्या संदर्भांकित दिनांक---------- रोजीच्या विनंती अर्जाच्या अनुषंगाने प्रमाणित करण्यात येते की, उपरोक्त विनंती अर्जात नमूद केलेल्या---------- (इमारत/ घर क्रमांक, प्रभाग/ परिसर, तालुका, जिल्हा व पीन कोडसह प्रस्तावित पक्ष कार्यालयाचा पत्ता) या जागी---------- या प्रस्तावित पक्षाच्या नावे राज्यस्तरावरील मुख्य कार्यालय सुरू करण्यासंदर्भात ---------- (संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव) यांची कुठलीही हरकत नसल्यामुळे सदर 'ना- हरकत प्रमाणपत्र' देण्यात येत आहे.

सक्षम प्राधिकाऱ्याची स्वाक्षरी

(नाव व पदनाम)

स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा शिक्का

टिप : *ग्रामपंचायतीच्या बाबतीत सक्षम प्राधिकारी म्हणजे ग्रामसेवक/ ग्रामविकास अधिकारी, नगरपरिषद व नगरपंचायतीच्या बाबतीत संबंधित मुख्याधिकारी आणि महानगरपालिकेच्या बाबतीत महानगरपालिका आयुक्त/ संबंधित प्रभाग अधिकारी होय.*

[महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५ चे सहपत्र]

परिशिष्ट- ६

..... या राजकीय पक्षाच्या सदस्यांची यादी

(किमान १५० आवश्यक)

[कृपया परिच्छेद ३(५)(ञ) पहावा]

अ.क्र.	सदस्याचे नाव	मतदार ओळखपत्र क्रमांक	विधानसभा मतदारसंघाचा क्रमांक व नाव	मतदार यादी भाग क्रमांक	मतदार यादीतील अनुक्रमांक

..... या राजकीय पक्षाच्या सदस्यांची उपरोक्त यादी व त्यातील तपशील खरा असून, तो सर्व सदस्यांच्या संमतीने देण्यात येत आहे. त्याबद्दल काही वाद उद्‌भवल्यास त्यास मी सर्वस्वी जबाबदार असेल.

दिनांकः .....

स्थळः .....

आपला/ आपली विश्वासू

(सही)

(पक्ष अध्यक्ष/ सचिवाचे नाव-.....)

(पक्षाचे नाव-.....)

(टीपः प्रत्येक पृष्ठावर अर्जदाराची सही असावी.)

३३३

[महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५चे सहपत्र]

परिशिष्ट- ७

प्रतिज्ञापत्राचा नमुना

(कोणत्याही राजकीय पक्षाशी संबंध नाही व इतर बाबींविषयीचे)

[कृपया परिच्छेद ३(५)(ठ) पहावा, सदर प्रतिज्ञापत्र नोटराईज्ड केलेले असावे.]

प्रति,
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग,
पहिला मजला, नवीन प्रशासकीय भवन,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मादाम कामा मार्ग,
मुंबई- ४०० ०३२.

महोदय,

मी श्री/ श्रीमती..... अध्यक्ष/ सचिव, ... (प्रस्तावित राजकीय पक्षाचे नाव) राहणार..... (संपूर्ण पत्ता) असे जाहीर करतो की,

१. नोंदणीसाठी प्रस्तावासोबत सादर करण्यात आलेल्या यादीतील सर्व एकूण सदस्य ..... (किमान १५०) हे इतर कुठल्याही राजकीय पक्षाचे सदस्य अथवा पदाधिकारी नाहीत.

२. पक्षाच्या कुठल्याही सदस्याला फरार घोषित करण्यात आलेले नाही.

३. पक्षाच्या सर्व सदस्यांचे अर्जासोबत दिलेले मतदार ओळखपत्र व त्यावरील त्यांची स्वाक्षरी खरी व त्यांनी स्वखुशीने केलेली आहे.

४. जी जागा पक्षाचे कार्यालय म्हणून निवडण्यात आली आहे, त्या ठिकाणी सर्व सामान्य नागरिकांना कोणताही त्रास होणार नाही.

५. पक्ष कार्यालय सदर जागेतून चालविल्यामुळे कुठल्याही कायद्याचे उल्लंघन होणार नाही; तसेच सामान्य जनतेला कोणताही त्रास झाल्यास पक्षाचे कार्यालय अन्य ठिकाणी स्थलांतरीत केले जाईल व त्याबाबत आयोगाच्या सूचनांचे पालन केले जाईल.

मी घोषित करतो की, वर नमूद व अर्जासोबत दिलेली सर्व माहिती खरी आहे. त्यात नमूद सर्व बाबींचे पालन करण्यात येईल.

दिनांकः.....

स्थळः.....

आपला/ आपली विश्वासू

(सही)
(पक्ष अध्यक्ष/ सचिवाचे नाव.....)
पक्षाचे नाव.....

परिशिष्ट- ८

राजकीय पक्षाची मुख्य कार्यकारिणी आणि पदाधिकारी

(किमान सात पदाधिकारी/ कार्यकारिणी सदस्य आवश्यक)

[कृपया परिच्छेद ३(५)(ड) पहावा]

अ. क्र.	पदाधिकाऱ्याचे नाव	पद	पत्ता	मोबाईल नंबर	ईमेल आयडी	सही

सदर कार्यकारिणी/ पदाधिकाऱ्यांची दि. ..... रोजी झालेल्या सभेत निवड करण्यात आली असून, ही माहिती खरी आहे. सोबत कार्यकारिणी/ पदाधिकाऱ्यांच्या निवडीच्या ठरावाची प्रत जोडली आहे. सदर पदाधिकारी/ कार्यकारिणीची मुदत जास्तीत जास्त पाच वर्षे किंवा कोणत्याही कारणाने मुदत संपल्यास, यापैकी जे आधी घडेल तोपर्यंत राहील.

दिनांक: .....

स्थळ: .....

आपला/ आपली विश्वासू

(सही)

(पक्ष अध्यक्ष/सचिवाचे नाव.....)

पक्षाचे नाव.....

[महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५ चे सहपत्र]

परिशिष्ट- ९

राजकीय पक्षाच्या घटनेत समाविष्ट करावयाचे किमान आवश्यक मुद्दे (मार्गदर्शक तत्वे)

[कृपया परिच्छेद ४ पहावा]

कलम १: राजकीय पक्षासंदर्भातला तपशील

राजकीय पक्षाचे नाव (मराठीत).

राजकीय पक्षाचे नाव (इंग्रजीत).

राजकीय पक्ष स्थापनेच्या ठरावाचा दिनांक.

राजकीय पक्षाची घटना मंजुरीचा दिनांक.

कलम २: राजकीय पक्षाचे उद्देश व ध्येय धोरणे (संविधानाशी व प्रचलित कायद्यांशी सुसंगत असावेत).

या आदेशाच्या परिच्छेद ४(१) नुसार, "पक्षाचा भारतीय संविधानावर दृढ विश्वास व निष्ठा आहे; तसेच भारताचे सार्वभौमत्व, समाजवाद, धर्मनिरपेक्षता, लोकशाही, गणराज्य, एकता व एकात्मता पक्षास मान्य आहे," असा स्पष्ट उल्लेख करून तो अधोरेखित करावा.

कलम ३: राजकीय पक्षाचे सदस्य

राजकीय पक्षाचे सदस्यत्व प्रत्येक प्रौढ भारतीय नागरिकास खुले असावे, राजकीय पक्षाच्या सदस्यांचे प्रकार व त्यांना सदस्य करण्यासंदर्भातील नियमावली व कार्यपद्धती, या कलमात विशद करावी.

कलम ४: राजकीय पक्षाची संघटनात्मक संरचना.

पक्षाची कार्यकारिणी प्रमुख पदाधिकाऱ्यांसह किमान ७ सदस्यांची असावी. पक्ष संघटनात्मक संरचनेतील प्रत्येकाचे अधिकार आणि जबाबदारी स्पष्टपणे विशद करावी.

पक्षात लोकशाही पद्धतीने निर्णय प्रक्रिया असेल आणि कुणालाच नकाराधिकार (No Veto Power) नसेल, याबाबत स्पष्टता असावी.

पक्षाची राष्ट्रीय, राज्यस्तरीय कार्यकारिणी व त्यातील पदाधिकाऱ्यांच्या निवडीसंदर्भातील नियमावली व कार्यपद्धती स्पष्ट करावी.

समाजातील विविध घटकांसंदर्भात पक्षाच्या शाखा/ आघाड्या असल्यास त्याबाबतची नियमावली व कार्यपद्धती नमूद करावी.

या आदेशाचा परिच्छेद ४(२) मधील, **"पक्षाचे अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष व कार्यकारिणीच्या इतर पदाधिकारी/ सदस्य यांची निवड पक्षाच्या सदस्यांतून व पक्षाच्या सदस्यांकडून लोकशाही पद्धतीने निवडणूक घेऊन जास्तीत जास्त पाच वर्षांकरिता केली जाईल आणि कार्यकारिणीची मुदत संपण्यापूर्वी नवीन कार्यकारिणीसाठी निवडणूक घेण्यात येईल,"** अशी तरतूद करून ती अधोरेखित करावी.

कलम ५: पक्षांतर्गत वाद-विवाद, पक्षातील फूट, शिस्त इत्यादींबाबत

पक्षातून एखाद्याला निलंबित करणे, पदावरून काढून टाकणे, पक्ष शिस्तीचा भंग केल्याप्रकरणी कार्यवाही करणे, इत्यादी बाबींबाबत; तसेच पक्षांतर्गत वाद लोकशाही पद्धतीने मिटविण्यासंदर्भात स्पष्ट तरतूद व कार्यपद्धती विशद करावी.

कलम ६: पक्ष संघटनेच्या दैनंदिन कामकाजाबाबतचे नियमन

(उदा. निर्णय प्रक्रिया, पक्षाची विशेष सर्वसाधारण सभा, कार्यकारिणीची बैठक, सभा/ बैठकीची गणसंख्या, सभा/बैठकीत ठराव मंजूर/ नामंजूर करण्याची प्रक्रिया इ.)

कलम ७: पक्ष निधी आणि पक्षाचे बँक खाते

पक्षासाठी निधी संकलनाची पद्धत, निधीच्या विनियोगाची पद्धत व अधिकार, पक्षाची बँक खाती व ती हाताळण्याचे अधिकार, पक्षाचे पॅन कार्ड प्राप्त करून घेणे, सनदी लेखापालाकडून वार्षिक लेखापरीक्षण करणे, वार्षिक लेखापरीक्षित लेख्याची आणि पक्षाचे वार्षिक आयकर विवरणपत्र दाखल इत्यादी बाबींचा समावेश असावा.

या आदेशाच्या परिच्छेद ४(४) मधील "पक्षाच्या वार्षिक लेखापरिक्षित लेख्याची (Audited Accounts) एक प्रत व कायद्यान्वये भरलेल्या संबंधित वर्षातील आयकर विवरण पत्राची (रिटर्नची) एक प्रत संबंधित वित्तीय वर्ष संपल्यापासून ७ महिन्यांच्या आत आयोगाच्या कार्यालयात देण्यात येईल," अशी स्पष्ट तरतूद करून ती अधोरेखित करावी.

कलम ८: पक्षाच्या घटना दुरुस्तीची प्रक्रिया

पक्षाच्या वार्षिक सर्वसाधारण किंवा विशेष सर्वसाधारण सभेत दोन तृतीयांश बहुमताद्वारेच पक्षाची घटना दुरुस्ती करता येईल, त्या अनुषंगाने संपूर्ण प्रक्रिया विशद करावी.

कलम ९: पक्षाच्या नावात बदल करणे, पक्ष अन्य राजकीय पक्षात विलिन करणे, विसर्जित करणे

राजकीय पक्षाच्या नावात बदल करणे, अन्य पक्षात विलिन करणे किंवा विसर्जित करणे, यासंदर्भातील निर्णय घेण्याची नियमावली, प्रक्रिया/ कार्यपद्धती सविस्तरपणे स्पष्ट करावी.

कलम १०: संकीर्ण

अन्य काही मुद्दे, नियम असल्यास स्पष्ट नमूद करावेत.

टीप : *या आदेशाचा परिच्छेद ४(६) नुसार पक्ष नोंदणीसाठी सादर करण्यात येणाऱ्या अर्जाबरोबर पक्षाच्या घटनेची प्रत सादर करावी. त्याच्या प्रत्येक पृष्ठावर पक्षाचे अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव/ सरचिटणीस, कोषाध्यक्ष/ खजिनदार यांच्यासह एकूण पाच पदाधिकारी/ कार्यकारिणी सदस्य यांची पदनामासह स्वाक्षरी असेल.*

[महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५ चे सहपत्र]

परिशिष्ट- १०

प्रस्तावित राजकीय पक्षाने नोंदणी करताना प्रसिद्ध करावयाच्या नोटीसचा नमुना

[कृपया परिच्छेद ७(३) पहावा]

राजकीय पक्ष नोंदणीबाबत जाहीर सूचना

मी अर्जदार श्री/ श्रीमती..... या जाहीर सूचनेद्वारे असे घोषित करतो/ करते की, ... (राजकीय पक्षाचे नाव लिहावे) या नावाने राजकीय पक्ष नोंदणीसाठी राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांच्याकडे आम्ही अर्ज केला आहे.

या पक्षाचे मुख्य कार्यालय ..... (अर्जात नमूद केल्याप्रमाणे राजकीय पक्षाच्या मुख्य कार्यालयाचा संपूर्ण व अचूक पत्ता लिहावा) या ठिकाणी असेल.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांच्या 'महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५' या आदेशानुसार पक्षाच्या नोंदणीसाठी अर्ज केला आहे. या राजकीय पक्षाचे महाराष्ट्र राज्यातील पदाधिकारी खालीलप्रमाणे आहेत:

अध्यक्ष: श्री/ श्रीमती.....

सचिव/ सरचिटणीस: श्री/ श्रीमती.....

कोषाध्यक्ष/ खजिनदार: श्री/ श्रीमती.....

जर कोणाला,..... (राजकीय पक्षाचे नाव लिहावे) या राजकीय पक्षाच्या नोंदणीबाबत आक्षेप असल्यास, तो १५ दिवसांच्या आत लेखी स्वरूपात *"सचिव, राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र, पहिला मजला, नवीन प्रशासकीय भवन, मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरू चौक, मुंबई- ४०० ०३२"* यांच्याकडे परस्पर नोंदवावा. त्यात आपला संपर्काचा अचूक पत्ता, दूरध्वनी/ भ्रमणध्वनी क्रमांक व ई-मेल आयडी नमूद करणे आवश्यक आहे.

[महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५ चे सहपत्र]

परिशिष्ट- १०अ

<u>नावात बदल करताना राजकीय पक्षाने प्रसिद्ध करावयाच्या नोटीसचा नमुना</u>

[कृपया परिच्छेद ७(३) आणि ९(६) पहावा]

राजकीय पक्ष नोंदणीबाबत जाहीर सूचना

मी अर्जदार श्री/ श्रीमती..... या जाहीर सूचनेद्वारे असे घोषित करतो/ करते की, ... (राजकीय पक्षाचे नाव लिहावे) या राजकीय पक्षाचा मी..... (पद) आहे. या पक्षाचे नाव आता..... ऐवजी ..... असे करण्याचा प्रस्ताव राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांच्याकडे आम्ही सादर केला आहे.

या पक्षाचे मुख्य कार्यालय ..... (अर्जात नमूद केल्याप्रमाणे राजकीय पक्षाच्या मुख्य कार्यालयाचा संपूर्ण व अचूक पत्ता लिहावा) या ठिकाणी आहे.

पक्षाच्या..... (राजकीय पक्षाचे नवीन प्रस्तावित नाव लिहावे) या प्रस्तावित नावाबाबत जर कोणाला आक्षेप असल्यास, तो १५ दिवसांच्या आत लेखी स्वरूपात "सचिव, राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र, पहिला मजला, नवीन प्रशासकीय भवन, मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरू चौक, मुंबई- ४०० ०३२" यांच्याकडे परस्पर नोंदवावा. आक्षेप नोंदविताना आपले पूर्ण नाव, संपर्काचा अचूक पत्ता, दूरध्वनी/ भ्रमणध्वनी क्रमांक व ई-मेल आयडीसह नमूद करणे आवश्यक आहे.

३३९

[महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५ चे सहपत्र]

परिशिष्ट- ११

राजकीय पक्षाच्या नोंदणीसाठी आवश्यक माहितीची/ कागदपत्रांची तपासणी सूची

[कृपया परिच्छेद ३(५)(ढ) पहावा]

अ.क्र.	माहितीचा तपशील	आहे/ नाही	पृ.क्र.
१	राजकीय पक्षाचे नावः		
२	आपल्या राजकीय पक्षाचे नाव राज्य निवडणूक आयोगाकडे यापूर्वी नोंदणी झालेल्या किंवा नोंदणी रद्द झालेल्या राजकीय पक्षाच्या नावासारखे नसल्याची राज्य निवडणूक आयोगाकडील यादीवरून (आयोगाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध) खात्री केली आहे का?		
३	राजकीय पक्षाच्या मुख्य कार्यालयाचा पत्ता		
४	राज्यस्तरावरील मुख्य कार्यालयाचा पत्ता (पत्रव्यवहाराचा पत्ता)		
५	राजकीय पक्षाचा दूरध्वनी क्रमांक		
६	राजकीय पक्षाच्या नावाचा ई-मेल आयडी		
७	आदेशातील परिच्छेद ३(१)(क) आणि परिशिष्ट-१ किंवा ३(१)(ख) आणि परिशिष्ट-२ नुसार राजकीय पक्ष नोंदणीसाठी अर्ज		
८	राजकीय पक्षाची यापूर्वीच भारत निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी झाली असल्यास त्याचा कागदपत्रांसह परिच्छेद ३(५)(ज) नुसार तपशील द्यावा.		
९	मान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष असल्यास निवडणूक चिन्हाचा (चित्रांसह) परिच्छेद ३(५)(ज) नुसार तपशील द्यावा.		
१०	आदेशातील परिच्छेद ६(१) नुसार प्रक्रिया शुल्क म्हणून 'सहायक आयुक्त, राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र' (Assistant Commissioner, State Election Commission, Maharashtra, Mumbai) यांच्या नावे मुंबई येथे देय असलेला रुपये २०,०००/- चा धनाकर्ष किंवा ऑनलाईन शुल्क भरले असल्यास संपूर्ण तपशील		
११	आदेशातील परिच्छेद ३(३) आणि परिशिष्ट- ३ नुसार घोषणापत्र		
१२	आदेशातील परिच्छेद ३(५)(घ) नुसार राजकीय पक्षाच्या राज्यस्तरीय मुख्य कार्यालयाच्या जागा मालकाचे परिशिष्ट- ४ प्रमाणे नोटराईज्ड 'ना हरकत प्रमाणपत्र (मिळकतीच्या पुराव्यासह)		
१३	आदेशातील परिच्छेद ३(५)(ङ) आणि परिशिष्ट- ५ नुसार राजकीय पक्षाच्या राज्यस्तरीय कार्यालयासंदर्भात संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे 'ना हरकत प्रमाणपत्र'		
१४	आदेशातील परिच्छेद ३(५)(ठ) नुसार राजकीय पक्षाच्या सर्व सदस्यांचा/ पदाधिकाऱ्यांचा अन्य कुठल्याही राजकीय पक्षाशी संबंध नसल्याचे परिशिष्ट-७ नुसार प्रतिज्ञापत्र		
१५	या आदेशातील परिच्छेद ३(५)(ड) आणि परिशिष्ट- ८ नुसार राजकीय पक्षाची राज्यस्तरीय मुख्य कार्यकारिणी आणि पदाधिकाऱ्यांची यादी त्यांच्या स्वाक्षऱ्यांसह		
१६	आदेशातील परिच्छेद ४ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे आणि परिशिष्ट- ९ मधील मार्गदर्शक तत्वांनुसार प्रमुख पाच पदाधिकाऱ्यांची स्वाक्षरी असलेली राजकीय पक्षाच्या घटनेची प्रत		
१७	आदेशातील परिच्छेद ४(१) नुसार भारतीय संविधानावरील दृढ विश्वास व निष्ठेसंदर्भातील राजकीय पक्षाच्या घटनेत केलेली तरतूद		

१८	आदेशातील परिच्छेद ४(२) नुसार पक्षांच्या पदाधिकाऱ्यांची/ कार्यारिणीची पाच वर्षांच्या कालावधीत निवड करण्यासंदर्भातील राजकीय पक्षाच्या घटनेत केलेली तरतूद		
१९	आदेशातील परिच्छेद ४(४) नुसार वार्षिक लेखापरीक्षित लेख्यासंदर्भात राजकीय पक्षाच्या घटनेत केलेली तरतूद		
२०	आदेशातील परिच्छेद ३(५)(च) नुसार राजकीय पक्ष स्थापनेच्या ठरावाची नोटराईज्ड प्रत		
२१	आदेशातील परिच्छेद ३(५)(च) नुसार राजकीय पक्षाचे पदाधिकारी/ कार्यकारिणीच्या निवडीबाबतच्या ठरावाची नोटराईज्ड प्रत (ठरावात सूचक, अनुमोदक व उपस्थित सदस्यांच्या नावांसह)		
२२	आदेशातील परिच्छेद ३(५)(च) नुसार राजकीय पक्षाची घटना स्वीकारलेल्या ठरावाची नोटराईज्ड प्रत		
२३	आदेशातील परिच्छेद ३(५)(ञ) आणि परिशिष्ट- ६ नुसार राजकीय पक्षाच्या सदस्यांचा नावांसह (किमान १५०) तपशील		
२४	आदेशातील परिच्छेद ३(५)(झ) नुसार अद्ययावत व अंतिम असलेल्या मतदार यादीतील सदस्यांच्या नावाबाबतचे तहसीलदार/ मतदार नोंदणी अधिकारी यांच्याकडून प्रमाणित करून घेतलेले उतारे/मतदार यादी		
२५	आदेशातील परिच्छेद ३(५)(ट) नुसार राजकीय पक्षाची कार्यकारिणी/ पदाधिकाऱ्यांसह १५० सदस्यांचे स्वसाक्षांकित निवडणूक ओळखपत्रांची प्रत		
२६	आदेशातील परिच्छेद ७(३) नुसार जाहिरात प्रसिद्ध केलेल्या वर्तमानपत्राचा अंकदेखील कालमर्यादेत सादर करावा लागेल.		

तपासणी सूचीत नमूद केल्याप्रमाणे आवश्यक माहिती व कागदपत्रे दिली असल्याची मी खात्री केली आहे. त्याबाबतची सर्वस्वी जबाबदारी माझी असेल.

दिनांकः .....

स्थळः .....

आपला/ आपली विश्वासू

(सही)

(पक्ष अध्यक्ष/सचिवाचे नाव.....)

पक्षाचे नाव.....

*(**टीपः** तपासणी सूचीत नमूद क्रमाने प्रस्तावासोबत सर्व कागदपत्रे जोडावीत.)*

३४१

[महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५ चे सहपत्र]

परिशिष्ट- १२

वेळोवेळी द्यावयाच्या तपशिलांची एकत्रित मार्गदर्शक सूची

[कृपया परिच्छेद ९(९) पहावा]

राजकीय पक्षाची नोंदणी झाल्यानंतर वेळोवेळी किंवा दरवर्षी करावयाच्या कार्यवाहीबाबतची माहिती या परिशिष्टात संक्षिप्त स्वरुपात दिली आहे. सविस्तर माहितीसाठी संपूर्ण आदेश व संबंधित परिच्छेद बाराकाईने वाचणे आश्यक आहे.

अ. क्र.	माहितीचा तपशील
१	राजकीय पक्षाची नोंदणी झाल्यानंतर पक्षाच्या नावाने उघडलेल्या बँक खात्याचा तपशील परिच्छेद ८(१) प्रमाणे सहा महिन्यांच्या आत देणे.
२	राजकीय पक्षाची नोंदणी झाल्यानंतर आयकर विभागाकडून प्राप्त करण्यात आलेल्या पॅन कार्डची स्वसाक्षांकित प्रत परिच्छेद ८(१) प्रमाणे सहा महिन्यांच्या आत देणे.
३	वार्षिक लेखापरिक्षित लेख्याची (Audited Report) प्रत परिच्छेद ८(३) प्रमाणे आर्थिक वर्षे संपल्यानंतर सात महिन्यांच्या आत देणे. संबंधित आर्थिक वर्षात कुठलाही आर्थिक व्यवहार झाला नसला तरीही नील म्हणून वार्षिक लेखापरिक्षित लेख्याची प्रत देणे बंधनकारक आहे.
४	आयकर विवरणप्रत्र (रिटर्न्स) भरल्याची प्रत परिच्छेद ८(३) प्रमाणे आर्थिक वर्षे संपल्यानंतर सात महिन्यांच्या आत देणे. संबंधित आर्थिक वर्षात कुठलाही आर्थिक व्यवहार झाला नसला तरीही नील म्हणून भरलेल्या आयकर विवरण पत्राची (रिटर्नची) प्रत देणे बंधनकारक आहे.
५	राजकीय पक्षाच्या कार्यकारणीत पदाधिकारी/ सदस्याचे निधन, राजीनामा किंवा पक्षांतर्गत निवडणूक इ. कारणांमुळे बदल झाल्यास, त्याबाबतचा अहवाल आयोगास परिच्छेद ९(२) प्रमाणे विनाविलंब कळविणे.
६	राजकीय पक्षांनी त्यांच्या मुख्य कार्यालयाच्या पत्यात बदल केल्यास, त्याबाबत आयोगास परिच्छेद ९(३) प्रमाणे सूचित करणे.
७	राजकीय पक्षाच्या संपर्क क्रमांकात किंवा ई-मेल आयडीत बदल झाल्यास तो विनाविलंब परिच्छेद ९(४) प्रमाणे राज्य निवडणूक आयोगास कळवावा.
८	राजकीय पक्षाची आयोगाकडे नोंदणी झाल्यानंतर पक्षाच्या नावात बदल करावयाचा असल्यास परिच्छेद ९(५) प्रमाणे कार्यवाही करून आयोगास कळविणे.
९	भारत निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी असलेल्या राजकीय पक्षाच्या नावात किंवा त्यांच्यासाठीच्या आरक्षित चिन्हात बदल झाला असल्यास तो परिच्छेद ९(८) प्रमाणे कळविणे.
१०	यासह इतर विविध प्रकारची माहिती किंवा राज्य निवडणूक आयोगाने वेळोवेली मागितलेल्या माहितीची विहित वेळेत पूर्तता करणे आवश्यक असेल.

परिशिष्ट- १३

निवडणूक चिन्ह आरक्षण व वाटप मार्गदर्शक तक्ता

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये साधरणतः ढोबळमानाने खालील प्राधान्यक्रमानुसार निवडणूक चिन्हाचे वाटप केले जाते. अधिक तपशील किंवा स्पष्टीकरणासाठी या आदेशाचा भाग चार पाहावा

राष्ट्रीय पक्ष

भारत निवडणूक आयोगाने आरक्षित केल्याप्रमाणे (कृपया परिच्छेद १२ पाहावा)

महाराष्ट्रातील राज्यस्तरीय पक्ष

भारत निवडणूक आयोगाने आरक्षित केल्याप्रमाणे; परंतु भारत निवडणूक आयोगाने महाराष्ट्रातील राज्यस्तरीय पक्षाचे आणि इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्षांसाठी समान चिन्ह आरक्षित केले असल्यास महाराष्ट्रातील राज्यस्तरीय पक्षास प्राधान्य. (कृपया परिच्छेद १२ पाहावा)

इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्ष

भारत निवडणूक आयोगाने आरक्षित केल्याप्रमाणे; परंतु भारत निवडणूक आयोगाने इतर राज्यातील विविध राज्यस्तरीय पक्षांसाठी समान चिन्ह आरक्षित केले असल्यास राज्य निवडणूक आयोगाकडे प्रथम नोंदणी झालेल्या पक्षास प्राधान्य. (कृपया परिच्छेद १२ पाहावा)

नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त पक्ष

नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त पक्षांच्या उमेदवारांना त्यांच्या प्राधान्यक्रमानुसार मुक्त चिन्हाचे वाटप करण्यात येईल; परंतु अशा दोन किंवा त्यापेक्षा जास्त पक्षाच्या उमेदवारांनी एकाच समान चिन्हांची मागणी केली असल्यास सोडतीद्वारे चिन्हाचे वाटप होईल (कृपया परिच्छेद १३ पाहावा)

तात्पुरत्या स्वरुपात आरक्षित चिन्ह

परिच्छेद १७ मध्ये नमूद केल्याप्राणे तात्पुरत्या स्वरुपात आरक्षित केलेल्या चिन्हांचे संबंधित राजकीय पक्षाच्या उमेदवारांनाच वाटप करण्यात येईल.

अपक्ष उमेदवार

अपक्ष उमेदवारांना त्यांच्या प्राधान्यक्रमानुसार चिन्हाचे वाटप करण्यात येईल; परंतु दोन किंवा त्यापेक्षा जास्त अपक्ष उमेदवारांनी एकाच समान चिन्हांची मागणी केली असल्यास सोडतीद्वारे चिन्हाचे वाटप होईल. (कृपया परिच्छेद १३ पाहावा)

[महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा (मतदार विभाग व निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ नुसार जिल्हा परिषद निवडणुकांसाठी लेखी सूचनापत्र]

जिल्हा परिषद निवडणुकीसाठी

नमुना २-अ

(नियम १५-अ पहा)

राजकीय पक्ष/ आघाडी/ मोर्चा यांनी उभे केलेल्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी प्राधिकृत व्यक्तींची माहिती कळविणे.

प्रति,

१. जिल्हाधिकारी----------

२. निर्वाचन अधिकारी, मतदार विभाग ---------- जिल्हा परिषद ----------

विषय : जिल्हा परिषदेची सार्वत्रिक निवडणूक

निवडणूक चिन्हांचे वाटप

उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी व्यक्तींना प्राधिकृत करणे.

महोदय,

मी याद्वारे कळवितो की, वर निर्देश केलेल्या निवडणुकीसाठी पक्षाने उभे करावयाचे प्रस्तावित केलेल्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी खालील व्यक्तीस/ व्यक्तींना या पक्षाने, जो महाराष्ट्र राज्यात राष्ट्रीय/ राज्यस्तरीय पक्ष आहे. आघाडीने/ मोर्चाने प्राधिकृत केले आहे.

सूचना पाठविण्यासाठी प्राधिकृत केलेल्या व्यक्तींचे नाव	पक्ष/ आघाडी/ मोर्चामध्ये धारण केलेले पद	जिल्हा परिषदेच्या ज्या विभागासाठी प्राधिकृत केले आहे, त्या मतदार विभागाचे नाव व जिल्हा
(१)	(२)	(३)

२. वरीलप्रमाणे प्राधिकृत केलेल्या व्यक्तीच्या/ व्यक्तींच्या स्वाक्षरीचा नमुना पुढीलप्रमाणे आहेः

(१) श्री. ---------- यांच्या स्वाक्षरीचा नमुना

(एक) ----------

(दोन) ----------

(तीन) ----------

(२) श्री. ---------- यांच्या स्वाक्षरीचा नमुना

(एक) ----------

(दोन) ----------

(तीन) ----------

(३) श्री. ---------- यांच्या स्वाक्षरीचा नमुना

(एक)----------

(दोन)----------

(तीन)----------

ठिकाण :----------

तारीख :----------

आपला विश्वासू

अध्यक्ष/ सचिव
पक्षाचे/ आघाडीचे/ मोर्चाचे नाव
(पक्षाची/ आघाडीची/ मोर्चाची मोहोर)

[महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा (मतदार विभाग व निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ नुसाsर जिल्हा परिषद निवडणुकांसाठी लेखी सूचनापत्र]

जिल्हा परिषद निवडणुकीसाठी

नमुना २-ब

(नियम १५-अ पहा)

राजकीय पक्षाने/ आघाडीने/ मोर्चाने उभे केलेल्या
उमेदवारांच्या नावाबाबतची नोटीस

प्रति,

१. जिल्हाधिकारी----------

२. निर्वाचन अधिकारी----------मतदार विभाग,
जिल्हा परिषद---------- जिल्हा----------

विषय : जिल्हा परिषदेच्या सार्वत्रिक निवडणुका उमेदवार उभे करणे.

महोदय,

मी याद्वारे सूचना देतो की, ----------, जिल्हा परिषदेतील ----------,मतदार विभागांच्या येत्या सार्वत्रिक निवडणुकांसाठी---------- पक्षाने/ आघाडीने/ मोर्चाने खालील व्यक्तींना प्रत्येकी मतदार विभागासमोर दर्शविल्याप्रामणे उमेदवार म्हणून उभे केले आहे.

मतदार विभागाचा अनुक्रमांक व नाव	मान्यताप्राप्त उमेदवाराचे नाव	मान्यताप्राप्त उमेदवाराच्या वडिलांचे/ पतीचे नाव	मान्यताप्राप्त उमेदवाराचा डाक पत्ता
१	२	३	४

जर मान्यताप्राप्त उमेदवारांचे नामनिर्देशनपत्र छाननीच्या वेळी अवैध ठरले किंवा त्याने निवडणुकीतून माघार घेतली तर बदली उमेदवाराचे नाव	बदली उमेदवाराच्या वडिलांचे/ पतीचे नाव	बदली उमेदवाराचा डाकचा पत्ता
५	६	७

ठिकाण:

तारीख:

आपला विश्वासू

(पक्षाच्या/ आघाडीच्या/ मोर्चाच्या
प्राधिकृत व्यक्तीचे नाव व स्वाक्षरी)

विशेष सूचना : हे पत्र नामनिर्देशन पत्र दाखल करण्याच्या अखेरच्या तारखेस दुपारी ३.०० वाजेपर्यंत निर्वाचन अधिकारी यांच्याकडे दिले पाहिजे.

(पक्षाची/ आघाडीची/ मोर्चाची मोहोर)

[महाराष्ट्र पंचायत समित्या (निर्वाचक गण व निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ नुसार पंचायत समित्यांच्या निवडणुकांसाठी लेखी सूचनापत्र]

३४७

पंचायत समिती निवडणुकीसाठी

नमुना २-अ

(नियम १५-अ पहा)

राजकीय पक्ष/ आघाडी/ मोर्चा यांनी उभे केलेल्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी प्राधिकृत व्यक्तींची माहिती कळविणे.

प्रति,

१. जिल्हाधिकारी----------

२. निर्वाचन अधिकारी, मतदार विभाग ----------, पंचायत समिती----------, जिल्हा----------

विषय : पंचायत समिती----------, जिल्हा---------- ची सार्वत्रिक निवडणूक
निवडणूक चिन्हांचे वाटप- उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी व्यक्तींना प्राधिकृत करणे.

महोदय,

मी याद्वारे कळवितो की, वर निर्देश केलेल्या निवडणुकीसाठी पक्षाने उभे करण्यासाठी प्रस्तावित केलेल्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी खालील व्यक्तीस/ व्यक्तींना महाराष्ट्र राज्यात राष्ट्रीय/ राज्यस्तरीय असणाऱ्या पक्षाने/ आघाडीने/ मोर्चाने प्राधिकृत केले आहे.

सूचना पाठविण्यासाठी प्राधिकृत केलेल्या व्यक्तींचे नाव	पक्ष/ आघाडी/ मोर्चामध्ये धारण केलेले पद	पंचायत समिती ज्या गटासाठी व निर्वाचक गणासाठी प्राधिकृत केले आहे तो गट व निर्वाचक गण
१	२	३

२. अशा प्राधिकृत केलेल्या व्यक्तीच्या/ व्यक्तींच्या स्वाक्षरीचा नमुना पुढीलप्रमाणे आहेः

(१) श्री. ---------- यांच्या स्वाक्षरीचा नमुना

(एक) ----------

(दोन) ----------

(तीन) ----------

(२) श्री. ---------- यांच्या स्वाक्षरीचा नमुना

(एक) ----------

(दोन) ----------

(तीन) ----------

(३) श्री. ---------- यांच्या स्वाक्षरीचा नमुना

(एक)----------

(दोन)----------

(तीन)----------

ठिकाण:----------

तारीख:----------

आपला विश्वासू

अध्यक्ष/ सचिव
पक्षाचे/ आघाडीचे/ मोर्चाचे नाव
(पक्षाची/ आघाडीची/ मोर्चाची मोहोर)

३४९

[महाराष्ट्र पंचायत समित्या (निर्वाचक गण व निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ नुसार पंचायत समित्यांच्या निवडणुकांसाठी लेखी सूचनापत्र]

पंचायत समिती निवडणुकीसाठी

नमुना २-ब

(नियम १५-अ पहा)

राजकीय पक्षाने/ आघाडीने/ मोर्चाने उभे केलेल्या उमेदवारांच्या नावाबाबतची नोटीस

प्रति,

१. जिल्हाधिकारी----------

२. निर्वाचन अधिकारी---------- निर्वाचक गण,---------- पंचायत समिती, जिल्हा----------

विषय : पंचायत समिती----------जिल्हा----------यांच्या सार्वत्रिक निवडणुका उमेदवार उभे करणे.

महोदय,

मी याद्वारे सूचना देतो की, ---------- पंचायत समिती---------- जिल्ह्यामधील निर्वाचक गणांच्या आगामी निवडणुकांसाठी---------- पक्षाने/ आघाडीने/ मोर्चाने खालील व्यक्तींना प्रत्येकी निर्वाचक गणासमोर नमूद करण्यात आल्यानुसार त्यांचा उमेदवार म्हणून उभे केले आहे.

निर्वाचक गणाचा क्रमांक व नाव	मान्यताप्राप्त उमेदवाराचे नाव	मान्यताप्राप्त उमेदवाराच्या वडिलांचे/ पतीचे नाव	मान्यताप्राप्त उमेदवाराचा डाक पत्ता
१	२	३	४

जर मान्यताप्राप्त उमेदवारांचे नामनिर्देशन छाननीच्या वेळी अवैध ठरले किंवा त्याने निवडणुकीतून माघार घेतली तर बदली उमेदवाराचे नाव	बदली उमेदवाराच्या वडिलांचे/ पतीचे नाव	बदली उमेदवाराचा डाक पत्ता
५	६	७

ठिकाण:

तारीख:

आपला विश्वासू

(पक्षाच्या/ आघाडीच्या/ मोर्चाच्या
प्राधिकृत व्यक्तीचे नाव व स्वाक्षरी)

विशेष सूचना: हे पत्र नामनिर्देशन पत्र दाखल करण्याच्या अखेरच्या तारखेस दुपारी ३.०० वाजेपर्यंत निर्वाचन अधिकारी यांच्याकडे दिले पाहिजे.

(पक्षाची/ आघाडीची/ मोर्चाची मोहोर)

३५१

[महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५ चे सहपत्र/ लेखी सूचनापत्र]

महानगरपालिका सदस्य/ थेट महापौर; तसेच नगरपरिषदा व नगरपंचायतींच्या थेट अध्यक्ष/ सदस्यपदासाठी

जोडपत्र- १

राजकीय पक्षांनी आपल्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी प्राधिकृत केलेल्या व्यक्तींबाबत द्यावयाचे लेखी सूचनापत्र.

प्रति,

(१) आयुक्त,..... महानगरपालिका

(२) जिल्हाधिकारी, ...

(३) निवडणूक निर्णय अधिकारी, ...सदस्य महानगरपालिका/ सदस्य नगरपरिषद/ सदस्य नगरपंचायत प्रभाग क्र...../ थेट महापौर/ थेट अध्यक्ष या पदाची निवडणूक (नको असलेले खोडावे)

विषय : .....(स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव) सार्वत्रिक/ पोट निवडणूक सदस्य महानगरपालिका/ सदस्य नगरपरिषद/ सदस्य नगरपंचायत प्रभाग क्र...../ थेट महापौर/ थेट अध्यक्ष, जिल्हा.....चिन्ह वाटपासाठी उमेदवारांची नावे कळविण्याच्या दृष्टीने राजकीय पक्षाने व्यक्तींना प्राधिकृत करण्याबाबत.

महोदय,

मी, याद्वारे ..... हा पक्ष, जो राज्य निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत राजकीय पक्ष असून, वरील निवडणुकीसाठी सदर पक्षाच्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी प्राधिकृत केलेल्या व्यक्तींची नावे खालीलप्रमाणे कळवू इच्छितोः

अ.क्र.	सूचनापत्र पाठविण्यासाठी प्राधिकृत केलेल्या व्यक्तीचे नाव/ व्यक्तीची नावे	पक्षामध्ये धारण करीत असलेले पद	.....महारनगरपालिकेचा प्रभाग क्र...../ थेट महापौर. .....नगरपरिषद/ नगरपंचायतीचा प्रभाग क्र...../ थेट अध्यक्षाबाब प्राधिकृत
(१)	(२)	(३)	(४)

२. वर नमूद केलेल्या व्यक्तीची/ व्यक्तींच्या नमुना स्वाक्षऱ्या खालीलप्रमाणे आहेतः

(१) श्री. ..... यांची नमुना स्वाक्षरी

(अ) .....

(ब) .....

(क) .....

(२) श्री. ..... यांची नमुना स्वाक्षरी

(अ) .....

(ब) .....

(क).....

(३) श्री. ..... यांची नमुना स्वाक्षरी

(अ) .....

(ब) .....

(क) .....

ठिकाण:.....

तारीख:.....

आपला/ आपली विश्वासू,

सही

अध्यक्ष/ सचिव,

(शाईची अथवा बॉलपॉईंट पेनची स्वाक्षरी)

पक्षाचे नाव-.....

पक्षाची मुद्रा (सील)

टीप:

१) सदर लेखी सूचनापत्रावर पक्षाचे अध्यक्ष किंवा सचिव अथवा अशी सूचना पाठविण्यासाठी प्राधिकृत केलेल्या पक्षाच्या अन्य पदाधिकाऱ्यांची शाईने अथवा बॉलपॉईंट पेनने स्वाक्षरी केलेली असावी.

(२) सदर लेखी सूचनापत्र नामनिर्देशनपत्रे दाखल करण्याच्या शेवटच्या दिवशी दुपारी ३.०० वाजेपर्यंत निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे पोहोचविणे आवश्यक आहे; बृहन्मुंबई महानगरपालिका निवडणुकीसाठी मात्र नामनिर्देशनपत्रे दाखल करण्याच्या शेवटच्या दिवशी सायंकाळी ५.०० वाजेपर्यंत निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे पोहोचविणे आवश्यक आहे

[महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५ चे सहपत्र/ लेखी सूचनापत्र]

महानगरपालिका सदस्य/ थेट महापौर; तसेच नगरपरिषदा व नगरपंचायतींच्या थेट अध्यक्ष/ सदस्यपदासाठी

जोडपत्र- २

राजकीय पक्षांच्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठीचे लेखी सूचनापत्र

प्रति,

(१) आयुक्त,..... महानगरपालिका

(२) जिल्हाधिकारी, ...

(३) निवडणूक निर्णय अधिकारी,.....महानगरपालिका सदस्य/ थेट महापौर/ नगरपरिषद/ नगरपंचायत सदस्य/ थेट अध्यक्षपदाची निवडणूक, प्रभाग क्र.....

विषय : .....(स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव) सार्वत्रिक/पोट निवडणुकीत महानगरपालिका सदस्य/ थेट महापौर/ नगरपरिषद/ नगरपंचायत सदस्य/ थेट अध्यक्ष पदासाठी उमेदवार उभे करण्याबाबत...

महोदय,

.....पक्षातर्फे..... (स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव) सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकीत सदस्य पदाकरिता प्रभाग क्र..... / थेट महापौर/ थेट अध्यक्ष पदासाठी उभे करण्यात आलेल्या उमेदवारांची नावे मी खालीलप्रमाणे कळवू इच्छितोः

सदस्य/ थेट महापौर/ थेट अध्यक्ष/ प्रभागाचे नाव/ क्रमांक	पक्षाच्या उमेदवाराचे नाव	पक्षाच्या उमेदवाराच्या वडिलांचे/ पतीचे नाव	पक्षाच्या उमेदवाराचा पोस्टाचा पत्ता	पक्षाच्या उमेदवाराचे नामनिर्देशन छाननीमध्ये रद्द झाल्यास अथवा मूळ उमेदवाराने माघार घेतल्यास त्याची जागा घेणाऱ्या पक्षाच्या पर्यायी/ बदली उमेदवाराचे नाव	पक्षाच्या पर्यायी उमेदवाराच्या वडिलांचे/ पतीचे नाव	पक्षाच्या पर्यायी उमेदवाराचा पोस्टाचा पत्ता
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)

ठिकाणः.....

तारीखः.....

३५४

आपला/ आपली विश्वासू,

सही
नावे कळविण्यासाठी प्राधिकृत केलेल्या व्यक्तीचे नाव व स्वाक्षरी,
(शाईची अथवा बॉलपॉईंट पेनची स्वाक्षरी)
पक्षाचे नाव.....
पक्षाची मुद्रा (सील)

टिपः १) सदर सूचनापत्रावर पक्षाचे अध्यक्ष किंवा सचिव अथवा अशी सूचना पाठविण्यास अधिकृत केलेल्या पक्षाच्या अन्य पदाधिकाऱ्यांची शाईने अथवा बॉलपॉईंट पेनने स्वाक्षरी केलेली असावी.

२) सदर लेखी सूचनापत्र नामनिर्देशनपत्रे दाखल करण्याच्या शेवटच्या दिवशी दुपारी ३.०० वाजेपर्यंत निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे पोहोचविणे आवश्यक आहे; बृहन्मुंबई महानगरपालिका निवडणुकीसाठी मात्र नामनिर्देशनपत्रे दाखल sकरण्याच्या शेवटच्या दिवशी सायंकाळी ५.०० वाजेपर्यंत निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे पोहोचविणे आवश्यक आहे.

ON BEHALF OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, PRINTED AND PUBLISHED BY DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE, PRINTED AT GOVERNMENT CENTRAL PRESS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004 AND PUBLISHED AT DIRECTORATE OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATIONS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004. EDITOR : DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक:रानिआ/रापनों-२०२४/प्र.क्र.२४/का.११
१ ला माळा, नवीन प्रशासकीय भवन,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मादाम कामा मार्ग,
मुंबई-४०० ०३२.
दूरध्वनी क्र२२८७६२२६. Email- sec.mh@gov.in
दि. ०७ नोव्हेंबर २०२५

प्रति,
विभागीय आयुक्त (सर्व)
जिल्हाधिकारी (सर्व)
महानगरपालिका आयुक्त (सर्व)

विषय : नामनिर्देशनपत्रासोबतच्या 'नमुना २-अ' आणि 'जोडपत्र १' स्वीकारण्यासंदर्भात...

संदर्भ: १) महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५.

महोदय,

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांच्या पार्श्वभूमीवर राज्य निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाची आयोगाच्या कार्यालयात बैठक आयोजित करण्यात आली होती. जिल्हा परिषद व पंचायत समिती निवडणुकांसाठीचा 'नमुना २-अ' आणि महानगरपालिका, नगरपरिषदा व नगरपंचायतींच्या निवडणुकांसाठीचे 'जोडपत्र-१' ही लेखी सूचना पत्रे स्वीकारण्याबाबत अधिक स्पष्टता करण्यात यावी, अशी सूचना सदर बैठकीत राजकीय पक्षांच्या प्रतिनिधींनी केली होती.

उपरोक्त संदर्भांकित विषयाबाबतचा - महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५ हा आदेश दि. ५ मे २०२५ रोजी राज्य निवडणूक आयोगाने राजपत्रात प्रसिद्ध केला आहे. सदर आदेशातील भाग चारमध्ये निवडणूक चिन्ह आरक्षण व वाटपाबाबात तपशीलवार प्रक्रिया नमूद केली आहे.

'नमुना २-अ' आणि 'जोडपत्र-१' ही लेखी सूचनापत्रे राजकीय पक्षांनी आपल्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी प्राधिकृत करावयाच्या व्यक्तीची माहिती देण्याकरिता आहेत. सदर लेखी सूचनापत्रे संबंधित जिल्हाधिकारी किंवा महानगरपालिका आयुक्त; तसेच संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याकडे देणे आवश्यक आहे. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या एकाच वेळी मोठ्याप्रमाणात निवडणुका होत असताना सर्व संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याकडे ही मूळ लेखी सूचनापत्रे सादर करणे जिकरीचे आहे, असे मत राजकीय पक्षांच्या प्रतिनिधींनी बैठकीत व्यक्त केले होते. त्यापार्श्वभूमीवर आणि उपरोक्त संदर्भांकित आदेशाच्या भाग सहामधील परिच्छेद २७(१) अन्वये प्राप्त अधिकारानुसार खालीलप्रमाणे स्पष्टिकरण करण्यात येत आहे.

३५७

१. जिल्हा परिषद व पंचायत समित्यांच्या निवडणुकांसाठी राजकीय पक्षाने मूळ सहीचे 'नमुना २-अ' (जिल्हा परिषद व पंचायत समित्यांच्या निवडणुकांसाठी 'नमुना २-अ' चे स्वतंत्र नमुने आहेत) हे लेखी सूचनापत्र; तर नगरपरिषद व नगरपंचायतींच्या निवडणुकांसाठी 'जोडपत्र-१' सर्व प्रत्येक संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांना विहित मुदतीत देणे आवश्यक आहे आणि ते त्यांना सादर करुन त्यांची पोहोच घ्यावी.

२. सदर पोहोच लेखी सूचनापत्रांवरच घेतलेली असावी व त्याची छायांकित प्रत राजकीय पक्षाने आपल्या उमेदवाराला द्यावी. उमेदवाराने आपल्याशी संबंधित मूळ सहिच्या 'नमुना २-ब' किंवा 'जोडपत्र-२' सोबत वरील मुद्दा क्र. १ मधील संदर्भात संबंधित पोहोचची छायांकित प्रतदेखील प्रत्येक निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याकडे विहित मुदतीत देणे आवश्यक आहे.

३. महानगरपालिका निवडणुकांसाठी राजकीय पक्षाने मूळ सहीचे 'जोडपत्र-१' हे लेखी सूचनापत्रे प्रत्येक संबंधित महानगरपालिका आयुक्तांना विहित मुदतीत देणे आवश्यक आहे आणि ते दिल्याची पोहोच घ्यावी.

४. सदर पोहोच लेखी सूचनापत्रांवरच घेतलेली असावी व त्याची छायांकित प्रत राजकीय पक्षाने आपल्या उमेदवाराला द्यावी. उमेदवाराने मूळ सहीचे 'जोडपत्र-२' सोबत वरील मुद्दा क्र. ३ मधील संदर्भात संबंधित पोहोचची छायांकित प्रतदेखील प्रत्येक निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याकडे विहित मुदतीत देणे आवश्यक आहे.

५. 'नमुना २-अ' 'जोडपत्र-१' प्राप्त झाल्यानंतर जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त यांनी उपरोक्त संदर्भांकित आदेशातील परिच्छेद २०(३) नुसार सदर लेखी सूचनापत्रांच्या प्रती प्रमाणित करून त्या प्रत्येक निर्वाचन अधिकारी/ निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांकडे तातडीने पाठवाव्यात.

६. संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी जिल्हाधिकारी किंवा महानगरपालिका आयुक्त यांच्याकडून आलेल्या प्रमाणित 'नमुना २-अ' किंवा 'जोडपत्र-१' ची प्रत; तसेच उमेदवाराने दिलेल्या या लेखीसूचनाची पोहोचची प्रत पडताळून पुढील कार्यवाही करावी.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या मान्यतेनुसार,

आपला,

०७.११.२०१५

(सुरेश काकाणी)
सचिव
राज्य निवडणूक आयोगमहाराष्ट्र ,

प्रत माहितीसाठी: राज्य निवडणूक आयोगाकडील सर्व नोदणीकृत राजकीय पक्ष.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक:रानिआ/रापनों-२०२४/प्र.क्र.२४/का.११
१ ला माळा, नवीन प्रशासकीय भवन,हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग, मुंबई-४०० ०३२.
दूरध्वनी क्र२२८७६२२६. Email- sec.mh@gov.in
दि. ०७ नोव्हेंबर २०२५

प्रति,
विभागीय आयुक्त (सर्व)
जिल्हाधिकारी (सर्व)
महानगरपालिका आयुक्त (सर्व)

विषय :- 'प्रमुख प्रचारक(Star Campaigner) च्या संख्या २० वरुन ४० करण्याबाबत...

संदर्भ:- १)महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि. ५ मे २०२५.

महोदय,

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी प्रमुख प्रचारकांची असलेली २० ही मर्यादा वाढवून ४० करण्यात यावी, अशी मागणी विविध राजकीय पक्षांच्या प्रतिनिधींनी, राज्य निवडणूक आयोगाच्या कार्यालयात मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांची दि. १४ ऑक्टोबर २०२५ रोजी झालेल्या बैठकीत केली होती.

सदर विषयाच्या अनुषंगाने 'महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश,२०२५' हा आदेश दि. ०५ मे २०२५ रोजी राज्य निवडणूक आयोगाने राजपत्रात प्रसिध्द केला आहे. या आदेशातील 'भाग पाच' मधील **परिच्छेद २६** मध्ये प्रमुख प्रचारकांसदर्भातील माहिती नमूद केली आहे.

राजकीय पक्षांच्या प्रतिनिधींनी केलेली मागणी आणि उपरोक्त संदर्भाकिंत नमूद आदेशातील 'भाग पाच' मधील **परिच्छेद २६(२) आणि २७ (१)** अन्वये प्राप्त अधिकारानुसार खालीलनुसार बदल करण्यात येत आहे:-

सर्व साधारणपणे सर्व राजकीय पक्षांना आता २० ऐवजी ४० प्रमुख प्रचारकांची यादी सादर करता येईल. सदर यादी संबंधित जिल्हाधिकारी किंवा महानगरपालिका आयुक्त यांच्याकडे सादर करावी लागेल. अन्य तरतुदी व प्रक्रिया उपरोक्त संदर्भाकिंत आदेशात नमूद केल्याप्रमाणे कायम राहतील.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या मान्यतेनुसार,

आपला,

(सुरेश काकाणी) ०७.११.२०२५

सचिव

राज्य निवडणूक आयोगमहाराष्ट्र ,

प्रत माहितीसाठी: राज्य निवडणूक आयोगाकडील सर्व नोदणीकृत राजकीय पक्ष.

३५१

RNI No. MAHBIL /2009/31748

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग एक-अ—मध्य उप-विभाग

वर्ष ११, अंक ४६] शुक्रवार, डिसेंबर ५, २०२५/अग्रहायण १४, शके १९४७ [पृष्ठे ३, किंमत : रुपये २६.००

असाधारण क्रमांक ८२

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

नगरविकास विभाग

मंत्रालय, मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरू चौक, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक ५ डिसेंबर, २०२५.

अधिसूचना

महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९.

क्रमांक एमसीओ-२०२५/प्र.क्र.५३४/नवि-१४.—महाराष्ट्र महानगरपालिकेच्या निवडणुकीच्या प्रयोजनार्थ महाराष्ट्र महानगरपालिका (१९४९ चा महा. ५९) च्या अनुसूची 'ड' मधील महाराष्ट्र महानगरपालिका निवडणूक नियमांमध्ये आणखी सुधारणा करणे इष्ट वाटते;

आणि ज्याअर्थी, याबाबत तात्काळ कार्यवाही करण्यासाठी या नियमांची पूर्वप्रसिध्दीची शर्त काढून टाकणे, जीमुळे आवश्यक व्हावे अशी परिस्थिती अस्तित्वात असल्याबद्दल महाराष्ट्र शासनाची खात्री पटली आहे.

त्याअर्थी, आता महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम (१९४९ चा महा. ५९) कलम ४५६अ द्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा आणि यासंदर्भात त्यास समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकारांचा वापर करुन, महाराष्ट्र शासन, राज्य निवडणूक आयुक्तांशी विचारविनिमय करून, अनुसूची 'ड' मधील महाराष्ट्र महानगरपालिका निवडणूक नियमांमध्ये आणखी सुधारणा करुन, याद्वारे पुढील नियम तयार करीत आहे :—

१. या नियमांना महाराष्ट्र महानगरपालिका अनुसूची 'ड' मधील निवडणूक (सुधारणा) नियम, २०२५ असे म्हणण्यात येईल.

२. महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम (१९४९ चा महा. ५९) च्या अनुसूची 'ड' मधील महाराष्ट्र महानगरपालिका निवडणूक नियमांच्या नियम ११ मध्ये, उप-नियम (३) ऐवजी, खालील उप-नियम समाविष्ट करण्यात येत आहे :—

"(३) (i) निवडणूक चिन्ह नेमून दिल्यानंतर निवडणूक निर्णय अधिकारी, उमेदवारांची नावे खालील पध्दतीने दर्शवून उमेदवारांची यादी प्रसिध्द करेल :—

(अ) पहिला गट.—भारत निवडणूक आयोगाने मान्यता दिलेल्या ज्या पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केलेली आहे असे मान्यताप्राप्त राष्ट्रीय पक्ष व महाराष्ट्र राज्यातील मान्यताप्राप्त राज्यस्तरीय पक्ष यांचे उमेदवार.

(ब) दुसरा गट.—भारत निवडणूक आयोगाने मान्यता दिलेल्या ज्या इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केली आहे अशा पक्षांचे उमेदवार.

(क) तिसरा गट.—राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी झालेले अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष यांचे उमेदवार.

(ड) चौथा गट.—अपक्ष उमेदवार

(ii) वरीलप्रमाणे प्रत्येक गटातील उमेदवारांचा क्रम लावताना तो मराठी भाषेतील वर्णानुक्रमानुसार लावण्यात यावा. उमेदवारांचा क्रम लावताना प्रथम त्यांचे आडनांव (आडनाव नसल्यास नांव), त्यानंतर नांव व त्यानंतर पत्ता विचारात घ्यावा."

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

प्रियांका कुलकर्णी-छापवाले,
शासनाचे उप सचिव.

URBAN DEVELOPMENT DEPARTMENT

Mantralaya, Madam Cama Road, Hutatma Rajguru Chowk,
Mumbai 400 032, dated 5th December, 2025.

NOTIFICATION

MAHARASHTRA MUNICIPAL CORPORATIONS ACT, 1949.

No.MCO-2025/C.R.534/UD-14.-Whereas, it is expedient further to amend the Maharashtra Municipal Corporations Election Rules in SCHEDULE 'D' of the Maharashtra Municipal Corporations (LIX of 1949) for the purpose of conduct of election of Municipal Corporations;

And Whereas the Government of Maharashtra is satisfied that circumstances exist which render it necessary to take immediate action; and for that purpose to dispense with the condition of previous publication thereof;

Now, therefore, in exercise of the powers conferred by section 456A of the Maharashtra Municipal Corporations Act (LIX of 1949) and of all other powers enabling it in that behalf, the Government of Maharashtra hereby, in consultation with the State Election Commissioner, makes the following rules further to amend Maharashtra Municipal Corporations Election Rules in SCHEDULE 'D' of the said Act, as follows, namely :—

1. These rules may be called the Maharashtra Municipal Corporations Election Rules in SCHEDULE 'D' (Amendment) Rules, 2025.

2. In rule 11 of the Maharashtra Municipal Corporations Election Rules in SCHEDULE 'D' of the Maharashtra Municipal Corporations Act (LIX of 1949), for sub-rule (3), the following sub-rule shall be substituted, namely :—

"(*3*) (*i*) After allocation of symbols, the Returning Officer shall publish a list of the contesting candidates by arranging the names of candidates in the following order,—

(*a*) First Group.—Candidates of the National Parties and the State- level Parties in Maharashtra recognised by the Election Commission of India and registered with the State Election Commission.

(*b*) Second Group.—Candidates of State-level Parties of other States recognised by the Election Commission of India and registered with the State Election Commission.

(*c*) Third Group.—Candidates of unrecognized political parties registered with the State Election Commission.

(*d*) Fourth Group.—Independent Candidates.

(*ii*) The names of candidates in each of the above groups shall be arranged in alphabetical order in Marathi beginning with the surnames (in respect of candidates having surnames) followed by their names and addresses as stated in the nomination papers.".

By order and in the name of the Governor of Maharashtra,

PRIYANKA KULKARNI-CHHAPWALE,
Deputy Secretary to Government.

ON BEHALF OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, PRINTED AND PUBLISHED BY DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE, PRINTED AT GOVERNMENT CENTRAL PRESS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004 AND PUBLISHED AT DIRECTORATE OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATIONS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004. EDITOR : DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE.

RNI No. MAHBIL /2009/31748

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग एक-अ—मध्य उप-विभाग

वर्ष ११, अंक ४६(२)] शुक्रवार, डिसेंबर ५, २०२५/अग्रहायण १४, शके १९४७ [पृष्ठे ३, किंमत : रुपये २६.००

असाधारण क्रमांक ८३

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

नगरविकास विभाग

मंत्रालय, मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक ५ डिसेंबर, २०२५.

अधिसूचना

मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८.

क्रमांक एमसीओ-२०२५/प्र.क्र. ५३४/नवि-१४.—मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ (१८८८चा ३) च्या कलम २९ द्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांन्वये आणि त्याबाबतीत महाराष्ट्र शासनास समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकारांचा वापर करून, महाराष्ट्र शासन राज्य निवडणूक आयुक्तांशी सल्लामसलत करून, बृहन्मुंबई महानगरपालिका (निवडणूक प्रक्रिया) नियम, २००६ मध्ये सुधारणा करुन, पुढील नियम करीत आहे :—

१. या नियमांना बृहन्मुंबई महानगरपालिका (निवडणूक प्रक्रिया) (सुधारणा) नियम, २०२५ असे म्हणण्यात येईल.

२. बृहन्मुंबई महानगरपालिका (निवडणूक प्रक्रिया) नियम, २००६ च्या नियम ११ मध्ये, उप-नियम (१) ऐवजी, खालील उप-नियम समाविष्ट करण्यात येत आहे :—

"(१) (i) वैधरित्या नामनिर्देशित उमेदवारांची यादी नमुना-४ मध्ये खालीलप्रमाणे तयार करण्यात येईल :—

(आ) पहिला गट.—भारत निवडणूक आयोगाने मान्यता दिलेल्या ज्या पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केलेली आहे असे मान्यताप्राप्त राष्ट्रीय पक्ष व महाराष्ट्र राज्यातील मान्यताप्राप्त राज्यस्तरीय पक्ष यांचे उमेदवार.

(भ) दुसरा गट.—भारत निवडणूक आयोगाने मान्यता दिलेल्या ज्या इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केली आहे अशा पक्षांचे उमेदवार.

(ख) तिसरा गट.—राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी झालेले अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष यांचे उमेदवार.

(ढ) चौथा गट.—अपक्ष उमेदवार

(*ii*) वरीलप्रमाणे प्रत्येक गटातील उमेदवारांचा क्रम लावताना तो मराठी भाषेतील वर्णानुक्रमानुसार लावण्यात यावा. उमेदवारांचा क्रम लावताना प्रथम त्यांचे आडनांव (आडनाव नसल्यास नांव), त्यानंतर नांव व त्यानंतर पत्ता विचारात घ्यावा.".

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

प्रियांका कुलकर्णी-छापवाले,
शासनाचे उप सचिव.

URBAN DEVELOPMENT DEPARTMENT

Mantralaya, Madam Cama Road, Hutatma Rajguru Chowk,
Mumbai 400 032, dated the 5th December 2025.

NOTIFICATION

MUMBAI MUNICIPAL CORPORATIONS ACT, 1888.

No. MCO-2025/C.R. 534/UD-14.— In exercise of the powers conferred by section 29 of the Mumbai Municipal Corporation Act (III of 1888) and of all other powers enabling it in that behalf the Government of Maharashtra hereby, in consultation with the State Election Commissioner, makes the following rules, further to amend the Municipal Corporation of Brihan Mumbai (Conduct of Election) Rules, 2006, as follows, namely :—

1. These rules may be called the Municipal Corporation of Brihan Mumbai (Conduct of Election) (Amendment) Rules, 2025.

2. In rule 11 of the Municipal Corporation of Brihan Mumbai (Conduct of Election) Rules, 2006, for sub-rule (*1*), the following sub-rule shall be substituted, namely :—

"(1) (*i*) The list of validly nominated candidates shall be prepared by arranging the names of candidates in the following order in Form-4 :—

(*a*) First Group.—Candidates of the National Parties and the State-level Parties in Maharashtra recognised by the Election Commission of India and registered with the State Election Commission.

(*b*) Second Group.—Candidates of State-level Parties of other States recognised by the Election Commission of India and registered with the State Election Commission.

(*c*) Third Group.—Candidates of unrecognized political parties registered with the State Election Commission.

(*d*) Fourth Group.—Independent Candidates.

(*ii*) The names of candidates in each of the above groups shall be arranged in alphabetical order in Marathi beginning with the surnames (in respect of candidates having surnames) followed by their names and addresses as stated in the nomination papers.".

By order and in the name of the Governor of Maharashtra,

PRIYANKA KULKARNI-CHHAPWALE,
Deputy Secretary to Government.

ON BEHALF OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, PRINTED AND PUBLISHED BY DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE, PRINTED AT GOVERNMENT CENTRAL PRESS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004 AND PUBLISHED AT DIRECTORATE OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATIONS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004. EDITOR : DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE.

३६७

प्रकरण — १५

आचारसंहिता संदर्भातील आदेश व सूचना

STATE ELECTION COMMISSION

No. SEC.1095/CR-25/95/PR,
New Administrative Building,
Opp. Mantralaya, Madam Cama Road, Bombay 400 032,
Dated 21st January 1995.

To
The Commissioners,
(All Revenue Divisions),
The Municipal Commissioner,
(All Municipal Corporations),
The Collector,
(All Districts),
The Chief Executive Officer,
(All Zilla Parishads).

Sub.—Elections to the Panchayats and the Municipalities—

Prevention of defacement of property and for matters connected therewith or incidents thereto :—

The Governor of Maharashtra has promulgated an Ordinance, being Maharashtra Ordinance No. I of 1995, to provide for prevention of defacement of property and for matters connected therewith or incidental thereto. This Ordinance has been published in the *Maharashtra Government Gazette*, Extraordinary, Part IV, dated the 18th January 1995 at pages 14.

2. It is common knowledge that political parties/associations/bodies or candidates or their workers, supporters or sympathisers indulge in defacing or spoiling private or public property including buildings by pasting of posters, writing of slogans, painting of symbols, erecting flagstaffs, suspending banners, etc. Indulgence in such undesirable activities, without written permission of the owner of the building, whether private or public, by such party/association/body/candidate/person, calls for action such as prosecution or otherwise being proceeded against under the law. All such acts of defacement of property indulged in by political parties/ associations/bodies or persons whether during the election period or non-election period call for such action as mentioned above. The laws in relation to the Panchayati Raj institutions and the Municipal Corporations or Municipal Councils do not adequately provide for appropriate action against such party or persons and as the Government has observed that there is increasing tendency of defacing private or public properties for personal purpose and advertisement, etc. without obtaining necessary permission for the same from the local authority concerned, the abovementioned Ordinance has been promulgated.

3. The Ordinance defines the expressions " advertisement " " defacement ", " place open to public view ", " public place " as under—

(*a*) advertisement means any printed, cyclostyled typed or written notice, document paper on any other thing containing any letter, word, picture, sign or visible representation ;

(*b*) " defacement " includes impairing or interferring with the appearance of beauty, damaging, disfiguring spoiling or injuring in any way whatsoever and the word " daface " shall be construed accordingly;

(*c*) " place open to public view " includes any private place or building monument, statue post, wall, fence or contrivance, visible to a person being in, or passing along, any public place ;

(*d*) " public place " means any place (including a road, street, or way whether a throughfare or not and a landing place) to which the public are granted access or have a right to resort or over which they have a right to pass.

The offence for defacing property is punishable with imprisonment for a period which may extent to three months or with fine which may extend to two thousand rupees or with both.

The provisions of the Ordinance do not apply to any advertisement exhibitedwith the written permission of the local authority; or exhibited in the window of any building in relation to trade, profession or business carried on within the land or building upon or over which such advertisement is exhibited or to any sale or to letting of such land or building or any effects therein; or advertisement of any sale, entertainment or meeting to be held on or upon or in the same; or advertisement to business of railway administration.

The offence punishable under the Ordinance is cognizable. Under the provisions of the Ordinance, the State Government is empowered to free the property from any defacement, or to erase any writing or remove any erection or fixation from any place open to public view and the expenditure incurred in doing so shall be recoverable from the person guilty of such offence.

The provisons of this special law which has been enacted through this Ordinance would now be available for checking and preventing defacement of property more particularly when resorted to during or about the period of elections to the Panchayats and the Municipalities.

The copy of this Ordinance can be had from the relevant gazette pointed out above, and, with a view to checking or preventing defacement of private and public property, the authorities in the field shall no doubt bring the provisions thereof to the notice of the Officers and employees who would be dealing with election matters in respect of elections to the Panchayats and the Municipalties.

D. N. CHAUDHARI,
State Election Commissioner,
Maharashtra.

STATE ELECTION COMMISSION, MAHARASHTRA

No. SEC. 1095/CR-1/95/Desk-3,
New Administrative Building,
Opposite Mantralaya,
Madame Cama Road, Bombay 400 032.
Dated the 7th March 1995.

To,

The Chief Secretary to the Government of Maharashtra,
Mantralaya, Bombay 400 032.

Subject.—Prohibition on sale of liquor.

DIRECTION

Whereas, the superintendence, direction and control of all elections to the Panchayats and the Municipalities in the State are vested in the State Election Commission, Maharashtra in accordance with the provisions of Articles 243-K and 243-ZA of the Constitution of India ;

And Whereas, as envisaged in the provisions made by the Constitution (Seventy-third) Amendment Act, 1992 and the Constitution (Seventy-fourth) Amendment Act, 1992, it is intended *inter alia* to ensure regular, timely and also free, fair and in efficient manner, all elections to the Panchayats and the Municipalities under the superintendence, direction and control of the State Election Commission ;

And Whereas the provisions with regard to the elections to the Panchayats and the Municipalities made in the relevant State Acts under which Panchayat and the Municipalities are constituted do not, in all the Acts, provide for the prohibition on sale of liquor, during an election to a Panchayat or a Municipality ;

And Whereas, it is necessary and expedient in the interest of maintaining purity of elections to a Panchayat or a Municipality and in the interest of conduct of such elections in a free, fair, peaceful and efficient manner, to provide for prohibition on sale of liquor during any election to a Panchayat or the Municipality including any bye-election ;

And Whereas, the State Election Commission has ordered holding of general elections to over about 14,000 Village Panchayats throughout the State and fixed the programme therefor in two stages according to which the dates of poll fall on the 20th April 1995 and the 19th May 1995 and those of counting on the 20th or 21st April 1995 and the 19th or 20th May 1995 ;

Now, Therefore, in exercise of the powers conferred by Articles 243-K and 243-ZA of the Constitution of India, read with sub-section (4) of section 18A of the Bombay Municipal Corporation Act (Bom. III of 1888), sub-section (4) of section 9B of the City of Nagpur Corporation Act, 1948 (C. P. and Berar II of 1950), sub-section (4) of section 14 of the Bombay

Provincial Municipal Corporation Act, 1949 (Bom. LIX of 1949), sub-section (4) of section 10A of the Maharashtra Municipal Councils, Nagar Panchayats and Industrial Townships Act, 1965, sub-section (4) of section 10A of the Bombay Village Panchayats Act, 1958 (Bom. III of 1959), the Zilla Parishads and Panchayat Samitis Act, 1961 (Mah. V of 1962), and of all other powers enabling me in this behalf, and in relation to holding of elections under these provisions under the supervision, direction and control of the State Election Commission, I, D. N. Chaudhari, State Election Commissioner, Maharashtra hereby direct as follows :—

1. The sale of liquor and intoxicants is banned on the day immediately before the day of poll, on the day of poll, and also on the day of counting of votes. Such a ban is considered imperative for the proper maintenance of public order and also to prevent the possibility, not too indistinct in social culture, of the use of intoxicants as an inducement to colour the judgement of the voter at the time of poll and also disturbing public order. This also has indirect impact on the reduction of illegal election expenses.

2. No liquor shops, hotels, restaurants, clubs and other establishments selling/serving liquor; shall be permitted to sell/serve liquor to any one whosoever, on the aforesaid days.

3. Non-proprietary clubs, Star Hotels, restaurants, etc and hotels run by anyone even if they are issued different categories of licences for possession and supply of liquor, should also not be permitted to serve liquor on these days.

4. The storage of liquor by individuals shall be curtailed during the above period and the restrictions provided in the Prohibition and Excise laws on the storage of liquor in unlicense premises shall be vigorously enforced.

5. Steps shall also be taken to prohibit sale of liquor in adjoining areas of the concerned Panchayat or Municipality so that there are no chances of clandestine movement of liquor from those areas, had the restrictions not been in operation.

6. The authorities concerned of the State Government shall declare and notify " dry days " under the Bombay Prohibition Act, 1949 (Bom. XXV of 1949) on the days referred to in direction 1 hereinabove.

7. The State Government shall strictly implement the above measures and issue detailed and comprehensive standing instructions to all the authorities concerned to take appropriate and legally effective steps in that behalf and assist the election authorities in the peaceful and smooth conduct of free and fair poll. A copy of the instructions so issued should be endorsed to the State Election Commission.

8. These directions shall apply at all other/future general or bye-elections to any Panchayat or Municipality in the State ;

D. N. CHAUDHARI,
State Election Commissioner, Maharashtra.

Copy forwarded for information to—
All the Divisional Commissioners.
All the Municipal Commissioners.
All the Collectors of Districts.
All the Chief Executive Officers of the All Zilla Parishad.

STATE ELECTION COMMISSION, MAHARASHTRA

No. SEC. 1095/CR-9/95/Desk-3,
New Administrative Building,
Opposite Mantralaya,
Madame Cama Road, Bombay 400 032.
Dated the 18th March 1995.

To,

The Chief Secretary to the Government of Maharashtra,
Mantralaya, Bombay 400 032.

Subject.—Use of loudspeakers at the elections to Panchayats and Municipalities.

Sir,

The State Election Commission has fixed a programme for holding general elections to three Municipal Corporations (Municipal Corporations of Aurangabad, Kalyan and Navi-Mumbai), nine Municipal Councils (Municipal Councils of Ambernath, Bhiwandi-Nizampur, Kulgaon-Badlapur, Nalasopara, Navghar-Manikpur and Ulhasnagar in Thane District, Shirdi in Ahmednagar District, Waghala in Nanded District and Jalgaon in Jalgaon District) and over about 14,000 Village Panchayats. The election programme for all these elections has already commenced. It is necessary that all these elections should be held and completed in a peaceful, free and fair manner, and for that purpose, to take certain steps with a view to preventing annoyance, disturbance, discomfort and injury to the public or to any person during the propoganda by the political parties, candidates or their supporters.

2. Section 33 of the Bombay Police Act, 1951 provides for power to make rules *inter alia* for regulation of the use of loudspeaker in or near any public place or in any place of public entertainment. Section 36(ea) of that Act empowers the Commissioner of Police or the Superintendent of Police or other police officers to give directions to regulate and control the use of loudspeakers in or near any public place or in any place of public entertainment and clause (f) of that section empowers them to make reasonable orders subordinate to, or in furtherance of, any order made by a competent authority under section 33, etc., Section 38 of that Act empowers the Commissioner of Police or the Superintendent of Police to prohibit, etc. continuance of music, sound or noise in order to prevent annoyance, disturbance, discomfort or injury or risk of annoyance, disturbance, discomfort or injury to the public or to any person. Contravention of any orders made under these provisions are offences and are punishable under the said Act. All these provisions have been obtaining for all the years in the past, but the indiscriminate use of loudspeakers during elections could be checked only with the strict enforcement of the Code of Conduct by the Chief Election Commissioner of India during the elections to the Assembly and Parliament.

3. In connection with their electioneering campaigns for the elections including bye-elections to the Panchayats and Municipalities, political parties, candidates, their supporters and sympathisers will convene and hold public meetings and take out processions, etc. where loudspeakers will be used as one of the means of election propoganda and imparting information to the public. These loudspeakers are not only used from fixed rostrums but also used mounted/fitted on vehicles like trucks, tempos, cars, taxis, vans, three wheelers, scooters, cycles, rickshaws, etc. These vehicles move on all roads and go around villages and localities with the loudspeakers broadcasting at a very great volume. This results in serious noise pollution and causes great disturbance to the peace and tranquility of the general public. The student community, in particular, gets seriously disturbed as their studies are badly hampered because

loudspeakers are used from very early hours in the mornings, continue to do so throughout the day till extremely late hours in the night. The aged, the infirm and the sick are also put to severe discomfort.

4. The use of loudspeakers can not be stopped altogether during the election period. But at the same time, indiscriminate use of loudspeakers at odd hours and at odd places at very high volumes which have the effect of disturbing peace and tranquility and causing annoyance to the general public, the sick and the student community, in particular, should not be permitted and has got to be regulated effectively.

5. After considering all aspects of the matter, the State Election Commission, in exercise of the powers conferred by Articles 243-K and 243-ZA of the Constitution of India, read with sub-section (*4*) of section 18A of the Bombay Municipal Corporation Act (Bom. III of 1888), sub-section (*4*) of section 9B of the City of Nagpur Corporation Act, 1948 (C. P. and Berar II of 1950), sub-section (*4*) of section 14 of the Bombay Provincial Municipal Corporation Act, 1949 (Bom. LIX of 1949), sub-section (*4*) of section 10A of the Maharashtra Municipal Councils, Nagar Panchayats and Industrial Townships Act, 1965, sub-section (*4*) of section 10A of the Bombay Village Panchayats Act, 1958 (Bom. III of 1959), the Zilla Parishads and Panchayats Samitis Act, 1961 (Mah. V of 1962), and of all other powers enabling it in this behalf, and in relation to holding of elections under these provisions under the supervision, direction and control of the State Election Commission, hereby directs that the use of loudspeakers for propoganda or public meetings at the elections shall be strictly regulated as follows :—

(i) Use of loudspeakers during the election period shall be permitted only between 6-00 a.m. and 10-00 p.m.

(ii) Any loudspeaker being used beyond the hours prescribed shall require written permission of the authorities concerned.

(iii) Any loudspeaker being used beyond the hours prescribed above, or without permission of authorities concerned shall be confiscated and in case of a use of loudspeaker on the moving vehicle, the loudspeaker alongwith all the apparatus and the vehicle shall be confiscated in accordance with the provisions of law for the time being in force.

(iv) Prosecution should be launched against a person who contravenes any of the orders of the appropriate authority in this behalf.

6. The State Government shall strictly implement the above measures and issue detailed and comprehensive standing instructions to all the authorities concerned to take appropriate legally effective steps in this behalf and assist the election authorities in the peaceful, smooth free and fair conduct of elections. A copy of the instructions so issued should be endorsed to the State Election Commission.

7. These directions shall apply at all other/future general or bye-elections to any Panchayat or Municipality in the State.

Yours faithfully,

D. N. CHAUDHARI,
State Election Commissioner, Maharashtra.

Copy forwarded with compliments to the Additional Chief Secretary, to the Government of Maharashtra Home Department, Mantralaya, Mumbai 400 032.

Copy forwarded for information to—
All the Divisional Commissioners.
All the Municipal Commissioners of Municipal Corporations.
All the Collectors of Districts.

असा. क्र. ५६

रजिस्टर्ड नं. एमएच/एम्.बी.आय.-साऊथ/२०

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण

प्राधिकृत प्रकाशन

सोमवार, ऑगस्ट २८, १९९५/भाद्र ६, शके १९१७

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत

भाग एक अ–मध्य उप-विभाग

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखा परीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना

STATE ELECTION COMMISSION, MAHARASHTRA

New Administrative Bldg., Opp. Mantralaya, Mumbai 400 032, Dated 28th August 1995.

Order

CONSTITUTION OF INDIA.

No. SEC. 1095/CR-77/95/Desk-3.—Whereas, by its Order No. SEC. 1095/101/Desk-3, dated the 7th February 1995, the State Election Commission has laid down the limit of expenditure to be incurred by contesting candidate at any Panchayat or Municipality election;

And whereas, amongst the various items on which expenditure, if any, incurred by a contesting candidate is required to be furnished in the Statement of Accounts, the items with regard to printing and publishing any election pamphlet or posters by or on behalf of such contesting candidate are also included;

And whereas, the laws in operation in the State with regard to elections to Panchayat or Municipality do not make any specific provisions providing for restrictions on the printing of pamphlets, posters, etc. in respect of such elections;

And whereas, with a view to have free and fair elections it is expedient to make provisions with regard to the restrictions on the printing of pamphlets, posters, etc. by contesting candidate at the elections to the Panchayat and the Municipality;

Now, therefore, in exercise of the powers conferred by Article 243-K and article 243-ZA of the Constitution of India read with sub-section (*4*) of section 18A of the Bombay Municipal Corporation Act (Bom. III of 1888), sub-section (*4*) of section 9B of the city of Nagpur Corporation Act, 1948 (C. P. and Berar II of 1950), sub-section (*4*) of section 14 of the Bombay Provincial

Municipal Corporations Act, 1949 (Bom. LIX of 1949), sub-section (*4*) of section 10A of the Maharashtra Municipal Councils, Nagar Panchayats and Industrial Townships Act, 1965 (Mah. XL of 1965), sub-section (*4*) of section 10A of the Bombay Village Panchayats Act, 1958 (Bom. III of 1959), the Zilla Parishads and Panchayat Samitis Act, 1961 (Mah. V of 1962), and of all other powers enabling me in this behalf, and in relation to holding of elections under these provisions under the supervision, direction and control of the State Election Commission, I, D. N. Chaudhari, State Election Commissioner, Maharashtra hereby make the following order, namely :—

1. This order may be called the Restrictions on Printing and Publishing of Pamphlets and Posters at Panchayat and Municipal Election Order, 1995.

2. (1) No person shall print or publish, or cause to be printed or published any election pamphlet or poster which does not bear or does not have names and addresses of the printer and the publisher thereon.

(2) No person shall print or cause to be printed any election pamphlet or poster—

(*a*) unless the declaration as to the identity of the publisher thereof, signed by him and attested by two persons to whom he is personally known is delivered by him to the printer in duplicate; and

(*b*) unless, within a reasonable time after printing of the document, one copy of the declaration is sent by the printer, together with one copy of the document—

(*i*) where it is printed by or on behalf of the contesting candidate at the Panchayat or Municipal elections other than Municipal corporation election, to the collector; and

(*ii*) where it is printed by or on behalf of a contesting candidate at the Municipal Corporation election to the Municipal Commissioner.

(3) for the purpose of this clause,—

(*a*) the expression " election " includes by-election;

(*b*) printing includes material produced in printed form from a computer or a teleprinter or any such device, and any process for multiplying copies of a document, other than copying it by hand shall be deemed to be printing and the expression " printing " shall be construed accordingly;

(*c*) an election pamphlet or poster means any printed pamphlet, handbill or other document distributed for the purpose of promoting or prejudicing the election of any candidate or group of candidates or any placard or poster having reference to an election but does not include a handbill, placard or poster merely announcing the date, time, place and other particulars of an election meeting or routine instructions to election agents or workers.

3. Any expenditure incurred by or on behalf of any contesting candidate for printing and publishing any such election pamphlet or poster shall be included in the Statement of Expenditure to be furnished by the contesting candidate.

D. N. CHAUDHARI
State Election Commissioner,
Maharashtra.

असा. क्र. १

रजिस्टर्ड नं. एमएच/बाय-साऊथ/२०

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण

प्राधिकृत प्रकाशन

मंगळवार, जानेवारी ६, १९९८/पौष १६, शके १९१९

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत

भाग एक-अ—मध्य उप-विभाग

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखा परीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

नवीन प्रशासन भवन, मंत्रालयासमोर, मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२. दिनांक ६ जानेवारी १९९८

आदेश

भारतीय संविधान,

क्रमांक एसईसी/जीईएन-११९८/प्र.क्र. १/का-३.—ज्याअर्थी, भारतीय संविधानातील कलम २४३-झेडए नुसार राज्यातील नगरपालिकांच्या निवडणुकांच्या संदर्भात अधीक्षण, संचालन व नियंत्रण याबाबतची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे;

आणि ज्याअर्थी, नगरपालिकांच्या निवडणुका मुक्त, निर्भय व शांत वातावरणात पार पाडण्याची व निवडणूक प्रक्रियेची शुद्धता अथवा पावित्र्य राखण्याची राज्य निवडणूक आयोगाची जबाबदारी आहे.

आणि ज्याअर्थी, नगरपालिकांच्या निवडणूकामध्ये मतदानाच्या दिवशी उमेदवारांनी, त्याच्या निवडणूक प्रतिनिधींनी, तसेच राजकीय पक्षांचे नेते व कार्यकर्ते यांनी किती वाहने वापरावीत याबाबत नगरपालिका निवडणुकांच्या संदर्भात असलेल्या अधिनियमांमध्ये अथवा निवडणूक नियमांमध्ये काहीही उल्लेख नाही. वास्तव, त्या बाबतीत आवश्यक त्या सूचना संबंधितांना देणे आवश्यक तर आहेच पण निवडणुका मुक्त, निर्भय, शांत व स्वच्छ वातावरणात होण्याच्या दृष्टीने उपयुक्त होणार आहे.

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या कलम २४३-झेडए व मुंबई महानगरपालिका अधिनियम (सन १८८८ चा मुंबई अधिनियम क्रमांक ३) चे कलम १८अ(४) नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४८ (सन १९५० चा मध्य प्रांत व व-हाड अधिनियम क्रमांक २) चे कलम ९-ब (४), मुंबई प्रातिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ (सन १९४९ चा मुंबई अधिनियम क्रमांक ५९) चे कलम १४(४), महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ (सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ४०) चे कलम १०-अ (४) खाली व इतर सर्व प्राप्त अधिकारांचा वापर करून मी दे. ना. चौधरी, राज्य निवडणूक आयुक्त, महाराष्ट्र खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे :—

१. महानगरपालिका व नगरपरिषदांच्या निवडणुकांमध्ये निवडणूक लढविणारा उमेदवार, स्वत: (यात स्वत: उमेदवार किंवा त्याच्या कुटुंबातील व्यक्ती किंवा तिचा अभिकर्ता यांचा समावेश राहील) तसेच त्याचे निवडणूक प्रतिनिधी, संबंधित राजकीय पक्षांचे नेते व कार्यकर्ते यांना सर्वांना मिळून मतदानाच्या दिवशी फक्त एकच वाहन वापरण्यास अनुमती देण्यात येईल व त्याबाबतची कार्यपद्धती खालीलप्रमाणे राहील :—

(अं) महानगरपालिका/नगरपरिषदा यांच्या निवडणुकांच्या संदर्भात मतदानाच्या दिवशी अशातऱ्हेने वाहना वापरण्याच्या दृष्टीने निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवाराने त्याबाबतची मागणी संबंधित महानगरपालिका आयुक्त/जिल्हाधिकारी यांचेकडे लेखीपत्राद्वारे मतदानाच्या दिवसापूर्वी कमीत कमी १ आठवडा करावी.

(ब) अनुमती मागणारे पत्र प्राप्त झाल्यानंतर महानगरपालिका आयुक्त/जिल्हाधिकारी यांनी तशा आशयाची लेखी अनुमती संबंधित उमेदवारास द्यावी. तसेच " ..... महानगरपालिका/नगरपरिषद निवडणूक परवाना " असे संबोधन उमेदवाराचे नाव व त्याच्या प्रभाग क्रमांकाच्या तपशिलासह छापील परवानापत्र आपल्या सही-शिक्क्यासह संबंधित उमेदवारास देण्यात यावे. तसेच सदर परवानापत्र मतदानाच्या दिवशी संबंधित वाहनाच्या दर्शनी बाजूस काचेवर लावण्याची सक्त सूचना द्यावी.

(क) महानगरपालिका अथवा नगरपरिषद निवणुकांमध्ये मतदानाच्या दिवशी संबंधित प्रभागामध्ये फिरणाऱ्या वाहनाच्या संदर्भात असा परवाना त्याने सक्षम अधिकाऱ्याकडून मिळविला आहे किंवा कसे याची तपासणी करण्याचे अधिकार निवडणूक निर्णय अधिकारी अथवा त्यांनी नियुक्त केलेल्या अधिकाऱ्यास तसेच पोलीस अधिकाऱ्यास राहतील.

(ड) सदर वाहनाचा वापर मतदारांना मतदान केंद्रावर किंवा मतदान केंद्राच्या जवळपास आणण्या-नेण्यासाठी करता येणार नाही.

(इ) जे उमेदवार, त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी, राजकीय पक्षांचे नेते अथवा कार्यकर्ते उपरोक्त विहित परवाना न घेता मतदानाच्या दिवशी वाहनात बसून संबंधित प्रभागामध्ये फिरत असताना आढळतील तर त्यांनी निवडणुकीसंदर्भात भ्रष्ट आचरण केले आहे तसेच मतदान केंद्रात किंवा मतदान केंद्राजवळ प्रचार करण्यासाठी अशा वाहनांचा वापर केला जात आहे असे समजण्यात येईल आणि निवडणुकीचे पावित्र्य राखण्यासाठी असे वाहन जप्त करण्याचे अधिकार संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी तसेच पोलीस अधिकारी यांना राहतील.

(ई) वरील आदेशांचे उल्लंघन करणाऱ्या व्यक्तीस ३ महिनेपर्यंत कारावासाची शिक्षा अथवा रुपये ५०० पर्यंत दंड किंवा दोन्ही शिक्षा होऊ शकतील.

२. महानगरपालिका व नगरपरिषदांच्या निवडणुकांमध्ये एखाद्या उमेदवाराने एकापेक्षा जास्त प्रभागांमधून जरी नामनिर्देशनपत्रे भरली असतील तरी तो उमेदवार, त्याचे निवडणूक प्रतिनिधी, राजकीय पक्षाचे नेते व कार्यकर्ते यांना सर्वांना मिळून मतदानाच्या दिवशी फक्त एकच वाहन वापरता येईल.

दे. ना. चौधरी,
राज्य निवडणूक आयुक्त,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र.

असा. क्र. ५ रजिस्टर्ड नं. टीईसीएच/४७-३०३/एमबीआय/२००२

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण

प्राधिकृत प्रकाशन

शुक्रवार, जानेवारी २५, २००२/माघ ५, शके १९२३

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

भाग एक-अ—मध्य उप-विभाग

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखा परीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

STATE ELECTION COMMISSION, MAHARASHTRA

New Administrative Building, Opp. Mantralaya, Madam Cama Road,
Mumbai 400 032, dated the 25th January 2002

Order

No. SEC./GEN/ 2002/CR-10/D-10.—Whereas, the superintendence, direction and control of all elections to the Panchayats and Municipalities in the State vest in the State Election Commission, Maharashtra by virtue of provisions of Article 243-K and 243-ZA of the Constitution of India ; and

Whereas, during the process of election to the Panchayats and Municipalities, the Code of Conduct is made applicable by the State Election Commission with a view to have the elections held in free, fair and peaceful manner. During the period of Code of Conduct, flag hoisting was not allowed for various reasons in the Municipal Corporations, Municipal Councils, Nagar Panchayats, Zilla Parishads, Panchayat Samitis and Village Panchayats by their democratically elected heads, such as Mayors of the Municipal Corporations, Presidents of the Municipal Councils; Nagar Panchayats, Zilla Parishads and Panchayat Samitis and Sarpanchas of the Village Panchayats on Republic Day, Maharashtra Day, Independence Day ; and

Whereas, the State Election Commission has reconsidered its view regarding hoisting of national flag on ceremonial occasions such as Republic Day, Maharashtra Day and Independence Day etc. by the elected heads of the Panchayats and Municipalities ;

Now Therefore, taking into account all relevant considerations, the State Election Commission in exercise of the powers conferred by Article 243-K and 243-ZA of the Constitution of India, read with sub-section (*4*) of section 18A of the Mumbai Municipal Corporation Act, 1888, sub-section (*4*) of section 9B of the City of Nagpur Corporation Act, 1948, sub-section (*4*) of section 14 of the Bombay Provincial Municipal Corporations Act,1949, sub-section (*4*) of section 10A of the Maharashtra Municipal Councils, Nagar Panchayats and Industrial Townships Act, 1965, sub-section (*4*) of section 9A of the Maharashtra Zilla Parishads

and Panchayat Samitis Act, 1961, sub-section (*4*) of section 10A of the Bombay Village Panchayats Act, 1958 and of all other powers enabling it in this behalf, the State Election Commission hereby directs as follows :—

1. So far as hoisting of the National Flag on ceremonial occasions such as Republic Day, Maharashtra Day and Independence Day is concerned, this is a purely formal, official function and even the standing instructions of 28th July 1999 of the Election Commission of India make it clear that Prime Ministers and Chief Ministers can continue to hoist the flag at National and State Head Quarters as per long standing convention. Democratic decentralisation has taken governance down to the District level and even lower levels and Municipal Corporation and Municipal Councils are also part of the process of decentralised Government. Therefore, there can be absolutely no objection to Mayors of Municipal Corporations, Presidents of Municipal Councils, Nagar Panchayats, Zilla Parishads and Panchayat Samitis, as also Sarpanchas of the Village Panchayats, hoisting the National Flag on such ceremonial occasions (even during an ongoing election process) provided no political speeches accompany on that occasion. The flag hoisting should be done at the conventional place where it is done every year either in the Municipal Corporation, Municipal Council, Nagar Panchayat, Zilla Parishad, Panchayat Samiti and Village Panchayat, but a new venue should not be selected for the purpose like a large playground or at a place where large crowds can be attracted unless such a venue is an already conventionally existing venue.

2. So long therefore as this long standing past practice is continued in regard to the hoisting of the National Flag on Republic Day, Maharashtra Day and Independence Day, at the existing location, and no other activities are performed such as delivering political party speeches or honouring groups of people (by way of new addition to the function) on that occasion as a part of the ceremony, there cannot be any objection to the elected heads performing the honours on such National occasions. However, when the Code of Conduct is in operation the elected heads of local self Government institutions in their speeches will confine themselves to extolling the Achievements of the Martyrs in securing freedom of the country, glorification of the Indian State and so on. Under no circumstances should these become a platform for political campaign.

Y. L. RAJWADE,
State Election Commissioner,
Maharashtra.

शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई

३५७

स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील प्रचार...

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००९/प्र.क्र. ४/का-५.
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- ९ एप्रिल, २०१०.

आ दे श

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीत प्रचार करण्यासाठी राजकीय नेते, कार्यकर्ते व इतर व्यक्ती त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या हद्दीबाहेरुन येऊन प्रचार करतात. अशा व्यक्ती जर जाहीर प्रचाराचा कालावधी संपल्यानंतर जर त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या हद्दीत राहिले तर कायदा व सुव्यवस्थेचा प्रश्न उद्भव शकतो. निवडणूका शक्य तेवढया मुक्त व निर्भय वातावरणात पार पाडण्यासाठी राज्य निवडणूक आयोगाने पुढीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे :-

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीत प्रचार करण्यासाठी जे राजकीय नेते, कार्यकर्ते व इतर व्यक्ती त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या हद्दीबाहेरुन येतात त्यांनी त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणुकीतील जाहीर प्रचाराचा कालावधी संपल्यानंतर संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या हद्दीमध्ये वास्तव्य करु नये.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(रा. नी. पांडे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

प्रति,
पोलिस महासंचालक
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व पोलिस आयुक्त / पोलिस अधिक्षक
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व नगर परिषदा / नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
सर्व तहसिलदार
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीच्या प्रचारामध्ये प्राण्यांचा वापर करण्यास प्रतिबंध करणेबाबत.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक - रानिआ/मनपा/२०११/प्र.क्र. २६/का.५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- २३/१२/२०११

परिपत्रक

भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए अन्वये राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका घेण्याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे. राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, या निवडणुकांमध्ये निवडणूक लढविणारे उमेदवार तसेच राजकीय पक्ष निवडणूक प्रचारासाठी किंवा काही बाबींचा निषेध करण्यासाठी प्राण्यांचा वापर करतात. यामध्ये बैल, हत्ती, गाढव, इ. प्राण्यांना चपलांचा हार घालणे, त्यांच्या तोंडाला काळे फासणे इ. प्रकारे त्यांचे हाल करण्यात येतात. हे प्रकार अमानवी असून प्राण्यांचा छळ प्रतिबंध अधिनियम, १९६०(Prevention of Cruelty to Animals Act, 1960) च्या उद्देशाशी विसंगत आहेत. या अधिनियमाच्या कलम ११ व ३१ च्या तरतुदीन्वये अशी कृती दखलपात्र गुन्हे आहेत. त्यामुळे राज्य निवडणूक आयोग असे आदेश देत आहे की, यापुढे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीच्या प्रचारामध्ये किंवा यासाठी काढण्यात येणाऱ्या मिरवणुकांमध्ये प्राण्यांचा वापर करण्यास राजकीय पक्ष, निवडणूक लढविणारे उमेदवार तसेच इतर सर्व संबंधितांना प्रतिबंध करण्यात यावा. तसेच या सूचनांचे पालन न करणाऱ्यांविरुध्द फौजदारी कारवाई करण्यात यावी.

नीला सत्यनारायण
(नीला सत्यनारायण)
23/12/11
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रति,
सर्व मंत्रालयीन विभाग
सर्व विभागीय आयुक्त.
सर्व महानगरपालिका आयुक्त.
सर्व जिल्हाधिकारी.
सर्व नगर परिषदा / नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी.
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने.

D:\0SD.doc/D.O.7

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक - रानिआ/मनपा-२०११/प्र.क्र.३/का.५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक - ११ जानेवारी, २०१२.

परिपत्रक

आचारसंहितेच्या कालावधीत प्रजासत्ताक दिन येत असल्यामुळे संबंधित महानगरपालिकेमध्ये महापौरांना, जिल्हा परिषदेमध्ये जिल्हा परिषद अध्यक्ष, पंचायत समितीचे सभापती व ग्रामपंचायतीचे सरपंच यांना ध्वजारोहण करता येईल का, याबद्दल राज्य निवडणूक आयोगाकडे विचारणा होत आहे. याबाबत असे स्पष्ट करण्यात येते की आचारसंहितेच्या कलम १४ नुसार अश्या कार्यक्रमांना लोकप्रतिनिधींची उपस्थिती असण्यास हरकत नाही. मात्र कार्यक्रमाच्या नेहमीच्या स्थळामध्ये बदल करण्यात येऊ नये. तसेच समारंभात करावयाची भाषणे बलिदान केलेल्या हुतात्म्यांचा तसेच देशाचा गौरव यापुरती मर्यादित ठेवण्यात यावीत. कोणत्याही परिस्थितीत निवडणूक प्रचाराची भाषणे करण्यात येणार नाहीत व आचारसंहितेचा भंग होणार नाही याची खबरदारी जिल्हाधिकाऱ्यांनी घ्यावी.

नीला सत्यनारायण
(नीला सत्यनारायण) ११/१/१२
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रति,
महानगरपालिका आयुक्त,
बृहन्मुंबई, ठाणे, उल्हासनगर, पुणे, पिंपरी-चिंचवड,
सोलापूर, नाशिक, अकोला, अमरावती व नागपूर

सर्व जिल्हा परिषदा/पंचायत समित्यांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी

D:\guide of Election\Reference\230-MC - Reference.doc\a8

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक - रानिआ/मनपा-२०११/प्र.क्र.३/का.५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक - ११ जानेवारी, २०१२.

प रि प त्र क

आचारसंहितेच्या कालावधीत प्रजासत्ताक दिन येत असल्यामुळे संबंधित जिल्हयाच्या पालक मंत्र्यांना ध्वजारोहण करता येईल का, याबद्दल राज्य निवडणूक आयोगाकडे विचारणा होत आहे. याबाबत असे स्पष्ट करण्यात येते की आचारसंहितेच्या कलम १४ नुसार अश्या कार्यक्रमांना लोकप्रतिनिधींची उपस्थिती असण्यास हरकत नाही. मात्र कार्यक्रमाच्या नेहमीच्या स्थळामध्ये बदल करण्यात येऊ नये. तसेच समारंभात करावयाची भाषणे बलिदान केलेल्या हुतात्म्यांचा तसेच देशाचा गौरव यापुरती मर्यादित ठेवण्यात यावीत. कोणत्याही परिस्थितीत निवडणूक प्रचाराची भाषणे करण्यात येणार नाहीत व आचारसंहितेचा भंग होणार नाही याची खबरदारी जिल्हाधिकाऱ्यांनी घ्यावी.

नीला सत्यनारायण
(नीला सत्यनारायण ११/१/१२
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी

D:\Code of Conduct Reference\aab-MC- Reference.doc/aab

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक - रानिआ/मनपा-२००७/प्र.क्र. ६/का.५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक - ४ फेब्रुवारी, २०१२.

आ दे श

राज्य निवडणूक आयोगाने समक्रमांकाच्या दिनांक- ९ मे, २००७ अन्वये निवडणुकीच्या दिवशी मतदान केंद्र व आजूबाजूच्या परिसरात उमेदवारांचा प्रवेश व निवडणूक काळात उमेदवारांनी उघडावयाची प्रचार कार्यालये याबाबत आदेश दिले आहेत. तसेच याबाबत दिनांक- २९/१२/२०११ च्या आचारसंहिता आदेशातही याचा उल्लेख आहे. यासंदर्भात सदर आदेश रद्द करून पुढीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत :-

उमेदवारांना मतदान केंद्रात प्रवेश करण्याची जी मुभा देण्यात आली आहे त्याचा गैरवापर केला जातो. यामध्ये मतदान केंद्रापासून १०० मीटरच्या परिसरात उमेदवारांने स्वत:ची ओळख करून देणे किंवा मतदान केंद्रात वाजवीपेक्षा जास्त वेळ थांबणे याचा समावेश होतो. मतदारांना ओळख करून देण्याचा प्रकार निश्चितच प्रचारामध्ये मोडतो. तसेच वाजवीपेक्षा जास्त वेळ मतदान केंद्रात थांबणे हा प्रकारदेखील मतदार व निवडणूक यंत्रणा यांच्यावर दबाव आणण्याचा प्रयत्न असतो. असे प्रकार टाळण्यासाठी प्रत्येक उमेदवाराला अश्या सूचना देण्यात याव्यात की मतदान केंद्रापासून १०० मीटरच्या परिसरात त्याने कोणत्याही व्यक्तीला स्वत:ची ओळख करून देऊ नये किंवा अन्य कोणत्याही प्रकारचा प्रचार करू नये. तसेच मतदान केंद्रात प्रवेश केल्यानंतर मतदान प्रक्रियेचे निरीक्षण दोन ते तीन मतदारांचे मतदान होईपर्यंत करावे. त्यानंतर उमेदवाराने मतदान केंद्राच्या बाहेर पडणे अपेक्षित असेल. या सूचनांचा भंग करणाऱ्या उमेदवारांस पोलिसांकरवी त्या क्षेत्राच्या बाहेर काढावे.

२. राज्य निवडणूक आयोगाने उमेदवाराने निवडणुकीमध्ये करावयाच्या खर्चाची मर्यादा निश्चित केली आहे. उमेदवारांनी उघडलेल्या सर्व प्रचार कार्यालयांचा खर्च त्यांच्या निवडणूक खर्चात समाविष्ट होईल. त्यास अनुसरून किती प्रचार कार्यालये उघडावी यासंदर्भातील मर्यादा काढून टाकण्यात येत आहे. मात्र प्रचार कार्यालयांची परवानगी देताना सर्व उमेदवारांना समान तत्वानुसार परवानगी देण्यात यावी. तसेच महानगरपालिका आयुक्त अथवा जिल्हाधिकारी आणि पोलीस यंत्रणा यांनी सुरक्षितता आणि जागोजागी प्रचार कार्यालये उघडल्यास नागरिकांची गैरसोय होणार नाही याची खबरदारी घेऊनच प्रचार कार्यालयांना परवानगी दयावी.

राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

(डॉ. अ. द. कोल्हे)
उप सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
सर्व पोलीस आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व जिल्हा पोलीस अधिक्षक,
सर्व तहसिलदार
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांची आचारसंहिता लागू असल्याच्या कालावधीत जिल्हा नियोजन समितीची बैठक घेणेबाबत.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक — रानिआ/ग्रापनि/२०१२/प्र.क्र. ६ /का.८
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालयासमोर, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक- २१ / ०८/२०१२

आदेश

राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका घेण्याची सांविधानिक जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर आहे. आयोगाने निवडणुकांचा कार्यक्रम घोषित केल्याच्या दिनांकापासून (रात्री १२ वाजल्यापासून) संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या क्षेत्रात आचारसंहिता लागू होते. तसेच सदरची आचारसंहिता ही मतमोजणीच्या दिनांकापर्यंत लागू रहाते. आचारसंहितेच्या कालावधीत जिल्हा नियोजन समित्यांची बैठक आयोजित करता येईल किंवा कसे या मुद्दयावर शासनाकडून तसेच जिल्हाधिकारी यांचेकडून वारंवार आयोगाकडे विचारणा केली जाते. या मुद्दयावर राज्य निवडणूक आयोग पुढीलप्रमाणे आदेश देत आहे :-

१) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीची आचारसंहिता लागू असलेल्या क्षेत्रात बैठक आयोजित करण्यात येऊ नये.

२) आचारसंहिता लागू असलेल्या जिल्हा परिषद, पंचायत समिती, नगरपंचायत, नगर परिषद तसेच ग्रामपंचायतीच्या क्षेत्राकरीता नविन योजना जाहीर करता येणार नाही. मात्र या क्षेत्रापैकी एखाद्या ठिकाणी दुष्काळ अथवा पाणी टंचाई असेल तर ती दूर करण्यासंदर्भात आवश्यक कार्यवाही करण्यास प्रत्यवाय असणार नाही.

३) जिल्ह्यामध्ये ज्यावेळी मोठ्या प्रमाणावर स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका घेण्यात येत असतील त्यावेळी समितीचे अध्यक्ष / पालक मंत्र्यांनी वार्ताहार परिषद आयोजित करु नये. तसेच संबंधितांनी राजकीय स्वरुपाचे भाषण करु नये.

Forward OSD

४) राज्य निवडणूक आयोगाने **स्थानिक** स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी आचारसंहितेबाबत दि.२९/१२/२०११ रोजी निर्गमित केलेल्या एकत्रित आदेशातील तरतुदींचे पालन करणे सर्व संबंधितांवर बंधनकारक राहील.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(ब. मा. पानसरे)
सहायक आयुक्त,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत-

१) **मुख्य सचिव, महाराष्ट्र** शासन, मंत्रालय, मुंबई-३२.
२) **अपर मुख्य सचिव/** प्रधान सचिव / सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग
३) सर्व विभागीय आयुक्त.
४) सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई व मुंबई उपनगर जिल्हा वगळून)
५) सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषदा.

www.mahaSEC

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक:रानिआ/प्रापनि/२०१३/प्र.क्र.५/का-८
नविन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक- ०४/०३/२०१३

आदेश

स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणूक आचार संहितेच्या कालावधीत लोकशाही दिन साजरा करण्याबाबत

आचार संहिता कालावधीत लोकशाही दिनाचे आयोजन करण्यात यावे किंवा कसे याबाबत जिल्हाधिकारी कार्यालयाकडून वेळोवेळी विचारणा करण्यात येते.

लोकाभिमूख प्रशासनाच्या दृष्टीने घेण्यात येणाऱ्या लोकशाही दिनाच्या कार्यक्रमात स्थानिक प्रशासनाकडून लोकांच्या तक्रारींची दखल घेउन निरसन केले जाते. त्यामुळे खालील अटींवर अधीन राहून आचार संहितेच्या कालावधीत आयोजित करण्यात येणाऱ्या लोकशाही दिनाच्या आयोजनास परवानगी देण्यात येत आहे.

१) सदर लोकशाही दिनाच्या कार्यक्रमामध्ये लोकांकडून प्रस्ताव स्विकारताना नेमणूका, अनुदान, कर्ज अथवा आर्थिक सहाय मंजूर किंवा अदा करण्यात येऊ नये किंवा संबंधित मतदारांवर प्रभाव पडेल असे कोणतेही निर्णय सदर कार्यक्रमात घेऊ नयेत.

२) ज्या ग्रामपंचायतींच्या सद्या सार्वत्रिक व पोट निवडणुकांबाबत कार्यक्रम सुरू असल्याने संबंधित क्षेत्रात निवडणूक आचार संहिता लागू झाली आहे अशा ग्रामपंचायतींतील स्थानिक रहिवाशांची निवेदने लोकशाही दिनाच्या कार्यक्रमात फक्त स्विकारण्यात यावीत. मात्र त्या अर्जांबाबत कोणताही आदेश किंवा धोरणात्मक निर्णय जाहीर करण्यात येऊ नयेत.

३) तसेच या संदर्भात या आयोगाच्या दिनांक २९/१२/२०११ रोजी निर्गमित केलेल्या आचार संहितेबाबतच्या एकत्रित आदेशांचे व सामान्य प्रशासन विभाग, महाराष्ट्र शासन यांच्या दिनांक २६ सप्टेंबर, २०१२ रोजीच्या लोकशाही दिनासंदर्भातील परिपत्रकातील निर्देशांचे सर्व संबंधितांकडून अनुपालन व्हावे.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या निर्देशानुसार.

(आरती सरवदे)
तहसिलदार,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत: जिल्हाधिकारी (सर्व)

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्र.रानिआ/मनपा २०१५/सं.क्र.२७९/का.०५
नवीन प्रशासन भवन , हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक - ०९.०४.२०१५

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी

विषय : रिट पिटीशन क्र.४१७१ व ४२४३/२०१४
श्री.विजय पाटील व शितल पाटील विरुध्द महाराष्ट्र शासन व इतर
निवडणूक कालावधीत शस्त्र परवानाधारकाकडून शस्त्रे जमा करण्यासंबंधात मार्गदर्शक सूचना
संदर्भ : महाराष्ट्र शासन, गृह विभाग यांची क्र. एसयुटी २०१४/सी-६२/ पोल-९, दि.२०.०९.२०१४ व दि.३०.०३.२०१५ ची पत्रे

महोदय,

उपरोक्त संदर्भाधीन पत्रे कृपया पहावीत. दिनांक २०.९.२०१४ च्या पत्रान्वये निवडणूक कालावधीत शस्त्र परवानाधारकाकडून शस्त्रे जमा करण्यासंबंधात मार्गदर्शक सूचना दिलेल्या आहेत. त्यामध्ये शस्त्र जमा करण्याबाबत छाननी समिती गठीत करण्याच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत. तसेच दि.३०.०३.२०१५ च्या पत्रान्वये स्थानिक संस्थांच्या निवडणूकांसाठी छाननी समितीवर राज्य निवडणूक आयोगाचा प्रतिनिधी म्हणून जिल्हापरिषद/पंचायत समिती, नगरपालिका/नगरपंचायती आणि ग्रामपंचायतीच्या निवडणूकांकरीता संबंधित जिल्हयाचे उपजिल्हाधिकारी (सामान्य) यांची नियुक्ती करण्यात यावी व सदरचे पद रिक्त असल्यास त्या जिल्हयाचे निवासी उप जिल्हाधिकारी हे प्रतिनिधी म्हणून काम पाहतील. तसेच महानगरपालिका निवडणूकांचे संदर्भात संबंधित महानगरपालिका आयुक्त यांना राज्य निवडणूक आयोगाचा प्रतिनिधी म्हणून नियुक्त करण्यात यावे अशा सूचना दिल्या आहेत. त्याअनुषंगाने संदर्भाधीन पत्रे आवश्यक कार्यवाहीसाठी आपल्याकडे पाठविण्यात येत आहेत.

आपला,

(ध. मा. कानेड)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

महाराष्ट्र शासन

तात्काळ

क्रमांक : एसयुटी-२०१४/सी- ६२/पोल-९
गृह विभाग, सेंटर-१, जागतिक व्यापार केंद्र,
३० वा मजला, मुंबई ४०० ००५.
दिनांक :- २० सप्टेंबर,२०१४

प्रति,

सर्व पोलीस आयुक्त,
सर्व जिल्हादंडाधिकारी,
सर्व पोलीस अधीक्षक.

विषय :- रिट पिटीशन क्र.४१७१ व ४२४३/२०१४
श्री. विजय पाटील व शितल पाटील विरुध्द महाराष्ट्र शासन व इतर

निवडणूक कालावधीत शस्त्र परवानाधारकाकडून शस्त्रे जमा करण्यासंबंधात मार्गदर्शक सूचना.

संदर्भ :- १) केंद्रीय निवडणूक आयोगाचे दि.१३/३/१९९६ चे आदेश.
२) क्र.एसयुटी-०७०९/सी- ६३/पोल-९, दि. १७ ऑगस्ट,२००९ चे आदेश.

मा. उच्च न्यायालयाने दि.१०.७.२००९ रोजी दिलेल्या आदेशान्वये निवडणूक कालावधीत शस्त्र परवानाधारकाकडून शस्त्र जमा करण्याबाबत संदर्भाधीन पत्र क्र.२ प्रमाणे मार्गदर्शक सूचना (Guidelines) विहित केलेल्या आहेत. सदर मार्गदर्शक सूचना अधिक्रमित करुन पुढीलप्रमाणे मार्गदर्शक सूचना (Guidelines) विहित करण्यात येत आहेत.

मार्गदर्शक सूचना (Guidelines)

अ) प्रत्येक जिल्हयात तसेच आयुक्तालयाच्या क्षेत्रात एक छाननी समिती असेल. जिल्हास्तरावर या छाननी समितीमध्ये जिल्हादंडाधिकारी व पोलीस अधिक्षक यांचा समावेश असेल. आयुक्तालयाच्या ठिकाणी या समितीमध्ये पोलीस आयुक्त व सह पोलीस आयुक्त / अपर पोलीस आयुक्त (प्रशासन) यांचा समावेश असेल.

a) There shall be a Screening Committee in every District and in every Commissionerate area. In the District the Screening Committee shall consist of

the District Magistrate and the Superintendent of Police. In the Commissionerate area it shall consist of the Commissioner of Police and Joint /Additional Commissioner of Police (Admn.)

ब) निवडणूक आयोगाने निवडणूकीची तारीख जाहीर केल्यापासून छाननी समिती छाननीच्या कामाला सुरुवात करेल.

b) The Screening Committee shall commence the work of screening from the day of declaration of dates of election by the Election Commission.

क) मुक्त व निष्पक्ष वातावरणात निवडणुका पार पाडण्यासाठी निवडणुका जाहीर झाल्यानंतर छाननी समिती (राज्यातील प्रचलित कायद्यानुसार) सर्व शस्त्र परवाना धारकांचा व्यक्तीनिहाय्य व तपशिलवार आढावा तात्काळ घेऊन कोणत्या शस्त्र परवाना धारकांची शस्त्रे जप्त करणे आवश्यक आहे हे सुनिश्चित करतील आणि आपला अहवाल परवाना प्राधिकरणास सादर करील. छाननी समितीची शिफारस परवाना प्राधिकाऱ्यांना बंधनकारक असेल.

c) For ensuring free and fair elections, immediately after the announcement of elections, the Screening Committee shall make an individual and detailed review (in accordance with the prevalent state law) of all licence holders and state law) of all licence holders and decide the cases in which they consider it essential to impound the licenced arms. The report to this effect shall be sent to the Licensing Authority.

ड) सर्व शस्त्र परवाना धारकांचा आढावा घेताना खालीलप्रमाणे वर्गीकरण करता येईल :

d) At the time of review all licence holders can be classified as follows :

१) जामिनावर मुक्त झालेल्या व्यक्ती

i) Persons released on bail.

२) गुन्हेगारी पार्श्वभूमी असलेल्या व्यक्ती आणि

ii) Persons having a history of criminal offences; and

३) कोणत्याही वेळी पण खासकरुन निवडणूक कालावधीमध्ये दंगलीत समावेश असलेल्या व्यक्ती.

iii) Persons involved in rioting at any time but especially during the election period.

(वरील वर्गीकरण हे केवळ उदाहरण म्हणून दिलेले असून ते परिपूर्ण वर्गीकरण नाही हे छाननी समितीने ध्यानात ठेवावे.)

(The Screening Committee shall bear in mind that the above categories are only illustrative and not exhaustive.)

इ) छाननी समितीचे कामकाज जबाबदारीने व पारदर्शकरित्या पार पाडावे या करिता खालीलप्रमाणे कार्यपध्दती अवलंबण्यात यावी.

e) For responsible and transparent functioning of Screening Committee

१) छाननी समितीच्या बैठकीच्या वेळी उपस्थित असलेल्या सदस्यांची नावे नोंदविण्यात यावीत.

i) The Screening Committee shall record the names of members present on the day of Screening Committee meeting.

२) छाननी समितीने त्यांच्या बैठकीत किती वैयक्तिक प्रकरणे हाताळली याबाबतची माहिती बैठकीच्या दिवशी छाननी केलेल्या शस्त्र परवाना धारकाच्या नावासह ठेवावी.

ii) The Screening Committee shall keep proper data of their meeting, which should reflect the number of individual cases dealt with in a meeting of Screening Committee including the names of licence holders scrutinized on a particular day.

३) प्रत्येक वैयक्तिक शस्त्र परवाना धारकाचा पोलीसांकडील अभिलेख छाननीच्या वेळी लक्षात घेण्यात यावा.

iii) The police record of every individual licence holder shall be taken into account at the time of scrutiny.

४) निवडणूक आयोगाने या संदर्भात वेळोवेळी दिलेल्या मार्गदर्शक सुचनांचे काटेकोरपणे पालन करावे.

iv) The directions issued by Election Commission from time to time in this regard shall be strictly adhered to.

५) छाननी समितीने त्यांच्या समोर सादर झालेल्या प्रकरणांचा आढावा घेतल्यानंतर निर्णयाप्रत येण्याकरिता विचारात घेतलेली कारणे व निष्कर्ष व्यक्तीनिहाय व स्वतंत्रपणे नमूद करावीत.

v) The Screening Committee shall record the independent and individual reasons for arriving at their decision and conclusion thereof.

६) छाननी समितीने त्यांच्या अहवाला सोबत या मार्गदर्शक सूचनांन्वये विहीत करण्यात आलेले सहपत्र-अ जोडावे.

vi) A certificate prescribed as Annexure-A shall be attached to the report of Screening Committee.

७) छाननी समितीने त्यांच्यासमोर ठेवलेल्या परवान्यांच्या बाबतीत शक्यतो नामनिर्देशन पत्रे भरण्याच्या पहिल्या दिवसापूर्वीच सदरहू छाननी प्रक्रिया पूर्ण करावी.

vii) The Screening Committee shall complete the exercise of screening in respect of licences placed before it as far as possible before the 1st day of filing of nominations.

फ) छाननी समितीने त्यांच्या अहवालासोबत सहपत्र-अ मध्ये प्रमाणपत्र सादर केलेले नसल्यास परवाना प्राधिकरणाने सदर अहवालावर कार्यवाही करु नये. छाननी समितीचे कामकाज जबाबदारीने पार पाडले जात आहे याची खात्री करुन घेण्याच्या दृष्टीने सदर प्रमाणपत्र छाननी समितीने सादर करण्यावर भर देण्यात यावा. जेणेकरुन मा.उच्च न्यायालय व निवडणुक आयोगाने या संदर्भात दिलेल्या मार्गदर्शक सूचनांचे पूर्णपणे पालन झाल्याचीदेखील खात्री करुन घेता येईल.

f) The Licensing Authority shall not act upon the report of Screening Committee unless it is accompanied with the Annexure-A. It should insist Screening Committee to submit the said certificate in order to ensure the responsive approach of Screening Committee which in turn

will ensure the strict compliance of directions issued by Hon'ble High Court and Election Commission in this regard.

ग) छाननी समितीचा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर या अहवालाप्रमाणे ज्या-ज्या शस्त्र परवानाधारकाची शस्त्र जमा करावयाची आहेत त्या-त्या प्रत्येक शस्त्र परवानाधारकास शस्त्र जमा करण्याच्या सूचना उमेदवारी अर्ज मागे घेण्याच्या शेवटच्या दिवसापुर्वी शस्त्र परवाना प्राधिकरणाने द्याव्यात. तसेच परवाना धारकास याचीही जाणिव करुन देण्यात यावी की, शस्त्र परवाना जमा करण्यात कोणत्याही प्रकारची कुचराई झाली तर भा.दं.वि.कलम १८८ खंड (एच) नुसार खटला दाखल करण्यात येईल.

g) On receipt of report from the Screening Committee, the licensing authority shall issue notice before the last date fixed for withdrawal of candidature to the individual licence holder for depositing his arms and inform the licence holder that failure to deposit the arms as directed would result in prosection under Section १८८ of the I.P.C.as stated in clause (h).

ह) परवाना धारकांनी तशा आशयाची सूचना प्राप्त झाल्यानंतर ताबडतोब व कोणत्याही परिस्थितीत ७ दिवसांच्या आत शस्त्रे जमा करावीत. परवाना धारकांना यासंबंधात योग्य ती पोचपावती देण्यात यावी.

h) The licence holder thereafter shall deposit his arms forthwith and in any case within a period of seven days from the date of receipt of the notice. The licensing Authority shall give proper receipt to the licence holder.

ई) एखादया परवाना धारकाने विहित मुदतीत शस्त्र जमा न केल्यास त्याच्यावर भा.दं.वि. कलम १८८ नुसार खटला भरावा.

i) Any licence holder who fails to deposit arms within the period specified above shall be liable for prosecution under section १८८ of Indian Penal Code.

ज) प्रशासनाकडे जमा केलेली सर्व शस्त्रे निवडणूकीचा निकाल लागल्यानंतर एका आठवडयाच्या आत परत करावीत.

j) All the arms so deposited with the administration be returned to the licence holder within a period of one week after declaration of election results.

ख) वरील कालमर्यादा शक्यतो पाळावी.

k) The above time-frame should be adhered to as far as possible.

२. ... निवडणूक कालावधीत शस्त्र परवानाधारकाकडून त्यांची शस्त्रे जमा करतांना मा.उच्च न्यायालयाने विहीत केलेल्या वरील मार्गदर्शक सूचनांची व केंद्रीय निवडणूक आयोगाने दिलेल्या दि.१३/०३/१९९६ च्या आदेशाचे काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्यात यावी.

सोबत : केंद्रीय निवडणूक आयोगाचे
दि.१३/३/१९९६ चे आदेश.

(वि.अ.दाईंगडे)
कक्ष अधिकारी, गृह विभाग, महाराष्ट्र शासन.

Annexure-A

This is to certify that the Screening Committee has followed the guidelines issued by Government Circular No.SUT-2014/C-62/Pol-9 dt. September, 2014 while submitting the enclosed report dt..... to the Licensing Authority

Signature of
Screening Committee members

सहपत्र-अ

छाननी समितीने शासन परिपत्रक क्र.एसयुटी-२०१४/सी-६२/पोल-९ दिनांक सप्टेंबर,२०१४ मध्ये विहित केलेल्या मार्गदर्शक सूचनांचे पालन करुन सोबतचा दिनांक .....चा अहवाल परवाना प्राधिकरणास सादर केला आहे असे प्रमाणित करण्यात येत आहे.

छाननी समिती सदस्याची स्वाक्षरी

ELECTION COMMISSION OF INDIA

Nirvachan Sadan, Ashoka Road,
New Delhi 110 001.
Dated the 13th March 1996.

No. 464/96-L & O/PLN-1/3534

Subject.—General Election/Bye-elections
restrictions on possession of arms during elections.

ORDER

In exercise of the powers conferred on the Commission under Article 324 of the Constituion of India and all other powers enabling it in this behalf and in supersession of all other instructions, the Commission hereby orders that the following instructions shall be observed during all future elections.

If Issue of licence for arms will be totally prohibited during the period commencing with the date of announcement of elections. This ban will continue to be operative till the completion of the election as notified.

2. The police should be directed, to be vigilant and asked to start mopping up operations of the areas infested with known goonda and other bad elements right from the date of announcement of elections. During such mopping up operations special attention should be paid to unearth and seize unlicensed arms and ammunition. A very thorough search and seizure by the State Police of unlicensed arms and places of indigenous manufacture of arms and ammunition shall be carried out and persons involved shall be arrested. While unearthing and seizure of unlicensed weapons is a normal ongoing responsibility of the police, it shall be vigorously intensified during the election period. Inter-State and intra-State movements of trucks and commercial vehicles shall be strictly checked with a view to preventing smuggling of arms and ammunition and anti-social elements. Raids should be carried out regularly and intensively on underground arms factories.

3. Immediately after the announcement of elections, District Magistrates shall make a detailed and individual review and assessment (in accordance with the prevalent State laws) of all licence holders so that licensed arms in those cases where they consider it essential are impounded in order to ensure maintenance of law and order an essential for ensuring free and fair elections. These arms should be deposited with the district authorities. Among cases which may need to be reviewed are the ollowing :—

(a) persons reeased on bail,

(b) persons having a history of criminal offences, and

(c) persons previously involved in rioting at ny time but especially during the election perod.

(The above categories are only illustrative and not exhaustive).

4. After such review all such licence-holders who are identified shall be directed to deposit their arms with the District Administration during the period of one week from the last date for withdrawal of candidatures.

5. The District Administration shall make foolproof arrangements for keeping the deposited fire arms in safe custody. Proper receipt must be given to the licence holders deposting the fire arms. It shall be the bounden duty of the District Administration to ensure that all fire arms deposited with the Administration are returned to the licence holders immediately after one week after the declaration of results.

6. Prohibitory orders under secton 144 of the Criminal Procedure Code, 1973 shall be issued banning the carrying of licensed arms as soon as an election is announced and should be effective till the declaration of results.

7. This ban shall, not be applicable to those communities who are entitled to display weapons by long standing law, custom and usage. This shall however, not prevent the District Administration

to impound weapons of any such persons of even such communities if they are found to be indulging in violence or posing a threat to the maintenance of law and order and peaceful conduct of elections. In these cases also the fire arms shall remain impounded till one week after the declaration of results.

8. Strict vigil shall be maintained by thorough checking of lorries, light vehicles and all other vehicles from three days before the date of poll to ensure that no undesirable elements or arms and ammunition are being transported into the constituency from outside and to apprehend them if they are doing so. Such checking of vehicles shall continue till the completon of the counting of votes and the declaration of results. As and when such culprits are apprehended, the arms and ammunition and vehicles concerned shall be confiscated.

9. A copy of this order in English/Hindi and in the local offical language(s) shall be made available to the local units of all recognised National/State political parties, in each district immediately and to each candidate or the agent authorised by him at the time of his nomination (repeat nominations and not scrutiny of nominations) under acknowledgement.

10. The receipt of this order shall be acknowledged immediately.

By order and in the name of the Election Commission of India,

Sd/-

(K. P. G. KUTTY),
Secretary.

To

(1) The Chief Secretaries of all States and Union Territories.

(2) The Chief Electoral Officers of all States and Union Territories

STANDARD DISTRIBUTIONS

Weapons.

IN THE HIGH COURT OF JUDICATURE AT BOMBAY

CIVIL APPELLATE JURISDICTION

WRIT PETITION NO.4171 OF 2014

1.Vijay Dinkarrao Patil & Anr. ...Petitioners.

vs.

1.The State of Maharashtra & Ors. ...Respondents.

AND

WRIT PETITION NO.4243 OF 2014

Sheetal Ajit Patil. ...Petitioner

Vs.

1.The State of Maharashtra & Ors. ...Respondents.

Mr.V.P.Sawant i/b. Mr.Vinod Yashwantrao Jadhav, for the Petitioners in WP no.4171/14.

Mr.Nikhil Chavan, for the Petitioner in WP 4243 of 2014.

Mr.A.B.Vagyani, Government Pleader for Respondent nos.1 to 7.

CORAM : A.S.OKA &
G.S.KULKARNI, JJ.

DATED : 10th OCTOBER, 2014.

P.C. :

In terms of the judgment and order dated 13th August,2014, fresh guidelines have been issued to the State Government on 20th September,2014. The suggestion of the learned Counsel for the petitioners in Writ Petition no.4171 of 2014 is that in case of the election of Local Authorities, a representative of the State Election Commission should be a member of the Screening Committee and in case of elections of the Parliament or Vidhansabha, a representative of Chief Electoral Officer of the State should be

Bombay High Court

::: Downloaded on - 25/11/2014 16:13:00 :::

nominated as a member of the Screening Committee. His submission is that this exercise of screening is required to be done essentially for ensuring free and fair elections. We are of the view that this suggestion is worth considering and the State Government shall consider this suggestion and take appropriate decision.

2. The second suggestion made by the learned Counsel is that the only selected cases should be placed before the Screening Committee. The learned Government Pleader states that normally the cases are placed before the Screening Committee alongwith the reports of the local police stations recording antecedents of the licence holders. The emphasis of the Election Commission appears to be on the consideration of cases of all the licence holders who are holding weapons. The State Government may consider of modifying the guidelines for providing that while placing the cases of all licence holders before Screening Committee, a latest police report of local police station on antecedents of each licence holder shall be placed before the Screening Committee to facilitate the Secreening Committee to take appropriate decision.

3. Another suggestion made by the learned Counsel is that in case of those licence holders where the Screening Committee finds that a case is made out for surrender of weapon, the Screening Committee should issue notice to them and give them an opportunity of being heard. We find that this suggestion may not be practicable in the sense that the time gap between the

:: Downloaded on - 25/11/2014 16:13:00 ::

declaration of election programme and the date of voting can be only of three to four weeks and Screening Committee is required to examine large number of cases. However, the State Government may consider of giving discretion to the Screening Committee to issue notices to licence holders provided there is sufficient time available to the Screening Committee to give hearing to the affected licence holders.

5. Our attention is invited to Clause 5 of the guidelines. It is obvious that clause 5 contemplates that separate brief reasons for arriving at the decision and conclusion are required to be recorded by the Screening Committee in case of each licence holder. It is obvious that the decision of the Screening Committee will be by majority.

6. The learned Counsel pointed out that there are cases where the arms were found to have been damaged when the same were returned to the licence holders. In our view, it is necessary to provide in the guidelines that the Authority to whom the arms are surrendered shall make appropriate arrangements for proper storage of surrendered arms and shall ensure that there is no damage caused to the arms which are surrendered.

7. The State Government shall take appropriate decision for amending the guidelines in the light of what we have discussed above.

8. No further directions are required to be issued.

(G.S.KULKARNI, J.) **(A.S.OKA, J.)**

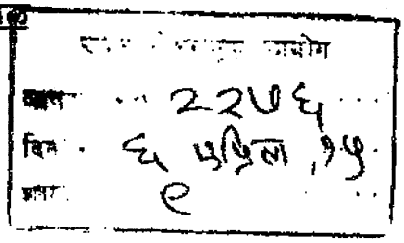
690

::: Downloaded on - 25/11/2014 16:13:00 :::

५१३/मार-९
६/४/२०१५

महाराष्ट्र शासन

तात्काळ

क्रमांक : एसयुटी-२०१४/सी-६२/पोल-९
गृह विभाग, २ रा मजला, मुख्य इमारत,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक :- ३० मार्च,२०१५

प्रति,

सर्व पोलीस आयुक्त,
सर्व जिल्हादंडाधिकारी,
सर्व पोलीस अधीक्षक.

विषय :- रिट पिटीशन क्र.४१७१ व ४२४३/२०१४
श्री. विजय पाटील व शितल पाटील विरुध्द
महाराष्ट्र शासन व इतर
निवडणूक कालावधीत शस्त्र परवानाधारकाकडून
शस्त्रे जमा करण्यासंबंधात मार्गदर्शक सूचना.

संदर्भ :- समक्रमांकित दि.२०/०९/२०१४ च्या मार्गदर्शक सूचना.

संदर्भाधिन दि.२०/०९/२०१४ च्या पत्रान्वये निवडणूक कालावधीमध्ये शस्त्र परवाना धारकाकडून शस्त्र जमा करण्याबाबतच्या मार्गदर्शक सुचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत. सदर मार्गदर्शक सुचनांमध्ये आता पुढील मार्गदर्शक सुचनांचाही समावेश करण्यात येत आहे.

१) दिनांक २०/०९/२०१४ च्या मार्गदर्शक सुचनांमध्ये शस्त्र जमा करण्याबाबत छाननी समिती गठीत करण्याच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत. आता यामध्ये स्थानिक संस्थांच्या निवडणूकांसाठी छाननी समितीवर लोकसभा/ विधानसभा निवडणूका वेळी राज्य मुख्य निवडणूक अधिकाऱ्यांचा प्रतिनिधी म्हणून उप जिल्हा निवडणूक अधिकारी यांची नियुक्ती करावी. तर राज्य निवडणूक आयोगाचा प्रतिनिधी म्हणून जिल्हा परिषद/ पंचायत समिती, नगरपालिका/ नगर पंचायती आणि ग्रामपंचायतीच्या निवडणूकांकरीता संबंधीत जिल्हयाचे उप जिल्हाधिकारी (सामान्य) यांची नियुक्ती करण्यात यावी. सदरचे पद रिक्त असल्याने त्या जिल्हयाचे निवासी उप जिल्हाधिकारी हे प्रतिनिधी म्हणून काम पाहतील. तसेच महानगरपालिका निवडणूकांचे संदर्भात संबंधित महानगरपालिका आयुक्त यांना राज्य निवडणूक आयोगाचा प्रतिनिधी म्हणून नियुक्त करण्यात यावे.

२) राज्य शासनाने मार्गदर्शक सुचनांमध्ये सुधारणा करुन छाननी समितीसमोर प्रकरण सादर करताना अशा प्रत्येक शस्त्र परवाना धारकांच्या चारित्र्य पडताळणीचा अलीकडचा अहवाल ठेवावा. जेणेकरुन छाननी समितीस योग्य निर्णय घेणे सोईचे होईल.

(५४) ४

३) ज्या परवानाधारकाचे शस्त्र जमा करावयाचे आहे त्यांचे शस्त्रे जमा करुन ठेवण्याची योग्य ती व्यवस्था करावी. तसेच शस्त्रांना जमा कालावधीमध्ये कोणतेही नुकसान होणार नाही याची दक्षता घ्यावी. शस्त्रे जमा करताना ज्या स्थितीत होती त्या स्थितीतच धारकास जमा कालावधीनंतर परत केली जातील याची दक्षता घ्यावी.

(वि.अ.दाईंगडे)
कक्ष अधिकारी, गृह विभाग, महाराष्ट्र शासन.

प्रत,
१) मा. सचिव, राज्य निवडणूक आयोग
२) मा. राज्य मुख्य निवडणूक अधिकारी

बुलेटप्रुफ वाहन वापरण्यास परवानगी देण्यात आलेल्या मा. मंत्री /राजकीय पदाधिकारी/उमेदवार यांच्याकडून बुलेटप्रुफ वाहनावर झालेला खर्च वसुल करणेबाबत.

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र. २३ /का.५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग,मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : १९/५/२०१६

परिपत्रक

राज्य निवडणूक आयोगाने दि. २९/१२/२०११ रोजी जारी केलेल्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या आचारसंहितेबाबतच्या एकत्रित आदेशाबाबतच्या पुस्तिकेमध्ये असलेल्या प्रश्नावलीतील प्रश्न क्र. ५४ च्या उत्तरामध्ये असे नमूद करण्यात आले आहे की, ज्यांना सुरक्षा दिलेली आहे अशा व्यक्तींच्या संबंधात, विशिष्ट व्यक्तींसाठी, जेथे गुप्तवार्ता प्राधिकाऱ्यांसह सुरक्षा अभिकरणास अशा वापरासाठी विहित करण्यात आले आहे, अशा सर्व प्रकरणामध्ये, राज्याच्या मालकीच्या एका बुलेटप्रुफ वाहनाचा वापर करण्यास परवानगी देण्यात येईल. सुरक्षा अभिकरणांनी तसे विनिदेशपूर्वक विहित केले असल्याखेरीज, राखीव असणाऱ्या अनेक मोटारगाड्यांच्या वापरास परवानगी देण्यात येणार नाही. जेथे अशा बुलेटप्रुफ वाहनांचा वापर विनिर्दिष्ट केलेला असेल तेथे अशी बुलेटप्रुफ वाहने चालविण्याचा खर्च त्या विशिष्ट व्यक्तीलाच सोसावा लागेल.

राज्य निवडणूक आयोगाच्या उपरोक्त सूचनांचा फेरविचार करण्यात आला. फेरविचाराअंती असे आदेशित करण्यात येत आहे की, ज्या व्यक्तींना झेड प्लस (Z+) सुरक्षा पुरविण्यात आलेली आहे. अशा व्यक्तींना आचारसंहितेच्या कालावधीत बुलेटप्रुफ वाहनाचा वापर करण्यास परवानगी देण्यात येईल. मात्र बुलेटप्रुफ वाहनाचा वापर अशासकीय कारणासाठी करण्यात आल्यास सदर वाहन वापरावरील खर्च त्या विशिष्ट व्यक्तीला सोसावा लागेल.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत-
मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई
अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
संचालक, नगरपालिका प्रशासन, मुंबई
सर्व विभागीय आयुक्त
सर्व प्रादेशिक संचालक व विभागीय आयुक्त, नगरपालिका प्रशासन
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
सर्व मुख्य / अधीक्षक अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग
सर्व मुख्याधिकारी, नगर परिषदा / नगर पंचायती
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी
कार्यासन ०५, निवड नस्ती.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांपूर्वी लोकप्रतिनिधींना स्वेच्छा निधीतून (Discretionary Grant) खर्च करण्यावर निर्बंध...

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक : रानिआ-२०१६/लोस्वेनि/प्र.क्र.१२/सं.क.
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक
मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : ५ ऑक्टोबर, २०१६.

आ दे श

लोकसभा व विधानसभेच्या निवडणुका संविधानातील तरतुदीनुसार निर्भय, मुक्त व पारदर्शक होण्याच्या दृष्टीने निवडणुकीच्यावेळी पक्षाची व उमेदवारांची वर्तणूक कशी असावी याबाबत सर्व राजकीय पक्षांनी १९६६ मध्ये एक आदर्श आचारसंहिता तयार केली. ही आचारसंहिता जरी लोकसभा व विधानसभेने पारित केलेला अधिनियम नसला तरीही सर्व राजकीय पक्ष, शासन व मा. न्यायालयाने त्यास पाठिंबा दिला असून, प्रत्येक निवडणुकीमध्ये या आदर्श आचारसंहिते (वेळोवेळी सुधारणांसह) प्रमाणे कार्यवाही केली जाते.

२. देशाच्या, राज्यांच्या व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या स्तरावर अर्थसंकल्पीय तरतुदीमधून खर्च केला जातो. याशिवाय, निवडून आलेल्या प्रतिनिधींना स्थानिक स्तरावर सामाजिक कामांवर खर्च करण्यासाठी काही स्वेच्छा निधी (Discretionary Grant) उपलब्ध करून दिला जातो.

३. निवडणुकांपूर्वी काही लोकप्रतिनिधी स्वेच्छा निधी मतदारांवर प्रभाव टाकण्याच्या उद्देशाने, खर्च करतात ही बाब लक्षात घेता मा.सर्वोच्च न्यायालयाने सिव्हिल अपिल क्र.१६३२/१९६७ घासी राम विरुध्द दाल सिंग व इतर या प्रकरणामध्ये खालील प्रमाणे अभिप्राय नोंदविले :

"..... 98. we are constrained to say that the attitude of Government is far from laudable. Election is something which must be conducted fairly. To arrange to spend money on the eve of elections in different constituencies although for general public good, is when all is said and done an evil practice, even if it may not be corrupt practice. The dividing line between an evil practice and a corrupt practice is a very thin one. It should be understood that energy to do public good should be used not on the eve of elections but much earlier and that even slight evidence might change this evil practices into corrupt practice. Payments from discretionary grants on the eve of elections should be avoided."

४. आदर्श आचारसंहिता निवडणूक आयोगाने निवडणूक कार्यक्रम जाहिर केलेल्या दिनांकापासून किंवा निवडणुकीची अधिसूचना काढलेल्या दिनाकांपासून लागू करण्यात यावी, याबाबतचा प्रश्न मा. उच्च न्यायालय, पंजाव व हरियाणा यांनी श्री. हरबंससिंग जलाल यांच्या प्रकरणी दिनांक २७/५/१९९७ रोजी खालीलप्रमाणे अभिप्राय देऊन निकाली काढलेला आहे :-

> *"On the basis of the observations made by the Supreme Court regarding payments from the discretionary grants at the disposal of the Ministers on the eve of election. Election Commission suggested law to be passed on the issue. Government of India, after considering that suggestion, took a decision that instead of making provisions in the rules regulating the disbursements from the discretionary grants, a convention should be adopted that for a period of three months immediately prior to the polling no expenditure should ordinarily be incurred from the Ministers discretionary grants. So also, the Government of India in their communication dated October 28, 1969, took the view that instead of making any specific provision in the rules regulating disbursement from discretionary grants, a convention should be evolved that for a period of three months immediately prior to the*

polling, no expenditure should ordinarily be incurred from a Minister's discretionary grant. These decisions taken by the Government show that Government was inclined to have conventions on these matters and not to have statutory provisions. In such a situation, the action on the part of the Election Commission in directing Governments to follow the model code of conduct adopted by the various national parties appears to be quite legal and not only be free form corrupt practices but also free from evil practices.

५. मा. उच्च न्यायालयाच्या वरील आदेशाप्रमाणे राज्य निवडणूक आयोग ज्या दिवशी निवडणुका घोषित करेल त्या दिवसापासून संबंधित क्षेत्रात आदर्श आचारसंहिता लागू करण्यात येते. या आचारसंहितेच्या कालावधीमध्ये मतदारांवर प्रभाव टाकून निवडणुकांवर विपरीत परिणाम होणार नाही याकरिता राज्य निवडणूक आयोगाने अनेक निर्बंध घातलेले आहेत. मात्र, निवडणूक कार्यक्रम जाहिर होण्यापूर्वीच्या कालावधीसाठी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीमध्ये मा.उच्च न्यायालयाच्या वरील आदेशाप्रमाणे स्वेच्छा निधी (Discretionary Grant) यावर कोणतेही निर्बंध घालण्यात आलेले नाहीत.

६. भारत सरकारच्या दिनांक २८/८/१९६९ च्या मार्गदर्शक सूचना व त्यावर मा. उच्च न्यायालयाचे वरील आदेश (परिच्छेद-४) लक्षात घेता सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये लोकप्रतिनिधीद्वारे स्वेच्छा निधीमधील करण्यात येणाऱ्या खर्चावर निर्बंध घालणे आवश्यक आहे. या सर्व बाबींचा विचार करून स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका निर्भय, मुक्त व पारदर्शक होण्याच्या दृष्टीने राज्य निवडणूक आयोग खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे :-

७. आदेश

७.१ कोणत्याही स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या सार्वत्रिक किंवा पोटनिवडणुकीमध्ये संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेची मुदत संपण्याच्या तीन महिने आधीपासून किंवा निवडणूक कार्यक्रम जाहीर केल्यापासून, यापैकी जे अगोदर घडेल त्या दिनांकापासून कोणत्याही लोकप्रतिनिधींना त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या क्षेत्रातील कामांवर स्वेच्छा निधीतून खर्च करता येणार नाही.

७.२ वरील निर्बंध कोणत्या दिनांकापासून लागू होतील याबाबतचे आदेश, संबंधित जिल्हाधिकारी (जिल्हा परिषद/पंचायत समिती, ग्रामपंचायती, नगर परिषदा/नगर पंचायतीकरिता) व महानगरपालिका आयुक्त (महानगरपालिकांकरिता) यांनी निर्गमित करावेत.

७.३ वरील दिनांकानंतर (परि.७.२) कोणत्याही लोकप्रतिनिधीने स्वेच्छा निधीतून कोणत्याही प्रकारचे आश्वासन देऊ नये किंवा मंजुरीसाठी नव्याने प्रस्ताव संबंधित अधिकाऱ्याकडे सादर करु नये.

७.४ स्वेच्छा निधीतून काम मंजुर करणाऱ्या, कार्यारंभ आदेश देणाऱ्या किंवा प्रत्यक्ष काम करणाऱ्या अधिकारी यांनी खालील बाबींचे कटाक्षने पालन करावे.

i. वरील दिनांकानंतर (परि.७.२) कोणत्याही नवीन कामाच्या प्रस्तावास मंजुरी देऊ नये.

ii. वरील दिनांकापूर्वी (परि.७.२) प्रस्ताव मंजूर असेल, पण प्रत्यक्ष कामास सुरुवात झाली नसेल तर कार्यारंभ आदेश देऊ नये किंवा कामास सुरुवात करु नये.

iii. वरील दिनांकापुर्वी (परि.७.२) जर प्रत्यक्ष कामाची सुरुवात झाली असेल तर ते काम सुरु ठेवावे.

७.५ सर्व लोकप्रतिनिधी (मंत्री व राज्यमंत्री सह) यांना हे आदेश लागू राहतील.

८. वरील निर्बंध न पाळल्यास, ते काम मतदारांवर प्रभाव टाकण्याच्या उद्देशाने करण्यात आल्याचे गृहित धरण्यात येऊन त्या कामास त्वरित स्थगिती देण्यात यावी व संबंधित अधिकाऱ्याविरुद्ध योग्य ती कारवाई करण्यात यावी.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(अश्विनी चव्हे)
सचिव
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

टिप :- सर्व अधिकाऱ्यांनी याबाबत संबंधितांना आवश्यक त्या सूचना द्याव्यात.

प्रत:

१. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
२. मा. मंत्री व राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
३. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
४. सचिव, विधी मंडळ, विधानभवन, मुंबई.
५. प्रधान सचिव, वित्त व नियोजन, मंत्रालय, मुंबई ३२.
६. प्रधान सचिव, ग्रामविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
७. सचिव (२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
८. सर्व विभागीय आयुक्त (कोंकण, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती व नागपूर)
९. आयुक्त (सर्व महानगरपालिका)
१०. जिल्हाधिकारी, (सर्व)
११. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हापरिषद (सर्व)
१२. मुख्याधिकारी नगर परिषदा/ नगरपंचायती (सर्व)
१३. मा. आयुक्त यांचे स्वीय सहायक, राज्य निवडणूक आयोग, मुंबई.
१४. मा. सचिव यांचे स्वीय सहायक, राज्य निवडणूक आयोग, मुंबई.
१५. आयोगातील सर्व कार्यासने
१६. निवड नस्ती

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या
सार्वत्रिक निवडणुका-२०२५
आदर्श आचारसंहितेबाबत एकत्रित आदेश

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक - रानिआ/जिपपंस-२०२५/प्र.क्र.४२/का-७
नवीन प्रशासकीय भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मुंबई- ४०००३२.
ई मेल - sec.zpps@mah.gov.in
दि. ०४ नोव्हेंबर, २०२५

संदर्भ:- राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/ नप-२०१६/
प्र.क्र.३१/का-६, दि. १४ ऑक्टोबर, २०१६.

ज्याअर्थी, भारतीय संविधानामध्ये झालेल्या दुरुस्तीनुसार प्रत्येक राज्यात अनुच्छेद २४३-के व अनुच्छेद २४३-झेडए नुसार राज्य निवडणूक आयोगाची स्थापना करण्यात आली असून राज्यातील सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांचे अधिक्षण, संचालन व नियंत्रण यांची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे. मा. सर्वोच्च न्यायालयाने सिव्हिल अपिल क्र.५७५६/२००५ (श्री. किशनसिंग तोमर विरुध्द अहमदाबाद महानगरपालिका व इतर) या याचिकेमध्ये दि.१९/१०/२००६ रोजी दिलेल्या आदेशानुसार राज्य निवडणूक आयोग यांचे अधिकार, शक्ती व दर्जा भारत निवडणूक आयोगाच्या समकक्ष आहेत.

२. ज्याअर्थी, पंजाब व हरियाणा उच्च न्यायालयाने रिट याचिका क्रमांक-२७०/१९९७ श्री. हरबन्सलाल जलाल विरुध्द भारत सरकार, भारत निवडणूक आयोग व इतर या दाव्यामध्ये दिलेल्या निर्णयानुसार निवडणूक आयोगाला निवडणुका मोकळ्या वातावरणात व योग्यरितीने व्हाव्यात यासाठी निवडणुकीची अधिसूचना निघण्याच्या पूर्वीपासून आदर्श आचारसंहिता लावण्याचे अधिकार

आहेत व तिचे पालन सर्व राजकीय पक्षांनी करणे आवश्यक आहे असे नमूद केले आहे. मा.सर्वोच्च न्यायालयाने स्पेशन लिव्ह पिटिशन (सिव्हील) क्रमांक- २२७२४/१९९७ यामध्ये भारत सरकार व भारत निवडणूक आयोग यांच्यामध्ये दि.- १६ एप्रिल, २००१ रोजी झालेल्या करारानुसार पंजाब व हरियाणा उच्च न्यायालयाने रिट याचिका क्रमांक- २७०/१९९७ मध्ये दिलेल्या आदेशांबाबत पुढे काही आदेश देण्याची आवश्यकता नाही, असे म्हटले आहे.

३. ज्याअर्थी, लोकसभा व विधानसभेच्या निवडणुकांप्रमाणेच स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका निर्भय, मुक्त व पारदर्शक होणे आवश्यक असल्याने राज्य निवडणूक आयोगाने लोकसभा व विधानसभेसाठी वापरण्यात येणारी आदर्श आचारसंहिता स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठीसुध्दा स्वीकारलेली आहे. याकरिता राज्य निवडणूक आयोगाने वेळोवेळी दिलेले सर्व आदेश एकत्रित करून आदेश क्र. रानिआ/नप-२०१६/प्र.क्र.३१/का-६, दि. १४ ऑक्टोबर, २०१६ रोजी निर्गमित केले होते.

४. ज्याअर्थी, २०१६ पासून झालेल्या नवीन घडामोडी, भारत निवडणूक आयोग व राज्य निवडणूक आयोगाने निर्गमित केलेले नवीन आदेश, इत्यादी या सर्व बाबींचा विचार करून वर नमूद दि. १४ ऑक्टोबर, २०१६ चे आदेश रद्द करुन आदर्श आचारसंहितेबाबत सुधारित आदेश काढणे आवश्यक झाले आहे.

५. त्याअर्थी, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये आचारसंहितेची अंमलबजावणी प्रभावीपणे व्हावी यासाठी भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १८ ए (४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १४(४), महाराष्ट्र नगरपालिका, नगर पंचायत आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १०-ए (४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ (सन १९६२ चा महा ५) च्या कलम ९-ए (४), मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ (सन १९५९ चा मुंबई ३) च्या कलम १०-ए (४) अनुसार प्राप्त अधिकारांचा वापर करून, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका स्वच्छ,

पारदर्शक, मोकळ्या व भयमुक्त वातावरणात व्हाव्यात यासाठी यापूर्वीचे दि. १४ ऑक्टोबर, २०१६ रोजीचे आदेश अधिक्रमित करून पुढीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत :-

आदेश

१) आदर्श आचारसंहितेचा उद्देश -

आचारसंहितेचे तत्व आणि ती लागू करण्याबाबतचा उद्देश खालीलप्रमाणे आहे:-

(i) शांततापूर्ण आणि नियमबध्द आचरण (Peaceful and orderly conduct)

(ii) समान संधी (Equal opportunity)

(iii) नागरिकांचा शांततेचा अधिकार (Right of citizens to peace)

(iv) प्रचाराकरिता पाळावयाची सभ्यता (Decorum in campaign)

(v) निवडणुकीमधील भ्रष्ट आचरण आणि निवडणूक विषयक गुन्हे प्रतिबंधित करणे (Preventing corrupt practices and electoral offences)

(vi) शासकिय यंत्रणा आणि पदाचा दुरुपयोग यावर प्रतिबंध (Preventing misuse of government machinery and position of power)

(vii) आचारसंहिता आणि शासन (MCC and Government)

सर्व निवडणुका निर्भय, मुक्त व पारदर्शक वातावरणात होतील याकरिता निवडणुकांशी निगडित सर्व अधिकारी/कर्मचारी यांनीही कोणताही पक्ष व उमेदवार यांची बाजू न घेता (प्रामुख्याने सत्तेमध्ये असलेल्या पक्षांबाबत) नि:पक्षपणे व नियमाप्रमाणे कामे करावीत. तसेच मतदारांवर विपरीत प्रभाव टाकणाऱ्या किंवा प्रलोभन देणाऱ्या सर्व योजना किंवा कृत्यांवर लक्ष ठेवून अंकुश ठेवावेत.

२) आचारसंहितेची अंमलबजावणी करण्याची जबाबदारी-

आदर्श आचारसंहितेच्या अंमलबजावणीची जबाबदारी नगरपरिषद/नगरपंचायती, जिल्हा परिषद/पंचायत समिती व ग्रामपंचायतींकरिता संबंधित जिल्हाधिकारी व महानगरपालिकांकरिता संबंधित महानगरपालिका आयुक्त यांची राहील.

जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांनी आचारसंहितेचे आदेश लक्षात घेऊन आवश्यक ती कार्यवाही करावी. ज्या बाबींच्या संदर्भात स्पष्टता नसेल अशा बाबींच्या संदर्भात लोकसभा व विधानसभा निवडणुकांबाबत भारत निवडणूक आयोगाने दिलेल्या सूचना विचारात घ्याव्यात. तसेच जर भारत निवडणूक आयोगाच्या सूचना उपलब्ध नसतील तर राज्य निवडणूक आयोगाचे मार्गदर्शन मागवावे.

या आदेशात आचारसंहितेसंदर्भात विविध विषयांबाबत दिलेले निदेशांचे संकलन हे सर्वसमावेशक नाही. राज्य निवडणूक आयोगाने कायदा व सुव्यवस्थेबाबत क्र.रानिआ/जिपपंस-२०२५/प्र.क्र.४१/का.७, दि.०४/११/२०२५ अन्वये एकत्रित आदेश दिलेले आहेत. या आदेशांच्या अनुषंगाने आचारसंहितेची अंमलबजावणी योग्यरितीने करण्यात येईल याबाबत दक्षता घ्यावी. निवडणुकीच्या प्रक्रीयेमध्ये या आदेशात उदाहरणादाखल दिलेल्या संकलनामध्ये नमूद नसलेली कोणतीही अपवादात्मक परिस्थिती उद्भवल्यास वरील परिच्छेदात नमूद केल्यानुसार कार्यवाही करावी.

आदर्श आचारसंहितेचे उल्लंघन झाले असेल तर जिल्हाधिकारी, महानगरपालिका आयुक्त व निवडणुकीशी निगडीत संबंधित अधिकाऱ्यांनी राजकीय पक्ष/उमेदवार/अधिकारी-कर्मचारी व इतर यांच्याविरुध्द तातडीने खालील प्रमाणे कार्यवाही करावी :-

(अ) आदर्श आचारसंहितेअंतर्गत संबंधितांना Reprimand, Censure, Condemnation करावे व आवश्यक तेथे संबंधितांना निर्देश किंवा मार्गदर्शन द्यावे.

(ब) निवडणूकविषयक कायदा व तरतुदीअंतर्गत संबंधित अधिनियमातील तरतुदीनुसार गुन्हे दाखल करावेत.

(क) अस्तित्वात असलेल्या इतर कायद्यांतर्गत उदा. भारतीय न्याय संहिता, २०२३; सार्वजनिक संपत्तीस हानी प्रतिबंध अधिनियम, १९८४; महाराष्ट्र मालमत्ता विरुपण प्रतिबंधक अधिनियम, १९९५; प्राण्यांना क्रूरतेने वागविण्यास प्रतिबंध करण्याबाबत अधिनियम, १९६० इत्यादी अन्वये गुन्हे दाखल करावेत.

निवडणूक ही एक कालबध्द प्रक्रिया आहे, ज्यामध्ये अनेक घडामोडी घडत राहतात. त्यामुळे आदर्श आचारसंहितेचे उल्लंघन झाल्यावर त्याबाबत अत्यंत तातडीने कार्यवाही होणे अपेक्षित आहे.

३) आदेश अंमलात येण्याचा दिनांक -

हे आदेश स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या म्हणजेच, महानगरपालिका, नगरपरिषद/नगरपंचायती, जिल्हा परिषद/पंचायत समित्या व ग्रामपंचायतींच्या या आदेशाच्या दिनांकानंतर होणाऱ्या सर्व निवडणुकांसाठी लागू होतील.

४) आचारसंहितेचे क्षेत्र -

सार्वत्रिक निवडणुकीची आचारसंहिता संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या संपूर्ण क्षेत्रासाठी लागू राहील व पोटनिवडणुकीची आचारसंहिता संबंधित प्रभाग किंवा संबंधित निवडणूक विभाग किंवा संबंधित निर्वाचक गण यांच्यापुरतीच लागू असेल.

आचारसंहिता जरी निवडणूक होणाऱ्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या क्षेत्रापुरती लागू होणार असली तरी त्या बाहेरील आजूबाजूच्या क्षेत्रात घेण्यात येणाऱ्या कार्यक्रमामुळे मतदारांवर प्रभाव पडून सदर निवडणुकीवर परिणाम होऊ शकेल, असे कार्यक्रम आयोजित करता येणार नाहीत. उदा. जिल्हा परिषदेची जर निवडणूक असेल तर जिल्ह्याच्या मुख्यालयाच्या ठिकाणी जरी ते मुख्यालय ग्रामीण क्षेत्रात समाविष्ट होत नसले तरीही तेथे निवडणूक होणाऱ्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या मतदारांवर प्रभाव पडेल असा कार्यक्रम आयोजित करता येणार नाही. तसेच महानगरपालिका अथवा नगर परिषद / नगरपंचायत क्षेत्रात निवडणूक असताना त्याला लगतच्या ग्रामीण क्षेत्रात असा कार्यक्रम किंवा अशी कृती करता येणार नाही ज्यामुळे महानगरपालिका / नगरपरिषद/ नगरपंचायतीच्या निवडणूका/मतदारावर परिणाम होईल. त्याशिवाय, संपूर्ण राज्यामध्ये आचारसंहितेच्या कालावधीत संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या मतदारांवर प्रभाव पडेल असा कार्यक्रम आयोजित करता येणार नाही.

५) आचारसंहितेचा कालावधी -

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीची आचारसंहिता राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणुका घोषित केल्याची वेळ व दिनांकापासून ते मतमोजणीच्या निकालापर्यंत लागू राहील. या आचारसंहितेचे सर्वसाधारणपणे दोन टप्पे असतील.

पहिल्या टप्प्यात म्हणजे राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणुका जाहीर केल्यापासून ते नामनिर्देशनपत्रे स्वीकारण्याच्या आदल्या दिवसापर्यंत, संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्याबाबत तसेच या संस्थांनी कोणतेही धोरणात्मक निर्णय घ्यावयाचे झाल्यास त्याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाची पूर्वपरवानगी घेण्यात यावी. हा धोरणात्मक निर्णय राज्य शासन अथवा संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्था यापैकी कोणीही घ्यावयाचा असल्यास त्यांना हे आदेश लागू होतील.

आचारसंहितेचा दुसरा टप्पा नामनिर्देशनपत्र स्वीकारण्यास सुरुवात झाल्यापासून सुरु होईल. नामनिर्देशनपत्रे स्वीकारण्यास सुरुवात झाल्यानंतर कोणत्याही प्रकारचे धोरणात्मक निर्णय घेता येणार नाहीत. त्यामुळे यासंदर्भातील कोणत्याही स्वरुपाचा प्रस्ताव राज्य निवडणूक आयोगाकडे पाठविण्यात येऊ नये. मात्र निवडणुका जाहीर करतेवेळी जी कामे प्रत्यक्ष सुरु असतील ती तशीच पुढे चालू ठेवता येतील.

६) जाहीर प्रचाराचा कालावधी -

जाहीर प्रचारबंदीचा कालावधी विविध स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अधिनियम/ नियमात वेगवेगळा नमूद केला आहे. त्यानुसार जाहीर प्रचारबंदीचा कालावधी पुढीलप्रमाणे राहील :-

अ.क्र.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	जाहीर प्रचारबंदीचा कालावधी
१	महानगरपालिका	मतदान समाप्तीच्या ४८ तास अगोदर, म्हणजे १० तारखेस संध्याकाळी ५.३० वाजेपर्यंत मतदानाची वेळ निश्चित केली असल्यास ८ तारखेला संध्याकाळी ५.३० वाजता प्रचार बंद होईल. तसेच निवडणूक प्रचाराशी संबंधित जाहिरात प्रसिध्दी / प्रसारण देखील बंद होईल.

२	नगरपरिषद / नगरपंचायत	मतदान सुरु होण्याच्या दिनांकापूर्वी २४ तास अगोदर, म्हणजे १० तारखेस मतदान सुरु होत असल्यास ८ तारखेला रात्री १२.०० वाजता प्रचार बंद होईल. मात्र ८ तारखेला रात्री १०.०० नंतर सभा /मोर्चे / ध्वनीक्षेपकाचा वापर करता येणार नाही. तसेच निवडणूक प्रचाराशी संबंधित जाहिरात प्रसिध्दी / प्रसारण देखील बंद होईल.
३	जिल्हा परिषदा/पंचायत समित्या	मतदान सुरु होण्याच्या दिनांकापूर्वी २४ तास अगोदर, म्हणजे १० तारखेस मतदान सुरु होत असल्यास ८ तारखेला रात्री १२.०० वाजता प्रचार बंद होईल. मात्र ८ तारखेला रात्री १०.०० नंतर सभा /मोर्चे / ध्वनीक्षेपकाचा वापर करता येणार नाही. तसेच निवडणूक प्रचाराशी संबंधित जाहिरात प्रसिध्दी / प्रसारण देखील बंद होईल.
४	ग्रामपंचायत	मतदान समाप्तीच्या ४८ तास अगोदर, म्हणजे १० तारखेस संध्याकाळी ५.३० वाजेपर्यत मतदानाची वेळ निश्चित केली असल्यास ८ तारखेला संध्याकाळी ५.३० वाजता प्रचार बंद होईल. तसेच निवडणूक प्रचाराशी संबंधित जाहिरात प्रसिध्दी / प्रसारण देखील बंद होईल.

सर्वसाधारण वर्तणूक

७) धार्मिक तणाव -

कोणताही पक्ष अथवा उमेदवार, वेगवेगळ्या जाती, धर्म, भाषा अथवा सामाजिक गट यांच्यामध्ये मतभेद होणारी किंवा ज्यामुळे, त्यांच्यात परस्परांमध्ये द्वेष किंवा तणाव निर्माण होईल अशी कोणतीही कृती करणार नाही.

८) प्रतिस्पर्ध्यांवरील टीका -

इतर राजकीय पक्षांवर टीका करण्यात येईल तेव्हा ती पक्षांची धोरणे किंवा कार्यक्रम, त्यांचे पूर्वीचे कार्य यांच्यापुरती मर्यादित असेल. पक्षाच्या नेत्यांच्या किंवा कार्यकर्त्यांच्या सार्वजनिक कामांशी

संबंधित नसलेल्या, खाजगी आयुष्याच्या कोणत्याही पैलूवर टिका करण्यापासून, पक्ष आणि उमेदवार दूर राहतील. बिनबुडाचे आरोप आणि विपर्यस्त माहिती यांच्या आधारावर पक्ष आणि त्यांचे कार्यकर्ते यांच्यावर टीका केली जाणार नाही.

राजकीय पक्ष आणि उमेदवारांना एखाद्या व्यक्तीची राजकीय मते वा कामे कितीही नापसंत असली तरी शांत आणि स्वस्थ जीवन जगण्याच्या प्रत्येक माणसाच्या अधिकारांचा आदर केला जाईल. लोकांच्या मतांचा किंवा त्यांच्या कामांचा निषेध करण्यासाठी त्यांच्या घरासमोर निदर्शने करणे किंवा धरणे देणे या उपायांचा कोणत्याही परिस्थितीत अवलंब केला जाणार नाही.

९) प्रार्थना स्थळांचा वापर -

मते मिळविण्याकरिता धर्म, जात, वर्ग अथवा गट यांच्या भावनांना आवाहन केले जाणार नाही. कोणत्याही प्रार्थनास्थळांचा निवडणूक प्रचाराचे व्यासपीठ म्हणून वापर केला जाणार नाही. तसेच कोणत्याही प्रार्थना स्थळांचा निवडणूक कामासाठी वापर करता येणार नाही. विशिष्ट जाती, जमाती, धर्माच्या सभा घेण्यात येऊ नयेत.

१०) मतदारांना प्रलोभन / धाक -

मतदारांना लाच देणे, वस्तूंचे, पैशाचे, मद्याचे वाटप करणे, मतदारांना धाकदपटशा दाखविणे, मतदारांची तोतयेगिरी, मतदानाच्या दिवशी मतदान केंद्राजवळच्या १०० मीटर्स क्षेत्रामध्ये प्रचार करणे या बाबी कारवाईस पात्र ठरतील. मतदानापूर्वी जाहीर प्रचार बंद करण्यासंबंधी तरतुदींचे पालन करणे आवश्यक राहील. तसेच प्रचाराचा कालावधी संपल्यानंतर सार्वजनिक सभा घेणे आणि मतदारांची मतदान केंद्रावर ने-आण करण्यासाठी वाहतुकीची आणि वाहनांची व्यवस्था करणे यासारख्या "भ्रष्टाचाराच्या" आणि निवडणूक कायद्यांतर्गत गुन्हा समजल्या जाणाऱ्या गोष्टी, सर्व पक्ष आणि उमेदवार कटाक्षाने टाळतील. सोशल मीडिया, इलेक्ट्रॉनिक मीडिया/प्रिंट मीडियाचा वापर करून

प्रलोभने किंवा लाच देता येणार नाही. कोणताही उमेदवार किंवा त्याचा प्रतिनिधी यांनी संपूर्ण आचारसंहितेच्या काळात दारुचे, पैशांचे तथा भेट वस्तूंचे वाटप करू नये.

११) निवडणूक आचारसंहितेमध्ये येणाऱ्या सार्वजनिक सणांमधील आचरणाबाबत -

बऱ्याचदा निवडणुकीच्या आचारसंहितेच्या कालावधीत विविध धर्मियाचे महत्त्वाचे सण येतात. सदर सणानिमित्त बरेच सार्वजनिक कार्यक्रम तसेच सहभोजनाच्या कार्यक्रमाचा समावेश असतो. या सर्व कार्यक्रमामुळे आचारसंहितेस बाधा येऊ शकते काय अशी विचारणा वेगवेगळ्या स्थानिक स्वराज्य संस्थाकडून करण्यात येते. सर्व बाबींचा विचार करुन व सामाजिक सलोखा लक्षात ठेवून विशेष बाब म्हणून राज्य निवडणूक आयोग या कार्यक्रमाबद्दल पुढीलप्रमाणे मार्गदर्शक तत्वे ठरवून देत आहे.

१) राजकीय पक्षाचे नेते, उमेदवार, कार्यकर्ते या सण / उत्सवाच्या कार्यक्रमामध्ये व्यक्तिगतरित्या सहभागी होऊ शकतात.

(२) सण / उत्सवाच्या एखाद्या मंडळाचे विश्वस्त किंवा पदाधिकारी, उमेदवार म्हणून एखादी राजकीय व्यक्ती असल्यास तिचे नाव कार्यक्रम पत्रिकेवर राहू शकते. परंतु, तेथे ते कुठल्या पक्षाशी संबंधित आहे किंवा कुठल्या प्रभागातील / जिल्हा परिषद विभागातील / पंचायत समिती गणातील उमेदवार आहे याचा उल्लेख नसावा.

(३) या सणांमध्ये कोणत्याही राजकीय नेत्याचा/ उमेदवाराचा सत्कार आयोजित करण्यात येऊ नये.

(४) या सण / उत्सवाच्या निमित्ताने कोणत्याही राजकीय नेत्याने अथवा उमेदवाराने कोणत्याही वस्तूंचे वाटप करु नये अथवा त्यासाठी कुठल्याही सार्वजनिक मंडळाचा आधार घेऊ नये.

(५) सण/उत्सव निमित्त लावण्यात आलेल्या पोस्टर्स, बॅनर्सवर उमेदवारांचा फोटो व नाव असू शकेल तथापि, त्या बॅनर्स पोस्टर्स वर प्रचाराचा तसेच निवडणूक चिन्हाचा / पक्षाच्या नावाचा उल्लेख असू नये.

(६) निवडणूक आचारसंहिता कालावधीमध्ये भोजनावळ/जेवणाच्या कार्यक्रमाचे आयोजन करु नये. ही तत्वे सार्वत्रिक निवडणुक असलेल्या सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थाच्या कार्यक्षेत्रात लागू राहील.

१२) मतदान प्रतिनिधी नियुक्तीबाबत

निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवाराचा मतदान प्रतिनिधी म्हणून नियुक्त करावयाची व्यक्ती संबंधित प्रभागात राहणारी असावी व तिला मतदार ओळखता यावेत. ज्या उमेदवारांना मतदान प्रतिनिधी नेमावयाचा आहे, त्यांनी मतदान प्रतिनिधी किंवा त्याचा पर्यायी प्रतिनिधी यांची नावे व पत्ते निवडणुकीच्या दिनांकापूर्वी किमान एक दिवस आधी निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना कळवावीत. ज्या व्यक्तींविरुद्ध गुन्हेगारीची नोंद असेल किंवा निवडणूक विषयी गैरव्यवहारात समाविष्ट असल्याची पूर्वीची नोंद असेल किंवा त्यांच्या वर्तणुकीमुळे मतदारांमध्ये दहशत पसरू शकेल अथवा ज्या व्यक्तीचा मतदारांवर प्रभाव पडेल अशा व्यक्तींना मतदान प्रतिनिधी म्हणून नेमू नये.

१३) सुरक्षा रक्षक पुरविण्यात आलेल्या व्यक्तीस तसेच लोकप्रतिनिधीस निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी तसेच मतमोजणी प्रतिनिधी न नेमणेबाबत-

राज्य निवडणूक आयोगाच्या क्र. रानिआ/जिपपंस-२०१६/प्र.क्र.२३/का-७, दि. १९ ऑक्टोबर, २०१६ च्या आदेशान्वये सुरक्षा व्यवस्था पुरविण्यात आलेल्या कोणत्याही व्यक्तीस निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी तसेच मतमोजणी प्रतिनिधी म्हणून नेमता येणार नाही.

१४) राजकीय पक्षांकडून निवडणुकांमध्ये करण्यात येणारा खर्च व प्रमुख प्रचारकांच्या (Star Campaigner) प्रवास खर्चास सूट देण्याबाबत -

राज्य निवडणूक आयोगाने आदेश क्रमांक रानिआ/रापनौं/२०२४/प्र.क्र.२४ /का.११, दि. ५ मे, २०२५ अन्वये राजकीय पक्षांनी आपल्या उमेदवारांवर प्रचाराकरिता केलेला खर्च कशा प्रकारे विभाजित करावा याबाबत सविस्तर आदेश दिले आहेत. तसेच या आदेशात प्रमुख प्रचारक (Star Campaigner) यांची नांवे कळविण्याची तरतूद आहे. त्यानुसार उमेदवाराच्या खर्चामध्ये केवळ ज्यांची नावे प्रमुख प्रचारक (Star Campaigner) म्हणून कळविण्यात आली आहेत त्यांच्या प्रवासाचा खर्च समाविष्ट होणार नाही. कोणत्याही उमेदवारास स्वत:च्या प्रभागात स्वत:चे नाव प्रमुख प्रचारक म्हणून घोषित करता येणार नाही.

सत्तारुढ पक्ष / शासनासंबंधी

१५) राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणुका घोषित केल्यापासून कोणतेही मंत्री अथवा इतर प्राधिकारी (शासन/स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे पदाधिकारी) यांनी –

(क) कोणत्याही प्रकारची वित्तीय अनुदान देण्याची किंवा ती देण्याबाबतची अभिवचने घोषित करता कामा नयेत,

(ख) कोणत्याही प्रकारचे प्रकल्प किंवा योजना यांच्या कोनशिला बसवता कामा नयेत,

(ग) रस्त्यांचे बांधकाम करण्याची किंवा पिण्याच्या पाण्याची सुविधा इत्यादींसाठी तरतूद करण्याबाबत कोणतेही अभिवचन देता कामा नये,

(घ) शासन, सार्वजनिक उपक्रम तथा स्थानिक स्वराज्य संस्था इत्यादीमध्ये कोणत्याही नवीन अधिकारी, कर्मचारी यांच्या नियुक्त्या करता कामा नये. तसे केल्यास सत्तारुढ पक्षाच्या बाजूने मतदारांवर प्रभाग पाडल्यासारखे होईल.

१६) घोषणा व जाहिराती–

वित्तीय अनुदान किंवा इतर कल्याणकारी योजना घोषित करण्याच्या संबंधात निवडणूक आचारसंहितेच्या आदेशात नमूद करण्यात आल्याप्रमाणे सर्व मनाई आदेश हे निवडणुका घोषित करण्यात आल्यानंतरच लागू होतील याची आयोगाला जाणीव आहे. तथापि, केंद्रातील आणि राज्यातील व स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील सत्तारुढ पक्षांनी निरनिराळ्या प्रकारच्या कल्याणकारी योजना आणि इतर सवलतींची घोषणा करुन, तसेच सार्वजनिक निधीतून मुद्रित होणाऱ्या किंवा इलेक्ट्रॉनिक माध्यम इत्यादीद्वारे केंद्रात आणि राज्यातील शासनाची कामगिरी ठळकपणे निदर्शनास आणून देऊन शासन पुरस्कृतरितीने कोणत्याही पक्षाचा प्रचार वाढविण्यासाठी अधिकाराचा वापर करण्यास बंदी राहील.

जाहीर प्रचाराचा कालावधी संपल्यानंतर इलेक्ट्रॉनिक व प्रिंट मिडीयाद्वारे कोणत्याही प्रचारविषयक जाहिराती देता येणार नाहीत. मतदानाच्या आदल्या दिवशी व मतदानाच्या दिवशी वृत्तपत्रांमधून तसेच प्रसार माध्यमांद्वारे कोणत्याही प्रचारविषयक जाहिराती देण्यात येणार नाहीत याची खबरदारी सर्व उमेदवार व राजकीय पक्षांनी घ्यावी.

१७) जात, धर्म, जमात किंवा भाषा याच्या आधारे आचारसंहिता कालावधीत अधिवेशने घेता येणार नाहीत.

१८) दुष्काळ, पाणी टंचाई, साथीचे आजार, पूर परिस्थिती इत्यादी नैसर्गिक आपत्ती, गंभीररित्या आजारी असलेल्यांना मदत व सुरु असलेल्या योजना पुढे चालू ठेवण्याबाबत –

आचारसंहिता असल्याने एखाद्या ठिकाणी दुष्काळ असेल अथवा पाणी टंचाई असेल तर ती दूर करण्याबाबत कार्यवाही करु नये असा आचारसंहितेचा अर्थ होत नाही. त्यामुळे दुष्काळ, पाणीटंचाई, साथीचे आजार, पूर परिस्थिती इत्यादी नैसर्गिक आपत्ती निवारणासाठी कामे करण्यास किंवा अशी आपत्ती निवारणाची कामे हाती घेण्यास कोणतीही बंदी असणार नाही.

मरणासन्न किंवा गंभीररित्या आजारी असलेल्या व्यक्तींना रोख रक्कम किंवा वैद्यकीय सवलती देण्याचे; महानगरपालिकांच्या बाबतीत महानगरपालिका आयुक्तांच्या व अन्य निवडणुकांच्या बाबतीत जिल्हाधिकाऱ्यांच्या मान्यतेने चालू ठेवता येईल.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये आचारसंहितेचे पालन सर्व संबंधितांनी करणे अत्यंत गरजेचे आहे. आचारसंहितेचे पालन याचा अर्थ प्रामुख्याने निवडणुका जाहीर झालेल्या क्षेत्रातील मतदारांवर प्रभाव पाडणारे निर्णय निवडणुकीच्या तोंडावर सत्ताधारी पक्षांनी घेऊ नयेत अथवा अशी कोणतीही कृती करु नये असा होतो. पण याच बरोबर हे सुध्दा आवश्यक आहे की, विकास कामांच्या योजना, ज्या सुरु होऊन काही प्रमाणात पूर्ण झाल्या आहेत, त्या आचारसंहितेच्या कालावधीत बंद पडू

नयेत. जी कामे निवडणुका जाहीर होण्याआधीपासून प्रत्यक्षरित्या सुरु झाली असतील ती तशीच पुढे सुरु ठेवता येतील.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील पोटनिवडणुकांच्यावेळी ज्या कामांसाठी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अर्थसंकल्पामध्ये तरतूद असेल व जे काम एखाद्या विशिष्ट भागांशी संबंधित नसेल असे कोणतेही काम हाती घेण्यास बंदी राहणार नाही. मात्र, ज्या कामांसाठी अर्थसंकल्पामध्ये तरतूद नाही किंवा जी कामे एखाद्या विशिष्ट प्रभागासाठी सुरु होतात त्या कामांची सुरुवात करण्यापूर्वी किंवा त्यासाठी निविदा सूचना काढण्यापूर्वी राज्य निवडणूक आयोगाची परवानगी आवश्यक असेल. सार्वत्रिक निवडणुकीच्यावेळी फक्त जी कामे आधीपासून सुरु असतील केवळ तीच पुढे सुरु ठेवता येतील.

राज्य निवडणूक आयोगाकडे नवीन कामांना परवानगीची विनंती करताना महानगरपालिकेच्या बाबतीत महानगरपालिका आयुक्तांचे तर इतर सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्याबाबत जिल्हाधिकाऱ्यांचे स्पष्ट मत आवश्यक असेल.

१९) निवडणुकांचे कामकाज कर्तव्यदक्ष व नि:पक्ष अधिकारी/कर्मचारी यांच्याद्वारे हाताळणे तसेच इतर प्रतिबंधात्मक उपाययोजना-

राज्य निवडणूक आयोगाने क्र. रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.६/का-५, दि.१६/०७/२०२५ च्या आदेशान्वये निवडणुकांचे कामकाज हाताळणारे अधिकारी/कर्मचारी हे कर्तव्यदक्ष व नि:पक्ष असण्याच्या दृष्टीने तसेच निवडणुका निर्भय, मुक्त व पारदर्शक रितीने घेण्यामध्ये अडथळा येऊ नये या दृष्टीने करावयाच्या प्रतिबंधात्मक उपाययोजनांबाबत तरतूद केली आहे. तरी सदर आदेशाची अंमलबजावणी प्रभावीपणे होईल याची दक्षता सर्व संबंधितांनी घ्यावी.

२०) बदल्या - आचारसंहितेच्या काळात निवडणुकांशी संबंधित अधिकारी / कर्मचाऱ्यांच्या बदल्या करावयाच्या असल्यास त्याला राज्य निवडणूक आयोगाची पूर्वपरवानगी आवश्यक असेल. यासंदर्भात

राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.एसईसी/१०९५/सी.आर-५/९५/डी-३, दि. १५/०३/१९९५ लागू राहतील. निवडणुकांशी संबंधित अधिकारी / कर्मचारी यामध्ये संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थामधील अधिकारी / कर्मचारी, पोलिस अधिकारी वा निवडणुकीशी संबंधित इतर अधिकारी जसे, जिल्हाधिकारी, उप जिल्हाधिकारी, तहसिलदार इत्यादी यांचाही समावेश होतो.

२१) आचारसंहितेच्या कालावधीमध्ये नेमणुका / भरती करण्याच्या दृष्टीने जाहिराती देणे, मुलाखती घेणे व प्रत्यक्ष नियुक्त्या करणेबाबत –

आचारसंहितेच्या कालावधीमध्ये शासन सेवेत तसेच निमसरकारी संस्था, शासकीय मंडळे / महामंडळे सार्वजनिक उपक्रम इ. संस्थामध्ये कायमस्वरुपी, तात्पुरती किंवा कंत्राटी पध्दतीने भरती करण्याच्या दृष्टीने जाहिरात देणे, मुलाखती घेणे इ. करण्यात येऊ नये.

१) आचारसंहिता लागू होण्यापूर्वीच शासकीय/ निमशासकीय पदावर कायमस्वरुपी, तात्पुरती किंवा कंत्राटी पध्दतीने भरती करण्याच्या अनुषंगाने लेखी परीक्षेबाबत पत्रे पाठविले असल्यास त्यासाठी लेखी परीक्षा घेण्यास हरकत नाही. मात्र मुलाखती घेणे, निकाल जाहिर करणे व प्रत्यक्ष नेमणुका करणे इत्यादी बाबतची कार्यवाही आचारसंहिता कालावधीत करता येणार नाही.

२) ज्या संस्थाच्या भरती प्रक्रियेचे वेळापत्रक निश्चित होऊन ते अगोदरच प्रसिध्द केले असेल अशा प्रकरणी आचारसंहिता लागू होण्यापूर्वी जाहिरात देऊन:-

i) लेखी परीक्षा, शारिरीक चाचणी, मुलाखत व निकाल जाहिर केला असला तरी ही नियुक्ती पत्र देता येणार नाही.

ii) लेखी परीक्षा, शारिरीक चाचणी, मुलाखत ही प्रक्रिया पूर्ण केली असली तरी निकाल जाहिर करता येणार नाही.

iii) लेखी परीक्षा, शारिरीक चाचणी, मुलाखत, निकाल ही प्रक्रिया पूर्ण होऊन नियुक्ती पत्र देखील देण्यात आले असेल तर अशा प्रकरणी संबंधित उमेदवाराला हजर होण्याची मुभा देण्यास हरकत नाही.

iv) ज्या संस्थानी भरतीसंबंधी वार्षिक कार्यक्रम तयार करुन तो जाहिर केला असल्यास आचारसंहितेच्या अंमल कालावधीमध्ये अशा संस्थाना त्यांच्या वार्षिक कार्यक्रमानुसार जाहिरात, लेखी परीक्षा, शारिरीक चाचणी, मुलाखती इत्यादी टप्पे पार पाडता येतील. मात्र निकाल जाहिर करता येणार नाही अथवा नियुक्तीपत्र देता येणार नाही.

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगामार्फत करण्यात येणाऱ्या सेवाभरतीसाठी जर संघ लोकसेवा आयोगाच्या (UPSC) धर्तीवर अगोदरच वेळापत्रक जाहीर केलेले असल्यास, ही अट लागू असणार नाही.

३) ज्या संस्थाचे भरतीचे वेळापत्रक वर नमूद केल्यानुसार अगोदरच निश्चित झालेले नसते अशा प्रकरणी भरती प्रक्रियेचा कोणताही टप्पा सुरु करता येणार नाही.

२२) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सर्वसाधारण सभा व बैठका -

स्थानिक स्वराज्य संस्थेमधील विविध समित्यांच्या (स्थायी समिती, विषय समिती इ.) बैठका ज्या कायद्यानुसार घेणे बंधनकारक आहे, त्या घेता येतील. परंतु नेमणुका, अनुदान, कर्ज अथवा आर्थिक सहाय्य मंजूर किंवा अदा करण्यात येऊ नये. तसेच मतदारांवर कोणत्याही प्रकारे प्रभाव पडेल असे कोणतेही धोरणात्मक निर्णय घेता येणार नाहीत.

२३) आचारसंहिता कालावधीत नियोजन समितीच्या व अन्य समित्या यांच्या बैठका -

आचारसंहिता लागू असलेल्या क्षेत्रामध्ये नियोजन समितीची व अन्य समित्यांची बैठक घेता येत नाही. तसेच त्या क्षेत्राकरिता कोणतीही नवीन योजना जाहीर करता येत नाही, मात्र दुष्काळ, साथीचे आजार, पाणीटंचाई अथवा नैसर्गिक आपत्ती दूर करण्यासंदर्भात आवश्यक कार्यवाही करता येते.

यासंदर्भात राज्य निवडणूक आयोगाने क्रमांक रानिआ/ग्रापनि/२०१२/प्र.क्र.६/का.८, दि. २१ ऑगस्ट २०१२ अन्वये सविस्तर आदेश जारी केलेले आहेत. अशा नियोजन समिती व अन्य समित्या, ज्यांचे अध्यक्ष / पदाधिकारी लाभाचे पद धारण करणारे असतील त्यांनादेखील हे आदेश लागू राहतील. ज्या समित्यांचे अध्यक्षपद जिल्हाधिकारी अथवा अन्य शासकीय अधिकाऱ्याकडे असेल त्यांना हे आदेश लागू होणार नाहीत. मात्र अशा समित्यांच्या बैठकांकरिता लाभाचे पद धारण करणाऱ्या पदाधिकाऱ्यांना बोलविता येणार नाही.

२४) आचारसंहितेच्या कालावधीत लोकशाही दिन साजरा करण्याबाबत -

स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणूक आचारसंहितेच्या कालावधीत लोकशाही दिन साजरा करावयाचा झाल्यास त्यामध्ये लोकांकडून नेमणुका, अनुदान, आर्थिक कर्ज किंवा आर्थिक सहाय्य याबाबत प्रस्ताव स्वीकारता येत नाहीत. तसेच मतदारांवर प्रभाव पडेल असे कोणतेही निर्णय घेता येत नाहीत, याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाने क्रमांक रानिआ/ग्रापनि/२०१३/प्र.क्र.५/का.८, दि. ४ मार्च २०१३ अन्वये सविस्तर आदेश निर्गमित केलेले आहेत. त्यांचे पालन करुन लोकशाही दिन साजरा करता येईल. लाभाचे पद धारण करणारे पदाधिकारी, इ. यांनी निवडणूक आचारसंहितेच्या कालावधीमध्ये लोकशाही दिन साजरा करु नये.

२५) भूमीपूजन, उद्घाटन व समारंभ-

निवडणुका जाहीर झाल्यानंतर स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या क्षेत्रामध्ये स्थानिक स्वराज्य संस्था अथवा राज्य शासनाच्या/ केंद्र शासनाच्या खर्चाने पूर्ण झालेल्या कामांचे भूमीपूजन व उद्घाटन, समारंभ इत्यादी आयोजित करता येणार नाहीत. स्थानिक स्वराज्य संस्थाच्या किंवा राज्य शासनाच्या किंवा केंद्र शासनाच्या किंवा केंद्र शासन अथवा राज्य शासन यांच्या अधिपत्याखालील महामंडळांच्या अथवा स्वायत्त संस्थेच्या खर्चातून पूर्ण झालेल्या कामांचा उपयोग जनतेसाठी तात्काळ व्हावा, यादृष्टीने समारंभ आयोजित न करता देखील पूर्ण झालेली कामे, सक्षम प्राधिकाऱ्याचे पूर्णता प्रमाणपत्र घेऊन जनतेच्या उपयोगासाठी खुली/ सुरू करता येतील. यामध्ये राजकीय व्यक्ती, उमेदवार यांना सहभागी करून घेता येणार नाही. आचारसंहिता एका विशिष्ट क्षेत्रापुरती (जिल्ह्यापुरती किंवा महानगरपालिका/

नगरपरिषद/ नगरपंचायत क्षेत्रापुरती) मर्यादित असली तरी आजुबाजूच्या क्षेत्रात अथवा संपूर्ण राज्यामध्ये आचारसंहितेच्या कालावधीत संबंधीत निवडणूक होणाऱ्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या मतदारांवर प्रभाव पडू शकेल असे कार्यक्रम आयोजित करता येणार नाहीत.

२६) लोकप्रतिनिधींना स्वेच्छा निधीतून (Discretionary Grant) खर्च करण्यावर निर्बंध-

राज्य निवडणूक आयोगाच्या क्र. रानिआ-२०१६/लोस्वेनि/प्र.क्र.१२/सं.क्र., दि. ५ ऑक्टोबर, २०१६ च्या आदेशानुसार स्थानिक स्वराज्य संस्थेची मुदत संपण्याच्या तीन महिने आधीपासून किंवा निवडणूक कार्यक्रम जाहीर केल्यापासून कोणत्याही लोकप्रतिनिधींना त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या क्षेत्रातील कामांवर स्वेच्छा निधीतून खर्च करता येणार नाही.

<u>राजकीय पक्ष / उमेदवार यांच्यासंबंधीत</u>

२७) इलेक्ट्रॉनिक मिडीयाद्वारे प्रचार करणेबाबत-

राज्य निवडणूक आयोगाच्या क्र.रानिआ/माचज/२०२५/प्र.क्र.५/का.१०, दि. ९ ऑक्टोबर, २०२५ रोजी आदेशानुसार इलेक्ट्रॉनिक मिडीयाद्वारे कोणतेही साहित्य प्रसारित करण्यापूर्वी यासंदर्भात महानगरपालिका अथवा जिल्हाधिकारी कार्यालयात अथवा राज्य स्तरावर गठित केलेल्या समितीकडून सदर साहित्य तपासून प्रमाणपत्र घेणे आवश्यक आहे. यासंदर्भात समितीचे अध्यक्ष व सदस्य कोण राहतील हे निश्चित करण्यात आले आहे. प्रचाराचा कालावधी संपल्यानंतर इलेक्ट्रॉनिक मिडीयाद्वारे तसेच प्रिंट मिडीयाद्वारे देखील प्रचारावर बंदी राहील. यामध्ये मेसेजिंग ॲपस् तसेच सोशल मिडीया, उदा. व्हॉट्स अप, फेसबुक, ट्विटर, इत्यादीचाही समावेश होतो. निवडणूकीच्या कालावधीत इलेक्ट्रॉनिक मिडीयाचा गैरवापर केल्यास, इलेक्ट्रॉनिक मिडीयाद्वारे आक्षेपार्ह संदेश प्रसिद्ध केल्यास सायबर गुन्ह्यांचा (बंदी, प्रतिबंध इ.) कायदा २०१५ अंतर्गत असलेल्या तरतुदीनुसार तसेच, संबंधित इतर लागू असलेल्या कायद्यांनुसार कायदेशीर कारवाईस पात्र राहतील.

२८) निवडणुकांच्या प्रयोजनार्थ प्रसारमाध्यम संनियंत्रण व जाहिरात प्रमाणन-

राज्य निवडणूक आयोगाने आदेश क्रमांक-रानिआ/माव्रज-२०२५/प्र.क्र.५/का-१०, दि.९/१०/२०२५ अन्वये खालील बाबींच्या अनुषंगाने तरतुदी केल्या आहेत:-

(i) निवडणुकांदरम्यान सर्व इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांसाठी प्रस्तावित जाहिरातींचे पूर्व प्रमाणन
(ii) पेड न्यूजला आळा घालणे
(iii) सर्व समाज माध्यमांवर जाहिरात प्रसारण / प्रसिध्दी / प्रचार व त्या अनुषंगिक बाबींसंदर्भात कार्यपध्दती निश्चित करणे
(iv) जनमत आणि मतदानोत्तर चाचण्यासंदर्भातील दक्षता
(v) जाहीर प्रचाराची समाप्ती व जाहिरातींची प्रसिध्दी
(vi) आचारसंहितेच्या कालावधीतील शासनाच्या जाहिराती
(vii) राजकीय स्वरुपाच्या मुलाखती व चर्चात्मक कार्यक्रम
(viii) मतदान व मतमोजणी केंद्रावर प्रसार माध्यमांच्या प्रतिनिधींनी घ्यावयाची दक्षता

उपरोक्त आदेशानुसार जिल्हास्तरावर, महानगरपालिका स्तरावर तसेच राज्यस्तरावर समित्या स्थापन करण्यात येतात. तरी उपरोक्त बाबींच्या अनुषंगाने सदर समित्यांचे कार्यक्षेत्र विचारात घेऊन संबंधित समित्यांकडे विहित नमुन्यात अर्ज करुन योग्य त्या परवानग्या घेणे आवश्यक आहे.

२९) खाजगी व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या जागांवर बॅनर/फलक लावण्याबाबत -

कोणताही राजकीय पक्ष वा उमेदवार ध्वजदंड उभारण्यासाठी, फलक टांगण्यासाठी, सूचना, भित्तीपत्रके चिकटविण्यासाठी, घोषणा लिहिण्यासाठी, बॅनर लावण्यासाठी वगैरे कोणत्याही व्यक्तीच्या जमीन, इमारत, कुंपण इत्यादींचा त्याच्या मालकाच्या लेखी परवानगीशिवाय वापर करणार नाही. तसेच यासंदर्भात संबंधित महानगरपालिका अथवा जिल्हाधिकारी कार्यालय अथवा आवश्यकतेनुसार संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्था यांच्याकडूनही परवानगी आवश्यक असेल. (महाराष्ट्र मालमत्ता विरुपण प्रतिबंधक अधिनियम, १९९५ चे काटेकोरपणे पालन करणे आवश्यक आहे. सदर अधिनियमाचे उल्लंघन केल्यास सदर अधिनियमातील कलमांनुसार संबंधितांवर कारवाई करणे आवश्यक असेल.)

स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या मालकीच्या असलेल्या जागांवर निवडणूक प्रचाराचे बॅनर /फलक लावण्याकरिता परवानगी घ्यावी किंवा कसे याबाबत संबंधित महानगरपालिका आयुक्त / मुख्याधिकारी / जिल्हाधिकारी यांनी निर्णय घेणे आवश्यक आहे. अशा ठिकाणी निवडणूक प्रचाराचे फलक / बॅनर लावण्यास परवानगी द्यावयाची असल्यास सर्व उमेदवार अथवा राजकीय पक्षांना समान व न्याय्य पध्दतीने त्याचे वाटप करता येईल. कोणत्याही उमेदवारास / पक्षास झुकते माप दिले जाणार नाही याची खबरदारी घेऊन आवश्यक तर सोडत पध्दतीने असे वाटप करण्यात यावे.

३०) निवडणूक प्रचारासंदर्भात उमेदवाराने भित्तीपत्रके, पोस्टर्स, बॅनर्स लावण्याबाबत -

निवडणूक प्रचार मोहिमांच्यावेळी राजकीय पक्षांचे व उमेदवारांचे कार्यकर्ते खाजगी व सार्वजनिक इमारतींच्या भिंतीवर निवडणूकविषयक भित्तीपत्रके चिकटवून, घोषणा लिहून, निवडणूक चिन्हे रंगविण्यासाठी भिंतीचा वापर करतात. त्सेच या गोष्टी इमारतींच्या मालकांची परवानगी न घेताच केल्या जातात व त्यांना त्या अतिशय त्रासदायक ठरतात. याबाबतीत सध्या अस्तित्वात असलेला सार्वजनिक मालमत्ता नुकसान प्रतिबंध कायदा, १९८४ व तसेच खाजगी वा सरकारी मालमत्ता विद्रुपन कायदा, १९९६ खालील तरतुदी पुरेशा परिणामकारक आहेत, वरील प्रकारची अनिष्ट कृत्ये करणाऱ्या पक्षांविरुध्द/व्यक्तींविरुध्द गुन्हा दाखल करण्यात यावा. राज्य निवडणूक आयोगाने मालमत्ता विद्रुपीकरणसंदर्भात पत्र क्र.एसईसी/१०९५/सी.आर.२५/९५/आरआर, दि. २१/०१/१९९५ अन्वये दिलेल्या सूचना यासंदर्भात लागू राहतील.

निवडणुका सुरु असलेल्या कालावधीत राजकीय पक्ष वा उमेदवार यांनी त्यांच्या अनुयायांना चिन्हे लावणे, फलक लावणे, नोटीसा चिकटवणे व घोषणा लिहिणे इत्यादींसाठी खाजगी जमीन, इमारती, भिंती इत्यादींचा मालकांच्या लेखी परवानगीशिवाय वापर करण्यास अनुमती देता कामा नये. तसेच राजकीय पक्ष वा उमेदवार किंवा त्यांचे कार्यकर्ते यांना कोणत्याही खाजगी किंवा सार्वजनिक इमारतींवर आपली भित्तीपत्रके चिकटविणे, घोषण लिहिणे, आपली निवडणूक चिन्हे रंगविणे अशा प्रकारे विद्रुपित करण्याचे अधिकार नाहीत.

पोस्टर, बॅनर इत्यादीबाबत परवानगी, जाहीर प्रचाराचा कालावधी संपेपर्यंतच्या कालावधीसाठी देण्यात येईल. जाहीर प्रचाराचा कालावधी संपल्यानंतर सदर साहित्य संबंधित उमेदवार/ पक्षांनी तात्काळ काढून टाकणे आवश्यक राहील. जर त्यांनी असे प्रचार साहित्य जाहीर प्रचाराचा कालावधी संपल्यानंतर काढले नाहीतर त्याबाबत उपरोक्त मालमत्ता विद्रुपीकरण कायद्यानुसार गुन्हा दाखल करावा व असे प्रचार साहित्य त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेने काढून टाकावे आणि ते साहित्य काढण्याकरिता आलेल्या खर्चाचा समावेश संबंधित उमेदवारांच्या खर्चामध्ये करावा.

निवडणुकांच्या संदर्भात राजकीय पक्ष/उमेदवारांनी संबंधितांची लेखी परवानगी न घेता खाजगी मालमत्तेवर त्यांची भित्तीपत्रके, घोषणा, निवडणूक चिन्हे इत्यादी चिकटवून किंवा लिहून ती मालमत्ता विद्रुपित केली असल्यास त्यांनी सदर भित्तीपत्रके, घोषणा, निवडणूक चिन्हे, पोस्टर्स, बॅनर्स काढून टाकून ती मालमत्ता पूर्ववत करण्याबाबत त्यांना सूचना देण्यात याव्यात.

३१) प्रचारामध्ये प्राणी व पक्ष्यांच्या वापरास प्रतिबंध-

राज्य निवडणूक आयोगाच्या क्रमांक रानिआ/मनपा-२०११/प्र.क्र.२६/का.५, दि. २३ डिसेंबर २०११ च्या आदेशानुसार निवडणूक प्रचारामध्ये प्राण्यांचा वापर करण्यास बंदी घातलेली आहे. त्यानुसार कोणत्याही परिस्थितीत निवडणूक प्रचाराकरिता प्राण्यांचा वापर करण्यात येऊ नये.

३२) निवडणूक प्रचारामध्ये लहान मुलांचा वापर न करण्याबाबत -

निवडणुकीच्या प्रचाराच्या मिरवणुका तसेच निवडणूक प्रचाराशी संबंधित कार्यक्रमांमध्ये १४ वर्षाखालील मुलांना सामील करण्यात येऊ नये.

३३) मतदान केंद्रात मंत्र्यांच्या प्रवेशाबाबत -

मतदानाच्या दिवशी मंत्री अथवा राज्यमंत्री यांचा शासकीय वाहनांचा ताफा पोलीस सुरक्षा इत्यादी सोबत घेऊन मतदान केंद्रांना भेटी देत असल्याच्या तक्रारी राज्य निवडणूक आयोगाकडे प्राप्त होतात. वास्तविक पाहता, केंद्र तथा राज्य शासनाच्या मंत्री/राज्यमंत्री/उपमंत्री यांनी आपली सुरक्षा

यंत्रणा तसेच शासकीय वाहने इत्यादी घेऊन मतदान केंद्रांना भेटी दिल्यास मतदान करण्यासाठी आलेल्या मतदारांवर प्रभाव पडण्याची शक्यता नाकारता येत नाही व अशा प्रकारामुळे निवडणुका मुक्त व निर्भय वातावरणात पार पडण्यामध्ये अडचणी निर्माण होतात.

मंत्री, राज्यमंत्री, उपमंत्री इत्यादींनी त्यांचे नाव ज्या मतदान केंद्रात आहे, अशा मतदान केंद्रात त्यांनी फक्त मतदान करण्यासाठीच प्रवेश करावा. अन्य कोणत्याही मतदान केंद्रात त्यांना प्रवेश देऊ नये अथवा त्यांनी भेट देऊ नये. या सूचनांचे सर्व संबंधितांकडून काटेकोरपणे पालन करण्यात येईल, याची दक्षता घेण्यात यावी.

३४) मुद्रक व प्रकाशकाचे नाव छापणेबाबत-

प्रचारासाठी छापण्यात येणाऱ्या साहित्यावर मुद्रणालयाचे व प्रकाशकाचे नाव व पत्ता असणे आवश्यक आहे.

३५) प्रचार फेरीतील वाहनांबाबत -

प्रचार फेरी किंवा मिरवणुका यामध्ये किती वाहने वापरावीत याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाने क्र. रानिआ/जिपपंस-२०१६/ प्र.क्र.३१ /का.७, दि.१९/११/२०१६ अन्वये आदेश दिले आहेत. त्यानुसार महानगरपालिका, नगरपरिषदा/नगरपंचायती, जिल्हा परिषद व पंचायत समिती निवडणुकांकरिता जास्तीत जास्त १० वाहने वापरता येतील. (यामध्ये जास्तीत जास्त ३ वाहने चारचाकी अथवा तीनचाकी व इतर वाहने दुचाकी असू शकतील) तर ग्रामपंचायत निवडणुकांकरिता जास्तीत जास्त ३ वाहने वापरता येतील. (यामध्ये १ वाहन तीन किंवा चारचाकी व इतर वाहने दुचाकी असू शकतील) राज्य निवडणूक आयोगाने या आदेशांमध्ये प्रचारादरम्यान वाहन वापराच्या अनुषंगाने विविध तरतुदी केल्या आहेत. त्यांचे काटेकोरपणे पालन करण्याची दक्षता घेणे आवश्यक आहे.

३६) प्रचार कार्यालयांची संख्या-

राज्य निवडणूक आयोगाने उमेदवाराने निवडणुकीमध्ये करावयाच्या खर्चाची मर्यादा निश्चित केलेली आहे. उमेदवाराने उघडलेल्या सर्व प्रचार कार्यालयांचा खर्च, त्यांच्या निवडणूक खर्चात समाविष्ट होतो. त्यामुळे किती प्रचार कार्यालये उघडावीत यासंदर्भातील मर्यादा राज्य निवडणूक आयोगाच्या क्रमांक रानिआ/मनपा-२००७/प्र.क्र.६/का.५. दि.४ फेब्रुवारी २०१२ अन्वये काढून टाकण्यात आलेली आहे. त्यानुसार प्रचार कार्यालयांना परवानगी देताना सर्व उमेदवारांना समान तत्वानुसार परवानगी द्यावी. तसेच महानगरपालिका आयुक्त अथवा जिल्हाधिकारी आणि पोलिस यंत्रणा यांनी सुरक्षितता आणि जागोजागी प्रचार कार्यालये उघडल्यास नागरिकांची गैरसोय होणार नाही याची खबरदारी घेऊन प्रचार कार्यालयांना परवानगी देणे आवश्यक आहे. प्रचार कार्यालये ही सकाळी ६.०० वाजल्यापासून ते रात्री १०.०० वाजेपर्यंत उघडे ठेवण्याची मुभा राहील.

३७) नामनिर्देशनपत्र भरण्यासाठी येणाऱ्या उमेदवारांना सूचना-

निवडणुकीसाठी नामनिर्देशनपत्र भरताना निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या कार्यालयाच्या आवारात फक्त उमेदवार, सूचक/अनुमोदक अथवा दोन व्यक्ती यांना परवानगी द्यावी. मिरवणुकीने येत असल्यास निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचे कार्यालयापासून १०० मीटर अगोदर मिरवणूक थांबवावी.

निवडणूक सभांच्या आयोजनाबाबत

३८) पक्ष/उमेदवारांच्या सभेच्या जागा निश्चित करणे-

संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेने सभेची जागा निश्चित व वाटप करण्यासाठी नियम/धोरण निश्चित करुन सर्व संबंधितांना अवगत करावे. असे धोरण ठरविताना सर्व पक्ष व उमेदवार यांना न्याय्य पध्दतीने सभेच्या जागांचे वाटप होईल याची दक्षता घ्यावी.

३९) सभेच्या परवानगीबाबत-

स्थानिक पोलीस प्राधिकाऱ्यांना वाहतुकीचे नियंत्रण करणे आणि शांतता आणि सुव्यवस्था राखणे शक्य व्हावे यासाठी पक्ष किंवा उमेदवारास, कोणत्याही प्रस्तावित सभेची जागा आणि वेळ त्यांना

४८ तास अगोदर कळविणे बंधनकारक असेल. सभेसाठी प्रस्तावित केलेल्या जागेत कोणतेही निर्बंधक किंवा प्रतिबंधक आदेश जारी केलेले आहेत किंवा कसे, ह्याबद्दल पक्ष किंवा उमेदवार अगोदर खात्री करुन घेईल, अशा आदेशांमधून काही सूट हवी असल्यास, त्यासाठी अर्ज करुन अशी सूट अगोदर प्राप्त केली जाईल. सभेची परवानगी देताना सर्वांना समान संधी मिळावी आणि प्रथम येणाऱ्यास प्रथम प्राधान्य (FIRST COME FIRST SERVED) या तत्वाचा अवलंब करावा.

४०) ध्वनिक्षेपकाच्या वापराबाबत -

ध्वनिक्षेपकाचा वापर करण्यासाठी किंवा प्रस्तावित सभेच्या संदर्भात इतर कोणत्याही सुविधेसाठी परवानगी किंवा लायसन्स मिळवावयाचे असल्यास पक्ष किंवा उमेदवार संबंधित प्राधिकाऱ्याकडे त्यासाठी ४८ तास अगोदर अर्ज करुन अशी परवानगी किंवा लायसन्स प्राप्त करील. तसेच याबाबतचे The Noise Pollution (Regulation and Control) Rules, २००० ची अंमलबजावणी बंधनकारक राहील.

४१) सभेमध्ये अडथळा निर्माण न करणेबाबत -

आपले समर्थक, इतर पक्षांनी आयोजित केलेल्या सभा किंवा मिरवणुका यामध्ये अडथळा निर्माण करीत नाहीत किंवा ते उधळून लावीत नाहीत याची राजकीय पक्षांनी आणि उमेदवारांनी दक्षता घ्यावी. एक राजकीय पक्षाचे कार्यकर्ते आणि समर्थक, दुसऱ्या पक्षाने आयोजित केलेल्या सार्वजनिक सभांमध्ये तोंडी किंवा लेखी प्रश्न विचारुन किंवा स्वत:च्या पक्षाची पत्रके वाटून अडथळा निर्माण करणार नाहीत. एक पक्ष सभा घेत असेल अशा ठिकाणी दुसरा पक्ष निरवणूक घेऊन जाणार नाही. एका पक्षाने लावलेली भित्तीपत्रके दुसऱ्या पक्षाचे कार्यकर्ते काढणार नाहीत. सभेमध्ये अडथळा उत्पन्न करणाऱ्या किंवा इतर मार्गांनी गोंधळ माजविणाऱ्या व्यक्तींचा बंदोबस्त करण्याकरिता सभेचे आयोजक स्वत: अशा व्यक्तींविरुद्ध कारवाई करणार नाहीत. तथापि, कर्तव्यार्थ असलेल्या पोलिसांची मदत घ्यावी.

निवडणुकांच्या अनुषंगाने मिरवणुकांच्या आयोजनाबाबत

४२) मिरवणुकीची वेळ व जागा निश्चितीबाबत -

पक्ष किंवा उमेदवार, मिरवणूक सुरू होईल ती वेळ किंवा आणि ती जेथून जाईल तो मार्ग आणि मिरवणूक संपेल ती वेळ आणि जागा अगोदर निश्चित करील. कार्यक्रमांमध्ये सहसा बदल होणार नाही. कार्यक्रमाच्यावेळी स्थानिक पोलीस प्राधिकाऱ्यांनी आवश्यक ती व्यवस्था करावी यासाठी आयोजक त्यांना कार्यक्रमासंबंधी सर्व माहिती आगाऊ पुरवतील. मिरवणूक जेथून जाणार असेल त्या भागात काही निर्बंधक आदेश जारी असतील तर आयोजक त्याबद्दल खातरजमा करुन घेतील आणि सक्षम प्राधिकाऱ्यांनी त्यामधून सूट दिली नसल्यास, त्या निर्बंधाचे अनुपालन करतील. वाहतुकीच्या विनियमांचे आणि निर्बंधांचेही काळजीपूर्वक पालन केले जाईल.

४३) वाहतूक नियंत्रणाबाबत -

वाहतुकीची कोंडी होऊ नये किंवा तिला अडथळा होऊ नये अशारितीने मिरवणूक नेण्याची व्यवस्था करण्यासाठी आयोजक आगाऊ उपाययोजना करतील, मिरवणूक जर खूप लांब असेल तर तिचे सोयीस्कर आकाराच्या तुकडयांमध्ये विभाजन केले जाईल, ज्यायोगे काही ठराविक स्थळांवर, विशेषत: मिरवणुकीला चौकांमधून जावयाचे असेल तेव्हा अडकलेल्या वाहतुकीला टप्याटप्याने मोकळे करता येईल आणि वाहतुकीची कोंडी होणे टाळता येईल. मिरवणुकीसंबंधी कर्तव्यार्थ असलेल्या पोलिसांचे निदेश आणि सल्ला यांचे काटेकोरपणे अनुपालन केले जावे. सभा, मिरवणूक, इ.च्यावेळी उमेदवारांनी / पक्षाने त्यांचे कार्यकर्त अथवा स्वयंसेवक नेमून रहदारीचे नियंत्रण अशाप्रकारे करावे जेणेकरुन सभा अथवा मिरवणुकीचा त्रास सर्वसामान्य जनतेला होणार नाही.

४४) दोन मिरवणुका समोरासमोर येऊ न देणेबाबत -

दोन किंवा त्यापेक्षा अधिक राजकीय पक्ष एकाच मार्गावरुन किंवा त्याच्या भागांवरुन साधारणपणे एकाच वेळी मिरवणूक नेण्याचे ठरवित असतील तर आयोजक पुरेसे अगोदर संपर्क प्रस्थापित करतील आणि मिरवणुकी एकमेकांसमोर येणार नाहीत किंवा त्या वाहतुकीला अडथळा करणार नाहीत यादृष्टीने काय उपाययोजना करावयाच्या ते निश्चित करतील. समाधानकारक

उपाययोजना निश्चित करण्यासाठी स्थानिक पोलिसांची मदत घेतली जाईल, पक्ष या प्रयोजनासाठी पोलिसांशी शक्य तेवढया लवकर संपर्क साधतील.

४५) मिरवणुकीदरम्यान बाळगावयाच्या वस्तूंबाबत -

असामाजिक तत्वांकडून, विशेषत: प्रक्षुब्ध मन:स्थितीत ज्यांचा दूरुपयोग केला जाऊ शकेल अशा, धारदार वस्तू, शस्त्रे किंवा बिस्फोटक साहित्य जवळ बाळगता येणार नाहीत. बाळगलेली आढळल्यास ती जप्त करण्यात येतील व कायद्यानुसार कारवाई करण्यात येईल.

४६) प्रतिकृतींच्या वापराबाबत -

इतर राजकीय पक्षांचे, सदस्यांचे किंवा त्यांच्या नेतृत्वाचे प्रतिनिधीत्व करीत असल्याचे समजल्या जाणाऱ्या त्यांच्या प्रतिकृती घेऊन जाणे, त्यांचे जाहीरपणे दहन करणे, बॅनरवरील फोटोला जोडे मारणे हे आणि असे निदर्शनांचे प्रकार कोणत्याही पक्षाकडून किंवा उमेदवाराकडून खपवून घेतले जाणार नाहीत.

४७) प्रचारफेरीतील वाहनांची संख्या व खर्चाबाबत -

प्रचारफेरी किंवा प्रचार मिरवणुकीत महानगरपालिका, नगरपरिषदा, नगरपंचायती, जिल्हा परिषद व पंचायत समिती यांच्या क्षेत्रामध्ये जास्तीत जास्त १० तर ग्रामपंचायत क्षेत्रात ३ वाहनांचा समावेश करण्यात येईल. ही प्रचारफेरी अथवा मिरवणूक जर एकाच उमेदवाराची असेल तर त्या उमेदवाराने त्या प्रचारफेरीचा येणारा खर्च आपल्या खर्चात समाविष्ट केला पाहिजे. जर प्रचारफेरी पक्षातर्फे अथवा आघाडीतर्फे काढण्यात आली असेल तर ती प्रचारफेरी अथवा मिरवणूक ज्या प्रभागांमधून (जिल्हा परिषदेबाबत मतदार गट अथवा पंचायत समितीबाबत मतदार गण) जाईल त्या सर्व प्रभागांमधील त्या पक्षाच्या किंवा आघाडीच्या उमेदवारांमध्ये तो खर्च विभागून दाखविण्यात येईल.

मतदानाचा दिवस

४८) मतदारांना द्यावयाच्या ओळखचिठ्ठया- उमेदवारांनी मतदारांना पुरविलेल्या ओळखचिठ्ठ्या स्वच्छ पांढऱ्या कागदाच्या आहेत आणि त्यांच्यावर कोणतेही चिन्ह, उमेदवाराचे नाव किंवा पक्षाचे नाव नाही याची खातरजमा करुन घेतली जाईल.

४९) उमेदवाराचे तात्पुरते कार्यस्थान (उमेदवार/पक्षामार्फत चिठ्ठी वाटपाकरिता लावण्यात येणारे टेबल) -

पक्षाचे व उमेदवारांचे कार्यकर्ते समर्थक यांच्यामधील संघर्ष आणि तणाव टाळण्याच्या दृष्टीने पक्षांनी आणि उमेदवारांनी मतदान केंद्रापासून १०० मीटर लांब उभारलेल्या तात्पुरत्या कार्यस्थानाजवळ विनाकारण गर्दी होऊ देऊ नये. उमेदवाराच्या तात्पुरत्या कार्यस्थळाच्या भागावर कोणतेही भित्तीपत्रक, ध्वज, चिन्हे किंवा इतर प्रचार साहित्य लावलेले असणार नाही. तेथे कोणत्याही खाद्यपदार्थांचे वाटप केले जाणार नाही किंवा गर्दी होईल अशी कोणतीही कृती केली जाणार नाही.

५०) मतदानाच्या दिवशी वाहनांच्या वापराबाबत -

मतदानाच्या दिवशी वाहनांच्या वापराबाबत राज्य निवडणूक आयोगाचे क्र. एसईसी/जीईएन-१९९८/प्र.क्र.१/का.३, दि. ६ जानेवारी १९९८ च्या आदेशान्वये दिलेल्या निर्बंधाचे अनुपालन करताना सर्व पक्षांचे उमेदवार व कार्यकर्ते संबधित प्राधिकाऱ्याशी सहकार्य करतील आणि वाहने चालविताना त्यासाठी आवश्यक परवाने मिळवून ते त्या वाहनांच्या दर्शनी भागांवर ठळकपणे लावले जातील. मतदानाच्या दिवशी वापरावयाच्या वाहनांच्या मर्यादेमध्ये बदल करण्यात येत असून त्यानुसार मतदानाच्या दिवशी प्रत्येक उमेदवारास स्वत:च्या किंवा निवडणूक प्रतिनिधीच्या वापरासाठी दोन वाहने वापरण्याचा अधिकार असेल. ही वाहने त्याच्या मतदारसंघातच वापरता येतील.

५१) मतदान केंद्रामध्ये प्रचार साहित्य नेण्यावरील निर्बंध - निवडणूक चिन्ह, पार्टीचे/उमेदवाराचे नाव असलेले कोणतेही प्रचार साहित्य उदा. चिन्ह छपाई केलेले टी शर्ट, टोप्या, उपरणे तसेच छापील चिठ्ठया इ. मतदानाच्या दिवशी मतदान केंद्रामध्ये आणता येणार नाही.

५२) मतदान केंद्रात उमेदवाराच्या प्रवेशाबाबत -

उमेदवार/उमेदवाराचा निवडणूक प्रतिनिधी यांना मतदानाचे निरिक्षणासाठी मतदान केंद्राचे आत ३ मतदारांचे मतदान होईपर्यंतच थांबता येईल. त्यानंतर उमेदवाराने मतदान केंद्राच्या बाहेर पडणे अपेक्षित असेल. या सूचनांचा भंग करणाऱ्या उमेदवारास / उमेदवाराच्या प्रतिनिधीस पोलीसांमार्फत त्या क्षेत्राच्या बाहेर काढावे. उमेदवारास/उमेदवाराचा निवडणूक प्रतीनिधीस एका केंद्रामध्ये संपूर्ण मतदानाच्या कालावधीत जास्तीत जास्त तीन वेळा जाता येईल.

५३) मतदारांची ने-आण करण्यास वाहनांच्या वापरास बंदी असल्यास -

कोणत्याही उमेदवारास अथवा पक्षाला मतदारांची ने-आण करण्यासाठी कुठल्याही वाहनाचा वापर करता येणार नाही, असे वाहन आढळल्यास पोलिसांनी ते तात्काळ ताब्यात घ्यावे व नियमानुसार योग्य ती कारवाई करावी.

५४) मतदानाच्या दिवशी वाहनांच्या सर्वसाधारण वापराबाबत -

मतदानाच्या दिवशी सर्व प्रकारच्या वाहनांच्या रहदारीवर बंदी घालून जनतेला गैरसोय होईल असा निवडणूक आयोगाचा कोणताही हेतू नाही. निवडणुकीच्या कामाखेरीज अन्य आवश्यक असलेल्या खऱ्याखुऱ्या प्रयोजनासाठी मतदानाच्या दिवशी पुढील प्रकारची वाहने वापरण्यास निवडणूक आयोगाची परवानगी असेल.

(अ) खाजगी वाहनांच्या मालकांना त्यांच्या स्वत:च्या खाजगी वापरासाठी वापरण्यात येणारी खाजगी वाहने. परंतु, निवडणुकीच्या कामाशी त्यांचा कोणताही संबंध नसावा.

(ब) खाजगी वाहनांच्या मालकांना त्यांच्या स्वत:साठी किंवा त्यांच्या स्वत:च्या कुटुंबातील व्यक्तीसाठी मतदानाचा हक्क बजावता येण्याकरिता मतदान केंद्रावर जाण्यासाठी खाजगी वाहने. परंतु मतदान केंद्रापासून १०० मीटर त्रिज्येच्या आत अशी वाहने नेता येणार नाहीत.

(क) रुग्णालयातील वाहने, रुग्णवाहिका, दूधगाडया, वॉटर टँकर्स, तातडीच्या वीज पुरवठ्याची वाहने, कामावर असलेल्या पोलिसांची वाहने, निवडणुकीच्या कामावर असलेल्या अधिकाऱ्यांची वाहने यासारख्या अत्यावश्यक सेवांसाठी वापरण्यात येणारी वाहने.

(ड) ठराविक थांब्यावरुन व ठराविक मार्गानी चालविण्यात येणाऱ्या सार्वजनिक परिवहन सेवेच्या बसगाडया.

(इ) विमानतळ, रेल्वे स्टेशन, आंतरराज्यीय बस स्थानक, इस्पितळ येथे जाण्यासाठीचा जो प्रवास अनिवार्य ठरत असेल त्यासाठी टॅक्सी, तीन चाकी स्कूटर, रिक्षा इत्यादीचा वापर.

(फ) आजारी किंवा विकलांग व्यक्ती यांनी स्वत:च्या उपयोगासाठी केलेला खाजगी वाहनांचा वापर.

५५) उमेदवारांनी खर्चाचा हिशोब सादर करणेबाबत -

नामनिर्देशनपत्र भरल्यापासून ते मतमोजणीपर्यंतच्या कालावधीत प्रत्येक उमेदवाराने निवडणुकीवर किती खर्च करावा यासाठी आयोगाने मर्यादा घालून दिलेली आहे. तसेच निवडणुका पार पाडल्यानंतर विहित कालावधीत सदर हिशोब व त्याबाबतचे शपथपत्र संबंधित अधिकाऱ्याकडे सादर करणे आवश्यक आहे. यासंदर्भात राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.रानिआ- २०२३/उनिख/प्र.क्र.१३/संगणकीकरण कक्ष (ब), दि.१५/०२/२०२४ नुसार विहित केलेल्या रितीने खर्चाचा हिशोब सादर करणार नाहीत अथवा राज्य निवडणूक आयोगाने वेळोवेळी विहित केलेल्या मर्यादेत खर्च करणार नाहीत असे उमेदवार अधिनियमातील तरतुदीनुसार अनर्हतेस पात्र आहेत. त्यामुळे यासंदर्भातील सूचनांचे पालन काटेकोरपणे होणे आवश्यक आहे. राज्य निवडणूक आयोगाने आदेश क्र. रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र. ४५/का-५, दि. २९/१०/२०२५ अन्वये निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांनी करावयाच्या निवडणूक खर्चाची मर्यादा खालीलप्रमाणे सुधारीत केली आहे:-

अ.क्र.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	सुधारीत खर्चाची मर्यादा (रुपये)
	महानगरपालिका सदस्य	
१	बृहन्मुंबई	१५,००,०००
२	अ वर्ग (पुणे व नागपूर)	१५,००,०००
३	ब वर्ग (पिंपरी-चिंचवड, नाशिक व ठाणे)	१३,००,०००
४	क वर्ग (कल्याण-डोंबिवली, नवी मुंबई, छत्रपती संभाजीनगर व वसई-विरार)	११,००,०००
५	ड वर्ग (उर्वरित १९ महानगरपालिका)	९,००,०००

अ.क्र.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	सुधारीत खर्चाची मर्यादा (रुपये)	
	नगरपरिषद / नगरपंचायत		
		थेट नगराध्यक्ष	सदस्य
६	अ वर्ग नगर परिषद (न.प.)	१५,००,०००	५,००,०००
७	ब वर्ग (न.प.)	११,२५,०००	३,५०,०००
८	क वर्ग (न.प.)	७,५०,०००	२,५०,०००
९	नगर पंचायत	६,००,०००	२,२५,०००
	जिल्हा परिषद / पंचायत समिती		
	जिल्हे	जिल्हा परिषद सदस्य	पंचायत समिती सदस्य
१०	७१ ते ७५ निवडणूक विभाग	९,००,०००	६,००,०००
११	६१ ते ७० निवडणूक विभाग	७,५०,०००	५,२५,०००
१२	५० ते ६० निवडणूक विभाग	६,००,०००	४,५०,०००
	ग्रामपंचायत		
	सदस्य संख्या	थेट सरपंच	सदस्य
१३	७ ते ९ सदस्य	७५,०००	४०,०००
१४	११ ते १३ सदस्य	१,५०,०००	५५,०००
१५	१५ ते १७ सदस्य	२,६५,०००	७५,०००

५६) विश्रामगृहाच्या (शासकीय, निमशासकीय व महामंडळे, स्वायत्त संस्था यांच्या मालकीचे) वापराबाबत –

आचारसंहितेच्या कालावधीमध्ये विश्रामगृहाचे (Circuit House/Rest House इ.) वाटप करण्याचे अधिकार संबंधित जिल्हाधिकारी यांच्याकडे राहतील. विश्राम भवन (Circuit House/Rest House इ.) कसे द्यावे यासंदर्भात पुढीलप्रमाणे कार्यपद्धती अवलंबिण्यात यावी:-

(I) आचारसंहितेच्या कालावधीमध्ये शासकीय विश्रामगृह, निवडणूक कर्तव्यार्थ असलेले राज्य निवडणूक आयोगातील अधिकारी/कर्मचारी तसेच निवडणुकीशी संबंधित अधिकारी व कर्मचारी यांना सर्वोच्च प्राधान्याने उपलब्ध करुन देणे आवश्यक राहील.

(II) केंद्राच्या तसेच राज्य शासनाच्या मंत्र्यांना विश्रामगृह (Circuit House/Rest House) देण्यास हरकत नाही. तथापि, मंत्र्यांना आपल्या शासकीय कामकाजासाठी काढलेल्या

दौऱ्याची निवडणुकीच्या कामकाजाशी सांगड घालू नये आणि निवडणुकीच्या कामाकाजासाठी सरकारी यंत्रणा व कर्मचारीवर्ग यांचा वापर करु नये.

(III) विश्रामगृह विश्राम भवन (Circuit House/Rest House) चा वापर फक्त सत्ताधारी पक्ष किंवा त्यांच्या उमेदवारांसाठी असू नये आणि अशा निवासी व्यवस्थेचा वापर इतर पक्षांना किंवा उमेदवारांनाही न्याय्य पद्धतीने उपलब्ध करुन देण्यात यावा. मात्र, कोणत्याही पक्षाला किंवा उमेदवाराला विश्राम भवन, विश्रामगृहे अथवा अन्य कोणत्याही शासकीय/निमशासकीय संस्थांच्या इमारतीचा अथवा आवाराचा निवडणुकीच्या मोहिमेसाठी, उमेदवारांच्या मुलाखतीसाठी, बैठकीसाठी अथवा प्रचारासाठी किंवा निवडणुकीशी संबंधित पत्रकार परिषदेसाठी वापर करता येणार नाही. तसा वापर झाल्याचे निदर्शनास आल्यास अथवा कोणी निदर्शनास आणून दिल्यास महानगरपालिका आयुक्त अथवा जिल्हाधिकारी यांनी तात्काळ कार्यवाही करावी व असे प्रकार तात्काळ थांबविण्यात यावेत.

(IV) आचारसंहितेच्या कालावधीत राज्य निवडणूक आयोगाचे अधिकारी/कर्मचारी यांनी निवडणुकीच्या कामासाठी जर विश्रामगृहात आरक्षण केले असेल तर ते कुठल्याही परिस्थितीत रद्द करता येणार नाही. अन्य शासकीय अधिकारी किंवा कर्मचारी यांनी जर आरक्षण केले असेल तर ते राजकीय नेत्यांच्या निवडणूक दौऱ्याकरिता रद्द करता येणार नाही.

(V) निवडणुकीच्या प्रचाराचा कालावधी संपल्यानंतर ते निकाल लागेपर्यंत कोणत्याही राजकीय व्यक्तीस / नेत्यास विश्रामगृहाचा वापर करता येणार नाही, राजकीय नेत्यांमध्ये मंत्री, राज्यमंत्री तसेच लाभाचे पद धारण करणारे पदाधिकारी यांचाही समावेश असेल.

५७) शासकीय दौरा, तसेच त्यास जोडून प्रचार दौरा न घेण्याबाबत –

केंद्रीय मंत्री, राज्याचे मंत्री, लाभाचे पद धारण करणारे अन्य पदाधिकारी, आचारसंहिता कालावधीत जर आचरसंहिता लागू असलेल्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या क्षेत्रात शासकीय दौऱ्यावर येणार असतील तर त्यांच्या खाजगी सचिवाने असा दौरा का आवश्यक आहे, या स्पष्टीकरणासह महानगरपालिका निवडणुकांच्या बाबतीत महानगरपालिका आयुक्तांना व इतर सर्व निवडणुकांच्या

बाबतीत संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांना किमान दोन दिवस आधी कळविले पाहिजे. अशा दौऱ्याला जोडून कोणताही खाजगी किंवा निवडणूक प्रचाराचा कार्यक्रम ठेवता येणार नाही.

५८) शासकीय वाहनांच्या वापराबाबत –

स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या आचारसंहितेच्या कालावधीत महानगरपालिका आयुक्त, जिल्हाधिकारी व इतर शासकीय अधिकारी अथवा इतर स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे अधिकारी यांच्याकडून दौऱ्यावर असलेल्या मंत्री महोदयांना डी.व्ही. कार देता येणार नाही.

निवडणुकीच्या काळात प्रचार मोहिम, निवडणूक कार्य किंवा निवडणुकीशी संबंधित प्रचार करण्यासाठी शासकीय वाहनांचा वापर होणार नाही, याची दक्षता घ्यावयाची आहे. शासकीय वाहनामध्ये केंद्र शासन, राज्य शासन, केंद्र व राज्य शासनाचे सार्वजनिक उपक्रम, केंद्र व राज्य शासनाचे संयुक्तिक क्षेत्र उपक्रम, स्थानिक स्वराज्य संस्था, महानगरपालिका, नगर परिषदा, नगर पंचायती, जिल्हा परिषदा अथवा पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, पणन मंडळे, सहकारी संस्था, महामंडळे, स्वायत्त संस्था, ज्यामध्ये जनतेच्या पैशांची गुंतवणूक आहे, अशा अन्य कोणत्याही संस्था यांच्या वाहनाचा वापर करता येणार नाही.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या ज्या पदाधिकाऱ्यांना वाहनांच्या वापराची परवानगी असते अशा पदाधिकाऱ्यांना आचारसंहितेच्या काळात शासकीय कामासाठी फक्त निवासस्थान ते कामकाजाचे ठिकाण एवढ्याच वापराची परवानगी असेल. मात्र याचा अर्थ असा नाही की, सदर पदाधिकाऱ्यांची वाहने निवडणुकांच्या कामाकरिता महानगरपालिका आयुक्त अथवा संबंधित जिल्हाधिकारी यांना अधिग्रहित करता येणार नाहीत. नामनिर्देशपत्रे स्वीकारण्यास सुरुवात झाल्यापासून सहकारी संस्था, पणन मंडळे, शैक्षणिक संस्था इत्यादींचीही वाहने वापरण्यावर बंदी असेल. अशा बंदीचे उल्लंघन होताना आढळल्यास ते वाहन ताब्यात घेण्याचा अधिकार संबंधित जिल्हाधिकारी/महानगरपालिका आयुक्त यांना असेल. आचारसंहिता कालावधीत पदाधिकाऱ्यांकडून शासकीय वाहन इतर कोणत्याही कामासाठी वापर करणार नाहीत, याची लेखी हमी घेण्यात यावी.

शासकीय वाहनांचा निवडणूक प्रचारकामी गैरवापर झाल्याचे आढळून आल्यास वाहने ज्या शासकीय विभाग प्रमुखांच्या अखत्यारीत आहेत ते व्यक्तीशः जबाबदार राहतील व त्यांचेविरुद्ध कायदेशीर कारवाई करावी.

आचारसंहितेच्या कालावधीत केंद्र शासनाची, राज्य शासनाची वा इतर सार्वजनिक उपक्रमांची विमाने किंवा हेलिकॉप्टर्स प्रचार दौऱ्याकरिता राजकीय नेत्यांनी वापरण्यावर पूर्णपणे बंदी असेल. राजकीय नेते यामध्ये मंत्र्यांचाही समावेश होतो, भारताचे प्रधानमंत्री मात्र शासकीय विमानाने अथवा हेलिकॉप्टरने प्रवास करु शकतील, सरकारी ब्ल्यु पुस्तकामध्ये ज्या सुरक्षा आवश्यकता प्रधानमंत्र्यांसाठी नियंत्रित केलेल्या आहेत त्या भारताचे प्रधानमंत्री यांना लागू राहतील, तसेच, ज्या व्यक्तींना झेड प्लस सुरक्षा पुरविण्यात आली आहे अशा व्यक्तीच्या बाबत भारत निवडणूक आयोगाच्या सूचना लागू राहतील. मात्र, बुलेट प्रुफ वाहनांचा वापर अशासकीय कारणासाठी करण्यात आल्यास सदर वाहन वापरावरील खर्च त्या विशिष्ट व्यक्तीला सोसावा लागेल.

प्रचाराकरिता खाजगी विमाने अथवा हेलिकॉप्टर्स यांचा वापर करता येईल. मात्र त्याचा खर्च पक्षाने करावयाच्या खर्चामध्ये समाविष्ट करण्यात यावा. राज्य निवडणूक आयोगाने आचारसंहिता कालावधीत केंद्र शासनाची, राज्य शासनाची वा इतर सार्वजनिक उपक्रमांची विमाने किंवा हेलिकॉप्टर्स प्रचार दौऱ्याकरिता राजकीय नेत्यांनी वापरण्यावर पूर्णपणे बंदी असेल, राजकीय नेते यामध्ये मंत्र्याचाही समावेश होतो.

५९) वाहने, कर्मचारी व मालमत्ता अधिग्रहित करणेबाबत -

राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.एसईसी./१०९५/३०६/डेक्स-३, दि.०२/०३/१९९५ व क्र.एसईसी/झेडपीपीएस/२०१७/सीआर.४४/डी.७, दि.१८/०७/२०१८ रोजीच्या शुध्दीपत्रकानुसार महानगरपालिका आयुक्त अथवा जिल्हाधिकारी हे निवडणुकीच्या कामाकरिता वाहने, कर्मचारी व मालमत्ता अधिग्रहित करण्याकरिता सक्षम असून सदर आदेशांचे उल्लंघन करणारी व्यक्ती आदेशात नमूद शिक्षेस पात्र राहील.

६०) ध्वजारोहण व शासकीय सण –

आचारसंहितेच्या कालावधीत प्रजासत्ताक दिन, स्वातंत्र्य दिन अथवा महाराष्ट्र दिन असे दिवस आल्यास ध्वजारोहण करण्यासंदर्भात विचारणा होत असते. यासंदर्भात असे नमूद करण्यात येते की, जिल्हयांमध्ये संबंधित पालकमंत्र्यांनी अथवा महानगरपालिकांमध्ये महापौरांनी, जिल्हा परिषदांमध्ये जिल्हा परिषद अध्यक्ष, नगरपरिषद / नगरपंचायतीमध्ये त्यांच्या अध्यक्षांनी, पंचायत समितीच्या सभापतींनी व ग्रामपंचायतीमध्ये सरपंचांनी, प्रजासत्ताक दिनी, स्वातंत्र्य दिनी अथवा महाराष्ट्र दिनी ध्वजारोहण करण्यास हरकत नाही. तथापि, अशा कार्यक्रमांच्या नेहमीच्या स्थळामध्ये बदल करण्यात येऊ नये. तसेच या समारंभात करावयाची भाषणे स्वातंत्र्य मिळविण्यासाठी बलिदान केलेल्या हुतात्म्यांचा तसेच देशाचा गौरव यापुरतीच मर्यादित ठेवण्यात यावीत. कोणत्याही परिस्थितीत या समारंभात निवडणूक प्रचाराविषयी भाषणे करता येणार नाहीत. या सूचना सद्भावना दिन व मराठवाडा दिन अशा अन्य दिवसांसाठीही लागू राहतील.

६१) मतदान केंद्राच्या आतील चित्रीकरण –

मतदान केंद्रातील प्रत्यक्ष मतदानाचे, मतदान कक्षाचे तसेच ज्यामुळे मतदानाची गुप्तता भंग होऊ शकते अशा कुठल्याही बाबींचे व मतदान केंद्राच्या आतील भागाचे चित्रीकरण करता येणार नाही.

पोलीस विभागाशी संबंधित

६२) शस्त्रास्त्र बंदी –

निवडणुका जाहीर झाल्यापासून शस्त्रास्त्रे बाळगण्यास निर्बंध घालणे आवश्यक आहे. ही बंदी निवडणूक प्रक्रिया पूर्ण होईपर्यंत अंमलात राहील व यासंदर्भातील आदेश जिल्हाधिकारी अथवा अन्य संबंधित पोलीस अधिकारी यांच्याकडून काढले जातील, याची दक्षता संबंधित जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांनी घ्यावी. निवडणुकांच्या कालावधीमध्ये शस्त्र जमा करण्याबाबत छाननी समिती गठीत करण्यासंदर्भात राज्य निवडणूक आयोगाच्या क्र. रानिआ/मनपा-२०१५/सं.क्र.२७९ /

का.५, दि. ०९ एप्रिल, २०१५ च्या पत्रान्वये कळविण्यात आले आहे. त्यानुसार योग्य ती कार्यवाही करावी.

६३) दारुबंदी -

मतदानाच्या आदल्या दिवशी, मतदानाच्या दिवशी व मतमोजणीच्या दिवशी मद्यविक्रीवर बंदी राहील व कोणताही उमेदवार किंवा त्याचा प्रतिनिधी संपूर्ण आचारसंहितेच्या काळात मद्याचे वाटप करु शकणार नाही. यासंदर्भात राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.एसईसी /१०९५ /सी.आर.१ /९५ /डेक्स ३, दि. ०७/०३/१९९५ लागू राहतील.

६४) पैशाचा अवैध वापर व मद्याची अवैध वाहतूक -

महानगरपालिका / जिल्हा / तालुका पातळीवर सर्व बँका, पतपेढया इत्यादीशी समन्वय साधून मोठया प्रमाणावर होणाऱ्या पैशाच्या व्यवहारावर लक्ष ठेवावे.

विमानतळ, रेल्वे, उत्पादन शुल्क, वन विभाग, नेव्ही, कोस्टगार्ड, इत्यादी विभागांशी समन्वय साधून पैशाची व मद्याची अवैध मार्गाने होणारी वाहतूक व अन्य संशयास्पद हालचालींवर लक्ष ठेवणे.

६५) ध्वनिक्षेपकाच्या वापराबाबत -

ध्वनिक्षेपकाच्या वापराबाबत पूर्वपरवानगी घेणे आवश्यक असेल. तसेच रात्री १० ते सकाळी ६ वाजेपर्यंत ध्वनिक्षेपकाच्या वापरावर बंदी राहील. यासंदर्भात राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र.एसईसी /१०९५/सी.आर.९/९५/डेस्क-३, दि. १८/०३/१९९५ अन्वये ध्वनिक्षेपकाच्या वापराबाबत दिलेल्या सूचना लागू राहतील. याबाबत असलेले The Noise Pollution (Regulation and Control) Rules, 2000 ची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्यात यावी.

६६) प्रचार संपल्यानंतर हद्दीमध्ये वास्तव्य न करणेबाबत –

राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.रानिआ/मनपा-२००९/प्र.क्र.४/का-५, दि.०९/०४/२०१० अन्वये प्रचाराचा कालावधी संपल्यानंतर मतदार नसलेल्यांना त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या हद्दीमध्ये वास्तव्य न करण्याचे आदेश दिले आहेत. सदर आदेशाचे उल्लंघन करणाऱ्या व्यक्तींना पोलीस, हद्दीबाहेर हलविण्याबाबतची कार्यवाही करु शकतील.

६७) वाहनांच्या गैरवापराबाबत –

अनिष्ट/अवैध कृत्यांना पायबंद घालण्यासाठी निवडणूक लढविणारे उमेदवार व त्यांचे इतर पक्ष नेते यांच्यासोबतच्या व्यक्तींकडून वापरण्यात येणाऱ्या वाहनांनी बेकायदेशीर दारुगोळा व शस्त्रास्त्रे वाहून नेणे यासारख्या गुन्हेगारी कृत्यांसह कोणत्याही संभाव्य अपकृत्यांवर जिल्हा प्रशासनाने बारीक लक्ष ठेवले पाहिजे. जर या वाहनांपैकी एकतर पक्षाची किंवा खाजगी मालकीची वाहने, अशा कोणत्याही कृत्यामध्ये किंवा मतदारांच्या मनात धाकदपटशा दाखविण्यासाठी किंवा दहशत निर्माण करण्याच्या हेतूने समाजविघातक व्यक्तींची ने-आण करण्यासाठी वापरात असल्याचे दिसून आल्यास अशी वाहने अटकावून ठेवणे आणि निवडणूक प्रक्रिया पूर्ण होईपर्यंत त्यांना मुक्त न करणे हे स्थानिक प्रशासनाचे कर्तव्य असेल. याशिवाय, जे अशा अवैध कृत्यांमध्ये गुंतलेले आहेत असे वाहनांचे मालक, वहिवाटदार आणि उमेदवार/राजकीय पक्ष यांच्या विरुद्धदेखील कायद्यानुसार फौजदारी कारवाई करण्यात येईल.

परिशिष्टे

६८) काय करावे किंवा काय करू नये याबाबतची सुची संबतच्या परिशिष्ट १ मध्ये दिली आहे. सदर सूची केवळ उदाहरणदाखल असून ती सर्वसमावेशक नाही. वरील विषयावरील इतर तपशीलवार आदेश, निदेश/सूचना यांना पर्यायी असणार नाही. त्यांचे काटेकोरपणे पालन करावे.

६९) निवडणुकीदरम्यान प्रचार, वाहन वापर, सभा, प्रसार माध्यम व जाहिरात प्रमाणन इत्यादीसाठी लागणाऱ्या विविध परवानग्यांकरीता मार्गदर्शक यादी परिशिष्ट २ मध्ये दिली आहे.

७०) आचारसंहितेच्या अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने सुलभ संदर्भाकरिता विविध अधिनियम/नियम/संहिता यामध्ये असलेल्या तरतुदी परिशिष्ट ३ मध्ये दिल्या आहेत.

आचारसंहितेची अंमलबजावणी योग्यरितीने करण्यात येईल याबाबत सर्वांनी कसोशीने प्रयत्न करावेत. आचारसंहितेच्या अंमलबजावणीबाबत या आदेशात नमूद नसलेली काही अपवादात्मक परिस्थिती उद्भवल्यास महानगरपालिका आयुक्त / जिल्हाधिकारी यांनी स्वयंस्पष्ट अभिप्रायासह प्रस्ताव राज्य निवडणूक आयोगाच्या मान्यतेसाठी सादर करावा. कोणत्याही प्रकारे आचारसंहितेचा भंग झाल्यास तात्काळ नियमानुसार कार्यवाही करुन त्याचा अहवाल विनाविलंब आयोगास सादर करावा.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(सुरेश काकाणी) ०४.११.२०२५

सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

सोबत- परिशिष्ट १ ते ३

प्रति,
मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई
अपर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय मुंबई
पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य
संचालक, नगरपालिका प्रशासन संचालनालय
सर्व विभागीय आयुक्त
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व पोलीस आयुक्त
सर्व पोलीस अधिक्षक
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
सर्व मुख्य/ अधिक्षक अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग
सर्व मुख्याधिकारी, नगर परिषदा/ नगर पंचायती
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने
निवड नस्ती

परिशिष्ट-१

काय करावे व काय करू नये

(अ) " काय करावे"

१. चालू असलेले कार्यक्रम/ योजना पुढे सुरु ठेवता येतील.

२. ज्याविषयी शंका निर्माण होईल अशा बाबींच्या संबंधात, राज्य निवडणूक आयोग/ महानगरपालिका आयुक्त/ जिल्हाधिकारी यांच्याकडून स्पष्टीकरण / मान्यता प्राप्त करण्यात यावी.

३. पूर, अवर्षण, साथीचे रोग किंवा अन्य नैसर्गिक आपत्ती यामुळे बाधित झालेल्या क्षेत्रातील जनतेसाठी साह्यकारी व पुनर्वसनाच्या उपाययोजना चालू करता येतील व या संदर्भात चालू असलेल्या योजना पुढे सुरु ठेवता येतील.

४. मरणासन्न किंवा गंभीररित्या आजारी असलेल्या व्यक्तींना रोख रक्कम किंवा वैद्यकीय सवलती देण्याचे समुचित मान्यतेने पुढे चालू ठेवता येईल.

५. मैदानासारख्या सार्वजनिक जागा सर्व पक्षांना/ निवडणुकीत उभे असलेल्या उमेदवारांना निवडणूक सभा घेण्यासाठी नि:पक्षपातीपणे उपलब्ध करुन दिल्या पाहिजे. त्याचप्रमाणे सर्व पक्षांना/ निवडणुकीस उभे असलेल्या उमेदवारांना हेलिपॅडच्या बापर नि:पक्षपातीपणे उपलब्ध करुन दिला पाहिजे.

६. विश्रामगृहे, डाकबंगले व इतर शासकीय निवासस्थाने वगैरे बाबतीत निवडणूक आयोगाने व त्या अनुषंगाने शासनाने काढलेल्या आदेशास संपूर्णत: अधीन राहून सर्व राजकीय पक्षांना व निवडणुकीस उभे असलेल्या सर्व उमेदवारांना समानतेच्या तत्त्वावर उपलब्ध करुन देता येणे अनुज्ञेय असल्यास त्याप्रमाणे देण्यात यावेत.

७. इतर राजकीय पक्ष किंवा उमेदवार यांच्यावर करण्यात येणारी टीका ही त्यांची धोरणे, कार्यक्रम, पूर्वीची कामगिरी, पार पडलेली कामे, केवळ या बाबींशी संबंधित असावी.

८. शांततामय व उपद्रवरहित गृहस्थ जीवन जगण्याच्या प्रत्येक व्यक्तीच्या अधिकाराचे पूर्णपणे जतन करण्यात यावे.

९. प्रस्तावित सभेची जागा व वेळ याविषयी स्थानिक पोलीस प्राधिकाऱ्यांना पूर्ण माहिती देण्यात यावी आणि त्यासाठी आवश्यक त्या सर्व परवानग्या मिळविण्यात याव्यात.

१०. प्रस्तावित सभेच्या जागी निर्बंधात्मक व प्रतिबंधक आदेश जारी केलेले असल्यास त्यांचे पूर्णपणे पालन करण्यात यावे. आवश्यक असल्यास त्याबाबत सवलत मिळण्याविषयी अर्ज केले पाहिजेत व वेळीच अशी सवलत मिळविली पाहिजे.

११. प्रस्तावित सभेसाठी ध्वनिक्षेपक (Loudspeaker) किंवा कोणत्याही इतर अशा सवलतीचा वापर करण्यासाठी योग्य परवानगी मिळविली पाहिजे.

१२. सभेमध्ये अडथळे आणणाऱ्या किंवा अव्यवस्था निर्माण करणाऱ्या व्यक्तींना प्रतिबंध करण्यासाठी पोलीसांचे सहाय्य मिळविण्यात यावे.

१३. कोणत्याही मिरवणुकीची प्रारंभीची वेळ व जागा, मिरवणूक ज्या मार्गाने जाईल तो मार्ग व मिरबणुकीची अखेर होईल अशी वेळ व स्थान ही बाब आगाऊ स्वरुपात निश्चितपणे ठरविण्यात यावी व पोलीस प्राधिकाऱ्यांकडून त्यासाठी आगाऊ परवानगी घेण्यात यावी.

१४. मिरवणूक ज्या वस्तीमधून जात असेल त्या वस्त्यांबाबत कोणतेही निर्बंधात्मक आदेश जारी केलेले असल्यास त्या विषयी खात्री करुन त्याचे पूर्णपणे अनुपालन करण्यात यावे. त्याचप्रमाणे सर्व वाहतूक नियमांचे व अन्य निर्बंधांचे अनुपालन करण्यात यावे.

१५. मिरवणुकीमुळे वाहतुकीत कोणताही अडथळा निर्माण होऊ देऊ नये.

१६. ज्यांचा क्षेपके किंवा हत्यारे म्हणून गैरवापर होऊ शकेल अशा कोणत्याही वस्तू मिरवणुकीत सहभागी असलेल्या व्यक्तींनी बाळगू नयेत.

१७. मतदानाचे काम शांतता व सुव्यवस्थेने पार पडावे यासाठी सर्वतोपरी सर्व निवडणूक अधिकाऱ्यांना सहकार्य देण्यात यावे. उमेदवार व त्याच्या अधिकृत कार्यकर्त्यांनी विहित परवानगी घेऊन योग्य असे बिल्ले व ओळखपत्रे, निवडणूक प्रशासनाकडून मिळवावीत व ती निवडणुकीचे काम करणाऱ्या व्यक्तींनी ती दर्शनी भागावर लावावीत.

१८. मतदारांना देण्यात येणाऱ्या ओळखचिठ्ठया साध्या (पांढऱ्या) कागदावर देण्यात येतील व त्यावर कोणतेही चिन्ह, उमेदवाराचे किंवा पक्षाचे नाव यांचा निर्देश असणार नाही.

१९. मतदानाच्या दिवशी वाहनांच्या वापरावरील निर्बंधांचे पूर्णपणे पालन करण्यात यावे.

२०. राज्य निवडणूक आयोगाचे, महानगरपालिका आयुक्त यांचे अथवा जिल्हाधिकाऱ्यांचे किंवा त्यांनी प्रधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याने दिलेले वैध प्राधिकारपत्र असल्याखेरीज कोणत्याही व्यक्तीस कोणत्याहीवेळी मतदान कक्षात प्रवेश करता येणार नाही. वरच्या दर्जाच्या कोणत्याही व्यक्तींना (उदा. मुख्यमंत्री, मंत्री, राज्यमंत्री, संसद सदस्य, विधानसभा सदस्य, विधानपरिषद सदस्य) यांनाही यातून सूट देण्यात आलेली नाही.

२१. निवडणूक पार पाडण्याच्या संबंधातील कोणतीही तक्रार किंवा समस्या, निवडणूक निर्णय अधिकारी/ क्षेत्र/ प्रभाग दंडाधिकारी यांच्या किंवा राज्य निवडणूक आयोग यांनी नियुक्त केलेल्या निरीक्षकांच्या निदर्शनास आणून देण्यात यावी.

२२. राज्य निवडणूक आयोग/ आयुक्त, महानगरपालिका/ जिल्हाधिकारी/ निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचे निवडणुकीच्या विविध पैलूंच्या संबंधातील सर्व बाबींविषयीचे निर्देश/ आदेश/ अनुदेश यांचे पालन करण्यात यावे.

(ब) "काय करु नये"

१. शासकीय वाहने किंवा कर्मचारी वर्ग किंवा यंत्रणा यांचा निवडणूक प्रचारविषयक कामासाठी वापर करण्यात येऊ नये. शासकीय वाहनात पुढील कार्यालयाच्या वाहनाचा समावेश असेल:-

(१) केंद्र शासन (२) राज्य शासन (३) केंद्र व राज्य शासनाचे सार्वजनिक उपक्रम, मंडळे, महामंडळे (४) केंद्र शासन व राज्य शासनाच्या संयुक्त क्षेत्रातील उपक्रम (५) स्थानिक स्वराज्य संस्था (६) महानगरपालिका (७) नगर परिषदा/ नगर पंचायती (८) पणन मंडळ (कोणत्याही नावाचे) (९) सहकारी संस्था (१०) जिल्हा परिषदा/ पंचायत समित्या/ ग्रामपंचायती (११) ज्यामध्ये सार्वजनिक निधी मग तो एकूण निधीच्या हिश्यातील कितीही अल्पांशाने असो गुंतवण्यात आला आहे अशी कोणतीही संस्था व (१२) संरक्षण मंत्रालय, गृह मंत्रालय, राज्य शासन, केंद्रीय पोलिस संघटना इत्यादीच्या मालकीची असलेली पुढील वाहने-मालमोटारी, लॉरी, टेंपो, जीपगाड्या, मोटारगाड्या, ऑटोरिक्षा, बसगाड्या, विमाने, हेलिकॉप्टर, जहाजे, बोटी, हॉवर क्रॉफ्ट व इतर सर्व वाहने.

२. सत्तेमध्ये असलेला पक्ष/शासन यांनी साध्य केलेल्या उद्दीष्टांबाबत सरकारी कोषागाराच्या खर्चाने कोणतीही जाहिरात देऊ नये.

३. कोणत्याही वित्तीय अनुदानाची घोषणा करणे, कोनशिला बसविणे, नवीन रस्ते इ. बांधण्याचे वचन देणे इत्यादी गोष्टी करु नयेत.

४. शासन/सार्वजनिक उपक्रम यांच्या सेवेत कोणत्याही तदर्थ (Ad hoc)नियुक्त्या करु नयेत.

५. मंत्री (राज्यमंत्री व उपमंत्रीसहित) हे उमेदवार असल्याखेरीज किंवा प्राधिकृत प्रतिनिधी असल्याखेरीज किंवा मतदानासाठी मतदार या नात्याने असेल त्याखेरीज मतदान कक्षामध्ये किंवा मतमोजणीच्या जागी प्रवेश करणार नाहीत.

६. निवडणूक मोहिम/प्रचार यांच्या जोडीने कोणतेही सरकारी काम पार पाडण्यात येऊ नये.

७. मतदारास आर्थिक किंवा अन्य प्रकारचे कोणतेही प्रलोभन दाखविण्यात येऊ नये.

८. मतदाराच्या जातीय व धार्मिक भावनांना आवाहन करण्यात येऊ नये.

९. विभिन्न जाती, जमाती यांच्यातील किंवा धार्मिक किंवा भाषिक गटातील मतभेद ज्यामुळे अधिक तीव्र होतील किंवा परस्परातील वैमनस्य वाढेल किंवा त्यांच्यात तणाव निर्माण होईल अशी कोणतीही कृती करण्याचा प्रयत्न करण्यात येऊ नये.

१०. इतर पक्षांचे कोणतेही नेते किंवा कार्यकर्ते यांच्या सार्वजनिक कार्याशी संबंधित नसेल अशा त्यांच्या खाजगी जीवनातील कोणत्याही पैलूवर टीका करण्याची परवानगी देण्यात येऊ नये.

११. ज्यांचा खरेखोटेपणा पडताळून पाहिलेला नाही असे आरोप ठेवून किंवा त्यास विकृत स्वरुप देऊन इतर पक्ष किंवा त्यांचे कार्यकर्ते यांच्यावर टीका करण्यात येऊ नये.

१२. निवडणूक प्रचार तसेच भाषणे, निवडणूक प्रचाराचे फलक, संगीत इत्यादी साठी कोणत्याही प्रार्थनास्थळांचा वापर करण्यात येऊ नये.

१३. लाच देणे, आवजवी प्रभाव टाकणे, मतदारांना धाकदपटशा दाखविणे, खोट्या नावाने मतदान करणे, मतदारांना मतदान कक्षापर्यंत पोहोचविणे व तेथून परत नेणे यासारख्या भ्रष्ट प्रथा किंवा निवडणूक विषयक अपराध करण्यास प्रतिबंध आहेत.

१४. व्यक्तींची मते किंवा कृत्ये याविरुध्द निषेध व्यक्त करण्यासाठी त्यांच्या घरासमोर निदर्शने किंवा धरणे धरण्यात येऊ नये.

१५. कोणत्याही व्यक्तीला, अन्य कोणत्याही व्यक्तीची जमीन, इमारत आवारभिंत इत्यादींचा वापर त्यांच्या मालकांच्या परवानगीखेरीज करणे, ध्वजदंड उभारणे, कापडी फलक लावणे, नोटीशी चिकटविणे किंवा घोषणा लिहिणे इत्यादी करता येणार नाही. यामध्ये शासकीय, सार्वजनिक व खाजगी जागांचा समावेश असेल.

१६. इतर राजकीय पक्षांच्या किंवा उमेदवारांच्या सार्वजनिक सभांमध्ये किंवा मिरवणुकीत कोणत्याही प्रकारचा अडथळा निर्माण करण्यात येऊ नये.

१७. एका पक्षाची जेथे सभा चालू असेल अशा जागी दुसऱ्या पक्षाद्वारे मिरवणूक काढण्यात येऊ नये.

१८. दुसऱ्या पक्षांनी किंवा उमेदवारांनी लावलेली प्रचारपत्रके, भित्तीपत्रके काढून टाकण्यात येऊ नयेत. मात्र याबाबत काही आक्षेप असल्यास पोलिसांच्या किंवा निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या निदर्शनास आणावे.

१९. मतदानाच्या दिवशी ओळखचिठ्ठया वितरीत करण्याच्या जागी किंवा मतदान कक्षाजवळ प्रचारपत्रके, पक्षांचे ध्वज, चिन्हे किंवा इतर प्रचार साहित्य यांचे प्रदर्शन करु नये.

२०. ध्वनिक्षेपकांचा मग ते एकाच जागी लावलेले असोत किंवा फिरत्या वाहनांवर बसविलेले असोत, सकाळी ६.०० वाजण्यापूर्वी किंवा रात्री १०.०० वाजल्यानंतर आणि संबंधित प्राधिकाऱ्यांची लेखी पूर्वपरवानगी घेतलेली असल्याखेरीज वापर करु नये. तसेच याबाबत असलेले The Noise Pollution (Regulation and Control) Rules, 2000 ची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्यात यावी

२१. तसेच संबंधित प्राधिकाऱ्यांची लेखी पूर्वपरवानगी असल्याखेरीज सार्वजनिक सभेच्या जागी किंवा मिरवणुकीत किंवा प्रचारफेरीत ध्वनिक्षेपकाचा वापर करु नये. अशा सभा/ प्रचारफेरी रात्री १०.०० वाजल्यानंतर चालू ठेवण्याची परवानगी देण्यात येणार नाही. याबाबत मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशाचे पालन व्हावे तसेच घालून दिलेल्या अटींचे पालन करावे. याखेरीज, ती स्थानिक कायदे, त्या क्षेत्रातील सुरक्षिततेच्या आवश्यकतेचा स्थानिक दृष्टीकोन आणि हवामान, सणासुदीचे दिवस, परिक्षेचा काळ यांच्या अधीनतेने असतील.

२२. निवडणुकीच्या काळात कोणत्याही प्रकारच्या पैशाचे, मद्याचे, वस्तूंचे वाटप करण्यात येऊ नये.

परिशिष्ट-२

अ. क्र.	परवानगीचा तपशील	परवानगी देणारे अधिकारी/ विभाग	परवानगीसाठी करावयाची पूर्तता
१	चौक सभा व सर्व प्रकारच्या जाहीर सभा	पोलीस विभाग	१. अर्ज २. जागा मालकाचे संमतीपत्र ३. स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा ना-हरकत दाखला
२	पोस्टर्स/ झेंडे सभेच्या ठिकाणी लावणे	संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्था	१. अर्ज २. खाजगी जागा असल्यास मालकाचे संमतीपत्र ३. स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा ना-हरकत दाखला
३	खाजगी जागेवर जाहिरात फलक (कटआऊट वगळून)	संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्था	१. अर्ज २. खाजगी जागेच्या मालकाचे संमतीपत्र ३. फलक लावल्याची माहिती निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना देणे आवश्यक आहे.
	प्रचार वाहन परवानगी		
४	फक्त उमेदवाराच्या मतदारसंघाच्या कार्यक्षेत्रापर्यंत	निवडणूक निर्णय अधिकारी	१. अर्ज २. वाहन मालकाचे संमतीपत्र ३. वाहन नोंदणीपत्र ४. वाहनचालक परवाना
५	उमेदवाराचे तात्पुरते प्रचार कार्यालय	पोलीस विभाग व निवडणूक निर्णय अधिकारी	१. अर्ज २. जागा मालकाचे संमीपत्र ३. स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे ना-हरकत परवाना
६	हेलिपॅडवर हेलिकॉप्टर उतरविणे	संचालक, नागरी विमान सेवा	१. अर्ज २. जिल्हाधिकारी/ पोलीस आयुक्त नाहरकत ३. स्थानिक स्वराज्य संस्थेने आकारलेले शुल्क भरलेची पावती तसेच त्याचा ना-हरकत दाखला ४. P.W.D., Fire, Ambulance ची एनओसी
७	ध्वनिक्षेपकाची परवानगी	पोलीस विभाग	१. अर्ज पोलीस ना-हरकत/ परवानगी

निवडणुकीदरम्यान लागणारे विविध परवाने

अ. क्र.	परवानगीचा तपशील	परवानगी देणारे अधिकारी/ विभाग	परवानगीसाठी करावयाची पूर्तता
८	मिरवणूक/ रोड शो	पोलीस विभाग	१. अर्ज २.पोलीस ना-हरकत/ परवानगी
९	प्रसार माध्यमांद्वारे देण्यात येणाऱ्या जाहीरातींच पूर्वप्रमाणन	प्रसार माध्यम संनियंत्रण समिती १.राज्यस्तरीय समिती - संपूर्ण राज्यात जाहीरात देणे. २.जिल्हास्तरीय समिती - नगरपरिषद/ नगरपंचायत तसेच ग्रामीण स्था.स्व. सं. ३.महानगरपालिकास्तरीय समिती - महानगरपालिका निवडणुकांकरिता	राज्य निवडणूक आयोगाच्या दि.०९/१०/२०२५ रोजीच्या आदेशातील तरतुदीनुसार विहित नमुन्यात यथास्थिती राज्यस्तरीय/ जिल्हास्तरीय/ महानगरपालिका स्तरीय समितीकडे अर्ज करणे आवश्यक.

परिशिष्ट-३

भारतीय न्याय संहिता २०२३ मधील तरतुदी		
अ.क्र.	कलम	कलमाची अनुषंगिक माहिती
१	कलम १७०	मते मागण्यासाठी लाच देणे या अपराधासाठी एक वर्षापर्यंत शिक्षा होऊ शकते.
२	कलम १७१	निवडणुकांमध्ये गैरवाजवी प्रभाव पाडणे.
३	कलम १७२	निवडणुकांमध्ये तोतयेगिरी करणे.
४	कलम १७४	निवडणुकीत अनुचित प्रभाव पाडल्याबाबत किंवा व्यक्तीरेखेबद्दल
५	कलम १७५	निवडणुकीच्या संबंधात खोटे कथन करणे.
६	कलम १७६	निवडणुकीच्या संबंधात अवैधपणे पैसे खर्च करणे.
७	कलम १७७	निवडणुकीचे हिशेब ठेवण्यास चुकणे.
८	कलम १७०	मते मागण्यासाठी लाच देणे या अपराधासाठी एक वर्षापर्यंत शिक्षा होऊ शकते.
९	कलम १९७	राष्ट्रीय एकात्मकतेला बाधा आणणारे वक्तव्य करणे, लिखाण करणे, अथवा कृती करणे यासाठी ५ वर्षासाठी शिक्षा व दंड होऊ शकतो.
१०	कलम २१२	कोणत्याही प्राधिकृत अधिकाऱ्यास खोटी माहिती देणे
११	कलम २१६	शपथेवर खोटी माहिती देणे
१२	कलम २२३	सक्षम अधिकाऱ्यांच्या आदेशाचे उल्लंघन केल्यास.

१	कलम ११ व ३१	प्राण्यांचा छळ प्रतिबंध अधिनियम १९६०
२	कलम ३ व ४	सार्वजनिक संपत्तीस हानी प्रतिबंध अधिनियम, १९८४
३	कलम ३ ते ५	महाराष्ट्र मालमत्ता विरुपण प्रतिबंधक अधिनियम, १९९५

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुका-
प्रभाग रचनेपासून
(i) निवडणूक प्रक्रिया कर्तव्यदक्ष व नि:पक्ष
अधिकारी/कर्मचारी यांच्याद्वारे हाताळण्याबाबत व
(ii) प्रतिबंधात्मक व इतर उपाययोजना करण्याबाबतचे
आदेश सन-२०२५

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक : रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.६/का-५
नवीन प्रशासकीय भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : - १६ जुलै, २०२५

भारतीय संविधानातील तरतुदीनुसार (२४३ के व २४३ झेडए) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका निर्भय, मुक्त व पारदर्शक वातावरणामध्ये घेण्याची संपूर्ण जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगाची आहे. यासाठी राज्य निवडणूक आयोगाने खालील २ विषयांबाबतचे धोरण भारत निवडणूक आयोगाप्रमाणे सुरुवातीपासून स्विकारले आहे :-

i. निवडणूक प्रक्रिया कर्तव्यदक्ष व नि:पक्ष अधिकारी यांच्याद्वारे हाताळणे, व

ii. आचारसंहितेच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी पोलीस व इतर विभागामार्फत प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करणे.

२. सध्याच्या पध्दतीप्रमाणे या दोन्ही विषयावर प्रत्यक्ष निवडणूक जाहीर झाल्यानंतर कार्यवाही सुरू करण्यात येते.

३. वरीलप्रमाणे कार्यवाही होत असली तरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या गेल्या काही वर्षात झालेल्या निवडणुकांमध्ये खालील बाबतीत अनेक तक्रारी प्राप्त झालेल्या आहेत :-

i. प्रभाग रचना व मतदार यादी तयार करण्याच्यावेळी अधिकारी/कर्मचारी यांनी पक्षपातीपणा करणे, व

ii. निवडणुका जाहीर झाल्यानंतर सुरु करण्यात आलेल्या प्रतिबंधात्मक उपाययोजना प्रत्यक्ष निवडणुकीपर्यंत अंतिम न होणे, इत्यादी.

४. वरील तक्रारींचा अभ्यास केल्यानंतर राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, वरील धोरणांची (निवडणूक प्रक्रिया कर्तव्यदक्ष व नि:पक्ष अधिकारी/कर्मचारी यांच्याद्वारे हाताळण्याबाबत व प्रतिबंधात्मक व इतर उपाययोजना करण्याबाबत) अंमलबजावणी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांच्या शेवटच्या टप्प्यात म्हणजेच निवडणूक कार्यक्रम जाहीर झाल्यापासून होत असल्याने निवडणुका पूर्णपणे निर्भय, मुक्त व पारदर्शक वातावरणात पार पाडण्यावर मर्यादा येतात.

५. लोकसभा/विधानसभा निवडणुकीमध्ये फक्त एकच टप्पा म्हणजे प्रत्यक्ष निवडणुका असतो मात्र स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये खालील ३ मुख्य टप्पे असतात.

i. प्रभाग रचना व आरक्षण.

ii. विधानसभा मतदार यादीचे प्रभागनिहाय विभाजन व

iii. प्रत्यक्ष निवडणुका.

६. निवडणुकीचे विविध टप्पे व निवडणूक आयोगाच्या अधिकाराबाबत मा.सर्वोच्च न्यायालय यांनी Union of India Vs. Association of Democratic Reform and another यांचेतील प्रकरण क्रमांक अपिल (सिव्हील) 7178/2001 मध्ये पारित निकाल दि. 02/05/2002. यामध्ये खालीलप्रमाणे स्पष्टीकरण केलेले आहे. :-

> "The jurisdiction of the Election Commission is wide enough to include all power necessary for smooth conduct of elections and the word election is used in a wide sense to include entire process of election which consist of several stages and includes many steps"

७. मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या वरील निकालावरुन स्पष्ट होत आहे की, निर्भय, मुक्त व पारदर्शक निवडणुकांसाठी वर नमूद केलेल्या दोन्ही धोरणांची अंमलबजावणी सध्याच्या पध्दतीप्रमाणे प्रत्यक्ष निवडणुकीपासून न करता प्रभाग रचना सुरु होण्यापासून करणे आवश्यक आहे.

८. मा. सर्वोच्च न्यायालयाचा वरील निकाल व इतर सर्व बाबींचा विचार करुन राज्य निवडणूक आयोगाकडून यापूर्वी निर्गमित करण्यात आलेले क्र.रानिआ/मनपा-२०१८प्र.क्र.३०/का.५,

दि. ३१ जुलै, २०१८, दि. २३ फेब्रुवारी, २०२२ व दि. २८ फेब्रुवारी, २०२२ रोजीचे आदेश अधिक्रमित करुन खालीलप्रमाणे आदेश पारित करण्यात येत आहेत :-

आदेश

I. निवडणूक प्रक्रिया कर्तव्यदक्ष व नि:पक्ष अधिकारी यांच्याद्वारे हाताळण्याबाबत :-

१. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीची संपूर्ण प्रक्रिया (प्रभाग रचना, विधानसभा मतदार यादीचे प्रभागनिहाय विभाजन व प्रत्यक्ष निवडणुका) कर्तव्यदक्ष, नि:पक्ष व सचोटी असणाऱ्या अधिकारी/कर्मचाऱ्यांमार्फतच राबविण्यात यावी.

२. शासनाचे संबंधित विभाग (उदा. सामान्य प्रशासन, गृह, नगर विकास, ग्राम विकास व महसूल इ.) व संबंधित नियंत्रण अधिकारी (उदा. पोलीस महासंचालक, विभागीय आयुक्त, जिल्हाधिकारी, महानगरपालिका आयुक्त इ.) यांनी शासनाने / राज्य निवडणूक आयोगाने, प्रभाग रचनेचा कार्यक्रम जाहीर केल्याबरोबरच विभाग/जिल्हा/तालुका स्तरावरील उपलब्ध अधिकारी/कर्मचारी यांचा आढावा घेऊन योग्य ते अधिकारीच नेमावेत.

३. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीशी थेट/प्रत्यक्ष संबंध असलेल्या अधिकाऱ्यांना प्रभाग रचना तयार करण्यास सुरूवात झालेल्या दिनांकास सध्याच्या पदावर ३ वर्ष पूर्ण होत असतील तर अशा अधिकाऱ्यांना निवडणूक निर्णय अधिकारी / सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी किंवा निवडणुकीशी संबंधित इतर कामासाठी नेमण्यात येऊ नये.

४. प्रत्यक्ष निवडणुकीशी संबंधित असेल अशा अधिकाऱ्यांची (उदा. निवडणूक निर्णय अधिकारी / सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी, आचारसंहिता प्रमुख, मिडिया सेल इत्यादी) नेमणूक करताना खालील निकष पाळणे आवश्यक आहे:-

i. अ) महानगरपालिका / नगरपरिषदा / नगरपंचायती निवडणुकीशी थेट संबंध

असलेल्या अधिकाऱ्यांच्या बाबतीत सदर अधिकारी व त्यांचे पती/पत्नी यांची ते ज्या महानगरपालिका / नगरपरिषद प्रभाग क्षेत्रामधील कायम रहिवाशी आहेत, त्या प्रभागासाठी त्यांची नेमणूक करण्यात येऊ नये.

ब) जिल्हा परिषद / पंचायत समिती निवडणुकीशी थेट संबंध असलेल्या अधिकाऱ्यांच्या बाबतीत सदर अधिकारी व त्यांचे पती/पत्नी यांची ते ज्या तालुक्यातील कायम रहिवाशी आहेत, त्या तालुक्यामध्ये त्यांची नेमणूक करण्यात येऊ नये.

उपरोक्त अ) व ब) मध्ये नमूद करण्यात आलेल्या "कायम रहिवाशी" निश्चित करण्यासाठी सदर अधिकारी यांच्या सेवा पुस्तकात नमूद केलेला कायम रहिवाशी पत्ता किंवा सदर अधिकारी यांनी घोषित केलेले स्वग्राम व स्वग्रामचा पत्ता हे ग्राह्य धरण्यात यावे. या दोन्ही पत्त्यापैकी एक पत्ता जर सदर प्रभाग / सदर तालुक्यात येत असेल तर अशा अधिकाऱ्यास सदर प्रभाग / सदर तालुक्यात नेमता येणार नाही.

ii. अ) त्याचप्रमाणे जे अधिकारी संपूर्ण महानगरपालिका/नगरपरिषद/नगरपंचायती निवडणुकीचे कामकाज पाहत असतील म्हणजेच ज्यांचा थेट/प्रत्यक्ष निवडणुकीशी संबंध येणार असेल (उदा. आचारसंहिता कक्ष प्रमुख, प्रसार माध्यम कक्ष प्रमुख इ.) तसे अधिकारी त्या महानगरपालिकेचे कायम रहिवाशी असू नयेत.

ब) त्याचप्रमाणे जे अधिकारी जिल्हा स्तरावरुन संपूर्ण जिल्हा परिषद व पंचायत समिती निवडणुकीचे कामकाज पाहत असतील म्हणजेच ज्यांचा थेट/प्रत्यक्ष निवडणुकीशी संबंध येणार असेल (उदा. आचारसंहिता कक्ष प्रमुख, प्रसार माध्यम कक्ष प्रमुख इ.) तसे अधिकारी त्या जिल्ह्याचे कायम रहिवाशी असू नयेत.

iii. राज्याच्या मुख्य कार्यालयात उदा. मंत्रालय, विविध आयोग, संचालनालय इ. ठिकाणी कार्यरत असलेले अधिकारी/कर्मचारी यांना वरील निकष लागू राहणार नाहीत.

५. निवडणुकीच्या कामासाठी कर्तव्यदक्ष, नि:पक्ष अधिकारी/कर्मचारी यांची लौकीक व सचोटी (reputation & integrity) पाहून नियुक्ती करावी.

II. प्रतिबंधात्मक व इतर उपाययोजना -

प्रभाग रचनेची सुरुवात झाल्यापासूनच पोलीस विभाग, उत्पादन शुल्क विभाग व इतर संबंधित विभागांनी सर्व प्रकारच्या प्रतिबंधात्मक उपाययोजना सुरु कराव्यात :-

१. निर्भय, मुक्त व पारदर्शकरितीने निवडणुका घेण्यामध्ये अडथळा येऊ शकेल अशा व्यक्तींची उदा. सराईत गुन्हेगार, गुंड प्रवृत्तीचे व्यक्ती, फरार घोषित करण्यात आलेले व परांगदा गुन्हेगार, संशयित व्यक्ती, जामीनावर सुटका केलेले अथवा पॅरोलवर असलेले व तत्सम इत्यादीची यादी तयार करुन त्यांच्यावर भारतीय न्याय संहिता, २०२३ अन्वये आवश्यक कारवाई करण्यात यावी. यामध्ये प्रतिबंधात्मक कारवाई करणे, पॅरोल व जामीनावर सुटलेल्या व्यक्ती जामीनाच्या अटी, शर्तींचे पालन करतात काय यावर लक्ष ठेवणे, चांगल्या वर्तणुकीसाठी बंधपत्र लिहून घेणे, आवश्यक कार्यपध्दतीचा अवलंब करुन त्यांना तडीपार करणे, इ. प्रकारच्या कारवाईचा समावेश असू शकेल.

२. विविध न्यायालयांनी व प्राधिकरणांनी जारी केलेले वॉरंट/समन्स बजावून कायद्यातील तरतुदीप्रमाणे पुढील कार्यवाही करणे.

३. मुंबई दारुबंदी अधिनियम १९४९ अन्वये प्राप्त झालेल्या अधिकारानुसार विनापरवाना किंवा अवैधरित्या दारु तयार करणारे यासोबतच विनापरवाना विक्री करणाऱ्यांवर धाडी घालणे, मतदानाच्या आदल्या दिवशी, मतदानाच्या दिवशी व मतमोजणीच्या दिवशी अवैध दारु विक्री होणार नाही याकरीता योग्य त्या

उपाययोजना करणे, सदर अधिनियमांतर्गत दाखल असलेल्या व निकाली न निघालेल्या सर्व प्रकारच्या प्रकरणांचा पाठपुरावा करणे, त्यामधील अपचारी यांना कायद्यातील तरतुदीनुसार शिक्षा होण्यासाठी पाठपुरावा करणे इ.

४. यापूर्वी झालेल्या निवडणुकीत, दाखल झालेल्या प्रलंबित निवडणूक संबंधी गुन्ह्यांचा/दाव्यांचा पाठपुरावा करणे, इत्यादी.

५. निवडणुका जाहीर झाल्यापासून शस्त्रास्त्रे बाळगण्यास बंदी राहील. ही बंदी निवडणूक प्रक्रिया पूर्ण होईपर्यंत शस्त्र अधिनियम १९५९ अन्वये आवश्यक त्या कार्यपध्दतीचा अवलंब करुन अंमलात आणावी.

निवडणुका निर्भय, मुक्त व पारदर्शकरित्या पार पाडल्या जाव्यात याद्दष्टीने वरील सर्व बाबींवर कार्यवाही करण्यासाठी उपरोक्त नमूद । व ॥ अंतर्गत सर्व विषयाबाबतची कार्यवाही निवडणुकीची अधिसूचना निर्गमित होण्यापूर्वी नमूद कायद्यातील तरतुदीनुसार पूर्ण होईल याची दक्षता घेण्यात यावी.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

१६.०७.२०२५

(सुरेश काकाणी)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,

१) मुख्य सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई -३२.
२) अप्पर मुख्य सचिव (गृह) गृह विभाग, मंत्रालय, मुंबई -३२.
३) अप्पर मुख्य सचिव (महसूल) महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई -३२.
४) प्रधान सचिव (२) नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई -३२.
५) प्रधान सचिव, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई -३२.
६) सर्व अप्पर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालय, मुंबई -३२.
७) पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
८) सर्व जिल्हाधिकारी.
९) सर्व महानगरपालिका आयुक्त.
१०) सर्व निवडणूक कार्यासने, राज्य निवडणूक आयोग.
११) निवड नस्ती.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या
सार्वत्रिक निवडणूका२०२५-
कायदा व सुव्यवस्थेबाबत एकत्रित आदेश

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/जिपपंस-२०२५/प्र.क्र.४१/का.७
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई:-४०० ०३२.
दि. ०४ नोव्हेंबर, २०२५.
ई मेल - sec.zpps@mah.gov.in

संदर्भ :- १. राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/मनपा-२०२५/
प्र.क्र.६/का.५ दि. १६ जुलै, २०२५.
२. राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/जिपपंस -२०२५/
प्र.क्र.४२/का.७ दि. ०४ नोव्हेंबर,२०२५.(आचारसंहितेचे आदेश)
३. राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/मावज/२०२५/
प्र.क्र.५/का.१०, दि. ०९ ऑक्टोबर, २०२५.

भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए अन्वये राज्यातील सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांचे पर्यवेक्षण, संचालन व नियंत्रणाची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगाची आहे.

ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणूक प्रक्रिया शांत, निर्भय, मुक्त व पारदर्शक वातावरणामध्ये पार पाडण्याच्या अनुषंगाने संदर्भाधीन आदेशान्वये खालील बाबींच्या अनुषंगाने सविस्तर आदेश दिलेले आहेत.:-

i. निवडणूक प्रक्रिया कर्तव्यदक्ष व नि:पक्ष अधिकारी यांच्याद्वारे हाताळणे.

ii. आचारसंहितेच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी पोलीस व इतर विभागामार्फत प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करणे.

iii. आचारसंहितेच्या अनुषंगाने एकत्रित आदेश -२०२५.

iv. प्रसारमाध्यम संनियंत्रण व जाहिरात प्रमाणन आदेश, २०२५.

ज्याअर्थी, उपरोक्त आदेशांची प्रभावी अंमलबजावणी करण्याकरीता राज्यातील निवडणूक यंत्रणेबरोबर पोलीस यंत्रणेचा देखील नि:पक्षपाती सहभाग असणे आवश्यक असून, त्याअनुषंगाने एकत्रित आदेश देणे आवश्यक आहे.

त्याअर्थी, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये कायदा व सुव्यवस्था राखून आचारसंहितेची प्रभावी अंमलबजावणी व्हावी यासाठी भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १८ ए (४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १४(४), महाराष्ट्र नगरपालिका, नगर पंचायत आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १०-ए (४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ (सन १९६२ चा महा ५) च्या कलम ९-ए (४), मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ (सन १९५९ चा मुंबई ३) च्या कलम १०-ए (४) अनुसार प्राप्त अधिकारांचा वापर करून, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका स्वच्छ, पारदर्शक, मोकळ्या व भयमुक्त वातावरणात व्हाव्यात यासाठी पुढीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत :-

आदेश

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांदरम्यान राज्यातील निवडणुकांची प्रक्रीया शांत, निर्भय, मुक्त व पारदर्शक वातावरणात पार पाडण्याच्या दृष्टीने राज्याच्या पोलीस महासंचालकांनी सर्व संबंधित पोलीस आयुक्त (CP) व पोलीस अधिक्षक (SP) यांना त्यांच्या कार्यक्षेत्रात कायदा व सुव्यवस्था राखण्याच्या अनुषंगाने योग्य ते निर्देश द्यावेत.

महानगरपालिका क्षेत्रात संबंधित महानगरपालिका आयुक्त यांनी संबंधित जिल्हाधिकारी तसेच पोलीस आयुक्त / पोलीस अधिक्षक यांच्याशी समन्वय साधून; तर अन्य निवडणुकांबाबत संबंधित

जिल्हाधिकारी यांनी यथास्थिती संबंधित पोलीस आयुक्त / पोलीस अधिक्षक यांच्यासोबत समन्वय साधून निवडणुकांदरम्यान कायदा व सुव्यवस्था राखून आचारसंहितेची अंमलबजावणी करण्याकरीता कोणत्या उपाययोजना करणे आवश्यक आहे याचा शास्त्रोक्त अभ्यास करुन एक कृती आराखडा तयार करावा. या आराखड्यामध्ये खालील बाबींचा समावेश असावा.

(i) कायदा व सुव्यवस्था राखणे -प्रतिबंधात्मक उपाययोजनांसह (संवेदनशील, नक्षलग्रस्त, इत्यादी भागांसाठी विशेष व्यवस्था)

(ii) आर्थिक बळाचा दुरुपयोग टाळणे

(iii) मतदारांवर प्रभाव टाकण्याकरिता देण्यात येणाऱ्या वस्तू, मद्य (Liquor), पैसा इत्यादींच्या वाटपावर अंकुश ठेवणे.

(iv) रोख रकमांच्या ने-आण संदर्भात लक्ष ठेवणे. त्यासाठी सर्व महत्वाच्या ठिकाणी उदा. विमानतळ, रेल्वे स्थानक, हॉटेल्स, फार्म हाऊस यांच्यावर नजर ठेवणे.

(v) असे व्यवहार करणाऱ्याच्या हालचालीवर जसे तारण, वित्तीय हवाला दलाल (Pawn Brokers, Financial Brokers, Hawala Agents) लक्ष ठेवणे.

(vi) बँकांमार्फत, पतसंस्थेमार्फत होणाऱ्या मोठ्या व संशयास्पद आर्थिक व्यवहारांवर लक्ष ठेवणे.

(vi) आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/मावज/२०२५/प्र.क्र.५/का.१०, दि. ०९ ऑक्टोबर, २०२५ प्रमाणे पेड न्यूज, सोशल कमेंट, सोशल मीडिया व इंटरनेट इत्यादींवर लक्ष ठेवणे.

१. **निवडणूक कार्यक्षेत्रात कर्तव्यदक्ष व नि:पक्ष अधिकारी यांच्या नेमणुका करणे-**

राज्य निवडणूक आयोगाने आदेश क्र.रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.६/का-५, दि. १६ जुलै,२०२५ अन्वये या संदर्भात सविस्तर आदेश काढलेले आहेत. त्यानुसार सद्याच्या पदावर तीन वर्ष पूर्ण झालेल्या अधिकाऱ्यांना निवडणूक कार्यक्षेत्रात नेमणूक देता येणार नाही. तसेच ज्यांचे स्वग्राम अथवा सेवा पुस्तकातील रहिवाशी पत्ता निवडणुका असलेल्या क्षेत्रातील असल्यास त्यांना तेथे नियुक्त करता येणार नाही. यामध्ये पोलीस ठाण्याचे प्रभारी (SHO), उप विभागीय पोलीस अधिकारी (SDPO) व

अतिरिक्त पोलीस अधीक्षक (Addl. SP) यांचा समावेश आहे. नेमणुका करताना प्रामाणिकपणा आणि निष्पक्षता या बाबींचा विचार करावा.

निवडणुकीदरम्यान जर एखादा अधिकारी पक्षःपातीपणे वागत असल्याचे आढळले तर राज्य निवडणूक आयोगाच्या मंजुरीनंतर त्याची बदली करता येईल. जर प्रशासकीय कारणास्तव सदर अधिकाऱ्याची बदली करणे शक्य नसल्यास त्या अधिकाऱ्यास निवडणुकीशी संबंधित बंदोबस्तावर न नेमता कार्यालयीन कामकाज देण्याबाबत कार्यवाही करावी.

२. कायदा व सुव्यवस्था राखणे-

राज्य पोलीस दल हे पोलीस महासंचालक (DGP) यांच्या सर्वसाधारण नियंत्रणाखाली असतात; संबंधित पोलीस आयुक्त (CP), जिल्हा पोलिस अधिक्षक (SP) हे त्यांच्या कार्यक्षेत्रात कायदा व सुव्यवस्थेसाठी जवाबदार असतील. याबाबत त्यांचे अधिपत्याखालील अधिकारी व कर्मचारी यांचेवर नियंत्रण ठेवणे, त्यांना आवश्यक ते निर्देश देणे, त्यांना दिलेल्या आदेशाची अंमलबजावणी करणे इत्यादी बाबी महत्वाच्या आहेत. पोलीस दलाने आपल्याकडे उपलब्ध व आवश्यक असलेल्या मनुष्यबळाची निश्चिती करुन आवश्यक त्या ठिकाणी गृहरक्षक दल (Home Guards), गावसुरक्षा दल (Village Defence Force), राज्य राखीव दल (SRPF) यांची मदत घ्यावी.

संबंधित पोलीस आयुक्त, संबंधित जिल्हा पोलिस अधिक्षक यांनी त्यांच्या क्षेत्रातील गंभीर गुन्हे, किरकोळ गुन्हे, जातीय दंगली, जमावबंदी विषयक गुन्हे, निवडणुकीशी संबंधित गुन्हे इत्यादी बाबी विचारात घेऊन तयार केलेल्या कृती आराखड्याच्या अंमलबजावणीसाठी पुढीलप्रमाणे कार्यवाही करावी.:-

(i) जिल्हा दंडाधिकारी व पोलीस अधिक्षक यांचे संयुक्त दौरे:

मतदानपूर्व कालावधीमध्ये जिल्ह्यातील संवेदनशील भागांचा जिल्हाधिकारी व पोलीस अधिक्षक (SP) यांनी एकत्रित दौरा करून सर्व संबंधित घटक, राजकीय पक्ष, समाजातील निष्कलंक व

प्रतिष्ठीत व्यक्ती इत्यादींसमवेत बैठक घेऊन कायदा व सुव्यवस्था कायम राखण्यासाठी करावयाच्या उपाययोजनांचा आढावा घ्यावा.

(ii) उप विभागीय अधिकारी (SDM) / उप विभागीय पोलीस अधिकारी (SDPO) यांचे संयुक्त दौरे:

SDM आणि SDPO यांनी आपल्या क्षेत्रातील (शहर व गाव) संवेदनशील मतदान केंद्र असलेल्या परिसरांना भेट द्यावी व परिस्थितीचे आकलन करुन आवश्यक उपाययोजना करण्यात व मतदारांचा विश्वास वाढविण्यासाठी प्रयत्न करावेत.

(iii) पोलीस ठाण्याचे प्रभारी (SHO) ची सर्व मतदान केंद्रांना भेट:

SHO ने आपल्या कार्यक्षेत्रातील सर्व मतदान केंद्रांना व गावांना भेट द्यावी. या भेटीचा उद्देश मतदारांचा आत्मविश्वास वाढवणे, खोट्या मतदानाविरोधात जनजागृती करणे, त्रासदायक व्यक्तींची ओळख पटविणे आणि परवाना असलेल्या शस्त्रांची यादी अद्ययावत करणे हा आहे. गावातील जातीय, धार्मिक व राजकीय तणावांची माहिती घेऊन योग्य प्रतिबंधक कारवाई करावी. यापूर्वीच्या कोणत्याही निवडणुकीतील कायदा व सुव्यवस्था बिघडलेल्या संवेदनशील मतदान केंद्र व सभोवतालचा परिसर यावर लक्ष ठेवण्याबाबत विशेष काळजी घेण्यात यावी.

(iv) गुप्तचर माहिती संकलन:

निवडणूक कार्यक्षेत्रात प्रचारासाठी किंवा तत्सम कामासाठी कार्यक्षेत्राबाहेरील नवख्या व अनोळखी व्यक्तींबाबत माहिती घेणे, त्यांच्या हालचालींवर लक्ष ठेवणे यासोबतच सदर कार्यक्षेत्रात गैरकायदेशीर शस्त्रे, दारू, स्फोटके याबाबत माहिती घेऊन त्यावर त्वरीत आवश्यक कार्यवाही करावी.

(v) आवश्यक मनुष्यबळाची संख्या:

उपरोक्त सर्व कार्यवाही अंती अतिरिक्त दल, शस्त्रे, संवाद साधने, बजेट आणि वाहने यांची गरज ओळखून सुरक्षा व्यवस्थेचा अहवाल तयार करावा. यामध्ये मतदान केंद्रावर येणाऱ्या पडदानशीन महिलांची तपासणी/खात्री करण्यासाठी पुरेशा प्रमाणात महिला पोलीस किंवा महिला होमगार्ड असल्याबाबत खात्री करावी..

(vi) अनुकूल वातावरण निर्मिती:

शांततेत निवडणुका पार पडाव्यात यासाठी वातावरण अनुकूल ठेवणे आवश्यक आहे. फ्लॅग मार्च, प्रसार माध्यमद्वारे कायदा अंमलबजावणीच्या तयारीची माहिती, गुंडांना आवर घालण्यासाठी खुले सराव शिबिरे आयोजित करणे इत्यादी उपक्रम राबवावेत.

३. प्रतिबंधात्मक उपाययोजना-

निवडणुकांदरम्यान सुरुवातीपासूनच पोलीस विभाग, राज्य उत्पादन शुल्क विभाग व इतर संबंधित विभागांनी सर्व प्रकारच्या प्रतिबंधात्मक उपाययोजना सुरु कराव्यात :-

i) निर्भय, मुक्त व पारदर्शकरितीने निवडणुका घेण्यामध्ये अडथळा येऊ शकेल अशा व्यक्तींची उदा. सराईत गुन्हेगार, गुंड प्रवृत्तीचे व्यक्ती, फरार घोषित करण्यात आलेले व परागंदा गुन्हेगार, संशयित व्यक्ती, जामीनावर सुटका केलेले अथवा पॅरोलवर असलेले व तत्सम इत्यादीची यादी तयार करुन त्यांच्यावर भारतीय न्याय संहिता, २०२३ अन्वये आवश्यक कारवाई करण्यात यावी. यामध्ये प्रतिबंधात्मक कारवाई करणे, पॅरोल व जामीनावर सुटलेल्या व्यक्ती जामीनाच्या अटी, शर्तींचे पालन करतात काय यावर लक्ष ठेवणे, चांगल्या वर्तणुकीसाठी बंधपत्र लिहून घेणे, आवश्यक कार्यपध्दतीचा अवलंब करुन त्यांना तडीपार करणे, इ. प्रकारच्या कारवाईचा समावेश असू शकेल.

ii) विविध न्यायालयांनी व प्राधिकरणांनी जारी केलेले वॉरंट/समन्स बजावून कायद्यातील तरतुदीप्रमाणे पुढील कार्यवाही करणे.

iii) मुंबई दारुबंदी अधिनियम, १९४९ अन्वये प्राप्त झालेल्या अधिकारानुसार विनापरवाना किंवा अवैधरित्या दारु तयार करणारे यासोबतच विनापरवाना विक्री करणाऱ्यांवर धाडी घालणे, मतदानाच्या आदल्या दिवशी, मतदानाच्या दिवशी व मतमोजणीच्या दिवशी अवैध दारु विक्री होणार नाही याकरीता योग्य त्या उपाययोजना करणे, सदर अधिनियमांतर्गत दाखल असलेल्या व निकाली न निघालेल्या सर्व प्रकारच्या प्रकरणांचा पाठपुरावा करणे, त्यामधील अपचारी यांना कायद्यातील तरतुदीनुसार शिक्षा होण्यासाठी पाठपुरावा करणे इ.

iv) यापूर्वी झालेल्या निवडणुकीत, दाखल झालेल्या प्रलंबित निवडणूक संबंधी गुन्ह्यांचा/दाव्यांचा पाठपुरावा करणे, इत्यादी.

v) निवडणुका जाहीर झाल्यापासून शस्त्रास्त्रे बाळगण्यास बंदी राहील. ही बंदी निवडणूक प्रक्रिया पूर्ण होईपर्यंत शस्त्र अधिनियम,१९५९ अन्वये आवश्यक त्या कार्यपध्दतीचा अवलंब करुन अंमलात आणावी. बेकायदेशीर शस्त्रे, दारु, स्फोटके बाळगणाऱ्या गुंडांविरुध्द विशेष मोहिम राबवावी.

४. आर्थिक बळाचा दुरूपयोग टाळणे-

आचारसंहितेची प्रभावी अंमलबजावणी व उमेदवारांच्या निवडणूक खर्चावर नियंत्रण ठेवणे, आर्थिक बळाचा दुरुपयोग टाळणे व मतदारांवर प्रभाव टाकणाऱ्या वस्तूंच्या वाटपावर अंकुश ठेवण्यासाठी योग्य त्या उपाययोजना कराव्यात.

i) मतदारांवर प्रभाव टाकण्याकरीता देण्यात येणाऱ्या वस्तू, मद्य (Liquor), पैसा इत्यादींच्या वाटपावर लक्ष ठेवण्यासाठी विमानतळ, रेल्वे, परिवहन, राज्य उत्पादन शुल्क, वन, नेव्ही, कोस्टगार्ड इत्यादी विभागांशी समन्वय साधून विमानतळ, रेल्वेस्थानक, हॉटेल्स, फार्महाऊस, रिसॉर्ट याठिकाणी होणाऱ्या पैशाच्या, मद्याच्या अवैध मार्गाने होणाऱ्या वाहतुकीवर व अन्य संशयास्पद हालचालींवर लक्ष ठेवावे.

ii) रोख रकमांच्या मोठ्या व्यवहारावर सर्व संबंधित ठिकाणी उदा. बँक, पतपेढ्या इत्यादी ठिकाणी संबंधित अधिकाऱ्यांशी समन्वय साधून लक्ष ठेवणे.

iii) सर्व व्यवहार व हालचालीवर जसे तारण, वित्तीय हवाला दलाल (Pawn Brokers, Financial Brokers, Hawala Agents) लक्ष ठेवणे.

५. आचारसंहितेच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी करावयाच्या आवश्यक उपाययोजना-

(i) व्हिडीओग्राफी सर्व्हेलियन्स पथक (Video Surveillance Team)-

आचारसंहिता कालावधीमध्ये निवडणुकीच्या क्षेत्रामध्ये घडणाऱ्या महत्वाच्या घटना, मिरवणुका, प्रचार फेऱ्या, सभा अथवा आचारसंहितेच्यादृष्टीने महत्वाच्या घटनांचे व्हिडिओ चित्रीकरण करण्यात यावे.

अवाजवी खर्चाबाबत किंवा आचारसंहितेचा भंग होणाऱ्या घटनांबाबत या पथकाने निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना त्वरित विनाविलंब माहिती उपलब्ध करुन द्यावी. एखादया प्रकरणी व्हिडिओग्राफी सर्व्हेलियन्स पथक (Video Surveillance Team) उपलब्ध होवू न शकल्यास अधिकारी / कर्मचारी यांनी मोबाईलवर अशा प्रकरणांचे चित्रीकरण करुन निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना संबंधित क्लीपसह अहवाल सादर करावा. या क्लीप तपासणीसाठी Video Viewing Team ठेवावी.

(ii) भरारी पथक (Flying Squad) :-

पैशाची व मद्याची अवैध मार्गाने वाहतूक, मतदारांना प्रलोभन ठरतील अशा व अन्य संशयास्पद हालचालींवर लक्ष ठेवण्यासाठी भरारी पथक (Flying Squad) तैनात करण्यात यावे. या पथकाने योग्य ती तपासणी करुन आवश्यक त्या वस्तू जप्त कराव्यात व पुढील कायदेशीर कारवाई करावी.

(iii) चेक पोस्टसाठी पथक (Static Surveillance Team):-

४७८

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या क्षेत्रातील महत्वाचे नाके, इत्यादी जेथून मद्य / पैशाची अवैध वाहतूक तसेच मतदारांना प्रलोभन ठरतील अशा वस्तूंची / पैशांची वाहतूक होऊ शकते, अशा ठिकाणी चेक पोस्ट तयार करुन वरील पथक नेमावे. या पथकाने योग्य ती तपासणी करुन बेकायदेशीर वस्तू जप्त करुन पुढील कायदेशीर कारवाई करावी. या सर्व गोष्टींचे व्हिडीओ चित्रीकरण करण्यात यावे.

(iv) तक्रार निवारण कक्ष :-

आचारसंहिता भंगाची तक्रार स्विकारण्यासाठी व त्यावर तातडीने कार्यवाही करण्यासाठी आवश्यकतेप्रमाणे जिल्हास्तर किंवा स्थानिक स्वराज्य संस्थानिहाय कंट्रोल रुम/ कॉल सेंटरची स्थापना करण्यात यावी. या कंट्रोल रुममध्ये उपलब्ध असलेले दूरध्वनी / मोबाईल क्रमांक यांना योग्य ती प्रसिध्दी द्यावी.

(iv) वरील तिन्ही पथके व तक्रार निवारण कक्षासाठी महानगरपालिका आयुक्त/जिल्हाधिकारी यांनी पोलिस आयुक्त / पोलीस अधिक्षक यांच्याशी सल्लामसलत करुन योग्य अधिकारी / कर्मचारी यांची नियुक्ती करावी. उदा. महानगरपालिकेचे सक्षम अधिकारी, नायब तहसिलदार, पोलीस उप निरीक्षक, व्हिडिओग्राफर व शस्त्रधारी पोलिस, इत्यादी तसेच त्यांना त्यांचे काम व्यवस्थित रितीने करता यावे यासाठी आवश्यक ती सर्व व्यवस्था (वाहनासह) उपलब्ध करुन द्यावी.

६. आदर्श आचारसंहितेचे पालन-

राज्य निवडणूक आयोगाने आचारसंहितेच्या अनुषंगाने क्र. रानिआ / जिपपंस-२०२५ / प्र.क्र.४२ / का-७, दि. ०४ नोव्हेंबर,२०२५ अन्वये सविस्तर आदेश दिलेले आहेत. जिल्हाधिकारी आणि पोलीस अधिक्षक यांनी त्यांच्या कार्यक्षेत्रात व महानगरपालिका आयुक्त आणि पोलीस आयुक्त यांनी त्यांच्या कार्यक्षेत्रात आचारसंहितेचे पालन सुनिश्चित करावे. मतदारांना प्रलोभन देणे, समाजाच्या विविध घटकांमध्ये तणाव निर्माण करणे, वाहनांचा गैरवापर, दारू विक्री, मालमत्तेचे विद्रुपीकरण,

ध्वनीवर्धकांचा वापर, सार्वजनिक सभा व प्रचार यावर नियंत्रण ठेवावे. नाननिर्देशनपत्र भरताना कायद्याचे व आदर्श आचारसंहितेचा भंग होऊ नये म्हणून पुरेसा बंदोबस्त करावा.

७. **प्रसार माध्यमांचा गैरवापर टाळणे तसेच निवडणूक जाहिराती प्रमाणन-**

राज्य निवडणूक आयोगाने क्र.रानिआ/मावज/२०२५/प्र.क्र.५/का-१०, दि. ०९ ऑक्टोबर, २०२५ अन्वये निवडणुकांच्या प्रयोजनार्थ प्रसार माध्यम संनियंत्रण व जाहिरात प्रमाणन आदेश, २०२५ लागू केले आहेत. त्यानुसार उमेदवारांनी, पक्षांनी, पत्रकारांनी तसेच प्रसारमाध्यमांनी पाळावयाच्या नियमावलीबाबत त्यांना माहिती द्यावी.

८. **निवडणूक निरीक्षक-**

निवडणूक प्रक्रियेवर देखरेख ठेवण्यासाठी राज्य निवडणूक आयोगाकडून निवडणूक निरीक्षक नेमण्यात येणार आहेत. निर्भय, मुक्त व पारदर्शक निवडणूकांसाठी आवश्यक त्या सर्व व्यवस्था बरोबर, आचारसंहितेची प्रभावी अंमलबजावणी, खर्चावर नियंत्रण, आर्थिक बळाचा दुरुपयोग व मतदारांवर प्रभाव टाकणाऱ्या वस्तूंच्या वाटपावर अंकुश, इत्यादी कामांवर त्यांनी लक्ष ठेवावयाचे आहे.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

०४.११.२०२५

(सुरेश काकाणी)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,
मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई
अपर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय मुंबई
पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य
संचालक, नगरपालिका प्रशासन संचालनालय

सर्व विभागीय आयुक्त
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व पोलीस आयुक्त
सर्व पोलीस अधिक्षक
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
सर्व मुख्य/ अधिक्षक अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग
सर्व मुख्याधिकारी, नगर परिषदा/ नगर पंचायती
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने
निवड नस्ती

सुरक्षारक्षक पुरविण्यात आलेल्या व्यक्तीस तसेच लोकप्रतिनिधीस निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी या मतमोजणी प्रतिनिधी न नेमणेबाबत.

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/जिपपंस/२०१६/प्र.क्र.२३/का.७
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग,मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : १९/१०/२०१६

आदेश

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या संबंधित अधिनियमाखाली तयार करण्यात आलेल्या नियमांमध्ये निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी तसेच मतमोजणी प्रतिनिधी यांची नेमणूक करण्यासंदर्भातील तरतूदी आहेत. तथापि, यासंदर्भात सुरक्षा पुरविलेले मंत्री, खासदार, विधानसभा सदस्य, विधान परिषद सदस्य किंवा इतर कोणत्याही व्यक्ती यांची निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी अथवा मतमोजणी प्रतिनिधी म्हणून नियुक्ती करता येईल किंवा कसे अशी राज्य निवडणूक आयोगाकडे विचारणा करण्यात येते.

२. यासंदर्भात विचारात घेणे आवश्यक असलेल्या बाबी म्हणजे शासनाने सुरक्षा पुरविलेल्या व्यक्तीची निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी तसेच मतमोजणी प्रतिनिधी म्हणून नेमणूक करण्यासाठी त्या व्यक्तीस सुरक्षा सोडण्याची परवानगी देता येणार नाही. कारण सुरक्षा सोडण्याची परवानगी दिल्यास, त्या व्यक्तीची वैयक्तिक सुरक्षा धोक्यात येऊ शकते. दुसरी महत्वाची बाब म्हणजे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका समान पातळीवर लढविता येणे सर्वांना शक्य व्हावे तसेच निवडणुका निर्भय व मुक्त वातावरणात पार पाडल्या जाव्यात याद्दष्टीने खासदार, विधानसभा सदस्य, विधान परिषद सदस्य, इत्यादी लोकप्रतिनिधींना उमेदवाराचे निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी तसेच मतमोजणी प्रतिनिधी म्हणून नियुक्ती देणे योग्य ठरणार नाही.

३. वरील परिस्थितीत भारतीय संविधानाच्या २४३ के व २४३ झेडए तसेच स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या संबंधित अधिनियमातील तरतुदीनुसार राज्य निवडणूक आयोगास प्राप्त झालेल्या

अधिकाराचा वापर करुन असे आदेशित करण्यात येत आहे की, कोणताही राज्य विधानमंडळ सदस्य (विधानसभा / विधानपरिषद) संसद सदस्य (लोकसभा/राज्यसभा) / केंद्रीय वा राज्य शासनाचा मंत्री तसेच कोणत्याही स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा आजी सदस्य तसेच सुरक्षा व्यवस्था पुरविण्यात आलेली कोणतीही व्यक्ती यास निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी तसेच मतमोजणी प्रतिनिधी म्हणून नेमण्यात येऊ नये.

४. उपरोक्त आदेश निवडणूक लढविणाऱ्या सर्व उमेदवारांच्या निदर्शनास आणून देण्यात यावेत व उपरोक्त निदेशांचे काटेकोरपणे पालन होईल याची दक्षता घेण्यात यावी.

५. तसेच उमेदवाराच्या सहीप्रमाणेच निवडणूक प्रतिनिधीच्या सहीचा नमुना देखील मतदान केंद्रावर पाठवावा. जेणेकरुन मतदान केंद्राध्यक्षांना निवडणूक प्रतिनिधीच्या सहीचे कोणतेही कागदपत्र प्राप्त झाल्यास त्यावरील सही तपासता येईल.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांचे आदेशानुसार,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत :- १) सचिव, नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२) सचिव, ग्रामविकास विभाग, बांधकाम भवन, फोर्ट, मुंबई-१
३) सर्व विभागीय आयुक्त
४) सर्व महानगर पालिका आयुक्त
५) सर्व जिल्हाधिकारी
६) राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी
७) निवड नस्ती

स्थानिक स्वराज्य संस्थाच्या प्रचारादरम्यान वापरावयाच्या वाहन संख्येबाबत..

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक : रानिआ/जिपपस-२०१६/प्र.क्र. ३१/का-७,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : १९ नोव्हेंबर, २०१६.

आदेश

राज्य निवडणूक आयोगाकडील आदेश क्र. रानिआ/मनपा-२००६/प्र.क्र.१९/का.५, दि. ११ ऑगस्ट, २००६ अन्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीच्यावेळी प्रचारफेरी किंवा प्रचारासाठी मिरवणुकांच्यावेळी वापरण्यात येणाऱ्या वाहनांची संख्या महानगरपालिका, नगरपरिषदा, नगरपंचायती, जिल्हापरिषदा व पंचायत समिती निवडणुकांसाठी ३, तर ग्रामपंचायत निवडणुकीसाठी १ करण्यात आली आहे.

२. राज्य निवडणूक आयोगाकडून आयोजित करण्यात आलेल्या पोलीस व इतर विभागांच्या माहे ऑक्टोबर, २०१६ मधील कार्यशाळेतील चर्चेच्या अनुषंगाने उपरोक्त आदेशात सुस्पष्टता आणण्याच्या दृष्टीने पुढीलप्रमाणे सुधारणा करणे आवश्यक झाले आहे. तरी उपरोक्त आदेश अधिक्रमीत करण्यात येत असून पुढीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत :-

i) निवडणूक आचारसंहिता कालावधीत प्रचार फेरी किंवा प्रचार मिरवणुकीत वापरण्यात येणाऱ्या वाहनांची संख्या महानगरपालिका, नगरपरिषदा, नगरपंचायती, जिल्हापरिषद व पंचायत समिती निवडणुकीत जास्तीत जास्त १० राहील. (यामध्ये जास्तीत जास्त ३ वाहने चारचाकी, वा तीनचाकी असतील व इतर वाहने दुचाकी असू शकतील.) तर ग्रामपंचायत निवडणुकीत सदर मर्यादा ही जास्तीत जास्त ३ राहील. (१ वाहन तीन वा चार चाकी व इतर वाहने दुचाकी असू शकतील)

६८५

ii) उपरोक्त मर्यादेमध्ये एखाद्या मंत्री वा अन्य प्रचारकाला पुरविण्यात आलेल्या सुरक्षितेसाठीच्या वाहनांचा समावेश होणार नाही. परंतु त्या वाहनांद्वारे प्रचार (फलक / झेंडे वा ध्वनीक्षेपकाद्वारे प्रचार करणे) करता येणार नाही.

iii) प्रचारासाठी वापरण्यात येणाऱ्या वाहनांची पूर्वपरवानगी संबंधित जिल्हाधिकारी / निर्वाचक अधिकारी पोलीस यांचेकडून घेणे आवश्यक राहील. सदर मर्यादेपेक्षा जास्त वाहने वापरणे व परवानगी नसणाऱ्या वाहनांद्वारे प्रचार करणे या दोन्ही गोष्टी निवडणुकांमधील गैरप्रकार मानण्यात येईल. तसेच त्याचा खर्चही प्रचार फेरीच्या खर्चात समाविष्ट करण्यात येईल. त्यासाठी संबंधित उमेदवार वा संबंधित पक्ष (पक्षाची प्रचार फेरी वा मिरवणूक असल्यास) यांच्यावर भारतीय दंड संहिताअंतर्गत कायदेशीर कारवाई करण्यात येईल.

iv) संबंधित यंत्रणेने दिलेली परवानगी ही वाहनाच्या दर्शनीभागी लावणे आवश्यक राहील.

v) प्रचारासाठी वापरण्यात येणारी वाहने ही एकाच उमेदवाराच्या प्रचारासाठी असल्यास त्यासाठीचा खर्च हा उमेदवाराच्या खर्चात समाविष्ट होईल. जर सदरचा प्रचार हा पक्षातर्फे वा आघाडीतर्फे करण्यात येत असेल तर सदरची प्रचार फेरी / मिरवणूक ही ज्या प्रभागांतून / निवडणूक विभाग / निर्वाचक गणांच्या हद्दीतून जाईल त्या सर्व प्रभागांमधील त्या पक्षाच्या किंवा आघाडीच्या उमेदवारांमध्ये तो खर्च समप्रमाणात विभागून दाखविण्यात येईल.

(एस.एम. चन्ने)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

प्रति,
सर्व विभागीय आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी
निवड नस्ती
D:\वाहनांची संख्या.docx

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकांच्या आचारसंहिता कालावधीत उमेदवार/ राजकीय पक्ष यांना सभा/प्रचाराकरिता विविध परवानग्या देण्याकरिता "एक खिडकी योजना" राबविण्याबाबत

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक -रानिआ/जिपपंस/२०१६/प्र.क्र.३०/का.७
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालयासमोर, मादाम कामा रोड,
मुंबई- ४०० ०३२
दिनांक- २३/११/२०१६

आ दे श

भारतीय संविधानाच्या तरतुदी (परिच्छेद २४३के व २४३झेडए) अनुसार स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुका त्यांच्या मुदत संपण्यापूर्वी घेण्याची तसेच त्या निर्भय, मुक्त व पारदर्शक वातावरणात पार पाडण्याची सर्व जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगाची आहे. ही संपूर्ण कार्यवाही संबंधित जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांच्यामार्फत पार पाडण्यात येते.

२. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूक कालावधीत आचारसंहितेच्या प्रभावी अंमलबाजवणीकरीता महानगरपालिकेसाठी महानगरपालिका आयुक्त यांच्या अध्यक्षतेखाली व इतर स्थानिक स्वराज्य संस्थांसाठी जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली एक सनियंत्रण समिती स्थापन करण्याचे सर्वसाधारण निदेश राज्य निवडणूक आयोगाकडून दिले जातात.

३. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूक कालावधीत उमेदवार व राजकीय पक्षातर्फे प्रचार फेरी/ सभा/ मिरवणूका तसेच विविध परवानग्यांसाठी विविध विभागांकडून ना-हरकत प्रमाणपत्र प्राप्त झाल्यानंतरच निर्वाचक अधिकाऱ्यांकडून परवानगी दिली जाते. या सर्व प्रक्रियेत परवानगी देण्यास विलंब झाल्यास उमेदवारांसाठी सदर बाब अडचणीची होऊ शकते. यासाठी उपरोक्त सनियंत्रण समितीने भारत निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र.४६४/INST/२०१४-EPS, दिनांक २० मार्च, २०१४ नुसार (प्रत संलग्न) दिलेल्या सूचनांनुसार सर्व निर्वाचक अधिकारी, (ग्रामपंचायतीसाठी तहसिलदार) तसेच महानगरपालिका आयुक्त यांच्या कार्यालयात 'एक खिडकी

योजना' प्रभावीपणे राबविली जाईल याची दक्षता घ्यावी व आवश्यक ती उपाययोजना करावी. तसेच याबाबत सर्व उमेदवार / राजकीय पक्ष यांना माहिती देण्याकरिता आवश्यक ती माहिती देण्यात यावी.

मा.राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(एस.एम. चन्ने)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी,
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी
निवड नस्ती

GE-2014

ELECTION COMMISSION OF INDIA

NIRVACHAN SADAN, ASHOKA ROAD, NEW DELHI-110001

No. 464/INST/2014-EPS Dated:- 20th March, 2014

To

The Chief Electoral Officers,
of all States/UTs.

Sub: General Election to the Lok Sabha, 2014 – Instructions regarding SINGLE WINDOW SYSTEM for Public Meetings/Rallies/Processions, use of Loudspeakers and use of vehicles for election campaigning as well as use of non-commercial/remote/ uncontrolled airports/helipads.

Sir/Madam,

I am directed to refer to the subject cited above and to state that the Commission has directed that a "**Single Window System**" may be set up in the offices of concerned District Magistrate/District Election Officer/Returning Officer (RO) of the Parliamentary Constituencies in all the States/UTs during the election period, to grant permissions to the political parties and candidates for –

a) usage of non-commercial/remote/uncontrolled airports/helipads;
b) organizing public meetings/rallies/ processions, use of loudspeakers; and
c) use of vehicles for election campaigning.

2. In view of the above, DMs/DEOs/ROs of all Parliamentary Constituencies may be directed to follow the instructions/directions during the ensuing General Election to Lok Sabha, 2014, as given below :

1) All DMs/DEOs/ROs (PC) shall set up and operationalize "**Single Window/Permission Cell**" in their offices, which will be equipped with necessary infrastructure such as, photocopier machine, scanner, computer, telephone, etc. and dedicated staff who will provide photocopies of applications received by Permission Cell Incharge, to various Nodal Officers of other departments present in the office of Returning Officer for prompt action at their end with regard to obtaining specific clearances from their respective department.

2) SSP/SP or equivalent level officer of different designations of the district shall designate one officer of the rank of DSP as **Permission Cell Incharge** for each R.O. Office who shall camp in the office premises of DM/RO. He/She will collect and process the applications and issue permission/decision to the applicant after obtaining necessary approval from the competent authority of State Police as well as other local authorities, land owning agencies etc. as per laws.

3) (a) The political party/candidate seeking permission has to apply to the Permission Cell Incharge in the office of the Returning Officer concerned at least **48 hours** before the event along with details of Expenditure Plan in the prescribed format given in **Annexure-16** of *Compendium of Instructions on Election Expenditure Monitoring (January 2014)* (copy enclosed) in accordance with the instructions of the Commission.

(b) A political party/candidate may apply through an application for permission in respect of those events/rallies/processions etc. scheduled to be organized within **07 days** of making the application (excluding the day of application).

(c) Separate application has to be filed for more than one event on a particular day.

(d) In case an event/rally/procession etc. is to be held in the area covering jurisdiction of more than one District(s) for any Parliamentary Constituency, then separate applications have to be filed with the Permission Cell Incharge in the office of the concerned DM/RO.

4) The Permission Cell Incharge shall also keep a separate register (Log-Book) for keeping the record of applications received, their transmission to Nodal Officers of various departments and final grant of permission/decision indicating date and time of each stage.

5) The Traffic Police related permission shall be obtained by the Permission Cell Incharge and the applicant will not be asked to obtain the same from the Traffic Police separately.

6) **(a) Permission Cell Incharge after obtaining necessary clearance, if any, from other department such as fire, local authorities, land owning agencies etc. will issue the permission to the political parties/candidates within 36 hours of the receipt of application.**

(b) The State Nodal Officer of Police shall send Daily Report of cases of all RO offices where any **permission** is pending for more than **36 hours**, with reasons, in format SWS-1 (Copy annexed).

7) The permission shall be given to the applicant(s) on "First Come First Served" basis from the Single Window only.

8) A copy of permission/decision along with a copy of Expenditure Plan (Annexure-16) shall be submitted by the Permission Cell Incharge to Returning Officer immediately, who in turn will forward it within **one hour** to the concerned Asstt. Expenditure Observer of Assembly Constituency for making necessary arrangements for videography of the event for the purpose of enforcement of Model Code of Conduct and Election Expenditure Monitoring etc. and to the Asst. Expenditure Observer of Parliamentary Constituency for keeping the record in Folder of Evidence of concerned political party/candidate.

9) For usage of non-commercial/remote/uncontrolled airports/helipads by a political party/candidate, the application will have to be made to the **concerned District Magistrate** at least **24 hours** before landing, mentioning the details of travel plan, place of landing in the district and names of passengers in the aircraft/helicopter. A separate register for keeping record of applications received and their disposal shall be maintained for the purpose. Permission Cell Incharge shall ensure that NOC of Police authorities, if required, is made available to the DM/DEO well within time.

10) The following officers of various departments shall be part of **"Single Window System"** set up at the office of DM/RO concerned, to coordinate, process and assist in obtaining issuance of No Objection Certificate (NOC)/Permission/Decision from their department as per rules of the department.:-

   (i) A Officer of the level of Executive Engineer or above of concerned Municipal Corporations, Cantonment Boards, etc. as the case may be, for use of land, building, premises, ground etc.

   (ii) Assistant Divisional Fire Officer or equivalent of the concerned district.

   (iii)An Officer of the level of Executive Engineer or above from Electricity Department/Board of the concerned district, for any requirement for temporary electricity connection at meeting site.

11) The above mentioned officers shall follow the following procedure for issuance of NOC/Permission/Decision at Single Window System:-

   a) These officers shall camp in the office premises of DM/RO concerned.

b) They will collect photocopy of application for permission submitted by a party/candidate at Single Window System from Permission Cell Incharge who is also camping in DM/RO office.

c) They will process the applications in their respective departments on urgent basis and issue permission/NOC/decision as per departmental rules on the **same day** of making application on "First Come First Served" basis and deliver to the Permission Cell Incharge for issuance of further permission/decision to the applicants.

d) DM/RO shall ensure necessary sitting arrangements for these officers.

12) An officer of the rank of Assistant Director or above from Transport Department, shall camp in the CEO's Office (Model Code of Conduct Branch) to facilitate obtaining permission/decision in respect of modified vehicles to be used for rally and election campaigning.

3. These instructions shall be displayed on the Notice Board in the office of all DMs/DEOs/ROs as well as other suitable places for public awareness.

4. The General Observers, Expenditure Observers, Asstt. Expenditure Observers, political parties/candidates and all concerned may be informed accordingly.

Yours faithfully,

(SUMIT MUKHERJEE)
SECRETARY

Annexure – 16

Details of Expenditure on Public Meetings/Rallies etc.

(To be given by the candidate/his election agent at the time for applying for permission to hold the Public Meeting/Rally etc.)

Name of District :

No. and Name of Constituency :

Name of Candidate :

Political Party if any :

Date, time and duration of Public Meeting/Rally etc :

[Location] Venue of Public Meeting/Rally etc :

S.No.	Item of Expenditure	Proposed to be used by the Candidate/his Election Agent		Proposed to be used by the Political Party		Proposed to be used by any other Association		According to the Report of the Officer In-Charge	
		Number of Units	Cost	Number of Units	Cost	Number of Units	Cost	Number of Units	Cost
1.	Pandal and fixture								
2.	Barricading & Arches								
3.	Tables								
4.	Chairs								
5.	Other furniture								
6.	Loudspeaker & Microphone								
7.	Posters								
8.	Banners								
9.	Cut Outs								
10.	Digital Boards								
11.	Illumination items like Serial lights etc.								
12	Power connection charges paid/payable to EB etc.								
13.	Other items								
14.	.....								
	Total								

Name and Signature of Candidate/Election Agent/Name and Signature of authorised representative of Political Party/any other Association Officer in-charge

Date :

Report: SWS-1

General Election to Lok Sabha, 2014

Report of Pending cases (more than 36 hours) under Single Window System

S.No.	No. and Name of Parliamentary Constituency (PC)	Name and designation of Permission Cell Incharge	Mobile No.	No. of applications pending at Single Window/ Permission Cell for more than 36 hours of the receipt of application	Remarks/ Details of pending application with reasons

३८५

निवडणूक संनियंत्रण समितीने जप्त केलेल्या रोकड रकमा परत करण्यापूर्वी आयोगाची मान्यता घेण्याबाबत...

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक - रानिआ/नप-२०१६/प्र.क्र.४२/का.६,
नवीन प्रशासकीय भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : २४/११/२०१६

प्रति,
विभागीय आयुक्त (सर्व)
जिल्हाधिकारी (सर्व)

विषय :- नगर परिषदा/नगर पंचायती सार्वत्रिक निवडणुका २०१६
निवडणूक संनियंत्रण समितीअंतर्गत जप्त करण्यात आलेल्या रोकड रकमेबाबत करावयाच्या कार्यवाहीच्या अनुषंगाने...

महोदय,

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या (महानगरपालिका, नगरपरिषदा/नगरपंचायती, जिल्हा परिषदा, पंचायत समित्या) निवडणुकीच्या अनुषंगाने आचारसंहितेची प्रभावी अंमलबजावणी व खर्चावर नियंत्रण ठेवणे, आर्थिक बळाचा दुरुपयोग टाळणे, मतदारांवर प्रभाव टाकणाऱ्या वस्तूंच्या वाटपावर अंकुश ठेवणे यासाठी राज्य निवडणूक आयोगाने दिलेल्या निदेशानुसार नगरपरिषदा / नगरपंचायती, जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या याकरिता जिल्हाधिकारी आणि महानगरपालिकांच्या बाबतीत महानगरपालिका आयुक्त यांच्या अध्यक्षतेखाली एक संनियंत्रण समिती स्थापन करण्यात येते. या संनियंत्रण समितीने नेमलेले भरारी पथक (Flying Squad) व चेक पोस्ट पथक (Surveillance Team) इ. यांना मोठया प्रमाणावरील रोकड रकमेची वाहतूक होत असल्याचे निदर्शनास आल्यास त्याबाबत आवश्यक ती कागदपत्र इ.ची मागणी संबंधितांकडून करण्यात येते आणि रोकड रकमेच्या वाहतुकीबाबत कायदेशीर कागदपत्र आणि संयुक्तिक कारणे देण्यास संबंधित असमर्थ ठरल्यास अशी रोकड रक्कम ताब्यात घेण्यात येते.

२. रोकड रकमा ताब्यात घेतल्यानंतर त्या रकमांबाबत पुढील चौकशी संबंधित पोलिसांमार्फत तसेच आयकर विभागामार्फत करण्यात येते. या चौकशीमध्ये ताब्यात घेण्यात आलेल्या रोकड रकमेच्या वाहतुकीबाबत योग्य ती कागदपत्रे सादर केल्यावर चौकशीअंती अशी रक्कम संबंधितांना परत करण्याच्या निष्कर्षाप्रत जिल्हाधिकारी / महानगरपालिका आयुक्त आले असल्यास त्यासंबंधाने कार्यवाही करण्याबाबत खालीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत.

आदेश

आचारसंहितेमध्ये ताब्यात घेण्यात आलेल्या रोख रकमा परत करण्याबाबत चौकशीअंती निष्पन्न झाले असल्यास अशा रकमा परत करण्यापूर्वी जिल्हाधिकारी / महानगरपालिका आयुक्त यांनी :-

(i) राज्य निवडणूक आयोगाकडे सर्व संबंधित कागदपत्रांसह स्वयंस्पष्ट अहवाल सादर करावा.

(ii) राज्य निवडणूक आयोगाची मान्यता मिळाल्यानंतरच सदर रोख रक्कम संबंधितांना परत करता येईल.

मा.राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(एस. एम. चन्ने)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.५/का.५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : १६ जानेवारी, २०१७

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी
सर्व महानगरपालिका आयुक्त

विषय :- आचारसंहिता लागू असलेल्या क्षेत्रामधील शासनाच्या जाहिरातींबाबत...

महोदय /महोदया,

राज्य निवडणूक आयोगाच्या दि. १४ ऑक्टोबर, २०१६ च्या आचारसंहितेच्या आदेशातील परिशिष्ट-३, भाग-२, सत्तारुढ पक्ष, २-घोषणा व जाहिराती - या मुद्दयाखाली सत्तारुढ पक्षांना निरनिराळ्या प्रकारच्या कल्याणकारी योजना आणि इतर सवलतींची घोषणा करुन तसेच सार्वजनिक पैशातून मुद्रित होणाऱ्या किंवा इलेक्ट्रॉनिक माध्यम इत्यादीद्वारे केंद्रात आणि राज्यातील शासनाची कामगिरी ठळकपणे निदर्शनास आणून देऊन शासन पुरस्कृतरितीने आपल्या पक्षाचा प्रचार वाढविण्यासाठी अधिकाराचा वापर करण्यास बंदी आहे.

२. आचारसंहितेच्या कालावधीमध्ये राज्य निवडणूक आयोगाच्या आदेशानुसार शासनाच्या खर्चाने कोणत्याही जाहिराती देण्यावर बंदी असल्यामुळे अशा जाहिरातींमधून पक्षाच्या नेत्यांचे फोटो देखील छापण्यावर पर्यायाने बंदी आहे. त्यामुळे राज्यामध्ये महानगरपालिका, जिल्हापरिषद पंचायत समित्यांची निवडणूक आचारसंहिता लागू असलेल्या क्षेत्रांमध्ये असलेले पेट्रोलपंप व इतर ठिकाणी जर केंद्र व राज्य शासनाच्यावतीने देण्यात आलेल्या जाहिरातींमध्ये मा. पंतप्रधान, मा.मुख्यमंत्री अथवा अन्य नेत्यांचे फोटो असल्यास, अशा जाहिराती काढून टाकाव्यात अथवा काढून टाकणे शक्य नसल्यास त्या झाकून ठेवण्यात याव्यात.

आपला,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

D:\MAHALE १३.१.१७\Corporation\पेट्रोलपंपवरील जाहिराती.docx/महाले

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.२०/का.५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग,मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : १३ फेब्रुवारी, २०१७

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व उपनगर वगळून)
सर्व महानगरपालिका आयुक्त.

विषय :- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये प्रचार साहित्याच्या छपाई व प्रसिध्दीवर आयोगाच्या आदेशान्वये घालण्यात आलेल्या निर्बंधाबाबत स्पष्टीकरण.

संदर्भ :- १) राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. एसईसी/१०९५/७७/९५/डेस्क-३, दि. २८/८/१९९५

२) राज्य निवडणूक आयोगाचे आदर्श आचारसंहितेबाबतचे क्र. रानिआ / नप-२०१६/ प्र.क्र.३१/का.६, दि. १४/१०/२०१६चे आदेश.

महोदय / महोदया,

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीमध्ये प्रचारासाठी पोस्टर्स व पॅम्प्लेट ची छपाई व प्रसिध्दीवर आयोगाचे संदर्भांकीत दि. २८/८/१९९५ च्या आदेशान्वये काही निर्बंध घालण्यात आले आहेत. या आदेशातील तरतुदीनुसार प्रचारासाठी छापण्यात येणाऱ्या साहित्यावर मुद्रणालयाचे नाव, प्रकाशकाचे नाव, छापण्यात येणाऱ्या प्रतींची संख्या हा तपशील नमूद करणे आवश्यक आहे. मात्र प्रत्येक प्रतीवर प्रत क्रमांक नमूद करणे आवश्यक करण्यात आलेले नाही. तथापि, राज्य निवडणूक आयोगाने आदर्श आचारसंहितेबाबत दि. १४/१०/२०१६ रोजी निर्गमित केलेल्या आदेशातील भाग-३ मधील परिच्छेद ६ मध्ये आयोगाच्या दि. २८/८/१९९५ चा उल्लेख करण्यात आला असून, त्या आदेशानुसार प्रचारासाठी छापण्यात येणाऱ्या साहित्यावर प्रतीची संख्या, प्रत क्रमांक, मुद्रणालयाचे व प्रकाशकाचे नाव व पत्ता नमूद करणे आवश्यक आहे असे नमूद करण्यात आले आहे. अशा परिस्थितीत

प्रचारासाठी छापण्यात येणाऱ्या साहित्यावर प्रत क्रमांक नमूद करणे आवश्यक आहे किंवा कसे याबाबत विचारणा करण्यात येत आहे.

२. याबाबत स्पष्ट करण्यात येते की, प्रचारासाठी छापण्यात येणाऱ्या साहित्याच्या प्रत्येक प्रतीवर प्रत क्रमांक नमूद करण्यासाठी आग्रह धरण्यात येऊ नये.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/मनपा-२०१९/प्र.क्र.४ /का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : २४/०७/२०१९.

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी,
(मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
आयुक्त,
सर्व महानगरपालिका

विषय:- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांच्या कालावधीत
आचारसंहितेचा भंग करणाऱ्यांविरुध्द करावयाची कारवाई

महोदय,

देशामध्ये एप्रिल-२०१९ मध्ये १७ व्या लोकसभेसाठी निवडणुका पार पडल्या. या निवडणुकांच्यावेळी भारत निवडणूक आयोगाने अनेक ठिकाणी ज्या राजकीय नेत्यांनी आपल्या भाषणात प्रतिस्पर्धी उमेदवाराबाबत अपशब्द वापरले, जातीय अथवा धार्मिक तेढ निर्माण होईल असे वक्तव्य केले, इत्यादीबाबत त्यांना नोटीस देऊन त्यांच्यावर खालीलप्रमाणे कार्यवाही केली :-

(i) त्यांच्या कृतीचा तीव्र निषेध केला. (Strongly Condemns)

(ii) त्यांची कृती अमान्य केली. (Censure)

(iii) ४८ किंवा ७२ तास कोणत्याही प्रकारचा प्रचार करण्यास बंदी घातली.

२. यामध्ये नमुना म्हणून खालील व्यक्तींना पाठविण्यात आलेल्या नोटीस व त्यांच्यावर बजावण्यात आलेल्या आदेशाची प्रत सोबत जोडली आहे. (अधिक माहितीकरीता भारत निवडणूक आयोगाच्या https://eci.gov.in या वेबसाईटला भेट द्यावी)

अ. क्र.	नाव	नोटीसीचा दिनांक	आदेशाचा दिनांक	निर्णय
१	श्री. योगी आदित्यनाथ, मुख्यमंत्री, उत्तर प्रदेश	११/४/२०१९ (प्रत सलग्न)	१५/४/२०१९ (प्रत सलग्न	७२ तासांकरिता प्रचारबंदी (जाहीर सभा, मिरवणूक, रॅली, रोड शो, मुलाखत व इलेक्ट्रॉनिक प्रिंट अथवा सोशल मिडीयावरील भाष्य यांना बंदी)
२	श्रीमती मायावती, राष्ट्रीय अध्यक्ष, बहुजन समाज पार्टी	११/४/२०१९ (प्रत सलग्न)	१५/४/२०१९ (प्रत सलग्न)	४८ तासांकरिता प्रचारबंदी (जाहीर सभा, मिरवणूक, रॅली, रोड शो, मुलाखत व इलेक्ट्रॉनिक प्रिंट अथवा सोशल मिडीयावरील भाष्य यांना बंदी)
३	श्रीमती मनेका गांधी, महिला व बाल विकास मंत्री	-	१५/४/२०१९ (प्रत सलग्न)	४८ तासांकरिता प्रचारबंदी (जाहीर सभा, मिरवणूक, रॅली, रोड शो, मुलाखत व इलेक्ट्रॉनिक प्रिंट अथवा सोशल मिडीयावरील भाष्य यांना बंदी)
४	श्री. आजम खान, नेता, समाजवादी पार्टी	-	१५/४/२०१९ (प्रत सलग्न)	७२ तासांकरिता प्रचारबंदी (जाहीर सभा, मिरवणूक, रॅली, रोड शो, मुलाखत व इलेक्ट्रॉनिक प्रिंट अथवा सोशल मिडीयावरील भाष्य यांना बंदी)
५	श्री. मुख्तार अब्बास नक्वी, केंद्रीय मंत्री, अल्पसंख्याक मंत्रालय	-	१८/४/२०१९ (प्रत सलग्न)	आचारसंहितेच्या कालावधीमध्ये राजकीय प्रचाराकरिता लष्कर, सेना इ. चा वापर न करण्याबाबत.
६	श्री. सतपाल सत्ती, अध्यक्ष, हिमाचल प्रदेश राज्य, भारतीय जनता पक्ष	-	१९/४/२०१९ (प्रत सलग्न)	४८ तासांकरिता प्रचारबंदी (जाहीर सभा, मिरवणूक, रॅली, रोड शो, मुलाखत व इलेक्ट्रॉनिक प्रिंट अथवा सोशल मिडीयावरील भाष्य यांना बंदी)
७	श्री. नवज्योतसिंग सिध्दू, स्टार	२०/४/२०१९ (प्रत सलग्न)	२२/४/२०१९ (प्रत सलग्न)	७२ तासांकरिता प्रचारबंदी (जाहीर सभा, मिरवणूक, रॅली, रोड शो, मुलाखत व इलेक्ट्रॉनिक प्रिंट अथवा सोशल

	प्रचारक, राष्ट्रीय काँग्रेस पक्ष			मिडीयावरील भाष्य यांना बंदी)
८	श्री. महादेव सरकार, जिल्हाध्यक्ष, भारतीय जनता पक्ष, नाडीया	-	२६/४/२०१९ (प्रत सलग्न)	४८ तासांकरिता प्रचारबंदी (जाहीर सभा, मिरवणूक, रॅली, रोड शो, मुलाखत व इलेक्ट्रॉनिक प्रिंट अथवा सोशल मिडीयावरील भाष्य यांना बंदी)
९	श्रीमती मनेका गांधी, महिला व बाल विकास मंत्री	-	२९/४/२०१९ (प्रत सलग्न)	त्यांनी केलेल्या आक्षेपार्ह विधानाचा तीव्र निषेध करुन त्यांना असे गैरवर्तन पुन्हा होणार नाही याबाबत सक्त ताकीद दिली.
१०	श्री. आजम खान, नेता, समाजवादी पार्टी	१६/४/२०१९ (प्रत सलग्न)	३०/४/२०१९ (प्रत सलग्न)	४८ तासांकरिता प्रचारबंदी (जाहीर सभा, मिरवणूक, रॅली, रोड शो, मुलाखत व इलेक्ट्रॉनिक प्रिंट अथवा सोशल मिडीयावरील भाष्य यांना बंदी)
११	श्री. जितूभाई वाघानी, अध्यक्ष, गुजरात राज्य, भारतीय जनता पार्टी	-	३०/४/२०१९ (प्रत सलग्न)	७२ तासांकरिता प्रचारबंदी (जाहीर सभा, मिरवणूक, रॅली, रोड शो, मुलाखत व इलेक्ट्रॉनिक प्रिंट अथवा सोशल मिडीयावरील भाष्य यांना बंदी)
१२	श्री. बाबुभाई रायका, अध्यक्ष, सुरत शहर जिल्हा काँग्रेस कमिटी	-	१/५/२०१९ (प्रत सलग्न)	३ दिवसांकरिता प्रचारबंदी (जाहीर सभा, मिरवणूक, रॅली, रोड शो, मुलाखत व इलेक्ट्रॉनिक प्रिंट अथवा सोशल मिडीयावरील भाष्य यांना बंदी)
१३	श्रीमती प्रज्ञासिंग ठाकूर, उमेदवार भारतीय जनता पक्ष	-	१/५/२०१९ (प्रत सलग्न)	७२ तासांकरिता प्रचारबंदी (जाहीर सभा, मिरवणूक, रॅली, रोड शो, मुलाखत व इलेक्ट्रॉनिक प्रिंट अथवा सोशल मिडीयावरील भाष्य यांना बंदी)
१४	श्री. गिरीराज सिंग, उमेदवार व नेता, भारतीय जनता पार्टी, बिहार		१२/५/२०१९ (प्रत सलग्न)	त्यांनी केलेल्या आक्षेपार्ह विधानाचा तीव्र निषेध करुन त्यांना असे गैरवर्तन पुन्हा होणार नाही याबाबत सक्त ताकीद दिली.

३. या आदेशाद्वारे आपल्याला सुचित करण्यात येत आहे की, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्येसुध्दा वरीलप्रकारचे अनुचित प्रकार घडल्यावर अशाप्रकारे नोटीस देऊन त्यांच्याविरुध्द कारवाई करावी.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(राजाराम झेंडे)
सह सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/मनपा-२०२१/प्र.क्र.१५/का.५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : २० सप्टेंबर, २०२१

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी.
सर्व महानगरपालिका आयुक्त.

विषय :- आचारसंहिता लागू असलेल्या क्षेत्रामधील विकास कामांच्या नामफलकांबाबत.
संदर्भ :-१) राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.रानिआ/नप-२०१६/प्र.क्र.३१/का.६,दि. १४/१०/२०१६
२) राज्य निवडणूक आयोगाचे समक्रमांकाचे दि. १६/१/२०१७ चे पत्र.

महोदय,

लोकप्रतिनिधींमार्फत करण्यात आलेल्या विकास कामांच्या पाट्यांवर / नामफलकांवर निवडणुकांच्या कालावधीमध्ये कलर फासून विद्रुपीकरण करण्यात येते व निवडणुकांचा कालावधी संपल्यानंतर असे नामफलक पूर्ववत करण्याकरिता पुन्हा निधी खर्च करावा लागतो अशा आशयाच्या तक्रारी राज्य निवडणूक आयोगाकडे प्राप्त झाल्या आहेत.

२. संदर्भाधीन आदेशान्वये आचारसंहितेबाबत सुधारीत एकत्रित आदेश निर्गमित केले आहेत. आचारसंहितेच्या कालावधीमध्ये राज्य निवडणूक आयोगाच्या आदेशानुसार शासनाच्या खर्चाने कोणत्याही जाहिराती देण्यावर बंदी असल्यामुळे अशा जाहिराती काढून टाकण्यात येतात अथवा काढून टाकणे शक्य नसल्यास त्या झाकून ठेवण्यात येतात. तरी लोकप्रतिनिधींमार्फत करण्यात आलेल्या विकास कामांच्या नामफलकांना / जाहिरातींना कलर फासून त्याचे विद्रुपीकरण न करता त्या काढून ठेवणे शक्य नसल्यास, त्या झाकून ठेवण्यात याव्यात.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(अविनाश सणस)
उपायुक्त
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक:रानिआ/ग्रापंनि-२०२३/प्र.क्र.०२/का-८
नवीन प्रशासन भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई - ४०० ०३२.
ई-मेल: sec.mh@gov.in
दिनांक:- २४ जानेवारी, २०२३.

वाचा: १) आयोगाचे क्रमांक:रानिआ/मनपा-२००५/प्र.क्र.२५/का-५, दि.११/०८/२००५ रोजीचे परिपत्रक
२) आयोगाचे क्रमांक:रानिआ/मनपा-२००७/प्र.क्र.०३/का-५, दि.१७/०५/२००७ रोजीचे परिपत्रक
३) आयोगाचे क्रमांक:रानिआ/मनपा-२००७/प्र.क्र.०३/का-५, दि.२०/०२/२०१३ रोजीचे परिपत्रक
४) आयोगाचे क्रमांक:रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र.२४/का-५, दि.१९/०१/२०१७ रोजीचे आदेश.

प्रस्तावना:

राज्य निवडणूक आयोगाने दि.११ ऑगस्ट, २००५ च्या आदेशात उमेदवारांनी प्रतिज्ञापत्रात अथवा घोषणापत्रात अपूर्ण माहिती किंवा चुकीची माहिती दिली आहे, असे निदर्शनास आल्यावर संबंधित उमेदवारांविरुध्द भारतीय दंड संहितेच्या कलम १७१ जी, कलम १७७ व कलम १८१ खाली गुन्हा दाखल करण्यात यावा, असे नमूद केले आहे.

२. त्यानंतर आयोगाने दि.१७ मे, २००७ च्या आदेशान्वये, उमेदवारांनी शपथपत्रात अथवा घोषणापत्रात संपत्तीबाबत माहिती देतांना संपत्ती कमी दाखविल्याबद्दल किंवा संपत्तीबद्दल काही तक्रारी प्राप्त झाल्यास, ते प्रकरण राज्य निवडणूक आयोगाकडे पाठवून त्याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाचे निर्देश प्राप्त करावेत, असे निर्देश दिलेले आहेत.

३. त्यानंतर आयोगाने दि.२० फेब्रुवारी, २०१३ रोजीच्या आदेशात, उमेदवारांनी संपत्तीबद्दल चुकीची माहिती दिल्याबाबतच्या प्रकरणांमध्ये उमेदवारांविरुध्द गुन्हा दाखल करण्यापूर्वी त्यांनी अशी माहिती हेतूपुरस्कररीत्या चुकीची दिली असल्याबाबत खात्री करून घेण्यात यावी, असे स्पष्ट केले आहे.

४. यापश्चात आयोगाने दि.२७ मार्च, २०१५ च्या पत्रान्वये, उमेदवारांनी शपथपत्रात कोणत्याही रकान्यात माहिती न भरल्यास, निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी भारत निवडणूक आयोगाच्या दि.३० सप्टेंबर, २०१३ च्या आदेशान्वये कार्यवाही करावी, असे निर्देश दिलेले आहेत.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका लढविणाऱ्या उमेदवारांनी त्यांची गुन्हागारी पार्श्वभूमी, संपत्ती, मत्ता व दायित्व आणि शैक्षणिक अर्हतेबाबतची माहिती व त्याबाबत प्राप्त होणाऱ्या तक्रारी याची माहिती मतदारांना देणे हा प्राथमिक हेतू असल्यामुळे निवडणुकीच्या दरम्यान व निवडणुकीनंतर प्राप्त होणाऱ्या तक्रारीबाबत कोणी, केव्हा व काय कार्यवाही करावी? याबाबत सुस्पष्ट कार्यपध्दती निश्चित करणे आवश्यक ठरते. सबब, या अनुषंगाने आयोग खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे:-

आदेश

१) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीत उमेदवाराने सादर केलेल्या शपथपत्र अथवा घोषणापत्रातील माहितीच्या बाबतीत कोणत्याही प्रतिस्पर्धी उमेदवाराने शपथपत्र किंवा घोषणापत्र सादर केल्यास, राज्य निवडणूक आयोगाच्या दि.१५ मार्च, २००४ च्या आदेशातील परिच्छेद- ५ मधील निर्देशांचे काटेकारपणे पालन करण्यात यावे.

२) मतदानाच्या दिवसानंतर प्राप्त झालेल्या तक्रारीबाबत स्थानिक स्वराज्य संस्थांनिहाय खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी:-

अ) महानगरपालिका:

उमेदवारांनी शपथपत्रात चुकीची किंवा अपूर्ण माहिती दिल्याबाबतची तक्रार ही महानगरपालिका आयुक्त यांच्याकडे दाखल करण्यात यावी. सदर तक्रारीची दखल महानगरपालिका आयुक्त घेतील व सदर तक्रारीसोबत पुरावे सादर केले असल्यास, सदर तक्रारीची चौकशी महानगरपालिका आयुक्त किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेला (उपायुक्त, या दर्जापेक्षा कमी नसलेला) अधिकारी हे करतील. चौकशी करताना सर्व पक्षकारांचे म्हणणे ऐकून घेण्यात येईल. तक्रारीची

Vinod K. Suryakrishnamurty sir Dictation

चौकशी झाल्यानंतर आवश्यकता भासल्यास, भारतीय दंड संहितेच्या कलम १७१ जी, कलम १७७ व कलम १८१ या कलमांखाली गुन्हा दाखल करण्याची कार्यवाही महानगरपालिका आयुक्त किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेला (उपायुक्त दर्जापेक्षा कमी नसलेला) अधिकारी यांनी गुन्हा दाखल करावा.

ब) जिल्हा परिषदा/ पंचायत समिती, नगरपरिषदा/ नगरपंचायती:

उमेदवारांनी शपथपत्रात चुकीची किंवा अपूर्ण माहिती दिल्याबाबतची तक्रार ही संबंधित जिल्हाधिकारी यांच्याकडे दाखल करण्यात यावी. सदर तक्रारीची दखल जिल्हाधिकारी घेतील व सदर तक्रारीसोबत पुरावे सादर केले असल्यास, सदर तक्रारीची चौकशी जिल्हाधिकारी किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेला (उपजिल्हाधिकारी दर्जापेक्षा कमी नसलेला) अधिकारी हे करतील. चौकशी करताना सर्व पक्षकारांचे म्हणणे ऐकूण घेण्यात येईल. तक्रारीची चौकशी झाल्यानंतर आवश्यकता भासल्यास, भारतीय दंड संहितेच्या कलम १७१ जी, कलम १७७ व कलम १८१ या कलमांखाली गुन्हा दाखल करण्याची कार्यवाही जिल्हाधिकारी किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेला (उपजिल्हाधिकारी दर्जापेक्षा कमी नसलेला) अधिकारी यांनी गुन्हा दाखल करावा.

क) ग्रामपंचायत:

उमेदवारांनी शपथपत्रात चुकीची किंवा अपूर्ण माहिती दिल्याबाबतची तक्रार ही संबंधित तहसीलदार यांच्याकडे दाखल करण्यात यावी. सदर तक्रारीची दखल तहसीलदार घेतील व सदर तक्रारीसोबत पुरावे सादर केले असल्यास, सदर तक्रारीची चौकशी तहसीलदार किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेला (नायब तहसीलदार दर्जापेक्षा कमी नसलेला) अधिकारी हे करतील. चौकशी करताना सर्व पक्षकारांचे म्हणणे ऐकूण घेण्यात येईल. तक्रारीची चौकशी झाल्यानंतर आवश्यकता भासल्यास, भारतीय दंड संहितेच्या कलम १७१ जी, कलम १७७ व कलम १८१ या कलमांखाली गुन्हा दाखल करण्याची कार्यवाही तहसीलदार किंवा

त्यांनी प्राधिकृत केलेला (नायब तहसीलदार दर्जापेक्षा कमी नसलेला) अधिकारी यांनी गुन्हा दाखल करावा.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(के. सूर्यकृष्णमूर्ती)
उप सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत माहिती व उचित कार्यवाहीसाठी:

१. मा. अपर मुख्य सचिव, ग्रामविकास विभाग, महाराष्ट्र शासन
२. मा. प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग, महाराष्ट्र शासन
३. विभागीय आयुक्त (सर्व)
४. महानगरपालिका आयुक्त (सर्व)
५. जिल्हाधिकारी (सर्व)
६. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
७. पोलीस आयुक्त/जिल्हा पोलीस अधीक्षक (सर्व),
८. सर्व नगरपरिषदा/ नगरपंचायतींचे मुख्याधिकारी
९. राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने
१०. निवड नस्ती.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये उमेदवारांनी निवडणूक खर्चाचा हिशोब सादर करणे तसेच तद्नुषंगिक कार्यवाही करण्याची कार्यपध्दती निश्चित करण्याबाबत...

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

आदेश क्रमांक: रानिआ-२०२३/उनिख/प्र.क्र.१३/संगणकीकरण कक्ष (ब)
नवीन प्रशासन भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरू चौक,मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक:- १५/०२/२०२४

वाचा:

१) राज्य निवडणूक आयोगाचे क्र. एसइसी १०९५/१०१/डेस्क ३, दि. ०७/०२/१९९५ चे आदेश
२) राज्य निवडणूक आयोगाचे क्रमांक रानिआ- २०१६/उनिख/प्र.क्र.१३/संगणकीकरण कक्ष, दि.१५/१०/२०१६, दि.२५/१०/२०१६, दि.०२/०२/२०१७, दि.०७/०९/२०२१ आणि दि.२४/०१/२०२३ चे आदेश
३) राज्य निवडणूक आयोगाच्या क्र. रानिआ/रापनों-२०१६/प्र.क्र.०४/का.११, दि.२०/१०/२०१६ आणि दि. २४/११/२०२१ च्या अधिसूचना
४) राज्य निवडणूक आयोगाचे क्र.रानिआ/ग्रापंनि-२०२०/प्र.क्र.०१/का-८, दि.२४/१२/२०२० चे आदेश
५) राज्य निवडणूक आयोगाचे क्र. रानिआ/ग्रापनि-२०२३/प्र.क्र.०६/का-८, दि.२०/०७/२०२३ चे आदेश

आदेश

ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए अन्वये राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका मुक्त, निर्भय वातावरणात व पारदर्शक पध्दतीने घेण्याची पूर्ण जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आली आहे;

ज्याअर्थी, मा. सर्वोच्च न्यायालयाने सिव्हील अपिल क्र.५७५६/२००५, श्री.किशनसिंग तोमर वि. अहमदाबाद महानगरपालिका व इतर मध्ये दि.१९/१०/२००६ रोजी दिलेल्या निर्णयामध्ये राज्य निवडणूक आयोगाचा दर्जा, अधिकार व जबाबदाऱ्या भारत निवडणूक आयोगाशी समतुल्य आहेत, असे नमूद करण्यात आलेले आहे;

ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगावर असलेली सांविधानिक जबाबदारी योग्यरितीने पार पाडण्याच्या दृष्टीने भारत निवडणूक आयोगाकडून घेण्यात येणाऱ्या लोकसभा व विधानसभा निवडणुकीच्या वेळी ज्या पध्दतीने व ज्या बाबींवर कार्यवाही केली जाते त्या सर्व बाबींवर स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीच्यावेळी आवश्यकतेनुसार कार्यवाही केली जाणे अपेक्षित आहे.

ज्याअर्थी, निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवाराने निवडणूक खर्चाचा हिशोब आयोगाने निर्धारित केलेल्या कालावधीमध्ये आणि विहित केलेल्या रितीने सादर करण्यात कसूर करणाऱ्या उमेदवारास अनर्ह ठरविण्याची तरतूद मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १६ (१ई), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १० (१ई), महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १६ (१ड), महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ चे कलम १५-ब (१) आणि ५८ (१ई) व महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमाच्या कलम १४-ब (१) मध्ये करण्यात आली आहे;

ज्याअर्थी, उपरोक्त तरतुदींची अंमलबजावणी करण्यासाठी राज्य निवडणूक आयोगाने वेळोवेळी संदर्भाधीन आदेश निर्गमित केले आहेत. या आदेशांची अंमलबजावणी करताना क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांकडून नेमका अर्थ काढताना होणारा संभ्रम दूर करणे, उमेदवारांना सदर आदेशांची अंमलबजावणी करतना काही व्यावहारीक अडचणी येत असणे, तांत्रिक व क्षुल्लक कारणावरुन मोठया प्रमाणात अनर्ह ठरविणे, न्यायालयाने विविध याचिकांमध्ये वेळोवेळी पारित केलेल्या आदेशांची दखल घेऊन राज्य निवडणूक आयोगाच्या आदेशामध्ये सुधारणा करणे, आदेशाच्या अंमलबजवणीमध्ये एकसूत्रता आणणे, निवडणुकीशी संबंधित विविध घटकांनी करावयाची कार्यवाही निश्चित करणे, माहिती तंत्रज्ञान आज्ञावलींचा अंगिकार करणे इ. बाबी विचारात घेऊन एकत्रित आदेश देखील निर्गमित करणे आवश्यक आहे.

आणि ज्याअर्थी, राजकीय पक्षांकडून दरवर्षी वार्षिक लेखा परीक्षित लेख्याची प्रत आणि संबंधित वर्षातील भरलेल्या आयकर विविरणाची (रिटर्नची) एक प्रत संबंधित वित्तीय वर्ष संपल्यापासून एका वर्षांच्या आत आयोगाच्या कार्यालयास देणे आवश्यक असते. त्यामुळे राजकीय पक्षांकडून संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थानिहाय निवडणुकांसाठी करण्यात येणारा खर्च स्वतंत्रपणे सादर करण्याबाबतचे आदेश देखील अधिक्रमित करणे आवश्यक आहे.

त्याअर्थी, भारतीय संविधानातील अनुच्छेद २४३ के व अनुच्छेद २४३ झेडए; तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १८अ (४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १४ (४), महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ चे कलम १०-अ (४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ चे कलम ९ अ, महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमाच्या कलम १०-अ (४) अन्वये तसेच राज्य निवडणूक आयोगास याबाबतीत समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकारांचा वापर करुन राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र संदर्भाधीन सर्व आदेश अधिक्रमित करून खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे:-

१. **उमेदवारांनी विहित मुदतीत निवडणूक खर्च दाखल करणे अनिवार्य:-** स्थानिक स्वराज्य संस्थाच्या निवडणुका लढविणाऱ्या उमेदवारांनी संबंधित सर्व अधिनियमातील तरतुदींनुसार निवडणुकीवर केलेल्या खर्चाचा हिशोब राज्य निवडणूक आयोगाने विहित केलेल्या वेळेत व रितीने (Time & Manner) सादर करणे अनिवार्य आहे. **सदर तरतूद बिनविरोध निवडून आलेल्या उमेदवारांनादेखील लागू राहील.**

२. **उमेदवार व उमेदवारांसाठी निवडणूक खर्चाचे स्त्रोत खालील प्रमाणे असतात:-**

(अ) उमेदवाराने स्वत: अगर त्याच्या प्रतिनिधीने केलेला खर्च.

(ब) राजकीय पक्षाने केलेला खर्च (याबाबत स्वतंत्र आदेश आहेत.)

(क) इतर व्यक्ती (जसे नातेवाईक, आप्तेष्ट, मित्रमंडळी, हितचिंतक, समर्थक इ.) किंवा संस्थेने त्यांच्यावर केलेला खर्च.

३. **निवडणूक खर्चाची मर्यादा:-** स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये उमेदवाराने करावयाच्या निवडणूक खर्चाची मर्यादा राज्य निवडणूक आयोगाने वेळोवेळी निश्चित केल्यानुसार राहील.

३.१ **राजकीय पक्षाने केलेला एकत्रित खर्च:-** राजकीय पक्षातर्फे निवडणुकीत उमेदवारांसाठी एकत्रित खर्च करण्यात येतो. सदर खर्च संबंधित उमेदवारांमध्ये विभाजित करण्याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाचे स्वतंत्र आदेश आहेत. त्यानुसार तो खर्च संबंधित उमेदवाराने आपल्या एकूण खर्चामध्ये समाविष्ट करणे बंधनकारक आहे.

३.२ **प्रचलित दर निश्चित करणे-** जिल्हाधिकारी यांनी जिल्हानिहाय (आवश्यकता असेल तर स्थानिक स्वराज्य संस्थानिहाय) व महानगरपालिका आयुक्त यांनी संबंधित महानगरपालिकेकरिता, उमेदवारांकडून निवडणुकीमधील ज्या मुख्य बाबींवर खर्च केला जातो, त्या बाबींचे स्थानिक स्तरावर प्रचलित दर हे राजकीय पक्ष यांच्याशी सल्लामसलत करुन निश्चित करावेत. लगतच्या कालावधीत पार पडलेल्या इतर निवडणुकीकरिता दरनिश्चिती झाली असल्यास, त्यामध्ये योग्य भाववाढ विचारात घेऊन सदर दर निश्चित करावेत.

३.३ **प्रचलित दर प्रसिध्द करणे-** जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त यांनी निश्चित केलेल्या स्थानिक प्रचलित दराची प्रसिध्दी सोबत जोडलेला नमुना क्र.५ नुसार करावी.

४. **अधिकार प्रदान:-**

उमेदवारांनी निवडणूक खर्चाचा हिशोब सादर करणे, निवडणूक यंत्रणेने खर्चाचा हिशोब तपासणे, प्राधिकृत अधिकारी यांनी अनर्हतेचा निर्णय घेणे इ. बाबी सुलभ करुन त्या संबंधित अधिकारी/ कर्मचारी यांच्याकडून विहित कालमर्यादेत पूर्ण करणे शक्य व्हावे, याकरिता सुस्पष्ट कार्यपध्दती निश्चित करुन त्यानुसार अधिकार प्रदान करणे आवश्यक आहे.

याकरिता राज्य निवडणूक आयोग निवडणूक खर्चाचा हिशोब स्वीकारणे, तपासणे, अनर्हतेबाबत निर्णय घेणे, याबाबतचे अधिकार खालीलप्रमाणे प्रदान करीत आहे:-

अ. क्र.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	अधिनियमांतर्गत अनर्हतेबाबतची तरतूद	खर्च कोणाकडे सादर करावा	तपासणी अधिकारी	रकाना क्र.३ नुसार अनर्हतेबाबत निर्णय घेण्याचे अधिकार प्रदान केलेले अधिकारी
१	२	३	४	५	६
१	महानगरपालिका	१. मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८चे कलम १६ (१ई), २. महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाचे कलम १० (१ई)	महानगरपालिका आयुक्त यांनी प्राधिकृत केलेले अधिकारी	महानगरपालिका आयुक्त	विभागीय आयुक्त
२	नगरपरिषद ("अ" आणि "ब" वर्ग)	महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगर अधिनियम, १९६५ चे कलम १६(१ ङ)	जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेले अधिकारी	जिल्हाधिकारी अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेले उपजिल्हाधिकारी	विभागीय आयुक्त
३	नगरपरिषदा ("क" वर्ग) आणि नगरपंचायत	महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ चे कलम १६(१ ङ)	जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेले अधिकारी	जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेले उपजिल्हाधिकारी	जिल्हाधिकारी
४	जिल्हापरिषद	महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ चे कलम १५-ब (१)	जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेले अधिकारी	जिल्हाधिकारी अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेले उपजिल्हाधिकारी	विभागीय आयुक्त
५	पंचायत समिती	महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ चे कलम ५८(१ ई)	जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेले अधिकारी	जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेले तहसीलदार	जिल्हाधिकारी
६	ग्रामपंचायत	महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमाचे कलम १४-ब (१)	तहसीलदार यांनी प्राधिकृत केलेले मंडळ अधिकारी	जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेले तहसीलदार	जिल्हाधिकारी

प्रत्येक स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकीपूर्वी संबंधित महानगरपालिका आयुक्त/ जिल्हाधिकारी/ तहसीलदार यांनी वरीलप्रमाणे प्राधिकृत अधिकारी कोण असतील, ते घोषित करावे.

५. **निवडणुकीसाठी निधी स्वीकारणे व खर्च करणे इत्यादी कारणासाठी स्वतंत्र बँक खाते उघडणे:-**

५.१ निवडणूक लढविणाऱ्या प्रत्येक उमेदवाराने राष्ट्रीयकृत/ शेड्यूल्ड/ सहकारी बँकेत एक स्वतंत्र खाते (बचत किंवा चालू) उघडावे व त्या खात्याचा तपशील नामनिर्देशनपत्र दाखल करताना निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे सादर करावा.

५.२ उमेदवाराने निवडणुकीसंबंधित सर्व आर्थिक व्यवहार हे सदर स्वतंत्र बँक खात्यातूनच करावेत, मात्र प्रत्येक निवडणुकीच्या वेळी नव्याने बँकखाते उघडण्याची आवश्यकता नाही.

५.३ उमेदवाराने नामनिर्देशनपत्रासोबत अशा बँक खात्याच्या पासबुकच्या पहिल्या पृष्ठाची प्रत आणि अद्ययावत अकाऊंट स्टेंटमेंटची स्वसाक्षांकित प्रत निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे सादर करणे आवश्यक राहील.

५.४ स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीसाठी सदर आर्थिक व्यवहार बँक खात्यामधून करताना सर्व व्यवहार जसे देणग्या स्वीकारणे, कर्ज स्वीकारणे, पक्ष निधी मदत, निवडणूक खर्च करणे, देयके अदा करणे इ. सर्व व्यवहार धनादेशाद्वारे (Cheque) अथवा online पध्दतीने करावेत. रोखीने करावयाचे व्यवहार प्राप्तीकर कायद्यातील मर्यादेनुसार असावेत.

५.५ अशा सर्व व्यवहारांची देयके, व्हाऊचर्स, पावत्या इ. उमेदवाराने जतन करून ठेवणे बंधनकारक आहे. सदर कागदपत्रांची प्राधिकृत अधिकारी यांच्याकडून अथवा त्यांच्या कार्यालयाकडून मागणी झाल्यास उमेदवारांना ती सादर करणे आवश्यक राहील.

५.६ उमेदवाराचा स्वत:चा निधी, इतरांकडून प्राप्त झालेला निधी, भेटी स्वरूपात प्राप्त झालेल्या वस्तू उदा. बॅनर/पत्रके/निवडणूक प्रचारविषयक साहित्य इत्यादी बाबींची नोंद नमुना क्र.१ मध्ये करणे आवश्यक आहे.

५.७ **उपरोक्त परिच्छेद क्र.५.१, ५.२, ५.३ व ५.४ च्या तरतुदी ग्रामपंचायत निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांना बंधनकारक असणार नाहीत.** मात्र त्यांनी निवडणुकीसाठी केलेल्या सर्व खर्चाचा हिशोब व इतर व्यवहार जसे देणग्या स्वीकारणे, भेटी स्वीकारणे, निवडणूक साहित्य स्वीकारणे इत्यादींचा तपशील ग्रामपंचायत निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांनी देखील विहित शपथपत्रासह नमुना क्र.१ ते ३ नुसार सादर करणे बंधनकारक असेल.

६. **उमेदवाराने केलेल्या खर्चाचा हिशोब सादर करण्याची कार्यपध्दती:-**

६.१ **निवडणूक दैनंदिन व एकूण निवडणूक खर्च आणि शपथपत्र:-** उमेदवाराने निवडणुकीसाठी केलेल्या खर्चाचा हिशोब भरण्यासाठी राज्य निवडणूक आयोगाकडून मोबाईल ॲप्लिकेशन (उदा. True Voter App) व संकेतस्थळावर (Website) ऑनलाईन सुविधा वेळोवेळी उपलब्ध करून देण्यात येते. उमेदवारांनी दैनंदिन जमा व खर्चाचा हिशोबाची नोंद नमुना क्र. १ व २ मध्ये दररोज करावी. उमेदवारांना निवडणुकीचा दैनंदिन खर्च ऑनलाईन पध्दतीने दररोज भरावयाचा आहे. **दैनंदिन खर्च दररोज कार्यालयात प्रत्यक्ष सादर करावयाची यापूर्वीची अट**

याद्वारे रद्द करण्यात येत आहे. मात्र निकाल जाहीर झाल्यानंतर संपूर्ण जमा खर्चाचा हिशोब शपथपत्रासह संबंधित कार्यालयात प्रत्यक्ष सादर करणे बंधनकारक आहे.

६.२ **उमेदवारांना निवडणूक खर्च भरण्यासाठी खालीलप्रमाणे नमुने विहित करण्यात येत आहेत:-**

१) उमेदवाराचा स्वनिधी, प्राप्त निधी व भेट वस्तूंचा तपशील- नमुना १
२) दैनंदिन खर्च व एकत्रित खर्चाचा हिशोब- नमुना २
३) शपथपत्र- नमुना ३

६.३ **मोबाईल ॲप्लिकेशनमध्ये निवडणूक खर्च दाखल करणे-** राज्य निवडणूक आयोगाकडून ठरवून देण्यात आलेले मोबाईल ॲप्लिकेशन (उदा. True Voter App) व संकेतस्थळावर (Website) भरलेल्या खर्चाचा तपशील व विहित माहितीचा समावेश असलेल्या नमुना क्र. १ ते ३ यांची प्रिंटआऊट घेवून त्यावर उमेदवाराने स्वाक्षरी करावी. त्यासोबत खर्चाची देयके/ पावत्या/ व्हाऊचर्स इ. च्या स्वसाक्षांकीत झेरॉक्स प्रती जोडण्यात याव्यात. सदर स्वसाक्षांकीत कागदपत्रे उमेदवाराने स्वत: अथवा त्याच्या प्रतिनिधीमार्फत सदर आदेशातील परिच्छेद क्र.०४ मधील रकाना क्र.०४ मध्ये दर्शविल्यानुसार नियुक्त प्राधिकृत अधिकाऱ्याकडे, संबंधित निवडणुकीचा निकाल जाहीर झाल्यानंतर, लगतच्या ३० दिवसांच्या आत सादर करावीत व विहित नमुना क्र.४ मध्ये पोहोच घ्यावी.

६.४ **मोबाईल ॲप्लिकेशनमध्ये तांत्रिक अडचणी आल्यास-** मोबाईल ॲप्लिकेशन व संकेतस्थळाचा (Website) वापर करण्यामध्ये तांत्रिक अडचणी उद्‌भवल्यास सर्व संबंधित उमेदवारांनी सदर आदेशात विहित केलेले नमुना क्र.१ ते ३ मध्ये आवश्यक तपशील भरून, त्यासोबत वर नमूद केलेली कागदपत्रे जोडून त्यावर स्वत:ची स्वाक्षरी करून सदर कागदपत्रे परिच्छेद क्र.०४ मधील रकाना क्र.०४ मध्ये दर्शविल्यानुसार नियुक्त प्राधिकृत अधिकाऱ्याकडे, संबंधित निवडणुकीचा निकाल जाहीर झाल्यानंतर लगतच्या ३० दिवसांची मुदत संपल्यानंतर, पुढील १५ दिवसांच्या आत सादर करावित. कागदपत्रे सादर केल्यानंतर संबंधित कार्यालयाची विहित नमुना क्र.४ मध्ये पोहोच घ्यावी.

६.५ **निवडणूक खर्चाचा हिशोब कोणी सादर करावा-** निवडणूक लढविणाऱ्या (बिनविरोध निवडून आलेल्या उमेदवारांसह) प्रत्येक उमेदवाराने निवडणूक खर्चाचा हिशोब सादर करावा. उमेदवाराने एकापेक्षा अधिक प्रभाग/ निवडणूक विभाग/ निर्वाचक गणातून निवडणूक लढविल्यास त्या- त्या प्रभाग/ निवडणूक विभाग/ निर्वाचक गणाकरिता भरण्यात आलेल्या निवडणूक खर्चाचा प्रभागनिहाय तपशील विहित नमूने क्र.१ ते ३ मध्ये स्वतंत्रपणे सादर करणे आवश्यक राहील. **मात्र ज्या प्रभाग / निवडणूक विभाग / निर्वाचक गणातून उमेदवारी मागे घेतली असेल, त्या प्रभाग/ निवडणूक विभाग/ निर्वाचक गणाकरिता निवडणूक खर्चाचा हिशोब सादर करण्याची आवश्यकता नाही.**

७. **निवडणूक खर्च स्वीकारणारे अधिकारी (परिच्छेद क्र.०४ मधील तक्त्यातील रकाना क्र.०४) यांनी करावयाची कार्यवाही:-**

७.१ **खर्चाचा हिशोब सादर केल्यानंतर पोहोच देणे-** उमेदवारांनी निवडणूक खर्चाचा हिशोब (नमुना क्र.१ ते ३ सोबत) सादर केल्यानंतर संबंधित कार्यालयाने सदर उमेदवारास विहित नमुना क्र.४ नुसार पोहोच देणे बंधनकारक असेल. उमेदवार आणि संबंधित कार्यालयाने सदर कागदपत्रे व पोहोच व्यवस्थित जतन करणे आवश्यक आहे.

७.२ **किती उमेदवारांनी खर्च सादर केला याचा आढावा घेणे-** उमेदवारांनी निवडणुकीत केलेल्या खर्चाचा हिशोब सादर करण्याची मुदत संपल्यानंतर संबंधित अधिकारी यांनी निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांपैकी किती उमेदवारांनी खर्चाचा हिशोब सादर केला आहे व किती उमेदवारांनी केला नाही, याचा आढावा घ्यावा.

७.३ **उमेदवारांच्या खर्च तपशिलात त्रुटी असल्यास करावयाची कार्यवाही-** विहित मुदतीत निवडणूक खर्च सादर केलेल्या उमेदवारांची कागदपत्रे तपासून त्यामध्ये काही त्रुटी असल्यास त्याची पूर्तता करण्याबाबत सदर उमेदवारास, संबंधित अधिकारी यांनी निवडणूक खर्चाची कागदपत्रे सादर करण्यासाठी परिच्छेद ६.३ अथवा ६.४ मध्ये विहित केलेली मुदत संपल्याच्या दिनांकापासून १५ दिवसांच्या आत नोटीस द्यावी. संबंधित उमेदवारास सदरची नोटीस गिळाल्यानंतर त्या पुढील १५ दिवसांत त्रुटींची पूर्तता करण्याची संधी देण्यात यावी.

७.४ **उमेदवारांनी विहित मुदतीत हिशोब सादर न केल्यास-** ज्या उमेदवारांनी निवडणूक खर्चाचा कोणताही हिशोब (नमुना क्र.१ ते ३) सादर केलेला नाही अशा उमेदवारांना, खर्च स्वीकारणाऱ्या संबंधित अधिकारी यांनी खर्चाचा हिशोब सादर करण्यासाठी **"खर्चाचा हिशोब विहित नमुन्यात व आवश्यक कागदपत्रांसह सादर करावा"** अशा आशयाची नोटीस परिच्छेद ६.३ अथवा ६.४ मध्ये नमूद केलेली विहित मुदत संपल्याच्या दिनांकापासून पुढील १५ दिवसात काढावी. संबंधित उमेदवाराने नोटीस मिळाल्यापासून पुढील १५ दिवसांच्या आत विलंबाच्या खुलाशासह सदर हिशोब सादर करण्यासाठी कळवावे.

७.५ **उमेदवारांच्या निवडणूक खर्चाची माहिती तपासणी अधिकारी यांना सादर करणे-** वरील प्रमाणे वाजवी संधी देवूनही निवडणुकीच्या खर्चाचा हिशोब सादर न करणाऱ्या आणि त्रुटींची पूर्तता न करणाऱ्या उमेदवारांचे अनर्हतेचे प्रस्ताव तयार करण्यासाठी सर्व कागदपत्रे यथास्थिती परिच्छेद ६.३, ६.४, ७.३ व ७.४ मध्ये नमूद केलेली विहित मुदत संपल्याच्या दिनांकापासून १० दिवसांत संबंधित तपासणी अधिकारी यांच्याकडे पाठविण्यात यावीत.

८. **तपासणी अधिकारी (परिच्छेद क्र.०४ मधील तक्त्यातील रकाना क्र.०५) यांनी करावयाची कार्यवाही:-**

८.१ **उमेदवाराचा खर्च सूचना फलकावर प्रसिद्ध करणे-** उमेदवाराने सादर केलेला निवडणूक खर्च परिच्छेद-०४ मधील रकाना क्र.०५ मध्ये दर्शविलेल्या प्राधिकृत तपासणी अधिकारी यांनी सूचना

फलकावर प्रसिद्ध करावा. याबाबत तक्रारी प्राप्त झाल्यास किंवा निवडणूक संनियत्रण यंत्रणेने काही आक्षेपार्ह बाबी नजरेस आणल्या तर तपासणी अधिकारी यांनी याबाबत संबंधित उमेदवारांना नोटीस देऊन, त्याची बाजू ऐकून, जिल्हाधिकारी अथवा महानगरपालिका आयुक्त यांनी परिच्छेद ३.१ नुसार वेळोवेळी निश्चित केलेल्या दरपत्रकाशी तुलना करून, झालेला खर्च योग्य आहे किंवा कसे, याची चौकशी / खात्री करून निर्णय घ्यावा. दरपत्रकापेक्षा कमी खर्च दाखविण्यात आला असेल किंवा खर्च लपविण्यात आला असेल तर दरपत्रकाप्रमाणे खर्च ग्राह्य धरण्यात यावा.

८.२ **अनर्हतेचे प्रस्ताव सादर करणे-** तपासणीअंती ज्या उमेदवारांनी निवडणूक खर्चाचा हिशोब सादर केला नाही अथवा सूचना दिल्यानंतरदेखील त्रुटींची पूर्तता केली नाही, अशा सर्व उगेदवारांच्या बाबतीत संबंधित तपासणी अधिकारी यांनी अभिप्रायासह परिच्छेद क्र.०४ मधील रकाना क्र.०६ मध्ये दर्शविलेल्या प्राधिकृत अधिकारी यांच्याकडे अनर्हतेचा प्रस्ताव सादर करावा. या प्रस्तावासोबत निवडणूक लढविणारे सर्व उमेदवार (बिनविरोधसह), त्यापैकी निवडणूक खर्च सादर करणारे, सादर न करणारे अथवा हिशोबात त्रुटी असणारे अशा सर्व उमेदवारांची नमुना क्र. ०६ नुसार प्रमाणित यादी जोडावी.

८.३ **प्राप्त प्रस्ताव सादर करण्याकरिता तपासणी अधिकारी यांच्यासाठी मुदत-** संबंधित प्राधिकृत अधिकारी यांच्याकडून प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर तपासणी अधिकारी यांनी शक्यतो ३० दिवसांत, राज्य निवडणूक आयोगाने अनर्हतेबाबत निर्णय घेण्यासाठी परिच्छेद क्र.०४ मधील रकाना ०६ मध्ये नमूद केलेल्या प्राधिकृत अधिकाऱ्याकडे प्रस्ताव सादर करावेत.

९. **अनर्हतेबाबत निर्णय घेण्याकरिता प्राधिकृत अधिकाऱ्यांनी (परिच्छेद क्र.०४ मधील तक्त्यातील रकाना क्र.०६) करावयाची कार्यवाही:-**

९.१ **निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवाराने निवडणूक खर्च सादर न केल्यास-** निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवाराने विहित केलेल्या मुदतीत व रितीने निवडणूक खर्च सादर न केल्यास अशा उमेदवारांना अनर्ह ठरविण्याबाबत खालील प्रक्रियेचे पालन करुन योग्य निर्णय घ्यावा.

९.२ **अनर्हतेच्या प्रस्तावाची छाननी करणे-** अनर्हता आदेश काढण्यापूर्वी राज्य निवडणूक आयोगाने परिच्छेद क्र.०४ मधील रकाना ०६ मध्ये नमूद केलेल्या प्राधिकृत अधिकाऱ्याने प्राप्त प्रस्तावांची छाननी करून, त्यामध्ये काही त्रुटी आढळल्यास त्याची पूर्तता करण्यासाठी तपासणी अधिकाऱ्यांना कळवावे.

९.३ **सुनावणी घेणे-** तपासणी अधिकाऱ्यांकडून आवश्यक ती पूर्तता होताच प्रकरण दाखल करून घेऊन सुनावणीची तारीख निश्चित करावी. ज्या उमेदवारांनी निवडणूक खर्चाचा हिशोब सादर केला नाही, अशा प्रत्येक उमेदवाराच्या अनर्हतेबाबत निर्णय घेण्यासाठी प्राधिकृत अधिकारी यांनी व्यक्तिश: सुनावणी घ्यावी. सुनावणी घेण्याचे अधिकार इतर अधिकाऱ्यांना प्रदान करता येणार नाहीत.

९.४ **नैसर्गिक न्याय तत्वाचे पालन करणे-** प्राधिकृत अधिकारी (जिल्हाधिकारी/ विभागीय आयुक्त) यांनी अनर्हतेचे निर्णय घेण्यापूर्वी नैसर्गिक न्याय तत्वाचे (Principles of Natural Justice) पालन करावे.

९.५ **अनर्हतेचे आदेश-** प्राधिकृत अधिकाऱ्यांनी अशी प्रकरणे दाखल झाल्यापासून शक्यतो ६० दिवसांत संबंधितांना सुनावणी देऊन व यथायोग्य आदेश पारित करून ती निकाली काढावीत. सदर आदेश बोलके (Speaking Order) व स्वयंस्पष्ट असावेत. प्राधिकृत अधिकारी यांनी सुनावणीअंती अनर्ह ठरणाऱ्या प्रत्येक उमेदवारासाठी स्वतंत्र आदेश निर्गमित करावेत. **"सदर आदेशाने व्यथित झालेल्या उमेदवारास, आदेशाच्या दिनांकापासून ६० दिवसांच्या आत राज्य निवडणूक आयोगाकडे विशेष अर्ज दाखल करता येईल"** ही बाब आदेशात स्पष्टपणे नमूद करावी.

९.६ **अनर्ह ठरणाऱ्या उमेदवारांची नावे शासन राजपत्रात प्रसिध्द करणे-** एखाद्या उमेदवाराला अनर्ह ठरविल्याबाबत आदेश पारित केल्यानंतर, असे अनर्ह ठरणाऱ्या सर्व उमेदवारांची नावे संबंधित विभागीय आयुक्त/ जिल्हाधिकारी यांनी शासन राजपत्रात ७ दिवसांत प्रसिध्द करावित.

९.७ **खर्चाचा हिशोब सादर करण्यात आले नसल्याबाबतची तक्रार-** निवडणूक खर्च सादर केले नसल्याची तक्रार प्राप्त झाल्यास, सदर तक्रारीची संबंधित तपासणी अधिकारी यांच्यामार्फत तातडीने प्राथमिक चौकशी पूर्ण करून त्यात तथ्य आढळल्यास वर नमूद केल्यानुसार कार्यवाही करण्यात यावी.

१०. अनर्हता दूर करणे अथवा अनर्हतेचा कालावधी कमी करण्याचे अधिकार:-

१०.१ **आयोगाचे अधिकार-** मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या कलम १६ (१फ), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १०(१फ), महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम १९६५ च्या कलम १६ (१ ई), महाराष्ट्र जिल्हापरिषदा आणि पंचायत समिती अधिनियम १९६१ चे कलम १५-ब (२) व ५८ (१ई) आणि महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमाच्या कलम १४-ब (२) मधील तरतूदीनुसार अनर्हता दूर करणे, अनर्हतेचा कालावधी कमी करण्याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाचे विशेषाधिकार आहेत. सदर अधिकार हे राज्य निवडणूक आयोगास स्वतःहून अथवा अनर्ह झालेल्या उमेदवाराच्या विशेष अर्जावरुन वापरता येतात.

१०.२ **विशेष अर्ज-** सदर अधिकार हे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अधिनियमांमध्ये एखाद्या उमेदवाराला अनर्ह ठरविण्याकरिता सक्षम प्राधिकाऱ्याने (वरील परिच्छेद क्र.०४ रकाना क्र.०६ नुसार अधिकार प्रदान केलेले प्राधिकारी) पारित केलेल्या आदेशामुळे व्यथित झालेल्या व्यक्तीने दाखल करावयाचा 'विशेष अर्ज' व 'अपील' हे संपूर्णपणे भिन्न आहेत. सबब, खर्चाचा हिशोब सादर न केल्यामुळे अनर्ह झालेल्या उमेदवाराने राज्य निवडणूक आयोगाकडे केवळ 'विशेष अर्ज' दाखल करणे आवश्यक आहे.

१०.३ **विशेष आदेश**- राज्य निवडणूक आयोगाकडे अनर्हता दूर करणे अथवा अनर्हतेचा कालावधी कमी करण्याबाबत केलेल्या विनंती अर्जास 'विशेष अर्ज' आणि त्यावर देण्यात आलेल्या आदेशास 'विशेष आदेश' असे संबोधण्यात येईल.

१०.४ **राज्य निवडणूक आयोगाचा निर्णय अंतिम**- अनर्हता दूर करणे अथवा अनर्हतेचा कालावधी कमी करण्याबाबतचे अधिकार राज्य निवडणूक आयोगाकडे निहित आहेत. राज्य निवडणूक आयोगाकडे प्राप्त विशेष अर्जावर घेण्यात येणाऱ्या सुनावणीच्या वेळी संबंधित कार्यालयाने/ उमेदवाराने खर्च दाखल करतेवेळी दिलेली कागदपत्रे व त्याची पोहोच तसेच उमेदवाराला वेळोवेळी दिलेल्या नोटीस इ. कागदपत्रे सादर करणे आवश्यक राहील. राज्य निवडणूक आयोगाने सदर विशेषाधिकार वापरुन पारित केलेले आदेश अंतिम असतील.

१०.५ **सदर आदेश हे या आदेशाच्या दिनांकानंतर होणाऱ्या सर्व सार्वत्रिक व पोटनिवडणुकांकरिता लागू असतील.**

मा.राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

१५.०२.२०२४

(सुरेश काकाणी)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,

१. प्रधान सचिव, ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई.
२. प्रधान सचिव(२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई.
३. संचालक, नगरपालिका प्रशासन संचालनालय, वरळी, मुंबई.
४. विभागीय आयुक्त (सर्व)
५. जिल्हाधिकारी (सर्व)
६. महानगरपालिका आयुक्त (सर्व)
७. नगरपरिषदा/ नगर पंचायतींचे संबंधित मुख्याधिकारी (सर्व)/ प्रशासक तथा तहसीलदार
८. राज्य निवडणूक आयोगाच्या पॅनेलवरील सर्व वकील
९. राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने
१०. निवड नस्ती

नमुना - १

उमेदवाराला प्राप्त निधी / देणगी बाबतचा तपशील (स्वनिधी, पक्ष निधी, भेट, कर्ज, इ.)

उमेदवाराचे नाव :
जिल्हयाचे नाव :
पक्षाचे नाव :
सार्वत्रिक /पोट निवडणूक :
स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव :
निकाल घोषित केल्याचा दिनांक :
प्रभाग/गण/ गट क्रमांक
जागा/ seat क्र.

अ. क्र.	निधी / देणगी देणाऱ्याचे नाव व पत्ता	निधी / देणगी देणाऱ्याचा संपर्क क्रमांक	दिनांक	रोख/ चेक/ डीडी/ इतर प्रकारे	देणाऱ्याच्या बँकेचे नाव व शाखा	निधी / देणगीचा प्रकार	रक्कम
						एकूण	

(निकाल घोषित झाल्यापासून ३० दिवसांच्या आत सादर करावा.)

स्वाक्षरी

दिनांक:-
उमेदवाराचे नाव

टीप:

यामध्ये पुढील बाबींचा समावेश करावा-

१) रोख रक्कम, धनादेश, ऑनलाईन इत्यादी स्वरुपाचा स्वपक्ष, इतर पक्ष, हितचिंतक आदींकडून प्राप्त झालेला निधी.

२) वस्तु रूपाने उदा. बॅनर्स, पोस्टर्स, झेंडे, ध्वनिचित्रफिती इत्यादी स्वरुपात स्वपक्ष, इतर पक्ष, हितचिंतक आदींकडून प्राप्त वस्तू.

३) प्रसार माध्यमांवरील उदा. मुद्रित, दृकश्राव्य, डिजिटल, सोशल मीडिया इत्यादींद्वारे स्वपक्ष, इतर पक्ष, हितचिंतक आदींकडून एकत्रितरीत्या करण्यात आलेल्या जाहिरातींवरील खर्च.

४) सेवा स्वरूपात उदा. पक्षातर्फे एकत्रितपणे मिरवणुका, रोड शो, प्रचार सभा, वाहनांवरील व्यवस्था, खानपान व्यवस्था इत्यादींसाठी करण्यात येणारा खर्च.

नमुना - २

उमेदवाराने केलेल्या खर्चाचा तपशील

उमेदवाराचे नाव :
जिल्ह्याचे नाव:
पक्षाचे नाव :
सार्वत्रिक /पोटनिवडणूक:
स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव:
निकाल घोषित केल्याचा दिनांक:
प्रभाग/ गण/ गट क्रमांक
जागा/ seat क्र.

अ.क्र.	दिनांक	खर्चाची बाब	देयक/ पावती/ व्हाऊचर क्रमांक	रक्कम कोणास अदा केली	रक्कम
				एकूण	

(निकाल घोषित झाल्यापासून ३० दिवसांच्या आत सादर करावा.)

स्वाक्षरी
दिनांक:-
उमेदवाराचे नाव

राजकीय पक्षातर्फे निवडणुकीत उमेदवारांसाठी एकत्रित खर्च करण्यात येतो. सदर खर्च संबंधित उमेदवारांमध्ये विभाजित करण्याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाचे स्वतंत्र आदेश आहेत. त्यानुसार तो खर्च संबंधित उमेदवाराने आपल्या एकूण खर्चामध्ये समाविष्ट करणे बंधनकारक आहे.

नमुना -३

उमेदवाराचे शपथपत्र

मी (नाव).....वडिलाचे/ आईचे/ पतीचे नाव ..... वय ..... वर्ष ....., राहणार ..... पुढीलप्रमाणे या शपथपत्राद्वारे जाहीर करतो/ करते की,

१. मी ..... महानगरपालिका/ नगरपरिषद/ नगरपंचायत/ जिल्हापरिषद/ पंचायत समिती/ ग्रामपंचायतीच्या ..... - प्रभाग क्रमांक/ गट/ गण ..... मधून सार्वत्रिक/ पोटनिवडणूक ..... मधून..... या जागेसाठी निवडणूक लढविली होती व तिचा निकाल दिनांक .....रोजी घोषित करण्यात आला होता. सदर निकालानुसार मी विजयी / पराभूत झालो आहे/ मी बिनविरोध निवडून आले/आलेलो आहे. (लागू नसेल ते खोडावे)

२. मी/ माझ्या प्रतिनिधीने नामनिर्देशन दिनांक..... ते निकाल घोषित करण्यात आलेल्या दिनांक .....(दोन्ही दिवस धरुन) या काळात केलेले सर्व निवडणूक खर्चाचे खरे व बिनचूक हिशोब ठेवलेले आहेत; तसेच खर्चाचे पूरक पुराव्याचे कागददेखील जतन केले आहेत.

३. मी राज्य निवडणूक आयोगाच्या आदेशातील सर्व निदेशाचे तंतोतंत पालन केलेले आहे, अशी खात्री देतो.

४. मी सादर केलेल्या खर्चामध्ये कोणतीही बाब लपवून ठेवलेली नाही किंवा रोखून ठेवलेली नाही.

५. मी स्वतः केलेला खर्च, पक्षाने माझ्यासाठी केलेला खर्च व इतर व्यक्तींनी माझ्यासाठी केलेला खर्च संपूर्णपणे खरा व अचुकपणे मी माझ्या एकूण खर्चात अंतर्भूत केलेला आहे.

६. मी निवडणुकीकरिता देणगी, भेटी, कर्ज, पक्ष निधी इत्यादी स्वरुपात गोळा केलेल्या निधीचा अचूक तपशील सादर केला आहे. हा सर्व निधी स्वखुशीने देण्यात आलेला आहे.

७. मी ठेवलेली हिशोबाची पुस्तके व त्यासंबंधातील खर्चाच्या पृष्ठ्यर्थ ठेवलेली पावती/ बील/ व्हाऊचर इ. यांच्या मूळ प्रती, मी निवडणूक अधिकारी/ निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या मागणीनुसार पडताळणीसाठी न चुकता व विनाविलंब सादर करील.

८. मी पेड न्यूजचा अवलंब केलेला नाही.

मी शपथेवर सांगतो की, वर वर्णन केलेली माहिती खरी असून कोणतीही माहिती खोटी व लपवून ठेवलेली नाही.

उमेदवाराची स्वाक्षरी:-.....

नाव:- .....

दिनांक:- .....

टिप:- शपथपत्र स्टँप पेपरवर सादर करण्याची आवश्यकता नसून साध्या कागदावर तयार करुन सक्षम प्राधिकाऱ्यासमोर दृढकथन करुन सादर करावे.

नमुना -४

उमेदवारांनी सादर केलेल्या खर्चाचा हिशोब स्वीकारतांना उमेदवाराला द्यावयाची पोच पावती

कार्यालयीन वापराकरिता:-

उमेदवाराचे नाव:- ----------
स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव:- ---------- . प्रभाग क्र:-
तालुका:- जिल्हा:-
निकाल घोषित केल्याचा दिनांक:-
खर्चाचा हिशोब सादर केल्याचा दिनांक:-
नमुना क्र १ -- जोडला आहे/ नाही
नमुना क्र २ -- जोडला आहे/ नाही
नमुना क्र ३ -- जोडला आहे/ नाही
उमेदवार/ प्रतिनिधी यांची स्वाक्षरी:-
खर्चाचा हिशोब स्वीकारणाऱ्या प्राधिकृत अधिकारी/कर्मचारी याचे नाव:- ----------
पद:-
प्राधिकृत अधिकारी/ कर्मचारी यांची दिनांकासह स्वाक्षरी:-
कार्यालयीन शिक्का

उमेदवारास द्यावयाची पोहोच:

उमेदवाराचे नाव:- ----------
स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव:- ---------- प्रभाग क्र:-
तालुका:- जिल्हा:-
निकाल घोषित केल्याचा दिनांक:-
खर्चाचा हिशोब सादर केल्याचा दिनांक:-
नमुना क्र १ -- जोडला आहे/ नाही
नमुना क्र २ -- जोडला आहे/ नाही
नमुना क्र ३ -- जोडला आहे/ नाही
उमेदवार/ प्रतिनिधी यांची स्वाक्षरी:-
खर्चाचा हिशोब स्वीकारणाऱ्या प्राधिकृत अधिकारी/ कर्मचारी याचे नाव:- ----------
पद:-
प्राधिकृत अधिकारी/ कर्मचारी यांची दिनांकासह स्वाक्षरी:-
कार्यालयीन शिक्का

नमुना - ५

स्थानिक प्रचलित दर

जिल्ह्याचे / महानगरपालिकेचे नाव -

सार्वत्रिक/ पोटनिवडणूक -

मतदानाचा दिनांक -

स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव -

जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त यांच्या अध्यक्षतेखालील समितीने व राजकीय पक्षांच्या उपस्थितीत; तसेच मान्यतेने निश्चित केलेले स्थानिक प्रचलित दर

अ.क्र.	खर्चाची मुख्य बाब	खर्चाची आंतर बाब	तपशील /voucher	स्थानिक प्रचलित दर
१	२	३	४	५
१	प्रचारादरम्यान भाडे खर्च	प्रचार कार्यालय		
		प्रचार मैदाने		
		प्रचारातील वाहने		
		उमेदवाराची वाहने		
		कार्यालयीन वाहने		
		विविध प्रतिनिधींना दिलेले वाहने		
		जाहिरातीची ठिकाणे		
		व्यासपीठ		
		मंडप		
		बुथ		
		खुर्ची, टेबल इ.		
		विविध इलेक्ट्रॉनिक व इलेक्ट्रीकल उपकरण		
		इतर अनुषंगिक खर्च		
२	प्रचार कार्यालयावरील खर्च	प्रचारकांचा भत्ता		
		प्रतिनिधी भत्ता		
		मतदान प्रतिनिधी भत्ता		
		मतमोजणी प्रतिनिधी भत्ता		
		दूरध्वनी/ भ्रमणध्वनी खर्च		
		वीज/ पाणी/ चहा खर्च		
		इतर कार्यालयीन खर्च		
३	प्रचार साहित्यावरील खर्च	जाहीरनामा छपाई व वितरण		
		वैयक्तिक माहिती पुस्तिका		
		पोस्टर छपाई व वितरण		
		हॅन्डबील छपाई व वितरण		
		भिंतीवरील प्रचाराचे लिखाण		
		व्होटर स्लिप		
		इतर साहित्य खर्च		

अ.क्र.	खर्चाची मुख्य बाब	खर्चाची आंतर बाब	तपशील /voucher	स्थानिक प्रचलित दर
१	२	३	४	५
४	प्रसार माध्यमावरील खर्च	वर्तमान पत्रातील जाहिरात खर्च		
		होर्डिंग खर्च		
		ऑडिओ जाहिरात		
		व्हिडिओ जाहिरात		
		एसएमएस		
		केबल टीव्ही		
		संकेत स्थळ इ. इंटरनेट माध्यम		
		सोशल मीडिया		
		रेडिओ /एफएम		
		प्रवेशद्वाराची कमान		
		टीव्ही चॅनेल		
		इतर प्रचार माध्यम		
५	प्रचारावरील खर्च	मिरवणूक/रोड शो (रॅली)		
		जनसभा/प्रचारसभा		
		व्हीआयपीवरील खर्च		
		सजावट खर्च		
		इतर खर्च		
६	खानपान	प्रचारातील खानपान		
		मतदान प्रतिनिधी खानपान		
		मतमोजणी प्रतिनिधी खानपान		
		कार्यकर्ता खानपान		
		इतर खर्च		
७	इतर खर्च (जे वरील बाबीत मोडत नाहीत)			

जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त यांची स्वाक्षरी

दिनांक

टीप -

१. सदर दर हा समितीचे सदस्य व राजकीय पक्षांच्या प्रतिनिधीच्या उपस्थितीत निश्चित करण्यात आलेले आहेत.

२. उमेदवाराने जर स्थानिक प्रचलित दरापेक्षा कमी दराने खर्च केला तर त्या उमेदवाराला प्रचलित दरापेक्षा कमी दर का दाखविण्यात आले आहेत यांच्या कागदपत्रांच्या पुराव्यासह योग्य कारण देणे आवश्यक राहील.

नमुना - ६

तपासणी अधिकारी यांनी प्राधिकृत अधिकारी यांना अनर्हतेच्या प्रस्तावासोबत सादर करावयाच्या यादीचा नमुना

जिल्ह्याचे/ महानगरपालिकेचे नाव -

स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव -

सार्वत्रिक/ पोटनिवडणूक -

निकाल घोषित केल्याचा दिनांक -

अ.क्र.	उमेदवाराचे नाव	निवडणूक खर्च सादर केल्याचा दिनांक	निवडणूक खर्च दाखल न केलेल्या उमेदवाराला नोटीस दिल्याचा दिनांक	हिशोबात त्रुटी असल्यास नोटीस दिल्याचा दिनांक	निवडणूक खर्च विहित कालावधीत सादर न केल्यास अनर्ह ठरतो किंवा नाही
१	२	३	४	५	६

स्वाक्षरी

तपासणी अधिकाऱ्याचे नाव

पदनाम

टिप - अनर्हतेच्या प्रस्तावासोबत उपरोक्त नमुन्यातील यादी जोडावी.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या
सार्वत्रिक निवडणूका-२०२५
उमेदवाराने निवडणुकांमध्ये करावयाच्या
खर्चाची मर्यादा निश्चित करण्याबाबत....

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक - रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र. ४५/का-५
नवीन प्रशासकीय भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मुंबई- ४०००३२.
ई मेल - sec.corp@mah.gov.in
दिनांक : २९ ऑक्टोबर, २०२५

संदर्भ :- १. रानिआ/मनपा-२०१६/प्र.क्र.४६/का-५, दि.३१ जानेवारी, २०१७.
२. रानिआ/नप-२०१६/प्र.क्र.३७/का-६, दि.२१ ऑक्टोबर, २०१६,
२४ ऑक्टोबर, २०१६ व १७ नोव्हेंबर, २०१७.
३. रानिआ/ग्रापंनि-२०१७/प्र.क्र.११/का-८, दि. २१ ऑगस्ट, २०१७.

आ दे श

ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए अन्वये राज्यातील पंचायती व नगरपालिका यांच्या सर्व निवडणुकांचे अधिक्षण, संचालन व नियंत्रण याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आली आहे;

ज्याअर्थी, स्थानिक स्वराज्य संस्थांची निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवाराने निवडणूक खर्चाचा हिशोब आयोगाने निर्धारित केलेल्या कालावधीमध्ये आणि विहित केलेल्या रितीने सादर करण्यात कसूर करणाऱ्या उमेदवारास अनर्ह ठरविण्याची तरतूद मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १६(१), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १०(१ई), महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १६(१ड), महाराष्ट्र जिल्हा परिषद

आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ चे कलम १५-ब(१) आणि ५८(१ई) व महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमाच्या कलम १४ ब(१) मध्ये करण्यात आली आहे.

ज्याअर्थी, उपरोक्त तरतुदीस अनुसरून राज्य निवडणूक आयोगाने संदर्भाधिन आदेशान्वये विविध स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता उमेदवाराने करावयाच्या खर्चाची मर्यादा निश्चित केली आहे.

ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.रानिआ-२०२३/उनिख/ प्र.क्र.१३/ संगणकीकरण कक्ष (ब), दि. १५ फेब्रुवारी, २०२४ अन्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये उमेदवाराने करावयाच्या निवडणूक खर्चाची मर्यादा राज्य निवडणूक आयोगाने वेळोवेळी निश्चित केल्यानुसार राहिल असे विहित केले आहे.

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने संदर्भाधिन आदेशान्वये सन २०१६-१७ मध्ये विहित केलेली निवडणूक खर्चाची मर्यादा निश्चित करुन सुमारे ८ वर्षाचा कालावधी झाला असून, आगामी निवडणुकांच्या अनुषंगाने सदर मर्यादा सुधारीत करणे आवश्यक झाले आहे.

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए; तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १८ अ(४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १४ (४), महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १०-अ (४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ चे कलम ९ अ व महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमाच्या कलम १०-अ (४) नुसार प्राप्त अधिकारांचा वापर करून संदर्भाधिन सर्व आदेश अधिक्रमित करुन, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक / पोट निवडणुकांकरिता उमेदवाराने करावयाच्या निवडणूक खर्चाची मर्यादा पुढीलप्रमाणे निश्चित करण्यात येत आहे. :-

अ.क्र.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	सुधारीत खर्चाची मर्यादा (रुपये)	
महानगरपालिका सदस्य			
१	बृहन्मुंबई	१५,००,०००	
२	अ वर्ग (पुणे व नागपूर)	१५,००,०००	
३	ब वर्ग (पिंपरी-चिंचवड, नाशिक व ठाणे)	१३,००,०००	
४	क वर्ग (कल्याण-डोंबिवली, नवी मुंबई, छत्रपती संभाजीनगर व वसई-विरार)	११,००,०००	
५	ड वर्ग (उर्वरित १९ महानगरपालिका)	९,००,०००	
नगरपरिषद / नगरपंचायत			
		थेट नगराध्यक्ष	सदस्य
६	अ वर्ग नगर परिषद (न.प.)	१५,००,०००	५,००,०००
७	ब वर्ग (न.प.)	११,२५,०००	३,५०,०००
८	क वर्ग (न.प.)	७,५०,०००	२,५०,०००
९	नगर पंचायत	६,००,०००	२,२५,०००
जिल्हा परिषद / पंचायत समिती			
	जिल्हे	जिल्हा परिषद सदस्य	पंचायत समिती सदस्य
१०	७१ ते ७५ निवडणूक विभाग	९,००,०००	६,००,०००
११	६१ ते ७० निवडणूक विभाग	७,५०,०००	५,२५,०००
१२	५० ते ६० निवडणूक विभाग	६,००,०००	४,५०,०००
ग्रामपंचायत			
	सदस्य संख्या	थेट सरपंच	सदस्य
१३	७ ते ९ सदस्य	७५,०००	४०,०००
१४	११ ते १३ सदस्य	१,५०,०००	५५,०००
१५	१५ ते १७ सदस्य	२,६५,०००	७५,०००

राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.रानिआ-२०२३/उनिख/प्र.क्र.१३/संगणकीकरण कक्ष (ब), दि.१५ फेब्रुवारी, २०२४ अन्वये विहित केल्यानुसार उमेदवारांनी निवडणूक खर्चाचा हिशोब वेळोवेळी सादर करणे बंधनकारक राहील.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(सुरेश काकाणी)
सचिव
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,

१. अपर मुख्य सचिव, नगर विकास विभाग (नवि-२), मंत्रालय, हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई ३२

२. प्रधान सचिव, ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३. सर्व विभागीय आयुक्त
४. सर्व महानगरपालिका आयुक्त
५. सर्व जिल्हाधिकारी
६. सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषद/नगरपंचायत
७. मा. सर्वोच्च न्यायालय व मा. उच्च न्यायालयातील राज्य निवडणूक आयोगाचे वकील
८. आयोगातील सर्व कार्यासने
९. निवड नस्ती.

RNI No. MAHBIL /2009/31748

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग एक-अ—मध्य उप-विभाग

वर्ष ११, अंक ३२] गुरुवार, ऑक्टोबर ९, २०२५/आश्विन १७, शके १९४७ [पृष्ठे ४८, किंमत : रुपये २६.००

असाधारण क्रमांक ६१

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

पहिला मजला, नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक, मादाम कामा मार्ग, मुंबई-४०० ०३२.

अधिसूचना

निवडणुकांच्या प्रयोजनार्थ प्रसारमाध्यम संनियंत्रण व जाहिरात प्रमाणन आदेश, २०२५.

संदर्भ :

१) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूक आचारसंहिता कालावधीमध्ये राजकीय पक्ष, उमेदवार यांच्या इलेक्ट्रॉनिक प्रसारमाध्यमांद्वारे प्रसारित करण्यात येणाऱ्या मुलाखती इ. बाबतः स्थास्वसं-११०३/प्र.क्र. ३२/का-५, दि. १७ मार्च २००५.

२) इलेक्ट्रॉनिक प्रसारमाध्यमांवर प्रसारित/ प्रसिद्ध करण्यात येणाऱ्या प्रस्तावित जाहिरातींच्या प्रमाणनाबाबतः क्र. रानिआ/मनपा/२००९/प्र. क्र. १/का.५, दि. ०६ जानेवारी २००९.

३) जाहिरात प्रमाणनासाठी समिती स्थापन करण्याबाबतः क्र. रानिआ/मनपा-२००९/प्र. क्र. १/का.५, दि.२२ डिसेंबर २०११.

४) पेड न्यूजसंदर्भात कार्यवाही करण्याविषयी कार्यपद्धती ठरविणे आणि समिती गठित करण्याबाबतः क्र. रानिआ/मनपा/२००९/प्र. क्र. १/का.५, दि. १६ जानेवारी २०१२.

५) वृत्तवाहिन्यांवरील चर्चात्मक कार्यक्रमांच्या परवानगीबाबतः दि. १८ जानेवारी २०१२.

६) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये जनमत चाचणी आणि मतदानोत्तर चाचणी घेणे, निष्कर्ष प्रसिद्ध करण्याबाबत निर्बंधः क्र. रानिआ/मनपा/२०१२/प्र.क्र.१३/का-५, दि. ०२ फेब्रुवारी २०१२.

७) आचारसंहिता लागू असलेल्या क्षेत्रामधील शासनाच्या जाहिरातींबाबतः क्र. रानिआ/मनपा-२०१७/ प्र. क्र. ५/का.५, दि. १६ जानेवारी २०१७.

५३३

क्रमांक रानिआ/मावज/२०२५/प्र.क्र. ५/ का. १०, दि. ०९ ऑक्टोबर २०२५.—ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद '२४३ ट' (243K) आणि '२४३ यक' (243ZA) अन्वये; तसेच स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या संबंधित कायद्यांतील तरतुदींन्वये राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सर्व निवडणुकांचे अधीक्षण, संचालन व नियंत्रण याबाबतचे अधिकार राज्य निवडणूक आयोगास प्राप्त झाले आहेत ;

ज्याअर्थी, मा. सर्वोच्च न्यायालयाने सिव्हिल अपील क्र. ५७५६/२००५, श्री. किसनसिंग तोमर वि. अहमदाबाद महानगरपालिका व इतर मध्ये दि. १९ ऑक्टोबर २००६ रोजी दिलेल्या निर्णयामध्ये राज्य निवडणूक आयोगाचा दर्जा, अधिकार व जबाबदाऱ्या भारत निवडणूक आयोगाशी समतुल्य आहेत, असे नमूद केले आहे;

ज्याअर्थी, प्रत्येक राजकीय पक्ष/ उमेदवार/ गट/ संस्था/ संघ किंवा व्यक्तीने दूरदर्शन वाहिन्या आणि केबल नेटवर्कवर द्यावयाच्या सर्व प्रस्तावित राजकीय जाहिराती भारत निवडणूक आयोगाने विविध स्तरांवर स्थापन करावयाच्या निर्देशित प्रमाणन समितीद्वारे पूर्वप्रमाणित केलेल्या असल्या पाहिजेत, असे आदेश मा. सर्वोच्च न्यायालयाने दि. १३ एप्रिल २००४ रोजी {एसएलपी (सी) क्र. ६६७९ मध्ये माहिती व प्रसारण मंत्रालय विरुद्ध मे. जेमिनी टीव्ही प्रा. लि.} दिले आहेत;

ज्याअर्थी, सुदृढ लोकशाहीच्यादृष्टीने 'पेड न्यूज' हा प्रकार मोठे आव्हान ठरू शकते. त्यातून निष्पक्ष निवडणूक प्रक्रियेत अडथळा येऊ शकतो आणि सर्वसामान्य मतदारांच्या मतावर अनुचित प्रभाव पडू शकतो. हे धोके टाळण्यासाठी दि. ०४ ऑक्टोबर २०१० व दि. ०९ मार्च २०११ रोजी भारत निवडणूक आयोग व राजकीय पक्षांची एकत्रित बैठक झाली होती. त्यात विविध उपाययोजना करण्याचा निर्णय झाला होता;

ज्याअर्थी, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका मुक्त, निर्भय, पारदर्शक, निःपक्षपातीपणे व कार्यक्षमतेने पार पाडण्याच्यादृष्टीने पेड न्यूजला आळा घालणे, सर्व माध्यमांवर जाहिरात प्रसारण/ प्रसिद्धी/ प्रचार व त्या अनुषंगिक बाबींसंदर्भात कार्यपद्धती निश्चित करणे आवश्यक झाल्यामुळे राज्य निवडणूक आयोगाने विविध आदेश निर्गमित केले आहेत;

आणि ज्याअर्थी, उपरोक्त संदर्भांकित आदेशांची अंमलबजावणी करताना होणारा संभ्रम दूर करणे, त्यांच्या अंमलबजावणीमध्ये एकसूत्रता व सुलभता आणणे; तसेच प्रसारमाध्यमांच्या बदलत्या स्वरुपाची नोंद घेणे इत्यादी बाबी विचारात घेऊन काही सुधारणा करणे आवश्यक आहे, अशी राज्य निवडणूक आयोगाची खात्री झाली आहे;

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद '२४३ट' व '२४३यक'; मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ कलम १८अ(४); महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १४(४); महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५चे कलम १०-अ (४); महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ चे कलम ९अ; महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमाच्या कलम १०-अ (४) अन्वये; तसेच राज्य निवडणूक आयोगास याबाबतीत समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकारांचा वापर करून राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र उपरोक्त संदर्भांकित सर्व आदेश अधिक्रमित करून खालीलप्रमाणे आदेश देत आहेः—

आदेश

भाग एक

आदेशाचे नाव आणि व्याप्ती

१. नाव व्याप्ती आणि प्रारंभ :

(१) या आदेशाला 'निवडणुकांच्या प्रयोजनार्थ प्रसारमाध्यम संनियंत्रण व जाहिरात प्रमाणन आदेश, २०२५' असे संबोधण्यात येईल.

(२) मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या याचिका क्र. ६६७९/२००४ संदर्भातील दि. १३ एप्रिल २००४ रोजीच्या आदेशानुसार निवडणूकविषयक इलेक्ट्रॉनिक मीडियाच्या जाहिरातींचे पूर्वप्रमाणन करणे आवश्यक आहे.

(३) सर्व राजकीय पक्ष व उमेदवारांना समान स्पर्धेची संधी मिळावी, 'पेड न्यूज'मुळे होणारी मतदारांची दिशाभूल टळावी, त्यांच्यावर गैरवाजवी दडपण येऊ नये, या दृष्टीने सर्व प्रसारमाध्यमांचे/ समाजमाध्यमांचे संनियंत्रण होणे आवश्यक आहे.

(४) या आदेशाची व्याप्ती महाराष्ट्र राज्यभर राहील व तो राज्यातील सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता लागू राहील.

(५) हा आदेश निर्गमित झाल्याच्या दिनांकापासून तात्काळ अंमलात येईल.

भाग दोन

व्याख्या

२. व्याख्या: या आदेशात संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,

(१) **'आयोग'** म्हणजे भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद '२४३ट' व '२४३यक' अन्वये गठित राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र.

(२) **'जाहिरात पूर्वप्रमाणन'** म्हणजे सर्व प्रकारच्या इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांद्वारे प्रसारित/ प्रसिद्ध करण्यात येणाऱ्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकविषयक प्रस्तावित जाहिरातींचे प्रसारमाध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समितीकडून पूर्वप्रमाणन करून घेणे.

(३) **'प्रसारमाध्यमे'** म्हणजे मुद्रित, इलेक्ट्रॉनिक, डिजिटल, समाजमाध्यमे इ.

(४) **'मुद्रित माध्यमे' (प्रिंट मीडिया)** म्हणजे वृत्तपत्रे, नियतकालिके, भित्तिपत्रिका, हस्तपत्रके, होर्डिंग्स, बॅनर्स इ.

(५) **'इलेक्ट्रॉनिक माध्यमे' (इलेक्ट्रॉनिक मीडिया)** म्हणजे दूरदर्शन, उपग्रह वाहिन्या, केबल वाहिन्या, यूट्यूब वाहिन्या, केबल नेटवर्क, आकाशवाणी, खाजगी एफएम वाहिन्या, सिनेमागृह, सार्वजनिक ठिकाणचे दृकश्राव्य फलक (ऑडिओ व्हिज्युअल डिसप्ले), ई-वृत्तपत्रे, बल्क एसएमएस, व्हॉईस एसएमएस, समाजमाध्यमे, संकेतस्थळे इ.

(६) **'समाजमाध्यमे' (सोशल मीडिया)** म्हणजे महाजालाद्वारे (इंटरनेट) वापरली जाणारी संवादाची आणि माहितीची अशी व्यासपीठे (platforms) की, ज्याद्वारे लोक एकमेकांशी संवाद साधतात, माहिती शेअर करतात, प्रतिक्रिया व्यक्त करता, मते किंवा विचार मांडतात, आणि विविध प्रकारची सामग्री (फोटो, व्हिडीओ, लेख, बातम्या) इतरांपर्यंत पोहोचवतात. उदाहरणार्थ सोशल नेटवर्किंग साईट्स (उदा. फेसबुक, लिंक्डइन इ.), मायक्रोब्लॉगिंग साईट्स (उदा. ट्विटर, एक्स इ.), व्हिडिओ शेअरिंग प्लॅटफॉर्म्स (उदा. इन्स्टाग्राम, यूट्यूब इ.), इंस्टंट मेसेजिंग ॲप्स (उदा. व्हॉट्सॲप, टेलिग्राम इ.); तसेच कोलॅबोरेटिव्ह टूल्स (उदा. विकी, डिस्कशन फोरम्स इ.) इत्यादींचा समावेश होतो.

(७) **'पेड न्यूज'** म्हणजे कोणत्याही प्रसारमाध्यमांत (मुद्रित, इलेक्ट्रॉनिक व समाजमाध्यमे) पैशाच्या मोबदल्यातून अथवा प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष प्रतिलाभातून किंवा वस्तूच्या मोबदल्यात प्रसिद्ध होणारी कोणतीही बातमी किंवा विश्लेषण.

(८) **'हेट स्पीच'** म्हणजे कोणत्याही व्यक्ती किंवा संस्था अथवा राजकीय पक्ष यांच्या विरोधातील द्वेषपूर्ण वक्तव्य मग ते उच्चारलेले असो, लिखित असो, प्रतिकात्मक चिन्हाच्या स्वरुपात असो अथवा वर्तनात्मक असो इत्यादी.

(९) **'प्रसारमाध्यम संनियंत्रण'** म्हणजे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकविषयक इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांसाठीच्या प्रस्तावित जाहिरातींचे पूर्वप्रमाणन करणे, पेड न्यूजसंदर्भातील राज्यस्तरीय तक्रारी/ प्रकरणांची चौकशी करणे, त्यांचे निराकरण करणे; तसेच विविध प्रसारमाध्यमांतील वृत्तांकनाच्या संकेतांच्या पालनाबाबत संनियंत्रण आणि समाजमाध्यमांसंदर्भात देखरेख करणे.

(१०) **'जिल्हास्तरीय माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समिती'** म्हणजे (परिशिष्ट- १ प्रमाणे) नगरपरिषदा/ नगरपंचायती, जिल्हा परिषदा/ पंचायत समित्या व ग्रामपंचायत निवडणुकांकरिता इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांसाठीच्या प्रस्तावित जाहिरातींचे पूर्वप्रमाणन, पेड न्यूजसंदर्भातील तक्रारी/ प्रकरणांची चौकशी, त्यांचे निराकरण; तसेच विविध प्रसारमाध्यमांतील वृत्तांकनाच्या संकेतांच्या पालनाबाबत संनियंत्रण आणि समाजमाध्यमांसंदर्भात देखरेख करणारी जिल्हास्तरीय समिती.

(११) **'महानगरपालिकास्तरीय माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समिती'** म्हणजे (परिशिष्ट- २ प्रमाणे) महानगरपालिका निवडणुकांकरिता इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांसाठीच्या प्रस्तावित जाहिरातींचे पूर्वप्रमाणन, पेड न्यूजसंदर्भातील तक्रारी/ प्रकरणांची चौकशी, त्यांचे निराकरण; तसेच विविध प्रसारमाध्यमांतील वृत्तांकनाच्या संकेतांच्या पालनाबाबत संनियंत्रण आणि समाजमाध्यमांसंदर्भात देखरेख करणारी महानगरपालिकास्तरीय समिती.

(१२) **'राज्यस्तरीय माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समिती'** म्हणजे (परिशिष्ट- ३ प्रमाणे) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकविषयक इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांसाठीच्या प्रस्तावित राज्यस्तरीय जाहिरातींचे पूर्वप्रमाणन, पेड न्यूजसंदर्भातील राज्यस्तरीय तक्रारी/ प्रकरणांची चौकशी, त्यांचे निराकरण, जिल्हास्तरीय व राज्यस्तरीय समित्यांच्या निर्णयाविरुद्धच्या अपिलांवर कार्यवाही; तसेच विविध प्रसारमाधमांतील वृत्तांकनाच्या संकेतांच्या पालनाबाबत संनियंत्रण आणि समाजमाध्यमांसंदर्भात देखरेख करणारी राज्यस्तरीय समिती.

(१३) **'जनमत किंवा मतदानोत्तर चाचण्या'** म्हणजे विशिष्ट नमुन्यांच्या आधारावर स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूक निकालांबाबत वर्तविले जाणारे संभाव्य अंदाज किंवा निष्कर्ष.

(१४) **'स्थानिक स्वराज्य संस्था'** म्हणजे-

(क) महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम अन्वये गठित ग्रामपंचायत किंवा,

(ख) महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ अन्वये गठित जिल्हा परिषद अथवा पंचायत समिती किंवा,

(ग) महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ अन्वये गठित नगरपरिषदा, नगरपंचायती अथवा औद्योगिक नगरी किंवा,

(घ) मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ किंवा महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, अन्वये गठित महानगरपालिका.

(१५) सदर आदेशात वापरलेले; परंतु व्याख्या न केलेले शब्द आणि वाक्यप्रयोग यांना राज्यातील सध्या अस्तित्वात असणाऱ्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांशी संबंधित अधिनियमांत किंवा त्याखालील नियमांद्वारे जे अर्थ दिले असतील तेच अर्थ प्राप्त होतील, अन्य कोणतेही नाही.

भाग तीन

माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समिती

३. विविध स्तरांवरील माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समित्या:

(१) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका निर्भय, मुक्त व पारदर्शक वातावरणात पार पाडण्याच्यादृष्टीने सर्व राजकीय पक्ष व उमेदवारांना समान संधी मिळण्याकरिता

निवडणूकविषयक सर्व इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांसाठीच्या प्रस्तावित जाहिरातींचे पूर्वप्रमाणन, पेड न्यूजसंदर्भातील तक्रारी/ प्रकरणांची चौकशी, त्यांचे निराकरण; तसेच विविध प्रसारमाधमांतील वृत्तांकनाच्या संकेतांच्या पालनाबाबत संनियंत्रण आणि समाजमाध्यमांसंदर्भात देखरेख करण्यासाठी विविध स्तरांवर समित्या कार्यरत असतील.

(क) संबंधित नगरपरिषद/ नगरपंचायत/ जिल्हा परिषद/ पंचायत समिती/ ग्रामपंचायतीच्या सार्वत्रिक व पोटनिवडणुकीसाठी जिल्हास्तरीय समिती कार्यरत असेल. सदर निवडणुका जाहीर झाल्यानंतर संबंधित जिल्हाधिकारी **परिशिष्ट- १** प्रमाणे लगेचच या समितीची स्थापना करतील.

(ख) संबंधित महानगरपालिकेच्या सार्वत्रिक व पोटनिवडणुकीसाठी महानगरपालिकास्तरीय समिती असेल. सदर निवडणुका जाहीर झाल्यानंतर संबंधित महानगरपालिका आयुक्त **परिशिष्ट- २** प्रमाणे लगेचच या समितीची स्थापना करतील.

(ग) सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक व पोटनिवडणुकांसंदर्भातील राज्यस्तरीय प्रकरणांसाठी राज्य निवडणूक आयोगाच्या स्तरावर **परिशिष्ट- ३** प्रमाणे राज्यस्तरीय समिती असेल. ती स्थायी स्वरूपाची असेल.

भाग चार

जाहिरात प्रमाणन

४. इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांद्वारे प्रसारित/ प्रसिद्ध करावयाच्या प्रस्तावित जाहिरातींचे पूर्वप्रमाणन:

(१) सर्व प्रकारच्या इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांद्वारे प्रसारित/ प्रसिद्ध करण्यात येणाऱ्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकविषयक जाहिरातींचे माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समितीकडून पूर्वप्रमाणन करून घेणे आवश्यक आहे.

(२) खालील स्वरूपाच्या आशयाचा समावेश असलेल्या जाहिराती प्रसारित/ प्रसिद्ध करता येणार नाहीत व अशा स्वरुपाच्या जाहिरातींचे पूर्वप्रमाणनही केले जाणार नाही,

(क) भारतीय संविधानाची पायमल्ली, केंद्र/ राज्य शासनाच्या कायद्यांचे उल्लंघन,

(ख) राज्य निवडणूक आयोगाच्या आदेशांची पायमल्ली,

(ग) धर्म, वंश, जात, लिंग, भाषा, पेहराव इत्यादींच्या आधारे तेढ अथवा शत्रुत्वाची शक्यता,

(घ) प्रार्थना स्थळांचे छायाचित्र/ छायाचित्रणाचा समावेश,

(ङ) कायदा व सुव्यवस्थेला आव्हान, हिंसेला प्रोत्साहन, शांततेचा भंग,

(च) न्यायालयाचा अथवा एखाद्या व्यक्ती किंवा संस्थेची बदनामी,

(छ) देशाच्या ऐक्याला, सार्वभौमत्वाला आणि राष्ट्रीय एकात्मतेला बाधा,

(ज) अन्य कुठल्याही देशावर टिका, अवमानजनक टिप्पणी अथवा तिरस्कारपूर्ण विधान,

(झ) संरक्षण दलाच्या अधिकारी/ कर्मचारी अथवा संरक्षण दलाचे छायाचित्र/ छायाचित्रण,

(ञ) राजकीय पक्ष, राजकीय नेता किंवा अन्य कोणावरही खोटे आरोप,

(ट) कुठल्याही राजकीय नेत्याच्या अथवा व्यक्तीच्या खाजगी आयुष्यात हस्तक्षेप,

(ठ) नीतिमत्ता व सभ्यतेचे उल्लंघन,

(ड) अश्लिलतेला प्रोत्साहन,

(३) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकांसंदर्भातील प्रस्तावित जाहिरातीचे संबंधित समितीने पूर्वप्रमाणन केले नसल्यास, अशा जाहिरातीचे प्रसारमाध्यमांना प्रसारण/ प्रसिद्धी करता येणार नाही.

(४) निवडणूकविषयक जाहिरातींवर राजकीय पक्षाने खर्च केला असल्यास त्याचा समावेश पक्षाच्या; तर उमेदवाराने खर्च केला असल्यास त्याचा समावेश उमेदवाराच्या निवडणूक खर्चात करणे आवश्यक आहे.

(५) एखाद्या व्यक्तीस किंवा मतदारास आपल्या वैयक्तिक सोशल मीडिया हँडलवरून राजकीय मत व्यक्त करण्यास साधारणत: कुठलेही बंधन नाही. (मात्र, त्यातून कायदा- सुव्यवस्था, सभ्यता/ नीतिमत्ता, निवडणुकीत अडथळा, अपराधास चिथावणी इत्यादींसंदर्भात प्रश्न उपस्थित होता कामा नये. त्याचबरोबर अब्रुनुकसान किंवा न्यायालयाचा अवमान होणार नाही, याबाबत दक्षता घेणे आवश्यक राहील.) त्यास राजकीय जाहिरात म्हणून समजले जाणार नाही. त्यामुळे त्यास पूर्वप्रमाणनाची आवश्यकता नाही; परंतु निवडणुकीची आचार संहिता लागू झाल्यापासून कुठल्याही व्यक्ती/ मतदारास एखाद्या राजकीय पक्षाच्या किंवा उमेदवाराच्या प्रचारार्थ त्या राजकीय पक्षाच्या किंवा उमेदवाराच्या लेखी परवानगीशिवाय परस्पर जाहिरात किंवा प्रचार करता येणार नाही. तशी जाहिरात किंवा तसा प्रचार करावयाचे असल्यास तिचे पूर्वप्रमाणन करणे बंधनकारक असेल व त्या प्रस्तावित जाहिरातीचा किंवा प्रचाराचा खर्च यथास्थिती संबंधित राजकीय पक्ष किंवा उमेदवाराच्या/उमेदवारांच्या निवडणूक खर्चात समाविष्ट करणे आवश्यक राहील.

५. प्रस्तावित जाहिरातीच्या पूर्वप्रमाणनासाठी अर्ज:

(१) प्रस्तावित जाहिरातीच्या पूर्वप्रमाणनासाठी विविध स्तरांवर माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समित्या कार्यरत असतील, त्यासाठी **परिशिष्ट- ४** नुसार अर्ज करता येईल.

(क) प्रस्तावित जाहिरात विशिष्ट नगरपरिषद/ नगरपंचायत/ जिल्हा परिषद/ पंचायत समिती/ ग्रामपंचायतीच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकीसाठी एखाद्या राजकीय पक्षाची अथवा या निवडणुकांतील एक किंवा एकापेक्षा जास्त उमेदवारांसाठी असल्यास, अशा प्रस्तावित जाहिरातीच्या पूर्वप्रमाणनासाठी संबंधित जिल्हास्तरीय समितीकडे अर्ज करावा लागेल.

(ख) प्रस्तावित जाहिरात विशिष्ट महानगरपालिकेच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकीसाठी एखाद्या राजकीय पक्षाची अथवा या निवडणुकीतील एक किंवा एकापेक्षा जास्त उमेदवारांसाठी असल्यास, अशा प्रस्तावित जाहिरातीच्या पूर्वप्रमाणनासाठी संबंधित महानगरपालिकास्तरीय समितीकडे अर्ज करावा लागेल.

(ग) प्रस्तावित जाहिरात स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या १० किंवा त्यापेक्षा कमी जिल्ह्यातील नगरपरिषद/ नगरपंचायत/ जिल्हा परिषद/ पंचायत समिती/ ग्रामपंचायतीच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकांसाठी किंवा १० पेक्षा कमी महानगरपालिकेच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकांसाठी असल्यास अशा प्रस्तावित जाहिरातीच्या पूर्वप्रमाणनासाठी संबंधित समित्यांकडे स्वतंत्र अर्ज करावे लागतील.

(घ) प्रस्तावित जाहिरात संपूर्ण राज्यभरातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुकांसाठी असल्यास किंवा १० पेक्षा अधिक स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी असल्यास अशा प्रस्तावित जाहिरातीच्या पूर्वप्रमाणनासाठी राज्यस्तरीय समितीकडे अर्ज करावा लागेल. (प्रस्तावित जाहिरात दहापेक्षा अधिक स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी असल्यास संबंधित दहा स्थानिक स्वराज्य संस्थांची नावे त्या प्रस्तावित जाहिरातीमध्ये असणे आवश्यक असेल.)

(ङ) प्रस्तावित जाहिरात संपूर्ण राज्यभरातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुकांसाठी नसल्यास किंवा १० पेक्षा अधिक स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी नसल्यास अथवा अन्य कारणासाठी अशा प्रस्तावित जाहिरातीच्या पूर्वप्रमाणनासाठी राज्यस्तरीय समितीकडे आलेला अर्ज संबंधित जिल्हास्तरी किंवा महानगरपालिकास्तरीय समितीकडे अग्रेषित करण्याचा अधिकार राज्यस्तरीय समितीला/ राज्य निवडणूक आयोगाला असेल.

(२) प्रस्तावित जाहिरात प्रसारित/ प्रसिद्ध करण्याच्या दिनांकापूर्वी कार्यालयीन कामकाजाच्या किमान ५ दिवस आधी संबंधित समितीकडे तिच्या पूर्वप्रमाणनासाठी अर्ज करावा लागेल.

(३) पूर्वप्रमाणनाच्या अर्जासोबत प्रस्तावित जाहिरातीची इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपातील प्रत आणि राजकीय पक्षाच्या पदाधिकाऱ्याने किंवा उमेदवाराने साक्षांकित केलेल्या जाहिरात संहितेच्या दोन मुद्रित प्रती (प्रिंट) जोडाव्यात.

(४) "जाहिरात प्रसारण/ प्रसिद्धीसाठी येणाऱ्या खर्चाची सर्व देयके, धनादेश/ धनाकर्ष/ ऑनलाईन पद्धतीने अदा करण्यात येतील. कुठल्याही परिस्थितीत ही देयके रोकड स्वरूपात अदा करण्यात येणार नाहीत," असे पूर्वप्रमाणनासाठीच्या अर्जात (**परिशिष्ट- ४**) नमूद करणे बंधनकारक राहील.

(५) मराठी, हिंदी आणि इंग्रजी भाषेव्यतिरिक्त अन्य भाषेतील प्रस्तावित जाहिरातीचे पूर्वप्रमाणन करण्यासाठी अर्ज सादर करताना संबंधित भाषेतील जाहिरातीच्या इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपातील दोन प्रती द्याव्यात. त्याचबरोबर त्या जाहिरात संहितेचा मराठी, हिंदी किंवा इंग्रजी भाषेत अनुवाद करून राजकीय पक्षाच्या पदाधिकाऱ्याने किंवा उमेदवाराने साक्षांकित केलेल्या जाहिरात संहितेच्या दोन मुद्रित प्रती (प्रिंट) जोडाव्यात. त्यासोबत "सदर प्रस्तावित जाहिरातीचा मराठी/ हिंदी/ इंग्रजी भाषेत यथार्थ अनुवाद करण्यात आला असून, कोणत्याही चुकांकरिता अर्जदार जबाबदार असेल, असे निश्चियपूर्वक कथन करण्यात येत आहे," असे नोटराईज्ड प्रतिज्ञापत्र **परिशिष्ट- ५** प्रमाणे सादर करणे आवश्यक असेल.

६. प्रस्तावित जाहिरात पूर्वप्रमाणनाचा अर्ज निकाली काढणे:

(१) प्रस्तावित जाहिरात पूर्वप्रमाणनाचा अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर तो कार्यालयीन कामकाजाच्या ३ दिवसांच्या आत संबंधित समिती निकालात काढेल.

(२) अर्ज निकाली काढताना समिती, जाहिरातीचा कोणताही भाग वगळेल अथवा फेरबदल करेल किंवा दुरूस्ती सूचवेल त्यानुसार कार्यवाही करणे संबंधित राजकीय पक्ष/ उमेदवार/ अर्जदारावर बंधनकारक असेल.

(३) समितीने पूर्वप्रमाणन मंजूर केल्यास प्रस्तावित जाहिरातीच्या प्रसारण/ प्रसिद्धीसाठी **परिशिष्ट- ६** प्रमाणे प्रमाणपत्र देण्यात येईल.

७. प्रस्तावित जाहिरातीच्या पूर्वप्रमाणनासंदर्भातील समितीच्या निर्णयाविरुद्ध अपील:

(१) प्रस्तावित जाहिरातीच्या पूर्वप्रमाणनासंदर्भात जिल्हास्तरीय/ महानगरपालिकास्तरीय समितीचा निर्णय मान्य नसल्यास संबंधित राजकीय पक्ष/ उमेदवार/ अर्जदारास त्याबाबत कार्यालयीन कामकाजाच्या ३ दिवसांच्या आत राज्यस्तरीय समितीकडे अपील दाखल करता येईल.

(२) राज्यस्तरीय समिती नैसर्गिक न्यायाच्या तत्वाचे अवलंब करुन गुणवत्तेच्या आधारे अपिलावर निर्णय घेऊन संबंधितास अवगत करेल.

८. पूर्वप्रमाणन केलेल्या जाहिरातींचे प्रसारण/ प्रसिद्धी थांबविणे:

(१) प्रस्तावित जाहिरातीच्या पूर्वप्रमाणनानंतर ती जाहिरात प्रसारित/ प्रसिद्ध झाल्यावर या आदेशाचे किंवा कोणत्याही कायद्याचे उल्लंघन होत असल्याचे आढळल्यास, राज्य निवडणूक आयोग अथवा राज्य निवडणूक आयोगाने प्राधिकृत केलेला अधिकारी किंवा सक्षम प्राधिकारी सदर जाहिरातीचे प्रसारण/ प्रसिद्धी थांबविण्याचे आदेश देईल व संबंधित साहित्य जप्त करण्याबरोबरच सर्व संबंधितांविरुद्ध कायदेशीर कार्यवाही करण्याचा मार्ग अनुसरेल.

९. मुद्रित माध्यमांद्वारे प्रसिद्ध करण्यात येणाऱ्या जाहिराती:

(१) मुद्रित माध्यमांद्वारे प्रसिद्ध करावयाच्या जाहिरातींचे पूर्वप्रमाणन करण्याची आवश्यकता नाही; परंतु अशा माध्यमातून जाहिराती प्रसिद्ध करताना आचारसंहिता किंवा संबंधित कायद्यांचे उल्लंघन होता कामा नये.

(२) राज्य निवडणूक आयोगाच्या आदेश क्र. एसईसी- १०९५/सीआर७७/९५/डेस्क-३, दि. २८ ऑगस्ट १९९५ अनुसार प्रचारासाठी मुद्रित करण्यात येणाऱ्या साहित्याबाबत विहित केलेली कार्यपद्धती अनुसरणे आवश्यक आहे. प्रचार साहित्यावर प्रतींची संख्या, प्रत क्रमांक, मुद्रणालयाचे व प्रकाशकाचे नाव व पत्ता असणे आवश्यक आहे. या आदेशांचे पालन न झाल्याचे आढळल्यास 'प्रेस ॲक्ट' व वेळोवेळी करण्यात आलेल्या इतर अधिनियमांनुसार कार्यवाही केली जाईल.

भाग पाच
पेड न्यूज

१०. पेड न्यूजचे प्रकार रोखण्यासाठी:

(१) काही उमेदवार किंवा राजकीय पक्ष निवडणुकांमध्ये प्रसारमाध्यमांत बातम्यांच्या स्वरूपात आपली जाहिरात करतात. या जाहिरातीचे दृश्य स्वरूप बातमीसारखे असले तरी, प्रत्यक्षात विविध स्वरूपात किंमत मोजून प्रसारमाध्यमांमध्ये अशा बातम्या छापून आणतात. त्याला आळा घालणे आवश्यक आहे.

(२) एखादा उमेदवार/ राजकीय पक्ष किंवा निवडणुकी दरम्यानच्या घटनांसंदर्भात अतिशयोक्तिपूर्ण अहवाल देणे या गोष्टीत प्रसारमाध्यमांनी सहभागी होणे अपेक्षित नसते.

(३) प्रसारमाध्यमांनी एखाद्या विशिष्ट उमेदवाराच्या/ पक्षाच्या प्रचारात गुंतणे अपेक्षित नाही. अशा प्रकरणात दुसरा उमेदवार/ राजकीय पक्षालासुद्धा त्यांची बाजू मांडण्याची किंवा उत्तर देण्याचा हक्क शाबूत राखला पाहिजे.

(४) एखादी बातमी/ वृत्तांत 'पेड न्यूज' असल्याचे सिद्ध झाल्यास, त्याचा खर्च यथास्थिती उमेदवाराच्या किंवा राजकीय पक्षाच्या खर्चात समाविष्ट केला जाईल.

(५) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकांमध्ये उमेदवाराने करावयाच्या खर्चाबाबत राज्य निवडणूक आयोग स्वतंत्र आदेशाद्वारे वेळोवेळी तशी मर्यादा निश्चित करेल.

११. पेड न्यूज ओळखण्यासंदर्भातील कसोट्या:

(१) एखादी बातमी/ वृत्तांत/ विश्लेषण पेड न्यूज असल्याचे सिद्ध करण्यासाठी साधारणत: पुढील कसोट्या महत्वाच्या आहेत:

(क) साधारणत: एकाच वेळी निरनिराळ्या लेखकांची नामपंक्ती (बायलाईन) असणाऱ्या किंवा लेखकांच्या नावांशिवाय स्पर्धात्मक प्रसारमाध्यमांत दिसून येणाऱ्या चित्रफिती/ छायाचित्रे/ शीर्षके आदींबाबत बहुतांश प्रमाणात जुळणारा वृत्तांत,

(ख) एखाद्या वृत्तपत्राच्या एकाच पृष्ठावर एकाच जागेवरील दोघेही उमेदवार जिंकण्याच्या शक्यतेचा दावा करणाऱ्या व प्रतिस्पर्धी (Contesting) उमेदवारांची स्तुती करणारे लेख,

(ग) एखाद्या उमेदवाराला समाजाच्या प्रत्येक घटकाचा पाठिंबा मिळत आहे आणि तो उमेदवार विजयी होईल, असे ठळकपणे नमूद करणारी बातमी,

(घ) अतिशय छोट्या घटना, घडामोडींच्या अनुषंगाने एखाद्या उमेदवाराला अतिशयोक्तिपूर्ण/ वारंवार अधिकची प्रसिद्धी देणे आणि त्याच वेळेस विरोधी उमेदवार किंवा बातम्यांना अजिबात स्थान न देणे,

(ङ) निवडणूक असलेल्या क्षेत्रात प्रसिद्ध होणाऱ्या/ वितरित होणाऱ्या वृत्तपत्रांमध्ये येणाऱ्या बातम्या विशिष्ट पक्षाशी/ उमेदवाराशी संबंधित असणे व त्याची वारंवारता जास्त प्रमाणात असणे,

(च) एखाद्या प्रसारमाध्यमामार्फत विशिष्ट पक्षाची अथवा उमेदवाराची प्रचारसभा, भाषणे किंवा इतर कार्यक्रमाला अवास्तव प्रसिद्धी देणे.

(२) पेड न्यूजसंदर्भातील वर दिलेल्या कसोट्या ढोबळ स्वरुपाच्या असल्या तरी इतरही विविध स्वरुपाने पेड न्यूजचे प्रकार समोर येऊ शकतात, त्याबाबत माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समितीने सजग राहणे आवश्यक आहे.

(३) निवडणुका आणि पेड न्यूजच्या अनुषंगाने मीडिया कौन्सिल ऑफ इंडियाने वृत्तांकनासंदर्भात निर्गमित केलेली मार्गदर्शक तत्वे महत्वाची आहेत. ती **परिशिष्ट- ७** मध्ये माहितीसाठी दिली असून, त्यांचे अवलोकन करणे अपेक्षित आहे. त्यात वेळोवेळी बदल किंवा दुरुस्त्या झाल्यास त्याचेही अवलोकन होणे अपेक्षित आहे.

१२. पेड न्यूजसंदर्भात माध्यम प्रमाणन व सनियंत्रण समित्यांचे कार्य:

(१) स्थानिक स्वराज्य संस्थेची निवडणूक जाहीर झाल्यानंतर संबंधित जिल्हा किंवा महानगरपालिकास्तरीय माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समिती आपल्या स्तरावर पत्रकार

परिषद घेईल व त्यात पेड न्यूजबाबत सर्व सविस्तर माहिती देईल. पेड न्यूजसंदर्भातील तक्रारींचे निवारण करण्याकरिता समितीचे गठन करण्यात आले असल्याचे प्रसारमाध्यमांच्याद्वारे सर्वांच्या निदर्शनास आणून दिले जाईल आणि सदर आदेशानुसार कार्यपद्धती अनुसरून कार्यवाही करेल.

(२) आपल्या कार्यक्षेत्रात प्रसारित/ प्रसिद्ध/ वितरित होणाऱ्या प्रसारमाध्यमांमध्ये 'पेड न्यूज' प्रसारित/ प्रसिद्ध होत असल्याच्या तक्रारी आल्यास, संबंधित माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समिती तक्रारींची शहानिशा करेल. त्यानंतर "पेड न्यूजवर झालेला खर्च आपल्या निवडणूक खर्चात का समाविष्ट करण्यात येऊ नये?" अशी नोटीस संबंधित पक्ष/ उमेदवार आणि प्रसारमाध्यमास शक्यतोवर ३ दिवसांच्या आत देईल.

(३) समितीकडे संबंधित राजकीय पक्ष, उमेदवार आणि प्रसारमाध्यमाने आपली बाजू लेखी स्वरूपात मांडल्यानंतर सदर समिती अंतिम निर्णय घेईल. एखादी बातमी 'पेड न्यूज' असल्याचे समितीचे मत झाल्यास, त्यावर झालेला खर्च संबंधित उमेदवाराच्या निवडणूक खर्चामध्ये समाविष्ट करण्याबाबत संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यास समिती कळवेल.

(४) समितीने पेड न्यूजसंदर्भात आपली बाजू मांडण्यासाठी नोटीस मिळाल्यानंतर त्यास संबंधित पक्ष किंवा उमेदवार अथवा प्रसारमाध्यम संस्थेने २ दिवसांच्या आत उत्तर न दिल्यास, अशा प्रकरणी समितीचा निर्णय अंतिम असेल.

(५) संबंधित बातमी 'पेड न्यूज' असल्याचा निष्कर्ष समितीने काढला असल्यास, संबंधित राजकीय पक्षाने किंवा उमेदवाराने तिच्या स्वत:च्या निवेदनानुसार प्रसारमाध्यम संस्थेला किती रक्कम प्रदान केली आहे किंवा नाही, हे समिती लक्षात घेणार नाही. त्याऐवजी माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयाने (डीजीआयपीआर) निश्चित केलेल्या दरानुसार किंवा त्यांनी दर निश्चित केले नसल्यास सेंट्रल ब्यूरो ऑफ कम्युनिकेशन (जुने नाव डीएव्हीपी) निश्चित केलेल्या दरानुसार सदर पेड न्यूजच्या खर्चाचा उमेदवार अथवा राजकीय पक्षाच्या निवडणूक खर्चामध्ये समावेश करण्यात येईल.

(६) पेड न्यूजच्या खर्चाचा समावेश राजकीय पक्षांच्या निवडणूक खर्चात झाल्यास राज्य निवडणूक आयोगाच्या राजकीय पक्ष नोंदणीसंदर्भातील दि. ५ मे २०२५ रोजीच्या आदेशानुसार अशा पक्षाने सदर खर्च संबंधित उमेदवारांमध्ये विभाजित करून, त्या उमेदवारांच्या निवडणूक खर्चामध्ये दर्शविणे बंधनकारक आहे.

(७) संबंधित बातमी पेड न्यूज असल्याचा समितीने निष्कर्ष काढला असल्यास, मुद्रित माध्यमांसंदर्भातील माहिती सदर समिती प्रेस कौन्सिल ऑफ इंडियाला; तर इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांसंदर्भातील माहिती राष्ट्रीय प्रसारण मानक प्राधिकरणाला कळवेल व त्याबाबत पुढील कार्यवाही करण्याबाबत शिफारस करेल.

१३. पेड न्यूजसंदर्भातील माध्यम प्रमाणन व सनियंत्रण समितीच्या निर्णयाविरुद्ध अपील:

(१) पेड न्यूजसंदर्भातील जिल्हास्तरीय/ महानगरपालिकास्तरीय समितीचा निर्णय मान्य नसल्यास संबंधित राजकीय पक्ष किंवा उमेदवारास त्याबाबत ३ दिवसांच्या आत राज्यस्तरीय समितीकडे अपील दाखल करता येईल.

(२) राज्यस्तरीय समिती अशा अपील प्रकरणी नैसर्गिक न्यायानुसार सर्व बाजू तपासून यथोचित निर्णय घेईल आणि तो सर्व संबंधितांना कळवेल. सदर आदेश सर्व संबंधितांना बंधनकारक असेल.

भाग सहा
समाजमाध्यमे (सोशल मीडिया)

१४. समाजमाध्यमांसंदर्भातील सनियंत्रण:

(१) नागरिक व मतदारांमध्ये समाजमाध्यमांद्वारे विविध प्रकारच्या माहितीची देवाण- घेवाण होत असते. त्यावरून ती आपली मते बनवितात. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांवरही त्यातून प्रभाव पडतो. त्यामुळे माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समितीने समाजमाध्यमांचे सनियंत्रण करणे आवयक आहे.

(२) समाजमाध्यमांद्वारे प्रसारित होणाऱ्या खोट्या बातम्यांना (फेक न्यूज) किंवा चुकीच्या माहितीला आळा घालण्यासाठी माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समितीने नेहमीच सजग राहणे आवश्यक आहे.

(३) खोट्या बातम्यासंदर्भात वस्तुस्थिती जाणून घेण्यासाठी (फॅक्ट चेक) पत्र सूचना कार्यालय (पीआयबी), माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयाकडे (डीजीआयपीआर) किंवा पोलिस यंत्रणेकडे सुविधा उपलब्ध असल्यास, त्या सुविधेचा आधार किंवा संबंधितांची मदत घेता येईल.

(४) समाजमाध्यमांवरील खोट्या बातम्या किंवा चुकीची माहिती निदर्शनास आल्यास किंवा ती अन्य कुणी निदर्शनास आणून दिल्यास त्याबाबत तातडीने उचित कार्यवाही करणे आवश्यक राहील.

(५) राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश असल्यास किंवा तसे आदेश दिल्यास उमेदवारांनी नामनिर्देशनपत्रे दाखल करताना आपल्या अधिकृत समाजमाध्यम खात्यांचा (सोशल मीडिया हँडल्स्) तपशील देणे आवश्यक असेल. त्यात ई-मेल आयडीसह अन्य तपशील नमूद करणे बंधनकारक राहील.

(६) समाजमाध्यमांचा समावेश इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांच्या श्रेणीत करण्यात आला आहे. त्यामुळे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसंदर्भातील सोशल मीडियासाठीच्या प्रस्तावित जाहिरातींचेसुद्धा परिच्छेद- ४(१) नुसार पूर्वप्रमाणन करणे आवश्यक आहे.

परंतु, अन्य इलेक्ट्रॉनिक मीडियासाठी प्रस्तावित जाहिरातीचे पूर्वप्रमाणन केले असल्यास, सदर जाहिरात सोशल मीडियावरदेखील प्रसारीत/ प्रसिद्ध करता येईल. त्यासाठी पुन्हा पूर्वप्रमाणन करण्याची आवश्यकता नाही.

(७) निवडणुकीच्या प्रचारासाठी समाजमाध्यमांचा वापर केला असल्यास त्यासाठी आलेल्या खर्चाचा (उदा. मजूकर तयार करणे, क्रिएटिव्हज् तयार करणे, समाजमाध्यमे हाताळणाऱ्यांचा मोबदला इ.) समावेश संबंधित उमेदवार किंवा राजकीय पक्षाने आपल्या निवडणूक खर्चात करणे आवश्यक आहे.

(८) प्रसारमाध्यमांच्या विविध संस्था/ संघटनांनी स्वेच्छेने तयार केलेल्या आचारसंहितेचे किंवा मार्गदर्शक तत्वांचे पालन करणे अपेक्षित आहे. त्याचबरोबर राज्य निवडणूक आयोगाने स्वतंत्र आदेशाद्वारे निर्गमित केलेल्या सर्वसमावेशक आचारसंहितेबाबतही दक्षता घेणे आवश्यक आहे.

भाग सात

जनमत आणि मतदानोत्तर चाचणी

१५. जनमत आणि मतदानोत्तर चाचण्यांसंदर्भातील दक्षता:

(१) जनमत चाचण्या (ओपिनियन पोल) आणि मतदानोत्तर चाचण्याबाबत (एक्झिट पोल) प्रेस कौन्सिल ऑफ इंडियाने असा सल्ला दिला आहे की, वृत्तपत्रांनी बहुमूल्य मंचाचा वापर, निवडणुकांचा विपर्यास आणि त्यात ढवळाढवळ करण्यासाठी केला जाऊ नये म्हणून खबरदारी घ्यावी.

(२) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसंदर्भातही नमुन्याच्या (सॅम्पल) आधारावर विविध चाचण्या घेतल्या जातात. त्यातून निवडणुकांच्या निकालांबाबत वर्तविल्या जाणाऱ्या अंदाजांचा/ निष्कर्षांचा लोकमतावर/ मतदारांवर प्रभाव पडण्याची शक्यता नाकारता येत नाही.

(३) विविध चाचण्यांच्या निष्कर्षांचा मतदारांवरील संभाव्य प्रभाव टाळण्यासाठी, संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणुकीचा जाहीर प्रचाराचा कालावधी समाप्तीपासून ते मतदानाची वेळ संपल्याच्या पुढील एक तासापर्यंत अशा चाचण्यांचे निष्कर्ष जाहीर करता येणार नाहीत.

(४) मतदान प्रक्रिया विविध टप्प्यांत पार पडणार असल्यास, पहिल्या टप्प्याच्या मतदानाचा जाहीर प्रचाराचा कालावधी समाप्तीपासून ते शेवटच्या टप्प्याचे मतदान संपल्याच्या पुढील एक तासापर्यंत कोणत्याही अशा चाचण्यांचे निष्कर्ष जाहीर करता येणार नाहीत.

(५) आवश्यकता भासल्यास राज्य निवडणूक आयोगाकडून यथोचित प्रासंगिक स्वरूपात स्वतंत्रपणे या चाचण्यांसंदर्भात स्पष्टीकरण करण्यात येईल.

भाग आठ

जाहिरात प्रसिद्धीचा कालावधी

१६. जाहीर प्रचाराची समाप्ती व जाहिरातींची प्रसिद्धी:

(१) संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांचा जाहीर प्रचाराचा कालावधी संपल्यानंतर मुद्रित, इलेक्ट्रॉनिक, समाजमाध्यमे इत्यादी माध्यमाद्वारे कोणत्याही प्रचारविषयक जाहिराती देता येणार नाहीत.

(२) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांचा जाहीर प्रचार समाप्तीच्या कालावधी संबंधित विविध कायद्यांमध्ये खालीलप्रमाणे नमूद आहे-

(क) मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ कलम '२७अअ' अन्वये, "कोणत्याही व्यक्तीला एखाद्या मतदान क्षेत्रातील कोणत्याही निवडणुकीतील मतदान समाप्तीच्या

अठ्ठेचाळीस तास अगोदर, त्या मतदान क्षेत्रात सार्वजनिक सभा बोलविता, भरविता येणार नाही किंवा तिला हजर राहता येणार नाही."

(ख) महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १४(४) द्वारे राज्य निवडणूक आयोगास बृहन्मुंबई वगळता अन्य सर्व महानगरपालिका निवडणुकांसंदर्भात समर्थ करणाऱ्या तरतुदीन्वये प्राप्त अधिकारानुसार आयोगास आदेश निर्गमित करण्याचे अधिकार आहेत.

(ग) महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ चे कलम २३(१) अन्वये, "कोणत्याही व्यक्तीने एखाद्या प्रभागामध्ये ज्या तारखेस किंवा तारखांस त्या प्रभागातील एखाद्या निवडणुकीकरिता मतदान घेण्यात येईल, त्या तारखेस किंवा तारखांस कोणतीही जाहीर सभा बोलविता, भरविता किंवा सभेला हजर राहता कामा नये."

(घ) महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ चे कलम २८ब(१) अन्वये, "कोणतीही व्यक्ती कोणत्याही मतदार विभागामध्ये, मतदानास सुरुवात होण्याच्या दिनांकापूर्वी चोवीस तासांमध्ये किंवा त्या मतदार विभागात निवडणुकीसाठी ज्या दिनांकास किंवा दिनांकास मतदान घेण्यात येईल. त्या दिनांकास किंवा दिनाकांस कोणतीही सार्वजनिक सभा बोलविणार नाही, भरविणार नाही किंवा अशा सभेस हजर राहणार नाही.

(ङ) महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमाच्या कलम १०-अ (४) अन्वये, द्वारे राज्य निवडणूक आयोगास ग्रामपंचायत निवडणुकांसंदर्भात समर्थ करणाऱ्या तरतुदीन्वये प्राप्त अधिकारानुसार आयोगास आदेश निर्गमित करण्याचे अधिकार आहेत.

(३) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या संबंधित कायद्यातील जाहीर प्रचारासंदर्भातील उपरोक्त तरतुदी लक्षात घेता, जाहीर प्रचार समाप्तीनंतर मुद्रित, इलेक्ट्रॉनिक आणि समाजमाध्यमांद्वारे खाली नमूद केलेल्या कालावधीनंतर कोणत्याही व्यक्तीस, उमेदवारास, राजकीय पक्षास प्रचार करता येणार नाही किंवा प्रचाराच्या जाहिराती प्रसिद्ध/ प्रसारित करता येणार नाहीत,

(क) **महानगरपालिकेच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकांबाबत**, मतदान समाप्तीच्या ४८ तास अगोदर निर्बंध असतील. उदा. १० तारखेस सायंकाळी ५.३० वाजता मतदानाची मुदत संपत असल्यास ८ तारखेला सायंकाळी ५.३० वाजता प्रचारासोबत जाहिरात प्रसिद्धी/ प्रसारणदेखील बंद होईल.

(ख) **नगरपरिषद/ नगरपंचायतीच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकांबाबत**, मतदान सुरू होण्याच्या दिनांकास निर्बंध असतील. उदा. १० तारखेस मतदान असल्यास ९ तारखेला रात्री १२.०० वाजता प्रचारासोबत जाहिरात प्रसिद्धी/ प्रसारणदेखील बंद होईल. मात्र ९ तारखेला रात्री १०.०० नंतर प्रचलित अधिनियम/ नियमानुसार सभा/ प्रचारफेऱ्या/ ध्वनिवर्धकाचा वापर करता येणार नाही.

(ग) **जिल्हा परिषद/ पंचायत समितीच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकांबाबत**, मतदान सुरू होण्याच्या दिनांकापूर्वी २४ तास अगोदर निर्बंध असतील. उदा. १० तारखेस मतदान

असल्यास ८ तारखेला रात्री १२.०० वाजता प्रचारासोबत जाहिरात प्रसिद्धी/ प्रसारणदेखील बंद होईल. मात्र ८ तारखेला रात्री १०.०० नंतर प्रचलित अधिनियम/ नियमानुसार सभा/ प्रचारफेऱ्या/ ध्वनिवर्धकाचा वापर करता येणार नाही.

(घ) **ग्रामपंचायतीच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकांबाबत**, मतदान समाप्तीच्या ४८ तास अगोदर निर्बंध असतील. उदा. १० तारखेस सायंकाळी ५.३० वाजता मतदानाची मुदत संपत असल्यास ८ तारखेला सायंकाळी ५.३० वाजता प्रचारासोबत जाहिरात प्रसिद्धी/ प्रसारणदेखील बंद होईल.

१७. आचारसंहितेच्या कालवधीतील शासनाच्या जाहिराती:

(१) केंद्र, राज्य, स्थानिक स्वराज्य संस्था, शासकीय- निमशासकीय संस्था, सार्वजनिक उपक्रम इत्यादींना आचारसंहितेच्या कालावधीत विविध कल्याणकारी योजना, विविध सवलती; तसेच शासनाच्या कामगिरींबाबत कोणत्याही प्रकारे सार्वजनिक पैशातून जाहिराती प्रसारित/ प्रसिद्ध करण्यावर बंदी असेल.

(२) सार्वजनिक पैशातून स्वातंत्र्य दिन, प्रजासत्ताक दिन, महाराष्ट्र दिन इत्यादी राष्ट्रीय सण-उत्सवांच्या दिवशी केवळ शुभेच्छांपर जाहिराती प्रसिद्ध करता येतील; परंतु त्यातून कुठल्याही योजनेचा किंवा सवलतीचा प्रचार- प्रसार करता येणार नाही आणि मतदारांवर प्रभाव पडेल, असे कुठलेही कृत्य करता येणार नाही. त्याचबरोबर त्या जाहिरातींवर पंतप्रधान, मुख्यमंत्री, उपमुख्यमंत्री, मंत्री व अन्य पदाधिकाऱ्यांची छायाचित्रे वापरता येणार नाहीत.

(३) आचारसंहितेच्या कालावधीत राज्य शासकीय व इतर सेवा, निमशासकीय संस्था, शासकीय मंडळे/ महामंडळे, सार्वजनिक उपक्रमे इ. संस्थांमध्ये भरती करण्याच्यादृष्टीने जाहिराती प्रसारित/ प्रसिद्ध करता येणार नाहीत.

(४) आचारसंहितेच्या कालावधीत राज्य शासन, निमसरकारी संस्था, शासकीय मंडळे/ महामंडळे, सार्वजनिक उपक्रमे इत्यादींना संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेसंदर्भातील निविदेच्या जाहिराती प्रसारित/ प्रसिद्ध करता येणार नाहीत.

१८. राजकीय स्वरुपाच्या मुलाखती व चर्चात्मक कार्यक्रम:

(१) आचारसंहितेच्या कालावधीत राजकीय स्वरुपाच्या मुलाखती किंवा चर्चात्मक कार्यक्रम मुद्रित/ इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांतून प्रसिद्ध/ प्रसारित करण्यास मनाई नाही; तसेच त्यासाठी पूर्वप्रमाणन किंवा परवानगीची आवश्यकता नाही. मात्र, मुलाखती/कार्यक्रम/चित्रण (फुटेज) जुने असल्यास त्यावर तसा उल्लेख करणे आवश्यक राहील.

परंतु, राज्य निवडणूक आयोगाने निर्गमित केलेल्या आचारसंहितेच्या आदेशांचे काटेकोरपणे पालन करण्याची जबाबदारी अशा मुलाखती/ चर्चात्मक कार्यक्रम प्रसिद्ध/ प्रसारित करणाऱ्या प्रसारमाध्यमांची आणि त्यात सहभागी होणारे राजकीय पक्षाचे नेते/ प्रतिनिधी/ उमेदवारांची जबाबदारी असेल. सदर मुलाखत किंवा कार्यक्रम पेडन्यूजच्या स्वरुपात असल्याचे सिद्ध झाल्यास परिच्छेद १२(५) व (६) नुसार सदर आदेशात नमूद संबंधित समितीकडून कार्यवाही केली जाईल.

(२) आचारसंहितेच्या कालावधीत सार्वजनिक ठिकाणी आयोजित करण्यात येणाऱ्या जाहीर चर्चात्मक कार्यक्रमात आणि त्याच्या प्रसारण/ प्रसिद्धीमुळे धार्मिक किंवा जातीय तेढ; तसेच कायदा व सुव्यवस्थेचा प्रश्न उद्‌भवणार नाही, याची दक्षता घेण्याची जबाबदारी संबंधित प्रसारमाध्यम/ आयोजक आणि त्यात सहभागी नेते/ राजकीय पक्षाचे प्रतिनिधी/ उमेदवारांची राहील. त्याचबरोबर कार्यक्रमासाठी विविध विभागांकडून/ यंत्रणांकडून आवश्यक परवानग्या घेण्याचीही जबाबदारी आयोजकांची असेल.

(३) जाहीर किंवा स्टुडिओतील चर्चात्मक कार्यक्रमाद्वारे कुठल्याही एका पक्षाचा किंवा उमेदवाराचा प्रचार होणार नाही, याचीही दक्षता घेणे आवश्यक आहे.

भाग नऊ

प्रसारमाध्यमांसाठी सुविधा

१९. माध्यम कक्ष (मीडिया सेंटर)

(१) प्रसारमाध्यमांना स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसंदर्भात एकत्रित स्वरूपात माहिती उपलब्ध करून देण्यासाठी जिल्हास्तरावर आणि महानगरपालिकास्तरावर अनुक्रमे संबंधित जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त माध्यम कक्षाची स्थापना करतील.

(२) माध्यम कक्षाद्वारे प्रसारमाध्यमांच्या प्रतिनिधींना वेळोवेळी निवडणूकविषयक अद्ययावत माहिती वेळोवेळी मिळेल, याची संबंधित जिल्हाधिकारी किंवा महानगरपालिका आयुक्त विशेष दक्षता घेतील.

(३) माध्यम कक्षामध्ये प्रसारमाध्यमांच्या प्रतिनिधींसाठी पुरेशी आसन व्यवस्था, इंटरनेटची सुविधा इत्यादी बाबी असतील, याची दक्षता घेतील.

(४) माध्यम कक्षाची जबाबदारी सांभाळण्यासाठी महानगरपालिका निवडणुकांकरिता संबंधित महानगरपालिकेचे संबंधित जनसंपर्क अधिकारी आणि अन्य स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी संबंधित जिल्हा माहिती अधिकारी किंवा अन्य अधिकाऱ्याची समन्वयक म्हणून नियुक्ती करण्यात येईल.

(५) संबंधित जिल्हाधिकारी किंवा महानगरपालिका आयुक्त यांनी प्रसंगी स्वत: वेळोवेळी पत्रकार परिषदा घेऊन किंवा प्रसिद्धिपत्रकाद्वारे प्रसारमाध्यमांना निवडणूकविषयक माहितीबाबत अवगत करावे आणि मतदार जागृतीसाठी प्रसारमाध्यमांनीदेखील स्वयंस्फूर्तीने पुढाकार घेण्याचे आवाहन करावे.

२०. प्रसारमाध्यमांच्या प्रतिनिधींसाठी:

(१) कायदा व सुव्यवस्थेच्यादृष्टीने संबंधित मतदार, अधिकारी, कर्मचारी व इतरांना परवानगीशिवाय मतदान केंद्रात किंवा मतमोजणी केंद्रात प्रवेश करण्यास मनाई असते. त्यामुळे प्रसारमाध्यमांच्या प्रतिनिधींनादेखील प्रवेशिकेशिवाय प्रवेश करता येणार नाही.

(२) नगरपरिषदा, नगरपंचायती, जिल्हा परिषदा, पंचायत समिती व ग्रामपंचायतीच्या सार्वत्रिक व पोटनिवडणुकांसाठी संबंधित जिल्हाधिकारी किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या यांच्या मान्यतेने प्रसारमाध्यमांच्या प्रतिनिधींना मतदान व मतमोजणी केंद्रांवर प्रवेशासाठी प्रवेशिका देण्यात येतील.

(३) महानगरपालिकेच्या सार्वत्रिक व पोटनिवडणुकांसाठी संबंधित महानगरपालिका आयुक्त यांच्या किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या मान्यतेने प्रसारमाध्यमांच्या प्रतिनिधींना मतदान व मतमोजणी केंद्रांवर प्रवेशासाठी प्रवेशिका देण्यात येतील.

(४) ऐनवेळी होणारी धावपळ व गोंधळ टाळण्यासाठी स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणुका जाहीर झाल्यानंतर मतदान केंद्र व मतमोजणी केंद्रावर प्रवेशासाठी द्यावयाच्या प्रवेशिकांकरिता प्रसारमाध्यम संस्थेकडून पुरेशा वेळेपूर्वी अर्ज मागविण्यात येतील. अर्जासोबत पासपोर्ट आकाराच्या छायाचित्राच्या दोन प्रती देणे आवश्यक राहील.

(५) प्रसारमाध्यम संस्थेकडून प्राप्त झालेल्या अर्जांची योग्यरीत्या छाननी करून पात्र प्रतिनिधीलाच प्रवेशिका देण्यात येईल.

(६) पुढीलप्रमाणे प्रवेशिका देण्यात येतील:

(क) राज्य शासनाच्या यादीवरील 'अ' (मोठे), 'ब'(मध्यम) आणि 'क'(लघू) वर्गातील दैनिक वृत्तपत्राच्या प्रत्येकी दोनच प्रतिनिधींना प्रवेशिका दिल्या जातील.

(ख) राज्य शासनाच्या यादीवरील साप्ताहिकाच्या एका प्रतिनिधीलाच प्रवेशिका देण्यात येईल.

(ग) उपग्रह वाहिन्यांच्या प्रत्येकी दोन प्रतिनिधींना आणि एका कॅमेरामनला प्रवेशिका देण्यात येईल

(घ) भारतीय टपाल खात्याचा परवाना असलेल्या केबल वाहिनीच्या एका प्रतिनिधीला आणि एका कॅमेरामनलाच प्रवेशिका दिली जाईल.

(ङ) प्रवेशिकांची ही संख्या प्रत्येक स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणुकीसाठी स्वतंत्र 'युनिट' म्हणून विचारात घेतली जाईल.

(च) प्रवेशिकांची संख्या कमी किंवा जास्त करण्याचा अधिकार अपवादात्मक स्थितीत आणि सबळ कारणांच्या आधारे संबंधित जिल्हाधिकारी किंवा महानगरपालिका आयुक्त यांना असेल.

(छ) वर नमूद व्यतिरिक्त (उदा. यूट्यूब चॅनल, ऑनलाईन वृत्तपत्र, संकेतस्थळ, सोशल मीडिया हँडल इ.) कुठल्याही प्रतिनिधीला किंवा कॅमेरामनला प्रवेशिका देण्यात येणार नाही.

(७) कुठल्याही मतदान केंद्रावर किंवा मतमोणजी केंद्रावर प्रवेशासाठी शासकीय प्रसारमाध्यमांच्या प्रतिनिधींनादेखील (उदा. पीआयबी, डीजीआयपीआर इ.) प्रवेशिकेशिवाय प्रवेश करता येणार नाही.

(८) 'मतदान केंद्र आणि मतमोजणी केंद्रावरील प्रवेशासाठी' असा स्पष्ट उल्लेख प्रवेशिकेवर असेल.

(९) प्रवेशिका देताना नोंदवहीत (रजिस्टर) संबंधित प्रसारमाध्यम प्रतिनिधींच्या नावाची आणि संपर्क क्रमांकासह संपूर्ण पत्त्याची नोंद घेतल्याची खात्री करणे, हे संबंधित अधिकाऱ्यास अनिवार्य असेल; तसेच भविष्यातील संदर्भासाठी नोंदवहीवर (रजिस्टर) संबंधित प्रतिनिधीचे छायाचित्रदेखील चिकटवावे.

(१०) प्रसारमाध्यमांच्या प्रतिनिधींना दिलेली प्रवेशिका रद्द करण्याचे अधिकार यथास्थिती संबंधित जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त/ अथवा निवडणूक निर्णय अधिकारी अथवा राज्य निवडणूक आयोगास असतील.

(११) कुठल्याही माध्यम प्रतिनिधीने प्रवेशिकेसाठी थेट राज्य निवडणूक आयोगाकडे अर्ज करू नये. अशा अर्जांचा राज्य निवडणूक आयोग विचार करणार नाही. ते अर्ज दप्तरी दाखल करण्यात येतील.

२१. मतदान व मतमोजणी केंद्रावरील दक्षता:

(१) संबंधित अधिकारी/ कर्मचारी प्रवेशिकेची उचित पडताळणी करूनच प्रसारमाध्यमांच्या प्रतिनिधींना मतदान/ मतमोजणी केंद्रावर प्रवेश देतील.

(२) प्रसारमाध्यमांच्या प्रतिनिधींना थेट मतदान केंद्रावरील मतदान कक्षाजवळ जाऊन पाहणी किंवा छायाचित्रण करता येणार नाही; तसेच मतदान कक्षाचे छायाचित्रेही घेता येणार नाही. शांततापूर्ण व शिस्तबद्ध मतदान प्रक्रियेत बाधा पोहचेल, असे कुठलेही वर्तन करता कामा नये.

(३) मतदार मतदान करतानाचे छायाचित्र किंवा छायाचित्रण पुरेशा अंतरावरून करणे बंधनकारक असेल. ते करतानाही मतदानाच्या गोपनियतेच्या हक्काचे उल्लंघन होता कामा नये.

(४) कुठल्या मतदाराने कोणत्या उमेदवाराला मतदान केले आहे, हे मतदानाच्या वेळी किंवा मतमोजणीप्रसंगी अपघाताने चित्रित झाल्यास किंवा त्याचे छायाचित्र काढल्यास त्याचे प्रसारण किंवा प्रसिद्धी करता येणार नाही.

(५) प्रसारमाध्यमांच्या प्रतिनिधींना मतदान/ मतमोजणी केंद्रावर छायाचित्रासाठी किंवा छायाचित्रणासाठी कॅमेराचे स्टँड नेता येणार नाही.

(६) राज्य निवडणूक आयोग/ संबंधित जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त/ निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी निवडणूक प्रक्रियेसाठी नेमलेल्या अधिकृत छायाचित्रकार किंवा कॅमेरामन यांनाच मतदान केंद्रात व मतमोजणी केंद्रात कॅमेराचे स्टँड नेता येईल.

(७) मतदान किंवा मतमोजणी केंद्रावर प्रसारमाध्यमांच्या प्रतिनिधींची एकाच वेळी होणारी गर्दी व गोंधळ टाळण्यासाठी आवश्यकतेनुसार गटागटाने सर्वांना आत सोडण्याबाबतचे किंवा परिस्थितीनुरुप नियोजन करण्याचे अधिकार संबंधित जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त/ निवडणूक निर्णय अधिकारी किंवा मतदान केंद्राध्यक्ष यांना असतील.

२२. मतमोजणी केंद्रावरील सुविधा:

(१) जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त किंवा निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे असलेल्या यादीतील अधिकृत प्रवेशपत्रधारक प्रसारमाध्यम प्रतिनिधीलाच मतमोजणी केंद्रात प्रवेश दिला जाईल.

(२) प्रसारमाध्यम प्रतिनिधींसाठी मतमोजणी केंद्रातच स्वतंत्र पत्रकार कक्षाची व्यवस्था केली जाईल. त्यांना इतरत्र कुठेही फिरण्याची अनुमती नसेल.

(३) मतमोजणी केंद्रावरील गोंधळ टाळण्यासाठी आवश्यक मनुष्यबळ किंवा सुरक्षा व्यवस्था करण्याची जबाबदारी संबंधित जिल्हाधिकारी किंवा महानगरपालिका आयुक्त अथवा निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याची असेल.

(४) पत्रकार कक्षामध्ये फेरीनिहाय मतमोजणीचे तपशील प्राधान्याने उपलब्ध करून देण्यात येतील. मतमोजणी केंद्राच्या बाहेरदेखील कर्णाच्या (लाऊड स्पीकर) माध्यमातून किंवा मोठ्या पडद्यावर (स्क्रीन) फेरीनिहाय तपशील आणि अंतिम स्वरुपाचे निकाल सर्वांच्या माहितीसाठी शक्य असेल तिथे उपलब्ध करून दिले जातील.

भाग दहा
संकीर्ण

२३. सूचना देण्याबाबत आयोगाचे अधिकार:

(१) संविधानिक जबाबदारी योग्यरीत्या पार पाडण्याच्यादृष्टीने राज्य निवडणूक आयोग खालील बाबतीत सूचना व निर्देश देऊ शकेल-

(क) या आदेशातील कोणत्याही तरतुदींबाबतच्या स्पष्टीकरणाकरिता;

(ख) अशा कोणत्याही तरतुदींची अंमलबजावणी करण्याच्या संबंधात उत्पन्न झालेल्या कोणत्याही अडचणी अथवा संभ्रम दूर करण्याकरिता;

(ग) प्रस्तावित जाहिरातीचे पूर्वप्रमाणन, पेड न्यूजला आळा घालणे, खोट्या, दिशाभूल करणाऱ्या बातम्यांबाबत स्पष्टीकरण करणे, प्रसारमाध्यमांसह इतर विविध माध्यमांचे संनियंत्रण करणे इत्यादींबाबत या आदेशात तरतूद करण्यात आली नसेल किंवा करण्यात आलेली तरतूद अपूर्ण असेल, तेव्हा त्यासंबंधात योग्य ती तरतूद करणे आणि निवडणुका सुरळीत व सुव्यवस्थित पार पाडण्याच्यादृष्टीने योग्य त्या तरतुदी करणे आवश्यक आहे, असे राज्य निवडणूक आयोगाचे मत झाल्यास.

(२) या आदेशाच्या इंग्रजी अनुवादातील एखाद्या मुद्याचा अर्थ अथवा अन्वयार्थ याबाबत काही मुद्दे उद्‌भवल्यास मराठी भाषेतील आदेशामधील अर्थ अथवा अन्वयार्थ अंतिम असेल.

(निवडणुकांच्या प्रयोजनार्थ प्रसारमाध्यम संनियंत्रण व जाहिरात प्रमाणन आदेश, २०२५, दि. ०९ ऑक्टोबर २०२५ चे सहपत्र)

परिशिष्ट- १

जिल्हास्तरीय माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समिती

नगरपरिषद/ नगरपंचायत, जिल्हा परिषदा/ पंचायत समिती व ग्रामपंचायत निवडणुकांसाठी

(कृपया परिच्छेद ३(१)(क) पाहावा)

अ.क्र.	पदाधिकारी	पद
१.	जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
२.	जिल्हा पोलीस अधीक्षक किंवा त्यांचे प्रतिनिधी	सदस्य
३.	जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेला अपर जिल्हाधिकारी अथवा उपजिल्हाधिकारी दर्जाचा अधिकारी	सदस्य
४.	संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी	सदस्य
५.	संबंधित तहसीलदार अथवा नगरपरिषद/ नगरपंचायतीचे मुख्याधिकारी	सदस्य
६.	जिल्हा माहिती अधिकारी	सदस्य सचिव

टिप:

१) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसंदर्भातील प्रस्तावित जाहिरात एखाद्या विशिष्ट जिल्हा परिषद/ पंचायत समिती/ नगरपरिषद/ नगरपंचायतीच्या निवडणुकीसाठी एखाद्या राजकीय पक्षाची अथवा या निवडणुकांतील एखादा उमेदवार किंवा एकापेक्षा जास्त उमेदवारांसाठी असल्यास, अशा प्रस्तावित जाहिरातीचे प्रमाणन सदर जिल्हस्तरीय समितीकडून करण्यात येईल. {कृपया परिच्छेद ५(१)(क) पाहावा}

२) प्रस्तावित जाहिरात स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या १० किंवा त्यापेक्षा कमी जिल्ह्यातील नगरपरिषद/ नगरपंचायत/ जिल्हा परिषद/ पंचायत समिती/ ग्रामपंचायतीच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकांसाठी असल्यास अशा प्रस्तावित जाहिरातीच्या पूर्वप्रमाणनासाठी संबंधित समित्यांकडे स्वतंत्र अर्ज करावे लागतील. {कृपया परिच्छेद ५(१)(ग) पाहावा}

३) पेड न्यूजसंदर्भातील तक्रारी/ प्रकरण एखाद्या विशिष्ट जिल्हा परिषद/ पंचायत समिती/ नगरपरिषद/ नगरपंचायतीच्या निवडणुकीसंदर्भातील एखाद्या राजकीय पक्षाबाबत किंवा त्यातील उमेदवाराबाबत असल्यास, अशा तक्रारी/ प्रकरणांची चौकशी आणि त्यांचे निराकरण सदर जिल्हास्तरीय समिती करेल. त्याचबरोबर समाजमाध्यमांवरील मजकूर/ पोस्ट यावरही देखरेख ठेवेल. {कृपया परिच्छेद ११ आणि १२ पाहावा}

(निवडणुकांच्या प्रयोजनार्थ प्रसारमाध्यम संनियंत्रण व जाहिरात प्रमाणन आदेश, २०२५, दि. ०९ ऑक्टोबर २०२५ चे सहपत्र)

परिशिष्ट- २

महानगरपालिकास्तरीय माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समिती

महानगरपालिका निवडणुकीसाठी

(कृपया परिच्छेद ३(१)(ख) पाहावा)

अ.क्र.	पदाधिकारी	पद
१.	महानगरपालिका आयुक्त	अध्यक्ष
२.	जिल्हा पोलीस अधीक्षक/ पोलीस आयुक्त किंवा त्यांचे प्रतिनिधी	सदस्य
३.	महानगरपालिका आयुक्त यांनी प्राधिकृत केलेला महानगरपालिकेचा अतिरिक्त आयुक्त अथवा उपायुक्त दर्जाचा अधिकारी	सदस्य
४.	संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी किंवा आचारसंहिता कक्ष प्रमुख	सदस्य
५.	महानगरपालिकेचा जनसंपर्क अधिकारी	सदस्य सचिव

टिप:

१) महानगरपालिका निवडणुकांसंदर्भातील प्रस्तावित जाहिरात एखाद्या विशिष्ट महानगरपालिका निवडणुकीसाठी एखाद्या राजकीय पक्षाची अथवा एक किंवा एकापेक्षा जास्त उमेदवारांसाठी असल्यास, अशा प्रस्तावित जाहिरातीचे प्रमाणन सदर महानगरपालिकास्तरीय समितीकडून करण्यात येईल. {कृपया परिच्छेद ५(१)(ख) पाहावा}

२) प्रस्तावित जाहिरात १० पेक्षा कमी महानगरपालिकांच्या सार्वत्रिक/ पोटनिवडणुकांसाठी असल्यास अशा प्रस्तावित जाहिरातीच्या पूर्वप्रमाणनासाठी संबंधित समित्यांकडे स्वतंत्र अर्ज करावे लागतील. {कृपया परिच्छेद ५(१)(ग) पाहावा}

३) पेड न्यूजसंदर्भातील तक्रारी/ प्रकरण एखाद्या विशिष्ट महानगरपालिका निवडणुकीसंदर्भातील एखाद्या राजकीय पक्षाबाबत किंवा त्यातील उमेदवाराबाबत असल्यास, अशा तक्रारी/ प्रकरणांची चौकशी आणि त्यांचे निराकरण सदर महानगरपालिकास्तरीय समिती करेल. त्याचबरोबर माजमाध्यमांवरील मजकूर/ पोस्ट यावरही देखरेख ठेवेल. {कृपया परिच्छेद ११ आणि १२ पाहावा}

(निवडणुकांच्या प्रयोजनार्थ प्रसारमाध्यम संनियंत्रण व जाहिरात प्रमाणन आदेश, २०२५, दि. ०९ ऑक्टोबर २०२५ चे सहपत्र)

परिशिष्ट- ३

राज्यस्तरीय माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समिती

राज्यस्तरीय प्रकरणांसाठी

(कृपया परिच्छेद ३(१)(ग) पाहावा)

अ.क्र.	पदाधिकारी	पद
१.	सचिव, राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र	अध्यक्ष
२.	उपसचिव, राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र	सदस्य
३.	उपायुक्त, राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र	सदस्य
४.	विधी अधिकारी, राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र	सदस्य
५.	संबंधित अवर सचिव/ सहायक आयुक्त, राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र	सदस्य
६.	सहायक आयुक्त (जनसंपर्क), राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र	सदस्य सचिव

टिप:

१) प्रस्तावित जाहिरात संपूर्ण राज्यभरातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुकांसाठी असल्यास किंवा १० पेक्षा जास्त स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी असल्यास अशा प्रस्तावित जाहिरातीच्या पूर्वप्रमाणनासाठी राज्यस्तरीय समितीकडे अर्ज करावा लागेल. {कृपया परिच्छेद ५(१)(घ)}

२) प्रस्तावित जाहिरात संपूर्ण राज्यभरातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुकांसाठी नसल्यास किंवा १० पेक्षा जास्त स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी नसल्यास अथवा अन्य कारणासाठी अशा प्रस्तावित जाहिरातीच्या पूर्वप्रमाणनासाठी राज्यस्तरीय समितीकडे आलेला अर्ज संबंधित जिल्हास्तरीय किंवा महानगरपालिकास्तरीय समितीकडे अग्रेषित करण्याचा अधिकार राज्यस्तरीय समितीला असेल. {कृपया परिच्छेद ५(१)(ङ)}

३) पेड न्यूजसंदर्भातील राज्यस्तरीय तक्रारी/ प्रकरणांची चौकशी आणि त्यांचे निराकरण राज्यस्तरीय समिती करेल. या व्यतिरिक्त तक्रारी/ प्रकरणांची चौकशी संबंधित समिती करेल. त्याचबरोबर समाजमाध्यमांवरील मजकूर/ पोस्ट यावरही देखरेख ठेवेल. {कृपया परिच्छेद ११ आणि १२ पाहावा}

४) जिल्हास्तरीय व महानगरपालिकास्तरीय समितीच्या निर्णयाविरुद्धच्या अपिलांसंदर्भात राज्यस्तरीय समिती नैसर्गिक न्यायानुसार सर्व बाजू तपासून यथोचित निर्णय घेईल आणि तो सर्व संबंधितांना कळवेल. सदर आदेश सर्व संबंधितांना बंधनकारक असेल. कृपया परिच्छेद १३ (२) पाहावा}

(निवडणुकांच्या प्रयोजनार्थ प्रसारमाध्यम संनियंत्रण व जाहिरात प्रमाणन आदेश, २०२५, दि. ०९ ऑक्टोबर २०२५ चे सहपत्र)

परिशिष्ट- ४

प्रस्तावित जाहिरातीच्या पूर्वप्रमाणनाकरिता अर्जाचा नमुना

(कृपया परिच्छेद ५ पाहावा)

अ.क्र.	बाब	तपशील
१.	स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव:	
२.	अर्जदाराचे नाव:	
३.	अर्जदाराचा संपूर्ण पत्ता:	
४.	अर्जदाराचा संपर्क क्रमांक:	
५.	अर्जदाराचा ई-मेल आयडी:	
६.	ज्याचा प्रचार करावयाच्या आहे, त्या राजकीय पक्षाचे नाव:	
७.	प्रस्तावित जाहिरात राजकीय पक्षाव्यतिरिक्त एक किंवा एकापेक्षा जास्त उमेदवारांसाठी असल्यास त्यांची नावे (जास्त असल्यास स्वतंत्र पृष्ठावर देणे):	
८.	प्रस्तावित जाहिरात राजकीय पक्षाव्यतिरिक्त असल्यास उमेदवार किंवा उमेदवारांच्या प्रभागांची/ निवडणूक विभाग/ निर्वाचक गणांची नावे व क्रमांक (जास्त असल्यास स्वतंत्र पृष्ठावर देणे):	
९.	जाहिरात प्रसारित/ प्रसिद्ध करण्यात येणाऱ्या प्रसारमाध्यमाचे स्वरुप/ प्रकार:	
१०.	जाहिरातीचे शीर्षक:	
११.	जाहिरातीचा कालावधी (सेकंद/ मिनिट्स):	
१२.	जाहिरातीमध्ये वापरण्यात आलेली भाषा (परिच्छेद ५(३) प्रमाणे प्रत्येक भाषेतील जाहिरातीच्या दोन इलेक्ट्रॉनिक प्रती व त्यासोबत साक्षांकित केलेली जाहिरात संहिता):	
१३.	जाहिरात प्रसारणाचा/ प्रसिद्धीचे एकूण दिवस व कालावधी:	
१४.	जाहिरात तयार/ निर्मिती करण्यासाठीचा खर्च:	
१५.	जाहिरातीच्या प्रसारणाचा एकूण अंदाजित खर्च:	

मी, श्री. / श्रीमती ---------- राहणार ---------- अशी हमी देतो/ देते की, या अर्जसोबत देण्यात आलेली प्रस्तावित जाहिरात तयार/ निर्मिती करण्यासाठी व प्रसारण/ प्रसिद्धीसाठी येणारा खर्च धनादेश/ धनाकर्ष/ ऑनलाईन पद्धतीने करण्यात आला आहे किंवा करण्यात येईल.

ठिकाण:

दिनांक:

अर्जदाराची स्वाक्षरी

(निवडणुकांच्या प्रयोजनार्थ प्रसारमाध्यम संनियंत्रण व जाहिरात प्रमाणन आदेश, २०२५, दि. ०९ ऑक्टोबर २०२५ चे सहपत्र)

परिशिष्ट- ५

प्रतिज्ञापत्राचा नमुना

(नोटराईज्ड करणे आवश्यक)

मराठी, हिंदी आणि इंग्रजी भाषेव्यतिरिक्त अन्य भाषेतील प्रस्तावित जाहिरातीचे पूर्वप्रमाणन करण्यासाठी

(कृपया परिच्छेद ५(५) पाहावा)

मी, श्री./ श्रीमती ---------- राहणार---------- अशी हमी देतो/ देते की, ---------- या भाषेतील प्रस्तावित जाहिरातीचा मराठी/ हिंदी/ इंग्रजी भाषेत यथार्थ अनुवाद करण्यात आला असून, कोणत्याही चुकांकरिता अर्जदार जबाबदार असेल, असे निश्चियपूर्वक कथन करण्यात येत आहे.

ठिकाण:

दिनांक:

अर्जदाराची स्वाक्षरी

(निवडणुकांच्या प्रयोजनार्थ प्रसारमाध्यम संनियंत्रण व जाहिरात प्रमाणन आदेश, २०२५, दि. ०९ ऑक्टोबर २०२५ चे सहपत्र)

परिशिष्ट- ६

जाहिरात पूर्वप्रमाणन पत्राचा नमुना

(कृपया परिच्छेद ६(३) पाहावा)

.....स्तरीय माध्यम प्रमाणन व संनियंत्रण समिती

पत्ता: .....

जावक क्रमांक: .....

दिनांक: .....

प्रस्तावित जाहिरात प्रसारण/ प्रसिद्धीसाठी पूर्वप्रमाणन प्रमाणपत्र

अ.क्र.	बाब	तपशील
१.	अर्जदाराचे नाव:	
२.	अर्जदाराचा पत्ता:	
३.	अर्जाचा दिनांक:	
४.	जाहिरात ज्याच्यासाठी आहे त्या राजकीय पक्षाचे/ उमेदवाराचे/ उमेदवारांची नावे:	
५.	संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थाचे नाव, प्रभाग/ निवडणूक विभाग/ निर्वाचक गणांचे क्रमांक व नावे:	
६.	जाहिरातीचे शीर्षक:	
७.	जाहिरातीचा कालावधी:	
८.	जाहिरातीमध्ये वापरलेली भाषा:	

प्रमाणित करण्यात येते की, वरील जाहिरात प्राथमिक तपासणीनंतर स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीच्या अनुषंगाने विहित केलेल्या मार्गदर्शक तत्वानुसार प्रसारणाकरिता योग्य आहे; परंतु सदर जाहिरातीच्याबाबतीत भविष्यात कोणताही वाद उद्‌भवल्यास त्यात सदर समिती जबाबदार नसेल. सर्वस्वी जबाबदारी अर्जदाराची असेल.

ठिकाण:

दिनांक:

प्राधिकृत अधिकाऱ्याची स्वाक्षरी

(नाव----------)

कार्यालयाचा शिक्का

(निवडणुकांच्या प्रयोजनार्थ प्रसारमाध्यम संनियंत्रण व जाहिरात प्रमाणन आदेश, २०२५, दि. ०९ ऑक्टोबर २०२५ चे सहपत्र)

परिशिष्ट- ७

निवडणुकांसंदर्भात प्रसारमाध्यमांसाठी प्रेस कौन्सिल ऑफ इंडियाची मार्गदर्शक तत्वे

(कृपया परिच्छेद ११(३) पाहावा)

(१) निवडणुकांबद्दल आणि उमेदवारांबद्दल वस्तुनिष्ठ वृत्तांत देणे हे प्रसारमाध्यमांचे कर्तव्य आहे. निवडणुकांदरम्यान कोणताही उमेदवार/ पक्ष किंवा घटनेविषयी सदोष निवडणूक प्रचार, अतिशयोक्तिपूर्ण वार्तांकन यात वृत्तपत्रांनी सहभागी होणे अपेक्षित नाही. प्रत्यक्षात दोन किंवा तीन अतिनिकटचे प्रतिस्पर्धी उमेदवार हे सर्व प्रसारमाध्यमांचे लक्ष वेधून घेतात. प्रत्यक्ष प्रचाराचे वार्तांकन करताना एखाद्या वृत्तपत्राने, एखाद्या उमेदवाराने उपस्थित केलेला कोणताही महत्वाचा मुद्दा आणि त्यांच्या किंवा/ तिच्या प्रतिस्पर्ध्यांवर केलेली कडक टिका या बाबी सोडून देऊ नये.

(२) निवडणूक नियमान्वये वर्ण अथवा जातीय आधारावर प्रचार करण्यास बंदी आहे म्हणून प्रसारमाध्यमांनी धर्म, वंश, जात, जमात किंवा भाषा यांच्या आधारावर लोकांमध्ये आपसात शत्रुत्वाची किंवा द्वेषभावना पसरविण्याचा संभव असणारे वृत्त देणे टाळावे.

(३) प्रसारमाध्यमांनी कोणत्याही उमेदवाराचे वैयक्तिक चारित्र्य किंवा वागणूक किंवा कोणत्याही उमेदवाराच्या किंवा त्याच्या उमेदवारीच्या किंवा त्याच्या उमेदवारी परत घेण्याच्या संबंधात निवडणुकांमध्ये त्या उमेदवाराच्या भवितव्याला बाधा पोहचेल, अशा प्रकारच्या खोट्या अथवा गंभीर विधानांना प्रसिद्धी देण्यापासून दूर रहावे. प्रसारमाध्यमांनी कोणताही उमेदवार/ पक्ष यांच्याविरुद्धची शहानिशा न केलेले आरोप प्रसिद्ध करु नये.

(४) प्रसारमाध्यमांनी एखादा उमेदवार/ पक्ष यास पुढे आणण्याकरिता आर्थिक किंवा इतर प्रकारे कोणत्याही तऱ्हेचे प्रलोभन स्वीकारू नये. कोणताही उमेदवार/ पक्ष यांच्याकडून अथवा त्यांच्यावतीने देऊ केलेले कोणतेही आतिथ्य किंवा इतर सुविधा यांचा स्वीकार करु नये.

(५) प्रसारमाध्यमांनी कोणताही विशिष्ट उमेदवार/ पक्ष यांच्या प्रसारास वाव देणे अपेक्षित नाही. तर तसे करावयाचे झाल्यास, इतर उमेदवार/ पक्ष यांना त्यावर उत्तर देण्याची मूभा देण्यात यावी.

(६) प्रसारमाध्यमांनी एखादा सत्ताधारी पक्ष/ शासन यांच्या कामगिरीसंबंधातील सरकारी राज्य कोषातील खर्चाने दिलेली कोणतीही जाहिरात स्वीकारु नये/ प्रसिद्ध करु नये.

(७) वृत्तपत्रे, राज्य निवडणूक आयोगाने, निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी किंवा मुख्य निवडणूक अधिकाऱ्यांनी वेळोवेळी काढलेल्या निदेशांचे/ आदेशांचे/ अनुदेशांचे पालन करतील.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या मान्यतेने,

सुरेश काकाणी,
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र.

STATE ELECTION COMMISSION, MAHARASHTRA

First Floor, New Administrative Building, Hutatma Rajguru Chowk,
Madam Cama Road, Mumbai 400032

NOTIFICATION

Order on Regulation of Media and Certification of Advertisements for Election Purposes, 2025

Reference :

1) Regarding interviews, etc., to be broadcast by political parties/candidates through electronic media during the Model Code of Conduct period of local self-government elections: LSGB-1103/ CR. 32/Desk-5, dated 17 March 2005.

2) Regarding certification of proposed advertisements to be broadcast/published in electronic media: No. SEC/MNC/2009/CR. 1/Desk-5, dated 06 January 2009.

3) Regarding establishment of Committees for certification of advertisements: No. SEC/MNC-2009/ CR. 1/Desk-5, dated 22 December 2011.

4) Regarding procedure to be followed and constitution of Committees for taking action concerning Paid News: No. SEC/MNC/2009/ CR. 1/Desk-5, dated 16 January 2012.

5) Regarding permission for discussion programs on broadcast media: dated 18 January 2012.

6) Regarding prohibition of conducting opinion polls and exit polls and publishing their results during local self-government elections: No. SEC/MNC/2012/ CR.13/Desk-5, dated 02 February 2012.

7) Regarding government advertisements in areas where Model Code of Conduct is in force: No. SEC/MNC-2017/CR. 5/Desk-5, dated 16 January 2017.

Number SEC/IPR/2025/C.R. 5/ Desk- 10, Date: 09th October 2025.—Whereas, under Articles 243K and 243ZA of the Constitution of India, as well as the provisions contained in laws relating to local self-government institutions, the powers of superintendence, direction, and control of the conduct of elections to such institutions in the State are vested in the State Election Commission.

Whereas, the Hon'ble Supreme Court, in Civil Appeal No. 5756/2005, Kishansing Tomar V/s. Ahmedabad Municipal Corporation & Others, by its Judgement dated 19th October, 2006, has declared that the status, powers, and responsibilities of the State Election Commission are equal to those of the Election Commission of India.

Whereas, the Hon'ble Supreme Court, by its order dated 13th April, 2004 in SLP (Civil) No. 6679 (Ministry of Information & Broadcasting V/s. Gemini TV Pvt. Ltd.), has directed that all proposed political advertisements to be given by political parties/ candidates/ groups/ organizations/ associations / persons on Doordarshan and cable networks shall be pre-certified by the Committees constituted at various levels by the Election Commission of India.

Whereas, "Paid News" poses a serious challenge to healthy democracy. It can obstruct the free and fair election process and may unduly influence the opinion of ordinary voters. To

avert such dangers, meetings were held on 04th October, 2010 and 09th March, 2011 between the Election Commission of India and political parties, wherein various remedial measures were decided upon.

Whereas, to ensure that elections to local self-government institutions are conducted in a free, fair, transparent, impartial, and efficient manner, it has become necessary to curb Paid News, and to prescribe procedures regarding broadcast of advertisement / publicity/ campaigning and other related aspects in all media and related matters, the State Election Commission has from time to time issued various orders.

And whereas, during the implementation of the above-mentioned orders, it is desirable to remove confusion that may arise, ensure uniformity and simplicity in enforcement and keeping in view the changing nature of media, the State Election Commission has come to the conclusion that certain amendments are required to be made in this regard.

Therefore, in exercise of the powers vested in it under Articles 243K and 243ZA of the Constitution of India; Section 18A(4) of the Mumbai Municipal Corporation Act, 1888; Section 14(4) of the Maharashtra Municipal Corporations Act; Section 10A(4) of the Maharashtra Municipal Councils, Nagar Panchayats and Industrial Townships Act, 1965; Section 9A of the Maharashtra Zilla Parishads and Panchayat Samitis Act, 1961; Section 10A(4) of the Maharashtra Village Panchayats Act; and other enabling provisions, the State Election Commission, Maharashtra, hereby annuls all previous orders relating to the above matters and issues the following Order:

Order

Part One

Title and Scope of the Order

1. Title, Scope, and Commencement:

(1) This order shall be called the "Order on Regulation of Media and Certification of Advertisements for Election Purposes, 2025."

(2) In accordance with the Hon'ble Supreme Court's order dated 13th April, 2004 in Petition No. 6679/2004, pre-certification of election-related electronic media advertisements is mandatory.

(3) With a view to ensuring equal opportunity for all political parties and candidates, preventing voters from being misled due to "Paid News," and avoiding undue coercion/pressure on them, regulation of all broadcast media/social media is necessary.

(4) This order shall apply throughout the State of Maharashtra and shall be applicable to elections of all local self-government institutions in the State.

(5) This order shall come into immediate effect from the date of its issuance.

Part Two

Definitions

2. Definitions – Unless the context otherwise requires:

(1) **"Commission"** means the State Election Commission, Maharashtra, constituted under Articles 243K and 243ZA of the Constitution of India.

(2) **"Pre-Certification of Advertisements"** means obtaining prior certification from the Media Certification and Monitoring Committee for all proposed election-related advertisements of local self-government institutions to be broadcast/published through electronic media.

(3) **"Media"** includes print, electronic, digital, and social media.

(4) **"Print Media"** includes newspapers, periodicals, bulletins, leaflets, handbills, hoardings, banners, etc.

(5) **"Electronic Media"** includes Doordarshan, satellite channels, cable channels, YouTube channels, cable networks, All India Radio (Akashvani), private FM channels, cinema halls, public places' audio-visual displays, e-newspapers, bulk SMS, voice SMS, social media, websites, etc.

(6) **"Social Media"** means platforms of communication and information sharing used through the internet, where people interact with each other, exchange information, express opinions, share ideas, and disseminate various forms of content (photos, videos, articles, news). Examples: Social networking sites (Facebook, LinkedIn, etc.), microblogging sites (Twitter, X, etc.), video-sharing platforms (Instagram, YouTube, etc.), instant messaging apps (WhatsApp, Telegram, etc.), collaborative tools (wikis, discussion forums, etc.).

(7) **"Paid News"** means any news or analysis appearing in any media (print, electronic, or social media) in consideration of monetary payment, material benefit, or any other quid pro quo whether implicit or explicit.

(8) **"Hate Speech"** includes any speech oral, written, symbolic, action, etc. which creates hatred against any person or institution.

(9) **"Media Regulation"** means pre-certification of proposed campaign material and advertisements for local self-government elections in electronic media; inquiry and disposal of state-level complaints/cases relating to Paid News; monitoring compliance of reporting norms in various media; and supervision relating to social media.

(10) **"District Level Media Certification and Monitoring Committee (MCMC)"** means the committee constituted as per **Annexure–1** for the purpose of pre-certification of proposed advertisements in electronic media for municipal councils/nagar panchayats, zilla parishads/panchayat samitis, and village panchayats; inquiry and disposal of complaints/cases relating to Paid News; monitoring compliance of reporting norms in various media; and supervision relating to social media.

(11) **"Municipal Corporation Level Media Certification and Monitoring Committee (MCMC)"** means the committee constituted as per **Annexure–2** for the purpose of pre-certification of proposed advertisements in electronic media for municipal corporation elections; inquiry and disposal of complaints/cases relating to Paid News; monitoring compliance of reporting norms in various media; and supervision relating to social media.

(12) **"State Level Media Certification and Monitoring Committee (MCMC)"** means the committee constituted as per **Annexure–3** at the State Election Commission level for the purpose of pre-certification of proposed advertisements

for state-level campaigns of local self-government elections; inquiry and disposal of complaints/cases relating to Paid News at the state level; hearing appeals against decisions of District/Corporation Committees; monitoring compliance of reporting norms in various media; and supervision relating to social media.

(13) **"Opinion Polls or Exit Polls"** mean surveys conducted on a sample basis to predict or project possible results of elections to local self-government institutions.

(14) **"Local Self-Government Institutions"** mean:

(a) Village Panchayat constituted under the Maharashtra Village Panchayats Act.

(b) Zilla Parishad or Panchayat Samiti constituted under the Maharashtra Zilla Parishads and Panchayat Samitis Act, 1961.

(c) Municipal Council, Nagar Panchayat, or Industrial Township constituted under the Maharashtra Municipal Councils, Nagar Panchayats and Industrial Townships Act, 1965.

(d) Municipal Corporation constituted under the Mumbai Municipal Corporation Act, 1888, or the Maharashtra Municipal Corporations Act.

(15) Words and expressions used in this Order but not defined herein shall have the meanings assigned to them in the relevant Acts relating to local self-government institutions in force in the State or in the rules framed thereunder.

Part Three
Media Certification and Monitoring Committees (MCMCs)

3. Media Certification and Monitoring Committees at various levels:

(1) For the purpose of conducting elections to local self-government institutions in a free, fair, and transparent atmosphere, and to ensure equal opportunity to all political parties and candidates, the following functions shall be carried out by Committees at different levels: Pre-certification of proposed election-related campaign material/advertisements in all electronic media, Inquiry and disposal of complaints / cases relating to Paid News, Monitoring compliance of reporting norms in various media, Supervision relating to social media. Accordingly, the Committees shall function at the following levels:

(a) District Level Committee – For general elections and bye-elections to Municipal Councils/Nagar Panchayats, Zilla Parishads/Panchayat Samitis, and Village Panchayats, a District Level Committee shall function. After the election is announced, the concerned District Collector shall immediately constitute this Committee as per **Annexure–1.**

(b) Municipal Corporation Level Committee – For general elections and bye-elections to Municipal Corporations, a Municipal Corporation Level Committee shall function. After the election is announced, the concerned Municipal Commissioner shall immediately constitute this Committee as per **Annexure–2.**

(c) State Level Committee – For state-level cases concerning general elections and bye-elections to all local self-government institutions, a State Level

Committee shall function at the level of the State Election Commission as per **Annexure–3.** This shall be a permanent committee.

Part Four
Certification of Advertisements

4. Pre-certification of proposed advertisements to be broadcast/published through electronic media:

(1) All proposed advertisements relating to elections of local self-government institutions to be broadcast / published through any type of electronic media shall be pre-certified by the concerned Media Certification and Monitoring Committee.

(2) Advertisements containing the following types of content shall not be broadcast/published, nor shall they be granted pre-certification:

(a) Violation of the Constitution of India or laws made by the Central/State Government.

(b) Violation of orders of the State Election Commission.

(c) Content likely to promote enmity or hatred on grounds of religion, caste, community, gender, language, attire, etc.

(d) Inclusion of photographs or filming of places of worship.

(e) Content challenging law and order, promoting violence, or disturbing peace.

(f) Defamation of any court, person, or institution.

(g) Content detrimental to the unity, sovereignty, or integrity of the country.

(h) Criticism, derogatory remarks, or insult against any other country.

(i) Use of photographs/filming of officers or staff of the defence forces or of the defence forces themselves.

(j) False allegations against political parties, political leaders, or any other person.

(k) Invasion of the privacy of any political leader or individual.

(l) Violation of decency or morality.

(m) Promotion of obscenity.

(3) If the concerned Committee has not pre-certified a proposed advertisement for general/bye-elections of local self-government institutions, such advertisements shall not be broadcast or published by media outlets.

(4) Where expenditure on an election-related advertisement is borne by a political party, it shall be accounted for in the party's election expenses. Where the expenditure is borne by a candidate, it shall be accounted for in the candidate's election expenses.

(5) Any individual or voter expressing political opinions on their personal social media handles shall ordinarily not be restricted. However, such opinions must not; create law-and-order issues, breach decency/morality, obstruct elections, or incite offences. Care shall also be taken to avoid defamation or contempt of court. Such expression shall not be considered a "political advertisement," and therefore does not require pre-certification. However, once the model code of conduct comes into effect, no individual/voter shall campaign or publish advertisements

on behalf of any political party or candidate for campaigning purposes without prior written permission of the concerned political party or candidate. If such an advertisement/campaign is proposed to be published/conducted, it shall mandatorily undergo pre-certification, and its expenditure shall be included in the election expenses of the concerned political party or candidate or candidates as applicable.

5. Application for Pre-Certification of Proposed Advertisements:

(1) Applications for pre-certification of proposed advertisements shall be submitted to the Media Certification and Monitoring Committees functioning at various levels, in the prescribed form **(Annexure–4)**.

(a) If the proposed advertisement is for a political party or for one or more candidates contesting general/bye-elections to any Municipal Council/Nagar Panchayat/Zilla Parishad/Panchayat Samiti/Village Panchayat, the application shall be made to the District Level Committee.

(b) If the proposed advertisement is for a political party or for one or more candidates contesting general/bye-elections to any Municipal Corporation, the application shall be made to the Municipal Corporation Level Committee.

(c) If the proposed advertisement is for general elections/bye-elections to Municipal Councils/Nagar Panchayats/Zilla Parishads/Panchayat Samitis/Village Panchayats in 10 or fewer districts, or 10 or fewer Municipal Corporations, separate applications shall be made to the concerned Committees at those levels.

(d) If the proposed advertisement is for statewide general elections to all local self-government institutions, or for elections in more than 10 local bodies, the application shall be made to the State Level Committee. (In such cases, the advertisement must clearly specify the names of the ten concerned local self-government institutions).

(e) If an application for pre-certification of an advertisement not falling under state-wide/general elections or for elections to not more than 10 local self-government institutions is mistakenly submitted to the State Level Committee, the State Level Committee/ State Election Commission shall have the authority to forward it to the relevant District or Municipal Corporation Level Committee.

(2) Applications shall be submitted at least 5 working days prior to the date of proposed broadcast/publication of the advertisement.

(3) Along with the application, the following must be submitted: an electronic copy of the proposed advertisement, and two printed copies (hard copies) of the advertisement duly signed by the political party's office bearer or the candidate.

(4) The application must mandatorily include a declaration **(as per Annexure–4)** stating: *"All payments relating to expenses for broadcast/publication of advertisements shall be made only through cheque/demand draft/online transfer. Under no circumstances shall payments be made in cash."*

(5) For advertisements proposed in languages other than Marathi, Hindi, or English, two electronic copies in the concerned language shall be submitted. In addition, a translation of the advertisement into Marathi, Hindi, or English, duly signed by the political party's office bearer or candidate, along with two printed copies, shall also be attached. Further, a notarized affidavit in the format of **Annexure–5** must be submitted, stating: *"The proposed advertisement has been accurately translated into Marathi/Hindi/English, and the applicant shall be responsible for any errors."*

6. Disposal of Applications for Pre-Certification of Proposed Advertisements:

(1) Upon receipt of an application, the concerned Committee shall dispose of it within 3 working days.

(2) While disposing of the application, the Committee may: delete or modify any portion of the advertisement, or suggest necessary corrections.

(3) Compliance with such directions shall be mandatory for the concerned political party/candidate/applicant. If the Committee grants pre-certification, a certificate in the format of **Annexure–6** shall be issued to permit broadcast/publication of the proposed advertisement.

7. Appeals Against Decisions of the Committee on Pre-Certification:

(1) If a political party/candidate/applicant is not satisfied with the decision of the District Level or Municipal Corporation Level Committee regarding pre-certification of a proposed advertisement, an appeal may be filed before the State Level Committee within three working days.

(2) The State Level Committee shall consider such appeal and after following the principles of natural justice pass an order on merits, and shall duly communicate the decision to the concerned party.

8. Suspension of Certified Advertisements:

(1) Even after pre-certification, if an advertisement is broadcast/published and is subsequently found to be in violation of this Order or any law, the State Election Commission, or any officer authorized by it, or the competent authority, shall order suspension of broadcast/publication of such advertisement. Along with this, the related material may be seized, and legal proceedings shall be initiated against all concerned persons.

9. Advertisements in Print Media:

(1) Pre-certification is not required for advertisements published in print media. However, such advertisements must not violate the Model Code of Conduct or any related law.

(2) As per the State Election Commission's order No. SEC-1095/CR.77/95/DESK-3 dated 28 August 1995, the prescribed procedure regarding campaign material must be followed. Campaign literature must contain: number of copies, serial number of the material, name and address of the printer, and name and address of the publisher. Non-compliance with these provisions shall attract action under the *Press Act* and other relevant statutes as enacted from time to time.

Part Five
Paid News

10. Measures to Curb Paid News:

(1) Certain candidates or political parties publish their advertisements in the form of news during elections. Although such material appears to be news in form, in reality these are paid insertions in the media, directly or indirectly, in various ways. It is necessary to curb this practice.

(2) Media houses are not expected to indulge in exaggerated or distorted reporting of incidents/events during an election campaign in favour of any candidate or political party.

(3) Media houses are not expected to participate in or align themselves with the propaganda of any particular candidate/party. In cases where such reporting occurs, the rival candidate/party must be given a fair opportunity to present their side or to respond.

(4) If any news/report is determined to be "Paid News," the expenditure thereon shall be added to the election expenses of the candidate or the political party concerned as the case may be.

(5) For general/bye-elections to local self-government institutions, the expenditure limit prescribed by the State Election Commission by separate orders shall be applicable.

11. Tests for Identifying Paid News:

(1) To establish whether a particular news item/report/analysis constitutes "Paid News" the following broad tests shall be applied:

(a) Reports with broadly identical photographs, captions, headlines, or write-ups appearing simultaneously in competing media outlets, often with different bylines or without any author's name.

(b) Reports appearing on the same page of a newspaper where both contesting candidates claim strong chances of winning, and both are praised simultaneously.

(c) News items explicitly stating that a particular candidate has the support of every section of society and will certainly win.

(d) Giving undue, repeated, or exaggerated publicity to minor events/incidents of a candidate while giving no coverage at all to rival candidates.

(e) Excessive frequency of news items about a particular party/candidate in newspapers published/distributed in the concerned constituency.

(f) Unjustified publicity of a party/candidate's rallies, speeches, or programs in specific media outlets.

(2) Though the above tests are indicative and broad, other forms of Paid News may also arise in practice. Committees must remain vigilant to detect such instances.

(3) In this context, the guidelines issued by the Press Council of India on reporting and Paid News are of great importance. These guidelines are reproduced in Annexure–7 for reference, and Committees are expected to be conversant with them, including subsequent amendments or revisions.

12. Functions of Media Certification and Monitoring Committees Regarding Paid News:

(1) Once elections to local self-government institutions are announced, the concerned District or Municipal Corporation Level Committee shall hold a press conference and provide detailed information about Paid News. It shall also announce that complaints regarding Paid News shall be addressed by the Committee, as per the prescribed procedure.

(2) If complaints are received regarding Paid News being published/ broadcast/ distributed in the jurisdiction of the Committee, the Committee shall examine the matter. Thereafter, it shall issue a notice, preferably within 3 days, to the concerned political party/candidate and the media outlet, asking: *Why should the expenditure incurred on Paid News not be included in your election expenses?"*

(3) After receiving written submissions from the concerned political party/ candidate and media outlet, the Committee shall give its final decision. If it concludes that the report constitutes "Paid News," it shall inform the Election Returning Officer concerned that the expenditure thereon be added to the candidate's election expenses.

(4) If the party/candidate/media outlet fails to respond within 2 days of receiving the notice, the Committee's decision shall be final.

(5) If the Committee concludes that a news item constitutes Paid News, it shall not consider whether or not any payment has actually been made by the political party/candidate to the media outlet. Instead, the expenditure shall be calculated as per the rates fixed by the Directorate General of Information and Public Relations (DGIPR). If such rates are not fixed, the rates prescribed by the Central Bureau of Communication (CBC) (formerly DAVP) shall be applied. The expenditure shall then be added to the election expenses of the concerned candidate/party.

(6) If such expenditure is added to the election expenses of a political party, then as per the State Election Commission's order dated 5th May, 2025 regarding registration of political parties, the concerned party must apportion such expenditure among its candidates and reflect the same in their individual election expenses.

(7) If the Committee concludes that a report in print media constitutes Paid News, the matter shall be reported to the Press Council of India. If it concerns electronic media, the matter shall be reported to the National Broadcasting Standards Authority (NBSA), with recommendations for further action.

13. Appeals Against Committee Decisions on Paid News:

(1) If a political party/candidate is not satisfied with the decision of the District Level or Municipal Corporation Level Committee regarding Paid News, an appeal may be filed before the State Level Committee within 3 days.

(2) The State Level Committee shall examine all aspects of the appeal in accordance with principles of natural justice, and shall take an appropriate decision, which shall be binding on all concerned.

Part Six
Social Media

14. Regulation of Social Media:

(1) Citizens and voters exchange various types of information through social media platforms, and such exchanges influence the formation of their opinions. Elections to local self-government institutions are also affected thereby. Hence, monitoring of social media by the Media Certification and Monitoring Committees is necessary.

(2) The Committees must remain vigilant at all times to curb false news (fake news) and misinformation spread through social media.

(3) For fact-checking and verification of suspected fake/false information on social media, assistance may be sought from Press Information Bureau (PIB), Directorate General of Information and Public Relations (DGIPR), or police authorities, wherever such facilities are available.

(4) If false news or misinformation on social media is noticed, or brought to the Committee's attention by any person, immediate and appropriate action must be taken.

(5) If directed by the State Election Commission, or if so ordered, candidates shall, at the time of filing nomination papers, provide details of their official social media accounts/handles, including email IDs and other particulars.

(6) Social media has been included within the category of "electronic media." Hence, all proposed advertisements for elections on social media shall also be subject to pre-certification, as per Paragraph 4(1).

However, if an advertisement has already been pre-certified for broadcast/publication on other electronic media, the same may also be disseminated on social media without seeking fresh certification.

(7) If social media is used for election campaigning, the related expenditure (e.g., preparing content, designing creatives, payments to social media handlers, etc.) must be included in the election expenses of the concerned candidate or political party.

(8) Media organizations/associations are expected to voluntarily comply with any codes of conduct or guidelines they have prepared for social media. In addition, due attention must be paid to comprehensive codes of conduct separately issued by the State Election Commission.

Part Seven
Opinion Polls and Exit Polls

15. Safeguards Relating to Opinion Polls and Exit Polls:

(1) Regarding opinion polls and exit polls, the Press Council of India has advised that newspapers must take precautions to ensure that their valuable space is not used for distorting/maligning elections or interfering with the electoral process.

(2) In elections to local self-government institutions, various surveys are conducted based on samples. The projections or conclusions drawn from such surveys regarding election results may influence public opinion and voters' perceptions.

(3) To prevent possible influence of such surveys on voters, the results of opinion polls or exit polls shall not be published from the end of the campaign period of the concerned local body election until one hour from the close of polling hour.

(4) If polling is conducted in multiple phases, then from the end of the campaign period of the first phase until one hour from the close of polling hour the close of polling of the last phase, no results of such opinion or exit polls shall be published.

(5) If required, the State Election Commission shall issue appropriate clarifications regarding such polls if any such circumstances arise.

Part Eight
Period of Advertisement Publication

16. Cessation of Campaign and Publication of Advertisements:

(1) After the campaign period of the concerned local self-government institution election has ended, no election-related advertisements shall be given through print, electronic, or social media.

(2) The campaign cessation periods prescribed under various laws for different types of local body elections are as follows:

(a) As per Section 27AA of Mumbai Municipal Corporation Act, 1888, no person shall convene, hold, or attend any public meeting in any ward of a constituency within forty-eight (48) hours prior to the conclusion of polling in that ward.

(b) As per Section 14 (4) of Maharashtra Municipal Corporations Act, The State Election Commission is empowered to issue orders for elections to all Municipal Corporations (except Brihanmumbai) regarding campaign cessation.

(c) As per Section 23 (1) of Maharashtra Municipal Councils, Nagar Panchayats and Industrial Townships Act, 1965, no person shall convene, hold, or attend any public meeting in any ward of a constituency on the date (s) fixed for polling in that ward.

(d) As per Section 28B (1) of Maharashtra Zilla Parishads and Panchayat Samitis Act, 1961, no person shall convene, hold, or attend any public meeting in any constituency within twenty-four (24) hours prior to the commencement of polling in that constituency.

(e) As per Section 10A (4) of Maharashtra Village Panchayats Act, the State Election Commission is empowered to issue orders regarding campaign cessation for Gram Panchayat elections.

(3) In light of the above provisions with reference to the public advertisement in the concerned Act of the Local Independent Body, after expiry of aforementioned period for public campaigning, any campaigning through print, electronic and social media cannot continue or any advertisement cannot be published/broadcast by any person, candidate or political party.

(a) **In respect of Municipal Corporation Elections (General/Bye-elections):** Prohibited 48 hours prior to the close of polling. *Example:* If polling ends

at 5:30 PM on the 10th, campaigning and advertisements must cease by 5:30 PM on the 8th.

(b) **In respect of Municipal Council/Nagar Panchayat Elections (General/Bye-elections):** Prohibited from midnight on the day prior to polling. *Example:* If polling is on the 10th, campaigning and advertisements must cease at midnight of the 9th. *(Additionally, under prevailing laws/rules, from 10:00 PM on the 9th, public meetings, rallies, and use of loudspeakers are also prohibited.)*

(c) **In respect of Zilla Parishad/Panchayat Samiti Elections (General/Bye-elections):** Prohibited 24 hours prior to the commencement of polling. *Example:* If polling is on the 10th, campaigning and advertisements must cease at midnight of the 8th. Also, from 10:00 PM on the 8th, public meetings, rallies, and use of loudspeakers are not permitted.

(d) **In respect of Village Panchayat Elections (General/Bye-elections):** Prohibited 48 hours prior to the close of polling. *Example:* If polling ends at 5:30 PM on the 10th, campaigning and advertisements must cease by 5:30 PM on the 8th.

17. Government Advertisements During Model Code of Conduct:

(1) During the period when the Model Code of Conduct is in force, the Central Government, State Government, local self-government institutions, semi-government bodies, public undertakings, etc., shall not publish/broadcast advertisements relating to welfare schemes, concessions, or achievements of the government.

(2) On national festivals such as Independence Day, Republic Day, and Maharashtra Day, only greetings-type advertisements may be issued at public expense. These advertisements shall not contain promotion of schemes, concessions, or any material that may influence voters. Further, such advertisements shall not contain photographs of the Prime Minister, Chief Minister, Deputy Chief Minister, Ministers, or other public functionaries.

(3) During the Model Code of Conduct period, advertisements relating to recruitment in government, semi-government bodies, boards/corporations, or public undertakings shall not be published/broadcast.

(4) During the said period, no tender notices of the State Government, semi-government institutions, boards/corporations, or public undertakings pertaining to the concerned local bodies shall be published/broadcast.

18. Interviews and discussions:

(1) During the period of the code of conduct, there is no prohibition on publishing / broadcasting political interviews or discussion programs in print / electronic media, and no prior certification or permission is required for the same. However, if the interview / programme / footage is old, the same needs to be mentioned.

However, it shall be the responsibility of the media and political party leaders / representatives / candidates participating in such interviews / discussions to strictly adhere to the Model Code of Conduct orders issued by the State Election Commission. If it is proved that the said interview or programme is in

the form of paid news, action will be taken by the concerned committee mentioned in this order in accordance with paragraphs 12 (5) and (6).

(2) It shall be the responsibility of the media / organisers concerned and the leaders / representatives of the political parties / candidates involved to ensure that the public discussion program held in public places during the period of the code of conduct and its broadcast / publicity do not cause religious or communal disharmony and law and order problems. It will also be the responsibility of the organisers to obtain necessary permissions from various departments / agencies for the event.

(3) It is also necessary to ensure that no single party or candidate is promoted through public or studio discussions.

Part Nine
Facilities for the media

19. The Media Centre:

(1) District Collectors and Municipal Commissioners will set up media cells at the district level and municipal corporation level respectively to provide information to the media on local body elections in an integrated manner.

(2) The concerned District Collector or Municipal Commissioner will take special care to ensure that the media representatives get updates on the elections from time to time through the media room.

(3) Adequate seating arrangements for media persons, internet facility etc. will be ensured in the media room.

(4) The concerned Public Relation Officer of the concerned Municipal Corporation for the Municipal Corporation elections and the concerned District Information Officer or other officer for the elections of other local bodies will be appointed as the coordinator to handle the responsibility of the Media Cell.

(5) The concerned District Collector or Municipal Commissioner should inform the media about the election related information from time to time by holding press conferences or through press releases and also appeal to the media to take initiative for voter awareness.

20. For members of the media:

(1) In view of law and order, the concerned electors, officers, employees and others are prohibited from entering the polling station or counting centre without permission. Media persons will also not be allowed to enter without a pass.

(2) For general and by-elections to municipal councils, nagar panchayats, zilla parishads, panchayat samitis and gram panchayats, media persons will be allowed to enter the polling and counting centres with the permission of the respective district collectors or an officer authorised by him.

(3) For the general and by-elections of the Municipal Corporation, media representatives will be given entry to the polling and counting centers with the approval of the concerned Municipal Commissioner or an officer authorised by him.

(4) To avoid the rush and confusion at the last minute, after the announcement of the local body elections, applications will be sought from the media organization for the entries to be given to the polling station and counting center well in time. Two passport size photographs should be attached with the application form.

(5) Entries received from media organisations will be duly scrutinised and only eligible representatives will be given entry.

(6) Admission passes will be provided as follows:

(a) Admission passes will be given to two representatives each of 'A' (large), 'B' (medium) and 'C' (small) category of daily newspapers on the state government list.

(b) Admission pass will be given only to one representative of the weekly newspapers on the state government list.

(c) Two representatives of each satellite channel and one cameraman will be given Admission passes.

(d) Only one cameraman and one representative of a cable channel licensed by India Post will be given Admission pass.

(e) The number of Admission passes granted will be considered as a separate 'unit' for each local body election.

(f) In exceptional circumstances, the authority to reduce or increase the number of admission passes shall be vested in the concerned Collector or Municipal Commissioner on the basis of cogent reasons.

(g) Except the above-mentioned channels, representatives or cameramen of other channels (eg. YouTube channel, online newspaper, website, social media handle, etc.) will not be given Admission passes.

(7) Representatives of government media (e.g. PIB, DGIPR, etc) are also not allowed to enter any polling station or counting centre without a proper admission pass.

(8) There will be a clear mention of 'entry to polling station and counting centre' on the admission pass.

(9) It will be mandatory for the concerned officer to ensure that the complete address along with the name and contact number of the concerned media representative is recorded in the register at the time of entry; and also affix the photograph of the registered representative on the register for future reference.

(10) The concerned District Collector / Municipal Commissioner / or Election Returning Officer or State Election Commission as applicable shall have the power to cancel the admission passess given to the media representatives.

(11) No media representative should apply directly to the State Election Commission for admission. Such applications will not be considered by the State Election Commission and will be filed without further action being taken on them.

21. Vigilance at polling and counting stations:

(1) Media persons will be allowed to enter the polling / counting centre only after proper verification of entries by the concerned officers / staff.

(2) Mediapersons will not be allowed to go directly to the voting compartment to see and/or take photographs. There should be no attempt to disturb the peaceful and orderly voting process.

(3) It will be mandatory to take photographs or photographs while voting only from a sufficient distance. There should be no violation of the right to secrecy of the vote.

(4) If at the time of voting or counting any photograph is accidentally captured or taken, it shall not be broadcast or publicised.

(5) Mediapersons will not be allowed to take camera stand for photography or video shooting at the polling / counting centre.

(6) Only the official photographer or cameraman appointed for the election process by the State Election Commission / concerned District Collector / Municipal Commissioner / Election Returning Officer will be allowed to take the camera stand inside the polling station and counting centre.

(7) The concerned District Collector / Municipal Commissioner / Electoral Officer or Presiding Officer of the Polling Station shall be empowered to make arrangements for the entry of all media persons in groups or as per the situation, as may be necessary, to avoid crowding and chaos at the polling or counting centre.

22. Facilities at the counting centre:

(1) Only media persons with valid admit cards issued by the District Collector / Municipal Commissioner or the Returning Officer will be allowed to enter the counting centres.

(2) A separate arrangement will be set up for media persons. They are not allowed to go anywhere else in the counting centre.

(3) The responsibility of making necessary manpower or security arrangements to avoid chaos at the counting centre will be of the concerned Collector or Municipal Commissioner or Returning Officer.

(4) The details of the round-wise counting will be made available in the press room on priority. Round-wise details and final results will be made available outside the counting centres through loudspeakers or on big screens, wherever possible.

Part Ten
Miscellaneous

23. Powers of the Commission to make recommendations:

(1) The State Election Commission may, with a view to discharging its constitutional responsibilities, issue instructions and directions in the following matters:

(a) for clarification of any of the provisions of this Order;

(b) to remove any difficulties or confusion arising in connection with the implementation of any such provisions;

(c) If the State Election Commission is of the opinion that there is no provision or an incomplete provision in this order regarding pre-certification of the proposed advertisement, prevention of paid news, clarification of false and misleading news, control of various media, etc., that it is necessary to make

appropriate provisions in this regard it shall make appropriate provisions for the smooth and orderly conduct of the elections.

(2) If any point arises as to the meaning or interpretation regarding any point in the English translation of this order then, the meaning or interpretation of the order as given in the Marathi language shall be final.

(Enclosur to Order on Regulation of Media and Certification of Advertisements for Election Purposes, 2025, Dt. 09th October 2025)

Appendix-1

District-level Media Certification and Monitoring Committee

For Village Panchayat/Village Panchayat, District Panchayat/Panchayat Samiti and Gram Panchayat elections

(Please see paragraph 3(1)(a)

Sr. No.	Officer	Position
1	District Magistrate / Collector	Chairperson
2	District Superintendent of Police or Representative	Member
3	Additional District Magistrate / Deputy District Magistrate (Authorized)	Member
4	Concerned Returning Officer	Member
5	Concerned Tehsildar or Chief Officer (Municipal Council/Nagar Panchayat)	Member
6	District Information Officer	Member Secretary

Note:

(1) If the proposed manifesto in respect of elections to local self-government bodies is for a particular District Council/ Panchayat Samiti/ Village Panchayat Samiti/ Village Panchayat Samiti, or for one or more candidates in these elections, the certificate of such manifesto shall be made to the District Level Samiti. {Please refer to Section 5(1)(a)}

(2) If the proposed list is for the general/by-elections to the Municipal Council/ Panchayat/ District Council/ Panchayat Samiti/ Gram Panchayat in 10 or less districts of the local self-government bodies, separate verification of such proposed list will have to be done with the concerned Samiti. {Please refer to Section 5(1)(c)}

(3) If the complaints/cases related to paid news are related to a political party or a candidate in a particular district level meeting/ panchayat meeting/ village meeting/ village panchayat election, the district level meeting will investigate and resolve such complaints/cases. It will also keep a record of the content/posts on social media. {Please see Section 11 and 12}

(Enclosur to Order on Regulation of Media and Certification of Advertisements for Election Purposes, 2025, Dt. 09th October 2025)

Appendix – 2

Municipal Corporation-level Media Certification and Monitoring Committee

For Municipal Elections

(Please refer to paragraph 3(1)(b)

Sr. No.	Officer	Position
1	Municipal Commissioner	Chairperson
2	District Superintendent of Police / Police Commissioner or Representative	Member
3	Additional / Deputy Commissioner authorized by Municipal Commissioner	Member
4	Concerned Returning Officer or Head of MCC Cell	Member
5	Public Relations Officer of the Municipal Corporation	Member Secretary

Note:

1) If the proposed advertisement in relation to the Municipal Elections is for a political party or for one or more candidates for a particular Municipal Election, such proposed advertisement shall be certified by the said Municipal Level Committee. {Please refer to paragraph 5(1)(b)}
2) If the proposed advertisement is for general/by-elections of less than 10 Municipal Corporations, separate applications will have to be made to the concerned committees for pre-certification of such proposed advertisement. {Please refer to para 5(1)(c)}
3) If the complaints/cases regarding paid news are related to a political party or a candidate in a particular Municipal Corporation election, such complaints/cases will be investigated and resolved by the Municipal Corporation Level Committee. It will also monitor the content/posts on the media. {Please refer to paragraphs 11 and 12}

(Enclosur to Order on Regulation of Media and Certification of Advertisements for Election Purposes, 2025, Dt. 09th October 2025)

Appendix – 3

State-level Media Certification and Monitoring Committee

For State level cases

(Please refer to paragraph 3(1)(c)

Sr. No.	Officer	Position
1	Secretary, State Election Commission, Maharashtra	Chairperson
2	Deputy Secretary, SEC Maharashtra	Member
3	Joint Commissioner, SEC Maharashtra	Member
4	Law Officer, SEC Maharashtra	Member
5	Deputy Secretary / Assistant Commissioner, SEC Maharashtra	Member
6	Assistant Commissioner (Information), SEC Maharashtra	Member Secretary

Note:

1) If the proposed advertisement is for general elections to local bodies throughout the state or for elections to more than 10 local bodies, an application will have to be made to the State Level Committee for pre-certification of such proposed advertisement. {Please refer to paragraph 5(1)(d)}
2) If the proposed advertisement is not for general elections to local bodies throughout the State or for elections to more than 10 local bodies or for any other reason, the State Level Committee shall have the power to forward the application received by the State Level Committee to the concerned District Level or Municipal Level Committee for pre-certification of such proposed advertisement. {Please refer to paragraph 5(1)(d)}
3) The State level committee will investigate and resolve the complaints/cases related to paid news at the state level. In addition, the concerned committee will investigate the complaints/cases. It will also monitor the content/posts on social media. {Please refer to paragraphs 11 and 12}
4) In respect of appeals against the decisions of the District Level and Municipal Level Committees, the State Level Committee shall examine all the aspects in accordance with natural justice and take appropriate decisions and shall inform all concerned. The said order shall be binding on all concerned. Please refer to paragraph 13 (2)}

(Enclosur to Order on Regulation of Media and Certification of Advertisements for Election Purposes, 2025, Dt. 09th October 2025)

Appendix – 4

Application Form for Pre-Certification of Advertisement

(Please see paragraph 5)

Sr. No.	Particulars	Details to be filled
1	Name of the Local Body	
2	Name of the Applicant	
3	Full Address of the Applicant	
4	Contact Number	
5	Email ID	
6	Name of Political Party	
7	Names of Candidates (if applicable)	
8	Constituency/Ward Numbers and Names	
9	Type of Media (Print/Electronic/Other)	
10	Title of Advertisement	
11	Duration (seconds/minutes)	
12	Languages Used (with affidavits and copies)	
13	Total Days and Duration of Broadcast	
14	Production Cost	
15	Total Cost of Broadcast	

I, Mr./Ms. _____ residing at _____, hereby declare that, the expenses for preparation and broadcasting/publication have been/will be made through cheque/draft/online method.

Place:

Date:

Applicant's Signature

(Enclosur to Order on Regulation of Media and Certification of Advertisements for Election Purposes, 2025, Dt. 09th October 2025)

Appendix – 5

Specimen of Affidavit

(Notarized Required)

For pre-certification of proposed advertisement in languages other than Marathi, Hindi and English (Please refer to para 5(5)

I, Mr./Ms. _____ residing at _____, solemnly declare that the proposed advertisement in _____ language has been faithfully translated into Marathi/Hindi/English. I take full responsibility for any inaccuracy.

Place:

Date:

Applicant's Signature

(Enclosur to Order on Regulation of Media and Certification of Advertisements for Election Purposes, 2025, Dt. 09th October 2025)

Appendix – 6

Specimen of Advertisement Pre-Certification Letter

(Please refer to para 6(3)

..... Level Media Certification and Monitoring Committee

Address: .....

Issue No: .....

Date: .....

Pre-Certification Certificate for Proposed Advertisement Broadcast/Publication

Sr. No.	Particulars	Details
1	Name of the Applicant	
2	Address of the Applicant	
3	Date of Application	
4	Political Party / Candidate Name	
5	Name of Local Body and Constituencies/Wards	
6	Title of Advertisement	
7	Duration of Advertisement	
8	Languages Used	

Certified that the above advertisement has been examined and found suitable for broadcast/publication as per election guidelines. Future disputes, if any, shall not be the responsibility of this Committee. The applicant shall be solely responsible.

Place:
Date:

Signature of Authorised Officer
(Name .....)
Seal of Office

(Enclosur to Order on Regulation of Media and Certification of Advertisements for Election Purposes, 2025, Dt. 09th October 2025)

Appendix – 7

Press Council of India Guidelines for Media in Elections

(Please see paragraph 11(3)

(1) It is the duty of the media to provide objective reporting on elections and candidates. During elections, newspapers are not expected to engage in biased electioneering, exaggerated reporting about any candidate/party or event. In reality, two or three close contenders attract all the attention of the media. While reporting on the actual campaign, a newspaper should not leave out any important issue raised by a candidate and strong criticism of his/her opponent.

(2) As the election rules prohibit campaigning on the basis of caste or community, the media should avoid reporting news that is likely to spread enmity or hatred among people on the basis of religion, race, caste, community or language.

(3) The media shall refrain from publishing false or serious statements which may prejudice the personal character or conduct of any candidate or his candidature or withdrawal of candidature, or which may prejudice the future of that candidate in the elections. The media shall not publish unsubstantiated allegations against any candidate/party.

(4) The media shall not accept any inducement, financial or otherwise, to promote any candidate/party. It shall not accept any hospitality or other facilities offered by or on behalf of any candidate/party.

(5) The media is not expected to give space to the publicity of any particular candidate/party. If it is required to do so, other candidates/parties should be given an opportunity to respond to it.

(6) The media should not accept/publish any advertisement in relation to the performance of a ruling party/government at the expense of the state treasury.

(7) Newspapers shall comply with the directions/orders/instructions issued by the State Election Commission, Returning Officers or Chief Electoral Officers from time to time.

With the approval of the Honourable State Election Commissioner,

SURESH KAKANI,
The Secretary,
State Election Commission, Maharashtra.

ON BEHALF OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, PRINTED AND PUBLISHED BY DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE, PRINTED AT GOVERNMENT CENTRAL PRESS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004 AND PUBLISHED AT DIRECTORATE OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATIONS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004. EDITOR : DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE.

प्रकरण — १६

इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र संदर्भातील आदेश व सूचना

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण

प्राधिकृत प्रकाशन

शुक्रवार, जानेवारी ७, २००५/पौष १७, शके १९२६

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

भाग एक-अ—मध्य उप विभाग

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर, मादाम कामा रोड,
मुंबई ४०० ०३२, दिनांक ७ जानेवारी २००५

महानगरपालिका क्षेत्रात इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करणेबाबतचे आदेश, २००५

महानगरपालिकांच्या निवडणुकांमध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांचा वापर करून मतदान करण्यासंदर्भातील सविस्तर कार्यपद्धती ठरवून देण्याबाबतचे आदेश

भारताचे संविधान.

क्रमांक रानिआ/मनपा-२००४/प्र.क्र.१३/का-५.—ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के आणि २४३ झेडए मधील तरतुदीनुसार पंचायती व नगरपालिका यांच्या सर्व निवडणुकांचे पर्यवेक्षण, संचालन आणि नियंत्रण राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेले आहे ;

आणि ज्याअर्थी, मुंबई महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम २८, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम ८अ, नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४८ चे कलम १३ब मध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे करता येईल अशी तरतूद करण्यात आली आहे ;

आणि ज्याअर्थी, इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याची तरतूद महानगरपालिका अधिनियमाद्वारे करण्यात आलेली आहे. तथापि, त्यासंदर्भातील सविस्तर कार्यपद्धती ठरवून देण्याबाबत नियम अद्याप तयार करण्यात आलेले नाहीत आणि अशी सविस्तर कार्यपद्धती ठरवून देणे अत्यावश्यक झाले आहे;

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ झेडए अन्वये तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम (सन १८८८ चा मुंबई अधिनियम क्रमांक ३) चे कलम १८अ, (४), नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४८ (सन १९५० चा मध्यप्रांत व वऱ्हाड अधिनियम क्रमांक २) चे कलम ९ब (४), मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ (१९४९ चा मुंबई अधिनियम क्रमांक ५९) चे कलम १४ (४) अन्वये यासंदर्भात प्राप्त झालेल्या सर्व अधिकारांचा वापर करून राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे :-

१. **संक्षिप्त नाव, व्याप्ती आणि प्रारंभ.**—(१) या आदेशास " महानगरपालिकांच्या निवडणुकांमध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांचा वापर करण्याबाबतची सविस्तर कार्यपद्धती ठरवून देणारे आदेश " असे नांव राहील.

(२) या आदेशाची व्याप्ती महाराष्ट्र राज्यभर राहील आणि सदर आदेश सर्व महानगरपालिकांच्या निवडणुकांसाठी लागू राहतील.

(३) सदर आदेश **शासकीय राजपत्रात** छापल्याच्या तारखेपासून अंमलात येतील.

२. **व्याख्या आणि अर्थाविष्कार :—** या आदेशात संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,—

(१) " इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र " म्हणजे महानगरपालिका यांच्या निवडणुकांमध्ये मतदान करण्यासाठी मतपेटी व मतपत्रिका याऐवजी मत नोंदविण्यासाठी वापरले जाईल असे कोणतेही मशिन किंवा यंत्र जे इलेक्ट्रॉनिक अथवा अन्य पद्धतीने चालविले जाईल.

(२) " मतदार संघ " म्हणजे महानगरपालिका निवडणुकीतील प्रभाग व त्याअंतर्गत जागा क्रमांक.

(३) " निवडणूक " म्हणजे हे आदेश लागू असलेली निवडणूक अथवा पोट-निवडणूक.

(४) " टपाली मतपत्रिका आदेश-२००१ " म्हणजे राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांचेकडील दिनांक १६ जानेवारी २००१ चे आदेश.

३. **इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राची रचना :—** प्रत्येक इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रास (यापुढे मतदान यंत्र असा उल्लेख केलेले) एक कंट्रोल युनिट आणि एक किंवा अनेक बॅलटिंग युनिट असतील ज्याची रचना राज्य निवडणूक आयोगाने मान्यता दिल्याप्रमाणे असेल.

४. **निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी मतदान यंत्राची तयारी करणे :—** (१) इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या प्रत्येक बॅलटिंग युनिटमध्ये राज्य निवडणूक आयोग विहित करील तो तपशील अशा भाषेमध्ये अथवा अशा भाषांमध्ये असेल.

(२) निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांच्या यादीमध्ये ज्या क्रमाने उमेदवारांची नांवे नमूद करण्यात येतील त्याच क्रमाने सदर नांवे बॅलटिंग युनिटवर नमूद करण्यात येतील.

(३) जेंव्हा दोन किंवा अधिक उमेदवारांची नांवे समान असतील तेंव्हा त्यामधील फरक स्पष्ट करण्यासाठी सदर उमेदवारांचा व्यवसाय अथवा पत्ता किंवा अन्य एखादी बाब त्यांच्या नांवासमोर नमूद केली जाईल.

(४) खालील तरतुदींच्या अधीन राहून निवडणूक निर्णय अधिकारी :—

(अ) निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची नांवे व चिन्हे नमूद केलेली खूणचिठ्ठी (मतपत्रिका) बॅलटिंग युनिटमध्ये योग्य जागी घट्ट बसवील आणि स्वत:ची सही करून सीलबंद करील. त्याशिवाय, उपस्थित असलेले उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी जे सीलवर सही करू इच्छितात त्यांच्या स्वाक्षऱ्या घेईल.

(ब) निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची संख्या कंट्रोल युनिटमध्ये सेट करील आणि अशी संख्या निश्चित करावयाचा मशिनचा विभाग बंद करून तो सीलबंद करील व त्यावर स्वत:ची स्वाक्षरी करील. त्याशिवाय, उपस्थित असलेले उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी जे सीलवर सही करू इच्छितात त्यांच्या स्वाक्षऱ्या घेईल.

५. **मतदान केंद्रातील व्यवस्था :—**(१) प्रत्येक मतदान केंद्राबाहेर खालील गोष्टी ठळकपणे दिसतील अशा रितीने लावण्यात येतील :—

(अ) संबंधित मतदान केंद्रांवर जे मतदार मतदान करण्यास पात्र आहेत त्या मतदान केंद्राच्या अंतर्गत येणारे क्षेत्र तसेच संबंधित क्षेत्रामध्ये एकापेक्षा जास्त मतदान केंद्रे असतील तर त्या मतदान केंद्रांवर जे मतदार मतदान करण्यास पात्र आहेत त्या क्षेत्राचा तपशील दर्शविणारी सूचना.

(ब) निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची यादी.

(२) प्रत्येक मतदान केंद्रात एक किंवा अधिक मतदान कक्ष ठेवण्यात येतील जेणेकरून, मतदार आपली मते कोणीही अन्य व्यक्ती पाहणार नाही, अशा रितीने नोंदवू शकतील.

(३) निवडणूक निर्णय अधिकारी प्रत्येक मतदान केंद्रावर मतदान यंत्र आणि मतदार यादीच्या संबंधित भागाची प्रत आणि मतदानासाठी आवश्यक ते अन्य निवडणूक साहित्य पुरवील.

(४) वरील उप परिच्छेद क्रमांक (३) ला बाधा येणार नाही, अशा रितीने निवडणूक निर्णय अधिकारी राज्य निवडणूक आयोगाच्या पूर्वसंमतीने एकाच इमारतीत असलेल्या दोन किंवा अधिक मतदान केंद्रांसाठी एक मतदान यंत्र पुरवू शकेल.

६. **मतदान केंद्रात प्रवेश :— बृहन्मुंबई महानगरपालिका निवडणूक नियम, १९९० च्या नियम १२ च्या उपनियम ३ ड, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, १५(१), नागपूर शहर महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम,९(१) मधील तरतुदीनुसार मतदान केंद्राध्यक्ष/मतदान अधिकारी मतदान केंद्रात एकावेळी प्रवेश देण्यासाठी मतदारांची संख्या विनियमित करील. तसेच सदर नियमात नमूद केलेल्या व्यक्तींव्यतिरिक्त अन्य कोणालाही मतदान केंद्रात प्रवेश देणार नाही.**

७. मतदानासाठी मतदान यंत्र तयार करणे :— (१) मतदान केंद्रात वापरण्यासाठी इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राचे कंट्रोल युनिट व बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्सवर खालील तपशील नमूद केलेली खूणचिठ्ठी लावलेली असेल :—

(अ) अनुक्रमांक आणि मतदार संघाचे नाव, असल्यास ;

(ब) अनुक्रमांक आणि मतदान केंद्राचे अथवा केंद्रांची नांवे/क्रमांक ;

(क) मतदान यंत्राचा अनुक्रमांक ; आणि

(ड) मतदानाची तारीख.

(२) मतदानास सुरुवात करण्यापूर्वी मतदान केंद्राध्यक्ष मतदान प्रतिनिधी आणि इतर उपस्थित व्यक्ती यांना मतदान यंत्रामध्ये कोणत्याही मतदाराने आपले मत नोंदविलेले नाही व उपरोक्त परिच्छेद ४(४) मध्ये नमूद केलेली खूणचिठ्ठी मतदान यंत्रावर लावलेली आहे हे दाखवील.

(३) मतदान यंत्राचे कंट्रोल युनिट सुरक्षित करण्यासाठी कागदी मोहोर (पेपर सील) वापरली जाईल, आणि मतदान केंद्राध्यक्ष आपली स्वत:ची सही करील. तसेच उपस्थित मतदान प्रतिनिधी जे कागदी मोहरेवर सही करण्यास इच्छुक असतील त्यांच्याही सह्या घेईल.

(४) मतदान केंद्राध्यक्ष त्यानंतर मतदान यंत्राच्या कंट्रोल युनिटमध्ये विहित केलेल्या जागी वरीलप्रमाणे सह्या केलेले कागदी मोहर घट्ट चिकटवील आणि ते सुरक्षित व मोहरबंद करील.

(५) कंट्रोल युनिट सुरक्षित करण्यासाठी वापरण्यात येणारे कागदी मोहर अशा रितीने घट्ट चिकटविण्यात येईल, जेणेकरून कागदी मोहर तोडल्याशिवाय 'रिझल्ट बटन' दाबता येणार नाही.

(६) वरीलप्रमाणे बंद केलेले आणि सुरक्षित केलेले कंट्रोल युनिट मतदान केंद्राध्यक्ष तसेच मतदान प्रतिनिधी या सर्वांना दिसेल अशा रितीने ठेवण्यात येईल आणि बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्स मतदान कक्षात ठेवण्यात येतील.

८. चिन्हांकित मतदार यादी :— मतदान सुरुवात करण्यापूर्वी मतदान केंद्राध्यक्ष सर्व मतदान प्रतिनिधी व इतर उपस्थितांना चिन्हांकित मतदार यादीमध्ये पुढील बाबींव्यतिरिक्त अन्य कोणत्याही खुणा केल्या नसल्याचे दाखवून देईल —

(अ) टपाली मतपत्रिका आदेश, २००१ मधील नियम ३ पोट नियम २(बी) मधील तरतुदीनुसार केलेल्या खुणेव्यतिरिक्त अन्य कोणतीही खूण करण्यात आलेली नाही ; आणि

(ब) टपाली मतपत्रिका आदेश, २००१ मधील नियम ५(२)(बी)मधील तरतुदीनुसार केलेल्या खुणेव्यतिरिक्त अन्य कोणतीही खूण करण्यात आलेली नाही.

९. महिला मतदारांसाठी सुविधा :—(१) जेव्हा एखाद्या मतदान केंद्रात महिला व पुरुष असे दोन्ही मतदार असतील तेव्हा आवश्यकता असल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष पुरुष व महिला यांच्या वेगवेगळ्या रांगा करून काही पुरुष व त्यानंतर काही महिला अशा प्रकारे मतदानासाठी पाठवील.

(२) निवडणूक निर्णय अधिकारी अथवा मतदान केंद्राध्यक्ष एखाद्या मतदान केंद्रावर महिला मतदारांना सहाय्य करण्यासाठी एखादी महिला सहायक नियुक्त करील. जेणेकरून, ती मतदान केंद्राध्यक्षास सर्वसाधारणपणे मतदान प्रक्रियेमध्ये मदत करू शकेल. विशेषत: आवश्यकता भासल्यास एखाद्या महिला मतदारास मदत करणे अथवा तिची झडती घेणे यामध्ये मदत करू शकेल.

१०. मतदारांची ओळख पटविणे :—बृहन्मुंबई महानगरपालिका निवडणूक नियम, १९९० च्या नियम २६, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम २४, नागपूर शहर महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम १० मधील तरतुदीनुसार विहित केलेली पद्धती यासंदर्भात अवलंबिली जाईल.

११. मतदान कर्तव्यार्थ नेमलेल्या लोकसेवकांना दक्षावयाची सुविधा :—(१) जे मतदान केंद्रावर मतदान कर्तव्यार्थ नेमलेले लोकसेवक आहेत, ते टपाली मतपत्रिका आदेश, २००१ मधील नियम ११ अन्वये विहित केलेल्या नमुना पीबी-२ या नमुन्यांतील निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र सादर करतील आणि संबंधित मतदान केंद्रात मतदान करण्याची अनुमती मागतील, जरी त्यांचे संबंधित मतदान केंद्र वेगळे असेल.

(२) मतदान केंद्राध्यक्ष वरील नमूद नमुना पीबी-२ मधील निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र प्राप्त झाल्यानंतर,—

(अ) मतदान केंद्राध्यक्ष त्यावर सदर प्रमाणपत्र सादर करणाऱ्या संबंधित व्यक्तीची स्वाक्षरी घेईल ;

(ब) मतदान केंद्राध्यक्ष निवडणूक कार्य प्रमाणपत्रात नमूद केल्यानुसार संबंधित व्यक्तीचे नाव व त्याचा मतदार यादीतील अनुक्रमांक चिन्हांकित मतदार यादीच्या शेवटी नमूद करील; आणि

(क) संबंधित मतदान केंद्रावर मतदान करण्यास पात्र असलेल्या अन्य कोणत्याही मतदाराने ज्याप्रमाणे मतदान केले असते त्याप्रमाणे त्यास मतदान करू देईल.

१२. मतदाराच्या ओळखीस आव्हान :— यासंदर्भात बृहन्मुंबई महानगरपालिका निवडणूक नियम, १९९० च्या नियम २५, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम २७, नागपूर शहर महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, १२-ड मधील विहित केलेल्या तरतुदी यासंदर्भात लागू राहतील.

१३. तोतयेगिरीस प्रतिबंध करणे :— यासंदर्भात मुंबई महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १८अ अ, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक अधिनियमाच्या कलम १४अ, नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ९क अंतर्गत विहित केलेले नियम व राज्य निवडणूक आयोगाने निर्गमित केलेले आदेश यासंदर्भात लागू राहतील.

१४. मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याची कार्यपद्धती :—(१) एखाद्या मतदारास मतदान करण्याची अनुमती देण्यापूर्वी मतदान केंद्राध्यक्ष,—

(अ) चिन्हांकित मतदार यादीमध्ये नमूद केलेला मतदाराचा अनुक्रमांक व्हीएम-१ या नमुन्यातील मतदार नोंदवहीत नमूद करील ;

(ब) मतदाराची स्वाक्षरी घेईल अथवा अंगठ्याचा ठसा उपरोक्त नमूद मतदार नोंदवहीत उमटवील ; आणि

(क) चिन्हांकित मतदार यादीमध्ये संबंधित मतदारांच्या नावासमोर खूण करील, जेणेकरून त्यास मतदान करण्याची अनुमती देण्यात आलेली आहे :

परंतु, कोणत्याही मतदारास त्याने व्हीएम-१ या नमुन्यातील मतदार नोंदवहीत स्वाक्षरी केल्याशिवाय अथवा अंगठ्याचा ठसा उमटविल्याशिवाय त्यास मतदान करण्याची अनुमती देणार नाही.

(२) एखाद्या व्यक्तीने उपरोक्त नमूद मतदार नोंदवहीत अंगठ्याचा ठसा उमटविल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष अथवा मतदान अधिकारी अथवा अन्य कोणताही अधिकारी यांनी अंगठ्याचा ठसा साक्षांकित करणे आवश्यक राहील.

१५. मतदारांनी मतदान केंद्रात मतदानाबाबत तसेच मतदान पद्धतीबाबत गुप्तता बाळगणे :—(१) प्रत्येक मतदाराने त्यास उपरोक्त परिच्छेद १४ मध्ये विहित केल्याप्रमाणे मतदान करण्यास अनुमती दिल्यानंतर मतदानाबाबत मतदान केंद्रात गुप्तता बाळगणे आवश्यक असून, आणि त्या दृष्टीने मतदान करताना खाली नमूद केल्याप्रमाणे कार्यपद्धती अनुसरणे आवश्यक आहे.

(२) मतदान करण्यास अनुमती दिल्यानंतर मतदार तात्काळ ज्याच्या अखत्यारित कंट्रोल युनिट आहे अशा मतदान अधिकाऱ्याकडे अथवा मतदान केंद्राध्यक्षाकडे जाईल व संबंधित मतदान अधिकारी अथवा मतदान केंद्राध्यक्ष कंट्रोल युनिटचे योग्य ते बटण दाबून मतदारास मतदान करता यावे यासाठी बॅलेटिंग युनिट सुरू (Activate) करील.

(३) त्यानंतर तात्काळ मतदार,—

(अ) मतदान कक्षाकडे जाईल ;

(ब) बॅलेटिंग युनिटवर उमेदवारांची नावे व चिन्हे ज्या ठिकाणी दर्शविली आहेत, तेथे त्याला हव्या असलेल्या उमेदवारासमोरील बटण दाबून आपले मत नोंदवील ; आणि

(क) मतदान कक्षाच्या बाहेर येईल आणि मतदान केंद्राबाहेर पडेल.

(४) कोणताही मतदार मत नोंदविण्यासाठी अनावश्यक उशीर लावणार नाही.

(५) एखादा मतदार मतदान कक्षात असल्यास अन्य कोणत्याही मतदारास मतदान कक्षात जाण्याची अनुमती देण्यात येणार नाही.

(६) वरील नमूद परिच्छेद १४ आणि १८ मधील तरतुदीनुसार एखाद्या मतदारास मतदान करण्याची अनुमती देण्यात आल्यानंतर वरील उप परिच्छेद (३) मध्ये विहित केलेली कार्यपद्धती अनुसरण्यास एखाद्या मतदाराने मतदान केंद्राध्यक्षाने ताकीद दिल्यानंतरही सूचनांचे पालन करण्यास नकार दिल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष अथवा मतदान अधिकारी मतदान केंद्राध्यक्षांच्या आदेशानुसार अशा मतदारास मतदान करू देणार नाही.

(७) वरील उप परिच्छेद (६) मध्ये नमूद केल्यानुसार एखाद्या मतदारास मतदान करण्याची अनुमती नाकारण्यात आल्यास "मतदान प्रक्रियेचा भंग" असा अभिप्राय नमुना व्हीएम-१ या मतदारांच्या नोंदवहीत मतदान केंद्राध्यक्षाच्या स्वाक्षरीसह नमूद करण्यात यावा.

१६. अंध अथवा अपंग मतदारांनी मत नोंदविणे :— (१) एखादा मतदार त्याच्या अंधत्वामुळे अथवा अन्य शारीरिक अपंगत्वामुळे त्याला सहाय्य मिळाल्याशिवाय बॅलेटिंग युनिटवरील चिन्हे ओळखून योग्य ते बटण दाबून मत नोंदविण्यास असमर्थ आहे, अशी मतदान केंद्राध्यक्षाची खात्री झाल्यास मतदारास २१ वर्षापेक्षा कमी वय नसलेला सहाय्यक त्याच्यासोबत मतदान कक्षात घेऊन जाण्यास व त्याच्या इच्छेनुसार मतदान करण्यास अनुमती देईल.

परंतु, मतदानाच्या दिवशी कोणतीही व्यक्ती अंध अथवा अपंग मतदारास मदत करण्यासाठी एकापेक्षा जास्त मतदाराची सहाय्यक म्हणून काम करण्यास अनुमती देण्यात येणार नाही.

परंतु आणखी असे की, कोणत्याही व्यक्तीस या नियमाखाली वरीलप्रमाणे सहायक म्हणून काम करण्याची अनुमती देण्यापूर्वी संबंधित व्यक्ती असे जाहीर करील की, ती व्यक्ती मतदाराच्या वतीने नोंदविलेले मत गुप्त ठेवील, तसेच त्याने एकाच दिवशी एकापेक्षा जास्त मतदाराचा सहायक म्हणून काम केलेले नाही.

(२) मतदान केंद्राध्यक्ष अशा सर्व बाबींच्या नोंदी व्हीएम-५ या नमुन्यात ठेवील.

१७. **मतदान करण्याची इच्छा नसलेला मतदार.**—एखाद्या मतदाराने त्याचा मतदार यादीतील क्रमांक नमुना व्हीएम-१ मधील मतदार नोंदवहीत् नोंदविल्यानंतर तसेच या आदेशाच्या परिच्छेद १४(१) मधील तरतुदीनुसार त्यामध्ये स्वाक्षरी केल्यानंतर अथवा अंगठ्याचा ठसा उमटवल्यानंतर मतदान करावयाचे नाही असे ठरविल्यास, त्याच्या नावासमोर नमुना व्हीएम-१ मधील मतदार नोंदवहीत तसा अभिप्राय मतदान केंद्राध्यक्ष लिहील आणि अशा अभिप्रायासमोर संबंधित मतदाराची स्वाक्षरी घेईल अथवा त्याच्या अंगठ्याचा ठसा उमटवील.

१८. **प्रदत्त मते.**— (१) एखादा मतदार मतदान करण्यास आल्यानंतर त्याच्या वतीने अन्य एखाद्या व्यक्तीने मतदान केले आहे असे आढळून आल्यास अशा मतदारास त्याची ओळख पटविण्यासंदर्भातील प्रश्नांची उत्तरे त्याने समाधानकारकरित्या मतदान केंद्राध्यक्षास दिल्यास त्यास बॅलटिंग युनिटवर मतदान करण्यास अनुमती देण्याऐवजी, त्यास राज्य निवडणूक आयोगाने निश्चित केलेल्या नमुन्यानुसार व भाषेतील अथवा भाषातील तपशील समाविष्ट असलेली प्रदत्त मतपत्रिका देण्यात येईल.

(२) प्रत्येक मतदार त्यास प्रदत्त मतपत्रिका देण्यापूर्वी नमुना व्हीएम-२ मध्ये स्वत:चे नाव लिहील.

(३) प्रदत्त मतपत्रिका मिळाल्यानंतर असा मतदार त्वरित,—

(अ) मतदान कक्षाकडे जाईल ;

(ब) त्याला देण्यात आलेल्या मतपत्रिकेवर त्याला देण्यात आलेल्या उपकरणाच्या सहाय्याने त्याला ज्या उमेदवारास मतदान करावयाचे आहे त्याच्या नावासमोर "X" अशी खूण करील ;

(क) स्वत:चे मत उघड होणार नाही, अशारितीने मतपत्रिकेची घडी करील ;

(ड) मतदान केंद्राध्यक्षास आवश्यक वाटल्यास मतपत्रिकेवरील विभेदक चिन्हाची खूण दाखवील ;

(ई) मतदान केंद्राध्यक्षास मतपत्रिका देईल व ती मतपत्रिका त्यासाठी ठेवलेल्या विशिष्ट पाकिटात ठेवण्यात येईल ; आणि

(फ) मतदान केंद्राबाहेर पडेल.

(४) एखादा मतदार अंधत्व अथवा अन्य शारीरिक अपंगत्वामुळे मतदान करण्यास सहाय्य मिळाल्याशिवाय मत नोंदविण्यास असमर्थ असल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष त्याला वरील पद्धती अनुसरून परिच्छेद १६ मध्ये विहित केलेल्या कार्यपद्धतीनुसार त्याच्या इच्छेनुसार सहाय्यक देऊन मतदान करण्याची अनुमती देईल.

१९. **मतदान सुरू असताना मतदान कक्षात मतदान केंद्राध्यक्षाने प्रवेश करण्याबाबत :**—(१) मतदान केंद्राध्यक्ष त्याला जेंव्हा जेंव्हा आवश्यकता वाटेल अशावेळी, मतदान सुरू असताना मतदान कक्षात प्रवेश करील आणि बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्स सुरक्षित असून, त्याला कोणत्याही प्रकारे बिघडविण्यात आलेले नाही याची खात्री करील.

(२) एखादा मतदार मतदान कक्षात प्रवेश केल्यानंतर तो बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्स बिघडविण्याचा प्रयत्न करीत आहे अथवा मतदान कक्षात आवश्यकतेपेक्षा जास्त वेळ थांबलेला आहे, असे मतदान केंद्राध्यक्षास आढळून आल्यास तो मतदान कक्षात प्रवेश करील आणि मतदान प्रक्रिया सुरळीतपणे व विहित पद्धतीनुसार सुरू राहण्याच्या दृष्टीने योग्य ती पावले उचलील.

(३) मतदान केंद्राध्यक्ष ज्या ज्या वेळी मतदान कक्षात या नियमाखाली प्रवेश करील तेंव्हा तो आपल्या सोबत मतदान प्रतिनिधींना त्यांची इच्छा असल्यास सोबत येण्याची अनुमती देईल.

२०. **मतदान बंद करणे .**—(१) राज्य निवडणूक आयोगाने विहित केलेल्या वेळेस मतदान बंद करण्याची दक्षता मतदान केंद्राध्यक्ष घेईल आणि त्यानंतर कोणत्याही मतदारास मतदान केंद्रात प्रवेश करण्याची अनुमती देणार नाही :

परंतु, मतदान बंद होण्याच्या वेळेस जितके मतदार मतदान केंद्रात असतील त्या सर्वांना आपले मत नोंदविण्याची अनुमती देण्यात येईल.

(२) मतदान बंद होण्याच्यावेळी एखादा मतदार मतदान केंद्रात होता किंवा कसे, या विषयी कोणताही प्रश्न निर्माण झाल्यास, त्याबाबतचा निर्णय मतदान केंद्राध्यक्ष घेईल व त्याचा निर्णय अंतिम असेल.

२१. **नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब.**—(१) मतदान केंद्राध्यक्ष नमुना व्हीएम-३ मध्ये मतदान बंद झाल्यानंतर नोंदविल्या गेलेल्या मतांचा हिशेब तयार करील आणि "नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब" असे लिहिलेल्या वेगळ्या पाकिटात तो ठेवील.

(२) मतदान केंद्राध्यक्ष प्रत्येक मतदान प्रतिनिधीस व्हीएम-३ या नमुन्यातील मतदान बंद झाल्यानंतर नोंदविल्या गेलेल्या मतांच्या हिशेबाच्या नमुन्याची स्वत: साक्षांकित केलेली सत्यप्रत देईल आणि ती दिल्याची पोहोच संबंधित मतदान प्रतिनिधींकडून घेईल.

२२. **मतदान बंद झाल्यानंतर मतदान यंत्र मोहोरबंद (Seal) करणे.**—(१) मतदान बंद झाल्यानंतर शक्य तितक्या लवकर मतदान केंद्राध्यक्ष कंट्रोल युनिट बंद करील व ते बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्सपासून वेगळे करील, जेणेकरून बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्समध्ये आणखी कोणतीही मते नोंदविली जाणार नाहीत.

(२) राज्य निवडणूक आयोगाने दिलेल्या सुचनांनुसार कंट्रोल युनिट आणि बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्स त्यानंतर मोहोरबंद केली जातील आणि सुरक्षित ठेवली जातील, तसेच ती मोहोरबंद करण्यासाठी अशाप्रकारे सील चिकटविण्यात येतील, जेणेकरून सील तोडल्याशिवाय कोणतेही युनिट उघडता येणार नाही.

(३) मतदान केंद्रात उपस्थित असलेले जे मतदान प्रतिनिधी अशा सीलवर सही करण्यास इच्छुक असतील त्यांना सीलवर सही करण्याची अनुमती देण्यात येईल.

२३. इतर पाकिटे मोहोरबंद करणे.—(१) मतदान केंद्राध्यक्ष वेगवेगळ्या प्रकारच्या पाकिटात खालील बाबी ठेवील.—

(अ) चिन्हांकित मतदार यादी ;

(ब) नमुना व्हीएम-१ या नमुन्यातील मतदार नोंदवही ;

(क) नमुना व्हीएम-२ मधील प्रदत्त मते व त्यांची यादी ठेवण्यात आलेले पाकीट ;

(ड) विहित नमुन्यांत आव्हानित मतांची यादी ; आणि

(ई) राज्य निवडणूक आयोगाने सूचना दिल्यानुसार सीलबंद करावयाचे अन्य कोणतेही कागदपत्र ठेवलेले पाकीट.

(२) मतदान केंद्राध्यक्ष शिक्का (सील) वापरून वरील सर्व पाकिटे मोहोरबंद करण्यात येतील आणि त्यावर उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी अथवा मतदान प्रतिनिधी यांपैकी जे उपस्थित असतील व त्यावर स्वाक्षरी करू इच्छित असतील त्यांना स्वाक्षरी करण्याची अनुमती देण्यात येईल.

२४. निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे मतदान यंत्रे पाठविणे.—(१) मतदान केंद्राध्यक्ष त्यानंतर निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे त्यांनी सूचना दिलेल्या स्थळी खालील बाबी पाठवील किंवा पाठविण्याची व्यवस्था करील :—

(अ) मतदान यंत्र ;

(ब) नमुना व्हीएम-३ मधील नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब ;

(क) या आदेशाच्या परिच्छेद २३ मध्ये नमूद केलेली मोहोरबंद पाकिटे ; आणि

(ड) मतदान केंद्रावर वापरण्यात आलेली सर्व कागदपत्रे.

(२) निवडणूक निर्णय अधिकारी मतमोजणीस सुरुवात होईपर्यंतच्या कालावधीत मतदान यंत्रे, पाकिटे व अन्य कागदपत्रे सुरक्षित ठेवण्याच्या दृष्टीने त्यांच्या वाहतुकीची योग्य ती व्यवस्था करील.

२५. मतदान स्थगित करण्याची कार्यपद्धती.—(१) मुंबई महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम २८एच, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, ३२, नागपूर शहर महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, ९अ मधील तरतुदीच्या अनुषंगाने एखाद्या मतदान केंद्रावरील मतदान स्थगित करावे लागल्यास वरील परिच्छेद २१ ते २४ मधील तरतुदी, शक्य असेल तोवर, वरील तरतुदीनुसार मतदान बंद झाले असे समजून लागू होतील.

(२) उपरोक्त तरतुदींमध्ये शिफारस केल्यानुसार मतदान सुरू झाल्यानंतर ज्या मतदाराने मतदान स्थगित होण्यापूर्वी मतदान केले आहे त्यांना उपरोक्त नियमांच्या तरतुदीनुसार पुन्हा मतदान करता येणार नाही.

(३) जेव्हा वरीलप्रमाणे स्थगित केलेले मतदान पुन्हा सुरू होईल त्यावेळी निवडणूक निर्णय अधिकारी प्रत्येक मतदान केंद्रावरील मतदान केंद्राध्यक्षास चिन्हांकित मतदार यादी, नमुना व्हीएम-१ या नमुन्यातील मतदार नोंदवही इत्यादी सीलबंद केलेली कागदपत्रे व नवीन मतदान यंत्र पुरवील.

(४) मतदान केंद्राध्यक्ष उपरोक्त नमूद सीलबंद पाकिटे मतदान प्रतिनिधींच्या उपस्थितीत उघडील आणि चिन्हांकित मतदार यादीचा स्थगित केलेले मतदान पुन्हा सुरू करताना मतदारांच्या नावावर खुणा करण्यासाठी वापर करील.

(५) या आदेशाचे परिच्छेद ४ ते २४ मधील तरतुदी स्थगित केलेले मतदान पुन्हा घेण्यासाठी स्थगितीपूर्वी जशा लागू होत्या तशा लागू होतील.

२६. मतदान यंत्राची तपासणी व निरीक्षण.—(१) ज्या मतदान केंद्रावर एकापेक्षा जास्त मतदान यंत्रे वापरण्यात आलेली आहेत अशा मतदान केंद्रावरील कंट्रोल युनिट्सची निवडणूक निर्णय अधिकारी तपासणी व निरीक्षण करील आणि अशा यंत्रावरील मतमोजणी एकत्रितरित्या करण्यात येईल.

(२) वरील उप परिच्छेद (१) मधील तरतुदीनुसार एखाद्या कंट्रोल युनिटवरील नोंदविण्यात आलेल्या मतांची मतमोजणी करण्यापूर्वी उमेदवार त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी अथवा मतमोजणी प्रतिनिधी यांना मतमोजणी टेबलवर मतदान यंत्राचे पेपर सील तसेच अन्य महत्त्वपूर्ण सील यांची तपासणी करून ती समाधानकारकरित्या सुरक्षित आहेत, याबाबत त्यांची खात्री करून घेता येईल.

(३) निवडणूक निर्णय अधिकारी कोणतेही मतदान यंत्र बिघडविण्यात आलेले नाही, याची खात्री करून घेईल.

(४) एखादे मतदान यंत्र बिघडविण्यात आले आहे अशी निवडणूक निर्णय अधिकारी याची खात्री झाल्यास तो अशा बिघडविण्यात आलेल्या मतदान यंत्राच्या मतांची मतमोजणी करणार नाही, आणि मुंबई महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम २८ एच, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, ३२, नागपूर शहर महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, ९अ मधील तरतुदीनुसार नव्याने मतदान घेण्याची कार्यपद्धती अनुसरील.

२७. मतमोजणी :---(१) कोणतेही मतदान यंत्र बिघडविण्यात आलेले नाही, याची खात्री झाल्यानंतर निवडणूक निर्णय अधिकारी संबंधित मतदान यंत्राच्या कंट्रोल युनिटवरील " रिझल्ट्स " हे योग्य ते बटण दाबून त्या यंत्रावर किती मते नोंदविण्यात आलेली आहेत, यांची संख्या पाहील आणि त्या मतदान यंत्रावर प्रत्येक उमेदवाराच्या संदर्भात नोंदविण्यात आलेली मते त्यासाठी योजना करण्यात आलेल्या मतदान यंत्राच्या डिस्प्ले पॅनेलवर दाखवील.

(२) प्रत्येक उमेदवारास मिळालेली मते वरीलप्रमाणे मतदान यंत्राच्या कंट्रोल युनिटवरील डिस्प्ले पॅनेलवर दाखविण्यात आल्यानंतर,—

(अ) व्हीएम-४ या नमुन्यांत प्रत्येक उमेदवाराच्या संदर्भात नोंदविण्यात आलेली मते वेगळ्याने नमूद करण्यात येतील;

(ब) व्हीएम-४ या नमुन्यातील प्रपत्र पूर्णपणे लिहून झाल्यानंतर आणि त्यावर मतमोजणी पर्यवेक्षक आणि उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी अथवा मतदान प्रतिनिधी यांच्या त्यावर स्वाक्षऱ्या घेण्यात येतील; आणि

(क) व्हीएम-४ या नमुन्यांत सर्व संबंधित बाबी भरून झाल्यानंतर रिझल्ट्स शीट मधील निर्णय जाहीर करण्यात येईल.

२८. काढता येणारी मेमरी सीलबंद करणे :---(१) मतदान यंत्राच्या कंट्रोल युनिटमध्ये नोंदविलेली उमेदवारनिहाय मते किती आहेत, याची खात्री करून ती व्हीएम-४ या विहित नमुन्यांत नमूद करण्यात आल्यानंतर निवडणूक निर्णय अधिकारी कंट्रोल युनिटमधील काढता येणारी मेमरी (Detachable Memory) सीलबंद करील व त्यावर स्वाक्षरी करून स्वत:चा शिक्का उमटवील. तसेच उपस्थित उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी ज्यांना त्यावर सही करावयाची इच्छा असेल अथवा अंगठ्याचा ठसा उमटविण्याची इच्छा असेल त्यांना तशी परवानगी देईल. परंतु, काढता येणाऱ्या मेमरीमधील मते पुसली जाणार नाहीत याची दक्षता घेईल.

(२) निवडणूक निर्णय अधिकारी वरीलप्रमाणे सीलबंद केलेल्या काढता येणाऱ्या मेमरीला त्यासाठी विशेषत: तयार केलेल्या खोक्यामध्ये ठेवील. तसेच खोक्यावर खालील तपशील नमूद करण्यात येईल :—

(क) महानगरपालिकेचे नाव व मतदार संघ (प्रभाग/जागा क्रमांक)

(ख) मतदान केंद्र क्रमांक अथवा नाव जेथे ती काढता येणारी मेमरी उपयोगात आणली गेली आहे ;

(ग) काढता येणाऱ्या मेमरीचा अनुक्रमांक ;

(घ) मतदानाची तारीख ; आणि

(ड) मतमोजणीची तारीख.

२९. इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रातील काढता येणारी मेमरी व निवडणुकीशी संबंधित कागदपत्रे यांचा ताबा :---(१) निवडणुकीमध्ये वापरण्यात आलेली इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रातील काढता येणारी मेमरी संबंधीत महानगरपालिका आयुक्त अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या ताब्यात राहतील.

(२) महानगरपालिका आयुक्त अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेले अधिकारी हे त्यांच्या ताब्यात खालील बाबी सुरक्षितपणे ठेवतील :—

(अ) चिन्हांकित मतदार यादी असलेले पाकीट.

(ब) नमुना व्हीएम-१ मध्ये ठेवलेली मतदार नोंदवही असलेले पाकीट.

(क) नमुना व्हीएम-४ या नमुन्यात प्रत्येक मतदारासमोर नोंदविण्यात आलेल्या मतांचा हिशेब ठेवलेले पाकीट.

(ड) निवडणूक संदर्भातील अन्य कागदपत्र.

३०. इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रातील काढता येणारी मेमरी व निवडणुकीसंबंधी अन्य कागदपत्रे सादर करणे अथवा त्यांचे निरीक्षण :---(१) महानगरपालिका आयुक्त अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या ताब्यात असलेल्या खालील बाबी :---

(अ) चिन्हांकित मतदार यादी ठेवलेले पाकीट.

(ब) नमुना व्हीएम-१ या नमुन्यात ठेवलेल्या मतदार नोंदवही असलेले पाकीट.

या बाबी सक्षम न्यायालयाच्या आदेशाशिवाय अन्य कोणत्याही व्यक्तिस उघडता येणार नाहीत अथवा त्यांचे निरीक्षण करता येणार नाही अथवा कोणासमोर सादर करता येणार नाहीत.

(२) उपरोक्त परिच्छेद २८ मधील तरतुदीनुसार सीलबंद केलेल्या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या काढता येणाऱ्या मेमरी महानगरपालिका आयुक्त अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या ताब्यात राहील व ती शासकीय कोषागार किंवा उपकोषागारामध्ये ठेवण्यात येईल व सक्षम न्यायालयाच्या आदेशाशिवाय अन्य कोणत्याही व्यक्तिस उघडता येणार नाही, त्याचे निरीक्षण करता येणार नाही अथवा कोणासमोर सादर करता येणार नाही.

(३) राज्य निवडणूक आयोग आदेश देईपर्यंत महानगरपालिका आयुक्त अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेला अधिकारी यांच्या ताब्यात असलेली इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राची काढता येणारी मेमरी जशीच्या तशी ठेवली जातील व ती अन्य कोणत्याही निवडणुकीसाठी राज्य निवडणूक आयोगाच्या अनुमतीशिवाय वापरता येणार नाहीत. जरी सील केलेली मेमरी ज्या प्रभागाशी संबंधित असेल त्या प्रभागामध्ये कोणतीही निवडणूक याचिका दाखल न झाल्यास ही मेमरी तीन महिन्यांच्या अवधीनंतर राज्य निवडणूक आयोग निदेश देईल अशा ठिकाणी परत केल्यानंतर या मेमरीमधील माहिती नष्ट करण्यात येईल.

(४) ज्या मतदारसंघाच्या (प्रभागाच्या / जागेच्या बाबत) कोणतीही निवडणूक याचिका अथवा अन्य कोणत्याही न्यायालयात रिट याचिका प्रलंबित नसल्यास अन्य निवडणूक कागदपत्र ठेवलेली पाकीटे संबंधित नियमांतील तरतुदीनुसार नष्ट करता येतील.

३१. या आदेशानुसार विहित करण्यात आलेले सर्व नमुने खालील अनुसूचीमध्ये दिल्याप्रमाणे राहतील :—

अनुसूची

नमुना व्हीएम-१

(पहा परिच्छेद १४)

मतदार नोंदवही

..... महानगरपालिका निवडणूक/पोट-निवडणूक (जिल्हा .....) प्रभाग / जागा क्रमांक ..... प्रभागाचे नाव, असल्यास ..... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव .....

अ.क्र.	मतदाराचा मतदार यादीतील अनुक्रमांक	मतदाराची स्वाक्षरी अथवा अंगठ्याचा ठसा	अभिप्राय
(१)	(२)	(३)	(४)
१.			
२.			
३.			
४.			
इत्यादी			

मतदान केंद्राध्यक्षाची सही

नमुना व्हीएम-२

(पहा परिच्छेद १८)

प्रदत्त मतांची यादी

..... महानगरपालिका निवडणूक/पोट-निवडणूक (जिल्हा .....) प्रभाग / जागा क्रमांक ..... प्रभागाचे नाव, असल्यास ..... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव .....

अ.क्र.	मतदाराचे नाव	मतदाराचा मतदार यादीतील अनुक्रमांक	मतदान नोंदवहीत (नमुना व्हीएम-१) मधील संबंधित मतदाराच्या जागी ज्याने मतदान केले आहे तो अनुक्रमांक	मतदाराची स्वाक्षरी अथवा अंगठ्याचा ठसा
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
१.				
२.				
३.				
४.				
५.				
६.				
७.				
८.				
९.				
१०.				

ठिकाण .....

मतदान केंद्राध्यक्षाची सही

नमुना व्हीएम-३

(पहा परिच्छेद २१)

भाग एक— नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब

..... महानगरपालिका निवडणूक/पोट-निवडणूक (जिल्हा.....), प्रभाग / जागा क्रमांक .....प्रभागाचे नाव, असल्यास ..... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव .....

मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव .....

कंट्रोल युनिटचा क्रमांक .....

मतदान केंद्रावर वापरलेल्या बॅलटिंग युनिटची संख्या .....

१. मतदान केंद्रावर नेमून दिलेल्या मतदारांची संख्या

२. मतदार नोंदवहीत (नमुना व्हीएम-१) नोंद झालेल्या एकूण मतदारांची संख्या

३. परिच्छेद १७ नुसार ज्या मतदारांनी मतदान न करण्याचे ठरविले त्यांची संख्या

४. परिच्छेद १५ नुसार मतदानास अनुमती न दिलेल्या मतदारांची संख्या

५. मतदान यंत्रामध्ये नोंदविल्या गेलेल्या एकूण मतदारांची संख्या

६. वरील अनुक्रमांक-५ मध्ये दाखविलेल्या एकूण मतांची संख्या =
(अनुक्रमांक-२ वजा अनुक्रमांक-३ वजा अनुक्रमांक-४) ही
आकडेवारी जुळते किंवा कसे अथवा काही फरक पडतो किंवा कसे,

७. परिच्छेद १८ नुसार प्रदत्त मतपत्रिका दिलेल्या मतदारांची संख्या

८. प्रदत्त मतपत्रिकांची संख्या

	अनुक्रमांक	
	पासून	पर्यंत
(अ) उपयोगासाठी मिळालेल्या	.....	.....
(ब) मतदारांना दिलेल्या	.....	.....
(क) उपयोगात न आणलेल्या व परत केलेल्या	.....	.....

९. कागदी मोहोरांचा (पेपर सील) हिशेब

	अनुक्रमांक	
	पासून	पर्यंत
१. पुरविल्या गेलेल्या कागदी मोहोरांचे अनुक्रमांक पासून.....पर्यंत.....		
२. एकूण पुरविलेल्या कागदी मोहोरांची संख्या		
३. उपयोगात आणलेल्या कागदी मोहोरांची संख्या		
४. न वापरलेल्या कागदी मोहोरांचा क्रमांक जे निर्वाचन अधिकाऱ्यास परत केले. (क्रमांक - ३ वजा २)		
५. खराब झालेल्या कागदी मोहोरांची संख्या, असल्यास		

मतदान प्रतिनिधींच्या स्वाक्षऱ्या

१.....

२.....

३.....

४.....

५.....

ठिकाण .....

दिनांक .....

मतदान केंद्राध्यक्षाची सही

मतदान केंद्र क्रमांक.....

92/14

नमुना व्हीएम-४

(पहा परिच्छेद २८)

भाग दोन—मतमोजणीचा निकाल

..... महानगरपालिका निवडणूक/पोट-निवडणूक (जिल्हा .....) प्रभाग / जागा क्रमांक ..... प्रभागाचे नाव, असल्यास ..... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव .....

मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव .....

कंट्रोल युनिटचा क्रमांक .....

काढता येणाऱ्या मेमरीचा क्रमांक .....

मतदान केंद्रावर वापरलेल्या बॅलटिंग युनिटची संख्या .....

अ.क्र.	उमेदवाराचे नाव	नोंदविलेल्या मतांची संख्या
(१)	(२)	(३)
१.		
२.		
३.		
४.		
५.		
६.		
	एकूण	

वर नमूद केलेल्या एकूण मतांची संख्या भाग-१ मधील अनुक्रमांक-५ येथे नमूद केलेल्या एकूण मतांच्या संख्येशी जुळते किंवा कसे अथवा काही फरक येतो किंवा कसे,

ठिकाण .....

दिनांक .....

मतमोजणी पर्यवेक्षकाची सही .....

उमेदवाराचे/मतदान प्रतिनिधीचे/.....

मतमोजणी प्रतिनिधीचे नाव व .....

पूर्ण सही .....

१.

२.

३.

४.

५.

६.

ठिकाण .....

दिनांक .....

निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याची सही

५९३

नमुना व्हीएम-५

(पहा नियम १६)

अंध व अपंग मतदारांची यादी

..... महानगरपालिका निवडणूक/पोट-निवडणूक (जिल्हा .....) प्रभाग / जागा क्रमांक ..... प्रभागाचे नाव, असल्यास ..... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव .....

मतदाराचा अनुक्रमांक व मतदान केंद्र क्रमांक	मतदाराचे पूर्ण नाव	साथीदाराचे पूर्ण नाव	साथीदाराचा पत्ता	साथीदाराची स्वाक्षरी
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)

दिनांक .....

मतदान केंद्राध्यक्षाची सही

नन्द लाल,
राज्य निवडणूक आयुक्त, महाराष्ट्र.

STATE ELECTION COMMISSION, MAHARASHTRA

New Administrative Building, Opp. Mantralaya, Madam Cama Road,
Mumbai 400 032, dated the 7th January 2005.

Voting by Electronic Voting Machines Order, 2005

An Order to provide for detailed procedure for use of electronic voting machine in the elections to the Municipal Corporations.

CONSTITUTION OF INDIA.

No. SEC/MC/2004/CR-13/D-5.—Whereas, the superintendence direction and control of all elections to the Panchayats and Municipalities in the State are vested in the State Election Commission by virtue of Article 243-K and 243-ZA of the Constitution of India ;

And Whereas, section 28 of the Mumbai Municipal Corporation Act (Bom. III of 1888), section 8A of the Bombay Provincial Municipal Corporations Act, 1949 (Bom. LIX of 1949) and section 13B of the City of Nagpur Corporation Act, 1948 (C.P. & Berar II of 1950) provide for voting by electronic voting machines in Municipal Corporations ;

And Whereas, as per the above sections, the voting at an election by electronic voting machine has been provided ;

And Whereas, the voting at an election to the Municipal Corporations by electronic voting machine has been provided for in the Municipal Act but detailed rules have not been framed as yet and it has become expedient to prescribe the detailed procedure for voting by electronic voting machine ;

Now, therefore, in exercise of the powers conferred by Article 243-ZA of the Constitution of India, read with sub-section (*4*) of section 18A of the Bombay Municipal Corporations Act (Bom. III of 1888), sub-section (*4*) of section 9B of the City of Nagpur Corporation Act, 1948 (C.P. & Berar II of 1950), sub-section (*4*) of section 14 of the Bombay Provincial Municipal Corporations Act, 1949 (Bom. LIX of 1949), and of all other powers enabling it in this behalf, the State Election Commission, Maharashtra, hereby makes the following order :—

1. *Short title, extent, application and commencement.*—(1) This Order may be called as the Procedure for use of Electronic Voting Machine at the Elections to the Municipal Corporations.

(2) It extends to whole of the State of Maharashtra and applies in relation to elections Municipal Corporations.

(3) It shall come into force on the date of its publication in the *Official Gazette.*

2. *Definitions and Interpretation.*—(1) In this Order, unless the context, otherwise requires,—

(1) "Electronic Voting Machine" means any machine or apparatus whether operated electronically or otherwise used for giving or recording of votes instead of ballot box or ballot paper wherever such electronic voting machine is used at any election of the Municipal Corporations ;

(2) "Constituency" means ward number / seat number of the Municipal Corporation, as the case may be ;

(3) "Election" means an Election or Bye-Election to which this order applies ;

(4) "Postal Ballot Order" means the Postal Ballot Order, 2001 issued by the State Election Commission, Maharashtra dated the 16th January 2001.

3. *Design of Electronic Voting Machines.*—Every electronic machine (hereinafter referred to as the voting machine) shall have a control unit and a balloting unit or units and shall be of such designs as may be approved by the State Election Commission, Maharashtra.

4. *Preparation of voting machine by the Returning Officer.*—(1) The balloting unit of the voting machine shall contain such particulars and in such language or languages as the State Election Commission may specify.

(2) The names of the candidates shall be arranged on the balloting unit in the same order in which they appear in the list of the contesting candidates.

(3) If two or more candidates bear the same name, they shall be distinguished by the addition of their occupation or residence or in some other manner.

(4) Subject to the foregoing provisions of this Order, the returning officer shall,—

(a) fix the label containing the names and symbols of the contesting candidates in the balloting unit and secure that unit with his seal and the seals of such of the contesting candidates or their election agents present as are desirous of affixing the same ;

(b) set the number of contesting candidates and close the candidate set section in the control unit and secure it with his seal and the seals of such of the contesting candidates or their election agents present as are desirous of affixing the same.

5. *Arrangements at the Polling Stations.*—(1) Outside each polling station there shall be displayed prominently—

(a) a notice specifying the polling area, the electors of which are entitled to vote at the polling station and, when the polling area has more than one polling station, the particulars of the electors so entitled ; and

(b) a copy of the list of contesting candidates.

(2) At each polling station there shall be set up one or more voting compartments in which the electors can record their votes free from observation.

(3) The returning officer shall provide at each polling station one voting machine and copies of relevant part of the electoral roll and such other election material as may be necessary for taking the poll.

(4) Without prejudice to the provisions of sub-paragraph (3), the returning officer may, with the previous approval of the State Election Commission, provide one common voting machine for two or more polling stations located in the same premises.

6. *Admission to polling stations.*—As per the provision of rule 12 (3)(d) of the Greater Mumbai Municipal Corporation Election Rules, 1990, rule 15(1) of Bombay Provincial Municipal Corporations Election rules and rule 9(1) of the Election Rules for Nagpur Municipal Corporation, the presiding officer shall regulate the number of voters to be admitted at any one time inside the polling station and shall exclude therefrom all persons other than mentioned in the said rules.

7. *Preparation of voting machine for poll.*—(1) The control unit and balloting unit or units, as the case may be, of every voting machine used at polling station shall bear a label marked with—

(a) the serial number, if any, and the name of the constituency ;

(b) the serial number and name of the polling station or stations as the case may be ;

(c) the serial number of the unit ; and

(d) the date of poll.

(2) Immediately before the commencement of the poll, the presiding officer shall demonstrate to the polling agents and other persons present that no voter has been already recorded in the voting machine and it bears the label referred to in sub-paragraph (4) of Paragraph 4.

(3) A paper seal shall be used for securing the control unit of the voting machine, and the presiding officer shall affix his own signature on the paper seal and obtain thereon the signature of such of the polling agents present as the desirous of affixing the same.

(4) The presiding officer shall thereafter fix the paper seal so signed in the space meant therefor in the control unit of the voting machine and shall secure and seal the same.

(5) The seal used for securing the control unit shall be fixed in such manner that after in unit has been sealed, it is not possible to press the " result button " without breaking the seal.

(6) The control unit shall be closed and secured and placed in full view of the presiding officer and the polling agents and the balloting unit or units placed in the voting compartment.

8. *Marked copy of electoral roll.*—Immediately before the commencement of the poll, the presiding officer shall also demonstrate to the polling agents and other present that the marked copy of the electoral roll to be used during the poll does not contain,—

(a) any entry other than that made in pursuance of sub-rule 2 (b) of rule 3 of the Postal Ballot Order, 2001;

(b) any mark other than the mark made in pursuance of sub-rule 2 (b) of rule 5 of the Postal Ballot Order, 2001.

9. *Facilities for women electors.*—(1) Where a polling station is for both men and women electors, the presiding officer may, if situation so demands, direct that they shall be admitted into the polling station alternately in separate batches.

(2) The returning officer or the presiding officer may appoint a woman to serve as an attendant at any polling station to assist women electors and also to assist the presiding officer generally in taking the poll in respect of women electors, and in particular, to help / frisking any woman elector in case it becomes necessary.

10. *Identification of electors.*—The procedure should be adopted as prescribed under the provisions of rule 26 of Greater Mumbai Municipal Corporation Election Rules, 1990, rule 24 of Bombay Provincial Municipal Corporation Election Rules, rule 10 of Election Rules of Nagpur Municipal Corporation.

11. *Facilities for public servants on election duty.*—(1) The public servants who are appointed for duty on polling stations and who produce an election duty certificate in Form PB-2 prescribed under rule 11 of the Postal Ballot Order and seeks permission to cast his vote at that polling station although it is different from the one where he is entitled to vote.

(2) On production of such certificate, the Presiding Officer shall—

(*i*) on production of election duty certificate, the Presiding Officer shall obtain thereon the signature of the person producing the same.

(*ii*) The Presiding Officer shall have the person's name and electoral roll number as mentioned in the certificate entered at the end of the marked copy of the electoral roll ; and

(*iii*) permit him to vote in the same manner as any voter register in that polling station would be entitled to vote.

12. *Challenging of Identity.*—The procedure prescribed under rule 25 of Greater Mumbai Municipal Corporation Election Rules, 1990, rule 27 of Bombay Provincial Municipal Corporations Election Rules, rule 12(d) of Election Rules of Nagpur Municipal Corporation shall apply.

13. *Safeguards against personation.*—In this connection, the rules prescribed under and orders of the State Election Commission under section 18AA of the Mumbai Municipal Corporation Act, section 14A of the Bombay Provincial Municipal Corporations Act and section 9C of the City of Nagpur Corporation Act.

14. *Procedure for voting by voting machines.*—(1) Before permitting an elector to vote, the polling officer shall—

(a) record the electoral roll number of the elector as entered in the marked copy of the electoral roll in a register of voters in Form VM-I.

(b) obtain the signature or the thumb impression of the elector on the said register of votes ; and

(c) mark the name of the elector in the marked copy of the electoral roll to indicate that he has been allowed to vote :

Provided that no elector shall be allowed to vote unless he has his signature or thumb impression on the register of voters in Form VM-I.

(2) It shall be necessary for any presiding officer or polling officer or any other officer to attest the thumb impression of the elector on the register of voters.

15. *Maintenance of secrecy of voting by electors within the polling station and voting procedure.*—(1) Every elector who has been permitted to vote under Paragraph 14 of this Order shall maintain secrecy of voting within the polling station and for that purpose observe the voting procedure hereinafter laid down.

(2) Immediately on being permitted to vote the elector shall proceed to the presiding officer or the polling officer in charge of the control unit of the voting machine who shall, by pressing the appropriate button on the control unit, activate the balloting unit or units for recording of elector's vote.

(3) The elector shall thereafter forthwith—

(a) proceed to the voting compartment ;

(b) record his vote by pressing the button on the balloting unit against the name and symbol of the candidate for whom he intends to vote ; and

(c) come out of the voting compartment and leave the polling station.

(4) Every elector shall vote without undue delay.

(5) No elector shall be allowed to enter the voting compartment when another elector is inside it.

(6) If an elector who has been permitted to vote under Paragraph 14 or 18 of this Order refuses after warning given by the presiding officer to observe the procedure laid down in sub-paragraph (3) above, the presiding officer or a polling officer under the direction of the presiding officer shall not allow such elector to vote.

(7) Where an elector is not allowed to vote under sub-paragraph (6) above, a remark to the effect that voting procedure has been violated shall be made against the elector's name in the register of voters in Form VM-I by the presiding officer under his signature.

16. *Recording of votes of blind or infirm electors.*—(1) If the presiding officer is satisfied that owing to blindness or other physical infirmity, a voter is unable to recognise the symbols on the balloting unit or units of the voting machine or unable to record his vote by pressing the appropriate button thereon without assistance the presiding officer shall permit the elector to take with him a companion of not less than twenty-one years of age to the voting compartment for recording the vote on his behalf and in accordance with his wishes :

Provided that no person shall be permitted to act as the companion of more than one voter at any polling station on the same day :

Provided further that before any person is permitted to act as the companion of a voter on any day under this rule, he shall be required to give declaration that he will keep secret the vote recorded by him on behalf of the voter and that he has not already acted as the companion of any other voter at any other polling station on that day ;

(2) The presiding officer shall keep a record in Form VM-V of all cases under this rule.

17. *Elector deciding not to vote.*—If an elector, after his electoral roll number has been duly entered in the register of voters in Form VM-I and has put his signature or thumb impression thereon as required under sub-paragraph (1) of paragraph 14 of this Order, decided not to record his vote, a remark to this effect shall be made against the said entry in Form VM-I by the presiding officer and the signature or thumb impression of the elector shall be obtained against such remark.

18. *Tendered votes.*—(1) If a person representing himself to be a particular elector seeks to vote after another person has already voted as such elector, he shall, on satisfactorily answering such questions relating to his identity as the presiding officer may ask, be, instead of being allowed to vote through the balloting unit, supplied with a tendered ballot paper which shall be of such design, and the particulars of which shall be in such language or languages as the State Election Commission may specify.

(2) Every such elector shall before being supplied with tendered ballot paper write his name against the entry relating to him in Form VM-II.

(3) On receiving the ballot paper he shall forthwith—

(*a*) proceed to the voting compartment;

(*b*) record their / his vote on the ballot paper by placing a cross mark 'X' with the instrument or article supplied for the purpose on or near the symbol of the candidate for whom he intends to vote.

(*c*) fold the ballot paper so as to conceal his vote.

(*d*) show to the presiding officer, if required, the distinguishing mark on the ballot paper.

(*e*) give it to the presiding officer who shall place it in a cover specially kept for the purpose; and

(*f*) leave the polling station.

(4) If owing blindness or physical infirmities, such elector is unable to record his vote without assistance; the presiding officer shall permit him to take with him a companion, subject to the same conditions and after following the same procedure as laid down in Paragraph 16 of this Order for recording the vote in accordance with his wishes.

19. *Presiding Officer's entry in the voting compartment during poll.*—(1) The presiding officer may whenever he considers it necessary to do so, enter the voting compartment during poll and take such steps as may be necessary to ensure that the balloting unit or units is not tampered or interfered with in any way.

(2) If the presiding officer has reason to suspect that an elector who has entered the voting compartment is tampering or otherwise interfering with the balloting unit or units or has remained inside the voting compartment for unduly long period, he shall enter the voting compartment and take such steps as may be necessary to ensure the smooth and orderly progress of the poll.

(3) Whenever the presiding officer enters the voting compartment under this Order, he shall permit the polling agents present to accompany him if they so desire.

20. *Closing of Poll.*—(1) The presiding officer shall close a polling station at the hour fixed in that behalf by the State Election Commission and shall not thereafter admit any elector into the polling station :

Provided that all electors present at the polling station before it is closed shall be allowed to cast their votes.

(2) If any question arises whether an elector was present at the polling station before it was closed, it shall be decided by the presiding officer and his decision shall be final.

21. *Account of votes recorded.*—(1) The presiding officer shall at the close of the poll prepare an account of votes recorded in Form VM-III and enclose it in a separate cover with the words ' Account of Votes Recorded ' superscribed thereon.

(2) The presiding officer shall furnish to every polling agent present at the close of the poll a true copy of the entries made in Form VM-III after obtaining a receipt from the said polling agent therefor and shall attest it as a true copy.

22. *Sealing of voting machine after poll.*—(1) As soon as practicable after the closing of the poll, the presiding officer shall close the control unit to ensure that no further votes can be recorded and shall detach the balloting unit from control unit.

(2) The control unit and the balloting unit shall thereafter be sealed, and secured separately in such manner as the State Election Commission may direct and the seal used for securing them shall be so affixed that it will not be possible to open the units without breaking the seals.

(3) The polling agents present at the polling station, who desire to affix their seals, shall also be permitted to do so.

23. *Sealing of other packets.*—(1) The presiding officer shall then make into separate packets,—

(a) The marked copy of the electoral roll;

(b) the register of voters in Form VM-I;

(c) the cover containing the tendered ballot papers and the list in Form VM-II;

(d) the list of challenged votes in prescribed Form ; and

(e) any other papers directed by the State Election Commission to be kept in a sealed packet.

(2) Each packet shall be sealed by the presiding officer with the signature or thumb impression either of the candidate or of his election agent or of his polling agent who may be present at the polling station and may desire to sign or make thumb impression thereon.

24. *Transmission of voting machines, etc., to the returning officer.*—(1) The presiding officer shall than deliver or cause to be delivered to the returning officer at such place as the returning officer may direct,—

(a) the voting machine;

(b) the account of votes recorded in Form VM-III;

(c) the sealed packets referred to in Paragraph 23 of this Order; and

(d) all other papers used at the poll.

(2) The returning officer shall make adequate arrangements for the safe transport of the voting machine, packets and other papers for their safe custody until the commencement of the counting of votes.

25. *Procedure on adjournment of poll.*—(1) If the poll at any polling station is adjourned as per the provisions of section 28H of the Mumbai Municipal Corporation Act, rule 32 of Bombay Provincial Municipal Corporations Election Rules, rule 9A of Election Rules of Nagpur Municipal Corporation, the provision of Paragraph 21 to 24 of this Order shall, as far as practicable, apply as if the poll was closed at the hour fixed in that behalf.

(2) When an adjourned poll is recommenced under the above said provisions, the electors who have already voted at the poll so adjourned shall not be allowed to vote again.

(3) The returning officer shall provide the presiding officer of the polling station at which such adjourned poll is held, with the sealed packet containing the marked copy of the electoral roll, register of voters in Form VM-I and a new voting machine.

(4) The presiding officer shall open the sealed packet in the presence of the polling agents present and use the marked copy of the electoral roll for marking the names of the electors who are allowed to vote at the adjourned poll.

(5) The provisions of Paragraph 4 to 24 of this Order shall apply in relation to the conduct of an adjourned poll before it was so adjourned.

26. *Scrutiny and inspection of voting machines.*—(1) The returning officer may have the control units of the voting machines used at more than one polling station taken up for scrutiny and inspection and votes recorded in such units counted simultaneously.

(2) Before the votes recorded in any control unit of a voting machine are counted under sub-paragraph (1), the candidate or his election agent or his counting agent present at the counting table shall be allowed to inspect the paper seal and such other vital seals as might have been affixed on the unit and to satisfy themselves that the seals are intact.

(3) The returning officer shall satisfy himself that none of the voting machines has in fact been tampered with.

(4) If the returning officer is satisfied that any voting machine has in fact been tampered with, he shall not count the votes recorded in that machine and shall follow the procedure for fresh poll laid down in the provisions of section 28H of the Mumbai Municipal Corporation Act, rule 32 of Bombay Provincial Municipal Corporation Election Rules, rule 9A of Election rules of Nagpur Municipal Corporation.

27. *Counting of votes.*—(1) After the returning officer is satisfied that a voting machine has in fact not been tampered with, he shall have the votes recorded therein counted by pressing the appropriate button marked "Result" provided in the control unit whereby the total votes polled and votes polled by each candidate shall be displayed in respect of each such candidate on the display panel provided for the purpose in the unit.

(2) As the votes polled by each candidate are displayed on the control unit, the returning officer shall have,—

(a) the number of such votes recorded separately in respect of each candidate in Form VM-IV,

(b) Form VM-IV completed in other respects and signed by the counting supervisor and also by the candidates or their election agents or their counting agents present; and

(c) corresponding entries made in a result sheet in Form VM-IV and the particulars so entered in the result sheet announced.

28. *Sealing of Detachable Additional Memory.*—(1) After the result of voting recorded in control unit has been ascertained candidate-wise and entered in Form VM-IV and in the form prescribed for this purpose, the returning officer shall seal the detachable additional memory with his seal and the seals of such of the candidates or their election agents present who may desire to affix their seals thereon so however that the result of voting recorded in the detachable additional memory is not obliterated and the detachable additional memory retains the memory of such result.

(2) The detachable additional memory so sealed shall be kept in specially prepared boxes on which the returning officer shall record the following particulars, namely :—

(a) the name of the constituency, Municipal Corporation (Ward/Seat number) ;

(b) the particulars of the polling station or stations where the control unit has been used;

(c) serial number of the control unit;

(d) date of poll; and

(e) date of counting;

29. *Custody of Detachable Additional Memory and papers relating to election.*—(1) All detachable additional memories used at an election shall be kept in the custody of the concerned Municipal Commissioner, or the Officer authorised by him.

(2) The Municipal Commissioner or the Officer authorised by him shall keep in the safe custody—

(a) the packets of marked copy of the electoral roll;

(b) the packets containing register of voters in Form VM-I;

(c) the packets containing the number of votes recorded in respect of each candidate in Form VM-IV;

(d) all other papers relating to election;

30. *Production and Inspection of Detachable Additional Memories and election papers.*—(1) While in the custody of the Municipal Commissioner or the Officer authorised by him—

(a) the packets of marked copy of electoral roll;

(b) the packets containing registers of voters in Form VM-I;

shall not be opened and their contents shall not be inspected by, or produced before, in person or authority except under the order of the competent court.

(2) The detachable additional memories sealed as per the provisions of paragraph 28 and kept in the custody of the Municipal Commissioner or the Officer authorised by him and shall be stored in Government treasury or sub treasury and shall not be opened and inspected by, or produced before, in person or authority except under the order of the competent court.

(3) The detachable additional memories kept in the custody of the Municipal Commissioner or the Officer authorised by him shall be retained in tact for such period as the State Election Commission may direct and shall not be used at any subsequent election without previous approval of the State Election Commission. In case, there is no election petition pending concerning ward about any memory so kept in the custody, then the detachable additional memory shall be returned to such place, after a period of three months, as may be directed by the State Election Commission. After its return, the data stored in the memory shall be erased.

(4) All other packets relating to elections where there is no election petition, writ petition in any court shall be destroyed as per the provisions of the relevant rules.

31. All forms prescribed under this Order shall be as in Schedule attached hereto :—

SCHEDULE

FORM VM-I

(*See* Paragraph 14)

REGISTER OF VOTERS

Election / Bye-election to the .....Municipal Corporation (District .....)
Ward Number / Seat Number ..... Name of Ward, if any..... Number and Name of Polling Station .....

Sr.No. (1)	Sr.No.of elector in the electoral roll (2)	Signature/Thumb impression of elector (3)	Remarks (4)
1.			
2.			
3.			
4.			
etc.			

Signature of the Presiding Officer

FORM VM-II

(*See* Paragraph 18)

LIST OF TENDERED VOTES

Election / Bye-election to the .....Municipal Corporation (District .....)
Ward Number / Seat Number ..... Name of Ward, if any..... Number and Name of Polling Station .....

Sr.No.	Name of elector	Serial Number of elector in electoral roll	Serial Number in Register of voters (Form VM-I) of the person who has already voted in place of elector	Signature/ Thumb impression of elector
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				

Date .....

Signature of the Presiding Officer

FORM VM-III

(*See* Paragraph 21)

PART I - ACCOUNT OF VOTES RECORDED

Election/Bye-election to the .....Municipal Corporation (District .....)
Ward Number / Seat Number ..... Name of Ward, if any..... Number and Name of Polling Station .....

Number and Name of Polling Station .....

Identification Number of Voting Control Unit .....

Machine used at the Polling Station balloting Unit .....

1. Total No.of electors assigned to the Polling Station
2. Total No.of Voters as entered in the Register for Voters (Form VM-I)
3. No.of Voters deciding not to record votes under Paragraph 17
4. No.of Voters not allowed to vote under Paragraph 15
5. Total No.of Votes recorded as per voting machine
6. Whether the total No.of Votes as shown against item 5 tallies with the total No.of Voters as shown against item 2 minus Nos. of voters deciding not to record votes as against item 3 minus No.of Voters as against item 4 (2-3-4) or any discrepancy noticed.
7. No.of Voters to whom tendered ballot papers were issued under Paragraph 18
8. No.of tendered ballot papers

Sl.No.
From to

(a) received for use .....

(b) issued to electors.....

(c) not used and returned.....

9. Account of paper seals

Sl. Nos.
From To

1. Serial Numbers of paper seals supplied From .....To.....	Signature of polling agents 1. .....
2. Total numbers supplied	2.
3. Number of paper seals used	3.
4. Number of unused paper seals returned to Returning Officer (Deduct item 2 from item 3)	4.
5. Serial Number of damaged paper seal if any	5.

Date .....
Place .....

Signature of Presiding Officer
Polling Station No. .....

FORM VM-IV

(*See* Rule 28)

PART II - RESULT OF COUNTING

Election/Bye-election to the .....Municipal Corporation (District .....)
Ward No./Seat No. .....Name of Ward, if any.....No.& Name of Polling Station .....

No. and Name of Polling Station .....

Identification No. of Voting Control Unit .....

Identification No. of Detachable Additional Memory .....

Machine used at the Polling Station balloting Unit .....

Sr.No. (1)	Name of Candidate (2)	No. of Votes recorded (3)
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
	Total . .	

Whether the total Nos. of votes shown above tallies with the total No. of votes shown against item 5 of Part I or any discrepancy noticed between the two totals.

Place .....

Date .....

Signature of Counting Supervisor
Name of candidate/election agent/counting agent
Full Signature.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

Place.....

Date .....

Signature of Returning Officer.

FORM VM-V

(*See* Paragraph 16)

LIST OF BLIND AND INFIRM VOTERS

Election/Bye-election to the .....Municipal Corporation (District .....)
Ward Number / Seat Number ..... Name of Ward, if any ..... Number and Name of Polling Station .....

Sr.No. of elector &No.of Polling Centre (1)	Full name of elector (2)	Full name of companion (3)	Address of companion (4)	Signature of companion (5)

Date .....

Signature of Presiding Officer

Nand Lal,
State Election Commissioner,
Maharashtra.

शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई

RNI No. MAHBIL/2009/31748

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग एक-अ—मध्य उप-विभाग

खंड २, अंक १८(३)] शनिवार, जून १९, २०१०/ज्येष्ठ २९, शके १९३२ [पृष्ठे ३, किंमत : रुपये २०.००

असाधारण क्रमांक ७८

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर, मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक १५ एप्रिल २०१०

महानगरपालिका क्षेत्रात इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करणेबाबतचे सुधारणा आदेश, २०१०

भारताचे संविधान.

क्रमांक रानिआ./मनपा. २००४/प्र.क्र. १३/का-५.—ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के आणि २४३ झेडए मधील तरतुदीनुसार पंचायती व नगरपालिका यांच्या सर्व निवडणुकांचे पर्यवेक्षण, संचालन आणि नियंत्रण राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेले आहे ;

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने समक्रमांकाच्या दिनांक ७ जानेवारी २००५ अन्वये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राचा वापर करून महानगरपालिका निवडणुकांमध्ये मतदान करण्यासंदर्भातील कार्यपद्धती ठरवून देणारे आदेश निर्गमित केले आहेत ;

आणि ज्याअर्थी, सदर आदेश व मतदान केंद्राध्यक्षांची नियमपुस्तिका यामध्ये असलेली विसंगती दूर करण्याच्या दृष्टीने काही सुधारणा करणे आवश्यक आहे,

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ झेडए अन्वये तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ (१८८८ चा मुंबई ३) चे कलम ७८अ (४), नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४८ (१९५० चा मध्यप्रांत व वऱ्हाड २) चे कलम ९(४), मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ (१९४९ चा मुंबई ५९) चे कलम १४(४) अन्वये या संदर्भात प्राप्त झालेल्या सर्व अधिकारांचा वापर करून राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक रानिआ/मनपा-२००४/प्र.क्र. १३/का. ५, दिनांक ७ जानेवारी २००५ मध्ये खालीलप्रमाणे सुधारणा करण्यात येत आहे :—

१. परिच्छेद क्रमांक १४ (२) ऐवजी,—

" १४ (२) एखाद्या व्यक्तीने उपरोक्त नमूद मतदार नोंदवहीत अंगठ्याचा ठसा उमटवल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष अथवा मतदान अधिकारी अथवा अन्य कोणताही अधिकारी यांनी अंगठ्याचा ठसा साक्षांकित करणे आवश्यक नाही. "

- असा मजकूर समाविष्ट करण्यात यावा.

२. परिच्छेद क्रमांक १६ (१) मधील सुरूवातीच्या परिच्छेदाऐवजी,—

" १६. **अंध अथवा अपंग मतदारांनी मत नोंदविणे.**— (१) एखादा मतदार त्याच्या अंधत्वामुळे अथवा अन्य शारीरिक अपंगत्वामुळे त्याला सहाय्य मिळाल्याशिवाय बॅलटींग युनिटवरील चिन्हे ओळखून योग्य ते बटन दाबून मत नोंदविण्यास असमर्थ आहे, अशी मतदान केंद्राध्यक्षांची खात्री झाल्यास मतदारास १८ वर्षापेक्षा कमी वय नसलेला सहाय्यक त्याच्यासोबत मतदान कक्षात घेऊन जाण्यास व त्याच्या इच्छेनुसार मतदान करण्यास अनुमती देईल. "

- असा मजकूर समाविष्ट करण्यात यावा.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

श. मा. भुते,
उप सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००५/प्र.क्र. १८/का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबईः- ४०० ०३२.
दिनांक- १३ जून, २००५.

आ दे श

राज्य निवडणूक आयोगाने अशा सूचना दिल्या आहेत की, मतदान संपल्यानंतर इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राचा पॉवर सप्लाय (बॅटरी) बंद करण्यात यावा तरीही काही वेळा मतदान केंद्राध्यक्ष पॉवर सप्लाय बंद न करता इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र निवडणूक निर्णय अधिका-यांकडे जमा करतात. अशा परिस्थितीत मतमोजणीच्यावेळी बॅटरी संपून गेल्याने निवडणुकीचा निकाल दिसू शकत नाही. हा निकाल पाहण्यासाठी बॅटरी कप्प्याचे सील तोडून नवी बॅटरी त्या मतदान यंत्रात घालण्यात यावी. असे करण्यापूर्वी संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी सोबत जोडल्याप्रमाणे घोषणापत्र (Declaration) लिहून त्यावर सर्व उपस्थित उमेदवार/मतमोजणी प्रतिनिधी यांच्या सहया घ्याव्यात.

(नन्द लाल)
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रति-
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व मुख्याधिकारी, नगर परिषदा/नगर पंचायती
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

C:\DOCUME~१\PATIL\MYDOCU~१\aab\७१.doc

परिशिष्ट

घोषणापत्र

---------- महानगरपालिका/नगर परिषद/नगर पंचायत/जिल्हा परिषद/पंचायत समिती सार्वत्रिक/पोट निवडणूक-

प्रभाग क्रमांक/मतदार गट क्रमांक/मतदार गण क्रमांक----------
मतदान केंद्र क्रमांक ----------
कंट्रोल युनिट क्रमांक- ----------

वर नमूद केलेल्या कंट्रोल युनिटमधील बॅटरी संपलेली असल्याने ती बॅटरी बदलण्यात येत आहे. संपलेल्या बॅटरीचा क्रमांक- ---------- होता व नवीन बॅटरी जी घालण्यात आली आहे तिचा क्रमांक ---------- असा आहे.

निवडणूक निर्णय अधिकारी

दिनांक-
ठिकाण-
वेळ-

उमेदवार/मतमोजणी प्रतिनिधी यांच्या सहया

३८e

इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र, काढता येणारी मेमरी, पॉवर पॅक (बॅटरी) इत्यादी साहित्याची जडवस्तू संग्रह नोंदवही ठेवणेबाबत

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००७/प्र.क्र. ७ /का-५,

नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,

मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.

दिनांक- ५ जुलै, २००७.

आ दे श

राज्य निवडणूक आयोगाच्या कार्यालयात झालेल्या लेखा परिक्षणामध्ये लेखा परिक्षकांनी जिल्हा पातळीवर इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र, काढता येणारी मेमरी, पॉवर पॅक (बॅटरी) इत्यादी साहित्याची जडवस्तू संग्रह नोंदवही ठेवणेबाबत सूचना दिल्या आहेत. त्यास अनुसरुन राज्य निवडणूक आयोग असे आदेश देत आहे की, राज्य निवडणूक आयोगाने खरेदी केलेल्या व आपल्या ताब्यात असलेल्या उपरोक्त साहित्याची नोंद एका स्वतंत्र जडवस्तू संग्रह नोंदवहीमध्ये ठेवावी. दरवर्षी दिनांक- ३१ मार्च रोजी आपल्या ताब्यात असलेल्या उपरोक्त साहित्याचा हिशोब व सदर साहित्य सुस्थितीत ठेवले असल्याचे प्रमाणपत्र राज्य निवडणूक आयोगाच्या कार्यालयात कृपया पाठवावे.

राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

रचना नातू

(रचना नातू)

उप सचिव,

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,

१) सर्व महानगरपालिका आयुक्त,

२) सर्व जिल्हाधिकारी

३) सर्व नगर परिषदा/नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी

४) राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

५) निवड नस्ती (कार्या-५)

३८१

३२१

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक-रानिआ/मनपा२००७/प्र.क्र. ६/का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
1579/का-6 **मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.**
9/10/2007 **दिनांक- ८ ऑक्टोबर, २००७.**

आ दे श

राज्य निवडणूक आयोगाने मे. इलेक्ट्रॉनिक कार्पोरेशन ऑफ इंडिया लि., हैद्राबाद या केंद्र शासनाच्या व्यवसायाकडे विकसित करुन घेतलेल्या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राचा वापर राज्यातील विविध स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये करण्यात येतो. नगर परिषदा व नगर पंचायतींसबंधी या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या वापरासंबंधीचे आदेश दिनांक- १३ एप्रिल, २००४ रोजी निर्गमित करण्यात आलेले आहेत. महानगरपालिकांमध्ये या यंत्राच्या वापरासंबंधीचे आदेश दिनांक- ७ जानेवारी, २००५ रोजी निर्गमित करण्यात आलेले आहेत. जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्यांमध्ये या मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याचे आदेश दिनांक- ३ मे, २००५ रोजी निर्गमित करण्यात आले आहेत व ग्रामपंचायत निवडणुकांमध्ये या मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्यासंबंधीचे आदेश दिनांक- २८ मार्च, २००७ रोजी निर्गमित करण्यात आले आहेत. या सर्व आदेशांमध्ये निवडणुकीचा निकाल लागल्यानंतर इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राची काढता येणारी मेमरी सील करुन त्या शासकीय कोषागारात ठेवण्याबाबत नमूद करण्यात आले आहे. शासकीय कोषागारात किंवा उपकोषागारात मेमरी ठेवण्यामागे उद्देश एवढाच आहे की, त्या मेमरी पूर्णत: सुरक्षित राहाव्यात. अन्य ठिकाणी त्या ठेवल्यास त्यांच्या सुरक्षिततेची पूर्ण हमी देता येणार नाही. निवडणुकीचा निकाल लागल्यापासून तीन महिन्यांचा कालावधी उलटून गेल्यानंतर जे प्रभाग किंवा मतदार गट/मतदार गण यांच्याबाबत निवडणूक याचिका दाखल झालेल्या नसतील अशा प्रभागांच्या किंवा मतदार गट/मतदार गणाच्या निवडणुकीसंबंधी मेमरी कोषागारातून काढून घेण्यात येतात. जेणेकरुन त्या मेमरी पुन्हा मतदान यंत्रामध्ये घालून मतदान यंत्र अन्य निवडणुकीसाठी वापरता येऊ शकते.

२. राज्य निवडणूक आयोगाने नगर परिषदा/नगर पंचायती, जिल्हा परिषदा/पंचायत समित्या व ग्रामपंचायत निवडणुकांमध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या वापरासंबंधीच्या काढलेल्या सर्व आदेशांमध्ये असे नमूद करण्यात आले आहे की, या मेमरी जिल्हाधिकारी अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्यांच्या ताब्यात असतील. महानगरपालिकांच्या निवडणुकीमधील मेमरी महानगरपालिका आयुक्त व त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्यांच्या ताब्यात असतील. याचाच अर्थ असा की, जिल्हाधिकारी किंवा महानगरपालिका आयुक्त यांना स्वत: किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेले अधिकारी यांना मेमरी काढण्यासंबंधी पूर्ण अधिकार असतील. परंतु, कोषागार अधिकार किंवा उप कोषागार अधिकारी ज्या अधिकाऱ्यांच्या सहीने मेमरी कोषागारात ठेवण्यात आल्या आहेत त्याच अधिकाऱ्याच्या सहीने पत्र दिल्यास मेमरी काढू देतात. बऱ्याचदा अशा अधिकाऱ्याची बदली झालेली असते, त्यावेळी मेमरी काढून घेणे अडचणीचे ठरते. या कारणास्तव राज्य निवडणूक आयोग पुढीलप्रमाणे आदेश देत आहे :-

३८२

कोणत्याही स्थानिक स्वराज्य संस्थेची निवडणूक झाल्यानंतर त्या निवडणुकीत वापरण्यात आलेल्या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या मेमरी कोषागारात किंवा उपकोषागारात ठेवण्यात येतात. निवडणुकीच्या निकालानंतर तीन महिन्यांचा कालावधी पूर्ण झाल्यानंतर ज्या प्रभाग, मतदार गट/मतदार गणाच्या बाबतीत निवडणूक याचिका प्रलंबित नसतील अशांच्या संबंधित मेमरी काढून घेण्यासाठी पुढील अधिकारी सक्षम असतील :-

१) महानगरपालिकांच्या बाबतीत मेमरी काढण्याच्यावेळी कार्यरत असणारे महानगरपालिका आयुक्त अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेले उपायुक्त,
२) जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्यांच्या बाबतीत मेमरी काढण्याच्यावेळी कार्यरत असणारे जिल्हाधिकारी अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेले उप जिल्हाधिकारी किंवा तहसिलदार,
३) नगर परिषदा/नगर पंचायती यांच्या बाबतीत मेमरी काढण्याच्यावेळी कार्यरत असणारे मुख्याधिकारी
४) ग्रामपंचायतीबाबत मेमरी काढण्याच्यावेळी कार्यरत असणारे जिल्हाधिकारी अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेले उप जिल्हाधिकारी किंवा तहसिलदार

३. हेच आदेश ज्या निवडणूक याचिकांचे निकाल लागले आहे त्या याचिकांशी संबंधित प्रभाग किंवा मतदार गट/मतदार गण यांच्या मेमरी काढण्याबाबतदेखील लागू राहतील.

(नन्द लाल)
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रति,
१) सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
२) सर्व विभागीय आयुक्त,
३) सर्व जिल्हाधिकारी
४) संचालक, लेखा व कोषागारे, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
५) उप संचालक, लेखा व कोषागारे, कोकण, पुणे, नाशिक, अमरावती, औरंगाबाद, नागपूर
६) जिल्हा कोषागार अधिकारी
७) सर्व मुख्याधिकारी
८) उप संचालक, कोषागारे
९) सर्व तहसिलदार
१०)राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

3ee

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक :- रानिआ/मनपा २०१०/प्र.क्र. ६ /का.५,
नवीन प्रशासन भवन, मंत्रालयासमोर,
मादामा कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक :- ०३/०१/२०११

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी

विषय :- इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांचा सुर्राक्षत साठा करणे व त्यांच्या संख्येचा हिशोब ठेवणे...

महोदय,

राज्य निवडणूक आयोगाच्या या विषयावरील समक्रमांकाच्या दिनांक ३०/११/२०१० च्या सूचनांनुसार राज्य निवडणूक आयोगाची मतदान यंत्रे ही निश्चित केलेल्या संख्येनुसार जिल्हाधिकारी तसेच महानगरपालिका कार्यालयांच्या ताब्यात सुरक्षितपणे ठेवावयाची आहेत. त्याकरिता आयोगाच्या सूचनांनुसार इतर जिल्हाधिकारी किंवा महानगरपालिका कार्यालयांकडून मतदान यंत्रे ताब्यात घेणे किंवा आपल्याकडील मतदान यंत्रे इतर जिल्हाधिकारी / महानगरपालिका कार्यालयांना देणे अशी कार्यवाही त्वरित करणे आवश्यक होते. त्यानुसार बहुतांश जिल्हाधिकारी / महानगरपालिका कार्यालयांनी अशी कार्यवाही केली असली तरीही आयोगाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, सुमारे एक महिन्याचा कालावधी गेल्यानंतरही काही जिल्हाधिकारी कार्यालयांनी / महानगरपालिका कार्यालयांनी मतदान यंत्रे ताब्यात घेण्याची कार्यवाही केलेली नाही. ही बाब फारच गंभीर व आक्षेपार्ह आहे.

तरी या पत्राद्वारे आपणाला पुन्हा कळविण्यात येते की, सदर मतदान यंत्रे (सीयु, बीयु आणि डीएमएम) आयोगाने निश्चित केलेल्या संख्येनुसार संबंधित जिल्हाधिकारी / महानगरपालिका कार्यालयांनी आपल्या ताब्यात सुरक्षितपणे ठेवावयाची आहेत. त्याकरिता सदर पत्रांत नमूद केल्यानुसार आवश्यक संख्येत मतदान यंत्रे संबंधित कार्यालयांकडून त्वरित ताब्यात घेण्यात यावीत आणि सद्यस्थितीत ज्या ज्या कार्यालयांना यंत्रे दयावयाची आहेत त्या त्या कार्यालयांना ती त्वरित देण्यात यावीत.

D:\EVM ev10 stock reporting docx\k

त्याचप्रमाणे १) आपल्या कार्यालयात ठेवण्यात येणा-या मतदान यंत्रांचे अनुक्रमांक (सीयु, बीयु अनुक्रमांक व सीयु व बीयुच्या पेटीचे अनुक्रमांक) यांची नोंदवही तयार करुन ती संबंधित जिल्हाधिकारी कार्यालयाच्या जबाबदार अधिका-याच्या ताब्यात ठेवावयाची आहे. २) अशा मतदान यंत्रांमध्ये असलेल्या डीएमएम / मेमरी चिप्स या मतदान यंत्रापासून वेगळया काढून त्यावरील अनुक्रमांक वेगळया नोंदवहीत नोंदवून अशा डीएमएम संबंधित जबाबदार अधिका-याच्या ताब्यात ठेवावयाच्या आहेत. डीएमएमकरिता वेगळी नोंदवही ठेवणे आवश्यक आहे. ३) सुरक्षिततेच्या दृष्टीने किंवा जिल्हाधिकारी कार्यालयात पुरेशी जागा नसल्यामुळे अशी मतदान यंत्रे किंवा डीएमएम / मेमरी चिप्स अधिनस्त तालुका कार्यालयांत ठेवली असतील तर त्याकरिता वेगळी नोंदवही ठेवून त्याची साक्षांकित प्रत जिल्हाधिकारी कार्यालयात संबंधित अधिका-याच्या ताब्यात ठेवणे बंधनकारक राहील. ४) डीएमएमचा हिशोब अचूक राहण्याच्या दृष्टीने व निवडणुकांकरिता डीएमएम वेळेवर उपलब्ध होण्याच्या दृष्टीने वापरलेल्या आणि उप कोषागारात किंवा सुरक्षित जमा कक्षात ठेवलेल्या मेमरी चिप्स / डीएमएम (ज्यामध्ये निवडणूक याचिका किंवा रिट याचिका प्रलंबित आहेत अशा मेमरी चिप्स / डीएमएम वगळून) तीन महिन्यांचा कालावधी पूर्ण झाल्यानंतर त्वरित काढून त्या जिल्हाधिकारी कार्यालय किंवा यथास्थिती महानगरपालिका कार्यालय येथे संबंधित जबाबदार अधिका-याच्या ताब्यात ठेवणे बंधनकारक राहील.

याबाबत जिल्हाधिकारी तसेच महानगरपालिका आयुक्त यांनी स्वत: जातीने लक्ष देऊन जबाबदार अधिका-याची या कामी नियुक्ती करुन कोणत्याही प्रकारची दिरंगाई किंवा हलगर्जीपणा होणार नाही याकरिता आवश्यक ती दक्षता घ्यावी. ही बाब अत्यंत महत्वाची व तातडीची असून कोणत्याही प्रकारचा निष्काळजीपणा अथवा बेजबाबदारपणा आढळून आल्यास संबंधितांविरुध्द अत्यंत कडक कारवाई केली जाईल, याबाबत सर्व संबंधितांना सूचना देण्यात याव्यात. केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल दिनांक ६ जानेवारी, २०११ पर्यंत आयोगाच्या कार्यालयात सादर करावा.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(मंगेश मोहिते)
सहायक आयुक्त,
राज्य निवडणूक आयोग

D:\EVM-in stock reporting doc-rsk

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्र.रानिआ /मनपा-२०१०/प्र.क्र.१०/का.०५,
नवीन प्रशासन भवन, पहिला मजला,
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक :- १९.११.२०११.

निवडणूक तात्काळ
फॅक्स/ई-मेल

प्रति,

१. जिल्हाधिकारी,(सर्व),
(मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)

२. आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)

विषय :- मतदाराच्या बोटाला लावावयाच्या न मिटणा-या शाईच्या बाटलीऐवजी मार्करपेनच्या वापराबाबत.

महोदय,

राज्यातील सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक/पोट निवडणुकांमध्ये मतदाराच्या हाताच्या बोटाला लावण्यात येणा-या शाईऐवजी आता मार्करपेनचा वापर करावयाचा असून सदरहू मार्करपेन वापरताना कोणती दक्षता घेणे आवश्यक आहे याबाबत खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत.

१. मतदाराच्या हाताच्या बोटाला (पृ.क्र.२/प.वि.वरील छायाचित्रात दर्शविल्याप्रमाणे) मार्करपेनने निशाणी करण्यात यावी. मतदाराच्या बोटाला मार्करपेनने निशाणी केल्यानंतर, मतदाराने मतदान केल्यानंतर त्याच्या बोटास केलेली निशाणी तशीच आहे याची खात्री मतदान अधिका-याने, मतदार मतदान केंद्र सोडण्यापूर्वी करावी.

२. मार्करपेन दाबून वापरावा.

३. मार्करपेन वापरात नसेल तेव्हा त्यास घट्ट टोपण लावून ठेवावे.

४. मार्करपेन वापरात नसेल तेव्हा आडवा (**Horizontal**) ठेवण्यात यावा.

२/-

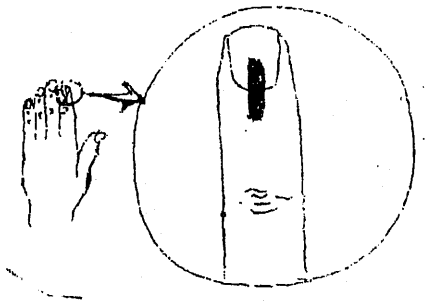
निवडणूक निर्णय अधिका-यांनी मतदान केंद्राध्यक्ष व मतदान अधिकारी यांना निवडणुकीचे प्रशिक्षण देताना मार्कर पेनचा वापर कसा करावा याबाबत पूर्वपृष्ठावर नमूद केल्यानुसार स्पष्ट सूचना द्याव्यात. (सूचना मार्कर पेनवरही दर्शविण्यात आल्या आहेत.)

आदेशानुसार,

आपला

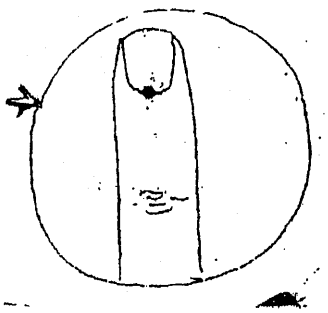
(ध.मा.कानेड)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

१. उभी रेघ

योग्य

२. टिंब

चुकीचे

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/मनपा/२०११/प्र.क्र.१८/का.५
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक - १२/३/२०१२

निवडणूक तात्काळ

प्रति,
आयुक्त, सर्व महानगरपालिका
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)

विषय :- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका
मतदान यंत्र सेट व सील करणेबाबत..

महोदय,

स्थानिक स्वराज्य संस्थांकरिता मतदान यंत्र सेट व सील करण्याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकरिता असलेल्या सूचना पुस्तिकेमध्ये तसेच मतदान केंद्राध्यक्षांकरिता असलेल्या सूचना पुस्तिकेमध्ये सविस्तर सूचना दिल्या आहेत. मतदान यंत्र योग्यरितीने सेट व सील करण्यासाठी सदर सूचना पुन्हा येथे थोडक्यात खालीलप्रमाणे नमूद करण्यात येत आहेत:-

१) **मतपत्रिका छपाई-** निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची संख्या निश्चित झाल्यानंतर मतदान यंत्र लावण्याकरिता विहित आकारमानाची मतपत्रिका छपाई करण्यात यावी.

२) **पहिल्या बटणापासून उमेदवार सेट करावेत-** पहिल्या मतपत्रिकेचा तपशील पहिल्या बटणासमोर येणाऱ्या उमेदवाराच्या नावाच्यावर असलेल्या रिकाम्या जागेत छापण्यात यावा.

३) **मतपत्रिका-** सर्वसाधारणपणे राज्य निवडणूक आयोगाच्या एका बॅलेट युनिटवर १५ उमेदवारांची मतपत्रिका लावता येते. बॅलेटींग युनिटवरील शेवटचे बटण End बटण असून बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीनुसार निवडणुकीत हे बटण शेवटच्या बॅलेटींग युनिटवर

अथवा एकच बॅलेटींग युनिट असल्यास पहिल्या बॅलेटींग युनिटवर सुरु राहील. मात्र जर बहुसदस्यिय प्रभाग पध्दतीमध्ये एकापेक्षा जास्त मतपत्रिका लावायच्या असतील त्यावेळी "अ" जागेच्या मतपत्रिकेनंतर एक बटण मास्क करण्यात यावे व त्यानंतर "ब"जागेची मतपत्रिका लावावी. अशाप्रकारे मतपत्रिका लावताना जर एका खालोखाल मतपत्रिका लावल्याने जितकी बॅलेट युनिट आवश्यक आहेत तितकीच बॅलेट युनिट जर स्वतंत्र बॅलेट युनिटवर मतपत्रिका घेतल्याने लागत असतील तर स्वतंत्र बॅलेट युनिटवर मतपत्रिका लावण्यास हरकत नाही.

४) **मतदान यंत्र सेट व सील करण्याची वेळ व ठिकाण**- मतदान यंत्र सेट व सील करण्याची वेळ व ठिकाण याबाबत संबंधित उमेदवार / त्याचा प्रतिनिधी यांना कळवून उपस्थित रहाण्याच्या सूचना द्याव्यात.

५) **मतदानाचे प्रात्यक्षिक** -मतदान यंत्र सेट व सील करण्याच्या ठिकाणी संबंधित उमेदवार व त्यांचा प्रतिनिधी यांना मतदान यंत्राची संपूर्ण कल्पना द्यावी तसेच मतदान यंत्रावर निकाल कशा प्रकारे दिसेल याबाबतही संपूर्ण माहिती / प्रात्यक्षिक देण्यात यावे. मतदान यंत्र सेट व सील करण्यात येत असलेल्या हॉलच्या बाहेर असे प्रात्यक्षिक दाखविण्यात यावे. मतदान यंत्र सेट करताना मॉकपोल करुन दाखविण्याची आवश्यकता नाही कारण सदर मॉकपोल मतदानाच्या दिवशी सकाळी ६.३० वा. मतदान केंद्रांवर घेण्यात येते.

६) **मतदान यंत्रावरील ॲड्रेस टॅगवर निवडणूक निर्णय अधिकारी व उमेदवार/प्रतिनिधींच्या स्वाक्षऱ्या** -मतदान यंत्र सेट व सील करताना बॅलेट युनिट व कंट्रोल युनिटला लावण्यात येणाऱ्या ॲड्रेस टॅगवर निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी त्यांची स्वाक्षरी किंवा स्वाक्षरीचा शिक्का मारावा. तसेच विभेदक चिन्ह (डिस्टींग्वीश मार्क) मारण्यात यावे. तसेच उपस्थित व इच्छुक असलेल्या उमेदवार / प्रतिनिधींच्या स्वाक्षऱ्याही ॲड्रेस टॅगवर घेण्यात याव्यात.

७) **राखीव मतदान यंत्रे**- राज्य निवडणूक आयोगाची नवीन मतदान यंत्रे वापरताना जर प्रभागनिहाय राखीव मतदान यंत्रे तयार करण्यात येत असतील तर त्या प्रभागात जितकी मतदान केंद्रे असतील त्या मतदान केंद्रांच्या संख्येच्या पुढील मतदान केंद्र क्रमांक मतदान

यंत्रांमध्ये सेट करण्यात यावे व सदर मतदान केंद्र क्रमांक असलेली यंत्रे राखीव असल्याची स्पष्ट कल्पना उमेदवार / त्याच्या प्रतिनिधींना देण्यात यावी.

८) **मतदान यंत्राबाबत नोंदीचा गोषवारा** -मतदान यंत्रे व इतर साहित्य पेपरसील, पट्टी सील, स्पेशल टॅग इ. संदर्भात निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांच्या माहिती पुस्तिकेत जोडपत्र-९ मध्ये मतदान यंत्रांच्या नोंदी ठेवण्याबाबतचे रजिस्टर तसेच जोडपत्र-१० मध्ये मतदान यंत्राबाबत नोंदीचा गोषवारा निश्चितपणे ठेवण्यात यावा.

९) **मॉक पोलबाबत सूचना-** मतदानाच्या दिवशी मतदान केंद्राध्यक्षांनी सकाळी ठीक ६.३० वा. मॉकपोल करण्याच्या सूचना प्रशिक्षणात निश्चितपणे द्याव्यात व त्याबाबत क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांमार्फत खात्री करुन घ्यावी.

१०) **उमेदवारांची बैठक-** मतदान यंत्र योग्यरित्या काम करीत आहे याचे प्रात्यक्षिक मॉकपोलद्वारे सर्व संबंधित उमेदवार/ त्यांचे प्रतिनिधी यांना दाखविण्यात येते. त्याकरिता मतदानाच्या दिवशी ठीक ६.३० वा. मॉकपोलकरीता उमेदवारांनी त्यांचे मतदान प्रतिनिधी संबंधित मतदान केंद्रांवर उपस्थित रहातील याची खबरदारी घेणे आवश्यक असून, यासंदर्भातल्या सूचना उमेदवारांच्या बैठकीमध्ये सर्व उमेदवारांना देण्यात याव्यात.

११) **मॉक पोल-** मॉक पोलकरीता मतदान केंद्राध्यक्षाने बॅलेट युनिट व कंट्रोल युनिट आपल्या टेबलवर ठेवावे. प्रथम टोटल बटण दाबून मतदान यंत्रामध्ये कोणतीही मते टाकलेली नाहीत हे दर्शवावे. त्यानंतर बॅलेट बटण दाबून उपस्थित उमेदवार / त्यांचे प्रतिनिधी यांना पसंतीनुसार मतदान करु द्यावे. साधारणपणे सर्व उमेदवारांना किमान एक-एक मत टाकले जाईल हे पहावे. काही उमेदवारांकडून एकापेक्षा जास्त मते टाकण्याची मागणी होऊ शकते. त्यांनी २ ते ३ मते टाकण्यास हरकत नाही मात्र ७.३० वा. मतदान सुरु करणे आवश्यक आहे त्या अंदाजाने मॉकपोल दरम्यान मते टाकावीत. झालेल्या मतदानाची नोंद एका कागदावर नमूद करावी. अशाप्रकारे मतदान झाल्यानंतर टोटल बटण दाबून तपशीलाची नोंद करावी. त्यानंतर क्लोज बटण दाबावे. त्यानंतर रिझल्ट-१ बटण दाबून निकाल दाखवावा. निकाल कागदावर घेतलेल्या मतदानाच्या नोंदीशी जुळत असल्याचे सर्वांच्या निदर्शनास आणून देण्यात यावे. त्यानंतर निश्चितपणे क्लिअर बटण दाबून

झालेले मतदान शून्य करावे व ते सर्वांच्या निदर्शनास आणावे.

१२) **कंट्रोल युनिटचे सिलिंग व त्यावर करावयाच्या स्वाक्ष-या-** त्यानंतर कंट्रोल युनिटच्या मागील ऑन/ऑफ स्वीच बंद करुन कंट्रोल युनिट पेपरसील, पट्टीसील व स्पेशल टॅग यांच्या सहाय्याने सील करावे व त्यावर मतदान केंद्राध्यक्ष यांनी त्यांची स्वाक्षरी करावी. तसेच विभेदक चिन्ह (डिस्टींग्वीश मार्क) मारण्यात यावे. तसेच उपस्थित व इच्छुक असलेल्या उमेदवार/प्रतिनिधींच्या स्वाक्षऱ्याही घेण्यात याव्यात.

१३) **मॉक पोलबाबत नोंद घेणे-** मॉक पोल पार पाडल्यानंतर त्याची स्पष्ट नोंद मतदान केंद्राध्यक्षांनी आपल्या डायरीमध्ये घ्यावी.

१४) **मतदान यंत्रावर दर्शविण्यात येणारा दिनांक व वेळ याबाबतची नोंद** -राज्य निवडणूक आयोगाच्या नवीन मतदान यंत्रावर दिनांक व वेळ दर्शविण्यात येते. जर यंत्रावर दर्शविण्यात येणारा दिनांक व वेळ चुकीची असेल तर मतदान केंद्राध्यक्षांनी आपल्या डायरीमध्ये मतदान यंत्रावर दर्शविण्यात येणारा दिनांक व वेळ नमूद करुन त्यापुढे योग्य दिनांक व वेळ नमूद करावी.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

आपला,

धमाकानेड

(ध. मा. कानेड)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्र.रानिआ/मनपा २०१२/प्र.क्र. २४/का.०५,
नवीन प्रशासन भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक :- ०९/१०/२०१२.

आदेश

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांच्यावेळी मतदाराची ओळख पटल्यानंतर त्या मतदाराच्या डाव्या हाताच्या तर्जनीला न मिटणारी शाई वापरुन निशाणी करण्याबाबत तसेच पुर्नमतदानाच्यावेळी मधल्या बोटाला शाई लावण्याबाबत मतदान केंद्रांध्यक्षांसाठीच्या निदेश पुस्तिकेमध्ये सूचना दिल्या आहेत. काही प्रसंगी त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या क्षेत्रामध्ये लोकसभा / विधानसभेची, स्थानिक स्वराज्य संस्थेची अथवा अन्य निवडणूक नुकतीच पार पडलेली असते व मतदान केलेल्या मतदारांच्या डाव्या हाताच्या तर्जनीवर न मिटणाऱ्या शाईची निशाणी मिटलेली नसते. अशावेळी मतदाराच्या कोणत्या बोटाला शाई लावावी याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाकडे विचारणा करण्यात येते.

वरील बाबीचा विचार करुन राज्य निवडणूक आयोग असे आदेश देत आहे की, ज्यावेळी स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या क्षेत्रामध्ये लोकसभा / विधानसभेची, स्थानिक स्वराज्य संस्थेची अथवा अन्य निवडणूक नुकतीच पार पडलेली असेल व मतदान केलेल्या मतदारांच्या डाव्या हाताच्या तर्जनीवर न मिटणाऱ्या शाईची निशाणी मिटलेली नसेल त्यावेळी त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या सार्वत्रिक / पोटनिवडणुकीमध्ये मतदाराच्या डाव्या हाताच्या तर्जनीऐवजी मधल्या बोटाला शाई लावण्यात यावी. जर मधल्या बोटाला देखील शाईची निशाणी असेल तर जिल्हाधिकारी / महानगरपालिका आयुक्त यांनी निवडणुकीमध्ये मतदाराच्या कोणत्या बोटाला शाई लावण्यात येईल याबाबत आदेश काढावेत आणि त्यानुसार स्पष्ट सूचना सर्व संबंधित मतदान केंद्राध्यक्षांना द्याव्यात.

राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

(वि. मा. पानसरे)
सहायक आयुक्त,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने.

२७०

D:\D 5\Mira-Bhaindar ele.doc/mahale

निवडणूक तात्काळ

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या
निवडणुकांकरिता ईव्हीएममध्ये पांढऱ्या
रंगाच्या मेमरीचा वापर करण्याबाबत

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्र.रानिआ२०१३/जुमेमा/प्र.क्र.२/का.१२
नवीन प्रशासन भवन,मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक,मुंबई ४०००३२
दिनांक:-१८ /०६/२०१३

-:आदेश:-

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता राज्य निवडणूक आयोगाच्या जुन्या रिफर्बिश केलेल्या ३१८०० तसेच नव्याने खरेदी केलेल्या ४४२५० इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांमध्ये पांढऱ्या रंगाच्या काढता येणाऱ्या मेमरी (DMM) वापरण्यात आल्या आहेत. सदर मेमरींवर एक बार कोड क्रमांक देण्यात आला आहे. या नवीन सुधारित इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रामध्ये जुन्या काळया/ निळया रंगाच्या मेमरी वापरल्यास सदर इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र काही मते नोंदविल्यानंतर बंद पडते व त्यामधील नोंदविलेल्या मतांचा निकाल पाहणे अशक्य होते. अलिकडे पार पडलेल्या ग्रामपंचायतींच्या निवडणुकांमध्ये काही ठिकाणी पुर्वीच्या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांमधील शिल्लक असलेल्या काळया/ निळया रंगाच्या मेमरींपैकी काही मेमरी वापरल्या गेल्या असून त्यामुळे मतदान सुरू असतांना काही ठिकाणी इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र बंद पडल्याचे निदर्शनास आले आहे.

d/note of pending payment of kores

२. उपरोक्त परिस्थितीचा विचार करता राज्य निवडणूक आयोग असा आदेश देत आहे की, **"भविष्यात होणाऱ्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सर्व सार्वत्रिक/पोट निवडणुकांमध्ये आयोगाच्या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांमध्ये पांढऱ्या रंगाच्या काढता येणाऱ्या मेमरीचाच (DMM) वापर करावा. कोणत्याही परिस्थितीत काळया/निळया रंगाच्या मेमरीचा वापर होणार नाही याची संबंधीत अधिकाऱ्यांनी खबरदारी घ्यावी."**

मा.राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

(अविनाश सणस)
सहायक आयुक्त तथा प्रभारी उप आयुक्त,
राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

प्रति,

१) जिल्हाधिकारी, (सर्व)
२) आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)
३) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषदा (सर्व)
४) मुख्याधिकारी, नगर परिषदा/ नगर पंचायती (सर्व)
५) मा.आयुक्त यांचे स्वीय सहायक
६) प्रधान सचिव यांचे स्वीय सहायक
७) आयोगातील सर्व कार्यासने
८) निवड नस्ती

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक- रानिआ २०१३/प्र.क्र.८/का.१२
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक - २८/१०/२०१३

इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचा (सुधारणा) आदेश-२०१३

नगरपरिषद / नगरपंचायत, महानगरपालिका, जिल्हापरिषद व पंचायत समित्या तसेच ग्रामपंचायत निवडणुकांमध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राचा वापर करुन मतदान करण्यासंदर्भातील सविस्तर कार्यपध्दती ठरवून देण्याबाबतचे आदेश.

भारताचे संविधान

ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३के व २४३ झेडए मधील तरतुदीनुसार पंचायती व नगरपालिका यांच्या सर्व निवडणुकांचे पर्यवेक्षण, संचालन आणि नियंत्रण राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेले आहे ;

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने आदेश क्रमांक – एसईसी / जीईएन २००४ / प्र.क्र.२ / का.६, दि. १३ एप्रिल, २००४ व १६ ऑक्टोबर, २००४ अन्वये नगरपरिषद व नगरपंचायत निवडणुकांबाबत, क्र. रानिआ / मनपा-२००४/प्र.क्र.१३/का.५, दि.७ जानेवारी, २००५, अन्वये महानगरपालिका निवडणुकांच्याबाबत क्र. रानिआ २००५ /प्र.क्र.२४/का.७, दि.३ मे, २००५ अन्वये जिल्हापरिषद, पंचायत समिती निवडणुकांच्याबाबत तसेच क्र. रानिआ २००७/प्र.क्र.३/का.८, दि.२८ मार्च, २००७ अन्वये ग्रामपंचायत निवडणुकांच्याबाबत इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतची सविस्तर कार्यपध्दती ठरवून देण्याबाबत आदेश निर्गमित केले आहेत.

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, मतमोजणीच्यावेळी काही मतदान यंत्रांच्या दर्शक भागांमध्ये (display section) बिघाड झाल्यामुळे त्यावर निकाल दिसत नाही.

आणि ज्याअर्थी, अशा ठिकाणी निकाल पहाण्यासाठी सविस्तर कार्यपध्दती ठरवून देणारे आदेश जारी करणे अत्यावश्यक झाले आहे.

आणि ज्याअर्थी, क्रमांक-रानिआ/मनपा/२००६/प्र.क्र.२०/का.५, दि.२० नोव्हेंबर, २००६ व क्रमांक- रानिआ/२००७/प्र.क्र.३/का.८, दि.२२ मे,२००७ अन्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या दर्शक भागात बिघाड झाल्यामुळे निकाल दिसत नसल्यास अशा ठिकाणी निकाल पहाण्याकरीता सविस्तर कार्यपध्दती ठरवून देणारे आदेश निर्गमित करण्यात आले आहेत. मात्र आता राज्य निवडणूक आयोगाने मतदान यंत्रे अद्ययावत करुन घेतली असून त्यानुसार निकाल पहाण्याची कार्यपध्दती सुधारीत करणे आवश्यक आहे.

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ झेडए अन्वये महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १०ए अन्वये (४), मुंबई महानगरपालिका अधिनियम (सन १८८८ चा मुंबई अधिनियम क्र.३) चे कलम १८ अ (४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ (१९४९ चा मुंबई अधिनियम क्र.५९) चे कलम १४(४), महाराष्ट्र जिल्हापरिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ मधील कलम ९अ(४), व मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम,१९५८ मधील कलम १०अ (४) अन्वये तसेच यासंदर्भात प्राप्त झालेल्या सर्व अधिकारांचा वापर करुन राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र या अनुषंगाने यापुर्वीचे उपरोक्त दि.२० नोव्हेंबर,२००६ व दि.२२ मे,२००७ आदेश रद्द करून खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे.

ज्या मतदान यंत्रांवर मतमोजणीच्यावेळी मतदान यंत्रांच्या दर्शक भागामध्ये (display section) निकाल दिसत नसेल, त्यावेळी प्रथम मतदान यंत्राची बॅटरी (power pack) संपली असल्यास सोबतचे घोषणापत्र -१ भरुन मतदान यंत्राची बॅटरी बदलावी व निकाल पहावा. असे केल्यानंतर देखील निकाल दिसत नसेल तर, खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी :-

१) ज्या कंट्रोल युनिटवरील निकाल दिसत नसेल त्या कंट्रोल युनिटचे कॅन्ड सेट सेक्शन उपस्थित उमेदवार / मतमोजणी प्रतिनिधींच्या सोबतच्या घोषणापत्र -२ वर सह्या घेतल्यानंतर उघडावे.

२) त्यानंतर ज्या कंट्रोल युनिटवरील निकाल दिसत नसेल, त्या मतदान यंत्रावरील खोचून लावलेली पांढऱ्या रंगाची काढता येणारी मेमरी ओढून काढावी. (यावेळी कंट्रोल युनिटचे मागील ऑन / ऑफ स्वीच बंद असणे आवश्यक आहे.)

३) राखीव मतदान यंत्रामधील एक कंट्रोल युनिट घ्यावे, ज्यावर कोणतीही मते नोंदविलेली नसतील अशा कंट्रोल युनिटमध्ये ही काढता येणारी मेमरी बसविण्यात यावी. (या ठिकाणी कोठेही बॅलेट युनिट कंट्रोल युनिटला जोडण्यात येऊ नये.)

४) या राखीव मतदान यंत्रामध्ये बॅटरी बसवावी.

५) मागून ऑन / ऑफ स्वीच ऑन करावा.

६) त्यानंतर memory change असा मेसेज येईल. त्यानंतर बॅटरीची क्षमता दाखविली जाईल.

७) वरील डिस्प्ले थांबल्यानंतर Result-II हे बटन दाबून धरावे. त्यानंतर काही वेळाने निकाल दिसायला सुरुवात होईल. (निकालाच्या सुरुवातीला काही मतदान यंत्रामध्ये Bank २ असा मेसेज येईल.)

वरील कार्यपध्दती अवलंबून निकाल पहाण्यात यावा. मात्र असे करण्यापूर्वी संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी उपरोक्त आदेशासोबत जोडलेल्या घोषणापत्र-२ (declaration-२) लिहून त्यावर सर्व उपस्थित उमेदवार / सर्व मतमोजणी प्रतिनिधी यांच्या सह्या घेणे आवश्यक आहे.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

सुनील पोरवाल

(सुनील पोरवाल)
प्रधान सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र.

प्रति,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व आयुक्त, महानगरपालिका
सर्व नगरपरिषदांचे मुख्याधिकारी
मा. आयुक्त यांचे स्वीय सहायक
मा. प्रधान सचिव यांचे स्वीय सहायक
आयोगातील सर्व कार्यासने
निवड नस्ती

परिशिष्ट

घोषणापत्र-१

----------नगरपरिषद / नगरपंचायत, महानगरपालिका, जिल्हापरिषद व पंचायत समिती तसेच ग्रामपंचायत निवडणूक

प्रभाग क्रमांक ----------

मतदान केंद्र क्रमांक ----------

कंट्रोल युनिट क्रमांक ----------

वर नमूद केलेल्या कंट्रोल युनिटमधील बॅटरी संपलेली असल्याने ती बॅटरी बदलण्यात येत आहे. संपलेल्या बॅटरीचा क्रमांक---------- होता व नवीन बॅटरी, जी कंट्रोल युनिटमध्ये बसविण्यात आली आहे तिचा क्रमांक---------- असा आहे.

निवडणूक निर्णय अधिकारी

दिनांक :

ठिकाण :

वेळ :

उपस्थित उमेदवार / मतमोजणी प्रतिनिधी यांचे नाव व सह्या

---------- ----------

---------- ----------

---------- ----------

---------- ----------

परिशिष्ट

घोषणापत्र-२

----------नगरपरिषद / नगरपंचायत, महानगरपालिका, जिल्हापरिषद व पंचायत समिती तसेच ग्रामपंचायत निवडणूक

प्रभाग क्रमांक ----------

मतदान केंद्र क्रमांक ----------

मूळ कंट्रोल युनिटचा (निकाल दिसत नसलेल्या) क्रमांक ----------

वर नमूद केलेल्या कंट्रोल युनिटमधील निकाल दिसत नसल्यामुळे त्या कंट्रोल युनिटमधील काढता येणारी मेमरी खालील राखीव कंट्रोल युनिटमध्ये बसवून निकाल पहाण्यात येत आहे.

राखीव कंट्रोल युनिटचा क्रमांक ----------

राखीव कंट्रोल युनिटमधील बॅटरीचा क्रमांक ----------

निवडणूक निर्णय अधिकारी

दिनांक :

ठिकाण :

वेळ :

उपस्थित उमेदवार / मतमोजणी प्रतिनिधी यांचे नाव व सह्या

---------- ----------

---------- ----------

---------- ----------

---------- ----------

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये
मतदान यंत्रावर "None of the Above" (NOTA)
बटनाची सुविधा उपलब्ध करून देण्याबाबत...

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक-रानिआ-२०१३/प्र.क्र. ११/का-१२,
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- १२ नोव्हेंबर, २०१३.

संदर्भ:- १) राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-मनप-२०११/प्र.क्र.२१/का-५, दिनांक- ५ डिसेंबर, २०११.
२) राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-मनप-२०११/प्र.क्र.२१/का-५, दिनांक- ३१ जानेवारी, २०१२.
३) रिट याचिका (C) क्रमांक-१६१/२००४ मध्ये मा.सर्वोच्च न्यायालयाने दिनांक २७/९/२०१३ रोजी दिलेले आदेश.
४) भारत निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-५७६/०३/२०१३/SDR, दिनांक ११/१०/२०१३.

आ दे श

ज्याअर्थी, मा. सर्वोच्च न्यायालयाने रिट याचिका क्रमांक-(C) क्रमांक-१६१/२००४, People's Union for Civil Liberties & other V/s. Union of India & other मध्ये दिनांक २७/९/२०१३ रोजी मतदान यंत्रात / मतपत्रिकेत 'None of the above' (NOTA) चा पर्याय उपलब्ध करून देण्याबाबत आदेश दिलेले आहेत. ज्यामुळे ज्या मतदारांना कोणत्याही उमेदवाराला मतदान करण्याची इच्छा नसेल तर तो त्याच्या मतदानाचा हक्क कोणत्याही उमेदवाराला मतदान न करता गोपनीयतेने बजावू शकेल.

आणि ज्याअर्थी, मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या वरील आदेशाच्या अनुषंगाने भारत निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-५७६/०३/२०१३/SDR, दिनांक ११/१०/२०१३ अन्वये 'None of the above' (NOTA) चा पर्याय उपलब्ध करून दिलेला आहे.

आणि त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ (१८८८ मुंबई ३) च्या कलम १८ए(४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ (१९४९ मुंबई ५९) च्या कलम १४(४), महाराष्ट्र नगर पालिका, नगर पंचायती आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १०ए (४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ (सन १९६१ चा महा.५) च्या कलम ९ए (४), महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ (सन १९५९ चा मुंबई ३) च्या कलम १०ए (४) अनुसार पुढीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत :-

(अ) राज्य निवडणूक आयोगाने यापूर्वी आदेश क्रमांक-मनप-२०११/प्र.क्र.२१/का-५, दिनांक- ५ डिसेंबर, २०११ तसेच आदेश क्रमांक-मनप-२०११/प्र.क्र.२१/का-५, दिनांक- ३१ जानेवारी, २०१२ अन्वये मतदान यंत्रावर 'End' बटन वापरण्याबाबत आदेश दिले होते. सदर आदेश याद्वारे रद्द करण्यात येत असून सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता 'End' बटन बंद राहील.

(ब) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता मा. सर्वोच्च न्यायालयाने रिट याचिका क्रमांक-(C) क्रमांक-१६१/२००४ मध्ये दिनांक २७/९/२०१३ रोजी दिलेल्या आदेशानुसार मतदारांना 'None of the above' (NOTA) बटनाची सुविधा उपलब्ध करून देण्याकरिता पुढीलप्रमाणे कार्यपध्दती अवलंबिण्यात यावी :-

(१) महानगरपालिका, जिल्हा परिषद / पंचायत समिती, नगर परिषद /नगर पंचायत व ग्रामपंचायत निवडणुकांकरिता प्रत्येक मतपत्रिकेवर उमेदवारांच्या नावानंतर 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय छापण्यात यावा.

अ) **महानगरपालिका-** महानगरपालिकेच्या निवडणुकीकरिता एका प्रभागातून दोन किंवा तीन उमेदवार निवडून दयावयाचे असतात. त्याकरिता दोन किंवा तीन वेगवेगळया मतपत्रिका मतदान यंत्रावर लावण्यात येतात. या दोन किंवा तीन मतपत्रिकांवर सर्व उमेदवारांच्या नावाच्या शेवटी 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय छापण्यात यावा.

ब) **जिल्हा परिषद व पंचायत समिती**- जिल्हा परिषद व पंचायत समिती निवडणुकीकरिता दोन स्वतंत्र मतपत्रिका मतदान यंत्रावर लावण्यात येतात. जिल्हा परिषदेच्या मतपत्रिकेवर सर्व उमेदवारांच्या नावाच्या शेवटी एक 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय छापण्यात यावा. तसेच पंचायत समितीच्या मतपत्रिकेवरदेखील सर्व उमेदवारांच्या नावाच्या शेवटी एक 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय छापण्यात यावा.

क) **नगर परिषद / नगर पंचायत** - नगर परिषद / नगर पंचायत निवडणुकीकरिता एका प्रभागातून तीन /चार किंवा पाच उमेदवार निवडून दयावयाचे असतात. त्याकरिता वेगवेगळया ३, ४ किंवा ५ मतपत्रिका वापरण्यात येतात. त्यानुसार प्रत्येक मतपत्रिकेवर उमेदवारांच्या नावाच्या शेवटी 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय छापण्यात यावा.

ड) **ग्रामपंचायत-** ग्रामपंचायत निवडणुकांकरिता ज्यावेळी प्रभागातून वेगवेगळया प्रवर्गाचे उमेदवार निवडून दयावयाचे असतात त्यावेळी देखील प्रत्येक मतपत्रिकेत उमेदवारांच्या नावांच्या शेवटी 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय छापण्यात यावा.

ज्यावेळी ग्रामपंचायत निवडणुकांमध्ये एकाच मतपत्रिकेवर असलेल्या उमेदवारांमधून एकापेक्षा जास्त उमेदवार निवडून दयावयाचे असतात त्यावेळी जितके उमेदवार निवडून दयावयाचे आहेत तितके वेळा 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हे पर्याय छापण्यात यावेत. उदा. ग्रामपंचायत निवडणुकांमध्ये जर एका प्रभागातून दोन सर्वसाधारण महिला निवडून दयावयाच्या आहेत व त्याकरिता एकूण आठ उमेदवार निवडणूक लढवीत असतील तर अश्यावेळी आठ उमेदवारांची नावे छापून झाल्यानंतर दोन 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हे पर्याय छापण्यात यावेत.

(२) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता मतदान यंत्र तयार करताना (Candidate setting) उमेदवारांची संख्या अधिक त्या मतपत्रिकेवर असलेले 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' पर्याय मिळून कँडिडेट सेटिंग करावे. उदा. -

(i) एका मतपत्रिकेवर पाच उमेदवार व एक 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' पर्याय ठरवावयाचा असल्यास कँडिडेट सेटिंग करताना जेणेकरून सहा उमेदवारांमधून एक उमेदवार निवडायचा आहे अशा प्रकारे मतदान यंत्र सेट करणे आवश्यक आहे.

(ii) एका मतपत्रिकेवर सात उमेदवार असून त्यापैकी दोन उमेदवार निवडून दयावयाचे असल्यास 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' असे दोन पर्याय ठेवावयाचे असल्याने कँडिडेट सेटिंग करताना नऊ उमेदवारांमधून दोन उमेदवार निवडायचे आहेत अशा प्रकारे मतदान यंत्र सेट करणे आवश्यक आहे.

विविध स्थानिक स्वराज्य संस्थांकरिता कँडिडेट सेटिंग कश्याप्रकारे करण्यात येईल याचे उदाहरण मतपत्रिकेसह सोबतच्या परिशिष्ट-एक मध्ये दर्शविण्यात आले आहे.

(३) 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय मतपत्रिकेवर छापताना उमेदवारांची नावे ज्या भाषेत छापली असतील त्या भाषेत छापण्यात यावा. तसेच उमेदवारांच्या चौकटीचा आकार तसेच सदर शब्दांचा आकार (Font Size) उमेदवारांच्या नावाच्या आकाराएवढाच छापण्यात यावा.

(४) मतमोजणीच्यावेळी उमेदवारांना मिळालेल्या मतांप्रमाणेच 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' या पर्यायासमोर नोंद झालेल्या मतांची गणना करण्यात येईल. मतमोजणीचा निकाल तयार करताना प्रत्येक मतदान केंद्रनिहाय तक्त्यामध्ये उमेदवारांच्या नावाच्या नंतर त्या मतपत्रिकेवर उपलब्ध करून दिलेल्या 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' या पर्यायांसमोर नोंद झालेल्या मतांची संख्या नोंदविण्यात येईल. तसेच त्याचा अंतर्भाव एकूण मतदानाच्या संख्येमध्ये करण्यात येईल.

(५) यानुसार योग्य त्या दुरुस्त्या करून निवडणुकांबाबतचे सर्व नमुने वापरण्यात यावेत.

(६) पोस्टल बॅलट पेपर / टपाली मतपत्रिका छपाई करतानादेखील 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हे पर्याय मूळ मतपत्रिकेप्रमाणेच छपाई करण्यात यावेत. तसेच त्यावर नोंदविण्यात आलेली मते मतमोजणीचा निकाल तयार करताना संबंधित उमेदवार अथवा 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' या पर्यायासमोर नोंदविण्यात यावीत.

(७) निकाल जाहीर करताना 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' या पर्यायासमोर नोंदविलेल्या मतांची संख्या विचारात न घेता ज्या उमेदवारास / उमेदवारांना सर्वाधिक मते मिळाली असतील त्यांना विजयी उमेदवार म्हणून घोषित करण्यात यावे. म्हणजेच 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' या पर्यायासमोर नोंदविलेल्या मतांची संख्या सर्वाधिक मते मिळालेल्या उमेदवारांस मिळालेल्या मतांच्या संख्येपेक्षा जास्त असली तरी त्या उमेदवारास विजयी घोषित करण्यास प्रतिबंध राहणार नाही.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

धमाकानेड

(ध. मा. कानेड)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

प्रति,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व नगर परिषद / नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
सर्व तहसिलदार
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने

परिशिष्ट-एक

(अ) **महानगरपालिका निवडणूक -**

उदा. —

(१) एका प्रभागामधून दोन उमेदवार निवडून दयावयाचे आहेत.

(२) एक उमेदवार सर्वसाधारण महिला व दुसरा उमेदवार अनुसूचित जाती.

(३) सर्वसाधारण महिला पदाकरिता पाच उमेदवारांमधून एक उमेदवार निवडून दयावयाचा असून अनुसूचित जातीकरिता चार उमेदवारांमधून एक उमेदवार निवडून दयावयाचा आहे.

(४) मतदान यंत्रावर दोन वेगवेगळया मतपत्रिका असतील.

मतदान यंत्रावरील प्रत्येक मतपत्रिकेवर उमेदवारांच्या नावानंतर 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' पर्याय **पुढीलप्रमाणे राहील :-**

पहिल्या पदाची मतपत्रिका — सर्वसाधारण महिला

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	चौथ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
५.	पाचव्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
६.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

दुसऱ्या पदाची मतपत्रिका — अनुसूचित जाती

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	चौथ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
५.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

कँडिडेट सेटिंग — पहिल्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना सहा उमेदवारांमधून एक तर दुसऱ्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना पाच उमेदवारांमधून एक याप्रमाणे करावे लागेल. त्यामुळे कँडिडेट सेटिंगकरिता प्रत्येक मतपत्रिकेवरील शेवटचा उमेदवार कोणत्या स्थानावर आहे हे दर्शविण्यासाठी 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) या पर्यायासमोरील बटन दाबावे लागेल.

(ब) जिल्हा परिषद/ पंचायत समिती निवडणूक –

उदा. –

१. जिल्हा परिषद मतदार गटाकरिता एक तसेच पंचायत समितीकरिता एक याप्रमाणे एकूण दोन स्वतंत्र मतपत्रिकांवर जिल्हा परिषदेकरिता एक व पंचायत समितीकरिता एक असे दोन स्वतंत्र उमेदवार निवडून दयावयाचे आहेत.

२. जिल्हा परिषदेचा उमेदवार सर्वसाधारण व दुसरा पंचायत समितीचा उमेदवार अनुसूचित जमाती.

३. जिल्हा परिषदेकरिता सर्वसाधारण चार उमेदवारांमधून एक उमेदवार निवडून दयावयाचा असून पंचायत समितीकरिता अनुसूचित जमातीच्या तीन उमेदवारांमधून एक उमेदवार निवडून दयावयाचा आहे.

मतदान यंत्रावरील मतपत्रिकेवर उमेदवारांच्या नावानंतर 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' पर्याय **पुढीलप्रमाणे राहील :-**

जिल्हा परिषद मतपत्रिका — सर्वसाधारण

१. पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२. दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३. तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४. चौथ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
५. 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

पंचायत समिती पदाची मतपत्रिका — अनुसूचित जमाती

१. पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२. दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३. तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४. 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

कँडिडेट सेटिंग — पहिल्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना पाच उमेदवारांमधून एक तर दुसऱ्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना चार उमेदवारांमधून एक याप्रमाणे करावें लागेल. त्यामुळे कँडिडेट सेटिंगकरिता प्रत्येक मतपत्रिकेवरील शेवटचा उमेदवार कोणत्या स्थानावर आहे दर्शविण्यासाठी 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) या पर्यायासमोरील बटन दाबावे लागेल.

(क) नगर परिषद / नगर पंचायत निवडणूक -

उदा. —

१. एका प्रभागामधून चार उमेदवार निवडून दयावयाचे आहेत.

२. पहिला उमेदवार सर्वसाधारण महिला- पाच उमेदवारांमधून एक उमेदवार
दुसरा उमेदवार अनुसूचित जाती (महिला) - चार उमेदवारांमधून एक उमेदवार
तिसरा उमेदवार नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग —तीन उमेदवारांमधून एक उमेदवार
चौथा उमेदवार सर्वसाधारण - चार उमेदवारांमधून एक उमेदवार

३. वरीलप्रमाणे चार वेगवेगळया मतपत्रिका मतदान यंत्रावर असतील.
मतदान यंत्रावरील प्रत्येक मतपत्रिकेवर उमेदवारांच्या नावानंतर 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' पर्याय **पुढीलप्रमाणे राहील :-**

पहिल्या पदाची मतपत्रिका — सर्वसाधारण महिला

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	चौथ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
५.	पाचव्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
६.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

दुसऱ्या पदाची मतपत्रिका — अनुसूचित जाती (महिला)

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	चौथ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
५.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

तिस-या पदाची मतपत्रिका — नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग

१. पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२. दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३. तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४. 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

चौथ्या पदाची मतपत्रिका — सर्वसाधारण

१. पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२. दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३. तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४. चौथ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
५. 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

कँडिडेट सेटिंग — पहिल्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना सहा उमेदवारांमधून एक तर दुसऱ्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना पाच उमेदवारांमधून एक याप्रमाणे करावे लागेल. तिसऱ्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना चार उमेदवारांमधून एक तर चौथ्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना पाच उमेदवारांमधून एक याप्रमाणे करावे लागेल. त्यामुळे कँडिडेट सेटिंगकरिता प्रत्येक मतपत्रिकेवरील शेवटचा उमेदवार कोणत्या स्थानावर आहे हे दर्शविण्यासाठी 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) या पर्यायासमोरील बटन दाबावे लागेल.

(ड) **ग्रामपंचायत निवडणूक** –

उदा. –

१. ग्रामपंचायतीकरिता एका प्रभागामधून तीन उमेदवार निवडून दयावयाचे असून त्यापैकी एक उमेदवार नागरिकांच्या मागासवर्ग प्रवर्गाकरिता तर दोन उमेदवार सर्वसाधारण महिला पदाकरिता निवडून दयावयाचे आहेत. नागरिकांच्या मागासवर्गाकरिता तीन उमेदवारांमधून एक उमेदवार निवडून दयावयाचा आहे. त्याकरिता नागरिकांच्या मागासवर्ग प्रवर्गाच्या मतपत्रिकेवर उमेदवारांच्या नावाच्या शेवटी एक 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय छापावा लागेल. त्यानंतर एकाच मतपत्रिकेवर सर्वसाधारण दोन पदांकरिता मिळून एकूण सात उमेदवार असून त्यामधून दोन उमेदवावर निवडून दयावयाचे आहेत. त्यामुळे या सात उमेदवारांची एकच मतपत्रिका होईल. मात्र त्यावर दोन मते दयावयाची असल्याने 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय दोन वेळा सर्व उमेदवारांच्या नावाच्या शेवटी छापावा लागेल.

मतदान यंत्रावरील मतपत्रिकेवर उमेदवारांच्या नावानंतर 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' पर्याय **पुढीलप्रमाणे राहील :-**

पहिली मतपत्रिका — नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग (एक पद)

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

दुसरी मतपत्रिका — सर्वसाधारण महिला (दोन पदे)

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	चौथ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
५.	पाचव्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
६.	सहाव्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
७.	सातव्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
८.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) - १		(NOTA) बटन
९.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) - २		(NOTA) बटन

कँडिडेट सेटिंग — पहिल्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना चार उमेदवारांमधून एक तर दुसऱ्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना नऊ उमेदवारांमधून दोन याप्रमाणे करावे लागेल. त्यामुळे कँडिडेट सेटिंगकरिता मतपत्रिकेवरील शेवटचा उमेदवार कोणत्या स्थानावर आहे हे दर्शविण्यासाठी 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) या पर्यायासमोरील बटन दाबावे लागेल. मात्र ज्यावेळी एका मतपत्रिकेवर दोन मते दयावयाची असतात त्यावेळी 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय दोनवेळा दयावयाचा आहे. अश्यावेळी मतपत्रिकेवरील शेवटचा उमेदवार कोणत्या स्थानावर आहे हे दर्शविण्यासाठी मतपत्रिकेवरील शेवटचे 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)-२ या पर्यायासमोरील बटन दाबावे.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१४/प्र.क्र. २०/का.५,
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक :- - १७/११/२०१४

परिपत्रक

राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीचे मतदान इलेक्ट्रॉनिक व्होटींग मशिनवर घेण्यात येत आहे. त्यामुळे इलेक्ट्रॉनिक व्होटींग मशिनवर लावण्यासाठी, टपाली मतपत्रिकेसाठी तसेच प्रदत्त मतदानासाठी (टेंडर व्होट) मतपत्रिका छापून घ्याव्या लागतात. छापून घ्यावयाच्या मतपत्रिकांची संख्या कमी असल्याने मतपत्रिका स्थानिक पातळीवर छापून घ्याव्यात किंवा कसे याबाबत आयोगाकडे वेळोवेळी विचारणा करण्यात येते. यासंदर्भात स्पष्ट करण्यात येते की, मतपत्रिकांची सुरक्षितता राखण्याच्या दृष्टीने तसेच निवडणूक चिन्हांची योग्यरित्या छपाई होणे आवश्यक असल्याने सर्वसाधारणपणे मतपत्रिका शासकीय मुद्रणालयाकडून छापून घेणे आवश्यक असते. तथापि, शासकीय मुद्रणालयाकडून मतपत्रिका छापून घेण्यात काही अडचण असल्यास किंवा छापावयाच्या मतपत्रिकांची अल्प संख्या लक्षात घेता शासकीय मुद्रणालयाकडून मतपत्रिका छापून घेणे व्यवहार्य ठरत नसल्यास आवश्यक मतपत्रिका स्थानिक पातळीवर छापून घेण्यास राज्य निवडणूक आयोगाची हरकत नाही. तथापि, अशारितीने मतपत्रिका छापून घेताना त्यांची सुरक्षितता राखली जाईल तसेच मतपत्रिकेवरील उमेदवारांची नावे व इतर तपशील योग्यरित्या छापला जाईल याची दक्षता घेण्यात यावी.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत :- सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई व मुंबई उपनगर जिल्हा वगळून)
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
राज्य निवडणूक आयोगाच्या कार्यालयातील सर्व अधिकारी/सर्व कार्यासने
निवड नस्ती

C:\wagle pc data\General letter २०१४.docx

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक :-रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र. ५/का.५,
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई ४०००३२
दिनांक :- १५/०४/२०१५.

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी

विषय :- मतदान केंद्राध्यक्षांच्या डायरीचा सुधारित नमुना...

महोदय,

भारत निवडणूक आयोगाने मतदान केंद्राध्यक्षांच्या डायरीमध्ये स्पेशल टॅग व पट्टीसीलचा तपशील समाविष्ट केलेला आहे. त्यानुसार महानगरपालिका/नगरपरिषद/नगरपंचायती निवडणुकांकरिता विहित केलेला मतदान केंद्राध्यक्षांचा डायरीचा नमुना सुधारित करण्यात येत असून सुधारित नमुन्याची प्रत सोबत जोडली आहे. त्यानुसार सर्व संबंधित मतदान केंद्राध्यक्षांना, मतदान केंद्राध्यक्षांच्या डायरीचा सुधारित नमुना पुरविण्यात यावा.

मा.राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव
राज्य निवडणूक आयोग

D:\Comm 2014-15\Election 2014-15 Feb..docx

जोडपत्र - अकरा

मतदान केंद्राध्यक्षांची डायरी

१. महानगरपालिका/नगरपरिषद/नगरपंचायतीचे नाव :
२. निवडणूक/पोट निवडणूक तसेच प्रभाग/जागा क्रमांक :
३. मतदानाची तारीख :
४. मतदान केंद्राचा क्रमांक :
या जागी आहे-
(१) सरकारी इमारत
(२) खाजगी इमारत
(३) तात्पुरता निवारा
५. स्थानिक मतदान अधिका-यांना नेमले त्यांची संख्या :
६. मूळ मतदान अधिकारी गैरहजर असल्यास त्याच्या जागी नेमणूक केलेल्या मतदान अधिकाऱ्याची नेमणूक आणि गैरहजेरीचे कारण
७. मतदान यंत्र
(१) वापरलेल्या नियंत्रण युनिटांची संख्या :
(२) वापरलेल्या नियंत्रण युनिटांचे अनुक्रमांक :
(३) वापरलेल्या मतदान युनिटांची संख्या :
(४) वापरलेल्या मतदान युनिटांचे अनुक्रमांक :

७अ (१) वापरलेल्या कागदी मोहोरांची संख्या :
(२) वापरलेल्या कागदी मोहोरांचे अनुक्रमांक :

७ब (१) पुरविलेल्या स्पेशल टॅगची संख्या :
(२) पुरविलेल्या स्पेशल टॅगचे अनुक्रमांक : ----------पासून----------पर्यंत
(३) उपयोगात आणलेल्या स्पेशल टॅगची संख्या :
(४) उपयोगात आणलेल्या स्पेशल टॅगचे अनुक्रमांक : ----------पासून----------पर्यंत
(५) न वापरलेल्या व परत केलेल्या स्पेशल टॅगची संख्या :

७क (१) पुरविलेल्या पट्टीसीलची संख्या :
(२) पुरविलेल्या पट्टीसीलचे अनुक्रमांक : ----------पासून----------पर्यंत
(३) उपयोगात आणलेल्या पट्टीसीलची संख्या :
(४) उपयोगात आणलेल्या पट्टीसीलचे अनुक्रमांक : ----------पासून----------पर्यंत
(५) न वापरलेल्या व परत केलेल्या पट्टीसीलची संख्या :

८. मतदान प्रतिनिधींची संख्या आणि उशिरा पोचलेल्या मतदान प्रतिनिधींची संख्या :
९. मतदान केंद्रावर मतदान प्रतिनिधी नेमलेल्या उमेदवारांची संख्या :
१०. (१) मतदान केंद्राला दिलेले एकूण मतदार
(२) मतदार यादीच्या चिन्हांकित केलेल्या प्रतीनुसार मतदान करण्यास परवानगी

दिलेल्या मतदारांची संख्या :

(३) मतदार नोंदवहीत (नमुना व्हीएम-३) नुसार प्रत्यक्ष मतदान केलेल्या मतदारांची संख्या :

(४) मतदान यंत्रानुसार नोंद झालेल्या मतांची संख्या :

पहिल्या मतदान अधिकाऱ्याची स्वाक्षरी

मतदान अधिकाऱ्याची स्वाक्षरी
मतदान नोंदवहीचा इनचार्ज

११. ज्यांनी मतदान केले त्या मतदारांची संख्या
पुरुष ----------
महिला ----------
एकूण ----------

१२. आव्हानित मते
परवानगी दिलेल्यांची संख्या ----------
परवानगी न दिलेल्यांची संख्या ----------
रक्कम फेडली रु. ----------

१३. निवडणूक सेवा दाखला सादर करुन मतदान केलेल्या मतदारांची संख्या

१४. सहकाऱ्याच्या आधाराने मतदान केलेल्या मतदारांची संख्या

१५. प्रदत्त (दुबार) मतांची संख्या

१६. मतदारांची संख्या
अ) वयाविषयी घोषणापत्रे घेतली ते ----------
ब) ज्या कोणी अशी घोषणापत्रे देण्यास नकार दिला ते ----------

१७. जर मतदान तहकूब करण्याची खरोखर गरज होती तर तहकुबीचे कारण

१८. नोंदणी केलेल्या मतांची संख्या
स. ७.३० ते ९.३०
स. ९.३० ते ११.३०
स. ११.३० ते १.३०
दु. १.३० ते ३.३०
दु. ३.३० ते ५.३०

१९. मतदान करतेवेळी वाटलेल्या स्लिपांची संख्या

२०. निवडणूक गुन्हा प्रकरणाची संख्या
अ) मतदान केंद्राच्या शंभर मीटरांच्या आत प्रचार करणे.
ब) मतदाराची तोतयेगिरी
क) मतदान केंद्रावरील नोटीसांची यादी वा इतर कागदपत्रे वाटप, खराब करणे, नष्ट करणे
ड) मतदारांना लाच देणे
इ) मतदारांना वा इतरांना भिती घालणे

फ) मतदान केंद्रे ताब्यात घेणे

२१. मतदानास अडथळा आला

(१) दंगल :

(२) हिंसाचार :

(३) नैसर्गिक आपत्ती :

(४) मतदान केंद्र ताब्यात घेणे :

(५) मतदान यंत्रात बिघाड :

(६) इतर कारणे :

कृपया वरील मुद्दे विस्तृतपणे द्या.

२२. मतदान केंद्रावर मतदान यंत्रा०कडून मतदान खराब झाले

(अ) मतदान केंद्राध्यक्षांच्या ताब्यातून अनधिकृतपणे बाहेर नेले :

(ब) अपघाती वा जाणीवपूर्वक हरवले वा नष्ट केले :

(क) बिघडले वा हस्तक्षेप केला :

कृपया विस्तृतपणे सांगा :

२३. गंभीर तक्रार जर उमेदवार / प्रतिनिधीने केल्यास :

२४. कायदा आणि सुव्यवस्थेचा भंग करणाऱ्या प्रकरणांची संख्या :

२५. मतदान केंद्रावरील चुका आणि अनियमितपणा घडल्यास :

२६. मतदानास आरंभ होण्याआधी, मतदान चालताना गरज पडल्यास (जेव्हा नवे मतदान यंत्र वापरतात) आणि मतदानाच्या शेवटी गरज भासते, तसे घोषणापत्र केले :

स्थळ :

तारीख :

मतदान केंद्राध्यक्ष

ही डायरी मतदान यंत्रे आणि इतर मोहरबंद कागदपत्रांबरोबर निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याकडे पाठवावयास हवी.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक :- रानिआ/जिपपंस-२०१७/प्र.क्र.१३/का.७
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक : ३ फेब्रुवारी, २०१७

प्रति,
आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)
जिल्हाधिकारी (सर्व) (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)

विषय :- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीमध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रावरील मतपत्रिकेवरील उमेदवारांची नावे मुद्रीत करण्याबाबत...

महोदय/महोदया,

भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के आणि २४३ झेडए मधील तरतुदीनुसार पंचायत व नगरपालिका यांच्या सर्व निवडणुकांचे पर्यवेक्षक आणि नियंत्रण करण्याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे.

सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकांमध्ये अधिकाधिक पारदर्शकता व अचूकता आणण्याच्या दृष्टीने राज्य निवडणूक आयोगाने इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका घेण्यास सन २००४ पासून सुरुवात केली आहे.

इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या बॅलेट युनिटचा आकार निश्चित असून दोन उमेदवारांच्या नावामध्ये असणारे अंतर हे देखिल निश्चित आहे. तसेच बॅलेट युनिटवर चिकटविण्यात येणाऱ्या मतपत्रिकेवर दर्शविण्यात येणारी उमेदवारांची नावे व दर्शविण्याची कार्यपध्दती निश्चित आहे. परंतु राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निर्दशनास आले आहे की, मतपत्रिका छपाई ही शासकीय मुद्रणालय किंवा खाजगी मुद्रणालयातून केली जात असल्याकारणाने उमेदवाराच्या नावाची छपाई करताना विविध आकाराचा फॉण्ट वापरण्यात येतो व त्यामुळे अनेक उमेदवारांकडून नाव व चिन्ह अस्पष्ट असल्याच्या तक्रारी प्राप्त होतात.

तरी सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये मतपत्रिकेवरील फॉण्ट आकाराबाबत एकसूत्रता आणण्याच्यादृष्टीने आदेशित करण्यात येते की, बॅलेट युनिटवर चिकटविण्यात येणाऱ्या मतपत्रिकेवर उमेदवारांची नावे ही UNICODE मधील DVB-TTYogesh **मराठी-२४ पॉईंटच्या** आकारात मुद्रीत करण्यात यावीत. (नमुना सोबत जोडला आहे.)

मा.राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,
(नि.ज.वागळे)
अवर सचिव
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत :-
१) आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)
२) जिल्हाधिकारी (सर्व) (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
३) सर्व शासकीय मुद्रणालय
४) राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी/ सर्व कार्यासने
५) मा.आयुक्त यांचे स्वीय सहायक
६) सचिव, राज्य निवडणूक आयोग यांचे स्वीय सहायक
७) निवड नस्ती

६५५

SCAN 3 (ECIL) New (30-1-2017)

Y-2262—A

बृहन्मुंबई महानगरपालिका सार्वत्रिक निवडणूक—२०१२

प्रभाग क्र. १२, दत्तपाडा

No

२ मोहम्मद अहमद मुख्तार
खान ऊर्फ अहमद नेता

OK 24 PT

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्र.रानिआ२०१७/मॉपो/प्र.क्र.११/संगणीकरण कक्ष,
नवीन प्रशासन भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०००३२
दिनांक:-२२/०५/२०१७

प्रति,

१.विभागीय आयुक्त, (सर्व)
२.आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)
३.जिल्हाधिकारी, (सर्व)
४.मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद(सर्व)
५.तहसिलदार तथा प्रशासक/ मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा/ नगरपंचायती(सर्व)

विषय:- निवडणुकीपुर्वी मतदान यंत्र तयार करणे व मॉक पोल बाबत..

महोदय/ महोदया,

मागील काही निवडणुकांमध्ये मतदान यंत्राबाबत अनेक राजकीय पक्षांनी व उमेदवारांनी संशय व्यक्त केलेला आहे. या पार्श्वभुमीवर मतदान यंत्र संबंधात आयोगाने वेळोवेळी पारित केलेले आदेशाचे तंतोतंत पालन होणे आवश्यक आहे. सदर आदेशांमधील विनिर्दीष्ट केलेल्या प्रक्रियेची व टप्प्यांची पुर्णपणे अंमलबजावणी होणे आवश्यक आहे. विशेषत: ज्या प्रक्रियेमध्ये राजकीय पक्ष/ उमेदवार/ प्रतिनिधी यांचा सहभाग असतो, त्या प्रक्रियेची आदेशानुसार तातोतंत अंमलबजावणी करणे आवश्यक आहे. त्याप्रमाणे ज्या प्रक्रियेबाबत राज्य निवडणूक आयोगाने वेगळे आदेश पारीत केले नसतील त्या प्रक्रियेकरिता भारत निवडणूक आयोगाने मतदान यंत्राबाबत वेळोवेळी पारीत केलेले आदेश लागू रहातील.

२. भारत निवडणूक आयोगाच्या दि.२३ सप्टेंबर, २०१० रोजीच्या सूचना क्र.८ मधील परिच्छेद ३ नुसार मतदान यंत्रे तयार करण्यापुर्वी स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणुकीकरिता वापण्यात येणाऱ्या एकूण मतदान यंत्राच्या १०% मतदान यंत्रात किमान १००० मते नोंदवून मॉक पोल (प्रतिरूप मतदान) करण्याचे आदेश आहेत. भारत निवडणूक आयोगांच्या निवडणुका एक सदस्यीय आहेत, परंतु राज्य निवडणूक आयोगाच्या निवडणुका बहुसदस्यीय आहेत; त्यामुळे १०% मतदान यंत्रांमध्ये अशी मते नोंदविताना प्रत्येक मतदान यंत्रावरील एकूण जागा व त्यावरील उमेदवार यांची संख्या विचारात घेऊन

एकूण १००० मतांची नोंदणी करण्यात यावी. अशा प्रकारे १०% मतदान यंत्रांची निवड करताना प्रत्येक प्रभागामधील काही यंत्रे निवडण्यात येतील याची दक्षता घ्यावी. उर्वरित मतदान यंत्राची सर्व उमेदवारांची बटणे योग्य प्रकारें काम करीत आहेत याची खात्री होईल इतकी मते नोंदवावीत. उमेदवार/ त्यांचे प्रतिनिधी यांनाही मते नोंदविण्याची संधी देण्यात यावी.

३. भारत निवडणूक आयोगाच्या दि.३०/१०/२००९ रोजीच्या सूचना क्र.१० नुसार मतदानाच्या दिवशी मॉकपोल करणे अनिवार्य आहे. याच धर्तीवर स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणुकीत मतदानाच्या दिवशी सकाळी ठिक ६.३० वा. मॉक पोल घेण्यात यावे. याकरिता राजकीय पक्ष/ उमेदवार यांच्या बैठकीमध्ये मॉकपोलकरिता उपस्थित राहाण्याबाबत सूचना देण्यात यावी. तसेच मतदानाच्या दिवशी उमेदवार/ मतदान प्रतिनिधी यांनी उपस्थित रहावे याबाबत योग्य वेळी सूचना द्यावी. मॉक पोलकरिता विहित वेळेमध्ये उपस्थित असलेल्या उमेदवार/ त्यांचे मतदान प्रतिनिधींना मतदान नोंदवून खात्री करण्याची संधी देण्यात यावी. उमेदवार/ प्रतिनिधी उपस्थित असले तरीही मॉक पोलची प्रक्रिया राबवून मतदान यंत्र सुस्थितीत असल्याची खात्री करावी. या मॉक पोलमध्ये प्रत्येक उमेदवारनिहाय किमान एक मत आणि सर्व उमेदवारांची मिळून किमान ५० मते नोंदविली जातील याची दक्षता घ्यावी.

४. तसेच सध्या मतदान यंत्राबासबत उपस्थित केला जाणारा संशय विचारात घेता, कँडीडेट सेटींग करण्यापुर्वी घ्यावयाच्या मॉक पोल व मतदान केंद्रावर करावयाचे मॉक पोल या दोन्ही मॉक पोलच्या नोंदी नोंदवहीत ठेवाव्यात व उपस्थित उमेदवार/ प्रतिनिधी यांच्या स्वाक्षरीसुध्दा नोंदवाव्यात. तसेच कँडीडेट सेटींग करण्यापुर्वी घ्यावयाच्या मॉक पोलचे संपूर्ण व्हीडियओशूटींग करून ते जतन करावे. तसेच मतदान केंद्रावर करण्यात येणाऱ्या मॉक पोलचे देखील शक्यतो संबंधित मतदान केंद्राध्यक्ष यांनी त्यांच्या मोबाईलद्वारे फोटो/व्हीडीओ शूटिंग घ्यावे.

मा.राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या मान्यतेनुसार,

आपला,

(अविनाश सणस)
उप आयुक्त,
राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक:-रानिआ/मनपा-२०१८/प्र.क्र.६०/का-५,
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई ४०००३२
दिनांक : ७ डिसेंबर, २०१८.

प्रति,
आयुक्त,
धुळे महानगरपालिका

विषय:- धुळे महानगरपालिका सार्वत्रिक निवडणूक-डिसेंबर-२०१८
क्लॉक एरर असलेल्या कंट्रोल युनिटच्या वापराबाबत...
संदर्भ:- आपले जा.क्र.धुमपा/४४३, दि.५/१२/२०१८ चे पत्र

महोदय,

आपल्या उपरोक्त विषयावरील संदर्भाधीन पत्रान्वये क्लॉक एरर असलेली मतदान यंत्रे, त्यामध्ये क्लॉक एरर व्यतिरिक्त अन्य कुठलीही त्रुटी नसल्यामुळे निवडणुकीमध्ये वापरण्याकरिता परवानगी मागितली आहे. क्लॉक एरर असलेली मतदान यंत्रे वापरल्याने मतदान व मतमोजणीचा निकाल यावर कोणताही परिणाम होत नाही, अशा आशयाचा अहवाल इलेक्ट्रॉनिक कार्पोरेशन ऑफ इंडिया लि. यांनी त्यांच्या दिनांक ६/१२/२०१८ च्या पत्रान्वये दिला असून,त्याची प्रत आपल्या माहितीकरिता यासोबत पाठविण्यात येत आहे.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,
(अ.गो.जाधव)
कक्ष अधिकारी,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत:-
आयुक्त, अहमदनगर महानगरपालिका
जिल्हाधिकारी, जळगाव, चंद्रपूर, नांदेड, वाशिम, यवतमाळ, नागपूर

ELECTRONICS CORPORATION OF INDIA LTD
(A Government of India Enterprise)
Electronic Manufacturing and Services Division
HYDERABAD –500 051, Telangana.
Tel. 040-2718 2130/2718 6960

Date: 06/12/2018

Sub: Effect on SEC-EVM Functional Operation with reference to CLOCK ERROR message in the display - reg.

The 'CLOCK ERROR' message in the SEC Maha Rashtra EVM is connected with only time related parameters of the EVM operations. It has absolutely no effect on the critical data of elections like Number of Contesting Candidates, Number of Votes polled, Voting data and Result of the Election.

Only the time related parameters like POLL START TIME, POLL END TIME, HOURLY TOTAL etc. may not be available.

This is to certify that the SEC Maha Rashtra EVM's with CLOCK ERROR message works with absolute precision and there will not be any problem related to Election Result.

Signature: 6/12/18

Name: Sukumal Banarjee
Title: Sr. Deputy General Manager
Company Name: ECIL
Address: FOSAPP CENTER,EMSD, ISG,
ECIL,HYDERABAD - 500 051, INDIA
Ph.: +91 40 2718 2130/6960

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या
सार्वत्रिक निवडणूका-२०२५
बॅलेट युनिटवरील END बटण पांढऱ्या
मार्किंग पेनने बंद ठेवण्याबाबत....

निवडणूक प्राथम्य

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ-२०२५/प्र.क्र.११/का.१४
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक २७.११.२०२५

संदर्भ :- राज्य निवडणूक आयोगाचे क्र.रानिआ-२०१३/प्र.क्र.११/का-१२, दि. २९/१२/२०२२ चे आदेश.

आ दे श

ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए अन्वये राज्यातील पंचायती व नगरपालिका यांच्या सर्व निवडणुकांचे अधिक्षण, संचालन व नियंत्रण याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आली आहे;

ज्याअर्थी, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुकांमध्ये (बृहन्मुंबई महानगरपालिका वगळता) प्रत्येक मतदाराला दोन ते पाच मते देण्याचा अधिकार आहे. या तरतुदींचा विचार करुन राज्य निवडणूक आयोगाने स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता विकसीत केलेल्या मतदान यंत्राच्या बॅलेट युनिटवर शेवटचे (१६ वे बटण) END बटण ठेवले आहे.

ज्याअर्थी, सन २०१३ मध्ये राज्य निवडणूक आयोगाने भारत निवडणूक आयोगाच्या धर्तीवर स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मतदाराला मतपत्रिकेवरील कोणत्याही उमेदवाराला मतदान करण्याची इच्छा नसली तरी त्याला आपला मतदानाचा हक्क गोपनियरित्या बजावता यावा याकरीता मतदान यंत्रावर "वरीलपैकी एकही नाही" (NOTA) हा पर्याय राज्य निवडणूक आयोगाच्या क्र.रानिआ-२०१३/प्र.क्र.११/का.१२ दि. १२ नोव्हेंबर, २०१३ च्या आदेशान्वये उपलब्ध करुन दिला व सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता बॅलेट युनिटवरील END बटण बंद राहील असे आदेश काढले व त्याअनुषंगाने योग्य त्या तरतुदी दि. २६ नोव्हेंबर, २०१३ रोजीच्या आदेशान्वये केल्या.

ज्याअर्थी,राज्य निवडणूक आयोगाने मतदाराला मतदान यंत्रावरील END बटण वापरुन मतदान प्रक्रिया पूर्ण करता यावी या दृष्टीकोनातून सदर दि. १२ नोव्हेंबर,२०१३ च्या आदेशात सुधारणा करुन व दि. २६ नोव्हेंबर,२०१३ चे आदेश अधिक्रमित करुन संदर्भाधिन दि. २९ डिसेंबर,२०२२ च्या आदेशान्वये मतदान यंत्रावरील END बटण कशाप्रकारे वापरण्यात येईल याबाबत सविस्तर निर्देश दिले आहेत.

ज्याअर्थी, END बटणाचा वापर करुन निवडणुका घेताना स्थानिक पातळीवर येणाऱ्या विविध अडचणी क्षेत्रिय अधिका-यांनी निदर्शनास आणून दिल्या असून सदर अडचणी विचारात घेता END बटण पांढऱ्या मास्किंग टॅबने बंद करणे आवश्यक झाले आहे.

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए; तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १८ अ(४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १४ (४), महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १०-अ (४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ चे कलम ९ अ व महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमाच्या कलम १०-अ (४) नुसार प्राप्त अधिकारांचा वापर करून संदर्भाधिन आदेश अधिक्रमित करुन, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक / पोट निवडणुकांकरिता बॅलेट युनिटवरील END बटण न वापरण्याच्या अनुषंगाने खालीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत. :-

१. दि. २९ डिसेंबर, २०२२ चे मतदान यंत्रावरील END बटणाच्या वापराबाबतचे आदेश याद्वारे रद्द करण्यात येत आहेत.

२. त्यामुळे आता राज्य निवडणूक आयोगाच्या दि. १२ नोव्हेंबर, २०१३ च्या आदेशातील तरतुदीनुसार सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता END बटण पांढऱ्या मास्किंग टॅबने बंद राहील.

३. बृहन्मुंबई महानगरपालिका वगळता अन्य सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुकांमध्ये मतदाराला दोन ते पाच मते देण्याचा अधिकार आहे. एखाद्या मतदारास बॅलेटींग युनिटवर लावलेल्या मतपत्रिकेवरील उमेदवारांना मतदान करण्याची इच्छा/

नसल्यास तो "वरीलपैकी एकही नाही" (NOTA) या पर्यायासमोरील बटण दाबून आपला मतदानाचा हक्क गोपनीयरित्या बजावू शकतो.

४. मात्र काही मतदार मतदान कक्षात आल्यानंतर आपले मतदान पूर्ण करणार नाहीत अथवा कोणत्याही उमेदवाराला मतदान करण्याची इच्छा नसली तरी "वरीलपैकी एकही नाही" (NOTA) या पर्यायासमोरील बटण दाबण्याससुध्दा नकार देतील, त्याठिकाणी मतदान यंत्र पुढील मतदाराच्या मतदानासाठी सज्ज करण्याच्या दृष्टीने खालील कार्यपध्दती अवलंबिण्यात यावी.

i) कोणताही मतदार आपले मतदान पूर्ण न करता मतदान कक्षामधून बाहेर निघाला तर मतदान अधिकारी/मतदान केंद्राध्यक्ष यांना कंट्रोल युनिटवरील लाल दिवा न विझल्यामुळे व बिप साऊंड न वाजल्यामुळे मतदाराने, मतदान पूर्ण केले नाही ही गोष्ट लक्षात येईल.

ii) अशा परिस्थितीत मतदान केंद्राध्यक्षांनी संबंधित मतदाराला त्याचे मतदान पूर्ण न झाल्याबाबतची कल्पना देऊन पसंतीच्या उमेदवाराला मत देऊन अथवा "वरीलपैकी एकही नाही" (NOTA) या पर्यायासमोरील बटन दाबून मतदान पूर्ण करण्याबाबत विनंती करावी.

iii) जर मतदाराने पुन्हा मतदान कक्षात जाऊन त्यानुसार त्याला देय असलेल्या मतदानाच्या संख्येएवढे मतदान केल्यास, त्याठिकाणी त्या मतदाराची मतदान प्रक्रिया पूर्ण होईल.

iv) मात्र जर एखाद्या मतदाराने पसंतीच्या उमेदवाराला मत देण्यास अथवा " वरीलपैकी एकही नाही " (NOTA) या पर्यायासमोरील बटन दाबण्यास नकार दिला तर मतदान केंद्राध्यक्षांनी बॅलेट युनिटवरील उमेदवारांचे नावासमोरील दिवे एखादा पुठ्ठा अथवा पुस्तक ठेवून झाकावेत. त्यानंतर मतदान केंद्रात उपस्थित असलेल्या सर्व मतदान प्रतिनिधींना बरोबर घेऊन त्यांच्या साक्षीने ज्या मतपत्रिकेवरील मतदान अपूर्ण राहिले

आहे, त्या मतपत्रिकेवरील " वरीलपैकी एकही नाही " (NOTA) या पर्यायासमोरील बटण / यथास्थिती बटणे स्वत: दाबून मतदान प्रक्रिया पूर्ण करावी.

v) उपरोक्त कार्यपध्दतीचा अवलंब करताना मतदान केंद्राध्यक्षाने मतदाराने केलेल्या मतदानाची माहिती कोणालाही होणार नाही, याची पुरेशी खबरदारी घ्यावी.

vi) जर एखाद्या मतदाराने मतदान कक्षात जाण्यापूर्वीच मतदानास नकार दिला तर अशा मतदाराच्या मतदार नोंदवहीतील (व्हीएम-१) नोंदीसमोर अभिप्राय या रकान्यात मतदानास नकार दिल्याची नोंद घ्यावी. याठिकाणी नोंदविलेल्या मतांच्या हिशोबामध्ये (व्हीएम-३) अनुक्रमांक ३ येथे अशा मतदारांची संख्या नमूद करण्यात येईल.

vii) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मतदानासाठी इलेक्ट्रॉनिक व्होटींग मशीन (EVM) तयार करताना (Commissioning of EVM) सर्व बॅलेट युनिट वरील "END" बटन हे कॅन्डीडेट सेटींग झाल्यानंतर ताबडतोब पांढऱ्या रंगाच्या मास्कींग टॅबने बंद ठेवण्यात यावे.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(सुरेश काकाणी) २८.१२.२०१५

सचिव

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति-१. अपर मुख्य सचिव, नगर विकास विभाग (नवि-२), मंत्रालय, हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई ३२

२. प्रधान सचिव, ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई

३. सर्व विभागीय आयुक्त

४. सर्व महानगरपालिका आयुक्त

५. सर्व जिल्हाधिकारी

६. सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषद/नगरपंचायत

७. मा. सर्वोच्च न्यायालय व मा. उच्च न्यायालयातील राज्य निवडणूक आयोगाचे वकील

८. आयोगातील सर्व कार्यासने

९. निवड नस्ती.

६६८

४/४

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मतदान यंत्रावरील CLOSE बटनाच्या वापराबाबत..

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ-२०१३/प्र.क्र.११/का.१२
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक :- २९ डिसेंबर, २०२२.

आदेश

ज्याअर्थी, मतदान पूर्ण झाल्यानंतर मतदान केंद्राध्यक्षांकडून अनावधानाने CLOSE बटन दाबण्याचे राहून जाते, मतमोजणीच्यावेळी RESULT - I बटन दाबल्यास "Invalid Operation" असा मेसेज मशीन दाखवते. याचाच अर्थ कंट्रोल युनिटवरील CLOSE बटन दाबण्यात आलेले नाही. यास्तव निकाल दर्शविताना प्रथम CLOSE बटन दाबून त्यानंतर निकाल दर्शविण्याच्या अनुषंगाने आदेश देणे आवश्यक आहे.

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ (१८८८ मुंबई ३) च्या कलम १८ए(४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १४(४), महाराष्ट्र नगरपालिका, नगरपंचायती आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १०ए (४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ (सन १९६१ चा महा. ५) च्या कलम ९ए (४), महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ (सन १९५९ चा मुंबई ३) च्या कलम १०ए (४) अनुसार पुढीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत:-

मतदान प्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतर मतदान केंद्राध्यक्षांकडून CLOSE बटन दाबणे राहून गेल्यास, मतमोजणीच्या दिवशी मतमोजणी पर्यवेक्षकाने प्रथम TOTAL बटन दाबून

उपस्थित उमेदवार व त्यांचे प्रतिनिधी यांची कंट्रोल युनिटमध्ये नोंद झालेल्या एकूण मतदानाचा आकडा व्हीएम-३ मधील अ.क्र. ५ मध्ये नोंद असलेल्या एकूण मतदानाच्या आकडेवारीशी जुळत असल्याबाबत खात्री करुन देण्यात यावी व त्यानंतर CLOSE बटन दाबून मतमोजणीची प्रक्रिया पूर्ण करुन निकाल जाहीर करावा. सदर बाबीची नोंद व्हीएम-४ मध्ये स्वतंत्र टिप लिहून घेण्यात यावी. याबाबत मतदान यंत्राच्या प्रशिक्षणादरम्यान मतमोजणी पर्यवेक्षकांना योग्य त्या सूचना देण्यात याव्यात.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(के. सूर्यकृष्णमूर्ती)
उप सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,

१) सर्व जिल्हाधिकारी
२) आयुक्त, सर्व महानगरपालिका
३) मुख्याधिकारी, सर्व

प्रकरण — १७

निवडणुकीसाठी लागणारे नमुने व इतर साहित्य

६७२

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

---------- महानगरपालिका,

सार्वत्रिक निवडणूक ----------

नमुना -१

(पहानियम ८)

निवडणुकीची अधिसूचना

याद्वारे सूचना देण्यात येत आहे की,

१) ---------- महानगरपालिका प्रभाग क्रमांक --------, नाव ---------- च्या जागा क्रमांक --

--------- (असल्यास आरक्षण)---------- या मतदार संघातून नगरसेवकाची सार्वत्रिक / पोटनिवडणूक घ्यावयाची आहे.

२) नामनिर्देशनपत्रे उमेदवाराला किंवा त्याच्या कोणत्याही सूचकाला व अनुमोदकाला निवडणूक निर्णय अधिकारी किंवा सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे दिनांक- / / पर्यंत सकाळी ११.०० ते दुपारी ३.०० वाजेपर्यंत--

--- येथे असलेल्या निवडणूक निर्णय अधिकारी, प्रभाग क्रमांक व नांव-------- कार्यालयात दाखल करता येतील.

३) नामनिर्देशनपत्रे वर उल्लेख केलेल्या ठिकाणी व वेळी मिळू शकतील.

४) नामनिर्देशनपत्रांची छाननी .- / / रोजी --- वाजता--- येथे असलेल्या नि वडणूक निर्णय अधिकारी यांचे कार्यालय येथे करण्यात येईल.

५) उमेदवारी मागे घेण्याबाबतची सूचना उमेदवाराने लेखी प्रा धि कारदिलेल्या त्याच्या कोणत्याही सूचकाला किंवा अनुमोदकाला किंवा निवडणूक प्रति नि धीला वरील प रि च्छेद (२) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही अधिकाऱ्यास त्यांच्या कार्यालयात दि - / / पूर्वी दुपारी ३.०० वाजेपर्यंत येईल.

६) दि - / / रोजी ---- वाजता------ येथे असलेल्यानिवडणूक निर्णय अधिकारी यांचे कार्यालयात निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांना चिन्ह वाटप करण्यात येईल.

७) निवडणूक लढविली गेल्यास दि / / रोजी सकाळी ------ते सायंकाळी ---- वाजेपर्यंत मतदान घेण्यात येईल.

( )

ठिकाण:- निवडणूक निर्णय अधिकारी

दिनांक:- प्रभाग क्र. व नांव ----------

टीप:- सार्वत्रिक निवडणुकीच्यावेळी महानगरपालिका आयुक्त यांना, निवडणूक अधिकारी या नात्याने निवडणुकीची एकत्रित सूचना देता येईल.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

---------- महानगरपालिका,

सार्वत्रिक निवडणूक ----------

नमुना - २

प्राप्त नामनिर्देशन पत्राची सूचना

----------महानगरपालिका, सार्वत्रिक निवडणूक ---------

प्रभाग क्र.---------, नाव----------(असल्यास),जागा क्र.---------, आरक्षण---------(असल्यास)

याद्वारे अशी सूचना देण्यात येत आहे की वरील निवडणुकीसाठी खालील नामनिर्देशनपत्रे आज ---- दुपारी ३.०० वाजेपर्यंत मिळाली आहेत

नामनिर्देशन पत्राचा अनु.क्र	उमेदवाराचे नाव *	उमेदवाराच्या वडील/आई/ पतीचे नाव	उमेदवाराचे वय	पत्ता	उमेदवार कोणत्या पक्षाचा आहे	उमेदवार अनु.जाती/ अनु.जमाती अथवा ना.मा.प्रवर्गातून निवडणूक लढवित असल्यास त्याचा तपशिल **	उमेदवाराचा मतदार सूचीतील क्रमांक	सूचकाचे नाव	सूचकाचे मतदार सूचीतील क्रमांक	अनुमोदकाचे नाव	अनुमोदकाचे मतदार सूचितील क्रमांक
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२

ठिकाण :----------

तारीख :----------

निवडणूक निर्णय अधिकारी

प्रभाग क्र. व नांव ----------

@गैरलागू पर्याय खोडावे

* एखादा उमेदवार, स्वतःस एखाद्या राजकीय पक्षाचा अधिकृत उमेदवार घोषित करीत असेल तर त्यास पक्षाचे विहित जोडपत्र - २ प्राप्त आहे वा कसे?

असल्यास ते पक्षाने विहित जोडपत्र - १ अन्वये प्राधिकृत केलल्या व्यक्तीनेच सही केलेले आहे वा कसे ? ह्या सर्व बाबी तपासून नसल्यास ते स्पष्ट नमूद करावे..

** पोट जातीचा तपशील तसेच स्त्री साठी आरक्षित असेल तर कंसामध्ये तसे नमूद करावे.

*** या प्रपत्रातील माहिती ही नामनिर्देशन पत्रात नमूद केले प्रमाणेच असेल.

नमुना - ३

पडताळणी सूची (Check List)

महानगरपालिका प्रभाग क्रमांक---- व जागा क्रमांक---- व नाव---- (आरक्षण असल्यास तपशील)------
उमेदवाराचे नाव :----------
नामनिर्देशन पत्र सादर करण्याची तारीख व वेळ :----------
नामनिर्देशन पत्राचा क्रमांक :----------

अ. क्र.	आवश्यक कागदपत्र	जोडली आहेत वा कसे (होय / नाही) (काही कमी असल्यास संक्षिप्त तपशील)
१	नामनिर्देशन पत्रावर उमेदवार, सुचकाने व अनुमोदकाने स्वाक्षरी केली आहे.	
२	गुन्हेगारी पार्श्वभूमी व स्थावर / जंगम मालमत्ता व अपत्याबाबतचे शपथपत्र अ) सर्व रकाने भरले आहेत ब) नसल्यास तपशील क) शपथपत्र सक्षम प्राधिकाऱ्यासमोर साक्षांकीत करण्यात आले आहे	
३	उमेदवार हा दुसऱ्या मतदार विभागातील असेल तर संबंधित मतदार यादीतील संबंधित नोंदीची प्रमाणित प्रत दिली वा कसे ?	
४	राजकीय पक्षांच्या अधिकृत उमेदवारांबाबतची जोडपत्र -१ व जोडपत्र - २ जोडली आहेत किंवा कसे ?	
५	सक्षम प्राधिकाऱ्याने दिलेला जातीचा दाखला व जात वैधता प्रमाणपत्र (राखीव जागांकरिता) नामनिर्देशन पत्रासोबत जोडला आहे किंवा कसे ?	
५ अ	वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्यास शासनाने मूभा दिली असल्यास ते छाननी समितीकडे सादर केल्याबद्दल पावती/अन्य पुरावा* तसेच ते सहा महिन्यात सादर करण्याबाबतचे हमीपत्र* (*सूट शासनाने लागू केली असल्यास)	
६	अनामत रक्कम भरल्याची पावती	
७	विहित मुदतीत खर्च सादर करणेबाबत - हमीपत्र -बँक अकाऊंट तपशील	
८	महानगरपालिका निवडणुकांकरीता वेळोवेळी आवश्यक केलेली अन्य कागदपत्रे. उदा. १. शौचालयाचा वापर करीत असल्याबाबतचे प्रमाणपत्र / स्वयंप्रमाणपत्र २. उमेदवार दुसऱ्या प्रभागातील मतदार असल्यास त्याबाबतचा उतारा	
	* वेळोवेळी प्रचलीत तरतुदीनुसार आवश्यक इ. कागदपत्रे	
	** कलम १६ मध्ये नमूद इतर अनर्हतेबाबत निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याने कोणताही आक्षेप आल्यास वा असा आक्षेप दुसऱ्या कोणत्याही व्यक्तीने घेतला असेल तर, त्याबाबतीत अशा आक्षेपाचे खंडन करण्यासाठी संबंधित उमेदवार त्याबाबतचे पुरावे सादर करणे आवश्यक असेल.	

उपरोक्त यादीत नमूद कागदपत्रे, पुढील प्रमाणे नमूद मुदतीत सादर करावेत,

६७६

ब) वर नमूद केलेप्रमाणे शपथपत्रातील रिकामे ठेवण्यात आलेले सर्व रकाने भरुन, नव्याने परिपूर्ण शपथपत्र छाननी पूर्वी सादर करणे आवश्यक राहील तसे न झाल्यास नामनिर्देशनपत्र अवैध ठरु शकते.

क) रकाना ..... मध्ये नमूद.....कागदपत्र दि. ..../.../.....ठिक .....वा...पर्यंत दाखल करावे.

मिळाले

.....

(उमेदवाराची/सूचकाची सही) निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याची सही

तारीख व वेळ :

ठिकाण :

टिप:

१.	शपथपत्र, नामनिर्देशन पत्र दाखल करण्याच्या तारखेस दुपारी ३.०० वा. पर्यंत (बृहन्मुंबई बाबत दुपारी ५.०० वाजेपर्यंत) (निवडणूक कार्यक्रमानुसार अंतिम वेळेस) सादर करणे
२.	सर्व रकाने भरुन, नवीन परिपूर्ण शपथपत्र (संपूर्ण) छाननीला सुरूवात होणेपूर्वी सादर करणे (नामनिर्देशन पत्रातील रकाने रिकामे ठेवल्यास नामनिर्देशन पत्र अवैध ठरु शकते)
३.	राजकीय पक्षांच्या अधिकृत उमेदवारांबाबतची सूचना नामनिर्देशन पत्र दाखल करण्याच्या अखेरच्या दिवशी दुपारी ३.०० वाजेपर्यंत (बृहन्मुंबई बाबत दुपारी ५.०० वाजेपर्यंत) किंवा त्यापूर्वी सादर करणे
४.	उमेदवार हा दुसऱ्या प्रभागतील असेल तर संबधित मतदार यादीतील संबधित नोंदीची प्रमाणित प्रत छाननीच्यावेळी सादर करणे
५	मूळ जात प्रमाणपत्र तसेच जात वैधता प्रमाणपत्र अथवा पावती छाननीच्यावेळी सादर करणे.
६.	विहित मुदतीत, परिपूर्णरित्या नव्याने सादर केलेले शपथपत्र महानगरपालिकेच्या वेबसाईट वर टाकले जाईल.

६/७७

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

---------- महानगरपालिका,

सार्वत्रिक निवडणूक ----------

नमुना - ४

(पहानियम ९ (१३))

वैधरित्या नामनिर्देशित उमेदवारांची यादी

..... महानगरपालिका प्रभाग क्रमांक..... , नाव..... च्या जागा क्रमांक .....

(असल्यास आरक्षण) ----- या मतदार संघातून क्रमांक..... सार्वत्रिक / पोट निवडणूक

अ.क्र.	उमेदवारांचे नाव* *	वडील/आई / पतीचे किंवा नाव	उमेदवारांचा पत्ता***	पक्षाचे नाव

ठिकाण :

दिनांक व वेळ :

निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याची सही

प्रभाग क्र. व नाव----------

नगरविकास विभागाने अधिसुचना दि.०५ डिसेंबर,२०२५ अन्वये वैधरित्या नामनिर्देशित उमेदवारांची यादी खालील प्रमाणे करणे आवश्यक आहे:-

पहिला गट - भारत निवडणूक आयोगाने मान्यता दिलेल्या ज्या पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केलेली आहे असे मान्यताप्राप्त राष्ट्रीय पक्ष व महाराष्ट्र राज्यातील मान्यतप्राप्त राज्यस्तरीय पक्ष यांचे उमेदवार .

दुसरा गट - भारत निवडणूक आयोगाने मान्यता दिलेल्या ज्या इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केली आहे अशा पक्षांचे उमेदवार.

तिसरा गट -राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी झालेले अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष यांचे उमेदवार. **चौथा गट** - अपक्ष उमेदवार.

वरीलप्रमाणे प्रत्येक गटातील उमेदवारांचा क्रम लावताना तो मराठी भाषेतील वर्णानुक्रमानुसार लावण्यात यावा. उमेदवारांचा क्रम लावताना प्रथम त्यांचे आडनाव, (आडनाव नसल्यास नाव) व त्यानंतर पत्ता विचारात घ्यावा.

* लागू नसेल ते खोडावे.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

---------- महानगरपालिका,

सार्वत्रिक निवडणूक ----------

नमुना - ५

(पहा नियम ९-अ (१))

उमेदवारी मागे घेण्यासंबंधी सूचना

..... महानगरपालिका सार्वत्रिक / पोट निवडणूक - २०...

-----महानगरपालिका निवडणूक प्रभाग क्रमांक-----, नाव----- च्या जागा क्रमांक---- (असल्यास आरक्षण)----
ची सार्वत्रिक/पोटनिवडणूक

प्रति,

निवडणूक निर्णय अधिकारी

यांस,

मी, -------- वरील निवडणुकांसाठी (वैधरित्या नामनिर्देशित उमेदवार असून) याद्वारे अशी सूचना देतो की, मी आपली उमेदवारी मागे घेत आहे.

ठिकाण :------ --------

दिनांक :------ (वैधरित्या नामनिर्देशित उमेदवाराची सही)

ही सूचना दिनांक) / / रोजी ------(वाजता) ------(नांव) उमेदवार/सूचक/अनुमोदक/प्राधिकृत व्यक्ती यांनी मला माझ्या कार्यालयात आणून दिली.

निवडणूक निर्णय अधिकारी

दिनांक :---------- प्रभाग क्र. व नांव ----------

उमेदवारी मागे घेण्यासंबंधी सूचनेची पावती

(सूचना देणाऱ्या इसमास द्यावी)

-----महानगरपालिका निवडणूक प्रभाग क्रमांक-----, नाव----- च्या जागा क्रमांक---- (असल्यास आरक्षण)----
ची सार्वत्रिक/पोटनिवडणूकीतील वैधरित्या नामनिर्देशित उमेदवार श्री---------- यांनी आपली उमेदवारी मागे घेतल्याबद्दलची सूचना मला माझ्या कार्यालयात श्री ---------- यांनी दिनांक / / रोजी --------(वाजता) आणून दिली.

निवडणूक निर्णय अधिकारी

दिनांक :---------- प्रभाग क्र. व नांव ----------

येथे पुढीलपैकी समर्पक असेल तो पर्याय भरावा.

उमेदवार

उमेदवाराचे सूचक ज्यांना उमेदवारांनी ह्या सूचना देण्याकरीता लेखी प्राधिकृत केलेले असेल.

उमेदवाराचे निवडणूक प्रतिनिधी ज्यांना उमेदवारांनी ह्या सूचना देण्याकरिता लेखी प्राधिकृत केले असेल.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

---------- महानगरपालिका,

सार्वत्रिक निवडणूक ----------

नमुना - ६

(पहा नियम ९-अ (२))

उमेदवारी मागे घेण्यासंबंधी सूचना (निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी द्यावयाची)

..... महानगरपालिका सार्वत्रिक / पोट निवडणूक - २०...

-----महानगरपालिका निवडणूक प्रभाग क्रमांक-----, नाव----- च्या जागा क्रमांक---- (असल्यास आरक्षण)---- ची सार्वत्रिक/पोटनिवडणूक

याद्वारे सुचना देण्यात येत आहे की, वरील निवडणुकीतील खालील वैधरित्या नामनिर्दिष्ट * उमेदवाराने/ उमेदवारांनी आपली उमेदवारी आज रोजी मागे घेतली आहे.

अ.क्र.	उमेदवारी मागे घेतलेल्या वैधरित्या नामिनिर्दिष्ट उमेदवाराचे नाव	पत्ता	शेरा
१			
२			
३			
४			
५			

ठिकाण :-

दिनांक व वेळ :- निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याची सही

*गैरलागू पर्याय खोडून टाकावा.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

---------- महानगरपालिका,

सार्वत्रिक निवडणूक ----------

नमुना - ७

(पहा नियम ११ (३))

निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची यादी

..... महानगरपालिका सार्वत्रिक / पोट निवडणूक - २०...

-----महानगरपालिका निवडणूक प्रभाग क्रमांक-----, नाव----- च्या जागा क्रमांक---- (असल्यास आरक्षण)---- ची सार्वत्रिक/पोटनिवडणूक

अ.क्र.	उमेदवाराचे नाव	उमेदवाराचा पत्ता	उमेदवार कोणत्या पक्षाचा आहे	दिलेले चिन्ह
१.	२.	३.	४.	५.

ठिकाण :-

दिनांक :- / /

( )

निवडणूक निर्णय अधिकारी

नगरविकास विभागाने अधिसुचना दि. ०५ डिसेंबर,२०२५ अन्वये वैधरित्या नामनिर्देशित उमेदवारांची यादी / निवडणूक लढविण्याऱ्या उमेदवारांची यादी खालील प्रमाणे करणे आवश्यक आहे:-

पहिला गट - भारत निवडणूक आयोगाने मान्यता दिलेल्या ज्या पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केलेली आहे असे मान्यताप्राप्त राष्ट्रीय पक्ष व महाराष्ट्र राज्यातील मान्यतप्राप्त राज्यस्तरीय पक्ष यांचे उमेदवार .

दुसरा गट - भारत निवडणूक आयोगाने मान्यता दिलेल्या ज्या इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केली आहे अशा पक्षांचे उमेदवार.

तिसरा गट -राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी झालेले अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष यांचे उमेदवार .

चौथा गट - अपक्ष उमेदवार.

वरीलप्रमाणे प्रत्येक गटातील उमेदवारांचा क्रम लावताना तो मराठी भाषेतील वर्णानुक्रमानुसार लावण्यात यावा. उमेदवारांचा क्रम लावताना प्रथम त्यांचे आडनाव, (आडनाव नसल्यास नाव) व त्यानंतर पत्ता विचारात घ्यावा.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

---------- महानगरपालिका,

सार्वत्रिक निवडणूक ----------

नमुना - ८

निवडणूक प्रतिनिधींची नेमणूक

---------- महानगरपालिका प्रभाग क्रमांक --------, नाव ---------- च्या जागा क्रमांक ---------- (असल्यास आरक्षण)---------- ची सार्वत्रिक / पोटनिवडणूक

प्रति,
निवडणूक निर्णय अधिकारी,

यांस,

मी ---------- वरील निवडणुकीतील उमेदवार, याद्वारे श्री ---------- ---------- राहणार (पत्ता) ---------- यांची वरील निवडणुकीसाठी आजपासून माझा निवडणूक प्रतिनिधी म्हणून नेमणूक करीत आहे.

ठिकाण :-

दिनांक :-

उमेदवाराची स्वाक्षरी

मी वरील नेमणुकीचा स्वीकार करतो.

ठिकाण :-

दिनांक :-

निवडणूक प्रतिनिधीची स्वाक्षरी

मान्य

मोहोर

निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याची सही
प्रभाग क्र. व नाव----------

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

---------- महानगरपालिका,

सार्वत्रिक निवडणूक ----------

नमुना - ९

निवडणूक प्रतिनिधींची नेमणूक रद्द करणेबाबत

---------- महानगरपालिका प्रभाग क्रमांक --------, नाव ---------- च्या जागा क्रमांक या मतदार संघातून---------- (असल्यास आरक्षण)---------- ची सार्वत्रिक / पोटनिवडणूक

प्रति,
निवडणूक निर्णय अधिकारी,

यांस,

मी ---------- वरील निवडणुकीतील उमेदवार, याद्वारे माझा निवडणूक प्रतिनिधी ---------- याची नेमणूक रद्द करीत आहे.

ठिकाण :-

दिनांक :-

उमेदवाराची स्वाक्षरी

निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याची स्वाक्षरी
प्रभाग क्रमांक व नाव ----------

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

---------- महानगरपालिका,

सार्वत्रिक निवडणूक ----------

नमुना - १०

*मतदान प्रतिनिधीची नेमणूक

** ---------- महानगरपालिका प्रभाग क्रमांक ---------, नाव ----------

च्या जागा क्रमांक ---------- (असल्यास आरक्षण)---------- या मतदार संघातून सार्वत्रिक / पोटनिवडणूक

मी ---------- वरील निवडणुकीतील # उमेदवार/उमेदवार (नाव व पत्ता)-------

---------- यांचा निवडणूक प्रतिनिधी याद्वारे ----------यांची

मतदान केंद्र क्रमांक ---------- येथे/ मतदानासाठी निश्चित केलेली जागा ---------- येथे ---

---------- वाजता हजर राहण्याकरिता मतदान प्रतिनिधी म्हणून नेमणूक करीत आहे.

ठिकाण :-

दिनांक :-

उमेदवाराची/निवडणूक प्रतिनिधीची स्वाक्षरी

मी असा मतदान प्रतिनिधी म्हणून काम करण्याचे कबूल करतो.

ठिकाण :-

दिनांक :-

मतदान प्रतिनिधीची स्वाक्षरी

मतदान प्रतिनिधीने मतदान केंद्राध्यक्ष समक्ष स्वाक्षरी करुन द्यावयाचे प्रतिज्ञापत्र

मी याद्वारे जाहीर करतो की, ----------

लोकप्रतिनिधीत्व अधिनियम, १९५१ चे कलम १२८ मी वाचले/ मला वाचून दाखविण्यात आले असून, त्या कलमाद्वारे निषिध्द ठरविण्यात आलेले कोणतेही कृत्य मी वरील निवडणकीत करणार नाही.

ठिकाण :-

दिनांक :-

मतदान प्रतिनधीची स्वाक्षरी

माझ्या समक्ष स्वाक्षरी केली

मतदान केंद्राध्यक्ष

* मतदान केंद्रावर किंवा मतदानासाठी निश्चित केलेल्या ठिकाणी सादर करण्याकरिता मतदान प्रतिनिधीस द्यावा.

** येथे प्रभाग क्रमांक, नाव व जागा क्रमांक लिहावा.

 # लागू नसेल ते खोडावे.

मतदानाची गुप्तता राखणे :-

१. निवडणुकीच्या वेळी मतनोंदणी अथवा मतमोजणी यांसबंधीचे कोणतेही कर्तव्य करीत असलेल्या प्रत्येक अधिकाऱ्याचे लिपीकाने, प्रतिनिधीने अथवा अन्य व्यक्तीने मतदानासंबंधी गुप्तता राखली पाहिजे व तशी गुप्तता राखण्यास मतद केली पाहिजे आणि (काणत्याही कायद्याद्वारे किंवा त्याखाली संमत अशा एंखाद्या प्रयोजनाव्यतिरिक्त) अशा गुप्ततेचा ज्यामुळे भंग होईल, अशी कोणतीही माहिती कोणत्याही व्यक्तीस कळविता कामानये.

२. पोट कलम (१) मधील तरतुदींचे उल्लंघन करणारी कोणतीही व्यक्ती तीन महिनेपर्यंत कैदेच्या शिक्षेस किंवा दंडास किंवा या दोन्ही शिक्षांस पात्र होईल.

६८४

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

---------- महानगरपालिका,

सार्वत्रिक निवडणूक ----------

नमुना - ११

मतदान प्रतिनिधींची नेमणूक रद्द करणेबाबत

---------- महानगरपालिका प्रभाग क्रमांक --------, नाव ---------- च्या

जागा क्रमांक ---------- (असल्यास आरक्षण)---------- ची सार्वत्रिक / पोटनिवडणूक

मतदान केंद्राध्यक्ष,
मतदान केंद्र क्रमांक,
यांस,

मी ----------* वरील निवडणुकीतील उमेदवार/---------- चा

निवडणुकीतील उमेदवार ---------- यांचा निवडणूक प्रतिनिधी ----------

यांची मतदान प्रतिनिधी म्हणून करण्यात आलेली नेमणूक रद्द करीत आहे.

ठिकाण :-

दिनांक :-

नेमणूक रद्द करणाऱ्या व्यक्तीची **स्वाक्षरी**

* लागू नसेल ते खोडावे.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

---------- महानगरपालिका,

सार्वत्रिक निवडणूक ----------

नमुना - १२

मतमोजणी प्रतिनिधींची नेमणूक

---------- महानगरपालिका प्रभाग क्रमांक ---------, नाव ---------- च्या जागा क्रमांक ---------- (असल्यास आरक्षण)---------- या मतदार संघातून सार्वत्रिक / पोटनिवडणूक निवडणूक निर्णय अधिकारी, ---------- यांस

मी, ---------- *उमेदवार/वरील निवडणुकीमधील उमेदवार ---------- यांचा निवडणूक प्रतिनिधी याद्वारे, ---------- येथे मतमोजणीसाठी हजर राहण्यासाठी माझे मतमोजणी प्रतिनिधी म्हणून खालील इसमांची नेमणूक करीत आहे.

अ.क्र.	मतमोजणी प्रतिनिधींचे नाव	मतमोजणी प्रतिनिधींचा पत्ता
१		
२		
३		
४		
५		

*गैरलागू पर्याय खोडावा.

उमेदवाराची/ निवडणूक प्रतिनिधीची स्वाक्षरी

आम्ही, मतमोजणी प्रतिनिधी म्हणून काम करण्याचे मान्य करतो.

अ.क्र.	मतमोजणी प्रतिनिधींचे नाव	मतमोजणी प्रतिनिधींची स्वाक्षरी
१		
२		
३		
४		
५		

दिनांक :-

ठिकाण :-

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

---------- महानगरपालिका,

सार्वत्रिक निवडणूक ----------

नमुना - १३

मतमोजणी प्रतिनिधींची नेमणूक रद्द करणे

---------- महानगरपालिका प्रभाग क्रमांक --------, नाव ----------

-- च्या जागा क्रमांक ---------- (असल्यास आरक्षण)---------- या मतदार संघातून सार्वत्रिक / पोटनिवडणूक

निवडणूक निर्णय अधिकारी,
प्रभाग क्रमांक--------,
यांस,

मी ----------,---------- ------ च्या निवडणूक प्रतिनिधी वरील उमेदवार याद्वारे माझा/त्यांच्या गणना प्रतिनिधी ---------- यांची नेमणूक रद्द करीत आहे.

ठिकाण :-

दिनांक :-

नेमणूक रद्द करणाऱ्या व्यक्तीची स्वाक्षरी

प्रभाग क्रमांक, जागा क्रमांक व नाव ----------

--

* लागू नसेल ते खोडावे.

सूचना :- ( ) कंसावतील शब्द आवश्यकतेनुसार वगळावे.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

---------- महानगरपालिका,

सार्वत्रिक निवडणूक ----------

नमुना - १४

मतमोजणी प्रतिनिधींचे प्रतिज्ञापन

(निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यासमक्ष यावर सही करावी)

आम्ही याद्वारे अशी प्रतिज्ञा करतो की, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम ३, १८८८ च्या कलम २८ ए व १९५१ च्या लोकप्रतिनिधीत्व अधिनियमाचे कलम १२८ अन्वये निषिध्द ठरविलेली कोणतीही गोष्ट वरील निवडणुकीत आम्ही करणार नाही.

अ.क्र.	मतमोजणी प्रतिनिधीचे नाव	सही मतमोजणी प्रतिनिधीची सही
१		
२		
३		
४		
५		
६		

दिनांक: / /

माझ्या समक्ष सह्या करण्यात आल्या.

दिनांक: / / निवडणूक निर्णय अधिकारी

प्रभाग क्रमांक व नांव ----------

मुंबई महानगरपालिका अधिनियम ३, १८८८ च्या कलम २८ ए व १९५१ च्या लोकप्रतिनिधीत्व अधिनियमाचे कलम १२८

मतदानाबाबत गुप्तता राखणे - (१) जो निवडणुकीचे वेळी मतनोंदणी अथवा मतमोजणी यासंबंधीचे कोणतेही कर्तव्य करीत असेल अशा प्रत्येक अधिकाऱ्याने, लिपिकाने, प्रतिनिधीने अथवा अन्य व्यक्तीने मतदानासंबंधी गुप्तता राखली पाहिजे व ती राखण्यास मदत केली पाहिजे आणि (कोणत्याही विधीद्वारे अथवा विधीनुसार मान्य अशा काही प्रयोजनाव्यतिरिक्त) जिच्यामुळे अशा गुप्ततेचा भंग होऊ शकेल अशी कोणतीही माहिती कोणत्याही व्यक्तीस कळविता कामा नये.

(२) पोट कलम (१) च्या उपबंधाचे उल्लंघन करणारी कोणतीही व्यक्ती, तीन महिन्यांपर्यंतच्या कारावासाच्या शिक्षेस अथवा दंडास अथवा दोन्हीस पात्र ठरेल.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

..... महानगरपालिका

नमुना - १५

सार्वत्रिक / पोट निवडणूक .....

दिनांक / /२०२५

प्रति,
मा.निवडणूक निर्णय अधिकारी,
..... महानगरपालिका, प्रभाग क्रमांक .....

विषय :- मतपत्रिकेवर नाव छापणेबाबत...

महोदय,

मी..... महानगरपालिकेच्या प्रभाग क्रमांक..... जागा क्रमांक..... प्रभागाचे नाव ..... च्या निवडणूककरीता नामनिर्देशपत्र दाखल केले असून मतपत्रिकेवर माझे नाव खाली दर्शविल्याप्रमाणे छापावे. कारण त्या नावाने लोक मला ओळखतात. त्याप्रमाणे माझे नाव मतपत्रिकेवर छापण्यास माझी संमती आहे.

नामनिर्देशनपत्रात नमूद केलेले नाव १	मतपत्रिकेवर छापावयाचे नाव २
मराठी.....	मराठी.....
इंग्रजी.....	इंग्रजी.....

आपला विश्वासू,

उमेदवाराची स्वाक्षरी

उमेदवार माझे समक्ष हजर होऊन रकाना क्र.२ मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे मतपत्रिकेवर नाव छापावे म्हणून कबूल करतात.

निवडणूक निर्णय अधिकारी

टीप-जरी वरीलप्रमाणे नाव छापण्याची विनंती केली असली तरी उमेदवारांचा मतपत्रिकेवरील अनुक्रम नियमातील तरतुदीनुसार राहिल.

नमुना-१६ | बाब क्र. ५४

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई-३२

सार्वत्रिक निवडणूक - २०२५

मतदान केंद्रासाठी लागणाऱ्या साहित्याची यादी

प्रभाग क्रमांक - ---- प्रभागाचे नाव ---------- प्रभाग | मतदान केंद्र क्रमांक -

अ.क्र.	साहित्याचा तपशिल	जोडपत्र, सांविधिक व असांविधिक पाकिटे क्रमांक	बाब क्रमांक	साहित्याची संख्या
	भाग - १ प्रमुख बाबी -			
१	नियंत्रण युनिट अनुक्रमांक --			१
२	मतदान युनिट (युनिटे) उमेदवार संख्येनुसार अनुक्रमांक --			किमान १
३	मतदारांची नोंदवही (व्ही.एम.-१)		६९	१
४	मतदार स्लिपा		८१	१२००
५	चिन्हांकित मतदार यादी (कव्हरसह)		६०	१
६	मतदारयादीची दूसरी प्रत (कव्हरसह)		६१	१
७	मतपत्रिका (प्रदत्त मंतासाठी) अनुक्रमांक - ते एकूण-			२०
८	पक्की शाई (इंडेलीबल इंक)/ मार्कर पेन			३
९	नियंत्रण युनिटसाठी पत्त्याची खुण, चिठ्ठी ॲड्रेस टॅग (हिरवी)		७९	५
१०	मतदान युनिटसाठी पत्याची खुण, चिठ्ठी, ॲड्रेस टॅग (सफेद)		८०	४
११	स्पेशल टॅग (सफेद)			२
१२	इले. मतदान यंत्रासाठी गुलाबी कागदी मोहोर अनुक्रमांक- ते एकूण-			४
१३	पट्टी सिल (स्ट्रीप सिल)			२
१४	बाण फुलीचे रबरी शिक्के			२
१५	विभेदक रबरी शिक्का			१
१६	पितळी धातूची मोहोर			१
	भाग - २ सांविधिक नमुने (फॉर्म्स)			
१	नोंदविलेल्या मतांचा हिशोब (नमुना व्ही.एम.-३)उमेदवार संख्या अधिक-३		५५	१०
२	प्रदत्त मतांची यादी (व्ही.एम.-२)		बाब-६२	२
३	आक्षेपित (हरकत) मतांची यादी (नमुना ड)		६४	२
४	निवडणूकीस उभ्या असलेल्या उमेदवारांची यादी (डमी पत्रिका)		-	२
	भाग - ३ असांविधिक नमुने (फॉर्म्स)			
१	खोटे मतदानासंबंधी पोलिसाकडे केलेल्या तक्रारींचे पत्र		६६	१०
२	खोटे मतदान प्रकरणाचा तक्ता		६७	२
३	सेवकांचे हजेरी पत्रक		६३	२
४	आक्षेप घेणाऱ्याच्या जबाबदारी बद्दल भरून द्यावयाचे विज्ञापन		६५	१०
५	मतदान केंद्रासाठी लागणा-या साहित्याची यादी	जोडपत्र ४	५४	१
६	मतदानाचा प्रगती अहवाल		६८	२

अ.क्र.	साहित्याचा तपशिल	जोडपत्र, सांविधिक व असांविधिक पाकिटे क्रमांक	बाब क्रमांक	साहित्याची संख्या
७	मतदान सुरू होण्यापूर्वी मतदान केंद्राध्यक्षाने करावयाचे घोषणापत्र	जोडपत्र-६	५६	२
८	दुस-या मतदान यंत्राचा वापर करताना केंद्राध्यक्षाने करावयाचे प्रतिज्ञापन	जोडपत्र-६ अ	५७	२
९	मतदान समाप्तीचे प्रतिज्ञापन	जोडपत्र-७	५८	२
१०	मतदान यंत्र मोहोरबंद केल्यानंतर करावयाचे प्रतिज्ञापन	जोडपत्र-८	५९	२
११	मतदाराकडून घ्यावयाचा वया बाबतचे प्रतिज्ञापन		७१	२
१२	वया संबंधित प्रतिज्ञापत्र घेणेत आलेल्या मतदारांची यादी		७२	२
१३	मतदान केंद्राध्यक्षाची दैनंदिनी		७३	२
१४	आक्षेपीत मतांचे फी भरणा चलनाचा फॉर्म		७४	२
१५	मा. निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे द्यावयाच्या अहवाल		७५	२
१६	अंध, अपंग मतदाराची यादी (नमुना व्ही. एम.-५)		७६	२
१७	अंध व अंपंग मतदाराच्या सहकार्याचे घोषणापत्र		७७	२
१८	मतदान केंद्रावरील एकुण मतदानांबाबत माहिती		७८	२
१९	स्त्री, पुरूष मतदान मोजणी तक्ता		७०	४
	भाग - ४ सांविधिक पाकिटे			
१	नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब (नमुना व्ही.एम.-३)	सांविधिक - १	१३८	२
२	मतदारांची नोंदवही (व्ही.एम.-१)	सांविधिक - २	१३९	२
३	खराब रद्द व शिल्लक प्रदत्त मतपत्रिकांचे पाकिट	सांविधिक - ३	१४०	२
४	चिन्हांकित मतदार यादीचे पाकिट	सांविधिक - ४	१४१	२
५	वापरलेल्या मतदार स्लिपांचे पाकिट	सांविधिक - ५	१४२	२
६	प्रदत्त मतपत्रिका व प्रदत्त मतदारांच्या यादीचे पाकिट (व्ही. एम.- २)	सांविधिक - ६	१४३	२
७	ड फॉर्म आक्षेपित (हरकत) मतांचे यादीचे पाकिट	सांविधिक - ७	१४४	२
८	पी.बी.-३ फॉर्म पाकीट (निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र)	सांविधिक - ८	१४५	-
९	सांविधिक पाकिटे एकत्र ठेवण्यासाठी लिफाफा	सांविधिक - ९	१४६	२
	भाग - ५ असांविधिक पाकिटे			
१	खोटे मतदानासंबंधी पोलिसांकडे केलेल्या तक्रारीच्या स्थळप्रती व माहिती तक्त्याचे पाकिट	असांविधिक - १	१५०	२
२	सेवकाचे हजेरी पत्रकांचे पाकिट	असांविधिक - २	१५१	२
३	आक्षेपदारांचे जबाबदारीबद्दल भरून दिलेल्या फॉर्मचे पाकिट	असांविधिक - ३	१५२	२
४	दुसऱ्या मतदार यादीचे पाकिट	असांविधिक - ४	१५३	२
५	मतदान प्रगती तक्क्याचे पाकिट	असांविधिक - ५	१५४	२
६	न वापरलेल्या व खराब ॲड्रेस टॅग,स्पेशल टॅग, कागदी मोहर व पट्टी सिलचे पाकिट)	असांविधिक - ६	१५५	२
७	स्त्री-पुरुष मतदान मोजणी पाकिट	असांविधिक - ७	१५६	२
८	मतदारांच्या वयांबाबत दिलेल्या प्रतिज्ञापत्र व त्यांच्या यादीचे पाकिट	असांविधिक - ८	१५७	२
९	मा.नि.नि.अधिकारी यांचेकडे द्यावयाच्या अहवालाचे पाकिट	असांविधिक - ९	१५८	२

अ.क्र.	साहित्याचा तपशिल	जोडपत्र, सांविधिक व असांविधिक पाकिटे क्रमांक	बाब क्रमांक	साहित्याची संख्या
१०	अंध-अपंग मतदाराच्या यादीचे व सोबत्यांचे घोषणापत्रे पाकिट	असांविधिक - १०	१५९	२
११	मतदान प्रतिनिधीचे नेमणूक प्रमाणपत्र असलेले पाकिट	असांविधिक - ११	१६०	२
१२	न वापरलेल्या मतदार स्लिपांचे पाकिट	असांविधिक - १२	१६१	२
१३	असांविधिक पाकिट एकत्र ठेवणेसाठी मोठा लिफाफा	असांविधिक - १३	१६२	२
१४	मतदान केंद्राध्याक्ष यांचे घोषणापत्र व प्रतिज्ञापत्रांचे पाकिट (जोडपत्र-६,६अ, ७ व ८)	असांविधिक - १४	१६३	२
१५	मतदान केंद्राध्यक्षांच्या दैनंदिनीचे पाकिट	असांविधिक - १५	१६४	२
१६	आक्षेपित मतदाराच्या जप्त असलेल्या रकमेसह चलनाचे पाकिट	असांविधिक - १६	१६५	२
१७	मतदान केंद्रावरील एकुण मतदानाबाबत माहिती तक्त्याचे पाकिट	असांविधिक -१७	१६६	२
	भाग - ६ फलक			
१	प्रवेश		१२८	१
२	बाहेर		१२९	१
३	मतदान केंद्राध्यक्ष		१३०	१
४	मतदान अधिकारी		१३१	१
५	मतदान प्रतिनिधी		१३२	१
६	मतदान केंद्र क्रमांक / खोली क्रमांक तक्ता		१३३	१
७	मतदान क्षेत्राबाबतचा फलक		१३४	१
८	मतदान कक्ष फलक		१३५	१
९	धुम्रपान मना		१३६	१
१०	इशारा		१३७	१
	बॅचेस			
१	मतदान केंद्राध्यक्ष		११२	१
२	मतदान अधिकारी		११४	४
३	मतदान प्रतिनिधी (उमेदवारांचे संख्येनुसार)		११०	१०
४	मतदान मार्गदर्शक (नि.नि.कार्यालयातून देणेत येईल)		११८	०
५	मतदान कर्मचारी वर्ग		११६	१
६	भाग १ व ६ मधील साहित्य ठेवण्याचे पाकिट		१६७	२
	भाग - ७ लेखन साहित्य व इतर साहित्य			
१	नियंत्रण युनिट मधील पँकिंग स्लिप (७ * ३.५ सेमी)		-	२
२	कोरे कागद			२
३	पेन्सील कार्बन पेपर (निळा)			४
४	कापडी पिशवी			१

अ.क्र.	साहित्याचा तपशिल	जोडपत्र, सांविधिक व असांविधिक पाकिटे क्रमांक	बाब क्रमांक	साहित्याची संख्या
५	बॉलपेन (निळे - ४ व लाल - १)			५
६	सेल्फ इंकिग जांभळ्या शाईचे स्टॅम्प पॅड			१
७	टाचणी पाकीट			१
८	स्पंज			१
९	रबर बँड			१
१०	कचरा टोपली प्लास्टिक			१
११	मेणबत्ती (मोठी)			१
१२	डिंकबाटली (लहान)			१
१३	लाख (पाकिट)			१
१४	सेलोटेप (लहान)			१
१५	ड्राईंग पिन्स (पाकिट)			१
१६	चांभारी खिळे (पाकिट)			१
१७	ब्लेड			१
१८	काडे पेटी			१
१९	खाकी कागद			२
२०	खडू (कलरमधील) मिक्स			२
२१	कापडी तुकडा			१
२२	प्लॅस्टिक कंटेनर			१
२३	दोरा बंडल			१
२४	मतदार स्लिपा अडकविण्यासाठी लोखंडी स्टॅन्ड			१
२५	मतदान कक्ष			१
२६	लेखन साहित्य स्टेशनरी ठेवलेल्या कापडी पिशवीवर लावावयाचे लेबल (स्टिकर)			१
२७	लेखन साहित्य व इतर साहित्य ठेवणेचे मोठे पाकिट (अ.क्र.१ ते २४ ठेवणे)		१६८	१
२८	मतदान संपल्यावर मतदान केंद्राध्यक्षांकडून ताब्यात घेण्याचे साहित्याची यादी		८३	१

वरील रकाना क्रमांक ५ मध्ये नमुद केलेले साहित्य ताब्यात मिळाले.

केंद्राध्यक्षाची स्वाक्षरी

केंद्राध्यक्षाकडून रकाना क्र-५ मध्ये नमुद केलेले साहित्य ताब्यात मिळाले.

साहित्य ताब्यात घेणाऱ्याची स्वाक्षरी

नमुना-१७

उमेदवार, निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचे कार्यालय मतदान व मतमोजणीसाठी वापरणेत येणाऱ्या छपाई साहित्याची यादी

बाब क्र.	छपाईचा तपशील	बाब क्र.	छपाईचा तपशील
	उमेदवारांसाठी फॉर्म्स :- (बाब क्र. १ ते १४)		
१	सार्वत्रिक निवडणूक कार्यक्रम	२	नामनिर्देशनपत्र पाठपोठ छपाई अनुक्रमांकासह
३	उमेदवारासाठी महत्त्वाच्या सूचना	४	राजकीय पक्ष व उमेदवार यांच्या मार्गदर्शनासाठी आदर्श आचारसंहिता
५	निवडणूक खर्च सादर करणेसंबंधीचा नमुना (जोडपत्र -२)	६	उमेदवारासाठी खर्चाच्या दराचा तपशील तक्ता
७	निवडणूक विषयक खर्चाचे संक्षिप्त विवरण (भाग-१)	८	(गुन्हेगारी संबंधी ज्ञापन) गुन्हेगारी संबंधी व मालमत्तासंबंधी उमेदवाराने द्यावयाचा शपथपत्राचा नमुना दि. १५/०३/०४ च्या आदेशान्वये
९	दोन पेक्षा अधिक अपत्ये नसले संबंधी शपथपत्र नमुना	१०	मतपत्रिकेवर नाव छापणेबाबत करावयाच्या अर्जाचा नमुना
११	निवडणूक खर्चाबाबतचा शपथपत्राचा नमुना (जोडपत्र-२ब)	१२	उमेदवार/मतदान/मतमोणी प्रतिनिधी नमून मिळणेबाबत अर्ज
१३	उमेदवारी मागे घेण्यासंबंधीची सूचना (नमुना क)	१४	खालील विषयातील कागदपत्रे ताब्यात मिळालेबाबत फॉर्म
	हमीपत्र:- आरक्षित जागेवर निवडणूक लढवू इच्छिणाऱ्या उमेदवारांनी जात पडताळणीबाबत भरुन द्यावयाचे हमीपत्र		
	निवडणूक निर्णय अधिकारी फॉर्म्स :- (बाब क्र. १५ ते ५३)		
१५	नामनिर्देशनपत्र दाखल झालेबाबत फॉर्म	१६	उमेदवारी मागे घेतलेल्या उमेदवारांची यादी
१७	नामनिर्देशन पत्राची छाननी	१८	उमेदवारी अर्जाचे छाननीमध्ये वैध ठरलेल्या उमेदवारांच्या नावाची यादी
१९	उमेदवारी अर्जाचे छाननीमध्ये अवैध ठरलेल्या उमेदवारांच्या नावाची यादी	२०	उमेदवारास मंजूर केलेल्या चिन्हाबाबत तक्ता
२१	निवडणूक चिन्ह दिलेबाबतचे पत्र	२२	जोडपत्र १ राजकीय पक्षांनी पुरस्कृत केलेल्या उमेदवारांची नावे कळविण्यासाठी प्राधिकृत करण्यात आलेल्या व्यक्तीबाबत द्यावयाचे सूचनापत्र
२३	जोडपत्र २ राजकीय पक्षांनी पुरस्कृत करण्यात आलेल्या उमेदवारांची नावे कळविणारे सूचनापत्र	२४	उमेदवाराचे मतपत्रिकेवर येणारे नावासंबंधी माहिती दर्शविणारा तक्ता
२५	निवडणुकीस उभ्या असलेल्या उमेदवारांची यादी नियम ११(३)	२६	उमेदवाराने नामनिर्देशन पत्रासोबत भरावयाच्या अनामत रकमेचे पावती पुस्तक
२७	इच्छूक उमेदवारांनी अनामत रक्कमा भरलेल्या दैनंदिन माहिती तक्ता	२८	भरणा चलन फॉर्म
२९	उमेदवारांकरीता ओळखपत्र	३०	उमेदवार प्रतिनिधी नेमणूक प्रमाणपत्र
३१	मतमोजणी प्रतिनिधी नेमणूक प्रमाणपत्र	३२	मतदान प्रतिनिधी नेमणूक प्रमाणपत्र
३३	मतदान/मतमोजणी व उमेदवार प्रतिनिधी नेमणूक रद्द करणे	३४	मतदान/मतमोजणी केंद्रावरील कर्मचारी नेमणूक आदेश
३५	निवडणूक कामासाठी नेमलेल्या सेवकांचे प्रशिक्षणासाठी उपस्थितीबाबत स्लिप	३६	मतदान केंद्राध्यक्ष व मतदान अधिकारी यांच्या नेमणुकीसंबंधी आदेश (नेमणूक रद्द व बदली नेमणूक)
३७	मतदान केंद्राध्यक्ष/मतदान अधिकारी/मतदान कर्मचारी/मतमोजणी पर्यवेक्षक सहाय्यक/कर्मचारी हजेरी पत्रक	३८	मतदान केंद्राध्यक्ष/मतदान अधिकारी/मतदान कर्मचारी/मतमोजणी पर्यवेक्षक सहाय्यक/कर्मचारी यांचे मुशाहिरा बिल
३९	इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रे मतदानासाठी तयार ठेवणेकामी मार्गदर्शक पुस्तिका	४०	टपाली मतपत्रिका मिळणेकामी सूचनापत्र (पी.बी.१)
४१	निवडणूक कार्यप्रमाणपत्रासाठी अर्ज (पी.बी.२)	४२	निवडणूक कार्यप्रमाणपत्र (पी.बी.३)
४३	टपालाने मतदान करण्याबाबतचे घोषणापत्र (पी.बी.४)	४४	मतदारांसाठी टपाली मतदानाबाबत मार्गदर्शक सूचना (पी.बी.७)
४५	मतदान केंद्राध्यक्ष/अधिकारी यांचेसाठी निदेशपुस्तिका	४६	निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्यासाठी हस्तपुस्तिका
४७	नियंत्रण युनिटवरील स्लिप (वॉर्ड क्र. केंद्र क्र. उमेदवार संख्या)	४८	बॅलेट युनिटवरील स्लिप (वॉर्ड क्र. केंद्र क्र. उमेदवार संख्या)
४९	प्रशिक्षणात गैरहजर राहणारे कर्मचाऱ्यांना नोटीस देणे	५०	टपालाद्वारे होणारे मतदानाचे मतदारांची यादी

५१	केंद्रनिहाय प्रत्येक उमेदवारास मिळालेल्या मतांच्या संख्येचा तक्ता	५२	प्रभागातील एकूण मतदान तक्ता
५३	कोठारातुन लेखन साहित्य स्टेशनरी व फॉर्म्स मागणी चलने पुस्तिका डुप्लीकेटमध्ये ५० चलनांचे एक पुस्तक		
	मतदान केंद्रावरील फॉर्म्स :- (बाब क्र. ५४ ते ८३)		
५४	मतदान केंद्रावर पुरवावयाच्या साहित्याची यादी	५५	नोंदविलेल्या मतांचा हिशोब नमुना VM-३
५६	मतदान प्रारंभ होण्यापूर्वी मतदान केंद्राध्यक्षाने करावयाचे घोषणापत्र जोडपत्र-६	५७	दुसऱ्या मतदान यंत्राचा वापर करताना मतदान केंद्राध्यक्षाने करावयाचे प्रतिज्ञापन जोडपत्र ६अ
५८	मतदान समाप्तीचे प्रतिज्ञापन जोडपत्र - ७	५९	मतदान यंत्र मोहोरबंद केल्यानंतर करावयाचे प्रतिज्ञापन जोडपत्र-८
६०	मतदान केंद्रासाठी मतदार यादीची चिन्हांकीत प्रत ठेवण्यासाठी कव्हर	६१	मतदान केंद्रासाठी मतदार यादीची दुसरी प्रत ठेवण्यासाठी कव्हर
६२	प्रदत्त मतांची यादी (व्ही.एम.२)	६३	मतदान केंद्रावरील सेवकांचे हजेरीपत्रक
६४	नमुना "ड" फॉर्म आक्षेपित मतांची यादी	६५	आक्षेपदाराने जबाबदारीने बदल भरुन द्यावयाचे विज्ञापन
६६	खोटे मतदारांसंबंधी पोलीसांकडे केलेल्या तक्रारीचे पत्र	६७	खोटे मतदान प्रकरणाचा तक्ता
६८	मतदानाचा दोन तासानुसार प्रगती अहवाल	६९	मतदारांची नोंदवही व्ही.एम.१
७०	स्त्री पुरुष मतमोजणीचा तक्ता	७१	मतदाराकडून घ्यावयाच्या वयाबाबतचे प्रतिज्ञापन
७२	वयाचे संबंधात प्रतिज्ञापत्र घेण्यात आलेल्या मतदाराची यादी	७३	मतदान केंद्राध्यक्षांची दैनंदिनी
७४	भरणा चलन फॉर्म	७५	मा. निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे पाठवावयाचा अहवाल
७६	अंध/अपंग मतदारांची यादी (व्ही.एम.५)	७७	अंध/अपंग मतदारांच्या सोबत्याचे घोषणापत्र
७८	मतदान केंद्रावरील एकूण मतदानाबाबत माहिती तक्ता	७९	नियंत्रण युनिटसाठी लेबल (हिरवे) स्थळ पत्याची खुण, चिठ्ठी, ॲड्रेसटॅग
८०	मतदान युनिटसाठी लेबल (सफेट) पत्याची खुण, चिठ्ठी, ॲड्रेस टॅग	८१	मतदार स्लिप
८२	कापडी पिशवीवर लावावयाची लेबल (लेखन साहित्य/स्टेशनरी इतर साहित्य)	८३	मतदान संपल्यानंतर मतदान केंद्राध्यक्षांकडून ताब्यात घेण्याचे साहित्य
	मतमोजणीसाठी असलेले फॉर्म्स :- (बाब क्र. ८४ ते ९२)		
८४	मतमोजणी पर्यवेक्षक निदेश पुस्तिका	८५	मतमोजणी सेवकांचे हजेरीपत्रक
८६	उमेदवार/मतमोजणी प्रतिनिधी प्रतिज्ञापन	८७	भाग २ मतमोजणी निकाल नमुना व्ही.एम.४
८८	केंद्रनिहाय प्रत्येक उमेदवारास मिळालेल्या मतांच्या संख्येचा तक्ता	८९	मनपा अधिनियम परिशिष्ट - नियम १२ ज, ३८ व ३९ प्रमाणे (उमेदवार निवडून आलेले जाहीर केलेबाबत)
९०	प्रमाणपत्र	९१	मतदान तपशील दर्शविणारा तक्ता
९२	पडताळणी फॉर्म		
	बॅचेस :- (बाब क्र. ९३ ते १२७)		
९३	निवडणूक निर्णय अधिकारी	९४	सहाय्यक निवडणूक निर्णय अधिकारी
९५	क्षेत्र अधिकारी	९६	सहा. क्षेत्र अधिकारी
९७	निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचे कर्मचारी	९८	आचारसंहिता कर्मचारी वर्ग
९९	सहाय्यक निवडणूक अधिकारी	१००	निवडणूक विभाग कर्मचारी
१०१	वाहनचालक	१०२	विशेष प्रवेश पास
१०३	Officer On Special Duty	१०४	मंडप व्यवस्था कर्मचारी
१०५	व्हिडिओ शुटींग कर्मचारी	१०६	On Election Duty (स्टीकर) लाल कलर मध्ये
१०७	वृत्तपत्र प्रतिनिधी/छाया चित्रकार ओळखपत्र	१०८	भोजन व्यवस्था कर्मचारी
१०९	उमेदवार प्रतिनिधी	११०	मतदान प्रतिनिधी
१११	मतमोजणी प्रतिनिधी	११२	मतदान केंद्राध्यक्ष
११३	राखीव मतदान केंद्राध्यक्ष	११४	मतदान अधिकारी
११५	राखीव मतदान अधिकारी	११६	मतदान कर्मचारी
११७	राखीव मतदान कर्मचारी	११८	मतदान मार्गदर्शक
११९	मतमोजणी पर्यवेक्षक	१२०	राखीव मतमोजणी पर्यवेक्षक
१२१	मतमोजणी सहाय्यक	१२२	राखीव मतमोजणी सहाय्यक

१२३	मतमोजणी कर्मचारी	१२४	राखीव मतमोजणी कर्मचारी
१२५	मतमोजणी सांख्यिकी	१२६	मतमोजणी सांख्यिकी सहाय्यक
१२७	वितरण अधिकारी		
	फलक :- (बाब क्र. १२८ ते १३७)		
१२८	प्रवेश	१२९	बाहेर
१३०	मतदान केंद्राध्यक्ष	१३१	मतदान अधिकारी
१३२	मतदान प्रतिनिधी	१३३	मतदान केंद्र क्रमांक / खोली क्रमांक
१३४	मतदान क्षेत्रातील फरक	१३५	मतदान कक्ष फलक
१३६	धुम्रपान मना	१३७	इशारा
	सांविधिक पाकिटे :- (बाब क्र. १३८ ते १४९)		
१३८	नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब (व्ही.एम.३)	१३९	मतदारांची नोंदवही व्ही.एम.१
१४०	खराब रद्द व शिल्लक प्रदत्त मतपत्रिकांचे पाकिट	१४१	चिन्हांकित मतदार यादीचे पाकिट
१४२	वापरलेल्या मतदार स्लिपांचे पाकिट	१४३	प्रदत्त मतपत्रिका व प्रदत्त मतदारांच्या यादीचे पाकिट (व्ही. एम.- २)
१४४	ड फॉर्म आक्षेपित (हरकत) मतांचे यादीचे पाकिट	१४५	पी.बी.-३ फॉर्म पाकीट (निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र)
१४६	सांविधिक पाकिटे एकत्र ठेवण्यासाठी लिफाफा (बाब क्र. १३९ ते १४५)	१४७	टपाली मतपत्रिका लिफाफा
१४८	टपाली मतपत्रिका ठेवण्याचे पाकिट "अ" (पी.बी.५)	१४९	टपाली मतपत्रिकेचे पाकिट "ब" व घोषणापत्र ठेवण्याचे पाकिट (पी.बी.६)
	सांविधिक पाकिटे :- (बाब क्र. १३८ ते १४९)		
१५०	खोटे मतदानासंबंधी पोलीसांकडे केलेल्या तक्रारीच्या स्थळप्रती माहिती तक्त्यांचे पाकिट	१५१	सेवकांचे हजेरीपत्रकांचे पाकिट
१५२	आक्षेपदाराचे जबाबदारीबद्दल भरुन दिलेल्या फॉर्मचे पाकिट	१५३	दुसऱ्या मतदार यादीचे पाकिट
१५४	मतदान प्रगती तक्त्याचे पाकिट	१५५	न वापरलेल्या खराब, ॲड्रेस टॅग, स्पेशल टॅग, कागदी मोहरा व पट्टी सिल व डमी मतपत्रिका ठेवण्याचे पाकीट
१५६	स्त्री/पुरुष मतदान मोजणी पाकिट	१५७	मतदाराच्या वयाबाबत दिलेल्या प्रतिज्ञापत्र व त्याच्या यादीचे पाकिट
१५८	मा. निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे द्यावयाच्या अहवालाचे पाकिट	१५९	अंध/अपंग मतदारांच्या यादीचे व सोबत्याचे घोषणपत्र पाकिट
१६०	मतदान प्रतिनिधीचे नेमणूक प्रमाणपत्र असलेले पाकिट	१६१	न वापरलेल्या मतदार स्लिपांचे पाकिट
१६२	असांविधिक पाकिटे एकत्र ठेवण्यासाठी पाकिट (बाब क्र. १५० ते १६१)	१६३	मतदान केंद्राध्यक्षाचे घोषणापत्र व प्रतिज्ञापनाचे पाकिट (६, ६अ, ७ व ८)
१६४	मतदान केंद्राध्यक्षांचे दैनंदिनीचे पाकिट	१६५	आक्षेपित मतदाराच्या जप्त झालेल्या रकमेसह चलनाचे पाकिट
१६६	मतदान केंद्रावरील एकूण मतदानाबाबत माहिती तक्त्याचे पाकिट	१६७	भाग -६ १. पितळी धातूची मोहोर २. विभेदक रबरी शिक्का ३. बाणफुलीचे रबरी शिक्के ४. फलक ५. बॅचेस ठेवण्याचे पाकिट
१६८	भाग -७ लेखन साहित्य व इतर साहित्य एकत्रित ठेवण्यासाठी पाकिट		

नमुना-१८ | बाब क्र. 75

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई-३२

सार्वत्रिक निवडणूक - २०२५

मा. निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे पाठवावयाचा अहवाल

प्रभाग क्रमांक - ----- प्रभागाचे नाव ---------- प्रभाग | दिनांक-

मतदान केंद्र क्रमांक- | मतदान केंद्राचे नाव

प्रति,

मा. निवडणूक अधिकारी,

----- महानगरपालिका

विषय :- सार्वत्रिक निवडणूक-२०२५

निवडणूक अहवाल

महोदय,

निवडणूक नियमातील नियम ३० व ३१ प्रमाणे नमुना व्ही.एम.३ (नोंदविलेल्या मतांचा हिशोबर) सह खाली दर्शविल्याप्रमाणे मोहोरबंद केलेले लिफाफे यासोबत पाठविले आहे.

अ.क्र.	साहित्याचा तपशिल	जोडपत्र, सांविधिक व असांविधिक पाकिटे क्रमांक	बाब क्रमांक	साहित्याची संख्या
	टेबल क्रमांक १			
१	नियंत्रण युनिट अनुक्रमांक --			
२	मतदान युनिट (युनिटे) उमेदवार संख्येनुसार अनुक्रमांक --			
३	नोंदविलेल्या मतांचा हिशोब (नमुना व्ही.एम.-३)	सांविधिक - १	१३८	५५
४	मतदान केंद्राध्यक्ष यांचे घोषणापत्र व प्रतिज्ञापत्रांचे पाकिट (जोडपत्र-६, ६अ, ७ व ८	सांविधिक - १४	१६३	५६ ते ५९
५	मतदान केंद्राध्यक्षांच्या दैनंदिनीचे पाकिट	सांविधिक - १५	१६४	७३
६	आक्षेपित मतदाराच्या जप्त असलेल्या रकमेसह चलनाचे पाकिट		१६५	७४
७	मतदान केंद्रावरील एकूण मतदानाबाबत महिती तक्त्याचे पाकिट		१६६	७५
	टेबल क्रमांक २			
	सांविधिक पाकीटे (क्रमांक २ ते ८)			
१	मतदारांची नोंदवही (व्ही.एम.-१)	सांविधिक - २	१३९	६९
२	खराब रद्द व शिल्लक प्रदत्त मतपत्रिकांचे पाकिट	सांविधिक - ३	१४०	-
३	चिन्हांकित मतदार यादीचे पाकिट	सांविधिक - ४	१४१	६०
४	वापरलेल्या मतदार स्लिपांचे पाकिट	सांविधिक - ५	१४२	-
५	प्रदत्त मतपत्रिका व प्रदत्त मतदारांच्या यादीचे पाकिट (व्ही. एम.- २)	सांविधिक - ६	१४३	६२
६	ड फॉर्म आक्षेपित (हरकत) मतांचे यादीचे पाकिट	सांविधिक - ७	१४४	६३
७	पी.बी.-३ फॉर्म पाकीट (निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र)	सांविधिक - ८	१४५	४२
८	सांविधिक पाकिटे एकत्र ठेवण्यासाठी लिफाफा (२ ते ८ साठी)	सांविधिक - ९	१४६	
	टेबल क्रमांक ३			
	भाग - ५ असांविधिक पाकिटे			
१	खोटे मतदानासंबंधी पोलिसांकडे केलेल्या तक्रारीच्या स्थळप्रती व माहिती तक्त्याचे पाकिट	असांविधिक - १	१५०	
२	सेवकाचे हजेरी पत्रकांचे पाकिट	असांविधिक - २	१५१	

अ.क्र.	साहित्याचा तपशिल	जोडपत्र, सांविधिक व असांविधिक पाकिटे क्रमांक	बाब क्रमांक	साहित्याची संख्या
३	आक्षेपदारांचे जबाबदारीबद्दल भरून दिलेल्या फॉर्मचे पाकिट	असांविधिक - ३	१५२	
४	दुसऱ्या मतदार यादीचे पाकिट	असांविधिक - ४	१५३	
५	मतदान प्रगती तक्क्याचे पाकिट	असांविधिक - ५	१५४	
६	न वापरलेल्या व खराब ॲड्रेस टॅग,स्पेशल टॅग, कागदी मोहर व पट्टी सिलचे पाकिट)	असांविधिक - ६	१५५	
७	स्त्री-पुरुष मतदान मोजणी पाकिट	असांविधिक - ७	१५६	
८	मतदारांच्या वयांबाबत दिलेल्या प्रतिज्ञापत्र व त्यांच्या यादीचे पाकिट	असांविधिक - ८	१५७	
९	मा.नि.नि.अधिकारी यांचेकडे द्यावयाच्या अहवालाचे पाकिट	असांविधिक - ९	१५८	
१०	अंध-अपंग मतदाराच्या यादीचे व सोबत्यांचे घोषणापत्रे पाकिट	असांविधिक - १०	१५९	
११	मतदान प्रतिनिधीचे नेमणूक प्रमाणपत्र असलेले पाकिट	असांविधिक - ११	१६०	
१२	न वापरलेल्या मतदार स्लिपांचे पाकिट	असांविधिक - १२	१६१	
१३	असांविधिक पाकिट एकत्र ठेवणेसाठी मोठा लिफाफा	असांविधिक - १३	१६२	
	टेबल क्रमांक ४			
	भाग -१ व ६ मधील प्रमुख बाबी ठेवण्याचे पाकीट			१६७
	भाग - १ मधील बाण फुलीचे रबरी शिक्के, विभेदक रबरी शिक्का व पितळी धातुची मोहोर			
	भाग - ६ - १) प्रवेश २) बाहेर ३) मतदान केंद्राध्यक्ष ४) मतदान अधिकारी ५) मतदान प्रतिनिधी ६) मतदान केंद्र क्रमांक / खोली क्रमांक तक्ता ७) मतदार क्षेत्राबाबतचा फलक ८) मतदान कक्ष फलक ९) धुम्रपान मना १०) इशारा			
	भाग - ७ लेखन साहित्य व इतर साहित्य			
१	१) नियंत्रण युनिट मधील पँकिंग स्लिप (७ * ३.५ सेमी) २) कोरे कागद ३) पेन्सील कार्बन पेपर (निळा) ४) कापडी पिशवी ५) बॉलपेन (निळे - ४ व लाल - १) ६) सेल्फ इंकिग जांभळ्या शाईचे स्टॅम्प पॅड ७) टाचणी पाकीट ८) स्पंज ९) रबर बँड १०) कचरा टोपली प्लास्टिक ११) मेणबत्ती (मोठी) १२) डिंकबाटली (लहान) १३) लाख (पाकिट) १४) सेलोटेप (लहान) १५) ड्राईंग पिन्स (पाकिट) १६) चांभारी खिळे (पाकिट) १७) ब्लेड १८) काडे पेटी १९) खाकी कागद २०) खडू (कलरमधील) मिक्स २१) कापडी तुकडा २२) प्लॅस्टिक कंटेनर २३) दोरा बंडल २४) मतदार स्लिपा अडकविण्यासाठी लोखंडी स्टॅन्ड २५) मतदान कक्ष			१६८

दिनांक

मतदान केंद्राध्यक्षाचे पूर्ण नाव व स्वाक्षरी

प्रकरण — १८

राज्य निवडणूक आयोगाकडे माहिती पाठविण्याचे विविध नमुने

निवडणूक प्रक्रियेपूर्वी तसेच दरम्यान
सादर करावयाच्या अहवालाचे नमुने

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक -रानिआ/जिपपंस/२०१६/प्र.क्र.२०/का.७
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालयासमोर, मादाम कामा रोड,
मुंबई- ४०० ०३२
दिनांक- २४/१०/२०१६

आ दे श

भारतीय संविधानाच्या तरतुदी (परिच्छेद २४३के व २४३झेडए) अनुसार स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुका त्यांच्या मुदत संपण्यापूर्वी निर्भय, मुक्त व पारदर्शक वातावरणात पार पाडण्याची सर्व जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगाची आहे. ही संपूर्ण कार्यवाही संबंधित जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांच्यामार्फत पार पाडण्यात येते.

२. राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निर्दशनास आले आहे की, सार्वत्रिक/पोट निवडणुकांसाठी विविध प्रकारची पूर्वतयारी करण्यात येते. तसेच विविध प्रकारची सांख्यिकी व अनेक घटनांबाबतची माहिती संकलित केली जाते. मात्र सदरची माहिती निवडणूका पूर्ण झाल्यानंतर जतन केली जात नाही. त्यामुळे भविष्यातील निवडणूकांच्यावेळी धोरण ठरविताना /प्रतिबंधात्मक उपाययोजना आखताना जसे- मतदार जागृती अभियान, संवेदनशील मतदान केंद्र निश्चिती वा आवश्यक कर्मचारी/साहित्य याबाबतची माहिती इ.साठी आपणास पूर्वानुभावाचा लाभ होत नाही.

३. सबब राज्य निवडणूक आयोगाने स्थानिक स्वराज्य संस्थांसाठी कोणती किमान माहिती संकलित करावी याबाबत विचारविनिमय करुन काही अहवालाचे नमुने तयार केले आहेत. सदरचे नमुने हे निवडणुकीच्या विविध टप्प्यांवर सॉफ्टवेअरद्वारे तसेच गुगल ड्राईव्हद्वारे संकलित करण्याचा आयोगाचा मानस आहे.

४. निवडणुकीच्या खालील टप्प्यांवर संबंधित अधिकारी ही माहिती सोबत जोडलेल्या नमुन्यात भरतील व त्यासाठी आवश्यक ती उपाययोजना करतील :-

i) निवडणुकीपूर्व तयारी - मतदान केंद्र, मतदान अधिकारी/कर्मचारी नियुक्ती व प्रशिक्षण, मतदान साहित्य इ.

ii) आदर्श आचारसंहिता

iii) प्रत्यक्ष मतदान प्रक्रिया - प्राप्त नामनिर्देशनपत्र, नामनिर्देशनपत्र मागे घेणे, अंतिम निवडणूक लढविणारे उमेदवार, मतदानाची टक्केवारी, इ.

iv) मतमोजणी प्रक्रिया - निवडून आलेल्या उमेदवारांची माहिती, पक्षनिहाय पडलेली मते, इ.

५. सोबत जोडलेले नमुने हे प्रत्येक निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी प्रभाग/निवडणूक विभाग/ निर्वाचक गण निहाय भरावयाचे असून स्थानिक स्वराज्य संस्थानिहाय सदरची माहिती संकलित करावयाची आहे. राज्य निवडणूक आयोगाकडे जरी स्थानिक स्वराज्य संस्थानिहाय माहिती प्राप्त होणार असली तरी प्रभागनिहाय माहिती संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी स्तरावर असणे आवश्यक राहील. तसेच सदरची माहिती निवडणुकीनंतर हार्ड कॉपी तसेच सॉफ्ट कॉपी मध्ये जिल्हा स्तरावर जतन करावी. राज्य निवडणूक आयोगाचे मान्यतेशिवाय सदरची माहिती निर्लेखित करु नये.

६. तसेच राज्य निवडणूक आयोगाकडून नेमण्यात येणाऱ्या निवडणूक निरीक्षकांसाठी माहिती पुस्तिका तयार करताना विषयांकित नमुन्यात नमूद सर्व बाबींचा समावेश त्यामध्ये असावा.

७. सदरची माहिती निवडणुकीच्या विविध टप्प्यांवर तात्काळ भरली जाईल तसेच तयार झालेली माहिती जतन केली जाईल याबाबत समक्ष जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त यांनी दक्षता घ्यावी. तसेच जिल्हास्तरीय/महानगर पालिका स्तरावरील माहिती ही निवडणुकीनंतर जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्त यांनी तात्काळ आयोगाकडे पाठवावी.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(एस.एम.चन्ने)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

प्रति :- सर्व विभागीय आयुक्त
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी
निवड नस्ती

STATE ELECTION COMMISSION ,MAHARASHTRA

(SEC Order रानिआ/जिपपंस/प्र.क्र.20/का-7 दि.24/10/2016)

(These formats will be used by all local bodies just by replacing Address name)

Basic Information fill before Election Programme i.e after final ward formation

STATEMENT - 1

(Information Regarding Population & Reservation)

.....MUNICIPAL CORPORATION ELECTION ——(MONTH) (YEAR)

SR. NO.	NO & NAME OF WARD	POPULATION AS PER 2011 CENSUS			SEATS		DETAILS REGARDING RESERVATION								DATE OF ELECTION	DATE OF FIRST MEETING	DATE OF EXPIRY
							GEN		SC		ST		BCC				
		Total	SC	ST	TOTAL	WOMEN	T	W	T	W	T	W	T	W			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

STATE ELECTION COMMISSION ,MAHARASHTRA

(SEC Order रानिआ/जिपपंस/प्र.क्र.20/का-7 दि.24/10/2016)

(These formats will be used by all local bodies just by replacing Address name).

As soon as Voter list Programme declare

STATEMENT - 2

MATERIAL REQUIRED FOR GENERAL / BYE ELECTION -------(MONTH) (YEAR)

.....MUNICIPAL CORPORATION ELECTION -------(MONTH) (YEAR)

Sr. No.	NAME OF MUNICIPAL CORPORATION	NO & NAME OF WARD	VOTERS				TOTAL BOOTHS	Brass seals *		EVM/DMM/BATTERY REQUIRED (Including 10% Reserve)				MATERIAL REQUIRED (@ 3 PER BOOTH + (10% Reserve))			MARKER PEN
			MALE	FEMALE	OTHER	TOTAL		Required	Available	CU	BU	MEMORY	BATTERY	PAPER SEAL	PATTI SEAL	SPL. TAG	(@ 3 PER BOOTH + (10% Reserve))
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

*** Brass Seals have to be provided by Divisional Commission (SEC order No./SEC/PM-1496/CR-11/Ka-3 Dt. 15 March 1996)**

STATE ELECTION COMMISSION ,MAHARASHTRA

(SEC Order रानिआ/जिपपंस/प्र.क्र.20/का-7 दि.24/10/2016)

(These formats will be used by all local bodies just by replacing Address name)

As soon as Ward Formation Programme Declare (Step by step)

STATEMENT - 3

DETAILS OF ELECTION OFFICER, RETURNING OFFICERS, ASSISTANT RETURNING OFFICERS AND OTHERS

.....MUNICIPAL CORPORATION ELECTION --------(MONTH) (YEAR)

SR. NO.	DETAILS OF OFFICERS	NAME OF OFFICERS	POST	OFFICE TELEPHONE NO.	FAX NO.	MOBILE NO.	E-MAIL	REMARKS (IN CASE OF GENERAL ELECTION GIVE DETAILS OF ALLOTED ELECTORAL DIVISIONS /ELECTORAL COLLEGES TO R.O.)
1	ELECTION OFFICER (Municipla Commissioner)							
2	DEPUTY COMMISSIONER INCHARGE OF ELECTION							
3	INCHARGE OF MODEL CODE OF CONDUCT CELL							
4	OFFICER FOR CANDIDATE EXP.							
5	RETURNING OFFICER							
6	ASSISTANT RETURNING OFFICER							
7	Zonal Officers*							
8	PROs*							
9	PO 1 & 2*							

STATE ELECTION COMMISSION ,MAHARASHTRA

(SEC Order रानिआ/जिपपस/प्र क 20/का-7 दि 24/10/2016)

(These formats will be used by all local bodies just by replacing Address name)

During election Programme (Nomination phase)

STATEMENT - 4

DATEWISE DETAIL OF NOMINATION FILED

.....MUNICIPAL CORPORATION ELECTION ------ -(MONTH) (YEAR) **DATE OF ELECTION -**

SR. NO.	RETURNING OFFICER	NO & NAME OF WARD	*RESERVATION*	DATE		DATE		DATE		DATE		DATE	TOTAL RECEIVED NOMINATIONS		NO. OF CANDIDATES			NO. OF CANDIDATES WHO FILED			
				ONLINE	OFFLINE	ONLINE	OFFLINE	ONLINE	OFFLINE	ONLINE	OFFLINE	OFFLINE	ONLINE	OFFLINE	MALE	FEMALE	TOTAL	*ONLY ONE NOMINATION PAPERS*	*ONLY TWO NOMINATION PAPERS*	*ONLY THREE NOMINATION PAPERS*	*ONLY FOUR NOMINATION PAPERS*
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
		TOTAL																			

STATE ELECTION COMMISSION ,MAHARASHTRA

(SEC Order रानिआ/जिपपंस/प्र.क्र 20/क-7 दि 24/10/2016)

(These formats will be used by all local bodies just by replacing Address name)

During election Programme (Nomination phase)

STATEMENT - 5

.....MUNICIPAL CORPORATION ELECTION —— ————(MONTH)(YEAR)

SR. NO.	RETURNING OFFICER	NO & NAME OF WARD	RESERVATION	NO. OF CANDIDATES NOT VALIDLY NOMINATED			NO. OF VALIDLY NOMINATED CADIDATES			NO.OF CANDIDATE WITHDRAWN			NO.OF CONTESTING CANDIDATE**			NO.OF COURT CASES FILED AGAINST THE DECISION OF RETURNING OFFICER
				Male	Female	Total	Male	Female	Total	Male	Female	Total	Male	Female	Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17

** if only one candidate is remained so being unopposed, pl. give details (name of candidate & party/independent) in Remark column.

STATE ELECTION COMMISSION ,MAHARASHTRA

(SEC Order रानिआ/जिपपंस/प्र.क्र.20/का-7 दि.24/10/2016)

(These formats will be used by all local bodies just by replacing Address name)

On Poll day

STATEMENT - 6

POLLING PERCENTAGE

.....MUNICIPAL CORPORATION ELECTION -----(MONTH) (YEAR)

DATE OF POLLING -

SR. NO.	RETURNING OFFICER	NO & NAME OF WARD	TOTAL VOTER				7.30 to 9.30					7.30 to 11.30					7.30 to 1.30					7.30 to 3.30					7.30 to 5.30				
			MALE	FEMALE	OTHER	TOTAL	MALE	FEMALE	OTHER	TOTAL	%	MALE	FEMALE	OTHER	TOTAL	%	MALE	FEMALE	OTHER	TOTAL	%	MALE	FEMALE	OTHER	TOTAL	%	MALE	FEMALE	OTHER	TOTAL	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32

693

STATE ELECTION COMMISSION ,MAHARASHTRA

(SEC Order रानिआ/जिपएस/प्र क 20/का-7 दि 24/10/2016)

(These formats will be used by all local bodies just by replacing Address name)

STATEMENT - 7

.....MUNICIPAL CORPORATION ELECTION -------(MONTH) (YEAR)

TOTAL VOTING & POLL PERCENTAGE IN THE GENERAL / BYE ELECTIONS ------ (MONTH)(YEAR)

SR. NO.	RETURNING OFFICER	NO & NAME OF WARD	TOTAL SEATS	TOTAL BOOTHS	TOTAL VOTERS				TOTAL NO. OF VOTES POLLED				POLLING %	TENDERED VOTES	CHALLANGED VOTES			LITERACY OF VOTERS			BLIND / INFIRM VOTERS WHO VOTED WITH THE HELP OF OTHER PERSON	POSTAL BALLOT			
					MALE	FEMALE	OTHER	TOTAL	MALE	FEMALE	OTHER	TOTAL			TOTAL NOS. ALLOWED	TOTAL NOS REJECTED	AMOUNT FORFEITED	LITERATE	ILLITERATE	PERCENTAGE OF LITERATE VOTERS		TOTAL ISSUED	TOTAL RECEIVED	VALID	INVALID
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
Column 1 to 23 on Poll day & 24 TO 26 on Counting Day																									

*HERE MENTION THE NOS OF POLLING STATIONS ON WHICH NOT A SINGLE POLLING AGENT WAS PRESENT AT THE TIME OF MOCK POLL, AND SEALING OF EVMS AT THE END OF POLL

AND ALSO MENTION NOS OF POLLING STATIONS ON WHICH NEED FOR DISTRIBUTING SLIPS WAS FELT DUE TO LARGE NOS OF VOTERS IN QUE AFTER 5.30 PM.

*HERE MENTION THE ANALYSIS OF THE POLL % WITH THE % OF LAST ELECTIONS AND ANY OTHER ANALYSIS DONE ESPECIALY IF % IS TOO HIGH OR LOW (i.e below or above 15 +/- the average polling percentage of this elec

STATE ELECTION COMMISSION ,MAHARASHTRA

(SEC Order रानिआ/जिपपंस/प्र क्र 20/का-7 दि 24/10/2016)

(These formats will be used by all local bodies just by replacing Address name)

After Counting

STATEMENT - 8

.....MUNICIPAL CORPORATION ELECTION ——(MONTH) (YEAR)

VOTES & PARTY OF THE ELECTED CANDIDATE AND CANDIDATES WHO SECURED SECOND HIGHEST VOTES

S.NO.	RETURNING OFFICER	NO & NAME OF WARD	NO. & NAME OF ELECTORAL DIVISION/ ELECTORAL COLLEGE	*RESERVATION*	NAME OF THE CANDIDATE		GENDER	AGE	*EDUCATION*	VOTES POLLED	NAME OF POLITICAL PARTY	*Whether Candidate was Council or in past ? If Yes (Year or years) / No*	REMARK**
					ELECTED								
					SECOND RUNNER UP								
					OTHERS								
					NOTA								
					VOTES NOT EXTRACTED IF ANY								
					TOTAL								

** If only one candidate is remained so being unopposed pl.give details (name of candidate & party /independent) in REMARK column

696

STATE ELECTION COMMISSION ,MAHARASHTRA

(SEC Order रानिआ/जिपपंस/प्र.क्र.20/का-7 दि.24/10/2016)

(These formats will be used by all local bodies just by replacing Address name)

After Counting

STATEMENT - 9

.....MUNICIPAL CORPORATION ELECTION ------(MONTH) (YEAR)

TOTAL NO. OF VALID VOTES OBTAINED BY DIFFERENT POLITICAL PARTIES

DATE OF COUNTING : **TIME OF COMMENCEMENT OF COUNTING :**

SR. NO.	RETURNING OFFICER	NO & NAME OF WARD	TOTAL SEATS	NOS. OF CONTESTING CANDIDATES	TOTAL NUMBER OF VOTES OBTAINED BY DIFFIERENT POLITICAL PARTIES											NONE OF THE ABOVE (NOTA)	TOTAL VOTES	NO.OF CANDIDATE WHOSE DEPOSIT IS FORFEITED & AMOUNT	
					BSP	BJP	CPI	CPI (M)	INC	NCP	SS	MNS	PARTIES REGD. WITH SEC (RECOGD.STATE PARTY FOR STATE OTHER THAN MAHARASHTRA)	UNRECOGD . PARTIES REGD. WITH SEC	INDEPENDENT			NOS OF CANDIDATES	AMOUNT OF DEPOSITE FOREFEITED
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20

STATE ELECTION COMMISSION ,MAHARASHTRA

(SEC Order रानिआ/जिपपंस/प्र.क्र.20/का-7 दि.24/10/2016)

(These formats will be used by all local bodies just by replacing Address name)

After Counting

STATEMENT - 10

.....MUNICIPAL CORPORATION ELECTION --------(MONTH) (YEAR)

SEATS WON BY DIFFERENT POLITICAL PARTIES

SR. NO.	RETURNING OFFICER	NO & NAME OF WARD	TOTAL SEATS	CONTESTING CANDIDATES	NUMBER OFSEATS WON BY POLITICAL PARTIES										
					BSP	BJP	CPI	CPI (M)	INC	NCP	SS	MNS	PARTIES REGD. WITH SEC (RECOGD.STATE PARTY FOR STATE OTHER THAN MAHARASHTRA)	UNRECOGD. PARTIES REGD. WITH SEC	INDEPENDENT
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16

629

STATE ELECTION COMMISSION ,MAHARASHTRA

(SEC Order रानिआ/जिपपंस/प्र.क्र.20/का-7 दि.24/10/2016)

(These formats will be used by all local bodies just by replacing Address name)

महानगरपालिका निवडणुकीचा संकलन तक्ता					
महानगरपालिकेचे नाव -`					
पार पडलेल्या निवडणुकीचा मतदानाचा दिनांक				DD /MM /YEAR	
निवडणुकीचा प्रकार				सार्वत्रिक	पोट
निवडणूकपूर्व तयारी					
१	महानगरपालिका संख्यात्मक तपशील				
		१	जनगणनेनुसार एकूण लोकसंख्या स्त्री पुरूष		
		२	निवडणूक प्रभाग एकूण संख्या		
		३	निवडणुक लढविणारे एकूण उमेदवार (निवडणूक विभाग)		
		४	निवडणूक प्रतिनिधींची संख्या (निवडणूक विभाग)		
		५	स्त्री मतदारांची संख्या		
		६	पुरूष मतदारांची संख्या		
		७	इतर मतदारांची संख्या		
		८	एकुण मतदार (५+६+७)	०	
		९	मतदार ओळखपत्र(EPIC) असणारे मतदार		
		१०	एकूण मतदारांशी EPIC धारकांची टक्केवारी		
२	अ	मतदान केंद्र			
		१	एकूण मतदान केंद्रांची संख्या		
		२	संवेदनशील मतदान केंद्रांची संख्या (Sensitive)		
		३	अतिसंवेदनशील मतदान केंद्रांची संख्या (Critical)		
		४	उपद्रवमुल्य असलेली मतदान केंद्र (Vulnerable Polling Stations)		
२	ब	ठिकाणांनुसार(Sites) मतदान केंद्रांचा तपशील			
	१	i)	एक मतदान केंद्र असलेली ठिकाणांची संख्या		
		ii)	दोन ते पाच मतदान केंद्रे असलेल्या ठिकाणांची संख्या		
		iii)	पाच पेक्षा जास्त मतदान केंद्रे असलेल्या ठिकाणांची संख्या		
		iv)	एकुण ठिकाण (i+ii+iii)		
	२	i)	शासकीय इमारत		
		ii)	अर्ध-शासकिय इमारत		
		iii)	खाजगी इमारत		

623

481

STATE ELECTION COMMISSION ,MAHARASHTRA

(SEC Order रानिआ/जिपपंस/प्र क्र.20/का-7 दि.24/10/2016)

(These formats will be used by all local bodies just by replacing Address name)

२	क	मतदान कर्मचारी नियुक्तीचा संख्यात्मक तपशील			
		१	निवडणूक निरीक्षक (General Observer)		
		२	निवडणूक निर्णय अधिकारी (RO)		
		३	सहा. निवडणूक निर्णय अधिकारी (ARO)		
		४	क्षेत्रिय अधिकारी (ZO)		
		५	सूक्ष्मनिरीक्षक (Micro-observer if any)		
		६	मतदान केंद्राध्यक्ष (PRO)		
		७	मतदान अधिकारी (POs)		
		८	शिपाई		
		९	पोलीस		
		१०	राज्य राखीव दल व होमगार्ड		
		११	निम-लष्करी दल		
२	ड	प्रशिक्षणाचा संख्यात्मक तपशील			
		१	अधिकारी/कर्मचारी यांना दिलेल्या प्रशिक्षणाची संख्या व दिनांक		
प्रत्यक्ष निवडणूक प्रक्रिया तयारी					
	इ	मतदान यंत्रांचा संख्यात्मक तपशील			
		१	निवडणुकीत वापरलेली मतदान यंत्रे		
		i)	बॅलेट युनिट (BU)		
		ii)	कंट्रोल युनिट (CU)		
		२	राखीव ठेवण्यात आलेली मतदान यंत्रे		
		i)	बॅलेट युनिट (BU)		
		ii)	कंट्रोल युनिट (CU)		
		३	निवडणुकीदरम्यान राखीव मधुन बदली करण्यात आलेली मतदान यंत्रे		
		i)	बॅलेट युनिट (BU)		
		ii)	कंट्रोल युनिट (CU)		
	ई	वापरलेली वाहने			
		१	बसेस		
		२	ट्रक्स		
		३	जिप्स / कार		
		४	इतर (बोट/हेलिकॉप्टर)		

628

483

STATE ELECTION COMMISSION ,MAHARASHTRA

(SEC Order रानिआ/जिपपंस/प्र.क्र.20/का-7 दि 24/10/2016)

(These formats will be used by all local bodies just by replacing Address name)

आदर्श आचारसंहिता					
	उ	**प्रतिबंधात्मक उपाययोजनांचा संख्यात्मक तपशील**			
		१	चाप्टर प्रकरणे		
		२	तडीपारीची प्रकरणे		
		३	अवैध शस्त्रसाठा जप्ती प्रकरणे		
		४	अजामीनपात्र वॉरंट बजावलेली प्रकरणे		
		५	अंमली पदार्थांच्या अवैध साठा जप्तीची प्रकरणे		
	ऊ	**आदर्श आचारसंहितेच्या अंमलबजावणीसाठी केलेली व्यवस्था**			
		१	*जिल्हाधिकारी तथा जिल्हा निवडणूक अधिकारी यांचे स्तरावर पोलीस (SP) व लोकप्रतिनिधी यांच्या बैठका (तारखांसहित तपशील)*		
		२	आचारसंहिता पथकांची संख्या		
		३	स्टॅटीक सर्व्हेलंस टीम		
		४	व्हिडिओ व्हिविंग टीम		
		५	मिडीया कमिटीने मंजूरी दिलेल्या एकूण प्रकरणांची संख्या		
		६	पेड न्यूज कमिटीकडे प्राप्त एकूण तक्रारींची संख्या		
		७	वापरलेल्या व्हिडिओ कॅमे-यांची संख्या व कालावधी (आचारसंहिता, मतमोजणी इ.सर्व ठिकाणी लावलेले)		
	ए	**आदर्श आचारसंहिता भंगाची प्रकरणे (संख्यात्मक तपशील)**			
		१	दाखल करण्यात आलेली प्रकरणे		
		२	एफ आय आर (FIR) दाखल झालेली प्रकरणे		
		३	प्रलंबित असलेली प्रकरणे		
प्रत्यक्ष मतदान प्रक्रिया					
३	**मतदानाचे विश्लेषण**				
		१	एकूण मतदारांची संख्या		
		१अ	स्त्री		
		१ब	पुरूष		
		१क	अंध/अपंग मतदारांची संख्या		
		१ड	सुशिक्षीत मतदारांची संख्या		
		२	मतदानाची सरासरी टक्केवारी		
		२अ	सर्वात जास्त मतदान (टक्केवारी नुसार) होणारा निवडणूक प्रभाग व टक्केवारी		
		२ब	सर्वात कमी मतदान (टक्केवारी नुसार) होणारा निवडणूक प्रभाग व टक्केवारी		
		३	मागील निवडणुकीच्या तुलनेत सरासरी मतदान टक्केवारी (कमी/जास्त- २०१२ ची टक्केवारी)		
		४	स्त्री-पुरुष मतदान टक्केवारींची तुलना (कमी/जास्त- २०१२ ची टक्केवारी)		

624

485

STATE ELECTION COMMISSION ,MAHARASHTRA

(SEC Order रानिआ/जिपपंस/प्र क्र.20/का-7 दि 24/10/2016)

(These formats will be used by all local bodies just by replacing Address name)

		५	*नेमण्यात आलेल्या मतदान प्रतिनिधींची संख्या*		
		५अ	*एकही मतदान प्रतिनिधीं नसलेल्या केंद्रांची संख्या*		
४	मतदान प्रक्रियेत घडलेल्या महत्त्वपूर्ण घटना (संख्यात्मक)				
		१	मतदान यंत्र नादुरूस्त होणे		
		२	कायदा व सुव्यवस्था बिघडणे (उदा. जमावबंदी,गोळीबार इ.)		
		३	पुन:मतदान (मतदान केंद्र निहाय कारणासह तपशील)		
		३अ	मतदान केंद्राध्यक्ष वा इतर कर्मचाऱ्यांच्या निष्काळजीपणामुळे पुन:मतदान झाले असल्यास तपशील		
५	मतमोजणी				
		१	मतमोजणीची एकुण ठिकाणे		
		२	मतमोजणीसाठी लावण्यात आलेल्या टेबलांची संख्या		
		३	सरासरी राउंड (Min-Max)		
		४	नियुक्त कर्मचाऱ्यांची संख्या (Assistant & Supervisor, Observer if any)		
		४अ	*मतमोजणी प्रतिनिधींची संख्या*		
		५ अ	पुन:मतमोजणी (किती ठिकाणी झाली)		
		५ ब	किती ठिकाणी पुन:मतमोजणीची मागणी फेटाळण्यात आली		
		६	मतमोजणीनंतर सम-समान मते पडणे		
		७	बिनविरोध निवडून आलेल्या उमेदवारांची संख्या		
		८ अ	पाठविण्यात आलेल्या एकुण टपाली मतपत्रिकांची संख्या		
		८ब	मत नोंदवुन प्राप्त झालेल्या एकुण टपाली मतपत्रिका		
		i)	वैध		
		ii)	अवैध		
६	न्यायालयीन दावे किंवा अपिल दाखल झाल्याची प्रकरणे (संख्यात्मक)				
		१	निवडणूक कार्यक्रमादरम्यान		
		२	निकाल घोषित झाल्यानंतर		
७	निवडणूक प्रक्रियेच्या सुलभिकरणासंदर्भात जिल्ह्यांकडून खालील मुद्द्यांबाबत हाती घेतलेल्या नावीन्यपूर्ण उपक्रम (थोडक्यात वर्णन नमूद करावे) :-				
		१	निवडणूक प्रक्रियेत आधुनिक तंत्रांचा वापर		
		२	वृत्तपत्रे व इतर ईलेक्ट्रॉनिक प्रसार माध्यमांचा वापर		
		३	मतदार जागृती अभियान		
		४	मतदारांसाठी पुरविलेल्या सोयी सुविधा		
		५	निवडणूक निरीक्षकांकडून मिळालेले मार्गदर्शन		
		६	इतर		
८	निवडणूक अधिकारी (महानगरपालिका आयुक्त)यांचे निवडणूकांच्याबाबत संक्षिप्त विश्लेषण				

प्रकरण — १९

इतर अनुषंगिक महत्त्वाचे आदेश व सूचना

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण

प्राधिकृत प्रकाशन

शुक्रवार, मार्च ३, १९९५/फाल्गुन १२, शके १९१६

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी प्रत्येक विभागाच्या पुरवणीला वेगळे पृष्ट क्रमांक दिले आहेत.

भाग एक-अ—मध्य उप विभाग

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या. ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखा परीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

STATE ELECTION COMMISSION

New Administrative Building, Opp. Mantralaya, Madam Cama Road, Bombay 400 032, dated the 2nd March 1995.

Order

CONSTITUTION OF INDIA.

No. SEC. 1095/306/Desk-3.—Whereas the superintendence, direction and control of all elections to the Panchayats and the Municipalities in the State are vested in the State Election Commission, Maharashtra in accordance with the provisions of Articles 243-K and 243-ZA of the Constitution of India ;

And Whereas as envisaged in the provisions made by the Constitution (Seventy-third) Amendment Act, 1992 and the Constitution (Seventy-fourth) Amendment Act, 1992, it is intended *inter alia* to ensure regular, timely and also free, fair and in efficient manner, all elections to the Panchayat and the Municipalities under the superintendence, direction and control of the State Election Commission;

And Whereas the provisions with regard to the elections to the Panchayats and the Municipalities made in the relevant State Acts under which the Panchayats and the Municipalities are constituted do not, in all the Acts provide for the requisitioning of staff, premises, vehicles, etc. that may be required at or for an election to a Panchayat or a Municipality ;

And Whereas it is necessary and expedient in the interest of maintaining purity of elections to a Panchayat or a Municipality and in the interest of conduct of such elections in a free, fair and efficient manner, to provide for requisitioning of staff, premises, vehicles, etc. that may be required at or for any election to a Panchayat or the Municipality including any bye-election and for incidental provisions with regard thereto;

Now, Therefore, in exercise of the powers conferred by Articles 243-K and 243-ZA of the Constitution of India, read with sub-section (*4*) of section 18A of the Bombay Municipal Corporation Act (Bom. III of 1888), sub-section (*4*) of section 9B of the City of Nagpur Corporation Act, 1948 (C. P. and Berar II of 1950), Sub-section (*4*) of section 14 of the Bombay Provincial Municipal Corporation Act, 1949 (Bom. LIX of 1949), sub-section (*4*) of section 10A of the Maharashtra Municipal Councils, Nagar Panchayats and Industrial Townships Act, 1965, sub-section (*4*) of section 10A of the Bombay Village Panchayats Act, 1958 (Bom. III of 1959), the Zilla Parishads and Panchayats Samitis Act, 1961 (Mah. V of 1962), and of all other powers enabling me in this behalf, and in relation to holding of elections under these provisions under the supervision, direction and control of the State Election Commission, I, D. N. Chaudhari, State Election Commissioner, Maharashtra hereby make an order as follows :—

1. *Title, extent, application and commencement.*—(1) This Order may be called the Panchayats and Municipalities Election (Requisitioning of Staff, Premises and Vehicles, etc.) Order, 1995.

(2) It extends to the whole of the State of Maharashtra.

(3) It shall apply to such Panchayat or Municipality where, the law for the time being in force under which it has been constituted, does not provide for the matters provided in this Order; and where any such law makes provisions for such matters, the relevant provisions of this Order shall not apply.

(4) It shall come into force on the 3rd March 1995.

2. *Requisitioning of Staff for election.*—Every State Government Department or Office, local authority, Corporation owned or controlled by the State Government, or a company or any subsidiary company set up by the State Government, in the State shall, when so requested, in the case of any election to a Municipal Corporation, by the Municipal Commissioner concerned or, in any other case, by the Collector, or by an officer authorised by the Municipal Commissioner or, as the case may be, by the Collector (hereinafter in this Order referred to as "the requisitioning authority"), make available to them such staff as may be necessary for the performance of any duty in connection with the preparation and revision of electoral roll or list of voters and the conduct of election.

Explanation.—For the purpose of this clause,—

(1) the expression "a corporation" means any body corporate and shall include a society registered under the Societies Registration Act, 1860 (21 of 1860) in its application to the State of Maharashtra or any body constituted under any law for the time being in force ;

(2) the expression "a corporation controlled by the State Government" shall include a corporation in which not less than twenty-five per cent of the paid up share capital is held by the State Government ;

(3) the expression "staff" shall include officers,

3. *Recquisitioning of Premises, Vehicles, etc. for election.*—(1) If it appears to the requisitioning authority that in connection with any election—

(a) any premises are needed of are likely to be needed for the purpose of being used as a polling station or for the storage of ballot boxes after a poll has been taken; or

(b) any vehicle, vessel or animal is needed or likely to be needed for the purpose of transport of ballot boxes to or from any polling station or transport of members of police force for maintaining order during the conduct of such election, or transport of any officer or other person for the performance of any duties in connection with such election ;

the requisitioning authority may, by order in writing, requisition such premises or such vehicle vessel or animal, as the case may be, and make such further orders as may appear to it be necessary or expedient in connection with the requisitioning :

Provided that, no vehicle, vessel or animal which is being lawfully used by a candidate or his agent for any purpose connected with the election of such candidate shall be requisitioned under this sub-section until the completion of the poll at such election.

(2) The requisition shall be effected by an order in writing addressed to the person deemed by the requisitioning authority to be the owner or person in possession of the property, and such order shall be served on the person to whom it is addressed in the manner prescribed for the service of a notice under any law for the time being in force under which a Panchayat or a Municipality is constituted.

(3) Any person to whom such order is addressed shall be bound to deliver possession of such premises or such vehicle, vessel or animal to the requisitioning authority or to such other officer as may be specified in the order.

(4) Whenever any property is requisitioned under sub-clause (1), the period of such requisition shall not extend beyond the period for which such property is required for any of the purposes mentioned in that sub-clause.

Explanation.—For the purpose of this section,—

(a) The expression " premises " means any land, building, or part of a building and includes a hut, shed or other structure or any part thereof.

(b) The expression " vehicle " means any vehicle used or capable of being used for the purpose of road transport whether propelled by mechanical power or otherwise.

4. *Payment of compensation.*—(1) Whenever in pursuance of the last preceding clause, the requisitioning authority requisitions any premises, or any vehicle, vessel or animal, the requisitioning authority shall pay to the person interested compensation, the amount of which shall be determined by the requisitioning authority taking into consideration the following, namely :—

(a) in the case of premises—

(i) the rent payable in respect of the premises or if no rent is payable, the rent payable for similar premises in the locality;

(ii) if the consequence of the requisition of the premises the person interested is compelled to change his residence or place of business, the reasonable expenses (if any) incidental to such change;

(b) in the case of any vehicle, vessel or animal, the fares or rates prevailing in the locality for the hire of such vehicle, vessel or animal.

(2) Any person interested or any person, who claims to be entitled to receive compensation, being aggrieved by the order of the requisitioning authority as to—

(i) the amount of compensation determined; or

(ii) the title of any person entitled to receive compensation; or

(iii) the approtionments of the amount of compensation among two or more persons, may, within one month from the receipt of the order under sub-section (*1*), or if the order is not addressed to him within one month from the date of the order, appeal to the Divisional Commissioner of a revenue division concerned and the decision of the Divisional Commissioner on such appeal shall be final.

Explanation.—For the purpose of this section, the expression " person interested " means,—

(a) in the case of premises,—

(i) the person who was in actual possession of the premises immediately before the requisition ; or

(ii) when no person was in actual possession, the owner of such premises,

(b) in the case of any vehicle, vessel or animal, the owner thereof; and

(c) any other person who is entitled to receive compensation :

Provided that, where immediately before the requisitioning, any vehicle or vessel was, by virtue of a hire-purchase agreement, in the possession of a person other than the owner, the total compensation payable in respect of the requisition shall be apportioned between that person and the owner in such manner as they may agree upon and in default of agreement in such manner as the requisitioning authority may decide.

5. *Power to obtain information.*—The requisitioning authority may, with a view to requisitioning any staff or premises under clause 3 or determining the compensation payable under clause 4 by order, require any person to furnish to such authority as may be specified in the order such information in his possession relating to such staff or property as may be so specified.

6. *Power of entry into and inspection of premises etc.*—Any person authorised in this behalf by the requisitioning authority may enter into any premises and any vehicle, vessel or animal therein for the purpose of determining whether, and if so, in what manner an order under clause 3 should be made in relation to such premises, vehicle, vessel or animal, or with a view to secure complaince with any order made under that clause.

7. *Eviction from requisitioned premises.*—(1) Any person remaining in possession of any requisitioned premises in contravention of any order made under clause 3 may be summarily evicted from the premises by any officer empowered by the requisitioning authority in this behalf.

(2) Any officer so empowered may, after giving to any woman not appearing in public reasonable warning and facility to withdrawn, remove, or open any lock or bolt or break open any door or any building or do any other act necessary for effecting such eviction.

8. *Release of Premises etc. from requisition.*—(1) When any premises requisitioned under clause 3 are to be released from requisition, the possession thereof shall be delivered to the person from whom possession was taken at the time when the premises were requisitioned or if there were no such person, to the person deemed by the requisitioning authority to be the owner of such premises and such delivery of possession shall be a full discharge of the requisitioning authority from all liabilities in respect of such delivery, but shall not prejudice any rights in respect of the premises which any other person may be entitled by due process of law to enforce against the person to whom possession of the premises is so delivered.

(2) Where the person to whom possession of any premises requisitioned under clause 3 is to be given under sub-clause (*1*) cannot be found or is not readily ascertainable or has no agent or any other person empowered to accept delivery on his behalf, the requisitioning authority shall cause a notice declaring that such premises are released from requisition to be affixed on some conspicuous part of such premises and publish the notice in the *Official Gazette.*

(3) When a notice referred to in sub-clause (2) is published in the *Official Gazette* the premises specified in such notice shall cease to be subject to requisition on and from the date of such publication and be deemed to have been delivered to the person entitled to possession thereof and the requisitioning authority or the Panchayat or the Municipality, concerned shall not be liable for any compensation or other claim in respect of such premises for any period after the said date.

(4) The provisions of sub-clause (1) to (3) shall apply *mutatis mutandis* to the release of a vehicle, vessel or animal.

9. *Offences and penalties.*—Any person who,—

(1) contravenes any order made under clause 2 or, after having issued an order of requisition and entrusted with any duty in connection with any election, refuses to attend or to perform such duty ;

(2) contravenes any order made under clause 3 ;

(3) refuses to furnish the information or willfully furnishes false information called for the order addressed; shall on conviction; be punished,—

(a) for an offence under sub-clause (1) or (2), with imprisonment for a term which may extend to one year, or with fine, or with both.

(b) for an offence under sub-clause (3), with imprisonment for a term which may extend to three months, or with fine, or with both.

D. N. CHAUDHARI,
State Election Commissioner, Maharashtra.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक :- रानिआ/जिपपंस-२०१७/प्र.क्र.४४/का.७
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक :- २१ जुलै, २०१८

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)

विषय :- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीसाठी अधिकारी/कर्मचारी यांच्या सेवा अधिग्रहीत करण्याबाबत- शुध्दीपत्रक

संदर्भ :- राज्य निवडणूक आयोगाचे क्रमांक- एसईसी.१०९५/३०६/डेस्क-३, दिनांक २ मार्च, १९९५ चे आदेश

महोदय,

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीसाठी अधिकारी/कर्मचारी यांच्या सेवा अधिग्रहीत करण्याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाचे संदर्भांकित दिनांक २ मार्च, १९९५ च्या आदेशान्वये निदेश दिले आहेत. सदर आदेशातील परिच्छेद-२ मध्ये सुधारणा करण्यात आली असून त्याबाबतचे दिनांक १८ जुलै, २०१८ चे शुध्दीपत्रक पुढील आवश्यक त्या कार्यवाहीसाठी यासोबत पाठविण्यात येत आहे.

मा.राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपली,
SArolkar
(सु.तु.आरोलकर)
कक्ष अधिकारी
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

RNI No. MAHBIL /2009/31748

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग एक—अ-मध्य उप-विभाग

वर्ष ४, अंक ३३] बुधवार, जुलै १८, २०१८/आषाढ २७, शके १९४० [पृष्ठे २, किंमत : रुपये २६.००

असाधारण क्रमांक ६७

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त)

आदेश व अधिसूचना.

STATE ELECTION COMMISSION, MAHARASHTRA

New Administrative Building, Hutatma Rajguru Chowk, Madam Cama Road
Mumbai 400 032, dated the 18th July 2018

Reference.—SEC Order No. SEC.1095/306/Desk-3, dated 2nd March 1995.

CORRIGENDUM

No. SEC/ZPPS/2017/CR.44/D-7.— Whereas, the superintendence, direction and control of all election to the Panchayats and the Municipalities in the State are vested in the State Election Commission, Maharashtra in accordance with the provisions of Articles 243-K and 243-ZA of the Constitution of India;

2. And whereas, State Election Commission has plenary powers to cope with certain situations which may not be provided for in the enacted laws and rules and as the relevant State Acts under which the Panchayat and the Municipalities are constituted do not provide for requisitioning the staff, premises, vehicles that may be required at or for an election to Panchayat and Municipality. The State Election Commission, as such has exercised its powers in issuing the said reference order.

3. And whereas, in view of the order passed by the Bombay High Court, Bench at Aurangabad in Writ Petition No.1514/2017 on 5th May 2017, it has become necessary to amend the reference order on the lines of section 159 of the Representation of People Act, 1951.

Now, therefore, in exercise of the powers conferred by Articles 243-K and 243-ZA of the Constitution of India, read with sub-section *(4)* of section 18A of the Mumbai Municipal Corporation Act (Bom.III of 1888), sub-section (*4*) of section 14 of Maharashtra Municipal Corporation Act (Bom.LIX of 1949), sub-section (*4*) of section 10-A of the Maharashtra Municipal Councils, Nagar Panchayats and Industrial Townships Act, 1965, sub-section (*4*) of section 9A of the Maharashtra Zilla Parishad and Panchayat Samiti Act, 1961 (Mah.V of 1962), sub-section (*4*) of section 10A of the Maharashtra Village Panchayat Act, 1958 (Bom.III of 1959), and of all the powers enabling it in this behalf, and in relation to holding of elections under these provisions under the supervision, direction and control of the State Election Commission, Maharashtra hereby makes the following order :—

The Para No. 2 of State Election Commission Order No. SEC.1095/306/Desk-3, dated 2nd March 1995 shall be replaced and read as follows :—

" 2. Requisition of Staff for election –

(1) The authorities specified in sub-section (2) shall, when so requested by Municipal Commissioner in the case of any election to Municipal Corporation or in any other case by the Collector or by an Officer authorized by Municipal Commissioner or as the case may be, by the Collector (hereinafter in this order referred to as requisitioning authority), make available to them such staff as may be necessary for the performance of any duty in connection with the preparation and revision of electoral roll or list of voter and the conduct of election.

(2) The following shall be the authorities for the purpose of sub-section (*1*), namely :—

(*i*) any Maharashtra State or Central Government Department or Office,

(*ii*) any Local authority in Maharashtra State,

(*iii*) any University established or incorporated by or under a Central Provincial or State Act,

(*iv*) A Government Company as defined in section 617 of the Companies Act, 1956 (1 of 1956) ,

(*v*) Any other institution, concern or undertaking which is established by or under Central Provincial or State Act or which is controlled or financed wholly or substantially by funds provided, directly or indirectly, by the Central Government or a State Government.".

(3) The above amendment shall come into force on the date of its publication in the *Official Gazette.*

By order of State Election Commissioner,

AVINASH SANAS,
Deputy Commissioner,
State Election Commission,
Maharashtra.

ON BEHALF OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, PRINTED AND PUBLISHED BY I/C DIRECTOR SHRI MANOHAR SHANKAR GAIKWAD, PRINTED AT GOVERNMENT CENTRAL PRESS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004 AND PUBLISHED AT DIRECTORATE OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATIONS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004 EDITOR : I/C DIRECTOR SHRI MANOHAR SHANKAR GAIKWAD.

महानगरपालिका / नगरपरिषद / नगरपंचायत निवडणुकांमध्ये अधिकारी / कर्मचारी यांची नेमणूक करताना घ्यावयाच्या दक्षतेबाबत.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ / मनपा-२०२३ /प्र.क्र. २ / का.५
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक :- २६/४/२०२३

आदेश

ज्याअर्थी, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाअंतर्गत निवडणूक नियम क्र. १४, बृहन्मुंबई महानगरपालिका अधिनियम निवडणूक नियमावली, २००६ च्या नियम क्र. ३२ आणि महाराष्ट्र नगरपालिका निवडणूक नियम १९६६ च्या नियम क्र. ९ अनुसार मतदान केंद्राध्यक्ष / अधिकारी नियुक्ती करण्यासंदर्भात तरतूद आहे.

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाच्या आदेश क्र. एसईसी १०९५ / ३०६ / डेस्क-३, दि. २ मार्च, १९९५ अन्वये निवडणुकांकरिता आवश्यक असलेला कर्मचारीवृंद अधिग्रहित करण्याचे अधिकार महानगरपालिकेच्याबाबतीत संबंधित महानगरपालिका आयुक्त तर नगरपरिषद / नगरपंचायतीच्याबाबतीत संबंधित जिल्हाधिकारी यांना प्रदान करण्यात आले आहेत. सदर आदेशामध्ये राज्य शासनाचे अधिकारी / कर्मचारी अधिग्रहित करण्याबाबत तरतूद होती. त्यामध्ये सुधारणा करुन राज्य निवडणूक आयोगाच्या क्र. एसईसी/झेपीपीएस/२०१७/सी.आर.४४/डी.७, दि.१८ जुलै,२०१८ अन्वये केंद्र शासन व अन्य संस्थांचे अधिकारी / कर्मचारी देखील अधिग्रहित करण्याबाबत तरतूद करण्यात आली आहे.

आणि ज्याअर्थी, निवडणुका नि:पक्ष, शांत, मुक्त व निर्भय वातावरणात पार पाडण्याच्या अनुषंगाने मतदान केंद्रावर मतदान केंद्राध्यक्ष व मतदान अधिकारी नियुक्त करताना काही दक्षता घेणे आवश्यक आहे याची खात्री झाली आहे.

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ (१८८८ मुंबई ३) च्या कलम १८ए (४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १४(४), महाराष्ट्र नगरपालिका, नगरपंचायती आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १०ए (४) अनुसार पुढीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत:-

१) महानगरपालिका / नगरपरिषद / नगरपंचायत निवडणुकांमध्ये संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा अधिकारी / कर्मचारी यांची मतदान केंद्रावर नेमणूक करण्यात येऊ नये. मात्र अपवादात्मक परिस्थितीमध्ये अशा नेमणुका करावयाच्या झाल्यास त्यांना मतदान केंद्राध्यक्ष व पहिला मतदान अधिकारी म्हणून नियुक्त करण्यात येऊ नये.

२) महानगरपालिका / नगरपरिषद / नगरपंचायत निवडणुकांकरिता मतदान केंद्रावर कर्मचारीवृंदांची नियुक्ती करताना त्यांचे कार्यालयाचे ठिकाण व निवासाचे ठिकाण ज्या निवडणूक प्रभागात येते, त्या प्रभागातील मतदान केंद्रावर त्यांची नियुक्ती करता येणार नाही.

याकरिता कर्मचारीवृंद अधिग्रहित करताना त्यांचा ऑफिसचा पत्ता, घरचा पत्ता, मोबाईल नंबर, वेतनश्रेणी, निवृत्तीचा दिनांक याबाबतची माहिती घ्यावी, जेणेकरुन मतदान केंद्रासाठी पथक निर्मिती करताना अडचण येणार नाही.

३) मतदान केंद्रावर नियुक्त करण्यात येणाऱ्या पथकात एकाच कार्यालयातील अधिकारी / कर्मचाऱ्यांचा समावेश नसावा. पथक नियुक्त करतानाच त्यातील अधिकारी / कर्मचारी वेगवेगळ्या कार्यालयातील असतील, याची दक्षता घ्यावी.

४) महानगरपालिका / नगरपरिषद / नगरपंचायत निवडणुकांकरिता मतदान केंद्रावर कर्मचारीवृंदांची नियुक्ती केल्यानंतर त्या प्रभागात निवडणूक लढविणारा उमेदवार अशा

अधिकारी / कर्मचाऱ्याचा नातेवाईक (यात उमेदवाराचे पति/पत्नी, आजी, आजोबा, आई, वडील, काका, काकी, मामा, मामी, मावशी, आत्या, बहिण (सख्खी व चुलत) , भाऊ (सख्खा व चुलत), मुलगा, मुलगी, भाचा, भाची, पुतण्या, पुतणी या नात्यांचा समावेश राहील.) किंवा हितसंबंध असलेली व्यक्ती असल्याचे निदर्शनास आल्यास, त्या अधिकारी / कर्मचाऱ्याची त्या प्रभागातील नियुक्ती रद्द करुन आवश्यकतेनुसार अन्य प्रभागातील मतदान केंद्रावर त्याची नियुक्ती करण्यात यावी.

५) मतदान केंद्रावरील कर्मचारीवृंदांच्या नियुक्त्या वरील अटींचे पालन करुन करणे शक्य व्हावे याकरिता प्रथम प्रशिक्षणाच्यावेळी सर्व अधिकारी / कर्मचारी यांच्या निदर्शनास सदर बाबी आणून द्याव्यात. त्यांच्या नियुक्त्या वरील मुद्दा क्र. १ ते ४ नुसार नसल्यास त्यांनी सदर बाब तात्काळ संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या निदर्शनास आणून देण्याचे आवाहन देखील प्रथम प्रशिक्षणाच्यावेळी करण्यात यावे.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(के. सूर्यकृष्णमूर्ती)
उप सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,

१) सर्व जिल्हाधिकारी
२) आयुक्त, सर्व महानगरपालिका
३) मुख्याधिकारी, सर्व

STATE ELECTION COMMISSION, MAHARASHTRA

No. SEC. 1095/CR-5/95/Desk-3,
New Administrative Building,
Opposite Mantralaya,
Madame Cama Road, Bombay 400 032.
Dated the 15th March 1995.

To,

The Chief Secretary to the Government of Maharashtra,
Mantralaya, Bombay 400 032.

Subject.—Restrictions on transfer of staff connected with the work of elections.

DIRECTION

Whereas, as envisaged in the provisions made by the Constitution (Seventy-third) Amendment Act, 1992 and the Constitution (Seventy-fourth) Amendment Act, 1992, (*vide* Article 243-K and 243-ZA of the Constitution of India) it is intended *inter alia* to ensure regular, timely and also free, fair and in efficient manner, all elections to the Panchayats and the Municipalities under the superintendence, direction and control of the State Election Commission ;

And Whereas the provisions with regard to the elections to the Panchayats and the Municipalities made in the relevant State Acts under which Panchayats and the Municipalities are constituted do not, in all the Acts, make provisions to regulate transfers of staff connected with the work of election, during an election to a Panchayat of a Municipality ;

And Whereas, the State Election Commission has ordered holding of general elections to over about 14,000 Village Panchayats throughout the State and fixed the programme therefor in two stages as communicated to all the Collectors in the State under letter No. SEC. 1095/CR-30/95/PR, dated the 1st February 1995, according to which the work of making preparations for these elections, such as formation of wards, etc. has commenced on the 23rd February 1995 and the election process shall be completed by the 24th May 1995 ;

And Whereas, the State Election Commission has also ordered holding of general elections to nine Municipal Councils and three Municipal Corporations and fixed the programme therefor in March, April and May 1995 ;

And whereas as provided in sub-section (*3*) of section 10A of the Bombay Village Panchayats Act, 1958, sub-section (*3*) of section 14 of the Bombay Provincial Municipal Corporations Act, 1949 and sub-section (*3*) of section 10A of the Maharashtra Municipal Councils, Nagar Panchayats and Industrial Townships Act, 1965, all the officers and members of the Staff appointed or deployed for preparation of electoral rolls and conduct of elections of Panchayats or, as the case may be, Municipal Corporations, shall function under the superintendence, direction and control of the State Election Commissioner ;

And whereas sub-section (*4*) of the said section 10A and 14, respectively, provide that notwithstanding anything contained in the said Act and the rules made thereunder, the Commission may issue such special or general orders or directions, which may not be inconsistent with the provisions of the said Act or the rules for fair and free elctions ;

And Whereas, it is necessary and expedient in the interest of maintaining purity of elections to a Panchayat or a Municipality and in the interest of conduct of such elections in a free, fair, peaceful and efficient manner, to regulate transfers of staff connected with the work of election during any election to a Panchayat or the Municipality including any bye-election ;

Now, Therefore, in exercise of the powers conferred by Articles 243-K and 243-ZA of the Constitution of India, read with sub-section (*4*) of section 18A of the Bombay Municipal Corporation Act (Bom. III of 1888), sub-section (*4*) of section 9B of the City of Nagpur Corporation Act, 1948 (C. P. and Berar II of 1950), sub-section (*4*) of section 14 of the Bombay Provincial Municipal Corporation Act, 1949 (Bom. LIX of 1949), sub-section (*4*) of section 10A of the Maharashtra Municipal Councils, Nagar Panchayats and Industrial Townships Act, 1965, sub-section (*4*) of section 10A of the Bombay Village Panchayats Act, 1958 (Bom. III of 1959), the Zilla Parishads and Panchayat Samitis Act, 1961 (Mah. V of 1962), and of all other powers enabling me in this behalf, and in relation to holding of elections under these provisions under the supervision, direction and control of the State Election Commission, I, D. N. Chaudhari, State Election Commissioner, Maharashtra hereby direct as follows :—

(1) The transfers of Municipal Commissioners and Collectors including Additional Collectors, middle level officers like Deputy Collectors, Chief Officers of Municipal Councils, Block Development Officers, Tahsildars and other officers and employees *connected with or associated with the work of making preparations for and the conduct of the Panchayat/Municipality elections and bye-elections and police officers of all levels in the area of the Panchayat or the Municipality where elections are being held,* should not be ordered or, if ordered earlier given effect to during the period from the date of announcement of election programme until the date of completion of the election or bye-election.

(2) These instructions are considered necessary to ensure that the election process which has started with the help of officers and employees detailed for making preparations for the election work is completed without late or hinderance in that work.

(3) If any transfer is found unavoidable and absolutely necessary a reference should be made to the commission for approval, alongwith the full justification therefor.

(4) At the same time, officers about whom complaints have been received from any contesting candidate/political party reflecting upon his partisan attitude or behaviour during his tenure should be dissociated with the election work.

(5) The authorities concerned of the State Government or of a panchayat or a Municipality shall not effect transfer of officers and staff connected with the formation of wards, preparation of electoral rolls and conduct of elections to a Panchayat or a Municipality during the period specified in direction (1) hereinabeve.

(6) The State Government shall strictly implement the above measures and issue detailed and comprehensive standing instructions to all the authorities concerned to take appropriate and legally effective steps in that behalf and assist the election authorities in the peaceful and smooth conduct of free fair and peaceful election poll. A copy of the instructions so issued should be endorsed to the State Election Commission.

(7) These directions shall apply at all other/future general or bye-elections to any Panchayat or Municipality in the State.

D. N. CHAUDHARI,
State Election Commissioner, Maharashtra.

Copy forwarded with compliments and for information to the Additional Chief Secretary, Home Department, Mantralaya, Mumbai 400 032.

Copy forwarded for information to—
All the Divisional Commissioners.
All the Municipal Commissioners.
All the Collectors of Districts.
All the Chief Executive Officers of Zilla Parishad.

STATE ELECTION COMMISSION, MAHARASHTRA

No. SEC. 1095/CR-11/Desk-3,
New Administrative Building,
Opposite Mantralaya,
Madame Cama Road, Bombay 400 032.
Dated the 10th April 1995.

To,
All the Divisional Commissioners.
All the Municipal Commissioners.
All the Collectors.
All the Chief Executive Officers of Zilla Parishad.

Subject.—General or bye-election to Municipal Corporation, Municipal Council, Zilla Parishad and Panchayat Samiti.

Sub-rule (2) of rule 4 of the Maharashtra Local Authoritry Members' Disqualification Rules, 1987 made under the Maharashtra Local Authority Members' Disqualification Act, 1986 provides *inter alia* that every councillor in relation to a Municipal Party and a Zilla Parishad Party and Member in relation to a Panchayat Samiti Party who takes his seat in the Municipal Corporation, Municipal Council, Zilla Parishad or, as the case may be, in Panchayat Samiti, after the commencement of the said rules (it appears that these rules have commenced on the 1st November 1987, on which date they have been gazetted) shall, before taking his seat in the Municipal Corporation, Municipal Council, Zilla Parishad or, as the case may be, Panchayat Samiti deposit with the Commissioner (which expression means the Commissioner of a Revenue Division appointed under section 6 of the Maharashtra Land Revenue Code, 1966, Cf. Section 2(c) of the Local Authority Members' Disqualification Act, 1986) his Election certificate or, as the case may be, certified copy of the notification nominating him as a member. The *Explanation* appended to the said sub-rule (2) of rule 4 provides that the " election certificate " means the certificate of election issued under the relevant Municipal Acts or Zilla Parishad Act. None of these Acts in operation in the State or the Election Rules made thereunder provide for issuance of an election certificate to an elected candidate at the general or bye-election. It is, therefore, expedient to prescribe such certificate to meet the requirements of the said rule 4(2). The State Election Commission, therefore, in exercise of the powers conferred by Articles 243-K and 243-ZA of the Constitution of India, read with sub-section (*4*) of section 18A of the Bombay Municipal Corporation Act (Bom. III of 1888), sub-section (*4*) of section 9B of the City of Nagpur Corporation Act, 1948 (C. P. and Berar II of 1950), sub-section (*4*) of section 14 of the Bombay Provincial Municipal Corporation Act, 1949 (Bom. LIX of 1949), sub-section (*4*) of section 10A of the Maharashtra Municipal Councils, Nagar Panchayats and Industrial Townships Act, 1965, the Zilla Parishads and Panchayats Samitis Act, 1961 (Mah. V of 1962), and of all other powers enabling it in this behalf, directs that an " election certificate " in the form appended herewith

and as may be relevant shall be issued by the Returning Officer to a contesting candidate who has been declared elected as a councillor or, as the case may be, a member at any general or bye-election to the Municipal Corporation, Municipal Council, Zilla Parishad, or, as the case may be, the Panchayat Samiti.

D. N. CHAUDHARI,
State Election Commissioner, Maharashtra.

Encl. Form of Election Certificate.

Copy forwarded for information to—

(1) The Chief Secretary to the Government of Maharashtra, Mantralaya, Mumbai 400 032.

(2) The Principal Secretary to the Government of Maharashtra, Urban Development Department, Mantralaya, Mumbai 400 032.

(3) The Secretary to the Government of Maharashtra, Rural Development Department, Mantralaya, Mumbai 400 032.

STATE ELECTION COMMISSION

No. SEC. 1095/CR-11/Desk-3,
New Administrative Bldg.,
Opp. Mantralaya, Madam Cama Road,
Bombay 400 032.

Date 8th June, 1995.

To,

All the Divisional Commissioners,
All the Municipal Commissioners,
All the Collectors.
All the Chief Executives of Zilla Parishads.

Sub. : General/Bye-election to the Municipal Corporation, Municipal Council, Zilla Perishad and Panchayat Samiti.

Ref. : Letter No. SEC-1095/CR-11/Desk-3, dated the 10th April 1995 from the State Election Commission, Maharashtra.

The State Election Commission, Maharashtra, has prescribed formats of election certificates to be issued to the candidates elected at any election or bye-election to a Municipal Corporation or a Municipal Council or a Zilla Parishad or a Panchayat Samiti. Under the provisions of Rule 4(2) of the Maharashtra Local Authority Members' Dis-qualification Rules, 1987, a councillor elected to a Municipal Corporation has to deposit this election certificate with the Commissioner of a revenue division and in the case of a councillor elected to a Municipal Council, Zilla Parishad or a member elected to a Panchayat Samiti has to deposit the election certificate with the Collector of a district. While issuing election certificate, these provisions may be brought to the notice of a councillor or, as the case may be a member.

D. N. CHAUDHARI
State Election Commissioner,
Maharashtra.

महानगरपालिकांमध्ये निवडून आलेल्या
उमेदवारांना द्यावयाचे प्रमाणपत्र

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक:-रानिआ/मनपा २००५/प्र.क्र.१५/का.०५
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- ८ एप्रिल, २००५.

आ दे श

राज्य निवडणूक आयोगाने महानगरपालिकांमध्ये निवडून आलेल्या उमेदवारांच्या द्यावयाच्या प्रमाणपत्रावर निवडणूक निर्णय अधिकारी व महानगरपालिका, आयुक्त अशा दोघांच्याही सहीची आवश्यकता होती. त्यामध्ये बदल करुन राज्य निवडणूक आयोगाने यापुढे महानगरपालिकांमधील निवडून आलेल्या उमेदवारांच्या प्रमाणपत्रावर फक्त निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याची सही राहील, असा निर्णय घेतला आहे. निवडणूक प्रमाणपत्राचा नमुना सोबत जोडला आहे.

(नन्द लाल)
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त

ज. 10356(258)

0640

५७४

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रमाणपत्र

---------- महानगरपालिका सार्वत्रिक / पोटनिवडणूक ----------

मी, ---------- निवडणूक निर्णय अधिकारी, ----------

---------- महानगरपालिका, यान्वये प्रमाणित करतो की दिनांक----------

रोजी श्री./श्रीमती ----------(----------

---------- पक्षाने/आघाडी/फ्रन्ट यांनी पुरस्कृत केलेले/स्वतंत्र उमेदवार)

महानगरपालिका क्षेत्रामधील प्रभाग क्रमांक ----------/जागा क्रमांक ----------

मधून सदस्य म्हणून निवडून आले आहेत.

ठिकाण : ----------

दिनांक : ----------

(----------)
निवडणूक निर्णय अधिकारी
----------महानगरपालिका

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

नवीन प्रशासन भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक:- १६/०१/२००१

टपाली मतपत्रिका आदेश,२००१

जिल्हा परिषदा, पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, महानगरपालिका, नगरपरिषदा आणि नगरपंचायती यांच्या निवडणूकांमध्ये टपालाद्वारे मतदान नोंदविण्याची पध्दती विहित करण्यासंबंधातील आदेश

भारताचे संविधान

क्रमांक-एसईसी/जीईएन/२००१/प्र.क्र.५/का-१०

ज्याअर्थी, राज्यातील पंचायत व नगरपालिका यांच्या सर्व निवडणूकांसंबंधीचे अधिक्षण,संचालन व नियंत्रण भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए अन्वये राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आले आहे.

आणि ज्याअर्थी, पंचायत व नगरपालिका यांच्या निवडणूकांसंबंधीचे अधिनियम व निवडणूक नियम यामध्ये निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्ती करण्यात आलेल्या मतदारांनी टपालाने मतदान करण्याबाबतच्या तरतुदींचा समावेश नाही आणि स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूका मुक्त, निष्पक्ष आणि कार्यक्षमरितीने पार पाडण्याच्या दृष्टीने पंचायती व नगरपालिका यांच्या निवडणूकांमध्ये निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त करण्यात येणाऱ्या अधिकारी/कर्मचारी यांचेसाठी टपालाने मतदान करण्याबाबत तरतुदी करणे आवश्यक झाले आहे.

आता त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ मधील कलम ९ ए (४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा (मतदार गट आणि निवडणूका घेणे) नियम,१९६२ चे नियम ३३ ए व ४० ए, महाराष्ट्र पंचायत समित्या (मतदार गण आणि निवडणूका घेणे) नियम,१९६२ चे नियम ३१ ए व ३७ ए, मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ चे कलम १० ए (४), नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४८ चे कलम ९ बी (४), मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ चे कलम १४ (४), मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ अंतर्गत अनुसूची, प्रकरण-१, निवडणूक नियम क्र.२९, महाराष्ट्र नगर परिषदा, नगरपंचार्यती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ चे कलम १०ए (४) अन्वये प्राप्त झालेल्या तसेच अन्य सर्व प्राप्त अधिकारांचा वापर करुन राज्य निवडणूक आयोग खालील आदेश देत आहे:-

१. संक्षिप्त नाव, व्याप्ती आणि प्रारंभ:- (१) या आदेशास टपाली मतपत्रिका आदेश,२००१ असे नाव राहील.

(२) या आदेशाची व्याप्ती महाराष्ट्र राज्यभर राहील आणि सदर आदेश जिल्हा परिषदा,पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, महानगरपालिका, नगरपरिषदा आणि नगरपंचायती यांच्या निवडणूकांसाठी लागू राहतील.

(३) सदर आदेश शासकीय राजपत्रात छापल्याच्या तारखेपासून अंमलात येतील.

२. व्याख्या आणि अर्थाविष्कार:- या आदेशात संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर (१) "निवडणूक" म्हणजे हे आदेश लागू झाल्यापासून जिल्हा परिषद अथवा पंचायत समिती, अथवा ग्रामपंचायत, अथवा महानगरपालिका, अथवा नगरपरिषद, अथवा नगरपंचायत गठीत करण्यासाठी घेतलेली निवडणूक किंवा पोट निवडणूक

(२) "मतदार संघ" म्हणजे जिल्हा परिषदेचा मतदार गट, पंचायत समितीचा मतदार गण, महानगरपालिका अथवा नगरपरिषदेचा अथवा नगरपंचायतीचा अथवा ग्रामपंचायतीचा प्रभाग

(३) "लढविलेली निवडणूक " म्हणजे जिल्हा परिषदेचा मतदार गट, पंचायत समितीचा मतदार गण, महानगरपालिका अथवा नगरपरिषद अथवा नगरपंचायत अथवा ग्रामपंचायत यांच्या प्रभागाच्या निवडणुकीसाठी अथवा पोटनिवडणूकीसाठी घेतलेले मतदान.

(४) **"महानगरपालिका"** म्हणजे नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४८ तसेच मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ मधील तरतुदीनुसार स्थापन झालेली महानगरपालिका.

(५) **"निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त केलेला मतदार"** म्हणजे जी व्यक्ती स्थानिक स्वराज्य संस्था निवडणूकीसाठी मतदार असून, त्या व्यक्तीस निवडणूक कर्तव्यार्थ एखाद्या मतदार संघात मतदान केंद्राध्यक्ष, मतदान अधिकारी, मतदान कर्मचारी अथवा निवडणूकीच्या अन्य कोणत्याही कामासाठी ज्यामध्ये निवडणूक बंदोबस्तासाठी नेमलेल्या अधिकारी/ कर्मचारी वर्गाचा समावेश होतो, नेमण्यात आले असेल अशी व्यक्ती

३. **निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त केलेल्या मतदाराने त्यासंबंधीची सूचना देणे:-** (१) टपालाने मतदान करु इच्छिणाऱ्या निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त केलेल्या मतदाराने पीबी-१ या प्रपत्रात निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे मतदानाच्या तारखेपूर्वी कमीत कमी ७ दिवस अगोदर अथवा निवडणूक निर्णय अधिकारी कमी करतील अशा मुदतीपूर्वी पोहोचेल अशा बेताने अर्ज करावा आणि निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची अर्जदार हा निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त केलेला मतदार आहे, अशी खात्री झाल्यास अशा अर्जदारास टपाली मतपत्रिका देण्यात येईल.

(२) ज्या ठिकाणी अशा मतदारास मतदान केंद्राध्यक्ष, मतदान अधिकारी, मतदान कर्मचारी अथवा अन्य निवडणूक कामासाठी ज्या मतदार संघात निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त करण्यात आले आहे, त्याच मतदार संघाचा तो मतदार असल्यास व तो टपालाद्वारे मतदान करण्याऐवजी ज्या मतदान केंद्रावर त्यास निवडणूक कर्तव्यार्थ नेमण्यात आले आहे त्याच मतदान केंद्रावर मतदान करु इच्छित असल्यास त्याने निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे पीबी-२ या प्रपत्रात कमीत कमी ४ दिवस अगोदर अथवा निवडणूक निर्णय अधिकारी कमी करतील अशा मुदतीत पोहोचेल अशा बेताने अर्ज करावा आणि निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची अर्जदार हा ज्या मतदार संघाचा मतदार आहे, त्याच मतदार संघात त्यास निवडणूक कर्तव्यार्थ नेमला आहे अशी खात्री झाल्यास निवडणूक निर्णय अधिकारी-

(ए) अर्जदारास प्रपत्र पीबी-३ मध्ये निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र देईल.

(बी) चिन्हांकीत मतदार यादीमध्ये अर्जदाराच्या नावासमोर "ईडीसी" असे लिहून ठेवील, जेणेकरुन अर्जदारास निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र देण्यात आले असल्याचे स्पष्ट होईल, आणि

(सी) अर्जदाराने अन्यथा ज्या मतदान केंद्रावर मतदान केले असते त्या मतदान केंद्रावर तो मतदान करणार नाही, याची तजवीज करील.

परंतु असे की, या पोटनियमाखाली ज्या मतदान केंद्रावर मतदारास निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त करण्यात आले आहे, त्याच मतदान केंद्रावर मतदान करण्यासंदर्भात जिल्हा परिषद अथवा पंचायत समितीची निवडणूक असल्यास महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा (मतदार गट आणि निवडणूका घेणे) नियम, १९६२ चे नियम ३३ ए आणि ४० ए अथवा महाराष्ट्र पंचायत समित्या (मतदार गण आणि निवडणूका घेणे) नियम, १९६२ चे नियम ३१ ए आणि ३७ ए लागू राहतील.

४. टपाली मतपत्रिकेचा नमुना:-- टपाली मतपत्रिका ही निवडणुकीत वापरल्या जाणाऱ्या मतपत्रिकेसारखीच असेल तथापि, सदर मतपत्रिकेवर अगदी वरच्या बाजूस टपाली मतपत्रिका **(Postal Ballot Paper)** असे छापलेले असेल.

५. टपाली मतपत्रिका देणे:- (१) निवडणूकीत कर्तव्यार्थ नेमण्यात आलेल्या मतदारास टपाली मतपत्रिका टपालाने पाठविण्यात येईल व त्यासोबत खालील बाबी पाठविण्यात येतील.

(ए) पीबी-४ या प्रपत्रातील घोषणापत्र

(बी) पीबी-५ या प्रपत्रातील लखोटा

(सी) निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना उद्देशून पाठवावयाच्या पीबी-६ या प्रपत्रातील मोठा लखोटा

(डी) मतदारांच्या माहितीसाठी पीबी-७ या प्रपत्रातील सूचना

परंतु असे की, निवडणूक निर्णय अधिकारी टपाली मतपत्रिका व वरील नमूद प्रपत्र निवडणूक कर्तव्यार्थ नेमलेल्या मतदारास व्यक्तिशः देऊ शकेल.

(२) निवडणूक निर्णय अधिकारी वरीलप्रमाणे कार्यवाही करतानाच-

(ए) चिन्हांकीत मतदार यादीमधील निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त केलेल्या मतदाराचा अनुक्रमांक त्याला देण्यात आलेल्या टपाली मतपत्रिकेच्या स्थळप्रतीवर (Counterfoil) नोंदवून ठेवील.

(बी) चिन्हांकित मतदार यादीमध्ये निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त केलेल्या व टपाली मतपत्रिका देण्यात आलेल्या मतदाराच्या नावासमोर खूण करील व टपाली मतपत्रिका देण्यात आल्याबद्दल त्याच्या नावासमोर "पीबी" असे लिहून ठेवील. तथापि, सदर मतदारास देण्यात आलेल्या टपाली मतपत्रिकेचा अनुक्रमांक चिन्हांकित मतदार यादीमध्ये नमूद करणार नाही.

(सी) टपाली मतपत्रिका दिलेला मतदार, मतदान केंद्रावर मतदान करणार नाही, याची दक्षता घेईल.

(३) निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त केलेल्या ज्या मतदारांनी टपाली मतपत्रिकेच्या मागणीसाठी अर्ज केले आहेत त्यांना टपाली मतपत्रिका देण्याचे काम पूर्ण झाल्यानंतर निवडणूक निर्णय अधिकारी चिन्हांकित मतदार याद्या लखोटयात मोहोरबंद करुन त्या संबंधित मतदान केंद्राध्यक्षांकडे मतदान केंद्रावर मतदारांना देण्यात येणाऱ्या मतपत्रिका त्यांना दिल्यानंतर त्यांच्या नावासमोर खुणा करण्यासाठी पाठवील. तथापि, अशा मतदारांना दिलेल्या मतपत्रिकांचे अनुक्रमांक चिन्हांकित मतदार यादीमध्ये लिहिण्यात येणार नाहीत.

(४) निवडणूक निर्णय अधिकारी निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त केलेल्या मतदारांना टपाली मतपत्रिका देण्याचे काम पूर्ण झाल्यानंतर सदर मतपत्रिकांच्या स्थळप्रती एका लखोटयात मोहोरबंद करील व लखोटयामध्ये काय आहे त्याचे थोडक्यात वर्णन लखोटयावर लिहून लखोटा मोहोरबंद केल्याची तारीख त्यावर नमूद करील.

६. मतदान नोंदविणे:- (१) ज्या मतदारास टपाली मतपत्रिका देण्यात आली आहे व जो त्यावर आपले मत नोंदवू इच्छितो अशा मतदाराने प्रपत्र पीबी-७ मधील सूचना काळजीपूर्वक वाचून त्यानुसार आपले मत नोंदवावे व प्रपत्र पीबी-५ या लखोटयात ते बंद करावे.

(२) अशा मतदाराने पीबी-४ या प्रपत्रातील घोषणापत्रावर राजपत्रित अधिकाऱ्यासमोर अथवा त्यास ज्या मतदान केंद्रावर निवडणूक कामासाठी नेमण्यात आले असेल त्या मतदान केंद्राच्या मतदान केंद्राध्यक्षासमोर सही केली पाहिजे व ती सही त्यांचेकडून साक्षांकित करुन घेतली पाहिजे.

७. अशिक्षित मतदारांना साहाय्य:- (१) निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त करण्यात आलेला एखादा मतदार त्याच्या अशिक्षितपणामुळे टपाली मतपत्रिकेवर आपले मत नोंदविण्यास व घोषणापत्रावर सही करण्यास असमर्थ असल्यास त्याने त्यास मिळालेली टपाली मतपत्रिका त्यासोबतच्या घोषणापत्रासह व लखोटयांसह वरील नियम ६ (२) मधील तरतुदीनुसार सक्षम असलेल्या अधिकाऱ्याकडे घेऊन जावे व सदर अधिकाऱ्यास आपल्या वतीने आपले मत नोंदविण्याची व आपल्या वतीने घोषणापत्रावर सही करण्याची विनंती करावी.

(२) सदर अधिकाऱ्याने मतदाराच्या इच्छेनुसार त्याच्या उपस्थितीत त्याचे मत नोंदवावे व त्याच्यावतीने घोषणापत्रावर सही करावी व प्रपत्र पीबी-४ मध्ये योग्य तो दाखला द्यावा.

८. टपाली मतपत्रिका पुन्हा देणे:- (१) काही कारणांमुळे एकदा पाठविण्यात आलेली टपाली मतपत्रिका व त्यासोबतचे इतर कागदपत्र मतदारास न मिळता परत आल्यास निवडणूक निर्णय अधिकारी अशी कागदपत्रे संबंधित मतदारास टपालाने पुन्हा पाठविण्याची किंवा त्याने विनंती केल्यास त्यास व्यक्तीशः देण्याची व्यवस्था करील.

(२) एखाद्या मतदाराने त्यास देण्यात आलेली टपाली मतपत्रिका व इतर कागदपत्र चुकीने हाताळल्यास व परिणामी त्यांचा योग्यरीतीने वापर करणे शक्य नसल्यास निवडणूक निर्णय अधिकारी अशा मतदारास टपाली मतपत्रिका व अन्य कागदपत्रांचा दुसरा संच देण्याबाबत विचार करु शकेल.

(३) निवडणूक निर्णय आधिकारी अशात-हचा परत करणेची [illegible]
व अन्य कागदपत्रे रद्द करील व तीं एका वेगळया लखोटयात ठेवून लखोटयावर टपाली मतपत्रिका ज्या निवडणुकीतील आहे त्याचे विवरण व रद्द झालेल्या टपाली मतपत्रिकेचा अनुक्रमांक त्यावर नमूद करील.

९. **टपाली मतपत्रिका परत करणेः-** (१) मतदाराने टपाली मतपत्रिकेवर आपले मत नोंदविल्यानंतर तसेच नियम ६ अथवा ७ मध्ये नमूद केलेले घोषणापत्र तयार केल्यानंतर सदर मतपत्रिका व घोषणापत्र निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे प्रपत्र पीबी-७ मध्ये नमूद केलेल्या सूचनानुसार मतमोजणी सुरु करण्यासाठी निश्चित केलेल्या वेळेपूर्वी परत केले पाहिजे.

(२) वरील नियम ९ (१) मध्ये नमूद केलेल्या वेळेनंतर निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे टपाली मतपत्रिका असलेला एखादा लखोटा प्राप्त झाल्यास निवडणूक निर्णय अधिकारी त्यावर लखोटा प्राप्त झाल्याची तारीख आणि वेळ नमूद करील व असे उशिरा प्राप्त झालेले लखोटे एकत्र वेगळया पाकिटात ठेवील.

(३) निवडणूक निर्णय अधिकारी त्यांच्याकडे मतमोजणी सुरु करण्यासाठी निश्चित केलेल्या वेळेपूर्वी प्राप्त होणारे टपाली मतपत्रिकांचे सर्व लखोटे सुरक्षित ठेवील.

१०. **टपाली मतपत्रिकांची मतमोजणीः-** (१) निवडणूक निर्णय अधिकारी प्रथमतः टपाली मतपत्रिकांच्या मतमोजणीसाठी खाली नमूद केलेली पध्दती अनुसरील.

(२) मतमोजणी सुरु करण्यासाठी निश्चित केलेल्या वेळेनंतर प्राप्त झालेला प्रपत्र पीबी-६ मधील कोणताही लखोटा उघडण्यात येणार नाही व त्यामध्ये असलेल्या मतपत्रिकेची मोजणी करण्यात येणार नाही.

(३) विहित कालावधीत प्राप्त झालेले टपाली मतपत्रिका असलेले लखोटे एका पाठोपाठ एक उघडण्यात येतील व प्रत्येक लखोटा उघडल्यानंतर निवडणूक निर्णय अधिकारी प्रथमतः प्रपत्र पीबी-४ मधील घोषणपत्राची तपासणी करील.

(४) वरील नमूद लखोटा उघडल्यानंतर त्यामध्ये विहित घोषणापत्र न आढळून आल्यास, अथवा त्यावर सही तसेच साक्षांकन नसल्यास, अथवा ते मोठया प्रमाणावर सदोष असल्यास, अथवा घोषणापत्रात नमूद केलेला टपाली मतपत्रिकेचा अनुक्रमांक व नमुना पीबी-५ मधील लखोटयावर नमूद केलेल्या टपाली मतपत्रिकेचा अनुक्रमांक यामध्ये फरक असल्यास सदर लखोटा उघडण्यात येणार नाही आणि त्यावर योग्य तो शेरा लिहून निवडणूक निर्णय अधिकारी त्यामधील मतपत्रिका रद्द करील.

(५) वरीलप्रमाणे शेरा लिहिलेले लखोटे आणि त्यासोबत प्राप्त झालेली घोषणापत्र प्रपत्र पीबी-६ मधील लखोटयात परत ठेवण्यात येतील व प्रपत्र पीबी-६ मधील अशात-हेचे सर्व लखोटे एका वेगळ्या पाकिटात मोहोरबंद करुन ठेवण्यात येतील. सदर लखोटयावर मतदार संघाचे नाव निवडणूकीचा तपशील, मतमोजणीची तारीख व लखोटयामध्ये काय ठेवले आहे त्याचा थोडक्यात तपशील लिहिण्यात येईल.

(६) प्रपत्र पीबी-५ मधील कोणताही लखोटा उघडण्यांपूर्वी निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचे मते योग्य असलेली प्रपत्र पीबी-४ मधील सर्व घोषणापत्रे एका वेगळ्या पाकिटात ठेवण्यात येतील व सदर पाकीट मोहोरबंद करण्यात येईल. तसेच त्यावर मतदार संघाचे नाव, निवडणूकीचा तपशील, मतमोजणीची तारीख व लखोटयामध्ये काय ठेवले आहे, त्याचा थोडक्यात तपशिल लिहिण्यात येईल.

(७) वरील पोटनियमातील तरतुदीनुसार आतापर्यन्त न उघडण्यात आलेले प्रपत्र पीबी-५ मधील लखोटे एका पाठोपाठ एक उघडण्यात येतील आणि निवडणूक निर्णय अधिकारी प्रत्येक टपाली मतपत्रिकेची तपासणी करील व त्यावर नोंदविलेल्या मतांची वैधता ठरवील.

(८) टपाली मतपत्रिका रद्द ठरविण्यात येईल, जर-

(ए) टपाली मतपत्रिकेवर एखादी अशी खूणी करण्यात आली असेल (मत नोंदविण्याच्या खुणेव्यतिरिक्त) ज्यावरुन मतदाराची ओळख पटू शकेल, अथवा

(बी) टपाली मतपत्रिकेवर मत नोंदविण्यात आले नसेल, अथवा

(सी) एकापेक्षा जास्त उमेदवारांसमोर मत नोंदविण्यात आले असेल, अथवा

(डी) टपाली मतपत्रिका नकली/बनावट असेल तर अथवा

(ई) टपाली मतपत्रिकेस इतक्या मोठया प्रमाणावर हानी पोहोचली असेल अथवा ती छिन्न-विछिन्न झाली असेल की, ज्यायोगे मतपत्रिका खरी आहे किंवा कसे, हे ओळखता येणार नाही, अथवा

(एफ) निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी टपाली मतपत्रिकेसोबत जो लखोटा पाठविला असेल, त्या लखोटयात ती परत करण्यात आली नसेल.

परंतु असे की,टपाली मतपत्रिका ग्रामपंचायत निवडणुकीची असल्यास एकापेक्षा जास्त उमेदवारांसमोर मत नोंदविले आहे, या कारणासाठी ती रद्द करण्यात येणार नाही.

(९) टपाली मतपत्रिकेवर अशारीतीने मत नोंदविले असेल की ज्यायोगे ते कोणत्या उमेदवारास दिले आहे हे ओळखता येत नसेल तर अशी मतपत्रिका रद्द ठरविण्यात येईल.

(१०) टपाली मतपत्रिकेवर नोंदविलेले मत अस्पष्ट असेल अथवा मत नोंदविण्याची खूण एकापेक्षा जास्त वेळा केली असेल व जर त्यावरुन मतदाराची कोणत्या उमेदवारास मत देण्याची इच्छा आहे हे पुरेसे स्पष्ट होत असल्यास केवळ त्या कारणासाठी मतपत्रिका रद्द करण्यात येणार नाही.

(११) निवडणूक निर्णय अधिकारी सर्व वैध टपाली मतपत्रिकांवरील मते कोणत्या उमेदवारांना देण्यात आली आहेत त्याची मोजणी करील व त्यांची बेरीज संबंधित निवडणूकीसाठी विहित करण्यात आलेल्या प्रपत्रात नोंदवील व ती जाहीर करील.

(१२) तद्नंतर, सर्व वैध टपाली मतपत्रिका आणि अवैध ठरलेल्या टपाली मतपत्रिकांचे वेगवेगळे गठ्ठे बांधून एका पाकिटात ठेवण्यात यावेत व ते पाकीट निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या मोहरेने मोहोरबंद करण्यात यावे.सदर पाकिटावर सही करण्याची ज्या उमेदवारांची, निवडणूक व मतमोजणी प्रतिनिधींची इच्छा असेल त्यांना सहया करण्याची अनुमती देऊन सदर पाकिटावर मतदार संघाचे नाव, निवडणुकीचा तपशील, मतमोजणीची तारीख व पाकिटात काय आहे, त्याचे थोडक्यात विवरण लिहिण्यात येईल.

११. निवडणूक कार्य प्रमाणपत्राच्या आधारे निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त केलेल्या लोकसेवकांनी मतदान करणे:-

(१) निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त करण्यात आलेले मतदान केंद्राध्यक्ष, मतदान अधिकारी तसेच अन्य लोकसेवक त्यांचे नाव ज्या मतदार संघाच्या मतदार यादीत समाविष्ट आहे, त्याच मतदार संघात निवडणूक कामावर नियुक्त असल्यास ते ज्या मतदान केंद्रावर नियुक्त आहेत त्याच मतदान केंद्रात मतदान करु शकतात. अशा व्यक्तींना अशाप्रकारे मतदान करावयाचे असल्यास त्यांनी निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे पीबी-२ या प्रपत्रात अर्ज केला पाहिजे आणि निवडणूक निर्णय अधिकारी अशा अर्जदारांना प्रपत्र पीबी-३ मध्ये नियम ३ (२) मध्ये नमूद केलेल्या पध्दतीनुसार निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र देतील.

(२) निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त केलेल्या ज्या मतदारांना निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र प्रपत्र पीबी-३ मध्ये प्राप्त झालेले आहे, त्यांना ते ज्या मतदान केंद्रावर नियुक्त आहेत, त्याच मतदान केंद्रावर खाली नमूद केलेल्या पध्दतीनुसार मतदान करु देण्यात यावे:-

१. निवडणूक कार्यप्रमाणपत्र सादर केल्यानंतर मतदान केंद्राध्यक्ष यांनी ते सादर करणाऱ्या व्यक्तीची सही निवडणूक कार्य प्रमाणपत्रावर घ्यावी.

२. मतदान केंद्राध्यक्ष चिन्हांकीत मतदार यादीच्या शेवटी निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र सादर करणाऱ्या व्यक्तीचे नाव व त्यावरील मतदार यादीतील त्याचा अनुक्रमांक नमूद करतील.

३. मतदान केंद्राध्यक्ष संबंधित व्यक्तीस त्या मतदान केंद्रावरील अन्य मतदाराने ज्याप्रकारे मतदान केले असते त्याचप्रकारे निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र सादर करणाऱ्या व्यक्तीस मतदान करु देईल.

१२. या आदेशात नमूद केलेले सर्व प्रपत्रांचे नमुने अनुसूचीमध्ये दिल्याप्रमाणे असतील.

प्रपत्र पीबी-१
(पहा नियम ३)
निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना सूचनापत्र

प्रति,
निवडणूक निर्णय अधिकारी,
----------जिल्हा परिषद/पंचायत समिती/
ग्रामपंचायत/महानगरपालिका/नगरपरिषद/नगरपंचायत निवडणूक

महोदय,
मी ---------- मतदार गट / मतदार गण / प्रभाग (क्रमांक व नाव असल्यास नमूद करावे) च्या निवडणूकीमध्ये टपालाने मतदान करु इच्छितो.

माझे नाव ---------- मतदार गटाच्या / मतदार गणाच्या / प्रभागाच्या मतदान केंद्र क्रमांक ------ च्या मतदार यादीत अ.क्र.----------वर समाविष्ट आहे.

टपाली मतपत्रिका मला खालील पत्त्यावर कृपया पाठविण्यात यावी:-

स्थळ:----------
दिनांक:- ----------

आपला विश्वासू,

प्रपत्र पीबी-२
(पहा नियम ३(२))
निवडणूक कार्य प्रमाणपत्रासाठी अर्ज

प्रति,
निवडणूक निर्णय अधिकारी,
मतदार गट/मतदार गण/प्रभाग क्र.-------नाव----------
----------जिल्हा परिषद/पंचायत समिती/
ग्रामपंचायत/ महानगरपालिका/नगरपरिषद/नगरपंचायत निवडणूक

महोदय,
मी ---------- मतदार गटाच्या/ मतदार गणाच्या/ प्रभागाच्या निवडणुकीमध्ये व्यक्तिशः मतदान करु इच्छितो.

मला ----------जिल्हा परिषदेच्या / पंचायत समितीच्या / ग्रामपंचायतीच्या / महानगर पालिकेच्या/ नगरपरिषदेच्या/नगरपंचायतीच्या निवडणूकीमध्ये ---------- मतदार गट/ मतदार गण / प्रभागामधील मतदान केंद्र क्रमांक ------ येथे निवडणूक कामावर नियुक्त करण्यात आले आहे. तथापि, माझे नाव वरील नमूद ------- मतदार गट/मतदार गण/ प्रभागामधील मतदान केंद्र क्रमांक------च्या मतदार यादीत अ.क्र.--------येथे समाविष्ट आहे.

मी अशी विनंती करतो की, मला कृपया प्रपत्र-पीबी-३ मध्ये निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र देण्यात यावे, जेणेकरुन मला ज्या मतदान केंद्रावर निवडणूक कामासाठी नियुक्त करण्यात आले आहे. त्या मतदान केंद्रावर मी मतदान करु शकेन. निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र मला खालील पत्त्यावर कृपया पाठविण्यात यावे.

ठिकाण:----------
दिनांक:- ----------

आपला विश्वासू,

प्रपत्र ५।४।-२

(पहा नियम ३(२))

निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री---------- हे ----------जिल्हा परिषदेच्या/ पंचायत समितीच्या /ग्रामपंचायतीच्या /महानगर पालिकेच्या/नगरपरिषदेच्या /नगरपंचायतीच्या निवडणूकीतील ---------- मतदार गट/मतदार गणामधील /प्रभागामधील मतदार असून, त्यांचा मतदार यादीतील अनुक्रमांक ---------- असून त्यांना निवडणूक कर्तव्यार्थ नेमण्यात आले असल्यामुळे त्यांचा ज्या मतदान केंद्रामध्ये मतदान करण्याचा हक्क आहे, त्या मतदान केंद्रावर ते मतदान करण्यास असमर्थ असल्यामुळे त्यांना उपरोक्त नमूद मतदार गट/ मतदार गण/ प्रभागामधील मतदान केंद्रापैकी ते ज्या ठिकाणी मतदानाच्या दिवशी निवडणूक कामावर असतील त्या मतदान केंद्रावर त्यांना मतदान करण्यासाठी प्राधिकृत करण्यात येत आहे.

ठिकाण:----------

दिनांक:- ----------

सही ----------

निवडणूक निर्णय अधिकारी

प्रपत्र पाच-ठ

(पहा नियम ५)

मतदाराचे घोषणापत्र

----------जिल्हा परिषद/पंचायत समिती /ग्रामपंचायत/महानगर पालिका/ नगरपरिषद/नगरपंचायत मधील ---------- मतदार गट/मतदार गण/प्रभागाची निवडणूक.

(ही बाजू मतदार जेव्हा घोषणापत्रावर स्वतः सही करणार असेल तेव्हा उपयोगात आणावी.)

मी याद्वारे असे घोषित करतो की, उपरोक्त निवडणुकीतील-------- अनुक्रमांकाची टपाली मतपत्रिका देण्यात आली आहे, असा मी मतदार आहे.

मतदाराची सही----------

दिनांक----------

पत्ता:----------

सहीचे साक्षांकन

श्री---------- हे माझ्या वैयक्तिक ओळखीचे असून/मला त्यांची ओळख/माझ्या वैयक्तिक ओळखीचे श्री----------(ओळख पटवून देणारे) यांनी समाधानकारकरित्या पटवून दिली असून, त्यांनी माझ्या उपस्थितीत वरील सही केली आहे.

साक्षांकन करणाऱ्या अधिकाऱ्याची सही---------

पदनाम----------

पत्ता:----------

दिनांक----------

ओळख पटवून देणारे असल्यास

त्यांची सही----------

पत्ता:----------

(ही बाजू जेव्हा मतदार स्वतः सही करु शकत नसेल तेव्हा उपयोगात आणावी.)

मी याद्वारे असे घोषित करतो की, उपरोक्त निवडणुकीतील ----------अनुक्रमांकाची मतपत्रिका ज्यास देण्यात आली आहे, असा मी मतदार आहे.

मतदाराच्या वतीने साक्षांकन करणा-या अधिका-याची सही----------

मतदाराचा पत्ता----------

दिनांक:----------

प्रमाणपत्र

मी याद्वारे प्रमाणित करतो की-

(१) श्री---------- हे माझ्या वैयक्तिक ओळखीचे असून/ मला त्यांची ओळख/माझ्या वैयक्तिक ओळखीचे श्री----------(ओळख पटवून देणारे) यांनी समाधानकारकरित्या ओळख पटवून दिली आहे.

(२) मतदार अशिक्षित असून तो, स्वतःचे मत स्वतः नोंदवू शकत नाही अथवा घोषणापत्रावर सही करु शकत नाही, याबद्दल माझी खात्री पटली आहे.

(३) त्यांनी त्यांच्यावतीने मतपत्रिकेवर मत नोंदविण्याची तसेच वरील घोषणापत्रावर सही करण्याची मला विनंती केली आहे, आणि

(४) मतपत्रिकेवर मी त्यांच्यावतीने त्यांचे उपस्थितीत त्यांचे इच्छेनुसार मत नोंदविले असून, घोषणापत्रावर त्यांचे उपस्थितीत सही केली आहे.

साक्षांकन करणाऱ्या अधिकाऱ्याची सही---------

पदनाम----------

पत्ता:----------

दिनांक----------

ओळख पटवून देणारे असल्यास

त्यांची सही----------

पत्ता:----------

प्रपत्र पीबी-५
(पहा नियम ५)
(पाकीट-अ)

अ

मतमोजणीपूर्वी उघडू नये.

* ---------- जिल्हा परिषद/पंचायत समिती/ ग्रामपंचायत/महानगर पालिका/ नगरपरिषद/नगरपंचायत मधील ---------- मतदार गट/मतदार गण/प्रभागाची निवडणूक

टपाली मतपत्रिका

अनुक्रमांक---------

* **निवडणूकीचा योग्य तो तपशील येथे भरावा.**

प्रपत्र पीबी-६
(पहा नियम ५)
(पाकीट-ब)

---------- जिल्हा परिषद/पंचायत समिती/ ग्रामपंचायत/महानगर पालिका/ नगरपरिषद/नगरपंचायत निवडणूकीत उपयोगासाठी

ब

ज्या अधिकाऱ्यावर ही टपाली मतपत्रिका पोहोचविण्याची जबाबदारी आहे अथवा ज्या अधिकाऱ्यांच्या मार्गदर्शनाखाली ही मतपत्रिका पोहोचती करावयाची आहे त्यांनी ती खालील नमूद पत्त्यावर विनाविलंब पोहोचती करावी.

निवडणूक तात्काळ
टपाली मतपत्रिका
मतदार गट/मतदार गण/प्रभाग क्रमांक-*--------
नाव:---------- ची निवडणूक
प्रति,
निवडणूक निर्णय अधिकारी**----------
पाठविणाऱ्याची सही----------

* निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी येथे योग्य त्या मतदार संघाचे नाव नमूद करावे.
** निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी येथे आपला पत्रव्यवहाराचा पूर्ण पत्ता नमूद करावा.

प्रपत्र पीबी-७

(पहा नियम ५)

मतदारांसाठी मार्गदर्शक सूचना

(जिल्हा परिषद/पंचायत समिती/ ग्रामपंचायत/महानगरपालिका/नगरपरिषद/नगरपंचायत निवडणुकीमध्ये उपयोगासाठी)

----------जिल्हा परिषद/पंचायत समिती/ ग्रामपंचायत/महानगरपालिका/नगरपरिषद/नगरपंचायत मधील ----------मतदार गट/मतदार संघ /प्रभागांची निवडणूक

* सोबत पाठविण्यात येत असलेल्या मतपत्रिकेवर ज्यांची नावे छापलेली आहेत त्या व्यक्ती वरील निवडणुकीमध्ये मतदार आहेत. ज्या उमेदवारास आपण आपले मत देऊ इच्छिता त्या उमेदवाराच्या नावासमोर स्पष्ट दिसेल अशी खूण करा. अशी खूण स्पष्ट दिसून यावी, जेणेकरुन आपण मत देऊ इच्छिता त्या उमेदवारास मत दिले आहे किंवा कसे, याविषयी शंका घेण्यास वाव राहणार नाही, आपण केलेल्या खुणेवरुन कोणत्या उमेदवारास मत दिले आहे हे पुरेसे स्पष्ट होत नसेल तर आपले मत अवैध ठरेल.

* सदर निवडणुकीमध्ये केवळ एकच उमेदवार निवडून द्यावयाचा आहे. कृपया हे लक्षात ठेवा की, आपण फक्त एकच मत देऊ शकता. त्या अनुषंगाने आपण एकापेक्षा जास्त उमेदवारास मत देऊ नये. असे केल्यास आपली मतपत्रिका रद्द करण्यात येईल. परंतु, ग्रामपंचायत निवडणुकीसाठी एकापेक्षा जास्त उमदेवार एका प्रभागातून निवडून द्यावयाचे असतात.यास्तव प्रभागातून जितके उमेदवार निवडून द्यावयाचे आहेत तितकी मते आपण देऊ शकता. तथापि, एका उमेदवारास एकापेक्षा जास्त मते देण्यात येऊ नयेत.

* मतपत्रिकेवर मत देण्यासाठी करावयाच्या खुणेव्यतिरिक्त आपण आपली सही करु नका. कोणताही शब्द लिहू नका अथवा कोणतीही अन्य खूण करु नका.

* आपणास सोबत पाठविलेल्या प्रपत्र-४ मधील घोषणापत्रावर राजपत्रित अधिकारी अथवा आपणास नियुक्त केलेल्या मतदान केंद्राच्या केंद्राध्यक्षांच्या उपस्थितीत सही करा.

* वरील बाबतीत आपण घोषणापत्र योग्य त्या सक्षम अधिकाऱ्याकडे घेऊन जाऊ शकता व तुमची ओळख पटविल्यानंतर व अधिकाऱ्याचे त्याविषयी समाधान झाल्यानंतर त्यावर त्यांचे उपस्थितीत सही करु शकता. सदर अधिकारी तुमच्या सहीचे साक्षांकन करुन घोषणापत्र तुम्हाला परत करील. तुम्ही तुमची मतपत्रिका साक्षांकन करणाऱ्या अधिकाऱ्यास कोणत्याही परिस्थितीत दाखवू नका अथवा तुम्ही कसे मतदान केले हे सांगू नका.

* तुम्ही अशिक्षित असल्यामुळे वर नमूद केलेल्या पध्दतीनुसार मतपत्रिकेवर स्वत: खूण करण्यास आणि घोषणापत्रावर सही करण्यास असमर्थ असाल तर तुम्ही वर नमूद केलेल्या सक्षम अधिकाऱ्याकडून तुमचे मत नोंदवून घेऊ शकता. तसेच तुमच्या वतीने घोषणापत्रावर त्यांची सही घेऊ शकता. सदर अधिकारी तुमच्या विनंतीनुसार व तुमच्या उपस्थितीत तुमच्या इच्छेनुसार मतपत्रिकेवर खूण करील. तो त्या संदर्भातील दाखलाही लिहून पूर्ण करील.

* तुमचे घोषणापत्र त्यावर सही करुन झाल्यानंतर व तुमची सही साक्षांकित करुन झाल्यानंतर प्रपत्र-४ मधील सदर घोषणापत्र तसेच अ अशी खूण केलेले लहान पाकीट ज्यामध्ये मतपत्रिका ठेवलेली आहे हे सर्व ब अशी खूण केलेल्या मोठ्या पाकिटात ठेवा. मोठे पाकीट बंद केल्यानंतर ते निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे पोस्टाने अथवा खास दूतासमवेत पाठवा. ब या पाकीटावर त्यासाठी नेमलेल्या ठिकाणी तुम्हास तुमची पूर्ण सही करावयाची आहे.

सदर पाकीट निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे दिनांक ---------- रोजी----------पूर्वी (वेळ नमूद करावी) पोहोचते करण्याची दक्षता घ्यावी.

कृपया खालील बाबींची नोंद घ्यावी:-

(१) वर नमूद केलेल्या पध्दतीनुसार आपण आपले घोषणापत्र साक्षांकित करुन घेण्यास अथवा प्रमाणित करुन घेण्यास असमर्थ ठरल्यास तुमची मतपत्रिका रद्द करण्यात येईल.

(२) दिनांक---------- रोजी --------- वेळेनंतर व त्यानंतर निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे पोचणाऱ्या पाकिटातील मतांची मतमोजणी करण्यात येणार नाही.

सही/-

(य.ल.राजवाडे)

राज्य निवडणूक आयुक्त, महाराष्ट्र

D:\ETD\Ballot paper\doc\bcentre

४२५ ३७ २३.३८

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

निवडणूक महत्त्वाचे

क्रमांक-एसईसी/जीईएन/२००१/प्र.क्र.५/का-१०,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- २६ एप्रिल, २००१.

प्रति,
विभागीय आयुक्त (सर्व)
आयुक्त,महानगरपालिका (सर्व)
जिल्हाधिकारी (सर्व) (मुंबई शहर व उपनगर वगळून)

विषय:- पोस्टल बॅलट ऑर्डर- २००१
आदेशाचा मराठीमध्ये अनुवाद

संदर्भ:- राज्य निवडणूक आयोगाकडील दिनांक २ फेब्रुवारी, २००१ चे समक्रमांकाचे पत्र व त्यासोबतचे दिनांक- १६ जानेवारी, २००१ चे राजपत्र

महोदय,

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये नियुक्त करण्यात येणा-या अधिकारी व कर्मचारी यांना आपल्या मतदानाचा अधिकार बजावता यावा, यादृष्टीने राज्य निवडणूक आयोगाने पोस्टल बॅलट ऑर्डर, २००१ हे आदेश पारित केले असून, ते दिनांक- १६ जानेवारी, २००१च्या राजपत्रात प्रसिध्द झाले आहेत. त्याची प्रत सर्व संबंधितांना संदर्भाधीन दिनांक- २ फेब्रुवारी, २००१ च्या पत्रासोबत पाठविण्यात आली आहे. क्षेत्रीय अधिका-यांकडून सदर आदेशाचा मराठी अनुवाद उपलब्ध करुन देण्याची विनंती करण्यात येत होती. त्या अनुषंगाने राज्य निवडणूक आयोगाने सदर आदेशाचा मराठीमध्ये अनुवाद केला असून, तो सोबत जोडून पाठविण्यात येत आहे. सदर आदेश कृपया सर्व संबंधितांच्या नजरेस आणावेत व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये सदर आदेशांची अंमलबजावणी होईल, याची कृपया दक्षता घ्यावी.

राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(बी. जी. वीर)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

७९३

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

निवडणूक तात्काळ

क्रमांक-एसईसी/जीईएन/२००१/प्र.क्र.५/का-१०,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- १७ जानेवारी, २००२.

प्रति,
आयुक्त,
महानगरपालिका (सर्व)
(बृहन्मुंबई वगळून)

जिल्हाधिकारी(सर्व)
(मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)

विषय:- टपाली मतपत्रिका आदेश- २००१
संदर्भ:- राज्य निवडणूक आयोगाकडील समक्रमांकाचे
दिनांक- १६/१/२००१ चे आदेश

महोदय,

संदर्भाधीन आदेशाद्वारे जिल्हा परिषदा, पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, महानगरपालिका, नगर परिषदा व नगर पंचायती यांच्या निवडणुकांमध्ये टपालाद्वारे मतदान नोंदविण्याची पध्दती विहित करण्यासंबंधातील आदेश काढण्यात आले आहेत.

२. सदर आदेशाच्या नियम क्रमांक-४ मध्ये टपाली मतपत्रिकेचा नमुना कसा असावा, याबद्दल सूचना देण्यात आलेल्या आहेत. त्यानुसार टपाली मतपत्रिका ही निवडणुकीत वापरल्या जाणा-या मतपत्रिकेसारखीच असेल. तथापि, सदर मतपत्रिकेवर अगदी वरच्या बाजूस "टपाली मतपत्रिका" (Postal Ballot Paper) असे छापलेले असेल, असे नमूद करण्यात आले आहे.

३. काही महानगरपालिका तसेच जिल्हाधिकारी यांच्या कार्यालयाकडून झालेल्या विचारणेच्या अनुषंगाने असे स्पष्ट करण्यात येते की, पोस्टल बॅलेट पेपरवर फक्त उमेदवारांची नांवे छापण्यात यावीत, त्यांच्यासमोर त्यांचे चिन्ह व चिन्हाचे नांव छापण्याची आवश्यकता नाही. यासंदर्भात विधानसभा/लोकसभा निवडणुकीसाठी ज्याप्रमाणे फक्त उमेदवारांची नांवे मतपत्रिकेवर छापण्यात येते, तशा मतपत्रिका छापण्यात याव्यात.

राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(वी. जी. वीर)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

एएबी/२०१

७६५

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

निवडणूक तात्काळ

क्रमांक :- एसईसी/एमसी-२००३/प्र.क्र.७० /का.१०
नवीन प्रशासन भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक :- २० सप्टेंबर, २००३

प्रति,
आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)
जिल्हाधिकारी, (सर्व) (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)

विषय :- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकीच्या प्रत्येक टप्प्यावरील माहिती राज्य निवडणूक आयोगास कळविणेबाबत..

महोदय,

भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए मधील तरतुदीनुसार स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूका घेण्याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आली आहे. स्थानिक स्वराज्य संस्थावर निवडून आलेल्या सदस्यांची मुदत संपण्यापूर्वी तसेच नवीन स्थानिक स्वराज्य संस्था स्थापन झाल्यानंतर ६ महिन्यांच्या कालावधीत सार्वत्रिक निवडणूका घेण्याच्या दृष्टीने राज्य निवडणूक आयोगाकडून निवडणूक कार्यक्रम देण्यात येतो. तसेच कोणत्याही कारणामुळे रिक्त झालेल्या जागेसंबंधी पोटनिवडणूक घेण्याचा कार्यक्रम राज्य निवडणूक आयोगाकडून देण्यात येतो. अशा निवडणूकांच्या कार्यक्रमातील प्रत्येक टप्पा कोणत्या तारखेस पूर्ण करावयाचा आहे याचा सविस्तर कार्यक्रम राज्य निवडणूक आयोगाकडून देण्यात येतो व प्रत्येक टप्पा पूर्ण झाल्याबाबतचा अहवाल राज्य निवडणूक आयोगास पाठविण्याबाबतच्या सूचना देखील सर्व संबंधितांना देण्यात येतात. असे असूनही निवडणूकीचा टप्पा पूर्ण झाल्याबाबतचा अहवाल राज्य निवडणूक आयोगास काही स्थानिक स्वराज्य संस्थाकडून वेळीच प्राप्त होत नाहीत. विशेषत: मतदान व मतमोजणीचे दिवशी राज्य निवडणूक आयोगाकडे वेळोवेळी माहिती पाठविणे अपेक्षित असते ती देखील योग्यवेळी पाठविली जात नाही असे

कृ.भा.प.

निदर्शनास आले आहे. तरी या संदर्भात आयुक्त महानगरपालिका तसेच जिल्हाधिकारी यांनी खालीलप्रमाणे दक्षता घेण्यात याव्यात असे कळविण्यात येत आहे :-

१) निवडणूकीचा प्रत्येक टप्पा पूर्ण झाल्यानंतर त्याबाबतचा अहवाल फॅक्सद्वारे राज्य निवडणूक आयोगास तात्काळ पाठविण्याची दक्षता घेण्यात यावी.

२) मतदान व मतगोजणीच्या दिवशी राज्य निवडणूक आयोगास माहिती पाठविण्यासाठी एका समन्वय अधिकाऱ्याची नियुक्ती करावी. तसेच सदर अधिकाऱ्याचे नाव, पदनाम, सतत व्यस्त राहणार नाही असा दूरध्वनी व फॅक्स क्रमांक राज्य निवडणूक आयोगास कळविण्याच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत व सदर अधिकाऱ्याने आयोगाशी सतत संपर्कात राहून मतदान व मतमोजणी याबाबतची माहिती राज्य निवडणूक आयोगास कळविणे अपेक्षित आहे. मात्र असे आढळून आले आहे की, दूरध्वनी क्रमांक व्यस्त तर राहतातच तसेच माहिती पुरविणारे संबंधित अधिकारी देखील उपलब्ध नसतात व ते आयोगाच्या संपर्कातही राहत नाहीत या बाबी टाळणे आवश्यक आहे.

३) मतदानाचे दिवशी मतदान सुरु झाल्यानंतर प्रत्येक २ तासांनी झालेल्या मतदानाची आकडेवारी (स्त्री, पुरुष, एकूण मतदान व टक्केवारी) २ तास संपल्यानंतर एका तासात उदा. ७.३० ते ९.३० या २ तासांतील आकडेवारी १०.३० पर्यंत आयोगाच्या फॅक्सवर प्राप्त होणे आवश्यक आहे, अथवा दूरध्वनीवर माहिती कळविण्याची आवश्यकता आहे.

४) मतदान सुरु असतांना अथवा पूर्ण झाल्यांनतर मतदानाच्या प्रक्रियेमध्ये अथवा निवडणूका होत असलेल्या ठिकाणी कायदा व सुव्यवस्थेच्या दृष्टीकोनातून कोणतीही घटना घडली असल्यास त्याबाबतचा अहवाल आयोगास त्याच दिवशी तात्काळ फॅक्सद्वारे कळविण्यात यावा.

५) मतदानाचेवेळी बोगस मतदान करतांना काही व्यक्तींना अटक झाली

...3/-

असल्यास व भारतीय दंड संहितेच्या कलम १७१-डी अन्वये पोलीसात गुन्हा दाखल करण्यात आला असल्यास त्याबाबतची माहिती मतदानाच्या दिवशी सायंकाळपर्यंत आयोगाकडे प्राप्त होईल अशा रितीने पाठवावा.

६) मतमोजणीच्या दिवशी मतमोजणीची प्रत्येक फेरी संपल्यानंतर व त्या फेरीचा निकाल जाहीर झाल्यानंतर त्या फेरीमध्ये कोणकोणत्या प्रभागात कोणत्या पक्षाचे किती उमेदवार निवडून आले याची राज्य निवडणूक आयोगाने विहित केलेल्या पक्षनिहाय स्थितीच्या नमुन्यात माहिती पाठविणे आवश्यक आहे. तसेच त्या फेरीमध्ये निवडून आलेल्या उमेदवाराचे नाव, त्याचा पक्ष, मिळालेली वैध मते तसेच दुसऱ्या क्रमांकावरील उमेदवाराचे नाव, त्याचा पक्ष, त्यांस मिळालेली वैध मते ही माहिती राज्य निवडणूक आयोगाने विहित केलेल्या नमुन्यात आयोगास प्राप्त होणे आवश्यक आहे.

२. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूक कार्यक्रमातील प्रत्येक टप्प्याची माहिती राज्य निवडणूक आयोगास वेळीच कळविणे आवश्यक असून सदर माहिती आयोगास कळविली जात आहे किंवा कसे याविषयीची दक्षता घेण्याची जबाबदारी आयुक्त, महानगरपालिका अथवा जिल्हाधिकारी तसेच निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची राहील.

आयोगाच्या या सूचनांचे काटेकोरपणे पालन केले जाईल, याची दक्षता घेण्यात यावी.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांचे आदेशानुसार,

(चाँद गोयल)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत- १) सचिव, नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२) सचिव (ग्राम विकास), ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३) विभागीय आयुक्त (सर्व)

mssest727/4

५१५

निवडणुकीत झालेल्या सर्व महत्वाच्या घटना
अथवा गैरप्रकार राज्य निवडणूक आयोगाला
ताबडतोब कळविण्याबाबत...

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-मनपा-२००४/प्र.क्र.३५/का-०५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- १ डिसेंबर, २००४.

प रि प त्र क

राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, निवडणुकीच्यावेळी होणारे गैरप्रकार किंवा सर्व महत्वाच्या घटना राज्य निवडणूक आयोगाला तात्काळ कळविल्या जात नाहीत. यामध्ये खोटे मतदान करणे, जबरदस्तीने मतदान केंद्राचा ताबा घेणे, मतपेटयांत जबरदस्तीने मते टाकणे, गाळलेल्या मतदारांच्या यादीतील लोकांना मतदान करु देणे याचा समावेश होतो. मतमोजणीच्या वेळीदेखील होणा-या सगळया घटना राज्य निवडणूक आयोगास कळविण्यात याव्यात. तसेच निवडणूक प्रक्रिया सुरु असताना घडणा-या सर्व महत्वाच्या घटना राज्य निवडणूक आयोगास कळविणे अत्यंत गरजेचे आहे. तसेच गैरप्रकार घडल्यास त्याबाबत पोलिसांकडे तक्रारसुध्दा ताबडतोब नोंदविण्यात यावी.

अशा घटना व निवडणुकीतील गैरप्रकार राज्य निवडणूक आयोगाला कळवून त्यावर राज्य निवडणूक आयोगाचे मार्गदर्शन मागविणे ही संबधित निवडणूक निर्णय अधिकारी/जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांची जबाबदारी असेल, याची कल्पना सर्व निवडणूक निर्णय अधिका-यांना दयावी. असे न घडल्यास निवडणूक निर्णय अधिकारी तथा अन्य कर्मचारी यांच्याविरुध्द कारवाई होईल, याची कल्पना सर्व निवडणूक निर्णय अधिकारी व अन्य निवडणूक कर्मचारी यांना दयावी.

(नंद लाल)
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रति,
१) सर्व विभागीय आयुक्त
२) सर्व महानगरपालिका आयुक्त
३) सर्व जिल्हाधिकारी
४) सर्व नगर परिषदा/नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
५) राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

६७१

(२०४)

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००४/प्र.क्र.३७/का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- २३ डिसेंबर, २००४.

आ दे श

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांच्या वेळी ब-याचदा नामनिर्देशनपत्रे मागे घेण्याच्या तारखेनंतर एकच उमेदवार शिल्लक राहिल्याने उमेदवार बिनविरोध निवडून आला असे जाहीर करण्यात येते. उमेदवार अर्ज भरताना अनेक उमेदवार अर्ज भरतात परंतु, नामनिर्देशनपत्र मागे घेण्याच्यावेळी एक उमेदवार सोडून अन्य सर्व उमेदवार अर्ज मागे घेतात. अशा वेळी तो उमेदवार इतर उमेदवारांवर दबाव आणून उमेदवारी अर्ज मागे घेण्यास लावतो, ही शक्यता नाकारता येत नाही. तरी यापुढे असे प्रसंग घडल्यास राज्य निवडणूक आयोगाला त्याबाबतचा सविस्तर अहवाल तात्काळ पाठविण्यात यावा व राज्य निवडणूक आयोगाने मान्यता दिल्यानंतरच त्या उमेदवाराला विजयी घोषित करण्यात यावे.

(नन्द लाल)
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रति:-
१. सर्व महानगरपालिका आयुक्त
२. सर्व जिल्हाधिकारी
३. सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
४. सर्व नगर परिषदा/नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
५. राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

७७३

۶۶۹۶

निवडणूकीसंबंधी गुन्हयात तातडीने आरोपपत्र दाखल करण्याबाबत

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

परिपत्रक क्र. रानिआ/मनपा २००५/प्र.क्र. १४/का.०५
नवीन प्रशासन भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक :- १२/०४/२००५

प रि प त्र क

नुकत्याच पार पडलेल्या २ महानगरपालिकांच्या, ५ नगरपरिषदांच्या व १५९२ ग्रामपंचायतींच्या निवडणूकीच्या वेळी असे स्पष्ट झाले की, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकांमध्ये अतिशय चुरस असते. या चुरसीचे पर्यावसन निवडणूक विषयक गुन्हयांमध्ये बरेचदा होते. यामध्ये प्रतिस्पर्धी उमेदवारांना आणि त्यांच्या समर्थकांना धमकावणे, त्यांना मारहाण करणे, त्यांच्या प्रचार साहित्याची नासधूस करणे, असे गुन्हे असतात. नुकत्याच पार पडलेल्या निवडणूकांमध्ये एका समर्थकांचा खून देखील झाला. ही गुन्हेगारी कमी करण्याच्या दृष्टीने पोलिसांनी वेळीच कार्यवाही करणे आवश्यक आहे. पोलिसांनी वेळीच कार्यवाही केल्यास गुन्हेगाराला जरब बसून गुन्हयांचे प्रमाण कमी होते व निवडणूका शांततेत पार पडण्यास मदत होते.

२. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूका शांततेत पार पाडण्यासाठी व त्यामध्ये हिंसाचार होवू नये यासाठी पोलिसांनी गुन्हयाची नोंद तात्काळ घ्यावी व अशा गुन्हयांमुळे ज्या अधिनियमांचा भंग झाला असेल, उदाहरणार्थ, मालमत्ता विद्रुपीकरण प्रतिबंधक कायदा, भारतीय दंड संहिता अथवा संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थांविषयक अधिनियम व त्या खालील नियमान्वये गुन्हे नोंदवावे. तसेच निवडणूकीच्या दिवशी घडणाऱ्या गुन्हयांबाबत देखील संबंधित अधिनियमाखाली तात्काळ कारवाई करावी. या गुन्हयांमध्ये बोगस मतदान करणे, मतदाराची ओळख पटविण्यासाठी बनावट कागदपत्रांचा

वापर करणे, मतदानाच्या दिवशी गोंधळ करणे, दंगल करणे किंवा जाहिर प्रचाराचा कालावधी संपला तरी जाहिर प्रचार चालू ठेवणे इत्यादी गुन्हा नोंदविल्यानंतर शक्यतो **३ महिन्यांच्या आत** त्या गुन्हयाची चौकशी करुन, संबंधित न्यायालयात गुन्हा दाखल होईल यासाठी प्रयत्न करावे. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकांमधील हिंसाचार कमी होण्यासाठी गुन्हयाची तात्काळ दखल घेवून, पोलिसांनी त्यावर कार्यवाही करणे व गुन्हया संबंधी आरोपपत्र संबंधित न्यायालयात तातडीने दाखल होणे, ही कार्यवाही अतिशय आवश्यक आहे. अन्यथा, जर वेळेवर कार्यवाही झाली नाही तर हिंसाचाराचे प्रमाण वाढण्याची शक्यता आहे.

(नन्द लाल)
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रति,

१. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई
२. अपर मुख्य सचिव, गृह विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३. प्रधान सचिव, ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
४. प्रधान सचिव(२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
५. पोलिस महासंचालक, मुंबई
६. सर्व पोलिस महानिरिक्षक
७. सर्व पोलिस कमिशनर
८. सर्व विभागीय आयुक्त
९. सर्व आयुक्त, महानगरपालिका
१०. सर्व जिल्हाधिकारी
११. सर्व जिल्हा पोलिस अधिक्षक
१२. सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषद/नगरपंचायती
१३. राज्य निवडणूक आयोगामधील सर्व अधिकारी
१४. निवड नस्ती

स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये नामनिर्देशनपत्रासोबत उमेदवाराने दयावयाच्या शपथपत्रात अथवा घोषणापत्रात चुकीची माहिती दिल्यास करावयाची कार्यवाही

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र,
क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००५/प्र.क्र.२५/का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- ११ ऑगस्ट, २००५.

प रि प त्र क

राज्य निवडणूक आयोगाने आदेश क्रमांक-एसईसी/जीईएन-२००२/प्र.क्र.८५/का-५, दिनांक-१५ मार्च, २००४ अन्वये महानगरपालिका, नगर परिषदा, नगर पंचायती, जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्यांच्या निवडणुकांसाठी प्रत्येक उमेदवाराने दयावयाचे प्रतिज्ञापत्र व ग्रामपंचायत निवडणुकांसाठी प्रत्येक उमेदवाराने दयावयाचे घोषणापत्र विहित करण्यात आले आहे. राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे लक्षात आले आहे की, उमेदवार प्रतिज्ञापत्रात अथवा घोषणापत्रात संपूर्ण माहिती देतातच असे नाही. कधीतरी तर चुकीची माहितीसुध्दा देण्यात येते. निवडणुका झाल्यानंतर किंवा नामनिर्देशनपत्रांचा स्वीकार झाल्यानंतर असे लक्षात आले की, त्यांनी प्रतिज्ञापत्रात अथवा घोषणापत्रात अपूर्ण माहिती अथवा चुकीची माहिती दिली आहे, त्या उमेदवाराविरुध्द भारतीय दंड संहितेच्या कलम १७१जी (निवडणुकीसंदर्भात खोटी माहिती देणे), कलम १७७ (कोणत्याही प्राधिकृत अधिका-यास खोटी माहिती देणे) व कलम १८१ (शपथेवर खोटी माहिती देणे) या कलमांखाली गुन्हा दाखल करण्यात यावा.

विशेषत: गुन्हेगारी पार्श्वभूमीबद्दल जी माहिती देण्यात येते त्यामध्ये ब-याचदा असे आढळून येते की, पूर्ण माहिती दिली जात नाही किंवा माहिती लपविण्यात येते. उमेदवाराच्या नांवावर दाखल असलेले दखलपात्र गुन्हे नमूद न करण्याकडे उमेदवारांचा कल असतो. अशा बाबतीत गुन्हा न चुकता दाखल करावा.

(नन्द लाल)
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रति,
१) सर्व महानगरपालिका आयुक्त
२) सर्व जिल्हाधिकारी
३) सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
४) सर्व नगर परिषदा/नगर पंचायर्तीचे मुख्याधिकारी
५) राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

كما ما

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००५/प्र.क्र.१७/का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- २४ ऑक्टोबर, २००५.

आ दे श

राज्य निवडणूक आयोगाकडे अशा तक्रारी प्राप्त होतात की, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या मतदार संघांच्या (महानगरपालिका, नगर परिषदा/नगर पंचायती, ग्रामपंचायती यांचे प्रभाग, जिल्हा परिषदांचे मतदार गट व पंचायत समित्यांचे मतदार गण) पुनर्रचनेच्या कामात राजकीय पुढा-यांचा हस्तक्षेप होतो. तरी असा हस्तक्षेप टाळण्यासाठी व प्रभाग रचना राजकीय प्रभावाखाली होऊ नये यासाठी मतदार संघांच्या पुनर्रचनेचे काम प्रारंभिक म्हणजे प्रारुप मतदार संघ तयार करण्याचे काम गोपनीय स्वरुपात हाताळण्यात यावे. कोणत्याही राजकीय पक्षाने अथवा पुढा-याने अथवा स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या सदस्याने त्याबाबतची माहिती मागितल्यास ती देण्यात येऊ नये, अशी सूचना सर्व मतदार संघांच्या पुनर्रचनेच्या कामकाजाशी संबंधित असणा-या अधिकारी/कर्मचारी यांना देण्यात याव्यात. अशी माहिती मिळाल्यास राजकीय पुढा-यांकडून किंवा स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सदस्यांकडून मतदार संघांची पुनर्रचना कशी करावी यासंबंधी सूचना देण्यात येतात व त्या सूचनांचे काही वेळा पालनही होते. मतदार संघाच्या रचनेवर ब-याचदा आरक्षण अवलंबून असते विशेषत: अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातींचे. कोणत्याही अधिका-याने/कर्मचा-याने अशी माहिती दिल्यास त्यांच्याविरुध्द शिस्तभंगाची कारवाई त्वरीत सुरु करण्यात यावी. प्रारुप मतदार संघ ज्यावेळी जनतेकडून हरकती व सूचना मागविण्यासाठी प्रसिध्द करण्यात येतात त्यावेळी सर्व संबंधितांना प्रस्तावाची माहिती होतेच.

३९८

२. माहितीच्या अधिकाराखाली कोणत्याही नागरिकांने प्रभाग रचनेची माहिती मागितल्यास अशी माहिती देण्यात येऊ नये. कारण माहितीचा अधिकार अशा बाबींना लागू होतो की, ज्यात निर्णय झाला आहे.

492

(नन्द लाल)
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रति,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व नगर परिषदा/नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

८८०

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्र. :-रानिआ/मनपा२००५/प्र.क्र.१७/का.०५
नवीन प्रशासन भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक :- ०२/०७/२०१३

विषय - स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या मतदारसंघांची पुर्नरचना.
कामकाज गोपनीयरित्या हाताळण्याबाबत...
संदर्भ :- राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.रानिआ/मनपा-२००५/प्र.क्र.१७/का.५, दिनांक २४ ऑक्टोबर, २००५.

आदेश

राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या प्रभाग रचनेचा मसूदा जाहीर करण्याअगोदरच ही प्रभाग रचना हे कामकाज हाताळणा-या व्यक्तींव्यतिरिक्त अन्य व्यक्तींना तसेच प्रसिध्दी माध्यमांना माहित होते. महानगरपालिका निवडणुकांच्या अनुषंगाने प्रभाग रचनेबाबत प्राप्त झालेल्या हरकती व सूचनांवर सुनावणी देताना यासंदर्भात नागरीक मोठया प्रमाणावर हरकत घेताना दिसून आले आहे.

राज्य निवडणूक आयोगाने मतदारसंघांच्या (महानगरपालिका, नगरपरिषदा/नगरपंचायती, ग्रामपंचायती यांचे प्रभाग, जिल्हा परिषद मतदार गट व पंचायत समिती मतदार गण) पुर्नरचनेच्या कामकाजामध्ये राजकीय व्यक्तींचा हस्तक्षेप टाळण्याकरिता हे कामकाज गोपनीय स्वरुपात हाताळण्यात यावे अश्या सूचना संदर्भाधिन आदेशान्वये दिलेल्या आहेत. मात्र या आदेशांकडे दुर्लक्ष करुन प्रभागरचनेची माहिती राजकीय व्यक्ती अथवा प्रसिध्दी माध्यमांचे प्रतिनिधी यांना देण्यात येते. मतदारसंघांची माहिती प्रसिध्द होण्यापूर्वीच राजकीय व्यक्तींना माहित झाल्यास त्यांच्याकडून सोयीची प्रभाग रचना होण्याबाबत दबाव येऊ शकतो. ब-याचदा मतदारसंघांचे आरक्षण हे प्रभागांच्या रचनेवर अवलंबून असते. आरक्षणात बदल करण्याच्या दृष्टीनेही राजकीय व्यक्तींकडून दबाव येण्याची शक्यता नाकारता येत नाही.

वरील परिस्थितीत पुन्हा आदेशित करण्यात येते की, मतदारसंघांची पुनर्रचना करताना हे कामकाज अत्यंत गोपनीय स्वरुपात हाताळण्यात येईल याची दक्षता घ्यावी. राज्य निवडणूक आयोगाने अथवा प्राधिकृत अधिका-याने प्रथम प्रभाग रचनेच्या प्रस्तावास मान्यता दिल्यानंतर आरक्षित प्रभाग निश्चित करण्याकरिता सोडत काढण्यात येते आणि त्याच दिवशी प्रभागांची रचना नागरीकांच्या माहितीकरिता सोडतीच्या ठिकाणी प्रथम जाहीर करण्यात येते. त्यामुळे प्रभाग रचनेच्या कामकाजास सुरुवात केल्यापासून ते सोडतीच्या वेळी प्रभाग रचना जाहीर करेपर्यंतच्या कालावधीमध्ये प्रभाग रचनेचा तपशिल अनधिकृत व्यक्तींना अथवा प्रसिध्दी माध्यमांना माहित होणार नाही याबाबत पुरेशी खबरदारी घेण्यात यावी. कोणत्याही अधिका-याने / कर्मचा-याने अशी माहिती दिल्यास त्यांच्याविरुध्द शिस्तभंगाची कारवाई त्वरित सुरु करण्यात यावी. या आदेशाचे पुरेपूर पालन होईल अशा सक्त सूचना प्रभाग रचनेचे काम हाताळणा-या सर्व संबंधितांना वेळोवेळी देण्यात याव्यात.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(पूनम शिरसोळकर)
सहायक आयुक्त,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत :
१. सर्व विभागीय आयुक्त
२. सर्व महानगरपालिका आयुक्त
३. सर्व जिल्हाधिकारी
४. सर्व नगरपरिषदा, नगरपंचायतींचे मुख्याधिकारी
५. राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने
६. निवड नस्ती.

E:\ATUL PEN DR VEKI STM\s Dhe.sida- dha.doc\mahana

५८७

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये काम करणा-या अधिकारी/कर्मचारी यांच्याविरुध्द शिस्तभंगाची कारवाई

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक-रानिआ-२००६/प्र.क्र.१४/का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- २ ऑगस्ट, २००६.

परिपत्रक

भारतीय संविधानातील अनुच्छेद २४३ के अन्वये राज्य निवडणूक आयोगाची स्थापना झाली आहे. त्या अनुच्छेदांतर्गत **सर्व ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका घेण्याचे** अधिकार राज्य निवडणूक आयोगाला प्राप्त आहेत. भारतीय संविधानातील अनुच्छेद २४३ झेडए अन्वये **सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका** घेण्याचे अधिकार **राज्य निवडणूक आयोगाला** प्राप्त आहेत. भारतीय संविधानातील अनुच्छेद ३२४ अन्वये भारत निवडणूक आयोगाची स्थापना करण्यात आली आहे. अनुच्छेद ३२४ व अनुच्छेद २४३ के मध्ये केवळ तीन फरक आहेत व त्यातील पहिला फरक म्हणजे भारत निवडणूक आयोगाकडून राष्ट्रपती, उप राष्ट्रपती, संसदेची दोन्ही सभागृहे व राज्य विधानमंडळे यांच्या निवडणुका घेण्यात येतात तर राज्य निवडणूक आयोगाकडून स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सर्व निवडणुका घेण्यात येतात. दुसरा फरक म्हणजे भारत निवडणूक आयोगाच्या मुख्य निवडणूक आयुक्तांना त्यांच्या पदावरुन दूर करण्यासाठी सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशांना जी पध्दत अवलंबिली जाते तीच पध्दत अवलंबावी लागते. राज्य निवडणूक आयुक्तांना त्यांच्या पदावरुन दूर करण्यासाठी उच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशांना जी पध्दत अवलंबिली जाते तीच पध्दत अवलंबावी लागते. तिसरा फरक म्हणजे भारत निवडणूक आयोगाला जे अधिकारी/कर्मचारी लागतात ते राष्ट्रपती उपलब्ध करुन देतात. राज्य निवडणूक आयोगाला जे अधिकारी/कर्मचारी लागतात ते राज्याचे राज्यपाल उपलब्ध करुन देतात. हे तीन फरक सोडल्यास या दोन्ही अनुच्छेदांमध्ये काहीही फरक नाही.

२. भारत निवडणूक आयोगाने भारत सरकार व इतर शासन यांच्याविरुध्द १९९३ साली एक रिट याचिका दाखल केली होती. (रिट याचिका क्रमांक-६०६/१९९३) या याचिकेमध्ये भारत निवडणूक आयोगाला विधानसभा व लोकसभा निवडणुकीत जे अधिकारी व कर्मचारी निवडणुकीचे काम करीत असतात, त्यांच्याविरुध्द कामात निष्काळजीपणा दाखविल्याबद्दल शिस्तभंगाची कारवाई करण्याचे अधिकार भारत निवडणूक आयोगाला आहेत की नाही असा मुद्दा उपस्थित झाला होता. सुरुवातीला केंद्र शासनाने व इतर राज्य शासनाने अशी भूमिका घेतली होती की, निवडणुकीत काम करणारे अधिकारी किंवा कर्मचारी यांच्याविरुध्द शिस्तभंगाची कारवाई करण्याचे अधिकार केंद्र शासनातील अधिकारी व कर्मचा-यांच्याबाबतीत केंद्र शासनाला व राज्य शासनाच्या अधिकारी व कर्मचा-यांच्याबाबतीत राज्य शासनाला आहेत. केंद्र व राज्य शासन या भूमिकेविरुध्द भारत निवडणूक आयोगाने ही रिट याचिका दाखल केली होती. या याचिकेत दिनांक-२६ जुलै, २००० रोजी भारत निवडणूक आयोग, केंद्र शासन व इतर राज्य शासन यांच्यामध्ये एक करार झाला. हा करार सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयात नमूद करण्यात आला आहे. या करारान्वये भारत निवडणूक

आयोगाला निवडणुकीत काम करणारे अधिकारी/कर्मचारी, पोलिस अधिकारी व पोलिस कर्मचारी जे निवडणुकीच्या कामासाठी नेमलेले असतात त्यांच्याविरुध्द पुढील कारवाई करण्याचे अधिकार आहेत:-

(१) निवडणुकीसाठी नेमलेले कोणतेही अधिकारी/कर्मचारी, पोलिस अधिकारी व पोलिस कर्मचारी यांना वरिष्ठांचे आदेश न मानण्याबाबत किंवा त्यांनी नेमून दिलेल्या कामामध्ये हलगर्जीपणा दाखविल्याबद्दल निलंबित करण्याचे अधिकार भारत निवडणूक आयोगाला आहेत.

(२) कोणतेही अधिकारी/कर्मचारी, पोलिस अधिकारी व पोलिस कर्मचारी यांच्याऐवजी दुसरा योग्य अधिकारी/कर्मचारी यांची नेमणूक करणे व त्या व्यक्तींच्या जागी दुस-या अधिकारी/कर्मचा-यांची नेमणूक करण्यात आली असेल त्याला त्याच्या मूळ विभागात परत पाठविणे व त्यासोबत त्यांच्या वागणुकीबद्दल योग्य तो अहवालसुध्दा पाठविणे.

(३) सक्षम प्राधिका-यास एखादा अधिकारी किंवा कर्मचा-याविरुध्द शिस्तभंगाची कारवाई करण्याबद्दल त्याने वरिष्ठांचे आदेश न मानण्याबाबत किंवा दिलेल्या निवडणुकीच्या कामामध्ये हलगर्जीपणा दाखविल्याबद्दल शिफारस करणे. अशा शिफारशीवर शिस्तभंगाची कारवाई करणा-या अधिका-याकडून तात्काळ कार्यवाही होईल आणि निवडणूक आयोगास अशी कारवाई केल्याची माहिती शिफारस केल्याच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या आंत कळविण्यात येईल.

३. सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयात नमूद केलेल्या करारात केंद्र शासन व इतर राज्यांसोबत महाराष्ट्र शासनसुध्दा पक्षकार होते व त्यांनी या कराराप्रमाणे कार्यवाही करण्याचे मान्य केले आहे. भारतीय संविधानातील अनुच्छेद ३२४ व २४३ झेडए यांच्यामध्ये निवडणुकीच्या बाबतीत फरक नसल्याने हा करार राज्य निवडणूक आयोगातर्फे घेण्यात येणा-या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये काम करणा-या अधिकारी/कर्मचारी तसेच पोलिस अधिकारी व पोलिस कर्मचारी यांच्या बाबतीतही लागू होतो. त्यामुळे राज्य निवडणूक आयोगास पुढीलप्रमाणे अधिकार प्राप्त आहेत:-

(१) निवडणुकीसाठी नेमलेले कोणतेही राज्य शासनाचे अथवा स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे अधिकारी/कर्मचारी, पोलिस अधिकारी व पोलिस कर्मचारी यांना वरिष्ठांचे आदेश न मानण्याबाबत किंवा त्यांनी नेमून दिलेल्या कामामध्ये हलगर्जीपणा दाखविल्याबद्दल निलंबित करण्याचे अधिकार राज्य निवडणूक आयोगाला आहेत.

(२) कोणतेही राज्य शासनाचे अथवा स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे अधिकारी/कर्मचारी, पोलिस अधिकारी व पोलिस कर्मचारी यांच्याऐवजी दुसरा योग्य अधिकारी/कर्मचारी यांची नेमणूक करणे व त्या व्यक्तींच्या जागी दुस-या अधिकारी/कर्मचा-यांची नेमणूक करण्यात आली असेल त्याला त्याच्या मूळ विभागात परत पाठविणे व त्यासोबत त्यांच्या वागणुकीबद्दल योग्य तो अहवालसुध्दा पाठविणे.

(३) सक्षम प्राधिका-यास एखादा अधिकारी किंवा कर्मचा-याविरुध्द शिस्तभंगाची कारवाई करण्याबद्दल त्याने वरिष्ठांचे आदेश न मानण्याबाबत किंवा दिलेल्या निवडणुकीच्या कामामध्ये हलगर्जीपणा दाखविल्याबद्दल शिफारस करणे. अशा शिफारशीवर शिस्तभंगाची कारवाई करणा-या अधिका-याकडून तात्काळ कार्यवाही होईल आणि निवडणूक आयोगास अशी कारवाई केल्याची माहिती शिफारस केल्याच्या तारखेपासून **सहा महिन्यांच्या आंत** कळविण्यात येईल.

४. निवडणुकीचे काम प्रभाग रचनेपासून सुरु होते. निवडणुकीच्या कामात प्रभाग रचना करणे, मतदार याद्या तयार करणे, मतपत्रिका छापणे, निवडणुकीच्यावेळी मतदान यंत्र अथवा मतपेट्या तयार करणे, मतदान यंत्रे अथवा मतपेट्या सील करणे, निवडणुकीचे साहित्य विकत घेणे, त्यांचे वाटप करणे, मतदानाच्या दिवशी प्रत्यक्ष काम करणे, मतमोजणी करणे, निवडणुकीनंतर कागदपत्रे, मतपेट्या व मतदान यंत्रे हे अधिनियमातील तरतुदीनुसार व राज्य निवडणूक आयोगाच्या अनुषंगिक आदेशानुसार व्यवस्थित ठेवणे, निवडणुकीच्या सर्व कामांची सुरक्षा ठेवणे इत्यादी कामांचा समावेश होतो. या सर्व कामात सहभागी असणारे अधिकारी/कर्मचारी तसेच निवडणुकीसाठी निरीक्षक म्हणून नेमलेले अधिकारी व पोलिस अधिकारी/पोलिस कर्मचारी यांनी हलगर्जीपणा दाखविल्याबाबत किंवा वरिष्ठांचे आदेश न पाळल्याबाबत परिच्छेद-३ प्रमाणे शिस्तभंगाच्या कारवाईस पात्र असतील.

(नन्द लाल)
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रत:-
१) मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई
२) सर्व मंत्रालयीन विभागाचे अप्पर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव
३) सर्व विभागीय आयुक्त
४) पोलिस महासंचालक, मुंबई
५) सर्व महानगरपालिका आयुक्त
६) सर्व पोलिस आयुक्त
७) सर्व जिल्हाधिकारी
८) सर्व पोलिस अधिक्षक
९) सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
१०) सर्व गट विकास अधिकारी
११) सर्व मुख्याधिकारी, नगर परिषद/नगर पंचायती
१२) सर्व तहसिलदार
१३) राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

निवडणूकविषयक गुन्हे

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००७/प्र.क्र.१०/का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- १४ मार्च, २००७.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुकांमध्ये व पोटनिवडणुकांमध्ये समाजातील निरनिराळया व्यक्तींविरुध्द अनेक प्रकारचे गुन्हे दाखल करण्यात येतात. त्यामध्ये प्रामुख्याने आचारसंहिता भंगाच्या गुन्हयांचा समावेश असतो. त्याव्यतिरिक्त मतदान केंद्र ताब्यात घेणे, मतदान साहित्याची नासधूस करणे, मतदान अधिकाऱ्यांशी असभ्य व्यवहार करणे, त्यांना मारहाण करणे, समाजातील वेगवेगळया घटकांमध्ये वैर पसरविणे, राष्ट्रीय एकात्मतेला बाधा आणणारे वक्तव्य अथवा लिखाण करणे, मतदानासाठी लाच देणे, निवडणुकीत दबाव टाकणे, दुसऱ्याच्या नांवाने मतदान करणे, निवडणुकीसंदर्भात बेकायदेशीर देयके देणे, निवडणुकीच्या खर्चाचा हिशोब न देणे, लोकांमध्ये भ्रम निर्माण होईल असे निवेदन करणे व इतर प्रकारच्या गुन्हयांचा समावेश असतो. अशा प्रकारच्या गुन्हयांबाबत पोलिस तपास पूर्ण झाल्यानंतर संबंधित व्यक्तींविरुध्द न्यायालयात दावा दाखल करण्यात यावयास हवा. परंतु, बऱ्याचदा राज्य शासनाच्या परवानगीने असा दावा किंवा नोंदविलेला गुन्हा मागे घेण्यात येतो.

२. असा दावा किंवा गुन्हा मागे घेतल्याने निवडणुकीमध्ये काहीही केले तरी चालते, असा लोकांमध्ये समज पसरु शकतो. असा समज लोकांमध्ये पसरणे म्हणजे निवडणुकीचे महत्व कमी करण्यासारखे आहे. पर्यायाने लोकशाहीची ती एक प्रकारची

थट्टाच आहे. भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व अनुच्छेद २४३ झेडए खाली स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांचे अधिक्षण, संचालन व नियंत्रणाची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे. भारतीय संविधानाच्या या अनुच्छेदांखाली स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका स्वतंत्र, निष्पक्ष वातावरणात व पारदर्शीपणे पार पाडाव्यात यासाठी राज्य निवडणूक आयुक्त या नात्याने असे आदेश देत आहे की, असा दावा किंवा गुन्हा मागे घेताना राज्य निवडणूक आयोगाची पूर्वपरवानगी आवश्यक असेल.

(नन्द लाल)
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रति,
१) अप्पर मुख्य सचिव, गृह विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२) प्रधान सचिव (२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३) प्रधान सचिव, ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
४) महासंचालक, पोलिस, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
५) सर्व विभागीय आयुक्त
६) सर्व महानगरपालिका आयुक्त
७) सर्व जिल्हाधिकारी
८) सर्व पोलिस आयुक्त
९) सर्व पोलिस अधिक्षक,
१०) सर्व नगर परिषदा/नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
११) राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

६८८

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा/२००५/प्र.क्र.३६/का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- २० डिसेंबर, २००५.

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी
सर्व नगर परिषदा/नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी

विषय:- व्हिडिओ कॅसेटसची विल्हेवाट लावण्याबाबत...

महोदय,

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक/पोटनिवडणुकीमध्ये आचारसंहितेचे पालन काटेकोरपणे होते की नाही हे तपासण्यासाठी उमेदवारांच्या सभा किंवा उमेदवारांच्या मिरवणुका किंवा निवडणूक निर्णय अधिका-यांच्या कार्यालयांत घडणा-या निवडणूक विषयक सर्व कार्यवाहीचेदेखील व्हिडिओ चित्रीकरण करण्यात येते. हे व्हिडिओ चित्रीकरण केल्यानंतर त्या सर्व व्हिडिओ कॅसेटस नंतर कार्यालयांत पडून असतात. त्याची विल्हेवाट कशी लावावी असा प्रश्न काही स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अधिका-यांनी उपस्थित केला आहे. या व्हिडिओ कॅसेटसची विल्हेवाट लावण्याबद्दल राज्य निवडणूक आयोग पुढीलप्रमाणे सूचना देत आहे:-

(१) व्हिडिओ कॅसेटस निवडणुका झाल्यानंतर सहा महिन्यांपर्यंत सांभाळून ठेवण्यात याव्यात.

(२) निवडणुकीनंतर सहा महिन्यांचा कालावधी पार पडल्यानंतर ज्या प्रभागाबाबत निवडणूक याचिका प्रलंबित नसेल तेथील व्हिडिओ कॅसेटस पुसून (Erase) पुन्हा उपयोगात आणवी किंवा त्याची विक्री करण्यात यावी.

(३) ज्या व्हिडिओ कॅसेटस पुसून पुन्हा वापरण्याजोग्या नसतील त्या मोडण्यात (Crushed) याव्यात.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(महेन्द्र ब. वारभुवन)
सहायक आयुक्त,
राज्य निवडणूक आयोग

६८९

A:\aab९०.doc

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-मनप-२००७/प्र.क्र.१८/का-५
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- ७ एप्रिल, २००७.

आ दे श

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीची प्रक्रिया सुरु झाल्यानंतर निवडणूक कार्यक्रमाच्या कालावधीत विविध राजकीय पक्ष, आघाडया व निवडणूक लढविणारे उमेदवार यांच्याकडून आचारसंहितेची अंमलबजावणी योग्य रितीने करण्यात येते की नाही यावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी संबंधित क्षेत्रामध्ये निवडणूकविषयक कार्यवाहीचे व्हिडिओ चित्रीकरण करण्यास राज्य निवडणूक आयोगाने परवानगी दिली आहे. अशा व्हिडिओ चित्रीकरणाच्या चित्रफितीची तपासणी किंवा चित्रफितीच्या प्रमाणित प्रतीची मागणी संबंधित उमेदवारांकडून अनेकदा होत असते. अशा मागणीसंदर्भात व्हिडिओ चित्रफितीची (सीडी) तपासणी करणे अर्जदारांना उपलब्ध करुन देण्याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाने पुढीलप्रमाणे मार्गदर्शक तत्वे ठरविली आहेत :-

(१) संबंधित व्हिडिओ चित्रफितीच्या तपासणीसाठी लेखी अर्ज करण्यात यावा. अर्जामध्ये, ज्या निवडणुकीसंबंधी सीडी पहावयाची असेल त्या निवडणुकीच्या दिनांकासहित संपूर्ण माहिती देण्यात यावी. पडताळणीसाठी दर तासाला रुपये २५/- याप्रमाणे शुल्क आकारण्यात येईल. अर्ज केल्याच्या तारखेच्या लगतच्या दुसऱ्या दिवशी किंवा त्यानंतर पडताळणी करता येईल. संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांच्या कार्यालयात / संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या कार्यालयात चित्रफित तपासणीसाठी उपलब्ध असेल. जर चित्रफितीची तपासणी तात्काळ करावयाची असेल तर पडताळणी शुल्क दर तासाला रुपये ५०/- याप्रमाणे अदा करावे लागेल.

(२) व्हिडिओ चित्रीकरणाची प्रमाणित सीडी हवी असल्यास वरील १ येथे नमूद केल्याप्रमाणे अर्जात संपूर्ण माहिती देणे आवश्यक आहे व त्याकरिता अर्जाचे शुल्क रुपये २५०/- (एका चित्रफितीसाठी) एवढे असेल.

(३) अर्जदारास व्हिडिओ चित्रीकरणाच्या तपासणीसाठी/ चित्रीकरणाची चित्रफित मागण्यासाठी स्पष्ट व निश्चित कारण देणे आवश्यक असेल व अर्जदाराचा त्या व्हिडिओ चित्रीकरणाशी व्यक्तिश: संबंध कसा आहे, हे दाखविणे आवश्यक असेल.

(४) शासकीय किंवा स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या कार्यालयीन कामकाजासाठी जर व्हिडिओ चित्रफित आवश्यक असेल व अर्जात तसे नमूद केले असेल तर त्याकरिता शुल्क आकारण्यात येणार नाही.

(५) व्हिडिओ चित्रीकरणातील कोणत्याही सत्यतेबाबत आयोग कोणत्याही परिस्थितीत जबाबदार राहणार नाही. चित्रफित (सीडी) "जसे आहे तसे" या तत्वावर उपलब्ध करुन देण्यात येईल.

(६) व्हिडिओ चित्रीफितीसाठी (सीडी) प्राप्त झालेल्या अर्जांबाबत संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेकडून सर्व संबंधित राजकीय पक्षांना आणि निवडणूक लढविलेल्या उमेदवारांना अवगत करण्यात येईल.

(७) व्हिडिओ चित्रफितीच्या तपासणीसाठी किंवा प्रमाणित प्रतीसाठी करण्यात येणाऱ्या अर्जाची, माहितीच्या अधिकारान्वये करण्यात येणाऱ्या अर्जाशी सांगड घालू नये. माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ च्या कलम ८ अन्वये, केवळ अशी माहिती अर्जदारांना उपलब्ध करुन देणे आवश्यक आहे की जी राज्य विधी मंडळाला देण्यास नकार देता येणार नाही. परंतु, राज्य निवडणूक आयोग सांविधानिक संस्था असल्यामुळे व राज्य विधान मंडळात राज्य निवडणूक आयोगाबद्दल प्रश्न विचारले जात नाही म्हणून कामकाजासंबंधी कुठलीही माहिती राज्य विधान मंडळाला देणे आयोगावर बंधनकारक नाही. राज्य निवडणूक आयोग याला नियमानुसार तपासून जे योग्य वाटेल अशा एखादया प्रकरणाबाबतची/प्रकरणांबाबतची माहिती अर्जदाराला/अर्जदारांना पुरविण्यास नकार देऊ शकेल.

(८) चित्रफितीसाठी तसेच चित्रफितीच्या तपासणीसाठी देण्यात आलेली शुल्काची रक्कम त्या-त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेने स्वतःच्या संबंधित लेखा शीर्षाखाली जमा करणे आवश्यक असेल.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(पी. एस. मीना)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

५८५

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक-रानिआ/मनपा२००७/प्र.क्र. ६/का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- १० एप्रिल, २००७.

आ दे श

राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये निवडणुकीच्या वेगवेगळ्या टप्प्यांमध्ये होणाऱ्या कार्यवाहीची माहिती आधी मिळावी यासाठी निवडणूक निर्णय अधिकारी, सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी व निवडणुकीशी संबंधित इतर अधिकारी यांच्यावर दबाव आणण्यात येतो. काही वेळेस निवडणूक निर्णय अधिकारी व सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी विशिष्ट पक्षाला अथवा गटाला रुचेल असाच निर्णय द्यावा यासाठीही दबाव आणण्यात येतो. दबाव आणणाऱ्यांमध्ये निवडणूक लढविणारे उमेदवार, पक्षाचे पदाधिकारी, उमेदवारांचे प्रतिनिधी, खासदार, आमदार आणि इतर वरिष्ठ पदाधिकारी यांचाही समावेश असू शकतो.

२. नामनिर्देशनपत्रांची छाननी, उमेदवारी अर्ज मागे घेण्याची प्रक्रिया व निवडणुकीचा निकाल यावेळी तर दबाव फार जास्त असतो. तसेच प्रभाग रचना सुरु असताना प्रभाग रचना कशी होणार आहे याची माहिती आधी प्राप्त होण्यासाठीही दबाव आणण्यात येतो. अशा दबावाला बळी पडल्यास निवडणूक प्रक्रिया स्वच्छ, मोकळ्या, स्वतंत्र आणि मार्गदर्शक वातावरणात पार पडणार नाही. येथे स्पष्ट करण्यात येते की, निवडणूक कार्यात हस्तक्षेप करण्याचे कोणालाही विशेष अधिकार नाही.

३. हे सर्व प्रकार टाळण्यासाठी राज्य निवडणूक आयोग भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए खाली प्राप्त असलेल्या अधिकारांचा वापर करुन असे आदेश देत आहे की, निवडणूक प्रक्रियेदरम्यान अथवा प्रभाग रचने काम सुरु असताना कोणत्याही व्यक्तीने किंवा प्रस्तावित उमेदवार अथवा त्याच्या प्रतिनिधीने अथवा पक्षाच्या पदाधिकाऱ्याने अथवा आमदार, खासदार यापैकी कोणीही निवडणूक निर्णय अधिकारी, सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी व निवडणुकीशी संबंधित इतर अधिकारी यांचेवर दबाव आणल्यास त्याची माहिती राज्य निवडणूक आयोगाला सत्वर द्यावी व अशा दबावाला बळी न पडता स्वतंत्रपणे निर्णय घ्यावा.

(नन्द लाल)
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व नगर परिषदा/नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
सर्व तहसिलदार/राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

D:\CORPORATION\aab121.doc

महानगरपालिका आणि नगरपालिका/नगरपंचायती यांच्या सार्वत्रिक व पोट निवडणुकांमध्ये काम करणा-या अधिकारी/कर्मचारी यांना द्यावयाच्या मानधनाबाबत.

महाराष्ट्र शासन
नगर विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक:-संकीर्ण-२००६/५१२/प्र.क्र.८९/२००६/नवि-२०
मंत्रालय,मुंबई-४०००३२
दिनांक:-१६ जुलै,२००७

वाचा:- शासन निर्णय क्रमांक:-संकीर्ण-२००६/५१२/प्र.क्र.८९/२००६/नवि-२०, दिनांक १० जानेवारी,२००७.

प्रस्तावना:- उपरोक्त शासन निर्णयाअन्वये महापालिका/नगरपरिषदा/नगरपंचायती यांच्या सार्वत्रिक/पोट निवडणुकामध्ये काम करणा-या निवडणुक निर्णय अधिकारी व सहायक निवडणुक अधिकारी यांना द्यावयाच्या मानधनाबाबत आदेश काढले आहेत. नुकत्याच झालेल्या महानगरपालिका/नगरपरिषदा/नगरपंचायतीच्या सार्वत्रिक निवडणुकीमध्ये कित्येक निवडणुक अधिकारी व सहायक निवडणुक निर्णय अधिकारी यांनी मानधनाबाबत नाराजी व्यक्त केली असून, मानधन घेण्यास नकार दिलेला आहे. त्यांचे असे म्हणणे आहे की, राज्य शासन ज्याप्रमाणे विधानसभा निवडणुकीसाठी मानधन/परिश्रमीक/अतिकालीक भत्ता मंजूर करते त्याप्रमाणेच त्यांना मानधन देण्यात यावे. दिनांक १० जानेवारी,२००७ च्या शासन निर्णयामध्ये इतर काम करणारे अधिकारी व कर्मचारी यांना द्यावयाच्या परिश्रमीकाबद्दल काहीच उल्लेख केलेला नाही.

शासन निर्णय:- नागरी स्वराज्य संस्थाच्या निवडणुकांमध्ये काम करणाने निवडणुक निर्णय अधिकारी व सहाय्यक निवडणुक निर्णय अधिकारी इतर अधिकारी, कर्मचारी अतिकालीक भत्ता यांना खालीलप्रमाणे मानधन देण्यास शासन मंजूरी देत आहे.

१) सार्वत्रिक निवडणुकांसाठी:- महानगरपालिकांकरिता तसेच "अ", "ब" आणि "क" वर्ग नगरपरिषदा/नगरपंचायती यांचे निवडणुकीसाठी निवडणुक निर्णय अधिकारी व सहाय्यक निवडणुक निर्णय अधिकारी इतर अधिकारी यांना एक महिन्याचे मूळ वेतन अधिक ५० टक्के महागाई वेतन व कर्मचारी (अतिकालीक भत्ता) यांना कमाल मर्यादा एक महिन्याचे मूळ वेतन अधिक ५० टक्के महागाई वेतन एवढे मानधन मंजूर करण्यात यावे.

२) पोट निवडणुकांसाठी :- महानगरपालिका व "अ","ब" व "क" वर्ग नगरपरिषदा/नगरपंचायतीच्या पोट निवडणुकीसाठी निवडणुक निर्णय अधिकारी व सहाय्यक निवडणुक निर्णय अधिकारी इतर अधिकारी यांना रुपये १५००/- व कर्मचारी

(अतिकालीक भत्ता) यांना कमाल मर्यादा रु.१५००/- प्रमाणे मानधन देण्यात यावे.

कर्मचा-यांचा दरताशी वेतनाचा अतिकालिक भत्ता ठरविताना प्रत्येक पूर्ण दिवसाला (अर्धा तास किंवा अध्यर्धा तासापेक्षा जास्त काम केले असेल तर तो पूर्ण दिवस धरण्यात येईल) मूळ वेतनाच्या प्रमाणात देण्यात यावे. दरताशी वेतनाचा दर ठरविताना महिना ३० दिवसांचा व दिवस ७ तासांचा समजण्यात यावा. चतुर्थश्रेणी वर्गाचे दैनंदिन कामाचे तास आठ तास समजण्यात यावेत.

हे आदेश दिनांक २२.९.२००६ पासून लागू होतील.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नांवाने,

(भो. कृ. पुराडउपाध्ये)
महाराष्ट्र शासनाचे उपसचिव

प्रति,

मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव.
मा.राज्यमंत्री (नगर विकास) यांचे खाजगी सचिव.
प्रधान सचिव, राज्य निवडणुक आयोग, महाराष्ट्र, नवीन प्रशासकीय भवन,मुंबई.
आयुक्त, सर्व महानगरपालिका.
विभागीय आयुक्त (सर्व)
जिल्हाधिकारी (सर्व)
मुख्याधिकारी, नगरपालिका (सर्व),
संचालक, नगरपालिका प्रशासन संचालनालय, वरळी, मुंबई-२५.
महालेखापाल (लेखा व परिक्षा) (लेखा व अनुज्ञेयता) महाराष्ट्र १/२, मुंबई/नागपूर.
मुख्य लेखा परिक्षा अधिकारी, स्थानिक निधी लेखा कोकण भवन, नवी-मुंबई.
सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२
सर्व सहसचिव/उपसचिव/अवरसंचिव/कार्यासन अधिकारी.
नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२
निवडनस्ती (नवि-२०)

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००८/प्र.क. ९/का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- ११ नोव्हेंबर, २००८.

आ दे श

सर्वोच्च न्यायालयाने दिनांक- ६ डिसेंबर, २००७ रोजी दिवाणी अर्ज क्रमांक-५६५९/२००७ यामध्ये दिलेल्या निर्णयास अनुसरुन राज्य निवडणूक आयोग असे आदेश काढीत आहे की, --

सर्वसाधारणपणे राज्य निवडणूक आयोगातर्फे आयोजित करण्यात येणाऱ्या सार्वत्रिक अथवा पोटनिवडणुकीतील मतदान रविवारीच घेण्यात येते. काही प्रसंगी निवडणुकीतील मतदान रविवारी आयोजित करता येणे शक्य नसते, त्यावेळी त्या निवडणुकीतील मतदान रविवारशिवाय अन्य दिवशी घेण्यात येते. अशावेळी तो दिवस संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या क्षेत्रात सुट्टीचा दिवस म्हणून घोषित करण्यात येतो. सर्वोच्च न्यायालयाच्या निदेशानुसार शाळेतील व महाविद्यालयातील शैक्षणिक कार्यात असलेल्या कर्मचारीवर्गाला निवडणुकीसंबंधी काम देताना ते काम सुट्टीचा दिवस किंवा ज्या दिवशी शैक्षणिक काम नसते अशा दिवशी देण्यात यावे.

ज्या दिवशी मतदान अधिकारी/कर्मचारी सर्व मतदान साहित्य घेऊन मतदान केंद्राचा ताबा घेतात त्या दिवशी संबंधित स्थानिक स्वराजय संस्थेच्या हद्दीतील शाळांना सुट्टी असणे आवश्यक आहे. तसेच मतदानाच्या दिवशीसुध्दा शाळांना सुट्टी राहील, याची खात्री करण्यात यावी. तसेच शिक्षकांची ज्यावेळी मतदान अधिकारी म्हणून

नेमणूक करण्यात येते त्यावेळी त्यांच्यासाठी आयोजित करण्यात येणारे प्रशिक्षण हेसुध्दा सुट्टीच्या दिवशीच घेण्यात यावे.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

र.वि.नातू

(रचना नातू)
उप सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

प्रति,

१) सर्व महानगरपालिका आयुक्त
२) सर्व जिल्हाधिकारी
३) सर्व तहसिलदार
४) सर्व नगर परिषदा/ नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी

प्रत:-

१) अपर मुख्य सचिव, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२) प्रधान सचिव, नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३) प्रधान सचिव, ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
४) प्रधान सचिव, शालेय शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
५) प्रधान सचिव, उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
६) सर्व विभागीय आयुक्त

स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये मतमोजणी करावयाची पध्दत

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००९/प्र.क्र. १६/का-५.

नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,

मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.

दिनांक- २१ डिसेंबर, २००९.

आ दे श

महानगरपालिका, नगरपरिषदा, जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या या मधील मतमोजणी करण्याच्या प्रकारामध्ये भिन्नता दिसून येते. या सर्व निवडणुका राज्य निवडणूक आयोगाच्या अधिपत्याखाली होत असल्याने अशी भिन्नता असणे योग्य नाही. सर्व प्रकारच्या मतमोजणीमध्ये एकसूत्रता राहावी यासाठी मतमोजणी कशी करावी, यासाठी राज्य निवडणूक आयोग पुढीलप्रमाणे आदेश देत आहे :-

(१) मतमोजणी क्षेत्रात बॅरिकेडिंग अशा रितीने करण्यात यावे की, मतमोजणीच्या ठिकाणी टेबलवर उमेदवार किंवा उमेदवारांचे प्रतिनिधी केवळ बाहेरुन मतमोजणी बघू शकतील. बॅरिकेडिंगच्या आतमध्ये त्यांना प्रवेश करता येणार नाही.

(२) मतमोजणीच्या ठिकाणी शक्य तितकी टेबले लावण्यात यावीत. महानगरपालिकांमध्ये जितके निवडणूक निर्णय अधिकारी असतील तितकी मतमोजणी केंद्र ठेवण्यात यावीत. जेथे प्रभागात, जिल्हा परिषद मतदार विभाग किंवा पंचायत समिती मतदार गणात अथवा नगर परिषदेमध्ये एकापेक्षा जास्त मतदान केंद्रे असतील तेथे प्रत्येक प्रभागासाठी किंवा मतदार विभागासाठी किंवा मतदार गणासाठी एकच टेबल लावण्यात यावे.

(३) त्या टेबलावर त्या प्रभागातील, मतदार विभागातील किंवा मतदार गणातील इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र एकावेळी एकच आणण्यात यावे. त्यातील मतमोजणी झाल्यानंतर दुसरे मतदान यंत्र आणण्यात यावे. अशा रितीने मतमोजणी निकाल लागेपर्यंत चालू ठेवावी.

(४) अशा पध्दतीत प्रत्येक उमेदवाराचा एकच प्रतिनिधी मतमोजणीच्या ठिकाणी असतो. अन्य पध्दतीचा अवलंब केल्यास प्रत्येक उमेदवाराचे एकापेक्षा जास्त मतदान प्रतिनिधी असतात.

(५) अन्य पध्दतीचा अवलंब केल्यास त्या प्रभागाचे, मतदार विभागाचे किंवा मतदार गणाची मतमोजणी आटोपल्यानंतर सर्व प्रतिनिधींना बाहेर काढून दुसरे प्रतिनिधी आतमध्ये घेण्यास फार वेळ होतो व मतमोजणीसही उशीर होतो.

(६) पोलिसांकडून अशा सूचना येतात की, मतमोजणीचे काम शक्य तितक्या लवकर आटपावे. अंदाज आल्यानंतर विजयी उमेदवाराची मिरवणूक निघाल्यास कायदा व सुव्यवस्थेची परिस्थिती निर्माण होऊ शकते. असे प्रसंग टाळण्यासाठी वरीलप्रमाणे सर्व मतमोजणी करावी.

(७) या सूचना सार्वत्रिक निवडणुकांसाठी लागू होतील अथवा पोटनिवडणुकीत ज्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये एकापेक्षा जास्त प्रभाग, मतदार विभाग किंवा मतदार गणात एकाच ठिकाणी मतमोजणी करावयाची असेल त्यासाठी लागू होतील. पोटनिवडणुकांसाठी ही पध्दती अवलंबिली पाहिजे असे नाही.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(रा. नी. पांडे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

प्रति,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व नगर परिषदा / नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
सर्व तहसिलदार
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने

स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये मतमोजणी करावयाची पध्दत

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००९/प्र.क्र. १६/का-५.

नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,

मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.

दिनांक- २९ मार्च, २०१०.

वाचा:- राज्य निवडणूक आयोगाकडील आदेश क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००९/ प्र.क्र.१६/का-५, दिनांक- २१ डिसेंबर, २००९.

आ दे श

राज्य निवडणूक आयोगाने दिनांक- २१ डिसेंबर, २००९ रोजी आदेश काढले आहेत की, मतमोजणी करताना एका प्रभागासाठी एकच टेबल लावण्यात यावे. या आदेशामध्ये पुढीलप्रमाणे मजकूर दाखल करण्यात येत आहे :-

(८) मतमोजणीच्यावेळी उमेदवार, त्याचा निवडणूक प्रतिनिधी आणि त्याचा मतमोजणी प्रतिनिधी या तिघांपैकी केवळ दोनच व्यक्तींनी मतमोजणीच्यावेळी उपस्थित राहणे आवश्यक असेल. असे केल्याने मतमोजणीच्या ठिकाणी गर्दी कमी होईल.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(रा. नी. पांडे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

प्रति,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व नगर परिषदा / नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
सर्व तहसिलदार
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र. २५ /का.५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग,मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : १८ फेब्रुवारी, २०१७

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर जिल्हा वगळून)
सर्व महानगरपालिका आयुक्त.

विषय :- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीमध्ये मतमोजणी करावयाच्या पध्दतीबाबत.
संदर्भ :- राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/मनपा-२००९/प्र.क्र.१६/ का.५, दि. २१/१२/२००९ व दि.२९/३/२०१०

महोदय / महोदया,

राज्य निवडणूक आयोगाने स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मतमोजणी करण्याच्या पध्दतीमध्ये एकसुत्रता रहावी याहष्टीने संदर्भांकीत आदेशान्वये सूचना दिलेल्या आहेत. त्यामध्ये प्रामुख्याने असे आदेश देण्यात आले आहेत की, मतमोजणीच्या ठिकाणी शक्य तितकी टेबले लावण्यात यावीत, जेणेकरुन सर्व प्रभागांची, निवडणूक विभाग, निर्वाचक गणांची मतमोजणी एकाचवेळी सुरु करता येणे शक्य होईल. तसेच प्रत्येक प्रभागासाठी / निवडणूक विभागासाठी / निर्वाचक गणासाठी एकच टेबल लावण्यात यावे.

२. उपरोक्त सूचना देण्यामागील उद्देश असा आहे की, वरीलप्रमाणे मतमोजणी केल्यास प्रत्येक उमेदवाराचा एकच प्रतिनिधी मतमोजणीच्या ठिकाणी उपस्थित राहिल्याने, मतमोजणी केंद्रातील उमेदवारांच्या प्रतिनिधींची संख्या मर्यादित राहते. तसेच मतमोजणीची प्रक्रिया

लवकर पूर्ण झाल्यामुळे कायदा व सुव्यवस्थेची परिस्थिती निर्माण होण्याचे प्रसंग उद्‌भवत नाहीत.

३. वरीलप्रमाणे वस्तुस्थिती असली तरी राज्यातील आगामी महानगरपालिका व जिल्हापरिषद, पंचायत समित्यांच्या निवडणुकीच्या तयारीचा आढावा घेण्यासाठी राज्य निवडणूक आयोगाने घेतलेल्या बैठकीमध्ये काही जिल्हाधिकारी, निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी प्रभागनिहाय मतमोजणी करण्यासाठी अनुमती देण्यात यावी, अशी विनंती केली आहे.

४. वरील पार्श्वभूमीवर स्पष्ट करण्यात येते की, प्रभागनिहाय, निवडणूक विभागनिहाय, निर्वाचक गणनिहाय मतमोजणी करणे अधिक सोईचे होईल असे संबंधित जिल्हाधिकारी किंवा महानगरपालिका आयुक्त यांचे मत झाल्यास त्याप्रमाणे ते मतमोजणी करण्याची पध्दत ठरवून देऊ शकतील. तथापि, त्यासाठी महानगरपालिकेच्या बाबतीत महापालिका आयुक्त यांनी संबंधित पोलीस आयुक्त / पोलीस अधिक्षक यांच्याशी व अन्य स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या बाबतीत संबंधित जिल्हाधिकारी यांनी जिल्हा पोलीस अधिक्षक यांच्याशी स्थानिक परिस्थितीच्या संदर्भात चर्चा करुन मतमोजणी कशाप्रकारे करावी, याबाबत योग्य तो निर्णय घ्यावा.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

राज्य निवडणूक आयोग
महाराष्ट्र

नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२
आदेश क्रमांक - रानिआ/मनपा-२०११/प्र.क्र.२३/का.५,
दिनांक- ११ डिसेंबर, २०११

आदेश

भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए मधील तरतुदीन्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी मतदार यादया तयार करण्याच्या कामाचे अधिक्षण, संचालन आणि नियंत्रण आणि अशा निवडणुकांचे आयोजन करण्याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे. स्थानिक स्वराज्य संस्थांची मुदत संपण्यापूर्वी या संस्थांची निवडणूक प्रक्रिया पूर्ण करण्याची सांविधानिक जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर आहे. मात्र ही जबाबदारी पार पाडण्यासाठी आवश्यक असलेल्या कर्मचारी वृंदाची सेवा अधिग्रहित करण्याबाबतच्या तरतुदी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या संबंधित अधिनियमांमध्ये करण्यात आलेल्या नाहीत. त्यामुळे राज्य निवडणूक आयोगाने भारतीय संविधानातील अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए अन्वये प्राप्त झालेल्या अधिकारांचा वापर करुन दिनांक २ मार्च, १९९५ च्या आदेशान्वये कर्मचा-यांच्या सेवा, निवडणुकीसाठी लागणा-या इमारती / जागा, वाहने अधिग्रहित करण्यासाठी आदेश निर्गमित केले आहेत. या आदेशामध्ये कर्मचा-यांच्या सेवा अधिग्रहित करण्यासंदर्भातील तरतूद थोडक्यात पुढील प्रमाणे आहे.

महानगरपालिकेच्या निवडणुकीच्या संदर्भात संबंधित महानगरपालिका आयुक्त किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेला अधिकारी व इतर निवडणुकांच्या बाबतीत जिल्हाधिकारी किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिका-यांनी विनंती केल्यानंतर राज्य शासनाचे विभाग / कार्यालय, स्थानिक प्राधिकरण, राज्य शासनाच्या मालकीचे अथवा नियंत्रणाखाली असलेली महामंडळे किंवा राज्य शासनाची कंपनी किंवा सब्सीडीअरी कंपनीकडून निवडणुकीच्या कामासाठी आवश्यक असलेला कर्मचारी वृंद उपलब्ध करुन दिला जाईल.

आदेशामध्ये पुढे अशीही तरतूद आहे की, उपरोक्त आदेशाचे उल्लंघन केल्यास एक वर्षाच्या कालावधीपर्यंत कैदेची शिक्षा किंवा दंड किंवा दोन्ही अशी शिक्षा दिली जाईल.

२. राज्य निवडणूक आयोगाच्या उपरोक्त आदेशातील तरतुदी स्पष्ट आहेत. निवडणुकीच्या कामाची जबाबदारी सोपविण्यात आलेले अधिकारी, निवडणूक निर्णय अधिकारी, सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी व इतर कर्मचारी हे कोणत्याही कारणास्तव कामावर येत नसले किंवा कार्यालयात अनुपस्थित राहण्यास त्यांना परवानगी देण्यात आली असली तरीदेखील निवडणुकीच्या कामाच्या संदर्भात त्यांच्यावर सोपविण्यात आलेली जबाबदारी त्यांनी पार पाडणे त्यांच्यावर बंधनकारक आहे. तसेच ही जबाबदारी पार पाडण्यात त्यांनी दिरंगाई अथवा जाणीवपूर्वक टाळाटाळ केली असता ते उपरोक्त आदेशानुसार शिक्षेस पात्र ठरतात. या व्यतिरिक्त त्यांच्याविरुध्द विभागीय कार्यवाहीही करण्यात येऊ शकते.

३. राज्य शासकीय अधिकारी व कर्मचा-यांच्या विविध संघटनांनी दिनांक १४ डिसेंबर, २०११ पासून बेमुदत संपावर जाण्याची नोटीस शासनास दिलेली आहे. आगामी काळात संपूर्ण राज्यात स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका घेण्यात येणार आहेत. सध्या राज्यातील १९५ नगरपरिषद निवडणुकांची प्रक्रिया सुरु आहे. या निवडणुकांच्या कामासाठी मोठया प्रमाणावर अधिका-यांच्या व कर्मचा-यांच्या सेवा अधिग्रहित करण्यात आल्या आहेत किंवा येणार आहेत. वर नमूद केलेल्या परिस्थितीत स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीची जबाबदारी सोपविण्यात आलेल्या अधिकारी व कर्मचा-यांनी त्यांच्यावर सोपविण्यात आलेली जबाबदारी कोणतीही सबब न सांगता पार पाडणे आवश्यक आहे. या जबाबदारीतून त्यांना रजा, संप, इ. कोणत्याही कारणास्तव सूट दिली जाणार नाही. तसेच निवडणुकीच्या कामाची जबाबदारी पार पाडण्यात टाळाटाळ करणारे अधिकारी व कर्मचारी वर नमूद केल्याप्रमाणे फौजदारी व विभागीय कार्यवाही करण्यास पात्र ठरतील. या आदेशाची समज सर्व संबंधितांना करुन देण्यात यावी.

नीला सत्यनारायण
(नीला सत्यनारायण) ११/१२/११
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रति :- सर्व जिल्हाधिकारी
सर्व महानगरपालिका आयुक्त

८०६

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/मनपा/२०११/प्र.क्र. २४/का.५
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक - १७/१२/२०११

प्रति,
आयुक्त,
सर्व महानगरपालिका,
सर्व जिल्हाधिकारी.

विषय :- राज्य निवडणूक आयोगाचा लोगो छापणेबाबत.

गहोदय,

राज्य निवडणूक आयोगाने अनावरण केलेला बोधचिन्हाचा नमुना सोबत जोडला आहे. निवडणुकांचे नमुने इ. छपाई करतांना सदर बोधचिन्ह कोणत्या नमुन्यांवर छापावे याबाबत सतत विचारणा होत असते. यासंदर्भात खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी :-

१) सदर राजमुद्रा तसेच आयोगाचे बोधचिन्ह व राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र हे शब्द केवळ सर्व प्रकारचे सांविधिक नमुने व निवडून आल्यानंतर उमेदवारास द्यावयाचे प्रमाणपत्र यावरच छापावे. (प्रपत्र-१)

२) इतर नमुन्यांवर तसेच महत्वाच्या सूचनांवर आयोगाचे बोधचिन्ह व राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र हे शब्द एवढाच मजकूर छापावा. (प्रपत्र-२)

३) इतर बाबी उदा. उमेदवार तसेच प्रतिनिधी यांचे बिल्ले, ओळखपत्रे इ. साहित्यावर राजमुद्रा तसेच राज्य निवडणूक आयोगाचे बोधचिन्ह छापल्यास त्याचा गैरवापर होण्याची शक्यता आहे. त्यामुळे याची छपाई इतर कोणत्याही साहित्यावर करण्यात येऊ नये.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(ध. मा. कानेड)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

निर्गमित
दिनांक १९/१२/११
वेळ ...

D:\D.5\voters list.doc/mahale

प्रपत्र - १

राजमुद्रा तसेच आयोगाचे बोधचिन्ह व राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र हे शब्द असलेला नमुना:

सत्यमेव जयते

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रपत्र - २

आयोगाचे बोधचिन्ह व राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र हे शब्द असलेला नमुना :

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

E29

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक - रानिआ/मनपा/२०११/प्र.क्र.१८ /का.५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- २३/०१/२०१२

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई व मुंबई शहर वगळून)
सर्व महानगरपालिका आयुक्त.

विषय :- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये शासकीय अधिकारी व कर्मचाऱ्यांवर क्षेत्रिय अधिकाऱ्याचे (झोनल ऑफिसर) काम सोपविण्याबाबत.

महोदय / महोदया,

राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका घेण्याची राज्य निवडणूक आयोगावर सांविधानिक जबाबदारी आहे. या निवडणुकांसाठी लागणाऱ्या शासकीय अधिकारी / कर्मचाऱ्यांच्या सेवा अधिप्रहित करण्याचे अधिकार संबंधित जिल्हाधिकारी व संबंधित महानगरपालिका यांना प्रदान करण्यात आले आहेत. या अधिकारांचा वापर करुन स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांच्यावेळी आवश्यकतेनुसार शासकीय अधिकारी व कर्मचाऱ्यांची क्षेत्रिय अधिकारी, मतदान केंद्राध्यक्ष, मतदान अधिकारी म्हणून नियुक्ती करण्यात येते. ही जबाबदारी सोपवितांना शासकीय अधिकाऱ्यांचा दर्जा विचारात घेतला जात नाही अशा आशयाच्या तक्रारी राज्य निवडणूक आयोगाकडे प्राप्त झाल्या आहेत. विशेषत: काही कार्यकारी अभियंता या जिल्हास्तरीय पदधारकावर झोनल ऑफिसरची जबाबदारी सोपविण्यात आली आहे असे आयोगाच्या निदर्शनास आणून देण्यात आले आहे. या संदर्भात नमूद करण्यात येते की, निवडणुकीची जबाबदारी सोपवितांना शक्य असेल तिथवर अधिकारी व कर्मचाऱ्यांचा दर्जा विचारात घेतला जाणे आवश्यक असते.

निवडणुकीमध्ये क्षेत्रिय अधिकाऱ्यांवर असलेली कामांची जबाबदारी लक्षात घेता त्यांना सातत्याने सहायक निवडणूक अधिकारी व निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या थेट नियंत्रणाखाली काम करावे लागते त्यामुळे या पदावर नियुक्त करण्यात येणारा अधिकारी हा सहायक निवडणूक

निर्णय अधिकाऱ्याच्या पदाच्या समकक्ष दर्जाचा किंवा त्याच्यापेक्षा कनिष्ठ दर्जाचा असणे आवश्यक आहे. त्यामुळे कार्यकारी अभियंता यांना झोनल ऑफिसरचे काम देण्यात आले असल्यास त्यांच्या नियुक्त्या रद्द करण्यात याव्यात व त्यांच्याऐवजी अन्य योग्य अधिकारी व कर्मचाऱ्यांवर ही जबाबदारी सोपविण्यात यावी तसेच यापुढेही झोनल ऑफिसरची जबाबदारी सोपवितांना उपरोक्त निकष विचारात घेण्यात यावेत असे आपणास मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार कळविण्यात येत आहे.

आपला,

(ध. मा. कानेड)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक - रानिआ/मनपा/२०११/प्र.क्र.०३/का.५,
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- ३१/०१/२०१२

आदेश

भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए अन्वये राज्य निवडणूक आयोगावर राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका घेण्याची जबाबदारी सोपविण्यात आलेली आहे. या निवडणुकीमध्ये मतदान / मतमोजणी केंद्रावरील कर्मचा-यांना तसेच निवडणुकीशी संबंधित इतर अधिकारी / कर्मचा-यांना दयावयाचा भत्ता हा भारत निवडणूक आयोगाच्या प्रचलित दराप्रमाणे देण्यात यावा असे राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्यासाठी काढलेल्या माहितीपुस्तिकेमध्ये नमूद करण्यात आले आहे व त्यानुसार आतापर्यंत निवडणुकांमध्ये संबंधित अधिकारी व कर्मचाऱ्यांना भत्त्याचे प्रदान करण्यात येत आहे. मात्र या संदर्भात आयोगाने आदेश निर्गमित केलेले नाहीत. त्यामुळे निवडणुकीची जबाबदारी सोपविण्यात येणा-या पोलिस अधिकारी व कर्मचा-यांना कोणत्या दराने भत्त्याचे प्रदान करण्यात यावे तसेच त्यासाठीच्या खर्चासाठी कोणत्या विभागाने निधी उपलब्ध करुन दयावा याबाबत आयोगाकडे विचारणा करण्यात येत आहे. सबब भारतीय संविधानातील उपरोक्त तरतुदी व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अधिनियमातील तरतुदीअन्वये आयोगास प्राप्त झालेल्या अधिकारांचा वापर करुन या प्रकरणी पुढील प्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत.

१. भारत निवडणूक आयोगामार्फत घेण्यात येणा-या लोकसभा / विधानसभेच्या सार्वत्रिक / पोट निवडणुकीच्या वेळी मतदान / मतमोजणीच्या कामासाठी नियुक्त केलेल्या अधिकारी / कर्मचा-यांना दयावयाच्या निवडणूक भत्त्याचे दर तसेच आहार भत्त्याचे दर वेळोवेळी शासनाच्या सामान्य प्रशासन

विभागाकडून निश्चित करण्यात येतात. त्याच दराने महानगरपालिका, नगरपरिषदा व नगर पंचायतींच्या निवडणुकांच्यावेळी निवडणूक भत्ता/आहार भत्त्याचे प्रदान करण्यात यावे. यासाठी होणारा खर्च संबंधित महानगरपालिका, नगर परिषदा/नगर पंचायतींनी त्यांच्या निधीतून करावा.

२. जिल्हा परिषद/पंचायत समिती व ग्रामपंचायतींच्या निवडणुकींवरील खर्च भागविण्यासाठी शासनाच्या ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाकडून संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांना निधी उपलब्ध करून देण्यात येतो. त्यामुळे या निवडणुकांच्यावेळी मतदान /मतमोजणीच्या कामासाठी नियुक्त केलेल्या अधिकारी/कर्मचाऱ्यांना दयावयाच्या निवडणूक भत्ता/आहार भत्त्यासंदर्भात त्या विभागाने आदेश निर्गमित करावेत. सदरचे दर हे, सामान्य प्रशासन विभागाकडून वेळोवेळी निश्चित करण्यात येणाऱ्या लोकसभा / विधानसभेच्या सार्वत्रिक / पोट निवडणुकीच्या वेळी मतदान / मतमोजणीच्या कामासाठी नियुक्त केलेल्या अधिकारी / कर्मचा-यांना दयावयाच्या निवडणूक भत्त्याच्या तसेच आहार भत्त्याच्या दराप्रमाणे असावेत.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार.

(ध. मा. कानेड)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

प्रत :-

१. प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२. सचिव, ग्रामविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३. सर्व जिल्हाधिकारी
४. सर्व महानगरपालिका आयुक्त
५. सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा / नगरपंचायती

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक - रानिआ/मनपा/२०११/प्र.क्र.३/का.५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- ११/०२/२०१२.

वाचा:- राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०११/
प्र.क्र.३/का-५, दिनांक- ३१/१/२०१२.

शु ध्दी प त्र क

राज्य निवडणूक आयोगाने स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मतदान/मतमोजणीच्या कामासाठी नियुक्त करण्यात आलेल्या अधिकारी/कर्मचा-यांना दयावयाच्या निवडणूक भत्ते व आहार भत्त्याच्या दरासंदर्भात दिनांक- ३१/१/२०१२ रोजी आदेश निर्गमित केलेले आहेत. त्यामधील पहिल्या परिच्छेदाखालील अनुक्रमांक-१ व अनुक्रमांक-२ वरील आदेशामध्ये **"निवडणुकीच्यावेळी मतदान/मतमोजणीच्या कामासाठी नियुक्त केलेल्या अधिकारी/कर्मचाऱ्यांना दयावयाच्या"** असा उल्लेख करण्यात आलेला आहे. त्याऐवजी पुढीलप्रमाणे वाचण्यात यावे:-

"निवडणुकीच्यावेळी मतदान /मतमोजणीच्या कामासाठी नियुक्त केलेल्या अधिकारी/कर्मचाऱ्यांना तसेच पोलीस अधिकारी व पोलीस कर्मचाऱ्यांना दयावयाच्या"

तसेच उपरोक्त दिनांक- ३१/१/२०१२ च्या आदेशामधील पहिल्या परिच्छेदाखाली पुढीलप्रमाणे अनुक्रमांक-३ समाविष्ट करण्यात आला आहे असे वाचण्यात यावे.

"अनुक्रमांक-३- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी राज्य शासनाच्या गृह विभागाने मुंबई पोलीस कायदा,१९५१ अंतर्गत तरतुदीनुसार विशेष पोलीस

अधिकाऱ्यांची नियुक्ती केल्यास अशा विशेष पोलीस अधिकाऱ्यांना मानधन मंजूर करण्यासंदर्भातील आदेश गृह विभागाने निर्गमित करावेत व त्यासाठी आवश्यक निधी त्या विभागाने उपलब्ध करून दयावा.''

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

प्रत:-

१. अपर मुख्य सचिव (गृह) गृह विभाग, मंत्रालय, मुंबई (दिनांक-३१/१/२०१२ च्या आदेशाच्या प्रतीसह)
२. प्रधन सचिव, नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३. सचिव, ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
४. सर्व जिल्हाधिकारी
५. सर्व महानगरपालिका आयुक्त
६. सर्व मुख्याधिकारी, नगर परिषदा/नगर पंचायती

स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये नामनिर्देशनपत्रासोबत
उमेदवाराने द्यावयाच्या शपथपत्रात अथवा
घोषणापत्रात चुकीची माहिती दिल्यास करावयाची
कार्यवाही.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक : रानिआ/मनपा २००७/प्र.क्र.३/का.०५
नवीन प्रशासन भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक : २० फेब्रुवारी, २०१३.

परिपत्रक

राज्य निवडणूक आयोगाचे परिपत्रक क्र. रानिआ / मनपा-२००५ / प्र.क्र.२५ / का.५, दि. ११ ऑगस्ट, २००५ अन्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका लढविणाऱ्या उमेदवारांनी प्रतिज्ञापत्रात अथवा घोषणापत्रात अपूर्ण अथवा चुकीची माहिती दिली तर त्या उमेदवाराविरुध्द भारतीय दंड संहितेच्या संबंधित कलमाखाली गुन्हा दाखल करण्यासंबंधी सूचना दिल्या आहेत.

उमेदवाराने जाहीर केलेल्या संपत्तीची बाजारभावानुसार नेमकी किंमत काय आहे हे माहित नसल्यामुळे काही प्रकरणी उमेदवारावर विनाकारण गुन्हा दाखल केला जाण्याची शक्यता विचारात घेऊन राज्य निवडणूक आयोगाचे परिपत्रक क्रमांक रानिआ/मनपा-२००७/ प्र.क्र.३/का.५, दि. १७ मे, २००७ अन्वये उमेदवाराने प्रतिज्ञापत्रात संपत्ती कमी दाखविल्याबद्दल किंवा संपत्तीबद्दल काही तक्रारी असल्यास अशा प्रकरणी त्या उमेदवारावर गुन्हा दाखल करण्यापूर्वी ते प्रकरण संपूर्ण वस्तुस्थितीसह राज्य निवडणूक आयोगाकडे पाठवून त्याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाचे निदेश प्राप्त करुन घेण्याच्या सूचना दिल्या आहेत.

राज्य निवडणूक आयोगाच्या निदर्शनास आले आहे की, स्थानिक स्वराज्य संस्थांकडून सरसकट सर्व प्रकरणे राज्य निवडणूक आयोगाकडे पाठविली जातात. यामुळे गुन्हे दाखल करण्याप्रकरणी विनाकारण विलंब होतो.

राज्य निवडणूक आयोगाचे क्र. रानिआ / मनपा-२००७/ प्र.क्र.३/का.५, दि. १७ मे, २००७ चे परिपत्रक रद्द करण्यात येत असून यासंदर्भात पुढीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत :-

उमेदवाराने शपथपत्रात अथवा घोषणापत्रात चूकीची माहिती दिली असल्याचे आढळून आल्यास अशा उमेदवाराविरुध्द आयोगाच्या उपरोक्त दि.११/०८/२००५ च्या परिपत्रकातील सूचनांनुसार कार्यवाही करण्यात यावी. मात्र संपत्तीबाबत चूकीची माहिती दिल्याबाबतच्या प्रकरणांमध्ये उमेदवाराविरुध्द गुन्हा दाखल करण्यापूर्वी त्याने अशी माहिती हेतुपुरस्सररित्या चूकीची दिली असल्याबाबत खात्री करून घेण्यात यावी.

शपथपत्रामध्ये चुकीची माहिती देणाऱ्या उमेदवारांविरुध्द आतापर्यंत करण्यात आलेल्या कार्यवाहीची माहिती या परिपत्रकासोबतच्या प्रपत्रात भरुन ती या कार्यालयास सादर करण्यात यावी. महानगरपालिकांच्या बाबतीत संबंधित महानगरपालिका आयुक्तांनी व इतर सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या बाबतीत संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांनी आयोगास सादर करावी. तसेच यापुढे ३१ डिसेंबर अखेर, ३१ मार्च अखेर, ३० जून अखेर तसेच ३० सप्टेंबर अखेरची त्रैमासिक माहिती त्या पुढील महिन्याच्या १० तारखेपर्यंत सोबतच्या विहित प्रपत्रात या कार्यालयास सादर करण्यात येईल याची दक्षता घेण्यात यावी.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

०।८

(वि. मा. पानसरे)
सहायक आयुक्त,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी
सर्व जिल्हापरिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
सर्व नगरपरिषदा / नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

निर्गमित
दिनांक 29 फेब्रु. 08
वही ... ८४३ ...

D:\D 5\affidavite & crime order.doc/mahale

८१८

राज्य निवडणूक आयोगाचे परिपत्रक क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००७/प्र.क्र.३/का-५, दिनांक- २० फेब्रुवारी, २०१३ सोबतचे प्रपत्र

दि.:_____पर्यंतचा तिमाही अहवाल

_____महानगरपालिका / जिल्हाधिकारी

अ.क्र.	स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नांव	उमेदवाराचे नांव	प्रभाग क्रमांक/निवडणूक विभाग/निर्वाचक गण नाव व क्रमांक	शपथपत्र सादर केल्याचा दिनांक	मतदानाचा दिनांक	तक्रारदाराचे नांव	केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील (खटला दाखल करण्यात आला असल्यास त्याबाबतचा तपशील)

५९७

दि.:_____

_____महानगरपालिका आयुक्त / जिल्हाधिकारी

नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी निवडणुकीमध्ये करावयाच्या खर्चाची राज्य निवडणूक आयोगाने निश्चित करुन दिलेली कमाल मर्यादा काढून टाकण्याबाबत...

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००९/प्र.क्र.४(१)/का.५,
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक :- ०६/०२/२०१५

वाचा :- १. राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.रानिआ/मनपा-२००४/प्र.क्र.९/का.५, दि.२०/१२/२००४

२. राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.मनप-२००४/प्र.क्र.३१/का.६, दि.२०/१२/२००४

३. राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.रानिआ/मनपा-२००९/प्र.क्र.४(१)/का.५, दि.३०/०७/२०११

४. शासन निर्णय नगरविकास विभाग क्र.संकीर्ण-२००६/५१२/प्र.क्र.८९/२००६/नवि-२०, दिनांक १६/०७/२००७

आदेश

ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने उपरोक्त दिनांक २०/१२/२००४ च्या दोन स्वतंत्र आदेशान्वये तसेच दिनांक ३०/७/२०११ च्या आदेशान्वये राज्यातील नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी निवडणुकीमध्ये करावयाच्या खर्चाची कमाल मर्यादा वेळोवेळी निश्चित करुन दिलेली आहे.

आणि ज्याअर्थी, भारतीय संविधानातील अनुच्छेद २४३ के व अनुच्छेद २४३ झेडए नुसार राज्य निवडणूक आयोगावर राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका न्याय्य, मुक्त व पारदर्शक रितीने पार पाडण्याची संविधानिक जबाबदारी सोपविण्यात आलेली आहे. तसेच भारतीय संविधानामध्ये भारत निवडणूक आयोग व राज्य निवडणूक आयोगाला समान दर्जा देण्यात आलेला आहे.

८२१

आणि ज्याअर्थी, मा.सर्वोच्च न्यायालयाने सिव्हील अपिल क्र.५७५६/२००५, श्री. किशनसिंग तोमर वि. अहमदाबाद महानगरपालिका व इतर मध्ये दि.१९/१०/२००६ रोजी दिलेल्या निर्णयामध्ये राज्य निवडणूक आयोगाचा दर्जा, अधिकार व जबाबदा-या भारत निवडणूक आयोगाशी समतूल्य आहेत. तसेच राज्य निवडणूक आयुक्तांना त्यांची जबाबदारी पार पाडण्यासाठी आवश्यक ती सर्व साधनसामग्री व मनुष्यबळ राज्य शासनाने उपलब्ध करुन देणे बंधनकारक आहे असे नमूद करण्यात आलेले आहे.

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगावर असलेली संविधानिक जबाबदारी योग्यरितीने पार पाडण्याच्या दृष्टीने भारत निवडणूक आयोगाकडून घेण्यात येणा-या लोकसभा व विधानसभा निवडणुकीच्या वेळी ज्या पध्दतीने व ज्या ज्या बाबींवर कार्यवाही केली जाते त्या सर्व बाबींवर स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीच्या वेळी कार्यवाही केली जाणे अनिवार्य आहे. अशा परिस्थितीत संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थांना खर्चाची कमाल मर्यादा घालून दिल्यास या मर्यादेचे पालन करुन वरीलप्रमाणे कार्यवाही करणे शक्य होणार नाही. परिणामी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका पारदर्शक व मुक्त वातावरणात पार पाडता येणे शक्य होणार नाही.

त्याअर्थी आता, वरील सर्व बाबी विचारात घेऊन राज्य निवडणूक आयोगाचे उपरोक्त दिनांक २०/१२/२००४ चे दोन स्वतंत्र आदेश व दिनांक ३०/०७/२०११ चे आदेश अधिक्रमित करण्यात येत असून राज्य निवडणूक आयोगाने नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीमध्ये करावयाच्या खर्चासाठी घालून दिलेली कमाल मर्यादा काढून टाकण्यात येत आहे. तसेच सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना असे आदेश देण्यात येत आहेत की, भारत निवडणूक आयोगाकडून घेण्यात येणा-या लोकसभा / विधानसभा निवडणुकांच्या वेळी ज्या ज्या बाबींवर कार्यवाही केली जाते अशा सर्व आवश्यक बाबींवर स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्येही कार्यवाही करण्यात यावी. त्यासाठी कराव्या लागणा-या खर्चासाठी दरवर्षी आवश्यक अर्थसंकल्पीय तरतूद करण्यात यावी. तसेच या निवडणुकांवर खर्च करताना वित्तीय औचित्याच्या तत्वांचे पालन केले जाईल तसेच आवश्यक बाबींवर खर्च करताना तो काटकसरीने केला जाईल याची दक्षता घेण्याची संपूर्ण

जबाबदारी संबंधित महानगरपालिका आयुक्त / जिल्हाधिकारी यांची राहील व त्यासाठी ते जबाबदार राहतील.

सदर आदेश राज्य निवडणूक आयोगाच्या www.mahasec.com या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला आहे.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत :-

१. प्रधान सचिव (२), नगरविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२. सर्व विभागीय आयुक्त तथा प्रादेशिक संचालक, नगरपालिका प्रशासन
३. सर्व महानगरपालिका आयुक्त
४. सर्व जिल्हाधिकारी
५. संचालक, नगरपरिषद प्रशासन संचालनालय, वरळी, मुंबई
६. सर्व नगरपरिषद / नगरपंचायती यांचे मुख्याधिकारी
७. राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी / सर्व कार्यासने
८. मा.राज्य निवडणूक आयुक्तांचे स्वीय सहायक
९. सचिव, राज्य निवडणूक आयोग यांचे स्वीय सहायक
१०. निवड नस्ती

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या क्षेत्रीय
स्तरावरील निवडणूकविषयक कामकाजाची
जबाबदारी निश्चित करण्याबाबत...

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक -रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र.६ /का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक :१०/०२/२०१५.

आ दे श

भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए अन्वये राज्यातील सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्था यांच्या सर्व निवडणुकांचे अधिक्षण, संचालन व नियंत्रण याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आली आहे.

हया विषयी मा. सर्वोच्च न्यायालयाने सिव्हिल अपिल क्रमांक- ५७५६/२००५, श्री. किशनसिंग तोमर विरुध्द अहमदाबाद शहर महानगरपालिका व इतर या प्रकरणी दिनांक १९/१०/२००६ रोजी खालीलप्रमाणे निवाडा दिलेला आहे :-

(i) राज्य निवडणूक आयोग शासनापेक्षा स्वतंत्र आहे;

(ii) राज्य निवडणूक आयुक्त यांचा दर्जा भारत निवडणूक आयोगाच्या मुख्य निवडणूक आयुक्तांच्या दर्जाशी समतुल्य आहे.

(iii) राज्य निवडणूक आयुक्त यांना, त्यांची जबाबदार पार पाडण्यासाठी आवश्यक ती सर्व साधनसामग्री व मनुष्यबळ राज्य शासनाने उपलब्ध करून देणे बंधनकारक आहे.

(iv) राज्य निवडणूक आयोगाने दिलेले निदेश राज्य शासनावर बंधनकारक आहेत.

(v) राज्य निवडणूक आयोगास उच्च न्यायालय किंवा सर्वोच्च न्यायालयामध्ये रिट ऑफ मेन्डामस (Writ of Mandamus) दाखल करण्याचे स्वातंत्र्य आहे.

२. संविधानातील तरतुदी व मा. सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय लक्षात घेता स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका स्वच्छ, निर्भय व मुक्त वातावरणात होण्यासाठी विधानसभा व लोकसभा निवडणुकीसाठी भारत निवडणूक आयोगाकडून अनुसरण्यात येत असलेल्या कार्यपध्दतीप्रमाणे, या निवडणुका घेणे अपेक्षित आहे.

३. राज्यात ५ प्रकारच्या स्थानिक स्वराज्य संस्था असून त्यांचा व निवडणूक विषयक जबाबदारीचा तपशील पुढीलप्रमाणे :-

स्थानिक स्वराज्य संस्था	संख्या	जिल्हा निवडणूक अधिकारी / निवडणूक अधिकारी, निवडणुकांची संपूर्ण जबाबदारी असणारे अधिकारी
महानगरपालिका	२६	महानगरपालिका आयुक्त
नगरपरिषद / नगरपंचायत	२३९	जिल्हाधिकारी
जिल्हा परिषद	३४	जिल्हाधिकारी
पंचायत समिती	३५१	जिल्हाधिकारी
ग्रामपंचायत	२७७८१	जिल्हाधिकारी

४. वरील तक्त्यावरुन असे दिसून येते की, महानगरपालिका क्षेत्रासाठी निवडणुकांची सर्व जबाबदारी महानगरपालिका आयुक्त यांची आहे. तसेच इतर सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या (नगरपालिका, जिल्हा परिषद, पंचायत समिती, ग्रामपंचायत) निवडणुकांची जबाबदारी जिल्हाधिकारी यांची आहे.

५. राज्यामध्ये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांचा पुर्वेतिहास पाहाता निवडणूक विषयी कोणता अधिकारी जबाबदार आहे याविषयी खालील बाबींमुळे संभ्रम आणि संदिग्धता निर्माण झालेली आहे :-

i) महसूल व वन विभागाच्या शासन निर्णय क्रमांक - संकीर्ण-०२/२०११/प्र.क्र.१३/ई-१, दि. २९ मार्च, २०१२ अन्वये ही जबाबदारी (महानगरपालिका वगळून) जिल्हाधिकारी व अपर जिल्हाधिकारी यांचेवर सोपविण्यात आली आहे.

ii) महानगरपालिका क्षेत्रासाठी एका विशिष्ट अधिकाऱ्याकडे, (उपायुक्त) जबाबदारी देण्यात आलेली नाही. महानगरपालिका आयुक्त यांच्या इच्छेप्रमाणे वेगवेगळ्या अधिकाऱ्यांना ही जबाबदारी सोपविण्यात येते तसेच यामध्ये वारंवार बदल केले जातात.

iii) इतर सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्था (नगरपालिका, जिल्हा परिषद, पंचायत समिती, ग्रामपंचायत) यांचे काम सुध्दा एका विशिष्ट अधिकारी, (उप जिल्हाधिकारी) पहात नाही. वेगवेगळ्या जिल्ह्यामध्ये ही जबाबदारी वेगवेगळ्या उप जिल्हाधिकारी यांचेकडे सोपविण्यात येते तसेच यामध्ये वारंवार बदल केले जातात.

६. आयोगाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, निवडणुकांच्या जबाबदाऱ्या विशिष्ट अधिकाऱ्याकडे नसल्यामुळे निवडणुकीमध्ये ज्याप्रकारे लक्ष दिले गेले पाहिजे त्या प्रकारे लक्ष दिले जात नाही. निवडणूक प्रक्रियेमध्ये आवश्यक ती सुधारणा आणि नविन कल्पना अवलंबिण्यात येत नाही. तसेच निवडणुका संपल्यानंतर करावयाची सर्व कामे प्रलंबित राहतात. उदा. निवडणूक खर्च सादर न करणाऱ्या उमेदवारांविरुध्द कारवाई, आचारसंहिता भंग करणाऱ्या विरुध्द कारवाई इत्यादी.

७. प्रत्येक जिल्ह्यामध्ये दरवर्षी कोणत्या ना कोणत्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक व पोटनिवडणुका होत असतात. म्हणून सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या जबाबदाऱ्या विशिष्ट अधिकाऱ्याकडे असणे आवश्यक आहे. महानगरपालिकेच्या निवडणुका जरी ५ वर्षानंतर होणार

असतील तरी निवडणूक संपल्यानंतर कामे करण्यासाठी व नवीन कल्पना अंमलात आणण्यासाठी विशिष्ट अधिकारी असणे आवश्यक आहे.

८. वरील वस्तुस्थिती लक्षात घेता राज्य निवडणूक आयोगाकडून खालीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत:-

i) **महानगरपालिका क्षेत्रासाठी** :- या क्षेत्रामध्ये निवडणुकीची सर्व जबाबदारी महानगरपालिका आयुक्त यांचेवर राहील. त्यांनी त्याचे सोयीप्रमाणे एका विशिष्ट उप आयुक्त यांना या कामासाठी नियुक्त करावे.

ii) इतर सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या (नगरपालिका, जिल्हा परिषद, पंचायत समिती, ग्रामपंचायत) निवडणुका घेण्याची संपूर्ण जबाबदारी जिल्हाधिकारी व उप जिल्हाधिकारी (सामान्य) यांचेवर राहील. जर जिल्ह्यामध्ये उप जिल्हाधिकारी (सामान्य) रिक्त असल्यास ही जबाबदारी निवासी उप जिल्हाधिकारी यांची राहील.

iii) या विशिष्ट उप आयुक्त / उप जिल्हाधिकारी यांना मदतीसाठी आवश्यकतेनुसार इतर कोणत्याही अधिकाऱ्याची नियुक्ती / अधिकाऱ्याचे सहकार्य घेण्याची मुभा आयुक्त व जिल्हाधिकारी यांना राहील.

iv) काही महानगरपालिका व जिल्ह्यांमध्ये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी काही पद निर्माण करण्यात आली आहेत. त्यावर काही कर्मचारी कार्यरत आहेत. याशिवाय अधिकचे अधिकारी आणि कर्मचारी यांची आवश्यकतेप्रमाणे सेवा अधिग्रहित करण्याचे संपूर्ण अधिकार आयुक्त व जिल्हाधिकारी यांना आयोगाचे दि. २ मार्च, १९९५ च्या अधिसूचनेन्वये देण्यात आले आहेत. या आदेशाप्रमाणे निवडणुका सुरु

होण्यापूर्वी व संपल्यानंतर आवश्यकतेप्रमाणे अधिकारी / कर्मचारी यांच्या सेवा आयुक्त / जिल्हाधिकारी यांनी अधिग्रहित कराव्यात.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

प्रदीप व्यास
10-2-2015

(डॉ. प्रदीप व्यास)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,

प्रधान सचिव (२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई

प्रधान सचिव, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई

सर्व विभागीय आयुक्त,

सर्व महानगरपालिका आयुक्त

सर्व जिल्हाधिकारी

राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

निवड नस्ती

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मागासवर्गीयांसाठी आरक्षित असलेल्या प्रभागातून निवडून आलेल्या सदस्याने विहित कालावधीत वैधता प्रमाणपत्र सादर न केल्यास करावयाच्या कार्यवाहीबाबत.

महाराष्ट्र शासन

नगर विकास विभाग

शासन परिपत्रक क्रमांक: एमसीओ-२०१६/प्र.क्र.४६/नवि-१४

मंत्रालय, मुंबई-३२.

दिनांक:- २८ मार्च, २०१६

वाचा: (१) महाराष्ट्र अधिनियम क्र.१३/२०१५.

(२) शासन परिपत्रक, नगर विकास विभाग क्रमांक: एमसीओ-२०१५/प्र.क्र.९९/नवि-१४, दि.०७ एप्रिल, २०१५.

(३) राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र.रानिआ/मनपा-२०१६/प्र.क्र.१/का.५, दि.०४/०२/२०१६.

परिपत्रक:-

राज्य विधिमंडळाने दिलेल्या मान्यतेनुसार महाराष्ट्र अधिनियम क्र. १३/२०१५ अन्वये मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम व महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ मध्ये सुधारित तरतुदी करण्यात आल्या आहेत. त्यानुसार महानगरपालिका, नगरपरिषदा/नगरपंचायती इत्यादींच्या राज्य निवडणूक आयोगाने जाहीर केलेल्या कार्यक्रमानुसार ज्या सार्वत्रिक किंवा पोटनिवडणुकांकरिता नामनिर्देशन पत्र भरण्याचा शेवटचा दिनांक ३१ डिसेंबर, २०१७ किंवा त्यापूर्वीचा असेल, त्याबाबतीत अनुसुचित जाती, अनुसुचित जमाती किंवा यथास्थिती नागरिकांचा मागास वर्ग यांच्याकरिता राखीव असलेल्या जागेसाठी निवडणूक लढविण्यास इच्छुक असलेल्या व्यक्तींना वैधता प्रमाणपत्र देण्यासाठी त्यांनी पडताळणी समितीकडे सादर केलेल्या अर्जाची सत्य प्रत किंवा अन्य कोणत्याही अर्जाची सत्य प्रत किंवा अन्य कोणताही पुरावा नामनिर्देशन पत्रासोबत सादर करण्याची मुभा देण्यात आली आहे. तथापि, निवडून आल्याचे घोषित झाल्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्याच्या मुदतीत वैधता प्रमाणपत्र सादर न केल्यास त्यांची निवड भूतलक्षी प्रभावाने रद्द करण्याबाबत सदर अधिनियमात तरतुद आहे. त्याचप्रमाणे महापौर व नगराध्यक्ष यांच्या निवडणुकीसंदर्भात उपरोक्तप्रमाणेच तरतुद करण्यात आली आहे.

०२. संदर्भ क्र. (२) येथील शासन परिपत्रक दि.०७/०४/२०१५ अन्वये राज्यातील सर्व विभागीय आयुक्त, जिल्हाधिकारी व सर्व महानगरपालिकांचे आयुक्त यांना महाराष्ट्र अधिनियम क्र.१३/२०१५ अन्वये करण्यात आलेल्या उपरोक्त तरतुदी सर्व निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांच्या निदर्शनास आणण्याबाबत सुचित करण्यात आले आहे.

०३. उपरोक्त संदर्भाधीन राज्य निवडणूक आयोगाने त्यांच्या संदर्भ क्र. (३) येथील दि.०४/०२/२०१६ च्या पत्रान्वये अधिनियमातील उपरोक्त तरतुद स्पष्ट असली तरी निवडून आलेल्या सदस्याने ६ महिन्याच्या मुदतीत वैधता प्रमाणपत्र सादर न केल्यास त्याची निवड भुतलक्षी प्रभावाने रद्दबातल झाली असल्याबाबतचे औपचारिक आदेश कोणत्या अधिकाऱ्याने काढावयाचे याबाबत अधिनियमात स्पष्ट तरतुद नसल्याचे नमूद केले आहे. त्यानुषंगाने स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मागासवर्गीयांसाठी आरक्षित असलेल्या प्रभागातून निवडून आलेल्या सदस्याने ६ महिन्याच्या मुदतीत वैधता प्रमाणपत्र सादर न केल्यास त्याची निवड भुतलक्षी प्रभावाने रद्दबातल झाली असल्याबाबतचे औपचारिक आदेश कोणत्या अधिकाऱ्याने काढावयाचे याबाबत शासनाने आवश्यक आदेश निर्गमित करावेत, असे सुचित केले आहे.

०४. उपरोक्त अनुषंगाने विधि व न्याय विभागाकडे संदर्भ करण्यात आला असता, त्या विभागाने नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या बाबतीत संबंधित सदस्याने ६ महिन्याच्या आत जात वैधता प्रमाणपत्र सादर न केल्यास संबंधित सदस्यास राज्य शासनास (नगर विकास विभागास) आदेशाद्वारे सदस्य म्हणून राहण्यास/महापौर म्हणून राहण्यास निरर्ह ठरविता येईल, या विभागाने केलेल्या प्रस्तावास सहमती दिली आहे.

०५. *महाराष्ट्र अधिनियम क्र.१३/२०१५ मधील तरतुदी, राज्य निवडणूक आयोगाने दि.०४/०२/२०१६ च्या पत्रान्वये केलेली विचारणा व विधि व न्याय विभागाने दिलेले मत यांच्या अनुषंगाने नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीमध्ये मागासवर्गीयांसाठी आरक्षित असलेल्या प्रभागातून निवडून आलेल्या सदस्याने ६ महिन्याच्या मुदतीत वैधता प्रमाणपत्र सादर न केल्यास त्याची निवड भुतलक्षी प्रभावाने रद्दबातल झाली असल्याबाबतचे औपचारिक आदेश नगर विकास विभागाकडून निर्गमित करण्यात येतील.*

०६. *राज्यातील सर्व जिल्हाधिकारी (बृहन्मुंबई वगळून) व सर्व महानगरपालिका आयुक्त यांनी उपरोक्त अधिनियम क्र.१३/२०१५ मधील तरतुदीनुसार त्यांच्या अधिपत्याखालील नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकींमध्ये मागासवर्गीयांसाठी आरक्षित असलेल्या प्रभागातून निवडून आलेल्या; परंतु ६ महिन्याच्या कालावधीत वैधता प्रमाणपत्र सादर न केलेल्या सदस्यास अनर्ह ठरविण्याबाबतचे प्रस्ताव नगर विकास विभागातील त्यांच्या संबंधित प्रशासकीय कार्यासनाकडे सादर करावेत. संबंधित कार्यासनांनी अधिनियमातील तरतुद व विधि व न्याय विभागाने दिलेले मत यांच्या अनुषंगाने संबंधित प्रस्तावाबाबत आवश्यक कार्यवाही करून त्याबाबत आदेश निर्गमित करावेत.*

पृष्ठ ३ पैकी २

सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०१६०३३११८३४१७९०२५ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

Jayasingrao N Patil

Digitally signed by Jayasingrao N Patil
DN: c=IN, o=Government Of Maharashtra, ou=Deputy Secretary, postalCode=400032, st=Maharashtra, cn=Jayasingrao N Patil
Date: 2016.03.31 18:37:06 +05'30'

(ज. ना. पाटील)
उपसचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रती-

१. मा.विरोधी पक्षनेते, दोन्ही सभागृह, महाराष्ट्र विधानमंडळ, मुंबई.
२. सर्व सन्मानीय विधानसभा/विधानपरिषद व संसद सदस्य.
३. मा.राज्यपाल महोदय यांचे सचिव.
४. मा.मुख्यमंत्री महोदय यांचे प्रधान सचिव.
५. सर्व मा.मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव.
६. मा.राज्य निवडणूक आयोग यांचे कार्यालय.
७. मा.मुख्य सचिव यांचे वरिष्ठ स्वीय सहाय्यक.
८. अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग.
९. मुख्यमंत्री महोदय यांचे जनसंपर्क अधिकारी.
१०. सर्व विभागीय आयुक्त.
११. सर्व जिल्हाधिकारी.
१२. राज्यातील सर्व महानगरपालिकांचे आयुक्त.
१३. राज्यातील सर्व नगरपरिषदा/नगरपंचायती यांचे मुख्याधिकारी.
१४. सर्व मंत्रालयीन विभाग.
१५. प्रधान सचिव (नवि-१)/सचिव (नवि-२) यांचे स्वीय सहाय्यक.
१६. विभागातील सर्व सहसचिव/उपसचिव.
१७. विभागातील सर्व कार्यासने.
१८. निवडनस्ती (नवि-१४).

स्थानिक स्वराज्य संस्थां निवडणूक अनपेक्षित परिस्थिती हाताळण्याबाबत कायद्याचे अग्रक्रम...

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्र.- रानिआ-२०१६/अहाका/प्र.क्र. १० /सं.क,
नवीन प्रशासकीय भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : ०४ ऑक्टोबर, २०१६.

आ दे श

भारतीय संविधानातील तरतुदी व लोकसभा व विधानसभेने पारित केलेले अधिनियम/नियमाप्रमाणे लोकसभा व विधानसभांच्या निवडणुका भारत निवडणूक आयोगाकडून घेण्यात येतात. मात्र निवडणुकीच्यावेळी उदभवणाऱ्या सर्व अनेपेक्षित परिस्थिती हाताळण्यासाठी या अधिनियम / नियमामध्ये तरतुदी करणे शक्य नसल्याने, संविधानाच्या अनुच्छेद ३२४ मध्ये भारत निवडणूक आयोगाला आवश्यक ते सर्व अधिकार (Plenary Powers) देण्यात आलेल्या आहेत जेणेकरुन निवडणुकांच्यावेळी उद्भवलेली कोणतीही अनपेक्षित परिस्थिती हाताळण्यासाठी भारत निवडणूक आयोग पूर्णपणे सक्षम आहे.

२. मा. सर्वोच्च न्यायालयाने याबाबत श्री. मोहिंदरसिंग गिल वि. मुख्य निवडणूक अधिकारी व इतर (AIR १९७८/८C/१५१) यामध्ये आदेश पारित करताना खालीलप्रमाणे अभिप्राय नोंदविले आहेत :-

> "The framers of the constitution took care to leaving scope for exercise of residuary power by the Election Commission in its own right, as a creature of the Constitution, in the infinite variety of situations that may emerge from time to time in such a large democracy as ours. Every contingency could not be foreseen or anticipated with precision. That is why there is no hedging in Art. 324. The Commission may be required to cope with some situation which may not be provided for in the enacted laws and the rules. That seems to be the raison deter for the opening clause in Arts. 327 and 328 which leave the

exercise of powers under Art. 324 operative and effective when it is reasonably called for in a vacuous area. Where the existing laws are absent and yet a situation has to be tackled, the CEC has not to fold his hands and pray to God for divine inspiration to enable him to exercise his functions and to perform his duties or to look to any external authority for the grant of powers to deal with the situation. He must lawfully exercise his power independently, in all matters relating to the conduct of elections, and see that the election process is completed properly in a free and fair manner."

३. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकासुध्दा निर्भय, मुक्त व पारदर्शक वातावरणात व्हाव्यात यासाठी भारतीय संविधानामध्ये १९९२ साली दुरुस्ती करण्यात आली असून प्रत्येक राज्यामध्ये एका स्वतंत्र राज्य निवडणूक आयोगाची स्थापना करण्यात आलेली आहे. मा. सर्वोच्च न्यायालय यांनी सिव्हील ॲप्लिकेशन क्र.५७५६/२००५ (किशनसिंग तोमर विरुध्द अहमदाबाद महानगरपालिका व इतर) मध्ये दि.१९/१०/२००६ रोजी राज्य निवडणूक आयोग यांचा दर्जा, अधिकार व स्वायत्तता इ.बाबत स्पष्ट आदेश पारित करताना खालीलप्रमाणे निर्णय दिलेला आहे :-

"राज्य निवडणूक आयुक्त यांचा दर्जा, शक्ती व अधिकार भारत निवडणूक आयोगाशी समकक्ष आहेत."

"निवडणुकीच्यावेळी उदभवलेली कोणतीही अनपेक्षित परिस्थिती हाताळण्यासाठी भारत निवडणूक आयोगाप्रमाणे (भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद ३२४), राज्य निवडणूक आयोगाला (अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए नुसार) सर्व अधिकार प्राप्त आहेत."

४. राज्यामध्ये असणाऱ्या २८,००० स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये दर पाच वर्षांनी सुमारे २,५०,००० लोकप्रतिनिधी राज्य निवडणूक आयोगाकडून निवडून दिले जातात. राज्य निवडणूक आयोगाच्या वतीने निवडणुकीची जबाबदारी अनेक स्तरावर अनेक अधिकारी पार पाडतात. उदा. मतदान केंद्राध्यक्ष, निवडणूक निर्णय अधिकारी, जिल्हाधिकारी, महानगरपालिका आयुक्त, विभागीय आयुक्त इत्यादि. या निवडणुकांच्यावेळी उदभवणारी अनपेक्षित परिस्थितीबाबत स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अधिनियम/नियमांमध्ये स्पष्ट तरतुदी नसल्याने, त्या परिस्थितीत कोणता निर्णय घ्यावा, याबाबत

निवडणुकीशी निगडीत अधिकाऱ्यांच्या मनात काही संभ्रम आहे. म्हणून राज्य निवडणूक आयोग संविधानातील अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए आणि मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८, चे कलम १८ए (४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ चे कलम १४(४) महाराष्ट्र नगर परिषदा, नगर पंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ चे कलम १०(४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समिती अधिनियम, १९५९ चे कलम ९ए (४), आणि मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ चे कलम १०ए (४) अंतर्गत प्राप्त अधिकारांचा वापर करून पुढीलप्रमाणे आदेश देत आहे :-

आदेश

५.१ निवडणुकीच्यावेळी उदभवणारी अनपेक्षित परिस्थिती हाताळण्यासाठी निवडणुकीशी निगडित सर्व अधिकाऱ्यांनी खालील अग्रक्रमाप्रमाणे कायद्यातील तरतुदींचे पालन करावे :

(i) संविधानातील तरतुदी,

(ii) संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थांकरिता अधिनियम व नियम यामधील तरतुदी,

(iii) मा. सर्वोच्च/उच्च न्यायालयाचे निर्णय,

(iv) राज्य निवडणूक आयोगाने पारित केलेले आदेश, सूचना, इत्यादी.

५.२ उदभवलेली परिस्थिती जर वरील आदेश/तरतूद इत्यादीप्रमाणे हाताळणे शक्य नसेल तर संबंधित अधिकारी यांनी मा. राज्य निवडणूक आयोगास आपल्या अभिप्रायासह अहवाल त्वरित पाठवून आयोगाचे आदेश घ्यावेत.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(एस. एम. चन्ने)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत :-

१. प्रधान सचिव, ग्रामविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई ३२
२. सचिव (२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई ३२.
३. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका, मुंबई.

४. सर्व विभागीय आयुक्त, (कोंकण, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती व नागपूर)
५. आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)
६. जिल्हाधिकारी (सर्व)
७. मा. आयुक्त, राज्य निवडणूक आयोग यांचे स्वीय सहायक.
८. मा.सचिव, राज्य निवडणूक आयोग यांचे स्वीय सहायक.
९. मुख्याधिकारी, नगरपरिषद/ नगरपंचायत (सर्व)
१०.निवड नस्ती.

सुरक्षारक्षक पुरविण्यात आलेल्या व्यक्तीस तसेच लोकप्रतिनिधीस निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी या मतमोजणी प्रतिनिधी न नेमणेबाबत.

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/जिपपंस/२०१६/प्र.क्र.२३/का.७
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग,मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : १९/१०/२०१६

आदेश

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या संबंधित अधिनियमाखाली तयार करण्यात आलेल्या नियमांमध्ये निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी तसेच मतमोजणी प्रतिनिधी यांची नेमणूक करण्यासंदर्भातील तरतूदी आहेत. तथापि, यासंदर्भात सुरक्षा पुरविलेले मंत्री, खासदार, विधानसभा सदस्य, विधान परिषद सदस्य किंवा इतर कोणत्याही व्यक्ती यांची निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी अथवा मतमोजणी प्रतिनिधी म्हणून नियुक्ती करता येईल किंवा कसे अशी राज्य निवडणूक आयोगाकडे विचारणा करण्यात येते.

२. यासंदर्भात विचारात घेणे आवश्यक असलेल्या बाबी म्हणजे शासनाने सुरक्षा पुरविलेल्या व्यक्तीची निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी तसेच मतमोजणी प्रतिनिधी म्हणून नेमणूक करण्यासाठी त्या व्यक्तीस सुरक्षा सोडण्याची परवानगी देता येणार नाही. कारण सुरक्षा सोडण्याची परवानगी दिल्यास, त्या व्यक्तीची वैयक्तिक सुरक्षा धोक्यात येऊ शकते. दुसरी महत्वाची बाब म्हणजे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका समान पातळीवर लढविता येणे सर्वांना शक्य व्हावे तसेच निवडणुका निर्भय व मुक्त वातावरणात पार पाडल्या जाव्यात याहेतूने खासदार, विधानसभा सदस्य, विधान परिषद सदस्य, इत्यादी लोकप्रतिनिधींना उमेदवाराचे निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी तसेच मतमोजणी प्रतिनिधी म्हणून नियुक्ती देणे योग्य ठरणार नाही.

३. वरील परिस्थितीत भारतीय संविधानाच्या २४३ के व २४३ झेडए तसेच स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या संबंधित अधिनियमातील तरतुदीनुसार राज्य निवडणूक आयोगास प्राप्त झालेल्या

अधिकाराचा वापर करुन असे आदेशित करण्यात येत आहे की, कोणताही राज्य विधानमंडळ सदस्य (विधानसभा / विधानपरिषद) संसद सदस्य (लोकसभा/राज्यसभा) / केंद्रीय वा राज्य शासनाचा मंत्री तसेच कोणत्याही स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा आजी सदरय तसेच सुरक्षा व्यवस्था पुरविण्यात आलेली कोणतीही व्यक्ती यास निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी तसेच मतमोजणी प्रतिनिधी म्हणून नेमण्यात येऊ नये.

४. उपरोक्त आदेश निवडणूक लढविणाऱ्या सर्व उमेदवारांच्या निदर्शनास आणून देण्यात यावेत व उपरोक्त निदेशांचे काटेकोरपणे पालन होईल याची दक्षता घेण्यात यावी.

५. तसेच उमेदवाराच्या सहीप्रमाणेच निवडणूक प्रतिनिधीच्या सहीचा नमुना देखील मतदान केंद्रावर पाठवावा. जेणेकरुन मतदान केंद्राध्यक्षांना निवडणूक प्रतिनिधीच्या सहीचे कोणतेही कागदपत्र प्राप्त झाल्यास त्यावरील सही तपासता येईल.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांचे आदेशानुसार,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत :- १) सचिव, नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२) सचिव, ग्रामविकास विभाग, बांधकाम भवन, फोर्ट, मुंबई-१
३) सर्व विभागीय आयुक्त
४) सर्व महानगर पालिका आयुक्त
५) सर्व जिल्हाधिकारी
६) राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी
७) निवड नस्ती

निवडणूक प्रक्रिया पार पडल्यानंतर
सादर करावयाची प्रमाणपत्रे

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक -रानिआ/जिपपंस/२०१६/प्र.क्र.२६/का.७
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालयासमोर, मादाम कामा रोड,
मुंबई- ४०० ०३२
दिनांक- ०९/११/२०१६

आ दे श

भारतीय संविधानाच्या तरतुदी (परिच्छेद २४३के व २४३झेडए) अनुसार स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुका त्यांच्या मुदत संपण्यापूर्वी निर्भय, मुक्त व पारदर्शक वातावरणात पार पाडण्याची सर्व जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगाच्यावतीने संबंधित जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त हे पार पाडत असतात.

२. राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निर्दशनास आले आहे की, सार्वत्रिक निवडणुका संपल्यानंतर आवश्यक ती कार्यवाही उदा. झालेल्या खर्चाचे देयके अदा करणे, खर्चाचा तपशील सादर न करणारे उमेदवारांना अनर्ह ठरविणे, निवडणुकीविषयीचे अहवाल सादर करणे, इत्यादी विषयाबाबत काही जिल्हाधिकारी/महानगरपालिका कार्यालयात अनास्था दिसून येते. हया आवश्यक माहिती अभावी आगामी निवडणूका निर्भय, मुक्त व पारदर्शक घेण्यास बाधा निर्माण होते व कार्यालयीन वेळेचा अपव्यय होतो.

३. वरील बाबी लक्षात घेता निवडणूका संपल्यानंतर संबंधित जिल्हाधिकारी यांना जिल्हा परिषद/ पंचायत समिती/ग्रामपंचायत /नगर परिषदा व नगरपंचायती करिता व महानगरपालिका आयुक्त यांना महानगरपालिकांकरिता खालील प्रमाणपत्रे आयोगाला विहित वेळेत व रितीने सादर करणे आवश्यक करण्यात येत आहेत:-

(i) <u>निवडणुकीवर झालेल्या खर्चाची सर्व देयके अदा करणे व थकबाकी नसणे</u> -

(अ) <u>नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्था (नगर परिषदा/नगर पंचायती व महानगरपालिका)</u> :-

या निवडणुकीवर होणाऱ्या खर्चाची संपूर्ण जबाबदारी त्या त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेची

आहे. त्यांनी निवडणुकीचा निकाल लागल्यानंतर ६० दिवसांच्या आत सर्व देयके अदा करावीत. त्यानंतर कोणत्याही परिस्थितीत कसलीही थकबाकी राहणार नाही याची दक्षता घ्यावी.

या आशयाचे प्रमाणपत्र संबंधित जिल्हाधिकारी (विभागीय आयुक्त यांचेमार्फत) किंवा महानगरपालिका आयुक्त यांनी निवडणूका संपल्यानंतर ६० दिवसांच्या आत नमुना-१(अ) मध्ये आयोगाला सादर करावे.

(ब) जिल्हा परिषद व पंचायत समिती / ग्रामपंचायती :- या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकीवर होणाऱ्या खर्चाची सर्व जबाबदारी राज्य शासनाची आहे.

जिल्हाधिकारी यांनी शासनाने निश्चित केलेले खर्चाचे निकषामधून (सध्याचे जिल्हा परिषद/ पंचायत समिती-रु.४०/- प्रति मतदार व रु.५०,०००/- प्रति ग्रामपंचायत) अग्रक्रम ठरवून आवश्यक तो सर्व खर्च करावा व सर्व देयके निवडणूक संपल्यानंतर ६० दिवसांच्या आत अदा करावीत.

निकषापेक्षा जास्त खर्च होत असेल तर शासनाने जिल्हा परिषद/पंचायत समितीकरिता मंजूर केलेल्या नियमीत अनुदानातून देणे शक्य आहे किंवा कसे, हे जिल्हाधिकारी यांनी तपासावे. तसे शक्य होत नसेल तर संयुक्तिक कारणासह जिल्हाधिकारी यांनी ग्रामविकास विभागाकडे अधिक निधीची मागणी करावी.

वरील आशयाचे प्रमाणपत्र जिल्हाधिकारी (विभागीय आयुक्त यांच्यामार्फत) राज्य निवडणूक आयोगास निवडणूक संपल्यानंतर ६० दिवसांच्या आत नमुना-१(ब) मध्ये सादर करावे.

(क) झालेल्या खर्चाचा तपशील उदाहरण म्हणून सोबत जोडलेल्या विवरणपत्राप्रमाणे द्यावा.

(ii) निवडणुकीचा निकाल लागल्यानंतर सर्व उमेदवारांनी खर्चाचा हिशोब ३० दिवसांच्या आत सादर करणे आवश्यक.

खर्चाचा हिशोब सादर न करणाऱ्या सर्व उमेदवारांना अनर्ह ठरविण्याची कार्यवाही सुरु झाली या आशयाचे प्रमाणपत्र जिल्हाधिकारी (विभागीय आयुक्त यांचेमार्फत) व महानगरपालिका आयुक्त यांनी निवडणूका संपल्यानंतर ६० दिवसांचे आत नमुना-२ मध्ये सादर करावे.

(iii) <u>सर्व माहिती पाठविणे :-</u>

राज्य निवडणूक आयोगाने निश्चित केलेल्या सर्व नमुन्यात निवडणुकीशी निगडित सर्व माहिती जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांनी ६० दिवसांत सादर करावी. या आशयाचे प्रमाणपत्र. (नमुना-३)

(iv) <u>माहिती पुस्तिका प्रकाशित करणे :-</u>

प्रत्येक जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांनी झालेल्या निवडणुकीमध्ये राबविलेल्या नाविन्यपूर्ण योजना/ उचललेली नवीन पावले/राबविलेले उत्कृष्ट उपक्रम, इत्यादीसह एक सविस्तर माहिती पुस्तिका सर्वांच्या माहितीसाठी ६० दिवसांत प्रकाशित करावी.

३. वरील प्रमाणपत्रे व पुस्तक जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांनी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुकीचा निकाल जाहीर झाल्यानंतर जास्तीत जास्त <u>६० दिवसांमध्ये</u> राज्य निवडणूक आयोगास सादर करावे.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(एस.एम.चन्ने)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

प्रति :- सर्व विभागीय आयुक्त
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी
निवड नस्ती

- जिल्हयाचे नाव :
- नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव :
- सार्वत्रिक/पोट निवडणूक:
- मतदानाचा दिनांक :
- मतमोजणीचा दिनांक :

नमुना - १ (अ)

प्रमाणपत्र

(नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांकरिता)

निवडणुकीवर झालेल्या खर्चाची सर्व देयके अदा करणे व थकबाकी नसणे

(निकाल जाहीर झाल्यानंतर जास्तीत जास्त २ महिन्याच्या आत

राज्य निवडणूक आयोगास सादर करणे आवश्यक)

प्रमाणित करण्यात येते की, उपरोक्त सार्वत्रिक/पोट निवडणूका निर्भय, मुक्त व पारदर्शक वातावरणात पार पाडण्यासाठी नियमाप्रमाणे एकूण रक्कम रुपये--------- एवढा खर्च (प्रति मतदार रक्कम रुपये -----) झाला आहे. हयाचा तपशील सोबतच्या विवरणपत्राप्रमाणे आहे.

२. विवरणपत्रात नमूद सर्व बाबींवर झालेला खर्च योग्य व आवश्यक असून त्याची सर्व देयके स्थानिक स्वराज्य संस्था यांच्याकडून अदा करण्यात आली आहेत.

३. सदर निवडणुकीसाठी करण्यात आलेल्या खर्चाची आजरोजी कोणतीही थकबाकी नाही.

दिनांक :

ठिकाण :

जिल्हाधिकारी (विभागीय आयुक्त मार्फत), किंवा
महानगरपालिका आयुक्त

- जिल्ह्याचे नाव :
- ग्रामिण स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव :
- सार्वत्रिक/पोट निवडणूक:
- मतदानाचा दिनांक :
- मतमोजणीचा दिनांक :

नमुना - १(ब)

प्रमाणपत्र

(ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्थांकरिता)

निवडणुकीवर झालेल्या खर्चाची सर्व देयके अदा करणे व थकबाकी नसणे

(निकाल जाहीर झाल्यानंतर जास्तीत जास्त २ महिन्याच्या आत राज्य निवडणूक आयोगास सादर करणे आवश्यक)

प्रमाणित करण्यात येते की, उपरोक्त सार्वत्रिक/पोट निवडणका निर्भय, मुक्त, पारदर्शक वातावरणात पार पाडण्यासाठी नियमाप्रमाणे एकूण रक्कम रुपये ---------- एवढा खर्च (प्रति मतदार रक्कम रु. ----------) झाला आहे. त्याचा तपशिल सोबतच्या विवरणपत्राप्रमाणे आहे. २. वरील खर्चाची सर्व देयके ग्रामविकास विभागाने निश्चित केलेल्या निकषाच्या अधिन राहून अदा करण्यात आली आहेत. झालेल्या खर्चाची कोणतीही थकबाकी नाही; किंवा

३. वरील खर्चापैकी एकूण रक्कम रुपये---------- ची देयके ग्रामविकास विभागाने निश्चित केलेल्या निकषामधून अदा करण्यात आली असून, आजरोजी एकूण रुपये ..... खर्चाची देयके अदा करण्याचे शिल्लक आहेत. त्यासाठी ग्रामविकास विभागाकडे पत्र क्र.---------- दि.---------- ने अतिरिक्त अनुदानाची मागणी करण्यात आली आहे.

दिनांक :

ठिकाण : जिल्हाधिकारी (विभागीय आयुक्तांमार्फत)

झालेल्या खर्चाचा तपशिल देण्यासाठी विवरणपत्र
(उदाहरण म्हणून)

- जिल्ह्याचे नाव :
- स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव :
- सार्वत्रिक/पोट निवडणूक:
- मतदानाचा दिनांक :
- मतमोजणीचा दिनांक :

नमुना १-अ/ १-ब सोबतचे

विवरणपत्र

(स्थानिक स्वराज्य संस्थांकरिता)

निवडणुकीवर झालेल्या खर्चाची सर्व देयके अदा करणे व थकबाकी नसणे

एकूण प्रभागांची संख्या –

एकूण मतदान केंद्रांची संख्या –

अ.क्र.	विषय			झालेला खर्च
१	**निवडणूक अधिकारी / कर्मचारी यांचे मानधन**	एकूण संख्या	दर	
	निवडणूक निर्णय अधिकारी			
	सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी			
	मतदान केंद्रावरील कर्मचारी			
	मतमोजणीसाठीचा कर्मचारी वृंद			
	निवडणूक कार्यालयातील कर्मचारी वृंद			
	निवडणूक निरीक्षकांचे मानधन			
	पोलिस			
२	**मतदान साहित्यावरील खर्च**			
	मतदान केंद्रावरील साहित्य (टेबल, खुर्च्या, डोली, इ.)			
	पेंडॉलवरील खर्च			
	हमालीवरील खर्च (ई.व्ही.एम.व इतर निवडणूक साहित्य ने-आण करण्यासाठी)			
	मतदान साहित्य छपाई (मतपत्रिका व इतर साहित्य)			
	संगणकीकरण व इतर साहित्यावरील खर्च			
	ई.व्ही.एम. बॅटरी			
	मार्कर पेन			

३	**वाहनांवरील खर्च (संख्या) -**	
	ई.व्ही.एम.व इतर मतदान साहित्य यांची ने-आण	
	कर्मचारी वाहतूक खर्च	
	अधिकारी यांच्या वाहनांवरील खर्च	
	पेट्रोल, डिझेल वरील खर्च	
४	**प्रशिक्षणावरील खर्च**	
	प्रशिक्षण साहित्यावरील खर्च	
	प्रशिक्षण हॉल, खुर्च्या व इतर साहित्याचे भाडे	
५	**आचारसंहिता**	
	व्हिडीओग्राफी	
	कंट्रोल रुममधील व्यवस्था	
६	**कार्यालयीन खर्च**	
	इलेक्ट्रीसीटीवरील खर्च	
	टेलिफोन बिल	
	प्रिंटर्स, पेपर, स्टेशनरी, झेरॉक्स, इ.वरील खर्च	
	निवडणूक कार्यालयासाठी भाडे तत्वावर घेतलेल्या साहित्यावरील खर्च	
	इतर कार्यालयीन खर्च (बैठकीतील चहापानाचा खर्च)	
७	**मतदान जागृती अभियानावरील खर्च**	
८	**निवडणूक कामावरील कर्मचारी / अधिकारी यांचा मृत्यु वा दुखापत झाल्यास द्यावी लागणारी भरपाई**	
९	**इतर ***	

** याव्यतिरिक्त झालेला खर्च तपशिलनिहाय सादर करावा.*

दिनांक :

ठिकाण :

जिल्हाधिकारी (विभागीय आयुक्त मार्फत)
/ महानगरपालिका आयुक्त

- जिल्हयाचे नाव :
- स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव :
- सार्वत्रिक/पोट निवडणूक:
- मतदानाचा दिनांक :
- मतमोजणीचा दिनांक :

नमुना - २

प्रमाणपत्र

उमेदवारांनी खर्चाचा हिशोब सादर करण्याबाबत

(निकाल लागल्यानंतर ६० दिवसांत राज्य निवडणूक आयोगाकडे सादर करणे आवश्यक)

प्रमाणित करण्यात येते की, विषयांकित निवडणुकीत सोबतच्या विवरणपत्रामध्ये दर्शविल्याप्रमाणे ----उमेदवार उभे होते. त्यापैकी ---------- एकूण उमेदवारांनी निवडणूक खर्चाचा हिशोब निकाल लागल्यानंतर ३० दिवसांत विहित पध्दतीने सादर केला आहे.

२. विहित मुदतीत व विहित पध्दतीने खर्चाचा हिशोब सादर न करणाऱ्या ----------(अंकात) उमेदवारांना (यादी संलग्न) निवडणुकीचा निकाल लागल्यानंतर ६० दिवसांच्या आत प्राथमिक नोटीसा जारी करण्यात आल्या आहेत.

३. या सर्व उमेदवारांविरुध्द निकाल जाहीर झाल्यापासून जास्तीत जास्त ६ महिन्याच्या आत अनर्ह करण्याबाबत आवश्यक ती कार्यवाही पूर्ण करण्यात येईल.

दिनांक :

ठिकाण : जिल्हाधिकारी/महानगरपालिका आयुक्त

- जिल्ह्याचे नाव :
- स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव :
- सार्वत्रिक/पोट निवडणूक:
- मतदानाचा दिनांक :
- मतमोजणीचा दिनांक :

नमुना - २ सोबतचे

विवरणपत्र

(उमेदवारांनी खर्चाचा हिशोब सादर करण्याबाबत)

जिल्हा परिषद, पंचायत समिती, महानगरपालिका, नगर पालिका/नगर पंचायती यासाठी स्वतंत्रपणे अहवाल सादर करणे.

*** प्रत्येक स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या प्रभाग/निवडणूक विभाग/निर्वाचक गणनिहाय माहिती सादर करावी.**

*** * उमेदवाराच्या नाव व पक्षासहीत यादी स्वतंत्रपणे जोडावी.**

एकूण प्रभाग/निवडणूक विभाग/निर्वाचक गणांची संख्या -

अ.क्र.	प्रभाग/निवडणूक विभाग/ निर्वाचक गणाचा क्र व नाव *	निवडणूक लढविणारे एकूण उमेदवार (राजकीय पक्षनिहाय)	खर्चाचा हिशोब विहित मुदतीत सादर करणाऱ्या उमेदवारांची संख्या	खर्चाचा हिशोब विहित पध्दतीने व मुदतीत सादर न करणाऱ्या उमेदवारांची संख्या (राजकीय पक्ष निहाय) * *

दिनांक :

ठिकाण :

जिल्हाधिकारी / महानगरपालिका आयुक्त

- जिल्हयाचे नाव :
- स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव :
- सार्वत्रिक/पोट निवडणूक:
- मतदानाचा दिनांक :
- मतमोजणीचा दिनांक :

नमुना ३

प्रमाणपत्र

आयोगास सर्व अहवाल विहित मुदतीत सादर केलेबाबत

(निकाल जाहीर झाल्यानंतर जास्तीत जास्त ६० दिवसांत राज्य निवडणूक आयोगास सादर करणे)

प्रमाणित करण्यात येते की, उपरोक्त निवडणुकीची सर्व निवडणूक प्रक्रिया निर्भय व मुक्त वातावरणात योग्यरितीने पूर्ण झाली असून राज्य निवडणूक आयोगाकडील आदेश क्र.रानिआ/जिपपंस-२०१६/प्र.क्र.२०/का.७, दि.२४/१०/२०१६ अन्वये निश्चित केलेले सर्व अहवाल विहित मुदतीत आयोगाकडे पाठविले आहेत. त्यामधील माहिती योग्य असल्याची खात्री करण्यात आली आहे.

तसेच माहिती पुस्तिका प्रकाशित करण्यात आली आहे.

दिनांक :

ठिकाण :

जिल्हाधिकारी/महानगरपालिका आयुक्त

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/गनपा-२०१५/प्र.क्र.१/का.५,
नवीन प्रशासन भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
नादम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक:- १६/१२/२०१६

प्रति,

सचिव (२),
नगरविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई

सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)

विषय :- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीमध्ये मागासवर्गीयांसाठी आरक्षित असलेल्या प्रभागातून निवडून आलेल्या सदस्याने विहित कालावधीत वैधता प्रमाणपत्र सादर न केल्यास करावयाच्या कार्यवाहीबाबत...

संदर्भ :- १. शासन परिपत्रक नगरविकास विभाग क्र.एमसीओ-२०१६/प्र.क्र.४६/ नवि-१४, दि.२८/०३/२०१६
२. शासन निर्णय ग्रामविकास विभाग क्र.ग्रापंनि-२०१४/प्र.क्र.१५९/पंरा-२, दिनांक ०४/०८/२०१६

महोदय/महोदया,

नगरविकास विभागाच्या संदर्भांकित दिनांक २८/०३/२०१६ च्या शासन परिपत्रकान्वये नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीमध्ये मागासवर्गीयांसाठी आरक्षित असलेल्या प्रभागातून निवडून आलेल्या सदस्याने सहा महिन्याच्या मुदतीत वैधता प्रमाणपत्र सादर न केल्यास त्याची निवड भूतलक्षी प्रभावाने रद्दबातल झाली असल्याबाबतचे औपचारिक आदेश नगरविकास विभागाकडून निर्गमित करण्यात येतील अशा सूचना देण्यात आलेल्या आहेत.

२. ग्रामविकास विभागाच्या संदर्भांकित दि.०४/०८/२०१६ च्या शासन निर्णयामध्ये जिल्हा परिषद व पंचायत समिती आणि ग्रामपंचायतींच्या निवडणुकीमध्ये मागासवर्गीयांसाठी आरक्षित असलेल्या जागेवर निवडून आलेल्या सदस्याने सहा महिन्याच्या मुदतीत जात वैधता प्रमाणपत्र सादर न केल्यास त्याची निवड भूतलक्षी प्रभावाने रद्दबातल झाली असल्याबाबतचे औपचारिक आदेश जिल्हाधिकारी यांच्याकडून निर्गमित करण्यात येतील असे नमूद करण्यात आले आहे.

३. यासंदर्भात मुंबई उच्च न्यायालयामध्ये दाखल झालेल्या रिट याचिका क्र.१०४७८/२०१४ (Anant H. Ulahalkar & anr. Vs. Chief Election Commissioner and ors.) मध्ये उच्च न्यायालयाच्या पूर्णपीठाने दि.०९/१२/२०१६ रोजी दिलेल्या निर्णयाकडे आपले लक्ष वेधण्यात येत आहे. महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम ९-ए चे अर्थविवरण करण्यासंदर्भात उच्च न्यायालयाच्या पूर्णपीठाकडे संदर्भ करण्यात आला असता त्यावर न्यायालयाने पुढीलप्रमाणे निर्णय दिलेला आहे.

"In the result, we hold that the time limit of six months prescribed in the two provisos to Section 9A of the said Act, within which an elected person is required to produce the Validity Certificate from the Scrutiny Committee is mandatory.

Further, in terms of second proviso to Section 9A if a person fails to produce Validity Certificate within a period of six months from the date on which he is elected, his election shall be deemed to have been terminated retrospectively and he shall be disqualified for being a Councillor.

Such retrospective termination of his election and disqualification for being a Councillor would be automatic and validation of his caste claim after the stipulated period would not result in restoration of his election.

४. वरील परिस्थितीत स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मागासवर्गीयांसाठी आरक्षित असलेल्या प्रभागातून निवडून आलेल्या सदस्याने विहित कालावधीत वैधता प्रमाणपत्र सादर न केल्यास अशा सदस्याची निवड भूतलक्षी प्रभावाने रद्द झाली असल्याबाबतचे औपचारिक आदेश तात्काळ निर्गमित करण्यात यावेत असे आपणास मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या निदेशानुसार कळविण्यात येत आहे.

आपला,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

प्रत :- सर्व विभागीय आयुक्त
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
कार्यासन ६, ७ व ८, राज्य निवडणूक आयोग

D:\MRC\Election Work\Letters\Letter.RSR

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र.६/का.५,
नवीन प्रशासन भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक:- १८/०१/२०१७

प्रति,
आयुक्त, सर्व महानगरपालिका (बृहन्मुंबई वगळून)

विषय :- बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीनुसार महानगरपालिकांच्या निवडणुका
रिट याचिका क्र.३५४/२०१७

महोदय,

मा.उच्च न्यायालय, मुंबई येथे दाखल झालेली रिट याचिका क्र.३५४/२०१७ (महेश मिराणी वि. उल्हासनगर महानगरपालिका व इतर) निकाली काढताना त्यामध्ये दि.१२/०१/२०१७ रोजी मा. उच्च न्यायालयाने बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीनुसार मतदान करण्यासंदर्भात मतदारांना मतदानाची पध्दत, त्या अनुषंगाने संपूर्ण वस्तुस्थिती लक्षात आणून देण्याकरिता स्थानिक वृत्तपत्रांमधून किमान दोनवेळा प्रसिध्दी देण्याचे आदेश दिलेले आहेत. यासंदर्भातील आयोगाच्या वकीलांच्या दि.१३/०१/२०१७ च्या पत्राची प्रत सोबत जोडली आहे.

२. उपरोक्त आदेशास अनुसरुन आगामी सार्वत्रिक निवडणुकीच्या वेळी महानगरपालिकांनी किमान दोनवेळा स्थानिक वृत्तपत्रांमधून जाहीरात देऊन व टीव्हीमध्ये स्ट्रीप देऊन पुढील बाबींची प्रसिध्दी द्यावी.

(i) बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीमध्ये मतदारांनी चार अथवा काही प्रभागांमध्ये तीन किंवा पाच मते कशाप्रकारे द्यावयाची आहेत.

(ii) प्रत्येक जागेची मतपत्रिका कोणत्या रंगाची असेल याचीही माहिती मतदारांना द्यावी.

<45

३. महानगरपालिकांनी यासंदर्भात सविस्तर माहिती देणारी व्हिडीओ क्लिप महानगरपालिकेच्या वेबसाईटवर मतदारांच्या माहितीकरिता उपलब्ध ठेवावी. तसेच याबाबत मतदारांना माहिती मिळण्याच्यादृष्टीने शहरातील महत्त्वाच्या ठिकाणी बॅनर लावून प्रसिध्दी देण्यात यावी.

मा.राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

८५६

Shrikant B. Shetye
B.S.L., LL.B.
ADVOCATE, HIGH COURT

OFFICE : Chamber No.005AB, Ground
32, Rajabahadur Mansion,
Ambalal Doshi Marg, Near BSE
Fort, Mumbai - 400 023.
Tel. : 22 642494
Date : 13.01.2017

To,
The Secretary,
State Election Commission,
New Administrative Building,
Opp. Mantralaya, Mumbai.

Ref:- High Court, Appellate Side
Writ Petition No. 354 of 2017
Mahesh Mirani
Vs.
Ulhasnagar Municipal Corporation & Ors. ....Respondents

Respected Sir,

The abovementioned Petition was heard and disposed of by the Hon'ble Court on 12.01.2017. The challenge in the Petition was to the multimember constituency election to be held in Ulhasnagar Municipal Corporation.

It was pointed out to the Hon'ble Court that the similar challenge was turned down by Hon'ble Court in group of Petitions vide order dated 19.12.2011 passed by this Hon'ble Court (Coram:- Hon'ble S. A. Bobde and Hon'ble Smt. V. K. Tahilramani, JJ.) in Writ Petition No. 10354 of 2011 & Writ Petition No. 7567 of 2011.

Since the grievance was made by the Petitioner in this Petition that since the pattern of election has been changed it may create confusion in respect of pattern of voting in the mind of public at large. Considering the arguments advanced by the Petitioner, the Hon'ble Court, while disposing of the Petition has expressed that

since the pattern of election and voting has been change it will be appropriate to apprise the voters at large as to how the pattern of the voting would be ensuing corporation election. The Hon'ble Court has further expressed that the election Commission would take appropriate steps to make the voters aware of all relevant fact by giving vide publicity at least twice before the polling in local news paper.

The copy of the order would be forwarded to your office as the same is made available.

This is for your information and necessary action.

Thanking you.

Yours truly,

Sachindra B. Shetye
Advocate, High Court.

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक : रानिआ/जिपपंस-२०१७/प्र.क्र.७/का-७,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : २५ जानेवारी, २०१७.

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व महानगरपालिका आयुक्त

विषय:- मुंबई उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठात दाखल झालेली जनहित याचिका क्रमांक-७८/२०१४, इंद्रधनु विरुध्द भारत सरकार व इतर.
संदर्भ:- राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्रमांक-रानिआ-२०१५/प्र.क्र.९/ प्रकल्प कक्ष, दिनांक २७/५/२०१५.

महोदय/महोदया,

उपरोक्त विषयाबाबत मुंबई उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठातील राज्य निवडणूक आयोगाचे वकील ॲड जे. बी कासट यांनी आयोगास पाठविलेले दिनांक १४/१/२०१७ चे पत्र व उच्च न्यायालयाने उपरोक्त याचिकेमध्ये दिनांक १२/१/२०१७ रोजी पारित केलेल्या अंतरिम आदेशाची प्रत सोबत जोडली आहे. सदर याचिकेची पुढील सुनावणी दिनांक २/२/२०१७ रोजी होणार असून, त्यावेळी दिव्यांग मतदारांना मतदानाचा हक्क बजावता यावा याहष्टीने मतदान केंद्रावर रॅम्प व हॅण्ड रेल्स यासारख्या कोणत्या सुविधा पुरविण्यात येतील, याबाबत आयोगाच्या वतीने भूमिका मांडावयाची आहे.

२. यासंदर्भात नमूद करण्यात येते की, राज्य निवडणूक आयोगाने संदर्भांकित अनुक्रमांक-१ येथे दिनांक २७/५/२०१५ च्या पत्रान्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मतदान केंद्र निश्चिती व आदर्श मतदान केंद्र निर्मितीबाबत सविस्तर सूचना दिलेल्या आहेत. सदर पत्रातील परिच्छेद-३(x)(a) व (b) मध्ये पुढीलप्रमाणे सूचना देण्यात आलेल्या आहेत :-

(a) मतदान केंद्र शक्यतोवर तळमजल्यावर ठेवावे. शहरी भागात ते अपवादात्मक परिस्थितीत पहिल्या मजल्यावर असेल तर तेथे लिफ्टची सोय असावी वा मानवी डोलीची व्यवस्था करावी.

८५९

(b) मतदान केंद्रावर वृध्द/अपंग व्यक्तींना सोयीचे व्हावे म्हणून रॅम्पची सोय असावी. कायमस्वरुपी रॅम्प नसल्यास तात्पुरती व्यवस्था करावी.

३. राज्य निवडणूक आयोगाने माहे फेब्रुवारी-२०१७ मध्ये होणाऱ्या १० महानगरपालिका, २५ जिल्हा परिषदा व २८३ पंचायत समित्यांच्या सार्वत्रिक निवडणुकीचा कार्यक्रम दिनांक ११/१/२०१७ रोजी जाहीर केलेला आहे. तरी या निवडणुकांमध्ये दिव्यांग व्यक्तींना मतदानाचा हक्क सुलभ रितीने बजावता यावा यासाठी आवश्यक त्या सुविधा निश्चितपणे पुरविण्यात येतील याची कृपया दक्षता घेण्यात यावी.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

सोबत : वरीलप्रमाणे

प्रत:-
सर्व विभागीय आयुक्त

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र. २३/क.५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग,मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : १६ फेब्रुवारी, २०१७

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,

विषय :- बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीमध्ये मतदान प्रतिनिधी नियुक्त करणेबाबत..

महोदय,

बहुसदस्यिय प्रभाग पध्दतीमध्ये प्रभागामधून साधारणपणे ४ उमेदवार निवडून द्यावयाचे आहेत. त्यामुळे प्रभागामध्ये निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची संख्या जास्त राहील. परिणामी मतदान केंद्रावरील मतदान प्रतिनिधींच्या संख्येतही वाढ होईल. मान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष तसेच राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी झालेले इतर राजकीय पक्ष यांनी प्रभागातील एकापेक्षा जास्त जागांवर उमेदवार उभे केले असल्यास त्यांच्यावतीने एकाच मतदान प्रतिनिधीची नेमणूक केल्यास मतदान केंद्रावरील गर्दी कमी होऊ शकते. या अनुषंगाने काही महानगरपालिकांनी मार्गदर्शन मागितले आहे.

२. वरील वस्तुस्थिती विचारात घेऊन मतदान प्रतिनिधी नेमताना प्रभागातील एका पक्षाच्या उमेदवारांच्यावतीने शक्यतो एका मतदान केंद्रावर एकच मतदान प्रतिनिधी नियुक्त करावा असे आवाहन उमेदवारांना करण्यात यावे. पक्षाच्या उमेदवारांनी एकापेक्षा जास्त प्रतिनिधी नियुक्त करण्याचा आग्रह धरल्यास एकावेळी त्या पक्षांच्या उमेदवारांचा एक प्रतिनिधी मतदान केंद्रात थांबेल व इतर प्रतिनिधी आळीपाळीने मतदान केंद्रामध्ये उपस्थित राहतील.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/जिपपंस-२०१७/प्र.क्र.७/का.७,
नवीन प्रशासन भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक:- १८/०२/२०१७

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व महानगरपालिका आयुक्त

विषय :- दिव्यांग व्यक्तींना मतदान करता येणे शक्य व्हावे यासाठी मतदान केंद्रावर आवश्यक सुविधा पुरविण्याबाबत...

संदर्भ :- १. राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र.रानिआ-२०१५/प्र.क्र.९/प्रकल्प कक्ष, दिनांक २७/०५/२०१५.
२. राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र.रानिआ/जिपपंस-२०१७/प्र.क्र.७२का.७, दिनांक २५/०१/२०१७.

महोदय/महोदया,

राज्य निवडणूक आयोगाच्या संदर्भांकित अनुक्रमांक १ येथील दि.२७/०५/२०१५ च्या पत्रान्वये मतदान केंद्र निश्चितीबाबत सविस्तर सूचना देण्यात आलेल्या आहेत. सदर पत्रातील परिच्छेद ३(x)(a) व (b) मध्ये पुढीलप्रमाणे सूचना देण्यात आलेल्या आहेत.

(a) मतदान केंद्र शक्यतोवर तळमजल्यावर ठेवावे. शहरी भागात ते अपवादात्मक परिस्थितीत पहिल्या मजल्यावर असेल तर तेथे लिफ्टची सोय असावी वा मानवी डोलीची व्यवस्था करावी.

(b) मतदान केंद्रावर वृध्द / अपंग व्यक्तींना सोयीचे व्हावे म्हणून रॅम्पची सोय असावी. कायमस्वरुपी सोय नसल्यास तात्पुरती व्यवस्था करावी.

२. राज्य निवडणूक आयोगाने माहे फेब्रुवारी, २०१७ मध्ये होणाऱ्या १० महानगरपालिका, २५ जिल्हा परिषदा व २८३ पंचायत समित्यांच्या सार्वत्रिक निवडणुकीचा कार्यक्रम दि.११/०१/२०१७ रोजी जाहीर

केलेला आहे. या निवडणुकांमध्ये दिव्यांग व्यक्तींना मतदानाचा हक्क सुलभरितीने बजावता यावा यासाठी आवश्यक त्या सुविधा निश्चितपणे पुरविण्यात येतील याची दक्षता घेण्यात यावी असे आपणास आयोगाच्या संदर्भांकित अनुक्रमांक २ येथील पत्रान्वये कळविण्यात आलेले आहे.

३. यासंदर्भात मुंबई उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठाने जनहित याचिका क्र.७८/२०१४ मध्ये दि.०९/०२/२०१७ रोजी पारित केलेल्या अंतरिम आदेशाची प्रत सोबत जोडली आहे. सदर आदेशामध्ये असे निर्देश देण्यात आले आहेत की, आयोगाच्या दि.२५/०१/२०१७ च्या पत्रात नमूद केलेल्या सुविधा सर्व मतदान केंद्रांवर परिणामकारकरित्या पुरविल्या जातील याची निवडणूक आयुक्तांनी खात्री करुन घ्यावी. तसेच पत्रात नमूद केल्याप्रमाणे सुविधा पुरविल्या न गेल्यास निवडणूक आयुक्तांविरुध्द न्यायालय योग्य ती कारवाई करेल असेही न्यायालयाच्या आदेशात नमूद करण्यात आले आहे.

४. वरील परिस्थितीत आयोगाच्या दि.२५/०१/२०१७ च्या पत्रान्वये देण्यात आलेल्या सूचनांची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्यात येईल याची दक्षता घेण्यात यावी अशा सूचना सर्व निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना तात्काळ देण्यात याव्यात. तसेच यामध्ये काही त्रुटी राहिल्यास त्यासाठी संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना व्यक्तिश: जबाबदार धरण्यात येईल ही बाबदेखील त्यांच्या निदर्शनास आणून देण्यात यावी ही विनंती.

मा.राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

IN THE HIGH COURT OF JUDICATURE AT BOMBAY
NAGPUR BENCH AT NAGPUR

P.I.L. NO.78 OF 2014

["Indradhanu" the non-Governmental Organization and others .vs. The Union of India and others]

Office Notes, Office Memoranda of Coram, appearances, Court's orders of directions and Registrar's orders	Court's or Judge's orders

Shri A.J. Gilda, Advocate for the petitioners,
Shri A.M. Joshi, Advocate for respondent nos.1, 2, 11 and 14,
Shri D.P. Thakre, Additional Government Pleader for respondent nos.5, 6, 12 and 13,
Shri J.B. Kasat, Advocate for respondent no.7.

.....

CORAM : B.R. GAVAI AND
KUM. INDIRA JAIN, JJ.

DATED : FEBRUARY 09, 2017.

In pursuance to our order dated 12.1.2017, pursis is filed on behalf of the Election Commissioner. Along with pursis, communication dated 25.1.2017 addressed to all the Collectors and the Municipal Commissioner has been annexed. The perusal of the said communication would reveal that directions have been issued to the Election Commissioner to provide facilities for different persons.

Shri Anup Gilda, the learned counsel for the petitioners, submits that though such circulars are issued, they are not followed.

We, therefore, direct the Election Commissioner to ensure that the facilities as provided in the communication dated 25.1.2017 are effectively provided by everybody.

KEY

Bombay High Court

We make it clear that in event the facilities as stipulated in the communication dated 25.1.2017 are not provided, this court may take such action against Election Commissioner as is found appropriate.

Stand over to 10.2.2017.

JUDGE JUDGE

Gulande, PA

Bombay High Court

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१७/प्र.क्र. २९/का.५,
नवीन प्रशासन भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक:- २९/०३/२०१७.

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)

विषय :- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका.
मतदान केंद्राच्या ठिकाणी जमा झालेला कचरा उचलण्याबाबत...

महोदय/महोदया,

राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता मतदान केंद्र म्हणून विविध शैक्षणिक संस्था, इ. ताब्यात घेण्यात येतात. अशा वास्तूंच्या ठिकाणी निवडणुकीसाठी मतदानाच्या कालावधीत बराच कचरा जमा होतो. मात्र सदर कचऱ्याची विल्हेवाट न लावता मतदान केंद्राचा ताबा सोडण्यात येतो.

मतदान केंद्राच्या ठिकाणी जमा झालेल्या कचऱ्याची योग्य ती विल्हेवाट लावून त्यानंतरच त्या वास्तूचा ताबा संबंधित संस्थेला / कार्यालयाला परत देण्याच्या दृष्टीने संबंधित महानगरपालिका / जिल्हाधिकारी यांनी पुढील कार्यवाही करावी.

१. मतदान केंद्राच्या ठिकाणी जमा होणारा कचरा गोळा करण्याकरिता त्या संस्थेकडे योग्य त्या प्रमाणात डस्टबीनची सुविधा नसल्यास योग्य त्या प्रमाणात डस्टबीन अथवा डस्ट बॅग यांचा पुरवठा करण्यात यावा.

२. प्रत्येक मतदान केंद्राच्या खोलीमधील कचरा त्या केंद्रावरील शिपायामार्फत डस्टबीन / डस्ट बॅगमध्ये टाकणे आवश्यक राहील.

३. मतदान केंद्राच्या इमारतीमधील स्वच्छता करण्याकरिता योग्य त्या प्रमाणामध्ये स्वच्छता कामगारांच्या सेवा उपलब्ध कराव्यात.

४. मतदान केंद्राचा ताबा सोडण्यापूर्वी सर्व कचरा उचलून त्याची विल्हेवाट लावणे आवश्यक आहे. त्याद्दष्टीने योग्य ती सर्व उपाययोजना करावी.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(नि.ज.वागळे)
अवर सचिव ,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्र.रानिआ/नप-२०१७/प्र.क्र.२/का.६,
नवीन प्रशासकीय भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : १२/०६/२०१७.

विषय :- राज्यातील महानगरपालिका/नगरपरिषदा/नगरपंचायत/जिल्हा परिषद/ पंचायत समित्यांच्या सार्वत्रिक निवडणुकांचे कामकाज करणाऱ्या अधिकारी/ कर्मचारी यांना मानधन/अतिकालिक भत्ता मंजूर करण्याबाबत...

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूका लोकसभा / विधानसभाप्रमाणे निर्भय, पारदर्शक वातावरणामध्ये व्हाव्यात याकरिता भारतीय घटनेमध्ये सन १९९२ साली दुरुस्ती करण्यात आली असून, प्रत्येक राज्यामध्ये एका स्वतंत्र राज्य निवडणूक आयोगाची स्थापना करण्यात आलेली आहे.

२. राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांच्यामार्फत दर ५ वर्षांनी २८००० पेक्षा जास्त स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये २,५०,००० लाखापेक्षा जास्त लोकप्रतिनिधी निवडून दिले जातात. या निवडणूकीची सर्व प्रक्रिया जवळजवळ लोकसभा/विधानसभेप्रमाणे असल्यामुळे, निवडणूकीमध्ये काम करणारे अधिकारी/ कर्मचारी यांना केलेल्या कामाचे मानधन व अतिकालिक भत्ता देणे आवश्यक आहे. मात्र राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, ब-याचदा ह्या अधिकारी / कर्मचारी यांना मानधन/ अतिकालिक भत्ते वेळेवर दिले जात नाहीत.

३. राज्यामध्ये नोव्हेंबर,२०१६ ते मे,२०१७ या कालावधीत खाली दर्शविल्याप्रमाणे मोठया प्रमाणावर स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका घेण्यात आल्या आहेत-

अ.क्र.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	एकूण जिल्हे	एकूण स्थानिक स्वराज्य संस्था
i	नगरपरिषदा / नगरपंचायती	३३	२१४
ii	जिल्हा परिषदा / पंचायत समित्या	२५	२५ / २८४
iii	महानगरपालिका	१३	१६

४. या निवडणूकीत काम केलेल्या काही अधिकारी/ कर्मचारी यांना मानधन/ अतिकालिक भत्त्याचे वाटप झाले आहे. मात्र काही ठिकाणी तसे झाल्याचे दिसून येत नाही. तसेच मानधन/ अतिकालिक भत्ता दराबाबत काही महानगरपालिका आयुक्त व जिल्हाधिकारी यांच्या मनामध्ये साशंकता आहे. या विषयावर अभ्यास केल्यावर खालील प्रकारचे अधिकारी / कर्मचा-यांबाबत आदेश निर्गमित केल्याचे आढळून येत आहे:

अ.क्र.	तपशील	महानगरपालिका	न.प./ नगरपंचायत	जि.प./पं.स.
i	मतदान /मतमोजणी (प्रत्यक्ष)	रा.नि.आयोग, दि.३१/०१/२०१२	रा.नि.आयोग, दि.३१/०१/२०१२	रा.नि.आयोग, दि.३१/०१/२०१२
ii	निवडणूक निर्णय अधिकारी/ सहा.निव.निर्णय अधिकारी	नगर विकास विभाग, दि.१६/०७/२००७	नगर विकास विभाग, दि.१६/०७/२००७	ग्रामविकास विभाग, दि.३१/०३/२०१२
iii	अराजपत्रित कर्मचारी अतिकालिक भत्ता	नगर विकास विभाग, दि.१६/०७/२००७	नगर विकास विभाग, दि.१६/०७/२००७	ग्रामविकास विभाग, दि.२४/०३/२०१७
iv	राजपत्रित - मानधन	नगर विकास विभाग, दि.१६/०७/२००७	नगर विकास विभाग, दि.१६/०७/२००७	ग्राम विकास विभाग, दि.३१/०३/२०१२

५. मानधन/ अतिकालिक भत्ता देण्याच्या पध्दतीत सुसुत्रता आणण्याच्या दृष्टीने व संभ्रम दूर करण्याच्या दृष्टीने सर्व बाबींचा विचार करुन राज्य निवडणूक आयोग खालीलप्रमाणे आदेश पारीत करीत आहे.

आ दे श

६. नोव्हेंबर १६ ते मे, २०१७ या कालावधीत स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये (महानगरपालिका/ नगरपरिषद/नगरपंचायत/जिल्हा परिषद/ पंचायत समिती) काम करणा-या अधिकारी/ कर्मचारी यांना निवडणूकीच्या वेळी त्यांच्या वेतनावर आधारित खालील तक्त्यातील आदेशाप्रमाणे मानधन/ अतिकालिक भत्ता अनुज्ञेय राहील:

अ. क्र.	तपशील	महानगरपालिका	नगर परिषद/ नगरपंचायत	जिल्हा परिषद/ पंचायत समिती	सार्वत्रिक किंवा पोट निवडणूक दोन्हीकरिता
१	मतदान/मतमोजणी (प्रत्यक्ष)	रा.नि.आयोग, दि.३१/०१/२०१२	रा.नि.आयोग, दि.३१/०१/२०१२	रा.नि.आयोग, दि.३१/०१/२०१२	
२	निवडणूक निर्णय अधिकारी / सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी	नगर विकास विभाग, दि.१६/०७/२००७	नगर विकास विभाग, दि.१६/०७/२००७	ग्रामविकास विभाग, दि.३१/०३/२०१२	दोन्हीकरिता
३	अराजपत्रित	नगर विकास विभाग, दि.१६/०७/२००७	नगर विकास विभाग, दि.१६/०७/२००७	ग्रामविकास विभाग, दि.२४/०३/२०१६	फक्त सार्वत्रिककरिता
४	राजपत्रित - मानधन	नगर विकास विभाग, दि.१६/०७/२००७	नगर विकास विभाग, दि.१६/०७/२००७	ग्राम विकास विभाग, दि.३१/०३/२०१२	फक्त सार्वत्रिककरिता

७. i) राज्य निवडणूक आयोग किंवा राज्य शासनाने या विषयावर (वरील तक्त्याशिवाय) जर इतर काही आदेश पारित केले असतील तर जिल्हाधिकारी/ महानगरपालिका आयुक्तांनी तसे त्वरित राज्य निवडणूक आयोगाच्या नजरेस आणावे.

ii) जर एखाद्या अधिकारी/ कर्मचारी यांना परिच्छेद ७ (i) प्रमाणे वरील तक्त्यापेक्षा (परिच्छेद ६)जास्त मानधन/ अतिकालिक भत्ता अदा करण्यात आला असेल तर त्याची वसूली करण्यात येऊ नये. मात्र जर कमी मानधन/ अतिकालिक भत्ता देण्यात आला असेल तर अनुज्ञेय अधिकचे मानधन/ अतिकालिक भत्ता (परिच्छेद क्र.६) प्रमाणे देण्यात यावा.

८. i) वरील निवडणूकीमध्ये प्रत्यक्ष काम करणा-या अधिकारी/कर्मचारी यांना प्रत्येक निवडणूकीसाठी स्वतंत्र मानधन/अतिकालिक भत्ता देण्यात यावा. (वरील तक्त्याचा १ व २ प्रमाणे मतदान प्रक्रिया / मतमोजणी, निवडणूक निर्णय अधिकारी/सहाय्यक निवडणूक अधिकारी)

ii) मात्र प्रत्यक्ष रुपात्त काम न करता, ज्या जिल्ह्यात दोन्ही सार्वत्रिक निवडणूकीत (नगरपरिषदा/ नगरपंचायत व जिल्हापरिषदा/ पंचायत समिती) पर्यवेक्षकीय पध्दतीने ज्या अधिकारी/कर्मचा-यांनी (वरील तक्त्याच्या ३ व ४ प्रमाणे अराजपत्रित / राजपत्रित अधिकारी / कर्मचारी) काम केले असेल त्यांना दोन्ही सार्वत्रिक निवडणूकीसाठी वेगवेगळे मानधन/अतिकालिक भत्ता अदा न करता एकदाच भत्ता देण्यात यावा.

९. मुख्य निवडणूक निरीक्षक/ निवडणूक निरीक्षक/सहाय्यक निवडणूक निरीक्षक यांना मानधन:-

वरील निवडणूकीत खाली तक्त्याप्रमाणे ज्या अधिका-यांनी मुख्य निवडणूक निरीक्षक/निवडणूक निरीक्षक, आयकर निरीक्षक, सहाय्यक निवडणूक खर्च निरीक्षक म्हणून काम केलेले असेल त्यांना खाली दर्शविल्याप्रमाणे एकरकमी मानधन देण्यात यावे.

अ. क्र.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	मुख्य निवडणूक निरीक्षक (रु.२०,०००/)	निवडणूक निरीक्षक (रु.१५,०००/)	आयकर निरीक्षक (रु.१५,०००/)	सहाय्यक निवडणूक खर्च निरीक्षक (रु.७५००/)
०१	०२	०३	०४	०५	०६
०१	महानगर पालिका	वरिष्ठ सचिव	अतिरिक्त जिल्हाधिकारी किंवा तत्सम अधिकारी	आयकर अधिकारी	विक्रीकर अधिकारी
०२	नगर परिषद/ नगर पंचायत	मुख्य कार्यकारी अधिकारी	अतिरिक्त जिल्हाधिकारी किंवा तत्सम अधिकारी	-	-
०३	जिल्हा परिषद / पंचायत समिती	मुख्य कार्यकारी अधिकारी	अतिरिक्त जिल्हाधिकारी किंवा तत्सम अधिकारी	-	-

१०. वरील बाबींवर होणारा सर्व खर्च महानगरपालिका आयुक्त व जिल्हाधिकारी यांनी खालीलप्रमाणे अदा करावे.

अ.क्र.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	जबाबदार अधिकारी	निधीचा स्रोत
०१	महानगरपालिका	महानगरपालिका आयुक्त	महानगरपालिकेचा निधी
०२	नगर परिषद / नगर पंचायत	जिल्हाधिकारी	नगर परिषद / नगर पंचायतीचा निधी
०३	जिल्हा परिषदा/पंचायत समिती	जिल्हाधिकारी	शासनाने उपलब्ध करुन दिलेले अनुदान

११. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांसाठी राज्य शासनाच्या गृह विभागाने मुंबई पोलिस कायदा, १९५१ मधील तरतुदीनुसार विशेष पोलिस अधिकाऱ्यांची नियुक्ती केल्यास अशा विशेष पोलिस अधिकाऱ्यांना मानधन मंजूर करण्यासंदर्भातील आदेश गृह विभागाने निर्गमित करावेत व त्यासाठी आवश्यक तो निधीही त्या विभागानेच उपलब्ध करुन द्यावा.

मा.राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(शेखर चन्ने)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत :- १. सर्व विभागीय आयुक्त
२. सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
३. सर्व महानगरपालिका आयुक्त
४. मा.आयुक्त, राज्य निवडणूक आयोग यांचे स्वीय सहायक, मुंबई.
५. सचिव, राज्य निवडणूक आयोग यांचे स्वीय सहायक, मुंबई
६. सर्व कार्यासने, राज्य निवडणूक आयोग, नवीन प्रशासन भवन, मुंबई
७. निवडनस्ती, कार्यासन ६, राज्य निवडणूक आयोग, मुंबई.

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्र. रानिआ/मनपा २०१७/प्र.क्र. १२/का.५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : ५ जुलै, २०१७

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व महानगरपालिका आयुक्त

विषय :- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका
निवडणुकीकरिता क्रीडा संकुलाच्या वापराबाबत...

महोदय,

मा. उच्च न्यायालय, नागपूर खंडपीठ येथे जनहित याचिका क्रमांक १२/२०१७ दाखल झाली होती. या याचिकेमध्ये क्रीडा संकुले ही नागरिकांच्या उपयोगासाठी असून, त्यांचा वापर निवडणुकीच्या कामासाठी करण्यात येऊ नये, असा मुद्दा मांडण्यात आला होता.

२. मा. उच्च न्यायालयाने दिनांक ७ जून, २०१७ रोजी सदर याचिका निकाली काढताना पुढील आशयाचे मत नोंदविले आहे.

निवडणुकीच्या कामकाजाच्यादृष्टीने क्रीडा संकुलांव्यतिरिक्त अन्य सोईस्कर जागा उपलब्ध आहे किंवा कसे, याची खात्री करावी. त्यानुसार जर अन्य जागा उपलब्ध नसेल तर निवडणुकीकरिता क्रीडा संकुलांचा वापर करणे हा अंतिम पर्याय राहील. मात्र, क्रीडा संकुले खराब होणार नाहीत, तसेच खेळाडूंच्या सरावामध्ये मोठा खंड पडणार नाही, याची दक्षता घेण्यात यावी.

३. सदर आदेशाची प्रत सोबत कार्यवाहीकरिता सोबत जोडून पाठविण्यात येत आहे.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,
(नि. ज. बागले)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

८६५

Order

070apil12.17

IN THE HIGH COURT OF JUDICATURE AT BOMBAY
NAGPUR BENCH, NAGPUR.

PUBLIC INTEREST LITIGATION NO. 12/2017.
Parag Chandrashekhar Chimote
-VERSUS-
Election Commissioner, State of Maharashtra and others.

Office notes, Office Memoranda of Coram, appearances, Court's orders or directions and Registrar's orders.	Court's or Judge's Orders

CORAM : B. P. DHARMADHIKARI AND R.B. DEO, JJ.

DATE : JUNE 07, 2017.

Heard Shri S.G. Joshi, learned counsel for petitioner, Shri J.B. Kasat, learned Counsel for respondent nos.1 and 4 and Shri D.P. Thakare, learned A.G.P. for respondent nos.2 and 3 for some time.

2. Learned counsel for petitioner submits that fortunately on this occasion, when the Sports Complex was used for the purpose of counting after elections, no damage has been caused to the sports facilities or ground. He further makes a grievance that for about 2 months the complex could not be used by players.

3. According to him other alternatives like Bahat Bhavan, Nemani Godown and other open grounds were available and could have been used by

::: Uploaded on - 09/06/2017 ::: Downloaded on - 24/06/2017 17:30:54 :::

avoiding sports complex.

4. Learned counsel for respondents submit that sports complex was chosen after due application of mind. Learned counsel for respondent nos.1 and 4 submits that alternative place suggested by the petitioner were not convenient.

5. We do not wish to go into any disputed questions at this stage. Whenever occasion to use the sports complex again for such purpose arise, the Authorities shall first ascertain as to why other alternatives are not convenient. If the other alternatives are not feasible/convenient, then only they can think of using the sports complex. However, at that juncture full precaution should be taken to avoid any damage to the facilities and also to ensure user for a minimum period.

6. If the petitioner feels aggrieved after such a decision or any other cause arises, we grant leave to petitioner to approach this Court again. With these directions, we dispose of the present Public Interest Litigation. No costs.

JUDGE JUDGE

Rgd.

::: Uploaded on - 09/06/2017 ::: Downloaded on - 24/06/2017 17:30:54 :::

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/जिपपंस-२०१७/प्र.क्र.७/का.७
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग,मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : २८ नोव्हेंबर, २०१७

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व महानगरपालिका आयुक्त.

विषय :- मुंबई उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठात दाखल झालेली जनहित याचिका क्र. ७८/२०१७ इंद्रधनु विरुध्द भारत सरकार व इतर.

संदर्भ :- १) राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र. रानिआ-२०१५/प्र.क्र.९/प्रकल्प कक्ष, दि. २७/५/२०१५
२) राज्य निवडणूक आयोगाचे समक्रमांकाची दि. २५/१/२०१७ व १८/२/२०१७ ची पत्र.
३) मुंबई उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपिठाने जनहित याचिका क्र. ७८/२०१४ मध्ये दि. १३/९/२०१७ रोजी दिलेले आदेश. (प्रत सलग्न)

महोदय / महोदया,

राज्य निवडणूक आयोगाने संदर्भांकीत पत्रान्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये दिव्यांग व्यक्तींसाठी मतदान केंद्रावर उपलब्ध करुन द्यावयाच्या सुविधांबाबत सविस्तर सूचना यापूर्वीच दिल्या आहेत. मा. उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठाने जनहित याचिका क्र. ७८/२०१४ मध्ये दि. १३/९/२०१७ रोजी दिलेल्या आदेशान्वये या पुढील काळात होणाऱ्या निवडणुकांमध्ये मतदान केंद्रांची निश्चिती करताना: पुरेशी काळजी घ्यावी तसेच मतदान केंद्रावर लाकडी रॅम्प, व्हिलचेअर इ. सुविधा पुरविण्यात याव्यात असे आदेश दिलेले आहे. तरी या आदेशानुसार स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मतदान केंद्रावर आवश्यक त्या सर्व सुविधा उपलब्ध करुन दिल्या जातील याची कृपया दक्षता घेण्यात यावी.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

D:\MAHALS\Wagale\इंद्रधनु याचिका.docx

To be Returned to this Court
immediately after compliance.

Civil C-II – 19009/2017
Nagpur, Dated : 03/11/2017

Directive Writ
E.F. 14/02/2018

IN THE HIGH COURT OF JUDICATURE AT BOMBAY,
NAGPUR BENCH, NAGPUR

PUBLIC INTEREST LITIGATION NO. 78 OF 2014.

"Indradhanu" the non-Governmental Organization through its Secretary Manohar Govind Urkude Nagpur and Another ... PETITIONERS

VERSUS

The Union of India through its Principal Secretary, Department of Urban Development, New Delhi and Others ...RESPONDENTS

To,

R – 1) The Union of India through its Principal Secretary, Department of Urban Development, Central Government, New Delhi.
R – 2) The Union of India through its Secretary, Department of Social Justice and Empowerment, Central Government, New Delhi.
R – 3) The Chief Commissioner of Disabilities, Sarojini House, 6, Bhagwan Dass Road, New Delhi – 1.
R – 4) The Indian Institute of Architects, through its Chairman, Nagpur Centre, Sriram Towers, Station Road, Nagpur.
R – 5) The State of Maharashtra through its Principal Secretary, Urban Development Department, Mantralaya, Mumbai – 400 032.
R – 6) The Public Works Department, through Chief Engineer, Nagpur.
R – 7) The Nagpur Municipal Corporation (NMC), through the Municipal Commissioner, Civil Lines, Nagpur.
R – 8) The Nagpur Improvement Trust (NIT) Nagpur through its Chairman, Station Road, Civil Lines, Nagpur.
R – 9) The Maharashtra State Road Development Corporation through its Chairman, Nepeansee Road, Mumbai.
R – 10) The Maharashtra State Road Transport Corporation, through its Chairman, "M.V. Bhavan", Mumbai.
R – 11) The Central Public Works Department, through Superintending Engineer, CGO Complex, Seminary Hills, Nagpur.
R – 12) The Commissioner of Police, Nagpur Division, Nagpur.
R – 13) The Collector, Nagpur Division, Nagpur.
R – 14) The Post Master General, Nagpur Region, Nagpur.
R – 15) The Election Commissioner, State of Maharashtra, Mumbai.

Whereas the above matter was listed before this Court on 13/09/2017. And upon hearing Shri Annop J. Gilda, learned counsel for the Petitioners, Shri D.P.Thakre, learned Additional Government Pleader for respondent nos. 5, 6, 12 and 13, Shri J.B.Kasat, learned counsel for respondent no. 7 and Shri S.M.Puranik, learned counsel for respondent no. 8 NIT. Ms. Bhagyashree Reddy, learned counsel h/f Shri V.H.Kedar, Advocate appeared for respondent no. 10.

The Court passes the following order :

CORAM : B.P.DHARMADHIKARI & ARUN D. UPADHYE, JJ.
DATED : 13/09/2017.

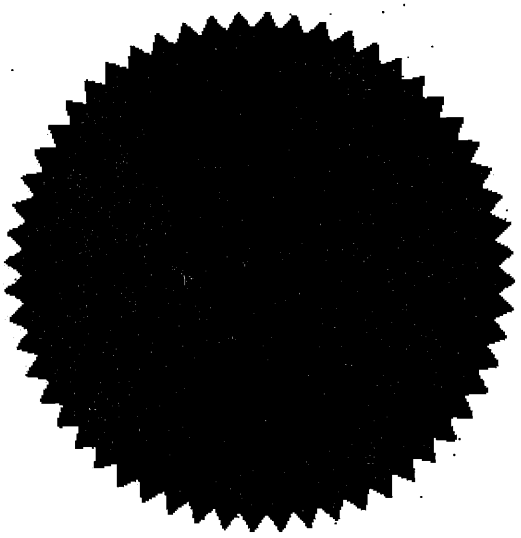
(Xerox copy of the Court's order dt. **13/09/2017** is enclosed herewith)

It is hereby accordingly ordered that the above Court's order be carried out & complied with scrupulously.

Witness DR. MANJULA CHELLUR, Chief Justice at Bombay, aforesaid this 13/09/2017.

By the Court,

14/11/17
Assistant Registrar
High Court of Bombay
Nagpur Bench, Nagpur

12/11/15/15)

IN THE HIGH COURT OF JUDICATURE AT BOMBAY
: NAGPUR BENCH : NAGPUR.

PUBLIC INTEREST LITIGATION NO. 78 OF 2014

"INDRADHANU", THE N.G.O., NAGPR THRU, ITS SECRETARY AND ANOTHER

VERSUS

THE UNION OF INDIA, THRU. ITS PRI. SECY., DEPTT. OF URBAN DEVPT. AND OTHERS

Office Notes, Office Memoranda of Coram, appearances, Court's Orders or directions and Registrar's order	Court's or Judge's Order

CORAM: B. P. DHARMADHIKARI &
ARUN D. UPADHYE, JJ.

DATED : 13th SEPTEMBER, 2017.

1. Heard Shri Anoop J. Gilda, learned counsel for the petitioners, Shri D.P.Thakre, learned Additional Government Pleader for respondent nos.5, 6, 12 and 13, Shri J.B. Kasat, learned counsel for respondent no.7 and Shri S. M. Puranik, learned counsel for respondent no.8 NIT. Ms. Bhagyashree Reddy, learned counsel h/f Shri V.H. Kedar, Advocate appeared for respondent no.10.

2. We have perused the order dated 07.3.2013 disposing of earlier Public Interest Litigation bearing P.I.L. No.42 of 2010. We find that as per DCR published on 05.4.2005, the facilities like parking, lifts, special toilets, ramps, railings, suitable place for drinking water etc. have been made compulsory. Taking note of these requirements, P.I.L. No.42 of 2010 was disposed of, about more than five years back.

Branch Copy

3. Shri Gilda, learned counsel for the petitioners submits that the position then prevailing and now obtained, has not undergone much change. He states that under the scheme with logo *"Sugamya Bharat"*, some special efforts are being taken to see that specially abled persons are not discriminated and they can use all the facilities. He points out that after 07.3.2017 till date, no development or progress in the matter has been brought on record.

4. The learned counsel appearing for the respective respondents dispute this.

5. As this is not an adversary litigation, we do not wish to go into the correctness or otherwise of the contentions. The fact shows that about 51 buildings of the State Government have been identified, which need to be made accessible. The funds are already reserved therefor, but the Central Government has pointed out that it has received proposals only in respect of 36 buildings. In relation to remaining 15 buildings, therefore, the proposals are still not received by the Central Government. Whether this submission of the Central Government is correct or then the reply thereto by the State Government is right, again cannot be of much relevance in this Public Interest Litigation. The fact remains that 15 buildings again at least, as on today, are unattended.

Private Copy

5. Learned counsel for the Nagpur Municipal Corporation and Nagpur Improvement Trust are also seeking time to bring on record the progress made after 07.3.2013.

6. When D.C.R. is of 2005 and the orders of this Court in earlier P.I.L. No. 42 of 2010 are passed on 07.3.2013, we are not in a position to digest that even today the matter has remained unattended and we hold the respondents together responsible for the state of affairs.

7. We direct all the respondents to coordinate and to see that the facilities, as required by law, are placed / provided in all buildings within next four months i.e. in any case by 31st of January, 2018.

8. During arguments, Shri Gilda, learned counsel for the petitioners also pointed out that in current elections, at several polling centers, the specially abled persons could not cast their vote as they were not in a position to reach the place. Again, though the respondents want to refute this, we find that the respondents can, while selecting the buildings as polling booths in future, take necessary precaution and provide wheel chairs, wooden ramps and attendants to help such citizens. This arrangement shall also be made available in next ensuing elections in the State of Maharashtra, wherever it is needed.

Branch Copy

9. We also direct that if, after four months, we find that the facilities have not been made so available, we hold the Head of the concerned department of State Government or Central Government or then the Municipal Commissioner or Chairman of the Nagpur Improvement Trust or other similar / equivalent officer personally responsible for violation.

10. We list the matter for further consideration on 14th of February, 2018. Steno copy granted.

JUDGE JUDGE

Diwate

True Copy
Assistant Registrar
High Court of Bombay
Nagpur Bench, Nagpur

Branch Copy

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/मनपा-२०१८/प्र.क्र.२५/का.५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : २७ जुलै, २०१८.

प्रति,
आयुक्त,
सांगली-मिरज-कुपवाड व जळगाव शहर
महानगरपालिका

विषय:- महानगरपालिका सार्वत्रिक निवडणूक-२०१८
आदर्श मतदान केंद्र- त्रयस्थ संस्थेद्वारे सर्व मतदान केंद्रांची तपासणी
संदर्भ:- राज्य निवडणूक आयोगाचे समक्रमांकांचे दिनांक १५/०६/२०१८ चे पत्र.

महोदय,

आदर्श मतदान केंद्रासाठी कोणकोणते निकष व सुविधा आवश्यक आहेत, याची एक विस्तृत प्रश्नावली राज्य निवडणूक आयोगाच्या संमतीने तयार करावी, असे आपणास संदर्भांकित पत्रान्वये कळविण्यात आले होते. त्या अनुषंगाने दोन्ही महानगरपालिकांनी सादर केलेली प्रश्नावली विचारात घेऊन आयोगाच्या कार्यालयाकडून एक प्रश्नावली उदाहरण म्हणून तयार करण्यात आली असून ती सोबत जोडली आहे. सदर प्रश्नावलीमध्ये आवश्यक असल्यास आपण योग्य ते फेरबदल करून ती त्रयस्थ संस्थेस अहवाल तयार करण्यासाठी देण्यात यावी.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(नि. ज. वागळे)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

सोबत : वरीलप्रमाणे

आदर्श मतदान केंद्र- त्रयस्थ संस्थेद्वारे मतदान केंद्राची तपासणी करणेची प्रश्नावली.

होय/नाही

१) मतदान केंद्र असलेली इमारत कायम स्वरुपी बांधकाम असलेली आहे का ?

२) मतदान केंद्र तात्पुरत्या स्वरुपात म्हणजेच तंबू, पत्र्याचे शेड, इत्यादी स्वरुपात आहे का ?

३) मतदान केंद्रे खाजगी मालकी असलेल्या इमारतीत आहे का ?

४) मतदान केंद्र खाजगी इमारतीत असल्यास आजुबाजुच्या परिसरात शासकीय इमारत आहे का ?

५) मतदान केंद्र (बहुमजली इमारत असेल तर) तळमजल्यावर आहे का?

६) मतदान केंद्र प्रभागातील मध्यवर्ती ठिकाणी आहे का?

७) मतदान केंद्र वरच्या मजल्यावर असल्यास लिफ्टची व्यवस्था आहे का?

८) मतदान केंद्र असलेल्या इमारतीपर्यंत पोहचण्याचा मार्ग अरुंद (बोळीतला) आहे का ?

९) मतदान केंद्र असलेल्या इमारतीमध्ये ४ पेक्षा जास्त मतदान केंद्र स्थापन करण्यात आली आहेत का ?

१०) मतदान केंद्र असलेली इमारत परिसरातील नागरिक व मतदार यांना परिचित व सुलभरित्या शोधता येईल अशी आहे का ?

११) मतदान केंद्र असलेल्या इमारतीत किंवा १०० मीटर परिसरात धार्मिक स्थळ आहे का ?

१२) मतदान केंद्र इमारत सुस्थितीत व सर्व ऋतुंमध्ये मतदानाच्या कामकाजासाठी वापरण्यायोग्य आहे का?

१३) मतदान केंद्राच्या खोलीचे क्षेत्रफळ अंदाजे किमान २०० चौ.फूट आहे का?

१४) आत जाणे व बाहेर येणे याकरीता स्वतंत्र दरवाजे आहेत का?

१५) मतदान केंद्राच्या खोलीत विद्युत व्यवस्था कार्यान्वित आहे का ?

१६) मतदान केंद्रावर फर्स्ट एड बॉक्स (प्रथमोपचार पेटी) ची व्यवस्था आहे का ?

१७) मतदान केंद्रावर मतदारांच्या संख्येशी सुसंगत मतदान अधिकारी / कर्मचारी आहेत का ?

१८) मतदान केंद्रावर मतदान सुरळीत होण्याच्या दृष्टीकोनातून पुरेसा पोलीस बंदोबस्त आहे का ?

१९) मतदान केंद्राबाहेर २०० मी. परिसरात आदर्श आचारसंहितेचा भंग करणाऱ्या बाबी जसे – प्रचार फलक,पक्ष कार्यालय, प्रचार कार्यालय, प्रचार चिन्ह असलेल्या वस्तू, प्रतिनिधींचे कार्यालय आहे का ?

२०) मतदान केंद्र असलेल्या खोलीत खिडकीतून मतदान केंद्राची प्रक्रिया दिसून गोपनीयतेचा भंग होत आहे का ?

२१) मतदान केंद्रात मोबाईल फोन, लॅपटॉप व इतर इलेक्ट्रॉनिक उपकरणांद्वारे मतदान केंद्रातील माहिती बाहेर जाईल अशी कुठलीही कृती होत आहे का ?

२२) मतदान केंद्रावर कंट्रोल युनिट व बॅलेट युनिट यामधील केबलमुळे मतदारांना प्रवेश व बाहेर निघण्यामध्ये अडचण / अडथळा निर्माण होत आहे का ?

२३) मतदान केंद्रावर मतदान अधिकारी व कर्मचारी यांना मतदानाची प्रक्रिया सुरळीतपणे पार पाडण्याइतपत फर्निचर (टेबल, खुर्च्या, बाकडे) उपलब्ध आहे का ?

२४) मतदान केंद्राबाहेर दर्शनी भागावर आवश्यक सूचना, फलक, उमेदवाराविषयी आयोगाने विहित करुन दिलेली माहिती यांबद्दलचे फलक लागले आहेत का ?

२५) मतदान केंद्रावर ठळक ठिकाणी निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांच्या गुन्हेगारी पार्श्वभूमी, इत्यादीबाबतची माहिती देणारे फ्लेक्स लावण्यात आले आहेत का?

२६) मतदान केंद्रात पुरेसा प्रकाश आहे का व मतदान केंद्र हवेशीर आहे का ?

२७) मतदान केंद्रावर अपंग मतदारांसाठी रॅम्पची व्यवस्था आहे का?

२८) मतदान केंद्र वरच्या मजल्यावर असल्यास व लिफ्टची व्यवस्था नसल्यास डोलीची व्यवस्था करण्यात आली आहे का?

२९) मतदान केंद्रामध्ये पिण्याच्या पाण्याची व्यवस्था करण्यात आली आहे का ?

३०) मतदान केंद्रामध्ये स्त्री व पुरुष यांच्यासाठी स्वतंत्र प्रसाधनगृहाची व्यवस्था आहे का?

३१) प्रसाधनगृहामध्ये वापरासाठी नळाद्वारे वाहत्या पाण्याची (running water) व्यवस्था आहे का ?

३२) मतदान केंद्र असलेल्या इमारतीच्या प्रवेशदाराजवळ मतदार सहाय्य केंद्र स्थापन करण्यात आले आहे का?

३३) मतदार रांगेत उभे असताना त्यांचे पावसापासून संरक्षण करण्याची व्यवस्था करण्यात आली आहे का?

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/नप-२०२२/प्र.क्र.७/का-६
नवीन प्रशासकीय भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरू चौक, मुंबई- ४०००३२.
दिनांक: २० जून, २०२२

प्रति,
१) विभागीय आयुक्त (सर्व),
२) जिल्हाधिकारी (सर्व),
३) महानगरपालिका आयुक्त (सर्व),
४) उपविभागीय अधिकारी (सर्व)
व इतर अधिकार प्रदान केलेले अधिकारी.

विषय:- न्यायालयीन प्रकरणाचा योग्य व मुदतीत निपटारा होण्याबाबत...

महोदय,

निवडणूक प्रक्रियेमधील विविध टप्प्यांवरील राज्य निवडणूक आयोगाचे अधिकार हे क्षेत्रिय अधिकारी जसे, विभागीय आयुक्त, महानगरपालिका आयुक्त, जिल्हाधिकारी, उपजिल्हाधिकारी इत्यादी स्तरावर प्रदान करण्यात आलेले आहेत. अशा प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करून घेतलेले काही निर्णय न्यायालयात आव्हानित होतात. तसेच त्या याचिकांमध्ये सदर अधिकाऱ्यांना प्रतिवादी केलेले असते.

अशा प्रकरणांमध्ये निवडणूक कामाचे महत्व व कालमर्यादा विचारात घेऊन, सदर अधिकाऱ्यांनी घेतलेल्या निर्णयाबाबत न्यायालयामध्ये बाजू मांडणे आवश्यक आहे. याकरिता सदर अधिकाऱ्यांनी त्यांची बाजू मांडण्याकरिता शासकीय अभियोक्ता नेमावा तसेच सदर अभियोक्तांना प्रकरणाची पूर्ण माहिती देण्याकरिता जबाबदार अधिकाऱ्याची नेमणूक करावी.

८९३

अशा प्रकरणी नेमलेले शासकीय अभियोक्ता हे आयोगाच्या पॅनेलवरील नेमण्यात आलेले वकील यांच्याशी समन्वय साधून त्या प्रकरणात संबंधित विभागीय आयुक्त, जिल्हाधिकारी / उपजिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांची बाजू मांडतील.

सदर क्षेत्रिय अधिकाऱ्यांनी अशा प्रकरणांमध्ये स्वत: मार्गदर्शन करून सदर प्रकरणात त्यांची बाजू भक्कमपणे मांडली जाईल, याची दक्षता घ्यावी. तसेच सदर प्रकरणाचा निपटारा होईपर्यंत त्याचा नियमित आढावा घ्यावा.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(किरण कुरुंदकर)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रतिलिपी:- राज्य निवडणूक आयोगाच्या पॅनेलवरील वकील

१) ॲड. मकरंद अडकर, मा. सर्वोच्च न्यायालय, नवी दिल्ली.
२) ॲड. सचिंद्र शेट्ये, मा. मुंबई उच्च न्यायालय, मुंबई.
३) ॲड. अजित कडेठाणकर, मा. उच्च न्यायालय, औरंगाबाद खंडपीठ.
४) ॲड. जे. बी. कासट, मा. उच्च न्यायालय, नागपूर खंडपीठ.

महानगरपालिका, नगरपरिषदा व नगरपंचायतींच्या निवडणुकांमध्ये कर्तव्यार्थ असताना जखमी अथवा मृत झालेल्या अधिकारी / कर्मचाऱ्यांच्या कुटुंबियांना द्यावयाच्या सानुग्रह अनुदानामध्ये वाढ करण्याबाबत.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ/ग्रापंनि-२०२२/प्र.क्र.०९/का.८
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : ०२ जानेवारी,२०२३

आदेश

विषय :- महानगरपालिका, नगरपरिषदा व नगरपंचायतींच्या निवडणुकांमध्ये कर्तव्यार्थ असताना जखमी अथवा मृत झालेल्या अधिकारी / कर्मचाऱ्यांच्या कुटुंबियांना द्यावयाच्या सानुग्रह अनुदानामध्ये वाढ करण्याबाबत.

संदर्भ :- १) राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/नप-२०१६/प्र.क्र.२४/का.०६, दि. २८ नोव्हेंबर, २०१६.
२) सामान्य प्रशासन विभाग,शासन निर्णय क्र. सीईएल-२०१९/प्र.क्र.४७०/१९/३३, दि. ११ एप्रिल, २०१९ व दि. २ फेब्रुवारी, २०२१.

राज्य निवडणूक आयोगाच्या दि. २८ नोव्हेंबर, २०१६ च्या आदेशान्वये (संदर्भाधीन क्र. १) महानगरपालिका, नगरपरिषदा व नगरपंचायतींच्या निवडणुकांमध्ये कर्तव्यार्थ असताना जखमी अथवा मृत झालेल्या अधिकारी / कर्मचाऱ्यांच्या कुटुंबियांना द्यावयाच्या सानुग्रह अनुदानाचे दर निश्चित करण्यात आले आहेत. महाराष्ट्र शासन, सामान्य प्रशासन विभाग यांनी संदर्भाधीन क्र. २ येथील दि. ११ एप्रिल, २०१९ च्या शासन निर्णयान्वये भारत निवडणूक आयोगामार्फत घेण्यात येणाऱ्या निवडणुकांमध्ये कर्तव्यार्थ असताना जखमी अथवा मृत झालेल्या अधिकारी / कर्मचाऱ्यांच्या कुटुंबियांना द्यावयाच्या सानुग्रह अनुदानामध्ये वाढ केली आहे. तसेच दि. २ फेब्रुवारी, २०२१ च्या शासन निर्णयानुसार निवडणूक

कर्तव्यार्थ असताना कोविड-१९ या आजारामध्ये मृत पावलेल्या अधिकारी / कर्मचारी यांच्या वारसांना रु.३०,००,०००/- इतके सानुग्रह अनुदान देय आहे. तसेच मतदान यंत्र तयारीच्या प्रक्रियेमध्ये नियुक्त केलेल्या अधिकारी / कर्मचाऱ्यांना आणि केंद्रीय सशस्त्र पोलीस दल अथवा ECIL च्या अधिकाऱ्यांना देखील सानुग्रह अनुदानाचा लाभ देय केला आहे. त्यास अनुसरुन राज्य निवडणूक आयोगाचे दि. २८ नोव्हेंबर, २०१६ चे आदेश सुधारीत करणे आवश्यक आहे असे राज्य निवडणूक आयोगाचे मत झाले आहे.

२. वरील परिस्थिती महानगरपालिका, नगरपरिषदा व नगरपंचायतींच्या निवडणुकांमध्ये कर्तव्यार्थ असताना जखमी अथवा मृत झालेल्या अधिकारी / कर्मचाऱ्यांच्या कुटुंबियांना द्यावयाच्या सानुग्रह अनुदानाचे दर खालीलप्रमाणे सुधारीत करण्यात येत आहेत :-

अ. क्र.	तपशील	सानुग्रह अनुदानाचे सुधारीत दर
१	निवडणुकीच्या कर्तव्यार्थ असताना मृत पावलेले अधिकारी / कर्मचारी यांचे वारस	रु. १५,००,०००/-
२	निवडणुकीच्या कर्तव्यार्थ असताना अतिरिकी कारवाया, नक्षलवाद्यांच्या कारवाया यात बॉम्ब स्फोट, सुरुंग पेरणी अथवा शस्त्रास्त्रांचा हल्ला (Road Mines, Bomb Blast, Armed Attacks etc.) यामध्ये तसेच निवडणूक कर्तव्यार्थ असताना कोविड-१९ आजाराने मृत पावलेले अधिकारी / कर्मचारी यांचे वारस	रु. ३०,००,०००/-
३	निवडणुकीच्या कर्तव्यार्थ असताना कायमस्वरुपी अपंगत्व आलेले अधिकारी / कर्मचारी (जसे हात/पाय/डोळा गमावणे इ.)	रु. ७,५०,०००/-
४	निवडणुकीच्या कर्तव्यार्थ असताना अतिरेकी कारवाया, नक्षलवाद्यांच्या कारवाया यात बॉम्बस्फोट, सुरुंग पेरणी अथवा शस्त्रास्त्रांचा हल्ला (Road Mines, Bomb Blast, Armed Attacks etc.) यात कायमस्वरुपी अपंगत्व आलेले अधिकारी / कर्मचारी (जसे हात/पाय/डोळा गमाविणे इ.)	रु. १५,००,०००/-

३. सदर आदेशातील निवडणूक कर्तव्य याचा अर्थ संबंधित अधिकारी / कर्मचारी हे निवडणुकीच्या कर्तव्यासाठी आपल्या घरातून / कार्यालयातून बाहेर पडल्यापासून ते निवडणुकीशी संबंधीत कर्तव्ये पार पाडून आपल्या कार्यालयात / घरी परत येईपर्यंतचा कालावधी असा समजण्यात यावा. निवडणुकीशी संबंधित कर्तव्ये यामध्ये निवडणुकीच्या कामासाठी दिल्या जाणाऱ्या प्रशिक्षणाचा देखील समावेश आहे. तसेच मतदान यंत्र तयारीच्या सर्व प्रकिये दरम्यान नियुक्त केलेले निवडणूक अधिकारी / कर्मचारी /

अभियंते यांना मतदान अधिकारी / कर्मचारी म्हणून समजण्यात यावे. त्यानुसार त्यांना या आदेशातील सानुग्रह अनुदानाचे लाभ अनुज्ञेय राहतील.

निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त अधिकारी / कर्मचारी यामध्ये केंद्र शासन, राज्य शासन, निमशासकीय इतर प्राधिकरण तसेच इतर खाजगी आस्थापना की ज्यातील अधिकारी / कर्मचारी यांच्या सेवा निवडणुकीच्या कामासाठी उपलब्ध करुन दिलेल्या आहेत असे अधिकारी / कर्मचाऱ्यांसहित केंद्रीय सशस्त्र पोलीस दल CAPF व ECIL कंपनीचे अभियंते, अधिकारी / कर्मचारी यांचा समावेश राहील.

४. राज्यातील महानगरपालिका, नगरपरिषदा व नगरपंचायतींच्या निवडणुकांवरील खर्च हा संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेने करावयाचा असल्याने असे अनुदानाचे प्रस्ताव प्रकरणपरत्वे संबंधित महानगरपालिका आयुक्त किंवा मुख्याधिकारी, नगरपरिषद / नगरपंचायत यांनी मंजूर करावेत.

५. सदर आदेश तात्काळ लागू होतील.

(के. सुर्यकृष्णमूर्ती)
उप सचिव
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत-

१) सर्व विभागीय आयुक्त.
२) सर्व महानगरपालिका आयुक्त.
३) सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून).
४) सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा व नगरपंचायती.

विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक २०२४

निवडणूक संबंधीत राज्य, जिल्हा व तहसिल स्तरावरील राजपत्रित अधिकाऱ्यांना पारिश्रमिक/ मानधन देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग,

शासन निर्णय क्रमांक : सीईएल-२०२४/प्र.क्र.४५/२४/३३(नि.३) (१),

मादाम कामा रोड, राजगुरु हुतात्मा चौक,

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.

दिनांक : १६.०१.२०२५

शासन निर्णय -

महाराष्ट्र राज्यात दिनांक २० नोव्हेंबर, २०२४ रोजी विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक-२०२४ घेण्यात आल्या आहेत. दिनांक १५ ऑक्टोबर, २०२४ रोजी विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक-२०२४ चा कार्यक्रम घोषित केल्यापासून ते दिनांक २५ नोव्हेंबर, २०२४ ह्या निवडणूकीची प्रक्रिया पूर्ण होईपर्यंतच्या कालावधीमध्ये निवडणूकीच्या कामाशी प्रत्यक्ष संबंधित असलेल्या राज्य, जिल्हा व तहसिल स्तरावरील राजपत्रित अधिकाऱ्यांना ह्या निवडणूकीसंबंधातील समय मर्यादेत संवेदनशील, जिकरीचे दगदगीचे काम अत्यंत परिश्रमपूर्वक व जबाबदारीने पार पाडावे लागले. ह्या निवडणूकीत संबंधित अधिकाऱ्यांवर पडणारा कामाचा ताण, कामाची व्याप्ती व कामाचे दिवस इत्यादी लक्षात घेऊन खाली नमूद केलेल्या राज्य, जिल्हा व तहसिल स्तरावरील निवडणूकीच्या कामासंबंधीत राजपत्रित अधिकाऱ्यांना त्यांच्या माहे नोव्हेंबर-२०२४ ह्या महिन्यातील अनुज्ञेय मूळ वेतन (Basic Pay) एवढी रक्कम पारिश्रमिक/ मानधन म्हणून देण्यास शासनाची मंजूरी देण्यात येत आहे. परंतु कोणत्याही अधिकाऱ्यांची अशी रक्कम त्याच्या १ महिन्याच्या मूळ वेतनापेक्षा जास्त असणार नाही. तसेच सदर मानधन हे एका अधिकाऱ्यास एकदाच देय होईल.

(अ)	**राज्यस्तर :-**
१.	मुख्य सचिव
२.	अपर मुख्य सचिव (गृह)
३.	प्रधान सचिव (विशेष), गृह विभाग
४.	मुख्य निवडणूक अधिकारी
५.	सर्व सह सचिव तथा अतिरिक्त मुख्य निवडणूक अधिकारी
६	सर्व उप सचिव तथा सह मुख्य निवडणूक अधिकारी
७.	राज्य सूचना विज्ञान अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य
८.	मुख्य निवडणूक अधिकारी यांच्या कार्यालयातील राजपत्रित अधिकारी
९.	मुख्य निवडणूक अधिकारी यांच्या कार्यालयात प्रत्यक्ष निवडणूकीच्या कामाकरिता ज्यांच्या सेवा उपलब्ध करून घेण्यात आल्या आहेत असे माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयातील राजपत्रित अधिकारी

१०.	मुख्य निवडणूक अधिकारी यांच्या कार्यालयात प्रत्यक्ष निवडणूकीच्या कामाकरिता ज्यांच्या सेवा उपलब्ध करून घेण्यात आल्या आहेत असे राष्ट्रीय सूचना केंद्रातील (NIC) राजपत्रित अधिकारी
११.	मुख्य निवडणूक अधिकारी यांच्या कार्यालयासाठी सामान्य प्रशासन विभागाने अधिग्रहीत करुन ज्यांच्या सेवा उपलब्ध करुन दिल्या आहेत असे राजपत्रित अधिकारी
१२.	निवडणुकीच्या कामासाठी कार्यरत शासन मुद्रण व लेखन सामुग्री संचालनालय, चर्नी रोड, मुंबई व शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, चर्नीरोड, मुंबई यांचे कार्यालयातील राजपत्रित अधिकारी
(ब)	**विभागीय व जिल्हास्तरीय :-**
१.	सर्व विभागीय आयुक्त
२.	सहायक आयुक्त/ उप आयुक्त, विभागीय आयुक्त कार्यालय (फक्त निवडणूकीचे काम करणारे)
३	आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका तथा जिल्हा निवडणूक अधिकारी, मुंबई शहर व मुंबई उपनगर
४.	सर्व जिल्हाधिकारी व जिल्हा निवडणूक अधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
५.	सर्व अतिरिक्त जिल्हा निवडणूक अधिकारी, मुंबई शहर व मुंबई उपनगर
६.	सर्व निवडणूक निर्णय अधिकारी (विधानसभा मतदारसंघनिहाय)
७.	सर्व विधानसभा मतदारसंघाचे सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी
८.	सर्व जिल्ह्याचे उप जिल्हा निवडणूक अधिकारी
९.	सर्व तहसिलदार (फक्त निवडणुकीचे काम करणारे)
१०.	नायब तहसिलदार (प्रत्यक्षात निवडणूक कामकाज केलेले)
११.	जिल्हा निवडणूक अधिकाऱ्यांचे स्वीय सहायक/ चिटणीस/ हेडक्लार्क (जे राजपत्रित अधिकारी असतील व जे निवडणूकीचे काम पाहणार आहेत)
१२.	या व्यतिरिक्त जिल्हाधिकारी व जिल्हा निवडणूक अधिकारी यांनी विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक २०२४ च्या प्रत्यक्ष कामासाठी निवडणूकीच्या संपूर्ण कालावधीकरिता स्वत: लेखी आदेश काढून नियुक्त केलेले इतर राजपत्रित अधिकारी
१३.	या व्यतिरिक्त आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका तथा जिल्हा निवडणूक अधिकारी, मुंबई शहर व मुंबई उपनगर यांनी विधानसभा निवडणूक २०२४ च्या प्रत्यक्ष कामासाठी निवडणूकीच्या संपूर्ण कालावधीकरिता स्वत: लेखी आदेश काढून नियुक्त केलेले इतर राजपत्रित अधिकारी

२. या बाबींवर होणारा खर्च **"मागणी क्रमांक ए-०२, मुख्य लेखाशीर्ष २०१५-निवडणुका, उपशीर्ष १०६-राज्य/संघराज्यक्षेत्र विधानमंडळ निवडणुका घेण्यासाठी लागणारा खर्च,** (००)(०१) **राज्य/संघराज्यक्षेत्र विधानमंडळ निवडणुका घेण्यासाठी लागणारा खर्च,** (२०१५ ००६८), **१३-कार्यालयीन खर्च, दत्तमत"** खालील मंजूर अनुदानातून भागविण्यात येईल. तसेच नांदेड जिल्हयांतर्गत एकाच वेळी होणाऱ्या विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक-२०२४ आणि १६-नांदेड लोकसभा पोट निवडणूक या निवडणुकांचा खर्च भागविण्यासाठी **"मागणी क्र.ए-२, प्रधानशीर्ष २०१५-निवडणुका** अंतर्गत **"उपशीर्ष १०४-लोकसभा व राज्य/ संघराज्य क्षेत्र विधानसभा यांच्या एकाच वेळेस घेतल्या जाणाऱ्या निवडणुकांचा खर्च, (२०१५००४१), १३-कार्यालयीन खर्च"** या लेखाशीर्षाखालील मंजूर अनुदानातून भागविण्यात येईल.

३. हा शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौ. संदर्भ क्रमांक ६६०/व्यय-४, दि.०३.१२.२०२४ व अनौ. संदर्भ क्रमांक २८१/२४/सेवा-६, दि.०९.१२.२०२४ अन्वये दिलेल्या सहमतीनंतर निर्गमित करण्यात येत आहे.

४. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२५०११६१७४८०९७२०७ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

YOGESH MAHADEO GOSAVI

Digitally signed by YOGESH MAHADEO GOSAVI
DN: c=IN, o=GOVERNMENT OF MAHARASHTRA, ou=GENERAL ADMINISTRATION DEPARTMENT, 2.5.4.20=409605c5c875f777d39cbf4ca29ce3d56c5c1d7c1ea54667614a049c47985d83, postalCode=400032, st=Maharashtra, serialNumber=D910025DFF598286A45B3B22318E6C113E071B7C6E85F3D06BECDD5995FC1966, cn=YOGESH MAHADEO GOSAVI
Date: 2025.01.16 17:50:28 +05'30'

(योगेश गोसावी)
अवर सचिव व उप मुख्य निवडणूक अधिकारी,
महाराष्ट्र राज्य

प्रत,

१. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) / (लेखा व परिक्षा), महाराष्ट्र -१ मुंबई
२. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) / (लेखा व परिक्षा), नागपूर
३. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई / वांद्रे
४. मुख्य सचिव यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
५. अपर मुख्य सचिव (गृह) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
६. प्रधान सचिव तथा मुख्य निवडणूक अधिकारी यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
७. प्रधान सचिव (विशेष), गृह विभाग, यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
८. अतिरिक्त मुख्य निवडणूक अधिकारी (सर्व), यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
९. सर्व विभागीय आयुक्त
१०. आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका तथा जिल्हा निवडणूक अधिकारी, मुंबई शहर व मुंबई उपनगर

११. सर्व जिल्हाधिकारी व जिल्हा निवडणूक अधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
१२. जिल्हाधिकारी व अतिरिक्त जिल्हा निवडणूक अधिकारी, मुंबई शहर व मुंबई उपनगर
१३. सहायक आयुक्त/ उप आयुक्त, विभागीय आयुक्त कार्यालय (निवडणूकीचे काम करणारे)
१४. निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, वांद्रे (पूर्व), मुंबई
१५. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
१६. * सर्व विधानसभा मतदारसंघाचे निवडणूक निर्णय अधिकारी
१७. * सर्व विधानसभा मतदारसंघाचे सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी
१८. * सर्व जिल्ह्याचे उप जिल्हा निवडणूक अधिकारी
१९. वित्त विभाग सेवा -६ / व्यय-४, मंत्रालय, मुंबई
२०. कक्ष अधिकारी, सामान्य प्रशासन विभाग/ का.क्र.२६, मंत्रालय, मुंबई
२१. निवड नस्ती (कार्यासन - ३३)

(* जिल्हाधिकारी व जिल्हा निवडणूक अधिकारी यांचेमार्फत)

९७२

विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक २०२४
विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूकांच्या कामासाठी नियुक्त केलेल्या विभागीय, जिल्हा व तहसिल पातळीवरील अराजपत्रित कर्मचाऱ्यांनी केलेल्या जादा कामासाठी अतिकालिक भत्ता देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : सीईएल-२०२४/प्र.क्र.४५/२४/३३(नि.३) (२),
मादाम कामा रोड, राजगुरु हुतात्मा चौक,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक : १६.०१.२०२५

शासन निर्णय -

महाराष्ट्र राज्यात दिनांक २० नोव्हेंबर, २०२४ रोजी विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक-२०२४ घेण्यात आली आहे. दिनांक १५ ऑक्टोबर, २०२४ रोजी विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूकीचा कार्यक्रम घोषित केल्यापासून ते दिनांक २५ नोव्हेंबर, २०२४ ह्या निवडणूकीची प्रक्रिया पूर्ण होईपर्यंतच्या कालावधीमध्ये विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूका संबंधीचे काम ठराविक मुदतीत पार पाडण्यासाठी मंत्रालयीन, विभागीय, जिल्हा व तालुका पातळीवरील निवडणूक शाखांमध्ये काम करणाऱ्या वर्गाला सुट्टीच्या दिवसांसह प्रत्येक दिवशी जादा काम करावे लागले. त्याकरिता मुख्य निवडणूक अधिकारी कार्यालय, विभागीय आयुक्तांची कार्यालये तसेच सर्व जिल्हा निवडणूक अधिकारी यांची कार्यालये, तहसिल कार्यालये यामध्ये निवडणूकांचे काम करणाऱ्या, अराजपत्रित कर्मचारी वर्गाला तसेच मुख्य निवडणूक अधिकारी कार्यालयात व जिल्हा निवडणूक अधिकारी कार्यालयात, इतर विभागातून/ जिल्हा आस्थापनेतून निवडणूकीच्या कामासाठी घेतलेल्या अतिरिक्त अराजपत्रित कर्मचारी वर्गाला निम्ननिर्देशित शर्तींच्या अधीन राहून, खालील प्रमाणकानुसार अतिकालिक भत्ता देण्यास मंजूर देण्यात येत आहे. :-

१) **अतिकालिक भत्त्याचा दर -**

कोणत्याही कामाच्या दिवशी केलेल्या जादा कामाच्या प्रत्येक पूर्ण तासाला (अर्धा तास किंवा अर्ध्या तासांपेक्षा जास्त काम केल्यास तो पूर्ण तास धरण्यात येईल) प्रत्येक तासाच्या मूळ वेतन (Basic Pay) च्या प्रमाणात देण्यात येईल.

टिप - दर ताशी वेतनाचा दर ठरविण्यासाठी महिना ३० दिवसांचा आणि गट "ब" (अराजपत्रित) व गट "क" कर्मचाऱ्यांसाठी दिवस ८.३० तासांचा, वाहनचालकांसाठी दिवस ९.४५ तासांचा समजण्यात येईल. तर चतुर्थश्रेणी कर्मचारी वर्गाचे दैनंदिन कामाचे तास बृहन्मुंबईत ९ तास व इतर ठिकाणी देखील ९ तास समजण्यात येतील.

अटी व शर्ती -

(१) अतिकालिक भत्ता माहे नोव्हेंबर-२०२४ च्या अनुज्ञेय मूळ वेतन (Basic Pay) च्या प्रमाणात तासाच्या दराने दिला जाईल. तसेच दैनंदिन वेतनाचा दर काढताना, त्यामध्ये इतर कुठल्याही भत्याचा (उदा. घरभाडे भत्ता, महागाई भत्ता, स्थानिक पूरक भत्ता इत्यादी) समावेश होणार नाही.

(२) सर्वसाधारण कार्यालयीन वेळेपेक्षा जास्त काम केलेल्या कामासाठी अतिकालिक भत्ता अनुज्ञेय असेल आणि तो फक्त दिनांक १५.१०.२०२४ पासून ते दिनांक २५.११.२०२४ (दोन्ही दिवस धरून) या कालावधीसाठी देय राहील.

(३) उपरोक्त कालावधीतील सुट्टीच्या दिवशी केलेल्या निवडणूकीसंबंधीच्या कोणत्याही कामासाठी अतिकालिक भत्ता दिला जाईल.

(४) मंत्रालय, विभागीय, जिल्हा व तहसिल पातळीवर निवडणूकीसाठी नेमण्यात आलेल्या शासकीय, निमशासकीय तसेच इतर संस्थांतील कर्मचाऱ्यांना वरील पध्दतीने अतिकालिक भत्ता देय राहील.

(५) अतिकालिक भत्याची कमाल मर्यादा त्यांच्या माहे नोव्हेंबर २०२४ च्या देय होणाऱ्या मूळ वेतना (Basic Pay) एवढी राहील. त्यामध्ये इतर कुठल्याही भत्त्याचा (उदा. घरभाडे भत्ता, महागाई भत्ता, स्थानिक पूरक भत्ता इत्यादि) समावेश होणार नाही. तसेच सदर अतिकालिक भत्ता एका अराजपत्रित कर्मचाऱ्याला एकदाच देय राहील.

(६) जे कर्मचारी निवडणूकीच्या कामासाठी मुख्यालयाबाहेर प्रवास करतील त्यांना नियमानुसार मिळणाऱ्या प्रवास/दैनिक भत्याव्यतिरिक्त अतिकालिक भत्ता देय नाही. या दोन्ही भत्यांपैकी जो फायदेशीर असेल तो भत्ता घेण्याबाबत सदर कर्मचाऱ्यांना पर्याय राहील.

(७) निवडणूकीचे काम ज्या राजपत्रित अधिकाऱ्यांच्या देखरेखीखाली पार पाडले जाते ते अधिकारी, अतिकालिक भत्यासाठी कर्मचारी वर्गाने केलेल्या जादा कामाचा दैनंदिन कालावधी दैनंदिन हजेरीपटाच्या आधारे प्रमाणित करतील.

(८) जिल्हाधिकारी व जिल्हा निवडणूक अधिकाऱ्यांकडून सरकारी व निमसरकारी आणि इतर संस्थांकडून अधिग्रहित करण्यात आलेल्या वाहनांचे वाहनचालकांना अधिग्रहणाच्या कालावधीतील दिनांक १५.१०.२०२४ पासून ते दिनांक २५.११.२०२४ या कालावधीकरिता (दोन्ही दिवस धरून) अटी व शर्तीतील अनुक्रमांक १ व २ नुसार अतिकालिक भत्ता देय राहील.

(९) अधिग्रहित केलेल्या वाहनांच्या चालकांना वित्त विभाग, शासन निर्णय क्र.अकाभ-२०२२/प्र.क्र.०७/सेवा-६, दि.०७.०८.२०२३ नुसार त्यांच्या मूळ विभागातील/संस्थांतील दराने मिळणारा अतिकालिक भत्ता आणि या शासन निर्णयातील निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त कालावधीसाठी अट क्र. १ व २ नुसार मिळणारा अतिकालिक भत्ता यापैकी जो फायदेशीर असेल तो अतिकालिक भत्ता दिनांक १५.१०.२०२४ पासून ते दिनांक २५.११.२०२४ या कालावधीकरिता घेण्याचा पर्याय राहील.

९०४

(१०) निवडणूकीच्या कालावधीत वाहनाचा वापर करणारे प्राधिकारी वाहन चालकांनी केलेले काम वाहनाच्या लॉग बुकवरुन प्रमाणित करतील. सदर प्रमाणपत्राच्या आधारे जिल्हा व जिल्हा निवडणूक अधिकाऱ्यांनी इतर शासकीय विभागाकडून अधिग्रहीत केलेल्या वाहनांच्या वाहनचालकांची अतिकालिक भत्त्याची देयके त्याच्या मूळ विभागाकडे न पाठविता संबंधित वाहन चालकांना निवडणूक निधीतून अदा करावीत.

(११) या शासन निर्णयातील अतिकालिक भत्त्याचा दर व शर्ती खाजगी वाहनांच्या वाहनचालकांना व रोजंदारीवर कार्यरत असलेल्या वाहनचालकांना लागू राहणार नाहीत.

(१२) निवडणूकीच्या कामासाठी दैनंदिन/कंत्राटी तत्वावर नेमलेल्या कर्मचारी वर्गाला अतिकालिक भत्ता देय नाही.

२. या बाबींवर होणारा खर्च "मागणी क्रमांक ए-०२, मुख्य लेखाशीर्ष २०१५-निवडणुका, उपशीर्ष १०६-राज्य/संघराज्यक्षेत्र विधानमंडळ निवडणुका घेण्यासाठी लागणारा खर्च, (००)(०१) राज्य/संघराज्यक्षेत्र विधानमंडळ निवडणुका घेण्यासाठी लागणारा खर्च, (२०१५ ००६८), १३-कार्यालयीन खर्च, दत्तमत" खालील मंजूर अनुदानातून भागविण्यात येईल. तसेच नांदेड जिल्हयांतर्गत एकाच वेळी होणाऱ्या विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक-२०२४ आणि १६-नांदेड लोकसभा पोट निवडणूक या निवडणुकांचा खर्च भागविण्यासाठी "मागणी क्र.ए-२, प्रधानशीर्ष २०१५-निवडणुका अंतर्गत "उपशीर्ष १०४-लोकसभा व राज्य/ संघराज्य क्षेत्र विधानसभा यांच्या एकाच वेळेस घेतल्या जाणाऱ्या निवडणुकांचा खर्च, (२०१५००४१), १३-कार्यालयीन खर्च" या लेखाशीर्षाखालील मंजूर अनुदानातून भागविण्यात येईल.

३. हा शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौ. संदर्भ क्रमांक ६६०/व्यय-४, दि.०३.१२.२०२४ व अनौ. संदर्भ क्रमांक २८१/२४/सेवा-६, दि.०९.१२.२०२४ अन्वये दिलेल्या सहमतीनंतर निर्गमित करण्यात येत आहे.

४. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२५०११६१७५२३४९१०७ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

YOGESH MAHADEO GOSAVI

Digitally signed by YOGESH MAHADEO GOSAVI
DN: c=IN, o=GOVERNMENT OF MAHARASHTRA, ou=GENERAL ADMINISTRATION DEPARTMENT, 2.5.4.20=409605c5c875f727d39cbf4ca29ce3d56c5c1d7c1ea54667614a049c47985d83, postalCode=400032, st=Maharashtra, serialNumber=D910025DFF598286A45B3B2231BE6C113E071B7C6E8SF3D06BECDD5995FC1966, cn=YOGESH MAHADEO GOSAVI
Date: 2025.01.16 17:54:11 +05'30'

(योगेश गोसावी)
अवर सचिव व उप मुख्य निवडणूक अधिकारी,
महाराष्ट्र राज्य

प्रत,

१. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) / (लेखा व परिक्षा), महाराष्ट्र -१ मुंबई
२. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) / (लेखा व परिक्षा), नागपूर
३. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई / वांद्रे
४. सर्व विभागीय आयुक्त

५. आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका तथा जिल्हा निवडणूक अधिकारी, मुंबई शहर व मुंबई उपनगर
६. सर्व जिल्हाधिकारी व जिल्हा निवडणूक अधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
७. जिल्हाधिकारी व अतिरिक्त जिल्हा निवडणूक अधिकारी, मुंबई शहर व मुंबई उपनगर
८. सहायक आयुक्त/ उप आयुक्त, विभागीय आयुक्त कार्यालय (निवडणूकीचे काम करणारे)
९. निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, वांद्रे (पूर्व), मुंबई
१०. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
११. * सर्व विधानसभा मतदारसंघाचे निवडणूक निर्णय अधिकारी
१२. * सर्व विधानसभा मतदारसंघाचे सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी
१३. * सर्व जिल्ह्याचे उप जिल्हा निवडणूक अधिकारी
१४. वित्त विभाग सेवा -६ / व्यय-४, मंत्रालय, मुंबई
१५. कक्ष अधिकारी, सामान्य प्रशासन विभाग/ का.क्र.२६, मंत्रालय, मुंबई
१६. निवड नस्ती (कार्यासन - ३३)

(* जिल्हाधिकारी व जिल्हा निवडणूक अधिकारी यांचेमार्फत)

९०६

<u>विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक २०२४</u>
निवडणुकी कामासाठी नियुक्त केलेल्या सहायक खर्च निरिक्षक / क्षेत्रिय अधिकारी / क्षेत्रिय पोलिस अधिकारी यांना मानधन देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : सीईएल-२०२४/प्र.क्र.४५/२४/३३(नि.३) (३),
मादाम कामा रोड, राजगुरु हुतात्मा चौक,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक : १६.०१.२०२५

प्रस्तावाना :-

भारत निवडणूक आयोगाने त्यांचे पत्र क्र.४६४/INST/EPS/२०२३/Honorarium, दि.०६.०६.२०२३ च्या पत्रान्वये भारत निवडणूक आयोगाच्या अखत्यारितीतील निवडणुकांच्या कर्तव्यार्थ नियुक्त सहायक खर्च निरिक्षक/क्षेत्रिय अधिकारी/क्षेत्रिय पोलिस अधिकारी यांना मानधन देण्याबाबत सूचना दिल्या आहेत. निवडणूका आयोजित करताना सहायक खर्च निरिक्षक/क्षेत्रिय अधिकारी/क्षेत्रिय पोलिस अधिकारी इत्यादींनी केलेल्या कामाचे स्वरूप आणि कालावधी लक्षात घेता, आयोगाने निवडणूक कर्तव्यासाठी नियुक्त अधिकारी/कर्मचारी यांना मानधन देण्याचे निर्देश दिले आहेत. त्यानुसार विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक-२०२४ करीता नियुक्त केलेल्या सहायक खर्च निरिक्षक/क्षेत्रिय अधिकारी/क्षेत्रिय पोलिस अधिकारी यांना मानधन देण्याबाबतची बाब शासनाच्या विचाराधिन होती.

<u>शासन निर्णय -</u>

महाराष्ट्र राज्यात दिनांक २० नोव्हेंबर, २०२४ रोजी विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक-२०२४ घेण्यात आली आहे. दिनांक १५ ऑक्टोबर, २०२४ रोजी विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूकीचा कार्यक्रम घोषित केल्यापासून ते दिनांक २५ नोव्हेंबर, २०२४ ह्या निवडणूकीची प्रक्रिया पूर्ण होईपर्यंतच्या कालावधीमध्ये निवडणूकीच्या कामाशी प्रत्यक्ष संबंधित असलेल्या सहायक खर्च निरिक्षक/क्षेत्रिय अधिकारी/क्षेत्रिय पोलिस अधिकारी यांना पूर्णवेळ निवडणूक कामाकरिता किंवा कर्तव्याच्या कालावधीच्या प्रमाणानुसार खालील तक्त्यात दर्शविल्यानुसार मानधन म्हणून देण्यास शासनाची मंजूरी देण्यात येत आहे :-

लाभार्थ्यांची श्रेणी	दर
सहायक खर्च निरिक्षक/क्षेत्रिय अधिकारी /क्षेत्रिय पोलिस अधिकारी	पूर्णवेळ निवडणूक कामाकरिता रू.७,५००/- किंवा कर्तव्याच्या कालावधीच्या प्रमाणानुसार

२. या बाबींवर होणारा खर्च **"मागणी क्रमांक ए-०२, मुख्य लेखाशीर्ष २०१५-निवडणुका, उपशीर्ष १०६-राज्य/संघराज्यक्षेत्र विधानमंडळ निवडणुका घेण्यासाठी लागणारा खर्च**, (००)(०१) **राज्य/संघराज्यक्षेत्र विधानमंडळ निवडणुका घेण्यासाठी लागणारा खर्च**, (२०१५ ००६८), १३-**कार्यालयीन खर्च, दत्तमत"** खालील मंजूर अनुदानातून भागविण्यात येईल. तसेच नांदेड जिल्हयांतर्गत एकाच वेळी होणाऱ्या विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक-२०२४ आणि १६-नांदेड लोकसभा पोट निवडणूक या निवडणुकांचा खर्च भागविण्यासाठी **"मागणी क्र.ए-२, प्रधानशीर्ष २०१५-निवडणुका** अंतर्गत **"उपशीर्ष १०४-लोकसभा व राज्य/ संघराज्य क्षेत्र विधानसभा यांच्या एकाच वेळेस घेतल्या जाणाऱ्या निवडणुकांचा खर्च, (२०१५००४१), १३-कार्यालयीन खर्च"** खालील मंजूर अनुदानातून भागविण्यात येईल.

३. हा शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौ. संदर्भ क्रमांक ६६०/व्यय-४, दि.०३.१२.२०२४ व अनौ. संदर्भ क्रमांक २८१/२४/सेवा-६, दि.०९.१२.२०२४ अन्वये दिलेल्या सहमतीनंतर निर्गमित करण्यात येत आहे.

४. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२५०११६१७५५३२९२०७ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

YOGESH MAHADEO GOSAVI

Digitally signed by YOGESH MAHADEO GOSAVI
DN: c=IN, o=GOVERNMENT OF MAHARASHTRA, ou=GENERAL ADMINISTRATION DEPARTMENT, 2.5.4.20=409605c5c875f777d39cbf4ca29ce3d56c5c1d7c1ea54667614a049c47985d83, postalCode=400032, st=Maharashtra, serialNumber=D910025DFF598286A45B3B22318E6C113E071B7C6E85F3D068ECDD5995FC1966, cn=YOGESH MAHADEO GOSAVI
Date: 2025.01.16 17:56:37 +05'30'

(योगेश गोसावी)
अवर सचिव व उप मुख्य निवडणूक अधिकारी,
महाराष्ट्र राज्य

प्रत,

१. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) / (लेखा व परिक्षा), महाराष्ट्र -१ मुंबई
२. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) / (लेखा व परिक्षा), नागपूर
३. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई / वांद्रे
४. सर्व विभागीय आयुक्त
५. आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका तथा जिल्हा निवडणूक अधिकारी, मुंबई शहर व मुंबई उपनगर
६. सर्व जिल्हाधिकारी व जिल्हा निवडणूक अधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
७. जिल्हाधिकारी व अतिरिक्त जिल्हा निवडणूक अधिकारी, मुंबई शहर व मुंबई उपनगर

९०८

८. सहायक आयुक्त/ उप आयुक्त, विभागीय आयुक्त कार्यालय (निवडणूकीचे काम करणारे)
९. निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, वांद्रे (पूर्व), मुंबई
१०. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
११. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
१२. * सर्व विधानसभा मतदारसंघाचे निवडणूक निर्णय अधिकारी
१३. * सर्व विधानसभा मतदारसंघाचे सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी
१४. * सर्व जिल्ह्याचे उप जिल्हा निवडणूक अधिकारी
१५. वित्त विभाग सेवा -६ / व्यय-४, मंत्रालय, मुंबई
१६. कक्ष अधिकारी, सामान्य प्रशासन विभाग/ का.क्र.२६, मंत्रालय, मुंबई
१७. निवड नस्ती (कार्यासन - ३३)

(* जिल्हाधिकारी व जिल्हा निवडणूक अधिकारी यांचेमार्फत)

१०९

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक/ पोट निवडणुकीच्या कामकाजाकरिता आवश्यक असलेल्या साहित्याच्या छपाई/खरेदीसंदर्भात अवलंब करावयाच्या कार्यपद्धतीबाबत मार्गदर्शक सूचना...

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्र.रानिआ-२०२५/सा.ख.छ./प्र.क्र.६/का-१४
नवीन प्रशासन भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग, मुंबई-४०० ०३२.
ई-मेल: sec-material@mah.gov.in
दिनांक:- २१ ऑगस्ट, २०२५

संदर्भ :- १) मुख्य निवडणूक अधिकारी महाराष्ट्र राज्य, क्र.संकीर्ण-२०२४/प्र.क्र.३५/२४/ निवडणूक-१२,यांचे दि.२७ मे, २०२५ रोजीचे पत्र. (प्रत संलग्न)
२) आयोगाचे क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.३/का-५, दि.२६ जून, २०२५ रोजीचे आदेश. (प्रत संलग्न)
३) उद्योग, उर्जा व कामगार विभागाच्या शासन निर्णय क्र. भांखस-२०१४/ प्र.क्र.८२/ भाग- III/उद्योग-४, दि.०१ डिसेंबर, २०१६

प्रस्तावना:-

राज्यातील ३२ जिल्हा परिषदा, ३३६ पंचायत समित्या व सुमारे १७०० ग्रामपंचायती या ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या तसेच २९ महानगरपालिका, २४७ नगरपरिषदा व ४२ नगरपंचायती या नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुका (ग्रामपंचायतींच्या पोटनिवडणुकीसह) आगामी काळात होणार आहेत.

सदर निवडणुकांसाठी साहित्याची मोठ्या प्रमाणावर आवश्यकता भासणार आहे. सदर साहित्याचे परिमाण निश्चित करणे, त्यासाठी आवश्यक प्रक्रिया राबविणे, उपलब्ध साहित्याचे वितरण करणे, मागील निवडणुकीतील शिल्लक सहित्य उपयोगात आणणे इत्यादी प्रकारची कार्यवाही करण्यात येत आहे.

यासोबतच छपाई/खरेदी केलेल्या साहित्याच्या साठवणुकीकरिता जागेची अनुपलब्धता, साहित्याचे वितरण प्रक्रियेकरिता नियुक्त जिल्हा स्तरावरील कर्मचारीवृंदाच्या सेवा, त्यांचा प्रवास खर्च, साहित्य नियोजित ठिकाणी पोहोचविण्याकरिता होणारा वाहतूक खर्च, त्याकरिता लागणारा वेळ व श्रम कमी करून सदर प्रक्रिया सुलभ करणे आवश्यक असल्याची बाब तसेच निवडणुकांकरिता अनावश्यक खर्च होऊ नये, याची दक्षता घेण्यासाठी सविस्तर सूचना देणे आवश्यक असल्याची बाब या कार्यालयाच्या निदर्शनास आली आहे.

तद्वतच राज्यात मोठ्या प्रमाणावर झालेले नागरीकरण, स्थानिक स्तरावर निवडणूक साहित्याची होत असलेली उपलब्धता व प्रशासकीय सुधारणेचा भाग म्हणून या प्रक्रियेच्या अधिकाराचे विकेंद्रीकरण आवश्यक आहे. यापुढे राज्य निवडणूक आयोग खरेदी करीत असलेले तसेच सुरक्षेच्यादृष्टीने आवश्यक (सिलींग साहित्य) व अनुषंगिक साहित्य वगळता उर्वरित साहित्य स्थानिक स्तरावर म्हणजेच जिल्हा, यथास्थिती महानगरपालिका व तालुका पातळीवर खरेदी केल्यास वेळ, श्रम व खर्चात बचत होऊ शकते. सदरची बाब विचारात घेऊन, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुका व पोटनिवडणुकांची प्रक्रिया राबविताना मतदान साहित्याची छपाई/ खरेदी व व्यवस्थापनासंदर्भात करावयाच्या कार्यवाहीबाबत खालीलप्रमाणे सुधारित कार्यपध्दती निश्चित करण्यात येत आहे:-

परिपत्रक

१) **निवडणुकीकरिता आवश्यक साहित्याची यादी:-**

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक व पोटनिवडणुकांची पूर्वतयारी करण्याकरिता, तसेच मतदान केंद्रांकरिता लागणाऱ्या मतदान साहित्याची यादी राज्य निवडणूक आयोगाकडील विविध पत्राऱ्वये तसेच निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या हस्तपुस्तिकेमध्ये नमूद करण्यात आली आहे. या साहित्याची यादी सोबतच्या "अ" व "ब" प्रपत्रात नमूद करण्यात आली आहे. या यादीपैकी **प्रपत्र "अ"** मध्ये नमूद साहित्य राज्य निवडणूक आयोगामार्फत खरेदी किंवा छपाई करून संबंधित जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांना उपलब्ध करून देण्यात येईल. तसेच **प्रपत्र "ब"** मध्ये नमूद साहित्याची विहित कार्यपध्दतीचा अवलंब करून खरेदी/ छपाई करून घेणे हे संबंधित जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्तांमार्फत उपलब्ध करून घेण्यात यावी.

२) **निवडणूक साहित्याचे प्रमाण निश्चित करणे:-**

सदरच्या यादीमध्ये नमूद साहित्याचे प्रती मतदान केंद्र प्रमाण निश्चित करून देण्यात आले आहे. त्यानुसार त्या-त्या जिल्ह्यांनी, संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीकरिता निश्चित करण्यात आलेले मतदान केंद्र विचारात घेण्यात यावे. प्रत्येक मतदान केंद्रासाठी नेमून दिलेल्या संख्येनुसार त्या वस्तुचे गुणाकार करून त्यात अधिक १० टक्के वाढ करण्यात यावी. यासोबतच जिल्हा पातळीवर व तहसिल पातळीवर या यादीपैकी व इतर आवश्यक साहित्याची गरज विचारात घेऊन त्या जिल्ह्यासाठी नेमके साहित्य त्याच्या परिमाणासह निश्चित करता येईल. हे साहित्य खरेदी करताना मागील

निवडणुकीमध्ये खरेदी करण्यात आलेले किंवा उपलब्ध असलेले वापरण्यायोग्य साहित्य शिल्लक असल्यास, त्याचा देखील विचार करण्यात यावा.

३. **निवडणूक साहित्य उपलब्ध करून घेणे:-**

निवडणुकांकरिता लागणारे साहित्य उद्योग, उर्जा व कामगार विभागाच्या शासकीय विभागांनी करावयाच्या कार्यालयीन खरेदीसाठीच्या कार्यपध्दतीच्या नियमपुस्तिकेसंदर्भात निर्गमित शासन निर्णय क्र. भांखस-२०१४/प्र.क्र.८२/भाग- III/उद्योग-४, दि.०१/१२/२०१६ मध्ये नमूद केलेली कार्यपध्दती वापरुन खरेदी करण्यात यावे.

अ) **जिल्हाधिकारी:-** जिल्ह्यातील ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्था व नगरपरिषद/ नगरपंचायत निवडणुकीसाठी आवश्यक ते प्रमाण निश्चित झाल्यानंतर लागणाऱ्या साहित्याची खरेदी करणे किंवा छपाई करण्याची प्रक्रिया वर नमूद कार्यपध्दतीचा अवलंब करून करण्यात यावी. सदर साहित्याबाबत संचालक, शासन मुद्रण, लेखनसामग्री व प्रकाशन संचालनालय, चर्नीरोड, मुंबई-४०० ००४ यांच्याकडे तसेच आपल्या जिल्ह्याच्या जवळ असलेल्या शासकीय मुद्रणालयामधून प्राधान्याने छपाई करून घेता येईल. तसेच शासकीय मुद्रणालयामधून सदरची छपाई करणे शक्य नसल्यास तसे प्रमाणपत्र शासकीय मुद्रणालयाकडून घेऊन, स्थानिक पातळीवरूनही करता येईल.

ब) **महानगरपालिका आयुक्त:-** महानगरपालिका निवडणुकीसाठी आवश्यक ते प्रमाण निश्चित झाल्यानंतर लागणाऱ्या साहित्याची खरेदी करणे किंवा छपाई करण्याची प्रक्रिया प्रचलित कार्यपध्दतीचा अवलंब करून ज्या महानगरपालिकांची स्वत:ची प्रिंटींग प्रेस असल्यास, निवडणुकीचे छपाईचे साहित्य त्यांच्या स्वत:च्या प्रेसमधून छपाई करून घेता येईल. सदरची सोय उपलब्ध नसल्यास, स्थानिक पातळीवरूनही करता येईल.

४) **निधीची उपलब्धता:-**

अ) **राज्य निवडणूक आयोग:-** राज्य निवडणूक आयोगामार्फत करण्यात येणाऱ्या साहित्याची खरेदी अथवा छपाई यावरील खर्च हा त्या-त्या नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी आयोगास उपलब्ध करून दिलेल्या अंशदानाच्या निधीतून करण्यात येतो. तसेच ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्थांसाठी लागणाऱ्या साहित्याचा खर्च ग्राम विकास विभागाकडून उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या निधीतून भागविला जातो. राज्य निवडणूक आयोगाकडून उपलब्ध करून

देण्यात येणाऱ्या साहित्यामध्ये प्रामुख्याने इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रे (EVM) व त्यांच्याशी निगडित बाबी जसे की, पॉवर पॅक (बॅटरी), मेमरी (DMM), पेपर सील, पट्टी सील, स्पेशल टॅग इ. सिलींग साहित्य तसेच मार्कर पेन, मेटल सील इत्यादी (प्रपत्र-अ) मध्ये नमूद केलेल्या साहित्याचा समावेश होतो.

ब) **जिल्हाधिकारी:-** संबंधित जिल्ह्यातील ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीसाठी लागणाऱ्या साहित्याचा खर्च ग्राम विकास विभागामार्फत उपलब्ध करून दिलेल्या निधीतून भागविणे आवश्यक असते. हा खर्च करताना ग्राम विकास विभागाने ठरवून दिलेले निकष व कार्यपद्धतीनुसार कार्यवाही करणे आवश्यक असेल.

जिल्ह्यातील नगरपरिषदा व नगरपंचायती या नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीसाठी लागणाऱ्या साहित्यावरील खर्च त्या-त्या नगरपरिषदा व नगरपंचायती यांच्याकडील उपलब्ध तरतूदीमधून किंवा आवश्यकतेप्रमाणे नगरविकास विभागाकडून प्राप्त झालेल्या निधीतून भागविण्यात यावा.

क) **महानगरपालिका आयुक्त:-** राज्यातील महानगरपालिकांच्या निवडणुकीसाठी लागणाऱ्या साहित्याचा खर्च त्या-त्या महानगरपालिकेकडील निधीतून भागविण्यात यावा.

५. **लोकसभा/ विधानसभा निवडणूक- २०२४ साठी निश्चित केलेले दर संदर्भासाठी वापरणेबाबत:-**

सन २०२४ मध्ये झालेल्या लोकसभा व विधानसभा निवडणुकीच्या वेळेस मुख्य निवडणूक अधिकारी, महाराष्ट्र यांनी विहीत प्रक्रियेचा अवलंब करुन काही साहीत्याचे दर निश्चित करुन ते क्रमांक संकीर्ण-२०२४/प्र.क्र.३५/२४/निवडणूक-१२, दि.२७ मे, २०२५ अन्वये सर्व संबंधितांना कळविले आहे. सदर पत्राची प्रत सोबत जोडण्यात येत आहे. सदर पत्रात नमूद दर व विहित प्रक्रियेचा अवलंब करून आपणांस प्राप्त झालेले दर याची तुलना करण्याकरिता वापरता येईल, जेणेकरून सदर साहित्य किफायतशीर दराने, योग्य प्रतीचे व वापरण्यायोग्य असे उपलब्ध होऊ शकेल. तथापि, येथे असेही स्पष्ट करण्यात येते की, सदर पत्रामध्ये नमूद असलेल्या पुरवठादारांकडून खरेदी करण्याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाकडून कोणताही आग्रह नाही.

६. **इतर मार्गदर्शक सूचना:-**

i. निवडणूक विषयक साहित्याची खरेदी करतांना, जिल्हाधिकारी, महानगरपालिका व नगरपरिषदा/ नगरपंचायत यांच्या कार्यालयांनी उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागाच्या उपरोक्त

खरेदी नियम पुस्तिकेनुसार विहीत केलेल्या खरेदी पध्दतीचा अवलंब करुन साहित्य खरेदी प्रक्रिया राबवावी.

ii. मतदान प्रक्रियेतील शिल्लक साहित्याचा विनियोग प्राथम्याने नजिकच्या कालावधीतील सार्वत्रिक/पोट निवडणुकांसाठी करण्यात यावा. तथापि, इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राशी संबंधित साहित्य व दीर्घ कालावधीसाठी अभिरक्षित करावयाच्या साहित्याव्यतिरिक्त ज्या साहित्याचा विनियोग नियोजित निवडणुकांकरिता करता येणे शक्य नाही, तसेच जे साहित्य दैनंदीन कार्यालयीन कामकाजाकरिता उपयोगात आणणे शक्य आहे, असे साहित्य (प्रपत्र-ब) जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांनी त्यांचे स्तरावरुन त्यांचे अधिनस्त शासकीय कार्यालयांना कार्यालयीन वापराकरिता उपलब्ध करून द्यावे.

iii. सर्व जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांनी प्रत्यक्ष मतदानाच्या दिवशी वापरण्यात येणारे नमुने (Forms for actual voting day) व प्रकाशन नमुने (Publication form) वगळता इतर मतदान कामकाज प्रक्रियेशी संबंधित विविध नमुन्याच्या संगणकीय प्रती (Soft Copy) तयार करुन आवश्यकतेनुसार ती संबंधितांना त्या-त्या वेळी भरण्यास उपलब्ध करुन द्याव्यात.

iv. सर्व जिल्हाधिकारी, सर्व महानगरपालिका आयुक्त व मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा/ नगरपंचायती यांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडून जाहीर करण्यात येणाऱ्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक व पोट निवडणुकीच्या अनुषंगाने निवडणूक कर्तव्यावर कार्यरत असलेले सर्व अधिकारी/कर्मचारी यांना निवडणूक प्रक्रिया सुरळीत पार पाडण्याच्यादृष्टीने निवडणूक कामकाजासंबंधित प्रकाशन करण्यात आलेल्या विविध माहिती पुस्तिका, निर्देश पुस्तिका, तपासणी सूची व नियम पुस्तिकांच्या पीडीएफ (PDF) प्रती अथवा त्यांचे दुवे (Link) आपल्या कार्यालयाच्या संकेतस्थळावरही उपलब्ध करुन देण्यात यावेत व शक्यतो डिजिटल स्वरुपातील पुस्तकांचा वापर करण्यात यावा.

v. पुस्तक छपाई आवश्यकच असल्यास, त्या पुस्तकांच्या बाबतीत सर्व संबंधित कार्यालयांनी निवडणूक कामकाजासंबंधित प्रकाशित करण्यात आलेल्या विविध माहिती पुस्तिका, निर्देश पुस्तिका, तपासणी सूची व नियम पुस्तिका यांची आवश्यक मागणी व त्यामधून शिल्लक साठा वजा करुन उर्वरित पुस्तकांची स्थानिक शासकीय मुद्रणालयांकडून अथवा महानगरपालिका मुद्रणालयाकडून छपाई करुन घ्यावी. त्याप्रमाणे कार्यवाही करण्यास अडचण असल्यास,

स्थानिक मुद्रणालयाकडून पुस्तकांचे मुद्रण करुन घेण्यास हरकत नाही. तथापि, छपाई करतांना छपाईकरिता येणारा खर्च हा पुस्तकाच्या छायाप्रतीसाठी येणाऱ्या खर्चापेक्षा कमी असला पाहिजे. पुस्तकाच्या छपाईवरील खर्च त्यांच्या छायांकित प्रती काढण्यापेक्षा अधिक होत असल्यास, पुस्तकांची छपाई न करता त्यांच्या छायांकित प्रती काढण्यात याव्यात.

७. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक/ पोट निवडणुकीच्या कामकाजाकरिता आवश्यक असलेल्या साहित्याच्या छपाई/खरेदीसंदर्भातील कार्यपद्धतीबाबत व शासकीय काटकसरीचे धोरण अवलंबून शासनाकडून उपलब्ध होणाऱ्या निधीचा योग्य वापर करण्याच्या अनुषंगाने सदरच्या मार्गदर्शक सूचनांचे पालन करण्यात यावे.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

२७.०८.२०१५

(सुरेश कांकाणी)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,

१. सर्व विभागीय आयुक्त
२. सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
३. सर्व महानगरपालिका आयुक्त
४. सर्व नगरपरिषदा/नगरपंचायतींचे मुख्याधिकारी
५. राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने
६. निवड नस्ती.

प्रपत्र-अ

राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता राज्य निवडणूक आयोगाकडून पुरविण्यात येणाऱ्या मतदान साहित्याची माहिती

अ.क्र.	साहित्याचा तपशील	प्रति मतदान केंद्र संख्या
१	२	३
१	कंट्रोल युनिट मेमरीसह	१
२	बॅलेट युनिट्स (उमेदवारांच्या संख्येवर अवलंबून)	२
३	**पॉवर पॅक (कंट्रोल युनिटच्या संख्येनुसार)** (१) नागरी व ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सध्याच्या निवडणुकांकरिता आयोगाकडून पुरवठा केला जाईल. (२) मात्र अतिरिक्त पॉवर पॅक उपलब्ध करून घेण्यासाठी संबंधित जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांनी मे. ईसीआयएल, हैदराबाद या कंपनीकडून आवश्यकतेनुसार खरेदी करता येईल.	१
४	**मार्कर पेन** (१) नागरी व ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सध्याच्या निवडणुकांकरिता आयोगाकडून पुरवठा केला जाईल. (२) मात्र अतिरिक्त मार्कर पेन उपलब्ध करून घेण्यासाठी संबंधित जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांनी मे. कोरस (इंडिया) लि. मुंबई या कंपनीकडून आवश्यकतेनुसार खरेदी करता येईल.	२
५	मतदान केंद्राध्यक्षासाठी धातुची मोहोर (मेटल सील)	१
६	स्पेशल टॅग	३
७	पेपर सील	३
८	पट्टी सील	३

पृष्ठ ७/९

प्रपत्र-ब

राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थाच्या सार्वत्रिक निवडणुका सन २०२५

मतदान केंद्रावर लागणारे निवडणूक साहित्य जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांनी स्थानिक पातळीवर छपाई/ खरेदी करणे.

अ.क्र.	साहित्याचा तपशील	प्रति मतदान केंद्र संख्या
१	२	३
	(i) छपाई करुन घेण्यात येणारे साहित्य	
१	मतदारांची नोंदवही (नमुना व्हीएम-१)	१
२	मतदार स्लीप (मतदारांच्या संख्येवर अवलंबून)	८०० ते १०००
३	मतदार यादीच्या कार्यप्रती	३
४	मतपत्रिका (प्रदत्त मतांसाठी)	२०
५	मतदान केंद्राध्यक्षाची दैनंदिनी	१
६	निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची यादी	१
७	आक्षेपित मतांची यादी	२
८	अंध व अपंग मतदारांची यादी (नमुना व्हीएम-५)	२
९	प्रदत्त मतांची यादी (नमुना व्हीएम-२)	२
१०	नोंद झालेल्या मतांचा हिशोब (नमुना व्हीएम-३-भाग-१)	१०
११	वापरण्यात आलेल्या कागदी मोहोरांचा अभिलेख	२
१२	आक्षेपित मतांची फी जमा करण्यासाठी पावती पुस्तक	१
१३	पोलिस ठाणे अंमलदाराला पत्र	४
१४	मतदान केंद्राध्यक्षाद्वारे करण्यात येणारी घोषणापत्रे मतदान सुरू होण्यापूर्वी, मतदान संपल्यावर, दुसरे मतदान यंत्र सील करताना	२
१५	मतदारांना त्यांच्या वयाविषयी घोषणापत्र करण्यासाठी फॉर्म	२
१६	घोषणापत्र दिल्यानंतर मतदान करण्यासाठी दिलेल्या/ वयाविषयी घोषणापत्र देण्यास नकार दिलेल्या मतदारंची यादी	२
१७	अंध व विकलांग मतदारांच्या सहकाऱ्याचे घोषणापत्र	४
१८	मतदान प्रतिनिधींसाठी पासेस	१०
	(ii) छपाई करुन घेण्यात येणारे लिफाफे	
१	लहान लिफाफ्यांकरीता (सांविधिक लिफाफे) (एस.ई.८)	१
२	मतदार यादीच्या इतर प्रतीसाठी (एसई-८)	१
३	मतदार यादीच्या इतर प्रतीसाठी (एसई-८)	१
४	प्रदत्त मतदानपत्रिका व प्रदत्त मतदाराच्या यादीसाठी	१
५	मतदान सुरु होण्यापूर्वी व मतदान संपल्यावर मतदान केंद्राध्यक्षाद्वारे करण्यात येणाऱ्या घोषणापत्र करिता (एसई-७)	१
६	नोंद केलेल्या मतांच्या हिशोबासाठी (नमुना व्हीएम-३) (एसई-५)	२
७	आक्षेपित मतांच्या यादीसाठी (एसई-७)	१
८	न वापरलेल्या व खराब झालेल्या कागदी मोहोरांसाठी (एसई-५)	१
९	मतदान प्रतिनिधींच्या नेमणूक पत्रांसाठी (एसई-६)	१
१०	अंध व विकलांग मतदारांच्या यादीसाठी (एसई-५)	१
११	मतदान केंद्राध्यक्षाच्या दैनंदिनीच्या अहवालाकरीता (एसई-६)	१
१२	निवडणूक कार्य प्रमाणपत्राकरीता (एसई-५)	१
१३	पावती पुस्तके व समपहरण केलेल्या रकमेसाठी (एसई-६)	१

अ.क्र.	साहित्याचा तपशील	प्रति मतदान केंद्र संख्या
१	२	३
१४	सहकाऱ्याच्या घोषणापत्रासाठी (एसई-५)	१
१५	लहान लिफाफे (इतर) (एसई-७)	१
१६	मतदारांची स्वाक्षरी असलेल्या मतदारांच्या नोंदवहीकरीता (नमुना व्हीएम-१) (एसई)	१
१७	इतर संबंधित कागदपत्रासाठी (एसई-५)	१
१८	लहान लिफाफे (एसई-८)	१
१९	केंद्राध्यक्षाच्या दैनंदिनीकरीता लिफाफा (एसई-५)	१
२०	कोरे लिफाफे (एसई-५)-२	२
२१	कोरे लिफाफे (एसई-८)-३	३
२२	न वापरलेल्या मतपत्रिकांसाठी (एसई-७)	१
२३	निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याने, मोहोरबंद असलेल्या लिफाफयामध्ये अन्य कोणतेही पेपर ठेवण्याचे ठरविले आहे, त्यासाठी	१
२४	न वापरलेल्या व खराब झालेल्या विशेष टॅगसाठी लिफाफा (एसई-७)	१
२५	न वापरलेल्या/खराब पट्टीसीलसाठी (स्ट्रीप सील) लिफाफा (एसई-७)	१
२६	मतदार स्लीप्स ठेवण्याकरीता (एसई-७)	१
	(iii) खरेदी करण्यात येणारे साहित्य	
१	बाणफुली चिन्ह असलेला रबरी शिक्का	१
२	शाई असलेले पॅड (जांभळी)	१
३	आगपेटी	१
४	विभेदक चिन्ह असलेला रबरी शिक्का	१
५	साधी पेन्सिल -१	१
६	बॉलपेन निळे -३	३
७	बॉलपेन लाल - १	१
८	कोरे कागद ८ मोठे तुकडे (शिट्स)	८
९	टाचण्या (पीन्स्) २५ नग	२५
१०	लाख - ६ कांडया	६
११	मतदान कक्षासाठी साहित्य - २+२=४	४
१२	डिंक (गम पेस्ट)१ बाटली	१
१३	ब्लेड-१	१
१४	मेणबत्या -४	४
१५	धातूची पट्टी-१	१
१६	जाड दोरा (Thin twine Thread) २० मीटर	१
१७	कार्बन पेपर-३	३
१८	पॅकेजिंग कागद- २ शीट	२
१९	तेल इत्यादी पुसण्यासाठी कापड किंवा चिंधी- ३	३
२०	ड्रॉईंग पिन - २४ नग	२४
२१	पडताळणी सूची- २	२
२२	रबर बॅन्डस-२०	२०
२३	सेलोटेप-१	१
२४	मतदान साहित्य ठेवण्यासाठी पिशवी	१

सं. क्र. ५४/प्र.क्र.-१४
३०/०५/२०२५

८८

मुख्य निवडणूक अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य यांचे कार्यालय

निवडणूक प्राथम्य/कालमर्यादा

क्र.संकीर्ण-२०२४/प्र.क्र.३५/२४/निवडणूक-१२
सामान्य प्रशासन विभाग, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक : २७ मे, २०२५

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी व जिल्हा निवडणूक अधिकारी,

विषय :- विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक २०२४ करिता मुख्य निवडणूक अधिकारी कार्यालय स्तरावरुन तसेच मुख्य संचालक, शासन मुद्रण व लेखनसामुग्री संचालनालय, चर्नीरोड, मुंबई यांचेमार्फत राबविण्यात आलेल्या खरेदीप्रक्रियेबाबत.

संदर्भ :- या कार्यालयाचे समक्रमांकाचे परिपत्रक दिनांक ०३.०२.२०२५.

महोदय,

उपरोक्त विषयाच्या अनुषंगाने कळविण्यात येते की, सन २०२४ मध्ये पार पडलेल्या लोकसभा व विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूकांच्या कामकाजा दरम्यान विविध मतदान साहित्याकरिता खरेदीप्रक्रिया राबवितांना आलेल्या अनुभवास अनुसरुन, आगामी लोकसभा, विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक व पोटनिवडणूकीच्या कामकाजाकरिता आवश्यक असलेल्या साहित्याच्या खरेदीसंदर्भात अवलंब करावयाच्या कार्यपध्दतीबाबत सूचना संदर्भाधीन शासन परिपत्रकान्वये निर्गमित करण्यात आलेल्या आहेत.

संदर्भाधीन परिपत्रकानुसार, यापुढे निवडणूक साहित्यप्रक्रिया क्षेत्रिय स्तरावरुन राबविण्याचे निदेश आहेत. सबब, या कार्यालयाकडून विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक २०२४ करिता करण्यात आलेल्या निवडणूक साहित्य खरेदीबाबतची सविस्तर माहिती (उदा. पुरवठादाराचे नांव/ संपर्क क्रमांक / साहित्याकरिता प्राप्त निम्नतम दर इत्यादी) भविष्यातील निवडणूकांदरम्यान खरेदीप्रक्रिया राबवितांना मार्गदर्शक ठरुन, निवडणूकीचे संचलन करण्यास उपयुक्त ठरेल. करिता सदर माहिती संलग्न करुन यासोबत पाठविण्यात येत आहे.

तथापि, पुरवठादारांची नांवे फक्त माहितीस्तव कळविण्यात येत आहेत. खरेदी प्रक्रिया राबवितांना खरेदीची विहीत प्रक्रिया राबविणे अभिप्रेत असून, या पत्रासोबत देण्यात आलेल्या यादीतील पुरवठादारांना प्राधान्य देणे अभिप्रेत नाही, ही बाब विवक्षित निदर्शनास आणण्यात येत आहे.

आपला,

(विक्रम निकम)
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

सोबत: वरीलप्रमाणे.

प्रत :
१.सर्व उपजिल्हाधिकारी व उप जिल्हा निवडणूक अधिकारी
२:संचालक, शासन मुद्रण व लेखनसामुग्री संचालनालय, चर्नीरोड, मुंबई
३.व्यवस्थापक, शासकीय मुद्रणालय, चर्नीरोड, मुंबई
४.निवडनस्ती.

९२०

<u>विवरणपत्र -१</u>

विधानसभा सार्वत्रिक निवडणूक - २०२४ करिता मुख्य निवडणूक अधिकारी यांच्या कार्यालयामार्फत तसेच संचालक, शासन मुद्रण व लेखनसामुग्री संचालनालय, चर्नीरोड, मुंबई यांचे कार्यालयाकडून विहीत निविदा प्रक्रिये द्वारे खरेदी करण्यात आलेले साहित्य व प्राप्त निम्नतम दर.

अ.क्र.	साहित्याचे नांव	प्राप्त निम्नतम दर (GST सह)
१.	लाकडी हँडलसह धातूचा शिक्का (Brass Metal Seal)	रु.३४.८१ प्रती नग
२.	अभिरुप मतदान चिठ्ठी शिक्का (Mock Poll Slip Stamp)	रु.१६.०५ प्रती नग
३.	स्पेशल टॅग (Special Tags)	रु.०.७५ प्रती नग
४.	बॅकपॅक (Backpack) CU VVPAT	 रु.२२८०/- प्रती नग रु.२५२०/- प्रती नग
५.	मतदान कक्ष (Voting Compartment) २ BU ३ BU	 रु.१४२/- प्रती नग रु.१७०/- प्रती नग
६.	ब्रेल मतपत्रिका (Brail Voter Slip)	रु.११/- छपाई प्रती नग
७.	धातुची पट्टी (Metal Rule)	रु.१४.८०/- प्रती नग
८.	शाई असलेले पॅड (जांभळे)	रु.१९.६२/- प्रती नग
९.	साधी पेन्सील	रु.२.२८/- प्रती नग
१०.	बॉल पेन निळा, लाल, रुपेरी	 रु.२.७४/- प्रती नग रु.२.७१/- प्रती नग रु.९.९०/- प्रती नग
११.	डिंक (Gum Paste) (६० मि.ली.)	रु.८.९६/-प्रती नग
१२.	टाचण्या (Pins)	रु.१३.५०/- प्रती २५ नग
१३.	पारदर्शक चिकटपट्टी (Transparent Adhesive Tape)	रु.१९.९७/- प्रती नग
१४.	स्पॅज पेटी (Sponges With Box)	रु.६.७५/- प्रती नग
१५.	ब्लेड विथ रेझीन कव्हर	रु.९.८५/- प्रती नग
१६.	थीन ट्राईन थ्रेड	रु.१५.००/- प्रती नग
१७.	कार्बन पेपर	रु.१८५/- प्रती पॅकेट
१८.	ड्रॉईंग पीन (बॉक्स विथ २४ नग)	रु.१३.००/-

१.लाकडी हँडलसह धातूचा शिक्का (Brass Metal Seal) :

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	रुद्र एंटरप्राईजेस, १८/८८, सरई मानसिंग, अलीगड २०२ ००१, (उत्तरप्रदेश) भ्रमणध्वनी : ९४१००६०४७६.
२.	युनिव्हर्सल ट्रेड लिंक, ११७ ए, ऑफीस क्र.५, तळमजला, जैन गृह उद्योग बिल्डींग, माधवबाग मंदीरजवळ, मुंबई ००४. भ्रमणध्वनी : ७०२१७२७४१३
३.	साईकृष्णा सेल्स, गांधी मार्केट, लातूर ४१३ ५१२. भ्रमणध्वनी : ९२०९९९५९९९
४.	श्रीकृष्णा एंटरप्राईजेस, ५७, हुडको कॉलनी, लातूर ४१३ ५१२. भ्रमणध्वनी : ९८९०५८८६६८
५.	इमेज डिजीटल ग्राफीक्स, के ई ६, कबीर मार्ग, बानी पार्क,जयपूर ३०२ ०१६. (राजस्थान) भ्रमणध्वनी : ९६३६२९७३६१
६.	अंबिका स्टेशनरी अँड कंपनी, ३/गोपाल निवास, आझाद रोड, अंधेरी, मुंबई ४०० ०९२.
७.	एकेडीसी गृप आणि कंपनी, ४०२, सीटीएस क्र.६९४ व ६९७, आशानगर, ठाकुर कॉम्लेक्स, कांदिवली, मुंबई ४०० १०१. भ्रमणध्वनी : ७६६६७०६६६९
८.	जय अंजनी एंटरप्राईजेस, शॉप नं.५, हनुमाननगर, चकाला नाका, ए.के.रोड, अंधेरी, मुंबई ४०० ०९३ भ्रमणध्वनी : ९७७३२५००८७
९.	आर के एंटरप्राईजेस, रु.नं.१०, दुसरा मजला, अहमदअली हाऊस क्र.७, मोदी रोड, फोर्ट, मुंबई १. भ्रमणध्वनी : ८८७९७३५७२०
१०.	विनायक एंटरप्राईजेस, त्रिपाठी बिल्डिंग, तळमजला, २४५, बाझारगेट, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१. भ्रमणध्वनी ९९२०९३७२७७
११.	अमर ट्रेडिंग कंपनी, सराई काबा, तुर्कमान गेट, अलिगड २०२ ००१. (उत्तरप्रदेश) भ्रमणध्वनी : ९४१२८२१४८१, ८२१८२८७२८८

२. अभिरुप मतदान चिठ्ठी शिक्का (Mock Poll Slip Stamp):

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	इमेज डिजीटल ग्राफीक्स, के ई ६, कबीर मार्ग, बानी पार्क,जयपूर ३०२ ०१६. (राजस्थान) भ्रमणध्वनी : ९६३६२९७३६१
२.	युनिव्हर्सल ट्रेड लिंक, ११७ ए, ऑफीस क्र.५, तळमजला, जैन गृह उद्योग बिल्डींग, माधवबाग मंदीरजवळ, मुंबई ४. भ्रमणध्वनी : ७०२१७२७४१३
३.	साईकृष्णा सेल्स, गांधी मार्केट, लातूर ४१३ ५१२. भ्रमणध्वनी : ९२०९९९५९९९
४.	श्रीकृष्णा एंटरप्राईजेस, ५७, हुडको कॉलनी, लातूर ४१३ ५१२. भ्रमणध्वनी : ९८९०५८८६६८
५.	अंबिका स्टेशनरी अँड कंपनी, ३/गोपाल निवास, आझाद रोड, अंधेरी, मुंबई ०९२
६.	एकेडीसी गृप आणि कंपनी, ४०२, सीटीएस क्र.६९४ व ६९७, आशानगर, ठाकुर कॉम्लेक्स, कांदिवली, मुंबई ४०० १०१. भ्रमणध्वनी : ७६६६७०६६६९
७.	जय अंजनी एंटरप्राईजेस, शॉप नं.५, हनुमान नगर, चकाला नाका, ए.के. रोड, अंधेरी मुंबई ४०० ०९३ भ्रमणध्वनी : ९७७३२५००८७
८.	विनायक एंटरप्राईजेस, त्रिपाठी बिल्डिंग, तळमजला, २४५, बाझारगेट, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१. भ्रमणध्वनी ९९२०९३७२७७
९.	आर के एंटरप्राईजेस, रु.नं.१०, दुसरा मजला, अहमदअली हाऊस क्र.७, मोदी रोड, फोर्ट, मुंबई १.भ्रमण ध्वनी : ८८७९७३५७२०

३. स्पेशल टॅग (Special Tags):

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१	प्रमुख नियंत्रक जिल्हा परिषद मुद्रणालय, सांगली, सांगली मिरज रोड, जिल्हा परिषद, कंपाउंड, सांगली मिरज, सांगली - ४१६ ४१६. दुरध्वनी : ०२३३-२३७५४१८.
२	सुधा ऑफसेट प्रिंटर्स ४०४, रणखांबे बिल्डींग, खणभाग, सांगली, सांगली मिरज कुपवाड (महानगरपालिका) मिरज, सांगली - ४१६ ४१६. भ्रमणध्वनी : ८६६८९४३०११
३	शिवानी क्रिएशन्स, डी-६६, अमरवाडी, १ ली खट्टर गल्ली, सी.पी. टँक, मुंबई - ४०० ००४. दुरध्वनी :२३८८१५७२
४	वसंत ट्रेडर्स, १६१, पाववाला बिल्डिंग, मोदी स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई - ४००००१. भ्रमणध्वनी : ९८२०८०११५९ दुरध्वनी : २२६९१७७८, २२७००६६३
५	युनिव्हर्सल ट्रेड लिंक, तळमजला, ५ जैन उद्योग गृह इमारत, ११७-ए, सी.पी. टँक रोड, मुंबई - ४०० ००४. भ्रमणध्वनी : ८०८२३०५१७१.

४.बॅकपॅक (Backpack) :

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	सुकान मार्केटींग, प्लॉट क्र.५९२, फ्लॅट क्र.१२, अनिल व्हीला, २ रा मजला, जेम जमशेज रोड, माटुंग (पूर्व), मुंबई ४०० ०१९. भ्रमणध्वनी : ९९२०३६८१८१, दुरध्वनी : २४१७५६३०
२.	अरिहंत एंटरप्राईजेस, ११ सी, निकडवारी मार्ग, तळ मजला, खोताची वाडी, जैन क्लिनिक मागे, गिरगांव, मुंबई ४०० ००४. भ्रमणध्वनी : ९८२१०२१३९१
३.	मनिष ट्रेडिंग कॉर्पोरेशन, २७६, ताडदेव रोड, ३, मातृमंदिर, चौथा मजला, मुंबई ४०० ००७. भ्रमणध्वनी : ९३२२२४३८४२.
४.	बीझक्राफ्ट सोल्युशन्स प्रायव्हेट लिमिटेड, ३०६-३१२, ३ रा मजला, ५ युनीट्स बिल्डिंग, EIA, अस्मिता टेक्सटाईल पार्क, एम.आय.डी.सी, भिवंडी, जि.ठाणे. भ्रमणध्वनी ९९८७८७७७१४

५. मतदान कक्ष (Voting Compartment) :

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	श्री सोमनाथ ऑफसेट, सोमनाथ इंडस्ट्रीअल पार्क, बगोदरा, ता. बावला, जि. अहमदाबाद ३६४००४ (गुजरात) भ्रमणध्वनी : ९८२४२०६५३३
२.	श्याम इंजिनिअरींग, टी ०४, ०५, हार्मनी बिल्डिंग, नरिमन नगर, जयपूर ३०२०१९. (राज्यस्थान) भ्रमणध्वनी : ९५८७२२२६६१

६.ब्रेल मतपत्रिका (Brail Voter Slip) :

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	Nawph Braille Press, Near SGB Amravati University, Mardi Road, Amravati. Mobile No. 9370182889, 9421742376, 9975311853
२.	The Blind Welfare Organisation, Suyojit Ratan Mall, 3rd floor, Opposite Nehru Garden, Nashik , Mobile No. 9822900717

७. धातुची पट्टी (Metal Rule) :

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	मे. वसंत ट्रेडर्स, १६१, पावंवाला, मोदी स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१. भ्रमणध्वनी ९८२०८०११५९
२.	मे. जिगर ट्रेडर्स, १०१, रजवाडी चाळ, जांभळी गल्ली, बोरिवली (पश्चिम), मुंबई ४०० ०९२. भ्रमणध्वनी : ९३२२२७००४९
३.	मे.कृष्णा एंटरप्राईजेस, फ्लॅट क्र.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
४.	मे. महादेव स्टेशनरी, ३१०, डी विंग, कंकैया, सागबाग, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९७६९४३३३६३
५.	मे. मनिष ट्रेडींग कंपनी, चवथा मजला, मातृमंदिर बिल्डींग, ताडदेव रोड, मुंबई ४०० ००६. भ्रमणध्वनी : ९३२२२४३८४२.
६.	मे. दि लोकल प्रिंट हब, अ-३०९, आनंद नगर, फोरजी स्ट्रीट, ताडदेव, मुंबई ४०० ०३६. भ्रमणध्वनी : ९६६४३३८३९५
७.	मे. जान्हवी इंम्पेक्स, २४३, २ मजला, फाखी मंझील, बाजारगेट मार्ग, फोट, मुंबई ४०० ००१.

८. शाई असलेले पॅड :

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	मे. स्टँडर्ड टेक्नोलॉजिस,१८ वा मजला, नॉर्थ वेस्ट ए, सेनापती बापट मार्ग, दादर, मुंबई ४०० ०२८. भ्रमणध्वनी : ९८२०९९८०००
२.	मे. महादेव स्टेशनरी, ३१०, डी विंग, कंकैया, सागबाग, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९७६९४३३३६३
३.	मे. महावीर इंडस्ट्रिज,जी-५५, सी-३, महावीर नगर, शंकर मार्ग, कांदिवली (प), मुंबई ४०० ०६७. भ्रमणध्वनी : ९८५०९१९९७१.
४.	मे. मनिष ट्रेडींग कंपनी, चवथा मजला, मातृमंदिर बिल्डींग, ताडदेव रोड, मुंबई ४०० ००६. भ्रमणध्वनी : ९३२२२४३८४२.
५.	मे. मोगल ट्रेडर्स, फ्लॅट न.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, स्नेहानगर, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
६.	मे.कृष्णा एंटरप्राईजेस, फ्लॅट क्र.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
७.	मे. युनिव्हर्सल ट्रेड लिंक, तळमजला, ५ जैन गृह उद्योग इमारत, सी.पी.टँक रोड, मुंबई ४०० ००२. भ्रमणध्वनी : ८०८२३०५१७१
८.	मे. वसंत ट्रेडर्स, १६१, पाववाला, मोदी स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१. भ्रमणध्वनी ९८२०८०११५९
९.	मे. दि लोकल प्रिंट हब, अ-३०९, आनंद नगर, फोरजी स्ट्रीट, ताडदेव, मुंबई ४०० ०३६. भ्रमणध्वनी : ९६६४३३८३९५

९. साधी पेन्सील (Ordinary Pencil) :

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	मे. राशी ट्रेडर्स, जी-५५, सी-३, महावीर नगर, जैन सोसायटी, कांदिवली पश्चिम मुंबई ४०० ०६७ भ्रमणध्वनी : ९९३०६४४५८०
२.	मे. मोगल ट्रेडर्स, फ्लॅट न.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, स्नेहानगर, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
३.	मे. मनिष ट्रेडींग कंपनी, चवथा मजला, मातृमंदिर बिल्डींग, ताडेदव रोड, मुंबई ४०० ००६. भ्रमणध्वनी : ९३२२२४३८४२.
४.	मे. दि लोकल प्रिंट हब, अ-३०९, आनंद नगर, फोरजी स्ट्रीट, ताडदेव, मुंबई ४०० ०३६. भ्रमणध्वनी : ९६६४३३८३९५
५.	मे. युनिव्हर्सल ट्रेड लिंक, तळमजला, ५ जैन गृह उद्योग इमारत, सी.पी.टँक रोड, मुंबई ४०० ००२. भ्रमणध्वनी : ८०८२३०५१७१
६.	मे. वसंत ट्रेडर्स, १६१, पाववाला, मोदी स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१ भ्रमणध्वनी ९८२०८०११५९

१०. अ.बॉलपेन (Blue) :

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	मे. मनिष ट्रेडींग कंपनी, चवथा मजला, मातृमंदिर बिल्डींग, ताडेदव रोड, मुंबई ४०० ००६. भ्रमणध्वनी : ९३२२२४३८४२.
२.	मे. मोगल ट्रेडर्स, फ्लॅट न.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, स्नेहानगर, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
३.	मे. राशी ट्रेडर्स, जी-५५, सी-३, महावीर नगर, जैन सोसायटी, कांदिवली पश्चिम मुंबई ४०० ०६७ भ्रमणध्वनी : ९९३०६४४५८०
४.	मे. दि लोकल प्रिंट हब, अ-३०९, आनंद नगर, फोरजी स्ट्रीट, ताडदेव, मुंबई ४०० ०३६. भ्रमणध्वनी : ९६६४३३८३९५
५.	मे. युनिव्हर्सल ट्रेड लिंक, तळमजला, ५ जैन गृह उद्योग इमारत, सी.पी.टँक रोड, मुंबई ४०० ००२. भ्रमणध्वनी : ८०८२३०५१७१
६.	मे. वसंत ट्रेडर्स, १६१, पाववाला, मोदी स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१. भ्रमणध्वनी ९८२०८०११५९

१०. ब.लाल बॉलपेन (Red) :

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	मे. राशी ट्रेडर्स, जी-५५, सी-३, महावीर नगर, जैन सोसायटी, कांदिवली पश्चिम मुंबई ४०० ०६७ भ्रमणध्वनी : ९९३०६४४५८०
२.	मे. मोगल ट्रेडर्स, फ्लॅट न.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, स्नेहानगर, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
३.	मे. मनिष ट्रेडींग कंपनी, चवथा मजला, मातृमंदिर बिल्डींग, ताडेदव रोड, मुंबई ४०० ००६. भ्रमणध्वनी : ९३२२२४३८४२.
४.	मे. दि लोकल प्रिंट हब, अ-३०९, आनंद नगर, फोरजी स्ट्रीट, ताडदेव, मुंबई ४०० ०३६. भ्रमणध्वनी : ९६६४३३८३९५
५.	मे. युनिव्हर्सल ट्रेड लिंक, तळमजला, ५ जैन गृह उद्योग इमारत, सी.पी.टँक रोड, मुंबई ४०० ००२. भ्रमणध्वनी : ८०८२३०५१७१
६.	मे. वसंत ट्रेडर्स, १६१, पाववाला, मोदी स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१. भ्रमणध्वनी ९८२०८०११५९

१०. क.सिल्व्हर बॉलपेन (Silver):

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	मे. युनिव्हर्सल ट्रेड लिंक, तळमजला, ५ जैन गृह उद्योग इमारत, सी.पी.टँक रोड, मुंबई ४०० ००२. भ्रमणध्वनी : ८०८२३०५१७१
२.	मे.कृष्णा एंटरप्राईजेस, फ्लॅट क्र.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
३.	मे. मनिष ट्रेडींग कंपनी, चवथा मजला, मातृमंदिर बिल्डींग, ताडेदव रोड, मुंबई ४०० ००६. भ्रमणध्वनी : ९३२२२४३८४२.
४.	मे. मोगल ट्रेडर्स, फ्लॅट न.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, स्नेहानगर, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
५.	मे. दि लोकल प्रिंट हब, अ-३०९, आनंद नगर, फोरजी स्ट्रीट, ताडदेव, मुंबई ४०० ०३६. भ्रमणध्वनी : ९६६४३३८३९५
६.	मे. जिगर ट्रेडर्स, १०१, रजवाडी चाळ, जांभळी गल्ली, बोरिवली (पश्चिम), मुंबई ४०० ०९२. भ्रमणध्वनी : ९३२२२७००४९

११. डिंक (Gum Paste)

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	मे. वसंत ट्रेडर्स, १६१, पाववाला, मोदी स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१ भ्रमणध्वनी ९८२०८०११५९
२.	मे.कृष्णा एंटरप्राईजेस, फ्लॅट क्र.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
३.	मे. मनिष ट्रेडींग कंपनी, चवथा मजला, मातृमंदिर बिल्डींग, ताडेदव रोड, मुंबई ४०० ००६. भ्रमणध्वनी : ९३२२२४३८४२.
४.	मे. मोगल ट्रेडर्स, फ्लॅट न.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, स्नेहानगर, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
५.	मे. शिवानी क्रिएशन, डी ६६, २ रा मजला, अमरवाडी, पहिली खत्तरगल्ली, सी.पी.टँक, मुंबई ४०० ००४ भ्रमणध्वनी : ९३२०४७१०८०
६.	मे. दि लोकल प्रिंट हब, अ-३०९, आनंद नगर, फोरजी स्ट्रीट, ताडदेव, मुंबई ४०० ०३६. भ्रमणध्वनी : ९६६४३३८३९५
७.	मे. युनिव्हर्सल ट्रेड लिंक, तळमजला, ५ जैन गृह उद्योग इमारत, सी.पी.टँक रोड, मुंबई ४०० ००२. भ्रमणध्वनी : ८०८२३०५१७१
८.	मे. जिगर ट्रेडर्स, १०१, रजवाडी चाळ, जांभळी गल्ली, बोरिवली (पश्चिम), मुंबई ४०० ०९२. भ्रमणध्वनी : ९३२२२७००४९

१२. टाचण्या (Paper Pins) :

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	मे. वसंत ट्रेडर्स, १६१, पाववाला, मोदी स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१ भ्रमणध्वनी ९८२०८०११५९
२.	मे.कृष्णा एंटरप्राईजेस, फ्लॅट क्र.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
३.	मे. मनिष ट्रेडींग कंपनी, चवथा मजला, मातृमंदिर बिल्डींग, ताडेदव रोड, मुंबई ४०० ००६. भ्रमणध्वनी : ९३२२२४३८४२.

४.	मे. मोगल ट्रेडर्स, फ्लॅट न.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, स्नेहानगर, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
५.	मे. शिवानी क्रिएशन, डी ६६, २ रा मजला, अमरवाडी, पहिली खत्तरगल्ली, सी.पी.टँक, मुंबई ४०० ००४ भ्रमणध्वनी : ९३२०४७१०८०
६.	मे. दि लोकल प्रिंट हब, अ-३०९, आनंद नगर, फोरजी स्ट्रीट, ताडदेव, मुंबई ४०० ०३६. भ्रमणध्वनी : ९६६४३३८३९५
७.	मे. युनिव्हर्सल ट्रेड लिंक, तळमजला, ५ जैन गृह उद्योग इमारत, सी.पी.टँक रोड, मुंबई ४०० ००२. भ्रमणध्वनी : ८०८२३०५१७१
८.	मे. जिगर ट्रेडर्स, १०१, रजवाडी चाळ, जांभळी गल्ली, बोरिवली (पश्चिम), मुंबई ४०० ०९२. भ्रमणध्वनी : ९३२२२७००४९

१३. पारदर्शक चिकटपट्टी (Transparant Adhesive Tape)

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	मे. ए –झेड ऑफीस सप्लायर्स, २९/१५, सुभेदार हुसैन स्ट्रीट, रॉयपीठ, चेन्नई ६०० ०१४. भ्रमणध्वनी : ८१२२२२९९८८
२.	मे.ब्लेसिंग एंटरप्राईजेस, ३५९६, तळ मजला, केसुरवाले, पहारगंज, दिल्ली -९, भ्रमणध्वनी ९२५०५३८५९८.
३.	मे.डी.जे. एंटरप्राईजेस, १०९/११७, सी.पी. टँक रोड, २७, मोतीशाँ जैन बिल्डिंग, ३ रा मजला, माधवबाग मंदिर, मुंबई ४०० ००४. भ्रमणध्वनी : ८६००९७८०५३.
४.	मे.हसमुख पेपर मार्ट, ६४, जन्मभूमी मार्ग, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१, भ्रमणध्वनी : ९३२२२३७१८२
५.	मे. जिगर ट्रेडर्स, १०१, रजवाडी चाळ, जांभळी गल्ली, बोरिवली (पश्चिम), मुंबई ४०० ०९२. भ्रमणध्वनी : ९३२२२७००४९
६.	मे.कृष्णा एंटरप्राईजेस, फ्लॅट क्र.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
७.	मे. न्यु सेंच्युरी फिलामेंट्स, सी-१, २१९/२, जी.आय.डी.सी., वाघोडीया, जि. वडोदरा ३९१ ७६० गुजरात. भ्रमणध्वनी : ९९७९९५३७८६.
८.	मे. सिंत्रॉन पॉलिमर प्रा. लि., प्लॉट क्र.जी-२८०४, रोड १० ए, जी.आय.डी.सी., लोधीका, जि. राजकोट ३६००२७ गुजरात. भ्रमणध्वनी : ९९७९९५३७८६
९.	मे. युनिव्हर्सल ट्रेड लिंक, तळमजला, ५ जैन गृह उद्योग इमारत, सी.पी.टँक रोड, मुंबई ४०० ००२. भ्रमणध्वनी : ८०८२३०५१७१

१४.स्पॉंज पेटी (Sponges with box):

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	मे.हसमुख पेपर मार्ट, ६४, जन्मभूमी मार्ग, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१, भ्रमणध्वनी : ९३२२२३७१८२
२.	मे. मनिष ट्रेडींग कंपनी, चवथा मजला, मातृमंदिर बिल्डींग, ताडेदव रोड, मुंबई ४०० ००६. भ्रमणध्वनी : ९३२२२४३८४२.
३.	मे. राशी ट्रेडर्स, जी-५५, सी-३, महावीर नगर, जैन सोसायटी, कांदिवली पश्चिम मुंबई ४०० ०६७ भ्रमणध्वनी : ९९३०६४४५८०
४.	मे. दि लोकल प्रिंट हब, अ-३०९, आनंद नगर, फोरजी स्ट्रीट, ताडदेव, मुंबई ४०० ०३६. भ्रमणध्वनी : ९६६४३३८३९५
५.	मे. वसंत ट्रेडर्स, १६१, पाववाला, मोदी स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१ भ्रमणध्वनी ९८२०८०११५९

१५. ब्लेड विथ रेझीन कव्हर (Blade with rasin cover)

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	मे. मनिष ट्रेडींग कंपनी, चवथा मजला, मातृमंदिर बिल्डींग, ताडेदव रोड, मुंबई ४०० ००६. भ्रमणध्वनी : ९३२२२४३८४२.
२.	मे. फतेह इंडस्ट्रिज, मोदी चेंबर्स, ३१९, तळमजला, नरसी नथ्था रोड, मस्जित रेल्वे स्टेशनजवळ, मुंबई ४०० ००९. भ्रमणध्वनी : ९८२००३४२५४
३.	मे. जिगर ट्रेडर्स, १०१, रजवाडी चाळ, जांभळी गल्ली, बोरिवली (पश्चिम), मुंबई ४०० ०९२. भ्रमणध्वनी : ९३२२२७००४९
४.	मे.कृष्णा एंटरप्राईजेस, फ्लॅट क्र.२, बिल्डिंग क्र.५,, सागबाग, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
५.	मे. महादेव स्टेशनरी, ३१०, डी विंग, कंकैया, सागबाग, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९७६९४३३३६३
६.	मे.अल अक्सा केमिकल्स, वॉर क्र.१९, २६४ बाग्लाघाट, झांशी, उत्तरप्रदेश २८४ ००२. भ्रमणध्वनी : ८११२४४९०००
७.	मे. मोगल ट्रेडर्स, फ्लॅट न.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, स्नेहानगर, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
८.	मे. शिवानी क्रिएशन, डी ६६, २ रा मजला, अमरवाडी, पहिली खत्तरगल्ली, सी.पी.टँक, मुंबई ४०० ००४ भ्रमणध्वनी : ९३२०४७१०८०
९.	मे. दि लोकल प्रिंट हब, अ-३०९, आनंद नगर, फोरजी स्ट्रीट, ताडदेव, मुंबई ४०० ०३६. भ्रमणध्वनी : ९६६४३३८३९५

१६. थीन ट्रॉईन थ्रेड (Thin Twine Thread)

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	मे.हसमुख पेपर मार्ट, ६४, जन्मभूमी मार्ग, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१, भ्रमणध्वनी : ९३२२२३७१८२
२.	मे.ब्लेसिंग एंटरप्राईजेस, ३५९६, तळ मजला, केसुरवाले, पहारगंज, दिल्ली -९, भ्रमणध्वनी : ९२५०५३८५९८.
३.	मे.डी.जे. एंटरप्राईजेस, १०९/११७, सी.पी. टँक रोड, २७, मोतीशाँ जैन बिल्डिंग, ३ रा मजला, माधवबाग मंदिर, मुंबई ४०० ००४. भ्रमणध्वनी : ८६००९७८०५३.
४.	मे. जिगर ट्रेडर्स, १०१, रजवाडी चाळ, जांभळी गल्ली, बोरिवली (पश्चिम), मुंबई ४०० ०९२. भ्रमणध्वनी : ९३२२२७००४९
५.	मे. ए –झेड ऑफीस सप्लायर्स, २९/१५, सुभेदार हुसैन स्ट्रीट, रॉयपीठ, चेन्नई ६०० ०१४. भ्रमणध्वनी : ८१२२२२९९८८
६.	मे.कृष्णा एंटरप्राईजेस, फ्लॅट क्र.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
७.	मे. न्यु सेंच्युरी फिलामेंट्स, सी-१, २१९/२, जी.आय.डी.सी., वाघोडीया, जि. वडोदरा ३९१ ७६० गुजरात. भ्रमणध्वनी : ९९७९९५३७८६.
८.	मे. सिंन्नॉन पॉलिमर प्रा. लि., प्लॉट क्र.जी-२८०४, रोड १० ए, जी.आय.डी.सी., लोधीका, जि. राजकोट ३६००२७ गुजरात. भ्रमणध्वनी : ९९७९९५३७८६
९.	मे. युनिव्हेसल ट्रेड लिंक, तळमजला, ५ जैन गृह उद्योग इमारत, सी.पी.टँक रोड, मुंबई ४०० ००२. भ्रमणध्वनी : ८०८२३०५१७१

१७. कार्बन पेपर (Carbon Paper) :

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	मे. महादेव स्टेशनरी, ३१०, डी विंग, कंकैया, सागबाग, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९७६९४३३३६३
२.	मे. जिगर ट्रेडर्स, १०१, रजवाडी चाळ, जांभळी गल्ली, बोरिवली (पश्चिम), मुंबई ४०० ०९२. भ्रमणध्वनी : ९३२२२७००४९
३.	मे.कृष्णा एंटरप्राईजेस, फ्लॅट क्र.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
४.	मे. जान्हवी इंम्पेक्स, २४३, २ मजला, फाखी मंझील, बाजारगेट मार्ग, फोट, मुंबई ४०० ००१.
५.	मे. मनिष ट्रेडींग कंपनी, चवथा मजला, मातृमंदिर बिल्डींग, ताडेदव रोड, मुंबई ४०० ००६. भ्रमणध्वनी : ९३२२२४३८४२.
६.	मे. दि लोकल प्रिंट हब, अ-३०९, आनंद नगर, फोरजी स्ट्रीट, ताडदेव, मुंबई ४०० ०३६. भ्रमणध्वनी : ९६६४३३८३९५
७.	मे. वसंत ट्रेडर्स, १६१, पाववाला, मोदी स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई ४००.००१ भ्रमणध्वनी ९८२०८०११५९

१८. ड्रॉईंग पीन्स (बॉक्स वीथ २४ पिसेस)

अ.क्र.	पुरवठादाराचे नांव व पत्ता
१.	मे. वसंत ट्रेडर्स, १६१, पाववाला, मोदी स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१ भ्रमणध्वनी ९८२०८०११५९
२.	मे.कृष्णा एंटरप्राईजेस,फ्लॅट क्र.२, बिल्डिंग क्र.५, सागबाग, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९८२०४७१०८०.
३.	मे. महादेव स्टेशनरी, ३१०, डी विंग, कंकैया, सागबाग, अंधेरी कुर्ला रोड, अंधेरी (पूर्व), मुंबई ४०००५९. भ्रमणध्वनी : ९७६९४३३३६३
४.	मे. मनिष ट्रेडींग कंपनी, चवथा मजला, मातृमंदिर बिल्डींग, ताडेदव रोड, मुंबई ४०० ००६. भ्रमणध्वनी : ९३२२२४३८४२.
५.	मे. शिवानी क्रिएशन, डी ६६, २ रा मजला, अमरवाडी, पहिली खत्तरगल्ली, सी.पी.टँक, मुंबई ४०० ००४ भ्रमणध्वनी : ९३२०४७१०८०
६.	मे. दि लोकल प्रिंट हब, अ-३०९, आनंद नगर, फोरजी स्ट्रीट, ताडदेव, मुंबई ४०० ०३६. भ्रमणध्वनी : ९६६४३३८३९५

****

सं.क्र. ८१/का-१५
२७/०६/२०२५

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या
निवडणुकांकरीता मतदान केंद्र निश्चिती व
पुरवावयाच्या सोयी सुविधा

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.३/का-५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग,मुंबई- ४०० ०३२.
ई-मेल - sec.corp@mah.gov.in
दिनांक - २६ जून, २०२५

संदर्भ :- १) राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००५/प्र.क्र.३४/का-५,दि. २४ डिसेंबर, २००५.
२) राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०११/प्र.क्र.२०/का-५, दि. ५ डिसेंबर, २०११.
३) राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्रमांक-रानिआ-२०१५/प्र.क्र.०९/प्रकल्प कक्ष,दि. २७ मे, २०१५.
४) राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१६/प्र.क्र.०४ /का-५, दि. ९ मार्च, २०१६ व दि. २७ जून, २०२२.

आदेश

भारतीय राज्य घटनेच्या अनुच्छेद २४३ के, २४३ झेडए नुसार राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका मुदतीत, निर्भय, मुक्त व पारदर्शक वातावरणात पार पाडणे तसेच या निवडणुकांचे नियंत्रण, संचालन व अधिक्षण करण्याची सांविधानिक जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर आहे.

ज्याअर्थी महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाखालील निवडणूक नियम १४, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या कलम २९ व त्याखालील नियमातील नियम, १८, महाराष्ट्र नगरपालिका निवडणूक नियम १९६६ च्या नियम ८, महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा (मतदार विभाग आणि निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ च्या नियम ७, महाराष्ट्र पंचायत समित्या (निर्वाचक गण आणि निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ च्या नियम ९ व महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमाखालील संबंधित निवडणूक नियमातील तरतुदीनुसार प्रत्येक निवडणुकीपूर्वी मतदान केंद्रांची निश्चिती करुन त्याची यादी प्रसिध्द करणे आवश्यक आहे.

९३०

ज्याअर्थी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता लागू असलेल्या प्रभाग पध्दतीनुसार (म्हणजेच एक सदस्यीय, द्विसदस्यीय, तीन सदस्यीय, चार सदस्यीय, थेट नगराध्यक्ष / सरपंच इत्यादीनुसार) प्रत्येक प्रभागासाठी आवश्यक असलेली मतदान केंद्रे निश्चित करणे, अशा केंद्रांना जोडावयाच्या मतदारांची संख्या ठरविणे, सदर प्रक्रियेत राजकीय पक्षांना विश्वासात घेणे तसेच मतदारांना मतदानाचा हक्क बजावणे सुकर होण्याकरीता त्या ठिकाणी योग्य त्या सोयी सुविधा पुरविणे इत्यादी मुद्यांचा समावेश असलेले एकत्रित आदेश निर्गमित करण्याची आवश्यकता आहे.

आणि त्याअर्थी भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३-के व २४३-झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १८ए(४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १४ (४), महाराष्ट्र नगरपालिका, नगर पंचायत आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १०-ए(४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समित्या अधिनियम, १९६२ च्या कलम ९-ए(४), महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमाच्या कलम १०-ए(४) अन्वये तसेच राज्य निवडणूक आयोगास समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकाराचा वापर करुन तसेच यासंदर्भात यापूर्वी दिलेल्या संदर्भाधिन आदेश इत्यादीचे अधिक्रमण करुन राज्य निवडणूक आयोग खालील प्रमाणे सुधारीत आदेश देत आहे. :-

१) <u>मतदान केंद्रास जोडावयाच्या मतदारांची संख्या</u> -

i) स्थानिक स्वराज्य संस्थांचा मतदार संघ हा प्रभागात / जिल्हा परिषद निवडणूक विभाग (गट) / पंचायत समिती निर्वाचक गणामध्ये (गण) विभागलेला असतो व प्रत्येक प्रभाग हा भौगोलिकदृष्टया सलग भाग असतो. सबब, प्रत्येक ग्रामपंचायत, नगर परिषद, नगर पंचायत व महानगरपालिकेसाठी प्रत्येक प्रभागात व जिल्हा परिषद / पंचायत समितीसाठी प्रत्येक गावाकरीता किमान १ मतदान केंद्र असणे आवश्यक आहे.

ii) स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये एक सदस्यीय / बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दती यथास्थिती लागू असते. मतदारास द्यावयाच्या मतांच्या संख्येमध्ये वाढ झाल्यास त्याच्या मतदानाच्या कालावधीमध्ये वाढ होते. त्यामुळे मतदान केंद्रावर जोडावयाच्या मतदारांची संख्या मर्यादित ठेवणे आवश्यक आहे.

iii) विविध स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये त्यांना त्या-त्या वेळी लागू असलेल्या एक सदस्यीय / बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दती अथवा अध्यक्ष / सरपंच थेट निवडणूक यानुसार मतदान केंद्रावर

खालीलप्रमाणे कमाल मतदार जोडण्यात यावेत.

अ.क्र.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	प्रभाग पध्दती	मतदान केंद्रावर जोडावयाच्या मतदारांची कमाल संख्या
१	बृहन्मुंबई महानगरपालिका	एक सदस्यीय	१००० ते १२००
२	इतर महानगरपालिका	एक सदस्यीय	१००० ते १२००
		द्विसदस्यीय	९०० ते १०००
		त्रिसदस्यीय	८०० ते ९००
		चार सदस्यीय	७०० ते ८००
		पाच सदस्यीय	६०० ते ७००
३	नगरपरिषद	एक सदस्यीय	१००० ते १२००
		एक सदस्यीय (थेट अध्यक्षासह)	९०० ते १०००
		द्विसदस्यीय	९०० ते १०००
		द्विसदस्यीय (थेट अध्यक्षासह)	८०० ते ९००
		त्रिसदस्यीय	७०० ते ८००
		त्रिसदस्यीय (थेट अध्यक्षासह)	६०० ते ७००
४	नगरपंचायत	एक सदस्यीय	१००० ते १२००
		एक सदस्यीय (थेट अध्यक्षासह)	९०० ते १०००
५	जिल्हापरिषद / पंचायत समिती	एकत्र निवडणूक	८०० ते ९००
		स्वतंत्र निवडणूक*	९०० ते १०००
६	ग्रामपंचायत	बहुसदस्यीय	८०० ते ९००
		बहुसदस्यीय (थेट सरपंचासह)	७०० ते ८००
* जिल्हा परिषद अथवा पंचायत समिती यापैकी एकाच पदाची निवडणूक असल्यास वर स्वतंत्र निवडणूक असे नमूद आहे त्यानुसार मतदार संख्या ठेवावी.			
टीप १ - पोटनिवडणूक असल्यास किती पदांची निवडणूक आहे त्यानुसार मतदार संख्या ठेवावी.			
टीप २ - दुर्गम भाग/विरळ लोकवस्ती अथवा विखुरलेल्या वाड्या, वस्त्या व तांडे यामध्ये कमी लोकसंख्येकरीता देखील मतदान केंद्र ठेवता येईल.			
टीप ३ - मतदान केंद्रास जोडावयाच्या कमाल आणि किमान संख्येमध्ये स्थानिक परिस्थिती व मागील निवडणुकीतील मतदानाची टक्केवारी लक्षात घेऊन आवश्यकतेनुसार १० % कमी अथवा अधिक मतदार जोडता येतील.			

iv) मागील निवडणुकांतील मतदानाची टक्केवारी लक्षात घेऊन अशा केंद्रांवर आवश्यकता असल्यास अतिरिक्त मतदान अधिकारी नेमावा.

२) <u>मतदान केंद्राचे ठिकाण निवडणे</u> -

i. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका साधारणत: प्रभागनिहाय किंवा गट / गणनिहाय होत असतात. त्यामुळे मतदान केंद्राचे ठिकाण निवडताना एका प्रभागातील किंवा गावातील मतदाराला २ कि.मी. पेक्षा जास्त प्रवास करावा लागू नये अशा रितीने मतदान केंद्राचे ठिकाण शक्यतो त्याच प्रभागात किंवा गावात असावे. मतदान केंद्राचे ठिकाण हे साधारणत: मतदारास सहजरित्या मिळू शकेल अशा मध्यवर्ती ठिकाणी असावे. परंतु दुर्गम भागात / विरळ लोकसंख्या / भौगोलिक कारणास्तव विखुरलेल्या वाड्या, वस्त्या व तांडे यामध्ये कमी मतदारांसाठी देखील मतदान केंद्र उभारण्याची गरज भासल्यास मतदान केंद्र उभारावे.

ii. नागरी / ग्रामीण क्षेत्रातील एखाद्या प्रभागात मतदान केंद्रासाठी योग्य जागा उपलब्ध नसल्यास अपवादात्मक परिस्थितीत लगतच्या प्रभागात मतदान केंद्र ठेवता येईल, मात्र त्याकरीता यथास्थिती संबंधित महानगरपालिका आयुक्त / जिल्हाधिकारी यांची पूर्वपरवानगी घेण्यात यावी.

iii. साधारणत: लोकसभा आणि विधानसभा निवडणुकांकरीता मतदान करताना ज्या मतदान केंद्राच्या ठिकाणी मतदार मतदान करतात त्याच इमारतीमध्ये स्थानिक स्वराज्य संस्थांसाठी देखील मतदान केंद्र असावे. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीत सर्वसाधारणपणे तसेच गत निवडणुकीत झालेले मतदान विचारात घेऊन तसेच कायदा व सुव्यवस्थेचा आढावा घेऊन एकाच इमारतीमध्ये शक्यतो १० पेक्षा जास्त मतदान केंद्र ठेवण्यात येऊ नयेत.

iv. मतदान केंद्राचे ठिकाण निश्चित करताना शक्यतो मतदान केंद्राच्या बाहेर लोकांना रांगेत उभे राहण्यासाठी मोकळी जागा असावी. आवश्यकता भासल्यास मंडप टाकण्याची सोय असावी. तसेच मुख्य प्रवेशद्वार मोठे असावे.

v. मतदान केंद्र शक्यतो पक्क्या इमारतीत असावे व सदर इमारत शक्यतो शासकीय, स्थानिक स्वराज्य संस्था किंवा धर्मादाय संस्था यांच्या मालकीची असावी. जेणेकरुन, टेबल-खुर्च्या व इतर सुविधा पुरविणे सुलभ होऊ शकेल तसेच सुरक्षिततेच्या दृष्टीनेदेखील सदर ठिकाण योग्य ठरेल. तसेच आवश्यकता भासल्यास खाजगी इमारतीत मतदान केंद्र स्थापन करण्याची स्थिती निर्माण झाल्यास संबंधित महानगरपालिका आयुक्त किंवा जिल्हाधिकारी यांनी सर्व कारणमिमांसा जाणून घेऊन अशा मतदान केंद्रांना परवानगी द्यावी. मात्र सदर ठिकाण हे कोणत्याही राजकीय पक्ष किंवा उमेदवारांशी संबंधित नाही याची दक्षता घेण्यात यावी.

vi. मतदान केंद्राची जागा किमान २० चौ. मीटर असावी. तिथे मतदान केंद्राध्यक्ष, ४ मतदान अधिकारी, उमेदवारांचे मतदान प्रतिनिधी आणि बॅलेट युनिट व कंट्रोल युनिटच्या संख्येनुसार पुरेशी जागा व आडोसा असलेला मतदान कक्ष स्थापन करता येईल याची खात्री करावी.

vii. खाजगी इमारतीतील मतदान केंद्राबाबत, अंतिम उमेदवारांची यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर त्या इमारतीत कोणत्याही पक्षाचे कार्यालय / उमेदवार राहत नसल्याची अथवा त्यांची मालकी नसल्याची खात्री करण्यात यावी. असल्यास मतदान केंद्र अन्य ठिकाणी हलविण्याची व्यवस्था करण्यात यावी.

viii. मतदान केंद्र खाजगी इमारतीत असल्यास मतदान प्रक्रिया सुरु होण्याच्या किमान २४ तास अगोदर असे मतदान केंद्र संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी ताब्यात घ्यावे.

ix. मतदान केंद्र शक्यतो तळमजल्यावर असावे. शहरी भागात ते अपवादात्मक परिस्थितीत पहिल्या मजल्यावर असल्यास तेथे उद्वाहनाची (लिफ्टची) सोय असावी. लिफ्टची व्यवस्था नसल्यास मतदारांना वरच्या मजल्यावरील मतदान केंद्रात जाण्याकरीता योग्य ती व्यवस्था करावी.

x. मतदान केंद्राचा १०० मीटर त्रिज्येचा परिघ हा मतदान केंद्राध्यक्षाच्या ताब्यात राहील. मतदान केंद्र खाजगी इमारतीत असल्यास सदर मतदान केंद्राच्या १०० मिटर त्रिज्येच्या परिघात खाजगी इमारतीचा मालक व त्याचे सुरक्षा रक्षक प्रवेश करणार नाहीत.

xi. कोणतेही मतदान केंद्र कोणत्याही परिस्थितीत पोलीस स्टेशन, रुग्णालय अथवा धार्मिक स्थळाच्या इमारतीत ठेवता येणार नाही.

३) <u>मतदान केंद्राच्या ठिकाणात अपवादात्मक परिस्थितीमध्ये बदल करणे</u> -

मतदान केंद्र निश्चित केल्यानंतर व त्याची यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर जर काही कारणास्तव अपवादात्मक परिस्थितीत मतदान केंद्राचे स्थान किंवा इमारतीमध्ये बदल करावयाचा असल्यास संबंधित उमेदवारांशी विचार विनिमय करुन महानगरपालिकांच्या निवडणुकांबाबत संबंधित महानगरपालिका आयुक्त व इतर निवडणुकांच्याबाबतीत संबंधित जिल्हाधिकारी यांची पूर्वपरवानगी घेणे अनिवार्य राहील व तसा बदल केल्यानंतर त्याबाबत राज्य निवडणूक आयोगास अवगत करणे आवश्यक राहील.

४) <u>निवडणुकांकरीता कर्मचारी, जागा आणि वाहने अधिग्रहीत करणे</u> -

राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-एसईसी.१०९५/३०६/डेस्क-३, दि.०२ मार्च, १९९५ अन्वये, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरीता कर्मचारी, जागा आणि वाहने अधिग्रहीत करण्याबाबत

सविस्तर आदेश काढले आहेत. या आदेशाचा अवलंब करुन निवडणुकांकरीता आवश्यक असलेल्या मतदान केंद्रांसाठी जागा उपलब्ध करुन घेता येतील.

५) <u>मतदान केंद्रावर पुरवावयाच्या सोयी सुविधा</u> -

i. **वीज पुरवठा** - मतदान केंद्र स्थित असलेल्या इमारतीमध्ये अखंडीत वीज पुरवठा व्यवस्था असावी. यासोबतच केंद्रावर पुरेसा उजेड व खेळती हवा, पंखे इ. सोयी सुविधा असतील याची खातरजमा करावी. मतदान केंद्र निश्चितीच्या तपासणीवेळी तेथील दिवे, पंखे, बटण, वायरिंग इ. ची तपासणी करून घ्यावी. मतदानाच्या दिवशी मतदान केंद्राच्या क्षेत्रात लोड शेडिंग असणार नाही यासाठी संबंधित वीजपुरवठा यंत्रणेला (उदा. MSEDCL / ADANI / RELIANCE / BEST इ.) आवश्यक आदेश देण्यात यावेत. तसेच आवश्यकतेनुसार जनरेटरचीही सोय ठेवावी.

ii. **पिण्याच्या पाण्याची व्यवस्था** - मतदान केंद्रावर स्वच्छ पिण्याच्या पाण्याची सोय आहे याची खात्री करावी. यासोबतच पाणी पिण्याकरीता आवश्यकतेनुसार ग्लास, पाणी साठवण्याकरीता भांडे / मडके इ. सोय करण्यात यावी. नेमलेल्या सर्व अधिकारी / कर्मचारी यांच्यासाठी विशेषत: उन्हाळयात २० लिटर पिण्याच्या पाण्याचे पॅकबंद कॅन शक्यतो उपलब्ध करुन द्यावेत.

iii. **शौचालयाची व्यवस्था** - मतदान केंद्र परिसरात स्त्री-पुरुषांसाठी स्वतंत्र शौचालये आहेत याची खात्री करावी. मतदानाच्या दिवशी प्रसाधनगृहाच्या स्वच्छतेबाबतही काळजी घ्यावी. तसेच तेथे पुरेशी पाण्याची व्यवस्था असावी.

iv. **मतदान केंद्रावर किमान आवश्यक फर्निचर** - मतदान केंद्रावर टेबल, खुर्च्या, पंखे, बेंच, मतदारांना रांगेत उभे राहण्याच्या जागेवर सावलीसाठी शेडस् इत्यादीची उपाययोजना करावी. मतदान केंद्रात जाणे-येणे कामी स्वतंत्र Entry-Exit असावे. जेथे अशी सोय नसेल तेथे बांबूची किंवा दोरीची बॅरीकेटिंग करून घ्यावी.

v. **रॅम्पची सुविधा** - वृध्द / दिव्यांग व्यक्तींना मतदान केंद्रावर जाणे सुकर व्हावे म्हणून रॅम्पची सोय असावी. कायमस्वरुपी रॅम्प नसल्यास तात्पुरती व्यवस्था करावी. तसेच व्हीलचेअरची देखील सुविधा असावी.

vi. **अपंग मतदारांकरीता तळ मजल्यावर केंद्र** - निवडणुकीसाठी तयार करण्यात आलेली प्रारुप मतदार यादी हरकती व सूचना मागविणेसाठी प्रसिध्द करण्यात येते. याच कालावधीमध्ये संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील अपंग मतदारांना आपली नावे देण्याचे आवाहन करण्यात यावे.

त्यांनी नाव देताना आपला मतदार यादी क्रमांक व मतदार क्रमांक नमूद करावा, अशी विनंती करावी जेणेकरुन मतदान केंद्र निश्चित करताना त्यांची गैरसोय होणार नाही.

जे अपंग मतदार आपलीं नावे देतील त्याबाबत संबंधित मतदार यादी तयार करणारे अधिकारी यांची जबाबदारी राहील की, त्या मतदारांची नावे तळमजल्यावरील मतदान केंद्रात येतील. जर एका इमारतीमध्ये तळमजल्यावर व वरच्या मजल्यावर मतदान केंद्रे असतील आणि जर अपंग मतदाराचे नाव वरच्या मजल्यावरील मतदान केंद्राच्या मतदार यादीत असेल तर ते तेथून कमी करुन तळमजल्यावरील मतदान केंद्राशी जोडून संबंधित मतदार यादीमध्ये पुरवणी म्हणून जोडण्यात यावे.

vii. **मा. उच्च न्यायालयाचे आदेश** - मा. मुंबई उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठात दाखल झालेली जनहित याचिका क्र. ७८/२०१७ इंद्रधनु विरुध्द भारत सरकार व इतर मध्ये दि. १३ सप्टेंबर, २०१७ रोजी झालेल्या आदेशाची प्रत राज्य निवडणूक आयोगाने दि. २८ नोव्हेंबर, २०१७ च्या पत्रान्वये सर्व जिल्हाधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांना पाठविली आहे. त्यानुसार वरील (v) व (vi) मध्ये नमूद केलेल्या सुविधा सर्व मतदान केंद्रांवर परिणामकारकरित्या पुरविल्या जातील याची संबंधित महानगरपालिका आयुक्त / जिल्हाधिकारी यांनी खात्री करुन घ्यावी. जर अशा सुविधा पुरविल्या गेल्या नाहीत अथवा त्यामध्ये त्रुटी राहिल्यास संबंधित निवडणूक अधिकारी यांना त्याबाबत व्यक्तीश: जबाबदार धरण्यात येईल असे निर्देश मा. न्यायालयाने दिले आहेत.

viii. **ऋतुनिहाय करावयाच्या उपययोजना -**

अ) **उन्हाळ्यातील उपाययोजना** - उन्हाळ्यात होणाऱ्या निवडणुका लक्षात घेता उष्माघाताचा त्रास होऊ नये म्हणून मतदान पथकासोबत आवश्यक ती औषधे, पिण्याचे पाणी, साखर-मीठाच्या पुड्या इ. वस्तू मतदान साहित्यासोबत द्याव्यात.

ब) **पावसाळ्यातील उपाययोजना** - पावसाळ्यात मतदान केंद्राबाबत तितकीच काळजी घेणे आवश्यक असून मतदान केंद्रात छपरातून पाणी गळणे वा चिखलसदृश्य परिस्थिती निर्माण होणार नाही याची दक्षता घ्यावी. त्यासाठी मतदान केंद्राच्या छपरावर आवश्यक असल्यास ताडपत्रीची व्यवस्था करण्यात यावी. मतदारांना रांगेत उभे राहण्याकरीता पावसापासून संरक्षण मिळेल अशी योग्य ती व्यवस्था करावी. याशिवाय दुषित पाण्यामुळे होणारे आजार इत्यादीबाबत घ्यावयाच्या काळजीबाबतच्या सूचनांना व्यापक प्रसिध्दी द्यावी. आवश्यकतेप्रमाणे वैद्यकीय अधिकाऱ्यांच्या सेवा अधिग्रहित करून घ्याव्यात व त्यांना क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांसोबत आवश्यक त्या

औषधांसह फिरतीवर ठेवावे. आवश्यकतेनुसार प्राथमिक आरोग्य केंद्र, १०८ क्रमांकाच्या फिरत्या रुग्णवाहिका यांनाही आवश्यक ते निर्देश देण्यात यावेत.

ix. **कुष्ठरोग्यांसाठी स्वतंत्र मतदान केंद्र** - मतदार संघात कुष्ठरोग्यांसाठी वेगळे वसतिगृह /आश्रम असल्यास त्यांच्यासाठी स्वतंत्र मतदान केंद्र असण्यास हरकत नाही. उपलब्ध असल्यास त्यामध्ये काम करणारे अधिकारी/डॉक्टर्स/इतर कर्मचारी यांना मतदान केंद्राध्यक्ष/अधिकारी म्हणून नेमावे.

x. **असुरक्षित घटक** - असुरक्षित घटकांना मतदान प्रक्रियेमध्ये समाविष्ट करून घेण्याकामी आवश्यकतेनुसार स्वतंत्र मतदान केंद्र निर्माण करण्यास हरकत नाही. अशा मतदान केंद्रांवर ५०० मतदारांपेक्षाही कमी मतदार असले तरी त्यास हरकत राहणार नाही. यासोबतच अशा मतदारांना जाणुन बुजून दूरवरच्या वा जिथे त्यांना मतदानास प्रतिबंध केला जाईल अशा विभागातील मतदान केंद्रास जोडले जाणार नाही याची काळजी घ्यावी.

मतदार संघात असणाऱ्या असुरक्षित / कमजोर मतदारांचा समूह / विभाग असल्यास तो शोधून काढणे, त्यांना जोडलेल्या मतदान केंद्रावर विशेष दक्षता घेणेबाबत भारत निवडणूक आयोगाकडून महत्वाच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत, त्या सूचनांचे तंतोतंत पालन स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्येही करण्यात यावे.

xi. **६० वर्षावरील नागरिक, अपंग, दिव्यांग, गरोदर स्त्रिया इ.करीता प्राधान्याने प्रवेश** - ६० वर्षावरील नागरिक / अपंग / दिव्यांग / गरोदर स्त्रिया / तान्ह्यामुलासह असणाऱ्या स्त्रिया यांना प्राधान्याने मतदान करू द्यावे. असे करीत असताना इतर मतदारांकडून सर्व प्रकारचे सहकार्य मिळविणेकामी राज्य निवडणूक आयोगाच्या सदरच्या सूचनांना योग्य प्रसिध्दी द्यावी. अशा मतदारांना मतदान केंद्रावर ने-आण करण्यासाठी स्वत:चे किंवा कुटुंबियांचे वाहन वापरण्याची परवानगी असेल.

xii. **स्त्री व पुरुषांसाठी स्वतंत्र रांगा** - शक्य असेल तेथे स्त्री-पुरुषांसाठी स्वतंत्र रांगा ठेवाव्यात, जिथे शक्य नसेल तिथे रांगेतील एका पुरुषामागे २ स्त्रिया याप्रमाणे मतदान करू द्यावे. आवश्यकतेनुसार स्वतंत्र रांगांकरीता कमी खर्चाचे पार्टिशन तयार करून घ्यावे.

xiii. **परदानशीन स्त्रियांची ओळख पटवणे** - परदानशीन स्त्रिया किंवा ज्या मतदार संघात स्त्री मतदारांची संख्या सरासरी जास्त असूनही केवळ संकोचामुळे स्त्रिया मतदानास येत नाहीत असे आढळत असल्याने प्रत्येक मतदान अधिकाऱ्यांच्या टीममध्ये एकतरी महिला अधिकारी/कर्मचारी असावी. परदानशीन स्त्रियांची ओळख पटविणेकामी अशा महिला कर्मचाऱ्यांचा उपयोग होईल.

xiv. **मतदार सहाय्य केंद्र** - मतदान केंद्राच्या इमारतीच्या प्रवेशद्वाराजवळ "मतदार सहाय्य केंद्र" स्थापित करावे. त्यावरील कर्मचाऱ्यांकडे चिन्हांकित मतदार यादीची एक प्रत, मतदान केंद्राचा (मतदार अनुक्रमांक .... ते .... , मतदान केंद्र क्रमांक) तपशील असावा. जेणेकरून मतदारांना त्यांची नावे शोधण्यासाठी व संबंधित मतदान केंद्रात पाठविण्यासाठी सहाय्य करणे सुलभ होईल.

xv. **माहितीचे फलक** - मतदान केंद्रावर मतदारांना माहिती देणारे फलक योग्य ठिकाणी लावावेत. उदा. मतदान केंद्राचा मार्ग दर्शविणारा दिशादर्शक नकाशा, मतदान केंद्रावरील सोयींबद्दलची (मतदार सहाय्य केंद्र शौचालय व पाणी व्यवस्था इ.) माहिती दर्शविणारे फलक.

६) <u>आदर्श मतदान केंद्राची निर्मिती</u> -

संबंधित महानगरपालिका आयुक्त / जिल्हाधिकारी यांनी शक्यतोवर सर्व मतदान केंद्रांवर उपरोक्त किमान सोयी सुविधा राहतील याची दक्षता घ्यावी. आदर्श मतदान केंद्राची निर्मिती करण्याच्या दृष्टीने स्थानिक संस्कृती आणि गरजेनुसार मतदान केंद्रामध्ये अतिरिक्त आकर्षण, वैशिष्ट्ये जोडली जाऊ शकतात. पर्यावरण पूरक / पुनर्वापर योग्य व जीवाणुच्या सहाय्याने कुजविता येण्यासारख्या (बायोडिग्रेडेबल) साहित्याचा वापर करुन मतदान केंद्रे उभारावीत व शक्य तो, ती प्लास्टीकमुक्त ठेवावीत. पर्यावरणपूरक कचरा व्यवस्थापनाची तरतूद करावी. जास्तीत जास्त मतदान केंद्रे आदर्श मतदान केंद्रे ठेवण्याचा प्रयत्न करावा.

७) <u>महिला मतदान केंद्र</u> -

एखादे मतदान केंद्र ज्यावर महिला मतदारांची संख्या अधिक आहे अशा ठिकाणी मतदान केंद्राध्यक्ष, मतदान अधिकारी आणि सुरक्षा व्यवस्थेकरीता नियुक्त पोलीस इत्यादी सर्व अधिकारी / कर्मचारी म्हणून महिलांची नियुक्ती करता येईल.

८) मतदान <u>केंद्राच्या बाहेर पक्षाचे मतदार सहाय्य केंद्र उभारणे</u> -

i. मतदानाच्या दिवशी मतदान केंद्राच्या १०० मीटर त्रिज्येच्या परिघात कोणत्याही पक्षाचे/प्रतिनिधीचे कार्यालय राहणार नाही. १०० मीटर त्रिज्येच्या परिघाच्या बाहेर प्रत्येक उमेदवारास केवळ १ मतदार सहाय्य केंद्र उभारता येईल. सदर केंद्रावर केवळ १ टेबल, २ खुर्च्या, सावलीसाठी मोठी छत्री/ताडपत्री/कापड टाकण्याची परवानगी असेल.

ii. अशा केंद्रावर ३ x ४.५ फुटापेक्षा जास्त लांबी-रुंदी नसणारा फलक लावू शकतील. त्यावर उमेदवाराचे नाव, चिन्ह, पक्षाची माहिती असेल. त्याव्यतिरिक्त कोणताही अनधिकृत फलक लावल्यास तो फलक काढून टाकण्यात यावा.

iii. मतदानाच्या दिवशी या केंद्रावर उमेदवाराचे नाव / चिन्ह / फोटो नसलेल्या केवळ मतदाराचा मतदान क्रमांक, मतदान केंद्राचा तपशील दर्शविणाऱ्या चिठ्ठया दिल्या जाऊ शकतील. परंतु त्यावर इतर कोणताही तपशील असणार नाही. उमेदवाराचे नाव / चिन्ह / फोटो असलेल्या मतदार चिठ्ठया मतदान केंद्राच्या १०० मीटरच्या आत आणता येणार नाहीत.

iv. अशा सहाय्य केंद्रावर अनावश्यक गर्दी होणार नाही वा मतदारांना एखाद्या विशिष्ट उमेदवारास मत द्यावे म्हणून भरीस पाडले जाणार नाही याची दक्षता स्थानिक पोलिसांनी घ्यावी. प्राप्त तक्रारीवर निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी तात्काळ कारवाई करावी.

९) <u>मतदान केंद्रात मोबाईल / कॉर्डलेस फोन / वायरलेस फोन वापरण्यास प्रतिबंध</u> -

i. मतदान केंद्राच्या आत मतदारांना मोबाईल फोन नेण्यास बंदी आहे.

ii. मतदान केंद्राच्या १०० मीटर परिघात व मतदान केंद्रावर कर्मचारीवृंद / पोलीसांव्यतिरिक्त कोणीही मोबाईल / कॉर्डलेस फोन / वायरलेस फोन वापरणार नाही.

iii. जर विविक्षित मतदारांनी जसे की वृध्द / अपंग / दिव्यांग इत्यादी मतदार यांनी मतदान केंद्राच्या १०० मीटर परिघात मोबाईल फोन आणल्यास त्यांना असे मोबाईल फोन बंद (Switched Off) ठेवावे लागतील व मतदान केंद्राच्या आत जाण्याअगोदर बाहेर असलेल्या त्यांच्या सोबत असलेल्या व्यक्तीकडे सुपूर्द करावे लागतील.

iv. संबंधित महानगरपालिका आयुक्त, जिल्हाधिकारी अथवा निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी मतदान केंद्राच्या इमारतीमध्ये प्रामुख्याने मतदान केंद्राबाहेर मतदारांकरीता मोबाईल फोन जमा करण्यासाठी कक्ष स्थापन करावा.

v. अशा कक्षावर ठळक अक्षरात "मोबाईल फोन जमा कक्ष" असा फलक लावून तो कक्ष चालविण्याकरीता विश्वासू स्वयंसेवकांची नियुक्ती करावी.

vi. अशा कक्षामध्ये मोबाईल जमा करण्याकरीता किमान १० कप्पे असलेला पीजन होल बॉक्स उपलब्ध ठेवावा.

vii. सदर कक्षामध्ये सुरक्षिततेच्या कारणास्तव सीसीटिव्ही बसविण्यात यावा जेणेकरुन मतदार मोबाईल जमा करताना व परत नेताना दिसू शकेल. तसेच मोबाईल फोन ज्या ठिकाणी ठेवण्यात येत आहे त्याचेही चित्रिकरण होईल.

viii. सदर कक्षामध्ये प्राधिकृत अधिकारी यांनी स्वाक्षरी केलेले व मतदान केंद्राचा शिक्का असलेले क्रमांकाचे टोकन ठेवावेत.

ix. मतदाराने मोबाईल फोन बंद (स्वीच ऑफ) करुन जमा केल्यानंतर त्याचा मोबाईल फोन संबंधित पीजन होलमध्ये ठेवून त्या क्रमांकाचे टोकन त्या मतदाराला देण्यात यावे.

x. मतदाराने मतदान करुन आल्यानंतर त्याच्याकडे असलेले टोकन सदर कक्षात जमा करावे.

xi. मतदाराने टोकन जमा केल्यानंतर त्या टोकन नंबरवर असलेला मोबाईल फोन मतदारास परत करण्यात यावा व ते टोकन पुन्हा त्याच क्रमांकाच्या पीजन होल मध्ये ठेवण्यात यावे.

xii. संबंधित महानगरपालिका आयुक्त, जिल्हाधिकारी अथवा निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना स्थानिक परिस्थिती, कायदा व सुव्यवस्था व स्वयंसेवकांची उपलब्धता इत्यादी बाबी विचारात घेऊन मतदान केंद्राच्या इमारतीमध्ये प्रामुख्याने मतदान केंद्राबाहेर मतदारांकरीता मोबाईल फोन जमा करण्यासाठी कक्ष स्थापन करणे योग्य होईल किंवा कसे याबाबत निर्णय घेता येईल.

xiii. यासंदर्भात भारत निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र. 464/INST/EPS/2025/L&O दि. २३ मे, २०२५ चे निर्देश विचारात घ्यावेत.

१०) <u>मतदान केंद्राच्या ठिकाणी प्रतिबंधात्मक उपाययोजना व सुरक्षा व्यवस्था इत्यादी</u> -

i. तहसिलदार / गट विकास अधिकारी / पोलीस यंत्रणा, महानगरपालिका क्षेत्रात विभाग अधिकारी (Ward Officer) यांनी कमकुवत गट शोधून काढण्यात मदत करावी. अशा विभागात असुरक्षितता निर्माण करणाऱ्या गुंड प्रवृत्तींच्या व्यक्तींविरुध्द पोलीस यंत्रणेने प्रतिबंधात्मक उपाययोजना तात्काळ करावी.

ii. अशा विभागात संबंधित मतदारांमध्ये विश्वास निर्माण होण्याकामी क्षेत्रीय अधिकारी, निवडणूक निर्णय अधिकारी, पोलीस अधिकारी यासारखे अधिकारी यांनी वारंवार भेटी द्याव्यात व तेथील प्रतिष्ठित व्यक्तींशी संपर्क साधून होणाऱ्या घडामोडींचा आढावा घ्यावा.

iii. मतदानाच्या दिवशी मतदान केंद्राध्यक्षांना अशा विभागातून होणाऱ्या मतदानाच्या आकडेवारीवर विशेष लक्ष देण्याचे सूचित करावे.

iv. उपरोक्त सूचनांचे पालन काटेकोरपणे केले जाईल याची जबाबदारी महानगरपालिका क्षेत्रात महानगरपालिका आयुक्त यांची राहील. तसेच महानगरपालिका वगळता इतर सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या बाबतीत सदर जबाबदारी संबंधित जिल्हाधिकारी यांची राहील.

११) <u>मतदान केंद्रांची यादी अंतिम करणे</u> -

मतदान केंद्रांची यादी राज्य निवडणूक आयोगाने नेमून दिलेल्या दिनांकापूर्वी अंतिम होणे आवश्यक राहील. अंतिम मतदान केंद्राची यादी तयार करण्यापूर्वी सर्व संबंधित जिल्हाधिकारी,

महानगरपालिका आयुक्त यांनी मतदान केंद्राची प्रत्यक्ष पाहणी करावी. उपरोक्त सूचनांप्रमाणे सोयी सुविधा उपलब्ध आहेत वा कसे? याची तपासणी करून आवश्यक त्या सोयी सुविधा निर्माण करून घ्याव्यात.

प्रारुप मतदान केंद्रांच्या यादीस संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या क्षेत्रात तात्काळ (संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या अधिनियमातील तरतुदीनुसार) प्रसिध्दी द्यावी. त्याची एक प्रत राष्ट्रीय व राज्यस्तरावरील मान्यताप्राप्त पक्षांना द्यावी. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या क्षेत्रातील राजकीय पक्ष यांची बैठक आयोजित करून त्यांना ती यादी मोफत द्यावी. त्यांचे आक्षेप लेखी नोंदवून आवश्यक ते बदल (आवश्यक तेथे प्रत्यक्ष पाहणी करून) समाविष्ट करून अंतिम यादी तयार करावी.

अंतिम मतदान केंद्रांच्या यादीनुसार मतदान केंद्र दर्शविणारा नकाशा तसेच त्यांना जोडणाऱ्या रस्त्यांचा नकाशा, वाहतूकविषयक आराखडा (Transport Plan) तसेच मतदान केंद्राच्या जवळचे पोलीस स्टेशन, मतदान केंद्रावरील दूरध्वनी, संपर्क अधिकारी, क्षेत्रीय अधिकारी यांचा एक संपर्क आराखडा (Communication Plan) तयार करावा. त्यात सर्व संबंधितांचे दूरध्वनी क्रमांक, भ्रमणध्वनी क्रमांक (मोबाईल नं.), ई-मेल ॲड्रेस यांचा समावेश असावा. यामुळे त्यांचेकडील वॉटस् ॲप, एसएमएस, ई-मेल याद्वारे सर्व संबंधितांशी जलदरित्या संपर्क साधता येईल.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीकामी राज्य निवडणूक आयोगाकडून नेमण्यात येणाऱ्या निवडणूक निरीक्षकांना मतदान केंद्रांच्या यादीसह संपर्क आराखडा टिप्पणीसह पुरवावेत.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

२६.०६.२०२४

(सुरेश काकाणी)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषद/नगरपंचायत.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीच्या दरम्यान मतदान केंद्रावर वेब कास्टींगची (Webcasting) सुविधा उपलब्ध करणेबाबत.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्र.रानिआ-२०२५/Webcasting/प्र.क्र.०९/का.१२
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई ४०००३२
E-mail sec.mh@gov.in
दिनांक:- ०९ ऑक्टोबर, २०२५

आदेश

राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका मुक्त, निर्भय व पारदर्शक वातावरणात पार पाडण्याच्यादृष्टीने विविध उपाययोजना करण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे.

त्यानुसार महानगरपालिका व जिल्हा परिषदा/ पंचायत समित्यांच्या निवडणुकीच्या वेळेस मतदान केंद्रांवर होत असलेल्या घटनेवर प्रभावीपणे देखरेख ठेवण्यासाठीच्या दृष्टीकोनातून, तसेच मतदान प्रक्रिया निर्विघ्नपणे पार पाडण्याच्यादृष्टीने निवडणुकीच्या वेळी मतदान केंद्रावर वेब कास्टींग (Webcasting) करण्याचा निर्णय घेण्यात येत आहे.

ज्या मतदान केंद्रावर वेब कास्टींगची (Webcasting) सुविधा उपलब्ध करून द्यावयाची आहे, त्या मतदान केंद्राची निवड खालील निकषाद्वारे करण्यात यावी:-

१) यापूर्वी ज्या मतदान केंद्रावर स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीत हिंसाचाराची घटना घडलेली आहे.

२) यापूर्वी ज्या मतदान केंद्रावर तोतयेगिरीची (Impersonation) घटना मोठ्याप्रमाणावर झालेली आहे किंवा प्रदत्त मतांची संख्या, त्या मतदान केंद्राची एकूण झालेल्या मतदानाच्या एक टक्क्यापेक्षा जास्त आहे.

३) ज्या मतदान केंद्रावर यापूर्वी झालेल्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीदरम्यान इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रासोबत (EVM) गैरवर्तन किंवा हिंसाचार घडलेले आहे.

वेब कास्टींगची (Webcasting) सुविधा त्याच मतदान केंद्रात करता येईल, ज्या ठिकाणी Internet/ Mobile Internet ची सुविधा उपलब्ध आहे. Internet/ Mobile Internet ची सुविधा उपलब्ध नसल्यास, CCTV ची व्यवस्था करण्यात यावी.

उपरोक्त निकषांनुसार मतदान केंद्राची निवड केल्यानंतर वेब कास्टींगची (Webcasting) सुविधा पुरविणारी संस्था (Agency) नेमण्यासाठी शासनाने विहित केलेली प्रशासकीय तथा वित्तिय नियम व कार्यपध्दती (उदा. निविदा प्रक्रिया, दरपत्रक मागविणे इत्यादी) चा अवलंब करणे अनिवार्य राहील. तसे करताना लोकसभा/ विधानसभा निवडणुकीच्या वेळेस निविदा प्रक्रिया केली असल्यास, त्यानुसार देखील निविदा प्रक्रिया करता येईल.

वेब कास्टींगसाठी (Webcasting) आवश्यक असलेले (Technical Specification Document) सोबत जोडण्यात येत आहे.

सेवा पुरविणाऱ्या ज्या संस्थेसोबत वेब कास्टींगसाठी (Webcasting) करार करण्यात येईल, त्या संस्थेकडून वेब कास्टींगची (Webcasting) संपूर्ण (Recording Hard Disk) रेकॉर्डिंग हार्ड डीस्कवर घेऊन निवडणुकीच्या वेळी संबंधित नियम/ अधिनियमानुसार ते अभिलेख्यात जतन करण्यात यावे.

महानगरपालिका निवडणुकीसाठी वेब कास्टींगवर (Webcasting) होणारा खर्च हा संबंधित महानगरपालिकांनी निवडणुकीसाठी केलेल्या अर्थसंकल्पीय तरतुदीतून करावा. तसेच जिल्हा परिषद/ पंचायत समिती निवडणुकीसाठी संबंधित जिल्हाधिकारी यांनी शासनाच्या ग्राम विकास विभागाकडून निवडणुकीकरिता प्राप्त होणाऱ्या निधीतून करावा.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(सुरेश काकाणी)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत माहिती व आवश्यक कार्यवाहीसाठी:-

१) मा. प्रधान सचिव, नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
२) मा. प्रधान सचिव, ग्राम विकास विभाग, बांधकाम भवन, फोर्ट, मुंबई-०१.
३) आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व संबंधित)
४) जिल्हाधिकारी (सर्व संबंधित)
५) निवड नस्ती.

Suggestive Technical Specification Document for Installation,Implementation of webcasting solution on turn-key basis for Local Body Elections

Scope of Work

The Successful bidder has to undertake the Live web streaming (both audio & video) of polling day events during the Local Body Elections with the installation of the necessary suitable, proven web based web streaming software along with the supply of other related items as per the detailed Scope of Work given below.

1. Supply, installation, commissioning and implementation of the web based audio & video streaming software in the server set up in the secured cloud environment.
2. Supply and installation internet connectivity for use in the identified polling stations on the polling day along with one manpower per polling station, to operate them to web stream the live data.
3. Supply and installation of One LED TV as per the specifications for use in the office of the Returning Officer (RO), on the polling day to operate them to view the live data.
4. The Video Streaming solution should be able to display multiple streams happening at the same time, in the Polling stations on TV (s) for viewing in the Offices of the ROs
5. Training manual and training schedules at each DEO office for the officials on the operation of the web streaming software.
6. Establishment of the centralized 24/7 Help desk with minimum of at least 3 seaters to manage and fix the complaints/issues coming up on the Polling days.

Technical Specifications

Task 1: Hosting of the web based streaming software:

The bidder shall deploy suitably secured proven web based software, that has the ability to record both audio and video.
The key features of the software shall be:

1. Able to record video in H.264 compression or other equivalent open formats which can be read by a variety of open source software solution.
2. Able to record at least 4 kbps audio in a good quality. This may be either encoded within the video stream or recorded as a separate stream.
3. The camera should be wall mounted and fixed. It should be appropriately secured from physical damage.
4. The web camera should be so placed to cover the maximum possible area in polling station without hampering the secrecy of vote. The light and glare should be minimum

viewing in the Offices of the ROs.

19. The software shall list all polling stations with their respective webcast after collecting and updating the details and the application software design from the nodal officer.
20. The data should in no point be hosted outside India and bidder will not access the data unless authorised by the DEO.
21. The video recording of the live webcasting at server shall be done as per the instructions of the nodal officer and shall not be stored in any form in any type of devices outside RO's office after giving backup of all the videos to RO's office. The bidder shall add the digital video watermark in the background of the streaming videos.
22. Uploading of the videos shall be carried out by the manpower posted by the bidder at each identified place, using webcam/HD camera and connectivity of either 4G/3G/2G/broadband, WiMAX, DSPT etc., based on local availability.
23. At the end of each event, the web streamed data along with required reports, shall be made available within 4 days to the Client in a Hard disk for later retrieval and usage as necessary.
24. The Client shall facilitate the bidder in interaction with the telecom service providers to see that the connectivity is ensured during the events towards the smooth transmission of web streaming data.
25. The Client shall also ensure the safety of the equipment such as Laptops, internet connectivity devices, high end cameras etc., installed by the bidders at the respective places, till the events are over.
26. The bidder shall also develop an application software which monitors the data feed from each Polling Station on the polling day based on which the performance status of the data feed, and the live streaming at the offices of the RO/DEO, will be arrived on the Service Levels provided, to levy penalties as indicated under penalty clause. This software should be vetted by DEO a week before deployment.
    The bidder shall provide access to dashboard view for more than one locations, i.e. RO & DEO which should reflect point of failures, network status, recording status and downtime status. Network quality indicator on each camera should be made available in the User view mode and this should be computed and displayed automatically.

Task 2. Live Streaming and Recording of the Polling at Polling Stations

1. A pre-determined list of polling stations from where live web streaming will happen shall be shared with the bidder.
2. Number of Locations for Video & Audio Recording: (input numbers) (approximately)
3. The bidder has to supply and install the IP based web cameras, as per the minimum specification in the identified Polling stations. The web camera should have facility of local recording, with minimum of 3 Megapixel camera resolution. The camera should have night vision capability, wide angle with 30/ 170 degrees coverage. The camera should be having capability of 10x zooming. The camera should have minimum illumination of .05 lux.
4. The camera should support 16-4096 Kbps code rate, support constant bit rate/variable frame rate of up to 30 fps. Image Control: Backlight compression, Automatic white

viewing in the Offices of the ROs.

19. The software shall list all polling stations with their respective webcast after collecting and updating the details and the application software design from the nodal officer.
20. The data should in no point be hosted outside India and bidder will not access the data unless authorised by the DEO.
21. The video recording of the live webcasting at server shall be done as per the instructions of the nodal officer and shall not be stored in any form in any type of devices outside RO's office after giving backup of all the videos to RO's office. The bidder shall add the digital video watermark in the background of the streaming videos.
22. Uploading of the videos shall be carried out by the manpower posted by the bidder at each identified place, using webcam/HD camera and connectivity of either 4G/3G/2G/broadband, WiMAX, DSPT etc., based on local availability.
23. At the end of each event, the web streamed data along with required reports, shall be made available within 4 days to the Client in a Hard disk for later retrieval and usage as necessary.
24. The Client shall facilitate the bidder in interaction with the telecom service providers to see that the connectivity is ensured during the events towards the smooth transmission of web streaming data.
25. The Client shall also ensure the safety of the equipment such as Laptops, internet connectivity devices, high end cameras etc., installed by the bidders at the respective places, till the events are over.
26. The bidder shall also develop an application software which monitors the data feed from each Polling Station on the polling day based on which the performance status of the data feed, and the live streaming at the offices of the RO/DEO, will be arrived on the Service Levels provided, to levy penalties as indicated under penalty clause. This software should be vetted by DEO a week before deployment.
    The bidder shall provide access to dashboard view for more than one locations, i.e. RO & DEO which should reflect point of failures, network status, recording status and downtime status. Network quality indicator on each camera should be made available in the User view mode and this should be computed and displayed automatically.

Task 2. Live Streaming and Recording of the Polling at Polling Stations

1. A pre-determined list of polling stations from where live web streaming will happen shall be shared with the bidder.
2. Number of Locations for Video & Audio Recording: (input numbers) (approximately)
3. The bidder has to supply and install the IP based web cameras, as per the minimum specification in the identified Polling stations. The web camera should have facility of local recording, with minimum of 3 Megapixel camera resolution. The camera should have night vision capability, wide angle with 30/ 170 degrees coverage. The camera should be having capability of 10x zooming. The camera should have minimum illumination of .05 lux.
4. The camera should support 16-4096 Kbps code rate, support constant bit rate/variable frame rate of up to 30 fps. Image Control: Backlight compression, Automatic white

balance, 3D digital noise reduction. The display should be supported is 1920 x1080.

5. The bidder has to provide the suitable internet connectivity on all locations of installation of cameras for the services rendered by the bidder.
6. The bidder has to post one person at each identified polling station, with proper training on the usage of the web streaming software, using the camera and the internet connectivity on the day of polling and also during trial runs
7. The bidder is required to have at least two dry/trial runs of the process, to satisfy the Client that their systems are in good working condition at least two days before the poll and the counting day.
8. In case of Re-poll ordered at a booth under live web streaming, the web streaming of that re-poll shall continue to be the responsibility of the bidder. This will not entail additional financial commitment.
9. The bidder shall also provide the following, in the offices of RO to view the live feeds of the polling day activities smoothly by providing LED TV 70 "
10. The bidder shall ensure that the live feeds are transmitted in a secure manner to the server and then to the concerned officials up to the satisfaction of the nodal officer, for the duration when the operations are on.
11. The bidder shall ensure that the recorded material transmitted does not fall into the hands of any party, not authorized by DEO to receive the same.
12. The recorded material shall be the exclusive property of the DEO and neither the bidder nor any other party will be entitled to utilize the same.
13. After the event is over on polling day, the supplied LED TV's and internet connectivity, have to be taken back and manpower has to be withdrawn by the bidder.
14. The bidder shall provide adequate compute performance on the servers and storage along with suitable high speed internet / network bandwidth to accommodate the multiple video streaming.
15. The Client will provide the list of mobile phone facilities of the election officials (that of the Presiding Officer / PO Officer), in an excel/CSV format, to the bidder, a few hours before the start of the election process for communication purposes.
16. The video and audio should be live streamed to the Control centre via the server. The bidder should deploy the following resources on the days of polling and counting in each Control Centre
17. The bidder shall provide the sufficient internet bandwidth for the live streaming of the poll day event.
18. In case of any disruption due to internet connectivity, the streaming data has to be stored in the local Hard Disk and the same shall be made available at the end of the day to the officials concerned.
19. Number of Days required for recording at each location : 1 day [References to Day means 24 hours or part thereof]

Task 3: Setting up a Help Centre & Deployment of Manpower

1. The bidder is required to deploy adequate manpower to meet all conditions of the

assignment. The following teams shall be required to be created.

2. Centralized Help Desk in District HQ operating under the Control of the Nodal Officer
3. Team with 3 seater minimum, shall be located in District HQ and shall assist all other locations to fix the issues that are coming up relating to this assignment.
4. The help desk should be operational on 3 days before polling and one day after polling, including the polling day. If there is a repoll, it should continue, till the end of the repoll.
5. Manpower: These personnel should be skilled in the application software being deployed by the bidder, their configuration, use, etc. They should be available to assist with any issues arising during the course of the assignment.
6. The CVs of all the personnel, being deployed should be provided as per Appendix-4. Each of the personnel should have at least two of the following with him while in duty. – A Passport, A Driving License, PAN Card, Aadhaar Card or other form of identity as specified by the Nodal Officer.
7. The following details shall be provided by the bidder in the CVs – Name, Date of Birth, and Copies of Identity cards as above, Permanent Address, Address during the last 10 years, Any Criminal or Civil Record, Educational Qualifications, Experience.
8. There may be Police / Security Clearance checks conducted against the personnel and the Client may ask for any or all personnel to be replaced, which shall be required to be complied with immediately.
9. The personnel shall be required to operate around day of polling process from each of the Centre posted, in each of the Electoral Division/Electoral College/Ward.
10. The personnel have to report for duty on one day before the polling day and should be available till the complete polling process is over.
11. Training of these personnel and the tasks shall include: Training the manpower in downloading the web streaming application and in the setting up of the entire recording system and allied issues, like connectivity, alert assistance etc. The training required will have to be conducted by the bidder, in the districts/at a suitable place for one or 2 days as decided before they are deputed to the concerned place for on duty.
12. Troubleshooting any hardware/software issues related to entire process of recording, streaming and monitoring.
13. Any other tasks found necessary for the successful live streaming of the videos.
14. The client will issue election duty certificate (EDC) or Postal Ballot to the manpower posted in the respective locations as necessary. The manpower shall be asked to report for duty to the concerned officials when posted.

Task 4. Development of Training Material

1. A detailed Training Material is required to be developed by the bidder as the part of the assignment. The training material is required for the following purposes:
    a. For operating the web streaming Software / Cameras etc.
    b. For Post event operation of the Video Surveillance footage.
2. The Training Material should be in the following formats:
    a. Documentation: Text based training material in the form of documents showing pictures / images and text of How-To, Help Guides, etc.
    b. Multimedia: Audio and Video content including animations, videos, etc. for

intimated within 24 Hours time in advance.

7. The quantity mentioned in the Tender document is tentative only. Payment will be released based on the quantity used at the site and the same has to be attested by Client.
8. The Successful Bidder shall be liable and / or responsible for the compliance of all Statutory Provisions and especially those relating to Labour Laws in respect of this Contract.

Release of Payment

The following are the conditions precedent for release of any payment by the Client:

1. Signing of Contract
2. Signing of Non-Disclosure Agreement (**specify format**) by all the persons involved in the assignment
3. Submission of an irrevocable Bank Guarantee of the Contract amount in the format **(specify format)** specified to the Client.
4. The following would be the Milestones and Payment

SN	Milestone	Approval	By Date
1.	Inception Report Submission	By RO	(Enter date)
2.	Training Documents and Multimedia content & Training for all officials concerned	By DEO	(Enter date)
3.	Two Trial runs and satisfactory Certificate before two days of poll day and counting day.	By RO	(Enter date)
4.	Submission of all other project deliverables and final report	By DEO and Payment in full	Within 15 days after the completion of polling and counting events

No advance Payment will be made

Service Level Agreement

1. 100% Server, Network & Power Uptime SLA: The vendor should provide with 100% Server, Network & Power Uptime SLA as standard. This shall be applicable

940

intimated within 24 Hours time in advance.

7. The quantity mentioned in the Tender document is tentative only. Payment will be released based on the quantity used at the site and the same has to be attested by Client.
8. The Successful Bidder shall be liable and / or responsible for the compliance of all Statutory Provisions and especially those relating to Labour Laws in respect of this Contract.

Release of Payment

The following are the conditions precedent for release of any payment by the Client:

1. Signing of Contract
2. Signing of Non-Disclosure Agreement (**specify format**) by all the persons involved in the assignment
3. Submission of an irrevocable Bank Guarantee of the Contract amount in the format **(specify format)** specified to the Client.
4. The following would be the Milestones and Payment

SN	Milestone	Approval	By Date
1.	Inception Report Submission	By RO	(Enter date)
2.	Training Documents and Multimedia content & Training for all officials concerned	By DEO	(Enter date)
3.	Two Trial runs and satisfactory Certificate before two days of poll day and counting day.	By RO	(Enter date)
4.	Submission of all other project deliverables and final report	By DEO and Payment in full	Within 15 days after the completion of polling and counting events

No advance Payment will be made

Service Level Agreement

1. 100% Server, Network & Power Uptime SLA: The vendor should provide with 100% Server, Network & Power Uptime SLA as standard. This shall be applicable

during the election day as declared by the client and shall be applicable for 24 hours or as decided by the client. The vendor should ensure

SERVICE AVAILABILITY	Deduction from total cost
99.9% to 100%	0%
98% to 99.8%	10%
95% to 97.9%	25%
90% and below	50%

2 The buffer should not happen in the streaming at the RO office. Vendor will develop a dashboard for reporting the buffer and failure.

Buffer and connection loss	Deductions from the total cost
<10 point failures	0%
>10 Points Failure	10%
>50 Points Failure	25%
>100 Point Failures	50%

Appendix

Technical Specifications of the camera

During Polling	IP based web camera
	3 MegaPixel minimum
	night vision capability
	wide angle with 30/ 170 degrees coverage
	minimum illumination of .05 lux.
	support 16-4096 Kbps code rate
	support constant bit rate/variable frame rate of up to 30 fps
	Image Control: Backlight compression, Automatic white balance, 3D digital noise reduction.
	display should be supported is 1920 x1080.

महानगरपालिका निवडणुकांसाठी निवडणूक निर्णय अधिकारी व सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या नियुक्त्या करणे, त्यांच्यावर कामाची जबाबदारी सोपविणे इत्यादिबाबत...

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२०/प्र.क्र.५/का.५
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मुंबई- ४०० ०३२.
ई-मेल : sec.corp@mah.gov.in
दिनांक : ०६ ऑगस्ट, २०२५

वाचा : राज्य निवडणूक आयोगाचे सम क्रमांकाचे दि. ०६ जुलै, २०२२ रोजीचे आदेश.

आदेश

ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए अन्वये राज्यातील पंचायती व नगरपालिका यांच्या सर्व निवडणुकांचे अधिक्षण, संचालन व नियंत्रण याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे;

ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाच्या उपरोक्त दि. ०६ जुलै, २०२२ च्या आदेशान्वये महानगरपालिकेच्या निवडणुकांसाठी तीन सदस्यीय प्रभाग पध्दतीनुसार निवडणूक निर्णय अधिकारी व सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या नियुक्तीबाबत तसेच इतर बाबींसाठी तरतूद करण्यात आलेली आहे;

आणि ज्याअर्थी, शासनाने दि. १८ मार्च, २०२४ रोजी महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमात दुरुस्ती करुन बृहन्मुंबई महानगरपालिका वगळता इतर महानगरपालिकांच्या निवडणुकांकरीता चार सदस्यीय प्रभाग पध्दती लागू केली आहे. त्यामुळे प्रत्येक निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांकडे किती प्रभाग राहतील यासंदर्भातील सुधारीत आदेश देणे आवश्यक आहे.

त्याअर्थी आता, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ (१८८८ मुंबई ३) च्या कलम १८ ए (४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ (१९४९ चा मुंबई ५९) च्या कलम १४ (४) अन्वये तसेच राज्य निवडणूक आयोगास समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकारांचा वापर करुन

राज्य निवडणूक आयोगाचे उपरोक्त दि. ०६ जुलै, २०२२ चे आदेश रद्द करुन खालीलप्रमाणे आदेशित करण्यात येत आहे.

१) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या सार्वत्रिक निवडणुकीकरीता ६ ते ८ प्रभागांकरीता एक याप्रमाणे निवडणूक निर्णय अधिकारी राहतील.

२) राज्यातील इतर महानगरपालिकांच्या सार्वत्रिक निवडणुकांकरीता ३ ते ४ बहुसदस्यीय प्रभागांकरीता एक याप्रमाणे निवडणूक निर्णय अधिकारी राहतील.

३) महानगरपालिकेच्या सार्वत्रिक निवडणुकीमध्ये महापालिका आयुक्त, उपजिल्हाधिकारी पदाच्या दर्जापेक्षा कमी नाही, अशा अधिकाऱ्याची निवडणूक निर्णय अधिकारी म्हणून नियुक्ती करतील.

४) अपवादात्मक परिस्थितीत सार्वत्रिक निवडणुकीकरीता अन्य महानगरपालिकेमधील उपायुक्त यांना (उपजिल्हाधिकारी दर्जापेक्षा कमी नसलेला) अथवा पोट निवडणुकीसाठी महानगरपालिकेच्या कार्यालयातील उपायुक्त यांना (उपजिल्हाधिकारी दर्जापेक्षा कमी नसलेला), निवडणूक निर्णय अधिकारी म्हणून नियुक्ती करता येईल.

निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्यावर महानगरपालिकेच्या संबंधित अधिनियम व नियमातील तरतुदीनुसार तसेच राज्य निवडणूक आयोगाने वेळोवेळी दिलेले आदेश, सूचना, परिपत्रकातील तरतुदीनुसार निवडणुकीचे कामकाज सुरळीतपणे पार पाडण्याची जबाबदारी राहील.

५) निवडणूक निर्णय अधिकारी व सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी नेमतांना विभागीय आयुक्त यांनी राज्य निवडणूक आयोगाने दि. १६ जुलै, २०२५ रोजी दिलेल्या आदेशातील निकष पाळणे बंधनकारक राहील. तसेच खालील बाबींची देखील खात्री करण्यात यावी :-

(i) संबंधित अधिकारी उत्कृष्ट, संशयातित सचोटी व नि:पक्षपातीपणे काम करणारे असावेत. त्यांचा कोणत्याही राजकीय पक्षाबरोबर संबंध नाही याबाबतची खात्री करावी.

(ii) सदर अधिकाऱ्यांना योग्य व पुरेसे प्रशिक्षण द्यावे.

(iii) राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, नेमलेल्या निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांची नेमणूक सबबी देऊन रद्द करण्याचे प्रकार वारंवार घडतात व त्यामुळे नेमणुकांना विलंब होतो व निवडणुकांच्या कामात अडचणी निर्माण होतात. निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांच्या नेमणुका करताना विशिष्ट अधिकाऱ्यांच्या नियुक्त्या वारंवार करण्यात येतात.

असे प्रकार टाळण्यासाठी संबंधित विभागीय आयुक्त कार्यालयाने रोस्टर तयार करुन चक्रानुक्रमे नियुक्त्या कराव्यात. जेणेकरुन निवडणुकांमध्ये आळीपाळीने सर्वांच्या नियुक्त्या केल्या जातील.

(iv) एखाद्या अधिकाऱ्याकडील कामकाजाचे स्वरुप अथवा त्याची नियुक्ती रद्द करण्याचे कारण पाहता, त्यावेळी त्या अधिकाऱ्याला निवडणूक कामकाज देणे शक्य नाही अशी विभागीय आयुक्त यांची खात्री झाल्यास, इतर अधिकाऱ्याची नियुक्ती करता येईल. मात्र त्यानंतर येणाऱ्या पुढील निवडणुकांमध्ये अशा नियुक्ती न केलेल्या अधिकाऱ्यांची नियुक्ती न चुकता होईल याची दक्षता विभागीय आयुक्त यांनी घ्यावी.

(v) जर एखादा अधिकारी निवडणुकीचे कामकाज हेतुपुरस्सर टाळण्याचा प्रयत्न करीत असल्याची विभागीय आयुक्त यांची खात्री झाल्यास, अशा अधिकाऱ्यास निलंबित करुन त्याचा अहवाल त्यांनी राज्य निवडणूक आयोगास तात्काळ सादर करावा.

६) निवडणूककामी महानगरपालिका आयुक्तांना उप जिल्हाधिकारी/उपायुक्त व तहसिलदार संवर्गातील अधिकारी उपलब्ध करुन देण्याची संपूर्ण जबाबदारी विभागीय आयुक्त यांची राहील. मात्र त्यांच्या नेमणुकीचे आदेश संबंधित महानगरपालिका आयुक्त काढतील.

७) महानगरपालिका आयुक्त पुढे नमूद केल्याप्रमाणे सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची नियुक्ती करतील. तसेच प्रत्येक निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे खालीलप्रमाणे सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी राहतील.

अ) **सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी क्र. १** - हा अधिकारी तहसिलदार संवर्गातील असेल व निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याला अधिनियम व नियमातील तरतुदीनुसार पार पाडावयाच्या कामकाजात मदत करेल.

ब) **सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी क्र. २** - हा अधिकारी महानगरपालिकेच्या कार्यालयातील तहसिलदार पदाच्या दर्जापेक्षा कमी नाही अशा दर्जाचा अन्य अधिकारी असेल. तो मतदान केंद्राची पाहणी करणे व तेथे योग्य त्या सोयीसुविधा पुरविणे, मतदान व मतमोजणी अधिकारी / कर्मचारी यांना प्रशिक्षण देणे, साहित्य वाटप, इ. बाबत

आवश्यक ती कार्यवाही करेल. आचारसंहितेशी संबंधित कामकाज पार पाडण्यासाठी हा अधिकारी आचारसंहिता कक्षाबरोबर योग्य तो समन्वय साधेल.

क) **सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी क्र. ३** - हा अधिकारी महानगरपालिकेच्या कार्यालयातील नायब तहसिलदार पदाच्या दर्जापेक्षा कमी नाही अशा दर्जाचा अन्य अधिकारी असेल. तो निवडणूक व्यवस्थापनांतर्गत महानगरपालिकेची वेबसाईट अद्ययावत करणे, त्यावर वेळोवेळी उमेदवारांची प्रतिज्ञापत्रे अपलोड करणे, वृत्तपत्रांची कात्रणे व इतर माहिती अपलोड करणे, तसेच राज्य निवडणूक आयोगास विहित नमुन्यामधील माहिती वेळोवेळी सादर करणे, इ. अनुषंगिक कामे करेल.

निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांच्या नियंत्रणाखालील सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी क्र. १ व २ हे निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांची कोणतीही कर्तव्ये पार पाडू शकतील. परंतु नामनिर्देशनपत्राची छाननी करणे याच्याशी संबंधित असलेल्या आपल्या कामांपैकी कोणतेही काम पार पाडण्यास निवडणूक निर्णय अधिकारी अनिवार्य अशा परिस्थितीमुळे असमर्थ झाला नसेल तर, कोणताही सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी नामनिर्देशनपत्राची छाननीशी संबंधित कामांपैकी कोणतेही काम पार पाडणार नाही.

८) आचारसंहिता कक्ष - महानगरपालिका आयुक्त निवडणूक आचारसंहितेशी संबंधित सर्व कामकाज हाताळण्यासाठी आचारसंहिता कक्ष स्थापन करतील. तसेच सदर कक्षाचा प्रमुख म्हणून उपजिल्हाधिकारी संवर्गातील एका अधिकाऱ्याची नियुक्ती करतील. आचारसंहितेशी संबंधित सर्व कामकाज या कक्षाकडून हाताळण्यात येईल.

९) उमेदवारांच्या निवडणूक खर्चाचा हिशोब - महानगरपालिका आयुक्त निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांनी सादर केलेल्या निवडणूक खर्चाचा हिशोब तपासण्याकरीता किमान एक व कमाल तीन कक्ष स्थापन करतील व या कक्षामध्ये लेखाधिकारी वर्ग-१ या संवर्गातील एका अधिकाऱ्याची कक्ष प्रमुख म्हणून नियुक्ती करतील. उमेदवारांनी सादर केलेल्या दैनंदिन व एकत्रित खर्चाचे हिशोब या कक्षामार्फत तपासण्यात येतील.

१०) महानगरपालिकेच्या निवडणुकीसाठी महापालिका आयुक्त यांना निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याची नेमणूक, सहायक निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याची नेमणूक तसेच या आदेशात नमूद केल्याप्रमाणे

अन्य कामांसाठी अधिकाऱ्यांची नियुक्ती करण्यासाठी आवश्यक मनुष्यबळ उपलब्ध करुन देणे ही संबंधित विभागीय आयुक्त यांची जबाबदारी राहील.

११) नियंत्रण - महानगरपालिका निवडणुकांच्या बाबतीत संबंधित महानगरपालिका आयुक्त हे "निवडणूक अधिकारी " म्हणून काम पाहतील. सर्व संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी, सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी, मतदान केंद्राध्यक्ष, मतदान अधिकारी, मतमोजणी पर्यवेक्षक, मतमोजणी सहायक तसेच निवडणुकीशी संबंधित इतर सर्व अधिकारी व कर्मचारी हे निवडणूक अधिकाऱ्यांच्या म्हणजेच महानगरपालिका आयुक्त यांच्या नियंत्रण आणि पर्यवेक्षणाखाली काम करतील.

सदर आदेश राज्य निवडणूक आयोगाच्या www.mahasec.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला आहे.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(सुरेश काकाणी) ०६.०८.२०२५

सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,

१. प्रधान सचिव (नवि-२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
२. सर्व महानगरपालिका आयुक्त.
३. सर्व विभागीय आयुक्त.
४. सर्व जिल्हाधिकारी.
५. राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व निवडणूक कार्यासने.
६. मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांचे स्वीय सहायक.
७. सचिव, राज्य निवडणूक आयोग यांचे स्वीय सहायक.
८. निवड नस्ती.

महानगरपालिका निवडणुकांसाठी निवडणूक निर्णय अधिकारी व सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या नियुक्त्या करणे, त्यांच्यावर कामाची जबाबदारी सोपविणे इत्यादिबाबत...

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.३/का-५
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मादाम कामा मार्ग,मुंबई- ४०० ०३२.
ई-मेल - sec.corp@mah.gov.in
दिनांक - २८ ऑगस्ट, २०२५

संदर्भ :-राज्य निवडणूक आयोगाचे सम क्रमांकाचे दि.०६ ऑगस्ट, २०२५ रोजीचे आदेश.

आदेश

ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने संदर्भाधिन आदेशान्वये महानगरपालिकांच्या निवडणुकांकरीता प्रत्येक निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याकडे किती प्रभाग राहतील याची संख्या निश्चित करण्यात आली आहे.

आणि ज्याअर्थी राज्य निवडणूक आयोगाने आगामी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांच्या अनुषंगाने राज्यात विभागवार आढावा बैठका घेतल्या असता निवडणूक निर्णय अधिकारी म्हणून नियुक्त करण्यासाठी राज्यात उपजिल्हाधिकारी संवर्गातील अधिकारी पुरेशा प्रमाणात उपलब्ध नाहीत असे निदर्शनास आले.

आणि ज्याअर्थी उपलब्ध असलेल्या अधिकाऱ्यांची संख्या व एकाच वेळी होणाऱ्या सर्व निवडणुका या बाबींचा विचार करता आगामी निवडणुकांकरीता किती प्रभागांकरीता एक निवडणूक निर्णय अधिकारी नियुक्त करण्यात यावा यामध्ये सुधारणा करणे आवश्यक आहे अशी राज्य निवडणूक आयोगाची खात्री झाली आहे.

त्याअर्थी भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३-के व २४३-झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १८ए(४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १४ (४), तसेच राज्य निवडणूक आयोगास समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकाराचा वापर करुन राज्य निवडणूक आयोग खालील प्रमाणे सुधारीत आदेश देत आहे. :-

राज्य निवडणूक आयोगाच्या संदर्भाधिन आदेशातील मुद्दा क्र. १ व २ येथे मध्ये नमूद केलेली निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांकडे नेमून द्यावयाची प्रभागांची संख्या खालील प्रमाणे सुधारित करण्यात येत आहे. :-

१) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या सार्वत्रिक निवडणुकीकरीता १० ते १२ प्रभागांसाठी एक याप्रमाणे निवडणूक निर्णय अधिकारी राहतील.

२) राज्यातील इतर (बृहन्मुंबई व्यतिरिक्त) महानगरपालिकांच्या सार्वत्रिक निवडणुकांकरीता शक्यतो ३ प्रभागांकरीता व अपवादात्मक परिस्थितीत ४ प्रभागांकरीता एक याप्रमाणे निवडणूक निर्णय अधिकारी राहतील.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

(सुरेश काकाणी) २८/०८/२०२५
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,

१. प्रधान सचिव (नवि-२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई -४०० ०३२.
२. सर्व विभागीय आयुक्त.
३. सर्व जिल्हाधिकारी.
४. सर्व महानगरपालिका आयुक्त.
५. राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व निवडणूक कार्यासने.
६. मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांचे स्वीय सहायक.
७. सचिव, राज्य निवडणूक आयोग यांचे स्वीय सहायक.
८. निवड नस्ती.

लोकसभा / विधानसभेच्या सार्वत्रिक / पोटनिवडणूकीसंबंधी नियुक्त केलेल्या अधिकारी / कर्मचारी यांना पारिश्रमिक / मानधन, अतिकालिक भत्ता / निवडणूक भत्ता इ. देणेबाबत - सुधारित दर.

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : बीयुडी-२०२५/प्र.क्र.१४०/२५/का.-३३ (नि.-३),
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक : २४.११.२०२५

वाचा :- १) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्र. सीईएल-२०२४/प्र.क्र.१२७/२४/३३, दि.१८.०४.२०२४.
२) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्र. सीईएल-२०२४/प्र.क्र.६२५/२४/३३(३), दि.०१.०७.२०२४.
३) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्र. सीईएल-२०२४/प्र.क्र.७०७/२४/३३, दि.१६.०७.२०२४.
४) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्र. सीईएल-२०२४/प्र.क्र.४५/२४/३३(नि.३)(३), दि.१६.०१.२०२५.
५) भारत निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र.४६४/INST/EPS/२०२५/Remuneration & TA/DA, दि.०८.०८.२०२५.
६) भारत निवडणूक आयोगाचे पत्र क्र.४६४/INST/EPS/२०२५/Honorarium, दि.०८.०८.२०२५.

प्रस्तावना :-

भारत निवडणूक आयोगाच्या अखत्यारितीत लोकसभा/विधानसभा सार्वत्रिक/पोट निवडणूकांच्या कामासाठी नियुक्त करण्यात येणा-या अधिकारी/कर्मचारी यांना द्यावयाचे पारिश्रमिक / मानधन, अतिकालिक भत्ता / निवडणूक भत्ता इत्यांदीचे दर शासनाच्या संदर्भाधीन क्र.१ ते ४ येथील शासन निर्णयांन्वये निश्चित केलेले आहेत. भारत निवडणूक आयोगाने त्यांचे संदर्भाधीन क्र.५ व ६ येथील दि.०८.०८.२०२५ रोजीच्या पत्रांन्वये निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त करावयाच्या अधिकारी/कर्मचारी यांना द्यावयाचे पारिश्रमिक / मानधन, अतिकालिक भत्ता / निवडणूक भत्ता इ. दरांमध्ये सुधारणा करण्याबाबत निर्देश दिले आहेत. भारत निवडणूक आयोगाच्या सदर पत्रातील सूचनांना अनुसरुन भारत निवडणूक आयोगाच्या अखत्यारितीतील राज्यातील आगामी लोकसभा/विधानसभा निवडणुकांच्या कर्तव्यार्थ नियुक्त करण्यात येणा-या निवडणूक अधिकारी/कर्मचारी यांना द्यावयाचे पारिश्रमिक / मानधन, अतिकालिक भत्ता / निवडणूक भत्ता इत्यादींच्या अनुषंगाने सुधारणा करण्याचे शासनाच्या विचाराधीन होते. त्यानुसार पुढीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात येत आहे.

शासन निर्णय :-

भारत निवडणूक आयोगाच्या पत्र क्र.४६४/INST/EPS/२०२५/Remuneration & TA/DA, दि.०८.०८.२०२५ व पत्र क्र.४६४/INST/EPS/२०२५/Honorarium, दि.०८.०८.२०२५ अन्वये देण्यात आलेल्या सूचनांना अनुसरुन भारत निवडणूक आयोगाच्या अखत्यारितीतील महाराष्ट्र राज्यातील आगामी लोकसभा/विधानसभा सार्वत्रिक/पोट निवडणूकांच्या कामासाठी नियुक्त करण्यात येणारे अधिकारी/कर्मचारी यांना द्यावयाचे पारिश्रमिक / मानधन, अतिकालिक भत्ता / निवडणूक भत्ता इत्यादीबाबत पुढीलप्रमाणे सुधारित दर मंजूर करण्याचा निर्णय घेण्यात येत आहे:-

अ.क्र.	अधिकारी व कर्मचारी यांचे पदनाम	विद्यमान दर	सुधारित दर
		निवडणूक भत्ता	
१	क्षेत्रिय दंडाधिकारी (क्षेत्रिय अधिकारी व्यतिरिक्त तैनात असल्यास)	रु.१५००/- (एकत्रित एकदा)	**यापूर्वी नमूद केल्याप्रमाणे** रु.१५००/- (एकत्रित एकदा)
२	मतदान केंद्राध्यक्ष / मतमोजणी पर्यवेक्षक	**रु.३५०/-** (प्रत्येक दिवसाकरीता किंवा दिवसाच्या भागाकरीता)	**रु.५००/-** (प्रत्येक दिवसाकरीता किंवा दिवसाच्या भागाकरीता किंवा **रु.२०००/-** एकत्रित एकदा)
३	मतदान अधिकारी	**रु.२५०/-** (प्रत्येक दिवसाकरीता किंवा दिवसाच्या भागाकरीता)	**रु.४००/-** (प्रत्येक दिवसाकरीता किंवा दिवसाच्या भागाकरीता किंवा **रु.१६००/-** एकत्रित एकदा)
४	मतमोजणी सहायक	**रु.२५०/-** (प्रत्येक दिवसाकरीता किंवा दिवसाच्या भागाकरीता)	**रु.४५०/-** (प्रत्येक दिवसाकरीता किंवा दिवसाच्या भागाकरीता किंवा **रु.१३५०/-** एकत्रित एकदा)
५	चतुर्थश्रेणी कर्मचारी (ईव्हीएम मशिन्सचे कमिशनिंग, मतदानपथके रवाना करणे, मतदान साहित्य व मतमोजणी इत्यादी कामाकरिता नियुक्त केलेले)	**रु.२००/-** (प्रत्येक दिवसाकरीता किंवा दिवसाच्या भागाकरीता)	**रु.३५०/-** (प्रत्येक दिवसाकरीता किंवा दिवसाच्या भागाकरीता किंवा **रु.१४००/-** एकत्रित एकदा)
६	चतुर्थश्रेणी कर्मचारी (कॉल सेंटर / नियंत्रण कक्ष याकरिता नियुक्त केलेले)		**रु.१०००/-** (एकत्रित एकदा)
७	फिरते व्हिडीओ पथक, व्हिडीओ निरिक्षण पथक, लेखा पथक, नियंत्रण कक्ष व कॉल सेंटर मधील कर्मचारी, प्रसार माध्यमांना प्रमाणपत्र देणारी व देखरेख करणारी यंत्रणा, फिरते पथक, स्थिर देखरेख पथक (Static Surveillance Team), खर्च नियंत्रण सेल	वर्ग-१ / वर्ग-२ रु.**१२००/-** (एकत्रित एकदा) वर्ग-३ **रु.१०००/-** (एकत्रित एकदा)	वर्ग-१ / वर्ग-२ **रु.३०००/-** (एकत्रित एकदा) वर्ग-३ **रु.२०००/-** (एकत्रित एकदा)
८	आयकर निरिक्षक	**रु.१२००/-** (एकत्रित एकदा)	**रु.३०००/-** (एकत्रित एकदा)
९	सूक्ष्म निरिक्षक	**रु.१०००/-** (एकत्रित एकदा)	**रु.२०००/-** (एकत्रित एकदा)
		आहारभत्ता	
१	मतदान केंद्र / मतमोजणी केंद्रावर निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त	भोजनाची पाकिटे किंवा प्रत्येक दिवसाकरीता **रु.१५०/-** किंवा	भोजनाची पाकिटे किंवा प्रत्येक दिवसाकरीता **रु.५००/-** किंवा

अ.क्र.	अधिकारी व कर्मचारी यांचे पदनाम	विद्यमान दर	सुधारित दर
	अधिकारी / कर्मचारी यांच्यासहीत पोलीस अधिकारी / कर्मचारी, मोबाईल पथके, होमगार्ड, वनरक्षक दल, ग्रामरक्षक दल, एनसीसी कॅडेटस, माजी सैनिक, स्वयंसेवक यांचे करीता भोजनाची पाकिटे किंवा सौम्य आहार	दिवसाच्या भागाकरीता	दिवसाच्या भागाकरीता
		TA/DA	
१	निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त अधिकारी / कर्मचारी	१००% प्रवास भत्ता / दैनिक भत्ता रक्कम (TA/DA) पध्दत-१ : TA/DA च्या १००% रक्कम एकतर निवडणूक कर्तव्य पूर्ण केल्याच्या २४ तासांच्या आत किंवा आगाऊ. पध्दत-२ : TA/DA च्या ८०% रक्कम आगाऊ आणि २०% रक्कम निवडणूक पूर्ण झाल्यानंतर ३० दिवसांच्या आत	**यापूर्वी नमूद केल्याप्रमाणे** १००% प्रवास भत्ता / दैनिक भत्ता रक्कम (TA/DA) पध्दत-१ : TA/DA च्या १००% रक्कम एकतर निवडणूक कर्तव्य पूर्ण केल्याच्या २४ तासांच्या आत किंवा आगाऊ. पध्दत-२ : TA/DA च्या ८०% रक्कम आगाऊ आणि २०% रक्कम निवडणूक पूर्ण झाल्यानंतर ३० दिवसांच्या आत
		मानधन	
१	**सी.ए.पी.एफ. चे राजपत्रित अधिकारी** (कमांडंट [Commandant], तदर्थ कमांडंड [Ad hoc Commandant], उप कमांडंट [Dy. Commandant], सहायक कमांडंट [Assistant Commandant], वैद्यकीय अधिकारी [Medical Officer] व इतर समतुल्य श्रेणीचे अधिकारी)	(१) १५ दिवस किंवा त्यापेक्षा कमी – **रु.२,५००/-** (२) १५ दिवसापेक्षा अधिक – **रु.१,२५०/-** प्रती आठवडा या दरानुसार	(१) १५ दिवस किंवा त्यापेक्षा कमी – **रु.४,०००/-** (२) १५ दिवसापेक्षा अधिक – **रु.२,०००/-** प्रती आठवडा या दरानुसार
२	**सी.ए.पी.एफ. चे दुय्यम अधिकारी** (निरीक्षक [Inspector], उप-निरीक्षक [Sub-Inspector], सहायक उप-निरीक्षक [Asst. Sub-Inspector] व इतर समतुल्य श्रेणीचे अधिकारी)	(१) १५ दिवस किंवा त्यापेक्षा कमी – **रु.२,०००/-** (२) १५ दिवसापेक्षा अधिक – **रु.१,०००/-** प्रती आठवडा या दरानुसार	(१) १५ दिवस किंवा त्यापेक्षा कमी – **रु.३,०००/-** (२) १५ दिवसापेक्षा अधिक – **रु.१,५००/-** प्रती आठवडा या दरानुसार
३	**सी.ए.पी.एफ. च्या इतर श्रेणी** (हेड कॉन्स्टेबल [Head Constable], कॉन्स्टेबल [Constable] व समतुल्य श्रेणी)	(१) १५ दिवस किंवा त्यापेक्षा कमी – **रु.१,५००/-** (२) १५ दिवसापेक्षा अधिक – **रु.७५०/-** प्रती आठवडा या दरानुसार	(१) १५ दिवस किंवा त्यापेक्षा कमी – **रु.२,५००/-** (२) १५ दिवसापेक्षा अधिक – **रु.१,२५०/-** प्रती आठवडा या दरानुसार

अ.क्र.	अधिकारी व कर्मचारी यांचे पदनाम	विद्यमान दर	सुधारित दर
४	सहायक खर्च निरिक्षक / क्षेत्रिय अधिकारी / क्षेत्रिय पोलिस अधिकारी	पूर्णवेळ निवडणूक कामाकरिता **रु.७,५००/-** किंवा कर्तव्याच्या कालावधीच्या प्रमाणानुसार	पूर्णवेळ निवडणूक कामाकरिता **रु.१०,०००/-** किंवा कर्तव्याच्या कालावधीच्या प्रमाणानुसार

२. उपरोक्त तक्त्यात नमूद करण्यात आलेल्या सुधारित दरांव्यतिरिक्त संदर्भाधीन क्र.१ ते ४ येथील शासन निर्णयात नमूद करण्यात आलेल्या इतर बाबींमध्ये कोणताही बदल करण्यात येत नसून त्या पूर्वीप्रमाणेच राहतील. **"उपरोक्त सुधारित दर हे प्रस्तुत शासन निर्णयाच्या दिनांकापासून लागू होतील."**

३. उपरोक्त बाबींवर होणारा खर्च प्रकरणपरत्वे मागणी क्र.ए-०२, "२०१५-निवडणूका, १०५-संसदेच्या निवडणुका घेण्यासाठी लागणारा खर्च, (००)(०१) संसदेच्या निवडणुका घेण्यासाठी लागणारा खर्च, (२०१५००५९), १३-कार्यालयीन खर्च" किंवा "२०१५-निवडणूका, १०६-राज्य/संघराज्यक्षेत्र विधानमंडळ निवडणुका घेण्यासाठी लागणारा खर्च, (००)(०१) राज्य/संघराज्यक्षेत्र विधानमंडळ निवडणुका घेण्यासाठी लागणारा खर्च, (२०१५००६८), १३-कार्यालयीन खर्च" किंवा "२०१५-निवडणूका, १०४-लोकसभा व राज्य संघराज्य क्षेत्र विधानसभा यांच्या एकाच वेळेस घेतल्या जाणा-या निवडणुकांचा खर्च, (२०१५००४१), १३-कार्यालयीन खर्च" ह्यापैकी लागू असलेल्या लेखाशीर्षाखालील मंजूर अनुदानातून भागविण्यात यावा.

४. निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त करण्यात येणारे अधिकारी/कर्मचारी यांना द्यावयाचे पारिश्रमिक / मानधन, अतिकालिक भत्ता / निवडणूक भत्ता इत्यादीबाबत निर्गमित करण्यात येणा-या ज्ञापनाची प्रत वित्त विभाग/व्यय-४ यांना चिन्हांकित करण्यात यावी.

५. सदरचा शासन निर्णय, वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.६२१/व्यय-४, दि.१७.१०.२०२५ अन्वये व वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.२८२/सेवा-६, दि.११.११.२०२५ अन्वये तसेच प्रधान सचिव व मुख्य निवडणूक अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य यांच्या मान्यतेने निर्गमित करण्यात येत आहे.

६. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२५११२४१६५५३४०२०७ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

YOGESH MAHADEO GOSAVI

Digitally signed by YOGESH MAHADEO GOSAVI
DN: c=IN, o=GOVERNMENT OF MAHARASHTRA, ou=GENERAL ADMINISTRATION DEPARTMENT, 2.5.4.20=409605c8c875f777d39cbf4ca29ce3d56c5c1d7c1ea54667614a049c47985d83, postalCode=400032, st=Maharashtra, serialNumber=D910025DFF598286A45B3B22318E6C113E071B7C6E85F3D06BECDD5995FC1966, cn=YOGESH MAHADEO GOSAVI
Date: 2025.11.24 16:56:54 +05'30'

(योगेश गोसावी)
अवर सचिव व उप मुख्य निवडणूक अधिकारी,
महाराष्ट्र राज्य

प्रति,

१. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) / (लेखा व परिक्षा), महाराष्ट्र -१ मुंबई
२. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) / (लेखा व परिक्षा), महाराष्ट्र-२ नागपूर
३. सर्व विभागीय आयुक्त
४. आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका तथा जिल्हा निवडणूक अधिकारी, मुंबई शहर व मुंबई उपनगर
५. जिल्हाधिकारी व अतिरिक्त जिल्हा निवडणूक अधिकारी, मुंबई शहर व मुंबई उपनगर
६. सर्व जिल्हाधिकारी व जिल्हा निवडणूक अधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
७. सहायक आयुक्त/ उप आयुक्त, विभागीय आयुक्त कार्यालय (निवडणूकीचे काम करणारे)
८. निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, वांद्रे (पूर्व), मुंबई
९. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई / वांद्रे

१०. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
११. * सर्व विधानसभा मतदारसंघाचे निवडणूक निर्णय अधिकारी
१२. * सर्व विधानसभा मतदारसंघाचे सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी
१३. * सर्व जिल्ह्याचे उप जिल्हा निवडणूक अधिकारी
१४. वित्त विभाग सेवा-५/६ व व्यय-४, मंत्रालय, मुंबई
१५. कक्ष अधिकारी, सामान्य प्रशासन विभाग/ का.क्र.२६, मंत्रालय, मुंबई
१६. निवडनस्ती (कार्या.-३३/नि.-३)

(* जिल्हाधिकारी व जिल्हा निवडणूक अधिकारी यांचेमार्फत)

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र.२४ /का-५
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई:-४०० ०३२.
दिनांक:- १२ डिसेंबर, २०२५.
ई-मेल - sec.corp@mah.gov.in

संदर्भ :- राज्य निवडणूक आयोगाचे समक्रमांकाचे दि. १३ ऑगस्ट, २०१८ व दि. १६ मार्च, २०२० चे आदेश.

आदेश

ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने दि. ०५ ऑक्टोबर, २०१५ च्या आदेशान्वये महानगरपालिका निवडणुकांकरीता नामनिर्देशपत्राचा व शपथपत्राचा नमुना विहित केला. मात्र त्यानंतर सदर शपथपत्राचा नमुना राज्य निवडणूक आयोगाने दि. १३ ऑगस्ट, २०१८ च्या आदेशान्वये सुधारीत केला.

ज्याअर्थी, शासनाने दि. २७ सप्टेंबर, २०१८ रोजी महाराष्ट्र अध्यादेश क्र. २०/२०१८ अन्वये जातवैधता प्रमाणपत्र सादर करण्याची मुदत सहा महिन्यांऐवजी बारा महिन्यांची केली. व त्यास अनुसरून दि. २८ नोव्हेंबर, २०१८ रोजी त्यास अनुसरून योग्य ते बदल उपरोक्त शपथपत्रात करण्यात आले.

ज्याअर्थी, शासनाने जातवैधता प्रमाणपत्र सादर करण्यास दिलेली मुभा संपुष्टात आल्यामुळे जात प्रमाणपत्र व जातवैधता प्रमाणपत्र बंधनकारक झाले व त्यामुळे दि. १३ ऑगस्ट, २०१८ च्या आदेशान्वये विहित केलेल्या शपथपत्रात दि. २८ नोव्हेंबर, २०१८ अन्वये समाविष्ट केलेले परिच्छेद क्र. ३ (इ), १६.३ (अ) व १६.३ (ब); राज्य निवडणूक आयोगाने दि. १६ मार्च, २०२० च्या आदेशान्वये रद्द केले.

ज्याअर्थी, शासनाने सन २०२५ चा महाराष्ट्र अध्यादेश क्र. ११, दि. ०३ नोव्हेंबर, २०२५ अन्वये मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ५ ब व महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ५ ब मध्ये सुधारणा केली असून उमेदवाराने नामनिर्देशनपत्रासोबत जात वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्यास सहा महिन्यांची मुदत दिली आहे. त्यामुळे दि. १६ मार्च, २०२० चे आदेश रद्द करुन दि. २८ नोव्हेंबर, २०१८ च्या आदेशात सुधारणा करणे आवश्यक आहे. तसेच बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या अनुषंगाने नामनिर्देशनपत्र व शपथपत्रात आवश्यक ठिकाणी संबंधित तरतुदींचा उल्लेख करणे देखील आवश्यक आहे.

त्याअर्थी, उपरोक्त दि. १६ मार्च, २०२० चे आदेश याद्वारे रद्द करण्यात येत असून दि. २८ नोव्हेंबर, २०१८ च्या आदेशान्वये परिच्छेद १६.३ मध्ये करण्यात आलेली सुधारणा रद्द करण्यात येत आहे. दि. १३ ऑगस्ट, २०१८ च्या आदेशातील महानगरपालिका निवडणुकांकरीता अनुसूची- १ मध्ये विहित केलेल्या नामनिर्देशनपत्रासोबत उमेदवाराने द्यावयाच्या शपत्रपत्रामध्ये खालील सुधारणा करण्यात येत आहेत:-

१. "३(इ) जातवैधता प्रमाणपत्र नसेल तर उमेदवाराने
जात वैधता प्रमाणपत्रासाठी पडताळणी समितीकडे
सादर केलेल्या अर्जाच्या पोचपावतीचा तपशिल :----------"

२. मूळ परिच्छेद क्र. १६.३ ऐवजी खालील परिच्छेद समाविष्ट करण्यात येत आहे.-

"१६.३(अ) निवडून आल्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या मुदतीत जात वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्यात कसूर केल्यास माझी निवड भूतलक्षी प्रभावाने रद्द होईल आणि मी त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा सदस्य राहण्यास अनर्ह/अपात्र ठरेन याची मला जाणीव आहे.

१६.३(ब) निवडून आल्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या मुदतीत जात पडताळणी समितीने दिलेले जात वैधता प्रमाणपत्र सादर करीन अशी हमी देत आहे."

३. दि. ०५ ऑक्टोबर, २०१५ च्या आदेशान्वये विहित केलेल्या नामनिर्देशपत्रातील मुद्दा क्र.११ नंतर उमेदवाराने करावयाचे घोषणापत्र यामधील मुद्दा क्र. (ब) खालीलप्रमाणे सुधारण्यात येत आहे.

"(ब) महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १० / मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १६ मधील तरतुदीनुसार मी महानगरपालिका सदस्य म्हणून निवडून येण्यास अपात्र नाही."

४. दि. १३ ऑगस्ट, २०१८ अन्वये विहित केलेल्या शपथपत्रातील मुद्दा क्र. १६.५ खालीलप्रमाणे सुधारण्यात येत आहे.

"१६.५ महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १० / मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १६ मधील तरतुदींचे मी वाचन केले असून त्यानुसार मी महानगरपालिका सदस्य म्हणून निवडून येण्यास अपात्र नाही."

वरील सुधारणा अंतर्भूत करुन नामनिर्देशनपत्र व शपथपत्राचा सुधारीत नमुना सोबत जोडल्यानुसार राहील.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

१२.१२.२०१९

(सुरेश काकाणी)
सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत - १. अपर मुख्य सचिव, नगर विकास विभाग (नवि-२), मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
२. सर्व महानगरपालिका आयुक्त
३. मा. सर्वोच्च न्यायालय व मा. उच्च न्यायालयातील राज्य निवडणूक आयोगाचे वकील
४. संगणकीकरण शाखा - संगणक प्रणालीमधील नमुन्यात योग्य त्या दुरुस्त्या करण्याकरीता
५. निवड नस्ती

(राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक रानिआ/मनपा-२०१५/प्र.क्र. २४/का-५, दिनांक ५ ऑक्टोबर २०१५ सोबतचे सहपत्र)

अनुसूची-१

नामनिर्देशनपत्र (महानगरपालिका)

(प्रस्तावक व अनुमोदनकर्ता आणि उमेदवार अथवा संबंधित अधिकारी यांनी भरावयाचे)

भाग एक

आम्ही, याद्वारे ;

महानगरपालिका : _____

प्रभाग क्रमांक : _____ जागा क्रमांक : _____

प्रभागाचे नाव (असल्यास) _____ मधून निवडणुकीकरिता _____

_____ यांना उमेदवार म्हणून नामनिर्देशित करीत आहोत.

(१) उमेदवाराचे नाव : _____

(२) वडिलांचे/पतीचे नाव : _____

(३) लिंग : पुरुष/स्त्री/इतर

(४) जन्मतारीख व वय : _____ / _____ / _____ , _____ वर्षे _____ महिने

(५) व्यवसाय/धंदा : _____

(६) संपूर्ण पत्ता (पोस्टाचा पत्ता) : _____

_____

_____

(७) उमेदवाराचा मतदार यादीतील तपशील—

(अ) नाव : _____

(ब) प्रभाग क्रमांक : _____

(क) अनुक्रमांक : _____

(८) उमेदवाराचा प्रवर्ग : (राखीव जागेची निवडणूक असल्यास)

अनुसूचित जाती	☐	प्रवर्ग _____
अनुसूचित जमाती	☐	प्रवर्ग _____
नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग	☐	प्रवर्ग _____

(९) महिलांकरिता राखीव असलेल्या जागेकरिता निवडणूक आहे काय? : _____

(१०) मतदार यादीमधील प्रस्तावकाचा तपशील—

(अ) प्रस्तावकाचे नाव : _____

(ब) प्रभाग क्रमांक : _____

(क) अनुक्रमांक : _____

दिनांक :

(प्रस्तावकाची सही किंवा अंगठ्याचा ठसा)

११) मतदार यादीमधील अनुमोदकाचा तपशील -

अ) अनुमोदकाचे नाव : ----------

ब) प्रभाग क्रमांक : ----------

क) अनुक्रमांक: ----------

दिनांक : (अनुमोदकाची सही किंवा अंगठ्याचा ठसा)

मी, याद्वारे सूचित करतो की, निवडून आल्यास महानगरपालिका सदस्य म्हणून काम करण्यास मी तयार आहे.

दिनांक : (उमेदवाराची सही किंवा अंगठ्याचा ठसा)

उमेदवाराने करावयाचे घोषणापत्र

मी, याद्वारे असे घोषित करतो की, माझी या नामनिर्देशनास संमती असून, मी असेही घोषित करतो की,

(अ) माझ्या वयाची -------वर्षे पूर्ण झालेली आहेत.

(ब) महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १०/मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १६ मधील तरतुदीनुसार मी महानगरपालिका सदस्य म्हणून निवडून येण्यासाठी अपात्र नाही

(क) मी महानगरपालिकेचा ठेकेदार नाही.

(ड) मी महानगरपालिकेस नियमानुसार देय असलेली कोणत्याही रक्कमेची थकबाकी शिल्लक ठेवलेली नाही.

दिनांक :

उमेदवाराची सही किंवा अंगठ्याचा ठसा

नाव----------

प्रभाग क्र.---------- जागा क्र.---------- व प्रभागाचे नाव (असल्यास)----------

कोणताही रकाना रिक्त ठेवू नये. लागू नसल्यास अथवा निरंक असल्यास तसे स्पष्ट नमूद करावे.

भाग दोन

(निवडणूक चिन्हांच्या निवडीबाबतचे घोषणापत्र)

मी, याद्वारे आणखी असे घोषित करतो की,—

(अ) मी, या निवडणुकीमध्ये ———————————— *पक्ष (राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र, मुंबई यांच्याकडे नोंदणी झालेल्या पक्षाचे नाव) यांच्यातर्फे उभा आहे/मी अपक्ष उमेदवार म्हणून उभा आहे. (लागू नसेल ते खोडावे.)

(ब) मी निवडलेली निवडणूक चिन्हे ही पसंतीक्रमानुसार पुढीलप्रमाणे आहेत :—

(१)

(२)

(३)

दिनांक :

उमेदवाराची सही किंवा अंगठ्याचा ठसा.

भाग तीन

नामनिर्देशनपत्राचा अनुक्रमांक _____

हे नामनिर्देशनपत्र, *उमेदवाराने/उमेदवाराच्या प्रस्तावकाने/अनुमोदनकर्त्याने ..... रोजी (दिनांक) ..... वाजता (वेळ) माझ्याकडे माझ्या कार्यालयात सुपूर्द केले.

दिनांक :

निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची सही

नामनिर्देशनपत्र स्वीकारल्याबद्दल किंवा नाकारल्याबद्दल निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांचा निर्णय

मी, ... अधिनियमाच्या कलम ..... नुसार हे नामनिर्देशनपत्र तपासले असून, पुढीलप्रमाणे निर्णय देत आहे :—

.....

.....

दिनांक :

निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची सही

* लागू नसेल ते खोडावे.

भाग चार

(नामनिर्देशनपत्र व छाननीची नोटीस याची पोहोच)

(नामनिर्देशनपत्र सादर करणाऱ्या व्यक्तीकडे द्यावयाची)

नामनिर्देशनपत्राचा अनुक्रमांक ..... महानगरपालिका प्रभाग क्रमांक ..... व जागा क्रमांक ..... प्रभागाचे नाव (असल्यास) मधील निवडणूक उमेदवार ..... यांचे नामनिर्देशनपत्र ..... (दिनांक) रोजी ..... (वेळ) वाजता * उमेदवाराकडून/उमेदवाराच्या प्रस्तावकाकडून/अनुमोदनकर्त्याकडून माझ्याकडे माझ्या कार्यालयात सुपूर्द करण्यात आले आहे.

सर्व नामनिर्देशनपत्रांची ..... (ठिकाण) येथे ..... (दिनांक) रोजी ..... (वेळ) वाजता छाननी करण्यात येईल.

दिनांक :

निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची सही

* लागू नसेल ते खोडावे.

अनुसूची -१

महानगरपालिका

नामनिर्देशनपत्रासोबत उमेदवाराने दयावयाचे शपथपत्र

मी ----------वय-------

खालील प्रमाणे प्रतिज्ञेवर सांगतो/सांगते की,

(१) वैयक्तीक माहिती-

(अ) नाव :----------

(ब) लिंग :----------

(क) वडिलांचे/पतीचे नाव :----------

(ड) जन्मतारीख :----------

(इ) वय :----------

(फ) व्यवसाय/धंदा :----------

(ग) संपुर्ण पत्ता (पोस्टाचा पत्ता) :----------

(ह) दूरध्वनी/भ्रमणध्वनी क्रमांक :----------

(य) ई-मेल आयडी :----------

(२) निवडणूक लढवू इच्छितो त्या जागेचा तपशील-

महानगरपालिकेचे नाव :----------

प्रभाग क्रमांक :----------

प्रभागाचे नाव :----------

(३) जातीबाबतचा तपशील-

(अ) जातीचा प्रवर्ग :----------

(अनुसूचित जाती/अनुसूचित जमाती

नागरीकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग)

(ब) जात :----------

(क) जात प्रमाणपत्र देणारा अधिकारी : क्र.----------दिनांक ----------

(ड) जात वैधता प्रमाणपत्र देणारा अधिकारी क्र.----------दिनांक ----------

(इ) जात वैधता प्रमाणपत्र नसेल तर उमेदवाराने

जात वैधता प्रमाणपत्रासाठी पडताळणी समितीकडे

सादर केलेल्या अर्जाच्या पोचपावतीचा तपशील :----------

(४) मतदार यादीतील माझा तपशील-

(अ) नाव :----------

(ब) प्रभाग क्रमांक :----------

(क) अनुक्रमांक :----------

(५) माझी शैक्षणिक अर्हता खालीलप्रमाणे आहे

अ. क्र.	शिक्षण	विद्यालय/विश्वविद्यालयाचे नाव	उतीर्ण होण्याचे वर्ष
कमाल शैक्षणिक अर्हता नमूद करावी. धारण केलेल्या पदवी/पदविका/प्रमाणपत्र याचे संपूर्ण नाव नमूद करावे.			

(६) अपत्यांची संख्या-

(अ) आज रोजी असलेल्या अपत्यांची संख्या :----------

(ब) त्यापैकी दिनांक १२ सप्टेंबर २००१ नंतर जन्मलेल्या अपत्यांची संख्या व त्यांच्या जन्मतारखा. :----------

(७) गुन्हेगारी पार्श्वभूमी-

(अ) मला दोषसिध्दीनंतर दोन वर्ष किंवा त्यापेक्षा जास्त कालावधीकरीता कैद होऊ शकेल अशा अपराधांचा माझ्यावर आरोप आहे/नाही त्याबाबत आरोपपत्र दाखल करण्यात आलेले आहे. त्याचा तपशील खालीलप्रमाणे :-

(जिथे दोन वर्षे किंवा त्यापेक्षा जास्त कालावधीकरिता शिक्षा होऊ शकेल अशा प्रलंबित प्रकरणांचा तपशील येथे दयावा.)

अ. क्र.	ज्या न्यायालयाने दखल घेतली आहे त्या न्यायालयाचे नाव	दावा क्रमांक	न्यायालयाने दखल घेतलेल्या आदेशाचा दिनांक	कायदयाचे कलम व दखल घेण्यात आलेल्या गुन्हयांचा तपशील

(ब) मला खालील अपराधांसाठी दोषी ठरविण्यात आले आहे. (ज्या अपराधांच्या अपराध सिध्दीमुळे आणि शिक्षेमुळे मला निवडणूक लढविण्याकरिता अपात्र ठरवता येईल अशा अपराधांव्यतिरीक्त) आणि एक वर्ष किंवा त्यापेक्षा अधिक कालावधीच्या कारावासाची शिक्षा देण्यात आली आहे, त्याचा तपशील खालीलप्रमाणे :-

अ. क्र.	न्यायालयाचे नाव	दावा क्रमांक	न्यायालयीन आदेशाचा दिनांक	कायद्याचे कलम व दोषी ठरविण्यात आलेल्या गुन्हयाचा तपशील	दखल घेतलेल्या उपरोक्त आदेशाच्या विरोधात केलेल्या अपील (ले)/ पुनरिक्षण(णे) इत्यादीबाबतचा तपशील

(८) व्यवसाय किंवा कामधंदा याचा तपशील (लागू असेल तिथे ✓ अशी खुण करावी)

अ. क्र.	तपशिल	१) शेती	२) नोकरी	३) व्यापार	४) उदयोग	५) इतर
१	स्वत:					
२	पती/पत्नी					
३	अवलंबित १					
४	अवलंबित २					

(९) वार्षिक उत्पन्नाबाबतचा तपशील -

अ)

अ. क्र.	तपशील	पॅन क्रमांक	आयकर रिटर्न भरणा केलेले मागील वर्ष	रकाना ४ मधील आयकर रिटर्न मध्ये दर्शविलेले एकूण वार्षिक उत्पन्न
१	२	३	४	५
१	स्वत:			
२	पती/पत्नी			
३	अवलंबित १			
४	अवलंबित २			

(ब) उमेदवाराचे मागील ३ वर्षाचे उत्पन्नाबाबतचा तपशील (रुपये हजारात)

अ. क्र.	तपशील	वर्ष १ ले	वर्ष २ रे	वर्ष ३ रे
१	शेती			
२	नोकरी			
३	व्यापार/व्यवसाय			
४	भांडवली नफा			
५	अकृषिक जमिनी, व्यापारी वा निवासी गाळे, इमारती इत्यादी पासून उत्पन्न			
६	बक्षिस/देणगी इत्यादी			
७	इतर उत्पन्न			
८	एकूण उत्पन्न			
९	रिटर्न फाईल केलेचा दिनांक व पावती क्रमांक			

(क) उमेदवाराचे पती/पत्नीचे मागील ३ वर्षाचे उत्पन्नाबाबतचा तपशील

अ. क्र.	तपशील	वर्ष १ ले	वर्ष २ रे	वर्ष ३ रे
१	शेती			
२	नोकरी			
३	व्यापार/व्यवसाय			
४	भांडवली नफा			
५	अकृषिक जमिनी, व्यापारी वा निवासी गाळे, ईमारती इत्यादी पासून उत्पन्न			
६	बक्षिस/देणगी इत्यादी			
७	इतर उत्पन्न			
८	एकूण उत्पन्न			
९	रिटर्न फाईल केलेचा दिनांक व पावती क्रमांक			

ड) उमेदवाराचे अवलंबित १ चे मागील ३ वर्षाचे उत्पनन्नाबाबतचा तपशील

अ. क्र.	तपशील	वर्ष १ ले	वर्ष २ रे	वर्ष ३ रे
१	शेती			
२	नोकरी			
३	व्यापार/व्यवसाय			
४	भांडवली नफा			
५	अकृषिक जमिनी, व्यापारी वा निवासी गाळे, ईमारती इत्यादी पासून उत्पन्न			
६	बक्षिस/देणगी इत्यादी			
७	इतर उत्पन्न			
८	एकूण उत्पन्न			
९	रिटर्न फाईल केलेचा दिनांक व पावती क्रमांक			

(इ) उमेदवाराचे अवलंबित क्र २ चे मागील ३ वर्षाचे उत्पन्नाबाबतचा तपशील

अ. क्र.	तपशील	वर्ष १ ले	वर्ष २ रे	वर्ष ३ रे
१	शेती			
२	नोकरी			
३	व्यापार/व्यवसाय			
४	भांडवली नफा			
५	अकृषिक जमिनी, व्यापारी वा निवासी गाळे, ईमारती इत्यादी पासून उत्पन्न			
६	बक्षिस/देणगी इत्यादी			
७	इतर उत्पन्न			
८	एकूण उत्पन्न			
९	रिटर्न फाईल केलेचा दिनांक व पावती क्रमांक			

(१०) मत्ता व दायित्व याचा तपशील -

१. जंगम मालमत्तेचा तपशील

(संयुक्त नावावर असलेल्या मालमत्तेत संयुक्त मालकीचे प्रमाण नमूद करणे आवश्यक आहे.)

अ. क्र.	वर्णन	स्वत: नाव	पती /पत्नीचे नाव	अवलंबित १ चे नाव	अवलंबित २ चे नाव	अवलंबित ३ चे नाव
१	रोख रक्कम					
२	बँक वित्तीय संस्था व बँकेव्यतिरीक्त वित्तीय कंपन्या, सहकारी संस्था यातील ठेवी (बचतखाते, मुदत ठेवी, व इतर सर्व प्रकारच्या ठेवींचा तपशील)					
३	कंपन्या/म्युच्युअल फंडस आणि इतर संस्था यातील बंधपत्र, कर्जरोखे, भाग (शेअर्स) युनिट्स इ. गुंतवणुकीचा तपशील. (बंधपत्रे/कर्जरोखे, भाग यांचे मुल्यसुचीतील कंपन्याच्या बाबतीत शेअर बाजारामधील सध्याच्या बाजारातील मुल्यानुसार व					

	सुचिबाहय कंपन्याच्या बाबतीत पुस्तकी मुल्यानुसार देण्यात यावे)					
४	इतर वित्तीय दस्तऐवज, राष्ट्रीय बचत पत्रातील गुंतवणुक, पोस्ट ऑफिस मधील ठेवी, एल.आय.सी व इतर कंपन्याच्या विमा पॉलिसी					
५	जेसीबी, पोकलॅन, रोलर, हार्वेस्टर इत्यादी यंत्र सामुग्रीची रक्कम					
६	मोटार वाहने/विमाने/जहाजे/बोटी इत्यादी (बनावटीचा तपशील इत्यादी) नोंदणी क्रमांक खरेदी वर्ष व रक्कम					
७	जडजवाहीरे, मौल्यवान वस्तु (वजन व मुल्य यांचा तपशिल)					
८	फर्म, कंपनी, ट्रस्ट आणि इतर व्यक्ती यांना दिलेली वैयक्तीक कर्जे, अग्रीम रक्कम तसेच ऋणकोकडून येणे असलेली इतर रक्कम					
९	दाव्यांचे/ व्याजांचे मुल्य यासारखी इतर मालमत्ता					
१०	भागिदारी फर्म, कंपनी वा इतर संस्था यातील गुंतवणूक					
११	कोणत्याही जंगम मालमत्तेमधील हक्क (उदा. संयुक्त मालकी), हातउसने किंवा उधारीने दिलेली रक्कम					
१२	राजकीय पक्ष/आघाडी, युती, मोर्चा व तत्सम कडून प्राप्त रक्कम/निधी/मुल्यवान मदत					
१३	इतर सर्व प्रकारची जंगम मालमत्ता					

२. स्थावर मालमत्तेचा तपशील

(संयुक्त नावावर असलेल्या मालमत्तेत संयुक्त मालकीचे प्रमाण नमूद करणे आवश्यक आहे.)

अ. क्र.	वर्णन	स्वतः नाव	पती/पत्नीचे नाव	अवलंबित १ चे नाव	अवलंबित २ चे नाव	अवलंबित ३ चे नाव
१	अ) कृषी जमीन					
	स्थान (ने)					
	-सर्वे क्रमांक					
	क्षेत्र (एकूण मोजमाप)					
	वारसा हक्काने वा भेट/ बक्षीसपत्राने (gift) प्राप्त मालमत्ता आहे काय (होय/नाही)					
	स्वयंअर्जित मालमत्ता असल्यास खरेदीची तारीख					
	-खरेदीची किंमत					
	मालमत्ता खरेदी करण्यासाठी च्या रक्कमेचा स्त्रोत (जसे स्वअर्जित, कर्ज, मालमत्ता विकुन, हातउसने, स्त्रीधन विक्री, भागिदारीतून इतर पैकी एक वा अनेक नमूद करावीत)					
	जमिनीवरील बांधकाम व विकासासाठीची केलेली गुंतवणूक रक्कम					
	सध्याचे बाजारभावानुसार मालमत्तेचे मूल्य					
२	ब) अकृषिक जमीन					
	स्थान (ने)					
	-सर्वे क्रमांक/प्लॉट क्र./मालमत्ता क्र.					
	क्षेत्र (एकूण मोजमाप)					

	वारसा हक्काने वा भेट/ बक्षीसपत्राने (gift) प्राप्त मालमत्ता आहे काय (होय/नाही)					
	स्वयंअर्जित मालमत्ता असल्यास खरेदीची तारीख					
	-खरेदीची किंमत					
	मालमत्ता खरेदी करण्यासाठी च्या रक्कमेचा स्त्रोत (जसे स्वअर्जित, कर्ज, मालमत्ता विकुन, हातउसने, स्त्रीधन विक्री, भागिदारीतून इतर पैकी एक वा अनेक नमूद करावीत)					
	जमिनीवरील बांधकाम व विकासासाठीची केलेली गुंतवणूक रक्कम					
	सध्याचे बाजारभावानुसार मालमत्तेचे मूल्य					
३	क) इमारती (व्यापारी व निवासी)					
	स्थान (ने)					
	-सर्वे क्रमांक					
	क्षेत्र (एकूण मोजमाप)					
	वारसा हक्काने वा भेट/ बक्षीसपत्राने (gift) प्राप्त मालमत्ता आहे काय (होय/नाही)					
	स्वयंअर्जित मालमत्ता असल्यास खरेदीची तारीख					
	-खरेदीची किंमत					
	मालमत्ता खरेदी करण्यासाठी च्या रक्कमेचा स्त्रोत(जसे स्वअर्जित, कर्ज, मालमत्ता विकून, हातउसने, स्त्रीधन विक्री, भागिदारीतून इतर पैकी					

	एक वा अनेक नमूद करावीत)					
	जमिनीवरील बांधकाम व विकासासाठीची केलेली गुंतवणूक रक्कम					
	सध्याचे बाजारभावानुसार मालमत्तेचे मूल्य					
४	(ड) घर/सदनिका इत्यादी					
	स्थान (ने)					
	-सर्वे क्रमांक					
	क्षेत्र (एकूण मोजमाप)					
	वारसा हक्काने वा भेट/ बक्षीसपत्राने (gift) प्राप्त मालमत्ता आहे काय होय/नाही)					
	स्वयंअर्जित मालमत्ता असल्यास खरेदीची तारीख					
	-खरेदीची किंमत					
	मालमत्ता खरेदी करण्यासाठी च्या रक्कमेचा स्त्रोत (जसे स्वअर्जित, कर्ज, मालमत्ता विकून, हातउसने, स्त्रीधन विक्री, भागिदारीतून इतर पैकी एक वा अनेक नमूद करावीत)					
	जमिनीवरील बांधकाम व विकासासाठीची केलेली गुंतवणूक रक्कम					
	सध्याचे बाजारभावानुसार मालमत्ताचे मुल्य					
५	इतर (संपत्तीमधील हक्क यासारखे)					
६	१ ते ५ मधील सदय बाजारमुल्याची एकूण बेरीज					

३. मी देय असलेल्या सार्वजनिक वित्तीय संस्था यांच्याकडील व शासकीय/निमशासकीय संस्थाकडील दायित्वे/थकीत रकमा यांचा तपशील (प्रत्येक बाबींचा तपशील स्वतंत्रपणे दयावा.)

अ. क्र.	वर्णन	स्वत: नाव	पती/पत्नीचे नाव	अवलंबित १ चे नाव	अवलंबित २ चे नाव	अवलंबित ३ चे नाव
अ	१. बँकेकडून घेतलेले कर्ज किंवा बँकेला असलेली देणी					
	२. वित्तीय संस्थाकडून घेतलेले कर्ज किंवा वित्तीय संस्थाला असलेली देणी					
	३. बँक/वित्तीय संस्था यांचे नाव					
	४. शिल्लक रक्कम					
	५. कर्जाचा प्रकार (तारणी/बिनतारणी)					
ब	१. वरील अ व्यतिरिक्त इतर व्यक्तीकडून/संस्थेकडून घेतलेले कर्ज/उधार/देणी					
	२. कर्ज/उधार/देणी देणाऱ्याचे नाव व पत्ता					
	३. कर्ज/उधार/देणी देणे रक्कम					
	४. कर्जाचा प्रकार (तारणी/बिगरतारणी)					
क	शासकीय /निमशासकीय देणी					
	१. गृह निर्माण विभागाकडील देणी					
	२. पाणीपुरवठा विभागाकडील देणी					
	३. विद्युत पुरवठा विभागाकडील देणी					
	४. दूरध्वनी /दुरसंचार यांचेकडील देणी					
	५. सार्वजनिक वाहतूक विभागाकडील देणी, (विमान/हेलिकॉप्टर सह)					
	६. इतर सर्व शासकीय विभागाकडील देणी, निमशासकीय विभागाकडील देणी, स्थानिक स्वराज्य संस्था, यांची देणी					
	७. आयकर					
	८. संपत्तीकर					

	९. सेवाकर					
	१०. महानगरपालिका/मालमत्ताकर					
	११. विक्रीकर					
	१२. वस्तु व सेवा कर					
	१३. इतर सर्व देणी					
	१४. वरील सर्व शासकीय/ निमशासकीय देण्याची रक्कम एकूण					
	१५. शासकीय देणेसंदर्भातील विवाद प्रलंबित असल्यास त्याचा तपशील					

११. (अ) उमेदवाराचा स्वतः चा कराराचा तपशील (मागील ३ वर्षांचा)

अ. क्र.	कराराचे स्वरुप	कराराचे विषयाचा तपशील	कराराचा कालावधी		कराराची रक्कम	आज रोजी कराराची सद्य:स्थिती पुर्णत्वास/अपूर्ण	कराराबाबत विवादाचा तपशील
			पासून	पर्यंत			
१	शासकीय						
२	निम्न शासकीय						
३	स्थानिक स्वराज्य संस्था						
४	सार्वजनिक उपक्रम						
५	सहकारी संस्था						

(ब) उमेदवाराचे पती/पत्नी चा कराराचा तपशील (मागील ३ वर्षांचा)

अ. क्र.	कराराचे स्वरुप	कराराचे विषयाचा तपशील	कराराचा कालावधी		कराराची रक्कम	आज रोजी कराराची सद्य:स्थिती पुर्णत्वास/अपूर्ण	कराराबाबत विवादाचा तपशील
			पासून	पर्यंत			
१	शासकीय						
२	निम्न शासकीय						
३	स्थानिक स्वराज्य संस्था						
४	सार्वजनिक उपक्रम						
५	सहकारी संस्था						

(क) उमेदवाराचे अवलंबित १ चा कराराचा तपशील (मागील ३ वर्षाचा)

अ. क्र.	कराराचे स्वरूप	कराराचे विषयाचा तपशील	कराराचा कालावधी		कराराची रक्कम	आज रोजी कराराची सद्य:स्थिती पुर्णत्वास/अपूर्ण	कराराबाबत विवादाचा तपशील
			पासून	पर्यंत			
१	शासकीय						
२	निम्न शासकीय						
३	स्थानिक स्वराज्य संस्था						
४	सार्वजनिक उपक्रम						
५	सहकारी संस्था						

(ड) उमेदवाराचे अवलंबित २ चा कराराचा तपशील (मागील ३ वर्षाचा)

अ. क्र.	कराराचे स्वरूप	कराराचे विषयाचा तपशील	कराराचा कालावधी		कराराची रक्कम	आज रोजी कराराची सद्य:स्थिती पुर्णत्वास/अपूर्ण	कराराबाबत विवादाचा तपशील
			पासून	पर्यंत			
१	शासकीय						
२	निम्न शासकीय						
३	स्थानिक स्वराज्य संस्था						
४	सार्वजनिक उपक्रम						
५	सहकारी संस्था						

(इ) उमेदवाराचे स्वतः अथवा त्याची पत्नी/पती/ अवलंबित १/अवलंबित २ हे ज्या कंपनीत /फर्म/भागीदारी संस्थामध्ये भागीदार / डायरेक्टर / असतील त्या संस्थेचा मागील तीन वर्षांच्या कराराबाबत तपशील

१. कंपनीचे/फर्म/भागीदार संस्थेचे नाव व पत्ता ----------

२. उमदेवार /पती/पत्नी/ अवलंबित १/अवलंबित २

यापैकी कोणी भागीदार आहे काय ? ----------

अ. क्र.	कराराचे स्वरूप	कराराचे विषयाचा तपशील	कराराचा कालावधी		कराराची रक्कम	आज रोजी कराराची सद्य:स्थिती पुर्णत्वास/अपूर्ण	कराराबाबत विवादाचा तपशील
			पासून	पर्यंत			
१	शासकीय						
२	निम्न शासकीय						
३	स्थानिक स्वराज्य संस्था						
४	सार्वजनिक उपक्रम						
५	सहकारी संस्था						

१२. (अ) परकीय गुंतवणुकीचा तपशील (जंगम) (उमदेवार, पती/पत्नी, अवलंबित १, अवलंबित २ यांचा सर्वांचा तपशील दयावा.)

असलेली कंपनी/संस्था/भागीदारी	देश	कंपनी/बँकेचे नाव	पत्ता	परदेशातील तात्पुरत्या रहिवासाचा पत्ता	दिनांक	गुंतवणुकीची रक्कम

(ब) परकीय गुंतवणुकीचा तपशील (स्थावर) (उमदेवार, पती/पत्नी, अवलंबित १, अवलंबित २ यांचा सर्वांचा तपशील दयावा.)

देश	स्थावर मिळकतीचे वर्णन	पत्ता	परदेशातील तात्पुरत्या रहिवासाचा पत्ता	दिनांक	रक्कम

१३. उमेदवाराचे विरूध्द सुरू असलेले वसुलीबाबत दिवाणी दाव्याचा तपशील

१. न्यायालय ----------

२. दाव्याचा क्रमांक ----------

३. दाव्याची रक्कम ----------

४. दाव्याची सद्य:स्थिती ----------

१४. वरील शपथपत्रामध्ये सादर केलेल्या तपशीलाचा गोषवारा पुढीलप्रमाणे आहे :-

(उमेदवारांनी दाखल केलेल्या उपरोक्त शपथपत्रातील माहितीचा गोषवारा)

अ.क्र.	तपशील	माहिती
१	वय	
२	शिक्षण	
३	व्यवसाय	
४	अपत्यांची संख्या	
५	दोन वर्षे किंवा त्यापेक्षा जास्त कालावधीकरिता शिक्षा होऊ शकेल अशा प्रलंबित प्रकरणांची संख्या	
६	ज्या अपराधासाठी दोषी ठरविण्यात आले आहे आणि एक वर्ष किंवा त्यापेक्षा अधिक कालावधीच्या कारावासाची शिक्षा देण्यात आली आहे अशा प्रकरणांची संख्या	
७	उमेदवाराचा पॅन क्रमांक	
८	कुटुंबाचे वार्षिक उत्पन्न	
९	कुटुंबाच्या जंगम मालमत्तेचा तपशील	
१०	कुटुंबाच्या स्थावर मालमत्तेचा तपशील	
११	एकूण मालमत्ता (अ.क्र.९ +१०)	
१२	मी, देय असलेल्या सार्वजनिक वित्तीय संस्था यांच्याकडील व शासकीय/निमशासकीय संस्थांकडील दायित्वे / थकीत रकमा यांचा तपशील	

१५. (अ) मागील निवडणुकीमध्ये सादर केलेल्या शपथपत्रातील माझी स्थावर व जंगम मालमत्ता तसेच दायित्वे / थकीत रकमा यांच्या तपशीलाचा गोषवारा पुढीलप्रमाणे आहे :-

(उमेदवाराने यापूर्वी मागील निवडणूक लढविली असल्यास, त्या निवडणुकीच्यावेळी सादर केलेल्या माहितीचा गोषवारा)

अ.क्र.	मागील लढविलेल्या निवडणुकीचे नाव	निवडणुकीचे वर्ष	एकूण जाहीर केलेली स्थावर व जंगम मालमत्तेचे मूल्य	दायित्वे / थकीत रकमा यांच्या तपशीलाचा गोषवारा
१	२	३	४	५

(ब) मतदारसंघ विकास योजना

अ.क्र.	प्रश्न उत्तर
१	जर मी निवडून आल्यास स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या क्षेत्राच्या विकासासाठी मी खालीलप्रमाणे उपाययोजना करीन. (कमीत कमी १०० शब्द वजास्तीत जास्त ५०० शब्द)

१६. मी शपथेवर सांगतो/सांगते की, -

१. वरील मजकूर माझ्या माहिती व समजुतीप्रमाणे सत्य व अचूक आहे. यातील कोणताही भाग खोटा नसून त्यामध्ये कोणतीही महत्वाची वस्तुस्थिती लपविण्यात आलेली नाही,

२. दिनांक १२ सप्टेंबर २००१ नंतर माझ्या एकूण मुलांच्या संख्येत भर पडून ती दोनपेक्षा जास्त झाल्यास मी उपरोक्त स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा सदस्य म्हणून राहण्यास अपात्र ठरेन याची मला जाणीव आहे.

३(अ). निवडून आल्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या मुदतीत जात वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्यात कसूर केल्यास माझी निवड भूतलक्षी प्रभावाने रद्द होईल आणि मी त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा सदस्य राहण्यास अनर्ह/अपात्र ठरेन याची मला जाणीव आहे.

३(ब). निवडून आल्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या मुदतीत जात पडताळणी समितीने दिलेले जात वैधता प्रमाणपत्र सादर करीन अशी हमी देत आहे.

४. निकाल जाहीर झाल्याच्या दिनांकापासून ३० दिवसांच्या कालावधीमध्ये निवडणूक खर्चाचा हिशोब विहित पद्धतीने सादर न केल्यास मी त्या स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा सदस्य राहण्यास अनर्ह/अपात्र ठरेन याची मला जाणीव आहे

५. यथास्थिती महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम १०/मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १६ मधील तरतुदींचे मी वाचन केले असून त्यानुसार मी महानगरपालिका सदस्य म्हणून निवडून येण्यासाठी अपात्र नाही.

६. सदर निवडणूक, मी मुक्त, निर्भय व पारदर्शकरित्या लढविन तसेच सदर निवडणुकीमध्ये, मी किंवा माझ्यावतीने कोणीही व्यक्ती, कोणत्याही प्रकारच्या भ्रष्ट मार्गाचा अवलंब करणार नाही आणि जर मी किंवा माझ्यावतीने कोणीही भ्रष्ट मार्गाचा अवलंब केला असल्याचे आढळून आल्यास मी कारवाईस पात्र राहीन.

स्थळ:-

दिनांक:- (उमेदवाराची सही किंवा अंगठ्याचा ठसा)

पडताळणी

मी वर नमूद केलेला अभिसाक्षी, तपासणी करून घोषित करतो की, या शपथपत्रातील मजकूर माझ्या माहिती व समजुतीप्रमाणे सत्य व अचूक आहे. यातला कोणताही भाग खोटा नसून, त्यापासून कोणतीही महत्त्वाची वस्तुस्थिती लपविण्यात आलेली नाही.

-----येथे दिनांक-----माहे-----२०-- रोजी तपासले.

स्थळ:- अभिसाक्षी,

दिनांक :- माझ्यापुढे तपासले,

(तपासणी प्राधिकाऱ्याची स्वाक्षरी व पदनाम शिक्का).